LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԹՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 3 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3130

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ ՈԳԻՆ

Այս բառը արտասանեց անկուսակցական հայրենակից մը, որ կը մասնակցէր Կ. Խաչի Պատգ. Ժողովին, իբրեւ ներկայացուցիչը գաւառական շրջանի մը։

— Ուրախութեամբ կը տեսնեմ որ կիներու այս կազմակերպութեան մէջ ալ զարգացած է այդ ոգին։ Պէտք է միշտ արծարծել եւ ամրապնդել կազմակերպական ոգին, իբրեւ հզօր ազդակ մը ազգահաւաքման։ Ժամանակին «Միացեալ»ն ու «Ազգանուէր»ը ունէինք, որ կը գործէին տարբեր պարագաներու տակ։ Իմ կարծիքով, անոնց շարունակութիւնն է Կապոյտ Խաչը, բայց անհրաժեշտ է աշխատանք թափել եւ աւելի տարածել, ժողովրդականացնել շարժումը։ Դժուար չէ կրկնապատկել թիւը, կը բաւէ որ գործօն քարոզութիւն կատարուի եւ ժողովուրդը ծանօթանայ կատարուած աշխատանքին։

Կազմակերպական ոգի… բացատրութեան կը կարօտի՞ այս բանաձեւը, մանաւանդ անոնց համար որ Դաշնակցական են կամ կը գտնուին զանազան միութեանց մէջ։

Շատ աւելի զօրաւոր եւ բախտաւոր ժողովուրդներ, նոյնիսկ պետութիւններ այդ յատկութեան կը պարտին իրենց յաջողութիւնները։ Եւ, միշտ անբաւական գտնելով եղածը, կը ջանան աւելի տարածել, բազմապատկել եւ ճիւղաւորել կազմակերպական ցանցերը։

Մոսկուայէն մինչեւ Հռոմ եւ Պերլին, կազմակերպական ոգին է որ կը տիրապետէ, կը ներշնչէ եւ հրաշքներ կատարել կուտայ։ Ցետամնաց Թուրքն իսկ այդ ճամբան բռնեց, ու թէեւ ուշ մնացած, արդէն կը քաղէ պտուղները։

Նոյն ոգին չէ՞ մարմնացներ Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատն ալ, որ դարձաւ ամէնի եւ անդիմադրելի ուժ մը, շնորհիւ ճկուն եւ յարատեւ աշխատանքի։

Ծիծաղելի պիտի ըլլար բաղդատութեան որ եւ է փորձ՝ ուրիշներու եւ մեր միջեւ, կազմակերպուած եւ ամբակուռ պետութեանց եւ սա աշխարհացրիւ բազմութեանց միջեւ։

Եւ սակայն, էականը ուժերու եւ հնարաւորութեանց համեմատութիւնը չէ, այլ ոգին։ Երբ ունիս այդ առաքինութիւնը, դուն ալ, քու սահմանիդ մէջ, կրնաս գլուխ հանել գործեր, որոնք ճշմարիտ օրհնութիւններ են այս ժողովուրդին համար։ Մանաւանդ ներկայ պայմաններուն մէջ։

Ահա երկու միութիւններ, բաղդատաբար նոր, եւ ծաղկած՝ բոլորովին խորթ միջավայրի մը մէջ, — Կ. Խաչ եւ Զ. Ռ. Մ.։

Երկուքն ալ իրենց Պատգ. ժողովները գումարեցին երկու օր առաջ, եւ այս առթիւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ ինչ բարիքներ կրնայ արտադրել կազմակերպուելու, ցանցեր տարածելու եւ ակօսներ բանալու ճիգը։

Կրնայինք, իբրեւ կենդանի եւ անդրանիկ նմոյշ, յիշել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր բազմազան արտայայտութիւններով եւ ցանցերով։

Բայց մենք յատկապէս կը ծանրանանք այս երկուքին վրայ, նկատի առնելով անոնց ինքնուրոյն գիծը։

Հայ Կ. Խաչը գոյութիւն չունէր, երէկ, այս երկրին մէջ։ Կը նկատէ՞ք թէ՝ ամլութեան դատապարտուած էին այն եռանդն ու կամքը, որ այսօր կ'երեւան անոր անդամուհիներուն եւ անդամներուն մէջ։

Երեւակայեցէք, — մօտ հազար կիներ եւ աղջիկներ խանդավառութեամբ եւ հաւատքով կապուած հանրային աշխատանքի, միշտ պատրաստ՝ աւելին կատարելու, բազմապատկուելու եւ բազմապատկելու։ Կրնաք, վստահաբար, քանի մը հազար ալ աւելցնել անոնց վրայ, իբրեւ ուղեկից կամ «բոլորտիքեան»։

Ուրեմն, հազարեակ մը նուիրեալներ կրնան գործի մղել ուրիշ հազարներ, յանուն այս գաղութին ինքնապաշտպանութեան։

Այսպէս եւ միւս գաղութներուն մէջ։

Անդամակիցը, գործողը ինքն ալ կ'օգտուի անձնապէս, հետզհետէ վարժուելով հանրային գործունէութեան, եւ երեւան բերելով յատկութիւններ, արժանիքներ որոնք թմրելու դատապարտուած էին, չորս պատի մէջ։

Մէկ խօսքով, կազմակերպական ոգին է որ խմորելով փոքրիկ խումբեր, յետոյ մասնաճիւղեր, յետոյ ամբողջ ցանց մը, կը ստեղծէ նոր խարիսխներ, հետեւաբար եւ նոր տարրեր։

Պարագան նոյնն է Զ. Ռ. Միութեան համար։

Հաստատուած՝ խանդավառութեան շրջանի մը մէջ ուր դեռ աչքերը նոր կը բացուէին, հայաջինջ սարսափներու այդ խլեակները իրենք իրենց մէջ հասունցան եւ այսօր արդէն տասը տարուան պատմութիւն ունին իրենց ետին։

Առանձին խնդիր է քննել անոնց կատարած աշխատանքին տարողութիւնը։ Մենք այստեղ նորէն աչքի առջեւ ունինք հիմնական հարցը — կազմակերպական ոգին, որ ծրագրի մը շուրջը համախմբելով այս տղաքը, ակօս մը բանալ տուաւ անոնց, այս քաղաքէն մինչեւ հեռաւոր ցամաքները։

Ինչ անունով ալ կոչուի այսօր կամ վաղը, այս Միութիւնը այլեւս դարձած է ամուր ազդակ մը երիտասարդացման, մեր հանրային կեանքին մէջ։ Ան արդէն լրացուցած ըլլալով իր «պատանեկան շրջանը», կը կազմէ շաղախ մը՝ երիտասարդական ցանցերու տարածման եւ միացման։ Տեսակ մը թթխմոր, եթէ կ'ուզէք։ Իսկ իր Պատգ. ժողովին մէկ որոշումը, որու մասին պիտի խօսինք վաղը, կ'ապացուցանէ թէ լիովին կը գիտակցի իր դերին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Քուէարկման կինէրը վարպետ խաղ մը խաղացին

Երկուշաբթի օր տեղի ունեցաւ նորընտիր երեսփ. ժողովին հանդիսաւոր բացումը, նախագահութեամբ Պ. Անթուան Սալի, որ երիցագոյն անդամն է, 76 տարեկան։ Նախագահը ատենական ճառը խօսելով, ջերմ կոչ մը ուղղեց միութեան եւ խաղաղութեան։ 72 համայնավար երեսփոխանները իրենց տեղերը գրաւած էին կանուխէն, իրենց վրայ կեդրոնացնելով ունկնդիրներուն ուշադրութիւնը։ Ոչ եւ է միջադէպ չպատահեցաւ, բայց քուէպահանջ կիներու մէկ վարպետ խաղէն։ Ասոնք երեսփ. ժողովին շուրջը համախմբուելով, անմատոյց ծաղիկներ կը բաժնէին երեսփոխաններուն, յիշեցնելու համար անոնց խոստումները՝ կիներու քուէարկութեան իրաւունքի մասին։ Իսկ ներսը, երբ նախագահը կը վերջացնէր իր ճառը, ունկնդիրներու վերեւ երեւցաւ դրօշ մը, հետեւեալ վերտառութեամբ. — «Կիները պէտք է քուէարկութեան իրաւունք ստանան»։ Համայնավարները եւ ընկերվարականները ծափահարեցին անմիջապէս, իսկ միւսները խոժոռ նայուածքներ կ'ուղղէին, մինչեւ որ բարապանները գացին վար առին դրօշը։

Այս միջադէպէն վերջ, ժողովը ընտրեց 11 յանձնախումբեր, քննելու համար ընտրութեանց տեղեկագիրները եւ նիստը յետաձգեց այսօրուան (չորեքշաբթի)։ Վաղը պիտի ընտրուի վերջնական դիւանը եւ Սառոյի դահլիճը պիտի ներկայացնէ իր հրաժարականը։ Լէօն Պլում իր նոր կառավարութիւնը պիտի կազմէ ուրբաթ կամ շաբաթ։ Ցանկը պատրաստ է արդէն, եւ կը պարունակէ ընկերվարական կուսակցութեան յայտնի դէմքերը։ Կ'ըսուի թէ գաղթային նախարարութիւնը պիտի յանձնուի մեր բարեկամին՝ Պ. Մութէի։ Ներքին եւ արտաքին նախարարներն ալ ընկերվարական պիտի ըլլան։ Զինուորական նախարարութիւնը պիտի ստանձնէ նախկին վարչապետ Պ. Տալատիէ, արմատական, օդանաւայինը՝ Պ. Քօ (արմատական), արտաքին նախարարութիւնը՝ Պ. Իվօն Տէլպոս, նոյնպէս արմատական։ Երեսփ. ժողովի նախագահութեան համար արմատականները առաջարկած են Պ. Էռիոյի թեկնածութիւնը։ Նախկին վարչապետը պիտի ընդունի, եթէ միւս հոսանքներն ալ հաւանութիւն յայտնեն։ Թեկնածու է նաեւ նախորդ նախագահը, Պ. Պուիսոն, Լա Սիօթայի երեսփոխանը, բայց բուռն քննադատութեանց ենթարկուած ըլլալով ընկերվարական համագումարին մէջ, յոյս չկայ որ յաջողի։

ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

13 գործարաններ դեռ չեն պարպուած

Մետաղագործական հաստատութեանց բանուորներուն գործադուլը, որ անշարժութեան դատապարտած էր մօտ 100,000 բանուորներ, թուլցաւ շաբաթէն մինչեւ երկուշաբթի։ Բազմաթիւ հաստատութիւններ տեղի տուին իրարու ետեւէ, առժամեայ համաձայնութիւններով եւ բանուորները դուրս ելան խաղաղօրէն։ Ասոնց մէջ կը գտնուէր Սիթրոէնի հաստատութիւնը, 22,000 բանուորներով։ Մինչեւ երէկ դեռ գրաւուած կը մնային 13գործարաններ ,բայց տագնապը վերջացած կը համարուի, քանի որ սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է բանուորներու պահանջներուն եւ մասնաւորապէս հաւաքական պայմանագրի մասին։

Ամէն պարագայի մէջ, բանակցութիւնները կը շարունակուին գործատէրերու եւ բանուորներու պատուիրակութեանց միջեւ, մասնակցութեամբ աշխատանքի նախարարին։

Մինչ այս տագնապը կը լուծուի, նոր դժուարութիւններ կը պատահին ուրիշ ճակատներու վրայ։ Այսպէս, կաթնաստանական հաստատութիւն մը դադրեցուց կաթի բաշխումը։ Այս հաստատութիւնը բազմաթիւ ճիւղեր ունի Փարիզի եւ գաւառի մէջ, հետեւաբար կը վախցուի որ շարժումը տարածուի։ Երկուշաբթի օր շատ մը կաթնավաճառներ առանց կաթի մնացին։ Բանթոգները ընդհանրապէս փոխադրութեանց բանուորներն են, որոնք ամէն աշխատանք դադրեցուցին, սպառնելով բանակցութեանց ելքին։ Կը վախցուի որ լուացարանները եւ քիմիական հաստատութիւններն ալ գործադուլ հռչակեն։

Չորս յանձնախումբեր կազմուած են, քննելու համար մետաղագործական բանուորներու պահանջները, որոնց գլխաւորներն են.—1. Բանուորական պատուիրակութիւններ կազմել, որպէսզի պաշտպանեն բանուորներու շահերը՝ գործարանատէրերու առջեւ.— 2. Կրճատել աշխատանքի ժամերը (շաբաթը 40 ժամ) եւ ջնջել յաւելուածական եւ անվճար աշխատանքը.— 3. Աւելցնել աշխատագինը.— 4. Երկու շաբաթ արձակուրդ հաստատել, վճարուելու պայմանով։

*** Քաղքենի թերթերը արձանագրելով գործադուլներու նուազումը, դիտել կուտան թէ տագնապը պիտի վերսկսի շատ չանցած, աւելի ծանր հանգամանք առնելով։ Բանուորներն ալ կ'ըսեն,— «Առ այժմ պարպեցինք գործարանները, բայց երբ հարկ ըլլայ վերսկսիլ, նորէն պիտի գրաւենք զանոնք»։

*** Մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմուած է, հաւաքական պայմանագրի նախագիծ մը մշակելու համար, նախագահութեամբ աշխատանքի նախարարին։ Գործատէրերը կը զանգատին թէ բանուորները «յեղափոխական եւ ապստամբական մեթոտներ» կը փորձեն իրենց հաստատութեանց մէջ։

ԴԱՓԻՆ ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ, 22 ազգերէ բաղկացած 10,000 ուխտաւորներ համախմբուած էին Հռոմի մէջ։ Պիոս Թ. ունկնդրութեան ընդունելով 5000 ներկայացուցիչներ, լատիներէն ճառ մը խօսեցաւ համայնավարութեան դէմ, եւ «սուտ մարգարէներ» կոչեց անոնց քարոզիչները։ Ցանձնարարեց համախմբուիլ եպիսկոպոսներու մականին տակ եւ իբրեւ հզօր զէնք մատնանշեց… կաթոլիկ մամուլը։

100,000 ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐ ցոյց մը կատարեցին Պուքրէշի մէջ, փառաբանելով թագաւորը եւ պահանջելով անխախտ պահել Ռումանիոյ շահած սահմանները։

ՃԱՓՈՆ հետզհետէ սեղմելով օղակները, կը պատրաստուի զինուորական գիկտատուրա հաստատել Հիւսիսային Չինաստանի հինգ նահանգներուն մէջ։ Նոր ընդհարումներ պատահեցան Չինացիներու եւ Ճափոնցիներու միջեւ։ Ճափոնական իշխանութիւնը պաշտօնանկ ըրաւ Թիէնցինի քաղաքապետը։

ՊԵՆԺԻՐՕՅ «ԱՌԱՋՆՈՐԴ»Ը ԼԷՕՆ ՏԷԿՐԷԼ, որուն կազմակերպութիւնը, «Թէքս», 21 աթոռ շահեցաւ։

ՎԱՂՈՒԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ, Պ. ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ, որ իր դահլիճը պիտի կազմէ ուրբաթ կամ շաբաթ։

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Բաղդատելով վերջին տարիներու հետ, անսովոր բազմութիւն մը խռնուած էր, շաբաթ գիշեր, «Փըթի Ժուռնալ»ի ընդարձակ սրահը, ներսն ու դուրսը, Մայիս 28ի տօնակատարութեան առթիւ։ Կարեւոր թիւ մը կը կազմէին նաեւ օտար հիւրերը։ Բացումը կատարեց Ա. Խատիսեան եւ կարգով խօսեցան.— Պ. Միլլէր, նախագահ Ֆրանսայի Կամաւորներու Դաշնակցութեան, հրամանատար Պընուա տ'Ազի, ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ դէմքերէն Պրաք (փոխ-նախագահ նախորդ երեսփ. ժողովի), երիտասարդ մը՝ Պ. Մութէի կողմէ, որ ստիպուած էր բացակայիլ, ընկերվարական համագումարին առթիւ, Ա. Ջամալեան, եւ Կովկասեան հանրապետութեանց ներկայացուցիչներ։ Ճոխ էր նաեւ գեղարուեստական բաժինը։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Յ. Կ. Խաչի Պատգմ. ժողովը

Երկուշաբթի օր վերջացաւ Յ. Կ. Խաչի Ը. պատգամաւորական ժողովը, որ բացուած էր ուրբաթ օր։ Կը մասնակցէին 31 պատգամաւորներ վճռական ձայնով։ Խորհրդակցական ձայները եւ կանոնաւոր ունկնդիրներն ալ հաշուելով, մինչեւ 50 հոգի չորս օր անընդհատ հետեւեցան ժողովին, որ անցաւ շատ յաջող։ Նոր վարչութեան անդամ ընտրուեցան Տիկին Լ. Շանթ, Տիկին Շ. Միսաքեան, Տիկին Ե. Մելիք-Մինասեան, Օր. Ֆլօրա Անահիտ եւ Օր. Սաթօ Յակոբեան։

Երկուշաբթի գիշեր թէյասեղան մը տրուեցաւ ռուսական երաժշտանոցի սրահին մէջ, ի պատիւ պատգամաւորներուն, մասնակցութեամբ մօտ 200 անդամներու եւ համակիրներու։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։

Զ. Ռ. Միութեան Պատգմ. ժողովը

Երկուշաբթի վերջացաւ նաեւ Զ. Ռ. Միութեան Պատգմ. Դ. ժողովը, երկու օրուան աշխատանքէ վերջ։ Կը մասնակցէին 11 պատգամաւորներ վճռական ձայնով։ Նիստերուն կը մասնակցէին նաեւ 6 անդամներ խորհրդակցական ձայնով։ Նիստերը շարունակուեցան առանց ընդհատումի, եւ պատգամաւորները իրենց ճաշը ըրին ժողովարահին մէջ։

Երեկոյեան ճաշասեղան մը տրուեցաւ Ֆլորիա ճաշարանին մէջ, մասնակցութեամբ պատգամաւորներու, չոմակներու եւ հրաւիրեալներու։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԸՆԿԵՐԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Լէօն Պլում պարզեց իր ծրագիրը

Ընկերվարական կուսակցութեան տարեկան համագումարը, որ բացուած էր շաբաթ օր, փակուեցաւ երկուշաբթի գիշեր ուշ ատեն։ Ժողովը լսելով Լէօն Պլումի ճառը, միաձայնութեամբ անոր յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը, ինչպէս որոշած էր կուսակցութեան ազգ. խորհուրդն ալ։ Վաղուան վարչապետը յայտարարեց թէ իր կազմելիք դահլիճը պիտի ըլլայ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն։ «Արմատական կուսակցութիւնը խոստացած է իր աջակցութիւնը։ Նոյնպէս ընկերվարական եւ հանրապետական միութիւնը (անջատուած ընկերվարականներ)։ Համայնավար կուսակցութիւնը չկրցաւ ընդունիլ գործակցութեան առաջարկը, խոստանալով հանդերձ ուղղակի, տեւական եւ հաւատարիմ աջակցութիւն։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնն ալ յարմար չդատեց իր գործակցութիւնն ընծայել կառավարութեան մասնակցելու ձեւով, բայց պիտի աջակցի շատ սերտ եւ եղբայրական օժանդակութեամբ։ Ուրեմն ընկերվարական կուսակցութիւնն է որ պիտի կազմէ նոր դահլիճը։ Անոր մէջ պիտի չերեւան ժողովրդական ճակատին բոլոր բաղկացուցիչ հոսանքները, բայց եւ այնպէս իրաւունք եւ պարտականութիւն ունինք յայտարարելու թէ նոր դահլիճը պիտի ըլլայ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն մը։ Այդ ճակատին շարժումն էր որ խորհրդարանին ապահովեց մեծամասնութիւն մը որուն արտայայտիչը պիտի ըլլանք մենք եւ կառավարութեան ծրագիրը պիտի ըլլայ ճիշդ ու ճիշդ ժողովրդական ճակատին ծրագիրը։ Մենք հանդիսաւորապէս յանձն կ'առնենք գործադրել զայն։ Ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը պիտի ըլլայ նոր կառավարութիւն, քանի որ անոր ներկայացուցած ժողովրդական ուժը նորութիւն մը կը կազմէ։ Մեր դերը պիտի ըլլայ արդէն բարեկարգութիւն, բարօրութիւն, ապահովութիւն եւ արդարութիւն հաստատել, ներկայ կարգ ու սարքին մէջ, միջոցները եւ իրերը պատրաստել ընկերվարութեան անխուսափելի գալուստին։ Ես մէկ վայրկեան իսկ միտքէ չեմ անցըներ ձախողանք մը։ Բայց եթէ ձախողինք, եթէ տեսնենք որ անկարելի է ներսէն բարեփոխել արդի ընկերութիւնը, ես առաջինը պիտի ըլլամ յայտարարելու համար.— «Ցնորք է, անկլիք չունինք ներկայ ընկերութեան մէջ, կարելի չէ որ եւ է բան սպասել, անյաղթելի են հաս-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՀՈԳԵՐԸ

ՋԱՆԱԶԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Գաղթահայութիւնը, բազմաթիւ սայթաքումներից եւ անախորժ վէճերից յետոյ, զանազան վայրերի մէջ վերջ ի վերջոյ կարողացել է ստեղծել մի շարք ազգային - հանրային կազմակերպութիւններ, որոնք իրենց բնոյթով մօտաւորապէս հետեւեալ տեսակների կարելի է բաժանել.

Ա.— Ամբողջ հայ գաղութի, Բ.— Կանանց, Գ.— Կրթական - մշակութային, Դ.— Բարեգործական, Ե.— Երիտասարդական եւ Զ.— Հայրենակցական Միութիւններ:

Անշուշտ կարելի է այլ ձեւով մտածել եւ այլ տեսակների բաժանել, սակայն էականը այդ չէ, փաստն այն է, որ գաղութների մէջ կան մեծ եւ փոքր բազմաթիւ հիմնարկութիւններ, որոնք արաչ դեր են կատարում գաղութների կեանքի մէջ:

Մենք Դաշնակցականներս բացի մեր կուսակցական պարտականութիւններից եւ աշխատանքներից, իբրեւ գաղութի անդամ, բնականաբար, չենք կարող չհետաքրքրուել եւ այս կամ այն միջամտութիւնը չունենալ մեր շրջապատի մէջ եղած զանազան կազմակերպութեանց հանդէպ:

Ա.— Գրեթէ բոլոր գաղութներում այժմ համարեա թէ գոյութիւն ունեն զանազան ձեւի եւ զանազան ժամանակներում կազմակերպուած ընդհանուր մարմիններ, որոնք զբաղւում են ամբողջ գաղութի ազգային, կրօնական եւ յաճախ կրթական գործերով: Սրանք կարեւոր եւ ազգային տեսակէտով անհրաժեշտ մարմիններ են:

Ճիշդ է, յաճախ այդ մարմինների շուրջը, մանաւանդ ընտրութիւնների ժամանակ, տեղի են ունենում անախորժ վէճեր ու կռիւներ, սակայն, դրանք անխուսափելի են ոչ միայն մեր, այլ եւ մեզնից աւելի քաղաքակիրթ եւ զուտ ժողովուրդների մէջ:

Մենք պէտք է ջանանք, որ գաղթային մարմինները իրենց հասոյթների մեծ մասը յատկացնեն դպրոցական գործին: Պէտք է աշխատենք, որ այդ մարմինները դառնան աւելի ժողովրդական եւ գաղութի ամբողջ հայութիւնը սրանց կապուի նրանց հետ: Պէտք է ձգտենք, որ ոչ միայն Լուսաւորչականները, այլ եւ միւս դաւանութեան պատկանող Հայերը չահագրգռուին եւ մասնակից լինեն գաղթային մարմինների գործերին:

Եթէ բոլոր գաղութներում կարելի լինի բանիմաց տարրերի ձեռքը ամփոփել այդ մարմինները, դժուար չպիտի լինի այնուհետեւ ստեղծել եւ կեդրոնական համագաղութային մի մարմին:

Բ.— ԿԱՆԱՆՑ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Գաղթահայութեան զանազան շրջաններում գոյութիւն ունեցող Կարմիր, Կապոյտ, Գթութեան եւ այլ անուններով կազմակերպութիւնները գործում են գլխաւորապէս կանանց տաւջնորդութեամբ եւ ջանքերով:

Այս կազմակերպութիւնները համեմատաբար նոր են մեր կեանքի մէջ: Ճիշդ է, նոյնանման կազմակերպութիւններ գոյութիւն ունէին Արեւմտահայերի եւ Արեւելահայերի մէջ եւս, սակայն այսքան տարածուած չէին եւ այն դերը չէին կատարում, ինչ որ այժմ վիճակուած է գաղթահայ կանացի կազմակերպութեանց:

Արդարահայեաման տեսակէտից գաղթահայութեան համար ստեղծուած են չափազանց ծանր եւ աննպաստ պայմաններ: Հայութեան դիմադրական կորովը ուժեղացնելու համար պահանջւում են մեզնից մեծ ճիգեր եւ զոհաբերութիւն: Այդ պայքարի մէջ անփոխարինելի դեր է վիճակուած հայ կնոջ, որ թէ ընտանիքի մէջ եւ թէ դուրսը չափազանց մեծ անելիք ունի:

Ահա թէ ինչու ամէն կերպ պէտք է քաջալերել մեր կանանց կազմակերպութիւնները: Շնորհիւ այդ կանացի կազմակերպութիւնների հայ կինը ոչ միայն դուրս է գալիս իր նեղ խոհանոցից, այլ եւ մտնելով հասարակական ասպարէզ՝ կանգնում է իբ ամուսնու, իր եղբօր կողքին եւ նրանց հետ միասին դիմադրում գաղթահայութեան սպառնացող այլասերման վտանգը:

Հայ գիտակից մայրն է, որ կարող կը լինի իր տունը դպրոց դարձնել եւ իր զաւակների մայրենի լեզուն քաջալերել, ինչպէս եւ Հայրենիքի գաղափարներով նրանց ոգեւորել: Որքան շատ գիտակից եւ գաղափարական մայրեր ունենանք, այնքան աւելի յաջող կերպով կարող կը լինենք առնել մեր պայքարը օտարացման դէմ:

Ահա այդ կարեւոր դերի համար է, որ նախ ինքը՝ հայ կինը պէտք է ազգային գիտակցութիւն եւ կորով ստանայ, իսկ այդ կարող են մեծապէս դիւրացնել կանանց կազմակերպութիւնները:

Հետեւապէս մեր ընկերները պէտք է ամէն կերպ քաջալերեն հայ կանանց կազմակերպութիւնները:

Եթէ կանանց կազմակերպութիւնները այնքան մեծանան եւ ուժեղանան, որ ի վիճակի լինեն վերցնել իրենց վրայ գաղթահայ մանուկների դաստիարակութեան մեծ, պատասխանատու եւ կարեւոր գործը, այն ժամանակ մենք միանգամայն կարող ենք վստահ լինել, որ այդպիսի մայրերի ջանքերի շնորհիւ դաստիարակուած հայ մանուկները բնուաւ պիտի լինեն դիմադրելու բոլոր տեսակի օտարացման վտանգներին:

Գ.—ԿՐԹԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեր գաղութների կրթական գործը այնպէս է կազմում, այնքան մեծ կարիք ունենք մենք դրամական եւ այլ տեսակի աջակցութիւնների, որ, բնականաբար, շատ դոհ պէտք է լինենք, որ գաղութների մէջ հիմնւում են կրթական միութիւններ, որոնք այսպէս կամ այնպէս աջակցում են մէկ կամ մի քանի տտանեակ մանուկների կրթական կամ մշակութային գործին: Հետեւապէս այդպիսի միութիւններն եւս մեր կողմից քաջալերանքի պէտք է արժանանան:

Սակայն չպէտք է երբեք մոռնալ, որ ամէն գործ արժէք է ներկայացնում, երբ նա տարւում է օգտակար ձեւով եւ երկրորդ չի խանգարւում նոյնանման այլ հիմնարկութիւններ:

Ֆրանսայի փոքրիկ քաղաքներից մէկում, ուր մօտ 300 Հայեր կան, մի հայ պատուելի, իր անձնական շահերով առաջնորդուելով, անջատել է գաղութի բողոքական Հայերին եւ հայ փոքրիկներին այնպիսի դաստիարակութիւն է տալիս, որ հայ մանուկները կանգնած են արդէն ոչ միայն օտարացման այլ եւ այլասերման ճանապարհի վրայ: Այդ պատուելին ոչ թէ քաջալերանքի, այլ մեծ նախատինքի է արժանի:

Մենք պարտական ենք գիտնալու թէ ի՞նչ կրթական ծրագրով են ղեկավարւում հայ դպրոցները, ովքե՞ր են ուսուցիչները, որքա՞ն ձեռնհաս են եւ ի՞նչ բարոյական նկարագրի տէր:

Մի քանի տարի է ինչ կազմակերպուել է Համազգային Կրթ. Միութիւնը, որ մի շարք գաղութներում ունի արդէն իր մասնաճիւղերը: Սա մի կարեւոր հիմնարկութիւն է, որ պէտք է քաջալերուի ամէն կերպով:

Եթէ զանազան գաղութներում փոքրիկ եւ անարժէք կրթական մարմինները միանային այդ կարեւոր հիմնարկութեան հետ, Համազգայինը կ՚ուժեղանար եւ կարող կը լինէր աւելի լաւ հոգի վրայ հայ մանուկների եւ պատանիների հայեցի դաստիարակութեան գործը:

Նոյնը պէտք է ասել եւ այդպիսի նպատակների համար գոյութիւն ունեցող հրատարակչական ընկերակցութիւնների մասին: Դժբախտաբար այս գործը դեռ գտնւում է սաղմնային վիճակի մէջ: Հայ մանուկների համար չափազանց քիչ մանկական հրատարակութիւններ կան: Որքան շատ լինեն այդ հրատարակութիւնները, այնքան աւելի ընթերցանութեան նիւթ կ՚ունենայ հայ մանուկը, որ յաճախ հայերէն լեզուով բաւականաչափ յարմար գրեր չլինելու պատճառով, սահպուած է լինում դիմել օտար լեզուի:

Դ.— ԳԹՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾ

Գթութեան գործով գաղութներում զբաղւած են միշարք հաստատութիւններ՝ Բարեգործական ընկերութիւնը, զանազան տեղական նպաստամատոյցներ, աղքատախնամներ եւ Կ. Խաչը:

Իմ բարեկամ մի հայ մարդ միշտ կրկնում էր.

— Լաւ է որ Հայերը այդպէս ցրուած են: Երբ աշխարհ մը պատահի, կը գրեն Լոնտոն, Մանչեսթըր, Նիւ Եորք հարուստ Հայերուն, հանգանակութիւն կ՚ընեն եւ աղքատները կը պահեն...

Այո, կան մարդիկ, որոնք կարծում են թէ, գաղթահայութեան նպաստ տալը պէտք է լինի միայն աղէտի ժամանակ օգնել Հայերին, եւ որով հետեւ աղէտը անպակաս է Հայերի գլխից, հետեւապէս գաղթահայ մեծահարուստները ...ունեցող... աչքերն են այդպիսիների աչքին...

Անշուշտ ոչ ոք չի կարող դէմ լինել, երբ թշուառների օժանդակութիւն է արւում, մանաւանդ որ աղքատ ենք օտար միջավայրում եւ յաճախ սխալական օժանդակութիւնից զուրկ ենք: Այո, պէտք են բարենպատակ հիմնարկութիւններ, որոնք կարողանան օժանդակութիւն հասցնել թշուառներին:

Սակայն մեր ընկերների դերը եւ աշխատանքը բոլորովին այլ պէտք է լինի:

Մեր ընկերները կազմուած լինելով գլխաւորապէս աշխատաւորական տարրերից պէտք է զարգացնեն մեր մէջ ինքնօգնութեան գործը:

Աւստրալիի բոլոր աշխատաւորները մեծ ջանք եւ խնամք են տանում կազմակերպելու իրենց ինքնօգնութեան գործը եւ միշտ էլ յաջողում են: Այդ կողմից մենք ենք, որ ետ ենք մնացել եւ միանգամայն անտարբերութեան ենք մատնել մեր ինքնօգնութեան գործը:

Ե.— Գաղութներում գոյութիւն ունեն մի շարք երիտասարդական, կրթական եւ մարզական ընկերակցութիւններ, որոնք ամբողջապէս ղեկավարւում են երիտասարդներով:

Այս ձեւի խմբակցութիւններից մի երկուսը տարածուած են մեր բոլոր գաղութներում եւ եթէ կարելի լինէր լաւ կազմակերպել, չափազանց օգտակար աշխատանք կատարած կը լինէինք մատաղ սերունդի համար:

Երիտասարդների մէջ եղած բոլոր շարժումները յատուկ ուշադրութեան առարկայ պէտք է դառնան մեր կողմից: Մենք ոչ միայն պէտք է աշխատենք գիտնալ եւ քաջալերել, այլ եւ յաճախ պէտք է միջամտենք եւ պէտք եղած ժամանակ որոշ ուղղութիւն տանք, որպէսզի երիտասարդութեան վրայ զանազան պատահական տարրեր կամ խմբակցութիւններ յաւէժ ազդեցութիւն չունենան:

Նկատի ունենալով, որ այս սերունդից են ելլելու մեր ապագայ ազգային - հանրային գործիչները, ամէն կերպ պէտք է աշխատենք կազմակերպել երիտասարդութիւնը՝ այդ կեանքի համար:

Երիտասարդութիւնը ոչ միայն պէտք է խմանայ մեր լեզուն եւ մեր պատմութիւնը, այլ եւ անպէտ պիտի լինի մեր քաղաքական պայքարին եւ մեր ձգտումներին:

Հայր. Միութիւնների կեանքը բաւական հին է: Դրանք բոլորն էլ հիմնուել են նպատակ ունենալով նըպաստել Երկրի մէջ եղած մշակութային ձեռնարկներին:

Հայր. Միութիւնները որոշ օգտակարութիւն ունեցան նոր ընդհանուր տարագրութեան ժամանակ, եւ շատերը կարողացան ոտքի կանգնել իրենց Հայր. Միութիւնների ջանքերով:

Ցաւօք Հայր. Միութիւնները դառնում են աստարեղ անսամձ կրքերի եւ անախորժ կռիւների, որոնց հետեւանքը լինում է այն, որ Հայր. Միութիւնները պառակտւում են եւ մէկի տեղ յառնում են երկու, երեք եւ երբեմն աւելի միութիւններ: Մեր ընկերներից մէկը հաղորդել էր, որ Ֆրանսայի քաղաքներից մէկում միեւնոյն նահանգի Հայր. Միութիւնը, որ առաջ մի հատ էր, ներքին կռիւների հետեւանքով այժմ վերածուած էր 32 անկախ Հայրենակցականների:

Այո՛, ամբողջ 32 հատ, ամէն մի գիւղը կամ ամէն մի թաղը դատ դատ միութիւն, երեսուներկու հատ կին իրենց 32 նախագահներով եւ 32 քարտուղարներով եւ դատարկ դրամարկղերով...

Ի՞նչ օգտակարութիւն կարող են ունենալ մի որ եւ է նահանգի տարագիր Հայերը, երբ տրամադրութիւն են ցոյց տալիս անսահման կերպով պառակտուելու:

Մեր ընկերների ամբողջ ջանքերը պէտք է լինեն ոչ միայն անջատ անջատ խմբակցութիւնները միացնել, այլ ձգտել միացնելու բոլոր Հայրենակցականները մի ընդհանուր մարմնի մէջ:

Այս ձեւով կազմակերպուած Հայրենակցականները ոչ միայն օգտակար կարող են լինել իրենց հայրենակիցներին, այլ եւ կարող են հանրային-քաղաքական դեր խաղալ գաղթահայ կեանքում:

(Վերջ)

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ»

ԽՄԲ.— Պուքրէշի «Բուվըթրուլ Բոպիբըլէս» շաբաթաթերթը հետեւեալ գրգռիչ գրութիւնը հրատարակած է մայիս 11ին, շոճայլից խմբագիրներով (չորս սիւնակի վրայ).

Մեր խօսքը կը վերաբերի այն գաղթականներուն որոնք պատերազմէն յետոյ մեր երկիրը եկան Նանսէնեան անձագրով: Ասոնց թիւը 100.000 հոգին կ՚անցնի: Իսկ իրենց կացութիւնը ամէնէն ծաղկեալն է: Մեծ մասամբ ռումաներէն չեն գիտեր, եւ չեն ալ ուզեր սորվիլ լեզուն այն երկրին որ իրենց ապաստան կուտայ, եւ կեանքի ամենայայն հնարաւորութիւնները:

Մինչդեռ նախապատերազմեան Հայերը անտեսապէս մեզ հետ հաւասար դժուարութիւններէ կ՚անցնին, իրենց Նանսէնեան հայրենակիցները, առատաձեռնաբար խլեցին ռումանական առեւտուրին եւ ճարտարարուեստին մեծ մասը եւ ամբողջապէս տեղաւորուեցան մեր վարկային եւ նաւթային հիմնարկութեանց մէջ:

Կը հաւատանք, առանց հերքուելու հաւանականութեան, թէ Նանսէնեան Հայերը փճացուցին երկրին մանածի առեւտուրն ու ճարտարարուեստը, այդ ճիւղին մէջ միջամտող դառնալով՝ շատ քիչ օրինաւոր միջոցներով:

Թրքական եւ խորհրդային հալածանքներէն եւ յարձակումներէն յետոյ արտասահման կրցան գաղթել միայն ունեւոր Հայերը՝ որոնք փախադրեցին իրենց հետ դրամ, ոսկի, զոհարեղէն, եւայլն: Բայց անոնք անկարող իրենց առեւտրական ընդունակութիւնները իրենց ուզածին պէս կիրարկելու Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Լեհաստանի մէջ, իրենց չունեցած արին Ռումանիա, ամէն հնարաւորութեանց եկեղը: (Ցօղուածագիրը հոս թիւեր կը հնարէ իբր թէ ապացուցանելու համար որ հայ վաճառականները զանազան խաղեր միջոցներով ուղղակի Եւրոպայէն մանած ներածելով նպաստաւոր գիներով, հրապարակի գիներէն 25 առ հարիւր զեղչով հայթայթեցին, պատճառ դառնալով որ ռումանական վայելմ յուրջ տուներ, եւ ռումանական վաճառատուներ ու գործարաններ այսօր անցնին 100 առ հարիւր Հայերուն ձեռքը):

Կեդրոնները ճարտարարուեստին եւ առեւտուրին մէջ ալ պատահեցաւ միեւնոյն երեւոյթը: Նոյնպէս շուկային առաջին: Պէտք պատմենք յառաջիկային անսովոր մանրամասնութիւններ՝ Թիմիշիկայի եւ Թիմիշօարայի շաքարի գործարաններուն մասին:

Նանսէնեանները տեղ գրաւեցին նաեւ քարիւղի գործին մէջ եւ ձեռք անցուցին քանի մը վարկի ընկերութիւններ: Արմաւիրի եւ տարագիր առեւտուրն ալ Հայերուն ձեռքն է:

Եւ ցոյց տալու համար թէ ուր կրնայ յանգիլ յանդգնութիւնը մեր հակելի չդալութեան պաշտօնական, ըսենք թէ քանի մը ամիս առաջ միտք կար մանածի ներածումը մենաշնորհել դարձնելու հայկական խմբակի մը:

Ներածման բաժնեցուցակի (քոնթինճէնթարէ) օրէնքը ստեղծուեցաւ մասնաւորաբար Նանսէնեան Հայերուն համար: Օրէնքը կ՚ըսէ թէ ներածման նոր արտօնութիւն տալու համար հիմ պիտի բռնուին 1928 — 1932ի ներածումները: Եւ որովհետեւ ՀՎ. ՑԵՐՆ էին որ այդ շրջանին ներածեր էին ամէնէն աւելի, ուրեմն Նանսէնեան Հայերն եղան որ ստացան ներածման մեծագոյն սակերի:

Եւ ամէնէն չահեկանը այն է որ բոլոր հայ վաճառատուներուն եւ գործարաններուն պաշտօնէութիւնը նանսէնեան Հայերով բաղկացած է: Այդ հաստատութեանց դերքարպ պաշտօնէութիւնը ռումաներէն չի գիտեր եւ չի խօսիր, ու թարգման մէջնորդ է որ կը հաղորդակցի: Պիտի տեսնենք Բուզ, Կալաշովէն, Շէյլար, Սէրբունեսկի եւ այլն փողոցներու վաճառատուներու ցանկը ուրկէ վտարուած է ռումաներէնը: Իշխանութիւնները կրնան քննել եւ հաստատել մեր ըսածը:

... Ու թէ սակայն մեր երկրին մէջ այլ էրզրում եւ Երեւան: Հոն է որ Նանսէնեանները մեր երկրին մէջ շահուած դրամներով անչափ կալուածներ կը գնեն:

Մահանները մեր երկրին մէջ կը հիմնեն կրթարաններ, դարմանատուններ, հիւանդանոցներ, գերեզմանատուներ եւայլն ու կը խնամեն ամէն ազգէ եւ կրօնքէ անհատներ, նոյնը նաեւ Հրեաները, Թուրքերն ու Գերմանները:

Իսկ ո՞ւր է Հայոց բերած նպաստը: Ո՞ւր են անոնց հիւանդանոցները, մայրանոցները, դարմանատուները, անկելանոցները՝ որոնք հիմնուած ըլլան այս երկրին մէջ շահուած դրամով:

Ազգարարներ Հայաստանի՞ մէջ, դպրոցներ Երզրումի՞ մէջ, պարտէզներ Երեւանի՞ մէջ: Ու մե՞ր դրամով, մե՞ր արիւնով:

Իշխանութեանց պարտքն է միջամտել:

Կը հարցնենք ծայրայեղ ազգայնական կուսակցութեանց վարիչներուն, թէ բաւակա՞ն է քրիստոնեայ եւ ռումանացի ըլլալ, որպէսզի ..., ... այս երկրին ինչքը:

Ռումանիոյ մէջ Հայերուն հարցը բաւական ընդարձակ է՝ որպէսզի մէկ յօդուածով վերջանայ: Մեր յաջորդ յօդուածներով թիւեր եւ փաստեր պիտի տանք, որոնք պիտի շփոթեցնեն հերքողը:

«Արազ» Պուքրէշի մեր պարզաբանիչ կիցը, այս առթիւ գրած խմբագրականին մէջ դիտել կուտայ ... վրդովուելով —

Թերթը՝ անարժէք հրատարակութիւն մըն է ինքնին: Սատորագրողը անծանօթ ոչնչութիւն մը: Ու յօդուածը նպատակը ինքնին շատ թափանցիկ: Բաւական է յիշել որ խմբագրութիւնը կողմէ յօդուածը պարունակող թիւը գրկուած է չահագրգռուող հայ վաճառականներուն՝ կարմիր մատիտով մատնանշելէ յետոյ յօդուածը:

Յօդուածը իր պարունակութեան մէջ ալ անմէջ ու ծիծաղելի է: Երբեք թէ Հայերը ձեռք անցուցած են ոչ միայն բամպակի հրապարակը, այլ շաքարինը, արմաւիրը, սառցային ... եւայլն: Ճիշդ է, Հայերը իրենց խամճենութիւնը ներմուծեցին Ռումանիոյ տարազագործութեան եւ ինչ ինչ ճարտարարուեստներու մէջ՝ եւ կիրը մասամբ ազատելով ... բանկերու գերի ըլլալէ, ու մանաւանդ մեղմեցին հրէական ախորժակները: Բայց ի՞նչ է որ հայ առեւտրականներուն ու ճարտարարուեստականներուն ճզմիմ թիւը հրէական գերակշռութեան քով...

Ասկէ զատ յօդուածագիրը կը մա...

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Ինչպէս բոլ, այլ եւս քարոզը չէ, այլ գործնական միջոցները արժէք մը ունին: Ու ժողովուրդը՝ այդ գիտակցութեան եկած միայն պէնք կը պահանջէ, ապամաթերք եւ զինուորական ղեկավարութիւն եւ ոչ թէ քարոզ:

Հաւաքուած ընկերները առանձին հետաքրքրութեամբ կը լսէին Գէորգը, երբ վերջինս մանրամասնօրէն սկսաւ նկարագրել յեղափոխական մարմնի կատարած գործնական աշխատանքները, առաջ բերած ուժեղ կազմակերպութիւնը: Ասիկէ վերջ կարգ մը գործնական արժէք ունեցող հարցերու մասին խօսուեցան: Որոշ պահանջներ ներկայացնելէ վերջ, որոնք ընդհանրապէս փոխադրական գործի հետ կապ ունէին, Գէորգը ծանուցաւ Երկիր նոր ղեկավար ուժեր ճամբելու վրայ:

— Գործը այնքան է ընդարձակուած,— բացատրեց ան,— որ անհրաժեշտ է լրջօրէն մտածել նոր ղեկավարներ ղրկելու մասին: Ամբողջ Վասպուրականի յեղափոխական գործի ղեկավարութեան ծանրութիւնը ինկեր է քանի մը պատասխանատու անհատներու վրայ, որոնք որքան ալ եռանդով աշխատին, դարձեալ չեն կրնար հետզհետէ զարգացող կազմակերպութեան մը բոլոր պահանջներուն գոհացում տալ: Երբ Վահէն դուրս եկաւ Երկրէն քիչ հանգստանալու համար...

— Ի՞նչ ալ հանգստացող է,— Գէորգի խօսքը ընդմիջեց Արրահամեանը քարձր ծիծաղելով,— Երկրէն փորձանք դրկեցիք մեր գլխուն: Հազիւ Թիֆլիս հասած, հոս ալ ամենուրեք ընել կ՚աշխատի անիրաւը...

— Կ՚ըսէի, որ Վահէն երբ Երկրէն դուրս եկաւ,— շարունակեց Գէորգը, երբ ընդհանուր ծիծաղը դադրեցաւ,— բնաւ չէինք կարծեր թէ Նիկոլին անակնկալ դժբախտութիւն մը կրնայ պատահիլ, որու մասին անշուշտ լըսած էք, եւ ոչ ալ ինքս դուրս գալու մասին կը մտածէի: Այնպէս որ այժմ Գիծան, միայն երկու տեղացի ընկերներով կ՚աշխատի, անհամբեր սպասելով նոր ուժերու գալուն: Դժբախտաբար, մեր տեղացի ընկերները որքան ալ կարող՝ չունին դրսեցիի մը հեղինակութիւնը եւ ոչ ալ կրնան իրենց ամբողջ ժամանակը տրամադրել գործին, անձնական գործերով զբաղած լինելնուն համար: Հետեւաբար, գործի մեծագոյն մասը կը ծանրանայ Գիծայի ուսերուն: Իսկ այդ, անկարելին փորձել կը նշանակէ: Ամէն բանէ առաջ պէտք է մտածել աշնան մէկ երկու ընկերներ մտցնել Երկիր: Աշուշտ ինքս բժշկուելէ վերջ՝ պիտի երթամ, բայց մեզ բազմաթիւ փորձուած եւ ղեկավար ուժեր հարկաւոր են: Դեռ հասատա ալ չենք գիտեր, թէ Նիկոլը երբեւիցէ պիտի կրնա՞յ աշխատանքի լծուիլ:

— Գիծայի նախորդ նամակէն իմացանք Նիկոլի պատահած դժբախտութիւնը,— ընդմիջեց ընկերոջ խօսքը Ջանեանը — ինչպէս նաեւ կռուի մասին, դժբախտաբար շատ կարճ, հազիւ քանի մը տող: Ի՞րծեմ բոլորդ ալ կը ցանկաք,— դարձաւ մնացած ընկերներուն,— որ Գէորգը քիչ հանգամանօրէն պատմէ այդ կռիւը: Վերջէն կը խօսինք նոր ուժեր ուղարկելու մասին, համաձա՞յն էք:

— Անշուշտ, անշուշտ,— ձայնեցին չորս կողմէն,— Գէորգը թող պատմէ:

— Ըսենք՝ պատմելու բան մըն ալ չէ այդ կռիւը,— անփութօրէն պատասխանեց Գէորգը,— հազիւ թէ կռիւ կարելի է կոչել... Բայց ես ինքս ալ կ՚ուզէի պատմել ոչ թէ կռուի արժէքին համար, այլ ձեզ ծանօթացնելու մանուկ հերոսի մը հայրենասիրական մէկ արարքը:

— Մենք այդ մասին չենք լսած, շատ հետաքրքիր է,— խնդրեց Նատալիան,— պատմեցէք մանրամասնօրէն:

«Շատ լաւ: Կարկառէն մեր միացեալ խումբը Կարճկան անցաւ,— ըսկսաւ պատմել Գէորգը.— Կէօլու գիւղը հանգիպելով քանի մը օրէն հասանք Ուրանց: Մեծ եւ անցեալ ունեցող գիւղ մըն է այդ, այն բացառիկ գիւղերէն, որոնք դեռ վերջնապէս «բաշյա Հայեր» չեն դարձած ու մնացած են հողագործ, խաշնարած ժողովուրդ մը: Ուրանց բաւական երկար պիտի մնայինք, այդ գիւղի եւ շրջանի ժողովրդական զինումի գործը կանոնաւորելու համար: Սակայն, հազիւ երկու օր անցած՝ քաղաքէն սուրհանդակ մը հասաւ: Գիծան կ՚իմացնէր Վահէի Կովկաս անցնիլը ու իր անկարողութիւնը շրջանի բոլոր գործերուն հասնելու եւ կը խնդրէր, որ Նիկոլը անմիջապէս վերադառնայ քաղաք՝ ինձ ձգելով շրջանները պըտըտելու գործը:

«Այդ ամբողջ ձմեռը Շատախի, Մոկսի, ու Կարկառի շրջանները թափառելով անցուցինք՝ ամենածանր պայմաններու մէջ աշխատելով: Մեր մշտական զինուորներու վրայ, որպէս գործնական վարժութիւն, աւելցուցած էինք երկու տասնեակ Շատախցի կամաւորներ ալ, որոնք ամբողջ ձմեռը մեզ հետ մնալէ վերջ՝ գարնանային աշխատանքներու համար պէտք էր իրենց գիւղերը ճամբել:

Երբ Գիծայի նամակը ստացանք, որոշեցինք Գաւաշ անցնիլ, հոն ցրուել մեր խումբը, որ քառասուն եւ չորս զինուորներէ կը բաղկանար, իսկ Նիկոլիքաղաք մեկնելէն վերջը, իմ վեց զինուորներով շրջիլ Հայոց - Ձորի եւ Արճակի շրջանները: Այդպէս ուրեմն գիւղէ գիւղ անցնելով՝ երեք օրէն հասանք Գաւաշի Նոր Գիւղը:

Մեծ գիւղ մըն է այդ եւ գաւառի յեղափոխական մարմնի կեդրոնը: Շատախցի զինուորները այդ տեղէն ուղարկեցինք դէպի Փեսան Դաշտ, իսկ Նիկոլի զինուորները, որոնք մեզ պէս փախստականներ էին, Եղիշէի ղեկավարութեամբ անցան Կարկառ՝ Խնձորուտ գիւղը, որ, ինչպէս գիտէք լեռնային Վասպուրականի մեր գինուորական խարիսխն է, թաքստոցը: Մեր քով մնացին իմ վեց զինուորները միայն:

Երկու օր միայն մնացինք Նոր-գիւղի մէջ: Շրջանի յեղափոխական մարմնի հետ պէտք եղած կարգադրութիւնները ընելէ եւ զէնքի պահեստները աչքէ անցընելէ վերջ, գիշերով անցանք Ախթամար:

(Շար.)

ՄԱՆԱՍ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բաւականին եւ ընթեռնլի:

…չէ ոչ թէ ազնուութիւն, այլ խակապէս բռնաւոր ու գրգռիչ ոգի մը երբ կը փորձէ ռումէն ընթերցողներուն կլլեցնել թէ Հայերը ռումէն հոգի մը … իրենց դիզած հարստութեամբ … կը կառուցանեն Երեւանի, … Էջմիածնի մէջ: Ա՛խ, եթէ … գիտնար թէ վերջին տասը տարուան մէջ ասկէ լէյ մը չգնաց Հայաստանի վերաշինութեան համար, … կ'երեւայ թէ երթալիք ալ չունի: … ինչ որ ամէնէն տխմարն անգամ … գուշանար իր ընթերցողներուն հրամցնելու՝ այն հրէշային սուտն է թէ … 100.000 հոգիի կը հասնի Նանսէնեան Հայերուն թիւը, որոնք 2000 ֆրանքն անգամ չեն կարող … Ռումանիոյ մէջ…

Ու վերջապէս յօդուածագրին մասին … անոր … ծիծաղելի կը դարձնէ ամբողջ …, որ Հայերը Ռումէններուն … ցոյց տուած …, փախստական խօսքեր կ'ընէ Հրեաներուն, Հունգարներուն, Պուլկարներուն եւ Ռուսերուն հասցէին, այսպիսի տարրերու՝ որոնք … դիտուած են ռումանութեան մէջ, բոլորն ալ իրենց փոքրամասնական յաւակնութիւններով: Մինչ խեղճ Հայերը՝ զիրենք փոքրամասնութիւն նկատած չունին, ամբողջապէս … ռումէն ժողովուրդի … ու ձգտումներուն հետ, … հոգիին հետ կապուած: Ու ո՞ր … է որ ակնածանքով պիտի … պետական մարդիկը զորս այս … ու կուսանք, գրագէտները, արուեստագէտները, իրաւագէտները, ու տասնեակ թիւր … որոնք ռումէն ժողովուրդին փառքը կազմեցին ու կը կազմեն եւ որոնց մէջ Հայ արիւն կայ:

Բայց մեր նպատակը չէր պատասխանել յօդուածի մը՝ որ սիրտ … միայն կը պատճառէ կարդացողին…

Մենք ուզեցինք պարզապէս արթնութեան հրաւիրել անգամ մը եւս մեր … դասը, ոչ թէ որպէսզի … թերթուկի մը ճոճած … ու փորձէ «ժխտել» … յօդուածագրին, այլ որ … միշտ աչալուրջ ըլլայ իր ամէն … քայլին, ըմբռնէ պարտականութիւնները զորս ինքն ալ ունի այս երկրին հանդէպ, ու որ եւ է պատրուակ չտայ չարամիտներուն՝ … ամբոխը մոլորեցնելու, գիտնայ … ռումէն հոգիին ճամբան գտնել, ճանչցնել ինքզինքը անոր … ընդունակութեանց մէջ, ու ամուր պահել իր շահած բարեկամութիւնը:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

Վիժումի ազատութիւնը սահմանափակող նոր օրինագիծը, զոր հրատարակեց Մոսկուայի կառավարութիւնը, բուռն քննադատութեան տեղի տուաւ գործարաններուն մէջ:

Կառավարութիւնը թոյլ տուած ըլլալով որ բանուորները ազատօրէն արտայայտուին նոր օրինագիծներուն մասին, հանրային խորհրդակցութեան … դարձնելով զանոնք, տեսնուեցաւ որ մեծամասնութիւնը դէմ է վիժումը սահմանափակող օրինագծին: Բանուորուհի մը կը յայտարարէր թէ … չէ կին մը ստիպել որ մայր ըլլայ հակառակ իր կամքին: Ուրիշ մը կը յայտարարէր թէ 3 զաւակի տէր … մը երբ ազատ չէ այնքան որ … նոր զաւակներ, կը զրկուի ընկերային չարժումին մասնակցելու կարելիութենէն եւ իրաւունքէն: Մասնաւորապէս դէմ արտայայտուեցան Մոսկուայի հեռաձայնի պաշտօնէութիւնը: Անոնցմէ մին կ'ըսէր.— «Կառավարութիւնը ամիսը 10 ռուբլի կու տայ ամէն մէկ երեխայի համար, … ո՞վ պիտի ուզէր զաւակ ունենալ … 10 ռուբլիի»: Վերջապէս մէկ … ալ դիտել կուտար թէ բնակարաններու ներկայ սղութիւնները նպաստաւոր չեն բազմանդամ ընտանիք կազմելու: Աւելի խելացի եւ գործնական … պիտի ըլլայ առաջարկել յղութեան … դիւր մը ընել քան թէ վիժումը … իբրեւ վտանգաւոր գործողութիւն.

… յղութեան հարցին մասին: … ազատութեան դատնալով, … բուռն յարձակում մը զոր … վրայ: Անոնք կը … որ իրենց զաւակներու կի… … 5 տարի բանտարկութեան …, տարապայ… աշխատանքներու մէջ գրուին, … ստացուածքները գրաւուին եւ … լքուած մայրերուն:

Այլերը ծպտուն չհանեցին:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՍԷՐԸ

— . —

Մոսկուայի «Պրաւդան» կը գրէ «Սիրել իր հայրենիքը, ճերմել անոր պատմութիւնը» վերնագրով յօդուածի մը մէջ (22 մայիս).

—«Բանուորութիւնը երկրագունդ դասակարգ է, ան հասարակական ոչինչ ունի այն կեղծ ազնուականներու հետ, որոնք մկայականներով կ'ուզեն ոսկեզօծել ցեխը, որմէ ծագում առած են, բանուոր դասակարգը ոչ միայն չի ծածկեր իր անցեալը, այլ եւ կը հըպարտանայ անով: Ան պատմութեան առաջին իսկական ազնուական դասակարգն է, ան կապուած է բազմերանգ, կենդանի պատմութեան հետ, որու մէջ ժողովուրդի տառապանքը հիւսուած է պայքարի, կարիքը՝ ըստեղծագործութեան, վիշտն՝ ու զայրոյթը՝ հանաքի ու ծաղրի հետ: Մեր սերունդը ժառանգած է հոգեկան կառուցուածքի ու ազգային բնաւորութեան այն գիծերը, որոնք ձեւ են ըտացեր անցեալ սերունդներու դարաւոր հերոսական պայքարի մէջ: Անսահման սէրը դէպի հայրենիք՝ խորհրդային մարդու անեղծ յատկութիւնն է: Որպէսզի գիտակցաբար սիրէ մարդ իր հայրենիքը, պէտք է լաւ գիտնայ անոր հարուստ պատմութիւնը»:

*** «Իզվեստիան» մայիսի 23ի թիւին մէջ կը պատմէ թէ ինչպէս գործէ հաներ են մէկը, որովհետեւ հայրը քահանայ է եղեր, ուրիշ մը՝ որովհետեւ կ'առաջարկէ «խիտ պայքար մարդկային իրաւունքները ոտնահարող անխիղճ բիւրոկրատներու դէմ, անոնք կը խախտեն խորհրդային քաղաքացիի անբռնաբարելի իրաւունքը, — ունենալ ազնիւ աշխատանք: Ստալինը ըսած է — զաւակը պատասխանատու չէ ծնողքին համար»:

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

— . —

Ռուսիոյ մէջ եռանդագին աշխատանքներ կը կատարուին քիմիական հաւանական պատերազմի մը պարագային՝ յարձակումներու եւ ինքնապաշտպանութեան մասին:

Քիմիական պատերազմի յատկացուած են 3 ռումբերներ, որոնք կը բաղկանան մօտ հարիւր օդանաւերէ՝ 15 թօն տարողութեամբ: Այս օդանաւերը կրնան, գիշեր մը, քաղաքի մը վրայ թափել 400 — 500 թօն թունաւոր նիւթեր:

Եթէ նկատի ունենանք որ մէկ լիթր օդի վրայ 0,2 միլիկրամ իփէրիթով յագեցած օդը մահացու է, կամ լիթրային վրայ երկու անգամ պակաս ֆոսժէնով յագեցած օդը նոյնքան մահացու է, կրնանք երեւակայել թէ ի՛նչ դժոխային մթնոլորտ կը ստեղծուի, երբ հարիւրի մօտ օդանաւեր, իւրաքանչիւրը տասնեակ մը թօն, թունաւոր նիւթ կը թափէ քաղաքի մը վրայ:

Մոսկուայի կառավարութիւնը, որ վստահութիւն չունի միջազգային համաձայնութիւններու վրայ եւ ապահով որ այս անգամ պատերազմները կը սկսին առանց նախապէս յայտարարելու, նուիրուած է երկրին բնակչութիւնը պաշտպանելու միջոցներուն ուսումնասիրութեան, ու շարունակ փորձեր կը կատարէ քիմիական պատերազմի բոլոր հաւանականութիւնները նախատեսելու ցանկութեամբ:

Ամէն մեծ քաղաքի մէջ գոյութիւն ունի կազմակերպութիւն մը «քիմիական պատերազմի դէմ պաշտպանուելու համար»: Այդ կազմակերպութիւնը քաղաքը բաժնած է զանազան գօտիներու, եւ իւրաքանչիւր չէնք, իր կարգին, ունի իր ինքնապաշտպանութեան կորիզը: Այս ամբողջ ցանցը կը վարէ «Օդանաւորդութեան եւ քիմիագիտութեան զարգացման յատուկ ընկերակցութիւնը», որ ունի 13 միլիոն անդամ, առոր կողքին՝ Կարմիր Խաչը: Ինքնապաշտպանութեան փորձերէն զատ մասնաւոր դասընթացքներ բացուած են, վարիչներ պատրաստելու համար քիմիական պատերազմին դէմ ինքնապաշտպանութեան կազմակերպութեան:

Քիմիական պատերազմի փորձերու եւ կեղծ ահազանգներու ընթացքին իրենց հերոսութեամբ ուշադրութիւն գրաւողները կը ստանան «պատրաստ քիմիական պատերազմի» շքանշանը: Լէնինկրատի մէջ, որ ունի մէկ միլիոն բնակիչ, 300.000 հոգի վկայուած են այդ փորձերու միջոցին իրենց ցոյց տուած գոհացուցիչ ընթացքին համար:

Ինքնապաշտպանութեան այս փորձերէն զատ,— հակակազային դիմակ կրել, հրդեհ մարել, թունաւորուածներուն օգնութեան փութալ, եւն. — նոյն կազմակերպութիւնը կը կատարէ նաեւ մարզական փորձեր, — նշանառութիւն, անկարգելով թռիչք, դահուկով արշաւ, վազք եւայլն՝ միշտ հակակազային դիմակով:

Ամբողջ Ռուսիոյ մէջ օրէնքները եւս ում կուտան այս շարժման, քաջալերելու համար փորձերը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԵԼՄՏ. ՑՈՅՑԸ

— . —

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքիոյ ազգ. ժողովը վաւերացուց նոր տարեշրջանին ելմտացոյցը: Այս առթիւ կատարուած վիճաբանութեանց ընթացքին, ելմտական գործավարը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց…

Կը յուսանք թէ 212.764.000 ոսկի հասոյթ պիտի ունենանք նոր պիւտճէին մէջ, հետեւեալ աղբիւրներէ. — 36 միլիոն 800 հազար ոսկի՝ ուղղակի տուրքերէ, 83 միլիոն 880 հազար՝ անուղղակի տուրքերէ, 36 միլիոն 600 հազար՝ մենաշնորհներէ, 56 միլիոն զանազան հասոյթներէ:

Շէնքերու եւ կալուածներու տուրքը զեղչուած է հարիւրին 25 համեմատութեամբ, իսկ կենդանիներու տուրքը՝ հարիւրին 30: 1935ին, 29.963,743 անասուն արձանագրուած եւ 17.487,070 ոսկի տուրք գանձուած է: Նոր օրէնքին համաձայն, 5,146.803 նոր կենդանի արձանագրուած է: Այս կենդանիներէն առնուելիք տուրքով՝ հարիւրին 30ի զեղչին վնասը կէս առ կէս սահմանուած պիտի ըլլայ:

Նոր օրինագիծ մը յանձնած ենք Խորհրդարանին, շահատուրքի ծանր նկատուած կարգ մը համեմատութիւնները զեղչելու համար: Հանրապետական կառավարութիւնը եթէ ի հարկին կ'աւելցնէ տուրքերը, չի վարանիր նաեւ զեղչելու՝ երբ ժամանակը գայ: Այսպէս է որ զեղչեցինք կրաջիւսի (չիմէնթօ), աղի, շաքարի եւ կենդանիներու տուրքերը:

Անցեալ տարի ըսած էի թէ 8 միլիոն 950 հազար ոսկի պարտքով կը թեւակոխենք 1935ի ելմտական տարին: 22 մայիս 1936ին տեսնուած հաշիւներու համաձայն, այդ պարտքը ամբողջովին վճարուած է եւ առանց պարտքի կը մտնենք 1936ի ելմտական տարին: Ասիկա աննախընթաց յաջողութիւն մըն է Հանրապետական վարչաձեւին համար:

Արտաքին առեւտուրի ընթացքը կը ցուցնէ թէ մեր տնտեսութիւնը 1935ի սովորական տարուան ընթացքին աւելի լաւ եղած է, 1934ի հետ բաղդատմամբ: Ահա վիճակագրութիւնները:

1934ին՝ ներածում 86.790.000 ոսկի,
1934ին արտածում 92.149.000 ոսկի,
1935ին՝ ներածում 88.823.0000 ոսկի,
1935ին՝ արտածում 95.861.000 ոսկի:

Այս թիւերը մէկ կողմէ կը ցուցնեն թէ տնտեսական տագնապը անցած է եւ դէպի բարելաւում կը դիմէ, միւս կողմէ կը հաստատեն որ լաւ արդիւնք տուած են երկրագործութեան եւ ճարտարարուեստի մէջ մեր ձեռք առած միջոցները: Արդարեւ, մեր արտադրութիւնները (թուզ, չամիչ, բամպակ, կաղին, ծխախոտ եւն.), լաւ գիներով ծախուեցան:

Ազգային դրամը կը շարունակէ անխախտ մնալ 1930 ի չափանիշին վրայ: Մեր դրամը ամէն տեղ գրաւած է իր վստահութեան արժանի տեղը եւ ամէնէն զօրաւոր դրամներու կարգը դասուած է:

1935ի ընթացքին (օրացոյցի տարի) Կեդրոնական դրամատան ոսկիի մթերքը 29,50 միլիոնի հասաւ, 2 միլիոնի յաւելումով: Մեր նպատակն է ամէն տարիթով աւելցնել այս պահեստը:

Մինչեւ ամառուան, 12 միլիոն ոսկիի արծաթ դրամ շրջաբերութեան կը հանենք: Գալ շրջանին 4 միլիոն ոսկիի արծաթ եւս հրապարակ պիտի հանենք, մանր դրամի պէտքը գոհացնելու համար:

1935ի ընթացքին, Սվազ - Էրզրում երկաթուղիի փոխառութեան երրորդ մասն ալ (4,5 միլիոն ոսկի) յաջողութեամբ փակեցինք: 1936ին ալ դարձեալ 4,5 միլիոն ոսկիի երրորդ մասը հրապարակ պիտի հանենք:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Գ. Գերճ Թիւրքէր (Քէրէսթէճեան) շնորհակալութիւն յայտնեց կառավարութեան՝ հաւասարակշռուած պիւտճէ մը բերելուն համար: «Բայց դիտել կը մտահոգէ ծախքի գլուխին տարուէ տարի յաւելումը: Իմ կարծիքով, հասոյթի աղբիւրները չամբացուցած, ճիշդ չէ աւելցնել ծախքերը: Ֆրանսայի մէջ առաւելագոյն խնայողութիւն կը կատարեն, որովհետեւ չկրցան հասոյթի նոր աղբիւրներ գտնել:

Եթէ Ելմտական գործավարը բաւէ որ թէ հասոյթ գտայ, թէ աւելցուցի ծախքերը, աւելի գոհ պիտի ըլլայի, բայց տակաւին առենը եկած չէ այս տեսակ գոհացուցիչ խօսքեր ըսելու: Կը կրկնեմ թէ հարկ է խնայողութիւն ընել: Կաթիլ կաթիլ՝ լիճ կ'ըլլայ:

«Քանի կայ մեր ազատարար պետը՝ մեր սիրելի աչքի լոյս Աթաթիւրք, քանի կառավարութեան գլուխը կը գտնուին Իսմէթ Ինէօնիւի նըման պետական բարձր դէմք մը եւ յարգելի գործավարներ, քանի կան մեր հերոս զինուորները, Թուրք ազգը միշտ պիտի բարձրանայ եւ միշտ երջանիկ պիտի ըլլայ»:

Մանիսայի երեսփոխան Թօրկուտ խօսք առնելով, ըսաւ թէ բան մը չի հասկնար Քէրէսթէճեանի անկապակից կարծիքներէն եւ կը զարմանայ այս տեսակ քննադատութեան մը: Քէրէսթէճեանի ձեռքի թուղթերը կը նմանին հին առեւտուրներու նուսխաներուն:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՃԱՄԲԱՆ

— . —

Ֆրանսացի գնդապետ մը «Ժուրնալ»ի մէջ դիտել կուտայ թէ Սուէզի ջրանցքը ապահով ճամբայ մը չէ դէպի Հնդկաստան: Օդանաւերու յարձակում մը բաւական է անգործածելի դարձնելու այդ ջրանցքը: Անգլիացիները ըմբռնած են այդ պարագան, այնպէս որ եթովպական պատերազմէն իսկ առաջ սկսան ուսումնասիրել հարցը, առաջնորդուած այն վտանգէն, զոր ցոյց տուին գերման սուզանաւերը ընդհ. պատերազմի ընթացքին: Ճիշդ է որ հիմա երբ Իտալացիները կը տիրապետեն Կարմիր Ծովուն, այնքան մօտիկ են Եգիպտոսի եւ Սուտանի, իրենց ուժը ցոյց կուտան Միջերկրականի մէջ, Անգլիա ապահով չի զգար ինքզինք ոչ միայն իբրեւ Սուէզի ջրանցքին պաշտպանը, այլեւ իբրեւ պահապան որ կը հսկէ Կիպրոսի, Մալթայի եւ Ճիպրալթարի մէջ:

Արդ, Հնդկաստանի ճամբուն փակումը կը նշանակէ մահ բրիտանական աշխարհակալութեան, ահա թէ ինչու Անգլիացիները ամէն ճիգ կը թափեն նոր ճամբայ մը գտնելու համար դէպի Հնդկաստան, որ ըլլայ աւելի ապահով:

Եւ այդ ճամբան կը համարուի Բարեյուսոյ գլուխէն անցքը: 1934էն ի վեր Անգլիա կ'աշխատի օգտագործել այն ճամբան, որ կ'անցնի Բարեյուսոյ հրուանդանէն: Առաջին հանգրուանը, այդ ճամբուն վրայ, պիտի ըլլայ Տաքարը, զոր Ֆրանսացիները կ'ուզեն վերածել առաջնակարգ նաւահանգիստի մը:

Նկատելով որ արդի նաւերը արագութեան ախոյեանական հանգոյցներ շահած են, ճամբուն հեռաւորութիւնը ոչինչ կը պակսեցնէ այլեւս, այնքան որ Բարեյուսոյ հրուանդանը այնքան օգտակար կրնայ ըլլալ Հնդկաստանի կայսրութեան պաշտպանութեան համար, որքան Սուէզի ջրանցքը:

ՄԱՄՈՒԼ

Ի ԶՈՒՐ Կ'ԱՂՄԿԵՆ

— • —

«Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 մայիս).

— «Ո եւ է խոհական մարդ զարմանքով հարց կուտայ թէ՝ ի՛նչ աղմուկ է որ կը բարձրացնեն կարգ մը ունայնամիտ թերթեր եւ անոնց անարժան աշխատակիցները Կաթողիկոսական նուիրակի առաքելութեան շուրջ»:

Հարցը չափազանց պարզ է: Ասկէ տարիներ առաջ, Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Ամերիկայի երեսփ. ժողովէն դուրս եկած է փոքրամասնութեան մէջ մնացած հատուած մը եւ այսօրինի ժողով գումարած է հիւրանոցի մը մէջ եւ իրեն համար ստեղծած է առանձին եկեղեցի:

Ասիկա կը նշանակէ պառակտում: Պարզ է թէ անոր պատասխանատուն են անոնք որ այժմ այսահարի փրփուրներ կ'արձակեն իրենց պիղծ բերաններէն:

Այս պառակտումը դարմանելու եւ Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ միասնականութիւնը վերահաստատելու նպատակով Ամերիկա եկած է Կաթող. «Նուիրակ»ը կամ պատուիրակը: Ան ունի խորհելու, դատելու եւ գործելու կարողութիւն: Այս վստահութեամբ ալ Առաքելական եկեղեցւոյ հօտը համբերատարօրէն կը սպասէ պատուիրակի կատարելիք կարգադրութիւններուն:

Երէկուան երեխան անգամ կը հասկնայ թէ այս խնդրոյն հետ որ եւ է առնչութիւն չունի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Ան քաղաքական կազմակերպութիւն մըն է, որուն կ'անդամակցին բազմաթիւ Հայեր եւ քաղաքականօրէն կ'աշխատին միասին: Կան եւ բողոքական, կաթոլիկ եւ այլ յարանուանութեանց զաւակներ, որոնք հաւաքաբար իբրեւ քաղաքական յեղափոխական կուսակցութիւն որ եւ է գործ չունին Առաքելական եկեղեցւոյ հետ: Սոյն եկեղեցիները իրենց անդամներու միջոցով կը վարեն իրենց ներքին զուտ եկեղեցական գործերը առանց քաղաքական յաւակնութիւններու:

Այս հարցին հետ առնչութիւն չունի բնաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան համակիր վերաբերումը դէպի Հայաստանի խորհրդ. իշխանութիւնը, որ առհասարակ թշնամի է բոլոր եկեղեցիներուն եւ մասնաւորապէս Հայ Առաքելական Եկեղեցիին, քանի որ զայն կը նկատէ Հայաստանի ժողովուրդին միտքն ու հոգին «թմրեցնող»ը կամ թունաւորող»ը:

Պարզ է ուրեմն, որ Դաշնակցութիւնը որ եւ է առիթ չունի միջամտելու հայ յարանուանութեանց ներքին գործերուն եւ ոչ ալ ցանկութիւն: Սակայն եթէ որ եւ է օտար հաստատութիւն կամ իշխանութիւն փորձէ անոնց մէկին ու մէկին դէմ ոտնձգութիւն կամ փորձ մը՝ զանոնք ծառայեցնելու քաղաքական կամ կուսակցական նպատակներու եւ շահերու, ուղղուած Հայ ժողովուրդի դէմ, արդէն կը դառնայ այդ քաղաքական քայլ մը եւ կը հանդիպի Դաշնակցութեան բուռն հարուածներուն, ինչպէս եղաւ Հայ եկեղեցական գոյքերու գրաւման առթին:

Այս բոլորը շատ աղէկ գիտեն ու կը հասկնան ունայնամիտ «Պայքար»ներն ու դատարկամիտ ճանճերը: Ապա ի՛նչ է այն աղմուկն ու ժխորը որ անոնք կը բարձրացնեն Կաթող. պատուիրակի առաքելութեան շուրջ: Արդեօք այս աղմուկն ու ժխորը ապացոյցներ չե՞ն որ անոնք Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ կը հետապնդեն կուսակցական ու քաղաքական նպատակներ:

Եւ այս աղմուկն ու ժխորը կը փորձեն ցոյց տալ իբրեւ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»: Ի՞նչ համազգային, ո՞րտեղէն ստացած են ամբողջ ազգին «ժամփէքրաթիվ մանտաթ»ը: Մի՞թէ ասկէ առաջ կատարուած հանրաքուէները ապացոյց չեն թէ իրենք ոչնչութիւն միայն կը ներկայացնեն: Ռամկավար ոչնչութիւններո՞ւն պիտի հարցուի թէ ինչ կը խորհի ամբողջ ազգը: Վերջապէս ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆը ի՞նչգործ ունի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հետ»:

Ի՞նչ կ'ըսէ Վէհիպ փաշա

Վէհիպ փաշա, որ մինչեւ Ատտիս Ապէպայի գրաւումը կը գտնուէր Օկատէն, իբրեւ խորհրդական հապէշ հրամանատար Ռաս Նասիպուի, հետեւեալ նոր յայտարարութիւններն ըրած է Աղեքսանդրիոյ մէջ, իր գործունէութեան մասին.

— Երբ կայսրը հեռացաւ իր մայրաքաղաքէն, ես կը գտնուէի Օկատէնի ճակատը եւ կացութիւնը յուսահատական չէր. շատ մը կռիւներ նպաստաւոր ընթացք առած էին մեզի համար. սակայն քանի որ կայսրը մեկնեցաւ, ես այլեւս մնալու պատճառ չունէի եւ հեռացայ: Եթովպական բանակին մէջ իմ պաշտօնս ամէն բան էր եւ ոչինչ: Ես Նէկիւսի բանակին ընդհ. սպայակոյտին պետը չէի, որովհետեւ այդպիսի կազմակերպութիւն չկար, նոյնիսկ բանակի պետ չէր: Օկատէնի ճակատի հրամանատարին կ'օգնէի խորհուրդներով: Բազմաթիւ են Հապէշներու պարտութեան պատճառները: Հակառակ իրենց զօրքին եւ սպառազինութեանց տկարութեան, անոնք դեռ երկար կրնային դիմանալ, միայն ներքին դաւաճանութիւններ էին որ յաղթեցին: Քարոզութեան հզօր միջոցներ ունենալով, Իտալացիները կրցան վհատեցուցիչ մթնոլորտ մը ստեղծել: Այս է բանակին անկման գլխաւոր պատճառը: Վերջին շաբաթներու ընթացքին Իտալացիները Թունաւոր կազեր ալ գործածեցին: Մարաջախտ Գաթոլիկօ 'Եւրոպայի լաւագոյն զինուորներէն մէկն է:

*** Իտալական կառավարութիւնը շարք մը նոր նամականիշներ հրապարակ հանեց, Եթովպիոյ գրաւման առթիւ: Նամականիշներուն վրայ կ'երեւայ Իտալիոյ թագաւորին նկարը, իբրեւ կայսր Եթովպիոյ: Այս վերջին բառը գրուած է իտալերէն, ամհարերէն եւ Թիկրէի բարբառով: Նամականիշները պիտի գործածուին միայն Եթովպիոյ Թղթատարին համար:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖՈՒԹՊՈԼ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

— . —

ԺԸՆԵՒ — Չորս կիրակիներէ ի վեր ներկայ կ'ըլլամ Ժընեւի մէջ կազմուած ֆութպոլի խումբին մրցումներուն:

Յաջորդաբար չորս յաղթանակներ, որ շահագրգռութիւն արթնցուցին Ժընեւի մարզական շրջանակներուն մէջ եւ «Սէրվէթ»ի անօրինութիւնը առաջարկեց զանոնք իր հովանաւորութեան տակ առնել ու անոնց ծախքերը հոգալ: Մեր հայորդիներու գոհունակութիւնը ալ չափ ու սահման չունէր այս առաջարկին հանդէպ, զոր շուտով ընդունեցին: Այս առթիւ կ'արժէ չեշտել այն կարգ ու կանոնը եւ զոհողութեան ոգին որ կը տիրէ իրենց մէջ: Տղաքը խանդավառ են, միաբանական պաղարին: Տեսայ իրենց պարտութեան վայրկեանները ու նկատեցի որ անոնք աւելի հանդարտ են քան առաջ, կը վերսկսին խաղը աւելի եռանդուն որուն առջեւ թշնամի խումբը ակամայ կ'ընկրկի ու յաղթանակը չուշանար:

Իսկ խաղին «թէքնիք» մասը, որ, խումբի մը արժէքը կը բարձրացնէ կամ կը նուաղեցնէ, Հայերուն համար պարծանք մըն է: Իբրեւ ապացոյց կրնամ թուել այն պարագան որ օտար խումբ մը վերջին մրցումին ներկայ եղած էր դործելու, յառաջ խաղալու ու պաշտպանուելու եղանակը սորվելու եւ ի հարկին իւրացնելու համար:

Եւ կ'ըսէ, կատակելով.

— «Կը բաւէ որ ձեզի գնդակ մը հայթայթեն ու դուք լաւ խաղացողներ կը դառնաք» …

Բայց միայն խա՞ղն է որ յաջողութիւն կը գտնէ մեր մէջ: Տուէք այս ժողովուրդի զաւակներուն ձեռքը վրձին մը, ջութակ մը, գրիչ մը, որեւէ արուեստ մը ու ան միշտ կատարելութեան պիտի հասնի: Այդ յատկութիւնը ոչ թէ անհատական է, այլ ցեղային եւ կը տեւէ սերունդէ սերունդ, դարէ դար:

Ահաւասիկ այն յօդուածը որ երեւցաւ վերջին մրցումին առթիւ «Լա Սուիս» եւ «Ափոր Սուիս» թերթերուն մէջ.—

«Երէկ, Մալանքոնի դաշտին մէջ տեղի ունեցաւ մրցում մը, Ժընեւի իտալական եւ «Արմէնիա» խումբերուն միջեւ:

Խաղին սկիզբէն իսկ Հայերը տիրապետեցին, բայց չկրնալով հասնիլ իրենց նպատակին, Իտալացիները շահեցան առաջին նշանակէտը: Այս դիպուածը բաւեց որ նոր եռանդ մը ծագի Հայերու մէջ եւ անոնք յաջողեցան քանի մը վայրկեան յետոյ հաւասարեցնել 1—1:

Խաղին երկրորդ կէսը աւելի հետաքրքրական եւ արագընթաց հանգամանք մը առաւ եւ Հայերը իրենց հըմուտ «թէքնիք»ով երկու կէտ ալ նշանակեցին: Խաղը վերջացաւ Հայերու արժանի յաղթանակով մը — 3—1:

Խումբը կազմուած է հետեւեալ անդամներով. — Տ. Աբարդեան, Մ. Համալեան, Վ. Զէնկինեան, Գ. Թաթարեան, Տ. Բարսեղեան, Յ. Կոնոեան, Ա. Կորուտեան, Ա. Լիսից-եան, Վ. Վարժապետեան, Ս. Սանդուրեան, Ե. Տէր Յովհաննէսեան:

Ա. Կ.

ՀԱՅ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

— . —

L'Eclaireur de Nice (26 մայիս) կը գրէ թէ 25 մայիսին, կէսօրէ վերջ, Նիսի արուարձաններէն մէկուն մէջ, Սիմիէզի Ջուրի ընկերութեան աւազաններուն ետեւը ամայի վայր մը ատրճանակը պարպելով իր քունքին՝ անձնասպան եղաւ անծանօթ մը, որուն վրայէն գտնուեցաւ յուշատետր մը, որ կը կրէր միայն սա տողը. «25 մայիս 1936, եղերական օր»: Յետոյ անունը մը Անթուան Փորթուքալեան, դերձակ: Նախկին բնակարանին հասցէն 5, Place Maurice - Faure, Ռոման, (Տրոմ):

Նիսի թերթը կը հրատարակէ անձնասպանին նկարը եւ ծանօթներէն կը խնդրէ ոստիկանութեան հաղորդել իրենց գիտցած տեղեկութիւնները:

սիրութեան եւ չահու դիմադրութիւններըս: Եւ ես առաջինը պիտի ըլլամ բացատրելու համար թէ ինչու ձախողեցանք եւ թէ ինչ եզրակացութիւններ կարելի է հանել: Մեզի համար կ'ըսեն թէ Քէրէնսքիներու դերը կը կատարենք, Լէնինիներու անկողինը պատրաստելու համար: Առանց ուզելու քննադատել քաղաքական տարադիր մը, կը յուսամ թէ մեր կառավարութիւնը չպիտի նմանի Լէնինէն առաջ հաստատուած կառավարութեան: Բայց վստահ եմ թէ այսօրուան Ֆրանսայի մէջ Լէնին մը չէ որ պիտի յաջորդէ Քէրէնսքիի մը: Դասը ընդհանրական, չահը՝ նոյնպէս, բոլորին համար: Ի հարկին վտանգն ալ հաւասար պիտի ըլլայ բոլորին համար»:

** Համաշխարհային բռնակալ փոթորկալից եղաւ, մանաւանդ երկուշաբթի օր, երբ ընդհ. քարտուղար Գ. Փօլ Ֆօռ ժողովը ձգեց հեռացաւ, վարչական խորհուրդի թեկնածուներէն երկուքը չէզոքացուցած ըլլալով: Ժողովը զբաղեցաւ նաեւ գաղթային խնդիրներով եւ ծրագիր մը մշակեց, հիւսիսային Ափրիկէի գաղթավայրերուն բարենորոգման համար:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ԱՐԱԲ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՄԻԱՆԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ

Եաֆայի, Նապլուսի, Ռամլէի, Քեփրոնի եւ Լիտտայի արաբ քաղաքապետները մայիս 31ին ժողով գումարելով, որոշեցին դադրեցնել կարգ մը սպասարկութիւններ,— ջուրի եւ ելեկտրականութեան բաշխումը, աղբերու հաւաքումը եւն.: Ինչպէս կ'երեւայ, հակառակ զանազան տարակարծութեանց, ծայրայեղները յաղթած են:

Միեւնոյն օրը երեք նոր ռումբեր նետուեցան Եաֆայի մէջ: Զօրքը պատասխանեց կրակ բանալով: Ամէն կողմ յարձակում կատարուեցաւ ոստիկանութեան եւ զօրքին վրայ, ռումբերով եւ հրացանաձգութեամբ: Թուլքարէմի մէջ ոստիկանութիւնը պատասխանելով Արաբ մը սպաննեց: Մեծ քանակութեամբ զէնք բռնուեցաւ Պաղեստինի եւ Անդրյորդանանի զանազան մասերուն մէջ, ձերբակալութիւններ ալ պատահեցան: Գէս օրէն յետոյ գերման հրեայ մը սպաննուեցաւ Երուսաղէմի մէջ: Ըմբոստութեան սկզբնաւորութենէն ի վեր 27րդ Հրեան է որ կը սպաննուի: Զօրքը սաստկացնելով իր գործունէութիւնը, 7 Արաբներ սպաննեց ամբողջ Պաղեստինի մէջ: Հեռաձայնի եւ հեռագրի հաղորդակցութիւններ նորէն խզուեցան եւ հրկիզումներ պատահեցան զանազան վայրերու մէջ:

Արաբ վարիչները կ'ընդդիմանան հաշտութեան բոլոր փորձերուն: Իսկ հոգատար իշխանութիւնն ալ կը մերժէ կրճատել ներգաղթը: Եաֆայի նաւահանգիստի բանուորները կը սպառնան Թէլ - Ավիվի վրայ քալել: Թուլքարէմի արաբ քաղաքապետին տղան, որ արգելափակուած էր տան մը մէջ, փախչելով հրոսախումբի մը գլուխն անցաւ եւ յարձակեցաւ կարաւանի մը վրայ, Կազայի մօտ: Հրեաներու պատկանող հունձքեր կրակի տրուեցան զանազան վայրերու մէջ: Հրէական ժամուլը խոր դայրոյթով կ'արձանագրէ հացաբաւոր ծառերու փճացումը: Արաբները կրակի տուած են փայտի մթերանոցներ եւ ցորենի ցանքեր՝ Հայֆայի մօտ: Արաբ քաղաքապետները մերժեցին դադրեցնել ընդհ. գործադուլը՝ անգլիական քննիչ յանձնաժողովին ժամանումէն առաջ, պահանջելով վերջնապէս արգիլել հրէական ներգաղթը:

*** Ոստիկանութիւնը երեւան հանեց անգլերէն թռուցիկներ, որոնցմով հրաւէր կ'ուղղուի անգլ. զօրքին՝ ըմբոստանալ կառավարութեան դէմ: Այս առթիւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Մուսոլինի կը կազմակերպէ Եթովպիան

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը ժողով գումարելով, վաւերացուց Եթովպիոյ նոր կազմակերպութեան ծրագիրը, որ վերջնապէս կը հաստատէ Իտալիոյ տիրապետութիւնը եւ կառավարութեան ձեւը: Իտալական ազգը պիտի զատուի տիրապետող ցեղը Եթովպիոյ մէջ: Միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի Իտալացիները չխառնուին բնիկներուն հետ: Այս վերջիններս ձայն պիտի ունենան խորհրդակցական ժողովի մը մէջ որ պիտի նշանակուի փոխարքային կողմէ: Բոլոր Եթովպացիները հաւասար են օրէնքին առջեւ, ինչ ցեղի եւ դաւանանքի ալ պատկանին: Պիտի յարգուին դասակարգային տարբերութիւնները, աւատապետութիւնը եւ գերեվաճառութիւնը: Տեղական սովորութիւնները պիտի պահուին ուր որ կարելի է: Տեղական դատարանները պիտի շարունակեն գործել, բայց ամէն տեղ իտալացի կառավարիչներ իրաւունք պիտի ունենան քննելու տրուած վճիռները: Իսլամական կրօնը մասնաւոր պաշտպանութիւն պիտի վայելէ: Ատտիս - Ապէպան պիտի ըլլայ մայրաքաղաքը նոր կայսրութեան, որ կը տարածուի Կարմիր Ծովէն մինչեւ Սուտանի սահմանագլուխը: Երկիրը պիտի բաժնուի հինգ մեծ նահանգներու:

*** Լոնտոնի թերթերը սկսած են չոյել Իտալիան, յարաբերութեանց լարումը մեղմացնելու եւ ելք մը գտնելու համար: Հռոմի թերթերն ալ նոր լեզու մը կը գործածեն: Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ թելադրութեամբ է որ Արժանթին առաջարկեց բացառիկ նիստի հրաւիրել Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը: Իսկ Նէկիւսը կը շարունակէ յայտարարել թէ բացարձակ վստահութիւն ունի Ազգաժողովին վրայ ...

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Գերագոյն Ատեանը շարունակելով քննել նախագահ Րուզվէլթի հաստատած բացառիկ օրէնքները, հակասահմանադրական հռչակեց այն օրէնքը որ նուազագոյն աշխատագին մը կը հաստատէր կիներու եւ մանուկներու համար, Նիւ Եորքի նահանգին մէջ:

«ՔՈՒԻՆ ՄԷՐԻ», Անգլիոյ հսկայ շոգենաւը որ մրցումի ելած էր «Նօռմանտի»ի հետ, չկրցաւ կոտրել մրցանիշը եւ շահիլ «կապոյտ ժապաւէնը»: Երկու ժամ եւ 40 վայրկեան ուշ հասաւ Նիւ Եորք, մշուշի պատճառով (4 օր, 5 ժամ եւ 38 վայրկեան):

ԻՐԱՔԻ ՔԱԼԱՏԻՆ արտաքոյագործը Աթէնք գնաց, համոզելու եւ Պաղատ վերադարձնելու համար Թագաւորին քոյրը, իշխանուհի Ազիզէ, որ օրթոտոքս կրօնը ընդունած եւ ամուսնացած էր յոյն դռնապանի մը հետ: Պաղատէն կը հեռագրեն թէ մոլեռանդ մահմէտականներ գաղտնի ընկերութիւն մը կազմելով, ուխտած են ոչնչացնել հարսն ու փեսան: Այս վերջինը, Յարալամպօ, տրամադիր կ'երեւայ լքելու իշխանուհին, մեծագումար պարգեւի մը փոխարէն (000,000 անգլ. ոսկի առաջարկած են):

ԱՆԳԼԻԵԳԻՊՏԱԿԱՆ բանակցութիւնները վերջացան, շատ աւելի մեծ գաղտնապահութեամբ: Որ եւ է գեկոյց ալ չհրատարակուեցաւ:

Շնորհակալիք

Գրիգոր Մէրճանով իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Անիէռ-Պուա Քոլոմպի «Արամ» ենթակոմիտէին, ընկերներու եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով եւ մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին իր տիկնոջ ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ՄԷՐՃԱՆՈՎի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պուլվար փոտոի (Մարսէյլ) վրամեան ենթակոմիտէն բոլոր ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Սիմոն Շարիկեանին իր հօր՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱՐԻԿԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Բրօվիտէնս (Ամերիկա): Ցաւակցութիւններ նաեւ իր բոլոր պարագաներուն:

×

Բարձր Հայքի Հայր. Միութիւնը խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից ՄԱՆՈՒԿ ՐՁՆՈՒՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր ընտանեկան պարագաներուն:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ տարեկան վիճակահանութեան շահող թիւերն են.—

876, 524, 1195, 243, 204, 943, 649. 274, 247, 201, 195, 251, 780, 90, 1122. 183, 328, 578, 640, 426, 850, 134, 341. 1195, 584, 527, 117, 648, 1134, 381, 857, 292, 268, 611, 234, 577, 254, 1179, 301, 906, 1019, 518, 613, 321, 774, 1001. 958, 714, 913, 1150, 1006, 345, 284, 926, 281, 874, 338, 657, 17, 358, 211, 348, 675, 523, 988, 1080, 903, 568, 542, 828, 1062, 1063, 54, 1030, 462, 456, 450, 756, 932, 266, 438, 135, 1121, 713, 365, 544, 550, 945, 140, 150, 715, 9, 99, 1073, 487, 1060, 343, 541:

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն պաշտօնական մարմնոց եւ Լիոնի ու շրջանի յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցուի որ, տեղւոյս Ս. Աստուածածին եկեղեցին, Ազգ. Միութեան կեդր. վարչութիւնը, իր նախագահն ու քարտուղարութիւնը փոխադրուած են 69 rue Louis Blanc, ուր պէտք է կատարուին յետ այսու բոլոր դիմումները: ԼԻՈՆԻ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) ԹԻՒ (5)

ԱՆՁՐԵՒ

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Գ.

Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՈՀԸՄ

Տիկին Տէյվիտսըն նայեցաւ Տոքթ. Մէքֆէյլին եւ իր կնոջ, որոնք անճրկած կանգնած էին սենեակին տարբեր մասերուն մէջ, եւ կծկեց իր շրթներ: Տեսաւ թէ պէտք էր օգնել անոնց: Անճարակ մարդիկ կը սպասէին իր համբերութիւնը, բայց իր ձեռքերը կը քերուէին՝ կարգի դնելու ամէն բան, այնքան բնական հուզար իրեն այդ:

— Աղջին, ինծի տուէք ասեղն ու դերձանը, որպէսզի ձեզի համար նորոգեմ ձեր մժեղարգել ցանցերը, մինչ դուք կը բանաք ձեր կապոցները: Ճաշը ժամը մէկին է: Տոքթոր Մէքֆէյլ, լաւ պիտի ընէք եթէ երթաք նաւակայքը ու տեսնէք թէ ձեր ծանր կապոցը դրուած է չոր, ցամաք տեղ մը: Գիտես թէ ինչ են այս բնիկները, անոնք ընդունակ են զետեղելու ձեր ծրարը տեղ մը, ուր անձրեւը կրնայ անոր վրայ տեղալ ամբողջ ժամանակը:

Տոքթորը կրկին վրան քաշեց անձրեւանոցը եւ վար իջաւ աստիճաններէն: Դրան վրայ՝ Գ. Հորն կանգնած կը խօսէր նաւուն կայանապետին — դեռ նոր եկած էին ներս — եւ Բ. կարգի ճամբորդի մը հետ, նաւուն տախտակամածին վրայ: Կայանապետը, ու փոքր, խորշոմած եւ ծայրայեղօրէն աղտոտ մէկն էր, գլխով բարեւեց տոքթորը, երբ անցաւ ան:

— Հարսանիքը բաւական տատանիկ է, ըսաւ ան, կը տեսնեմ թէ՝ արդէն պատրաստուած էք...

Տոքթ. Մէքֆէյլ մտածեց թէ մարդը չափէն աւելի մտերմութիւն ցոյց տուած էր, բայց ինք երկչոտ մարդ մըն է եւ դիւրաւ չէր զգածուեր անարգանքէ:

— Այո, սենեակ մը ունինք վերը:

Օր. Թամսըն ձեզի հետ միասին կը ճամբորդէր դէպի Ափիա, ուստի, հետս միասին այստեղ բերած եմ զինք:

Կայանապետը բթամատով ցոյց տուաւ կինը, որ կանգնած էր իր կողքին: Օրիորդը թերեւս 27 տարեկան էր, գիրուկ եւ անտաշօրէն գեղեցիկ: Հագած էր սպիտակ զգեստ մը, ու դրած խոշոր սպիտակ գլխարկ մը, զէր բուռերը, սպիտակ բամպակէ գուլպաներուն մէջ ուռած էին փայլեցուած ուլենի երկար կօշիկներուն փողերուն վերեւ: Օրիորդը ինքզինքը Մէքֆէյլի շնորհին արժանացնող ժպիտ մը տուաւ:

— Այս պարոնը կը ջանայ օրական մէկուկէս տոլար կորզել ինծմէ ամենափոքր սենեակի մը համար, ըսաւ աղջիկը խռպոտ ձայնով մը:

— Ծօ, այս աղջիկը բարեկամս է, ըսաւ կայանապետը, մէկ տոլարէն աւելի չի կրնար վճարել, եւ դուն պէտք է ընդունիս այդքանը:

Խանութպանը, որ գէր ու ողորկ դէմք մը ունէր, մեղմօրէն ժպտեցաւ:

— Լաւ, քանի որ այդպէս կը դնես հարցը, Գ. Սուան, տեսնեմ թէ ինչ կրնամ ընել: Կը խօսիմ Տիկին Հորնի հետ, եւ տեսնեմ, եթէ կրնանք զեղչ մը ընել, պիտի ընենք»:

— Մի փորձեր կլլեցնել ինծ այդպիսի բան մը, ըսաւ Օր. Թամսըն, խնդիրը կը վճռենք ճիշդ հիմա: Սենեակին համար կը ստանաս մէկ տոլար եւ ոչ իսկ մէկ լուբլա աւելի:

Տոքթ. Մէքֆէյլ ժպտեցաւ: Հիացաւ այն աներեսութեան, որով կը սակարկէր աղջիկը: Տոքթորը այն մարդոցմէն էր, որ կը վճարեն ինչ որ պահանջուի իրենցմէ: Ան կը նախընտրէր սուղ վճարել քան երկար բարակ սակարկել: Խանութպանը հառաչեց:

— Լաւ, պարտաւորցնելու համար Գ. Սուանը, կ'ընդունիմ:

— Այդպէս, հա, ըսաւ Օր. Թամսըն: Ներս եկուր եւ բաժակ մը խմէ: Այդ պայուսակին մէջ իրական հաճարօղի մը ունիմ, եթէ բերես, Գ. Սուան: Դուն ալ եկուր, Տոքթոր:

— Օհ, շնորհակալ եմ, չեմ կարծեր թէ կրնամ գալ, պատասխանեց Տոքթորը: Վար կ'երթամ տեսնելու թէ մեր ծրարը ապահո՞վ է:

Տոքթորը դուրս ելաւ անձրեւին տակ: Նաւակայքի բացուածքէն անձրեւը ներս կը խուժէր հոսանքներով եւ հանդիպակաց եզերքը ամբողջովին աղօտ էր: Անցաւ երկու - երեք տեղացիներու մօտէն, որոնք հագած էին միայն լավա - լավա, ու իրենց գլխին բռնած խոշոր հովանոցներ: Անոնք կը քալէին նրբօրէն, ուղիղ ու անհոգ շարժումներով: Եւ անոնք կը ժպտէին, կը բարեւէին զինք անծանօթ լեզուով մը երբ կ'անցնէին իր մօտէն:

Գրեթէ ճաշի ժամանակ էր, երբ Տոքթորը վերադարձաւ: Ճաշը դրուած էր խանութպանի տան սրահը — սենեակ մը, որ յատկացուած չէր բնակութեան, այլ հիւրասիրութեան, եւ ուր մգլոտ ու մելամաղձոտ մթնոլորտ մը կը տիրէր: Տպածոյ պաստառ մը քաշուած էր պատերուն վրայ, եւ առաստաղին ճիշդ մէջտեղէն, ու ճանճերէն դեղին բարակ թուղթով պաշտպանուած, կախուած էր ոսկեզօծ կանթեղ մը: Գ. Տէյվիտսըն չէր եկած:

— Կառավարիչին այցելելու գնաց, ըսաւ Տիկին Տէյվիտսըն, եւ կը կարծեմ թէ կառավարիչը ճաշի պահած է զայն:

Տեղացի փոքրիկ աղջիկ մը ծեծած միսէ խորոված բերաւ անոնց եւ քիչ յետոյ՝ խանութպանը եկաւ՝ տեսնելու թէ անոնք ստացած էին ինչ որ կ'ուզէին:

— Կը տեսնեմ որ դրացի մը ունինք, Գ. Հորն, ըսաւ տոքթ. Մէքֆէյլ:

— Ան, աղջիկը, միայն սենեակ մը վարձած է, պատասխանեց խանութպանը, ինքն իր ճաշը կը պատրաստէ:

Խանութպանը նայեցաւ երկու Տիկիններուն քծինքով մը: Վարի յարկը տեղաւորեցի զայն, որ արգելք չըլլայ ձեզի: Ան որ եւ է նեղութիւն պիտի չպատճառէ ձեզի:

— Նաւուն վրայ գտնուողներէն է, հարցուց Տիկին Մէքֆէյլ:

— Այո, Տիկին, ան երկրորդ կարգի մէջ էր: Ափիա կ'երթայ: Դրամատան գործ մը կը սպասէ իրեն:

— Օհ:

Խանութպանին մեկնումէն յետոյ Մէքֆէյլ ըսաւ... Չեմ կարծեր թէ անոր հաճելի է իր սենեակին մէջ ճաշել:

— Եթէ երկրորդ կարգին մէջ էր՝ հաճելի պիտի ըլլայ իրեն, պատասխանեց Տիկին Տէյվիտսըն: Ճիշդը չեմ գիտեր թէ ով կրնայ ըլլալ ան:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

:::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.18

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 4 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3131

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԳՈՅՆ ԽՕՍՔ

ԲՈՒՆ «ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ»Ը

Գ. Ո. Միութեան Պատգ. Ժողովին առթիւ, մեզի հաղորդեցին տեսակէտ մը,— իրականացնել Արտասահմանի երիտասարդութեան համախմբուած կազմակերպութիւնը, դաշնակցային կապ հաստատելով բոլոր երիտասարդ միութեանց եւ խմբակցութեանց միջեւ։ (Զ. Ո. Միութիւն, Հ. Մ. Ը. Մ., Ուսանողական, զինուորական եւն.)։

Կը նշմարէ թէ ապարդիւն չեն անցած տարիներու քարոզութիւններն ու արծարծումները (աժիթասիոն), որոնց մէկ վառարանը հանդիսացաւ այս թերթը։

Անշուշտ երկար է ճամբան, ծրագրէն մինչեւ գործադրութիւնը։ Բայց, «սկիզբը գործին կէսն է», կ'ըսէ ժողովրդական իմաստութիւնը։

Եւ սկզբնաւորութիւն մը պէտք է համարել ապրիլեան չափահասներու առաջումը, այնքան հոգեբանական պահու մը, երբ նահանջականութիւնն ու դասալքութիւնը «Թանկօ» կը խաղան, մասնաւորապէս այս գաղութին մէջ։

Տարիներու ընթացքին, արծարծելով այս հարցը, մենք երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութեան մը պահանջը կը բանաձեւէինք ոչ միայն իբրեւ հիմնական ազդակ մը գաղութներու ինքնապաշտպանութեան, այլեւ միջոց մը՝ ասպարէզ կանչելու նոր տարրեր, երիտասարդացնելու, վերակազմելու մեր հանրային կեանքը։

Արդարեւ, շատոնց եկած եւ անցած է ժամանակը, լրջօրէն կապուելու համար այդ աշխատանքին։

Եղած - չեղած ուժերը կը մաշին, կը նօսրանան, կը չքին տարիներու ընթացքին։ Ոչ միայն միջավայրն ու պայմաններն են փոխուած, այլեւ կեանքի պահանջներն ու հոգեբանութիւնը։ Ոչ միայն դիրքերն են պարպուած կամ չքած, այլ եւ դէմքերը։ Եւ մենք դատապարտուած ենք խեղդուելու մեր սահմանափակ լճերու մօրուտին մէջ, եթէ չըմբռնենք օրուան շարժումներուն իմաստը, եթէ մեր իմաստութեան եւ գործունէութեան լծակները չգտնենք անընդհատ հոլովումներու յորձանքին մէջ։

Ու վերջապէս հունձքն ալ հասած է։

Հակառակ բոլոր յուսախաբութեանց եւ թարթափումներուն, տասը տարուան ընթացքին հասակ նետեց, խօսքով եւ գործքով «շրջանաւարտ» հոյակապ սերունդ մը, օժտուած՝ պարտականութեան գիտակցութեամբ եւ գործելու տրամադրութեամբ։

Ճիշդ է. ոչ իսկ հարիւրին քանը կը ներկայացնէ տարագիր երիտասարդութեան այդ մասը, անհամար եւ լպրծուն բազմութեան մը մէջ։ Եւ եթէ ուզէինք հաշուել մասնաւորապէս Դաշնակցութեան անդամները, ուղեկիցները կամ թեկնածուները, անդին շատ բան չպիտի մնար։

Եւ սակայն, այդքանն իսկ արժանի է եղբայրական գուրգուրանքի եւ աջակցութեան, ներկայ պայմաններուն մէջ։

Զգտելով իրականացնել երիտասարդական կուռ եւ ծաւալուն կազմակերպութեան մը ծրագիրը, դաշնակցային կապերով, Արտասահմանը կրնայ ունենալ բուն «Միացեալ Ճակատ»ը, ինքնավստահ եւ ներդաշնակ։

Միեւնոյն ատեն, ճակատը զօրանալով, տարածուելով եւ իր ցանցերը նետելով երկիրէ երկիր, կրնայ զարթուցիչ ժամացոյցի դեր մը կատարել, սթափեցնել եւ իր ետեւէն քաշել քնացողներու կամ վհերոտներու բազմութիւն մը։

Ինքնապաշտպանութեան պայքար է,— նախ պայքար յանուն Հայկական Դատի,— եւ վա՜յ երիտասարդական այն հատուածներուն, որոնք ոչ իտէալ ունին, ոչ վահան, ոչ ալ կամեցողութիւն։

Կրնաք խուսափիլ քաղաքական կուսակցութիւններէն,— տեսակէտի եւ խառնուածքի խնդիր է։ Բայց խուսափի՞լ ձեր ճակատէն ու կոչումէն, եւ բոլոր այն պարտականութիւններէն որ կապ ունին այս տարագիր բազմութեանց փրկչին հետ,— համազօր է անփառունակ ինքնասպանութեան մը։

Շ.

Ընտրութեանց վաւերացումը եւ նոր դահլիճին կազմութիւնը

Երեսփ. ընտրութեան տեղեկագիրները քննելով, երէկ պիտի վաւերացուէին 600 երեսփոխաններ։ Վիճելի կը մնան ութ երեսփոխաններ, որոնց մէջ կը գտնուին ռամկավարութեան նախկին վերատեսուչը՝ Քիապ, Երեսփ. Ժողովի նախորդ նախագահը՝ Պուիսոն, ազգայնական երեսփոխան Անրիօ, Սէն - Տընիի համայնավար քաղաքապետը՝ Տորիօ (վտարուած) եւն.։ Յետոյ յանձնախումբերը կը պահանջեն քննել այս ընտրութիւնները։

Ձախակողմեան խմբակցութիւնները որոշեցին Երեսփ. Ժողովի Նախագահութեան միակ թեկնածու համարել Պ. Էռիօն։ Նախորդ նախագահ Պ. Պուիսոն, երբեմն ընկերվարական, թեկնածու չպիտի ներկայանայ։

*** Թերթերը կը շարունակեն դանազան ցանկեր հրատարակել, իբրեւ նոր դահլիճ։ Իսկ իրազեկներ կը պնդեն թէ Պ. Լէօն Պլում գաղտնի կը պահէ ամէն բան։ Այսօր պիտի հրաժարի Սառոյի դահլիճը եւ հանրապետութեան Նախագահը Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի նախագահներուն հետ խորհրդակցելէ վերջ, Լէօն Պլումի պիտի յանձնէ նոր դահլիճին կազմութիւնը։ Կ'ըսուի թէ վարչապետը որոշած է կրճատել նախարարներու թիւը, միացնելով հինգ նախարարութիւններ։ Այսպէս, զինուորական, ծովային եւ օդանաւային նախարարութիւնները պիտի յանձնուին ազգային պաշտպանութեան նախարարին (Տալատիէ), որ իր տրամադրութեան տակ պիտի ունենայ երեք խորհրդականներ, մէկը՝ բանակին, երկրորդը՝ նաւատորմին, երրորդը՝ օդատորմիղին համար։ Ազգային տնտեսութեան նախարարութեան մէջ պիտի ամփոփուին առեւտրական, երկրագործական, թղթատարական եւ առեւտրական տորմիղի նախարարութիւնները, կրթականին մէջ՝ առողջապահականը, աշխ. գործերու նախարարութեան մէջ՝ գաղթայինը եւն.։ Այս վերակազմութեամբ, Ֆրանսայի դահլիճը պիտի բաղկանայ 29 անդամներէ, որոնց 11ը միայն նախարարներ պիտի ըլլան, 9ը՝ խորհրդականներ, 9ը՝ օգնականներ։ Արտաքին Նախարար Իվօն Տէլպոս կը խորհի հաստատել մասնաւոր վարչութիւն մը՝ Միջերկրականի գործերուն համար (Հիւսիսային Ափրիկէ եւ Սուրիա), եւ ուրիշ մը՝ քարոզութեանց համար։

Զանազան ենթադրութեանց մէջ, հաւանական կը համարուի այն լուրերը թէ նոր դահլիճը պիտի ջնջէ հրամանագիր - օրէնքները եւ պիտի փոփոխէ Պանք տը Ֆրանսի սահմանադրութիւնը, նոր վարչութիւն մը հաստատելով։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Երէկ Փարիզի ամբիոնը կը հաղորդէր թէ նոր հրամանագրով մը, Խ. Միութիւնը հռչակուած է ժողովրդավար կառավարութիւն, Երեսփ. Ժողովով եւ Ծերակոյտով։ Մանրամասնութիւններ կը պակսին։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՆՈՐԷՆ ՍԱՍՏԿԱՑԱՒ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 200 ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ ԳՐԱՒՈՒԱԾ

Գաւառն ալ կը վարակուի

Երեւութական հանդարտութենէ մը վերջ, գործադուլը վերսկսաւ երեքշաբթի օր, աւելի ծաւալուն եւ սրընթաց հանգամանք առնելով։ Նոյն օրը միայն Փարիզի շրջանին մէջ աւելի քան 130 գործարաններ ինկան 50.000 բանուորներու իշխանութեան տակ, միշտ միեւնոյն մեթոտներով,— բանուորները կը փակեն հաստատութեանց դուռները, եւ գիշերն ալ հոն կ'անցընեն։ Գաւառի մէջ ալ քանի մը չափ կարեւոր գործարաններ միացան գործադուլի շարժման (Հիւսիսային շրջան, Ալզաս - Լօռէն, հարաւային եւ կեդրոնական Ֆրանսա)։

Ուրիշ հաստատութիւններ ալ հաշուելով, 200ը կ'անցնէր փակուած գործարաններու թիւը։ Այս նոր պոռթկումը բոլորովին անակնկալ էր, որովհետեւ կը կարծուէր թէ բոլոր դասակարգի բանուորները գոհացում ստացած կ'ըլլան ծրագրուած հաւաքական պայմանագրով։ Մեծ թէ փոքր գործարաններ այսպէս միաժամանակ անշարժութեան դատապարտուելով, երկրին ճարտարագործական կեանքն է որ կը ջլատուի։

Այս անգամ շարժման միացած են ոչ միայն մետաղագործական հաստատութիւններ, այլեւ պարենաւորման գործարաններ, լուացարաններ, կաթնատուններ, քիմիական աշխատանոցներ եւն., 100էն մինչեւ 500 կամ 1500 բանուորներով։ Ամերիկեան հաստատութիւններ ալ կը գտնուին ասոնց մէջ։ Երեքշաբթի օրուան ամէնէն կարեւոր դէպքը այն էր որ, շարժման միացան անցեալ շաբթու ազատ մնացած մետաղագործական հաստատութիւնները (ինքնաշարժ, օդանաւ եւն.)։ Այս կացութեան առջեւ, գործարանատէրերը դադրեցուցին բանակցութիւնները եւ զեկոյց մը հրատարակեցին, միեւնոյն ատեն յիշեցնելով թէ խնդիրը դուրս ելած է արհեստակցական հանգամանքէն եւ ենթարկուած՝ արտաքին ճնշումներու։ Ըսել կ'ուզեն թէ քաղաքական հանգամանք ունի։

Ամէն տեղ ալ գործադուլը կը հռչակուի միեւնոյն եղանակով.— բանուորները գործի կ'երթան սովորականին պէս, առտուն պատուիրակութիւն մը կը ներկայանայ վարչութեան, կարգ մը պահանջներ ներկայացնելով աշխատավարձքի, ժամերու եւ արձակուրդներու մասին, եւ կը յայտարարէ թէ գործարանը պիտի գրաւուի, մինչեւ որ գոհացում տրուի։ Եւ անմիջապէս գործադուլ կը հռչակուի։

Ինչպէս անցեալ շաբթու, այս անգամ ալ գործարաններու գրաւումը տեղի կ'ունենայ կատարեալ կարգապահութեամբ։ Անմիջապէս կարգադիր մասնախումբեր կը նշանակուին, որպէսզի բարեկարգութիւնը չխանգարուի եւ աւերումներ չկատարուին։ Գիշերը բանուորներուն կիները եւ ընտանիքները ուտելիք, ծածկոց եւն. կը բերեն, իսկ արուարձաններու ընկերվարական եւ համայնավար քաղաքապետները այցելութիւններ կը կատարեն, պակասը լրացնելու համար։

Նկատի առնելով շարժման ծաւալուն հանգամանքը եւ աննախատեսելի դէպքեր, վարչապետ Պ. Սառօ իր մօտ հրաւիրեց Աշխատանքի Դաշնակցութեան վարչութիւնը եւ խնդրեց ամէն միջոց ձեռք առնել, որպէսզի հակօրինական արարքներ չկատարուին եւ անհատական ազատութիւնը չխանգարուի։ Խորհրդակցութեան ընթացքին վարչապետը գիտել տուաւ թէ կարգ մը գործարաններու վարչութիւններուն վրայ դրուած են իբրեւ գերի։ Երեքշաբթի օրուան գործադուլը անակնկալ մը եղաւ անոր համար որ, անցեալ շաբթու գրաւուած 70 գործարաններէն 13ը միայն չէին վերսկսած աշխատանքը, իսկ ամենամեծ հաստատութիւնները, Ռընօ եւ Սիթրոէն տեղի տուած էին։ Այս գործարաններու բանուորներէն շատերը դժգոհ էին, բայց ընկերվարական եւ համայնավար երեսփոխաններ եւ արհեստակցական միութեանց վարիչներ յորդորած էին որ վերսկսին աշխատանքը։

*** Ողբերգութեան հետ՝ զաւեշտը։ Շան զ'Էլիզէի վրայ կը գտնուի ազնուապետական հաստատութիւն մը, Լիտօ, արուեստական աւազաններով եւ ուրիշ արդիական շքեղութիւններով։ Այս հաստատութեան աշխատաւորներն ու աշխատաւորուհիներն ալ— դերձակ, դերձակուհի, պարուհի, սպասաւոր, երգիչ եւն.— գործադուլ հռչակեցին եւ շէնքին մէջ փակուեցան բոլորովին տարբեր պատճառով մը։ Առջի օր, հաստատութեան տնօրէնը կանչելով բոլոր պաշտօնեաներն ու աշխատաւորները, կը յայտարարէ.— Այլեւս չեմ կրնար շարունակել այս գործը, տուրքերը տունս քանդեցին, 10 ֆրանքնոց թէյի մը համար կառավարութիւնը կը գանձէ 3 ֆրանք տուրք։ 18 ամսուան մէջ 800.000 ֆրանք տուրք վճարած եմ...

Ասոր վրայ, 120 հոգին խօսք մէկ ընելով կը փակեն հաստատութեան դուռները եւ հոն կը պառկին։ Բայց այս գործադուլը ուղղուած է ոչ թէ գործատիրոջ, այլ կառավարութեան դէմ, որպէսզի չափաւորէ տուրքերը։

*** Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ 200 հաստատութեանց 35էն բանուորները շահած են յաղթանակը, ստանալով,— հարիւրին 10 յաւելում, արհեստակցական միութիւն կազմելու իրաւունք, 8—15 օր արձակուրդ վճարով։ Շատ մը հաստատութեանց մէջ յաւելումներ եղած են օրական 4 — 12 կամ 6 —8 ֆրանք։

*** Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը բանուորներուն ուղղած յայտարարութեամբ մը գնահատելով անոնց կարգապահութիւնը եւ պաղարիւնը, կը յանձնարարէ միշտ անխախտ պահել բարեկարգութիւնը եւ չկաշկանդել գործարաններու վարիչներուն երթեւեկի ազատութիւնը։

Աշխատանքի նախարարը հաստատելով գործադուլին ծաւալումը, կը յորդորէ խուսափիլ որ եւ է միջադէպէ, փոխադարձ բարեացակամութեամբ լուծելու համար տագնապը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԲԵՄՆ ՄԱՀԸ Կ'ԱՆՈՒՇՆԱՅ…

Երեւանէն հեռագիր մը կը հաղորդէ Կոմիտասի թաղումը.—

Երաժշտանոցի երգչախումբը երգելով, նուագախումբը նուագելով, գերեզման տարին անմահ Կոմիտասը։ Յուղարկաւորներու թափօրին մէջ կրթ.-գործավար Եղիազարեան եւ Դր. Սիմոնեան, Ցարօ Ստեփանեան, Աշոտ Մանուկեան, Գիւլիքէօխվեան, Արմէն Արմէնեան, Փանոս Թէրլէմէզեան, Ռ. Թէրլէմէզեան,— արուեստագէտներ եւ մտաւորականներ, անոնց ուսերուն վրայ Կոմիտասի մարմինը։

Նախ քան յուղարկաւորութիւնը, Մշակոյթի Տան մէջ Ցարօ Ստեփանեան կը ներկայացնէ Կոմիտասի երաժշտութիւնը, անոր արուեստին մեծութիւնը, առնչելով որ Կոնսերվատորիայի(?) արուեստագէտին գործը մեծ դպրոց մըն է երիտասարդ երաժշտագէտներու պրպտումներուն եւ ուսումնասիրութեան համար։

Հսկայ ազբիւրը երբ կը հասնի մեռելատան, հին գերեզմանատան մէջ եւս խօսք կը տրուի Կոմիտասի բարեկամին, վաստակաւոր նկարիչ Փանոս Թէրլէմէզեանի, որ հիւանդոտ իր խօսքը կ'արտասանէ։ Կը խօսին նաեւ Ա. Թէրլէմէզեան եւ Դր. Սիմոնեան։

Այնուհետեւ փոսը կ'իջեցնեն Կոմիտասի մարմինը, յուզիչ, խորապէս յուզիչ արարողութեամբ մը,— Երեւանի Օփերային երգչախումբներէն Դանիէլեան կ'երգէ *Ձինար եար*, մինչ երկինքն ալ կարծես յուզուած՝ կը սկսի բարակ անձրեւ մը մաղել։ Անձրեւը կը շաղայ, հողը կը թափի տըխուր փլուզումի մը տպաւորութիւնը տալով, մինչ, այս անգամ, երգչախումբը կը սկսի երգել *Անձրեւ եկաւ շաղալէն, յետոյ Գարուն ա…*

— Ի՜նչ հրաշալի մահ, պիտի ըսէր իմաստունը։

Ի՜նչ յուզիչ տեսարան, պիտի ըսէր բանաստեղծը։

Արդարեւ, ինչպէս հայ ժողովրդական երգն է ննջեցեալ Հայաստան աշխարհին անձնական մէկ երեւոյթը,— գարուն է, բայց ձիւն է եկեր, կամ՝ արեւ է փռուեր, բայց բարակ անձրեւ մը կը շաղայ,— ննջարչական այսքան հրաշալի մթնոլորտի մը մէջ հող կ'իջնէ անզուգական արուեստագէտը՝ երբ ուռ ու տերեւ կը դողան, եւ Հայոց սրտերը կ'անձրեւեն։

Ի՜նչքան յուզիչ տեսարան է այս,—հայ ժողովուրդին հետ Հայաստանեայց աշխարհն ալ կը միանայ եւ մահուան արարողութիւն մը կը դառնայ նուագառոն՝ երկու դերակատարներու մասնակցութեամբ,— հայ երկիրը եւ հայ ժողովուրդը։

Այո՛ եւ այո՛,— արուեստագէտը զոր թաղեցինք, համադրութիւնն էր հայ սրտին եւ հայ հողին, Հայուն հոգիին եւ Հայուն կլիմային։

Չեմ կրնար երեւակայել աւելի ւեր գեղեցիկ եւ յուզիչ տեսարան, երբ մահն իսկ կ'անուշնայ։

Ո՞վ գիտէ, թերեւս Կոմիտասի հոգին, յիմարանոցի մը մէջ տառապագին իր կեանքէն վերջ, յանկարծ ու-րախացաւ եւ հրճուեցաւ։ Վասնզի իրեն վայել էր միայն այսպիսի թաղում մը, ոչ թէ տիրացուներ, այլ մեր ժողովուրդին երգերը եւ Հայաստանեայց աշխարհին լացը։

Ո՜վ Մեծդ Կամիտաս, մահն իսկ անուշցնող յուղարկաւորութեանդ առջեւ, որ պահ մը ինծի կը յիշեցնէ Արտաւազդի խօսքը գերեզմանի մը մէջ, թող որ կրկնեմ իմաստունի մը խօսքը.

— Մահը գեղեցիկ օրուան մը վերջաւորութիւնն է։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Նուպար Ալատինեանի եւ Օր. Աննա Ալէքսանեանի ամուսնութեան առթիւ, Առնուվիլ (մանրամասնութիւնները յաջորդով)	127
Մայիս 29ի գումարը	3537
Ընդհ. գումար՝	3664

«ԶՕՐԱՒՈՐ ԵՆՔ, ՎՏԱՆԳԷ ՉԵՆՔ ՎԱԽՆԱՐ»

Գրած էինք թէ Թուրքիոյ վարչապետը կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ մայիս 28ին, ելմտացոյցի վաւերացման առթիւ։ Ահաւասիկ ճառին այն մասը որ կը վերաբերի արտաքին քաղաքականութեան եւ ապագայ վտանգներու։

— «Մեր ելմտական գործավարը բացատրեց մեր արտաքին քաղաքականութիւնը։ Մենք կ'ուզենք որ խաղաղութիւնը առողջ եւ տեւական ըլլայ։ Մենք իրական եւ անկեղծ կողմնակից մըն ենք միջազգային գործակցութեան, եւ ուրախ կը գտնուինք կատարելու այս առթիւ մեզի ինկած պարտականութիւնը։ Դարձեալ փութկոտ պիտի գտնուինք բերելու մեզի ինկած ամէն օգնութիւն։ Միշտ կը սիրենք փոխադարձաբար յարգել մեր բոլոր բարեկամութիւնները եւ յանձնառութիւնները։ Բայց գիտենք որ ամբողջ աշխարհ հիմա ապահովութեան մեծ տագնապի մը մէջ է, ինչպէս վեց տարի առաջ մատնուեցաւ տնտեսական մեծ տագնապի մը։ Ապահովութեան այս տագնապէն առողջ դուրս պիտի կրնան գալ միայն այն ազգերը որոնք որոշած են պողպատի պէս ամուր պահել խնդիրը այս կարեւորութեամբ նկատի առնելու իրենց կամքը, եւ ուշադիր, աչալուրջ եւ պատրաստ կը գտնուին, այնպէս նկատելով թէ այս ամբողջ անապահովութեան վտանգը իրենց դէմ պիտի ուղղուի։

Հորիզոնին վրայ չենք տեսներ վտանգ մը որ մասնաւորապէս սպառնայ Թուրք ազգին։ Եւ սակայն, եթէ հորիզոնին ետին կայ վտանգ մը զոր կարելի չէ տեսնել, մենք չենք վախնար այդ տեսակ վտանգէ մը։ (Ձայներ՝ պրաւօ, բուռն եւ երկարատեւ ծափեր)։

Մեր պաշտպանութեան միջոցները ամէնէն արդիական սպառազինման ամէն նոր գիւտերովը կ'օժտենք։ Կը փափաքիմ որ ամբողջ ազգը այս պարագան լսէ այս բեմէն, իմ բերնէս։ (Ձայներ՝ պրաւօ)։ Թուրք հայրենիքին եւ Թուրք ազգին պաշտպանութիւնը՝ ամէն բանէ առաջ իր զէնքէն եւ իր կամքէն կը սպասենք։ Ի հարկին, մարդկութեան համար հսկայ դէպք մը պիտի ըլլայ տեսնել թէ Թուրք ազգը, այր ու կին, ինչպէս մէկ մարդու նման կը ծառանայ։ (Ձայներ՝ պրաւօ, բուռն եւ երկարատեւ ծափեր)։ Ամէն տեսակ միջոցներէ վեր՝ Թուրք ազգին կամքը ամէնէն զօրաւոր յենարանն է։

Ընկերներ, Թուրք ազգը այսօր աւելի փորձառու, աւելի ջլապինդ եւ աւելի ուժեղ է քան 16 տարի առաջ, երբ քանի մը մարդոց դէմ կը պայքարէր։

Երկրին ներսը, այս խօսքերս կոչուած են հայրենակիցներուն յիշեցնելու իրենց պարտականութիւնները, եւ երաշխիք մը կազմելու հայրենակիցներուն որ հանդարտօրէն եւ ապահովութեամբ զբաղին իրենց պարտականութիւններով եւ գործերով։

Արտասահմանի մէջ, այս խօսքերս կոչուած են շեշտելու որ Թուրք ազգը եւ Թուրք պետութիւնը զանցառելի ուժ մը չեն խաղաղութեան պահպանման եւ միջազգային գործակցութեան ապահովման համար (բուռն ծափեր)։

Այս տարի մասնաւորաբար կ'ուզեմ յիշեցնել թէ պետական խորհրդակցութեանց վերջանալուն առթիւ ձեր տալիք քուէն վստահութեան առիթ մը պիտի ըլլայ կառավարութեան համար։ Նպատակ է առիթ մը տալ Մեծ Ժողովին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹԻՒԵՐՈՒ ԼԵԶՈՒՆ

Ընդարձակ յօդուածաշարքով մը տուեինք մեզ շահագրգռող մասերը այն Թանկարժէք ուսումնասիրութեան — «Խորհրդային Միութիւնը» — զոր գերման լեզուով լոյս ընծայած են Օսքար Ֆոն Նիտերմայեր եւ Իւրի Սեմենով: Անուանացանկը այն գրականութեան, զոր հեղինակները կը բերեն իրենց ուսումնասիրութեան մէջ (չօշափած հարցերու բուն աղբիւրները մատնանշելով), ցոյց կուտայ, որ անոնք գրեթէ սպառած են խնդրին վերաբերող գիտական գրականութեան ամբողջ նիւթը:

«Յուսաբեր»ի Մայիս 5ի եւ 18ի թիւերով այդ ուսումնասիրութենէն քանի մը տախտակներ տուինք, որոնց վրայ կ'ուզենք հրաւիրել ընթերցողի յատուկ ուշադրութիւնը:

1926ի համառուսական վիճակագրութեամբ, Խ. Միութիւնը ունէր 147 միլիոն բնակիչ: Բուն Ռուս ցեղը, իր երեք հիմնական ճիւղերով կը կազմէր ազգաբնակութեան 77.55 տոկոսը (շուրջ 114 միլիոն),— Վելիկոռուսներ, 78 միլիոն, (53 տոկոսը), Մալոռոսներ, 31 միլիոն (27 տոկոսը) եւ Պելոռուսներ, 5 միլիոն (3 տոկոսը): Իշխող տարրը, Վելիկոռուսները, կը կազմեն ոչ միայն բուն Ռուսիոյ, այլ բովանդակ Խորհրդային Միութեան մէջ ազգաբնակութեան մեծամասնութիւնը, 53 տոկոսը:

Վելիկոռուսները կազմելով գերակշիռ տարրը բուն Ռուսիոյ մէջ (իսկ 53 տոկոսը՝ Խ. Միութեան մէջ), միաժամանակ ստուար զանգուածներով տեղաւորուած են նաեւ Միութեան մաս կազմող բոլոր միւսներու մէջ. անոնց ընդհանուր տոկոսն է բովանդակ Անդրկովկասի մէջ 5.74:

Խ. Միութեան մէջ կ'ապրին շուրջ 120 այլազան ցեղեր: Այս ցանկին մէջ իր թուական քանակով Հայութիւնը կը գրաւէ տասներորդ տեղը,— 1.567.568 հոգի, կամ Միութեան ազգաբնակութեան 1.07 տոկոսը: Մեզմէ առաջ կուգան Ազրպէյճանի Թաթարները (9րդ տեղը), 1.706 հազար բնակիչ, կամ ազգաբնակութեան 1.16 տոկոսը, իսկ Ազրպէյճանցիներէն ալ առաջ կուգան Վրացիները (8րդ տեղը), 1.821 հազար, կամ 1.24 տոկոսը (ամբողջ Միութեան մէջ):

Ինչպէս յայտնի է, Խ. Միութիւնը բաղկացած է եօթը հիմնական միութիւններէ, որոնցմէ մէկն է Անդրկովկասի Դաշնակցային Հանրապետութիւնը: Հայաստանը մաս կը կազմէ Միութեան՝ Անդրկովկասի Դաշնակցային Հանրապետութեան միջոցով:

Ինչպէս ըսինք, Հայութիւնը կը կազմէ Խորհրդային Միութեան ազգաբնակութեան 1.07 տոկոսը: Ընդհանուր առումով տոկոսային այս յարաբերութիւնը պահպանուած է նաեւ կեանքի միւս մարզերուն մէջ. այսպէս, կարմիր բանակի մէջ հայ զինուորութիւնը կը կազմէ 1.02 տոկոսը (Վրացիները՝ 1.21, Ազրպէյճանցիները՝ մէկ տոկոսէն ալ վար, իսկ Ռուսերը՝ 64.23 տոկոսը), բարձր զինուորականութեան մէջ հայ սպայութիւնը կը կազմէ ընդհանուր քանակի 0.77 տոկոսը (Վրացիները՝ 1.50, Ազրպէյճանցիները՝ մեզմէ աւելի վար, իսկ Ռուսերը՝ 71.59):

Ազգաբնակութեան թիւով Ազրպէյճանցիներէն ետքը գալով հանդերձ, այնուամենայնիւ, թէ՛ հայ զինուորութեան եւ թէ՛ հայ սպայութեան քանակով անոնցմէ առաջ կուգանք (մեզմէ շատ աւելի առաջ են Վրացիները մանաւանդ սպայութեան մէջ): Վստահ կարելի է յայտարարել, որ այս կէտին մէջ գրեթէ անվթար մնացած է ցարական ժառանգութիւնը: Բաղդատաբար մեզմէ շատ աւելի ուշ կորսնցուցած ըլլալով իրենց անկախութիւնը (Վրաստանը միացաւ Ռուսիոյ 1801ին), վրացի ժողովուրդը սպայութեան մեծ տոկոս կուտար ցարական բանակին. Վրացիներէն ետքը կուգայինք մենք, իսկ մեզմէ ետքը՝ Ազրպէյճանցիները: Այս յարաբերութիւնը մնացած է մինչեւ այսօր:

Տոկոսային նոյն յարաբերութիւնն է նաեւ Համայնավարներու քանակին բաղդատմամբ. Հայերը Կոմկուսի մէջ կը կազմեն անոր քանակի 0.78 տոկոսը (մինչ կը կազմենք ազգաբնակութեան 1.07 տոկոսը), Վրացիները՝ 0.70 տոկոսը (մեզմէ աւելի վար, մինչ ազգաբնակութեամբ մեզմէ աւելի վեր են, 1.24 տոկոսը), իսկ Թաթարները (եւ ոչ Ազրպէյճանցիները) կը կազմեն Համառուսական Կոմկուսի 0.96 տոկոսը (կազմելով ազգաբնակութեան 1.99 տոկոսը): Ուշագրաւ է Ռուսերու չափազանց բարձր տոկոսը, 70.97, երբ անոնք ազգաբնակութեան հազիւ 53.05 տոկոսը կը կազմեն:

Տեղական Կոմկուսներու մէջ՝ Հայերը կը կազմեն Հայկոմկուսի 89.1 տոկոսը (այս հարցին կրկին պիտի անդրադառնանք), Ազրպէյճանցիները՝ Ազրկոմկուսի 39.4 տոկոսը, իսկ Վրացիները՝ Վրակոմկուսի 64.6 տոկոսը: Այս գծով մենք «առաջինը» կուգանք (թէեւ տոկոսը չի տար բուն քանակը): Ազրպէյճանցիներու համար 39.4 տոկոսը համեստ տոկոս չէ. Բոլշեւիզմի մէջ իրաւամբ «թաթարական սոցիալիզմ»ի պատկերը տեսնելով, մեր հայրենակիցները սկսած են ստուար զանգուածով տեղ գրաւել անոր շարքերուն մէջ. (դիւրին պիտի ըլլար աւելի ճիշդ եզրակացութիւններ քաղել, եթէ մենք ստոյգ գիտնայինք թէ ի՛նչ տոկոս կը կազմեն Ազրպէյճանցիները բուն Ազրպէյճանի մէջ):

Անգրագիտութեան տեսակէտով (8—11 տարու դպրոցականներու նկատմամբ) Անդրկովկասը կը բռնէ 5րդ տեղը (բուն Հայաստանի վերաբերող թիւերը չունինք,) քաղաքներու մէջ անգրագէտ տղաքները կը կազմեն 3.1 տոկոսը (հասակակիցներու ընդհանուր քանակի), իսկ գիւղերու մէջ՝ 30.8 տոկոսը:

Կրնայ շփոթանքի մատնել խառն ամուսնութեանց տախտակը, սակայն պէտք չէ մոռնալ, որ մեր յիշատակած տախտակները կը վերաբերին բացառաբար բուն Ռուսիոյ եւ ոչ թէ Խ. Միութեան (տես «Յուս.»ի մայիս 18ի թիւը): Այդ տախտակներէն կը տեսնուի, որ խառն ամուսնութեանց բարձրագոյն տոկոսը կուտան Հայերը, 1927ի տուեալներով բուն Ռուսիոյ 100 խառն ամուսնութիւններէն 39.55 տոկոս հայ այրեր օտար կիներ առած էին (մինչ ռուս այրերը կուտան խառն ամուսնութեանց միայն 1.59 տոկոս), իսկ 17.13 տոկոս հայ կիներ ամուսնացած էին օտար այրերու հետ (մինչ ռուս կիները կուտան խառն ամուսնութեանց միայն 0.97 տոկոս):

Փաստն այն է, կրկնենք անգամ մըն ալ, որ այս ամուսնութիւնները կը վերաբերին բուն Ռուս երկրին, ուր Հայ քիչ կայ: Այդ ովկիանոսին մէջ (78 միլիոն ժողովուրդ) պատահօրէն հոսուհոն նետուած փոքրաթիւ Հայերը (այր թէ կին) հարկադրաբար կ'ամուսնանան օտարներու հետ, երբ մանաւանդ ոչ կրօնական արգելք կայ եւ ոչ ալ ցեղային. Բոլշեւիզմը իրաւական տեսակէտով առոչինչ հռչակած է այս կարգի բոլոր տարբերութիւնները:

Երկրորդ՝ նկատի պէտք է առնել նաեւ այն, որ մենք ունինք խառն ամուսնութեանց միայն տոկոսները, բայց ոչ թիւերը, անկասկած է, որ բարձր տոկոսը ինքնին շատ համեստ թիւ կը կազմէ, որովհետեւ համեստ թիւ կը կազմէ խառն ամուսնութեանց ընդհանուր քանակը:

Ուշագրաւ է եւ այն, որ խառն ամուսնութեանց տախտակին մէջ կը բացակային Թաթարները: Մեզ կարելի չեղաւ պատճառները ճշդել: Միակ հաւանական ենթադրութիւնն այն է, որ Թաթարը, հակառակ պետական թոյլտուութեան, իր հոգիին մէջ, այնուամենայնիւ, կը մնայ մահմետական եւ գիտակցաբար կը խուսափի խառն ամուսնութիւններէ:

Ամէնէն ուրախալին այն թիւերն են, որ կը վերաբերին բուն Հայաստանին:

1931ի վիճակագրական տուեալներով, Հայաստանը 1.037.799 բնակիչ ունի. այս քանակի 879.608 կը կազմեն Հայերը (ազգաբնակութեան 84.7 տոկոսը): Իր ատենին խորհրդային թիւերով իսկ ցոյց տուած ենք, որ Հանրապետութեան շրջանին հայութեան տոկոսը աւելի բարձր եղած է Հայաստանի մէջ. յայտնի է, որ Բոլշեւիզմը իշխանութեան գալով՝ բաւականաթիւ Թաթարներ նորէն առաւ Հայաստան, թաթար ազգաբնակութեան տոկոսը հասցնելով աւելի քան 10ի: Բոլոր պայմաններու տակ, Հանրապետութեան շրջանին իր ազգագրական կազմով հայացած Հայաստանը նաեւ խորհրդային իշխանութեան տակ պահեց գերազանցաբար իր հայ կերպարանքը:

Մեր հայրենիքը անժխտելի առաւելութիւն մը ունի Խ. Միութեան մաս կազմող բոլոր միւսներու բաղդատմամբ.— ան Հայաստան է ոչ միայն անունով, այլ եւ գերակշռաբար հայկական է իր ազգագրական կազմով: Խ. Միութեան մէջ չկայ հանրապետութիւն մը, որուն բնիկ տարրին տոկոսը բարձրացած ըլլար 85ի: Այդ տեսակէտով Հայաստանը բացառութիւն կը կազմէ: Տոկոսային այս յարաբերութիւնը, ինչպէս ցոյց կուտան վիճակագրական տուեալները, իր արտայայտութիւնը կը գտնէ նաեւ կեանքի միւս մարզերուն մէջ: Այսպէս, Նիտերմայերի եւ Սեմենովի տուեալներով, Հայաստանի պետական եւ հանրային հաստատութեանց մէջ Հայերը կը կազմեն 94.9 տոկոսը (ամբողջ պաշտօնէութեան) եւ 93.5 տոկոսը (բարձր պաշտօնէութեան): Վարչութեանց մէջ բնիկ տարրի մասնակցութեան այսքան բարձր տոկոս չկայ ոչ մէկ հանրապետութեան մէջ (Վրացիները Վրաստանի ամբողջ վարչութեան 66.1 տոկոսը կը կազմեն, իսկ բարձր հաստատութեանց մէջ՝ 74.1 տոկոսը, մինչ Ազրպէյճանցիները Ազրպէյճանի ամբողջ վարչութեան 37.2 տոկոսը կը կազմեն, իսկ բարձր հաստատութեանց մէջ՝ 36.8 տոկոսը):

Տարաբախտաբար, այլ թիւեր չկան մեր տրամադրութեան տակ. ունինք նաեւ Կոմկուսի թուական պատկերը, ուրկէ կը պարզուի, որ անոր կազմի 89.1 տոկոսը կը կազմեն Հայերը, նաեւ այս տեսակէտով Հայաստան բացառութիւն կը կազմէ բովանդակ Խ. Միութեան մէջ, ոչ մէկ հանրապետութեան մէջ բնիկ տարրի տոկոսը այդքան բարձր չէ տեղական համայնավար կուսակցութեանց մէջ (որովհետեւ ոչ մէկ հանրապետութեան մէջ բնիկ տարրի տոկոսը մերինի չափ բարձր չէ ամբողջ ազգաբնակութեան նկատմամբ):

Աշխարհի ամէնէն պերճ լեզուն — թիւերու լեզուն է, թէեւ կեղծիքի եւ խարդախութեանց սիրահար մարդը — ու մանաւանդ բոլշեւիկը — գիտցաւ նաեւ այդ լեզուն խարդախել: Եթէ մենք աւելի ճոխ տախտակներ ունենայինք (աւելի բծախնդիր մանրամասնութիւններով), շատ աւելի յստակ լոյսի տակ պիտի տեսնէինք մեր հայրենիքի պատկերը: Բոլոր պայմաններու տակ շնորհապարտ մնանք եւ այն թիւերու համար, որ մեզ տուին իրենց խղճմիտ ուսումնասիրութեամբ Օ. Նիտերմայեր եւ Իւր. Սեմենով:

(Խմբագրական ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

—.—

Հայաստանի անկախ հանրապետութեան անկումէն յետոյ, թրքական եւ բոլշեւիկեան միացեալ ուժերու գրոհին տակ, Հայոց աշխարհը կ'ենթարկուէր խորհրդային վարչաձեւի, միեւնոյն ատեն զրկուելով որոշ հողամասերէ:

Իբրեւ հետեւանք՝ ազատագրութեան եւ անկախութեան ախոյեանը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ալ իր ժողովուրդին պէս իբրեւ տարագիր ապաստան գտաւ արտասահմանեան զանազան հիւրընկալ երկիրներու մէջ:

Երբ հետզհետէ կը բազմապատկուէր արտագաղթողներու թիւը, Դաշնակցութիւնը անմիջապէս ձեռնարկեց կազմակերպելու համար այս հայրենավտար ժողովուրդը, վերանորոգեց հայ ժողովուրդի հոգեկան կորովը:

Օտարութեան մռայլ երկինքին տակ, յուսահատութեան ալիքները կ'ոչնչանային, տեղի տալով Դաշնակցական գաղափարաբանութեան: Հալածանքի եւ զարհուրանքի դառն մրուրը քամող երիտասարդութիւնը կը խոյանար յառաջ, Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ մտնելու, ազատ եւ անկախ Հայ դարբնելու:

Այսօր տասնեակ տարիներ են անցեր այդ շրջանէն ի վեր սեւ ու ճերմակ օրերով: Իբրեւ ժողովուրդ սփիւռի քշուէինք չորս հովերէն, եթէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չըլլար իր մէքենան, ու չկազմակերպէր զայն:

Ի՞նչ եղաւ Դաշնակցութեան գործունէութիւնը արտասահմանի մէջ:

Հարցին քննութիւնը իմ կարողութենէս վեր ըլլալով, պիտի փորձեմ քանի մը պարագաներ յիշել, հանրային կեանքէն:

Ովկիանոսներէն անդին, հեռաւոր Ամերիկաներուն մէջ Դաշնակցութիւնը արտադրեց իր սերունդը: Միջնավայրին հարուստ եւ համայնակուլ մշակոյթը անշուշտ ապազգայնացման յորձանքին մէջ պիտի խեղդէր նոր սերունդը: Եւ ահաւասիկ նոր շարժում մը,— եռագոյն դրօշը եւ ցեղակրօն ուխտ, որոնց շնորհիւ անգլիախօս եւ ուծացած սերունդը հետզհետէ կը սթափի:

Սուրիոյ մէջ Դաշնակցութիւնը կը գտնուի առաջին գծին վրայ: Հաշուելով ալոր ճակատները: Այնտեղ ունինք, նաեւ ,Հայ Ճեմարանը, ուր երիտասարդներ բարձրագոյն դասընթացքներու հետեւելով կը պատրաստուին իբրեւ ապագայ ուժեր: «Համազգային»ը իբրեւ մատակարար մարմին ճեմարանին, իր հնարաւոր միջոցներով կ'արծարծէ ազգային ոգին, առաջնորդութեամբ Լ. Շանթի եւ Ն. Աղբալեանի:

Յունաստանի մէջ մեր հակառակորդները գլխաւորութեամբ վեղարաւորի մը երկարապատում «Ժուռնալ»ներ ներկայացուցին հելլենական իշխանութեանց, Դաշնակցութիւնը վարկաբեկելու եւ օրէնքէ դուրս հռչակելու համար: Սակայն այս բոլորին փոխարէն՝ Մաղլըեան իր արբանեակներով ստացաւ շառաչուն ապտակ մը եւ խառնակիչները քաշուեցան իրենց պատեանին մէջ:

Զգելով ուրիշ գաղութներ, առնենք Դաշնակցութեան աջակից կամ ուղեկից կազմակերպութիւնները:

Ամէն տեղ Հ. Կ. Խաչը կազմուած է հայ կնոջ ազնւաջան աշխատանքով: Կ. Խաչին անդամուհիներն են որ, օրուան հացը ճարելէ վերջը, կը մտածեն որբին վրայ, հիւանդանոց պառկող աղքատ տղեկին վրայ ու կը ճգնին փրկել նոր սերունդը:

Այս կազմակերպութիւնը կ'օգնէ ոչ միայն անկարներուն այլ եւ կը պահէ սաներ դպրոցներու մէջ, հաստատելով իր սեփական դասընթացքները:

Ունինք նաեւ Ապրիլեան սերունդը, որուն վիճակուեցաւ դժբախտ կեանք նահատակներու ճամբէն քալելու մը: Այդ տարաբախտ սերունդը վրէժի հաւատքով զինուած՝ հերոսի պատրաստակամութեամբ կազմեց Զ. Ո. Միութիւնը, «նզովք ու խռովք» ունեցող օրկան մը:

Միութիւնը արդէն բոլորած է իր տասնամեակը եւ կը շարունակէ գործել նոյն եռանդով:

Գաղթական Հայուն մէջ ազգային ոգին տկարացած պիտի ըլլար, եթէ Դաշնակցութիւնը իր գերակշռող վարդապետութեամբ չգործէր անոր մէջ: Ու Դաշնակցութեան մեծութիւնը ակներեւ է նոյն իսկ Երեւանի այսօրուան իշխանաւորներուն համար:

Քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ, հայ մարտական կուսակցութիւնը տասնեակ տարիներէ ի վեր այս ժողովուրդին տուաւ ազգային ուրոյն գրականութիւն եւ ճոխ մամուլ: Ան իր բազմակողմանի մամուլով երիտասարդ վերապրողներուն մատակարարեց մտաւոր սնունդ եւ քաղաքական պաշար: Աչքէ անցուցէք ամբողջ հայկական մամուլը, եւ դուք սարսափով պիտի հանդիպիք լրբերին— թուխ մը, անհամ ու անճար գրականութեան, ինչպէս եւ լեզուական բարբարոսութեանց:

Մեր ազգային պատմութեան հիմնական հարստութիւնները կը կազմեն լեզուն ու գրականութիւնը: Օտար եւ լպրծուն պայմաններուն վրայ դաշնակցական շունչով եւ հմայքով պատրաստուած մամուլն էր որ այս հալածուող սերունդին պիտի ճանչցնէր ցեղին սրբութիւն սրբոցը իր բազմազան եւ բազմակողմանի ճոխութեամբ:

Դաշնակցութիւնը միեւնոյն ատեն ազգաբար կոչնակ մըն է, որ կարգի կը հրաւիրէ բոլոր տեսակի իմաստակներն ու խառնակիչները:

Դաշնակցութիւնը անձկուն կամքով եւ հաւատքով անդադար կը հնչեցնէ Խրիմեաններու երկաթեայ շերեփի հաւատամքը, հասնելու համար իր իտէալին, միացեալ եւ անկախ Հայաստան:

Ժողովուրդէն ծնած Դաշնակցութիւնը պառակտումի սիրահարներուն, քաղաքականութիւն խաղացող հերետիկոսներուն կուտայ իր բարոյական ուժեղ հարուածը, իր իսկ ազգային գործօն դերով:

Ներկայ Հայաստանի մէջ կատարուած քաղաքական իրադարձութիւնները ճշմարիտ աչքով տեսնելու եւ դատելու քաջութիւնը չունին ոչ ռամկավար աղաները, ոչ ալ կարմրած կամ դեղնած հնչակեանները: Այս խառնիճաղանճին մէջ նորէն Դաշնակցութիւնն է որ կը զանազանէ ծուռն ու շիտակը, պատռելով բոլոր դիմակները:

Դաշնակցութիւնը կը կռուի ազգային ամբողջականութեան համար, ազատագրութեան եւ անկախութեան համար: Իսկ միւս կողմէն Վասակներ կը ծախեն այն ինչ որ մերն է:

Արտասահմանի մէջ Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնէ ժողովուրդի կամքը, իսկ Հայաստանի մէջ կ'ապրի ժողովուրդին սրտին մէջ, իբրեւ անշէջ հուր:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ՄԱՅԻՍ 28 ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

—•—

ՊԵՐԼԻՆ, 29 Մայիս (Յառաջ)— Երէկ, Շարլոտենպուրկի Հոհէնցոլէրի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի անկախութեան 18րդ տարեդարձին տօնակատարութիւնը, նախաձեռնութեամբ Գաղթ. Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ «Հայ Երիտասարդ» Միութեան: Ներկայ էին բաւական թիւով հայրենակիցներ:

Երեկոյթը կը բաղկանար երկու մասէ. առաջին՝ հանդիսութիւն բուն օրուան առթիւ, երկրորդ՝ ներկայացում Յ. Պարոնեանի «Մեծապատիւ մուրացկաններ»ու: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, զոր երգեց «Հայ Երիտասարդ» Միութեան երգեցիկ խումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Պ. Ֆրունճեանի: Ապա, օրուան տօնի առթիւ Պերլինի Գաղթ. Միութեան կողմէ բանախօսեց Պ. Դ. Դաւիթխանեան, մայիս 28ը բնորոշելով իբրեւ մեծագոյն տօնը Հայոց նորագոյն պատմութեան: Այդ օրը, երբ ծնունդ առաւ մեր հանրապետութիւնը, հայ ազգը վերստին ձեռք բերաւ իր ինքնուրոյն պետական կեանքը, արդիւնք երկար եւ յամառ պայքարներու, անթիւ զոհերու եւ հերոսական ջանքերու:

«Հայ Երիտասարդ» Միութեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Առագաստանաւ մը, որ Աւանցէն բեռցուած Դատուան կ'երթար, հիւսիսային քամիէն քշուած, ակամայ ճամբան շեղելով հասեր էր մինչեւ Մոխրաբերդի ծովածոցը: Գիշերով, երբ առագաստանաւի կողքին յայտնուեցանք, նաւավարներ ուրախութեամբ համաձայնեցան մեզ Ախթամար կղզին հասցնել, անկէ իրենց ճամբան շարունակելու համար:

Նաւավարներէն կասկածելու ոչ մէկ պատճառ ունէինք: Ասոնք գիւղացիներ էին, եւ, ինչպէս բոլոր նաւավարները, յեղափոխական կազմակերպութեան անդամներ: Երկու ժամէն մեզ կղզիի առջեւ հանելէ վերջ, առագաստը բացին եւ ուղղուեցան դէպի Դատուան:

« Շատ դժուար, եթէ չըսեմ՝ անկարելի պիտի լինի իմանալ, թէ ո՞վ, կամ ո՞վքեր մատնեցին Թուրք կառավարութեան մեր Ախթամար կղզին գտնուիլը: Ձմեռնային մեր թափառումներու ատեն, անգամ մը Փեսան Դաշտի մէջ ակամայ կռուի բռնուեցանք Քիւրտերու հետ, որոնք Կազագիզ հայաբնակ գիւղի վրայ յարձակեցան թալանելու մտքով, ինչ որ այդ շրջաններու մէջ սովորական երեւոյթ մըն է:

« Գիւղացի երիտասարդները՝ քաջալերուած մեր ներկայութենէն՝ երբ հաւարի ձայնը փրթաւ գիւղի վարէն, զինուած դուրս ինկան կռուելու: Քիւրտերը յանկարծակիի եկան այդ անսպասելի դիմադրութեան պատճառով: Կը կարծէին, որ հեշտութեամբ պիտի կրնային տաւարի մէկ մասը տանիլ սակայն, յանկարծ տեսան, որ ծուղակը ինկած են:

« Թէեւ ինքներս մնացինք գիւղին մէջ ծածկուած, բայց մեր չառախցի կամաւորներէն շատեր օգնութեան հասան գիւղացիներուն: Չէինք ուզեր կռուին լայն կերպարանք տալ, մանաւանդ որ կը զգուշանայինք մեր ներկայութիւնը յայտնելէ: Երկու ժամ կռուելէ վերջ, Քիւրտերը մէկ սպաննուած ձգելով դաշտի մէջ եւ երկու վիրաւորներ ալ հետերնին տանելով՝ կատաղած քաշուեցան իրենց գիւղերը:

« Անգամ մըն ալ Կառկառ, Հայոց գիւղի տակ յանկարծակի հանդիպեցանք Թուրք ժանտարմաներու, որոնք Կեցանէն Ոստան կ'անցնէին: Աղբիւրի գլուխը հաւաքուած՝ կը հանգստանային, երբ յանկարծ երկու հարիւր քայլ հեռաւորութեան վրայ երեւացին զինուորները: Անախորժ հանդիպում մըն էր: Ընդհանրապէս խիստ կը զգուշանայինք աղմուկ բարձրացնելէ Կառկառի շրջանին մէջ, որ մեր ապագայ գործունէութեան գլխաւոր կայանն է: Ակամայ դիրք բռնած՝ սկսանք ինքնապաշտպանողական կռիւ մը: Հաւարի ձայնը սակայն հասաւ մինչեւ հեռաւոր քրտական գիւղերը, եւ բնականօրէն օգնութեան փութացին: Խուսափելու համար հաւանական մեծ ընդհարումէ մը, պատեհ առիթ մը գտնելով, հաւաքեցինք գիւղացիներն ու տաւարը եւ բարձրացանք լեռ: Այդ աչքապուկ կռիւը միայն մէկ ժամ տեւեց, եւ ժանտարմ մը թեթեւօրէն վիրաւորուեցաւ: Մեր հեռանալէն վերջ, երբ զօրքը կը մտնայ գիւղ, բոլոր տները կրակի կուտայ:

«Այս երկու ձախող հանդիպումները եւ կարգ մը մանր մունր դէպքեր պատճառ դարձան, որ կառավարութիւնը աչալուրջ հետեւի մեր շարժումներուն: Բացի զինուորական ուժերէն, որոնք կեդրոնացուց զանազան գիւղերու մէջ, սկսաւ նեղել հայ գիւղացիութիւնը, միաժամանակ մեծ գումար մը խոստացաւ անոր, որ կառավարութեան պիտի յայտնէր մեր գտնուած տեղը:

« Այս պայմաններու մէջ, բնականաբար, պիտի գտնուէին մարդիկ, նոյն իսկ Հայեր, որոնք կամ աղքատութենէ դրդուած կամ անձնական հաշիւներ մաքրելու համար, աշխատէին հետապնդել մեր շարժումները, իմանալ մեր թաքստոցը եւ լուր տալ կառավարութեան: Փաստը ան է, որ Աղթամար կղզին մեր մտած գիշերն իսկ, Ոստանի գայմագամը այդ մասին լուր ստացած էր եւ անմիջապէս հեռագրած Վանի կուսակալին: Միեւնոյն ատեն, առանց ժամանակ կորսնցնելու, Ոստանի զինուորական ուժը փորձուած սպայի մը ղեկավարութեամբ ուղարկած էր Աղթամարի դրսի տունը, որ կղզիի դիմաց՝ ծովափին կը գտնուի, եւ խիստ պաշարումի ու հսկողութեան ենթարկած էր զայն, որպէսզի մենք հնարաւորութիւն չունենանք դրսի անցուդարձերու մասին բան մը լսելու»:

— Իսկ այդ դրսի տուն ըսուածը ինչ բան է, — հարցուց Ներսէսեանը, — եւ Աղթամարի վանքի հետ ի՞նչ կապ ունի:

— Աղթամարը, ինչպէս նաեւ Կտուց եւ Լիմ անապատները փոքր կղզիներ են Վանայ ծովի արեւելեան ափերուն մօտ: Այդ կղզիներէն ամէն մէկը իր տնտեսութեան համար ցամաքի վրայ հաստատութիւն մը ունի, ուր կ'ամբարուի այդ վանքերու պատկանող կալուածներէն եկած տարեկան հասոյթը: Պարբերաբար վանքերու սեփական նաւակներով անհրաժեշտ պաշարը կղզիները կ'ուղարկուի վանքերու միաբանութեան եւ հիւրերու կարիքներու համար: Ասկէ զատ, դրսի տները ինքնայատուկ հիւրանոցի դեր կը կատարեն այդ երկրի մէջ: Գտնուելով մեծ ճամբաներու մօտ, ամէն անցորդ, ինչ ազգի ալ պատկանելու լինի ան, հոն կը գտնայ գիշերելու տաքուկ տեղ մը, թանապուր, ժաժիկ եւ հաց:

— Շատ հետաքրքրական երեւոյթ մըն է այդ, անկասկած պատմական անցեալէն մնացած սովորութիւն մը, Թերեւս Մեծն Սահակ Պարթեւի հիմնած վանքերու օրինակներէն մէկը՝ հարազատօրէն պահած նախկին աւանդութիւնները,— բացատրեց Վահանեանը, որ ճեմարանական մը լինելով ծանօթ էր հին մատենագրութեան.— բայց ինչ որ գիս կը զարմացնէ, այն ժամանակ շաբաթներով պիտի լսենք քեզ:

« Ինչպէս ըսի,— ընդհատուած պատմութիւնը սկսաւ շարունակել Գէորգը.— Ոստանի գայմագամը դրսի տունը խիստ հսկողութեան ենթարկելով՝ անմիջապէս սուրհանդակներ կը ճամբէ դէպի Շատախ, Կարճկան, Գաւաշ, Հայոց-Ձոր՝ այդ շրջաններու ռազմիկ քրդութիւնը ոտքի հանելու համար: Ինչ խօսք որ, Քիւրտերը՝ հաւարի ձայնը առած՝ հետեւեալ թէ միասոր կ'աճապարեն լոյսը չբացուած կռուի վայրը գտնուիլ, չհաշուելով անոնք որ տեղի հեռաւորութեան պատճառով դեռ ճանապարհին կը գտնուէին:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— · —

ՇԱՐՔ ՄԸ ԿԱՐԵՒՈՐ ՃԻՒՐԵՐՈՒ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Չեմ սխալիր անշուշտ եթէ հաստա-տեմ, որ անցեալ շաբաթ գիշեր «Փը-րի Ժուանալ»ի հանդիսական սրահը իր խմբուող բազմութիւնը հո-գեկան տրամադրութիւնը մասնաւո-րապէս կազդուրիչ, յուսադրող բան մը ունէր, որ յաճախ պայթեցաւ ուժ-գնօրէն հանդէսի ընթացքին ծափե-րու որոտումով:

Երազուած հայրենիքի անկիւն մը այդ սրահը անցեալ գիշեր, ուր մա-նուկ եւ ծեր, պարմանի կամ պառա-ւած էին խուռներամ, վերապրելու՝ զայն մը իրականացած ազգային վե-րածնութեան անմոռանալի յիշա-տակներով: «Սիփան - Կոմիտաս» երգ-չախումբը՝ Գ. Ա. Պարթեւեանի ղե-կավարութեան տակ, հանդէսը կը բանար «Մեր հայրենիք»ով:

Երեկոյթին նախագահը Գ. Խատիս-եան, կարդալէ յետոյ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղար Ժուհոյի եւ երեսփոխան Գ. Մութէի նամակները՝ որոնք ցաւ կը յայտնէին իրենց ակամայ բացակայութեան հա-մար, պարզեց ներկայ տօնին ազգա-յին ընդհանուր նշանակութիւնը, ա-նոր կրած բարոյական նկարագիրը եւ կազդուրիչ, գօտեպնդող տրամադրու-թիւնները, ծանրանալով մանաւանդ այդ տօնին հանդէպ մեր օտար բարե-կամներուն եւ դրացի ազգերու ներ-կայացուցիչներուն ցոյց տուած հա-մակրական համակրութեան վրայ: (Ա-ռաջին շարքերուն վրայ բազմած էին զօրավար Գրնուա տ'Ազի, Կամա-ւորներու Դաշնակցութեան նախագահ Գ. Միլլէր, ընկերվարական կուսակ-ցութեան պետերէն երեսփոխան Գը-րաֆ, Փարիզի երեսփոխան Գ. Խո-սառ Սուլիէ, Անկախ ընկերվարա-կաններու ներկայացուցիչ Գ. Գելի, Գ. Մութէի փոխանորդ՝ Լէտէրման, Գ. եւ Տիկ. Փան, Վրացիներու ներ-կայացուցիչ Ոցխելաձէ, Ադրբէջան-եան ազգային կեդրոնի ներկայացու-ցիչ Ալիպէկով, Ուկրայնացիներու ներկայացուցիչ Երմէյեւ եւն. եւն.):

Եւ Գ. Խատիսեան Ֆրանսական կա-ռավարութեան բարեացակամ տրա-մադրութիւններուն հանդէպ մեր շը-նորհակալութեանց թարգմանը ըլլա-լէ յետոյ, երկու «կեցցէ»ներու մէջ կը միացնէր Ֆրանսայի եւ Հայաստ-անի անունները, խլացնող ծափերու մէջ:

Իրեն յաջորդեց Օր. Օսմանեան, որուն երկու արտասանութիւնները Վ. Թափառականի «Մեծ Օրին» եւ Ծերեանի «Նայիրեան երկիր»ը մեծ ազդեցութեամբ եւ յատակ առոգանու-թեամբ արտաբերուած, արժանացան ամփոփ ծափերու:

Կամաւորներու Դաշնակցութեան նախագահ Գ. Միլլէր յիշեց Գ. Սու-րէն յայտարարութիւնները եւ իր համակրանքը.

— «Երկու խօսք միայն: Բիչ առաջ կը խօսէիք Ֆրանսայի հանդէպ ե-րախտագիտութեան մասին, այդ ե-րախտագիտութիւնը մենք պարտա-կան ենք ձեզի: Ձեզի պէս ժողովուրդ-ներն են որ կուտան մեր կողքին ար-դարութեան դատին համար, անոնք միշտ տեղ ունին մեր մէջ»:

Եւ յիշելով Գնյժիոյ, Սերպիոյ եւ ուրիշ տառապած երկիրներու օրինա-կը, մաղթեց որ Հայն ալ պատեհու-թիւն գտնէ մոռնալու իրեն հանդէպ եղած անարդարութիւնները, գոչելով — Կեցցէ անկախ Հայաստանը:

Շնորհակալութեան ծափերը հազիւ դադրած, վերսկսան աւելի ուժգին, երբ բեմին վրայ երեւցաւ հրամանա-տար Գրնուա տ'Ազի.

— «Պարոն նախագահ, ձեր բարեա-ցակամութեան, բայց նաեւ իմ սիրելի Ճէպէլ-Մուսացիներուս յիշատակի հա-ւատարմութեան կը պարտիմ այն պա-տիւը, զոր կ'ունենամ այս երեկոյ ձեզի հետ ողջունելու 18 տարի առաջ Երեւանի մէջ հռչակուած հայկական հանրապետութիւնը, որուն իրաւա-կան գոյութիւնը հաստատուեցաւ 1920 օգոստոսին, Սեվրի դաշնագրով: Միշտ սիրած եմ աշխոյժ եւ վարպետ գործաւորները եւ իմ համբաւեան Թուրքիոյ մէջ անցուցած երկու տա-րիներուս միջոցին, ես առիթը ունե-ցայ Հայերուն վրայ հիանալու: Մի-եւնոյն դասին պատկանող Թուրքերը կամ Յոյները դժուարաւ կը հաւասա-րէին անոնց, այդ պատճառով ալ Թը-քական նախարանը անոնց կը վերապա-հէր բոլոր նուրբ աշխատանքները: Հետեւաբար գաղափարս կազմած էի, երբ պատերազմի ընթացքին, հրամա-նատարութեանս տակ եղած զօրահաւա-քը — որ Սուէզի ջրանցքը պահպանե-լու սահմանուած էր — պաշտօն առա-ցաւ առաջնորդելու մօտ հինգ հազար գաղթական Հայեր: Անոնք ալ մտացի եւ ճարտար էին ինչպէս Հալէպի մէջ սուլթանին թորփիլ պատրաստողնե-րը: Անոնց մէջ ստեպն ես աւելին գտայ, կ'ուզեմ խօսիլ հաւատարմու-թեան մը մասին, որ տասնըեօթը տա-րիներ յետոյ դեռ խորապէս կը յուզէ, եւ վստահութեան մը մասին՝ որուն արժանի կ'ուզէի ըլլալ ամէն գնով»:

Եւ հրամանատարը կը ցաւէր որ Գէյրութի մէջ սկիզբ առած զանազան լուրեր ինչպէս Սուրիան լքելու լուրը իր «գիւրայոյզ» բարեկամները կը մտատանջէ:

Ցիշելով թէ հազարաւորներ անկա-րող իրենց հայրենիքը վերադառնա-լու, եկած ինկած են Ֆրանսական հո-ղին վրայ, եւ ուր անբաղձալիներ եւ մէթէքներ կը նկատուին, ձաղկեց իր հայրենակիցներուն վերաբերմունքը, որոնք — բացի քանի մը ազնիւ հոգի-ներէ — կարծես կը միաբանին աշխա-տանքի արտօնագիր մը չտալու հա-մար: — «Կը կարծեմ թէ պիտի խու-սափէի այսպէս արտայայտուելու, եթէ խորապէս ծանօթ չըլլայի Ֆրան-սայի բանուոր դասակարգին բնածին բարեսրտութեան ... Չեմ կրնար ե-րեւակայել թէ կը գտնուի մէկ հատիկ Ֆրանսացի աշխատաւոր մը, որ ան-հատապէս կողմնակից ըլլար օտար աշխատաւոր մը տարագրելու, գիտ-նալով որ մահուան վտանգը կը սպառ-նայ անոր իր երկիրը վերադարձին: Կան 45.000 օտարականներ որոնք ա-ռանց պարտականութեան ծառայած են օտար լեգէոնին մէջ, վտանգաւոր պայմաններու տակ, եւ որոնք նախ-կին ռազմիկի տոմսը չունենալով կամ եթէ հաշմանդամ են եղած, անոնց տրուած չէ խնամքի տետրակ մը: Գարկերտօրէն արժանի չէի՞ն անոր, Ֆրանսացի ընտրող ռազմիկին չափ, եւ նոյն իսկ անկէ աւելի» ...

Ու վերջապէս դիմելով հայ երիտա-սարդութեան, հրամանատարը, յոր-դորեց — ինչ հօտանքի ալ պատկանին — չմոռնալ Հայաստանը, լարել կամ-քերը եւ ճիգերը, ունենալով մէկ մտա-նաւոր նպատակակէտ, — Հայաստան: Այդ ճիգերը պէտք չէ իրար չէզոքա-ցնեն ապարդիւն հակաճառութիւննե-րով:

— C'est un devoir sacré! (Նուիրական պարտականութիւն մըն է) գոչեց հը-րամանատարը. «Բոլոր միւս խնդիր-ներէն վեր՝ մէկը միայն պարտաւոր է ձեզի միացնել, — հայ հայրենիքին բոլորովին անկախ վերակազմութեան խնդիրը: Ամբողջովին ձեզի պատկա-նող հայրենիք մը: Փառայեղ վերածը-նունդ մը, որ պէտք է տանինք ամէն գնով: Գալիննական դիւցազներգու-թեան վերածնունդը, որ ձեզի թոյլ պիտի տայ ազնուականօրէն հրաժա-րիլ ինդրելէ որ եւ է շնորհ, բոլոր դատակարգերուն գիտակից կամ ան-գիտակից անձնական շահերէն: Կեց-ցէ՛ անկախ Հայաստանը»:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԳՈՂԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

— · —

Աւազակներու դասական դպրոցին ամէնէն օժտուած ներկայացուցիչը, Արման Սփիլէր, որ փախած էր բան-տէն, ձերբակալուեցաւ Փարիզի մէջ:

Ծնած է Լիլ, 1902ին: Դեռ պատա-նի, վեց ամսուան քանտարկութեան դատապարտուեցաւ գողութեան մը հետեւանքով: 1925ին եւս բանտը կը գտնուէր նորէն, բայց փախաւ: 1926ին դարձեալ կը ձերբակալուի, իր մէկ «գործողութեան» ժամանակ: Հանգիստ կեցած չունէր, եւ գողու-թեան պահուն՝ մարդ կը սպաննէր անպայման: Նոյն դատարանը ի վեր-ջոյ 15 տարի թիապարտութեան կը դատապարտէ զինք եւ կը ղրկէ Հա-րաւ. Ամերիկայի Ֆրանսական դա-ղութները, Թիարան մը մէջ քաւե-լու: 1928ին կը հասնի Գայէն: 21 մարտ 1932ին, 5 ընկերներով կը փախ-չի Թիարանէն, — առագաստանաւ մը կը նստին ու կը մեկնին Վենեզուէլա: Շուտով կը հասնի իրենց պարէնը, հակառակ կատարուած խիստ խնայո-ղութեան: Անօթութիւնը, ծարաւը, անծայրածիր ծովուն վրայ անյոյս մենութիւնը խենթութիւն կը պատ-ճառեն հինգ փախստականներուն: Սփիլէր կը դաշնակցի իր մէկ ընկերոջ հետ եւ կը սպաննեն իրենց ընկերնե-րը, եւ իրենց սպաննուած ընկերնե-րուն միսը ուտելով ի վերջոյ կը յա-ջողին ոտք դնել ցամաքի վրայ, Վե-նեզուէլայի մէջ:

Կարճ ժամանակ մը վերջ, քանի մը ամիս չանցած՝ Հօկայ հարստութիւն դիզած է արդէն աւազակապետը, Սփիլէր, — անշուշտ գողութեամբ: Այնպէս որ 1934ին այս նոր հարուստ-ը, Տիւփուլ անունով, կը հասնի Պորտօ: Փարիզեան արուարձան մը մէջ, Նուազի - լը - Կրան, կը գնէ գե-ղեցիկ պանդոկ մը արճարանով միա-սին: Ու թեւն անցուցած իր գեղանի սիրուհին, հրաշալի կեանք մը կ'ապրի այստեղ:

Ձեռ գիտեր ինչո՛ւ, յանկարծ միտ-քը կը փոխէ, — կը ծախէ պանդոկն ու արճարանը եւ կը քաշուի Սէն - Մօր, ուր գնեց էր սքանչելի ապարանք մը: Գոյքերու փոխադրութեան օրը, անց-եալ Նոյեմբերին, կռիւի կը բռնուի հենեկանիւով անցորդի մը հետ եւ գրպանէն կը հանէ ատրճանակը, պօ՛մ ... :

Կը ձերբակալուի, բանտ կը նետ-ուի, մինչ Տիւփուլ անունով: Տակա-ւին ճանչցուած չէ: Կը յաջողի փախ-չիլ բանտէն: Դարձեալ կը ձերբակալ-ուի, բանտ կը նետուի, բայց կը փախ-չի վերստին: Ահա այդ շրջանին է որ երեւան կ'ելլէ իր ինքնութիւնը: Սփի-լէ՞րը, արտակարգ աւազակապետը: Ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ սի-րուհին, որ մունջ կը ձեւանայ հակա-ռակ կրած բոլոր չարչարանքներուն: Ի վերջոյ կը ձերբակալուի Սփիլէրն ալ, որ կը յայտնէ իր ինքնութիւնը: Սանթէի բանտն էր այս ձմեռ, Ֆրան-սայի ամէնէն ապահով բանտին մէջ: Սակայն տաղանդաւոր աւազակապե-տին համար գոյութիւն չունի ապա-հով բանտ: Անցեալ Մարտ ամսուն մէջ կը փախչի Սանթէի բանտէն:

Կը կտրէ իր խցիկին լուսանցքի եր-կաթեայ ձողերը: Շրջուն պահակը իր պատուհանէն 3 մեթր անդին կը գտ-նուէր: Սփիլէր տնկմար կ'անցնի, պարիսպին ոտքը քերելով չուան կը նետէ պատին եւ կը բարձրանայ վեր, 9 մեթր երկար պարիսպին գագաթը, որ կը նայի Արակոյի ծառուղիին վը-րայ: Վայրի չագանակենիի մը վրայ առաջուընէ պատրաստ կը սպասէին իր ընկերները, որոնք չուան մը կը կապեն ծառին բարձունքին, միւս ծայրը կը նետեն աւազակապետին: Սփիլէր չուանը բռնած կը ցատկէ, կ'օրօրուի եւ կ'իջնէ վար: Քիչ յետոյ ինքնաշարժ մը կը տանի աւազակա-պետն ու իր ընկերները, գիշերուան մթութեան մէջ:

Մարտէն ասդին հետքը չէր գըտ-նուած:

Եւ ահա, անցեալ գիշեր, Սէն-Ժան տը-Լիւզի մէջ:

Գոհարավաճառ Քուսայի խանութին վրայ տիկին մը կ'արթննայ կասկա-ծելի աղմուկէ մը, որ վարէն կու գար: Դադտնաբար կ'իմացնէ գրացու-հիին, որ հեռախօսով լուր կուտայ ոստիկանութեան: Ոստիկանները կը հասնին ժամանակին, — գող մը կը քակէր գոհարավաճառին դարակնե-րու կղպանքները: Աւազակը ետին կը դառնայ, կը կրակէ, գետին կը փռէ ոստիկաններէն մէկը, ու մինչ միւսները նահանջ մը կը կատարեն, եւ անոնցմէ մին կը փորձէ կրակել բայց կրակ չառներ ատրճանակը, յաջող ոստու-մով մը դուրս կը նետուի աւազակը, կը նստի հեծելանիւը, որ դուրսը ան-կիւն մը դրեր էր եւ կը փախչի:

Քաղաքին ոստիկանութիւնը հեռա-խօսով կը բռնէ բոլոր ճամբաները: Առաւօտ ժամը 3ին ատեններ, ժեքե-նաշարժ հեծելանիւ նստած ոստիկան-ներու խումբ մը կը հասնի աւազակին ետեւէն, որ Գիարից կը մտնէր, — կը սկսի բուռն կռիւ մը, որ շուտով կը փոխուի վայրենի ըմբշամարտութեան մը: Սակայն կը յաղթահարուի, կը կապուի եւ կ'առաջնորդուի բանտ, ուր զարմանքով կը տեսնուի որ Սփի-լէրն է:

Բանտէն պիտի չկարենա՞յ փախչիլ այլեւս, — օ՜, գեռ շատ երիտասարդ է, հազիւ 34 տարեկան, եւ ա՜յնքան տաղանդաւոր ... չարագործութեան մէջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

— · —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 30 մայիս.— Երէկ ա-ռաւօտ, ժամը 10ին Մարսէյլի շրջանի Սէն Մարսէլի Քոտէքի ծանօթ վակո-նի գործարանի աշխատաւորները գործադուլ հռչակեցին մէկ ազդանը-շանի վրայ:

Քոտէքի գործարանը 1930էն առաջ կը համրէր 2500 գործաւորներ: Ինչ-պէս շատ մը հաստատութիւններ, գործազրկութիւնը այնտեղ ալ ծան-րապէս ազդեց: Հայ բեկորները, բա-ւական մեծ թիւ մը կը կազմէին: Սա-կայն երկար չտեւեց, հետզհետէ նօս-րացան: Այս շարժումէն բարիք մըն ալ ծագեցաւ: Շատեր գործարանի կեանքը անտանելի գտնելով եւ մա-նաւանդ նախատեսելով ապագան, ար-հեստի մասն կամ անձնական զանա-զան գործերու ձեռնարկեցին: Մար-սէյլի արուէն 7 քիլ. հեռու, սիրուն տարածութեան մը վրայ ընդարձա-կօրէն թուխս նստած այս գործարանը միջազգային խառնարան - տանջարան մըն է, այսօր հազիւ 6—700 հոգի կը հաշուէ: Ապրուստի դժուարութիւն-ները ստիպեցին միանալ եւ արժեցնել աշխատաւորութեան արդար իրա-ւունքները:

Որքան գիտեմ, իր հիմնումէն ի վեր Քոտէքը գործադուլ տեսած չէր: Հե-տեւելով փարիզեան շրջանի մետաղա-գործական աշխատաւորներու օրինա-կին, հոս ալ գործադրեցին «երբեք ներսէն» գրաւելու նորոյթը:

Այսպէս, ժամը տասնին գադրեցու-ցին աշխատանքը եւ կեցան ձեռնա-ծալ: Ոստիկան զինուորներ եւ ոստի-կաններ դրան առջեւ կարգը կը պա-հէին:

Անխուսափելի ճառերու տեղատա-րափը անդադար կը հոսէր: Ի պատիւ բանթողներուն ըսենք որ ոչ մէկ անա-խորժ դէպքի առիթ տուին: Անմիջա-պէս բանակցութիւնները սկսան նա-հանգապետութեան գրասենեակին մէջ: Գործաւորները որոշեցին մնալ, մինչեւ որ գոհացում տրուէր: Իրիկ-ուան ժամը 6ին ընտանիքներ խումբ-ուած էին դրան առջեւ, կերակուր եւ ծածկոցներ կը ղրկէին ոստիկաննե-րու միջոցաւ: Ներսը գործաւորները կերգեր են հանգարտ եւ ժպտուն, մինչ դուրսը ժողովուրդը իրար կ'անցնի:

Հայ կիներ կային, որ սրտնեղ չար-ժուձեւեր կ'ընէին, կային ալ որ կ'արտասուէին, տեղացիներու կծու խօսքերուն ենթարկուելով: Կարծէք տարագրութեան օրերն է, բանտար-կուած են եւ ոստիկաններու ներկա-յութիւնը այդ խռովիչ տպաւորու-թիւնը կը գործէր: Երեկոյեան ժամը 8.30ին, բանակցութիւնը վերջացաւ ի նպաստ աշխատաւորներու, որոնք պահանջած էին. Ա.— ձանչնալ ար-հեստակցական միութիւնը. Բ.— Օ-րականի յաւելում (ամէն առաջ երկու Ֆր. կրճատուած էր). Գ.— Կէսօր-ուան ճաշի դադարը երկարաձգել (կէս ժամ էր): Դ.— Կանխիկ դրամ (ի հաշիւ տասներհինգ օրուան վճա-րումին).

— Բարի պատուհաս, աչքդ լոյս.
— կ'աղաղակէին բանթողները, իրար շնորհաւորելով:

Կ. Պոլիկեան

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԹԷ «ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ» ՅՈԲԵԼԵԱՆ...

— · —

Սոֆիայի Ազատ Խօսքին Փարիզի թղթակիցը գրեր կուտայ, այս խո-րագրով յօդուածի մը մէջ (19 մա-յիս).

— «Հօկեաններուն ներկայ խանդա-վառ կացութեան մէջ, որ ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ Փարիզի կեդ-րոնը, Լիոնի եւ Մարսէյլի մասնա-ճիւղերը նկատելով, բնական հար-ցում մը ծագեր կուտայ, հեռի ամէն նախապաշարումէ եւ դուրսէն յետին միտքէ.— Աւետիք Իսահակեանի յո-բելեանը ազգային տեսակէտո՞վ կը տօնուի թէ խորհրդային պիտակով:

Իսահակեանի գրական գործունէու-թիւնը ամենամեծ չափով քերթողա-կան եղած է, աւելի պարզ խօսելով՝ Իսահակեան իբրեւ ազգային բանաս-տեղծ մեր արդի երիտասարդութեան հոգիին մէջ իր ակօսը փորած է, իբ-րեւ երգիչ ազգային ըղձանքներու, իբրեւ արտայայտիչ այն հայրենատենչ եւ ազգանուէր ցանկութիւններուն եւ ա-տանջանքներուն, որոնց իրական արդիւնքը, որոնց անսխալ մարմնա-ցումը պիտի ըլլար ազատ ու անկախ Հայրենիքը:

Տարբեր տեսակէտով արդարացում կամ փաստաբանութիւն բոլորովին աւելորդ է:

Արդ, համակիր կամ հակակիր, երբ այսօր երիտասարդութիւն մը այդ բանաստեղծին յոբելեանը կը տօնէ, պէտք է ուրեմն հասնի այն բնական հետեւութեան, թէ իբրեւ ազգային բանաստեղծ կ'ընդունի զայն այսօր իսկ, զանց ընելով անոր հագած, «պարտաւորիչ» հագած, խորհրդա-յին շապիկը: Մենք առաջին ջերմե-ռանդներէն կ'ըլլանք անոր յոբելեանը ծափահարող:

Բայց կ'ըսուի թէ, եւ տարակոյս չկայ թէ այնպէս է, անոր յոբելեանին գաղափարն յղացողը [illegible] «խորհրդային» է, այսինքն կը ծառայէ այն վարչա-պետութեան թէ ազգային, [illegible] կան երգեր, հին թէ նոր, պէտք է վտարուին նոր սերունդին ականջնե-րէն: Եւ այս վարչապետութեան [illegible] մէկ [illegible] յաջորդող [illegible] թուող փոփոխութիւններուն եւ ուղ-ղութեան այլանդակութիւննե-րուն, որոնք փուշէ պսակ մը ոլորած են գրախտածին բարբառին ուղեղը պարփակող գլուխին շուրջ:

Ուրեմն, խնդիրը այս տեսակէտէն առնելով, թոյլ կը տրուի մեզի ան-շուշտ դիմաւորել նաեւ Գ. Իսահակ-եանը, եւ հարցնել իրեն թէ այսպի-սի յոբելեանի մը հետ իր հոգեկան առնչութիւնը չի՞ հանդչիր արդեօք իր հայրենաշունչ եւ ոչ - խորհրդային տաղերուն ոգիին եւ հիւսքին վրայ: Որովհետեւ իր ոչ մէկ ընտիր տաղը Մուրճ ու Մանգաղին հետ կապ չու-նի, որովհետեւ իր համբաւը կը պար-տի նախապատերազմեան եւ միջպա-տերազմական թերթոնն, հայազգած քերթուածներուն, մենք ամէնքս ալ իրաւունք աւելի պարտականութիւն ունինք ողջունելու իր յոբելեանը իբ-րեւ ազգային երգիչ, հին ու նոր Ա-հարոնեաններու ազգէն ու սեռէն նը-կատելով զայն:

Ու այս բարեբաստիկ առիթով խնդ-րել իրմէ, որ բաւական անկախ եւ զօրաւոր ըլլայ այս գերազանցօրէն ճշմարիտ պարագան վաւերացնելու Հօկեան նորընծայներուն, եւ բեմին վրայէն իսկ յայտարարելու, թէ իր պուէտի արժանիքը Մասիսի աղբերա-կունքէն ջրդեղուած է, եւ իր քնարին լարը յեռանուած է Արարատի կայծ-քարին վրայ:

Այս հանդիսաւոր բովէին է որ այդ յոբելեանը չնախարհիկ դաս մը կը ծառայէ Հայ Երիտասարդութեան, ուր որ ալ գտնուի այն, եւ ոգեւորու-թեան տարափոխիկ չունէը պահ մը կ'եռանդնոտէ զայն Իսահակեանի եր-գերուն կանտոցին հմայքին տակ:

Իսահակեան ինք այսպէս միայն պէտք է ուզէ, եթէ չուզեր որ անի-մաստ գործիք մը ծառայէ անոնց մօտ որոնք յաճախ իր քերթուածներէն ալ մեծ բան մը չեն հասկնար:

Իսկ եթէ ինք ալ պնդէ, իր կեղծ բա-րեկամներուն նման, թէ դժբախտ այ-լափոխութեան մը տօնն է այս յոբել-եանը, նպատակաւոր յիշատակութիւն մըն է այս յոբելեանը իբրեւ օրինակ ուրիշներուն, այն ատեն պարտաւոր-ուած ենք յիշեցնել իրեն եւ կազմա-կերպողներուն, թէ այդ այլափոխու-թեան շրջանը բաւական միջոց մը չէ յոբելենական դուարճութիւններու համար, քանի որ նոր մարդին մէջ կարեւոր ոչ մէկ ծառայութեան տիտ-ղոս կրնայ ներկայացնել, իբրեւ ե-րախտաւոր թոչակաւորներու տաժա-րին արժանացութենէն դուրս»:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԲՈՒԼՈՆ ԶԲՕՍԱՆՔԱՅՑԻՆԵՐՈՒՆ

— ● —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մեր հայրենակիցներու կազմակերպական անքաղձալի վիճակին վերջ տալու եւ մեր ներքին անցուդարձը հրապարակային վիճա-բանութեան նիւթ չդարձնելու համար կոչ կ'ընեմ ընդհանուր Զարաուանդ-ցիներու որ ամէն մէկը իր շրջանին մէջ աշխատի վերականգնել քայքայ-ուած մասնաճիւղերը եւ չեզոք տե-ղերն ալ նորեր ստեղծել: [illegible] [illegible] կազմակերպութիւններու [illegible] կանոնազիր կարգ մը կէ-տեր: (Թեւական համար նկատի ու-նենալով յուլիս 14ի տօնական օրե-րը):

Սոյն կոչը կ'ընեմ պարզապէս տար-ուած հայրենակցական նախանձա-խնդրութեամբ: Պէտք է վերջ տալ այս վիճակին: Լիոն - Վալանս եւ Վի-էն արդար են իրենց բողոքին մէջ, ինչ որ ալ ըլլան հանգամանքները: Մարսէյլը ապիկար չըլլան է, որ իր մէջ եղած ուժերը չի կրնար օգտա-գործել եւ կամ ամէն մէկուն իր տեղը ցոյց տալ: Լաւըը ոտքի է, բայց ոչ ամէն ժամանակ: Թող լսեն բոլորը եւ մանաւանդ Գ. պատգամ. ժողովէն ըն-տրուած կեդր. Վարչութեան անդամ-ները: Առ այժմ այսչափ:

Ցովհ. Տէօքմէճեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

— · —

ԽՄԲ.— Մեր Լուի բաղ. խորհուր-դին պաշտօնական յայտարարութեան առթիւ, որ հրատարակուեցաւ մայիս 16ին, տողացս ներ ընդարձակ նա-մակ մը, յանուն Եղբայրասէր Զօկիա-կալութեան: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հաւաստացած ենք թէ իւրաքանչիւր ընթերցող շատ լաւ հասկցաւ, որ այդ յայտարարու-թեան իսկական եւ միակ նպատակն էր վնասել, նոյն օրը, մայիս 16ին Քոլի-ջէի սրահին մէջ տրուելիք պարահան-դէսին, ի նպաստ, իրենց ձեռքով եւ նիւթական ամբողջ պատասխանա-տուութեամբ Գ. Արոյեանին յանձ-նուած դպրոցի: Այս փաստաթուղթը նաեւ մեր կազմութեան, գոյութեան եւ վաւերականութեան արդար հիմ-նաւորումն է: Մեր ոչ տոմսերու, ոչ թռուցիկներու եւ ոչ ալ յայտարարու-թիւններու վրայ թաղականութեան անուան եւ կնիքի հետքն իսկ չկայ: Արդ, ի՞նչպէս կրնայինք «զխատուր-եալ խաղերով չահագործել թաղա-կանութեան հեղինակութիւնը»: Եթէ մեր յարգելի թաղականութիւնը ու-զէր, իր միջոցներով կը վճարէր անց-եալի պարտքերը, տէր կ'ըլլար դպրո-ցին, կանոնաւոր կերպով կը վճարէր ամսականները եւ պէտքը չէր մնար մեր կազմութեան:

Մենք կազմուած ենք փետրուար 4ին: Կը նշանակէ թէ թաղականու-թեան աչքին առջեւ կը բոլորենք չոր-րորդ ամիսը: Մարտին տուեր ենք մեր առաջին թէյասեղանը: Մարտին հայկական թերթերուն ղրկած ենք մեր պաշտօնական առաջին յայտարա-րութիւնը: Այդ յայտարարութեամբ պարզած ենք մեր կազմութեան պատ-ճառները, դպրոցի հետ ունեցած մեր կապի հիմնաւորումը եւ մեր նպա-տակները: Ո՞ւր էր թաղականութիւ-նը, ինչո՞ւ իր խօսքը չըսաւ ատենին:

Ենամակալ մարմնի շուրջ հաւաք-ուած տիկիններս չունենալով որ եւ է յետին միտք, վճռապէս որոշած ենք, աննկուն կամքով, շարունակել մեր աշխատանքը՝ համարատու մնալով հանրութեան, դպրոցի ծնողութիւնը իր ուսերուն կրող տնօրէնութեան, մեր խղճին ու մեր ազգային զգացում-ներուն:

Ատենապետ՝ Ա. Միլտոնեան, Ատե-նադպիր՝ Ս. Նարկիզեան:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ յստակ եւ ընթեռնելի:

(Պիւլիւք Մէճլիս) որ կենդանացնէ իր վճռական եւ գերագոյն կամքը եւ իր վստահութեամբ կրկին զօրացնէ կառավարութիւնը՝ ներկայ մեծ դէպքերուն հանդէպ: Ընկերներ, նկատի առնելու էք որ պիւտճէին համար ձեր տալիք քուէն վստահութեան քուէ մը պիտի ըլլայ կառավարութեան: (Երկարատեւ ծափեր):

** Ք. Աթաթիւրք մայիս 28ին Պոլսոյ ռազմափորձերու վայրը երթալով, հետեւեցաւ սուսանդակներու փորձերուն, որոնք տեղի ունեցան գիշերանց, Սթէնիայի բարձունքներուն վրայ: Աթաթիւրք գիշերից մարզադաշտին մէջ եւ առաւօտ ժամը 5.30ին ներկայ եղաւ ռազմափորձերուն, որոնց կը մասնակցէին հրասայլեր, արուեստական մշուշ արտադրող մեքենաներ եւն.: Թուրք թերթերը կը գրեն այս առթիւ.—

Զինուորական այս փորձերը տեղի ունեցան կատարեալ կարգապահու-թեամբ եւ յաջողութեամբ պսակուեցան, յարձակողական թէ պաշտպանողական տեսակէտով: Թուրք սուսանորդուհի Սապիհա, որ Զինճիրլի Գուլյուէն հետեւեցաւ զօրամասերու շարժումներուն, առանձին հետախուզական թռիչքներ կատարեց փորձերու դաշտին վրայ: Յետոյ յատակ եւ ճիշդ տեղեկագիր մը տուաւ Մեծ Պետին եւ հրամանատարութեան, արժանանալով Աթաթիւրքի շնորհաւորութեանց:

Մարզադաշտէն հեռանալէ առաջ, Աթաթիւրք շնորհաւորեց զինուորական վարժարանի հրամանատարը, փորձերու տնօրէնը եւ բոլոր այն սպաները ո-րոնք մասնակցեցան յաջողութեամբ կատարուած այս փորձերուն: «Շատ գոհ մնացի տեսածներէս», ըսաւ:

Ո՞վ էր ծով նետուողը

Գրած էինք թէ Ցերզապի շոգենաւը Պոլիս հասած ատեն ուղեւոր մը ծովը նետուած է: Թուրք թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն այս մասին.—

Ֆրանսայէն Հայաստան գացող խումբին մէջէն, Սէլէֆկէցի Խաչատուր անուն 35 տարեկան մէկը, շոգենաւը Տարտանէլէն անցած միջոցին ծով նետ-ուած եւ Մալթաի Գողալը գիւղին եղերքը ցամաք ելած է: Խաչատուր կըղ-մինտրի օձախներուն մէջ պահուըտած էր, երբ ոստիկան զինուորները կասկա-ծելով բռնեցին: Ըսաւ թէ Հայաստան կը կոչուի եւ Պոլսեցի ձկնորս մըն է, բայց քննութիւններէն ինքնութիւնը երեւան հանուեցաւ: Խաչատուր հսկողութեան տակ կը գտնուի:

Նոր խստութիւններ Պաղեստինի մէջ

Պաղեստինի կառավարութիւնը որոշեց ջլատել Արաբներու գործադուլը, որ կը տեւէ աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր: Յունիս 2 թուակիր հրամանագրի մը համաձայն, բոլոր խանութները պէտք է փերաբացուին: Անսաստողները պա-տժներու պիտի ենթարկուին: Հրամանագիրը միեւնոյն ատեն ոստիկանու-թեան եւ բարեկարգութեան պաշտօն կը յանձնէ զինուորական, ծովային եւ օդանաւային ուժերուն եւ զինուորներուն: Անգլիական նոր զինուորներ հա-սան Երուսաղէմ: Վերջերս հասած 1200 զինուորներն ալ հաշուելով, անգլ-իական թիւը կը հասնի 5000ի:

Երեքշաբթի օր ռումբ մը պայթեցաւ Նազարէթի մէջ եւ հրացան պար-պուեցաւ Քիփրոնի կառավարական պաշտօնատան վրայ: Վայրաչարժ մը գի-ծէն դուրս հանուեցաւ Երուսաղէմի ճամբուն վրայ: Երկու ռումբեր ալ պայ-թեցան Հայֆայի հրէական թաղին մէջ: Մէկմէկու տօնը հանդարտ անցաւ մզկիթներու մէջ: Խումբ մը արաբ վարիչներ եւ 30 համայնավարներ դատա-պարտուեցան իրենց յանկացուած տուներէն դուրս չելլելու:

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ խռովութեանց սկիզբէն ի վեր ձերբա-կալուած են 1109 Արաբներ եւ 94 Հրեաներ: Մասնակի դրաքննութիւն հաս-տատուեցաւ Պաղեստինի մէջ: «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ կա-ցութիւնը շատ ծանր է:

«Թուխակերպերու խրատնին սուտ է, Ճոտերն ձեր գուլպաները կը կարկտեն»

Քուէպահանջ կիներ նոր խաղ մը խաղացին անցեալ օր, այս անգամ Մերա-կայի գիւղին:

Նիստը չէր բացուած տակաւին, երբ խումբ մը կիներ միջոցթիւն (անմա-րուկ) փունջեր մատուցին ծերակուտականներուն, թուղթիկներ ալ բաժնելով: Երբ նիստը բացուեցաւ, եւ ծերակուտականները օրակարգի մասին կը խորհր-դակցէին, շարս քուէպահանջ աղջիկներ կապոցներով գուլպաներ նետեցին ժողովարահին մէջ: Կապոցներուն կցուած էին ոչ միայն ծաղիկներ, այլ եւ հետեւեալ երկտողը.

— «Նոյնիսկ եթէ քուէարկելու իրաւունք տաք մեզի, մենք պիտի շարու-նակենք կարկտել ձեր գուլպաները»:

Ծերակուտականները ժպտալով հաւաքեցին այս կապոցները, մինչ ուրիշ թուղթիկներ կը տեղային ունկնդիրներու սրահէն, մինչեւ որ պաշտօնեաները հասան եւ դուրս հանեցին ցուցարարները:

ՋԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱՒԱՏԻՆ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒ-ԹԵԱՆ մասին զանազան լուրեր կը շրջին քաղաքական շրջանակներու մէջ: Լոնտոնէն կը հերքեն այս լուրերը, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ առենէ մը ի վեր խորհրդակցութիւններ կը կատարուին գործակցութեան մը մասին:

ԱՐԺԱՆԹԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ՊԱՀԱՆՋԵՑ արտակարգ նիստի հրաւիրել Ազ-գերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը, քննելու համար կացութիւնը՝ Եթով-պիոյ գրաւումէն եւ կցումէն յետոյ:

ԻՐԱՔԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՔՈՅՐԸ ԱՄԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ 250,000 — 400,000 տո-լար պիտի վճարուի յոյն փեսային՝ Խարալամպոսի, համաձայն վերջին լու-րերու: Կ'ըսուի թէ փեսան տրամադիր է ընդունելու այս պայմանը, բայց քրիստոնէացած իշխանուհին կը մերժէ բաժնուիլ եւ Պաղեստ վերադառնալ:

ԵԹՈՎՊԻԱՆ հինգ նահանգներու բաժնուած ըլլալով հինգ իտալացի նա-հանգապետներ նշանակուեցան: Պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ պատերազմի ընթացքին սպաննուած կամ հիւանդութենէ մեռած են 2766 իտալացի սպաներ եւ զինուորներ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ երեւան հանուած ըլլալով, քննիչ ատեան մը կազմուած էր: Առեանը հաղորդեց իր վճիռը, որ անզգու-շութեան մեղքը ...ը կը հայտնէ հրաժարեալ գաղթային նախարարը, Թոմըս:

ԳԱՀԸՆԿԷՑ ՆԵԿՈՒՍԸ Լոնտոն հասաւ երէկ, չորեքշաբթի եւ ընդունուե-ցաւ պարզ բարի գալուստով մը:

Գ. Գ. Լեւոն Արապշէն, Կարապետ, Գեղամ եւ Օր. Սիրանուշ Փամպուք-ճեան (Թուլոն), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փամպուքճեան (Պոլիս), Գ. Գ. Վահէ եւ Տիրան Փամպուքճեան (Փարիզ), Տիկին Համասփիւռ Պալըքեան (Ճիքա-կօ), Տիկին Վերժինէ Շահինեան (Հայաստան), Գայթանճեան եւ Թորոսեան ընտանիքներ (Մարսէյլ), ինչպէս նաեւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՓԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆԻ

(Ծնած Կարին 1870ին)

վախճանը մահը որ տեղի ունեցաւ Թուլոնի մէջ: Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ, չորեքշաբթի, յունիս 3ին, առաւօտեան ժամը 10ին, իր բնա-կարանին մէջ: Հասցէ՝ Pamboukdjian, 4, Rue Docteur Jean Bertholet, (à côté Ciné Royal) Toulon, (Var):

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ՓՈՐՁԻ ԱՏԵՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Իբրեւ մուտք, Թիֆլիսեան ... պարը, Հովը, Գեղջկական շարք, Հ. Մ. Ը. Մ.ի քայլերգ, եւ առաջին անգամ ըլլալով ԳԱՐԹԻԽԵԱՆԻ ՆՈՐ ՀԵՂԻՆԱԿԱԾ եւ նահատակներու յիշատակին նուիրուած ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԻՆ ԲԱԺԻՆ ՄԸ (Աստուածածնայ մեղեդի, Հայր մեր, Միայն Սուրբ, Ամէն Հայր Սուրբ, Տէր ողորմեա, Քրիստոս պատարագեալ, ընկերակցութեամբ նուագախումբի):

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) — ԹԻՒ (8)

Ա Ն Ջ Ր Ե Ւ

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Գ. — Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՈՀԸՄ

— Հոն էր, երբ կայանապետը բե-րաւ զայն: Անունը Օր. Թամսըն է:

— Այդ այն աղջիկը չէ, որ անցեալ գիշեր կայանապետին հետ կը պա-րէ՞ր, հարցուց Տիկին Տէյվիտսըն:

— Ան ըլլալու է, ըսաւ Տիկին Մէք-Ֆէյլ: Կ'ուզէի գիտնալ թէ ով էր ան: Համեստաբար, շատ վաղուն մէկը թը-ւեցաւ ինծի:

— Բնաւ յաւ ձեւեր չունէր, ըսաւ Տիկին Տէյվիտսըն:

Ապա՝ սկսան ուրիշ բաներու մա-սին խօսիլ, եւ ճաշէն ետքը, կանուխ արթնցած էին, քնատութենէ յետոյ շատ յոգնած ըլլալով, ճաշէն վերջ զատուեցան ու քնացան: Երբ արթն-ցան, թէեւ երկինքը տակաւին մռայլ էր ու ամպերը ցած, սակայն անձրեւը դադրած էր: Ուստի՝ պտոյտի գացին յայն պողոտային վրայ, զոր Ամերի-կացիները շինած էին ծոցին երկայն-քը:

Իրենց վերադարձին՝ անոնք գտան որ Տէյվիտսըն դեռ նոր ներս մտած էր:

— Կրնայ ըլլալ որ ամբողջ օր մը հոս մնանք, ըսաւ գրգռուած կեր-պով մը: Ես խօսեցայ ու վիճեցայ կա-ռավարիչին հետ, բայց ան կ'ըսէ թէ որ եւ է բան կարելի չէ ընել:

— Գ. Տէյվիտսըն անձկագին կ'ու-զէ վերադառնալ իր գործին, ըսաւ Տիկին Տէյվիտսըն, անձկալից ակ-նարկ մը նետելով անոր վրայ:

Տարի մըն է որ հեռացած ենք, ը-սաւ Տէյվիտսըն, մինչ կ'երթար՝ կու-գար ճեմավայրին երկայնքը: Գործը յանձնուած է տեղացի միսիոնարնե-րու, եւ կը սարսափիմ մտածելով թէ անոնք կրնան երեսի վրայ ձգել ամէն բան: Անոնք լաւ մարդիկ են, անոնց դէմ ըսելու բան մը չունիմ: Աստուա-ծավախ են, նուիրուած, եւ իրապէս քրիստոնեայ — անոնց քրիստոնէու-թիւնը պիտի ամչցնէր մեր ծրկրի շատ մը քրիստոնեաները — բայց ա-նոնք խղճալիօրէն զուրկ են կորովէ: Անոնք կրնան իրենց դիրքը պահել անգամ մը, երկրորդ անգամ, բայց ոչ ամէն ժամանակ: Եթէ առաքելու-թիւն մը յանձնես բնիկ միսիոնարի մը, ժամանակի ընթացքին պիտի գտ-նես որ ան — որքան ալ վստահելի թուի — թոյլ տուած է շատ մը զեղ-ծումներու թափանցումը:

Գ. Տէյվիտսըն լռեց: Իր բարձր ու նուրբ հասակով ու տժգոյն դէմքին շողացող աչքերով, տպաւորիչ կեր-պարանք մը կը ներկայացնէր: Ու իր անկեղծութիւնը բացայայտ էր իր կրակոտ շարժումներուն եւ իր խոր ու հնչեղ ձայնին մէջ:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 5 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3132 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԱՐԻՒՆ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒՄ

Կոչեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք,— ստորերկրեայ ալեկոծում, խուլ որոտում, «փոթորկաբեր հողմունք», ամէն պարագայի մէջ Ֆրանսան կը գտնուի աննախընթաց եւ արընթաց յեղաշրջումի մը առջեւ։

Ցորեանք մը ալեծուփ ծամբայ կը բանայ դէպի նոր հեռանկարներ, առանց արիւնահեղութեան եւ գլրդագին ցնցումներու, բայց եւ այնպէս սրկանական։ Եւ այս՝ երբ նոր կառավարութիւնը դեռ գործի չէ ձեռնարկած։

Ապացոյց՝ գործադուլներու տարերային ծաւալումը, աւելի քան մէկ շաբաթէ ի վեր, եւ բոլորովին նոր մեթոտներով,— խաղաղ գրաւում գործարաններու։

Գործադուլ հռչակելով «կեցած տեղը» — առանց դուրս ելլելու եւ դիրքերն ալ հոն անցընելով, հարիւր հազարաւոր բանուորներ յեղափոխութիւն մը կը կատարեն խաղաղօրէն։

Թերեւս բուն բառը չէ «յեղափոխութիւն»ը։ Բայց, օրուան դէպքերու ստուերն իմաստէն վեր, պէտք է նկատի առնել անոնց ոգին, ձգտումն ու բովանդակութիւնը։

Որքան ալ արհեստակցական գետնի վրայ կեցած ըլլան բանւորները, արդիւնքը համար տարրական իրաւունքներ,— հաց եւ մարդավարի կեանք — պահանջը չի սահմանափակուիր միայն տնտեսական պատեանի մը մէջ։

Տնտեսականը՝ անմիջականն է։

Հարիւր հազարաւոր չունեւորներ (պրոլետար) իրենց աշխատանքը վարձու տուած են չափազանց աժան։ Անոնք օրն ի բուն կը տքնին եւ կը ծիւրին մարդի պայմաններու մէջ, մանաւանդ որ գործազրկութեան, անօթութեան վտանգն ալ կախուած է իրենց գլխուն վերեւ, իբրեւ դամոկլեան սուր։

Օգտուելով երկարատեւ տագնապէն, գործատէրերը ոչ միայն որ եւ է բարեփոխում չեն հաստատած, այլեւ կրճատած են աշխատավարձը, որ արդէն անբաւական էր։

Զախակողմեան ճակատը յաղթեց։ Չունեւորներու միլիոնաւոր զանգուածը իր կամքը արտայայտեց քուէարկութեամբ եւ գլրդագին թափօրներով։ Անոնք ու անոնց դաշնակից եւ աջակից դասերը հարկադրուեցան ընկրկելու, իրենց առաջատանները իջեցնելու,— եւ ահա միլիոններն են որ առաջին կը կարդան հրապարակաւ, գործադուլ հռչակելով, իրենց նախընտրած իշխանութեան հաստատումէն առաջ։ Իբրեւ տեսակ մը ազդանշան կամ ազդարարութիւն։

Մնաց որ, պարտականներն ալ այդ իմաստով կ'ըմբռնեն գործադուլին ծաւալումը։ Անոնց համար ալ գաղտնիք չէ թէ՝ աշխատաւոր բազմութիւնները ռազմափորձ մըն է որ կը կատարեն, միեւնոյն ատեն զօրացում առանալով անմիջական պահանջներու համար։ (Շատ մը գործարաններ եթէ ընդունած են աշխատավարձքի յաւելումը, իրապէս նոր բան մը չէ որ կ'աւելցնեն, այլ կը վերահաստատեն կրճատուած օրականները)։

Ուրեմն, արեւծութիւնը կը ներկայացնէ անարիւն յեղաշրջումի մը բոլոր տարրերը — տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական։ Եւ կատարուած փորձը պիտի օգնէ նոր կառավարութեան, արժեցնելու համար շարք մը առաջադրութիւններ։

Այսպէս կամ այնպէս, Ֆրանսան կը թեւակոխէ վերանորոգման, թերեւս վերակառուցման շրջան մը, լի՝ անակնկալ հեռանկարներով։

Շ.

ՍԱՌՈՅԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սառոյի դահլիճը երէկ իրիկուն իր հրաժարականը ներկայացուց հանրապետութեան նախագահին, որ անմիջապէս նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Լէօն Պլումի։ Ցանկը արդէն պատրաստ ըլլալով, նոր վարչապետը զայն ներկայացուց հանրապետութեան նախագահին։ Հաւանական է որ նոր դահլիճը խորհրդարանին ներկայանայ վաղը, շաբաթ, կամ երկուշաբթի օր։

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Պ. Լէօն Պլում շարք մը փոփոխութիւններ կատարած է նախարարութեանց բաշխման ձեւին մէջ, վերահաստատելով միութեան օրէն մնացած սովորութիւն մը։ Վաթսուն տարիէ ի վեր չի գործածուիր «Սլքուէթէր» անկեան բացատրութիւնը։ Այս բառն ալ, զոր Ամերիկայի հայերէն թերթերը «սիստական քարտուղար» կը թարգմանեն, կը նշանակէ նախարար։ Բայց հին հասկացողութեամբ բուն նախարարը (մինիստր) անդամ է դահլիճին կամ նախարարական խորհուրդին եւ գլխաւորաբար կը զբաղի քաղաքականութեամբ, իսկ միւսին հիմնական պարտականութիւնն է գործերու վարչութիւնը։ Նոր վարչապետը վերահաստատելով հին սովորութիւնը, կ'ուզէ քաղաքականութեան համար պատասխանատու անձերը ազատել անվերջ թուղթեր ստորագրելու բեռէն, թուղթեր զորս կարդալու ժամանակ անգամ չունին։ Միեւնոյն ատեն կրճատելով նախարարներու թիւը, Լէօն Պլում կը յուսայ թէ դահլիճը պիտի կրնայ աւելի արագ որոշումներ առնել։

Այս կարգադրութեամբ, նոր դահլիճը կ'ունենայ վարչապետ մը, երկու անպաշտօն նախարարներ եւ ութ պատասխանատու նախարարներ որոնց ղեկավարութեան տակ պիտի համախմբուին բոլոր վարչական իշխանութիւնները։ Բացի ելմտական եւ աշխատանքի նախարարութիւններէն, բոլոր տնտեսական վարչութիւնները պիտի խմբուին ազգային տնտեսութեան նախարարութեան մէջ։ Աշխատանքի նախարարութիւնը պիտի կոչուի «Ազգային Համերաշխութեան նախարարութիւն», եւ պիտի ունենայ երկու խորհրդական (փոխ-նախարար)։ Կրթական նախարարութիւնը պիտի ունենայ վարիչ նախարար մը՝ ֆիզիքական կրթութեան համար եւ երեք փոխ-նախարարութիւններ, որոնց երկուքը պիտի յանձնուին կիներու (մէկը՝ տիկին Ժոլիօ-Քիւրի, ծանօթ գիտնականը)։

*** Երեսփ. ժողովը երէկ նիստ գումարեց, ընտրելու համար իր դիւանը։ Նախակողմեաններու նախագահական թեկնածուն էր Պ. Էռիօ։ Նախորդ օրուան նիստին մէջ, ժողովը անմիջապէս վաւերացուց 558 երեսփոխաններու ընտրութիւնը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԾԱՒԱԼՈՒՄԸ ԱՄԲՈՂՋ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

350,000 բանուորներ կը գրաւեն 330—350 հաստատութիւններ

ՓԱՐԻԶԸ ԱՌԱՆՑ ԹԵՐԹԻ՝ ԵՐԷԿ ԱՌՏՈՒ

Գործադուլը չորեքշաբթի օր ալ տարածուելով, առաջ աւ արտակարգ համեմատութիւններ։ Իրարու ետեւէ բանուորներու իշխանութեան տակ ինկան բազմաթիւ հաստատութիւններ, Փարիզի թէ գաւառի մէջ, խոր մտահոգութիւն պատճառելով։ Տպարանի աշխատաւորներն ալ գործադուլին միացած ըլլալով, երէկ առտու թերթ չկար գրախանութներու եւ կրպակներու մէջ։ Տանէն մէկը հազիւ քանի մը օրինակ «Փոփիւլէր»ը (ընկերվարական) ունէր, եւ մէկ-երկու հատ ալ ուրիշ թերթ։ Արտասովոր տեսարան մը կը ներկայացնէին մանաւանդ գլխաւոր կայարաններու, մեթրօներու եւ հրապարակներու գրախանութները։ Կառախումբերուն եւ հանրակառքերուն մէջ մարդիկ իրարու երես կը նայէին աշխահար, հետաքրքրութեամբ նայելով մէկ-երկու բախտաւորներու վրայ որ կրցեր էին թերթ մը ճարել։ Հետաւոր թաղերու կրպակներուն մէջ կարելի էր տեսնել քանի մը թերթ։ Գործադուլ հռչակած էին ոչ միայն տպարանները, այլեւ թերթերու բաշխման հաստատութիւնները, այնպէս որ, հրատարակուած թերթերն ալ իրենց տեղերը չէին հասներ։

Գործադուլը կը կատարուի միշտ միեւնոյն մեթոտով, «կեցած տեղը» — բանուորները պահանջներ կը ներկայացնեն, յետոյ անմիջապէս կը գրաւեն հաստատութիւնը եւ հոն կը փակուին գիշեր-ցերեկ, սպասելով գոհացման։

Չորեքշաբթի գիշեր Փարիզ քաղաքին, Սէնի եւ Սէն-է Ուազի եւ Սէն-է Մառնի նահանգներուն մէջ 350.000 բանուորներ այսպէս գրաւած էին 330 հաստատութիւններ, մեծ թէ փոքր։ Ազդուած էր նոյն իսկ տասը բանւոր ունեցող արհեստանոցը կամ խանութը (ածուխ, փայտ, առողջ ձեւ)։ Փողոցէն անցած ատեն կը տեսնես անհամար բանուորներ գործարաններու դռներուն կամ պատուհաններուն առջեւ, նոյն իսկ տանիքներու վրայ։

Շարժումը տարածուած է նաեւ գաւառի մէջ, նոյնքան արագութեամբ։ Մասնաւորապէս ազդուած են Լիլ (10,000 բանուոր), Ռուան, Թուլուզ, Նանթ, Գուէմ, Օռլէան, Լիոն, Մարսէյլ եւն.։ Շարժման սրընթաց տարածումը մտահոգութիւն կը պատճառէ ոչ միայն կառավարութեան շրջանակներուն, այլեւ ընկերվարականներուն եւ արհեստակցական միութեանց։ Այս վերջինները եւ մանաւանդ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը մտահոգ են անոր համար որ, թէեւ կը համակրին բանուորներուն, բայց կը վախնան որ շարժումը աննախընթաց եւ քաոսային համեմատութիւններ առնէ, ելլելով իրենց ձեռքէն։ Հաստատուած է որ շատ մը պարագաներու մէջ բանուորները գործադուլ կը հռչակեն ինքնաբերաբար, առանց իրենց արհեստակցական միութենէն հրահանգ ստացած ըլլալու։ Արհեստակցական միութիւնները այժմ կը ջանան իրենց իշխանութեան տակ առնել շարժումը, բայց կը թուի թէ ամէն անգամ չեն յաջողիր, որովհետեւ երբ մէկ հաստատութեան բանուորները կը համոզեն, անոր դիմաց տասը գործարաններ գործադուլ կը հռչակեն։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ Փարիզի արհեստակցական միութեանց ընկերակցութիւնը հաւաքական կոչ մը հրատարակեցին, յանձնարարելով որ չդադրեցնեն կաթի եւ ուրիշ անհրաժեշտ նիւթերու, մանաւանդ մանուկներու եւ ծերերու յատուկ ուտեստներու մատակարարութիւնը։

Մտահոգութիւն պարենաւորման մասին

Այս կոչը հրատարակուեցաւ այն լուրերուն վրայ թէ գործադուլ հռչակուած է կարգ մը սանտարաններու մէջ որոնք սառ կը հայթայթեն մեծաքանակ կաթի համար։ Միեւնոյն ատեն հաստատուեցաւ թէ շատ մը ուտելիքներու բաշխումն ալ վտանգուած է։ Կազօլինի եւ մեքենայի իւղերու հաստատութեանց բանուորներն ալ գործադուլ հռչակած ըլլալով, կը վախցուի նաեւ փոխադրութեանց ընդհատման համար։ Ինքնաշարժի կարգ մը հաստատութիւններ հաղորդեցին թէ չպիտի կրնան բաւարար քանակութեամբ կառքեր տրամադրել։

Հակառակ այս մտավախութեանց, Փարիզի առօրեայ կեանքը չէ խանգարուած, թէեւ արուարձաններուն բնակիչները կրնան առանց ջուրի եւ կազի մնալ, եթէ Նանթէռի ջրաբաշխական հաստատութիւնները ելք մը չգտնեն։ Մասնաւորապէս առաջ օրէ որ կը տեւէ գործադուլը, տակաւին կարգապահութիւնը կատարեալ է եւ գործարանները որ եւ է նիւթական վնաս չեն կրած։ Ընդհակառակն, շատ մը գործարաններու մէջ բանւորները այնպէս մաքրած-շտկած են իրենց գրաւուած գործարանները որ տեսնուած չէր անոնց շինութենէն ի վեր։

Գործարաններ գրաւելը օրինական յանցանք է, բայց ոստիկանութիւնը չի միջամտեր եւ հաստատութեանց վարիչներն ալ չեն պահանջեր որ եւ է միջամտութիւն։ Միայն քանի մը հաստատութեանց մէջ բանւորները վար դրած են վարիչները, եւ այս առթիւ ազդարարութիւն ստացան Աշխատանքի Դաշնակցութենէն։

Հակառակ ծաւալման, չի կարծուիր որ ընդհանուր գործադուլ հռչակուի կամ տագնապը քաղաքական հանգամանք առնէ։ Արհեստակցական Միութեանց վարիչները պատուիրած են որ գործադուլը դադրի անմիջապէս, երբ գոհացում կը տրուի։ Ժողովրդային ճակատի մեծամասնութիւնը համակիր է բանւորներուն, արդար գտնելով անոնց գլխաւոր պահանջները։ Բայց շարժումը մտահոգութիւն կը պատճառէ աջակողմեան եւ քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Կը կարծուի թէ նոր կառավարութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ կասեցնել շարժումը։ Ժուլէ Սալանկրօ, նոր դահլիճին ներքին նախարարը, ունկնդրութեան ընդունելով ձախակողմեան երեսփոխաններու պատուիրակութիւն մը, «չկայ թէ անհրաժեշտ է վերահաստատել բարեկարգութիւնը»։ Իրազեկներու կարծիքով, նոր կառավարութիւնը պիտի ճնշէ Աշխատանքի Դաշնակցութեան վրայ, որպէսզի ազդու միջոցներ ձեռք առնէ, եթէ ինքնագլուխ գործադուլներ կատարուին։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը պատուիրակութիւն մը ղրկեց, որպէսզի համոզեն ամբա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀԱ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ ՈՐ Կ'ԵՐԳԷ

Վաղը, Շաբաթ երեկոյ, Սալ Կաւոյի մէջ տեղի կ'ունենայ երիտասարդ երաժիշտ Պ. Արայ Գարբիսեանի նուագահանդէսը, — յայտագիրը ամբողջովին իր գործերով կազմուած։

Ներշնչման բազմազան երանգներ՝ այդ յայտագրին մէջ։

Նախ գեղջկական աշխարհը, — հովիւ, արինգ, կովարած, ու շինականի պարեր։

Ցեղային ազնուար բնանկար մը,— հովը, իրիկնամուտը, թիթեռնիկներու պարը։

Այնուհետեւ ռազմունակ աշխատանքը, — երիտասարդ կազմակերպուած սերունդ մըն է (Հ. Մ. Ը. Մ.) որ կ'անցնի իր խրոխտ քայլերգով։

Եւ վերջապէս կրօնաշունչ տարրը, որով տարուեր են ժողովուրդները երկար ատեն, — ահա Հայոց եկեղեցին իր միստիք երաժշտութեամբ։

Ահա Գարբիսեանի ներշնչման երանգները, առնոցմով գունաւորած իր յայտագիրը, — *Հովը*, ձայնական երկարչութեան գեղեցիկ խաղ մը, զոր պիտի նուագէ Փարիզի Օփերայի առաջին ջութակահարը՝ իր ջութակի լարերուն մէջէն յանկի բերելով հովին հմայքն ու փախուստը։ Երաժշտական նման բնանկարներ կը կազմեն *Իրիկնամուտը*, *Թիթեռնիկներու պարը*, որոնք երազավէտի մընման ձեզի պիտի տան պատրանքը բնութեան մէկ պահին տալու։

Ու բնանկարէն վերջ հոգենկար մը, — արուեստակէր ունկնդիրները պիտի փոխադրուին բնութեան տաճարէն Հայոց եկեղեցին, որուն Գարբիսեան կուտայ արդիական փակեղ մը։ Արդարեւ *Առաւօտեան մեղեդին* եւ իր «Նոր պատարագը» թերեւս խորթ թուին աւանդապաշտ ականջներու, բայց փորձ մըն է այդ շեղումը՝ խորքով հայկական եկեղեցին, ձեւով՝ արդիականութեան տարբեր համադրելու։ (Ի դէպ, հարկ է արձանագրել որ «Նոր պատարագը» հեղինակը գրած է իբրեւ արտաքին ձօն մը մեր նահատակներուն)։

×

Պ. Արայ Գարբիսեան, մօտ տասը տարիներու աշխատանքէ մը վերջ՝ ահա կ'երեւի լայն եւ պատասխանատու ծրագիրներով։ Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է իր մէկ ինքնատիպ փորձը,— երկու կիրակիներ ամբողջովին նուիրեց մօտ 30 հայ երաժիշտներու գործերուն, այսպէս ծանօթացնելով անուններ, որոնց տաղանդը կը պահանջէ սիրել զիրենք։

Այս անգամ կը ներկայանայ բոլորովին իրենց գործերով։ Իր նուագատօնին կը մասնակցի նաեւ *Սիփան-Կոմիտաս* միացեալ երգչախումբը, (որուն ղեկավարն է), որ մօտ 8 ամսուան մարզումէ վերջ այնքան մշակուած է որ կրնայ երգել ակնփաճիք նուագախումբի մը հետ։ Ու տեղն է յիշել, որ *Սիփան-Կոմիտաս* այս միացեալ երգչախումբը եւ իրենց ղեկավարը վերջերս արձնուիրաբար լծուած են ազգային շարժումին՝ մասնակցելով Փարիզի գաղութին հանդէսներուն։

Պէտք է գնահատել ղեկավարն ու երգչախումբը, առաջինը՝ երիտասարդ արուեստագէտ մը որ իր տաղանդը կը դնէ ի սպաս հայ երաժշտութեան տաճարին, Կոմիտասներու եւ Սպենդիարեաններու Պանթէոնին, իսկ երկրորդը որ ծանր զոհողութիւններով կ'աշխատի ապրեցնել հայ երգը եւ թրթռացնել մեր սիրտերը Հայաստանի աշխարհին գունագեղ ու տաք ձայներով։

Պէտք է գնահատել, որպէսզի ոչ ոք ուրանայ թէ հայ ժողովուրդը երգ չունի, — ո՛չ, մենք մունջ ժողովուրդ չենք, Հայոց ժողովուրդը երգող ժողովուրդ մըն է, կը ստեղծագործէ բանահիւսելով ու տաղերգելով։

Կեցցէ՛ ստեղծագործ հայ ժողովուրդը, կեցցէ՛ հայ երգը, կեցցե՛ն հայ երգին տարածիչները։

ԱՐԱՉ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

—.—

Մարսէյլէն Քասոեանի տան մէջ հաւաքուած	67
Յունիս 4ի գումարը	3664
Գումար՝	3731

Միայն տեղեկութեան մը առթիւ

Առջի օր աշխատակից մը որ անթեւ ունի, խմբագրատուն գալով, պատմեց թէ առտուն անթելը հաղորդած է որ խորհրդային իշխանութիւնը ժողովրդավար պետութեան վերածուած է, եւ պիտի ունենայ ծերակոյտ եւ երեսփ. ժողով։ Հակառակ մեր վերապահութեան, հրատարակեցինք լուրը, մանաւանդ նկատի ունենալով որ սահմանադրութեան վերաքննութիւն կը կատարուի այս միջոցին, Մոսկուայի մէջ։ (Վրաստանի եւ Հայաստանի անկախութեան լուրն ալ առնչութիւն ունի այդ հարցին հետ)։

Արդ, երէկուան թերթերը որ եւ է տեղեկութիւն չունէին այդ մասին։ Միայն «Թանը» հրատարակած էր նոր հրամանագրի մը ամփոփումը, որուն համաձայն կը ջնջուին կարգ մը քաղաքացիներու դէմ հաստատուած խտրութիւնները եւ բոլորին համար կը հաստատուի աշխատանքի տարրական իրաւունքը։ Այլեւս չպիտի վնասուին քաղաքացիներու ընկերային ծագումը, ինչպէս մինչեւ հիմա, պիտի արգիլուին կամայական «մաքրագործումները» պետական վարչութեանց, գրասենեակներու, գործարաններու եւն. մէջ, ինչպէս եւ քմահաճ մեղադրանքներն ու պաշտօնանկութիւնները, գաղտնի տեղեկագիրներ կազմելու սովորութիւնը եւն.։ Սահմանադրութեան մէջ մասնաւոր յօդուած մը պիտի դրուի, հաստատելով աշխատանքի իրաւունքը՝ բոլորին համար անխտիր. եւ պարտաւորեցնելով պետութիւնը որ աշխատանք հայթէ բոլոր քաղաքացիներու։

Կը կարծենք թէ այս ժողովրդապետական սկզբունքներն են որ թիւրիմացութեամբ հաղորդուած են իբրեւ «ժողովրդապետական իշխանութեան հաստատում»։ Կը սպասենք Մոսկուայի թերթերուն։

*** Մոսկուայէն «Իւմանիթէ»ի ուղղուած հեռագիր մը կ'ամփոփէ ընդհ. դատախազ Վիշինսքիի մէկ յօդուածը, «խորհրդային ժողովրդապետութեան ընդլայնումը եւ դատարանը», որուն համաձայն նոր սահմանադրութիւնը «աւելի խոր եւ աւելի կատարեալ արտայայտութեամբ մը» պիտի բանաձեւէ «խորհրդային ժողովրդապետութիւնը»։ Այս հեռագիրն ալ առնչութիւն ունի վերի բացատրութեան հետ։

ՆԷԿՈՒՍԸ ԼՈՆՏՈՆ ՀԱՍԱՒ 41 ՄՆՏՈՒԿ ՈՍԿԻՈՎ, որոնց արժէքն է 110,000 տոլար։ Պաշտօնական ընդունելութիւն չեղաւ, բայց արտաքին նախարարութեան անձնական քարտուղարը կայարան գացած էր, դիմաւորելու համար։ Գահընկէց արքան կը յուսայ ունկնդրութեան ընդունուիլ Անգլիոյ թագաւորին, վարչապետին եւ արտաքին նախարարին կողմէ, սպասելով Ազգաժողովին որոշման։

ՄԱՐԱՇԱԼ ԲԱՏՈՂԼԻՕ, Եթովպիոյ յաղթականը, Հռոմ հասնելով, արժանացաւ տօնական ընդունելութեան մը։ Մուսոլինի երկու անգամ ողջագուրուեցաւ Եթովպիոյ փոխարքային հետ, որ պիտի վերադառնայ, քիչ մը հանգստանալէ վերջ։

ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

—.—

(Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Զ. Ո. Միութեան Պատգմ. Ժողովը ամէն անգամ նորութիւն մը կը բերէ, — երբ կը փակէինք Դ. Պատգմ. Ժողովը, հրապարակ կը նետէինք ազատական մը հարցը կամ տնտեսական միաբանութեան ծրագիրը: Համատարած տագնապին մէջ՝ այդ ծրագիրը եթէ դեռ հետեւանք չունեցաւ, դէթ խորապէս ուսումնասիրուեցաւ, մասնագէտներու հետ խորհրդակցութիւններ կատարուեցան, դասախօսութիւններ սարքուեցան, բաժնեգրական ձեւ մը մշակուեցաւ: Վերջապէս այս պատմական տարողութեամբ ծրագիրը ժողովրդականացաւ, եւ այժմ կը մնայ մեր Միութեան մեղալի խոհաճ, — անով պիտի զբաղինք առաջին իսկ առթիւ որ նպաստաւոր պայմաններ ստեղծուին:

Դ. Պատգմ. Ժողովը կը բերէ նոր ծրագիր մը, որուն հասնելու համար նախ ակնարկ մը հորիզոնին վրայ:

Պատերազմէն վերջ, աղէտահար եւ արմատախիլ հայ ժողովուրդը 1920—1923 մէկ ցանկութիւն ունէր, հաստատուիլ կայանի մը մէջ, խմբուիլ ու կազմել կորիզներ, որ ունենային որքան տնտեսական կեանքի կարելիութիւններ, նոյնքան եւ հոգեկան ու մշակութային ապրումի յարմարութիւններ: Այսպէս կազմուեցան գաղութներ, որոնք 1923-1926, բարգաւաճ տարիներու ընթացքին, հետզհետէ կազմակերպուեցան, — այդ շրջանին էր, որ հրապարակ իջաւ Զ. Ո. Միութիւնը, — ինքնատիպ իր դիմագիծով եւ պատմութեամբ: Այս Միութիւնն էր որ անկերպարան եւ ծախու զանգուածի մը տուաւ որոշ դիմագիծ, պայքարի ջիղ եւ ուրացուած իրաւունքներու պաշտպանութիւն:

Այնուհետեւ եկան տագնապները, նախ տնտեսական (1926—1929) ապա հոգեկան ու քաղաքական: Այդ տագնապներուն ամէնէն ծայրայեղ շրջանին մէջ ենք հիմա:

Մինչեւ երէկ պայքարները տեղի կ'ունենային դասակարգային յատկանութիւններով, — դասակարգը բարոյական ըմբռնում մըն էր, որ կը յենուր իրաւունքներու եւ արդարութեան վրայ: Վերջին տագնապները քանդեցին այդ ըմբռնումը եւ ստեղծեցին զանգուածի ըմբռնումը, որ բարոյական գոյն ունենալէ աւելի՝ տրամաբանական արժէք ունի եւ կը յենու ուժի վրայ: Այսպէս, պայքարները կատարուեցան ոչ թէ դասակարգային յարգարումով, որ կ'ենթադրէ տնտեսական շահեր, այլ առաւելապէս ցուցադրութեամբ զանգուածային ուժերու, որ իրենց կազմութեան մէջ կը ներկայացնեն հոգեբանական արտայայտութիւն մը: Այդ զանգուածները, արդարեւ, կը բաղկանային երիտասարդական ուժերէ: Երիտասարդութիւնն է, որ տեղ մը բանուորական շապիկով, տեղ մը ազգային շապիկով, զօրանցք կը կատարէ բռունցքները ցցած՝ հորիզոնին դէմ: Անմեկն այդ բռունցքներուն մէջ դրին նշանաբանական մը, որ գեղին փառքը կը յաւերժացնէ, կամ մատղաշ ուժերու գեղեցկութիւնը կը ցուցադրէ: Մարաջախտ Փէթէն զանգուածային ուժերու կազմաւորումը անուանեց Rassemblement.— Համախմբուիլ, միանալ, կազմակերպուիլ: Իրմէ առաջ՝ փորձուած են համախմբումի ձեւեր, որոնք կը կրեն զանազան անուններ, ինչպէս Ֆաշականութիւն, եւն.: Համախմբումի այդ պահանջէն ծագում առին ճակատները, մեծ եւ միաձոյլ բազմութիւններու ցուցադրութիւնը, — զանգուած: Ի՞նչ կը ներկայացնեն այդ ճակատները, — կուսակցութիւններու, միութիւններու, կազմակերպութիւններու դաշնակցութիւն: Նոր զանգուածի մը ստեղծումը:

Զ. Ո. Միութիւնը, մեր կեանքին մէջ, կը խորհի թէ հասած է ժամանակը այլ եւս հրապարակ հանելու այդ մեծ զանգուածը, — երիտասարդական ընդհ. ճակատի մը պահանջը, զոր չորս-հինգ տարիէ ի վեր կը ներկայացնէ ՅԱՌԱՋի խմբագրութիւնը, հասունցած է բոլորովին: Տասը տարի առաջ, երբ Զ. Ո. Միութիւնը կը մշակէր իր կանոնագիր-ծրագիրը, մասնաւոր յօդուածով մը փափաք կը յայտնէր խրճաւորել կամ համախմբել ոչ միայն որբ, այլ եւ ոչ-երիտասարդութիւնը: Մթնոլորտը լեցուն է եւ յագեցած է այդ շունչով, պէտք է հաղորդուիլ մթնոլորտին հետ, հասկնալ ժամանակը, — ժամանակն է որ կը թելադրէ կազմել հայկական ճակատը: Ինչո՞ւ:

Հայաստանի պատմութիւնը սկիզբէն ի վեր ստեղծեր է երկու բեւեռներ, — արեւելեան եւ արեւմտեան: Մեր քաղաքակրթութեան, նոյն իսկ մեր քաղաքականութեան այդ երկուութիւնն է որ փրկեր է մէկ բեւեռը երբ կործաներ է միւսը: Հաւասարակշռութեան այս պատմական խաղը որ տեղի տուեր է հռոմէական Հայաստանին դէմ պարթեւական Հայաստան մը, բիւզանդականին դէմ պարսկականը, արաբականին դէմ բիւզանդականը, Արարատեանին դէմ Կիլիկեանը, ներկայիս կորանցուցած է իր հաւասարակշռութեան անհրաժեշտ մէկ բեւեռը, — արեւմտահայ դատը: Արեւելահայ մեր ժողովուրդը իր ֆիզիքական գոյութիւնը կը պահպանէ ռուսական տիրապետութեան տակ, մինչ արեւմտահայ ժողովուրդը դուրս նետուած է իր հողերէն: Պէտք է վերահաստատել հաւասարակշռող բեւեռը: Կարելի՞ է պահել ժողովուրդ մը առանց հողի: Մենք արդիականներս կը պատասխանենք այո: Հին հեղինակները, որոնք ծանօթ չեն նոր պայմաններուն, կը կարծեն թէ հողն է որ հայրենասիրութիւն կը ստեղծէ, — դողոշնե՞րն ալ, որ ունին իրենց հողը, տունի մը հիմերուն տակ շինած իրենց անկիւնը: Հայրենասիրութիւնը նախ հոգեկան մշակոյթի հարց է: Հայրենիքը նախ հոգեկան մթնոլորտ է, — սիոնականութիւնը այդ մթնոլորտով, իր մշակոյթով ծփուն հայրենիքներ ստեղծած էր բոլոր երկիրներուն մէջ, օտար ժողովուրդներու ծոցը: Մենք եւս Արարատիզմով կրնանք ստեղծել հոգեկան հայրենիքներ, — այնքա՞ն թելադրիչ է մեր մշակոյթը եւ կենդանարար: Ուրեմն կազմակերպել արտասահմանը՝ իբրեւ հոգեկան հայրենիք, երկրորդ բեւեռ, որպէսզի ընէ ինչ որ չի կրնար ընել միւս բեւեռը, այսինքն աշխարհի Թրքահայ գաւառին համար, զոր հոգեկադրաբար լքած է արեւելեան բեւեռը:

Ի՞նչպէս կազմակերպել արտասահմանը, — դաշնակցային կապ հաստատելով երիտասարդական միութիւններու միջեւ, համատարած կազմակերպութիւն մը ստեղծելով, թեւ թեւի տալով Զ. Ո. Մ., Հ. Մ. Ը. Մ., Ուսանողական, գիմնաստիկական, եւն. բոլո՛ր բոլո՛ր երիտասարդական խմբաւորումները: Այս Միութիւնները, պահելով հանդերձ իրենց անկախութիւնը, կ'ունենան միջմիութենական ներկայացուցչական Գերագոյն Խորհուրդ մը, որ իր կամքը կը պարտադրէ իբրեւ զանգուած, իբրեւ տանտէր:

Զ. Ո. Միութեան Պատգմ. Ժողովը պարտականութիւն յանձնած է իր Կեդր. Վարչութեան լծուիլ այդ աշխատանքին, համադաշնակցութիւն մը կազմել երիտասարդական բոլոր Միութիւններէն, իր կամքը պարտադրելու համար արտասահմանի աւերակ հաստատութիւններուն: Իրաւունքներ ունի արտասահմանը: Եւ հայկական արտասահմանի մէջ, յանուն պատմական իրաւունքներու հիմնուած ամէն Միութիւն այնքան կ'արժէ որքան ելեկտրակայան մը Հայաստանի մէջ: Եթէ ելեկտրակայանները ուժ եւ լոյս կուտան Հայաստանի, մեր երիտասարդական համադաշնակցային կազմակերպութիւնը եւս կամք եւ հաւատք պիտի ներշնչէ անկերպարան արտասահմանին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

—.—

Ահաւասիկ խորագիր մը, որ կը հետաքրքրէ գրեթէ բոլորս ալ անխտիր:

Նախ եւ առաջ, պէտք է խոստովանինք սակայն, որ հարկ եղած ուշադրութեան չէ արժանացած պատանիներու այդ սերունդը եւ թերթերու մէջ ալ, երբ կը հանդիպինք այդ բացատրութեան, կը կարդանք առանց մանրամասնօրէն հետաքրքրուելու:

Ընկեր Ա. Գիւլխանդանեան կը շեշտէ այս էջերուն մէջ. — «Ձնայելով որ մեր մամուլը եւ թէ հրապարակուած եղած կազմակերպութիւնները չափազանց մեծ կարեւորութիւն են տալիս այդ հարցին, այնուամենայնիւ մատաղ սերունդի հայեցի դաստիարակութեան խնդիրը շատ հեռու է բաւարար նկատուելէ»:

Այո, կարեւորութիւն տալն ու բաւարար նկատուիլն ալ շատ հեռու կը մնան իրարմէ:

Երիտասարդ մը իր գաղափարներուն եւ ձգտումներուն համաձայն, որ եւ է միութեան կամ կազմակերպութեան անդամակցելով քիչ շատ գոհացում կը ստանայ, իսկ անդին կը մնայ ուրիշ զանգուած մը: Ի՞նչպէս գոհացում գտնէ ան, երբ ամէն վայրկեան դամոկլեան սուրի նման կախուած է իր գլխուն վերեւ «ձուլուելու» վախը կամ աւելի ճիշդ հաւանականութիւնը:

Ըստ իս, Հ. Մ. Ը. Մ.ը մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ մեծ դեր կրնար կատարել, սակայն ցաւով պէտք է ըսել որ պէտք եղած աշխատանքներէն կը խուսափի եւ կամ կ'անձրկի:

Թերեւս շատերուն զարմանալի թուի որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը մատնանշեմ մատաղ սերունդի համար: Ինչու չէ, միայն երբ մարմնակրթական չէ որ կը ճանչնանք մենք այդ միութիւնը, այլ անոր մէջ կը տեսնենք «նոր սերունդի» մտահոգութիւնը:

Ֆրանսահայ Կ. Խաչը աշխատանքներ սկսած է տանիլ այդ ուղղութեամբ, ռան-ռանուհիներու անուան տակ, ինչ որ ուրախալի է:

Օտար թերթերու խմբագրութիւններ, յաճախ պրպտումներ կը կատարեն զանազան առիթներու տակ, կամ որ եւ է հետաքրքրական հարցի լուծման առթիւ: Ես ալ այդպիսի պրպտում մըն է որ կը փորձեմ «Յառաջի» համար:

Անշուշտ ցաւով է որ ամէն անգամ կը լսենք ապագայ սերունդի մասին եղած կարգ մը մեղադրանքներ, մանաւանդ օտարախօսութիւնը:

Միւս կողմէ, այս պարագան հաճոյք կը պատճառէ շատ մը ծնողքներու:

— «Տղաքս, տղաս պիւլպիւլի պէս Ֆրանսերէն կը խօսի, ի՞նչ պիտի ընէ այլ եւս հայերէնը»:

Այս ձեւի խօսքեր անշուշտ աւելի կը շփացնեն տղաքը եւ պէտք չէ բնաւ զարմանանք եթէ օր մը, նոյն այս տղաքը, իրենց ծնողներն ալ անտեսեն, ինչպէս իրենց մայրենի լեզուն:

Առաջին անգամ երբ Փարիզի արուարձաններէն մէկուն մէջ, հանդիպում ունեցայ տղու մը հետ, բարեւս փոխարինեց «պոնժուռ»ով մը: Երբ զարմանքով հարցուցի այդ տղեկին թէ հայերէն չի՞ գիտեր, պատասխանեց.

— Սի (այո, անշուշտ), քանի որ հայկական դպրոց կ'երթամ:

Որքա՞ն ուրախալի է այս անկեղծ արտայայտութիւնը: Երբ հայկական դպրոց կ'ըսեն պէտք չէ նկատի ունենանք առանձին շէնք մը, այլ պարզապէս բնակութեան սովորական սենեակ մը քանի մը նստարաններով, ուր ուսուցիչ մը շաբթու մէջ մէկ օր կը դասաւանդէ: Իսկ ձեռնարկը կանգուն կը մնայ տեղական միջոցներով, որոնց մէջ տիրական դեր կը կատարեն Դաշնակցութեան անդամները:

Այս դպրոցները կարելի է նմանցնել հսկայ անապատներու մէջ գտնուած հազուագիւտ ովասիսներու, որ տղան ամբողջ շաբաթը օտար շրջանակի մէջ անցընելէ յետոյ, մէկ օր, աւելի ճիշդ քանի մը ժամ կը յաճախէ այդ սրբավայրը եւ գոնէ «հայերէն խօսիլը» վառ կը պահէ իր մէջ:

Աւելի մտերմանալով այդ տղուն, սկսայ կարծիքներ առնել զանազան խնդիրներու շուրջ.

— Կը սիրե՞ս հայերէն լեզուն:

— Այո՛:

— Ընկերներուդ հետ միշտ հայերէ՞ն կը խօսիս:

— Քիչ անգամ:

— Կը սիրե՞ս Հայաստանը:

— Այո՛:

— Եթէ հոն երթալու ...

— Այո, կը սիրեմ, սակայն չեմ ուզեր Ֆրանսայէն երթալ:

Ընդհանուր հոգեբանութիւն մը, ոչ միայն պատանիներու, այլեւ երիտասարդներու եւ նոյն իսկ ծերերու մէջ:

Շատ ալ դատապարտելի չեն անշուշտ առաջինները, որ եթէ հոս չեն ծնած, փոքր տարիքէն հոս հաստատուած, վարժուած ըլլալով միջավայրին, չեն ուզեր բաժնուիլ իրենց սրտին աւելի մօտիկ զգալով այդ երկիրը:

Սակայն շատ ուրախալի է որ վառ կը մնայ ազգային գաղափարը, բոլորի սրտին մէջ եւ երբեմն պարագաներ կամ դէպքեր ալ կը ստեղծուին, որ աւելի կ'ամրացնեն այդ ոգին:

Հայ պատանի մը խաղի ընթացքին, որ յետոյ կռուի կը փոխուի, կ'անարգուի իր Ֆրանսացի ընկերներէն եւ գլուխը արիւնլուայ վիճակի մէջ տուն կը վազէ: Ի՞նչ անարգանք, — «օտարական»: Այս բառը սուրի մը պէս կը մխրճուի տղուն սրտին մէջ եւ մոռնալով գլխէն հոսած արիւնն իսկ, երբ կը մտնէ տունէն ներս առաջին խօսքը կ'ըլլայ.

— «Ա՛խ, եթէ մեծնամ, ես անոնց ցոյց կուտամ օտարականը ... իմ Հայ ըլլալս»:

Ահաւասիկ փոքրիկ դրուագ մը որ տղու մը մատղաշ հոգին թունդ է հանած, բառ մը նոյն իսկ բաւ է եղած իր մէջ արթնցնելու, անգամ մը եւս, ազգային ոգին — որ աւա՜ղ, շատերու մէջ թմրած է:

Այսպիսի պարագաներու տակ, տղոց մէջ, աւելի կը շեշտուի ազգային գաղափարը եւ այդ վայրկեանները ծնողքներն ալ կրնան օգտագործել պատանեկան վրդոված հոգին ... ամոքելով:

Ուրիշ դէպք մը եւս:

Դպրոցի մը մէջ (Ֆրանսական) ուր ստուար թիւ մը կը կազմեն հայ տղաքը, ուսուցչուհին երբ ամէն անգամ իբր յանդիմանութիւն կը կրկնէ «աղտոտ» ածականը, անմիջապէս վերջը քմծիծաղով կ'արտասանէ «Հայ» անունը: Կարելի՞ է համբերել ... եւ օր մը բոլորը խօսք մէկ ըրած, երբ վարժուհին ներս կը մտնէ դասարանէն, ոտքի կը կանգնին, ի ցոյց բողոքի եւ կը սկսին թնդացնել ազգային եւ յեղափոխական երգերու շարան մը, Ֆրանսացի տղաքն ալ իրենց ընկերակցելով:

Ահաւասիկ կրկին ազգային ոգին է որ երեւան կուգայ:

Այս երկու օրինակները տալով, չեմ ուզեր ըսել թէ բոլոր պատանիներու հոգւոյն մէջ, ազգային ոգին կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ: Կան ուրիշ տխուր դէպքեր ալ զորս անտեսելի է արձանագրել եւ երբեմն ալ պէտք է ըսել որ տղաքը զոհ կ'երթան իրենց ծնողքին ծայրայեղ մտայնութեան եւ զանազան առիթներու տակ կը խուսափին ազգային արտայայտութիւններէ:

Կը յիշեմ տղու մը ընդվզումը, երբ իրմէ կը խնդրէի ազգային երգի մը եղանակը ... «էնթէրնասիոնալը» յետոյ: Ծնողքին այդ վայրկեանին զգացած հրճուանքը չէք կրնար երեւակայել:

Եզրակացութիւն, — անհրաժեշտ է աւելի լուրջ աշխատանքներ, առաջնորդութեամբ Դաշնակցութեան՝ զարգացնելու համար տակաւին վառ մնացած ոգին, քանի ուշ չէ:

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՀԱՅ ԸՄԲԻՇԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

--.—

ԼՈՆՏՈՆ (Յառաջ). — Ամերիկահայ ըմբիշը՝ Գ. Զարլի Մանուկեան, որուն համբաւը ծանօթ է Մ. Նահանգներուն եւ Ֆրանսայի մարզասէրներուն, վերջերս փառաւոր յաղթանակներ շահեցաւ Անգլիոյ մէջ: Տասնըմէկ մրցումներ ունեցաւ Լոնտոնի, Մանչեսթրի, Փլիմըթհի եւ այլ քաղաքներու մէջ ու յաղթեց ... տասնըմէկ անգամ առանց բացառութեան:

Գ. Մանուկեան բնիկ Խարբերդցի 35 տարեկան երիտասարդ մըն է: Պատերազմէն անմիջապէս առաջ հաստատուած է Ամերիկա:

— Գործարաններու վառարող մթնոլորտին մէջ ես ալ պիտի փճանայի իմ շատ մը հայրենակիցներուս պէս, կ'ըսէ ան, եթէ չունենայի այս ջիղերները որոնք տարբեր ասպարէզի մը առաջնորդեցին զիս: 1917ին կամաւոր արձանագրուեցայ ամերիկեան բանակին մէջ: Այնտեղ էր որ առաջին անգամ ըլլալով զգացի թէ Արարիչը բացառիկ ուժ մը պարգեւած էր ինծի, ուժ մը որ կրնար թէ ապրուստս ապահովել եւ թէ բարձրացնել հայ ժողովուրդին անունը: Եւ ուրախ եմ ըսելու որ քիչ ատենէն ցոյց տուի բարեմիտ Ամերիկացիներուն որ Հայն ալ ջիղեր ու բազուկ ունէր:

Ու Մանուկեան կը պատմէ իր յաղթութիւնները՝ պարզապէս գոհացնելու համար Լոնտոնի հայ երիտասարդներուն հետաքրքրութիւնը:

— Եօթը հարիւր անգամ շահեցայ ... անգամ մը հակառակորդս ...արջ մըն էր... Ութ հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան բռունցք մը տուի դունչին ու չորքոտանին մազապուրծ դուրս փախաւ ... քանի վայրկեան տեւեց մեր կռիւը ու բուռն ծափերու մէջ յաղթական հռչակուեցաւ Խարբերդցի Հայը ... բայց չմոռնամ ըսել որ անասունը երախակալ ունէր, այլապէս ...

Մանուկեանի վերջին մրցումին ներկայ երիտասարդ մը հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ հայ ըմբիշին յաղթանակը:

— Հարիւր երեսուն քիլօ ծանրութեամբ հրէշ մըն էր իր հակառակորդը (Մանուկեանի ծանրութիւնն է հազիւ 110 քիլօ): Նստած տեղս քար կտրեցայ ... ի՞նչպէս պիտի յաղթէր անկարելի էր ... Յանկարծ Մանուկեան խոյացաւ Անգլիացիին վրայ ... բռնեց սրունքէն ու թեւէն եւ «ըմբշեցին» դուրս նետեց զայն ... Անգլիացին փռփռեցաւ ... նուագախումբին գործիքներէն մէկը խլեց ու զարկաւ Հային գլխուն ... Մանուկեան հազիւ թէ զգաց հարուածը: Մօտեցաւ չուաննին ... զրկեց իր հակառակորդը եւ վեր բարձրացնելով բեմին կեդրոնէ փռեց զայն... Յաղթած էր... Ա՜ ի՜նչ ծափահարութիւն, ի՜նչ «պրաւօ Հայ» բացագանչութիւններ ...

Գ. Մանուկեանի անգլիացի տնօրէնը, Մր. Օքլի, պարթեւահասակ անգլիացի ըմբիշ մը, հիացումով կ'արտայայտուի իր մասին եւ սպառէլ կը կարդայ Անգլիոյ բոլոր ըմբիշներուն.

— Ով որ քաջ է թող յառաջ գայ եւ կռուի այս Հայուն հետ ...

Եւ իսկապէս տակաւին չգտնուեցաւ մէկ հոգի, Անգլիացի որ յառաջ գայ ու յաղթէր: Մանուկեանի յաջողութիւններուն վրայ տնօրէնը սրամտօրէն կը նկարագրէ իր պաշտպանեալին ու մը—ամէՈէՑ ռետոր Ցիւագը զոր կարելի Է գտՑել կեՑդաՑաբաՑակայՑ պարտէզէՑ դուրս ...

Գ. Մանուկեան մրցումներ ունեցած է նաեւ Ֆրանսայի, Սպանիոյ եւ Պելճիքայի մէջ: Մօտ ատենէն պիտի անցնի Պալքանները ու յետոյ Իրան՝ եթէ նիւթական ապահովութիւն եւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ)

—•—

«Այս բոլոր իրարանցումը երբ ցամաքի վրայ տեղի կ'ունենար, կղզիին մէջ մենք բացարձակապէս ապահով կարծելով՝ բոլորովին անհոգ, հանգիստ կը քնանայինք, պահակութեան հոգն իսկ ձգելով վանքի միաբաններէն Դանիէլ վարդապետին կամ ինչպէս սովորաբար կը կանչէինք զայն, Տէր Վարդապետին վրայ, որ այդ շրջանի յեղափոխական մարմնի անդամներէն մէկն էր, կրօնքի ու հայրենասէր եկեղեցական մը: Բազմաթիւ անգամներ մեր սիրելի Տէր Վարդապետը սեփական զէնքերով զինուած, մասնակցած էր մեր զինուորական խմբերու թափառումներուն, գիւղէ գիւղ շրջելով, քարոզելով, յորդորելով որ ժողովուրդը զինուի:

Բարեբախտաբար, երբ Ոստանէն եկած զօրքը ուշ գիշերով կը շրջապատէ Աղթամարի դրսի տունը եւ՝ մուտքի բոլոր դռները մօտ պահակներ դնելով՝ խիստ հսկողութեան տակ կ'առնէ այդ հաստատութիւնը, Աղթամարի որբանոց վարժարանի աշակերտներէն մէկը դրսի աղմուկէն կ'արթննայ: Թէեւ հազիւ տասներկու տարեկան երեխայ մը, բայց կռահելով որ արտասովոր բան մը տեղի կ'ունենայ դուրսը, բնական պէտքը պատրուակ կ'ընէ եւ դուրս կ'ուզէ գալ դէպի բակը: Դրան առջեւէն կը տեսնէ բակին մէջ հաւաքուած զինուորները, որոնք ճարճատող խարոյկներու շուրջ հաւաքուած՝ կը տաքնային: Իսկ երբ կը փորձէ դուրս գալ բակը, դրան պահակ կանգնած զինուորը զայրացած կը գոռայ վրան. «Եստաք տըր, եաւաք, նէրս կիրսուէ, շուն շան լակոտ, հիմա գլուխդ կը կտրեմ»:

«Երեխան երբ ննջարան կը վերադառնայ դուրսը տեսածէն բոլորովին սարսափած՝ ձայն կուտայ իր կողքը քնացող երկու ընկերներուն, որոնց կը պատմէ դրսի չարաշուք անցուդարձը: Այդ երեքն ալ անփորձ երեխաներ էին: Անոնցմէ ամենամեծը՝ Միհրանը, կրակոտ պատանի մըն էր, հազիւ տասնըհինգ տարեկան: Բայց բոլորն ալ կը զգան, որ դրսի տունը ոտնակոխելով՝ զօրքը կ'ուզէ Աղթամարի կղզիին հետ յարաբերութիւնը կտրել: Ուրեմն, բուն հարցը կղզիի հետ կապուած է:

Այս եզրակացութեան եկած՝ Միհրանը որ միւսներէն աւելի խելահաս էր, անմիջապէս կը հասկնայ, թէ կղզիին մէջ իրենց սիրելի «աղբարներէն» խումբ մը կայ, ինչ որ շատ սովորական պարագայ մըն էր եւ թէ ինչ գնով ալ ըլլայ, պէտք է ներսը գտնուողներուն կերպով մը լուր տալ կառավարութեան չարաշուք պատրաստութիւններու մասին: Եւ սակայն որքան որ կը մտածեն, դարձեալ ճար մը չեն կրնար գտնել դուրս գալու, բակի մէջ գտնուող զօրքերու ներկայութեան պատճառով: Մինչ երկու փոքրիկները անորոշ սարսափով համակուած ու իրարու պլլուած՝ կը սկսին յուսահատ արտասուել, Միհրանը, որ քանի տարով մեծ էր միւսներէն, անհանգստօրէն ննջարանի շրջանը ընելէ վերջ, վճռական որոշման մը կը յանգի: Կը մօտենայ անկողնին, երկու սաւան կը վերցնէ, իրար կը հանգուցէ ու զարմացած ընկերներուն կը պատուիրէ երկուքով միասին սաւանի ծայրէն ամուր մը բռնել, երբ ինք պատուհանէն փորձէ վար իջնել: Ննջասենեակը երկրորդ յարկի վրայ էր: Պատուհանը, որ կը բացուէր բակի հակառակ կողմը դէպի բաց դաշտը, առնուազն եօթ կանգուն բարձրութիւն մը ունէր: Միհրանը երբ պատուհանէն կը կախուի սաւանին պլլուած, կամաց կամաց վար սահելու գծով, երկու երեխաները անկարող անոր ծանրութեան դիմանալու՝ սաւանի ծայրը ակամայ ձեռքերէն կը փախցնեն: Մօտ տասնըհինգ ոտք բարձրութենէ մը Միհրանը գետին կ'իյնայ:

Քաջ պատանին սակայն, թէեւ ծունկը ծանրապէս վիրաւորուած, կը յաջողի ինքզինքը շրջակայքի թուփերու խիտ ստուերներուն մէջ ծածկել տեղ մը: Երբ կը համոզուի, որ ոչ ոք չի նկատեր զինք, առուի մէջէն սողալով՝ կիսատառապ կը յաջողի աննկատելի կերպով ծովեզերք հասնիլ: Թուրքերը յիմարաբար կը բաւականանան միայն դրսի տան շէնքը շրջապատելով, առանց վանքի նաւակը գրաւելու: Իսկ թէ ի՞նչպէս այդ պատանին մեծ մինակ կը յաջողի թիավարելով հասնիլ մինչեւ կղզին, այն ալ գիշերով, երբ ոչինչ կ'երեւի, անկարելի է բացատրել:

Ես ու Նիկոլը խուցի մը մէջ կը հանգստանայինք, իսկ մեր զինուորները կողքի աւելի ընդարձակ խուցը գրաւած էին: Մէկ ալ գիշերուան ուշ ատեն Տէր Վարդապետը պատանիի ընկերակցութեամբ մեր խուցը մտաւ: Նիկոլի հետ անմիջապէս ոտքի ցատկեցինք՝ զգալով որ անսովորելի նորութիւն մը պատահած է: Սքանչելի պատանին երկու խօսքով բացատրեց դրսի տան կատարուած իրադարձութիւնը: Կասկած չկար, որ մատնուած էինք, եւ այդ պատրաստութիւնները մեզ համար էին: Դժբախտաբար գիշերը շատ յառաջացած էր, եւ լուսաստղը բարձրանալու մօտ: Այնպէս որ հնարաւորութիւն չունէինք աննկատելի կերպով հեռանալ կղզիէն եւ հասնիլ ծովափ, լոյսը չցայտած: Կամայ ակամայ պէտք էր ցերեկը անցընէինք կղզիի վրայ, որքան ալ որ այդ ցանկալի չէինք, եւ միայն յաջորդ գիշերը մտածել դուրս գալու մասին: Այդպէս ալ որոշեցինք ընել:

Ձայն տուինք զինուորներուն: Նիկոլը կարգադրեց անմիջապէս ցամաք դուրս քաշել վանքի փոքր նաւակը, որով եկած էր պատանին եւ պահել ապահով տեղ մը: Այդ նաւակը այլ եւս մեր միակ միջոցն էր դուրս կրնալ գալու այդ ծուղակէն, որու մէջ ինկած էինք այնքան անսպասելի կերպով»:

— Անշուշտ, Աղթամարի վանքին մէջ միաբանութիւն մը գոյութիւն ունէր, — Գէորգի պատմութիւնը ընդմիջեց Դաւիթը, — հետաքրքիր է գիտնալ, թէ ի՞նչ վերաբերմունք ունէին միաբանները ու ընդհանրապէս Երկրի կղերականութիւնը յեղափոխական շարժման հանդէպ:

— Դժուար թէ կարելի ըլլայ ամբողջ հայ կղերականութեան մասին ընդհանուր կարծիք մը յայտնել, — պատասխանեց Գէորգը, — որ ճիշդ ըլլայ բոլորի համար:

(Շար.) ՄԱՐՍԱ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Շար. երէկուան թիւէն եւ վերջ)

Զգլխիչ փորձիմ ելեկտրականացած մատուղականութեան կեցցէներուն և ծափերուն նկարագրութիւնը: Ջղայնութիւններ եւ ապրումի պահեր կան՝ որոնք անթարգմանելի են որ եւ է լեզուով։

Հրամանատար Գրնուա տ'Ազիի յաւերժ երախտիքի Գոռւ, ընկերվարական կուսակցութեան վարիչներէն:

— Կուսակցութեանս հետ երբ ըսաւ զբաղիլ հայկական հարցով, յուզիկ զգացի գիս հայկական մարտիկ պատմագրութեան եւ դատին: Անշուշտ ձեր յիչողութեան մէջ պիտի գտնէք ֆօլքսի անունը, անշուշտ ձեր մէջ կան դեռ զայն ճանչցողներ:

Մենք միշտ անոնց հետ ենք եղած, որոնք նուիրուած են ոչ միայն իրենց պատմագրութեան, այլեւ բոլոր ազատագրութիններուն: Պատերազմէն յետոյ անկախութեան կռիւն նկարագիրները փոխուեցան, բայց հայկական դատին շուրջը մենք միշտ ձեզի հետ ենք:

Քիչ առաջ հրամանատար Գրնուա տ'Ազի խօսեցաւ գաղթականներուն եւ անոնց իրաւունքներուն վրայ: Քիչ ատենէն մենք քանի մը հոգի համաձայնած մը պիտի երթանք, խօսելու եւ վիճելու համար ապաստանականութեան օրէնքի մասին: Մենք բոլորս պիտի պահանջենք ընկերվարական կուսակցութեան հետ՝ որ տարագիրները անկիւն մը ունենան, ուր կրնան ապրիլ՝ այսինքն աշխատիլ: Կ'ուզեմ սակայն ըսել՝ յանուն անգլիէն եւ ֆրանսական ընկերվարական կուսակցութեան, որ թէեւ գտած կը այսօրեայ լայն հիւրընկալութիւն, մենք կը մաղթենք որ՝ ոչ միայն հայրենիք մը գտնէք, այլեւ անկախ Հայաստան մը»:

Ջերմ ու երկար ծափերու տակ բախօսը իջաւ բեմէն, իր տեղը տալով երիտասարդ Գ. Լէտէրմանի՝ որ կը բերէր Գ. Մութէի բարեւները եւ մաղթանքները:

Գ. Լէտէրման «Մարդկային Իրաւունքներու Պաշտպանութեան» աշխատանքի բաժնին քարտուղարը՝ յայտնեց յետոյ Գ. Մութէի բացակայութեան պատճառը, յայտարարեց թէ Վերոյիշեալ համագումարին իբրեւ ձայնակից, Գ. Մութէ պաշտօնապէս պիտի պաշտպանէ հայ տարագիրներուն եւ զրկուածներուն իրաւունքները:

Այդ սփոփարար հաւաստիքները ողջունուեցան երկարատեւ ծափերով:

Գեղապետ Տ. Բաղտասարեանի կարճ բայց ապաւորիչ ճառը կ'ողջունէր համաւանդ «մեր ազգութեան առանցքը կազմող մեր պատերազմեան որբերուն եւ ռազմիկ հայրենասէր երիտասարդութեան» որ միայն իր բազուկներուն եւ ճիգերուն վրայ կրնայ վստահիլ, միանալով մէկ խմբակի մը շուրջը, կազմակերպուելով սերտօրէն եւ անձնուրն պատաելով վաղորդայնին:

Սրահին բուռն ծափերը չխլացին այդ տեսակէտը:

Տիկ. Ա. Գէւոնեանի «Ձնուսի երգը» եւ «Շուշօ» հեռաւոր ու սիրելի հոգիին մը բացին մեր առջեւ, հայրենի չեչտերու այն հարազատ երանգաւորումով՝ որուն գաղտնիքը միայն ինք ունի:

Հայրենի երկնքի ծուէն մը, բացուած Փարիզի գիշերուան մէջ: Բուռն ծափերու տակ, Տիկ. Գէւոնեան ըստիպուեցաւ կրկնել:

Իրեն կը յաջորդէր «Սիփան-Կոմիտաս» երգչախումբը, որ Գ. Գարթեւեանի ղեկավարութեամբ, յաջողապէս երգելով «Հայաստանը», «Եա քեզ տեսայ» եւ «Մտերմ առուրը»: Հանդէսին երկրորդ մասը կը սկսէր Գ. Բ. Ստեփանեանի ֆրանսերէն արտասանութեամբ՝ Ահարոնեանի «Յաղթանակ» քերթը: Արտայայտութեան ուժը սակայն՝ երբեմն կ'անցնէր ներելի սահմանը, եւ անտեղի էր ոտքի հարուածներ տալ տախտակամածին՝ չէզոքելու համար ուժեղ նախադասութիւններ:

Օր. Անտաշամեանի երգած «Կարմիր վարդը» մեծ հաճոյքով ունկնդրուեցաւ եւ հասարակութեան ծափերու ստիպումին տակ չնորհալի երգչուհին այս անգամ երգեց Կիւսթավ Շառփանթիէի «Լուիզ»էն Je me suis donnée նշանակելի յաջողութեամբ: Օրիորդը ունի չատ հաճելի ձայնեղանգ, ուժ եւ ծաւալ, չունի փոքրիկ անբաւականութեամբ մը սակայն:

Ցայտարարելէ յետոյ թէ «Հայ Երիտասարդաց» եւ «Ուսանողական» Միութիւնները անկախութեան տօնին առթիւ կը ղրկեն իրենց համակրական ողջոյնները եւ մաղթանքները, բեմ բարձրացաւ Գ. Ռցխիլաձէ՝ Վրացիներու ընկերակցութեան կողմէն՝ իր անկեղծ շնորհաւորութիւններուն հետ «իրենց սիրելի հարեւաններուն բերելու նաեւ իրենց խորունկ բարեկամութեան հաւաստիքները, հայ ժողովուրդին ապագային համար լաւագոյն մաղթանքներով: Այս ուրախութեան օրը, Վրացիներու սիրտը կը բաբախէ Հայերու սրտին հետ համընթաց քանի որ անոնց հետ կապուած են եղբայրաբար դարերու ընթացքին, եւ այս ուրախութիւնը բացարձակապէս անկեղծ է, որովհետեւ կը բխի այս երկու ժողովուրդներուն պատմական անցեալէն: Ո՛վ չի գիտեր ձենէ, որ դարեր չարունակ Հայերը եւ Վրացիները միասին բաժնած են յաղթանակներու խինդը, ինչպէս միասին միխիթարուած են պարտութեանց ատեն, եւ հարկ եղած քաջութիւնը քաղած իրենց եղբայրական յարաբերութիւններուն մէջ: Մեր անցեալը մեզի ցոյց կուտայ մեր հետեւելիք ճամբան, մեր ընդհանուր չահերը պաշտպանելու համար, եւ այսօր աւելի քան երբեք պէտք է ներշնչուինք մեր երկու ազգերու անցեալին մէջ ունեցած յարաբերութիւններու պատմութենէն, մեր համագործակցութեան համար: Ժամանակին Հայերը եւ Վրացիները կ'ըսէին — Ձը լքենք ոչ հին բարեկամները եւ ոչ ալ հին ճամբաները»:

Մեր նախնիքներուն արժանի պիտի ըլլանք մեր չահերուն լաւագոյն ըմբռնումով, եւ այսօրուընէ աւելի կոռովի կերպով հետեւելով անոնց գըծած շաւիղին, որ միայն կրնայ մեզ հասցնել ընդհանուր փրկութեան:

Կը կարծեմ թէ մեր բարեկամական յարաբերութիւններով —որոնց պիտի միացնենք մեր բարոյական, մտաւորական եւ ֆիզիքական ուժերը,— պիտի կրնանք ստեղծել երջանիկ ապագայի մը համար զօրաւոր խարիսխ մը, ոչ միայն Հայ եւ Վրացի ժողովուրդներուն, այլ եւ բոլոր միւս կովկասեան ազգերուն համար: Կեցցէ՛ հայ արի ժողովուրդը, կեցցէ՛ հայ-վրացական բարեկամութիւնը՝ կովկասեան ժողովուրդներուն երջանկութեան համար, կեցցէ՛ ազատ Կովկասը»

Բանախօսին եղբայրական յայտարարութիւնները ողջունուեցան գոռ ծափերով: Ցետոյ բեմ բարձրացաւ ընկ. Ա. Ջամալեան, որ իր կրակոտ ճառին սկիզբը կը դնէր հարցականով մը թէ ինչպէս դեռ կան եւ կը գտնուին մարդիկ, որ չեն կրնար ըմբռնել թէ ի՛նչ կ'ըլլար «եթէ մի խումբ հայրենասէրներ վեր չկենային ճգնաժամի պահուն կանգնելու համար Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Հայաստանի անկախութեան տօնը պէտք է դառնայ մեր Վարդանանց պատերազմի տօնը: Այստեղ մենք ծէս չենք կատարեր: Մենք այստեղ հաւաքուած ենք այն հաւատքով, որ երբ վաղը Հայաստանի անկախութիւնը կը վերահաստատուի, մենք պատրաստ պիտի ըլլանք այդ օրին»:

Եւ բանախօսը ջերմ ողջոյններ ուղղեց բոլոր անոնց, որ հոգւոյն եւ հեռուէն ժամանակից կ'ըլլան այսօրուան տօնակատարութեան: Եւ այսօր կը յիշեմ նաեւ մեր եղբայրակից Վրացիները, որոնք կռուած են մեզի հետ անկախութեան համար: Անոնք դիտակից են որ անկախ կ'ըլլան մեզ հետ, կամ չեն ըլլար: Պէտք է յիշել նաեւ Ադրբէջանի ժողովուրդը, որուն ազատութիւնը կապուած է նոյնպէս հայ եւ վրացի ժողովուրդներու ազատութեան: Ադրբէջանի ժողովուրդը կը դառնար Արեւելքին աշխարհի առանցքութիւններուն: Հին պատմութիւնը կը կրկնուի: Ան պէտք է պաշտպանէ իր հարեւանները՝ ձեռք ձեռքի:

Բանախօսը յիշեց նաեւ Հիւս. Կովկասի Լեռնականները, որոնք արծիւներու նման իրենց բոյներպաշտպանած են, եւ այժմ պանդուխներու նման կանգնած են կովկասեան կիրճերուն մէջ: Պէտք է ցանկալ, որ անոնք ապահովուին իրենց արծուեններուն հետ միասին եւ անոնք գաշնակից դառնան: Այս խնդիրը կը յայտնեմ այսօր ահա, անոնց ներկայացուցիչներուն առջեւ: Կովկասեան ժողովուրդներ, միացէ՛ք: Հայ ժողովուրդ, իմացի՛ր, որ եթէ անոնք իյնան, մեր գոյութիւնը վտանգի տակ է»: Նորէն բուռն ծափեր:

Եւ ահա երգիչ Գ. Ի. Խաչակեան, որ տպաւորիչ կերպով երգեց «Հայ ազբեններ», եւ «Զայն տուր ո՛վ ծովակը: Ծափերու տարափին տակ երգիչը ստիպուեցաւ երգել «Դէլէ համան» եւ Թօօթիի «Վերջին երգը» իտալերէն

Վերջին մասին մէջ տեղի ունեցան Ջանեան ազգային Կոմիտէի ներկայացուցիչ Գ. Ալիբէկով, եւ Ուկրանիայ ընկերակցութեան ներկայացուցիչ Երմէյեւ, որոնք ձայնակցեցան ընկեր Ջամալեանի յայտնած գաղափարներուն:

Վերջին մասին մէջ տեղի ունեցաւ հայկական պարեր հայկական տարազով՝ «Սիփան-Կոմիտաս» անդամուհիներու կողմէն, գեղեցիկ պատկերացումով մը: Մասնաւորապէս ուշագրաւ էր Օր. Գազազեանի կովկասեան պարը, «Լեզուինսարա» եւ «Լէզգինքա», որոնք ոգեւորեցին հիւրերը, սրահին առաջին չարքերէն իրենց ծափ-ծափերով պարին ժամանակցելու ատեն:

Նախագահ Գ. Խատիսեանի փակման խօսքէն եւ մաղթանքներէն յետոյ սկսան եւրոպական պարերը, արտակարգօրէն զուարթ եւ ոգեւորուած մթնոլորտի մը մէջ, տեւելով մինչեւ առաւօտ: Օտար հիւրերէն ալ մնացին մինչեւ ուշ ատեն, պատուասիրուելով յարակից սրահին մէջ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ 1 յունիս (Ցառաջ).— Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին առթիւ, Լիոնի մէջ ալ սարքուեցաւ հանդէս մը, չաբաթ երեկոյ, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. երեք խումբերու եւ հովանաւորութեամբ «Վարանդեան» կոմիտէի: Հակառակ զոյգ մը հօկերու կրկնակ խաչաձեւումներուն, հանդէսը անցաւ չատ յաջող: Նախագահ ընկ. Կիւրեղ Յրայեան իր բացման խօսքէն առաջ հրաւիրեց ներկաները ունկնդրելու «Մեր հայրենիք»ը յոտնկայս: Ցետոյ ամփոփեց կիլիկեան հարստութեան կործանումէն մինչեւ մեր օրերը մղուած ազատագրական պայքարները: «Հայ ժողովուրդի ազատագրութեան այդ անընկճելի տենչը ու հաւատքն էր որ վերջ ի վերջոյ յանգեցաւ 1918 մայիս 28ին»:

Գեղարուեստական բաժնին մէջ արտասանեցին Օր. Հաճի Պողոսեան, «Մայիս էր մայիս» (Արամ Դառօնէ) ընկ. Միսաք Միրզէ «Հայաստանը» (Ա. Իսահակեան), իսկ ընկ. Լեւոն Ալէմեան «Զարկ Կովկասը»: Երգեց Օր. Մովսէսար Տէր Գէորգեան Գ. Աբէմշաճի «Իմ երգը» եւ «Պլպուլի հետ Սայաթ-Նովայէն, երկուքն ալ չատ յաջող: Գ. Վահրամ Զանոբեան երգեց «Անուշ գարունը» եւ «Բէզնից խնդի...» (Արամ Դառօնէ): Գեղարուեստական բաժնին կը ժամնակցէր Ա. Մելքոնեան ղաշնակով:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Հրանտ-Սամուէլ. — «Ինչո՞ւ կը տօնենք այս տօնը օտար այս ափերուն վրայ, ոչ թէ Հայաստանի մէջ, ինչո՞ւ այս տօնին արժէքը արտասահմանի հայութիւնը պիտի գնահատէ եւ ոչ թէ Հայաստան, որովհետեւ դեռ չէ ծաւալած այն գիտակցութիւնը թէ ներկայ Հայաստանի կորիզը կազմուեցաւ մայիս 28ով, հայ ժողովուրդի ինքնակամ ու միահամուռ ջանքերով: Մայիս 28ը տօնը չէ այս կամ այն հոսանքին, այլ ամբողջ հայութեան»: Բանախօսը ծանրացաւ Թուրքերու հայաջինջ քաղաքականութեան վրայ, պարզեց բոլոր դաւերը որ կը ձգտէին բնաջնջել հայութիւնը, իրականացնելու համար համաթուրքականութեան ծրագիրը: «Այդ նպատակով Թուրքերը իրենց թաթը երկարեցին կովկասեան Հայաստանի մէջ, բայց ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ծառացաւ առանց խտրութեան եւ չահեցաւ յաղթանակը»: Անդրադառնալով ներկայ Հայաստանի կացութեան, բանախօսը ջատագովեց ներդաշնակ եւ վերաշինական աշխատանքները, վերջապէս բոլոր այն ձեռնարկները որ ուղղակի կապ ունին հայրենիքի բարօրութեան հետ եւ հրաւիրեց մէկ ճակատ կազմել արտաքին վտանգներու դէմ»:

Հանդէսէն վերջ սարքուեցաւ ընկերահամակրական խնճոյք մը, յունական ակումբին մէջ: Ստեղծուած էր ընտանեկան գեղեցիկ մթնոլորտ մը որ տեւեց մինչեւ լոյս: Այս առթիւ անհրաժեշտ գրուեցան երկու չէք գինի եւ չահեցաւ մեր խանդավառ համակիր ընկերներէն Գ. Գազազեան:

** Քաղաքին կեդրոնը 2500 ֆրանք տարեվճարով վարձուած է չէնք մը բոլոր յարմարութիւններով (69, Rue Louis Blanc), ուր պիտի հաստատուի ազգային կեդրոն մը: Այս գործին շուրջ հաստատուած է ցանկալի համերաշխութիւնը, չնորհիւ օրուան վարչութեան:

Ս. Փողհարեան

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՔՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Կիրակի կէսօրէ յետոյ, Առնուվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ պսակադրութիւնը Գ. Նուպար Ալտունեանի, ընդ Օր. Աննա Ալիքսանեանի, կնքահայրութեամբ ընկ. Արփիար Մարտիրոսեանի: Արարողութենէն վերջ հարսն ու փեսան առաջնորդուեցան Սարգէլի իրենց բնակարանը, ուր ընտանեկան սեղմ շրջանակի մը մէջ ներկաներէն մէկուն առաջարկութեամբ հանգանակութիւն մը ձեռնարկուեցաւ ազգային հերոս Անդրանիկի յուշարձանին ի նպաստ: Գոյացաւ 127 Ֆր. եւ ղրկուեցաւ «Ցառաջ»ի:

Օ. Կ.

ԽՄԲ.— Տե՛ս «Ցառաջ» 4 յունիս:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 յունիս.— Քանի մը չաբաթ առաջ «Ցառաջ»ի մէջ կարդացինք որ մայիս 24ը ազգային հերոս Զօր. Անդրանիկի յիչատակի օրը հռչակուած է: Նոյն օրը քանի մը հայրենակիցներ հաւաքուած էինք հայրենակից Քերիմ Քասոեանի բնակարանը: Ամէնքս մէկ վայրկեան լուռ ոտքի կեցանք, մեծ Հայուն յիչատակը յարգելու համար: Թէեւ Անդրանիկը մեռած է, բայց իր յիչատակը վառ կը մնայ ամէն Հայու սրտին մէջ եւ ամէնքս միաբերան կ'ուխտենք հետեւիլ Անդրանիկներու, Սերոբներու, Զաւրիէլներու եւ Հրայրներու ճամբուն, — փչոտ բայց ազնիւ ճանապարհ: Գիտենք որ Անդրանիկի յուշարձանը կը չինուի օտար հողի վրայ, բայց կը յուսանք թէ պիտի գայ օր մը երբ հայկական ազատագրութեան ճամբուն վրայ ինկած բոլոր յայտնի եւ անյայտ հերոսներու աճիւնը պիտի փոխադրուի Հայաստան, ամփոփուելու համար փառքի տաճարին մէջ:

Մեծ Հայու յուշարձանի չինութեան համար ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ եղան հետեւեալ նուէրները — Քերիմ Քասոեան 10, Թովմաս Քոսաեան 10, Բարսեղ Հայրապետեան 10, Գէորգ Սահակեան 10, Անդրանիկ Հայրապետեան 5, Մարտիրոս Փափազեան 5, Լեւոն Ծնտոյեան (անգործ) 2, Գրիգոր Ամերիկեան 5, Ցովհան Ֆարհատեան 10: Ընդհ. գումար՝ 67:

Կը խնդրենք նոյն գումարը յանձնել յուշարձանի կեդր. յանձնախումբին, կ'ուղարկենք «Ցառաջ»ի միջոցաւ, որովհետեւ ան է որ ամէնէն աւելի մըղում կուտայ ազգօգուտ ձեռնարկներու:

ԽՄԲ.— Տես Ա. էջի ցանկը:

Գ. Ս.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻԱՒՈՒՇ ԵՒ ՍՈՒԴԱԲԷ, դրամա մի պատկերով եւ չորս արարով: Գրեց՝ Գէորգ Դարֆի: Հրատ. Մ. Խանճեանի: Գին 10 ֆրանք: Հասցէ. —Av. Postkhaneh, Imprimerie Moderne, Téhéran (Iran).

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն եւ մաքուր:

ՄԱՄՈՒԼ

ԵԹԷ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԸՍԷԻՆ...

Ամերիկայի ռամկավարներն ալ Պոսթընի մէջ կը հրատարակեն անգլիերէն շաբաթաթերթ մը, «Լուսաւորեալ» համար անգլիախօս նոր սերունդը: Խաբեբելով այդ շաբաթաթերթին գանազան ցնդաբանութիւնները, Հայրենիք դիտել կուտայ խմբագրականով մը (20 մայիս).

— «Եթէ ռամկավար առաջնորդները իրենց սեփական պատկերը չվերագրէին Դաշնակցութեան առաջնորդներուն եւ իրենց նոր սերունդին հաղորդէին միայն մեր մօտիկ անցեալի եւ ներկայի փաստերը առարկայական կերպով, այն ատեն անգլիերէն չաբաթաթերթի երիտասարդ խմբագիրները կը գիտնային թէ՝

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր, որ հայ ժողովուրդի գլուխն անցած կովկասի մէջ յաղթական պայքար մղեց ցարական կառավարութեան դէմ 1903—5 թուականներուն, երբ վերջինս գրաւեց հայ եկեղեցական կալուածները եւ ստիպուեցաւ վերադարձնել զանոնք.

Դաշնակցութիւնն էր, որ կազմակերպեց ու ղեկավարեց կովկասեան հայութեան հոյակապ ինքնապաշտպանութիւնը թաթարներու դէմ 1905—6ին, երբ ցարական ոստիկանութեան կողմէ քաջալերուած՝ թաթարները փորձեցին մահացու հարուածներ տալ հայ զանգուածներուն:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր գերագանցապէս, որ մղեց ու ղեկավարեց Մուսա Տաղի (Սուէտիա), Շապին-Գարահիսարի, Ուրֆայի, Շատախի, Վանի, Ղարաքիլիսէի, Սարդարապատի, Բագուի հերոսամարտերը, որոնք օտարներուն իսկ հիացում կը պատճառեն

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր, որ մաքրեց Հայաստանը թշնամի տարրերէ եւ ստեղծեց հայ ազգային պետութեան այն կորիզը, որ այսօր կ'ապրի յանձին Խորհ. Հայաստանի.

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր, որ տուաւ Սերոբ Աղբիւրներու, Հրայրներու, Քեռիներու, Մուրատներու, Անդրանիկներու, Սեւքարեցի Սաքոներու, Եփրեմներու, Նիկոլ Դումաններու, Դրօներու նման գիւցազնական բազմաթիւ մարտիկներ, որոնք իրենց օգտակար օրինակով, իրենց հերոսական գործով մարտական ոգի ներշնչեցին դարերու ստրկութեան մէջ մեղկացած հայ ժողովուրդին:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ է որ քալեցին Ահարոնեան, Յ. Թումանեան, Ռ. Զարդարեան, Գրիգոր Զոհրապ, Սիամանթօ, Դ. Վարուժան, Լեւոն Շանթ, Ա. Իսահակեան, Համաստեղ, Կ. Զարեան եւ անոնց նման չարք մը ուրիչ խոշոր տաղանդներ, որոնք հայ նորագոյն գրականութեան փառքը կը կազմեն:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր, որ Կովկասի եւ Թուրքիոյ եւ մեր բոլոր գաղութներու մէջ կրցաւ իրեն հետ ունենալ հայ ժողովուրդի ճնշող մեծամասնութիւնը,— բան մը, որ հաստատուեցաւ մէկէ աւելի անգամներ կատարուած կանոնաւոր ընտրութեանց միջոցով:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է, որ այսօր ալ, թէեւ հայութեան մայր զանգուածը օտար բռնակալութեան ծանր լուծին տակ կը գտնուի եւ անկարող է ձայն իսկ հանել, եւ գաղութներն ալ պառակտեալ վիճակ մը կ'ապրին, կը վայելէ մեր ժողովուրդի մեծամասնութեան համակրանքը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է վերջապէս այն միակ հայ քաղաքական կազմակերպութիւնը այսօր, որ կը ձգտի ազատել Հայաստանը օտար բռնակալական լուծէ մը եւ հետեւողական ու անկեղծ կերպով կը պայքարի ազատ, անկախ եւ միացեալ հայրենիքի մը համար:

Եթէ ռամկավար երիտասարդ խմբագիրները, ինչպէս եւ անոնց հետեւող նոր սերունդը պատմութիւն ու ճշմարտութիւն ծանօթանալու դէթ այս հիմնական անհերքելի փաստերուն, որոնց գիտակցաբար կերպով անտես կ'առնուին կամ գլխիվայր շրջուած ձեւով կը ներկայացուին իրենց՝ իրենց անպարկեշտ մեծերուն կողմէ, այն ատեն անոնք ապահովաբար պիտի թողլ չտային իրենց հետեւելու իրենց ցաւագար մեծերու օրինակին, այլ վստահ ենք թէ, պիտի հետեւէին մեր Յեղակրօն Ուխտերուն՝ անոնց հետ միասին պայքարելու համար հայ ցեղի լաւագոյն խոյանքներու իրականացման համար»:

ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ԻՐ ԳՈՐԾԻՆ

Հասկ, Անթիլիասի կաթողիկոսութեան պաշտօնաթերթը իր վերջին (մայիս) թիւին մէջ կը հրատարակէ հետեւեալ հրաւէրը, ուղղուած՝ Սուրիոյ գաղութին.—

«Մեր ժողովուրդին,

Սուրիոյ մէջ ազգայնականաց խնդիրը, ի նպաստ երկրին անկախութեան, քաղաքական այնպիսի փափկութիւն մը ունի, որուն հանդէպ հայ ժողովուրդին պարտքն է պահել իր հաւատարիմ եւ հաւասարիմ դիրքը, ամենեւին չխառնուելով անցուդարձերուն եւ գործիք չըլլալով ասոր անոր ձեռքը:

Հայերը այս երկրին մէջ քաղաքացիական ապաստանականութիւն գտան, մանաւանդ մեծ պատերազմէն յետոյ, եւ իրենց պարկեշտ աշխատութեամբ ապահովեցին իրենց ապրուստը, բեռ չեղան հանրութեան կամ կառավարութեան վրայ, մուրացկանութիւն չըրին, այլ միշտ աշխատեցան իրենց ճակտին քրտինքով ուտել իրենց պատառիկ մը հացը:

Ասիկա քաղաքացիական մեծագոյն առաքինութիւնն է, որով ապրած է հայ ժողովուրդը, ուր որ գտնուած է աշխարհի ամէն կողմ: Ուրիշ խօսքով ամէն մարդ իր գործին վրայ գտնուած է միշտ, ըստ Աւետարանի, տալով ինչ որ կը պարտի Աստուծոյ եւ ինչ որ կը պարտի կայսեր:

Նկատի ունենալով այս երկրին կացութիւնը, կաթողիկոսարանս պարտք կը համարի յիշեցնել մեր սիրելի ժողովուրդի բոլոր դասակներուն թէ ամէն մարդ իր գործով պէտք է զբաղի:

Մեր ժողովուրդը այս երկրին մէջ իրեն յատուկ քաղաքականութիւն մը չունի, հետեւաբար մեր ժողովուրդը այս երկրին մէջ չզբաղիր քաղաքականութեամբ եւ պէտք չէ որ զբաղի:

Նոյն իսկ օգտակար չէ իրեն համար փոլիթիքիքեններու խօսքերէն տարուիլ, անոնց արձագանգը ըլլալ, որ եւ է տեղ եւ որ եւ է առիթով: Բացարձակապէս ամէն մարդ իր գործին:

Հայ ժողովուրդը երախտագիտութենէ զատ ընելիք արտայայտութիւն մը չունի հանդէպ տեղական եւ հոգատար կառավարութեանց:

Մեր ամէնուն պարտքը պիտի ըլլայ մեր իսկ ձեռքով չխանգարել մեր կեանքի խաղաղութիւնը այս երկրին մէջ:

Ջերմապէս կը յանձնարարենք մեր Առաջնորդարաններուն, որպէսզի կաթողիկոսարանիս այս յորդորանքը հասցնեն իրենց շրջանակին մէջ գտնուող հայ ժողովուրդին»:

«ՊԷՊՕ»Ն ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

Թուրք բանաստեղծ Նազըմ Հիքմէթ որ «Օրհան Սէլիմ» կը ստորագրէ, Թուրքերէն «Աքշամ»ի մէջ կը գրէ, «Պէպօ» թատերախաղի թուրքերէն ներկայացումին առթիւ, զոր անցեալ չաբթու Բերայի մէջ կատարեց սիրողներու խումբ մը, ղեկավարութեամբ Գ. Արամ Մատաթեանի.—

«Անցեալ օր ներկայ եղայ «Պէպօ»ի ներկայացման, որ բեմադրուեցաւ մասամբ սիրողներէ եւ մասամբ բուն դերասաններէ բաղկացեալ խումբի մը կողմէ:

Ինծի համար չատ օգտակար եղաւ բուն պատճէնը տեսնել այ թատրգութեան, որուն չարժանկարը չաբաթներով ցուցադրուեցաւ Իսթանպուլի սինէմաներուն մէջ:

«Պէպօ» գործն է հայ նշանաւոր թատերագիր Սունդուկեանցի եւ առաջին անգամ ներկայացուած է Թիֆլիսի մէջ, 66 տարի առաջ, 1870ին: 66 տարի առաջ գրուած այս թատերգութիւնը այնքան ուժեղ է թէքնիքէ թէ էութեան տեսակէտով, որ այսօր կրնայ իբրեւ դասագիրք ծառայել մեր չատ մը — բայց ոչ, դժբախտաբար չատ քիչ, քանի մը հատ համբուող— մեր թատրագիրներուն համար: Միշտ ալ խօսելով, 66 տարի առաջ «Պէպօ»ն գրող Սունդուկեանի արժէքով թատերագիր չկայ տակաւին մեր մէջ:

Ցետոյ ուշագրաւ է որ ցարական Ռուսիոյ գրաքննութիւնը ինչպէս արտօնած է նման երկի մը բեմադրութիւնը:

«Պէպօ»ն չատ լաւ եւ խնամով ներկայացուեցաւ, Եթէ քիչ մը աւելի պատրաստուէին, աւելի ճիշդը եթէ միջոց ունենային աւելի պատրաստուելու, այդ խումբը կրնար անթերի խաղ մը երեւան բերել:

Կ'ուզէի որ «Պէպօ»ն բազմաթիւ անգամներ բեմադրուէր, աւելի լայն ռէքլամով եւ աւելի աղէկ պատրաստութեամբ:

...թրոյական աջակցութիւն ընծայուելէն, անկասկած կը չահէր աշխարհի անոյժնութեան մրցանիշը: Դժբախտաբար, սակայն, այդ երկու առաւելութիւններէն ալ զրկուած է: Օտարները «Հայաստանի աւերակներ բոլոր» կը կոչեն զինքը: Մենք, Հայերս կը ծափահարենք ու կ'անցնինք:

Կ'իմանամ թէ կարգ մը երիտասարդ հայրենակիցներ փորձ մը կը կատարեն այժմ Լոնտոնի մէջ, կազմակերպելու ձեւի մը վերածելու համար իր մրցումները. (իր յաղթանակներուն արդիւնքին առիւծի բաժինը կը տանին օտարները): Բայց Լոնտոնի գաղութը չատ փոքր է այդ ձեռնարկը յաջողցնելու համար: Ֆրանսահայ մարզական կազմակերպութիւնները կ'արժէ որ հետաքրքրուին Սանուկեանով եւ ծանօթացնեն զինքը թէ Ֆրանսայի եւ թէ ամբողջ Եւրոպայի մէջ: Հայկական միջոց, արուեստը եւ բազուկը հաւասար կերպով պէտք է քաջալերուին այս օտար ափերուն վրայ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

շինութեան գործարանի մը բանուորները, բայց անոնք մերժեցին: (Այս համաձայնութիւնը նիւթեր կը հայթայթէ արեւելեան սահմանի ամրութեանց համար):

Շարժումը տարածուած է ոչ միայն մետաղագործական, այլեւ հիւսուածեղէնի գործարաններուն մէջ: Կօշիկի մեծ գործարաններու բանուորներն ալ գործադուլ հռչակեցին երէկ, հինգշաբթի:

*** Մարսէյլի մէջ գործադուլ հռչակեցին «Ֆոռժ է Շանթիէ տը լա Մէտիթէռանէ»ի բանուորները, պահանջելով գործադրել 1920ի հաւաքական պայմանագիրը, ունենալ աշխատավարձը, եւն.:

*** Ինչպէս Փարիզի, նոյնպէս գաւառի մէջ շատ մը գործարաններ տեղի կուտան անմիջապէս, իսկ ուրիշներ կը սպասեն բանակցութեանց ելքին: Շարժանկարի մեծ հաստատութեանց եւ մասնաւորապէս Փաթէի բանուորներն ալ գործադուլ հռչակեցին Շարժումը կը ծաւալի ժամէ ժամ, նոր անակնկալներ ստեղծելով Օտար հաստատութիւններ ալ ազդուած են:

Նոր դէպքեր Պաղեստինի մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնաժողովը որոշեց յառաջիկայ չորեքշաբթի նկատի առնել Անգլիոյ տեղեկագիրը՝ Պաղեստինի մասին, այն յայսով թէ կարելի պիտի ըլլայ զեկուցում տանիլ մինչեւ մէկ շաբաթ:

Չորեքշաբթի օր արաբ ահաբեկիչներ ուժանակով պայթեցուցին երկու կամուրջներ, Փեթրոնի մէջ, եւ խզեցին հեռաձայնի գիծերը՝ մինչեւ մէկ մղոն տարածութեան վրայ: Եաֆայի շրջանին մէջ ռումբ մը նետուեցաւ ոստիկանական պահականոցի մը վրայ եւ կայան մը կրակի տրուեցաւ: Ուրիշ ռումբ մը պայթեցաւ Աքիայի փարոսին մօտ:

Եաֆայի մէջ խումբ մը Արաբներ այցելեցին քանի մը Հրեաներու որոնց հետ բարեկամ եղած էին տարիներով: Արաբները ջուր ուզեցին եւ խմելէ վերջը կրակ բացին Հրեաներուն վրայ, ծանրապէս վիրաւորելով մէկը՝ բժիշկ, ուրիշ մը՝ ուսեալ:

Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին չնչտուեցաւ արաբ ահաբեկիչներու յանդգնութիւնը, բայց կը յուսացուի թէ ձեռք առնուած բացառիկ միջոցները պիտի կրնան խափանել խռովութեանց տարածումը: Հրամայուած է առանց այլեւայլի ձերբակալել անոնք որ զէնք եւ պայթուցիկ ունին: Արգիլուած է պայթուցիկներու շինութիւնը եւ ներածումը: Չորեքշաբթի գիշեր անգլ. պահակախումբ մը յարձակում կրեց Երուսաղէմի հին քաղաքամասին մէջ: Անմիջապէս խուզարկութիւն կատարուեցաւ շրջակայ տուներուն մէջ, բայց վտանգաւոր բան մը չգտնուեցաւ: Ամբողջ երկիրը պաշարման վիճակի ենթարկուած է գործնապէս: Եաֆայի մէջ Արաբները սարքի տուեր քաղաքապետութիւնը: Կասկածելով թէ Պաղեստինի ոստիկանութիւնն ալ կրնայ միանալ գործադուլին, անգլ. զինուորներ զրկուեցան, պաշարելու համար:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ նորէն այցելելով Անգլիոյ արտաքին նախարարին, հաւաստիքներ ընծայեց Իտալիոյ բարեկամութեան մասին եւ շեշտեց թէ Մուսոլինի երբեք նպատակ չունի վնասելու Միջերկրականի անգլիական շահերուն: — Միեւնոյն առթիւ Լոնտոն կը գտնուի Ֆօն Ռիպպէնթրոփ, Հիթլէրի լիազօրը, եւ կը ջանայ տեսակցիլ Պ. Իտընի հետ, թէեւ այս վերջինը խոստացած է Ֆրանսացիներուն՝ միակողմանի բանակցութիւններ չկատարել Գերմանիոյ հետ, մինչեւ որ Հիթլէր պատասխանէ ծանօթ հարցարանին.

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ՄԸ կը տիրէ ամէն կողմ. Անվէրսի նաւահանգստի 12.000 բանուորները գործադուլ հռչակելով, ջլատեցին բոլոր գործողութիւնները: Մօտ 95.00 բանուորներ գործադուլ հռչակած են Մադրիտի մէջ, իսկ 100.000 հոգի ալ՝ Մալակայի հարաւ. նահանգին մէջ (Սպանիա): Գործադուլ ծագած է նաեւ Վալլյի եւ Մակեդոնիոյ մէջ (Յունաստան):

ՏԱՐՏԱՆԵԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ հարցը քննելու համար, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը հրաւէրներ ուղղեց չահակից պետութեանց: Ժողովը պիտի գումարուի յունիս 22ին. Խ. Միութեան ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ Պ. Լիթվինով:

Դպրոցական հանդէս

Կազմակերպուած Գօմոնի Թաղականութեան կողմէ,
ի Նպաստ Մանկապարտէզի եւ Մատուռի
7 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, վարանդեան սրահին մէջ
Բացման խօսք Նախագահին կողմէ: Կը խօսի Պ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Երգ եւ արտասանութիւն մանկապարտէզի փոքրիկներուն կողմէ:
Բարեհաճ մասնակցութեամբ Շանթ թատերախումբին, կը ներկայացուի
ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ եւ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐԺԱԿԱԼԸ
ղեկավարութեամբ Պ. Վահր. Վարդանեանի:
Կը խնդրուի Գօմոնի շրջակայ թաղերու, ինչպէս նաեւ քաղաքի մեր քայրենակիցներէն քաջալերել այս ձեռնարկը իրենց ներկայութեամբ:
Մուտք 1 Ֆր.

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւն

ՔԱՑՄԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
14 Յունիս, կիրակի ժամը 17էն կէս գիշեր
Բ. Հ. Ը. Միութեան սրահներուն մէջ, 8 Rue Bossuet, Paris (10e)
Métro Poissonnière կամ Gare du Nord
Մուտք 15 Ֆր., Միութեան անդամներուն 10 Ֆր.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Ենիկ եւ Լուիզի Գէօրէքեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Rue Jean Goujon, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց ողբացեալ հօր Մայիսի ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԷՕՐԷՔԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ՝ կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյ Զօրի Հայր. Միութեան ընդհանուր ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը Երկու 3ին, 119 Av. d'Italie, սրճարանին մէջ

ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 181 Cours Lafayette, սրճարանի սրահը: Ներկաներու թիւը քուէարկ պիտի համարուի: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն վարչութեան մէկ տարուան քարոզչական եւ նիւթական գործունէութեան: Ցեկոյց դպրոցներու փակման առթիւ եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

50 մեթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 28 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) ապարանքներ, 1 փիէսնոց 2000. եւ 2 փիէսնոց **2350** Ֆր. եար չօֆաժ միասին.

Ամառ գինով մէկ խանութ:
Դիմել ծ'անկողի վրայ 72-74 Bld. Rodin à Issy-les Moulineaux

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ յարկաբաժիններ, ամէն յարմարութիւններով (tout confort), մէկ մեծ սենեակ, խոհանոց, 1300-1750 Ֆր. (շոգ եւ շօֆաժ մէջը ըլլալով): Դիմել՝ 13-15 rue de la Vistule, մեթրօ Maison Blanche.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA
59 Avenue de Saxe LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ՓՈՐՁԻ ԱՏԵՆ (Նկար Photo Massis)

ՅԱՅՏԱԳԻՐ Իրիկնամուտ, Թիթեռնիկներու պարը, Հովը, Գեղջկական շարք, Հ. Մ. Ը. Մ.ի քայլերգ. եւ առաջին անգամ ըլլալով ԳԱՐԹԻՒԵԱՆԻ ՆՈՐ ՀԵՂԻՆԱԿԱԾ եւ նահատակներու յիշատակին նուիրուած ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԷՆ ԲԱԺԻՆ ՄԸ (Աստուածածնայ մեղեդի, Հայր մեր, Միայն Սուրբ, Ամէն Հայր Սուրբ, Տէր ողորմեա, Քրիստոս պատարագեալ, ընկերակցութեամբ նուագախումբի):

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐՄԷ ՊԱՐԹԷՒԵԱՆԻ
ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՀԱՄԵՐԳ,
ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ԿԱԶՄՈՒԱԾ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ
6 Յունիս, շաբաթ երեկոյ, Salle Gaveau-ի մէջ
45 rue la Boëtie, Métro Miromesnil
Կը մասնակցին M. LUCIEN QUATTROCCHI
Ա. ջութակ Փարիզի օփերայի
Mlle NELLY GAUTHIER (Թաւջութակ
եւ ՍՈՆՐՍ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (պարիթօն)
Տոմսերը կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի մօտ, 51 rue Mr. le Prince եւ Salle Gaveau.
Գին՝ 25, 20, 15, 10 Ֆր. եւ 7.50 Ֆր. (տեղուն վրայ)

Հ. Ց. Դ

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վահագն» խումբի ընկերական ժողովը, այս կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին, Գատ. Միութեան գրադարանին մէջ: Ներկայացուցչական ժողովի զեկոյց. յետոյ տեղի կ'ունենայ վիճաբանական ժողով, որուն կրնան ներկայ գտնուիլ նաեւ համակիրները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին
Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ցէրքլը կաթոլիկի սրահին մէջ.
Կը նախագահէ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին
Հանդէսը պիտի սկսի օրուան տօնը խորհրդանշող գեղեցիկ պատկերով մը:
Մուտք՝ ծախսերու մասնակցութեան համար 1 Ֆր.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ Ի ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի
Կը նախագահէ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Salle Gallemant-ի սրահին մէջ, (կայարանին դիմացը)
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
Կ'երգեն՝ Տիկ. Մ. Խաչատուրեան, Օր. Գնեալեան եւ Պ. Մ. Խուպեան:
Կ'արտասանեն ընկ.ներ Օ. Կարապետեան, Ե. Երկանեան եւ Ս. Ճիհանեան:
Կարգ ուժերով կը ներկայացուի Օտեանի
ՏԱՑԻ ԿԱՐԱՊԵՏ կամ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՓԵՍԱՑՈՒՆ
3 արար, 2 ժամ խնդուք
Մուտք 5 Ֆր., անգործներու 3 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

13 Յունիս, շաբաթ երեկոյ, Brebant Marseillais-ի սրահին մէջ:
ՊՈՐՏՕԻ ՄԷՋ.— Յունիս 7
Կը խօսի ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Դաշտահանդէս եւ ճաշկերոյթ

Ռոպէնսոնի դարաստանին մէջ, MAISON FIQUET
Փարիզի Հարաւային շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ,
ի Նպաստ վարժարանին
Յունիս 7ին, առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ գիշերուան ժամը 10
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Կը ներկայացուի Ե. Օտեանի եւ Մ. Կիւրճեանի ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ
ղեկավարութեամբ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի.
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ
Թառ եւ ռուսական նուագախումբ
Անձրեւի պարագային ապահով մեծ սրահ:
Մուտք 3 Ֆրանք.
Ճոխ պիւֆէ, գիւրամատչելի գիներով:
Հաղորդակցութեան միջոց.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ հանրակառքը, որ միայն եւ եթ թիքէով ձեզ պիտի տանի մինչեւ Ռոպէնսոն, թէրմինիւս:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԹԻՒ (7)

ԱՆՁՐԵՒ

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Պ. Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՈՀԸՄ

— Կ'ակնկալեմ որ գործս պատրաստ ըլլայ: Պիտի գործեմ, ու պիտի գործեմ արագ: Եթէ ծառը փտած է, պէտք է կտրուի ու կրակը նետուի:

Եւ երեկոյեան — զօրաւոր թէյէն յետոյ, որ իրենց վերջին ճաշն էր — մինչ նստած էին չոր սրահին մէջ, ու կիները կը գործէին եւ Տոքթ. Մէքֆէյլ իր ծխափողը կը ծխէր, միսիոնարը պատմեց կղզիներու մէջ ունեցած իր գործի մասին:

— Երբ այնտեղ գացինք՝ անոնք ոչ մէկ գաղափար ունէին մեղքի մասին, անոնք կը կոտրէին պատուիրանները՝ մէկը միւսին ետեւէն, առանց գիտնալու թէ մեղք կը գործէին: Ու կը կարծեմ թէ՝ իմ գործին ամէնէն դժուար մասն էր մեղքի գաղափարը ընտրանիներ պարզել բնիկներուն:

Մէքֆէյլները արդէն գիտէին թէ՝ Տէյվիտսըն հինգ տարի գործած էր Սողոմոն Կղզիներուն մէջ, իր կնոջ հանդիպելէ առաջ: Կինն ալ միսիոնար մը եղած էր՝ Չինաստանի մէջ: Անոնք իրարու ծանօթացած էին Պոսթըն, ուր կ'անցընէին իրենց արձակուրդին մէկ մասը՝ մասնակցելով միսիոնարական համաժողովի մը: Իրենց ամուսնութեան առիթով՝ անոնք նշանակուած էին գործելու այն կղզիներուն մէջ, ուր գործած էին անկէ ի վեր:

Պ. Տէյվիտսընի հետ ունեցած իրենց ամբողջ խօսակցութեան ընթացքին, մէկ բան յստակ կերպով երեւան ելած էր, եւ այդ անոր անվրէպ քաջութեան էր: Բժիշկ միսիոնար մըն էր ան, եւ ենթակայ կոչուելու n եւ է ժամանակ կղզեխումբի n եւ է մէկ կղզիէն միւսը: Նոյնիսկ կէտձկնորս նաւը շատ ապահով փոխադրական միջոց մը չէ Խաղաղականի մէջ՝ անձրեւոտ եղանակին, սակայն, անոր ետեւէն յաճախ կը զրկուէր պարզ կուր մը, եւ այդ պառկած վտանգը մեծ էր: Հիւանդութեանց կամ արկածներու ժամանակ ան վայրկեան մը իսկ չէր վարաներ: Աւելի քան տասնեակ մը անգամներ ան գիշերներն անցուցած էր կուրծքէն նեխ անցնող ջուրը պարպելով, եւ մէկէ աւելի անգամներ Տիկին Տէյվիտսըն կորսուած նկատած էր զայն:

— Երբեմն կը խնդրէի իրմէ որ չերթայ, ըսաւ Տիկին Տէյվիտսըն, կամ առնուազն սպասէր մինչեւ օդը խաղաղէր, բայց ան բնաւ չէր լսեր: Յամառ ու կամակոր է ան, ու անգամ մը որ բան մը գնէ միտքը, ոչինչ կրնայ փոխել զայն:

— Ինչպէս պիտի կրնամ պահանջել բնիկներէն որ ապաւինին Տիրոջը, եթէ ես կը վախնամ Անոր ապաւինելէ, բացագանչեց Տէյվիտսըն: Ու ես չեմ վախնար, չեմ վախնար: Անոնք գիտեն որ, եթէ իրենց նեղութեան ժամանակ մարդ զրկեն ետեւէս, ես պիտի երթամ, եւ թէ այդ կարելի է մարդկօրէն: Ու կը կարծէ՞ք թէ Տէրը պիտի լքէ զիս, երբ իր գործին վրայ եմ: Հովը կը փչէ իր հրամանով եւ ալիքները կը բարձրանան ու կը կատղին իր խօսքով:

Տոքթ. Մէքֆէյլ երկչոտ մարդ մըն էր: Ան երբեք ընտելացած չէր խրամատներուն վերեւէն եկող ռումբերու շառաչներուն, ու երբ գործողութիւն կը կատարէր վիրաւորմարանին մէջ՝ քրտինքը կը հոսէր իր ճակատէն ու կ'աղօտէր իր ակնոցները՝ իր դողացող ձեռքը զսպելու ճիգին մէջ: Ան սարսռաց քիչ մը, երբ նայեցաւ միսիոնարին:

— Երանի կարենայի ըսել թէ՝ ես բնաւ վախցած չեմ, ըսաւ ան:

— Երանի թէ կարենայիր ըսել թէ կը հաւատաս Աստուծոյ, վրայ բերաւ միւսը:

Սակայն, պատճառով մը, այդ երեկոյ, միսիոնարին մտածումները վերադարձան այն օրերուն, երբ ինք ու իր կինը առաջին անգամ անցուցած էին կղզիներուն վրայ:

(Շար.)

ՏԻՐՈՒՀԻ ՋԱՌԱՔԵԱՆ

կուտայ դասեր՝ դաշնակի եւ Մարթընոյի երաժշտական ալիքներու (դարուս ամենամեծ գիւտերէն մէկը)
6 Villa des Sablons, (81 Ave. de Roule վրայ) Porte Maillot-ի մօտ, **Neuilly sur Seine**. Կ'ընդունի շաբաթ օրեր 2–5 կամ ժամադրութեամբ նախօրօք:

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'Ecole des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68–02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նոթէրական արձանագրութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն Իրաւագիտական քննութեանց եւ մեքենաներու պատրաստութիւն՝ ճամբու եւ պատասխանատուութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 Ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5–7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:
Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Դերձակատուն
ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ
31 Route de Choisy, Ivry s/Seine
Հեռաձայնել Italie 13–45
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու
Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին
Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ
Ձեր շինելիքներուն համար դիմեցէք
մեր դերձակատունը

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ
ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ
Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը:
Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ա. ՑԱԼԱՔԻՒՔԵԱՆ
8 rue Suffren, Marseille— Tél. D. 70-89

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameune, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՈՐԹՈՒՆԵԳԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 6 ՅՈՒՆԻՍ

SAMEDI 6 JUIN 1936

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3133

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Հիմա որ կազմուած է նոր դահլիճը, նախագահութեամբ Գ. Լէօն Պլումի, ոչ միայն Ֆրանսան, այլ եւ արտաքին աշխարհը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին։

Անշուշտ նոր կառավարութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ վերահաստատել ռամկական կեանքը, լուծելով գործադուլի տագնապը, որ հասած է ամենագոյն աստիճանին, իբրեւ տարերային հոսանք մը։

Այս մտահոգութեամբ էր որ, Ներքին եւ արտաքին նախարարները — երկուքն ալ ընկերվարական — գործի ձեռնարկեցին անմիջապէս. իսկ վարչապետը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ երէկ, յատկապէս այս տագնապի մասին.

Հարց է թէ կառավարութիւնը, որ ապարէզ իջած է յանուն Ժողովրդական Ճակատի, պիտի կրնա՞յ կամ պիտի ուզէ՞ գործադուլը դադրեցնել վարչական եղանակով։

Բանակցութիւնները խզուած են, արդէն, գործատիրական եւ բանւորական պատուիրակութեանց միջեւ։ Նոյն իսկ այն հաստատութիւնները որ առժամեայ համաձայնութիւններ կնքած էին, նորէն ինկան բանթողներու իշխանութեան տակ։ (Այսօր պիտի կարդաք նկարագրութիւն մը՝ գործարաններու գրաւման մասին, այնքան պատկերալից)։

Գործադուլի տագնապը փափուկ հանգամանք ունի մանաւանդ անոր համար որ, ուղղակի կը շօշափէ Ժողովրդական Ճակատին փոխադարձ յարաբերութիւնները։

Այսպէս, անոր գլխաւոր թեւերէն համայնավարները չեն մասնակցիր կառավարութեան, արմատականները կը մասնակցին, բայց միշտ կը խուսափին յայտարարութիւններէ, իսկ ընկերվարականները հարկադրուած են մէջտեղ մը գտնել, պետական պատասխանատուութեան եւ զանգուածներու ճնշման միջեւ։

Դեռ չորրորդ ազդակ մը, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, որուն ենթակայ են Արհեստակցական Միութիւնները, կը գտնուի դժուար փորձի մը առջեւ, — պիտի կրնա՞յ սանձել տարերային հոսանքը եւ արժեցնել իր հեղինակութիւնը։

Լուր մը, վերջին պահուն,— նոր վարչապետին ճառը լաւ տպաւորութիւն գործած է բանուորներուն վրայ։ Գ. Լէօն Պլում խոստացած է խորհրդարանին ընդունիլ տալ հաւաքական պայմանագիրը եւ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի օրէնքը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓԱՐԻԶԸ ԱՌԱՆՑ ԹԵՐԹԻ

— o —

Մի՛ գիտեր ուրիշ առեն պատահա՞ծ է, բայց ինծի որ տեսայ հինգշաբթի օր, առաւօտ եւ իրիկունը, կարելի չէ մոռնալ։

Փարիզը առանց թերթի,— կրնա՞ք երեւակայել։

Առտուն մեր արուարձանի գրասենեակը կը հանգիպիմ ինչպէս ամէն օր։ Փոքր է ամենօրեայ թերթերու մատակարարման սեղանը։ Միայն «Փոփիւլէռ» ունի, այն ալ 5 — 10 հատ։

— Գործադուլ հռչակուած է, թերթ չկայ։

Կ՚անցնիմ կայարան, գրավաճառին։ Օրաթերթի հետքն իսկ չկայ։ Ճարահատ, քանի մը շաբաթաթերթեր շարուած է վաճառորդ կինը։

Կը մտնեմ կառախումբ։ Բոլորին աչքերը պարապ, աչքերը բաց։ Վագոնին մէջ ծանօթներս. ամէն ինծի կը նային, միայն իմ ձեռքս տեսնելով թերթ մը, այն ալ ... երկարաձիգ։

Յաջորդ կայարանին բազմութիւն մը կը խուժէ մեր վագոնը։ Միայն մէկուն ձեռքը՝ «Ժուռնալ» մը։

Քովս նստած ծեր մարդը,— Ան ...

Բազմութիւնը կառախումբէն դուրս կը հոսի գետի մը պէս, եւ կը տարածուի ամէն ուղղութեամբ, ինչպէս ամէն օր։ Բայց այս անգամ գործի հասնելու հոգին առաջ, մտածելով ուրիշ անհամբերութիւն մը, — թերթ ծախել։

Եւ խումբ խումբ կը վազեն կայանի գրախանութները, որոնք հատ մը չունին։

Հեռուէն կ՚երեւայ որ թերթ չկայ։ Խանութներու առջեւի մասը — սովորաբար թերթերու բաժինը դարձեր է որբ — ... ինչպէս խանութին տիրուհին։ ... մարդիկ չեն հաւատար ... աչքերուն եւ կը դիմեն, կը ... իրենց ակնոցով լսելու ... միեւնոյն պատասխանը.

— Գործադուլ հռչակուած է, թերթ չկայ։

— Ո՞ր եւ է թերթ։

— Ո՛չ մէկ թերթ։

— Հապա ուրիշներ ծախած են։

— Մեզի չեկաւ։

Կը հանդիպիմ հրապարակի մեծ կրպակը (քիօսք), որ «Յառաջ» ալ կը ծախէ։ Եղած - չեղածը՝ ճիշդ ինչ ... «Փոփիւլէռ», որ կը հալի ձեռքս ...

Բարեբախտաբար քանի մը օրինակ անգլերէն թերթ ունէր, եւ «Նիւ Եորք Հէրըլտ» մը ու «Տէյլի Մէյլ» մը առնելով մտայ փապուղին (Մեթրօ)։

Նորէն ես էի բախտաւորը, երբ թերթով։

Մեթրօ Թոլպիաք,— «Յառաջ»ի կայարանը։ Ոչ մէկ լրագիր։ Դուրսը, մառնուտ խանութի մը մէջ, քանի մը թերթեր, համրանքով ծարուած։

Եւ այսպէս օրը իրիկուն եղաւ։ «Փառի - Միտի», կէսօրուան թերթը, լոյս չտեսաւ։ «Էնթրանսիժան» յայտնած էր կէս օրուան տպագրութիւնը բաշխել քանի մը գլխաւոր հրապարակներու վրայ. իսկ իրիկուան ժամը 8ին՝ ուրիշ տպագրութիւն մը։ Փողոցի վաճառորդները սպասարած էին — ինչպէս հացավաճառները։ Դրամը կը ձեռէին տուփին մէջ,— եւ սակայն շատ քիչերը յաջողեցան հատ մը ձարել։

Չերեւցան միւս թերթերը,— ոչ «Փառի - Սուար»ը, ոչ «Թանը», եւ ոչ ալ «Տէպա»ն։

×

Գործադուլը կատարեալ էր երէկ, ուրբաթ։

Գրախանութները եւ կրպակները դուռներուն առջեւ փակցուցեր էին մանուտ ազդեր,— «Թերթ չկայ»։

Դուրսը, հրապարակներու վրայ, բոլոր «քիօսք»ները գոց։ Սէն - Լազարի կայարանին առջեւ, խումբ - խումբ արքայականներ կը ծախէին իրենց թերթը, «Աքսիոն Ֆրանսէզ», որ կը հասնէր ընկերակցութեան մօտակայ խանութէն։

Աւելի անդին, Օփերայի հրապարակին վրայ, բացարձակ ամայութիւն։ Բոլոր կրպակները փակ։ Ոչ իսկ օտար, մանաւանդ անգլերէն թերթ, քանի որ գործադուլը ուղղուած է ... բաշխման գլխաւոր հաստատութեան, Հաշէթի դէմ։

Նորէն մեր թաղին մէջ, պատահաբար գտայ Փոփիւլէռ մը, որ կը հալէր ձեռքի վրայ, յետոյ «Իւմանիթէ»ն։

Եւ այսպէս օրը իրիկուն եղաւ։

— «Քիօսք»ները գոց են, Յառաջը ո՞ւր պիտի ծախէ, կը հարցնեն «վարչականներն ու տպարանատէրը։

— Մենք մեր պարտականութիւնը կը կատարենք, մնայով պատնէշին վրայ։ Մնացեալը թող մտածէ... «Ժողովրդական Ճակատ»ը։

— Իսկ եթէ հանրակառքերը, երկաթուղիները եւ փապուղին ալ դադրի՞ն։

— Միշտ պատնէշին վրայ։

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏՈՒԹԵԱՄԲ ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄԻ

Ներքին եւ Աշխատանքի նախարարները անմիջապէս գործի ձեռնարկեցին

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, վարչապետ Սառօ իրիկուան դէմ Էլիզէի պալատը երթալով, հանրապետութեան նախագահին ներկայացուց դահլիճին հրաժարականը։ Նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց և, նախապէս խորհրդակցած ըլլալով Ծերակ․ Ժողովի եւ Ծերակոյտի նախագահներուն հետ, նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը յանձնեց Գ. Լէօն Պլումի։ Նոր վարչապետը ժամը 6.15ին ներկայացաւ պալատ ։ Դահլիճին ցանկը պատրաստ էր արդէն, եւ Գ. Լէօն Պլում զայն հանրապետութեան նախագահին ներկայացուց ժամը 9ին։ Յետոյ հետեւեալ յայտարարութիւններն ուղղեց ժամուլի ներկայացուցիչներուն։

— «Թերեւս քիչ մը երկար գտնէք ցանկը, բայց ան կը պարունակէ նորութիւն մը որուն մեծ կարեւորութիւն կու տամ ես,— երեք կիներ աւելցած են դահլիճի կազմին վրայ։ Զանազան կուսակցութեանց միջեւ դահլիճ մը կազմելու իրողութիւնը կարգ մը պարտաւորութիւններ կը հարկադրէ, որոնք դիւրահասկնալի են։ Ես պարտք սեպեցի տեղ յատկացնել կարգ մը նոր սպասարկութեանց։ Մենք գտնենք պիտի զարգացնենք համաձայն ընդհանուր բարիքին,— մարզանք, զբօսանք, պաշտպանութիւն մանկութեան, Ֆիզիքական կրթութիւն։ Անշուշտ նկատեցիք թէ նախարարական ցանկին ներկայացումը քիչ մը կը շեղի ընկալեալ սովորութիւններէն։ Եթէ այդպէս վարուեցայ, պատճառը այն չէ որ աժան նորամոյծի մը (նովաթէօր) ձեւերը առնել կ՚ուզէի։ Ես ինքնատպութիւն չփնտռեցի։ Շատ լուրջ մտահոգութիւններ դիմաւորելու համար էր որ վճռեցի առանձնել նախարարական խորհուրդին նախագահութիւնը առանց պաշտօնի։ Ես միշտ նախագահական պաշտօնը նկատած եմ համակարգութեան, կապակցութեան պաշտօն մը։ Նախարարական աշխատանքին օրամասնական բաշխումը պիտի դիւրացնէ վարչական խորունկ բարենորոգումներու ձեռնարկը, նախապէս պատրաստելով եւ համակարգելով գործերը։ Կը յուսամ աւելի լաւը կատարել, որքան երկարի կառավարութեան գոյութիւնը ։ Անհրաժեշտութիւն մըն է այս, այնպիսի շրջանի մը մէջ երբ պետական պաշտօնները շարունակ կ՚ընդլայնին եւ այնքան բազմազան հանգամանք մը կը ներկայացնեն։ Ինչ կը վերաբերի մեր քաղաքականութեան, անշուշտ կը հասկնաք թէ անոր գեկուցումը կը վերապահեմ խորհրդարանին։ Մնաց որ, արդէն բաւական բան գիտէք մեր ծրագրին գլխաւոր գիծերու մասին։ Կառավարութիւնը խորհրդարանին պիտի ներկայանայ շաբաթ օր։ Կը կարծեմ թէ առով մենք գրեթէ կոտրած կ՚ըլլանք արագութեան մրցանիշը։ Վաղը ժամը 12.30ին (երէկ) ճառ մը պիտի խօսիմ ձայնասփիւռին առջեւ, ներքին կացութեան եւ աշխատանքի վէճերուն առթիւ։ Այս իրիկուն իսկ, Ներքին եւ աշխատանքի նախարարները գործի պիտի ձեռնարկեն »։

Նոր դահլիճին կազմը

— o —

Նոր դահլիճին մէջ կը գտնուին երեք անպաշտօն նախարարներ, վարչապետէն զատ,— նախկին վարչապետ Շօթան (արմատական), ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Փօլ Ֆոռ, եւ Գ. Վիօլէթ։ Իսկ երկու հոգի ալ՝ իբրեւ խորհրդական վարչապետութեան (Մարքս Տորմուա եւ Թէսան)։ Ազգային պաշտպանութեան ղեկավարութիւնը, բանակ, նաւատորմ եւ օդատորմիղ, յանձնուած է նախկին վարչապետ Գ. Տալատիէի, որ միեւնոյն ատեն փոխ - վարչապետ է ։ Ծովային նախարարն է Կամպէ-Տիւփարք, օդանաւայինը՝ նախկին նախարար Գ. Քօ, իսկ նաւատորմին փոխ - նախարարը՝ Գ. Գլանքօ։

« Ընդհանուր վարչութիւն » գլուխին տակ ամփոփուած են հետեւեալ նախարարութիւնները,— Ներքին՝ Սալանկրօ (ընկերվարական), խորհրդականը՝ Օպառ, դատական՝ Ռիւքառ, կրթական՝ Ժ. Զէյ, խորհրդական՝ Տիկին Պրունսվիկ, խորհրդական (փոխ - նախարար) գիտական հետազօտութեանց համար՝ Տիկին Ժոլիօ - Քիւրի։

Ուրիշ գլուխ մը, «արտաքին յարաբերութիւններ եւ անդրծովեան Ֆրանսա», կ՚ամփոփէ հետեւեալ նախարարութիւնները.— Արտաքին՝ Իվօն Տէլպոս (արմատական, խորհրդական՝ Վիէնօ, գաղթային՝ Մ. Մութէ (մեր հանրածանօթ բարեկամը)։

« Ելեւմուտք եւ պետական պարտք» գլուխին տակ կ՚իյնան ելմտական նախարարութիւնը (Վէնսան Օրիօլ, ընկերվարական) եւ հանգստեան թոշակներու նախարարութիւնը։

« Ազգային տնտեսութիւն» — նախարար՝ Սփինաս (ընկերվարական), խորհրդական հանքերու, ելեկտրականութեան եւ հեղուկ վառելանիւթերու՝ Ռամատիէ, հանրօգուտ շինութեանց՝ Պըտոււ, փոխ - նախարար առեւտրական նաւատորմի՝ Թասօ (Մարսէյլի քաղաքապետը) առեւտրական նախարար՝ Գ. Պասթիտ, հողագործական՝ Մօնէ, թղթատարական՝ Ժարտիլիէ։

« Ընկերային համերաշխութիւն» — Աշխատանքի նախարար՝ Լըպա, (ընկերվարական, «Փօփիւլէռ»ի վարիչ-տնօրէնը), առողջապահական՝ Սէլիէ, խորհրդական Ֆիզիքական կրթութեան համար՝ Տէգարնօ, խորհրդական զբօսանքներու եւ մարզանքներու կազմակերպութեան՝ Լակրանժ, խորհրդական մանուկներու պաշտպանութեան համար՝ Տիկին Սիւզան Լաքոռ։

Իւրաքանչիւր խմբաւորման նախագահները պիտի ըլլան հինգ ղեկավար նախարարները,— 1. Տալատիէ (ազգ. պաշտպանութիւն), 2. Սալանկրօ (ընդհ. վարչութիւն), 3. Սփինաս (ազգ. տնտեսութիւն), 4. Իվօն Տէլպոս (արտաքին յարաբերութիւններ) — 5. Լըպա (ընկերային համերաշխութիւն)։ Վարչապետութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը պիտի վարէ Ժիւլ Մօք (ընկերվարական)։ Ընկերվարական նախարարներուն եւ խորհրդականներուն թիւն է 15։

*** Երեսփ. Ժողովը հինգշաբթի օր նիստ գումարելով, 150ի դէմ 377 ձայնով նախագահ ընտրեց Գ. Էռիօն։ Միւս թեկնածուն ազգայնական մըն էր, Թասվիէ Վալա։ Վեց փոխ - նախագահներէն երկուքը ընկերվարական են, մէկը՝ արմատական, մէկը՝ համայնավար (Ժագ Տիւքլօ), մէկը՝ կեդրոնի խմբակցութեան անդամ, իսկ մէկը՝ թունդ աջակողմեան, Էա. Սուլիէ, (որ ներկայ էր Մայիս 28ի տօնակատարութեան)։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԱՒԵԼԻ ՍԱՍՏԿԱՑԱՒ

— · —

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 500.000 ԲԱՆԹՈՂՆԵՐ

— o —

Լուրջ վախեր հաղորդակցութեանց եւ պարենաւորման մասին

Մէկ օրէն միւսը աւելի սաստկանալով, գործադուլը աննախընթաց համեմատութեան մը հասած էր երէկ, ուրբաթ։ Բանթողներուն թիւը կ՚անցնէր 500.000ը։ Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ 75 հաստատութեանց բանուորները արդէն շահած են յաղթանակը։ Ռընոյի 33,000 բանուորները, որոնք անցեալ շաբթու գործադուլ հռչակած, յետոյ համաձայնած էին առժամապէս, նորէն գլուխ վերցուցին։Փարիզի շրջանին մէջ գործադուլը վարակեց նաեւ հանդերձեղէնի ճիւղը, 5000 բանուորներով։ Շատ մը հաստատութեանց մէջ բանուորները օրական 5 — 15 ֆրանք յաւելում ստացան, վճարովի արձակուրդով եւ արհեստակցական միութիւն կազմելու իրաւունքով։

Թերթերու եւ հրատարակութեանց բաշխումը խանգարուեցաւ իբրեւ հետեւանք Հաշէթի աշխատաւորներու գործադուլին։ Բանուորական պատուիրակները ժողով գումարելով Աշխատանքի սակարանին մէջ, իրենց զայրոյթը յայտնեցին կարգ մը գործարանատէրերու բռնած ընթացքին դէմ։ Մանաւանդ կատղած էին մետաղագործական բանուորները, որոնք առաջին անգամ ձգած էին աշխատանքը, անցեալ շաբթու։ Անոնք բանաձեւ մը քուէարկեցին, յայտարարելով թէ գործատէրերը չեն յարգած իրենց յանձնառութիւնները եւ անհիմն վերապահումներ կ՚ընեն։

Հալէ, Փարիզի պարենաւորման գլխաւոր վաճառանոցին բանուորներն ալ դադրեցուցած ըլլալով աշխատանքը, լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ պարենաւորման մասին։ Բանուորներուն մէկ մասը եւ գլխաւորաբար փոխադրիչները գոհացում ստացան, բայց բոլոր դժուարութիւնները չեն հարթուած տակաւին։ Ձախակողմեան թերթերը կը հաւաստեն թէ Հալի բանուորները ամէն ջանք պիտի թափեն քաղաքին պարենաւորումը ապահովելու համար, իսկ «Աքսիոն Ֆրանսէզ» (արքայական) շատ ծանր կը ցուցնէ կացութիւնը։ Հինգշաբթի եւ ուրբաթ ամբողջ օրը պարենաւորման խանութները եւ փուռերը պաշարուած էին մտահոգ բազմութիւններով, որոնք պաշար ամբարել կ՚ուզէին։ Շատ մը թաղերու եւ արուարձաններու մէջ խուճապ ծագած ըլլալով, տրամադրելի բոլոր հացերը գնեցին եւ ուշ մնացողները առանց հացի մնացին։ Կը վախցուի որ հանրակառքերը, փապուղին եւ երկաթուղիներն ալ դադրին, եթէ կառավարութիւնը վճռական միջոցներ ձեռք չառնէ ։

Քաղաքապետական խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարեց երէկ, նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը։ Գործարանատէրերը դադրեցուցին բանակցութիւնները։ Շատեր ալ կը գանգատին թէ ծեծ կերած են բանուորներէն։

*** « Աքսիոն Ֆրանսէզ» առաջին էջին ճակատը, վեց սիւնակի վրայ հետեւեալ խորագիրը դրած էր երէկ,— « ՖՐԱՆՍԱՆ ՀՐԷԱՅԻՆ ԼՈՒԾԻՆ ՏԱԿ » (ակնարկութիւն Լէօն Պլումի)։ Այս առթիւ կը պատմէր թէ Սէնի նահանգային ժողովին անդամներէն Տարքիէ Փէլփուա (արքայական) բանաձեւ մը առաջարկած է յունիս 4ին, «հրէական բռնակալութեան եւ օտար արշաւանքին դէմ»։ Բանաձեւը երկար «նկատելով»ներէ վերջը, կը պահանջէ «ԱՌԱՆՑ ԱՑԼԵՒԱՑԼԻ ՑԵՂԵԱԼ ՀՌՉԱԿԵԼ 1918 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11Ի ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԷՆ Ի ՎԵՐ ՍՏԱՑՈՒԱԾ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, եւ խիստ վերաքննութիւն մը կատարել, որուն համաձայն Ֆրանսական հպատակութիւնը պիտի մերժուի բոլոր այն օտարականներուն որոնք նշանակելի ծառայութիւններ չեն մատուցած ֆրանսական հանրենիքին»։ Յետոյ, կ՚առաջարկէր«մանաւոր կանոնագիր մը հաստատել Հրեաներու մասին, ճշդելով անոնց քուէարկութեան, ընտրելիութեան եւ հանրային պաշտօնավարութեան պայմանները»։

*** Կացութիւնը ծանր է նաեւ գաւառի մէջ։ Լիլի շրջանին մէջ 100,000 բանուորներ դադրեցուցին աշխատանքը։ Թուլուզի մէջ որ եւ է համաձայնութիւն չէ գոյացած տակաւին։Մարսէյլի Ֆուռնիէ գործարանին 700 բանուորները գրաւեցին հաստատութիւնը։ Ուրիշ գործարաններ ալ ջլատուած են։

*** Սէնի նահանգային ժողովին համայնավար անդամները առաջարկեցին երկու միլիոն ֆրանքի անմիջական վարկ մը բանալ, օգնելու համար բանթողներուն եւ անոնց ընտանիքներուն։

*** Գործադուլէն մանաւանդ ազդուած են հետեւեալ ճարտարարուեստական ճիւղերը.— Շարժանկար, հանդերձեղէն, մետաղագործութիւն, մեծ վաճառատուններ (Փրէնթան, Սամարիթէն եւն. 65,000 բանուորներով), կաշի եւ կօշիկ, սրճարաններու եւ զբօսարաններու ծառայողներ, տպարաններ, գրավաճառութիւն, փոխադրութեանց հաստատութիւններ, պանդոկները, նպարեղէնի մեծ տուները եւն.։

Վ՚ՂԸ, ԱԻՐԱԿԻ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ

« ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ, 1896Ի ԴԷՊՔԵՐՈՒ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ։ ՄԵԶԻ ՀԱՍԱԾ ՆԻՒԹԵՐԸ ԿԸ ԲԱՒԵՆ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԵՔ ԷՋ ԼԵՑՆԵԼՈՒ, ԲԱՑՑ ՄԵԾ ՄԱՍԸ ՈՒՇ ՀԱՍԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, ԿԱՐԵԼԻ ՉԵՂԱՒ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾԱԿԱՆ ԷՋ ՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ։ ՈՒՍՏԻ ԱՒԵԼՑԱԾՆԵՐԸ ԵՒ ԿԱՐԳ ՄԸ ՆԿԱՐՆԵՐ ՊԻՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵՆՔ ՅԱՋՈՐԴԱԲԱՐ

Ղալաթիոյ խառնակիչը պաշտօնանկ

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք (1 յունիս).—

Հաւաստի աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Կուսակալութիւնը որոշած է պաշտօնէ դադրեցնել Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիի թաղականութեան ատենապետ Յովհ. Շահին Գայան (Քէչիչեան)։

Զրոյցի մը համաձայն, Քէչիչեան պիտի հրաւիրուի հրաժարական տալու առողջական պատճառով, եւ եթէ չանսայ՝ պաշտօնանկ պիտի ըլլայ։ Միւս կողմէ, կ՚ըսուի թէ առանձնապէս ալ օրինական հետապնդման պիտի ենթարկուի, որովհետեւ իր ընկերները մատակարարական անկանոնութիւններ կը վերագրեն իրեն։

Մինչեւ վերջին օրը, Յ. Քէչիչեան տակաւին կը գտնուէր Ղալաթիոյ բան-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Հայ քաղաքական մտածողութեան եւ Հայկական դատին համար ինծի կայ նիւթ մը որուն մասին պէտք է որ շատ խօսուի ու գրուի, այն ալ Թուրքիան է, իր անցեալով, ներկայով եւ ապագայով:

Որքան գրուի եւ որքան ալ խօսուի Թուրքիոյ բազմապիսի երեւոյթներուն մասին, անսպառ է նիւթը: Որքան քրքրես պատմութեան էջերը, վերլուծես դէմքերն ու դէպքերը, այնքան կը խորանայ նիւթը եւ կը ծաւալի:

Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցած ամէն մէկ շարժում եւ երեւոյթ մեզի համար կարեւորագոյն նշանակութիւն ունի եւ պէտք է ունենայ:

Թուրքիոյ մէկ ծայրէն միւսը ծընունդ առած այդ երեւոյթներուն եւ շարժումներուն հայելին է Թուրք մամուլը, որուն էջերէն ամբոխավարութեան եւ կոյր ամբարտաւանութեան հետ, Թուրք նոր սերունդ մը պատրաստելու աշխատանքն է որ կը քարոզուի նորէններէ ի վեր:

Մանաւանդ սա վերջացող քանի մը տարիներու ընթացքին, այդ աշխատանքը հասաւ իր բարձրագոյն աստիճանին.

Քեմալն ու Ըսմէթ, ապահովաբար, այնքան մեծ կարեւորութիւն չեն տար իրենց դիւանագիտական ու քաղաքական յաջողութեանց, որքան նոր սերունդի մը կազմութեան եւ այդ տարուած աշխատանքներուն:

Քաղաքական ամէն վարդապետութեան, բռնի ուժի տիրապետութեան շրջանէն սկսեալ, վաղուան պատուանդանն ու խարիսխն է որ կը փնտռէ:

Այսօր՝ բաւարար երաշխիք մը չէ վաղուան անակնկալներու առջեւ:

Այսօր՝ բռնի պարտադրուած, իշխանաւոր մականին տակ կը համրէ դանդաղ սերունդներ, որոնք միշտ ալ կասկածելի են իշխողին ու տիրապետողին:

Վաղուան պատուանդանն ու խարիսխը նոր սերունդի մը գոյութեան մէջն է: Եւ մենք, այդ ճիգն է որ կը տեսնենք մասնաւորաբար, աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին, ու նաեւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ:

Եւ հիմա, հարցը դնենք չեչտակի:

Թուրքիոյ մէջ, քեմալական տիրապետութեան շրջանէն սկսեալ, նոր սերունդ մը կը հասնի՞ թէ չկայ:

Այս նիւթին շուրջ, բաւական մելան սպառեցաւ: Եւ սակայն շատերը ճգնեցան այդ բոլորին մէջ տեսնել Մէհմէտճիկը միայն, իր բացասական կողմերով: Մոռնալով այն դերը զոր տարիները կրնային կատարել.

Տարիներու աշխատանքը իշխողներուն եւ մամուլին տուաւ իրենց արդիւնքը:

Եւ պահելով բոլոր համեմատութիւնները, կրնամ ըսել թէ, այսօր, Թուրքիոյ մէջ, նոր սերունդ կայ, ճիշդ ու ճիշդ պատկերը՝ Քեմալներու եւ Ըսմէթներու:

Եւ, քանի մը տարիներ առաջ, իր հասակը պիտի ցցէ այս սերունդը՝ Վստահաբար քեմալապետութեան:

Ինչպէս գրած էի «Յառաջ»ին մէջ մայիս 21ին, «քար դնելով մեր սրտերուն վրան, ընդունինք թէ բան մը փոխուած է Թուրքիոյ մէկ ծայրէն միւսը»

Եւ Թուրք մամուլը, ամէն օր, ամէն ժամ աւելի թոյներ կը սրսկէ նոր սերունդին մէջ:

Այդպէս կը պահանջեն Քեմալն ու Ըսմէթ.

Դպրոցներն ու ակումբները եւս, այն չեն՝ ինչ որ գիտէինք մենք:

Այսօր, ամէն Թուրք երիտասարդ ու պատանի հպարտութեամբ կ'արտասանեն Զիա Կէօք Ալփի «Թուրք - ճիւլիւզը» —

Ո՛վ թրքութեան թշնամի, աչք պտտցուր գիրքերուն.
Ծարադիներն ո՞վքեր են, Ուղուզ պէկերն ո՞վքեր են,
Նըղի Սիթաններ մեծ, որոնցմէ են, մի մոռնար,
Որոնցմէ են մի՛ մոռնար Աթիլլաներն դիւցազուն :

Իսկ սա տողե՞րը.—

Անո՛նց, որ Թուրքին հետ չեն, ինձմէ անէծք բարձրօրհնային,
Թուրքը բնաւ չըկերկեր, Թուրքն ետ-խանիլ չըգիտեր,
Սակայն իր մեծ սրտէն ալ, Ոսկեդարը չի ջնջեր :

Այն ինչ որ գրողը պակաս կը թողու, ակումբները, եւ առաջին գծին «Խալք էվի»ները եւ մամուլը կը լրացնեն :

Անցեալին մէջ, «Թուրք օճաղըներ», տարբեր ուղղութեամբ կ'առաջնորդուէին: Այսօր «Խալք էվի»ները պետութեան հովանաւորութիւնը կը վայելեն, ձգտելով այսօրուան եւ վաղուան Թուրքը կերտել: Մանաւանդ որ, Ազգային Մեծ Ժողովը, այլափոխեց անոր ծրագրին մեծ եւ կարեւորագոյն մասը, որուն մասին պիտի խօսիմ, ցուցնելու համար թէ, Թուրքերը ինչպէս կ'աշխատին վասն «փրկութեան» երիտասարդին: Վերջերս «Աչըք Սէօզ» խմբագրական սիւնակի ճակատէն կ'աղաղակէր «խօսք կ'ուզենք» խորագրով .—

— «Այսօր «Մանուկներու Շաբաթ»ին վեցերորդ օրն է: Արդեօք այս մեծ շաբթուան մէջ, քանի՞ մանուկներ փրկեցինք: Եւ մանուկներ փրկելու համար քանի՞ գործերու բռնուեցանք»:

Որքան պատկերաւոր է բացատրութիւնը

Հիմա գանք Ազգ. Մեծ Ժողովին կատարած փոփոխութիւններուն, անգամ մը եւս համոզուելու համար թէ, Թուրքերը ինչքան պինդ փակած են «Մանուկ փրկելու» ճիգին եւ սերունդի մը անձման եւ ծաղկումին :

ա) «Թուրք օճաղը»ին նպատակն է ուժ տալ ազգային գիտակցութեան ուժեղացման, առողջապահական կատարելագործման եւ ազգային տնտեսութեան բարգաւաճման: Թուրք օճաղներու գործնական աշխատանքի տարածքը միայն Թուրքիոյ յատուկ է :

բ) «Թուրք օճաղը»ն, որ հանրապետական եւ ժողովրդապետական սկզբունքներ կը հետապնդէ, պետական քաղաքականութեան մէջ կ'ընթանայ Խալք կուսակցութեան հետ :

Այս փոփոխութիւնը կամ ճշդումը արտաքին պատճառներու ճնշումներուն կը վերագրեն ոմանք, առարկելով թէ համաթրքական կամ համաթուրանական գաղափարները գէշ ազդեցութիւն կը թողուն սահմանէն անդին :

Թէեւ գիտենք թէ ինչ կը հետապնդէր «Թուրք օճաղ»ին երէկ, իր հիմնադրութեան թուականէն, 1912 մարտ 25էն մինչեւ մօտաւոր անցեալը, սակայն պէտք չէ մոռնալ սա պարագան, թէ «Թուրք օճաղներուն մէջ թափուած ամէն ջանք ու աշխատանք, ճիգ ու քրտինք, միայն Թուրքիոյ երիտասարդութեան պիտի պատկանի:

Այն յաւելեալ աշխատաւորները որ սարքուած էին թափել սահմանէն անդին ի փառս Թուրանին, պիտի մնան Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ, որմէ օգտուողները պիտի ըլլան առաւելապէս Թուրք երիտասարդն ու պատանին:

Ազգ. Ժողովի 1927ի վերայիշեալ փոփոխութեանց վերջին խօսքը, ընկերական քաղաքականութեան մէջ կ'ընթանայ (Թուրք օճաղը) Խալք կուսակցութեան հետ, մերկապարանոց կերպով յայտ չէ՞ տար այն իրողութիւնը թէ Քեմալ, Ըսմէթ եւ ընկ. ուղղակի իրենց բռունցքն է որ կը պարտադրեն որպէսզի ոչ միայն զինաթափ ձգեն որ եւ է քաղաքական ընդդիմադիր, այլեւ կարենան ազատօրէն շարունակել Թուրք սերունդի մը կերտումը:

Քեմալ եւ քեմալականութիւն ռամկավարութեան ուրիշ յատակագիծներ ալ ունին, որոնց մէկը իրենք զիրենք բոլորպացոյցով տեսնելու աշխատանքն է:

Դպրոցէն ներս եւ դուրս, անդադար կը հնչեցնեն նոր սերունդին ականջին այն համոզում ամբարտաւանութիւնը թէ իրենցմով սկսաւ աշխարհի քաղաքակրթութիւնը: Անոնք ոչ միայն տիրացան ուրիշներուն հողերուն եւ մշակոյթ նուաճումներուն, այլ եւ մէկ քառորդ, աշխարհի պատմութիւնն իսկ ուզեցին այլափոխել:

Այսպիսի մթնոլորտի մը մէջ աճած սերունդ մը ի՞նչպէս կ'ուզէք որ բացի Թրքական կոյր ազգայնապաշտութենէն եւ ուրիշները հալածելու քաղաքականութենէն ուրիշ բան ըմբռնէ:

Սեղանիս վրայ ունիմ Թրքական երկու թերթեր՝ Գուրուն եւ Ճումհուրիէթ: Ո՛ր էջին ալ թղթատեմ, ո՛ր պարբերութիւնն ալ աչքէ անցընեմ, անպայման պիտի հանդիպիմ Թուրքին ֆահրամանլըգը, եւ պիզիմ կիւչիւք խալքըմըզ բացատրութեան, եւն.:

Լսեցէք եւ արար աշխարհ թող ապշի Թուրքը Հայկն ու Արամը Թուրք ընելէն, եւ աշխարհի պատմութիւնը վերիվայր շրջելէն վերջ, աւելի կը կանգնի նաեւ տարվինական վարդապետութեան, ըսելով որ Տարվինէն դար մը առաջ Էրզրումի Հասան Գալէ գիւղին մէջ ծնած Իպրահիմ Հաքքը անունով «ժողովրդի զաւակ մը որ գրած է եղեր թէ մարդը կապիկէն առաջ եկած է, տարիներու ընթացքին բարեշրջուելով» . .

Չէ՞ք հաւատար.— Կարդացէք Գուրունի մայիս 13 թիւը, հինգերորդ էջ, առաջին սիւնակ, Սատրի Էթէմ ստորագրութեամբ յօդուածը:

Խե՛ղճ Տարվին, Թուրքը քեզ ալ շուքի մէջ թողուց:

Հապա զինապաշտական քարոզութիւննե՞րը ...

«Ճումհուրիէթ»ի մէջ սպայ մը կը գրէ.

—Մեր հրամանատարը յուզուած եւ արցունքը աչքերուն ազգամտադրերէն վերջ խրատումն ըսաւ.— «Այս զէնքերով կռուելու համար, կ'ուզեմ քաջ տարեկան զինուոր մը ըլլալ»:

Այս բոլոր երեւոյթները կուգան հաստատել թէ Թուրքը հանգիստ արտաքին ճակատէն — գէթ այսօրուան համար — ներքին կեանքին մէջ կ'աշխատի տենդագին, նոր խանդ եւ աւիշ ներարկել քեմալական սերունդին.

Պահելով բոլոր համեմատութիւնները, մենք ալ մեր կարգին հարցնենք — սերունդ փրկելու կամ սերունդ կերտելու Թրքական այս աշխատանքին դէմ, ի՞նչ կը բանինք մենք: Ունի՞նք մենք ալ համապատասխան աշխատանք ու ծրագիր այդ ուղղութեամբ:

Թո՞ւրքը առաջ է գացեր թէ մենք...

Թող ամէն մարդ իր խղճին դատաւորը դառնէ ...

ՀՐԱՉԵԱՅ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԵՒ ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ

(«Բանւորականի» մը պատմութիւնը)

Սիրելի «Յառաջ»,

Անցեալ շաբթուան բոլորովին նորօրինակ գործադուլներու ընթացքին, մենք հայ բանուորներս ալ կամայ ակամայ մեր մասնակցութիւնը բերինք Ֆրանսացի թէ օտար մեր ընկերներու կողքին: Երբ մեզի համար կ'ըսեմ կամայ թէ ակամայ, չկարծէք որ միւսները, մասնաւորապէս տեղացի բանուորները եւ նոյն իսկ ձախակողմեան երկու կուսակցութիւններու պատկանող ընկերներու մեծամասնութիւնը իրենց ազատ կամքովն էր որ երկու օր արգելափակուեցան: Դժբախտաբար շատ քիչերը գիտակցօրէն կը վարուէին: Օրինակի համար, իմ աշխատած գործարանիս՝ Թրնոյի մէջ որ մօտ 30.000 աշխատաւոր կը համրէ, գլխաւոր կազմակերպիչները եւ շարժումին ուժ տուողները, նոյն իսկ բռնի կարգը պահպանողները եւ ըսեմ 500, դուրս բերէ հազար հոգի էին, քանի մը հազար ալ պտտացողներ եւ ծափահարողներ, մնացածին կէսը «ինչու պէտք, ինչ կ'ըլլայ թող ըլլայ» բռնողներ են, իսկ միւս կէսը, մեծ մասով կին, բոլորովին դէպքէ ներ որոնք վախէն թէ ամօթէն կը ջանային պարտկել իրենց զգացումները:

ՑԱՆԿԱՊԱՏ ԴՈՒՌՆԵՐԸ ԳՈՑԵՑԻՆ

Հինգշաբթի առաւօտ ժամը ճիշդ 10էն էր որ ուրիշ «աթէլիէ»ներէ եկած տասնի չափ բանուորներ դարբնոցներ տուին մեր արհեստանոցի աշխատանքներ եւ առաջարկեցին եւ նոյն իսկ հրամայեցին որ ամէնքս ալ վար իջնենք (մենք կ'աշխատէինք Թրնոյի մեծ շէնքերէն մէկուն երրորդ յարկը): Բոլորս առանց բացառութեան, տեղերնիս ու չէֆերն ալ վար իջանք: Ուշադրութեամբ դիտեցի բոլորին դէմքերը եւ տեսայ դժգոհութեան զգալի արտայայտութիւն մը: Շէնքին առջեւ դառնուած հրապարակը լեցուած էր գործաւորներով: Ենթադրելով թէ եղածը սովորական գործադուլ մըն է, մտածեցի կամաց մը քաշուիլ տուն եւ սպասել արդիւնքին: Ստորական ենք եւ մանաւանդ մեր Հայերուս բերանը շատ խայծած է: Քայլերս ուղղեցի դէպի գլխաւոր դուռը, եւ ի՞նչ տեսնեմ, ինծի պէս դուրս ելլել փորձողներու առջեւն բազմութիւն մը եւ գոց դուռներուն ետեւ պահպանող բանուոր «պահակներ»: Ուրեմն չէինք շնորհք բանտարկեալներ էինք: Թրնոյի համատարութեան համաձայնութեամբ գանձապանները ալ ուրախ դուրսը մեզի խառնուած էին. Չէ՞ որ իրենց պաշտօնը ուրիշներ արդէն կը կատարէին:

Բիչ յետոյ հասկցանք որ գործադուլը բանուորներու կողմէ գրաւուած է, ուրեմն պէտք է աշխատիլ զայն պաշտպանել հասարակաց թշնամիին դէմ: Բարեբախտաբար այդ գործին մէջ, կռուի, զէնքի եւ ռազմամթերքի, զարնելու եւ զարնուելու խնդիր չըկար, այլ մեր դուռը գոցել, ներսը սպասել եւ ճաշ մտիկ ընել, ծափահարել, «Էնթերնասիոնալ», կը պահանջէինք շաբաթական 40 ժամ աշխատանք, տարին 15 օր վճարովի արձակուրդ, յաւելումներ եւն. եւ վերջը «Սէ լա լիւթ ֆինալը» (վերջին պայքարն է այս, - մենք պիտի տանք, կը բաւէ որ մենք այստեղ մնանք հանդարտ, դուրս չելլենք, դուրսը թշնամին դարանակալ կը սպասէ):

ԱՆՕԹԻ ԵՆՔ ..

Սակայն արդէն կէսօրը անցեր է եւ ահա նոր հոգ մը. Հոգերուն գլխաւորը. . .

— Սիրելի ընկեր, այս ամէնը շատ լաւ, բայց անօթի ենք ..

Բոլորիս աչքերը դէպի դուռը ու պատուհանները կ'ուղղուին: Պէտք է աշխատիլ որ եւ է ձեւով կամ դուրս ելլել եւ կամ դուրսէն ուտելիք ճարել. դժուար խնդիր է հազարներով բանուորներ այսպէս կերակրելը: Կազմակերպիչները շատ լաւ գիտեն որ դուրս ելլող գործաւորներուն անհնար մասը միայն կը վերադառնայ: Ժամը մէկին արդէն դուռներու առջեւ խռնուիլ սկսաւ, բանուորի ընտանիքները ծրարներով ուտելիք բերած են,—խոշոր դժուարութիւն մըն ալ այս: Քաղաքի մը չափ հաստատութիւն, 30 հազար ժողովուրդ, փնտռէ ու գտիր այս ինչ «աթէլիէ»ի այն ինչ գործաւորը: Ավրելի խառնաշփոթ Վայսեանի վրայ գտնուող բանուորի մը կինը Փլաս Նասիօնալի դրան առջեւ կեցած, ծրարը ձեռքը իր ամուսինն անունը կանչել կուտայ, եկուր այդ մարդը գտիր: Այսպէս հարիւրաւորներ, երեւակայեցէք այս խառնաշփոթութիւնը: Տէրը չգտնուած ծրարները յեցուեցան բակին մէջ: Մտածեցի.— Ի՞նչ լաւ կ'ըլլար եթէ առանց տիրոջ չմնացողներուն բաժնուէին: Քանի մը ժամ յետոյ ամէն մարդ որ եւ է ձեւով իր փորը կշտացուցած էր արդէն: Այնուհետեւ սկսաւ ներսի բնակչութեան կեանքը: Մինչեւ այդ ատեն բոլոր «աթէլիէ»ները արդէն որոշած էին իրենց պատգամաւորները: Մեր արհեստանոցին ընտրուեցան երկու բանուորներ եւ երիտասարդ գեղեցիկ բանուորուհի մը, մեր պահանջները ներկայացնելու համար:

— «Եթէ, կատակեցի բոլոր Ֆրանսացի ընկերոջ մը, բոլոր պատգամաւորները այս տեսակ սիրուն աղջիկներ ըլլան, կը կարծեմ թէ գործատէրերը շուտով կ'ընդունին մեր պահանջները:

— Այդ խօսքերը, ըսաւ, ո՞վ գիտէ քանի հատ այսպէս աղջիկներ ունին իրենց քով ...

Երկու օրուան գործադուլի ընթացքին ամէն կէս ժամը անգամ մը դուրսէն բանախօսներ կուգային խրախուսելու բանուորները: Քանի մը անգամ եկաւ ալ շրջանի համայնավար երեսփոխանը, Գ. Քոսթ, մասնաւորապէս շեշտեց թէ բոլոր բանուորները պէտք է կարգապահ ըլլան եւ մանաւանդ պէտք չէ ոգելից ըմպելիներ գործածեն: «Պայքարին մինչեւ ծայրը պէտք է արթուն հսկէք որպէսզի յաղթանակը չաւրուի»: Բոլորն ալ ծափահարեցին, սակայն բոլորն ալ խորհուրդին հետեւելու կամքը չունեցան, որովհետեւ կային երկու աղջիկներ, որոնք տանելի կը դարձնէին այս արգելափակուած կեանքը, առաջինը՝ կիներու ներկայութիւնը, երկրորդը եւ գլխաւորը՝ խմիչքը: Երբ ժամը 6էն յետոյ կիները առանց բացառութեան ղրկուեցան իրենց տուները, առաւօտուն դարձեալ գալու պայմանաւ, եթէ խմիչքն ալ դադրեցնէին, համ հոտ չէր մնար այլ եւս:

Իրիկուան ճաշին Փուլմեն-Փիյանքուրի քաղաքապետութիւնը իր ընկերական բարեկամներուն հետ ղրկած էր խոշոր բեռնակառք մը գարեջուր եւ հաց որ «Աստուածոյ» պէս ... հաւասար բաժնուեցան բանուորներուն: Դուրսէն շատ մը կիներ իրենց երախաներով ներս եկան ճաշելու իրենց ամուսիններուն հետ, այնպէս որ գործարանի ներսի հրապարակը պահ մը դարձաւ փոքրիկներու խաղավայր:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՆՑՈՒՑԻՆՔ ԳԻՇԵՐԸ

Իրիկուան արտօնութիւն տրուեցաւ կիներուն եւ պատանեկաններուն,— անոնք որ ճերմակ տոմս ունին — երթալ իրենց տուները: Անշուշտ որ բաւական մըն ալ փախչողներ եղան, սակայն բացարձակ մեծամասնութիւնը գիշերը անցուցինք ներսը, քիչ մը քնանալով կամ լուսցնելով: Շատ մը տեղեր հրապարակներու վրայ տեղի ունեցան երեկոյթներ, երգ, արտասանութիւն, կատակերգութիւն, բանախօսութիւն, նուագ, պար, կատարեալ հանդէսներ: Ասդին անդին «Պլօթ» խաղցողներ, խումբ խումբ պատմողներ, վերջապէս խոշոր քաղաքի մը գիշերուան կեանքը: Դժբախտաբար այդ գիշերը շատ ցուրտ էր եւ շատերս չէինք ուզեր քնանալ, որպէսզի չհիւանդանանք:

Ատեն մը առէջ անկէ եկած սառը հինգի չափ Հայեր հաւաքուեցանք իրարու քով: Այդ ցուրտ գիշերուան մեծ մասը անցուցինք գինի եւ գարեջուր խմելով, անշուշտ բանտապահներ ալ եղան որոնք կրցան պառկիլ յարմար տեղ մը գտնել եւ գոնէ քանի մը ժամ քնանալ:

ԲԱՆՈՒՈՐՈՒՀԻՆԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՆ

Ուրբաթ առաւօտ տակաւին արեւը ելած չէր թէ մեր ... ջերմութիւն պարգեւել, եւ ահա ժամը 7 ու կէսին դարձեալ եկան բանուորուհիները, իրենց հետ բերելով խմիչք ու ծխախոտ: Երիտասարդ բանուորներ իրենց նոր երկու կարգ շարուած ընդունեցին զանոնք արտասովոր ուրախութեամբ եւ կատակներով:

Անցեալ օր «Յառաջ»ի Արագը, համբոյրի մը պատմութիւնը կ'ընէր, ես ալ ունիմ իմ համբոյրի պատմութիւնս, սակայն խօս վէպ չէ, այլ իրողութիւն: Այդ առաւօտ գեղեցիկ եւ երիտասարդ բանուորուհի մը ներս մտած ժամանակ մօտեցաւ քովը կեցող Ֆրանսացի ընկերոջս եւ ժպիտով մը յարեց.

— Պարոն, ձեր կինը շատ յարգելի կ'ընէ, այս ծրարը ղրկեց քեզի, եւ ըսաւ որ իր կողմէ ձեզ համբուրեմ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԶԱՐԹՈՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Գիւղացի քահանան, ժողովուրդի ծոցէն ելած եւ սերտօրէն ժողովրդի կեանքին հետ կապուած, անմիջականօրէն անոր ուրախութեան ու ցաւին մասնակից է, ու հազիւ թէ կը տարբերի ժողովուրդէն: Ինչ կը վերաբերի վանքերու մէջ մեկուսացած կուսակրօն վարդապետներուն, անոնց մեծամասնութիւնը թուլամորթ եւ ծոյլ կեանքի վարժուած է, բնականաբար պիտի չուզէ որ իր խաղաղ եւ անդորր կեանքը վրդովուի, ինչ որ ազգային շարժման պատճառով: Սակայն, արդար ըլլալու համար պէտք է խոստովանիլ որ գրեթէ ամէն վանքի մէջ ազգային շարժման համակիր երիտասարդ վարդապետներ կան, եւ մէկ քանին նոյն իսկ գործունեայ եւ պատասխանատու դերակատարներ են:

— Շարունակէ պատմութիւնդ, եթէ բոլոր հարցերուն պատասխանես, վերջը չի գար,— ծիծաղելով ըսաւ Ներսէսեանը:

«Աղթամար կղզին,— կիսատ ձգած պատմութիւնը շարունակեց Գէորգը, — իր աշխարհագրական դիրքով, փոխանցման կայան մըն էր մեր գործին: Ատոր համար ալ մենք ստիպուած՝ շատ յաճախ կը հանդիպէինք հոն, բայց ոչ մէկ անգամ ձախորդութեան չէինք հանդիպած, ինչպէս այս անգամ: Բերնէ բերան լուրը տարածուեցաւ: Մօտահաս կռուի մը հաւանականութիւնը տարափեցուց միաբանները, որոնք տեղապահ եպիսկոպոսին հետ պաշարեցին մեզ:— «Այս ի՞նչ պիտի ըլլայ վանքի ու մեր վիճակը,— խեղճացած կը հարցնէր ծերունի եպիսկոպոսը,— այդ անհաւատ Թուրքերը դարեւոր վանքը պիտի քանդեն»: Մեզ համար եւս պարզ էր վտանգը, որմէ խուսափելու ոչ մէկ հնար ունէինք սակայն: Հանդարտեցուցինք զանոնք, որքան որ հնարաւոր էր, ու մեկնելով բոլորը՝ առաջարկեցինք, որ եպիսկոպոսի խուցէն դուրս չգան, մինչեւ որ փոթորիկը անցնի: Միայն Ծուռ վարդապետը, հակառակ մեր առարկումին, թաքստոցէն հրացանն ու փամփուշտակալները հանելով միացաւ մեզի:

Լուսատուը բարձրանալ սկսաւ անօրինակ չքեղութեամբ: Ծուռով կը լուսնար: Նիկոլը տեղաւորեց մեր զինուորները դէպի կղզւոյ նալոյ յարմարաւոր դիրքերու մէջ եւ վերադարձաւ մեր քով: Թէեւ պատուիրեցինք որ հերոս պատանին միաբաններու հետ խուցի մէջ թաքնուի, բայց այնքան սրտանց աղաչեց մեզ մօտ մնալու, որ համաձայնեցանք ձգել զինք, մինչեւ մեր հեռանալը: Երեկոյ նստած Գագիկ Արծրունի թագաւորի պատմական եկեղեցիին առջեւ կը սպասէինք լուսնալուն: Բիչ հեռուն քանդուած պատի մը բարձունքին թառած էր պատանին: Վարդապետի պղնձագոյն դէմքը մռայլած՝ կատաղութեամբ կը փայլէր: Զարմանալի դիւրաբորբոք բնաւորութեան տէր մարդ մըն էր: Ջրապինդ ձեռքին սեղմած մօսին հրացանը՝ կարծես մեզմէ խռոված, դաժան լռութիւն մը կը պահէր, երբեմն միայն շրթները անձայն շարժելով: Ո՞վ գիտէ, թերեւս կ'աղօթէր լռելեայն:

Կամաց կամաց սկսաւ լուսնալ, — շարունակեց Գէորգը, քանի մը կաթիլ ջրով բերանը թրջելէ վերջ — մեր զօրաւոր դիտակները ուղղած հանդիպակաց ափի երկարութեամբ՝ սկսանք ուշադիր հետեւիլ դուրսի շարժումներուն: Կապուտ հող սարէն, որ կղզիի արեւմտակողմը կ'իյնայ, մինչեւ Ոստանի քաղաք, որ երկար քթի մը նման խրած է ծովու խորքը, ծածկուած էր յարաշարժ բազմութեամբ մը: Ձիաւոր ու հետեւակ Քիւրտերը դիրքէ դիրք կ'անցնէին՝ ամբողջ շղթայի մը մէջ առնելով կղզիի հանդիպակաց ամբողջ ծովեզերքը: Ձեւ սխալիր, եթէ ըսեմ, թէ հազարէն աւելի պաշտպանողներ պատրաստ կը սպասէին մեզ, չհաշուած կանոնաւոր զօրքը եւ այն Քրտերը, որոնք հեռաւոր տեղերէ ճամբայ ելած՝ հեւալհեւ կը հասնէին:

Արդէն բոլորովին լուսցած՝ առաւօտեան ժամը ութ կը ըլլար, երբ թեթեւ կապտաւուն ծուխ մը բարձրացաւ Ոստանի քաղաքէն: Բիչ անցած՝ լսուեցաւ թնդանօթի հեռաւոր ձայն մը, եւ վժժալով սուրացող գնդակ մը անախորժ սուլոցով մը անցաւ կղզիի վրայէն ու բաւական մը հեռուն մխրճեցաւ ծովին մէջ: Մենք յանկարծակիի եկանք: Հաստատ գիտէինք, որ Ոստանի մէջ կառավարութիւնը թնդանօթ չունէր: Վերջէն միայն իմացանք, որ գայմագամը երբ Վանի կուսակալին կը հեռագրէ մեր Աղթամար կղզին գտնուելու մասին, կուսակալը օգնութեան կը ճամբէ զինուորական հրամանատարը մօտ երկու հարիւր զօրքով եւ Քրուպի երկու թնդանօթով: Աղէկ գաղ, որպէս նախազգուշական միջոց, Ատանց գտնուող բոլոր առագաստանաւերու թիերը կը հաւաքէ անշարժութեան դատապարտելով զանոնք, որպէսզի ոչ ոք մեզ օգնութեան հասնելու հնարաւորութիւն ունենայ: Իսկ ինքը՝ պարսկական եւ ռուսական հիւպատոսներուն ընկերակցութեամբ, կ'աճապարէ Ոստան՝ հետաքրքիր թամաշա մը խոստանալով հիւպատոսներուն, վստահ, որ մեզ կամ սպաննուած կամ ողջ ձեռք պիտի անցընէ:

— Ներողութիւն որ ընդմիջեմ,— ըսաւ Սուրէն,— այդ ա՞յն կուսակալն է, որ վերջերս ուղարկուեցաւ Պոլսէն եւ որու համար կ'ըսեն թէ Սուլթանի մօտիկ մարդոց մէկն է:

— Ճիշդ այդ մարդն է,— հաստատեց Գէորգը,— Ալի պէյ անունով շատ կորովի եւ դաժան մարդ մըն որ ինչպէս կ'երեւի, մեծ կապեր ու պաշտպաններ ունի պալատի մէջ: Ան տակաւին յիշողութիւններով եկաւ որպէս Վասպուրականի կուսակալ իր ուզած եւ հասկցած ձեւով խաղաղեցնելու երկիրը եւ արմատախիլ ընելու յեղափոխական շարժումը: Թուրքերն ու Քիւրտերը մեծ ոգեւորութեամբ ընդունեցին զինք, Հայերը վերապահութեամբ: Բարենորոգական հովերով տարուած կուսակալի առաջին գործն եղաւ լայն բանտերը բանալ՝ ազատ ձգելով յայտնի քիւրտ աւազակներն ու ամբաստանեալ քիւրտ բէկերը, որոնք հեռաւոր գաւառներու հոգէառ դահիճներն էին. Աղէկ անմիջապէս վերջը, աննկարագրելի դաժանութեամբ սկսաւ գանձել տասնըութ տարուան յետամնաց տուրքերը: Այդ մասին ժամանակին ձեզ գրած էինք: Նահանգի մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը՝ անհնարին կատաղութեամբ պոռթկաց հայ ժողովուրդը.

(Շար.)

ԳԱԼԱՆ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ

— · —

Երկուշաբթի երեկոյ, Զ. Ո. Միութեան Գաղզ. Դ. Ժողովին աշխատանքները աւարտելէ վերջ, «Միլոբիտ» ճաշարանին մէջ տեղի ունեցաւ աւանդական հացկերոյթը, մօտ 40 անդամակիցներով։

Նոյն օրը, նոյն ժամուն՝ Ֆր. կ. խաչի կողմէ ևւս թէյասեղան մը սարքուած ըլլալով, Զոմունիք պահ մը տարհեցան՝ յետաձգել իրենց սեղանը, սակայն տեսնուած անկարելիութեան տեղիս՝ հրաժարեցան յետաձգելէ։ Այդ սոյ պատճառով շատեր երկդիմութեան մէջ մնացին թէ ճաշասեղանը տեղի պիտի ունենա՞ր թէ ոչ, ասկէ բացմաթիւ ընկերներու բացակայութիւնը։

Սեղանապետ ընտրուեցաւ գնդ. Ց. Բագտասարեան, որ խօսելով Հայ Նաւաստիներու եւ Մարտիկներու Միութեան համակրական կապերուն մասին, ողջունեց Զ. Ո. Միութեան պատգամաւորները։ Ցետոյ խմբովին եւ յոտնկայս երգուեցաւ «Յառաջ Նահատակը»։

Սեղանապետը հաւաքոյթին գեղարուեստական բաժնի գործավար նշանակէլէ վերջ ընկ. Հ. Ակոնայեանը, իրեն վերապահեց հրամանատարութիւնը ճարտասանական անխուսափելի պատերազմին, որ տեղի պիտի ունենար քիչ յետոյ։ Եւ անմիջապէս խօսքը տուաւ ընկ. Շ. Նարդունիին, ճառի մը խօսքով ներկայացնելու համար Զ. Ո. Միութեան Պատգամ. Ժողովի աշխատանքները։

(Ընկ. Նարդունիի ճառը հրատարակուեցաւ երէկ)։

Այնուհետեւ խօսքը տրուեցաւ, կարգով, հիւրերուն ու պատգամաւորներուն, որոնց ճառերէն կուտամ ամփոփում մը։

Տիկ. Պերճուհի Բարսեղեան.— Զարմացի որ սեղանապետը ինծի խօսք տայ ինձ, ես խնդրեցի խօսքի կարգը, մենոլորտէն ելեկտրականացած։ Ես ապրած եմ միշտ որբերու հետ եւ որբերու մէջ, կը ճանչնամ անոնց հոգին։ Շատեր դիտել կուտան թէ պահանջկոտ են որբերը, բայց չեն գիտեր թէ ինչ կեանք ապրած են անոնք։ Անոնց առաքինութիւնները գարմանք պատճառած են օտարներու։ Ինծի ծանօթ են որբեր, որ ագարակներու մէջ, ամէն օր չարաչար աշխատելէ վերջ՝ առտուընէ մինչեւ իրիկուն, կիրակի օրերն ալ նստեր են՝ գրքով ու գրիչով զբաղելու համար։ Կը մաղթեմ որ այս դժբախտ սերունդը չուշով արժանանայ իր հայրենիքը վերադառնալու բախտին, մոռնալու համար

եւ տաքուկ համբոյր մը դրոշմեց կարգաւ ցուրտ երեսին։ Ա՛խ, եթէ այդ ցուրտ գիշերէն յետոյ, ինծի ալ այդպէս տաքուկ համբոյր մը դարնող ըլլար, ի՞նչ մը չէր արժեր …

Ուրբաթ օրուան կէս օրէն յետոյ արդէն լուր ելաւ թէ գլխաւոր խնդիրներու մասին համաձայնութիւն գոյացած է, բանուորներու պատուիրակներուն եւ գործատիրոջ միջեւ, թէ քանի մը ժամէն հաւանական է որ գործարանը պարպենք։ Իրաւ ալ իրիկուան դէմ դուռներուն վրայ հաղորդագրութիւնը թուլցաւ։ Իրիկուան դարձեալ ընկ. Բոաթ ելաւ Գրյանքուրի բաղաքապետին հետ եւ յայտնեց համաձայնութեան պայմանները, աւելի հիւղ, միակ պայմանը,— Ոչնոյի ֆուլուբիւնը անմիջապէս պիտի խորհրդակցի բանուորական պատգամաւորներու հետ մեր պահանջներու մասին, իսկ մենք անմիջապէս պիտի պարպենք գործարանը եւ երկուշաբթի առաւօտ գործի պիտի սկսինք։ Քանի մը անկարեւոր պահանջներ, օրինակի համար, գործադուլ ընողներու դէմ հետապնդում չկատարել, գործադուլի երկու օրուան մէկ օրը վճարել են. ընդունուած էին առաջուց։ Բանի մը հոգի ուզեցին ընդդիմախօսել ընկ. Բոաթի, եւ անընդունելի գտնել այդ համաձայնութիւնը, դիտել տալով թէ գլխաւոր պահանջներէն ոչ մէկը ընդունուած է։ Սակայն առաջարկներով ու հայհոյանքներով վար առնուեցան բեմէն. Ամէն մարդ շատ յոգնած էր եւ գիշերն ալ ցուրտ պիտի ըլլար դարձեալ։ Ու մենք դուրս ելանք գործարանէն, ինչպէս յայտարարեց ընկեր Բոաթ, «մեծ յաղթանակը շահած»։

Ցետոյ՞ … Անշուշտ որ խնդիրը չէ վերջացած, հաւանական է որ դեռ նոր կը սկսի։ Յաւալին այն է որ բանուորներու մէջ ալ անհամաձայնութիւն կը տիրէ։ Կան չափաւորներ եւ ծայրայեղներ։

Գ. ՎԱՐԴՈՒՆԻ

մար իր դառնութիւնները։

Գ. Ռուբէն Թադէոսեան (Սպայից Միութիւն).— Երիտասարդութիւնը պէտք է կազմակերպուի՝ մշակելու համար ոչ միայն իր հոգին, այլ եւ իր Ֆիզիքականը, որպէսզի պատրաստ ըլլայ իր հայրենիքին պաշտպանութեան։ Սկաուտական ու զինուորական կրթութեամբ է որ երիտասարդութիւնը արժանի կը դառնայ իր հայրենիքին եւ կը պահպանէ Հայ մըշակոյթը։

Շ. Միսաքեան.— Զ. Ո. Միութեան Պատգմ. Ժողովը աւետիս մը կը բերէ այսօր,— իրականացնել երիտասարդական Միութիւններու համախմբումը՝ դաշնակցային կապերով, ինչպէս կը քարոզէր «Յառաջ» տարիներէ ի վեր։ Ուրիշ ինչ ծրագիրներ ալ մշակած ըլլայ ժողովը, այս մէկը արդէն կազդուրիչ հեռանկար մը կը պարզէ։ Աչքերը բացած՝ խանդավառութեան եւ միամտութեան օրերու մէջ, ապրիլեան սերունդի տղաքը արդէն հասեր են գիտակցութեան շրջանի մը, ուր կրնան ապարէզ կարդալ ժառանգ մնացածներուն։ Երիտասարդական, բուն բառով՝ երիտասարդացման շարժումը արդէն գտած է իր ճամբան եւ վա՜յ անոնց որ պատերուն տակէն կը քալեն։ (Այս առթիւ յիշեց պատկերալից ժանրավէպ մը)։

Գ. Վազգէն Անդրէասեան.— Զոմր եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը քոյր կազմակերպութիւններ են, մենք սակայն ոչ Զոմ ենք, ոչ ալ Հ. Մ. Ը. Մ., այլ մենք մենք ենք։ Մենք Հայ ենք։ Սկաուտական շարժումը միջազգային շարժում մըն է, բայց մենք կ'ուզենք որ մեր շարժումն ըլլայ հայկական շարժում մը ամէն բանէ առաջ։

Տիկ. Տէր Դաւթեան.— Ցղաք, ձեզի կը բերեմ Ֆր. կ. Խաչի Պատգմ. Ժողովին ողջոյնը (Պատգմ. Ժողովին կողմէ յառկայէս գրուած էր Ձանւ գեղեցիկ Ոտմակ մը, որով կը յայտնուէր թէ Ֆր. կ. խաչը երկու Ներկայացուցիչ կը ղրկէ որբերու Ցաշասեղանին, միաժամանակ խնդրելով որ որբերն ալ երկու Ներկայացուցիչ ղրկեն Կ. խաչի թէյասեղանին)։ Բիչ յետոյ մեկնելով իմ կազմակերպութեանս թէյասեղանին, ուրախ պիտի ըլլամ տանելով ձեր ողջոյնները։

Արշաւիր Խաճեոսեան.— Նետեցէք նաւ մը ալեկոծ՝ ծովին կամ ովկիանոսին բացը։ Ու տուէք անոր նաւավարներ։ Նաւը կոչեցէք արտասահմանեան Հայութիւն։ Իսկ նաւավարներ՝ բոլոր այն կազմակերպութիւնները որ կը գործեն անոր ծոցին մէջ, անոր համար։ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը մէկն է այդ կազմակերպութիւններէն։ Մեծ է գործը զոր ան կը կատարէ։ Ու ամէն դրուատիքի արժանի։ Դժբախտաբար հիմա չեմ կրնար լրիւ տալ իսկական պատկերը անոր գործունէութեան։

Կ'առաջարկեմ ուրեմն, պարպել բաժակները կենացը բոլոր այն տիկիններուն որ կը գործեն այդ կազմակերպութեան մէջ։ Կազմակերպութիւն մը որ չէ մոռցած մեզ այս երեկոյ, Զ. Ո. Միութեան Դ. Պատգմ. Ժողովի խնճոյքին առթիւ, ղրկելով մեզի ներկայացուցիչներ։

Կեցցեն Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին անձնուէր տիկինները։

Կ'անցնիմ զրոյցին երկրորդ մասին։ Ամէն անգամ որ երիտասարդութեան մէջ կը գտնուիմ ու խօսք պիտի ըլլայ անոր մասին, սերունդիս մասին, մէկհարց կը ցցուի միտքիս։ Ասիկա անոր պատրաստութեան հարցն է։

Տղաք, ներեցէք որ չարտասանեմ այնպիսի խօսքեր որոնք չկան, փայփայեն ձեզ։ Որոնք ընդմիջուին խանդավառ ծափերով։ Չենք պատրաստըւած մենք։ Դպրոցի պէտք ունինք։ Կարգ մը մտաւորական եւ կէս-մտաւորական կոչուած երիտասարդներ տասը տարիէ ի վեր կ'աղմկեն հրապարակին վրայ։ Ու «հին եւ նոր» դրօշին տակ՝ ծրբեններ, ալեւորներ կը քննադատեն։ Հաւատացէք որ չեն պատրաստուած անոնք։ Անոնց ամբողջ կրթութիւնը, անոնց բովանդակ մթերքը կը կազմուի իրենց կարդացած վէպերէն։ Անոնք շատ շատ կըրնան մըցիլ կարդացուած վէպերուն թիւով։ Իսկ մեզի համար, մեր սերունդին համար, այդ չէ, այդ պէտք չէ ըլլայ պատրաստութիւնը։ Ու չմոռնանք որ անոնք որ իսկապէս պատրաստուած են, իրաւունք ունին քննադատելու, աղմուկ յարուցանելու։ Իսկ այդպիսիները պոռալու չեն ելլեր ծրբեր։ Որովհետեւ, անոնք կը հաւատան որ իրենք գիրենք օր մը, ուշ կամ կանուխ պիտի պարտադրեն՝ իրենց ուժովը ուժ-մտաւորական, ուժ-նըկարագրի։

Ուխտենք եւ պատրաստուինք ուրեմն։

Գ. Ա. Խաչիկեան.— Միշտ եղած եմ Որբերու Միութեան թարեկամը, եմ բոլոր զբաղումներուս մէջ անգամ միշտ առիթ եմ փնտռած՝ ներկայ ըլլալու համար ձեր հաւաքոյթներուն։ Տասը տարիէ ի վեր կը հետեւիմ ձեր Միութեան վերելքին, ձեր ժամուքին, եւ ուրախ եմ տեսնելով ձեր զարգացումը։

Այնուհետեւ խօսեցան նաեւ պատգամաւորներ Ց. Տէր Ցովհաննէսեան, Պետրոս Խաչէրեան, Բ. Քէչիչեան, Ց. Ցուսուփեան՝ յանուն իրենց ներկայացուցած շրջաններու ընկերներուն։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Տիկ. Ակոնայեան, Մ. Քիւրքճեան, Օ. Իսկիւտարեան, Ե. Գրիգորեան.

Լ. Բաբանեան, յանուն Պատգմ. Ժողովին, կարդաց ուղերձ մը ուղղած Շ. Նարդունիի, որուն յանձնեց նաեւ Պատգմ. Ժողովի գնահատական գիրը եւ ոսկէ ինքնահոս գրիչ մը իբրեւ վարձատրութիւն եւ նուէր։

Ահաւասիկ այդ ուղերձը.—

«Սիրելի ընկեր Շ. Նարդունի.— Զ. Ո. Մ.ի Դ. Պատգմ. Ժողովը, որուն աշխատանքները վերջացուցինք քիչ առաջ, անգամ մը եւս եկաւ հաստատել, թէ Միութեան աշխատանքներուն կարեւոր մէկ բաժինը ինկած է ձեր ուսերուն վրայ։ Անապատներու աւազներուն վրայ թրծուած մեր սերունդը, եթէ քիչ մը ներդրուն է, ու չի մոռնար իր ծնողքներու եւ արենակիցներու վրէժը ինչպէս եւ իր տառապանքը շահագործողներուն անգթութիւնը, չի մոռնար նաեւ անոնք՝ որ աշխատած են իրեն աւելար։ Եւ վերաւորելով ձեր համեստութիւնը՝ ըսեմ որ Նարդունի անունը կապուած է շատ զօրաւոր կապերով՝ այս կազմակերպութեան կեանքին եւ պատմութեան։ Այն օրերուն երբ ձեր քաոռդին չափ պզտիկ չունեցող անտարբեր չակերտաւոր «մտաւորականներ», մէկ երկու նիհար գրքոյկներով հայ գրականութեան պարունէջին ներս կը ցատկէին, աժան փառքերու սփոփանալով։ Այն օրերուն՝ երբ քաղքենի հովեր առած, ասլանի անարիւն ծաղիկներ ամօթ կը սնուէին նոյն իսկ բարեւ տալ ակամայ զլլալով եւ ընտանիքէ զրկուած որբերու այս բաղմութեան, դուք ձեր եռանդը եւ ուղեղը ի սպաս դրիք որբանոցներու բընակչութեան, որ հիմերը դրաւ այս կազմակերպութեան։

Գիւղացի՛,— պատիւն ունինք յայտարարելու թէ մեծամասնութեամբ այդպէս ենք — չըպարուած հոգիով, ձեր նկատեցիք մեր տառապանքը, գուրգուրանքով ծանցաք Զ.Ո.Մ.ի վըրայ, եւ բացիք ձեր հոգին ու նուիրուեցաք մեր դասին։ Մենք միայն գիտենք թէ ի՛նչ արժեց ասիկա ձեզի։ Այս սերունդի գլխաւոր յատկանիշներէն մէկն է անտարբերութիւնը գովասանքին հանդէպ։ Մենք չենք սիրեր գովուիլ «տուն հաւը տղոց» նման։ Ժլատ ենք նաեւ մեր գովասանքներուն մէջ։ Ատոր համար պիտի ըսենք միայն թէ ի հարկէ դուք մինակ չէիք, ձեր կողքին ունէիք թանկագին ընկերներ։ Կար շարքերու անծանօթ բազմութիւնը, բայց ձեր կատարած աշխատանքը կը մնայ ակնբախ, ու մենք հաճոյքով կը յայտնենք այս իրողութիւնը, ի լուր մեր բոլոր բարեկամներուն եւ հակառակորդներուն։

Սիրելի Նարդունի, իբրեւ կրտսերագոյն անգամը պատգամաւորներու եւ Փարիզի մասնաճիւղին վարչութեան անդամներուն՝ երկու հաճելի պարտականութիւններ ունիմ կատարելիք։

Ահաւասիկ էջ մը թուղթ։ Գնահատական գիր մը՝ ստորագրուած Դ. Պատգմ. Ժողովի մասնակցողներուն կողմէ։ Իբրեւ քարոյական վարձատրութիւն՝ այս գիրը արժէք ունի մեզի համար։ Հանրային աշխատանք տանողներու կեանքը լեցուն է անակնկալներով։ Պէտք կ'ըլլայ թերեւս։

Փոքրիկ յիշատակ մըն ալ, նուէր մը Փարիզի մասնաճիւղին եւ պատգամաւորներուն կողմէ։

Գրիչ մը՝ փոխարէն ձեր գրիչին, որ բառին բուն իմաստով՝ մաշեցուցիք Զ. Ո. Մ.ի համար։ Մաղթենք որ մեր գրիչովն ալ, երջանիկ օր մը, թուղթերուն յանձնէք ձեր յոյզերն ու մտածումները»։

Այս ուղերձին Նարդունի պատասխանեց թէ երբեք իր գրիչը չէ սայթաքած, այդպէս ալ պիտի չսայթաքի տրուած գրիչը՝ երբ կ'աշխատի պաշտպանելու համար նուիրական շահեր։

Հացկերոյթը վերջացաւ ուշատեն, կէս գիշերին, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐԵՔ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

— · —

Փարիզի երկու ծանօթ երգչախումբերը, «Սիփան-Կոմիտաս» եւ «Կիլիկիա», առաջինը Արա Պարթեւեանի եւ երկրորդը Դուրգէն Ալէմշահի ղեկավարութեամբ, միշտ փայլ են տալիս մեր հանդէսներին, եւ մինչնոյն ժամանակ, մեր երգը, նուագը եւ պարը ծանօթացնում օտար հասարակութեան։ Մեր այս զոյգ երգչախումբերի ղեկավարներից Ա. Պարթեւեան իր երաժշտական կրթութիւնը առացել է այստեղ, Փարիզում, իսկ Դ. Ալէմշահ՝ Իտալիայում։ Երկուքն ալ հայկական միջնակարգ կրթութեամբ երիտասարդներ են։ Երկուքն ալ իրենց նուիրել են հայ երաժշտութեան եւ արդէն ունին մի շարք հեղինակութիւններ, հայերէն երգեր եւ եւրոպական նուագախումբի համար որոշ գործեր։

Երկուքի երաժշտական հանդէսն ալ պիտի տեղի ունենայ միեւնոյն սրահի (Կավօ) մէջ,— այս ամսուան ընթացքին, Ա. Պարթեւեանի «Նուագաւոր»-ներ այս գիշեր, շաբաթ, իսկ Դ. Ալէմշահի երաժշտական բացառիկ ցերեկոյթը ի Նպաստ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարաններու հայրենակցաց յոբելեանին, յունիս 21ին, կիրակի կէսօրից յետոյ։ Մեր այս երկու երիտասարդ կարող երաժշտագէտները օտարութեան դժնդակ պայմաններում մէջ, զուրկ հովանաւորող կազմակերպութիւններից եւ կամ ունեւոր անհատների նիւթական աջակցութիւնից, լուշաւելի աշխատանք են կատարում հայ մշակոյթի բարգաւաճման համար։ Եւ պարզ է որ, որքան մեր հայրենակիցների կողմից արժանանան նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան, այն չափով եւ աւելի կ'ոգեւորեն մեզ եւ ալ աւելի բեղնաւոր կը լինի իրենց աշխատանքը։

Մենք շատ կարիք ունինք կարող երաժշտագէտների, որ նուիրուին նորանոր երգեր յօրինելու եւ թէ մեր ժողովրդական անսպառ երգերն ու եղանակները գրի առնելու, յղկելու եւ յարմարեցնելու եւրոպական դաշնագան երաժշտական գործիքների։ Դժբախտաբար այս մարզին մէջ դեռ շատ աղքատ ենք։ Դաշնակի, ջութակի, թաւջութակի եւ առհասարակ երաժշտական գործիքների համար մշակուած կտորներ շատ քիչ ունինք։ Ճիշդ է, հայերէն երգեր շատ ունինք, սակայն դժբախտութիւնը այն է, որ այդ երգերից շատերը դեռ չեն ձայնագրուած եւրոպական երաժշտական գործիքների համար։ Իսկ առանց ձայնագրերի, յայտնի է որ եւրոպական կրթութեամբ երգիչներն ու նուագողները անկարող են որ եւ է երաժշտական կտոր երգել կամ նըւագել։ Մենք պէտք է ամէն կերպ խրախուսենք Ալէմշահի եւ Պարթեւեանի պէս երաժշտագէտներին, որպէսզի կարելի լինի հայկական երաժշտութիւնը ճոխացնել։

Մեր պարտականութիւնն է, ինչպէս ասում են, խուռներամ բազմութեամբ ունկնդրել այս զոյգ երաժշտական հանդէսներին, եւ նիւթապէս ու բարոյապէս վարձատրել երկու երիտասարդ երաժշտագէտներին։

Զուգադիպութեամբ երկուքի հանդէսն ալ կատարուելու է միեւնոյն ամսուան մէջ եւ դեռ այս երկու հանդէսների միջեւ տեղի պիտի ունենայ նաեւ օփերայի յայտնի երգիչ Սոկրատ Իսահակեանի երգահանդէս մը, յունիս 13ին, շաբաթ երեկոյ։ Իտալիայէն նոր եկած այս երգիչը վերջերս մեծ յաջողութիւն գտաւ դանազան հանդէսներու մէջ (Բայլքոյին), մեծ է մեր ժողովրդի զօրութիւնը Բալոբին էլ որոշ բաժին կը յատկացնի։

ԲԵՆՕ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԹՈՒՐՔ ՓՐՕՖԷՍԷՕՐ ՄԸ»

— ° —

Փէյամի Սաֆա (Ճումհուրիէթ) դիտել կուտայ այս վերնագրով.—

Ո՞վ է առաջին թուրք արուեստագէտը կամ փրոֆէսէօրը որ միջազգային համբաւ մը վայելելու ժենաշնորհ ունի։ Փիլիսոփա՞յ մը, վիպասա՞ն մը, բանաստե՞ղծ մը, նկարի՞չ մը, երաժշտագէ՞տ մը, գիտո՞ւն մը։

Ոչ, ահպարար մը (hoffupug), մաճէէթիզմ, սփիրիթիզմ ըսող, պիւյիւճիւ, փրոֆ. Զաթի Սունկուր անունով հանճար մը։

Մեր միակ միջազգ. փրոֆէսէօրը, որ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ իր համբաւով հաստատած է որ, Գերմանիայէն սկսեալ մինչեւ Ամերիկա, ամէնէն յառաջադէմ ազգերէն բնաւ եւ չենք մեծ աչքի փոշի ցանելու (կէօզ պօյամաք) տեսակէտով։ Մեծ ընդունակութիւն մը, որ մեր ծերեր ներմակ կը հանէ ամպարարութեան գիտութեան մէջ։ Փիլիսոփայական դըրութեան մը տէր չէ, գրած չէ գիրք մը որ անցնի համաշխարհային դասականներու շարքը։ Այս մարդը, որ միջազգային արժէքով նկար մը, երաժշտութիւն մը չէ չինած, գիտական գիւտ մը չէ ըրած, ի՞նչ ըրած է եւ ի՞նչ կ'ընէ որ իր անունը կը պտտի բոլոր բերաններու մէջ, ամէն տեղ ուր որ կը կոխէ ոտքը։

Դեռ ի՞նչ ընէ։ Սղոցով կին մը երկու մասի կը բաժնէ, ափ մը աւազ կը լեցնէ բերանը եւ առանց ձեռք դպցնելու կ'անցընէ թելի մը, իր պարապ ափին մէջէն կը հանէ եօթը երկիրներու դրօշներ, աքաղաղներ, հաւեր, հնդկահաւեր։ Բաճկոնը չըջուած կը հագցնէ մարդուս, աւելի ճիշդը՝ սառմանային շրջուած դնել կուտայ իր դգակը (ֆեսը)։

Ես չտեսայ անոր ճարտարութիւնները, բայց նկատելով որ Պէյօղլուն անգամ զարմանքի մատնուած է, հաւկցայ որ անոր փորձերը դուրս ելած են Պէյօղլուի սահմանէն. եւ ինծի կարեւոր մարդ մըն է եւ արժանի՝ փրոֆէսէօր ըլլալու մեր աչքերացնելու որոնք կը լեցնեն գիմացի կողմը Թաքսիմէն մինչեւ Կալաթա։

Պամփօ՛։ Մեր միջազգային այս միակ արժէքին արժանի կանգնինք համակրաբար պարտէզին մէջ, եւ եկած ու գալիք սերունդներուն ծանուցանենք թէ, գիտութենէն աւելի ձեռքի չուտիկութեան դարուն մէջ կը գտնուինք։

ՏԱՐՕՆԵԼԻ ՄԷՋ ԾՈՎ ՆԵՏՈՒՈՂ ՀԱՅԸ

Գրած էինք թէ ներգաղթողներէն Ցարութիւն Խաչատուր անուն երիտասարդ մը Տարօնէլի մէջ ծով նետուած է ինքզինք եւ ցամաքի վրայ բռնուած է ոստիկանութեան կողմէ։ Ճումհուրիէթ կը գրէ թէ Ցարութիւն մէկն է այն 22 գաղթականներէն որոնց Պաթումէն ետ ղրկուած են, առանց անցագրի չոգենաւ մտած ըլլալնուն համար։

Շոգենաւը երբ Տարօնէլ կը հասնի Պաթումէն, Ցարութիւն որ Սէյէֆֆէցի 35 տարեկան երիտասարդ մըն է, կը յաջողի դուրս ելլել այն խցիկէն ուր բանտարկուած էր, եւ ծով նետուելով ցամաք կ'ելլէ Փօղալըքէօյ։ Ցետոյ կ'երթայ կղմինտրի օճախը, ուր բանուորներ կ'աշխատէին։ Ցարութիւն կասկած չի ներշնչեր եւ հին վերարկու մը կ'ուզէ, յայտնելով որ կը մսի։

Նաւապետը, սակայն, անմիջապէս անթելով լուր տուած էր Պոլսոյ ոստիկանութեան, որ իր կարգին խնդիրը կ'իմացնէ Տարօնէլ։ Ասոր վրայ ոստիկան-զինուորները կը ձերբակալեն Ցարութիւնը եւ հսկողութեան տակ կը պահեն։

Ճումհուրիէթ կ'աւելցնէ թէ Ցարութիւն ծով նետուած է, որովհետեւ Մարսիլիոյ մէջ զատապարտուած ըլլալով չէր ուզեր հոն վերադառնալ։ Կը կարծուի թէ,— կ'ըսէ,— Դաշնակ կուսակցութեան կը պատկանի։

Զ'ՑՆՈՂ ԳԱԽԱՒԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ.— Բարձր խանդավառութեամբ եւ պատշաճ կերպով այս տարի եւս տօնեցինք «Մայիս 28»ի տարեդարձը պետական թատրոնի վերնայարկը, որ զարդարուած էր զոյգ եռագոյններով։

Նախագահ ընկ. Գ. Սարոյեան բացումը կատարելով հրաւիրեց երգչախումբը որ «Մեր հայրենիք»ը երգէ։ Ցաջող արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Կ. Քէհեաեան, Մաթոսեան (Վիէնէն), Մ. Գլըքեան (երկու անգամ), Գ. Ա. Քաշիկեան եւ Օր. Մարտիրոսեան։ Տիկ. Լուսինեան երգեց «Անտունի»ն, «Վերջին վարդ» եւ «Կռունկ»ը ջերմ ծափերու մէջ։ Ընկ. Արսէն Տ. Սարգիսեան Զոմի մասնաճիւղին կողմէ ըրաւ ողջոյնի խօսք։ Ցետոյ ընկ. Վ. Համբարձումեան ծափերու տակ բեմ բարձրանալով, աւելի քան մէկ ժամ խօսեցաւ անկախութեան պայքարի մասին։ Ներկայացուց Հայաստանի վիճակը Մայիս 28էն առաջ, կամաւորական շարժումը, Թրքահայաստանի գրաւուած վայրերու հայ ժողովուրդի եւ բանակի վիճակը եւ անկախ դառնալու տենչը Լայնօրէն պատկերացուց Թրքահայաստանի գրաւուած վայրերու մէջ մըտած կռիւները, երբ ռուսական մեծ յեղափոխութեան նշանաւոր խօսքերը «ղէկերի տուէն» գարձուցին ռուսական բազմահազար զինուորները։ Ապա շեշտեց թէ «կովկասեան ժողովուրդներու մէջ հայ ժողովուրդը միակն էր որ պիտի դիմադրաւէր թըրքական վտանգը եւ պատնէշ դառնար անոնց արշաւանքին»։ Դառն էր մեր վիճակը։ Դառն անոր համար, որ կովկասեան ժողովուրդները միասնական պահանջներ ու պայմաններ չունէին։ Վրացիները կը վարէին պատեհապաշտ քաղաքականութիւն, իսկ Ադրբէջանցիները կ'ուզէին ժամ առաջ Թուրքիան տեսնել Կովկասի մէջ հաստատուած։ Այդ էր պատճառը որ անոնք անկախութեան հասան առանց արիւն թափելու, իսկ մենք եռագոյնի իւրաքանչիւր գոյնը ներկելու չափ գետերով արիւն թափեցինք։ Մայիս 28ը ստեղծուեցաւ միայն ու միայն հայ ժողովուրդի միմակեան կամքով, անհամար զոհաբերութեամբ ու տառապանքով։ Հ. Ց. Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ մղուած այդ կըռիւները հիմ դրին Հայոց վաղեմի պետականութեան։ Հայ մեծամասնականները անգամ չէին կրնար թէ ինչ է հայկական գիտակցութիւնը։ Ահա այդ կենդանութեան գաղափարն է որ մեր ժառանգ բողոքեցին Հայաստանի ներկայ տէրերուն»։ Ապա ձաղկեց բոլոր անոնք որ «հայաստանասիրութիւն» կը ծախեն, առանց Հայաստան տեսնելու։ «Անոնք սորվա՞ծ են Հայաստանը սիրել հեռուէն, անոնք Հայաստանը պանդոկի տեղ են դրած եւ թուրիստի նման երթուդարձի առժամեայ միշտ իրենց դրպանը կը պահեն։ Իզուր կը մըռեն կազմակերպութիւն մը որ Հայաստան ստեղծեց, անհամար մարտիկներու արիւնով եւ ոչ վարձկան սուիններով»։ Ցիշեց նաեւ հայ տխեղծ կազմակերպութեանց կողմէ մղուած դարշելի պայքարը մեր եռագոյնին հանդէպ եւ շեշտեց.— «Եռագոյնը մեր միլիոնաւոր զոհերու բուրաւէտ խնկամանն է, անոր գոյները տակաւին երկար պիտի ծըփան ազատատենչ հայութեան սրտին մէջ»։

Ցարգելի բանախօսը իր ճառը վերջացուց պզտիկ ու գեղեցիկ աւանդավէպով մը, որմէ հետեւեալ եզրակացութիւնը հանեց.— «Բոլոր անոնք որ հայ ցեղածառին արմատները կը փորեն քանդելու դիտաւորութեամբ, չպիտի յաջողին, որովհետեւ Հայոց ժողովուրդին արմատը խորունկ ճիւղեր է արձակած իր հայրենի երկրին ու լերկ լեռներուն ամրակուռ կուրծքին»։

Հանդէսը վերջացաւ խոր տպաւորութեամբ։ Փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակով»։

Թղթակից

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ [illegible] ՈՐ ՓԱՅԼՈՒՆ [illegible]

կալը, բայց չատ ընդհուած վիճակ մը ունէր:

Վերջին երեք օրուան ընթացքին, Քէչիչեան ամէն կողմ դլուխ զարկած է, բայց չէ յաջողած փոխել տալ տրուած որոշումը:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ պաշտօնանկութեան որոշումը վերջնական տրուած է եւ վաղը պիտի հաղորդուի Ղալաթիա: Ձեռնադրութիւնը տեղի պիտի ունենար մօտերս, բայց կուսակալութիւնը հարկ տեսած է վերջին անգամ մըն ալ աչքէ անցընել թղթածրարը: Ց. Քէչիչեանի պաշտօնանկութենէն յետոյ, Ղալաթիոյ եկեղեցիին վարչութիւնը պիտի յանձնուի բողոքող չորս թաղականներուն, որոնք ընտրուած են վաւերացուած ցանկին վրայէն եւ կը վայելեն պատրիարքական իշխանութեան վստահութիւնը

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ԹԻՒՐՔԻԱՅԷՆ

ՍՈՒՐԻԱՑ ԹԵՐԹԵՐԸ կը գրեն թէ Թուրքիոյ հետ համախորհուրդ որոշուած է. փչաթելով գոցել Թուրքօ-սուրիական սահմանը, արգիլելու համար մաքսանենգութիւնը: Մօտերս գործի պիտի ձեռնարկուի.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ պատճառաւ, կրպակները փակ ըլլալով, առժամաբար «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի, ԱՅՍՕՐ

ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹ.— Գ. Արզումանի նպարավաճառատունը, 9, Rue des Fêtes, (Տօրթ Գրզուլեանի ըլխիկին քովը

ՊԵԼՎԻԼԻ ՇՐՋԱՆ.— Rue de Belleville, սովորական տեղը: Rue de Palikao, սովորական տեղը: Գ. Համբարձումեանի նպարավաճառատունը, 42, Rue de Tourtille.

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ ՇՐՋԱՆ.—Հրանտ-Սամուէլ Գրատուն, 51, Rue Mr. Le Prince
Գ. Վարդերեսեանի նպարավաճառատունը, 1bis, Rue Hauteville.

ՍԷՆ ՏԷՆԻԻ ՇՐՋԱՆ.— Հայկական նպարավաճառատունը, 1bis, Rue Metz.

ՖԱՅԼԻ ՇՐՋԱՆ.— Գ. Հայկեանի նպարավաճառատունը, 21, Rue Saulnier.

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

ՎԵՆԵՏԻԿ ԵՒ ՄԻԼԱՆ

Կազմակերպուած Փարիզի Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ. Մուրատ-Ռափայէլեան հաստատութիւններու հարիւրամեակի հանդէսներուն առթիւ

Մեկնում Յուլիս 14 օգոստ. փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.45ին.
Մարսէյլէն (Gare St. Charles) ժամը 19.45ին.
Դարձ. - Չորեքշաբթի 26 օգոստ. ի փարիզ ժամը 14.20ին.
Ի Մարսէյլ ժամը 11.15ին.

Համբորդութիւն, բնակութիւն եւ սնունդ ապահովուած լաւագոյն պայմաններով:

Մանրամասնութեան համար գրել.—

Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël

49 Rue Rochechouart, Paris (9e)

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ...

Սէն-Լուի (Մարսէյլ), Հայ Երիտասարդաց «Մասիս» Մարզական Միութեան տարեկան գաշտային խնջոյք-պարահանդէսին, տեղի կ'ունենայ 28 Յունիս կիրակի օր խմեդրայրեաններու ագարակին մէջ անմախրենթաց պատրաստութեամբ:

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մանաւոր նուագախումբով, առատ կեր ու խում պատրաստուած մասնագէտներու կողմէ, գաւաշտ եւլն.

ՄԱՆՈՒԹ ևթէ կ'ուզէք լաւ ժամանց մը անցնել եւ սատարել Հայ երիտասարդութեան, փութացէք դէպի Յանդխավայրը առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել.

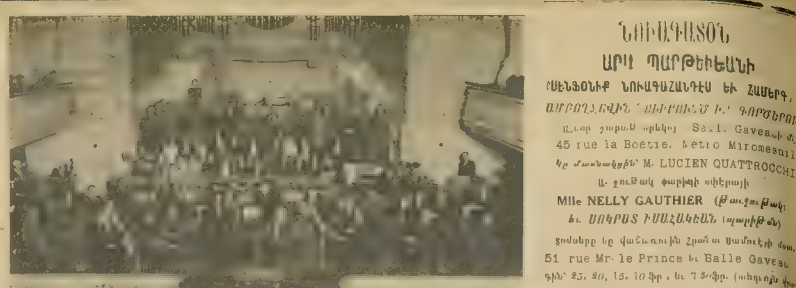

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ՓՈՐՁԻ ԱՏԵՆ (Նկար՝ Photo Massis)

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Իրիկնամուտ, Թիթեռնիկներու պարը, Հովը, Գեղջկական շարք, Հ. Մ. Ը. Մ.ի քայլերգ. եւ առաջին անգամ ըլլալով ԳԱՐԹԻԻԵԱՆԻ ՆՈՐ ՀԵՂԻՆԱԿԱԾ եւ նահատակներու յիշատակին նուիրուած ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԷՆ ԲԱԺԻՆ ՄԸ (Աստուածածնայ Մեղեդի, Հայր մեր, Միայն Սուրբ, Ամէն Հայր Սուրբ, Տէր ողորմեա, Քրիստոս պատարագեալ, ընկերակցութեամբ նուագախումբի):

Հ. Յ. Դ.

Դաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վաղարշ» խումբի ընկերական ժողովը, վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին, Պատ. Միութեան գրադարանին մէջ ներկայացուցչական ժողովի զեկոյց. յետոյ տեղի կ'ունենայ կինեմատոգրական ժողով, որուն կրնան ներկայ գտնուիլ նաեւ համակիրները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին

վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Սէրքըր կաթոլիկի սրահին մէջ.

Կը նախագահէ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Հանդէսը պիտի սկսի որուան տօնը խորհրդանշող գեղեցիկ պատկերով մը: Մուտք՝ ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆր.

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի

Կը նախագահէ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին. Salle Gallemantի սրահին մէջ, (կայարանին դիմացը)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Կ'երգեն՝ Տիկ. Ս. Խաչատուրեան, Օր. Գնեալեան եւ Գ. Մ. Խուլոեան.

Կ'արտասանեն ընկ.ներ Օ. Կարապետեան, Յ. Երկանեան եւ Ս. Ճինանեան.

Կարող ուժերով կը ներկայացուի Օտեանի

ՏԱՑԻ ԿԱՐԱՊԵՏ կամ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՓԵՍԱՑՈՒՆ

3 արար, 2 ժամ խնդուք.

Մուտք 5 ֆր., անգործներու 3 ֆր.:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին,
Հ. Յ. Դ. Տան մէջ.
Կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ԳՈՐՏՕՅԻ ՄԷՋ.— Վաղը, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին,
Բարսեղ Շահպազ Ակումբին մէջ.
Կը նախագահէ ընկ. ՊՕՂՈՍ ԱՆԱՆԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

13 Յունիս, շաբաթ երեկոյ, Brebant Marseillaisի սրահին մէջ.

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

13 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ժան Կուժօնի սրահին մէջ,

8 rue Jean Goujon

Կ'երգէ օփէրայի յայտնի երգիչ ՍՈՒՐԷՆ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Հայերէն, ռուսերէն, իտալերէն եւ գերմաներէն երգեր.

Կը մասնակցի դաշնակահարուհի ՕՐ. Տ. ՋԱՌԱՓԵԱՆ

Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51 Mr le Prince եւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը: Մուտք 7 ֆր.

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Յունիս 21ին

Պանթէօ.Քաշանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 14ին.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) — ԹԻՒ (8)

ԱՆՁՐԵՒ

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Գ. — Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՈՀԸՄ

— Երբեմն ես ու Տիկին Տէյվիտսըն կը նայէինք իրարու եւ արցունքները ուղխօրէն կը հոսէին մեր այտերէն վար: Կը գործէինք անդադար, գիշեր ցերեկ, ու այնպէս կը թուէր մեզ թէ քայլ մը իսկ յառաջ չէինք երթար: Չեմ գիտեր թէ ինչ պիտի կրնայի ընել այն ատեն առանց կնոջս: Երբ կ'ընկճուէի ու կը մօտենայի վհատութեան, ան էր որ ինձ կորով ու յոյս կը ներշնչէր:

Տիկին Տէյվիտսըն հակեց աչքերը իր գործին վրայ, ու թեթեւ կարմիր մը բարձրացաւ իր այտերուն: Ձեռքերը դողացին քիչ մը, ու քաջութիւն չունեցաւ խօսելու:

— Չկար մէկը՝ որ օգնէր մեզի. Մինակ էինք, հազարաւոր մղոններով հեռու մերիններէն: Երբ յուսահատ ու յոգնած էի, Տիկին Տէյվիտսըն մէկ կողմ կը դնէր իր գործը ու կ'առնէր Ս. Գիրքը, ու կը կարդար զայն մինչեւ խաղաղութիւնը գար ու իջնէր իմ վրայ, ինչպէս քունը երեխայի մը կոպերուն, ու երբ վերջապէս կը գոցէր գիրքը, կ'ըսէր.— Պիտի փրկենք զանոնք՝ հակառակ իրենց կամքին: Ու ես կրկին զօրաւոր կը զգայի Տիրոջմով, ու կը պատասխանէի— Այո, Աստուծոյ օգնութեամբ պիտի փրկեմ զանոնք: Ես պէտք է որ փրկեմ զանոնք:

Ու Տէյվիտսըն եկաւ ու կանգնեցաւ սեղանին առջեւ, կարծես թէ՝ գրասեղան մը ըլլար ան:

— Կը տեսնէք, անոնք այնքան բնականօրէն ապականած էին, որ կարելի չէր անոնց ցոյց տալ իրենց չարութիւնը: Մենք մեղքի վերածելու էինք այն բաները, զորս անոնք բնական արարքներ կը նկատէին: Մենք մեղքի վերածելու էինք ոչ միայն ապօրինի յարաբերութիւնները, սուտն ու գողնալը, այլեւ իրենց մարմիններու ցուցադրութիւնը, իրենց պարելը ու եկեղեցի չյաճախելը: Մեղքի վերածեցի աղջկան մը ծիծերու մերկութիւնը եւ մարդու մը առանց վարտիկի կամ տաբատի մնալը:

— Ի՞նչպէս, հարցուց Տոքթ. Մէքֆէյլ զարմանքով:

— Տուգանքներ հաստատեցի: Բացայայտ է, որ արարքի մը մեղք ըլլալը ցոյց տալու համար միայն մէկ կերպ կայ — պատժել արարքը գործողները:

Տուգանքի կ'ենթարկէի անոնք, երբ եկեղեցի չէին գար, եւ տուգանքի կ'ենթարկէ՝ երբ կը պարէին, եւ տուգանք կը դնէի անոնց վրայ, երբ պատշաճօրէն չէին հագուեր: Հարկ մը ունէի, որ ամէն մեղքի համար պիտի վճարուէր դրամով կամ աշխատանքով: Ու այս կերպով վերջապէս հասկցուցի անոնց:

- Բայց, երբեք չէ՞ին մերժեր վճարել:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameseme, PARIS (13)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Հ. Մարգարեան.— Գրել՝ S. Stépanian, B. P. 265 Alexandrie (Egypte).

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՅՈՒՆԻՍ — 7 JUIN 1936

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3134

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ

Ո՜ տայր ինձ, ո՜հ, գեղեցիկդ Վան, Վասպուրական աշխարհի փարթամ ու պսակ, որ անբակիր անհունացեալ մոխրին վերայ նստելով, արժանի լինէի զՔեզ եւ ողբիւք ողբալ :

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

Շարունակելով պարբերաբար բացառիկ թիւեր նուիրել զանազան շրջաններու եւ մեծ դէպքերու, «Յառաջ» կը ձգտի, ամէն բանէ առաջ, գիտելիքներ ճարել նոր սերունդին եւ թարմացնել հիներուն յիշողութիւնը:

«Չըլլա՛յ թէ մոռնանք»,— առաջին մտածումը այս է:

Մնացեալը ինքնին կը հետեւի,— ամուր պահել կապը՝ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ, լուսաբանել, ի հարկին վերագնահատել դէպքերը, երեւան հանել մեր ժամանակակից պատմութեան լոյսն ու ստուերը, վերլուծել ծուռն ու շիտակը:

Որքան քննութեան, նոյնքան ներշնչման անսպառ աղբիւր մը կը կազմէ այդ պատմութիւնը, եւ քանի քրքրենք անոր ծալքերը, նոր լոյս մը կը ցաթի:

Դէպքեր կան որոնց մասին շատ մը հիմնական ծանօթութիւններ կը պակսին, հրատարակուած, մինչեւ անգամ գրի առնուած չըլլալով: Եւ կան իրադէպներ, մասնակիցներ, ականատես կամ ականջալուր վկաներ, որոնք իրենց հետ գերեզման պիտի տանին ինչ որ գիտեն, եթէ առիթ չընծայես արտայայտուելու:

Մեծ դէպքերու տարեդարձները հանգրուաններ են ոչ միայն դէպի ետ, այլեւ դէպի յառաջ նայելու, չափելու կտրուած ճամբան եւ աւելի ամուր կառչելու գծուած արահետին:

X

«Վասպուրական մեր աշխարհ...»: Ամբողջ պատկեր մը՝ այս ընտանի բացատրութիւնը: Պատկեր մը որ կը խօսի բոլորի սրտին, ինչպէս ուրիշ բնորոշումներ՝ պատմական Հայրենիքի տարբեր շրջաններու մասին:

Իսկապէս Վասպուրականը կը կազմէ ամբողջ աշխարհ մը՝ «արեւելեան կողմն աշխարհի»:

Ինքնուրոյն իր աշխարհագրական կազմութեամբ, ուր ծիծղուն ծով մը եւ հրաշալի այգեստաններ համբոյր կը փոխանակեն ամեհի լեռներու եւ անդնդախոր ձորերու հետ, Վասպուրականը ինքնուրոյն է եղած նաեւ իր պատմութեամբ: Նոյնիսկ մարդակազմութեամբ,— այս բառին փոխաբերական իմաստով:

Մեր դարաւոր պատմութեան փոթորիկներուն եւ փոշիներուն մէջ, եթէ կը մնան գաւառներ որ բաղդատաբար անվթար պահած են իրենց հիմնական դիմագիծը, առաջինը Վասպուրականն է, երկրորդը՝ Տարօն-Տուրուբերանը:

Իր աշխարհագրական դիրքովն իսկ, Վասպուրականը կոչուած էր գործօն, վճռական դեր մը կատարելու մեր ազատագրական շարժումներուն մէջ, ինչպէս աւելի առաջ, երբ նոր կը բացուէին աչքերն ու միտքերը:

Արդարեւ, յիսունական թուականներէն ցանուած սերմերն էին որ ծլեցան, ծաղկեցան եւ ստացան ծաւալուն հանգամանք, 1896ին, ինչպէս 1907ին եւ 1915ին:

Այսօր կանգ առնելով քառասնամեակին վրայ, որուն զանազան երեսները կը պարզեն աշխատակիցներ ու բարեկամներ, «Յառաջի» այս թիւին մէջ եւ յառաջիկայ կիրակի, ի՜նչքան անմոռանալի դրուագներ՝ արժանի խանդաղատանքի եւ հիացման:

Դուք այնտեղ կը տեսնէք նորագարթ երիտասարդութիւն մը, արդէն պատրաստ՝ զարնել - զարնուելու:

Կը տեսնէք շաղախը կուռ կազմակերպութեան մը, եւ մանաւանդ գիտակից համերաշխութիւն մը՝ երեք հոսանքներու միջեւ,— արմենական, դաշնակցական, հնչակեան:

Ու հերոսներ աննման,— Մկրտիչ, Պետօ, Մարտիկ եւ ուրիշներ — որոնք հաւասարապէս յարգանքի կը հրաւիրեն բազմութիւնները, առանց դաւանանքի ու դասակարգի խտրութեան:

Փաստ է որ, քառասուն տարի վերջն ալ, նոյնիսկ պահպանողականներ եւ հակայեղափոխականներ երկիւղածութեամբ կը յիշեն օրուան քաջերուն,— «գերագոյն խենդութեան խենդեր»ուն — յանդգնութիւնն ու անձնազոհութիւնը, յանուն ինքնապաշտպանութեան:

Քառասնամեակը ուրիշ բան մըն ալ կը յիշեցնէ, եղերական եւ քստմնելի,— արտաքին ազդակներու մասին տիրող միամտութիւնը, որ այնքան վճռական դեր կատարեց այդ օրերուն, ինչպէս աւելի վերջը, մինչեւ 1915 եւ 1920 — 22:

Այլեւս ուշ է, խօսելու համար այդ վրիպումներու մասին: Բայց երբեք ուշ չէ, միշտ յիշելու համար, հիմա որ Եւրոպան կը ճանչնանք «աչօք բացօք»: Եւ ճակատ ճակտի...

Ինչ որ հիմնաւոր էր եւ ներելի, ա՛յն օրերուն, կրնայ դառնալ անքաւելի մեղք մը եւ յանդիլ ճակատագրական ելքի մը, եթէ վրիպաշունչ գիտելիքներ նորէն մթագնեն մեր աչքերը:

Պայքար, այո՛, յանուն վերջնական ազատագրութեան, աւելի ծաւալուն եւ աւելի կուռ կազմակերպութիւն, հարթելու համար ճամբան,— բայց նաեւ արթնութիւն եւ քննական ոգի:

Այլապէս, քառասնամեակները կրնան մոխիր ցանել տալ մեր գլխուն, անհամար հերոսներու անէծքին հետ:

Վասպուրականի դէպքին քառասնամեակը, ինչպէս 1915ի հերոսամարտը, եւ դեռ այնքան դիւցազնական քառասնամեակներ կամ երեսնամեակներ կը կազմեն մարտական առաքինութեանց յիշատակարանները: Թղթատելով զանոնք, պարբերաբար, բոլորս միաբերան կրնանք աղաղակել, Խրիմեանի հետ.

— «Դու լոյս եւ արեւ կը սիրես, ժողովուրդ. լոյս եւ արեւ զՔեզ պիտի վերածեն, քո հրայրեաց երկիր մարգագետին կը դառնայ ...»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Օրինագիծներ՝ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի, վճարովի արձակուրդի եւ հաւաքական պայմանագրի մասին

Լէօն Պլումի դահլիճը երեսփ. ժողովին ներկայացաւ երէկ, Շաբաթ: Նախարարական խորհուրդը ուրբաթ օր նիստ գումարելով, վաւերացուց կառավարութեան յայտարարութիւնը: Աշխատանքի նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց գործադուլի մասին, իսկ ներքին նախարարը պարզեց երկրին կացութիւնը: Ժողովը վաւերացուց նաեւ վարչապետին ձայնասփիւռի ճառը, որուն պատճէնը պիտի կարդաք քիչ անդին:

Երեսփ. ժողովին մէջ, կառավարութեան յայտարարութիւնը կարդաց Պ. Լէօն Պլում, իսկ Ծերակոյտին մէջ՝ փոխ - վարչապետը, Պ. Տալատիէ: Արդէն իսկ օրինագիծներ մշակուած են, շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի, վճարովի արձակուրդի, հաւաքական պայմանագրի եւ ընդհ. ներման մասին: Նախարարական խորհուրդը որոշեց յանձնարարել դատական նախարարին, որ ստիպողաբար միջոցներ մշակէ, վարձակալներու, առեւտրականներու եւ հողագործներու վտարման եւ գոյքերու գրաւման գործողութիւնները յետաձգելու համար: Որոշուեցաւ միեւնոյն ատեն անմիջական միջոցներ ձեռք առնել, գործադուլի տագնապը լուծելու համար:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԿՈՉԸ՝ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Ահաւասիկ այն ճառը զոր խօսեցաւ Լէօն Պլում, ուրբաթ կէսօրին, ձայնասփիւռին առջեւ.—

— «Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնը կազմուած է արդէն: Իր ծրագիրը Ժողովրդական Ճակատին ծրագիրն է: Այն օրինագիծներուն մէջ, որոնք շուտով պիտի ներկայացնեմ խորհրդարանին ու Ծերակոյտին՝ խնդրելով քուէարկութեան դնել արձակուրդէն առաջ, կը յիշատակեմ հետեւեալները,— շաբաթական 40 ժամուան, հաւաքական պայմանագրութեան, վճարեալ արձակուրդի մասին օրինագիծեր, որոնք կը կազմեն այն գլխաւոր բարեփոխութիւնները, զորս կը պահանջէ բանուորական զանգուածը:

Կառավարութիւնը որոշած է գործել վճռական եւ արագ ի շահ հողի աշխատաւորներուն, ինչպէս եւ գործարաններու աշխատաւորներուն: Կառավարութիւնը պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը լիուլի: Պիտի չթերանայ երբեք իր յանձնառութիւններուն մէջ:

Իր ուժը կը կայանայ ամէն բանէ առաջ այն վստահութեան մէջ, զոր իրեն ցոյց տուաւ Ֆրանսայի ժողովուրդը, եւ այսօր ատոր հաւաստիքն է որ կը սպասէ այն միլիոնաւոր ընտրողներէն, որոնք զինք բարձրացուցին իշխանութեան: Որպէսզի կառավարութեան գործը արդիւնաւոր ըլլայ, պէտք է կատարուի հանրային ապահովութեան մէջ: Այդ գործը կ՚անդամալուծուի երբ խանգարուի կարգուկանոնը, երբ արգիլք յարուցուի ազգային կենսական սպասարկութեանց: Ամէն խուճապ, ամէն խառնաշփոթութիւն կը ծառայէ Ժողովրդական Ճակատի հակառակորդներուն մութ ծրագիրներուն,— արդէն անոնցմէ ոմանք իրենց փոխ - վրէժի ժամուն կը սպասեն:

Կառավարութիւնը, ուրեմն, կը խնդրէ աշխատաւորներէն որ օրէնքներու խողովակով կարգադրուելիք իրենց պահանջները թողուն կառավարութեան, իսկ այլ պահանջներ՝ հետապնդեն կարգապահութեամբ, արժանաւորութեամբ եւ խաղաղութեամբ: Կը խնդրէ գործատէրերէն եւս քննել այդ աշխատաւորական պահանջները արդարութեան լայն ոգիով մը: Շատ պիտի ցաւէի, եթէ գործատէրերու կողմէ անզիջուելի մնալու փորձ մը զուգադիպէր այն պահին՝ երբ իշխանութեան գլուխ կուգայ կառավարութիւնը:

Վերջապէս բովանդակ երկրէն կը խնդրէ պահել իր պաղարիւնը, ինքզինք պաշտպանել ընդդէմ չարամիտ զրոյցներու եւ դիւրահաւան չափազանցութիւններու, կարենալ ինքնավստահութեամբ դիմագրաւել կացութիւն մը, որուն ողբերգական ձեւ մը տուին Ֆրանսայի չարամիտ դիտողները, բայց որուն լուծման համար բաւական է ցոյց տալ հասարակաց կամքը:

26 Ապրիլի եւ 3 Մայիսի յաղթանակը այսօր կը ստանայ իր լրիւ նուիրագործումը:

Մեծ ապագայ մը կը բացուի Ֆրանսական ժողովրդապետութեան առջեւ: Իբրեւ պետը կառավարութեան, կը հաւատամ որ դէպի այդ պիտի ընթանանք այն հանդարտ եւ ինքնավստահ ուժով, որ երաշխիքն է նոր յաղթանակներու»:

Պաղեստին կը մնայ միշտ խռովայոյզ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Հայֆա - Լիտտա գծին վրայ ռումբով օդը հանած են երկաթուղիի կամուրջ մը: Կտրած են նաեւ հեռախօսի բոլոր գիծերը: Հայֆայի քաղաքապետը, Հասան պէյ Շուքրի, ինչպէս եւ քաղաքապետական խորհրդականները, նամակ մը գրելով Հիւս. Պաղեստինի շրջանային կառավարիչին, կը սպառնան հրաժարիլ՝ եթէ արմատական փոփոխութիւն մը ցոյց չտրուի երկրին քաղաքականութեան մէջ:

Քանի մը օր առաջ, արդէն Եաֆայի, Նապլուսի, Թուլքէի, Լիտտայի, Հեբրոնի արաբ քաղաքապետները եւս տեղական իշխանութեանց կը յայտնէին թէ կը հրաժարին իրենց պաշտօնէն: Արաբ պաշտօնական անձնաւորութեանց այս կրաւորական դիմադրութենէն անկախ, ժողովուրդը կը շարունակէ իր պայքարը ոչ մէկ խտրութիւն դնելով միջոցներուն մէջ: Հրացանով եւ ռումբով յարձակումները կը շարունակուին, հրդեհի կը տրուին հրէական հաստատութիւններ, եւ կացութիւնը, մինչ այսօր, ոչ մէկ նշան ցոյց կուտայ բարւոքումի.

Երուսաղէմէն հասած հեռագիր մը կը յայտնէ թէ Արաբները, միշտ անսասան մնալով իրենց թշնամական դիրքերուն մէջ եւ երբեք տրամադիր դադրեցնելու գործադուլները, հակառակ չեն քաղաքական բանակցութեանց մտնելու: Այսպէս արաբական շարժման Գերագոյն Խորհուրդը պատրաստակամութիւն յայտնած է պատուիրակութիւն մը ղրկելու Լոնտոն՝ բանակցութեան համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ՝ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Այսօրուան «Յառաջ»ը նուիրուած է Վասպուրականի, 1896ի արիւնահեղութեան 40ամեակին առթիւ: Յօդուածներ ունի.— 1. Վ. Մելոյեան, 2. Տ. Բաղտասարեան, 3. Զիթունի, 4. Օհաննէս Թէքլէմէզեան, 5. Արմ. Փոխարեան

Բոլոր նիւթերը մէկ անգամէն տեղաւորելու միջոց չգտնելով՝ յաջորդ կիրակի պիտի հրատարակենք ուրիշ 5 — 6 գրութիւններ, ինչպէս եւ ժողովրդական երգեր եւ նկարներ:

*** Որոշած ենք պարբերաբար հրատարակել բացառիկ թիւեր՝ ուրիշ կարեւոր շրջաններու մասին, Տարօն - Բարձր Հայքէն մինչեւ Կիլիկիա:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

Բազմաթիւ մեծ հաստատութիւններ գրաւուած

Ժամէ ժամ տարածուելով, գործադուլի շարժումը աւելի մեծ համեմատութիւններ ստացաւ ուրբաթ օր: Թերթերէն լոյս տեսան միայն ընկերվարական եւ համայնավար օրկանները, «Փոփիւլէռ» եւ «Իւմանիթէ», ասոնց եւ իրիկունը, մէկ ալ՝ արքայական օրկանը, «Աքսիոն Ֆրանսէզ»: Բոլորն ալ կը ծախուէին փողոցներու մէջ, կրպակները եւ գրախանութները գոց ըլլալով: Իսկ երէկ լոյս տեսան միւս թերթերն ալ, բայց դժուար էր ճարել, քանի որ գրախանութները եւ մանաւանդ կրպակները (քէօշկ) փակ էին եւ հարկ էր փողոցէ փողոց թափառիլ, ցրուիչի մը հանդիպելու համար: Դէզերով թերթերը կը հալէին քանի մը վայրկեանի մէջ, ճիշդ ինչպէս եթէ հաց բաժնուէր անօթի բազմութեան մը:

*** Ինչպէս միւս մեծ հաստատութիւնները եւ գործարանները, նոյնպէս Փարիզի մեծ վաճառատուները,— Կալըրի Լաֆայէթ, Սամարիթէն, Փռէնթան, Օթէլ տը Վիլ եւն. գրաւուած ըլլալով, բանուորները գիշերը լուսցուցին անոնց շէնքերուն մէջ: Միեւնոյն ատեն ահագին բազմութիւն խռնուած էր դուռներուն առջեւ, ուտելիք եւ անկողին ճարելու համար:

Հաչէթի բանուորները ամբողջական գործադուլ հռչակած ըլլալով, թերթերու եւ գիրքերու բաշխումը դադրած է: Նոյնիսկ արտասահմանի թերթերը չեն ստացուիր, քանի որ գործակալը Հաչէթն է: Կառավարական օրկանները կը գրեն թէ բազմաթիւ հաստատութիւններ տեղի տուած են, մինչեւ 10 — 15 առ հարիւր աւելցնելով աշխատավարձը: Մետաղագործական մեծ հաստատութիւնները, Ռընօ (33,000 բանուոր), Սիթրօէն (22,000) եւն. կը դիմադրեն տակաւին եւ բանակցութիւնները խզուած են: Միշտ կը վախցուի պարէնաւորման դժուարութեանց մասին, բայց Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը յայտնէ թէ միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի փոխադրութիւնները եւ պարէնաւորումը անխափան շարունակուին:

Խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութիւնները ժողով գումարելով, պատուիրակութիւն մը ղրկեցին որ շնորհաւորեց Լէօն Պլումի կառավարութիւնը: Այս առթիւ քննելով կացութիւնը, յայտարարեցին թէ «բանուորները իրենց հացը կը պաշտպանեն բարեկարգութեամբ եւ կարգապահութեամբ եւ կ՚ուզեն պահպանել իրենց շարժման իրաւապահանջ հանգամանքը»:

Պ. Լէօն Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, իր կարգին ճառ մը խօսելով ձայնասփիւռին առջեւ, բացատրեց թէ գործադուլի շարժումը քաղաքական հանգամանք չունի: «Բանթող բանուորներուն կարգապահութիւնը եւ պաղարիւնը լիովին կ՚ապացուցանեն թէ շարժումը չունի նաեւ ապստամբական հանգամանք»: Այս առթիւ, Պ. Ժուհօ ձաղկեց աջակողմեան հոսանքներու սարքած խաղերը, որոնց նպատակն է վարկաբեկել շարժումը: «Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը ստիպողաբար կը հրաւիրէ արհեստակցական միութիւնները եւ ընդհանրապէս գործադուլի վարիչները՝ այնպէս շարժիլ որ կարենան պահել ժողովուրդին համակրանքը: Մանաւանդ պէտք է ապահովել ժողովուրդին հիմնական պարէնաւորումը, առողջապահական սպասարկութիւնը եւ բարեկարգութիւնը» Աշխատանքի Դաշնակցութեան կարծիքով, գործադուլին տեւողութիւնը կախում ունի միայն գործատիրական կազմակերպութեանց կամքէն: Այս առթիւ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը պատասխանատու կը հռչակէ Մետաղագործութեան եւ քարիւղի գործատիրական կազմակերպութիւնները, որոնք խզած են բանակցութիւնները:

*** Վարչապետը, Ներքին եւ Ելմտական Նախարարները խորհրդակցութիւն մը կատարեցին երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութեան հետ, գործադուլի հարցի մասին:

*** Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ ուրիշ հարեւան երկիրներու մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Ֆրանսայի ներքին կացութեան: Անգլ. մամուլը գնահատելով հանդերձ Լէօն Պլումի արժանիքները, շատ ծանր կը գտնէ կացութիւնը: Կը վախցուի որ եթէ Ֆրանսա տկարանայ ներքին ցնցումներով, միջազգային խաղաղութիւնն ալ վտանգուի:

*** Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդը առջի օր քուէարկեց ընկերվարականներուն մէկ բանաձեւը, որուն համաձայն նպաստ պիտի բաշխուի բանթողներու ընտանիքներուն: Մանրամասնութիւնները չեն ճշդուած տակաւին:

*** Գործադուլը կը շարունակուի նաեւ գաւառի, մանաւանդ Հիւսիսային շրջանին մէջ, ուր բանթողներու թիւը կը հաշուեն 200,000: Վարակուած են նաեւ Մարսէյլ, Լա Սիօթա, Նիս, Ռէնն, Ռուան, Քլէրմօն-Ֆէռան եւայլն:

Մոսկուա ընդհ. ներում կը շնորհէ (?)

Հաւաս կը հեռագրէ Մոսկուայէն թէ նոր սահմանադրութեան հռչակման առթիւ, կառավարութիւնը մասնակի ներում մը պիտի շնորհէ, որմէ պիտի օգտուին գլխաւորաբար այն բազմաթիւ դատապարտեալները, որոնք բանտարկուած են «վարչական եղանակով», որոնց կարգին՝ որոշ դասակարգ մը քաղաքական բանտարկեալներու:

Այս ներումէն չեն կրնար օգտուիլ քրէական յանցանքով դատապարտուածները:

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ ծանրապէս հիւանդանալով, անկողին ինկած է յունիս 1էն ի վեր: Սրտի հիւանդութիւն ալ ունի եւ ականաւոր մասնագէտներ անընդհատ կը հսկեն անոր վրայ:

ՊԵԼԺԻՈՅ դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ ընկերվարական վարիչին, Պ. Վանտէրվէլտի: Անվէրսի գործադուլը կը ծաւալի:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Հռոմ գնաց եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ: Գերմանիոյ մէջ կը կասկածին թէ այս խորհրդակցութիւնը կապ ունի միապետութեան վերահաստատման հետ:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ՇԻԿԱՀԵՐ ՓԵՍԱՒՈՐԸ

Այդ առաւօտ փառաւոր արեւ մը կը վառէր Այգեստանի գարնանային կանաչութեան վրայ.

Ցանկարծ հրացանի պայթիւններ:

Ընդոստ տանիքներու վրայ, սուրալու համար գնդակներու փշչոցի ուղղութիւնը:

Հայրս աչքերուս նայեցաւ, ես անոր աչքերուն՝ ամբողջովին լռութիւն դարձած:

— Լսեցի՞ր, այս վերջինը Կլոր Դարի կողմէն էր... Ցանկոյններու կողմէն ալ, կը լսե՞ս...

Կոտորածը սկսեր էր...

Եւ ահա անորոշ հոսանք մը մարդոց աչքերէն իրարու հոգիներու մէջ կը թափանցէր եւ մահուան հանդէպ հայեացքներու զարմանալի խորութիւնը կը խօսէր ամէնուն անբառ ըղձացումներ իրարու ղօղուելու անխառն համերաշխութեան կապերով, տուներն ու այգիները բաժնող պատերը կը քանդուէին, եւ ամբողջ ժողովուրդը միեւնոյն մէկ ընտանիքի անդամի պէս իր ինքնապաշտպանութեան միակ ապաւէնը դիմադրութիւնը կը գրկէր:

Զանազան թաղերէ հակասական լուրեր, անկազմակերպ, անհատական թէեւ, բայց կռիւը կը սաստկանար հետզհետէ, ծուխերը գուլայ գուլայ կը բարձրանան Այգեստանի չուրջէն, անստոյգ ժամերը կը սահին դանդաղ, մինչեւ որ երեկոյ եղաւ.

X

Կազմակերպութիւն —

Բայց ի՞նչպէս վերակոչել քսանուեն տարիներու մանկական օրերէ յիշողութեանս խորքերուն խոր քնացած՝ բայց միշտ արթուն դէմքերու կենդանի պատկերները:

Նախ դուն, առաջնութեան իրաւունքը քուկդ է, անմահ Ասեղխան, հայրենասէր երեւոյթ, Արեւմտահայու կեանքին մէջ դրսեցին միշտ աւելի բարձր արժանիքներ չռայլող ժողովուրդը՝ անօրինակ հաւատարմութեամբ, թէեւ տեղացի, կապուեր էր քու անունիդ, հրեղէն, որովհետեւ դուն ալ դուրսէն, Փորթուգալեանի բովէն կուգայիր — միշտ լուրջ, բանաւոր կշռող, ծանրախորհուրդ ու մտածող, Վանի ժամանակի երիտասարդութեան ահագին մեծամասնութիւնը քու ձայնդ կը լսէր:

Ցետոյ դուն, Պետօ, Դաշնակցութեան նախակարապետներէն, զինուորական արդաշարժ ու ճկուն հասակովդ առաջին բոպէին իսկ, թէեւ հիւանդ, անկողնէդ դուրս թռար ու մօսինը ձեռքիդ դէպի դիրքերը վազեցիր:

Ցետոյ դուն, Մարտիկ, կը տեսնեմ նուրբ, ուսանողական դէմքդ անջնջելի սիկարէթի ծուխին մէջ պարուրուած Վանի ուսուցիչ մտաւորականութեան ծոցէն իմաստ պատգամներ կը նետէիր, քու լաւ զինուած, բայց փոքրաթիւ կտրիճներովդ առաջին չարքերու վրայ ինչպէ՞ս պիտի կռուէիր հազարաւոր խուժանին դէմ:

X

Բայց ժողովուրդը հոն էր, առաջին բոպէի վախը անցի էր տուեր մահուան հետ հաշտուելու գաղափարին: Միայն պատիւով մեռնելու տենչը այդ խաղաղ ժողովուրդին տուեր էր ոտքերը, ու Տէր-Կոմիտաս քահանան դանկ դրան կը պատէր: Ով այս կռուի մէջ մեռնի, յաւիտենական կեանքը կը ժառանգէ:

Առաջին օրը, առաջին իրիկունը արդէն, երեք կուսակցութիւնները — Արմենական, Դաշնակցական եւ Հնչակեան, իրար միացած, դիրքերը բաժնած, երկրորդ առաւօտը կազմ ու պատրաստ կուրծք կուտային խուժանին որ ամէն անգամ կը փախչէր պարտուած, մեռելներու ոտքերէն քաշելով...

X

Առաջին զոհը.—

Ամբողջ ժողովրդին սիրուած ժողովրդական հռետոր, Դանիէլ վարդապետ, անոր խօսքերը Խրիմեան Հայրիկի Վարագայ «Արծուի Վասպուրականի» բոյնէն կուգար, անոր աշակերտներէն մնացած վերջին չառաւիղը:

Անմահ վարդապետ իր ժողովրդանուէր բնաւորութեամբ ու յեղափոխական կեցուածքով, առաջին ազդանշանին իսկ, հեծաւ իր կարմիր նժոյգը եւ հակառակ ընդդիմադիր խորհրդներուն.

— Երթամ կուսակալը տեսնեմ, պէտք է դադրեցնել ջարդը:

Միամիտ վարդապետ, մեծ հաւատք ունէր իր անհատական դիրքի ու միջամտութեան վրայ:

Եւ դեռ կուսակալին դուռը չհասած՝ մեծ պողոտային վրայ վար քաշեցին ձիէն ու տեղն ու տեղը սպաննեցին:

X

Կռիւր կատաղի էր ու անխնայ, պէտք էր ընդունիլ առանց այլեւայլի, առաջին անգամն է որ Վանեցի Հայը այդ փորձութեան կ'ենթարկուէր, ընդունուած էր մարտահրաւէրը, պէտք էր հրապարակ իջնել ամբողջ կորովով՝ դիմադրել կամ անմռունչ զոհ դառնալ վոհմակներու արիւնարբու ցանկութիւններուն.

Ցոյսի նշո՞յլ:

Ոչ մէկ յոյս:

Ահ... եւրոպական մեծ պետութիւններու ներկայացուցիչներ, կային:

X

Փաշ փողոցի կողմը, Թրքական թաղերու քով ամէնէն աւելի վտանգուած ընտանիքները առաջին օրէն իսկ ապաստանեցան պարսկական հիւպատոսարանը, եւ զարմանալի երեւոյթ, հակառակ կրօնական զանազանութեան, պարսիկ հիւպատոսը լայն բացաւ իր դուռները բոլոր իր դրացի Հայերու վրայ եւ մինչեւ վերջը, առնական կորովով պաշտպանեց իր դրօշին տակ ապաւինածները: Ով կը յուսար, հին քաղաքակրթութեան, առասպելական ոգիի գեղակիչը ցոյցն էր որ կը կատարուէր արեւելքի այդ խուլ անկիւնը, դասեր տալով չատ ու չատ եւրոպամոլ գլուխներու:

Ամերիկեան չրջանակը սկիզբները սիրալիր վերաբերմունք, հետզհետէ աւելի սառն: Կրօնական անուան տակ պահուած բողոքական եկեղեցին անգլիական սառնասիրտ տրամաբանութեան զուգահեռ իր խելօքիկ ու աչալուրջ դիրքը կը առնէր հետզհետէ:

Ռուսական հիւպատոսը թոյլատու բայց եւ կասկածոտ, անշուշտ վերէն եկած հրամաններու վրայ դիտողի դերի մէջ միայն՝ չատ մօտիկ դրացիները կամ անհատական բարեկամները կը ժողվէր իր գաւազներու լայն փէշերուն տակ:

Անգլիականը, իր Թուրք կառավարութեան հետ ունեցած չափազանց մօտիկ ու յաճախակի այցելութիւններով թէեւ սկիզբները որոշ յոյսեր կը ներշնչէր, բայց վերջէն . .

Եւ օրերը կ'անցնէին իրար յաջորդելով, երիտասարդութիւնը դիրքերուն մէջ պատրաստ առանց կուսակցական խտրութեան կուրծք կուտար գրոհներուն ու երեք կուսակցութիւններու պետերը միասին, համախորհուրդ կը վարէին կռիւը անորոշ ու անստոյգ ապագայով:

Եւ օրերու հետ կը տաքնար կռուողներու արիւնը, կռիւը կը դառնար սովորական բան մը, վախի բնազդը հետզհետէ տեղի կուտար քաջութեան համարձակ օրինակներու, հերոսական մրցումը առնական ոգին կը կերտէր ժողովրդի զաւակներու քով: Մեծէն փոքրը լծուած աշխատանքի, բանով մը օգտակար ըլլալու ցանկութիւնը կը վառէր ամէնուն հոգին ու համայնական կեանք մը կուգար մահուան մէջ միացնելու նոյն իսկ անհամերաշխ տարրերը:

Շաբաթ մը անցաւ ժողովրդի սրտէն, երբ թնդանօթները գոռացին:

Մեծ մասամբ կաւէ աղիւսներով չինուած տուները ալ չէին դիմանար թնդանօթներու արձակած ռումբերուն, ու ծուխի ու փոշիի մէջ հայ կտրիճը սափրուած էր խնայելով իր փամփուշտը գոնէ արձակուն կէտ նպատակին զարնելու:

Շատ մանուկներ կռուողներու եւեւ թաղուած փամփուշտներու դատարկ խողովակներ կը ժողվէին յաջորդ օրուան համար նոր փամփուշտ պատրաստելու

Որմնադիրները պատրաստ ցեխէն քանդուած դիրքերը վերէն պէտք էր չինէին:

Թնդանօթնե՞ր ... ահարկու թշնամին ինչպէ՞ս ընել որ թնդանօթները չմտնեն հայ թաղերը, եւ ահա առաւօտ մը հսկայ ջուրբաշխիներուն չարուած բարտիի ծառերը իրենց երկար հասակով փռուեցան Այգեստանի փողոցներուն լայնքով, արգելք հանդիսանալու համար թնդանօթներու անցքին:

Կռիւ, բայց մինչեւ ե՞րբ եւ ի՞նչ յոյս, պաշարուած խուժանով ու զօրքերով, մինչեւ ե՞րբ կրնար դիմանալ նոյն իսկ ամէնէն հերոսական կռիւները:

Նորէն ու նորէն յոյսը մեծ պետութիւններու ներկայացուցիչներուն վրայ, անոնք, կառավարութեան հետ ունեցած պաշտօնական յարաբերութենէն եզրակացութիւն մը հանելով կամ միջամտութեան մը փորձը յաճախ նպաստաւոր մեկնութիւններու բարերար հորիզոններ կը բանար, երբ .

Ցանկարծ՝ դիրքերէն նկատուեցաւ չէկ մազերով Փէսաւոր մը, որ թնդանօթներու գլուխը կեցած հրամաններ կուտար, նշաններուն ուղղութիւնը ճշդելով:

Հետաքրքրական որոշ ցուցումը կը սպասէ՞ր արդեօք:

Բայց քիչ յետոյ խումբ մը Թուրք զինուորներու գլուխն անցած նոյն չիկահեր Փէսաւորը արձակ համարձակ անգլիական հիւպատոսարան կը մտնէր

— Ցոյսի բոց մը խաւարեցաւ այդ բոպէին չատերուն կուրծքին տակ, իսկ ուրիշներու նատազանութեան արիւն փրփրեցաւ եւ իւրաքանչիւր կ'ուզէր առաջին գնդակը ինքը զետեղել այդ չիկահեր Փէսաւորի Փէշին մէջ...

Բայց զգուշութեան յորդորներն ու հրամանները իրենց վարկն ունէին ու չիկահեր Փէսաւորը — Մեծն Բրիտանիոյ հիւպատոսը կամ օգնականը — ինքն էր որ կը ղեկավարէր հայ կոտորածներու դէմ մղուած անհաւասար կռիւը:

Ալ սպասելիք չկար, ութերորդ օրը հերոսական կռուի, որոշուեցաւ ձգել գեղեցիկ Այգեստանը խուժանի վայրագութեան եւ հեռանալ Վարագայ լեռը:

Եւ ահա կատարուեցաւ ոճիրներու ոճիրը, օրը ցերեկով Ասիոյ դարի Ամերիկեան չրջանակի մէջ, խաղաղ խունն լեցուած սարսափահար բազմութեան մէջ:

Տքթ. Րէյնօլս, Քրիստոսի աշակերտը, Ամերիկայէն զրկուած, Հայերու մէջ քրիստոնէութիւն տարածելու առաքելութեամբ, անգլիական հիւպատոսին պահանջով սկսաւ իր չրջանակէն դուրս վռնտել անխնայ բոլոր այրերը, առանց տարիքի խտրութեան ու պահել միայն կիներն ու մանուկները:

Եւ ոչ միայն հրաման կամ կարգադրութիւն, այլ ինքը անձամբ խառնիճաղանճ, սարսափահար ժողովուրդին մէջ մտած մանուկներու աղտոտ չորերուն տակէն թաքնուած ընտանիքի հայրերը դուրս կը քաշէր ու թեւերէն բռնած հաստատութեան պարիսպներէն դուրս կը վռնտէր

Բայց եւ կը չարունակուէր կոտորածը ու կողոպուտը: Հայ կտրիճներու լեռ բարձրանալէն յետոյ խուժանը սանձակոտոր առաջ խաղաց մինչեւ Այգեստանի կեդրոնական թաղերը, մինչեւ Նորաշէն եկեղեցին կողոպտեց ու այրել փորձեց

Մինչ մեր հերոսները Վարագայ լանջին վրայ մտառանջ ու յոգնած կը պատրաստուէին յաջորդ օրը դէպի պարսկ. սահմանները չարժուելու, Այգեստանէն կը համբնեամերիկ. չրջանակէն վռնտուածները յուսահատօրէն զինեալ եղբայրներէն պաշտպանութիւն պաղատելով:

Դառն իրականութիւն:

— Կռուողնե՞րը միայն պիտի մեկնին, թէ առհասարակ բոլոր այն մարդիկ որ փախեր են Այգեստանէն:

Ձարարատիկ հարցի առջեւ կը խզուի միութիւնը եւ երկու մասի կը բաժնուին Հայորդիները:

Ասեղխանը իր հետ կ'առնէ անխտիր բոլոր այրերը ու դէպի Բարթողիմէոս առաքեալի նահատակաբանը կ'առաջնորդէ 800ի չափ երիտասարդներ:

Մարտիկ եւ Պետօն միայն իրենց զինակից 70 ռազմիկներու չափ, ուրիշ ճամբով, բայց նորէն իրենց նահատակութեամբ առաջիններու հետ կը միանան:

Եւ մանկութեան այդ հերոսական օրերէն չիկահեր Փէսաւորին կերպարանքը իբրեւ չիկացած երկաթ խարանէր է իմ հոգիս

Եւ ամէն անգամ եւ ամէն անգամ, երբ հայ ժողովրդի կեանքի եւ մահուան հարցը պիտի վճռուէր, չիկահեր Փէսաւորի սուսերն եմ նկատեր:

Միշտ չիկահեր Փէսաւորը.

Երբ ...

Երբ ...

Երբ Լօզանի հաշտութեան սեղաններուն առջեւ Փիդասոսի ձեռքերը լուալու արարողութեամբ չիկահեր Փէսաւորը ...

Եւ մինչեւ ե՞րբ ...

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ԾԱՏԱԽԻ ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ծատախ գերազանցապէս լեռնային երկիր մըն է, հիւսուած բարձրաբերձ լեռներու եւ անդնդախոր ձորերու բարդ կազմուածքով:

Բացի հիւսիս գտնուող Փեսանդաշտի ու Խորգանքի փոքրիկ դաշտերէն ու դէպի արեւելք տարածուող Տաքուի լեռնադաշտէն, դժուար է գտնել հարթ տարածութիւն հայկական այդ գաւառի մէջ:

Գոյութիւն ունի մէկ գլխաւոր ճանապարհ, որ Ծատախ կը կապէ Վան քաղաքին հետ: Իսկ ներքին գաւառի մէջ, գետը եզերող փոքրիկ ճամբաներէն ու լեռներու կուրծքէն նշմարուող օձապտոյտ արահետներէն զատ, հաղորդակցութեան միջոց չկայ: Ամառ ժամանակ այդ լեռներու բնակիչները, մարդ թէ վայրի անասուն, հաւասարապէս կրնան մագլցիլ իրենց քարն ու թուփը: Իսկ ձմրան ընթացքին դրսի աշխարհի հետ գրեթէ կապը կը կտրուի ամբողջապէս:

Երբեմն ձիւնապատ եւ յաճախ անտառապատ այս հսկայ կատարներուն ստորոտը, երկու ամեհի ձորեր կուգան ակօսել ամբողջ գաւառը: Մէկը հիւսիսէն, ուրկէ կը վազէ արագահոս ու սառնորակ Սեւտիկին գետը, իսկ միւսը արեւելքէն՝ Նորդուզէն, որու յատակին խշշալով կը թաւալի Տիգրիսի արեւելեան ճիւղը:

Ալ՞չ ... խո՞չ ... ղարերէ ի վեր, այդ ձորերուն մէջէն կը գոռան զոյգ գետերը, ցերեկուան ընթացքին ստեղծելով միթխարի ներդաշնակութիւն մը եւ գիշերուան խաւարի մէջ ահաւոր սարսափ մը ... մանաւանդ գաւառի այսօրուան ամայութեան եւ մահաստաութեան լռութեան մէջ ...

Այս երկու գետերը կուգան կազմել հանգոյցը երրորդ ձորին ու ապա իրենց ընթացքը չարունակելու մինչեւ Փօհտան ու Ճէզիրէ ... Միջէ այս երեք ձորերու բերանը կառուցուած է գաւառի կեդրոնը, ԹԱՂԸ, ծառազարդ ու հմայիչ, հայկական փոքրիկ Զուիցերիան

Գաւառը, ինչպէս տեսանք, հող չունի: Թաղի ժողովուրդը զբաղած էր չալագործութեամբ եւ առեւտուրով, իսկ չրջանի մօտ 50 հայկական գիւղերը հողն ու քարը ճանկռտելով հազիւ թէ իրենց օրուան կարեկր կը ճարեն եւ կամ մեծամասնութիւնը ...ը խարտուածութեամբ կը պարապին:

Ծատախի աշխարհագրական դիրքը իր ազնիւ ժողովուրդին մէջ ստեղծած է քաջութեան եւ հպարտութեան յատկութիւնը եւ կռուի ու ինքնապաշտպանութեան առողջ բնազդը:

Ծատախցին դեռ մանուկ հասակէն, իր լեռներուն մէջ զէնքի եւ նշանառութեան եւ որսորդութեան վարժուած է արդէն: Եւ գրեթէ իւրաքանչիւր երիտասարդ իր սեփական չէշխանէն ունի (հին դրութեամբ ծխաւոր կայծքարով հրացաններ):

Այդ լեռներու դաժան կեանքը իր ժողովուրդին մէջ դրած է ըմբոստութեան ոգին եւ անոր սորվեցուցած ակն ընդական իմաստութիւնը:

Այդպէս է որ մեր ազատագրական պայքարն ու յեղափոխական խօսքը առաջին անգամ այդ հպարտ գաւառին մէջ գտած են իրենց արձագանգները:

Այդպէս է որ այդ գաւառի կողմէն արտաքոյ ու եղբայրական ընդունելութիւն ցոյց տրուած է առաջին յեղափոխական գործիչներուն Վարդանին Իշխանին, որոնց ապաստանած վայրը «Ազգային այր» անունով մկրտուեցաւ եւ որ մեր լաւագոյն դիրքերէն մին հանդիսացաւ 1915ի գոյամարտին:

Այդպէս էր որ այդ լեռներու կուրծքէն, իրար եւեւէ դուրս թռան մեր առաջին հայդուկները,— Զաթօ, Շէրօ, Միքօ, Փոխիկ ... եւ յետագային չարան չարան ռազմիկներու այն քաջարի փաղանգը որ հասաւ մինչեւ Խանասոր, մինչեւ իրանեան յեղափոխութիւնը: Չյիչե՞լ արդեօք անոնները,— մեր անմահ Բադիկը, քաջ Գեղրօսը, աշխոյժ ու թեթեւաշարժ Ազօն, սեւաչեայ ու սեւահեր Քրմենցի Դաւօն, խոհական Ցարօն եւ յանդուգն Ազատը:

Անոնք էին որ առաջին անգամ մեր լեռներուն անթեղուած կրակը հրահրեցին ու բոցեղէն ջահերով ամբողջ չրջանը փոթորկեցին:

X

1896ի ահաւոր օրերն էին: Քրտական բարբարոս հորդաները, հեղեղի նման կը թափէին հայկական գիւղերու եւ ազգաբնակութեան վրայ ջարդելով, կողոպտելով, հրդեհելով ու սրածութեան ենթարկելով ամէն ինչ:

Ոչ մէկ ձեռք կար չափ ու սահման դնելու այս սանձակոտոր գազանութեանց, բացի հայուն բազուկէն եւ վրիժառու գնդակէն: Մարդկային այս արիւնռուշտ ալիքները եկեր կանգներ էին Ծատախի դուռներուն առջեւ:

«Լինել թէ չլինելը» հարցականն առջեւն էր կանգնած լեռնցի ժողովուրդը եւ առիթը եկած էր որ առաջին անգամ ըլլալով Ծատախցին չափուէր իր թշնամիին հետ: Թաղը դարձաւ այդ հերոսական դիմադրութեան վառարանը:

Ամբողջ ազգաբնակութիւնը խոյսի կեդրոնացաւ երեք յարմար տուներու դիրքերու մէջ: 1. Ասօենց, 2. Զօլոյենց եւ 3. Գըկանց տուներուն մէջ*

Մեր դէմ համախմբուած էին չրջակայ բոլոր քիւրտ աշիրէթները դխտուրութեամբ Գրաւցիներուն եւ իրենց պետ Շաքիրին:

Մէկ երկու չատ աղօտ պատկերներ — սարսափի այդ օրերէն, պարուրուած ու անջինջ մնացած են մանկական յիշողութիւններուս մէջ:

Հօրեղբայրս կը գտնուէր Ասօենց տան դիրքը, իսկ մենք (հայրս, մայրս, փոքրիկ եղբայրս եւ ես) կը գտնուէինք Զօլոյենց տունը: Քիւրտերը աչալոյսին հետ, հետզհետէ սկսան մօտենալ հայկ. դիրքերուն եւ առաջին անգամ անոնց գնդակները սկսան թափիլ մեր եղած դիրքին վրայ: Զօլոյի ծերուկ հայրը խորհուրդ կուտայ չպատասխանել, խորհելով թէ գուցէ այդպէսով անոնք կը ձգեն ու կը հեռանան: Սակայն ընդհակառակն Քիւրտերը աւելի սպառնալից կը դառնան: Ցանդուգն Զօլօն եւ իր պահակ ընկերները այլ եւս աւելորդ եւ վտանգաւոր գտնելով կրաւորականութ...

(*) 1915ի հերոսամարտին, մեր գլխաւոր դիրքերէն մին կը կազմէր դարձեալ Գըկանց տունը, մինչ գետերբ: Երբ թուրք հրամանին կը ռմբակոծէր այդ դիրքը, մերոնք զոհուած գիծուր թէ ժողովուրդ կ'արհամարհէին ռումբերը, երգելով ու պարելով:

1896Ի ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԵԾ ԴԵՊՔԵՐՈՒ 40ԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹԻՒ

Ա.

ՄԻԱՅՆ ԶԷՆՔՈՎ

Այդ առաւօտեան, բոլոր մեծերը մռայլ նախազգացում մը ունէին: — Վատ հոտ կուգայ, չատ վատ:

Այնուամենայնիւ մենք գացինք դպրոց

1896ի յունիս 3ի երկուշաբթին էր:

Երամեան դպրոցի մեր դաստիարակը — Ցոլակ Սմսարեան, յաւէտ անմոռանալի այդ սպառուական ուսուցիչը, մեզ դիմաւորեց դպրոցի դրան եւ յայտնեց, որ այդ օրը դասեր չեն լինելու, որովհետեւ դէպքեր չլսուեներ կան, ու մեզ վերադարձուց տուն:

Մինչեւ օրս, սրտիս մէջ անջինջ տպաւորուած է տխուր պատկերը մեր զինուոր - ուսուցչին, որուն, վերջին անգամ լինելով հանդիպեցայ Վարագայ լեռը, ութօրեայ կռիւներէն յետոյ:

Կոտրուած սրտով եկ դարձանք: Ամէն տեղ տխուր դէմքեր, սրտաղող, տենդոտ խօսակցութիւն, հազարումէկ պատմութիւններ ու ենթադրութիւններ: Վերահաս վտանգն ակներեւ էր.

— Թուրքերը պիտի կոտորեն Հայերը:

— Ինչո՞ւ, ե՞րբ, ի՞նչպէս:

Ո՞վ գիտէր, ո՞վ կարող էր պատասխանել.

Անստոյգ, բայց եւ դժնդակ բոպէներ. Հիմա կանք, կ'ապրինք, կը խօսինք, բայց մէկ ժամ կամ մէկ օր վերջը, ո՞ւր ենք, թէ մեռած:

Կէսօրի մօտ, Կլոր - Դարի կողմէն, Թուրք խուժանի կատաղի ռալալաթի ձայները եւ միանգամայն հրացաններու պայթիւնները եկան վերջ տալու բոլորի տարակոյսներուն: Կոտորածն սկսած էր արդէն:

— Եկաւ Կլոր - Դար, ինչպէս կը կոտորեն հիմա քու փոքրաթիւ հայութիւնը.

Կլոր - Դարը Այգեստանի հարաւ-արեւելք, Թրքախառն թաղամաս մըն էր, բուն Այգեստանէն կտրուած արտերով ու Կուռուպաշի հեղեղատով:

Հրացաններու եւ կոտորածի ձայներ, Այգեստանի բոլոր ծայրամասերէն

— Օֆ, գազան են այս Տաճիկները, մարդ չեն - ի՞նչ կ'ուզեն մեզմէ:

Արարուց դպրոցի աշակերտութեան ու հրապարակի հայութիւնը խուճապահար՝ թաղերը լեցուեցան:

— Տաճիկները կատղեր են, կը մորթեն, կը սպաննեն, կը թալանեն ու կը վառեն:

— Խուժանը կանգ է առեր Ձըչոնց տան վրայ, երկու կտրիճ եղբայրներ Չթչեան Արչակն ու Տիգրանը զէնքով կը դիմադրեն խուժանին:

— Կեցցեն տղաներ: Ուրեմն եթէ հրացան ունենանք, եթէ զէնք ունենանք, կարող ենք պաշտպանուիլ:

— Դանիէլ վարդապետն էլ սպաննեցին: Այդ ազգասէր մարդը ձին հեծած գնաց կուսակալին բողոքելու կատարուած եղեռնին համար, դեռ Կամարով Աղբիւրը չհասած, զարկին ձիէն վար բերին:

Սրտաթունդ լուրեր մէկը միւսին ետեւէն կը հասնէին: Ժողովուրդի յուզումը աննկարագրելի էր:

Արարուց հրապարակէն մերոնք ալ տուն էին հասեր — հայրս ու երկու մեծ եղբայրներս, խռոված հոգիով ու տխուր:

Ամէնէն աւելի անհանգիստը մէջնեկ եղբայրս Գարեգինն էր, մեր ամէնքիս սիրոյ ու գուրգուրանքի առարկան, իր պարթեւ հասակով, իր քաղցր ժպիտով, իր թուխ - նորածիլ պեխերով, մեր երիտասարդ ու պաշտելի եղբայրը, նա չատ էր տխուր ու մտամոլոր, տունէն փողոց ու փողոցէն տուն կ'երթեւեկէր անխօս ու մռայլ:

— Բայց ինչո՞ւ է տխուր իմ անգին եղբայր՝ Գարեգին: — Նա յեղափոխական էր, այդ ես լաւ գիտէի, հրացան էլ ունէր, այդ էլ գիտէի, մէկ չատ սիրուն Բերդան, փայլուն, երկար փողով մը: Տասներկու ոսկի էր առեր: Կանխիկ փող չունէինք: Հայրը՝ զարբին արհեստաւոր, բազմանդամ ընտանիքը մէկ կողմ, միւս կողմէն էլ Գարեգինը, ոսկը մէկ կոչիկի մէջ դրած, հրացանի փող կը պահանջէր.

— Հապա ամօթ չէ՞ քսանեւհինգ տարու երիտասարդ լինիմ ու դեռ հրացան չունենամ: Էլ ինչի՞ համար կ'ապրիմ:

Ծախեց իր նոր կարած կիրակնօրեայ զգեստը, այգիէն մի քանի հատ գրկանոց բարտիներ ծախեց, հայրս ալ վեց ոսկի տոկոսով առաւ Բալեան Գրիգորէն եւ հրացանը երեք լիք փամփշտակալներով մեր տունը մտաւ:

Գարեգինի ուրախութիւնը չափ չունէր: Ութ օր անգամ մը, ընկերներով Վարագայ սարը նշանառութեան կ'երթար: Ու ես լաւ կը յիշեմ, որ մէկ չաբաթ առաջ, մեր տանը մէջ զինուեցան բոլորն ալ ու նորէն զինավարժութեան գացին: Այսօր բոպէն հասեր էր իր հրացանի շնորհքը ցոյց տալու, էլ ինչո՞ւ տխուր էր Գարեգինը, չէր համարձակեր յուզել անոր զգացմունքը, եթէ պէտք տեսնէր, կ'ասէր:

Մեր դրացիներն էլ գիտէին, թէ ի՞նչ հոգի ունէր Գարեգինը: Մի քանի հոգով մեր բակը լեցուեցան, յուզուած ու ցասկոտ:

— Էլ ի՞նչ կը սպասես, Գարեգին, ո՞ւր են ընկերներդ, դուրս բերէք հրացաններդ: Եա է, Կլոր - Դարէն յետոյ մեր թաղին վրայ կը յարձակին. էլ ձեր յեղափոխութիւնը ո՞ր օրուան համար է:

Թեոսը Շամօի Արթինն էր, նոյնպէս երիտասարդ, որ նոյնպէս կարող էր զէնք ունենալ, բայց նա, այս ժամանակին, եկած էր Գարեգինէն պահանջելու այդ, լռելեայն խոստովանելով միանգամայն, որ ամէն մարդ չի տրուած ունենալ ազնուական հոգի եւ լինել յեղափոխութեան ընտրեալ զաւակը:

Թէեւ Գարեգինը ոչ մի պատասխան չտուաւ, սակայն անոր դէմքի արտայայտութենէն ես կը զգայի, որ իր սիրտը ներսէն պայթելու աստիճան յուզուած էր: Վճռական չարժում մը ըրաւ ու տունէն դուրս ելաւ:

Մթնեց: Կլոր - Դարի հրացաններու ու վայնասուններու լռեցին տակաւ. չունէրու անսովոր ոռնոցը միայն կը լսուէր:

Գարեգինն իր վեց ընկերներով վերադարձաւ տուն: Կարճ խորհրդակցութիւն մը ըրին: Արամիչեան Մելքոն ... բակը քանի մը ցուցմունքներ ու պատրաստութիւններ տուաւ, ու պատրաստուեցան դուրս գալ:

ԱՐՄ. ՓՈԽԱՐԵԱՆ

(Շար.) (1)

թիւնը, կրակով կը պատասխանէն, երկու Թիւրքերու դիակ փռելով պարտէզի ցանկապատին առջեւ։

Աւետեաց գիւղը նոյնպէս բուռն կռուի մէջ է, սակայն թշնամի զօրքին ձիւնման եւ գերազանց կրակին տակ մեր կռուողները հետզհետէ կը նօսրանան եւ գիւղը կ'ընկճուի Թիւրքերու կրակի կուտան ամբողջ շէնքը ու ժողովուրդը դուրս թափելով, քիւրտ խուժանին գազանութեան զոհ կը դառնայ։ Անհաւաք տանջանքի կ'ենթարկուի մասնաւորաբար հայ քահանան, զոր ի վերջոյ մորթոտելով ընելով կը նահատակեն։ Դիրքի մէջ իրրեւ վերջին պահակ դեռ կը մնայ հօրեղբայրս՝ Աւետիսը։ Անիկա ինկածներու հրացանները բոլորը լեցնելով մէկ այլ, մէկ այն պատուհանէն քարխաբար կը կրակէ, շուարումի ենթարկելով թշնամին։

Սակայն հրդեհը կը սաստկանայ, կրակի բոցեղէն լեզուները իրեն երեսը կը խանձեն, գերանները կը սկսին ճաթիլ ու առաստաղը կ'իյնէ ... Այս ճգնաժամային վայրկեանին Աւետիսին կը մնայ մէկ բան միայն։ Բոցերուն մէջէն դուրս կը ցատկէ, տէրտիրոջ «փափախը» գլխին եւ ատրճանակը ձեռքին ու կը յարձակի կամարակապ կամուրջի վրայ հաւաքուած խուժանին դէմ։ Քիւրտերը ի տես անոր կը սարսափին եւ «Փիտայի հաթ .. Փիտայի հաթ» (Փետային եկաւ) աղաղակելով մէկ բոպէ ազատ անցք կը բանան։ Հօրեղբայրս արագօրէն կամուրջէն անդին կը ցատկէ, գարձեալ կրակի մէջ իյնալով, արտէն Քիւրտերը ամբողջ շուկան հրդեհեր էին արդէն։ Ան, հրաշքով, բոցերէն ու գնդակներէն կ'ազատի վերջապէս ու կ'ապաստանի Մազկաւանի լեռները։

Մինչ այդ, նոյն տխուր վախճանն ունեցաւ եւ մեր ապաստանած դիրքը։ Թշնամին քանակով շատ աւելի հզօր եւ ազատ իր շարժումներուն մէջ, չորս կողմէն պաշարեց Զօլօյենց տունը ու կրակի տուաւ։ Կռուողները յամառ դիմադրութիւն մը ցոյց տուին, ներսի ժողովուրդը դուրս կարենալ հանելու համար։ Որբեր լքելով մոռնամ այդ անիծուած օրը։ Մայրս եղբօրս շալակը առած եւ իմ ձեռքէն բռնած խուճապահար կը փախչինք գնդակներուն տարափին տակ։ Դէպի ո՞ւր եւ ինչո՞ւ ... ապաստա՞ն, ազատ ապաստան ... Կռուողները նոյնպէս իրարու ետեւէն կ'իյնան։ Ի վերջոյ Զօլօն, Հայրս ու երեք ընկերներ կրակի ու պաշարման գիծը կը ճեղքեն, կը յաջողին անցնիլ գետի միւս ափը, ուր կը հանդիպին քրտական ուրիշ զինուած խումբի մը։ Մօտակայ տան մէջ իսկոյն դիրք բռնելով կատաղօրէն կը կռուին, քանի մը հոգի գետին փռելով։ Քիւրտերը փախուստի կը դիմեն եւ այնուհետեւ մերոնց մէջ հարց կը ծագի ի՞նչ ընել, ո՞ւր ապաստանիլ։ Զօլօն կ'առաջարկէ ուղղուիլ դէպի զօրանոց եւ իրեն ծանօթ հրամանատարին յանձնուիլ, իսկ Հայրս կ'առաջարկէ երթալ յանձնուիլ թուրք պաշտօնէային։ Դժբախտաբար մինչեւ այդ, միասին քալած ու կռուած երկու ընկերները, հոդ իրարմէ կը բաժնուին։ Զօլօն, զօրամասի մատակարարի հանգամանքով չիտակ հրամանատարին կը ներկայանայ, անոր նուիրելով իր ատրճանակը։ Իսկ Հայրս կ'ուղղուի դէպի «մուավինի» տունը։ Դէպի գաւիվեր բարձրացած աստն իր ճամբուն վրայ կը հանդիպի զինուած Քիւրտերու։ Կռիւ տալով անոնց հետ եւ երկու դիակ ձգելով, կը հասնի Թուրքի տան առջեւ գտնուող դարաբաղի հսկայ ուռենիին, երբ գաւաձան գնդակ մը գետին կը փռէ զայն ..

Քիւրտերը իսկոյն կը հասնին, հրացանը կ'առնեն, ու հօրս յաղթանդամ մարմինը գաւիվեր քաշկռտելով Տիգրիսի կատաղի ալիքներուն կը յանձնեն։ Ի վերջոյ ստուգուեցաւ որ ան դեռ գացած էր մուավինի քիւրտ ծառային դաւադիր գնդակին։

Ժողովուրդի փախուստը վերջ գտած էր զօրանոցի ու կառավարչատան մօտերը Տիգրիսի ափը։ Բոլորս թափած էինք հոն, կին, երեխայ, ծերեր ու քաղցած եւ ծարաւ ու ծանակի առարկայ թուրք պաշտօնեաներուն կողմէն։ Ինչո՞ւ ... Ու ճիշդ այդ օրը վրէժխնդրութեան սեւ թոյնը կաթեցաւ մեր մանկական անմեղութեան հոգիներէն ներս ու մեր ապագայ ուղին գծեց.

Այսպէս ուրեմն Թաղի դիմադրութեան երկու դիրքերը փշրուած էին։ Թշնամին գինովցած ու ամբարտաւան, իր ամբողջ ուժը կեդրոնացուց Գիքանց դիրքին, Գիկանց տան վրայ։ Հայերը յամառօրէն կը դիմադրեն, անոնք ուխտած են մինչեւ վերջին պա-

ղունց մը վառօղը, կռուիլ ու այնպէս մեռնիլ

Անզօրութեան փրփուրը բերնին, կատղած ցեղապետ Շաքիրը կը հրամայէ իր մարդոց այդ դիրքն ալ հրդեհել, սակայն ո՞վ մէկը պիտի համարձակի մօտենալ հայկական հրբացանի փողին։ Ու կը դիմեն խաբեբայ միջոցի մը։ Երկար ձողեր ճարելով ու անոնց ծայրը քարիւղի մէջ թաթխուած լաթեր կապելով, գիշեր ժամանակ, Գիկանց տան ձեղունին կրակ կուտան։ Սակայն ի զուր, այս անգամ Շատախցի հերոսուհին հրապարակ կուգայ։ Իրար ետեւէն երկու լեռնցի կիներ տանիքը կը բարձրանան ու կը յաջողին կրակը մարել, իրենց մատաղ կեանքը զոհաբերելով ազատութեան եւ յաղթանակի խորանին առջեւ։

Գիկանց դիրքին ճիշդ դիմացը, Տիգրիսի միւս ափը կը գտնուէր կառավարչատունը «չէվզաց» հանդիսատեսի դերին մէջ ... ի սրտէ մաղթելով որ Գիկանց դիրքն ալ խորտակուի, սակայն Թաղի դիմադրութեան այդ միջնաբերդը երեք օր անդադար տեւ ու գիշեր կանգուն մնաց միշտ, բարոյապէս յաղթելով «հզօր» օսմանեան կառավարութեան եւ փախուստի ու պարտութեան մատնելով քիւրտ հարիւրաւոր խուժանը։

Շատախի հողը, այդ օրը թրջեցաւ իր հարազատ զաւակներուն անապական կարմիր արիւնով։ Հողը պարարտացաւ ու 19 տարի յետոյ մեր սերունդը բախտն ու պատիւը ունեցաւ հայրենի լեռներու մէջ, այնքա՜ն դեղեցիկ, այնքա՜ն սքանչելի ու բեղնաւոր հունձքը քաղելու 1915ի անմահ հերոսամարտին։

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

96

—·—

(ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐԷՍ)

1896, Յունիս 3, երկուշաբթի.

Հայկի տանրէնցս լրացուցած՝ դպրոցական պատանի մըն էի։

Քաղաքամէջէն՝ ուր էր մեր հօրենական տունը, առտուան օրերու պէս դպրոցին ճամբան բռնած՝ դէպի Այգեստան կը բարձրանանք, քանի մը ընկերներու հետ։

Պարիսպներէն դուրս Հայկավանից բացատէն իսկ կ'ընդնշմարենք, կը զգանք որ մահահոտ բան մը կայ օդին մէջ։ Այգեստանէն չուեայ իջնող աշխօրեայ դէմքերու ցնեք հանդիպիր ..

Անխմայ տղայ, տարօսիի մասին դեռ գաղափար չունինք։ Կը քալենք ծառազարդ մեծ պողոտայէն, — Քաղաքի ճամբան կամ Սրդդայու Ջաղ-տէն անունններովը ծանօթ, որ կը ձգուի Քաղաքէն Այգեստան, գրեթէ տասը քիլոմեթր երկարութեամբ, ու բնակուած է Թուրքերով։

Քանի կ'առաջանանք՝ կը տեսնենք լայն եւ արեւոտ ծառուղիին երկու շարք տուներուն վրայ բազմող Թուրք մեծատուներուն դրան առջեւ՝ խումբ խումբ Թուրքեր ուշադիր մտիկ կ'ընեն խումբին մէջէն եկող մեծաւորի մը հրահանգները։

— Բան մը կա՞յ այսօր ...— կը փսփսանք իրարու, եւ սարսափը կը համակէ մեր մատղաշ հոգիները։ Մեր քայլերը կ'արագացնենք ակամայ։ Ճամբան սակայն չի հատնիր այդ օրը։ Մեր դպրո՞ցը հեռացած է արդեօք

Հայկավանքէն վեր՝ Ֆերիք փաշի թաղ, Թուրք խումբեր։ Կամարով Այգիբերք, Բէօլ Փօղնի, Բաղնիսի Դրան շրջաններուն եւ միջանկեալ թաղերուն մէջ՝ Թուրք խումբեր ...,— միշտ մէջտեղը խմբապետ մը որուն ականջ տուած մտիկ կ'ընեն միւսները բոլորտիքէն։

Սպառնական է անոնց դիրքը, բայց շարժում չկայ, մեզի չեն դպիր։ Ազդանշանը տրուած չէ տակաւին։ Ժամէ մը մեր դպրոցն ենք։ Հայարենակ Թաղ-Փօղոցին վրայ Նայօղ Երամեան վարժարանը։

Վերի սրահը կ'ելլենք։ Դպրոցը աշակերտ չկայ։ Միայն շէնքին մէջ բնակող տնօրէնը, այսպէս Համբարձում Երամեանը եւ դէմը բնակող մեր դաստիարակը Յովակ Սրմաքեանը կը գտնենք ընկճուած, մտմտուքի մէջ։

Կը բացատրենք ճամբուն վրայ մեր տեսածները։ Իրենց իմացածներուն հետ համադրելով, առանց մեզ վախցնելու, կը յանձնարարեն անյապաղ կամ Այգեստան ազգականի մը տունը երթալ, կամ կառք մը վարձուի որ մեզ Քաղաքամէջ մեր տունները հասցնէ։

Ընկերներէս Գարեգին Յովնանեան Այգեստանի իր հօրեղբօրանցը կ'երթայ։ Կը ստիպէ որ ես ալ հօրաքրանցս՝ Պէրպէրպաշեանենց մնամ։

«Սատանան ոտքիս տակը ինկած էր» սակայն. Ես պնդեցի թէ տուն կ'երթամ, ու ետ դարձայ երկու ընկերով։

Այգեստանէն Քաղաքամէջ՝ նոյն երկար ու անհամբ ճամբայէն վար իջնելու ու մեր տունէն ներս մտնելու դէպքը ... Հայրս ընդհատ հասաւ շուկայէն ... ու առաջին հրացանը պատռեց մահաշունչ մթնոլորտը՝ իր խուլ պայթիւնով

Աղդանշանը տրուած էր ընդհանուր ջարդի ...

96ի յունիս 2էն 3, կիրակիէն երկուշաբթի գիշերը Այգեստանի Նորատունիները բռնած թաղը եկեղեցի Սուրբ Առուէն մօտերը, զինեալ ընդհարում մը տեղի ունեցեր էր հայ ռազմիկ խումբի մը եւ Թուրք պահակներու մէջ, եւ իրր թէ ոստիկան մը սպաննուած ու գիակը քաղաք բերուած էր։

Ներկայակաց ակռերը սակայն հնուէն կուգային ...

Ու սկսաւ փակագիծ մը այստեղ,—

Հայը՝ Թուրք յուծին տակ կը հեծէր, քանի՛ դարեր է վեր։ Լուսաւոր Արեւմուտքէն — դուք բոլք «չէն անոնք» վեր ամեն քաղքին ... պաշտա՛ն ըլլար իր յոյսն ալ իր վիրքն ալ —, այո, լուսաւոր կարծուած Եւրոպայէն՝ ազատութեան սերմը կը ցանուէր Պալքաններուն վրայէն մինչեւ մեր բնիկ հայաշխարհը։ 78ի ռուսթրքական պատերազմը Պուլկարն ալ ազատագրած էր՝ նորագաւա Բուճաստանի կողքին։ Կարգը Հայուն պիտի գար ... Անիթ պէտք էր սակայն որ քրիստոնեայ (!) Եւրոպան միջամտէր ու Հայաստանը կարմիր Սուլթանին լուծէն ազատէր

Երիմեանէն առաջ Մէք. Նալբանդեան, Պամառ-Քաթիպա, Րաֆֆի, Գր. Արծրունի՝ կայծը տուեր էին արդէն ազատագրական ղարբնոցին, — սահմանէն անդին։ Երիմեան իր ձեռնասուն խումբովը — Սրուանձեան, Փափազեան, Անանեան, ևն. — Փորթուգալեան իր հրաշունչ դպրոցական նոր սերունդով, Ամբրզանեան ու Երամեան իրենցովը՝ 70ական թըւականներէն սկսած էին արդէն Վասպուրականի արծիւները յարուցանել, վեր հանել իրենց դարաւոր աճիւններէն, կազմել նոր չունչով նոր ձըգտումներով բիբոսա սերունդ մը, հայրենի ազատութիւնը ձեռք բերելու նասանա որոշումով

Երիտասարդական փոքրիկ խումբեր կը կազմէին Կովկասէն գաղտնի եկած Հնչակեան, Դաշնակցական ու Արմենական կազմակերպիչներու ձեռքով։ Նոր բառ մը մանաւանդ՝ այդ օրերուն ականջէ ականջ ամէնուն շրթունքին վրայ էր,— մարդասիրական ... — Հայ յեղափոխական մարդասիրական (մավզէր) հրացան ունէր ձեռին, եւ անոր գնդակը անվրիպելի էր։

Դեռ այսօրուան պէս կը յիշեմ, եղերական 96ի առաջին օրերուն՝ թէ 95ի ամռան էր, երեխայական հրճուանքով մը տեսայ Վարագայ Վանքին հայրիկեան կողոպտուա՛ծ տապանին առջեւ, Դաշնակցական Պետօն իր հայդուկի տարազովը, ձեռքը «մարդասիրականը»ին փողին կոթնցուցած, աչքերը հեռո՛ւն կապոյտներուն յառած։

Այդ ժամուն՝ առիթ ունեցեր էի նաեւ տեսնելու Քաղաքամէջ, Պանտիկեաննեց տունը պահուըտած Հնչակեան Մարտիկն իր երեք ընկերներով, որոնց սպառազէն երեւոյթը, մանաւանդ երկու օր առաջ տէրօրի ենթարկած իրենց զոհին Պօղոս եպիսկոպոսի դաշունահարումի եւ Ս. Յակոբի փողոցին ձիւներուն մէջ թաւալգլոր ըլլալու, անոր հետզհետէ անկարելիր նկարագրութիւնը՝ խորունկ դրոշմուած է պատանի յուշերուս մէջ։

Ողբերգիէ եւ անմոռանալի պատկեր մը սակայն, այդ օրէն, Արմենական կուսակցութեան ծոցը տեսած եմ.—

Գիշեր մը, շաբաթէն կիրակի, Այգեստան՝ հօրաքրանցս հիւր էի։ Իմ բախտէս՝ ժողովի շաբաթական հերթը հօրաքրոջս տունն էր։ Իր երկու մեծ զաւակները, Արշակ եւ Գարեգին Պէրպէրպաշեանները՝ իրենց պատակից ու փողոցակից դրացի տասնեակ մը երիտասարդներու հետ կը կազմէին Ամոքիչ խումբը։

Մութը իյնալուն պէս՝ ես տեսայ որ մրջիւնի այխատանք մը սկսաւ արգիններէն դէպի ներս։ Հօրքուրենցս մեծ սենեակը յարդարեցին այդ ժամուն կարիճները, դաւին ներսի ճակատը՝ ղամերու վրայ ամրացուցին շրջանակուած կառ մը, եւեւը քարիւղի լամպ մը եւ անոր բոցեղէն տառերով շողաց գեղազիր ԱՄՈՔԻՉ բառը։

Շուտով եկան խմբուեցան երիտասարդ անդամները։ Փոքրիկ սեղանին գլուխը՝ խմբապետն ու քարտուղարը։ Ու նիստը բացուեցաւ ճառով մը. Ցեղոյ երկրորդ մը, երրորդ, չորրորդ ու չարունակական ճառ, գեկոյց, խրախոյս, որոնց իմաստը իմ խակ ուղեղիս դեռ չէր խօսեր, միայն կը յիշեմ որ սաէպ «կեցցէ Ամոքիչը», կեցցէ ազատութիւն, կեցցէ Ամոքիչ Միութիւնը» խօսքերով կը վերջանային անոնք, որոտալով ծափերու մէջ։

Զգաստ, վայելուչ, կիրթ եւ այնպէ՞ս տպաւորիչ այդ մանրիմ երեկոյթը՝ պատիւ կը բերէր որ եւ է ազգի։

Խմբական մասէն յետոյ սկսաւ խըրախճանքի բաժինը։ Սրամիտ պատմուածքներ, խաղեր, ծաղրուծներ, ընդելուզուած ազատամէնչ եւ ժողովրդական երգերով, ու կազդուրուած պարզ թէյի ու պտուղներու սպասարկութեամբ, այս անգամ երկսեռ,— տեւեց մինչեւ առաւօտ։

Այդ անմոռանալի երեկոյթին կը պարտիմ քանի մը խաղերու նկարագրութիւնը (Եօթ երկու ձեռ, եօթ երկու ոտ կ'ենա՛յ - կը գայ, կ'ենա՛յ - կը գայ ... ևն.) Խաղաշխարհիս մէջ։

Առաւօտ երբ տուն դարձի ոչ սեղան ու աթոռ կար մեծ սենեակին մէջ, ոչ դրան ճակատի հրեղէն Ամոքիչը։ Հետքը չէր մնացած գիշերուան պաստառուն սերունդին ու խրախճանութեան։ Կոկիկ մը առեր քալուեր էին՝ յաջորդ հերթական վայրը անշուշտ։

Հէ՜ք կարիճներ, այդ գիշերուան մէջ հոն խմբուածներէն ոչ մէկը — եթէ չեմ սխալիր — ազատ պիտի մընար գաղափարի ճամբուն վրայ իրենց սպառող բերանարաց վիշապին կրակէն։ Ս. Բարթուղիմէոսի վանքին մօտ պաշարուած՝ արահար ու գնդակահար ինկող նոր Վարդանանցի երկհարիւրեակ մը նահատակներուն մէջ անոնք ալ մահ գտան։ Դատտիսրակները՝ ուսուցիչ - գինուոր Յովակ Սմսարեան և Բաբրեդ Տ. Բաբրեղեան՝ զէն ի ձեռին ինկան անմահ ... միւսներուն նման։

Ու կը խորհիմ, ամէն առեն երբ գանոնք յիշեմ, թէ քառասուն տարիէ ի վեր իմ ալ ոսկորներս փտած կ'ըլլային Բարթուղիմէոսի դաշտին նահատակներուն հետ, եթէ յունիս 3ի առտուն՝ դպրոցէն փոխանակ տուն դառնալու, Այգեստան հօրաքրանցս երթայի։ Արշակ եւ Գարեգին զիս ալ իրենց հետ տարած պիտի ըլլային ...

Դէպքին առտուն, բայց, դպրոցէն դարձին՝ տուն մտայ թէ չէ՝ աղդանշան առաջին հրացանը բացուեցաւ։ Գայթիններուն ետեւէն՝ Թուրք եւ քիւրտ խուժանին գազանական տողափներ քաղաքին ծայրամասերէն սկսան սարսուռ պատճենել մեր հոգիներուն խորը։ Մենք անզէն, անոնք պետական միջոցներով զինեալ ..

Թուրք արիւնարբու վայրկութիւնը՝ տարիներու ընթացքին արթնցեր, հետապնդեր, քններ եւ վճռեր էր մահացու հարուածներ իջեցնել՝ իր լուծը թօթափելու պատրաստուող այդ նոր սերունդին գլխուն։

Սասունի, Զէյթունի, Մուշ - Բաղէշի կոտորածներէն ետքը՝ Սուլթան Համիտ աչքը դարձուցեր էր Հայաստան Վասպուրականի վրայ։

Ու Վասպուրական անպատրաստ չէր։ Ի՞ր վառ արեւին պէս ալայուրջ կը հսկէր, ալաքները ափին մէջ։

Վանի Արծրունեան սերունդը, Արմենական, Հնչակեան ու նորընծայ Դաշնակցական երրեակ կուսակցութիւններով թէեւ տրոհուած՝ արտաքին վտանգին առջեւ միացաւ մէկ սիրտ մէկ հոգի, ազատութեան չունչով տրոփուն, մէկին դէմ՝ հազար զէնք ու զինուոր, թնդանօթ ու բանակ, խուժան ու գազան ունենալով մէկտեղ՝ գիրք գրաւեց դիմադրեց, թշնամիէն թնդանօթ ու դրօշակ խըլեց, տասնըհինգ օր ազատութեան դրօշ պարզեց իր դարաւոր հայրենիքին սուրբ հողին վրայ ...

Երկար կ'ըլլար մանրամասն յուշեր տալ այստեղ 96ի հերոսական դէպքերէն։ Ուրիշ առիթով, երբ պարագայ ըլլայ ամէն վերապրող Հայու պէս։

Կ'ուզէի միայն եզրակացնել որ, եթէ մեր այդ անմահ նահատակները, կանուխէն ու խորունկէն ճանչցած ըլլային Ծալջքիրինները օրերէն ի վեր իրենց դոյնովը ծանօթ Քրիստոնեայ լուսաւոր Եւրոպայի նենգամտութեան մեծ ու՞ ազգիկ ազգերը, եւ անոնցմէ յոյս նպաստելու փոխարէն՝ իրենք իրենց ուժերուն միայն ապաւինէին, այսօր ապահովաբար իրենք ալ, մենք ափիւռքի բոլոր ցիրուցան Հայերս ալ, մեր հողին ու տան ու անդին վրայ կը մնայինք, մեր սիրական միջոցներով ազատուած ...

Դարձուցէք ձեր աչքերը դէպի 1915 ապրիլեան անհամեմատ աւելի անհաւասար պայքարը եւ անկէ ծագած լուսաւոր արշալոյսը ...

— «Ով չի շիմեր էռնկով տրմիկ,
«Զը էրթեր մէջ՝ ահուշ էրթիկ ...»։

ՑԻԹՈՒՆԻ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԱՏԱՀԱԾ Է ԴԷՊՔԸ

—·—

ՎՈԼԱՅ.— 1896ի մեծ դէպքի Թուականին Պոլիս գտնուելուս, անձամբ չեմ տեսած այդ հերոսամարտը, որպէսզի մանրամասն եւ աւելի ճշգրտօրէն կարենայի գրել ձեզի։ Բայց պարտականութիւն կը զգամ գալ ներկայելս՝ այդ մասին իմ լսածներս ու տեղեկութիւններս գրի առնել եւ ձեզ ղրկել, որչափ գրիչս եւ յիշողութիւնս ինծ կ'օգնեն։

1895ին Սուլթան Համիտ կը ձեռնարկէ՝ իր հասկացողութեամբ բարենորոգել Թուրքիոյ արեւելեան նահանգները եւ ահա կը սկսին ծրագրել կերպով կողոպտել, հրկիզել ու բնաջնջել Հայաստանի ու Փոքր Ասիոյ հայ բնակչութիւնը։ Այդ թըւականին միայն Վասպուրական ազատ մնաց, կ'երեւի զգուշացան՝ վախնալով որ այդտեղի Հայերը կրնան ինքնապաշտպանութեան դիմել եւ դիւրին որս չդառնալ իրենց ծրագրին, զի Պ. Մ. Փորթուգալեան 1877էն սկսեալ արդէն սկսած էր իր սերմը ցանել եւ ժողովուրդը պատրաստել այդ ուղղութեամբ։

1896ին կառավարութիւնը Կարնէն Վան ղրկեց Դ. Զօրաբանակի հրամանատար մուշիր Շաքիր փաշան, որպէսզի յաջողի կազմակերպել այդ նահանգի ջարդն եւս։

Նոյն առեն արտասահմանէն Վան կը փութար Պ. Մ. Աւետիսեան (Թերլէմէզեան), Արմենական կուսակցութեան ղեկավար գործիչ, միջոցներ ձեռք առնելու եւ կազմակերպելու Վանի ինքնապաշտպանութեան գործը։ Ուստի Մարսէյլէն կը մեկնի Պարսկաստան ու անկից կ'անցնի Վան ուր իր ընկերներու եւ Դաշնակցական ու Հնչակեան վարիչներու հետ խորհրդակցելէ վերջ, կը պատրաստեն իրենց ծրագիրը։ Առաջին հերթին՝ մարդ կը ղրկեն Պարսկաստան, զէնք գնելու եւ Վան ներածելու համար, երկրորդ՝ ամէն զգուշութիւն ձեռք առնել, պատեհ չտալու համար կառավարութեան, ջարդի ձեռնարկելու։

Արմենականներու կողմէն՝ որքան կը յիշեմ, Գարեգին Բաղէշցեան, Արմենակ Եկարեան, Գրիգոր Պէօզիկեան, Գէորգ Օտեան ևն. կը մեկնին Պարսկաստան զէնքի համար, բայց հազիւ իրենց ոտքը այդ երկիրը կոխած, կը ձերբակալուին բոլորն ալ, հաւանաբար մատնութեան մը շնորհիւ, ու բանտ կը մնան ամիսներով, հետեւաբար անյաջողութեան կը մատնուի իրենց ձեռնարկը։

Յունիսի սկիզբները առաւօտ մը Վանի Այգեստանի արեւելեան կողմը, դաշտին մէջ կը տեսնուին Թուրքի մը եւ ձիու մը դիակներ։ Անմիջապէս կը ձերբակալեն տեղւոյն մօտ Աղախանենց տունէն Պօղոս ու այդ տան փեսան՝ Կարապետ Թերլէմէզեան որ նոյն պահուն այցելութեան գացած էր անհրանց տունը, կը ձերբակալեն նոյնպէս Պարթեւեան Ցարութիւն՝ այն առարկութեամբ թէ սպանած ձին անոր կը պատկանի։ Այս երեք բանտարկեալները՝ քանի մը օր պահելէ վերջ, դատարան հանելու պատրուակով կը տանին ու կը մորթեն։

Վերոյիշեալ Թուրքին սպանութենէն վերջ, Թուրք եւ քիւրտ խուժանը կը սկսին յարձակիլ հայ թաղերու վըրայ, բայց 5—6 օրուան իրենց յարձակումները ապարդիւն կ'անցնին ու միշտ կորուստներով կը փախչին, որովհետեւ Հայերը դիրք բռնած իրենց տուներու մէջ, եկող խուժանը կը գնդակահարեն, այնպէս որ կառավարութիւնը կը սկսի ինք ուղղակի մասնակցիլ ու զինուորներով ու թնդանօթներով յարձակում գործել։ Վանի փողոցները բարաքներով եւ ուրիշներով դարդարուած ըլլալով, Հայերը կը կտրեն այդ ծառերը, որպէսզի փողոցները անանցանելի դառնան, ու ամէն անոնք որ կուգային փողոցներէն մաքրելու գնդակով կ'ընդունուէին։ Անգամ մը յաջողած են թնդանօթներով յառաջանալ մինչեւ Թամուրջենէնի աղբիւրը, ու երբ պիտի սկսէին ռմբակոծել Մ. Աւետիսեանի տունը, Արմենականներու կեդրոն, թնդանօթաձիգներ արդէն գիտապաստ կ'իյնան ու ապա թնդանօթը կը քանդուի որպէսզի ռմբակոծութեան նոր ձեռնարկ մը չկատարուի։

Այսպէս 7—8 օրուան կռիւներու մէջ հայ կռուողներէն 3—4 հոգի միայն կ'ըլլան, իսկ Թուրք-Քիւրտերէն՝ 2—300։ Այդ առեն անգլիական, ռուսական հիւպատոսները եւ ամերիկեան միսիոնար Տօքթ. Ռէյնօլտս կուգան Մկրտիչ Աւետիսեանի տունը, ուր կը հրաւիրեն նաեւ դաշնակցական եւ հնչակեան վարիչները, երկարօրէն կը բանակցին եւ կ'ըսեն թէ ի զուր տեղի կ'ունենայ սոյն արիւնհեղութիւնը։ Թուրք կառավարութիւնը թէեւ ցարդ չյաջողեցաւ ձեզ յաղթել, բայց վաղը երբ Կարինէն, Բաղէշէն բերէ նոր զինուորներ եւ մեծ թնդանօթներ, անշուշտ պիտի յաջողի յաղթել ձեզ եւ կոտորել ամբողջ հայ ազգաբնակութիւնը։ Զինուած Հայերդ եթէ մեկնիք քաղաքէս, մենք կ'երաշխաւորենք թէ մնացեալ ժողովուրդի կեանքը պաշտպանել եւ թէ մեկնողներուն ազատ անցք տալ մինչեւ պարսկական սահմանագլուխը»։

Անձնուէր հերոսները ճարահատ կը համակերպին մեկնիլ քաղաքէն, վստահելով հիւպատոսներու պատւոյ խօսքին թէ ժողովուրդը պիտի ազատուի կոտորուելու վտանգէն։

Ուստի ճամբու ուտելիք պատրաստելով (ինչպէս կ'ըսուի շրջանին, նոյն օրն եւս հացի եփ. ուտելիքներու պատրաստութիւններ կը կատարուին Մ. Աւետիսեանի տունը) ու յաջորդ օրը կը մեկնին Վարագայ լեռը, այնտեղ վերջին խորհրդակցութիւնները կատարելու ու իրենց ճամբորդութեան ծրագիրը շինելու։

Անդէն ժողովրդէն՝ հազարէ աւելի երիտասարդներ ու պատանիներ կը դիմեն Վարագ, միանալու մեկնողներուն, ուր իրենց յորդոր կը տրուի որ վերադառնան քաղաք, զի ճամբան աւելի մահ կը սպառնայ իրենց, քան քաղաքի մէջ։ Առաջին օրը քանի մը հարիւր հոգի համոզուելով ետ կը վերադառնան, եւ երբ կը յուսացուէր որ մնացեալներն ալ յաջորդ օրը պիտի վերադառնային, դժբախտաբար քաղաքէն Զալկարեան Մանուկ անունով անձ մը կուգայ լեռ ու կը յայտնէ թէ կառավարութիւնը ամերիկեան միսիոնարներու քով եւ հիւպատոսարաններ ապաստանած էրիկ մարդիկ կը հաւաքէ։ Այդ տխուր լուրը յուսահատեցուց ամէնքը, ու ոչ ոք չուզեց այլ եւս վերադառնալ քաղաք։

Դաշնակցական եւ Հնչակեան զինեալներ մօտ 60—70 անձ, առանձին կը մեկնին Գարահիսարի գծով, իսկ Արմենականներ եւ 7—800ի չափ ժողովուրդ կ'երթան Բարթուղիմէոս վանքի գծով, որոնց միայն 100ի չափ զինեալ, իսկ մնացեալք անզէն։ Հաւանական վերադարձի յորդորներուն, անոնք կը յայտարարէին.— Կը մեռնինք ձեզի հետ, կ'ապրինք ձեզի հետ։

Հակառակ հիւպատոսներու տուած պատւոյ խօսքին՝ ճամբան սոյն մեկնողները միշտ յարձակում կրեցին Քիւրտերէն եւ զինուորներէն։ Հեղեղանման անձրեւ եւ կարկուտ ալ մեծ դժբախտութիւն պատճառեցին մեկնողներուն, որոնք ուժասպառ եւ ճամբան մոլորած, հազիւ կը հասնին Բարթուղիմէոս վանքի առջեւի դաշտը, ուր կը պաշարուին զինուորներէ եւ Քիւրտերէ ու կը սկսին յուսահատական ինքնապաշտպանութիւն մը։ Մինչեւ իրենց վերջին գնդակը կռուելէ վերջ, կը մեռնին հերոսները եւ իրենց հետ եղած ամբողջ ժողովուրդը։ Քիւրտերը հիմնալով սոյն խումբի հրամանատարի (Մ. Աւետիսեան) քաջութեան եւ զինավարժութեան վրայ, անոր ինկած տեղը քանի մը մեծ քարեր կը գնեն, տրոշուելու համար միւսներէն։ Վանէն մեկնող սոյն խմբէն ոչ ոք ազատած է, բացի քանի մը անձերէ, որոնք կէս ճամբէն յուսահատած ու պահուըտելով քաղաք վերադարձած են։ Իսկ Գարահիսարի գծով մեկնողներէն գրեթէ չորս հինգերորդը նահատակուած են։

Ինկած հերոսներէն ես կը յիշեմ հետեւեալները.— Պետօ (Ալեքսանդրոպոլցի) Հ. Յ. Դ. Վանի ներկայացուցիչ, Մարտիկ (Շուշեցի) Հնչակեան ներկայացուցիչ, Մկրտիչ Աւետիսեան (Թերլէմէզեան) Վանեցի, Արմենական կուսակցութեան ղեկավար գործիչ, Համայեակ Թանկարաճեան, վերոյիշեալի խմբապետներէն, Գրիգոր Թերլէմէզեան, նահատակուած ի Կիւզէլ Տէրէ, ճամբու կռիւներու մէջ։ Կառապետ Գարբէճ, Մարգար Սոլախեան, Կարապետ Հիւսեան, Արիստակէս Ախիկեան, Գրիգոր Բաղէշցեան, Օհաննէս Ջափրճեան, Արշակ Ջիթճեան, Սարգիս Ջորթանեան, Կարապետ Սանոյեան, Եղիազար Բամբակչեան, Պօղոս Պօչեան, Տէր Պօղոսեան, Զարուխչեան, Շալճեան, Թիւթիւնճեան, Կրէճեան, Հայգազոբեան, Սոլախեան, Փոխանեան, ևն. ևն. ևն.։

Ցաւգանք բոլորի անմահ յիշատակին.

ՕՀԱՆՆԷՍ ԹԵՐԼԷՄԷԶԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Աէրցը կաթոլիկի սրահին մէջ,

կը նախագահէ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Հանդէսը պիտի սկսի սրուած տմնը խորհրդանշող գեղեցիկ պատկերով մը։

Մուտք՝ ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆր.։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի

կը նախագահէ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

կը խօսի ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Այսօր, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Salle Gallemantի սրահին մէջ. (կայարանին դիմացը)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Կ'երգեն՝ Տիկ. Ս. Խաչատուրեան, Օր. Գնեազեան եւ Պ. Մ. Խուլաեան։ Կ'արտասանեն ընկ.ներ Օ. Կարապետեան, Յ. Երկանեան եւ Ս. Ճիհանեան։

Կարող ուժերով կը ներկայացուի Օտեանի

ՏԱՅՐ ԿԱՐԱՊԵՏ կամ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՓԵՍԱՅՈՒՆ

3 արար, 2 ժամ խնդուք։

Մուտք 5 ֆր., անգործներու 3 ֆր.։

ՓՈՐՏՕԻ ՄԷՋ.— Այսօր, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Բարսեղ Շահպազ Ակումբին մէջ։

կը նախագահէ ընկ. ՊՕՂՈՍ ՄԱՆԱՆԵԱՆ

կը խօսի ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

13 *Յունիս, շաբաթ երեկոյ,* **Brebant Marseillais** *սրահին մէջ։*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄՕՏ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐՈՎ

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿ» (Նուագող վշտից հայրենեաց)։ Առաջին հատոր (կենսագրութիւն)։ կազմեց՝ ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ։ Ստուար հատոր մը, 556 մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ։ *Կը պարունակէ ոչ միայն Խրիմեան Հայրիկի կենսագրութիւնը, այլեւ պատմական եւ աշխարհագրական տեղեկութիւններ Վասպուրականի եւ ժամանակակից դէպքերու մասին։*

Գին՝ 50 ՖՐԱՆՔ Թղթակազմ եւ առանց հաշուելու Թղթատարի ծախքը։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ի գիտութիւն հայ ծնողաց կը տեղեկացնենք թէ Համազգայինի Լիոնի մասնաճիւղի առանձնած, Հավերէնի երկու դասընթացքները՝ մին Րուա Լաֆայէթ եւ միւսը Թիւ տիւ Պէկէն քաա Մէրի Սանթրալի հրահանգին դադրած են մայիս 31ին, եւ կը վերսկսին յառաջիկայ սեպտեմբերին։

Կը խնդրուի, այն աշակերտներէն որ իրենց քով կը պահեն, իրենց բաժնուած դասագրքերը, հաճին վերադարձնել՝ 1. *Րուա Լաֆայէթի աշակերտները՝ Պ. Թագւոր Այվազեանի,* 27, Rue Dunoir, *իսկ Թիւ տիւ Պէկէնի աշակերտները՝* 2. *Պ. Սիմոնեանի,* 14, Grande Rue Guillotière, Lyon, Rhône.

Ի դիմաց *Համազգայինի* Լիոնի մասնաճիւղի վարչութեան քարտուղար՝ *Թ. Այվազեան։*

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

ԱՆԻԷՌ, Տիկ. Եկ. — 70:
ՊՈՄՈՆ, Գործ — 218.85:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Գաղ. — 140:
ՓԱՐԻԶ (16), *Տիկին Թամ.* — 70:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Լաճ — 70.
ՆԱՆԹԷՐ, Մ. Թոր. — 50
ՖՕՆԹԷՆ, Փէփ. — 140:
ԳՈՆՍԹԱՆԹԻՆ, Ս. Մ. — 35:
ՆԻՒ ԵՈՐՔ, Հ. Յ. Դ. Ակ. — 200:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ — 272.50:
ՆԻՍ, Պ. Պէր. — 140:
ՀԱՅԼԱՆՏ ՓԱՐՔ, Աղ. Ակ. — 200:
ԱՎԻՆԵօՆ, Նաթ. — 140:
ՈՒՕՐՔԷՍԹՐ, Հ. Յ. Դ. Ակ. — 200:
ՊՈՐՏՕ, Գործ — 206:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Թիւֆ. — 75: 2
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Օր. Միսք. — 35:
ԼԱՎԱԼՊԱՐԵԼ, Պօլ. — 50.
ԹՈՒԼՈՒԶ, Ղ. Մար. — 200:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Կար. — 253.20:
ՊՈՄՕՆ, Գործ — 214:
ՓԱՎԻՅԵՕՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Զպուք. — 100:
ՓԱՐԻԶ (16), *Տիկին Թամ.* — 70:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Գնխազ. — 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Թ. Նիկ. — 70:
ՍԷՆ ՔՕԼ, Ս. Ֆ. — 140:
ՏԷՕՅԼ, Մ. Աղ. — 105:
ՍԷՆ ՓՐԷՍԹ, Ս. Շէր. — 70:
ՆԻՍ, Յար. — 35:

PETITES ANNONCES

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐ. ՄԵԼԻՆԷ ԲԵՆԻՐԵԱՆ
եւ
ՎԱՀՐԱՄ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆ
Ամուսնացած
23, Rue le Boyer, Lyon
Լիոն, 30 մայիս 1936

ՕՐ. ԿԻՒԼԻՒՁԱՐ ԹԱԹԼԸԵԱՆ
եւ
ԳԵՂԱՄ ԳԸՑԸՃԵԱՆ
Ամուսնացած
Լիոն 31, մայիս 1936 Ռոան

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է *Յունիս 21ին*

Գանէյօ-Բաշանի «Յառաջդիմականաց» Միութեան դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 7ին։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է *Մուրատ Ռափայէլեան կրթական հաստատութեանց հարիւրամեայ յոբելեանական հանդէսներու առթիւ կազմակերպուած Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻն նուագահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 21ին։*

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ...

Սէն-Լուի (Մարսէյլ), Հայ Երիտասարդաց «Մասիս» մարզական Միութեան տարեկան դաշտային խնճոյք-պարահանդէսին, տեղի կ'ունենայ 28 Յունիս կիրակի օր նօթէրտայրեանննրու ագարակին մէջ աննախընթաց պատրաստութեամբ։

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնաւոր նուագախումբով, առատ կեր ու խում պատրաստուած մասնագէտներու կողմէ, պարէնչ եւլն.։

ԾԱՆՕԹ — եթէ կ'ուզէք լաւ ժամանց մը անցնել եւ սատարել Հայ երիտասարդութեան, փութացէք դէպի հանդիսավայրը առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ։ փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել

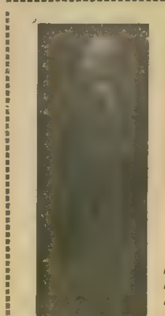
Պ. ՎԱԼԱՆՍԻ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 15 - 70

(ԵՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ .... 140 ֆրանք 70 ֆրանք 35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա..... 250 » 130 ֆրանք —
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ............ 200 ֆրանք 100 ֆրանք —

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՅՈՒՆԻՍ — MARDI 9 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3135

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Կառավարութիւնը ձեզի կը ներկայանայ ընտրութեանց վաղորդայնին, երբ արուեցաւ հանրաքուէին վճիռը,— մեր գաղափարը եւ բոլորիս իշխանը,— այնպիսի զօրութեամբ եւ պայծառութեամբ որ երբեք տեսնուած ըլլայ հանրապետութեան պատմութեան մէջ։

Ֆրանսացի ժողովուրդը յայտնեց իր անսասան կամքը,— բռնութեան կամ խենդութեան ամէն փորձի դէմ պաշտպանել ժողովրդապետական ազատութիւնները, որոնք իր գործն են եւ իր բարիքին համար բանաձեւուած են։

Ֆրանսացի ժողովուրդը ուզեց որ նոր ճամբաներու մէջ փնտռուի դարմանը տագնապին, որ զինք կ'ընկճէ, ամոքումը տառապանքին եւ անձկութեան, որ հետզհետէ աւելի տաժանելի կը դառնայ, եւ վերադարձը լծկի գործունէութեան շրջան մը, որ միաժամանակ վստահութիւն ներշնչէ եւ ըլլայ առողջ։

Վերջապէս Ֆրանսացի ժողովուրդը արտայայտեց խաղաղութեան իր կամքը, որով տոգորուած է ամբողջովին։

Ուրեմն, կառավարութիւնը որ ձեզի կը ներկայանայ, ձեռքն ունի իր ծրագիրը, պատրաստ իր գոյութեան առաջին իսկ ժամուն։

Այս կառավարութիւնը պէտք չունի մեծամասնութիւն փնտռելու, այդ մեծամասնութիւնը կազմուած է արդէն. Ատիկա այն մեծամասնութիւնն է, զոր երկիրը ուզեց։ Կառավարութիւնը արտայայտութիւնն է համօրէն մեծամասնութեան, որ կը գտնուի Ժողովրդ. Ճակատի նշանաբանին տակ։ Այս կառավարութիւնը առաջուընէ իսկ ձեռին ունի իր վստահութեան քուէն, եւ ուրիշ մտահոգութիւն չունի, բայց միայն՝ արժանի ըլլալ այդ վստահութեան եւ պահել զայն։

Պէտք չունի ծրագիր մշակելու։ Իր ծրագիրը այն հասարակաց ծրագիրն է, որուն յարած են մեծամասնութիւնը շինող կուսակցութիւնները, եւ կառավարութիւնը ուրիշ մտահոգութիւն չունի, բայց միայն՝ իրագործել զայն, անյապաղ։

Յառաջիկայ շաբաթ, անմիջապէս դիւանին պիտի ներկայացուին կարգ մը օրինագիծեր, խնդրելով խորհրդարանէն, ինչպէս ծերակոյտէն վաւերացնել զանոնք արձակուրդէն առաջ։

Այդ օրինագիծերը կը վերաբերին հետեւեալ հարցերուն լուծման.— 1.— Ընդհ. ներում, 2.— Շաբաթական 40 ժամ աշխատանք, 3.— Հաւաքական պայմանագիր, 4.— Վճարովի արձակուրդ, 5.— Հանրօգուտ շինութեանց լայնածաւալ ծրագիր մը՝ տնտեսական շինարարութեան, առողջապահական, գիտական, մարզական եւ զբօսաշրջիկներու կազմակերպութեան բաժիններով, 6.— Պատերազմական զէնքերու արդիւնաբերութեան պետականացում, 7.— Ցորենի տեսչութիւն մը որ օրինակ պիտի ծառայէ վերարժեւորելու գիւղատնտեսական այլ պարէններ,— կաթ, միս եւ գինի, 8.— Ուսումնական շրջաններու երկարում, 9.— Բարեփոխութիւն Պանք տը Ֆրանսի կանոնագրին՝ ապահովելով ազգային շահերու գերիշխանութիւնը, 10.— Հրամանագիր-օրէնքներու առաջին վերաքննութիւն՝ ի նպաստ այն դասակարգին, որ ամէնէն աւելի տուժած է, ինչպէս նաեւ հանրային սպասարկութեանց աշխատաւորներուն եւ նախկին պատերազմիկներուն։

Այս օրինագիծերը քուէարկել տալէ վերջ, պիտի ներկայացնենք օրինագիծերու երկրորդ շարք մը, որ կը վերաբերի գործազրկութեան նպաստներուն, երկրագործական այլ ծնունդներու ապահովագրութեան, հողագործական պարտքերու կարգադրութեան, գիւղի թէ քաղաքի ծերացած աշխատաւորներու հանգստեան թոշակի կազմութեան։

Շուտով ձեզի պիտի ներկայացնենք նաեւ ծրագիր մը, որ պիտի նպաստէ փարատելու տագնապը որ կը ճնշէ արդիւնաբերութեան եւ առեւտուրին վրայ, տուրք պահանջելով միայն գիզուած հարստութենէն, խափանելով զեղծարարութիւնը, շրջան մը բանալով ընդհ. գործածութեան։

Երբ այսպէս մէկ կողմէ կ'աշխատինք կենդանացնել ազգային տնտեսութիւնը, անհետացնել գործազրկութիւնը, աւելցնել զանգուածներու սպառումի կարողութիւնը, բարօրութիւն եւ ապահովութիւն ներշնչել բոլոր անոնց որ իրենց աշխատանքով կը ստեղծեն ճշմարիտ հարստութիւնը, միւս կողմէ պիտի յիշենք երկրին կառավարութեան։ Մենք պիտի կառավարենք հանրապետական ոգիով։ Պիտի ապահովենք հանրապետական կարգն ու կանոնը։

Շուտով կառավարութիւնը հրապարակաւ պիտի ներկայացնէ երկրին տնտեսական եւ ելմտական կացութեան վիճակացոյցը, առանց բան մը ծածկելու։ Երկիր մը, ինչպէս Ֆրանսան է, որ հասունցած է քաղաքական ազատութեան երկար շրջանի մը մէջ, չի կրնար վախնալ ճշմարտութեան լեզուէն։

Նոյն ոգիով եւ նոյն վճռականութեամբ պիտի շարժինք միջազգային ճակատին վրայ։ Յստակ է մեր երկրին կամքը։ Ֆրանսա խաղաղութիւն կ'ուզէ։ Եւ առանց բացառութեան։ Խաղաղութիւն մը անբաժան՝ բոլոր ազգերուն հետ եւ բոլոր ազգերուն համար։ Այդ խաղաղութիւնը կը նոյնացնենք միջազգային օրէնքներու եւ համաձայնութեանց յարգանքին հետ, տրուած խօսքերու եւ յանձնառութիւններու հաւատարմութեան հետ։ Կը մաղթենք որ հաւաքական ապահովութեան կազմակերպութիւնը կարենայ արգիլել օգտագործութեան այն անսանձ մրցակցութիւնը, որուն լծուած է բովանդակ Եւրոպան։

Ֆրանս. նոր կառավարութիւնը եւ Թուրքիա

Պոլիսէն կը հեռագրեն Ֆրանսական թերթերուն.—

«Սոն Փոսթա» կը հրատարակէ հեռախօսով տեսակցութիւն մը Լէոն Պլումի հետ։ Թուրքօ-Ֆրանսական յարաբերութեանց մասին խօսելով, Լէոն Պլում կը յայտարարէ թէ նոր կառավարութիւնը պիտի աշխատի ամրացնել եւ որքան կարելի է զարգացնել աւանդական բարեկամութիւնը, որ գոյութիւն ունի Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։

*** Սուրիոյ արաբական թերթերը վրդովումով կ'արձանագրեն թէ Պոլսոյ թերթերը զանազան հրատարակութիւններ կ'ընեն, իբր թէ զօրաւոր հոսանք մը ծագում առած է Ֆրանսայի մէջ, ի նպաստ Թուրքիոյ, որուն կ'ուզեն որ կցուի Սուրիան։ «Մուգաթթամ» արաբերէն թերթին Փարիզի թղթակիցն ալ կը գրէ թէ Էռիօն ալ կողմնակից է Սուրիան կցելու Թուրքիոյ։

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ՔՈՒԷ ՍՏԱՑԱՒ 210Ի ԴԷՄ 384

ՆԻՍՏ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ՏԵՒԷ 8 ԺԱՄ.— ՔՈՒԹՆ ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄ ՈՒ ՓՈԹՈՐԻԿ.— «ՀՐԵԱՅ ՄԸ ԿԸ ԿԱՌԱՎԱՐԷ ՖՐԱՆՍԱՆ».— ՔԻԱՓ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ.— «ԲՈՒՆԻ ՊԱՐՊԸ՛Լ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ, ԵՐԲԵՔ»— ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒ

Լէոն Պլումի դահլիճը խորհրդարանական մկրտութիւնը կատարեց շաբաթ կէսօրէ վերջ։

Ներկայ էին 541 երեսփոխաններ։ Ժողովրդային ճակատի ներկայացուցիչները ամէն ժամ կ'աշխատէին արժեցնել իրենց յաղթանակը։ Որքան ալ կարելի եղաւ պահել խօսքի ազատութիւնը, այսուհանդերձ երբեմն կը լսուէին յատկանշական այսպիսի բացագանչութիւններ.— «Թող լռեն պարտեալները»։ Սակայն պարտեալները իրենց հարցապնդումին ու յարձակումներուն մէջ բաներու խտրութիւն չդրին երբեք։ Ութ ժամ տեւեց նիստը, որ ընդմիջուեցաւ երկու միջադէպերով միայն։

Նոր կառավարութեան ընդհ. քաղաքականութեան մասին դասական վիճաբանութիւնը հազիւ բացուած, բեմ կը բարձրանայ Զէրնան Լօրան եւ հակասութիւններ կը գտնէ Լէոն Պլումի զանազան յայտարարութիւններուն միջեւ։ Ցետոյ անդրադառնալով աշխատանքի ճակատին վրայ օրուան պայքարներուն, կը հարցնէ կառավարութեան թէ աշխատանքի ազատութիւնը պիտի յարգուի՞ թէ ոչ, սեփականութեան իրաւունքի սկզբունքը ո՞րքան ապահովուած է «գրաւեալ» գործարաններուն մէջ։ Փոլ Ռէյնօ կը քննադատէ Լէոն Պլումի ելմտական քաղաքականութիւնը, որ Ֆրանքը պահելով իր արժէքին վրայ՝ կ'ուզէ կոթնիլ «արծաթէ պատին» (դրամատուններուն)։ Բանուորներու շարժման մասին խօսելով, ելմտական նախկին նախարարը դիտել կուտայ որ անհատական ազատութիւնը բռնաբարել վերջ, ինչպէս տեսնուեցաւ վերջերս, անգամ մը որ բանուորները համոզուին թէ ինքնիշխան են եւ իրենց գլխուն վեհ օրէնքին թաթը չտեսնեն, դժուար թէ այլեւս կանգ առնեն սահմանի մը վրայ։ Կրամմէկոն բարոյական քննադատութիւն մը ըրաւ այն յաղթանակին մասին, զոր շահած է Ժողովրդական Ճակատը՝ դրժելով իրենց սկզբունքները — մէկը սեփականութեան իրաւունքի մասին, միւսը հայրենիքի եւ ընտանիքի մասին։ Աջակողմեան երեսփոխան, Քսավիէ Վալլա բեմ բարձրացաւ եւ, ճիշդ ինչպէս միթինկի մը մէջ պիտի խօսէր, ըսաւ.— Տիկիններ եւ պարոններ (Ձեռնոց մը կը փրթի աջակողմեան նստարաններուն վրայ)։ Երեսփոխանը կը հեղնէ կառավարութիւնը, որ առաջին անգամ ըլլալով երկսեռ է։ Ցետոյ Լէոն Պլումը նմանցուց նոր փիւսայի, եւ գործակիցները՝ հարսանեկան չքախումբի։ Հեգնութեամբ մաղթեց վերջ, որ Ներքին Պանքի քուէի իրաւունք տայ կիներուն, Վալլա յարձակեցաւ կառավարութեան անդամներուն վրայ։ Ժան Զէյ, որ ծանօթ հեղինակներ կը կապէր, ի՞նչպէս կրնայ կրթական նախարարութեան կոչուիլ։ Ի՞նչպէս կարելի է հանդուրժել ներկայութեան Փիէր Քոյի, որ փետրուարեան դէպքերուն՝ ցաւ կը յայտնէր որ «Քոնքորտի հրապարակը քիչ մը աւելի չկարմրեցաւ»։ Կառավարութեան անդամ չի կրնար ըլլալ նաեւ Տոլատիէ, որ եթէ արիւն չունի ձեռքերուն վրայ՝ անկարող մարդ մըն է։

Այս քննադատութիւններուն կը պատասխանեն ձախերը՝ ցոյց տալով Քիափը։ Եւ ահա արդարակներ.— «Բա՛նտ պէտք է նետել Քիափը։» Ոտքի կը կանգնի Քիափ, ապառնական դիրք մը կը բռնէ, յետոյ արագօրէն վար կ'իջնէ, մինչեւ առաջին կարգի նստարանները.— «Բանտ գացողներ պիտի ըլլան, բայց ոչ թէ ես, այլ դուք»։ Թօրէզ շարժում մը կ'ընէ՝ ցատկելու համար Քիափի վրայ։ Ու մինչ իր ընկերները կը զսպեն զինք, իսկ Քիափ կը շարունակէ սպառնալիք տեղալ, Էռիօ դանգակ կը զարնէ անընդհատ։ Քիափ խօսք կ'ուզէ։ Էռիօ կը մերժէ։ Երեսփոխանները, աջ թէ ձախ, ոտքերն կը ծեծեն։ —«Բանտ նետեցէք Քիափը»։ —«Մոսկուա գացէք, հոս չէ ձեր տեղը»։ Աղմուկը չի դադրիր։ Էռիօ, ճարահատ, գլխարկը կը դնէ եւ դուրս կ'ելլէ։ Նիստը ընդհատուած է։

Քիչ վերջ նիստը կը վերաբացուի։ Քիափ խօսք կ'ուզէ։ Էռիօ կը մերժէ, իբրեւ պատիժ, որովհետեւ Քիափ սպառնալիք ըրած էր։

Քսավիէ Վալլա կը շարունակէ իր ճառը, խօսքը ուղղելով Լէոն Պլումի.

— Ձեր արտասանած ճառը անընդունելի է Ֆրանս. բեմին համար։ Կը խնդ. Առաջին անգամն ըլլալով, այս գաղղիա-հռովմէական հին երկիրը պիտի կառավարուի Հրեայի մը կողմէ.

Փոթորի՛կ։ Աղմուկ եւ բացագանչութիւն։ Լէոն Պլում, գունաթափ եւ դողդոջուն, կը հեռանայ։ Ընկերները կը վազեն ետեւէն ու ներս կը բերեն։ Էռիօ ցաւ կը յայտնէ.

— Ձեր արտասանած ճառը անընդունելի է Ֆրանսական բեմին։ Կը խնդրեմ որ ետ առնէք ձեր խօսքը։ Ձեր պատուած պիտի ըլլաք, եթէ հաւատաք որ պիտի պաշտպանեմ ձեզմէ ով որ ալ ըլլայ՝ երբ յարձակում կրէ կրօնական խնդրով մը։

Լէոն Պլում խօսք կ'ուզէ։

Էռիօ կը մերժէ.

— Պ. Վարչապետ, ինծի կ'իյնայ, միայն ինծի կ'իյնայ կարգադրել այս միջադէպը

Քսավիէ Վալլա կը մերժէ ետ առնել խօսքը, առարկելով որ պատմական իրողութիւն մը մատնանշած է.— Եւ յետոյ չեմ հասկնար ձեր յուզումը, Լէոն Պլում ինքն է որ կը պարծենայ յաճախ իր կրօնակիցներուն մէջ իր ցեղով եւ իր կրօնքով։ (Շարունակելով իր ճառը) Ֆրանսա, առաջին անգամն ըլլալով, կ'ունենայ իր Տիզրայէլին... (Դարձեալ աղմուկ մը կը փրթի, շատեր Տիզրայէլին սխալ կը հասկնան եւ կը պոռան ըսելով թէ Քսավիէ Վալլա կը շարունակէ անարգել Հրեաները)։ Ես չեմ ուրանար իմ բարեկամութիւնս հրեայ զէնքի ընկերներուս հետ, ոչ ալ կը մերժեմ Իսրայէլի ժողովուրդին կլիմայափոխութիւնը Ֆրանսայի մէջ, բայց կը պնդեմ որ կառավարելու համար այս գիւղացի ժողովուրդը, որ Ֆրանսան է, պէտք է ընտրել այն որուն ծագումը, որքան ալ խոնարհ ըլլայ, հասնի մեր հողին ընդերքը, եւ ոչ թէ այն որ, թէեւ չափազանց խելացի, իր ուսումը կը ստանայ Թալմուտէն։

Էռիօ դարձեալ կը միջամտէ.

—Իբրեւ նախագահը այս խորհրդարանին, ես հոս չեմ ճանչնար ոչ Հրեայ, ոչ կաթոլիկ, ոչ ալ բողոքական, այլ միայն Ֆրանսացի։

Քսավիէ Վալլա.— Հակառակն ըսող չկայ։ Միայն թէ երբ միջին Ֆրանսացին խորհի որ իր կառավարութեան որոշումները կը տրուին ժողովի մը մէջ, որուն կը մասնակցին Լէվի, Պլումէլ, Քահն...

Էռիօ.— Առանց ուզելու խօսքերուս մէջ դնել դոյզն սպառնալիք մը, կ'ուզեմ ըսել թէ երբ շարունակէք այսպէս, պիտի ստիպուիմ կատարել պարտականութիւնս։

Վալլա.— Ըսելիքս ըսի այլեւս։

Եւ սակայն անգամ մը եւս կը յարձակի Պլումի վրայ, «մարգարէն» անուանելով զայն եւ ինքզինք յայտարարելով անհաշտ հակառակորդը անոր։

Այսպէս վերջ գտաւ միջադէպը,— թերթերը գոհունակութիւն կը յայտնեն որ այսքանով փակուեցաւ եւ լեզուական ճակատամարտը եղերական գոյն չառաւ։

Կը խօսին ուրիշ երեսփոխաններ ալ։ Ի վերջոյ բեմ կուգայ Լէոն Պլում կը խօսի երկար ճառ մը, երբ կը յայտարարէ թէ երբեք պիտի չթոյլատրէ որ բանուորները բռնի ուժով դուրս հանուին գործարաններէն։

Իր այդ ճառը, որ օրուան հարցերուն ու դէպքերուն մասին կարեւոր լուսաբանութիւններ կը պարունակէ, պիտի տանք վաղուան թիւով.

Ցետոյ համայնավար եւ ընկերվարական երեք երեսփոխաններու կողմէ կը ներկայացուի բանաձեւ մը, որ վստահութիւն կը յայտնէ կառավարութեան։ Քուէարկութիւնը կը կատարուի, 384 թեր, 210 դէմ։

Յաջորդ նիստը այսօր, երեքշաբթի կէսօրէ վերջ։ Այս նիստին մէջ կը վաւերացուի նաեւ Մորքէի երեսփոխանական ընտրութիւնը

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ՄԵՂՄԱՆԱՅ

Առաջին նաւահանգիստներու գործադուլը եւ բանուորներու վիճակը

Ուրբաթ երեկոյ, աշխատանքի տագնապը հասած էր գագաթնակէտին։ Զահ մը վախցուեցաւ, որ պարէնաւորման եւ հաղորդակցութեանց սպասարկութիւնն ալ կը փարակուի, այնատեն ժողովուրդը կը մնար իր տունին մէջ կղզիացած եւ անօթի։ Այս հեռանկարին առջեւ շատեր սկսան պարէն ամբարել իրենց տուներուն մէջ։ Որու հետեւանքով վրայ գրին պարէնի գինները։ Վրան չհայած ապրանքը անգամ ծախուեցաւ շուկաներուն մէջ։ Այս երեւոյթին կը նպաստէին թերթերու տուած լուրերը, քանի կը գրուէր թէ գործադուլը կը տարածուի ամենատեսակ գործատեղիներէն սկսեալ ամենախոնարհ արհեստանոցները։ Մանաւանդ երբ թերթեր ալ չերեւցան։ Շաբաթ օրուան մեզմացում մը կը նշմարուէր, թերթերը սկսան երեւնալ քիչ թէ շատ։ Կիրակի առաւօտ արդէն թերթերը գրաւած էին իրենց անկիւնները։ Նոյն իսկ կը սկսէր թերթավաճառներու պայքարը.— Քարթիէ Լաթէնի մէջ «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի տղաքը կոկորդ պատռելու աստիճան, պարզապէս ցուցարարութեան համար, իրենց թերթին անունով կը թնդացնէին փողոցները։ Քիչ վերջ հասան «Իւմանիթէ»ի տղաքը, եւ պոռալու մրցում մը, խմբովին իրար հետապնդել մը, որ շուտով բախումի մը պիտի յանգէր, եթէ ոստիկանութիւնը չհասնէր ու չարգիլէր։

Կիրակի երեկոյ թերթերը ժամէ ժամ յաւելուածներ կը հրատարակէին, ծանուցանելով երկու հակառակորդ ճակատները հաշտեցնելու փորձի մը ընթացքը։ Միջնորդը կառավարութիւնն էր,— Լէոն Պլում, խորհրդակցարար Սալէնկրոյի (ներքին նախարար) եւ Լըպայի (աշխատանքի նախարար) հետ, իր մօտ կը հրաւիրէ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան եւ Արդիւնաբերութեան Ընդհ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները

Կէս գիշերին արդէն գոյացած էր առաջին համաձայնութիւնը։ Սալէնկրօ գիշերը ժամը 12.15ին լրագրողներուն հաղորդեց թէ գործատէրերու եւ բանուորներու ներկայացուցիչներուն միջեւ համաձայնութիւն գոյացած է հետեւեալ կէտերու հիման վրայ.—

1.— Ճանաչում արհեստակցական իրաւունքի, 2.— Ճանաչում արհեստանոցային պատուիրակութեանց, 3.— Աշխատավարձի յաւելում 7—15 առ հարիւր համեմատութեամբ, 4.— Կարգադրութիւն աշխատանքը վերսկսելու պայմաններուն մասին, 5.— Հաւաքական պայմանագիր, 6.— Վճարովի արձակուրդ, 7.— Շաբաթական 40 ժամ աշխատանք։

Մեծ վաճառատուները կապուած չըլլալով Արդիւնաբերութեանց Ընդհ. Դաշնակցութեան, գոյացած համաձայնութիւնով տակաւին վերջ չի գտներ գործադուլը։ Այդ հաստատութեանց հետ եւս առանձին համաձայնութիւն պիտի կնքուի։ Բայց եւ այնպէս այլեւս չի վախցուիր որ գործադուլը վնասէ հանրային սպասարկութեանց։

Գաւառներէն հասած հեռագիրները կը հաստատեն որ բանուորները ամէն կողմ գործադուլ կ'ընեն,— տեղեր կան որ գործատէրերը կը գիմադրեն, տեղեր ալ ուր զիջումներ կ'ընեն։ Փարիզի մէջ գոյացած համաձայնութիւնը ապահովաբար եւ շուտով վերջ կը դնէ այս շարժման եւ բնականոն կեանքը կը վերսկսի քանի մը օրէն։

Պանք տը Ֆրանսի ընդհ. վարիչը կը փոխուի

Ելմտական նախարարութիւնը կը հաղորդէ թէ Պանք տը Ֆրանսի ընդհ. վարիչը, Ժան Թաննըրի, պաշտօնակալ վարիչի տիտղոսով հեռացուած է պաշտօնէն եւ տեղը նշանակուած է Լապէյրի։

Ելմտական նախարարութիւնը այս առթիւ կ'ապահովցնէ ժողովուրդը թէ ընդհ. վարիչին փոփոխութիւնը որ եւ է ձեւով պէտք չէ մեկնել իբրեւ փոփոխութիւն մը կառավարութեան դիրքին մէջ ֆրանքին նկատմամբ։

Փոքր Համաձայնութեան ժողովը

Փոքր Համաձայնութեան անդամ պետութեանց ներկայացուցիչները, Կարոլ Թագաւորը (Ռումանիա), նախագահ Պէնէշ (Չեխոսլովաքիա) եւ Իշխան Փօլ (Եուկոսլաւիա), խորհրդակցութիւն մը ունեցան Պուքրէշի մէջ, կիրակի օր։ Խորհրդակցութեան կը մասնակցէին ռումէն նախարարներէն Թաթարէսքօ եւ Թիթուլէսքօ, ինչպէս չեխ արտաքին նախարարը Քրոֆթա։

Օրակարգը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէր։

Պայքաններու մէջ Գերմանիոյ կատարած վերջին փորձերը լուրջ հետաքրքրութիւն պատճառեցին Փոքր Համաձայնութեան անդամ կառավարութիւններուն, այնպէս որ հարկ տեսան անգամ մը եւս աչքէ անցընել այն կէտերը, որոնց վրայ հիմնուած է իրենց համաձայնութիւնը։

Դանուբեան հարց.— Երեք պետերը կրկին հաստատեցին 5 օգոստոս 1935ին իրենց արտաքին նախարարներուն կնքած համաձայնութիւնը,— ամէն գնով ընդդիմանալ Հապսպուրկեան իշխանութեան վերահաստատման եւ գոր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԽՄԲ. ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԱՐԵՒԵԼՔԸ

Անցեալ տարուան վերջերուն, ինչպէս յայտնի է, բարեկամութեան եւ ոչ-յարձակման պայմանագիր մը կնքուեցաւ Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ: Պատերազմէն ետք այդ առաջին մեծ քաղաքական միութիւնն է, որ կազմուած է Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

Անոնց համար, որոնք ուշադրութեամբ հետեւած են վերջին տարիներու իրադարձութեանց վերոյիշեալ երկիրներու մէջ, այդ պայմանագիրը չէր կրնար անակնկալ մը ըլլալ, - իր հիմը դրուած էր դեռ այն ատեն, երբ աւելի չուրջ մէկուկէս տարի առաջ, Իրանի վեհապետին Անկարա այցելութեամբ, իրական մերձեցում յառաջ եկաւ Թուրքիոյ եւ Իրանի միջեւ:

Թուրքիոյ համար իր այդ քայլը ամէնէն առաջ ինքնապաշտպանութեան միջոց մըն էր: Ներկայ խառնակ քաղաքական կացութեան մէջ ինքզինքը անապահով զգալով Թուրքիա նախ փորձեց իրագործել Համապալքանեան միութեան մը գաղափարը: Բայց իր ջանքերը չունեցին փափաքուած արդիւնքը, վասնզի Յունաստանի վերապահումները եւ Պուլկարիոյ բացայայտ [illegible]՝ ընդհանուր միութեան փոխարէն կարելի եղաւ կնքել միայն մասնակի համաձայնութիւն մը, այն ալ շատ սահմանափակ տարողութեամբ:

Այդ պատճառով Թուրքիա իր նայուածքը դարձուց դէպի Հարաւ-արեւելք, ուր՝ Թուրքիա-Իրանեան համաձայնութենէն ետք՝ յաջողեցաւ հարթել ամէն վէճ Իրանի եւ Իրաքի, ապա՝ Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ ու այսպէսով միացման կամուրջ մը հաստատել Անկարայէն մինչեւ Քապուլ: Բարեկամութեան եւ ոչ-յարձակման ուխտը, որ այնուհետեւ կնքուեցաւ չորս պետութիւններու միջեւ, լոկ արձանագրական եզրափակումն էր երկար ատենէ ի վեր սկսած գործի պարզացման: Այդ ուխտը, առաջին անգամն ըլլալով, իսլամական Արեւելքի մէջ կերպաւորեց ընդհանուր քաղաքական կամեցողութեամբ կապուած միութիւն մը, որուն ներգործութեան շրջանը կը տարածուի Եւրոպայի Հարաւ-արեւելքէն մինչեւ Չինաստանի սահմանները:

Նման պետութեանց միութիւնը մասնաւոր իմաստ ու կարեւորութիւն կը ստանայ, եթէ նկատի առնուի այն բարեհաճ տրամադրութիւնը, զոր կ'արտայայտէ անոր անդամներուն հանդէպ Ռուսիա: Այսպէս, խորհրդային իշխանութիւնը ոչ մէկ աջակցութիւն չէ խնայած Իրանի եւ Թուրքիոյ,— առաջինին՝ հակառակ Անգլիոյ կամքին, իսկ երկրորդին՝ ի հեճուկս նախկին համաձայնական պետութիւններուն: Սակայն, այդպէս վարուելով, ան յիշեալ երկու պետութիւններու շահը չէ որ նկատի ունէր, այլ իր մասնաւոր նպատակները կը հետապնդէր.

Խորհուրդներու արեւելեան քաղաքականութիւնը ըմբռնելի կը դառնայ, եթէ յիշուի, որ մինչեւ օրս ալ դադրած չէ պայքարը յանուն առաջնութեան Արեւելքի մէջ: Պոլշեւիկներու տիրակալութեամբ եւ Ռուսիոյ պետական վարչակարգի փոփոխումով նախկին քաղաքականութեան էութիւնը չէր որ փոխուեցաւ, այլ միջոցները եւ եղանակը: Եւ խորհրդային դիւանագիտութիւնը տարիներէ ի վեր ծրագրանօրէն կ'աշխատի նախ չէզոք պետութիւններու գօտի մը քաշել իր եւ Անգլիոյ մերձարեւելեան ու հնդկական սահմաններուն միջեւ, ապա՝ պատնէշ կանգնել ընդդէմ Ճափոնի միշտ աւելի զօրացող ազդեցութեան Ասիոյ մահմետականութեան վրայ: Այդ իրեն մասամբ յաջողած է, մանաւանդ Իրանի մէջ: Խորհրդային Միութիւնը այսօր հոն միակ մեծ հայթայթիչն է անդրիրանեան երկաթուղիի շինութեան նիւթերուն: Իրաքի եւ Թուրքիոյ մէջ ալ պայմանները տակաւ աւելի նպաստաւոր կը դառնան Խ. Ռուսիոյ համար, վասնզի այդ երկիրները, որ ցարդ բարեացակամ տրամադրուած էին Ճափոնի հանդէպ, հիմա սկսած են ըմբռնել անոր տնտեսական ծաւալման վտանգը իրենց նորածին ազգային ճարտարարուեստին համար: Խորհրդային կառավարութեան ձգտումները հոդ կը բխին իր ընդհանուր արտաքին-քաղաքական համադրոյթէն, այն է՝ ապահովել բոլոր ուղղութիւններով իր սահմանները, նկատի ունենալով բարդութիւններու հաւանականութիւնը Հեռաւոր Արեւելքի մէջ:

Աֆղանիստանի միացումով առաջաւոր-արեւելեան քաղաքական համադրոյթին՝ այս վերջինը անմիջականօրէն կը հպի չինական Սինքիանկ գաւառին, ուր միջազգային կարեւորութիւն ունեցող քաղաքական շահեր կը խաչաձեւուին: Առեւտրական աշխարհի ամէնէն հին ճամբաներէն մէկը, ուր դարերու ընթացքին իրարու բախած են Մոնկոլներ, Չինացիներ, Թուրքեր եւ Արաբներ: Վերջ ի վերջոյ Սինքիանկ քաղաքականապէս ենթակայ մնաց Չինացիներուն, իսկ կրօնապէս՝ մահմետականութեան: Չինաստանի քայքայման համընթաց՝ կ'աճէր Խ. Ռուսիոյ ազդեցութիւնը, մանաւանդ Թուրքեստան-Սիպերիական երկաթուղիի կառուցումէն ետք: Այդ իրողութեան հանդէպ, հարկաւ, չէին կրնար անտարբեր մնալ Ճափոն եւ Անգլիա: Ինչպէս Մանչուքուոյի մէջ, հոս ալ Ճափոն փորձեց ինքնավար պետութիւններու գօտի մը կազմել իր ազդեցութեան ենթակայ չինական շրջաններու եւ Ռուսիոյ միջեւ: Ուրիշ պայմաններու տակ Անգլիա, անշուշտ, պիտի հակառակէր Ճափոնի ընթացքին, բայց ներկայ պարագային ան կրնար միայն գոհունակութեամբ դիտել զայն, վասնզի ճափոնական ծրագրի իրագործումով պատնէշ-պետութիւն մը պիտի կանգնէր Խ. Ռուսիոյ եւ Հնդկաստանի միջեւ:

Քանի մը տարի առաջ Սինքիանկի շրջանի մահմետական ազգաբնակչութիւնը, ըմբոստանալով չինական տիրապետութեան դէմ, անտարակոյս Անգլիոյ եւ Ճափոնի աջակցութեամբ՝ Արեւելեան Թուրքեստանը ինքնավար հանրապետութիւն հռչակեց: Նոր պետութիւնը ջանաց ամէնէն առաջ ինքզինք ճանչցնել Հնդկաստանի, Աֆղանիստանի եւ Իրաքի կողմէն: Բայց շուտով Չինաստան կրցաւ հոդ բաւական մեծ ուժ կազմակերպել, եւ ըմբոստներէ գրաւուած քաղաքները վերստին Չինացիներու ձեռքը ինկան: Պայքարը սակայն դադրած չէ, ու շատ հաւանական է որ ան՝ իսլամական պետութիւններու նոր դասաւորման հետեւանքով՝ յառաջիկային աւելի զօրանայ:

Հազիւ թէ տարակուսելի ըլլայ, որ իսլամական պետութիւններու միութիւնը անպայման կերպով պիտի անդրադառնայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դիրքին վրայ Առաջաւոր Ասիոյ՝ ի մասնաւորի՝ Պաղեստինի եւ Սուրիոյ մէջ, ուր կացութիւնը միշտ ալ անկայուն է: Ամէն պարագայի հաստատապէս կարելի է ըսել, որ այդ միութիւնը մեծ կարեւորութիւն պիտի ունենայ ընդհանրապէս Արեւելքի ապագային համար. Մոռնալու չէ, որ ատոր մասնակցող պետութիւնները դեռ իրենց քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային զարգացման սկզբնական փուլին մէջ կը գտնուին:

(Խմբագրական ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Սիրելի Սուրէն,

Կեանքի յարափոփոխ պայմանները, հայրենադարձութիւնը խախտել են մտածողութեան տրամաբանական եղանակը: Գործնական քաղաքականութիւնը եւ նպատակները շփոթել ես իրար: Չգիտեմ, ինչո՞ւ կարծում ես, որ խորհրդային իշխանութիւնը շահագործուողների պաշտպան է: Ճիշդ է, նրանք ոչնչացրին շահագործողներին և հաստատեցին մի նոր դասակարգ՝ համայնավար կուսակցութիւնը: Խորհրդային երկիրների մէջ համայնավարը ամէն ինչ է, պարզ քաղաքացին սակայն հարկատու եւ ստրուկ:

Շահագործուողներ ասած ժամանակ մենք միշտ հասկացել ենք բանուորութիւնը, գիւղացին եւ մտաւորականութեան մէկ մասը, այսինքն բուն աշխատաւոր ժողովուրդը: Ճի՞շդ է, որ այսօր այդ տարրերը ազատ են շահագործումից: Ոչ երբեք: Աշխատաւորութիւնը նորից ենթակայ է շահագործման: Զանազան անունների տակ կեղեքումը աւելի է սաստկացել: Առաջ աշխատաւորը իր աշխատանքի ժամերից դուրս ազատ մարդ էր, այսօր նա իշխանութեան կամակատարն է, պարտաւոր է մասնակցել շաբաթօրեակների, կատարել դանազան տարապարհակ աշխատանքներ: Աշխատաւորը պարտաւոր է ուժերի գերագոյն լարել, ստախանովեան կոչուելու համար, պէտք է հարուածային դառնալ իշխանութեան աչքը մտնելու համար: Իր ռոճիկի մէկ մասը, առանց ենթակայի կամքը հարցնելու պէտք է յատկացուի զանազան պետական տուրքերի: Աշխատաւորը պարտաւոր է մասնակցել ներքին փոխառութեան, վիճակահանութեան, արժեթղթերի գնումին. պէտք է գումարներ տրամադրել համայնավար ղեկավարներին նուէրներ (փէշքէշ) անելու համար: Պարտաւոր է գովքը հիւսել օրուան տէրերի, հակառակ պարագային կասկածելի, հակայեղափոխական կը նկատուի:

Սակայն չեն նաեւ աշխատանքի ժամերը, վարձքը: Բանուորը ազատ չէ ապրելու համաձայն իր նախընտրած եղանակի: Ամէն ինչ պիտի լինի իշխողների կամքի համաձայն: Մոռացե՞լ ես արդեօք հաւաքական այն թալանը, որ կատարեց գիւղերի եւ քաղաքների մէջ: Այսօր գիւղացին ու բ է իր աշխատանքին, արդիւնքին: Եկամուտի խոշոր տոկոսը զանազան անունների տակ յատկացւելու է պետութեան: Աշխատաւորութեան շահերի պաշտպանութի՞ւն է այս, թէ շահագործում: Ճիշդ է գաղափարօրէն մենք դէմ ենք քաղքենի դասին, դէմ ենք նաեւ համայնավարներին: Համայնավարական ծրագիրը միտում ունի հաստատելու համայնական կարգեր, ուր վերացած պիտի լինեն դասակարգերը, ուր աշխատանքը պիտի դադարի շահագործման առարկայ լինելուց: Մենք եւս ամբողջ հոգով ցանկանում ենք դասակարգերի վերացումը, ձգտում ենք հաստատել այնպիսի կարգեր, ուր աշխատանքը դադարի շահագործման առարկայ լինելուց, սակայն չենք ընդունում կարգեր, ուր կեանքը վերածւում է մէկ ընդհանուր համայնական արօտավայրի, ուր մեռնում է անհատականութիւնը, անձնական երջանկութիւնը, ուր ամէն ինչ դառնում է ատամնաքարի շուրջ:

Այո, պէտք է հաստատել այնպիսի կարգեր, ուր դրամագլուխը (իր տնտեսական առումով) դառնայ հասարակութեան սեփականութիւն, ուր աշխատանքը բարձր գնահատանք ունենայ, ուր մարդիկ հաւաքական սեփականութեան իրենց աշխատանքի բաժինը բերեն, սակայն վայելեն կեանքը իրենց ուզած եղանակով:

Այո, սիրելի Սուրէն, պէտք է հասկանալ կեանքը: Պէտք է գիտնաս որ մենք մեր նպատակներից չենք հեռացել, չենք մոռացել նաեւ մեր սիրելի բնաշխարհը: Մենք դաւանել ենք երկու իրար լրացնող գաղափարներ,— պայքար մեր հայրենիքի լիակատար անկախութեան համար եւ հաստատումը այնպիսի կարգերի ուր դասակարգերը վերացած լինեն, աշխատանքը դադարի առուծախի առարկայ լինելուց: Սասունի եւ Լեռնահայաստանի լեռներում, Արարատեան եւ Ալաշկերտի դաշտերում մեր մարտիկները, մեր ղեկավարները կռուել եւ նահատակուել են այդ գաղափարների իրականացման համար: Ի՞նչն է փոխուել մեր կեանքում: Տէ՞ր ենք մեր հայրենիքին: Մէկ ոսոխիմ թշնամին միացել է միւսին: Հարաւը եւ հիւսիսը նստել են մեր երկրում:

Մեր հայրենիքի մէկ խոշոր մասը բռնաւեր է, ժողովուրդը կոտորուած կամ թափառական երկրից երկիր, միւս մասը ենթակայ օտար ուժի գերիշխանութեան: Օտար են մեզ համար երկու ուժերն էլ, հիւսիսը եւ հարաւը: Հայրենիքում տիրող ներկայ կարգերն էլ մեր սրտից չեն բխում: Մեր հայրենիքը մենք պատկերել ենք ազատ եւ անկախ: Արդեօք ազա՞տ է մեր երկիրը, օտարը չի՞ իշխում մեր երկրում:

Դու սխալւում ես, ենթադրելով, որ նա մեր օրինաւոր իշխանութիւնն է: Պատմական փաստ է որ հիւսիսի գերազանց ուժերը բռնի իրենց կամքը պարտադրեցին մեզ: Նրանք դաշնակցեցան հարաւի հետ եւ աննմանային մէկ գեղեցիկ օր յարձակեցան մեր երկրի վրայ, աւերեցին, թալանեցին մեր հայրենիքը: Օտար է մեզ այնտեղի իշխանութիւնը իր կառավարելու եղանակի ձեւով, օտար գաղափարներով, օտար ծագումով: Օրուան իշխանութիւնը մեր երկիրը ամբողջացնելու ցանկութիւն չունի: Երկիրը դարձել է փորձադաշտ իր օտարոտի գաղափարների: Մեր իրական թշնամիի բարեկամն է, ուրեմն մեր թշնամին է: Ներկայ իշխանութիւնը զրկել է նաեւ մեր ժողովուրդը իր քաղաքացիական իրաւունքներից, վերացրել է ազատ կամքը եւ մտածումը: Բուծարանների մէջ պահուող կենդանիների երամակ է ժողովուրդը, ենթակայ իշխանութեան անմէջ միտումներին: Բռնադատուած է ժողովրդի հոգին եւ այդ պատճառով գիտութիւնը, գրականութիւնը մեր երկրի մէջ մեծութիւններ չի ծնում: Եղած արժէքների խոշոր մասը ժառանգ է նախախորհրդային շրջանի: Ժողովուրդը արժեւորւում է իր մշակոյթով:

Ի՞նչ է տուել մեզ, օրինակ, մեր նոր գեղեցիկ գրականութեան,— ընդհանրապէս միջակութիւններ: Կա՞յ արդեօք Նարեկացու շունչը, Եղնիկի կրակը, Խորենացու հաւատը: Թաղարի մէջ դրուած ծաղիկ է ներկայ գրականութիւնը երկրի մէջ: Զերծ կենսատու արեւից, աւիշից: Ժողովուրդների կեանքը յարատեւ ձգտում է դէպի նորը, լաւը, կենսատուն: Կեանքը երկրի մէջ քարացած վարդապետութեանց անփառունակ կապուածն է միայն: Ի՞նչ իմաստ ունի ճանաչել նոր կարգերը, հակայեղափոխական չկոչուելու համար: Յեղափոխականը նա է, ով ուզում է տիրող վիճակը փոխել, աւելի լաւով փոխարինել: Ինչո՞ւ ես կարծում, որ նրանք դէպի լաւն են առաջնորդում մեր երկիրը:

Կարծո՞ւմ ես որ նրանք երկրի պաշտպաններն են: Տարիները անցնող՝ բազմաթիւ առիթներ են տուել երկրի սահմանները ընդլայնելու, ժողովրդի բանակը կրկնապատկելու, երկիրը հարստացնելու, նրանք սակայն երբեք առիթից չեն օգտուել: Պատեհ առիթին կը թողնեն եւ կը հեռանան երկրից, եթէ թշնամին յարձակում գործի: Հաւատա՛, նրանք չեն դիմադրի: Ժողովրդի միջից երեւան կը գան նոր ուժեր եւ նորից մենք մեզ կը զոհենք ժողովրդի պաշտպանութեան եւ ազատութեան համար:

Մենք պայքարել, կռուել ենք նրանց դէմ, պարտուել եւ ապաստանել ենք արտասահման, երկրից հեռու եւ այսօր երբ պայմանները վատթարացել են, պարտաւո՞ր ենք լքել մեր դիրքերը: Ո՞ւր է այն ժամանակ գաղափարական մարդու նուիրումը, զոհաբերումը: Կարծում եմ սխալ ճամբու վրայ ես, ոչ մէկ ընկրկում, ոչ մէկ վհատում, կեանքի անիւը կը դառնայ, կը փոխուեն նաեւ պայմանները: Գաղափարական ընկերներն են կեանքի աղը, նրանք են որ գեղեցկացնում, իմաստ են տալիս մարդկային կեանքին, հակառակ պարագային, շատ կենդանական կը լինէր ամէն ինչ: Հաւատացեալ չենք, որ ապրենք հանդերձեալ կեանքի երջանկութեան յոյսով: Այս աշխարհն է մեր ապրելու եւ գործելու գետինը: Փոթորիկից փրկուած տերեւներ ենք, սակայն տերեւի պէս անկամ չենք, կամք ունենք, ուրեմն աշխատելու յարատեւութիւն եւ ընդունակութիւն:

Ամէն մէկ վարդապետութիւն իր վերելքը եւ վայրէջքը ունի: Ցեխը քրիստոնէութիւնը իր խանձարուրի օրերին, մոլեռանդ հաւատացեալների խուրձեր պատրաստ կրակը նետուելու միչեւ միջին դարը, իր մեռցնող հոգիով եւ ներկայ անփառունակ օրերը: Մահմետականութիւնը, սանձարձակ մէկ Ջոյլիր Ասիոյ տափաստաններու վրայ, կրակ ու բոց տարածող ամէն տեղ եւ սակայն ի՞նչ է հիմա իր վիճակը: Համայնավարութիւնը խելագար վերելք ունեցաւ, մոլեգնած ամբոխը արիւն լզեց, կ'ունենայ նաեւ իր վայրէջքը: Հաւատ եւ տոկունութիւն.

Բարեւներով՝ ԳՈՒՐԳԷՆ

Ընդօրինակեց՝ ԵՐՆՋԱԿ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆԷՆ

Երկրորդ պատմութիւն գործադուլի

Թոմսըն Հիւսըն գործարանն ալ մասնակցեցաւ գործադուլին:

Զորեքշաբթի առաւօտ խումբ մը գործաւորներ կը տեսնուին գործարանին առջեւ, յայտնի տրամադրութիւններով: Տնօրէնութիւնը պաշտօնէութեան հրահանգ կուտայ մէկիկ մէկիկ հեռանալ պաշտօնատեղիներէն առանց ուշադրութիւն գրաւելու, կէսօրէն վերջ պաշտօնեաները դարձեալ կուգան, բայց տնօրէնութիւնը կը յանձնարարէ վերադառնալ յաջորդ առաւօտ.

Յաջորդ առաւօտ բանուորները, մօտ 180 հոգի, գործադուլ հռչակած էին: Գործարանին կտուրէն կը ծածանէր կարմիր դրօշը մուրճ-մանգաղով: Թէեւ յետոյ բանուորական պատուիրակութիւն մը կը ներկայանայ պաշտօնէութեան բաժինը եւ կը խնդրէ մասնակցիլ բանուորներու գործադուլին: Պաշտօնեաներուն մէջ կային ընկերվարականներ ալ, բայց բոլորը մէկ կը մերժեն: Այն ատեն բանուորական պատուիրակութիւնը կը յայտարարէ թէ պիտի երթայ գտնել պաշտօնէութեանց պատուիրակութիւնը: Արդարեւ քիչ վերջ կը հասնի պաշտօնէութեանց ընկերակցութիւնը ներկայացնող անձ մը, որ կը խնդրէ Թոմսըն-Հիւսըն գործարանի պաշտօնեաներէն մասնակցիլ բանուորներու գործադուլին: Պաշտօնեաները կը մերժեն, արդար գտնելով հանդերձ բանուորներուն պահանջները: Ասոր վրայ, պատուիրակը կը մեկնի եւ այս կացութեան մէջ՝ շուարած տնօրէնութիւնը պաշտօնեաներուն կը հաղորդէ թէ կրնան մեկնիլ բոլորը: Ու պաշտօնէութեանց բաժինը կը փակուի, մինչ բանուորական աշխատանքի բաժինը կ'անցնի գործաւորներուն ձեռքը,— գործաւորները գրաւած են արհեստանոցները ուր կը գիշերեն:

Թոմսըն-Հիւսըն գործարանը կը նկատուի Ֆրանսայի մէկ մասնաճիւղը, կ'արտադրէ ճարտարագործական մեքենաներ՝ քիմիական արդիւնաբերութեան յատուկ: Իրականին մէջ գործարանը վերջերս շատ քիչ աշխատանք ունէր, ապսպրանքները նուազած էին:

Բանուորներուն պահանջները, որքան ալ արդար, պատճառ պիտի ըլլան որ գործարանին արդիւնաբերութեան արժեգինը բարձրանայ, այդ պարագային գործարանը դժուար թէ տոկայ պելժ եւ ամերիկեան նոյն ճարտարարուեստի մրցակցութեան դէմ, որ նուազագոյն արժեգինով կը տիրապետէ շուկային: Ճիշդ է որ բանուորներու վարձատրութիւնը կը կատարուի անարդար համեմատութեամբ մը,— եթէ բանուորներ կան, որ ժամը մինչեւ 7.5 ֆրանք կը ստանան (ածխաբէօր, մոնթէօր), բանուորներ ալ կան, նաեւ աշխատաւորներ, որ ամսական կը ստանան 350

1896Ի ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԵԾ ԴԷՊՔԵՐՈՒ
40ԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Երեք ատրճանակէ զատ, ուրիշ զէնք չունէին: Բակի դրան վրայ մեծ եղբայրս Յովհաննէսը հանդիպեցաւ անոնց ու հարցուց.

— Ո՞ւր կ'երթաք:

— Կ'երթանք մեր զէնքերը բերելու Կլոր Դարէն, պատասխանեց Սեդրակը:

[illegible]

— Եւ ինչո՞ւ Կլոր-Դարէն, զարմացաւ Յովհաննէսը:

— Վարագէն վերադարձին՝ հանդիպող պահակախմբէն խուսափելու համար, շեղեցանք դէպի Կլոր-Դարի վերին թաղը, եւ մեր զէնքերը դրինք Բարազամեան Գ. Օհաննէսի տունը, այդտեղ էլ մնացին մինչեւ այսօր: Հիմա էլ կը դնանք բերելու:

— Ուրեմն չգիտէ՞ք թէ Կլոր-Դարն ինչ օրի է:

"Տեղեկութիւն ունինք Զըչոնց Արշակի դիմադրութեան շնորհիւ, Վերին-Թաղը դեռ զերծ է մնացել խուժանի յարձակումէն: Եթէ հիմա մեր զէնքերն ու այդ տեղի ժողովուրդը չազատենք, անոնք բոլորը կորած են.

— Բայց ախըր Թուրքերու մէջէն ինչպէս պիտի անցնէք, ամենապակաս կէս ժամուան ճանապարհ ունէք կտրելու:

— Դու հանգիստ կաց, եղբայր Յովհաննէս, Աստուած մեծ է, կ'երթանք էլ, կը վերադառնանք էլ: Էս խաւարին Թուրքերը հոգի չունին որ մեր ճամբան կտրեն:

— Աւելի լաւ է մեռնինք, քան թէ մեր զէնքերը Թուրքերու ձեռքը թողնենք, աւելցուց Այրբեան Սահակը:

— Աստուած ձեզ հետ, ըսաւ հոգոց հանելով մեծ եղբայրս, ու աչքերէն արցունքները ցած գլորեց:

Ու գացին:

Հայրս՝ վարպետ Մելքոնը, երբ իմացաւ տղոց ձեռնարկը, կարգադրեց որ խմոր շաղախեն ու հաց թխեն, եկողները կերակրել կարողանալու համար:

Կանչեցին հացթուխ Արմաղանը: Մայրս, քոյրերս ու եղբօրս կինը աշխատանքի կպան, իսկ մենք անհանգիստ սպասումի տաժանքն ապրեցանք: Ժամերը տարիներ դարձան: Տեղով ականջ ենք կտրեր: Հեռուէն Շապանիայի խորքէն ու Շամիրամայ առուէն՝ հառ-հառ զէնքի ձայներ, իսկ դաշտի բերանն ու Վերի Թաղը՝ շուներու հաչոցը:

Խումբը այգիներով կ'անցնէր Փաչի Թաղը, անկէ՝ Նախրափողոցն, ապա՝ դաշտը: Ինչպէս ըսի, Այգեստանի հարաւ-արեւելեան սահմանը ծածկուած էր ցորենի կանանչ ու դեղնած արտերով եւ բանջարանոց-բոստաններով: Այս ընդարձակ դաշտն ու Կուռուպաշի հեղեղատը պէտք էր կտրէին, անցնէին, հասնելու համար Կլոր-Դարի Վերին Թաղը: Այդ տեղն էր Բարազամեաններու տունը:

— Տէր Աստուած, դու օգնական կանգնէ, հոգի ազատելու համար գնացին — կը մրմնջար հայրս, ապա բարձրաձայն մտածելով՝ — եթէ մի քիչ վերէն գացած, կը մտնեն Հաջի-Բաքըրի պահականոցին, իսկ եթէ ներքեւէն գնան, կ'ընկնին Տաճիկներու բոստաններու եւ այգիներու մէջ, ինչպէս պիտի անցնեն:

— Մի վախնար, հայր, — պատասխանեց եղբայրս Սեդրակը շատ զգոյշ ու խելօք տղայ է, Աստուծմով անվնաս կը հասնին ու կը վերադառնան առանց փորձանքի:

— Միթէ Վերի-Թաղեցիները չէ՞ին կարող, Զըչու Արշակի նման, պաշտպանուել այդ զէնքերով, էլ ինչո՞ւ գացին բերելու:

— Լաւ կ'ըսես, հայր, բայց ամէն երիտասարդ Զըչու Արշակի սիրտ չունի: Մէկ էլ Վերի-Թաղեցիները շատ հեռու են մեզմէ, մինչ Արշակը, նեղ մնացած պարագային, տանը բոլի մէջ, գիշերով կարող է ինքզինքը ձգել մօտիկ Արարուց Թաղը:

Յանկարծ այգիի գլխէն վխվխուկի ձայներ լսեցինք... կէս գիշերը հազիւ էր անցեր:

— Եկա՛ն, — գոչեց եղբայրս ու վազեցինք: Մի մեծ բազմութիւն, կին, տղամարդ, ծեր ու երեխայ [illegible] կախուելով կը յառաջանար, բոլորն ալ կապոցներով բեռնաւորուած, շատերն էլ երեխաներ գրկած կամ շալակին դրած, իսկ Գարեգինն ու ընկերները հրացանները ուսած:

— Փա՛ռք քեզ, Աստուած — կը բացագանչէր հայրս անդադար — թէ ողջ ու անվնաս հասան, էլ բան չեմ ուզեր:

Անհաշիւ բազմութիւն, մօտ տասնըհինգ ընտանիքներու, լեցուեցան մեր բակն ու թոնրատունը: Շատերը ճանապարհին ընկեր էին ջրերու մէջ: Շրջապատեցին հացի թոնիրի շուրթը, չորցուցին հագուստները, կերան, գիշերը հանգստացան, իսկ առաւօտեան ամէն ընտանիք քաշուեց իր ծանօթ-բարեկամի տունը, մեզ մօտ մնացին միայն Բարազամեանները: Ազատել կարողացան միայն իրենց անձն ու թանկարժէք իրերը: Մնացեալը յաջորդ օր թալանի ու հրդեհի ճարակ եղաւ:

Ես անմիջապէս գտայ ընկերս Բարազամեան Արամն ու հազար ու մի հարցումներով ուզեցի բաւարարել պատանիի հետաքրքրութիւնս, թէ ի՞նչ ձեւով անցան այդ արկածալից ճամբէն:

— Էլ մի հարցներ, Արմենակ, ըսաւ, լաւ ազատուեցանք: Քանի՛ անգամ երեխաները անգիտակցաբար դիակներ կոխոտեցին եւ անմեղ հարցումներով մեզ նեղեցին:

— Աս ի՞նչ է, հայրիկ, մեր ոտքի տակ, աս ո՞վ է պառկեր, եղբայր, այստեղ, այս ջուրին մէջ:

Եւ Արամ աւելցուց. — «Եթէ տղաները չգային մեզ ազատելու այդ գիշեր, առաւօտեան մենք ալ անոնց բախտին պիտի արժանանայինք»:

— Թուրքերը ձեզ չտեսա՞ն, Արամ, չվախցա՞ք, Արամ:

— Չէ, Թուրքերը սատկեր (քներ) էին, միայն պիտի խոստովանիմ, որ դիակներ տեսնելու՝ սիրտս դող կ'իյնար: Դու դիակ չես տեսեր, Արմենակ, սպաննուած ու յօշոտուած մարդկային դիակէն աւելի ահաւոր բան չկայ աշխարհի մէջ: Ա՜խ, գազան Թուրքեր, զզուելի Թուրքեր...

Առաւօտեան Գարեգինի ուրախութիւնը անպատմելի էր, իր ընկերներու հետ միշտ կատակելով ու ծիծաղելով զինուեցաւ, սիրուն փամփշտակալներով զարդարուեցաւ [illegible] նման, ուրախ զուարթ դուրս եկաւ տունէն կարծես հարսնիք գնալու եւ հասաւ Փաչի-Թաղ Արքեանենց դիրքը, ինչպէս որ կարգադրած էին այն օրուան մեր ինքնապաշտպանութեան ղեկավար անմահ պետերը Աւետիսեան, Պետօ ու Մարտիկ:

ԱՐՄ. ՓՈԽԱՐԵԱՆ

(Շար.)

(2)

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.—Անսպառ հարստութիւն ունի հայերէն լեզուն: Թարգմանութեան մրցոյթին ժամանակ, երբ տեսնես թէ կարծեցեալ առաւելութիւններով լեզուները կը կքին հայերէնին ծանրութեան տակ, հաճոյք կը զգաս տեսնել մայր մը ունենալուդ համար: Մեր նոր սերունդը ո՛րքան պէտք է կապուի իր մայրենիքին, թէ տեսնէ ըլլայ անոր զանազան զարգացումին գեղեցկութիւններուն: Ի՛նչ շնորհալի է հայ լեզուն: Ցաւ որ անթարգմանելի իսկ օտարներուն ինչ կուտայ բոլոր օտարներուն շնորհքն ու շուքը, որովհետեւ է ամենազգի ճոխութեան եւ ունակ՝ ցոլքի: Բայց օտարները կրնար տալ լիովին եւ ինքնատիպ ինչ որ հայերէնը ունի իր բնագրերուն մէջ: Տեսնեմ հասակը ունէք, որ կարենայ թարգմանել օտար լեզուի՝ Շնորհալիին Տարածեալը պահպանելով հանդերձ անոր հիւսքը. Ո՛չ, այլ պէտք կորսուի զայն, տափակ արձակի մը վերածել: ոգիին հետ կապուած իրողութիւն մըն է ասիկա: Եթէ հաւատաս հասկնաս գրաբարը եւ ֆրանսերէնը. կ'ըսես. Վիրգիլիոսի Մշակականը եւ Ենէականը — Հայ թարգմանութեամբ — բարձիս գիրքը: Ինք Վիրգիլիոսն անգամ, եթէ Բագրատունիին եւ Հիւրմիւզին թարգմանութիւնները կարդայ, իր երկրորդ տպագրութիւնը ալ հայերէնով կ'ընէր: Օր մը քովս մտերմութեան մէջ մտնենք, ֆրանսերէն բնագիրը բանէ Վիրգիլիոսին, ես ալ հայերէնը, դուն նախադասութիւն մը ֆրանսերէն, ես ալ հայերէնը տամ, եւ յուզուինք քեզի հետ, այն միջոցով որ ժառանգութեան մը իրաւատէր տարբեր կերպով բախտաւոր չէ քաղաքակրթութեան մէջ: Ի՞նչ, սիրելի Արազ, արդեօք մեր ճակատագիրը միջոցով չգրուէ՞ր, եթէ մեր վարիչներ Եղնիկներ, Եղիշէներ, Փարպեցիներ, Խորենացիներ, Շնորհալիներ: Զրահ Նարեկացին, որ իր բառերուն շանթերով լեզուն կ'ըներ մեր երկրին թշնամիները: Մի՛ կողմէ — անշուշտ մէկ թողլով աւելի խանդավառ քան ական այսպիսի բաղձանք միւս կողմէ յայտնի է թէ մեր

---

400 Ֆրանք: Եւ խորհիլ, որ անոնք բռնաւորուած են զաւակներով: թիւնը, որ համեմատաբար լաւ վարձատրուած է, կը մերժէ ժամանակցիլ գործաւորին, առարկելով թէ «ժամանակը գէշ ընտրուած» — գործարանին հաշիւները, որ ծանօթ են, ցոյց կուտան որ աշխատանքի տագնապի մը կ'ապրի գործարանը, եւ գործաւորին ձեւը, ներկայ վիճակին մէջ, բան արդար իրաւունքները պահանջելէ աւելի, քաղաքական մը կատարելու հակում մը կը ինչ որ կրնայ, ապագային, փոխադարձութեան մը տեղ ալ գործարանի անօրէնութեան անմիջապէս որ ինքզինք ապահովուած զգայ:

ՇՐՋԻԿ

կառավարող հայ իշխաններէն շատ շատերը հայերէնագիտութեամբ չէին փայլած: Չեմ գիտեր, թէ Կիլիկիոյ թագաւորները եւ արքունի իշխանները — բամբիշներն ալ միասին — ո՞ր աստիճան գիտէին կամ մշակած էին մայրենի բարբառը իրենց ընտանութեան կամ շրջանակին մէջ: Ես Աղա-Փաշա կոչուած մարդոց զաւակներ կը ճանչնամ, որոնք հայերէն այնքան կը հասկնան որքան ես ու դուն ադամանդէն: Կ'ըսուի թէ Փարիզի մէջ ալ շատ կայ այդ «ապրանքէն»,— ադամանդ չհասկնալ, այլ սովորական քարի կտորուանքներու պէս հայ մարդիկ, որոնք իրենց տուներուն մէջ օտար լեզուով միայն կը խօսին եւ հայկական ժողովներու մէջ ալ «ծառայական» թարգմանիչներ ունին, այդ էկզէլանսները:

Բայց ո՞ւր կը տանի զիս մոլեռանդութեան դեւը: Մոռնանք զանոնք եւ մեր նոր սերունդին ձեռքէն բռնած, խորհինք օգտակար ըլլալ անոր:

Ֆրանսայի եւ արտասահմանի թերթերուն եւ հանդէսներուն մէջ ընտիր գրողներու կը հանդիպինք, քաջալերենք զանոնք: Թող այս տողերը, վաղեմի ուսուցիչի մը կողմէ, երթան ոչ միայն շնորհաւորել, այլեւ քաջալերել: Յառաջի մէջ, ինչպէս նաեւ ուրիշ թերթերու մէջ գոհար հայերէնի նմոյշներ կան զանազան, Նարդունին եւ Նշանը կարծես երդում ըրած են իրարմէ վար չմնալու համար: Վերջինին բոցը, առաջինին խորքը նորանշան ակօս մը կը բանան զիրենք ասպնջականող թերթին մէջ: Ի՞նչ հունտեր կարելի չէ ցանել այդ փոսին մէջ: Ո՛ն, աւելի պզտիկներ, կամաւորին նուրբ հետքը մի' թողուք: Կա՞յ աւելի անոյշ բան, ցաւի չափ զգայուն, այրող բայց ոչ նախանձող, որ կը գիտէ այդ բոցը, այդ խորքը եւ մեծ ու պզտիկ, առոյգ պարմանիներու խոյանքը անոնց եռանդէն, յաճախ արհեստանոցներու, գործարաններու տաշեղներուն, մուրճերուն մէջէն: Օրհնեա՜լ ըլլան, որոնք տարագրութեան ծով ցաւերուն, արտաքին պերճանքի մոլութիւններուն մէջէն անեղծ ու անտախտ կը պահեն մայրենի համեստ պատմուճանը, ինքնուսումն աշխատանքը իրենց կարկառ բրած, մտային մէջ ըլլա՛յ, ըլլա՛յ լուսափայլ վաղանցիկ զաղափին: Օրհնեա՜լ ըլլան, որոնք իրենց երկու աչուկներուն վարձուած լոյսէն կայլակներ կը գողնան մայրենի լեզուով ինքնաշխատութեան համար: Այնպէս որ իմաստասէր Նարդունին, իր օրինակին լոյսի շերտով միւսները կրակի տալէ վերջ, տեսնելով որ իր յարուցած հրդեհին խանձերը նոյնքան դիմացկուն, նոյնքան լուցկի եղան, սկսաւ զարկերուն մէջէն սքթուալ, այս անգամ ալ, ոսկեզիծ արահետէն զարգացումի իր երազը ապրելով ու, կարծես, գոց ընելով գրաբարը ... Աարի՛ս, օրինակ այս մասին ալ սաբափոխիկ ըլլայ:

Վերջացուցի այսպէս եւ այսչափով վարժապետական ճառասացութիւնս: Հիմա նորէն խնդիրը ընթերցողներուս եւ ունկնդիրներուս ուշիմութեան վրայ է: Գիտեմ որ մենք դասի պէտք չունինք բառեր կան, այսպիսիներուն ներշնչումը արդարեւ ուրիշ աղբիւրէ, ուրիշ ընթերցումներէ է, չեմ ժխտեր, բայց ամէն երիտասարդ պէտք է դպրոցական փորձառութիւն մը ունենայ: Բոլոր մեծերը քերականութենէ անցած են, ինչպէս հին ժամանակները պարտըւած զինուորները լուծի տակէ (Fourches Caudines) կ'անցընէին ...

Հետաքրքիր մը անցեալ օր կը հարցնէր ինծի, թէ ի՞նչ է խելագարին գարը: Ըսի, թէ Եզնիկին մէջ ալ գործածուած է գար հայիլ (ծուռ նայիլ), ուստի պատասխանը առած եղաւ, թէ ի՞նչ է գարը խելագարին, մտագարին մէջ: Կայ նաեւ ցաւագար, չէ՞:

Ուղէշ կը նշանակէ ճիւղ, ոստ (գուղէշ): Կայ նաեւ գեղաղէշ (գեղեցիկ մազերով), երկրորդ պարագային՝ ուղէշն է որ աղէշ եղած է, ճիւղ եւ մազ պիտակ ըլլալով: Ինչպէս վարսը եւս, որ կնոջ կամ ընդհանուր մազն է, պիտակօրէն գործածուած է իբրեւ ճիւղ, վարսագեղ (ծառ): Բայց վարսել կայ, որ կը նշանակէ ցեցի պէս տանել: Ի՞նչ է արդեօք երկու այս վարսերուն ներքին կապը, եթէ երբեք կայ:

Կայ դիել բայը, ջամբել, կաթ տալ, որմէ կայ արմատը դիաց — ստնդիաց, դիեցիկ (հարկաւ նաեւ դայեակը մանր փոփոխակով մը): Կայ նաեւ կովադիաց (որ առասպելօրէն մոգէն է, երբ կովին ստինքներէն ծըծող): — Մի՛ խրտչիք կրկնութիւններէն, որոնք բառերն ու կանոնները կը վարսեն ձեր միտքին մէջ: Անոնցմէ առաջ վիրալ, սափրել, վարսավիրայ, ռահվիրայ (ճամբայ բացող, շոկող): Ի՞նչ լաւ կ'ըլլայ սխալ, սխալ մէկ կողմ նետել, հայկական գեղեցիկ հոմանիշը՝ ռահվիրան՝ ընտրելով: Բայց մեղա՜յ: Այս մասին արդէն բերանս այրած է տեսէ մը: Առաջարկեցինք Հ. Մ. Ը. Մ.ի նշանաբանը՝ բարձրացիր, բարձրացուր փոխարկել արի՛, յարո՛ դիւրալուր, քերուչ նշանաբանին, քանի որ մանուանց միջազգային այդ կազմակերպութեան հայկական բաժինին նոյն նշանաբանը օտարներուն ականջին ախորժալուր ալ կ'ըլլայ, փոխանակ «բարձրացիր բարձրացուր» խոպան ձայնին, գոնէ «յաջս օտարաց»: Աստ տեղ հիմա փորձէ՝ խաչոյն արտասանել «Արի'», յարո'ն տեսակ մը զինուորական չուտիկ հրամանը:

Դատ, ձեռք (տար տէրը) բայց հայացած, քանի որ ունինք դաստակերտ (քաղաք, գիւղ) Խորենացիով աւանդուած, նաեւ ձեռակերտ: —Վըճռական խօսք կան, մշակութեան եւ անձին արգելիչ: Քանի' կը փըցնես, այնքան աւելի կը մոլին: Ուստի բուսած է մալախտ, օէջ: Նոյն մոլիքէն ունինք մոլուցք, կողուցք (կատղելէն), մոլախինդ (մոլախոտի տեղ), Թունաւոր խոտեր: — Ունինք պատ արմատէն պարուտակ (մորթ, կաշի), պարոյր, անպարոյր (անպարփակելի), պարսպած, պարանցիկ, պարագրել (բովանդակել), անպարագրելի, եւն.: — Ձաւ մասնիկ մը, որ մոլի, կատղած կը նշանակէ — Ցալտաւ (իգամոլ, ճակը թերեւս ճայեկէգ ձի - է), նոյն արմատէն նաեւ դալուաւանը, չէ՞:

Սիրելի Արազ, կը տեսնես որ գործնական արահետին զարձանք:

ՏԱՐԱԶ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնլի եւ [illegible]:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԻՆՉԵ՞Ր ԱԼ ԿԸ ՅԵՐԻԻՐԵՆ»

Էնտէփանտանս Պելժ թերթն ալ կը գրէ.— «Պալքանեան Ուխտի երկիրներու օդային ուժերը հաղորդած են թէ Յունաստանի պէտք օգնեն, եթէ ան օդային յարձակում կրէ Իտալիայէն: Թուրքիա աւարտած է Թրակիոյ իր պատրաստութիւնները, անգործութեան մատնելու համար Պուլկարիան որ Իտալիոյ զինակիցն է: Եուկոսլաւիա եւս պիտի արգիլէ Ալպանիոյ կողմէն կատարուելիք բաւլյարձակումները: Միւս կողմէ, սկսած է ներուցներու ամրացումը: Միայն տակաւին չէ լուծուած ի հարկին Թուրքիոյ կողմէ Եգիպտոս զօրք ղրկելու խնդիրը. բայց եթէ գործը այս աստիճանին հասնի, այն ատեն Յունաստանն ալ զինուոր պիտի ղրկէ՝ Սուէզի ջրանցքը պաշտպանելու համար»:

Ճումհուրիէթ կը գրէ այս մասին գրով.— Կիպրոսի Էլէֆթէրիա յունարէն թերթը որ կը հրատարակուի անգլիական գրաքննութեան տակ, կը պնդէ թէ Անգլիա եւ Յունաստան կնքած են գաղտնի դաշնագիր մը, որ չէ արձանագրուած Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ:

Շեշտելէ յետոյ որ Պալքանեան ուխտի անդամները տեղեակ են անգլեւհելլէն այդ դաշնագրին գոյութեան, թերթը կը շարունակէ.— «Պալքանեան ուխտին անդամները շատ սերտ գործակցութիւն մը հաստատած են եւ նոյն իսկ ստիպուած են զինուորապէս օգնել իրարու: Այնպէս որ անգլեւհելլէն զինակցութիւնը տեսակ մը զինակցութիւն է այդ ուխտին բոլոր անդամներուն միջեւ»:

ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

Նոր վարչապետ Լէոն Պլում ծնած է Փարիզ 1872 ապրիլ 9ին, հրեայ ծնողքէ եւ ինքն ալ հրեայ է ցեղով ու կրօնքով: Նախակրթութենէն յետոյ 1890ին ընդունուեցաւ բարձրագոյն Էքօլ Նորմալի դպրութեանց ճիւղը, իսկ 1895ին մտաւ Պետական Խորհուրդի դիւանին մէջ մինչեւ 1919 երբ ընտրուեցաւ երեսփոխան:

1899էն մտած էր ընկերվարական շարքերու մէջ եւ միշտ աշխատած է բազմաճիւղ այդ կուսակցութեան մէջ միութիւն մը հաստատելու, երբ հաւատարիմ օժանդակ Ժօրէսի, որու կողքին 1904ին հիմնեց Իւմանիթէ թերթը.

Կուսակցութեան միութեան գործը գլուխ ելլելէ յետոյ Պլում թողուց իր շարքային հանգամանքը եւ նուիրուեցաւ իր վարչական աշխատանքին ու դրականութեան:

Գրած է «Գործնտրական ու ընկերվարական համաժողովներու Պատմութիւնը», բազմաթիւ գրական ու թատերական քննադատութիւններ որոնք ամփոփուած են Թատրոնի մէջ եւ Կարդալով հատորներու մէջ: Նաեւ՝ Կէօթէի նոր տեսակցութիւնները Էքէրմանի հետ, ամուսնութեան մասին եւ ուսումնասիրութիւն մը Սթանտալի եւ պէյլականութեան մասին:

1914ին, գերմանական արշաւանքէն յետոյ, երբ ընկերվարականները մասնակցեցան նախարարութեան, Մարսէլ Սամպա եղաւ հանրօգուտ շինութեանց նախարար, իրեն դիւանապետ կարգեց Պլումը:

1919ին երեսփոխան ընտրուեցաւ եւ եղաւ խորհրդարանի ընկերվարական խմբակին քարտուղար. 1921ի պառակտումէն յետոյ 1921ին ընկերվարական պաշտօնաթերթ Փօփիւլէրի տնօրէն կարգուեցաւ: 1928ին ընտրութեանց մէջ ձախողեցաւ, բայց 1929ին մասնակի ընտրութեան մը պահուն Նարպոնէն ընտրուելով դարձաւ խորհրդարանի ընկերվար խմբակին պետը մինչեւ իր վարչապետութիւնը:

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԱՒԱՃԱՆՆԵՐՈՒ «ԱՆԷԾՔ»Ը

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 մայիս).

— «Նիւ Եորքի մէջ համայնավարներու հրատարակած հայատառ թերթը պէտք է տեսած հայհոյալից ընդարձակ խմբագրական մը «Նուիրուած» Մայիս 28ին, Հայոց նորագոյն պատմութեան մեծագոյն թուականին: Եւ այդ բրած է անկասկած այն յիմարական հաւատքով, թէ այդ կերպով պիտի կարենայ ձախողեցնել Մայիս 28ի տօնին առթիւ Դաշնակցութեան կազմակերպած հանդէսները:

«Մայիս 28.— կ'ըսէ համայնավար թերթը — այդ անէծքով եւ ողբանքով արձանագրուած թուականն է Հայաստանի տարեգրութիւններու մէջ: Մայիս 28: Այդ Հայոց պատմութեան ամենասեւ էջն է: Մայիս 28: Այդ այն թուականն է, երբ խորտակուած ցարական բռնատիրութեան պաշտօնապէս կը փոխարինէ ցարիզմի հաւատարիմ սպասարկու եւ ստրկամիտ Դաշնակցութիւնը, աւելի դաժան քան այն բռնապետութիւնները, որոնց լուծի տակ հեծեր է Հայաստան Աշխարհը ամբողջ դարերու ընթացքին»:

Ուրիշ խօսքով՝ համայնավար թերթը կ'ուզէ ըսել, թէ Հայաստանի Հանրապետութեան երկուքուկէս տարուան գոյութեան ընթացքին Հ. Յ. Դաշնակցութեան ժողովրդապետական կառավարութիւնը աւելի վատթար ու աղետաբեր է եղած հայ ժողովուրդի համար, քան նոյն իսկ Ջինկիզխանի, Լէնկթիմուրի եւ Թուրքերու բարբարոս բռնատիրութիւնը:

Իսկ համայնավար «անէծքն» ու «ողբանքը» եւ Մայիս 28ն ալ «Հայոց պատմութեան ամենասեւ էջը» դարձած են անոր համար, որ հայ ժողովուրդը Մայիս 28ին յաջողեցաւ վերջապէս թօթափել հինգ-վեց դարերու ստրկութեան իր շղթաները եւ հիմ դնել ազգային անկախ պետութեան մը:

Համայնավարները կ'ատեն Մայիս 28ը այն պատճառով նաեւ, որ ան կը խորհրդանշէ Հայաստանի ազատութիւնը բոլոր տեսակի օտար բռնակալներէ, թէեւ առանց Մայիս 28ի, այսինքն՝ առանց Հայաստանի հանրապետութեան ստեղծումին, այսօր Խ. Հայաստանն ալ պիտի գոյութիւն չունենար:

Համայնավարները չեն կրնար չատել Դաշնակցութեան ձեռքով կերտուած Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որովհետեւ Թուրքերու հետ միասին զայն կործանողներն ու անոնց հետ Հայաստանի հողերը բաժնողները իրենք էին:

Համայնավարները չեն կրնար մոռցնել մանաւանդ չատել Մայիս 28ը, որովհետեւ անիկա յաւէտ դրոշմեց մարտական հայութեան հոգիին մէջ ազատ, անկախ եւ միացեալ հայրենիքի մը անջնջելի իտէալը, որ հանգիստ չէ տար իրենց՝ Հայաստանի նոր բռնաւորներու իրենց անարգ դերին մէջ:

Գաղտնիք չէ ոչ ոքի համար, որ Ամերիկայի մէջ, ինչպէս եւ այլուր գործող համայնավարները Մոսկուայի կարմիր բռնակալի գործակալներն են: Բայց քիչերը գիտեն եւ լիովին կը հասկնան, որ հայանուն համայնավարները, Մոսկուայի գործակալներն ըլլալով հանդերձ, միաժամանակ նաեւ Էնկիւրիի Թուրք փաշաներու գործակալներու ազգադաւ պաշտօնը կը կատարեն մեր գաղութներու մէջ:

Անոնց միջոցով է որ ոչ միայն Մոսկուա, այլ եւ Էնկիւրի ուշի ուշով կը հետեւին ազատատենչ հայութեան մարտական միտքին կազմակերպութեան բոլոր քայլերուն: Անոնց միջոցով է որ Մոսկուա եւ Էնկիւրի ամէն տեսակ դաւեր կը նիւթեն արտասահմանի հայութեան դէմ: Անոնց միջոցով է վերջապէս, որ Մոսկուա եւ Էնկիւրի ոտնակոխ կ'ընեն հայ ազգի բոլոր սրբութիւնները, կը թունաւորեն մեր նոր սերունդի միտքը, կ'այլասերեն անոր բարքերը եւ կը ձգտին միանգամ ընդմիշտ մեռցնելու ազգային ազատութեան, անկախութեան եւ միութեան տենչը հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ:

Այսօր, երբ հայանուն համայնավարները իրենց իսկ բերնով կը խոստովանին, թէ ոչ միայն ցարական, այլ եւ թրքական բռնակալութիւնը իրենց համար գերադասելի է ազատատենչ հայութիւնը ներկայացնող Դաշնակցութեան իշխանութենէն Հայաստանի մէջ, ցոյց կուտան անգամ մը եւս կոյրերուն համար իսկ տեսանելի ձեւով, որ Թուրքերը աւելի հարազատ են իրենց, քան ազատատենչ Հայերը:

Ժամանակ է որ ամէն սրտցաւ, գիտակից, հայրենասէր Հայ հասկնայ հայանուն համայնավարներու եւ անոնց գործակիցներու դաւաճան դերը հայ կեանքին մէջ:

Անգամ մը, որ ամէն պարկեշտ Հայ հասկնայ այդ, դժուար պիտի չըլլայ չէզոքացնել այդ դաւաճանները»:

UN AMI ORIENTAL DE BARRES. TIGRANE YERGATE, (1870—1899). Par L. G. GUERDAN. Préface de **Charles Maurras**. (Տիգրան Երկաթի կեանքն ու գործը, ֆրանսերէն): Prix 15 francs. Librairie Plon. 8, Rue Garancière, Paris.

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ եւ Ուկրայինայի բժիշկներու համագումարին մէջ (Խարքով) ուսուցչապետ Յովհաննիսեան կարդացած է զեկուցում մը, նիւթ ունենալով «Հայ բժշկութեան պատմութիւնը հնագոյն ժամանակներէ մինչեւ 18րդ դար»:

ՅԱՌԱՋի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Սարկաւի եւ Կաւաշի շրջաններէն վարուող մարդիկ մերկ ու ակլոր թափեցան օտար քոնսուլներուն բողոքելու համար: Եւ այդպէս, կուսակալը ժողովուրդը թշուառութեան գիրկը նետելով յուսալով ըմբոստութեան ամէն դրութիւն ապաննել զանգուածին մէջ: Բայց ինքն եղաւ գլխաւոր պատճառը, որ ժողովուրդը բոլորովին յուսալքուած՝ ամբողջովին նետուի յեղափոխութեան գիրկը.

Վայրկեան մը հանգստանալէ վերջ, Գէորգը շարունակեց ընդմիջուած պատմութիւնը.—

«Երկրորդ թնդանօթի ռումբը դէտին չհասած՝ վժժալով ինկաւ ծով: Յայտնի էր, որ թնդանօթաձիգ պառն կը փորձէր կղզիի հեռաւորութիւնը չափել. Յաջորդ ռումբերը սակայն իյնալ եկան սկսան ծեծել կղզիին եզերող ժայռերը՝ առանց վնաս պատճառելու մեզ: Պարզ էր, որ հեռուէն ամրակոծելով չէին կրնար վնասել: Անշուշտ Թուրքերն ալ այդքան մը գիտէին: Կը զարմանայինք որ անոնք աւելի վճռական քայլ չէին առներ՝ մեր հաշիւը վերջացնելու համար: Վերջէն իմացանք, որ Թուրքերը կը կարծեն եղեր, թէ Աղթամար կղզին մտնողները առնուազն քառասուն յիսուն հոգի ենք:

Ցաճարի դրան առջեւ նստած՝ գրեթէ անտարբեր կը հետեւէինք թնդանօթի ռումբերուն՝ սպասելով որ օրը մթնէ ու մենք ազատ կերպով հեռանանք կղզիէն: Յանկարծ Ոստանի ծովեզերքէն երեք նաւեր, առագաստները ամբողջովին բացած՝ ուղղուեցան դէպի կղզին:

«Օհօ», մռլտաց Նիկոլը՝ նստած տեղէն բարձրանալով, «մեր բարեկամներու նպատակը մեզ շրջապատել է այս նեղ ծակին մէջ, որ մկներու նման ծուղակը ինկած խեղդուինք»:

Կարգադրեց որ ես աղայոց մօտ վերադառնամ: «Լաւ թաքնուեցէք, առանց արգանչանիս ոչ ոք չերեւի. ամէն գնով պէտք է խուսափիլ աւելորդ արիւնհեղութենէ, որքան որ այդ հնարաւոր է: Աշխատեցէք միայն նաւերը հեռու պահել: Այդքանը բաւական է»:

Վազելով աղոց մօտ հասայ: Բաֆֆի Թարէն մինչեւ Խորգէօմի դիմաց, իրարմէ բաւական մը հեռու, մեր զինուորները դիրք բռնած էին ու համբերութեամբ կը սպասէին, լաւ պաշտպանուած կղզին եզերող ժայռերու ետեւ: Եղայ բոլորի մօտ, Նիկոլի պատուէրը կրկնեցի, ինքս ալ կեդրոնական եւ բարձր դիրք մը ընտրեցի եւ տափնցայ գետին: Ընելիք բան մը չունէինք: Պէտք էր սպասել, մինչեւ որ կացութիւնը զարգանար: Զարմանալի դանդաղութեամբ կը մօտենային առագաստանաւերը: Երկու ժամ եղեր է, որ ցամաքէն հեռացած՝ դեռ կէս ճամբան իսկ չէին կտրած»:

— Բայց Գէորգ,— պատմութեան թելը կտրեց Դաւեանը,— քիչ առաջ չըսի՞ր, թէ Վանայ ծովի նաւավարները ընդհանրապէս Հայեր են ...

— Ի հարկէ, բայց այդ մարդիկ ակամայ յանձն առած էին մեր դէմ գալ: Կառավարութիւնը բռնութեամբ գրաւած էր անոնց նաւերը եւ ստիպած, որ զօրքը կղզին տանին: Անշուշտ այդ պայմաններու մէջ չէին կրնար ընդդիմանալ: Բայց այդ խոռամանի նաւավարները այնպէս վարպետութեամբ կը ղեկավարէին առագաստանաւերը որ անոնք հազիւ թէ տեղերէն կը շարժէին: Ընենք զօրքն ու սպայութիւնն ալ շատ մեծ ոգեւորութեամբ չէ որ մեր դէմը կռուելու կուգային: Նոյն իսկ ղեկավար սպայ մը, երբ նաւու մը առագաստը յանկարծական ուժեղ քամիի հոսանքով լեցուած՝ քիչ առաջ կ'անցնի միւս նաւերէն, բարկացած կը պոռայ նաւավարի վրայ. «Անհաւատի զաւակ, առաջ կը քշես, որ մեզ կոտորե՞լ տաս: Քիչ մը կամաց չե՞ս կրնար երթալ, հարսնի՞ք կ'երթանք թէ խաղ խնդումի» ...

Նաւերը հրացանի գնդակի հասողութենէն շատ հեռու էին դեռ, երբ յանկարծ Նիկոլը եկաւ մօտս, մտախոհ եւ մռայլ դէմքով: «Գիտե՞ս ինչ կայ, մեր տղաք, քովս անդաւորուելով բաւ. «ցամաքի կողմէն ալ երկու առագաստանաւեր կը մօտենան կղզիին: Կ'երեւի, այնպէս կ'ուզեն շրջապատել, որ շարժելու հնարաւորութիւն իսկ չունենանք: Զինուորներէն երկուքը Վարդապետի հետ պէտք է այն կողմը ճամբել:

Մօտս գտնուող երկու զինուորներուն ձայն տուի: Նիկոլը տղաքը հետը հեռացաւ՝ կրկին պատուիրելով խուսափիլ աւելորդ արիւնահեղութենէ եւ գոհանալ առագաստանաւերը հեռու պահելով: Այդ դիրքին վրայ մենք միայն հինգ հոգի մնացինք.

Կէս օրուան մօտ կը լինէր, երբ առագաստանաւերը բաւական մը մօտեցան: Նախօրօք եղած կարգադրութեան համաձայն՝ մինչեւ Ոստանի [illegible]այէն Քրուսի երկու թնդանօթները սկսան շարունակական ռմբակոծում մը, կղզիի երկու հակադիր կողմերէն միաժամանակ առագաստանաւերը արագօրէն մօտեցան եւ իրարու յաջորդող համազարկեր բացին դէպի կղզին: Հրացաններու յարատեւ գոռոցով լեցուեցաւ մթնոլորտը: Դիրքերը մտած՝ մենք լուռ կը սպասէինք Նիկոլի հրամանին: Մեր կողմէ առագաստանաւերէն մէկը յանկարծ միւսներէն քիչ առաջ անցաւ թիավարութեան օժանդակութեամբ եւ սպանաքին համեմատութեամբ սկսաւ դէպի ափը յառաջանալ: Միւս առագաստանաւերն ալ իրենց կարգին հետեւեցան անոր: Այնքան մը մօտ էին, որ որոշ կերպով կը տեսնէինք նաւերու մէջ խճողուած զօրքը, որ՝ աւազով լեցուն պարկեր շարած նաւի կողերուն ու անոնց ետեւ դիրք բռնած անընդհատ կը կրակէր

Տէր Աստուած, կը մտածեմ, Նիկոլը ի՞նչ բանի կը սպասէ: Շուտով ցամաք պիտի խուժէ զօրքը, իսկ անգամ մը ցամաք ոտք կոխած՝ մեր երգը երգուած է:

Առագաստանաւերը՝ իրարմէ բաւական մը հեռու մնալով՝ կը մօտենան: Մէկը միայն քիչ առաջ անցած է: Անոր վրայ կը գտնուէր արշաւող զօրքի հրամանատարը: Թուրքերու հրացանները անվերջ կը գոռան: Անոնց կը ձայնակցին զրաւէն երկու թնդանօթները: Աչքով հեռաւորութիւնները կը չափեմ: Հազիւ թէ հինգ հարիւր քայլ տարածութիւն մը լինի մեզ իրարմէ բաժնող:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ծով արգիլել Դանուբի աւազանին մէջ հաստատուած դոյավիճակի մը փոփոխութիւնը: Դէմ արտայայտուեցան նոյնպէս անշուշտ: Իտալիոյ վերաբերեալ պատժամիջոցներուն մասին որ եւ է որոշում չառին, միայն արձանագրեցին որ պիտի ընթանան Ազգերու Դաշնակցութեան ուղիով:

Գալով Նեղուցներու վերազինումի հարցին, լուծումը Թուրքիոյ-Ինկլթերա խորհրդաժողովին՝ տրամադրութիւն յայտնեցին լայնախոհ ոգիով մը մօտենալ Թուրքիոյ ազգային անհրաժեշտութեանց թելադրանքին, նկատի ունենալով որ բարեկամ պետութիւն մըն է եւ դաշնակից՝ պալքանեան համաձայնութեան ուղիով

Նոյնպէս քննեցին նաեւ Փոքր Համաձայնութեան եւ Խորհ. Միութեան յարաբերութիւնները, նկատի ունենալով որ այս վերջին պետութեան գործունէութիւնը հետզհետէ կ'ընդարձակուի եւրոպական խնդիրներու մասնակցութեան մէջ.

Ի վերջոյ մամուլին տրուեցաւ կարճ զեկոյց մը, որ կը հաստատէ երեք պետութեանց տեսակէտներու նոյնութիւնը:

Նոյն օրը Պուքրէշի հիւրերը ներկայ գտնուեցան ռումանական կարոլ Բ. նաւուն ծով իջեցնելու արարողութեան:

Ֆրանսական թերթերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այս խորհրդակցութեան, դայն համարելով պատասխան մը Գերմանիոյ, որ վերջերս կը փորձէր համաձայնութիւն մը կնքել Պելկրատի հետ, միաժամանակ վախ կար որ Հռոմ եւ Պերլին դաշնակցին, կամ Հռոմ յաջողի խալէւ-աւստրեւ-հունգարական ճակատ մը ստեղծել ու վերահաստատել Հապսպուրկեան գահը.

Նեղուցներու ապառազինումը

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Իտալիա տակաւին յայտնած չէ թէ պիտի մասնակցի Մոնրէօյի խորհրդաժողովին, ուր պիտի քննուի Նեղուցները ապառազինելու մասին Թուրքիոյ բերած առաջարկը: Հաւանաբար Իտալիա որոշէ չմասնակցիլ այդ խորհրդաժողովին, երբեւ հետեւողական քաղաքականութիւն, որ կը մերժէ խառնուիլ եւրոպական պետութեանց խորհրդակցութիւններուն, կիսապաշտօնական շրջանակներու մէջ դէթ այս ձեւով կը մեկնեն Իտալիոյ ձեռնպահութիւնը Նեղուցներու ապառազինութեան հարցին մէջ:

Ինկլիզերէն կը հեռագրեն թէ Մոնրէօյի խորհրդաժողովը տեղի պիտի ունենայ յունիս 22ին եւ իր նիստերը պիտի շարունակէ ընդհատաբար, որպէսզի պատուիրակներն փոխն իփոխ մասնակցին նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովին, որ կը բացուի այս ամսու վերջ:

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Վիէնաէն - Օրիոյ դատական հետապնդում պահանջեց անձնաւորութեան մը դէմ, որ ձայնասփիւռով սուտ լուրեր կը տարածէր եւ խուճապ կը յառաջացնէր:

*** Կառավարութիւնը գրաւեց «Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ»ի կիրակնօրեայ թիւը, ուր յարձակողական խիստ լեզու մը գործածած էր դահլիճին դէմ: Պէտք է ըսել, որ «Աքսիոն Ֆրանսէզ» շատ աւելի ծանր լեզու մը կը գործածէ, — մանաւանդ Լէոն Պլումի մասին կը գրէ «ուղտ», «հրէա» եւ ուրիշ ոչ-նուաստ փաղաքշական անուններ, բայց խորհրդարանը կ'անտեսէ հրատարակութիւնները

*** Վէլօտրոմ տ'Իվէրի մէջ կիրակի երեկոյ միթինկ մը գումարած էին ընկերվարականները, ուր խօսք առին Լէոն Պլում եւ Մութէ. Լէոն Պլում ներկայացուց կառավարութեան յաղթանակը խորհրդարանին մէջ, եւ իրենց շահած առաջին յաջողութիւնները:

*** Մաքսիմ Կորքի հիւանդ է: Բժշկական վերջին տեղեկագիրը կը հաստատէ որ սիրտը տկարացած է, բայց թոքերու բորբոքումը չէ զարգացած:

*** Վանտէրվէլտ սատանենց ցեղ զուգիչը կայմերու պաշտօնը

*** Անգլիական թերթ մը կը կարծէ թէ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ Լոնտոնի դեսպան պիտի նշանակուի Ֆոն Հէօշի տեղ, որ մեռաւ վերջերս:

*** Ցանուն Սուրիոյ ազգային շարժման, Դամասկոսէն Շուքրի Քուաթլի հեռագրով կը շնորհաւորէ Պլումը՝ իրենց շահած յաղթանակին համար, զոր նշանակալից մը կը նկատէ հարստահարուած ժողովուրդներու շնորհուելիք արդարութեան, աւելցնելով որ հիմա աւելի եւս կը հաւատան թէ Սուրիոյ անկախութիւնը եւ միութիւնը պիտի իրականանայ, այնպէս ինչպէս կը պահանջէ փարիզ գրկած իրենց պատուիրակութիւնը:

ՅԱՌԱՋ Մ. ՅՈՎԱՆՆԷՍԵԱՆ

Ազգին Տիկին Էլիզ Գովան եւ դուստրը Նատիա Գովան (Ֆրանսա), Տէր եւ Տիկին Ն. Վրոյր եւ զաւակունք (Պելճիքա), Այրի Տիկին Կիւմիւշեան եւ զաւակունք (Ֆրանսա), Օր. Մելինէ Գովան (Պելճիքա), Գէնըն Նիւհամ եւ անգլիական վարժարանի ուսուցչական մարմին, Կիպրոսի բոլոր ակումբական կազմակերպութիւններ, Նիկոսիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը, ինչպէս նաեւ համայն ազգականք եւ բարեկամներ խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, պաշտօնակցին, ակումբապետին, եւ պատուոյ նախագահին, Պոլսոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրներէն ծանօթ մարզական՝

ՕՆՆԻԿ ԳՈՎԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, 45 տարեկան հասակին: Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 17 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Նիկոսիոյ (Կիպրոս) Ս. Աստուածածին եկեղեցիին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

13 Յունիս, շաբաթ երեկոյ, Brébant Marseillais սրահին մէջ:

կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ.
կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Վանի ինքնապաշտպանութեան 1896ի քառասնամեակի եւ Վասպուրականի հերոսամարտի 21րդ տարեդարձին առթիւ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Վասպուրականցիներու Հայրենակցական միութեան եւ մասնակցութեամբ Վասպ. Հայր. Միութեան Սէնթ-Անթուանի մասնաճիւղի, Կարճկանի Միութեան, Կ. Խաչի Պոլվա Օտտօի մասնաճիւղի եւ Մարսէյլի Հայ Արենուշներու

Տեղի պիտի ունենայ 14 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

(Սէնթ Անտրէ) «Պաւ Պէլվէտէր»ի օդասուն պարտէզին մէջ,

Պատուոյ Նախագահութեամբ հրամանատար Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

կը Նախագահէ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

կը խօսի ընդարձակ Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Հանդիսավայրը կարելի է երթալ թիւ 25 ճանրակառքով եւ Լա Ռոզ Սէնթ-Անթուան երթեւեկող օթօպիւսով

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ...

Սէն-Լուի (Մարսէյլ), Հայ Երիտասարդաց «Մասիս» Մարզական Միութեան տարեկան դաշտային խնջոյք-պարահանդէսին,

տեղի կ'ունենայ 28 Յունիս կիրակի օր եօթնեղբայրեաններու ագարակին մէջ անմախրընթաց պատրաստութեամբ մը:

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնաւոր նուագախումբով, ուտելիք ու խմելիք պատրաստուած մասնագէտներու կողմէ, զուարճալի խաղեր

ՄԱՆՕԹ եթէ կ'ուզէք լաւ ժամանց մը անցնել եւ սատարել Հայ երիտասարդութեան, փութացէք դէպի հանդիսավայր առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ: փափաքողները կրնան Ցաշխմին միասին բերել:

PETITES ANNONCES

ՕԳՏԱԿԱՐ ՀԱՍՑԷՆԵՐ

ԲԺԻՇԿՆԵՐ.—

Dr. L. KRIKORIAN
Ներքին եւ վեներ. հիւանդութիւններ
126, Rue du Fbg. St. Denis, Paris (10)

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
Վիրաբոյժ-Ատամնաբոյժ
16, Rue de Vaugirard, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ
Ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ, 34, Bld. de Clichy, մէթրօ Pigalle, Tél.: Mon. 76-65, ամէն օր ժ.ը 2—8:

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐ.—

Գ. ԱՃԷՄԵԱՆ
Արանց եւ կանանց
42, Rue Blanche, մէթրօ՝ Trinité

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ
Խնամուած կար, չափաւոր գին
31, Route de Choisy, Ivry s/Seine
Հեռաձայն Italie 13 - 45

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐ.—

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Արեւելեան ամէն տեսակ ապրանքներ
4, Rue de Metz
մէթրօ՝ Strasbourg - St. Denis

ՆՊԱՐՎ. CONSTANTINOPLE
Արեւելեան և եւրոպական ապրանքներ
37, Rue de Trévise
մէթրօ՝ Cadet Tél.: Prov. 82 - 96

OFFICE NANSEN
38 Boulevard Raspail - Paris 6)

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆԴԵԱՆ
Կերպասեղէնի ներկայացուցիչ
141, Bld. de Magenda, Փարիզ (10)

LONDON PRESSING - HOKDANIAN
Հագուստ մաքրել եւ արդուկել: Ջերմացուած գին, Մօնմարթրի Հայերուն:
15, Rue Gerando, մէթրօ՝ Anvers.

Երիտասարդ Նուագախումբի համար դիմել Պ. Տիգրան Օհանեանին, 15, Rue du Pareir, Clamart (Seine). Tél. Observatoire 13—45.

«ՎԷՄ»

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ «Վէմ»ի ԺԴ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Գ. ԳԻՐՃԱԼԵԱՆ՝ Մեծ Ցորեկեանի առթիւ: ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Ց. ԹՈՐԳոմեան՝ Ցուշատետրէս: ՇԱՌԼ ԴԻԼ՝ Հայկական ճարտարապետութիւնը: Գ. ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ՝ Հայաստանի գմբէթաւոր եկեղեցիները. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ՝ Նպաստ մը Հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան: Ա. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ՝ Միքայէլ Նալբանդեանցի անտիպ երկերը: ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր: ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը: ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ՝ Բաղդատ վարդ., Գէորգ Թաւաքալեան Անցեալը: Կեանք եւ մշակոյթ: Գիրք եւ մամուլ: Գրախօսական: Ցանկ Լոյսի Վ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը:

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթադրամի սակի:

Մեր նոր շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ ...

Հասցէ.— S. Vratzian. 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson. (Seine).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄՕՏ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐՈՎ

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿ» (Նուագող վշտից հայրենեաց): Առաջին հատոր (կենսագրութիւն): կազմեց՝ ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ՝ Ստուար հատոր մը, 658 մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ: Կը պարունակէ ոչ միայն Խրիմեան Հայրիկի կենսագրութիւնը, այլեւ պատմական եւ աշխարհագրական տեղեկութիւններ Վասպուրականի եւ ժամանակակից դէպքերու մասին:

Գին՝ 50 ֆրանք Թղթակազմ եւ առանց հաշուելու թղթատարի ծախքը.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ ՆՇՄԱՆՈՒՆԻ

Բ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 21 (ՅՈՒՆԻՍ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Ամառնային հարբուխ՝ (ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ).— Ծովու լոգանքի մասին (ՏՈՔԹ. Բ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ).— Սիֆիլիսով վարակուածներուն (ՖՐԱՆՍ. ԱՌՈՂՋ. ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ).— Բերնահարի (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ).— Երբ քիթէն արիւն վազէ (ՏՈՔԹ. Ա. ԱՃԵԱՆ).— Ինչպէս սնուցանել երեխաները (ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉ).— Հարցարան

Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսայի համար 20 Ֆրանք, արտասահման 25 Ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Damesme, Paris.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Կեդ. Կոմիտէն իր շրջանի բոլոր խումբերու եւ հանգուցեալներու կողմէ իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Ոսկեան Դուրամանեանի, իր տիկնոջ եւ պարագաներուն իրենց զաւակին դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Սէնթ-Անթուանի (Մարսէյլ) Ընկերական ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկ. ընկ. Ո. Դուրամանեանի եւ պարագաներուն, իրենց որդւոյն ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԴՈՒՐԱՄԱՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին կողմէ

21 Յունիս, կիրակի, ամբողջ օրը. ՍԷՆ ՓԷՐԷԻ անտառին մէջ:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) ԹԻՒ (9)

ԱՆՁՐԵՒ

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Գ. Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՈՀԸՄ

— Ի՞նչպէս կրնային մերժել, պատասխանեց միսիոնարը:

— Բաւ ըլլալու էր մարդ՝ Պ. Տէյվիսընի դէմ կանգնելու համար, ըսաւ Տիկին Տէյվիսըն՝ սեղմելով իր շրթները

Տոքթ. Մէքֆէյլ նայեցաւ Տէյվիսըններ ներկուած աչքերով: Լսածը վրդովեց զինք, բայց ան վարանեցաւ իր զժգոհութիւնը արտայայտելու:

« Պէտք է յիշէք որ վերջի վերջոյ կրնայի վտարել դանոնք եկեղեցիի անդամակցութենէն »:

« Ինչ կը զգայի՞ն այդ բանին համար »:

Տէյվիսըն ժպտեցաւ քիչ մը եւ ձեռքերն շփեց իր ձեռքերը:

« Այդ պարագային անոնք չէին կրնար ծախել իրենց նուշը: Ձկնորսները չէին կրնար ծախել իրենց ձուկը: Անոնց համար սովամահութեան նման բան մը կը նշանակէր այդ: Այո, բաւական դէշ կը զգային »:

« Պատմէ Ֆրէտ Օլսընի դէպքը », ըսաւ Տիկին Տէյվիսըն:

Միսիոնարն իր կրակոտ աչքերն յառեց Տոքթ. Մէքֆէյլի վրայ:

Ֆրէտ Օլսըն դանիացի առեւտրական մըն էր, որ երկար տարիներ գտնուած էր կղզիներու: Բաւական հարուստ մէկն էր ան, ինչպէս սովորաբար կ'ըլլան առեւտրականները, եւ շատ գոհ չէր երեւար երբ մենք եկանք: Ինչպէս գիտէք, ան իր ուզածը կրնար ընել: Բնիկներու նուշին համար կը վճարէր ինչ որ ուզէր, ու կը վճարէր ապրանքով եւ ուիսքիով: Տեղացի կին մըն ալ ունէր, բայց ըլլալու առաջնորդ հաւատարիմ էր անոր: Խմող մըն էր: Իրեն պատեհութիւն տուի, որ դարձի գայ, սակայն իր ապրելակերպը, բայց ան կարեւորութիւն չտուաւ: Վրաս խնդաց

Տէյվիսընի ձայնը թաւ պատոյի գոյն մը առաւ, երբ կրկնեց այս վերջին բառերը: Լռեց մէկ երկու վայրկեան: Լռութիւնը լի էր սպառնալիքով:

Երկու տարուան մէջ ան աւերուած մարդ մըն եղաւ: Կորսնցուց ամէն ինչ, զոր դիզած էր քսան տարուան ընթացքին: Կործանեցի զայն, եւ ան վերջապէս ստիպուեցաւ մօտս գալ իբրեւ մուրացիկ մը ու խնդրեց որ իրեն ճամբու ծախք մը տամ Սիտնի վերադառնալու:

Նրանք կարենայիր տեսնել զինք, երբ ան եկաւ տեսնելու Պ. Տէյվիսընը, ըսաւ Տիկին Տէյվիսըն: «Առնական վայելուչ, զօրաւոր ու գէր մարդ մըն էր, ու շատ զոռ ձայն մը ունէր, բայց այդ առեն իր նախկին խոշորութեան կէսն հազիւ էր մնացեր ու կը դողար ամբողջ մարմնով: Ան մէկէն ի մէկ ծերացեր էր:

Տարտամ նայուածքով մը Տէյվիսըն կը դիտէր գիշերուան դուրսի խաւարը: Դարձեալ անձրեւ կը տեղար:

Ցանկարծ՝ ձայն մը եկաւ վարէն, ու Տէյվիսըն դարձաւ եւ հարցական կերպով իր կնոջ նայեցաւ: Գրամաֆոնի ձայնն էր, բայց խժալուր, որ զուրս կուտար կցերդ մը:

« Ի՞նչ է այդ », հարցուց Տէյվիսըն:

Տիկին Տէյվիսըն աւելի ամուր կերպով սեղմեց ակնոցը իր քթին:

« Երկրորդ կարգի ճամբորդ մը սենեակ մը ունի տանը մէջ: Կարծեմ ասոր անկէ կուգայ »:

Լռութեամբ ունկնդրեցին, եւ քիչ վերջ անոնք պարելու ձայներ առին: Ապա՝ եղանակը դադրեցաւ եւ այս անգամ լսուեցան շիշերու խցաններու պայթիւններ ու ոգեւոր խօսակցութիւններ

« Կը տարուիմ ըսելու թէ՝ Օրիորդը հրաժեշտի երեկոյթ մը կուտայ նաւին վրայի իր բարեկամներուն», ըսաւ Տիկին Մէք'ֆէյլ: «Նաւը ճամբայ կ'ելլէ տասներկուքին, չէ՞»:

Տէյվիսըն ոչ եւ է նկատողութիւն ըրաւ, այլ միայն ժամացոյցին նայեցաւ:

« Պատրաստ ե՞ս », հարցուց իր կնոջ.

Կինը ոտքի ելաւ եւ ծալլեց իր գործը:

«Այո, կարծեմ թէ պատրաստ եմ », պատասխանեց կինը:

« Դեռ կանուխ է մահիճ մտնելու համար, չէ՞» հարցուց բժիշկը:

« Բաւական շատ կարդալիք ունինք», բացատրեց Տիկին Տէյվիսըն: «Ուր ալ ըլլանք, Ս. Գրքէն գլուխ մը կը կարդանք պառկելէ առաջ, եւ կ'ուսումնասիրենք զայն վերլուծութիւններով, ու կը խորհրդածենք: Աքանչելի մարզանք մըն է այդ մտքին համար»:

Երկու զոյգերը բարի գիշեր մաղթեցին իրարու: Տոքթ. եւ Տիկին Մէքֆէյլ առանձին մնացին, եւ անոնք երկու - երեք վայրկեան լուռ մնացին:

Կը մտածեմ երթալ եւ քարթերը բերել, ըսաւ բժիշկը վերջապէս:

Տիկին Տէյվիսըն տարակուսով անոր նայեցաւ: Տէյվիսըններու հետ ունեցած իրենց խօսակցութիւնը քիչ մը տարակոյսի մէջ ձգած էր զինք, բայց չուզեց ըսել թէ՝ քարթ խաղալու չէին՝ երբ Տէյվիսընները վերադառնային: Տոքթ. Մէքֆէյլ բերաւ քարթերը եւ Տիկին Մէքֆէյլ դիտեց զայն: Թէեւ յանցաւորի մը տարտամ զգացումով — մինչ բժիշկը կը սփռէր մենախաղի քարթերը: Վարը կը շարունակուէր խրախճանքի աղմուկը:

Յաջորդ օրը օդը բաւական լաւ էր, ու Մէքֆէյլները դատապարտուած ըլլալով երկու շաբաթ անգործ մնալու Փակօ - Փակօի մէջ, սկսան մտածել իրենց ժամանակը լաւագոյն կերպով անցընելու մասին: Ծովափ գացին ու կարդ մը գրքեր հանեցին իրենց սնտուկներէն: Բժիշկը գնաց նաւաստիներու հիւանդանոցին գլխաւոր վիրաբոյժին մօտ, եւ անոր ընկերակցութեամբ պտըտեցաւ մահիճներուն շուրջ եւ ապա՝ իրենց այցետոմսերը կառավարիչին: Ճանապարհին անցան Օր. Թամսընի մօտէն: Բժիշկը վար առաւ գլխարկը, ու Օր. Թամսըն բարձր ու ցնծալի ձայնով մը ըսաւ՝ «Բարի լոյս, տոքթէօր»: Օրիորդը հագուած էր նախորդ օրուան նման՝ Սպիտակ լօդիկը, փայլուն ճերմակ կօշիկները, ու իր գէր սրունքները որոնք կ'ուռէին կօշիկներու բերաններուն վերեւ, տարօրինակ կերպով ներ էին այս տարաշխարհիկ միջավայրին մէջ:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԽՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ, — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 10 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3136

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԱՐՁԱԿԷՏ ՄԸ

Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնը վերջապէս անցաւ գործի։

Երրորդ Հանրապետութեան մէջ առաջին անգամն է, որ ընկերվարական կուսակցութեան կարկառուն դէմքերէն մէկի նախագահութեամբ դահլիճ կը կազմուի, խիստ բախտորոշ ու վճռական օրերու մէջ։

Գաղտնիք չէ որ Ֆրանսան կ՚ապրի ծանր մղձաւանջ մը։

Կուսակցական ու հատուածական վէճերը, ներքին խմորումներն ու խլրտումները, փողոցային ցոյցերն ու խռովութիւնները ստեղծած են հանրային կարծիքի սուր ու բորբոք վիճակ մը, կարծես առանց զինադադարի հաւանականութեան։

Ապրիլ 26 — Մայիս 3ի ընտրական քուէտուփին առջեւ, պետական վարչաձեւի կարգուսարքի մը ճակատագիրն էր որ վճռուեցաւ՝ կա՛մ ժողովրդապետութիւն, կամ մենատիրութիւն։ Եւ Ֆրանսացի միլիոնաւոր ընտրողները կեցան ժողովրդավար կարգերու կողքին։

Եւ ի հարկէ, Լէօն Պլումի կառավարութիւնը տրամաբանական ելքն էր այս հիւանդագին կացութեան։

Սակայն նոր չէ որ Ֆրանսան կ՚ապրի այսպիսի ներքին խռովիչ տագնապներ։ Նմանօրինակ տագնապներ շա՛տ է անցուցած, ժողովուրդի յեղափոխական կուռ բնազդի եւ ազատատենչ ոգիին շնորհիւ։

Վալտէք - Ռուսսոյի կառավարութեան ատեն, — 1899 Յունիս 22 — գրեթէ նոյնն էր կացութիւնը։ Տրէյֆիւսեան պայքարը շարժման մէջ էր դրած յետադիմական այնպիսի մարտական — ազգայնական կազմակերպութիւններ, որ Արիւնոտ Շաբաթներ կը ստեղծէին Ֆրանսայի մէջ։ Փօլ Տէրուլէտի Հայրենասէրներու, Տրիւմոնի եւ Կերէնի Հակահրէական, Տիւպիւքի Երիտասարդաց եւ Արքայական կազմակերպութիւնները փողոցային դղրդագին ցոյցեր կը կազմակերպէին, խուճապ ու սարսափ կը ցանէին, վարչական, դատական եւ զինուորական հիմնարկութիւնները անիշխանութեան կը մատնէին, եւ, առանց թաքցնելու իրենց դիտաւորութիւնը, կը յայտարարէին թէ պէտք է խորտակել հանրապետական կարգերը։

Վալտէք - Ռուսսոյի հանրապետական կառավարութիւնը կարողացաւ սանձել փոթորիկները եւ արմատապէս մաքրագործել վտանգուած հաստատութիւնները։ Հանրային կարգն ու անդորրութիւնը հաստատուեցաւ ամենակարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ։

Լէօն Պլումի կառավարութեան, կարծես, նոյն բախտն է վիճակուած։

Մասնաւոր պայծառատեսութիւն ու հեռատեսութիւն մը կը նկատուի նոյն իսկ իր նախնական քայլերուն մէջ։

Կառավարութեան յայտարարութիւնն ու յանձնառութիւնները մէկ ամբողջ ծրագիր կը մատնեն։ Անշուշտ, որքան ալ փափուկ ըլլայ կացութիւնը, եւ որքան ալ դժուար ու պատասխանատու պետական լուծը, նոր կառավարութիւնը կանգ չպիտի առնէ ոչ մէկ միջոցի առջեւ, արժեւորելու համար իր վարկը։

Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան յաջողութեան եւ ձախողութեան հետ շա՛տ յոյսեր պիտի ծլին ու խամրին։

Նոր կառավարութիւնը նորութիւն մը կը բերէ Ֆրանսայի քաղաքական կեանքի պատմութեան մէջ ո՛չ միայն ըստ ձեւի, որ երեք կին նախարարներ կը մասնակցին, այլ եւ ըստ բովանդակութեան եւ քաղաքական առաջադրութեան։

Երկու հիմնական միտք կը տիրապետէ նոր կառավարութեան յայտարարութեան մէջ.— Հանրային բարօրութիւն եւ միջազգային խաղաղութիւն։ Հանրային բարօրութիւն՝ աշխատաւոր եւ ընչազուրկ բազմութեանց համար, միջազգային խաղաղութիւն՝ ազգերուն հետ եւ ազգերուն համար»։

Եւ արդէն խօսքէն անցած են գործի։ Օրինագիծերու առաջին «կառախումբ»ը շուտով կը հասնի խորհրդարան, այսօր — վաղը։

Այդ օրինագիծերուն մէջ առաջին հերթին կը նուիրագործուին աշխատանքի չհագործուած ճակատէն,— հաւաքական պայմանագրութիւն, շաբաթական 40 ժամ աշխատանք, վճարովի արձակուրդ, ընդհանուր ներում եւն., որոնց ամէն մէկի յաղթանակին համար բանուորական զանգուածները ահագին պայքարներ կը մղէին։ Մինչեւ այսօր, այդ բոլորը կը ստանան մէկ անգամէն եւ առանց արիւնհեղութեան։ Օրինագիծերու երկրորդ «կառախումբ»ին մէջ արդէն տեղ գրաւած են անգործութեան նպաստի, երկրագործական պարտքերու, գիւղի եւ քաղաքի ծերացած բանուորութեան հանգստեան թոշակի, ելմտական, առեւտրական, հարկային եւ այլ բարեկարգութիւններ ու կարգադրութիւններ, որոնք երկար ատենէ ի վեր մատնուած էին մոռացութեան։

Այսքանն իսկ բաւական է ցոյց տալու, որ Ֆրանսայի մէջ հիմնական բան մըն է փոխուած։

Ֆրանսայի քաղաքական կեանքը մտած է պատմական նոր եւ աննախընթաց փուլի մը մէջ։ Եւ տարակոյս չունինք, թէ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնը նոյն հետեւողութեամբ եւ այլախիրութեամբ, տանելի եւ շնչելի պայմաններ պիտի ստեղծէ ստոր հայրենազուրկ բազմութեանց համար, որոնց վիճակը աւելի քան ծանօթ է ներկայ կառավարութեան անդամներէն շատերուն։

Տակաւին վերջերս, ընկերվարական կուսակցութեան Ազգային Խորհուրդի արտակարգ նիստին մէջ Լէօն Պլում իրաւամբ կը յայտարարէր թէ «արդի պայմաններուն մէջ, մարդուն մէջ մէկ ուրիշ մարդ պէտք արթննայ» դիմագրաւելու համար դէպքերը։

Եւ գործը պիտի ըլլայ հաւատարիմ թարգմանը այդ նորութեան։

Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԷՕՆ ԺՈՒՀՕ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌՈՎ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8ին, Լէօն Ժուհօ, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան քարտուղարը հետեւեալ ճառը խօսեցաւ ձայնասփիւռին առջեւ.—

Կիրակի գիշեր շահուած յաղթանակը, յանուն աշխատաւորական պահանջներու, կը նուիրագործէ նոր թուականի մը սկզբնաւորութիւնը։

Իրաւարար հանդիսանալով կառավարութիւնը, — որուն, այս առթիւ, կը յայտնենք մեր մեծարանքը՝ բանակցութեանց մէջ ցոյց տուած իր գործօն աշխատակցութեան եւ իր բռնած դիրքին չէզոքութեան համար,—գոյացաւ համաձայնութիւն մը, որ կը բանայ երկրին տնտեսական կազմակերպուած երկու մեծ ուժերուն միջեւ ուղղակի յարաբերութեան շրջանը։

Վայելելով իրենց լրիւ անկախութիւնը, երկու կողմերն ալ քննեցին եւ լուծեցին այն հարցերը, որոնք կը կազմեն Ֆրանսական տնտեսութեան նորագոյն կազմակերպութեան հիմը։

Ժամանակէ մը ի վեր կը խօսուէր նոր ձեւի մը անհրաժեշտութեան մասին, — գտնուեցաւ այդ ձեւը։ Ամբողջական ազատութեան մէջ գործակցութիւն մը հակառակ տեսակէտներու եւ պահանջներու քննութեան համար։ Որոշումները տալ կատարեալ անկախութեան մէջ բայց հովանաւորութեամբ կառավարութեան, որ ի հարկին կրնայ կատարել իրաւարարի դեր մը, ինչ որ կը համապատասխանէ իր դիրքին՝ իբրեւ ներկայացուցիչը Ֆրանսական հաւաքականութեան եւ ընդհանուր շահերուն։

Մեր այս եղանակը ոչինչով տպաւորուած է Հիթլէրի կամ Մուսոլինիի պարտադրած ձեւերէն, բոլորովին Ֆրանսական է մեր եղանակը եւ համաձայն Ֆրանսական ոգիին։

Մենք այնպէս կը կարծենք թէ այս եղանակը շուտով իր անդրադարձումը պիտի ունենայ արտասահմանի մէջ, եւ ինչպէս 1791ին Մարդու Իրաւունքներու Յայտարարութիւնով, կամ 1846ին ազատական մեծ շարժումով, այնպէս ալ հիմա իր այս ընթացքով՝ Ֆրանսա դարձեալ պիտի հանդիսանայ յառաջապահը մարդկային յարաբերութեանց կերպարանափոխութեան եւ գաղափարներու յառաջդիմութեան

Ժողովրդապետութիւնը կը թելադրէ որ ամէն կերպարանափոխութեան մէջ պահուի ազատութեան եւ անկախութեան ամբողջականութիւնը, առանց երբեք ոյժ կամ բռնութիւն գործածելու, այլ միայն պարտականութեանց եւ իրաւունքներու հաւասարութեան ճանաչումով։ Իրագործուեցաւ առիթը, այժմ կը մնայ զարգացնել։ Գլխաւոր կէտը այս էր, եւ առիթը կը ներկայացնէ պատմութեան մէկ պահը։ Սակայն ընկերային եւ բարոյական այս արդիւնքին հետ՝ մենք շահեցանք ուրիշ մըն ալ,— աշխարհի պատմութեան մէջ առաջին անգամն ըլլալով, ամբողջ դասակարգ մը միաժամանակ կը ստանայ գոյութեան պայմաններու բարելաւում մը։

Շնորհիւ պայքարող աշխատաւորներու յարատեւ ճիգերուն, որոնք տեղի ունեցան կարգապահութեան, արժանաւորութեան եւ խաղաղութեան մէջ, վաղը, մեր ամբողջ երկրին մէջ պիտի գործադրուի շաբաթական 40 ժամու, վճարովի արձակուրդի, բանուորական պատուիրակութեանց մասին գոյացած համաձայնութիւնը, միեւնոյն ատեն հաւաքական պայմանագրին իրագործումով, արհեստակցական կազմակերպութեանց պաշտպանութեան տակ, պիտի նուիրագործուին այդ յաղթանակները, որոնք ժամանակին հետ պիտի զարգանան եւ տեւեն։

«Ֆրանսայի սահմանները Դանուբի վրայ»

Տակաւին կը շարունակուի հետաքրքրութիւնը, զոր արթնցուց Փոքր Համաձայնութեան անդամ պետութեանց ներկայացուցիչներուն խորհրդակցութիւնը Պուքրէշի մէջ։ Վերջին պահուն կը հաղորդուի թէ երեք երկիրներու վեհապետութիւնը ներկայացնող դէմքերու (Կարոլ թագաւոր, նախագահ Պէնէշ, խնամակալ իշխան Փօլ) խորհրդակցութենէն վերջ, որուն մասին գրած էինք երէկ, խորհրդակցութիւն մը եւս տեղի պիտի ունենայ գալ կիրակի, միշտ Պուքրէշի մէջ։ Այս անգամ խորհրդակցութիւնը պիտի կատարեն երեք երկիրներու սպայակոյտի պետերը, օրակարգ ունենալով կապակցութիւն մը ստեղծել երեք երկիրներու ազգային պաշտպանութեան ծրագիրներուն միջեւ։ Սպայակոյտի այս խորհրդակցութիւնը պիտի տեւէ աւելի քան շաբաթ մը։

Ֆրանսական մամուլը հետաքրքրութեամբ կը հետեւի այն աշխուժութեան, որ յանկարծ երեւան եկաւ Եւրոպայի հարաւ-արեւելեան անկիւն վրայ։ Անգլիոյ նման, որուն վարչապետը կ՚ըսէր թէ Մեծն Բրիտանիոյ սահմանները կը գտնուին Հռենոսի վրայ, Ֆրանսա եւս կը պնդէ թէ իր սահմանները կը գտնուին Դանուբի վրայ,— ահա թէ ինչո՛ւ շատ կը շահագրգռուի Փոքր Համաձայնութեան վեհապետներուն խորհրդակցութեամբ, որուն հրահրիչը եթէ Չեխիան է, Ֆրանսան ալ իր մասն ունի անպայման՝ նախաձեռնութեան մէջ։

Փարիզի թերթերը, ինչպէս Պալքանեան մամուլը, ներկայիս կը զբաղին այս խորհրդակցութեամբ։ Զաղրէպի մեծագոյն օրաթերթը, «Օպզոր», կը գրէ թէ Չեխիա մտահոգ է անոր համար որ գերմանական վտանգը ամէնէն առաջ կը սպառնայ իրեն։ Այդ սպառնալիքը աւելի եւս շեշտուեցաւ՝ երբ տեղի ունեցաւ Մուսոլինի — Շուշնիկ խորհրդաւոր տեսակցութիւնը, հիւսիսային Իտալիոյ մէկ խուլ գիւղին մէջ։ Այդ տեսակցութեան առթիւ զանազան ենթադրութիւններ եղան, — իբր թէ Մուսոլինի ուզեց զօրացնել իտալաւստրիւհունգարական ճակատը որ ստեղծուեցաւ Հռոմի համաձայնութեամբ։ Ըսուեցաւ նաեւ թէ այս տեսակցութեամբ կը փորձուէր հարթել Հապսպուրկեան գահին վերակազմութեան դժուարութիւնները։ Եղան նաեւ ուրիշ զրոյցներ,— թէ փորձ մը կատարուեցաւ հաշտեցնելու արքեդուքս Ալպրէխթը, որ հունգար ազգայնականներու թեկնածուն է թագաւորութեան, իր զարմիկին Օթթոյի հետ։ Վերջապէս ըսուեցաւ նաեւ թէ Հունգարիոյ վարչապետը պիտի հրաժարի՝ իշխանութիւնը յանձնելով ուրիշ քաղաքագէտի մը, որ յաջողութեան աւելի մեծ յոյսեր կը ներկայացնէ իտալաւստրիւհունգարական համաձայնութեան մը միջնորդութեան մէջ։

Միւս կողմէ, Գերմանիա, Պելկրատ ղրկելով գնդապետ Պէքը, աշխատեցաւ օղակ մը աւելցնել գերմանա-լեհական շղթային վրայ։ Այդ աշխատանքին լծուած է նաեւ Նէօհաուզը, որ անօրէնն է Պելկրատի գերմանական գրասենեակին։ Վերջապէս Գերմանիա միեւնոյն յամառութեամբ նոյն աշխատանքն է որ կը քալեցնէ՝ ուզելով Պելկրատ ղրկել Կէօրինկը եւ Շախթը։ Գերմանական առաջարկներ ներկայացուած են նաեւ Ռումանիոյ, որուն աջակողմեան զինուորականները որոշ համակրանք ցոյց կուտան Գերմանիոյ։

Ահա թէ ինչու Փոքր Համաձայնութեան անդամ պետութեանց վեհապետներուն եւ սպայակոյտի պետերուն խորհրդակցութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է մամուլին մէջ, եւ Ֆրանսացիները, այդ առթիւ, փափաք կը յայտնեն որ միջոց մը գտնուի Իտալիան ալ կապելու Փոքր Համաձայնութեան։

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՆԷ ԻՏԱԼԻԱՆ

Միջազգային անստոյգ այս կացութեան մէջ, երբ, միւս կողմէ, Ֆրանսա իր դիմագիծը կը նորէ՝ նախ քան ներկայանալը արտաքին աշխարհի առջեւ,— ի՞նչ կ՚ընէ Իտալիան։

Հակասական լուրեր շրջան կ՚ընեն Իտալիոյ շարժումներուն մասին, մանաւանդ երբ Հռոմէն հասած հեռագիրները մունջ կը մնան եւ ոչինչ կը պարզեն։ Անցեալ օր կ՚ըսէին թէ Իտալիա կ՚ամրացնէ Ֆրանսական սահմանագլուխը, զրոյց շրջեցաւ նաեւ որ զինուորական համախմբումներ կը կատարուին Պրէննէրի կիրճին առջեւ։ Զինուորական մասնագէտներու կարծիքով, դէպի հիւսիս զինուորական համախմբումները ուրիշ նպատակ չունին, բայց եթէ պատրաստել տարեկան ռազմափորձերուն, որոնք այս անգամ, կ՚ըսեն, տեղի պիտի ունենան Վերին - Ատիճէի մէջ։ Եւ սակայն պաշտօնական աղբիւր մը կը հաղորդէ, որ այդ ռազմափորձերը տեղի պիտի ունենան, այս տարի, Նափոլիի եւ Պարիի միջեւ ընդարձակ հողամասի մը վրայ։ Ռազմափորձերու վայրին փոփոխութիւնն անգամ իր նշանակութիւնը յաճախ քաղաքական կեանքի մէջ, ահա թէ ինչո՛ւ առիթ նշան մը կը համարին ոմանք՝ մերձեցում մը փորձելու Հռոմի եւ Պերլինի միջեւ։

Հակասական այս լուրերուն կամ զինուորական ու քաղաքական այս մեկնութիւններուն առթիւ, զորս կը հայթայթեն թերթերու թղթակիցները՝ ուզելով պատռել Հռոմի լռութիւնը, դիտել կը տրուի թէ միջազգային քաղաքական կեանքի անստուգութեան առջեւ՝ Իտալիա կ՚ուզէ պատրաստ ըլլալ երկրին թէ քաղաքական, թէ զինուորական պահանջներուն հանդէպ, եւ երբեք միտք չունի գրգռելու օտար հանրային կարծիքը եւ պղտորելու ժողովուրդներու խաղաղութեան ցանկութիւնը։ Մնաց որ Իտալիա շարունակ կը յայտարարէ թէ պէտք ունի խաղաղութեան եւ անհրաժեշտ է որ քանի տարիներ աշխատի Եթովպիոյ մաքրագործութեան համար։

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, Հռոմ բացորոշ կը հասկցնէ թէ Ժընեւի յառաջիկայ նիստերուն ընթացքին եթէ ազգերը դարձեալ թշնամական վերաբերմունք ցոյց տան եւ պատժամիջոցներու քաղաքականութեամբ նեղեն զինք, պիտի չսպասէ այլեւս՝ որոշելու համար իր անդամակցութիւնը ազգաժողովին։

Ֆրանսական նոր կառավարութեան հանդէպ տակաւին վերապահ է իտալական մամուլը։ Ճիշդ է թէ Ֆրանսացի ընկերվարականները շատ խիստ արտայայտուած էին պատժամիջոցներու քաղաքականութեան մէջ,— այդ է անշուշտ իտալական մամուլին վերապահութեան պատճառը, այլապէս Հռոմի թերթերը որոշ համակրանք ցոյց կուտան հանդէպ Ֆրանսական կառավարութեան ծրագրին տնտեսական ձգտումներուն, ընկերվարական ոգիին։ Նոյնիսկ կ՚ըսեն թէ իրենց ֆաշականութիւնն ալ ծնաւ ընկերվարութենէն, այսինքն թէ խորապէս իտալական պայմաններու վրայ պատշաճեցումի փորձ մըն է եղած իրենց կատարածը։ Ընդհ. առումով, Իտալիոյ ընկերային կեանքի կազմակերպութիւնը կը մատնէ ընկերվարական ոգի մը, նոյնիսկ ինչ որ կը հետապնդէ Ֆրանսական կառավարութիւնը բանուորներու արհեստակցական կազմակերպութեան ուղղութեամբ, մենք, կ՚ըսեն Հռոմի տեսաբանները, աւելի կանուխ իրագործած ենք Իտալիոյ մէջ։

Աւով Իտալիա կը հասկցնէ թէ Եւրոպայի մէջ թշնամական որ եւ է պատրաստութեան ծրագիր չունի, բայց կ՚ուզէ պատրաստ ըլլալ թէ պատերազմի, թէ խաղաղութեան։

*** Հռոմէն կը հեռագրեն թէ, կիրակի առաւօտ, Սահմանադրութեան տօներուն առթիւ, Վիքթոր-Էմմանուէլ թագաւորը ներկայ եղաւ զօրահանդէսի մը, որ տեղի ունեցաւ Կայսրութեան Ճանապարհին վրայ։ Զօրահանդէսին մասնակցեցան 22.000 զինուորներ, 2.000 այրուձի, 800 ինքնաշարժներ, 80 հրասայլեր։

Զօրահանդէսին մէջ ուշադրութիւն գրաւեց զինուոր շուներու ներկայութիւնը։ Արքայական ամպիոնին առջեւէն թռցուցին հարիւրաւոր աղաւնիներ եւ երկու օդապարիկներ։

Ծանր արկած մարզահանդէսի մը մէջ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ ծանր արկած մը պատահեցաւ մարզահանդէսի մը մէջ, զոր ռումէն արիները կուտային ի պատիւ թագաւորին, որուն գահակալութեան վեցերորդ տարեդարձն էր։

Թագաւորին հետ, մարզահանդէսին ներկայ էին նաեւ Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխան Փօլ, Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահը, Պէնէշ։ Փայտաշէն բեմի մը վրայ տեղ գրաւած էին 2.500 հոգի, մեծ մասամբ կիներ եւ մանուկներ։ Բեմը խորտակուեցաւ յանկարծակի, սարսափելի աղմուկ մը յարուցանելով։ Աննկարագրելի խուճապ մը ստեղծուեցաւ։ Մանուկներու ճիչերուն եւ վիրաւորեալներու աղաղակին մէջ, Կարմիր Խաչը եւ հրշէջ գունդը փլատակներուն մէջէն դուրս հանեցին վիրաւորներն ու մեռածները։ Թագաւորն ալ կը մասնակցէր օգնութեան գործին։

Մեռածներուն թիւը տասնէն պակաս չէ, վիրաւորները, աւելի քան 200 հոգի, անմիջապէս փոխադրուեցան հիւանդանոց։

Հայ մը անձնասպան

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.— Բնիկ Մշեցի Յարեթ Մկրտիչեան 45 տարեկան, նախկին կամաւոր, ուրբաթ օր, Սէն Լուի շաքարի գործարանին մէջ, վերջ տուաւ իր կեանքին՝ ինքզինքը նետելով դիւաշարժ մեքենայի մը տակ։ Մահը կ՚ըլլայ յանկարծական։

Դժբախտ Յարեթը նախապէս ալ փորձ մը կատարած էր թէնթիւր տ՛իօտով խառն ժաւէլ խմելով։ Հիւանդանոց փոխադրուելով, կարելի եղած էր փրկել կեանքը այն ատեն։

Սակայն անձնասպանութեան գաղափարը մտած էր իր մէջ, եւ յաջողեցաւ այս դժբախտ տրամին։

Կինը մեռած էր տարի մը առաջ, որուն ցաւն ալ մեծ դեր ունի իր անձնասպանութեան մէջ։

Կը թողու երեք անչափահասներ։ Կնոջը մեռնելէն վերջ մէկը տեղաւորած էին Ֆրանսական որբանոցի մը մէջ։

Իսկ միւս երկուքը մէջտեղն են, փողոցը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈՂԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԱՆՏԵՍԱՆԵԼԻ ՎՏԱՆԳԸ»

Վերջերս մամուլը արձագանգ տըւաւ երկու հակասական լուրերու:

Առաջինը այն ճառն է, զոր Թուրքիոյ վարչապետը՝ Ըսմէթ Ինէօնիւ խօսեցաւ Գամութայի բեմէն, ելմտացոյցի վաւերացման առթիւ վստահութեան քուէ պահանջելով:

Ըսենք անմիջապէս, որ Ըսմէթի ճառը, իր ընդհանուր գիծերով, կրկնութիւնն է այն ճառերուն, զորս ան, նըման առիթներով, խօսած է Ազգային Ժողովի բեմէն:

Հաւասարակշռուած պիւտճէ, արտածութեանց յաւելում, ելմտական լաւ վիճակ, արդիական միջոցներով սպառազինուած, խաղաղութեան պահպանում, վտանգի չգոյութիւն եւ .. ծափեր ու բացականչութիւններ:

Արտագրենք, սակայն, մայիս 28ի իր ճառին կարեւոր կէտերը — «... Հորիզոնին վրայ չենք տեսներ վտանգ մը որ մասնաւորաբար սպառնայ թուրք ազգին: Եւ սակայն, եթէ հորիզոնին խոյն կայ վտանգ մը զոր կարելի չէ տեսնել, մենք չենք վախնար այդ տեսակ վտանգէ մը: Մեր պաշտպանութեան միջոցները ամէնէն արդիական սպառազինման բոլոր նոր գիւտերովը կ'օժտենք: Կը փափաքիմ որ ամբողջ ազգը այս պարագան լսէ այս բեմէն, իմ բերնէս: Թուրք հայրենիքին ու թուրք ազգին պաշտպանութիւնը՝ ամէն բանէ առաջ իր զէնքէն եւ իր կամքէն կը սպասենք: Ի հարկին, մարդկութեան համար երակայ դէպք մը պիտի ըլլայ տեսնել թէ թուրք ազգը, այր ու կին, ինչպէս մէկ մարդու նման կը ծառանայ»:

Կարդալով այս տողերը, մարդ պիտի տարուէր խորհելու թէ Թուրքիա բացարձակ ապահով է այլեւս: Ապահով՝ որովհետեւ «Հորիզոնին վրայ որ եւ է վտանգ գոյութիւն չունի» եւ, մանաւանդ, ան «չի վախնար այդ տեսակ վտանգէ մը»:

Ինչ որ աչքի կը զարնէ, սակայն, այն է թէ վարչապետի մը բերնին մէջ գրեթէ ամէն առթիւ տեղ կը գտնեն այս բառերը, եւ քիչ մը տարբեր ձեւերու տակ, կը կրկնուին անընդհատ: Ինչո՞ւ: Ի՞նչ է պատճառը, որ Թուրքիոյ վարիչները պէտք կը տեսնեն [illegible] թէ կայ՝ մենք անկէ չենք վախնար»:

Ամէն երկիր եւ ամէն կառավարութիւն պիտանէ կը պատրաստէ, կը զինէ, կը վաւերացնէ, բայց որ եւ է վարչապետ անհրաժեշտ չի գտներ նըման յայտարարութիւններ ընելու: Բայց, Ըսմէթ անդադար առանց մէկ «ամպերէ», «վտանգներէ», գէնքէ եւ սպառազինումէ, կամ, վերջապէս, ամէն մէկ յարձակում անխնայ խորտակելու վճռինքէ կը ճառէ, աւելցնելով, միանգամայն, խաղաղութեան պահպանման մասին Թուրքիոյ գործօն ցանկութիւնը:

Այս եւ նման ճառեր, նախ, կը մատնեն, անշուշտ, սպառազինութեան պիտանէին յաւելեալ քանակը: Ըսմէթ ինք ալ կը խոստովանի այդ պարագան, երբ նոյն ճառին մէջ կ'ըսէ թէ «երկրին ներքը, այս խօսքերս կոչուած են հայրենակիցներուն յիշեցնելու իրենց պարտականութիւնները»:

Երկրորդ, Թուրքիոյ վարչապետը հարկադրուած կը զգայ ինքզինքը՝ «իր բերնով» ապահովցնելու իր հայրենակիցները, որ «հանդարտօրէն եւ ապահովութեամբ զբաղին իրենց պարտականութիւններով եւ գործերով»:

Բայց, ո՞ւրկէ ծնած է, «հայրենակիցներուն» մօտ, այդ անհանդարտութիւնը եւ անապահովութիւնը, Ըսմէթ ոչինչ կ'ըսէ այդ մասին:

Ան կ'աւելցնէ, միայն, որ իր խօսքերը ուղղուած են նաեւ ... «արտասահմանին», ու «կոչուած են չմոռնալու որ թուրք ազգը եւ թուրք պետութիւնը զանցառելի ուժ մը չէ»:

Անշուշտ: Միայն թէ յարաբերաբար: Եւ յետոյ ո՞վ եւ ի՞նչ բան մղեց զինքը ենթադրելու, թէ Թուրքիան այդպէս նկատողներ կան. Ո՞վ արհամարհեր է զայն, կամ ո՞վ՝ որ եւ է բեմէ՝ կասկած յայտներ է այդ մասին:

Ոչ ոք, ի հարկէ: Ընդհակառակն, գովք չմնաց որ չհիւսեն՝ Թուրքիոյ եւ իր վարիչներու հասցէին՝ մեծ ու պզտիկ պետութեանց ղեկավարները եւ Պալքաններէն մինչեւ Մանշ՝ զինքը կը գնեն ու կը վերցնեն՝ չթերանալով բոլոր պատշաճութեանց մէջ:

Բայց, Թուրքիոյ «հայրենակիցներ» կրկին անհանդարտ են ու անապահով, ու Թուրքիոյ վարչապետը միշտ հարկադրուած է զանոնք վստահեցնելու թէ «վտանգ մը չկայ հորիզոնին վրայ»:

Եւ սակայն, եթէ փոքրիկ վերլուծում մը փորձենք, պիտի տեսնենք որ Ինէօնիւի նոյն բեմէն գետ 1 — 1ուլիս ամիս առաջ ճիշդ հակառակ արտայայտութիւնը կ'ունենային նոյն Թուրքիոյ վարիչները:

Խօսելով Նեղուցներու վարչաձեւի փոփոխումի անհրաժեշտութենէն, Ըսմէթ եւ իր արտաքին գործավարը կը յայտարարէին թէ «կոնակի վրայ բաց դռներով» Թուրքիա անապահով կը զգայ ինքզինքը: Թէ 1923էն մինչեւ 1936 քաղաքական կացութիւնը հիմնովին փոխուած է: Թէ ակնյայտնի վտանգներ կան, եւ թէ, վերջապէս, Թուրքիա լուրջ պատճառներ ունի մտահոգուելու ... :

Ընթերցողը պիտի խորհի, անշուշտ, թէ ո՞րն է ասոնցմէ իրականը:

Այլ խօսքով,— Թուրքիա վտանգ մը կը նախատեսէ՞ թէ ոչ:

Ասոր պատասխանը կուտայ այն երկրորդ լուրը, որուն կ'ակնարկէինք մեր յօդուածի սկզբնաւորութեան, եւ զոր Յառաջ տուած էր քանի մը օր առաջ:

Այսպէս, համաձայն Լոնտոնի «Աթար» թերթին, «արտաքին նախարար Պ. Իտըն եւ Ճախարարութեան գլխաւոր խորհրդականները նոր լրացուցին շարք մը խօսակցութիւններ՝ Թուրքիոյ արտաքին գործավարութեան խորհրդականին հետ: Խօսակցութիւնները գլխաւորաբար կապ ունէին Տարտանէլի վերազինութեան հետ, բայց երկու պետութեանց ներկայացուցիչները զբաղեցան նաեւ Իտալիոյ դէմ գործադրուած պատժամիջոցներով: Թուրքիա լրջօրէն կը կասկածի Իտալիոյ ծաւալումէն՝ Պալքաններու մէջ: Կ'ըսուի թէ իր ներկայացուցիչները այս առթիւ շատ թանկագին տեղեկութիւններ հաղորդած են Մուսոլինիի ծրագիրներուն մասին, ծրագիրներ, որ կը վերաբերին ոչ միայն Պալքաններու, այլեւ Միջերկրական Արեւելքի»:

Այս լուրին եւ Ըսմէթի ճառին միջեւ բառական նմանութիւններ չկան, անշուշտ.

Բայց ճառի ոգին, գրգապատճառն ու ձգտումը շատ որոշ կերպով կը պատշաճին այն տողին, թէ «Թուրքիա լրջօրէն կը կասկածի Իտալիոյ ծաւալումէն»:

Իտալա-հաբէշական պատերազմը յաջորդաբար քանի մը շապիկ փոխեց.

Նախ՝ մեկնուեցաւ իբրեւ «էլոյթ» մը, զոր Մուսոլինի ստիպուած էր ընելու:

Յետոյ տրուեցաւ անխուսափելի պարտութեան մը տանող ձեռնարկի մը բնոյթը:

Հիմա, գոնէ առայժմ, յաղթանակ մըն է:

Այսպէս կամ այնպէս, կարծողներ կան թէ Իտալիա ի վիճակի չէ, գոնէ երկար ատենի համար, նոր խոյանք մը փորձելու: Անկէ առաջ, առանձին յօդուածով մը, փորձեցինք մենք ալ բաներ մը ըսել այս մասին:

Կ'ուզէինք մատնանշել այս անգամ, որ «Աթար»ի եւ այլոց տեղեկութիւնները ինչպէս եւ Լոնտոնի հետապնդած Միջերկրականեան դաշինքը կուգան հաստատելու թէ Մուսոլինիի գանկէն դուրս ելած ու Իտալիոյ համար ծրագրի մը բնոյթը առած է «դէպի Միջերկրական Արեւելք» ծաւալելու պարագան:

Այդ ձեռնարկին կարելիութիւնները, ժամանակը, ձեւն ու պայմանները ճշդել վեր է մեր ձեռնհասութենէն: Բայց, անգլիական մամուլի իսկ խոստովանութեամբ, Մեծն Բրիտանիոյ ընծայած ուշադրութիւնն ու կատարած խորհրդակցութիւնները մեծագոյն ապացոյցն են անոր գոյութեան:

Քաղաքական իրադարձութիւնները այնպիսի ձեւ մը առին, որ երկու հզօր քաղաքականութեանց խառնուեցաւ եւ Թուրքիան: Միջերկրականեան հարցը, որ մինչեւ Ափրիկէ ու Հնդկաստան կ'երկարի, իր մէջ առած է նաեւ Նեղուցները, անոնց հետ եւ Էնկիւրին: Թուրքիոյ արտաքին գործավարին խորհրդականին բանակցութիւնները, ճիշդ է, անգամ մը եւս կը չեշտեն շահերու նոյնութիւնը, այդ ծովուն վրայ, Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ: Իսկ ատիկա, ինքնին, մեծ ապահովութիւն մըն է Թուրքիոյ համար: Եւ սակայն, այդ ապահովութիւնը ոչ բացարձակ է, ոչ տեւական եւ ոչ ալ հանգստացուցիչ: Ընդհակառակն, վկայութիւն մըն է, թէ կայ, գոյութիւն ունի վտանգ մը,— «հորիզոնին վրայ» ըլլայ, թէ «հորիզոնին ետեւ»:

Մնացեալը Ըսմէթի թէ Րիւշտիի բերնին մէջ, «ներսին» ու «դուրսին» ուղղուած փամփուշտներ են, որոնք ոչինչ կը փոխեն՝ ոչ ծրագրէն, ոչ ալ անկէ բխող անհանդարտութենէն:

Այդ ծրագիրը ինքզինքը կը մատնէ նաեւ ոչ միայն ասիական եզերքներու դէմ իտալական կղզիներու պահանջումով, այլ եւ այն լռութեամբ զոր Հռոմը կը պահէ Թուրքիոյ նկատմամբ:

Ձգտուցուեցաւ այն լուրը թէ «գաղտնի համաձայնութիւն մը» գոյութիւն ունի Հռոմի եւ Պերլինի միջեւ: Բայց, նկատելի հանդիտութիւն մը կայ, այդ երկիրներու ապագայակոչ նշանակէտներուն միջեւ: Հիթլէր համաձայն է դաշինքներ կնքելու բոլորին հետ,— բացի Ռուսիայէն:

Հռոմ կարծիքներ կը փոխանակէ, հաւաստիքներ կուտայ նոյն իսկ Անգլիոյ, բայց խօսք չունի, երբ Թուրքիոյ մասին է խնդիրը: Ան կարծիք չյայտնեց նաեւ Նեղուցներու մասին. Ու այն թեթեւ հաւաստիքը զոր Մուսոլինի տուաւ Միջերկրականեան երկու փոքր պետութեանց (Յունաստան եւ Թուրքիա), աւելի կը չէզոքեն գոյութիւն ունեցող կասկածը:

Գալով անգլօ-թրքական համաձայնութեան, Նէկկիւրի անփառունակ փախուստէն վերջ, խնդիր է թէ Էնկիւրի որքան վստահութեամբ կը նայի Լոնտոնի: Հաբէշական արշաւանքը եկաւ ապացուցանելու թէ «զանցառելի ուժ» մը չէ նաեւ Իտալիան: Իտալիան, որուն օդային տորմիղը կը մտահոգէ նոյն իսկ խոլոր Ալպիոնի ղեկավարները:

Զէին բաւեր այն ակամայ յանձնառութիւնները, զորս Թուրքիա ստանձնեց, վերջին տարիներուն, եւրոպական ցամաքամասին վրայ, քաղաքական մեծ խմորումներուն խառնելով ինքզինքը, ահա եւ Միջերկրականեան-արեւելեան մեծ հարցի մը վերիվայրումներուն մէջ ալ գտաւ ինքզինքը, իր դէմ ցցուած տեսնելով Մուսոլինին, որուն ժէսթերն ու ձեռնարկները անվերջ հեգնեց Թուրք մամուլը, բայց որուն խստաբիր դէմքը անհանդարտութեան մատնած է Թուրքիոյ «հայրենակիցները», Գամութայն ու «յաղթական վարչապետը»...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐՏՔԸ ԱՆԳԼԻՈՅ

Համաձայն Անգլիոյ ելմտական նախարարութեան 1936ի հաշուեկշռին, Հայաստանի հանրապետութեան ընդհանուր պարտքն է 1.765.000 ստերլին

Առաջին անգամ 1921ին էր որ Հ. Հ. Լոնտոնի պատուիրակութիւնը «յուշագիր կը ստանար» այս պարտքին մասին որուն մանրամասնութիւններն հետեւեալն են.

Դեղօրայք	23.426	6.8
Զէնք	39.446	18.6
Ծախքեր	723.644	5.11
Գումար	786.516	11.1

Այս դեղերը եւ զէնքերը Երեւանի համար ճամբայ ելած էին 1920ին, բայց շատ ուշ հասան: Անգլիա ոչ միայն «ջնջած չէ» այս պարտքը, այլ ամէն տարի տոկոս մըն ալ կը բարդէ համաձայն օրուան սակին: Այսպէս,

1922ին	786.517
1925ին	908.069
1926ին	1.071.000
1927ին	1.126.000
1928ին	1.183.000
1929ին	1.244.000
1930ին	1.308.000
1931ին	1.375.000
1932ին	1.445.000
1933ին	1.519.000
1934ին	1.598.000
1935ին	1.679.000

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Մարդոց մեծ մասը աշխարհագրութիւնը ցնցած է պատմութեան մէջէն ու պատմութիւնը աշխարհագրութեան մէջէն: Այս գործողութիւնը ընողները աշխարհագրութեան մէջ մըլած են միայն խաւարակուռ Ափրիկէն ու պատմութեան մէջ աղքատ Ղազարոսը

Կը գրեն որ Մատրիտի մէջ թերթեր կան որոնք Իրանը կը շփոթեն Իրաքի հետ: Թերեւս այդ երկու երկրամասերուն ձուլումը կը պահանջէն: Ֆրանսայի մէջ ալ սպանիական Գալիսը շատ անգամ կը կարծեն աւստրիական Գալիսին

Անգլիացի պետական մարդ Լոյտ Ճորճ չէ կրցած զանազանել եւրոպական Սիլիզին ու մեր փոքրասիական Սիլիսին (Կիլիկիա): Եթէ Լոյտ Ճորճ կարենար զանազանել այս երկու հողամասերը, վստահ ենք որ մեր ճակատագրին մէջ բան մը ... պիտի չփոխուէր:

Վենէթոյի նահանգէն դուրս գտնըւող Իտալացիի մը դժուար է հասկցնել որ այլ բան է Արմէնիա, ու բոլորովին այլ բան Ռումանիա:

Եւրոպայի բնակչութեան կէսը Թունուզը կը շփոթէ Թուլուզին հետ:

Գանք հիմա մեր մտաւորականութեան

Երբ օր մը կը խօսէի Վալանսի մասին, համալսարանական հայրենակից մը ըսաւ.

— Սպանիա՞ այցելեցիք ...

Վալանսը կարծուած էր սպանիական Վալանցիա նաւահանգիստը:

Վահան Մալէզեան Բարեգործականի Մօնթէվիտէոյի մասնաճիւղին նամակ մը գրած ու պահարանին ներքեւ գրած է Արժանթին: Այդ պահարանը, ասկից քանի մը տարի առաջ, ղրկուած էր ինծի:

«Հայաստանի Կոչնակ» Հայաստանի քոյր հանրապետութիւններու մէջ ապրող Հայերու թիւը 600.000 կը կարծէ, մինչդեռ միայն Ազրպէյճանի եւ Վրաստանի մէջ գրեթէ 850.000 հայութիւն կայ: Նոյն թերթը, խորհրդային Միութեան զանազան կողմերը ապրող հայութեան թիւը 50.000 կը հաշուէ, մինչդեռ 550.000 հայութիւն գոյութիւն ունի այդ երկրին մէջ:

«Կոչնակ» արդեօք ռամկավարամիտներն ու բաղդաքականամիտնե՞րը կը հաշուէ միայն: Սակայն այդ պարագային չափազանց խոշոր են իր թիւերը:

Ռամկավար «Արեւ»ը կը գրէ որ շնորհիւ համայնավարներու Հայաստան չահեցաւ տարածութիւն մը 9000 քառ. քիլոմեթր:

Կ'երեւի թէ «շահիլ» բայը կը նշանակէ «կորսնցնել» ու «կորսնցնելը» «շահիլ»: Երբ ռամկավար մը կ'ըսէ թէ ամսական 10.000 Ֆր. կը կորսնցնեմ, անշուշտ հասկնալի կը դառնայ իմաստը.

Հնչակեան կուսակցութեան երջանկայիշատակ հիմնադիրը Նազարբէկ որ «կը ղեկավարէր» Զէյթունի ապստամբութիւնը Լոնտոնէն, կ'ընդունի ռուս զինուորականի մը այցելութիւնը, որ շահագրգռուած էր Զէյթունի ըմբոստութեամբ: Խօսակցութեան տակ պահուն ռուս զինուորականը կը խնդրէ Նազարբէկէն որ քարտէսի վրայ իրեն ցոյց տայ Զէյթունի տեղը: Աւա՛ղ, Նազարբէկ ոչ գիտէր այդ նշանաւոր քաղաքին ո՛ւր գտնուիլը ու կը ստիպուէր աշխարհագրութիւն գիտցող ընկերոջ մը օգնութեան դիմել գտնելու համար Զէյթունը

Նազարբէկ, յանուն Զէյթունի ապստամբութեան մեծաքանակ գումարներ կը հանգանակէր ... ու կը ծախսէր: Այդ դրամէն մէկ լիրին տալով քարտէս մը չէ գնած, տարրական աշխարհագրութիւն մը սորվելու համար:

Ռուս զինուորականը անշուշտ կը խորհի ու կ'ըսէ.

— Այս մարդը Զէյթունը չէ որ ըմբոստացուցած է Թուրքերուն դէմ, այլ դժոխային տգիտութիւնն է որ ոտքի հանած է Զէյթունի Հայերուն դէմ:

Ասկից մէկ երկու տարի առաջ տան մը մէջ, կը խօսուէր Հիթլերականներու մասին որոնք Յիսուսը Գերմանացի յայտարարած էին: Ռամկավարի մը կինը որ այնտեղ ներկայ էր ըսաւ.

Միգա՛յ Աստուծոյ, Յիսուսը Հայ չէ՛.

Լուսաւոր բան մը կ'ընէ Բարեգործականը եթէ, փոքրերու համար դըպրոցներ բանալէ առաջ, աշխարհագրութեան եւ պատմութեան, ինչպէս նաեւ հայ լեզուի նախակրթարան մը բանայ, երբ աշակերտ ընդունելով Վահան Մալէզեանը, պատուելի Գէնէեանը, ընկերիկ Յովհաննէս Պօղոսեանը, տիկին Անթառամ Յիսուեանը եւ ազգութեան հայազգի չամբիոնները, մէջը ըլլալով իր փաշաներ, պէյերը, էֆէնտիներն ու աղաները

Այդ ամբողջ ազնուապետական խաժամուժը անշուշտ գիտէ աշխարհագրութիւն եւ պատմութիւն. սակայն սահմանափակ է իր գիտցածը:

Ահա թէ ինչ բաներէ կը բաղկանայ անոնց պատմական ու աշխարհագրական գիտելիքը. — Ադամ Եւա, Սատանայ-օձ, Կայէն, Բաբելոն, Սոդոմ-Գոմոր, Արշակաւան, Կրեսոս, Նաբուգոդոնոսոր, Փիղատոս, Յուդա, Յազկերտ, Վասակ Սիւնի, Զանգակ քահանայ եւ Նասրէտտին Հոճա:

Իսկ երբ ժամանակակից պատմութիւն եւ նորագոյն աշխարհագրութիւն գիտեն հետեւեալները.— Աբտիւլ Համիտ, Շահ Հիւսէյին, Սուլթան Մահմուտ, Սուլթան Համիտ, Իպրահիմ փաշա, Նուպար փաշա, Պօղոս փաշա, Ազաթոն պէյ, Ղեւոնդ Դուրեան; կը ճանչնան Եգիպտոսը իր Ալեքսանդրիա, Գահիրէ, Զաքազիկ քաղաքներով: Կը ճանչնան Լոնտոնն ու Մանչէսթըրը, Նիւ Եորքն ու Պոսթընը եւ ամբողջ Զուիցերիան:

Ֆրանսայի մէջ լաւ գիտեն ծակուծուկը Վիշիին, Տաքսին, Շամպէրին, Անըսիին, ու Նիսին: Իսկ Փարիզի մէջ լաւ կը ճանչնան հետեւեալ թաղերը.— Փասի, Թրօքատէրօ, Նէօյի, Գոլոնը, Մօնմարթըր, ինչպէս նաեւ Մօնփարնաս:

Պէտք չէ մոռնալ որ անոնք իրենց յաւելուածական աշխարհագրութիւն ու պատմութիւն՝ կը ճանչնան աշխարհի լաւագոյն պանդոկներու, ճաշարաններու, զբօսավայրերուն, ձմեռնոցներուն ու ամառանոցներուն տեղերը:

Քաջ գիտեն նաեւ հասցէները տեղերքի բոլոր պաճճաններուն:

Ու իրենց մէջ մարդ չկայ որ չգիտնայ վայրը Փէր Լաշէզի մեծ գերեզմանատան:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

1896Ի ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԵԾ ԴԷՊՔԵՐՈՒ 40ԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Իմ ազնիւ ախպէրը անդուսպ ուրախութեամբ կռուի գնաց, ինչպէս իրեն նման հարիւրաւոր ազնիւ կորիճներ, անոնք գացին մեռցնելու եւ մեռնելու համար: Անոնք մի չարաթուան հերոսամարտով եւ ապա իրենց թանկագին կեանքերու զոհաբերութեամբ փրկեցին հայ ժողովուրդը:

Անոնք ոչ միայն փրկեցին հայ ժողովուրդը այդ կոտորածէն այլ եւ աւելին ըրին: Անոնք սորվեցուցին մեզ իրենց յետնորդներուն, որ մեր նամարտ թշնամու հետ միայն ու միայն մէկ լեզուով պէտք է խօսինք — զէնքի լեզուով:

Մեր մեծերու այդ դասը մենք լաւ սերտեցինք. Մենք ուխտեցինք զէնքով լուծել անոնց ազնիւ արեան վրէժը, ու մենք հաւատարիմ մնացինք մեր ուխտին:

Իսկ այսօր, քառասուն տարի յետոյ, երբ այնքան փոթորիկներ անցան մեր գլխով, եւ հայ արիւնը դարձեալ հոսեց գետերով ու ծովերով, նոյն նամարտ թշնամու ձեռքով, այսօր առաւել քան հաստատ մեր ուխտին մէջ նորէն նոյն միակ լեզուն կը սորվեցնենք ու կը յանձնարարենք մեր զաւակներուն, խորապէս համոզուած, որ քանի դեռ մեր անմահ հայրենիքը չի ազատագրուած, Հայուն համար զէնքը ձեռքին մեռնելուց բացի, ուրիշ ցանկալի մահ չկայ:

Բ.

ՄԻՀՐԱՆԻ ԵՐԿԱՐ ՍՈՒՐԸ

Կլոր-Դարէն բերուած զէնքերու մէջ կար կարաբինա մը, կլոր կոթով ու դէպի բերան լայնացած փողով, սիրուն, ոսկեթել բանուած պատեանի մը մէջ: Եղբայրս ինծի նուիրեց այդ կարաբինան իր սարօք.

Լեցուցի կարաբինաս ու վերցնելով դուրս ելայ:

Կռուի երկրորդ օրն էր, երեկոյաթի: Կռիւն այժմ բուռն Այգեստանի չուրջը կը մղուէր: Նորատուղի Շաքըրի հրոսակները, Թուրք պաշիպօզուքները ու առանկական զօրքը ծըրտուած՝ չորս կողմէն յարձակեցան Այգեստանի վրայ, բայց մեր քաջ մարտիկներու դիմադրութեան հանդիպելով, կանգ առին. Այնուհետեւ կանոնաւոր կերպով պաշարեցին Այգեստանն ու կռիւը երկարեցաւ: Հրացանի ձայներու ուղղութեամբ յառաջանալով մտայ Փաշի-փողոցը եւ տեսայ ինձ շատ ծանօթ երիտասարդներ կանգնած Արիճեաններու այգու ցեխէ ցած պատին ետեւ, կը կրակէին դէպի դաշտը: Թշնամին հազիւ Բաքըրի Աղբիւրի ծառերու եւ թումբերու ետեւէն անվերջ հրացան կը պարպէր մեր դիրքերու վրայ եւ երբեմն միահամուռ սալավաթով ու գոռում-գոչումներով յարձակում կը գործէր: Բայց երբ կը հանդիպէր մեր տղաներու ուժգին համազարկին, փախուստ կուտար, ետեւ թողնելով դիակներ ու վիրաւորներ:

Ես մօտեցայ պատի քիչ մը քանդուած մասին, կարաբինայիս փողը պատի վերեւէն պարզեցի դէպի դաշտը, ապա հանեցի խօօզը ու գլուխս զգուշութեամբ պատի ետին պահելով, ըլթակը քաշեցի: Սարսափելի պայթիւն մը խլացուց ականջներս:

— Արժենակ, էդ քու կարաբինան ուղղակի թնդանօթի ձայն տուաւ, ըսաւ կողքիս կանգնած հրացանաձիգը, Գէլէքըի Իշխոն:

Ես չահեցայ ի հարկէ, թէ իմ կարաբինան ի՞նչ ուժը գործեց դաշտի մէջ, կամ քանի՞ թշնամի սպաննեց, բայց ես շատ էի հպարտ իմ կարաբինայով. Նա ամէնէն բարձրաղաղ աղաղակն էր թշնամու հասցէին թէ մենք կանք այստեղ պաշտպանելու համար մեր կեանքն ու պատիւը:

Ես զէնք ունէի ուրեմն. Ես տասնըվեցամեայ զինուոր էի, ես էլ կը կըռուէի նամարտ թշնամու դէմ: Ա՛խ, ինչքան երջանիկ էի ես ...

Դժբախտաբար իմ կարաբինաս աւրուեցաւ շուտով: Անոր խօօզը ոտքի հանելու պէս, կ'իջնէր ինքնիրեն, առանց սպասելու, որ ըլթակը քաշեմ: Բայց իմ սիրտս բանկեր էր կռուի կրակով, ես անզէն մնացողը չէի: Շուտով ճարեցի որսորդական երկփող հրացան մը, որ թէեւ շատ ծանր էր իմ մատղաշ ձեռներուս համար, բայց տոկուն էր եւ հաւատարիմ իր կողմէ:

Մենք այսպէս կռուեցանք ութ օր: Ու ամօթալի պարտութեան մատնեցինք հազարաւոր թշնամին: Շաքիրը առաւ իր աշիրէթն ու հեռացաւ յուսահատ, իսկ կռիւը դադար առաւ համարեա:

Երբ չարաթ օրը կառավարութիւնը ճարահատ թնդանօթի դիմեց մեզ յաղթելու համար, դիրքերու մէջ շըշուկ ինկաւ, թէ բոլոր զէնք ունեցողները պէտք է բարձրանան Վարագայ լեռը, որպէսզի Գարսկաստան անցնին: Ես էլ շալկեցի իմ ծանր հրացանը կապարով ու վառօդով լիքը տոպրակի հետ, մէջքիս կապեցի մի քանի հաց, որպէս ճամբու պաշար ու ծակ կօշիկներովս ճամբայ ինկայ, ծնողներէս ու եղբայրներէս բոլորովին գաղտնի, բանցի մեկնող բազմութեան պոչէն ու դաշտ ելայ: Լուսնկայ գիշեր էր: Հրաման ստացանք զէնքերս ձախ կողքի վրայ պահել, որ Հաճի Բաքըրի պահականոցի կողմէն թշնամին չնկատէ անոնց փայլը:

Ճամբան պատահաբար հանդիպեցայ իմ դասընկեր Կանտոեան Միհրանին:

— Տօ՛, Արժեն, էդ դո՞ւ որտեղ, եղաւ առաջին հարցումս:

Բա՜, մինակ ի՞նքդ ես զինուոր. չե՞ս տեսներ որ ես էլ զէնք ունիմ: Եւ ցոյց տուաւ իր ձախ կողքին մի երկար, զինուորական սուր, առանց պատեանի, մի բարակ առասանով մէջքին կապած, ձախ ձեռքովն էլ ծրախակալն էր բռներ ու վեր պահեր, որպէսզի երկար սուրին ծայրը գետին չքերէ կամ ոտքերը չվիրաւորէ.

— Էդ երկար սուրը ո՞րտեղից ճարեցիր, ա՛յ տղայ:

— Հապա դեռ չգիտե՞ս, որ իմ ձեռքովս եմ խլեր մեր սպաննած Տաճիկի կողքէն:

— Է՛ լաւ, հապա ո՞ւր կը տանես այդպէս մերկ:

— Դուն էլ բան ըսիր, դիւ չեմ խօթա առանց զէնքի Գարսկաստա՞ն կ'երթան:

Խեղճ Միհրան, երբ այսօր, քառասուն տարի յետոյ, կը յիշեմ քու երկար սուրը վտիտ ձեռքովդ վեր բռնած, սիրտս կրակ կը լցուի:

Ճիշդ է, որ ես էլ կքած էի իմ ծանր բեռիս տակ, բայց այդ խեղճ տղեկը միշտ ձախ ձեռքը մինչեւ սուրը բարձր պահած՝ պարտաւոր էր մեծ իր զգուշութեամբ քալել, որպէսզի իր մերկ սուրը չվիրաւորէր զինքը կամ իր կողքէն քալողը:

ԱՐՄ. ՓՈԽԱՐԵԱՆ

(Շար.)

(3)

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Ը. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

—o—

Մայիս 29էն Յունիս 1, Ֆր. Կ. Խաչի Ը. Պատգմ. Ժողովը 4 օր տեւելէ ետք փակուեցաւ խանդավառ եւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, երկուշաբթի օր (Յունիս 1), 31 պատգամաւորներու, խորհրդակցական ձայնով մասնակցող ներկայացուցիչներու եւ անդամ-անդամուհիներու մասնակցութեամբ: ...ներու այս մեծ կազմակերպութեան Ֆրանսայի Գերագոյն. Ժողովը, իր կանոնաւոր աշխատանքով, հարցերու լուրջ քննութեամբ եւ սիրալիր մթնոլորտով կը ներկայացնէր պատկեր մը որ աւելի քան օրինակելի էր:

31 մասնաճիւղերու կողմէ կարդացուած զեկոյցներէն եւ Շրջ. Վարչութեան ընդարձակ եւ մանրամասն տեղեկագրէն ու հաշուետուութենէն կը տեսնուէր որ Ֆր. Կ. Խաչը ունի 905 անդամներ (անցեալ տարի 780), կը պահէ եօթը դարմանատուներ՝ Ալֆորվիլի, Փարիզի, Իսիի, Տեսինի, Վիէնի, Կրընոպլի եւ Լանսէյի մէջ: Ունի զանազան միութիւններու կողմէ պահուած դպրոցներու՝ Շավիլի, Անուիլի, Պուլվար Օտոյի, Կորպայի, Նիսի, Կարտանի մասնաճիւղերուն միջոցով: Ունի երեք Սանուհիներու խումբեր՝ Ալֆորվիլի, Գաշանի եւ Անկէնի մէջ, երեք դարմանատուն Իսիի, Մարսէյլի եւ Անուիլի մէջ: Երեք բժշ. ընդունարաններ: Իր մասնաճիւղերը, ինչպէս Լիոն, Մարսէյլ, Ռոման, Փարիզ եւն. կ'այցելեն հիւանդանոցները տառապող մեր հայրենակիցներուն: Կազմակերպուած է օդափոխութեան կայան մը՝ 30 մանուկներու համար, մեծ թիւով բազմանդամ եւ անգործ ընտանիքներու օգնութեան հասած դրամական նպաստներով: Կաթ, անուշ եւ հագուստ բաժնած երեխաներու: Ներկայացուած հաշուեկշիռներէն քաղելով տեղեկացանք որ 117.044 ֆրանքի հասոյթ է ունեցած 1935 մայիս — 1936 մայիս, մէկ տարուան ընթացքին, եւ իր ձեռնարկներուն յատկացուցած է զայն՝ արդար եւ գործնական բաժանումով մը:

Պատգմ. Ժողովը ուշադրութեամբ ունկնդրեց այս բոլոր զեկոյցներուն եւ գնահատանքի ջերմ բանաձեւեր քուէարկեց թէ Շրջ. Վարչութեան եւ թէ մասնաճիւղերուն մեծ մասին համար, որոնք գերագոյն ճիգեր ի գործ դրած էին այս տագնապալի տարուան ընթացքին՝ աւելցնելով իրենց անդամուհիներուն թիւը, կազմակերպական կանոնաւոր աշխատանքով մը, բացած էին նոր դարմանատուներ եւ դարմանատուներ: Ունեցած են նիւթական զգալի յաւելում մը, տօնած են «Մանուկներու Օրը» գրեթէ ամէնուրեք, բաժնելով անխտիր բոլոր երեխաներուն պտուղ, խաղալիկ, նաւիթեր եւն.: Հիմը դրած են նաեւ ...ինքան գեղեցիկ ձեռնարկի մը՝ օդափոխութեան կայանին, 30է աւելի մանուկներու համար:

Ու պատգամաւոր թէ ունկնդիր հեռացան ժողովասրահէն այն հաճելի զգացումով, որ կ'ունենայ ամէն մարդ երբ իր աշխատանքը, գոհարկութիւ...ը կրկնապէս արդիւնաւորուած տեսնելու խորունկ գոհունակութիւնը կ'ունենայ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ.— Յունիս 1ին, երկուշաբթի գիշեր, ուսուցման Երամշ...անոցի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ աւանդական թէյասեղանը, ի պատիւ պատգամաւորներուն եւ համակիրներուն: 200է հասնող բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը, ստեղծելով ջերմ մթնոլորտ մը Կ. Խաչի շուրջ: Տիկին Լ. Շանթ բացաւ հանդէսը, առաջարկելով ընտրել ատենապետ մը: Ընկ. Գիւլխանդանեան տարաւ այդ պաշտօնը զուարթ եւ սրամիտ խօսքերով, կարդալ հրաւիրեց ներկաները, որոնք երգերով, նուագով, ճառերով ու արտասանութեամբ համեմեցին հանդէսը:

Խօսեցան տիկիններ Ն. Քիպրիթճեան որ գեղեցիկ բառերով նկարագրեց այն լուսաւոր գիծը, որ տրուած է Կ. Խաչին մեր գաղթահայ մռայլ կեանքին մէջ: Տիկ. Շահլամեան որ շատ յարմար մանրավէպով մը ցոյց տուաւ այն որ պէտք է ըլլայ Կ. Խաչը: Տիկ. Է. Բիւզանդ որ պանծացուց սան-սանուհիներու համար Կ. Խաչին կատարած գործը: Տիկ. Շ. Միսաքեան որ ջերմ բառերով գնահատեց այն աշխատանքը զոր Կ. Խաչին մէջ կը կատարեն մեր համեստ ընկերուհիները լուռ մնջիկ: Տիկ. Տէր Դաւթեան որ Զ. Ո. Մ.ի Պատգմ. Ժողովին ողջոյնը հաղորդեց, Կ. Խաչի կողմէ ինք ղրկուած ըլլալով մասնակցիլ անոնց հացկերոյթին: Ելոյթ խօսեցան Գ. Գ. Գարակէօզեան, Տոքթ. Քիւթիւկեան, Շ. Միսաքեան եւ Ա. Արծրունի, որոնք խանդավառ եւ գեղեցիկ ճառերով ներկայացուցին Կ. Խաչի գործը, անոր ներշնչած ոգին, հաւատքը, անոր ունեցած կազմակերպական լուրջ աշխատանքը եւ գնահատանքի խօսքերով քաջալերեցին աշխատող ձեռքերը, մաղթելով յարատեւութիւն եւ կորով:

Մասնաւոր ուշադրութեան արժանացան Սանուց Միութիւնները, որ խումբերով եւ ուղերձներով կը մասնակցէին թէյասեղանին: Ալֆորվիլէն պատանի Գրիգոր կարդաց յատուկ եւ մաքուր հայերէնով մը իրենց երախտագիտութեան եւ շնորհակալութեան թարգմանն եղող ուղերձ մը, ուղղուած Կ. Խաչին որ «մեզ օտարութենէ փրկող եւ այլասերման անդունդէն քաշող միակ ձեռքն է» ըսաւ, ջերմ ծափերու մէջ: Անկէնի սանուհիներէն Օր. Պազիկեանի արտասանութիւնը եւս (Վարուժանի «Պանդուխտին նամակը») խանդավառեց ներկաները, երբ նախագահը յայտարարեց թէ Օրիորդը իր հայերէնը զարգացուցած է Կ. Խաչի Սանուց Միութեան շնորհիւ:

Ցանդարտաւոր կազմուած գեղարուեստական բաժինը, մասնակցութեամբ տիկիններ Ա. Սարգիսեանի (արտասանութիւն), Ալիս Գարթեանի (ջութակ), Օր. Զ. Շահլամեանի (ջութակ) եւ Արայ Գարթեանի (դաշնակ), ճշմարիտ վայելք մը եղաւ բոլորին համար:

Հաճելի էին բոլոր մասնակցողներու երգերը, իրապէս հարազատ եւ ինքնատիպ,— տիկիններ Արմենուհի (Քաշանէն), Կիւլպօլեան (Անկէնէն), Պասմաճեան (Քաշանէն), Տէրտէրեան (Իսիէն) եւ Ալֆորվիլի Սանուց Միութենէն գեղատի ներկայացուցիչը:

Կէս գիշերին բաժնուեցան պատգամաւորները եւ հիւրերը, որոնց ի պատիւ տրուած այս թէյասեղանը համակրանքի եւ սրտագին վերաբերմունքի ճշմարիտ արտայայտութիւն մըն էր Ֆր. Կ. Խաչը շրջապատող բարեկամներու կողմէ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՌՈՒՄԲ, ՀՐԴԵՀ, ՀՐԱՑԱՆԱՁԳՈՒԹԻՒՆ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

—o—

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 28 մայիս (Յառաջ).— 19 ապրիլէն ի վեր Պաղեստինի մէջ չփոթ կացութիւն ստեղծուեցաւ: Բոլոր քաղաքները, գիւղերը, ենթարկուեցան խռովութեանց: Արաբ ազգայնական մարմնին կեդրոնը որ վերջին դէպքերը կը վարէ, Երուսաղէմի մէջ է այս անգամ գլխաւորութեամբ մեծ միւֆթիին Հաճ Եմին էֆէնտի էլ Հիւսէյնիի: Կոմիտէն կը բաղկանայ տասը հոգիներէ, որոնց մէջ է քաղաքապետ Տոքթ. Խալտի եւ երկու քրիստոնեաներ Արաբ:

Շուկաները վեց շաբաթներէ ի վեր փակ կը մնան: Պաղեստին տնտեսապէս մեծ հարուած կրեց: Նապլուսի բնակչութիւնը հաստատուած կրակ-մարի օրէնքը չընդունեց եւ ըմբոստութիւնը հոն աւելի կատաղի է, շատ մը մեռեալներ կան այս օրերս, թէ զինուորներէն եւ թէ բնակչութենէն: Նապլուսի երիտասարդութիւնը լեռ քաշուեցաւ: Ըմբոստ խումբեր կան այժմ Երուսաղէմի շրջակայքը Ջիթենեաց Լեռը եւն.: Այս առտու ժամը 9.30ին անգլիացի զինուոր մը սպաննուեցաւ հայ կաթ. պատրիարքարանի փողոցին մէջ: Ոճրագործը չգտնուեցաւ: Նոյնպէս Դամասկոսի դրան առջեւ միեւնոյն ժամուն սպաննուեցաւ ուրիշ զինուոր մը: Ըստ «Էլ Լէվան» թերթի այսօրուան լուրին բարձր մարդկան Սըր Արթիւր Վօքօփ օդանաւով Լոնտոն մեկնեցաւ: Կացութիւնը ժամէ ժամ կը վատթարանայ: Բաւական թիւով Արաբներ Պաղեստինի գիւղերուն մէջ ապստամբեցան, սակայն գերագոյն խորհուրդի անդամները կը մնան իրենց տեղը ու կը վարեն գործողութիւնները: Կառավարութեան մէջ կառավարութիւն կը հրամայեն ու կը գործեն: Գիւղացիները բանջարեղէններ բերեն ծախելու համար, սակայն կոմիտէին մարդիկը կը խուժեն ու տետրեղէնները եւ թոյլ չեն տար որ ծախեն: Ապրուստը սղցաւ, մթնոլորտը անտանելի դարձաւ: Այսօր արաբ թերթերը յայտարարեցին թէ 3 օր գործադուլ պիտի ընեն վաղուընէ սկսեալ: Գրած են Եգիպտոսի արաբ թերթերուն, ինչպէս «Ահրամ»ի եւ ուրիշներու 3 օր թերթ չղրկել Պաղեստին: Սուտ լուր մը շրջան կ'ընէ թէ մարդկանց 200 Հայեր Սուրիայէն պիտի բերէ երկրի կացութեան հսկելու համար ... «Էլ Լէվան» թերթը հրատարակած էր այս լուրը: Երկրին մէջ յուզում կը տիրէ: Պաղեստինի երկաթուղին յաճախ կը խանգարուի, ռումբեր կը նետուին, հեռաձայնի եւ հեռագրական թելեր ամէն օր կը կտրուին, բերքերը կը հրդեհուին: Արաբները կը պնդեն թէ պիտի շարունակեն այս ընթացքը մինչեւ որ իրենց ձայնը լսելի ըլլայ Լոնտոն եւ գոհացում տրուի իրենց: Թշուառութիւնը ամբողջ ժողովուրդի մէջ ծաւալ առաւ, նոյնպէս հայ ժողովուրդի մէջ:

Թղթակից

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնելի ու մելանով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆԷՆ

«ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ՃԱՄԲԱՆ ԲԱՑԷՔ»...

—.—

Օրեր է ի վեր արդէն ականատես ըլլալէ վերջ շատ մը բանուորական գործադուլներու, կարգը եկաւ մեր ռիփոլէն ներքի գործարանին, ուր 700ի չափ բանուորներու հետ մենք ալ 22 Հայերս կը հետեւինք խաղաղ ցոյցերուն, որոնք երեք օրէ ի վեր կը շարունակուին:

Այսպէս տարիներէ ի վեր կուտակուած գործաւոր դասակարգի վրէժն է որ գործադրել կ'ուզուի միահամուռ եւ միակամ ուժով:

Իրաւունքն է այլ եւս որ ցոյց կուտայ իր ուունցքը ու կ'ուզէ ճամբայ բանալ իրաւազուրկներու բանակով ընդդէմ շահագործող մենատիրութեան, որ կը դիզէր ու կը դիզէ սեւ ձեռքերու, քրտնած ճակատներու, մուխի, ածուխի եւ կապերու եւ այլ բազմաղրութեանց զարշ հոտերուն մէջ ապրող մարդկանց աշխատանքով փոխարէն չոր հաց մը չպարտելով կամ օր մը դուռը մեր երեսին փակելով անխիղճ եւ անպատիժ, առանց խնայելու ընտանիքիդ կամ զաւակներուդ կամ յառաջացած տարիքիդ ...

Այժմ ո՞վ կը յանդգնի դէմ ելլել հաւաքական ուժին, որ գիտէ պահանջել խաղաղօրէն, գիտակից իր ըրածին, առանց ուրիշին ազատութիւնը կաշկանդելու. թէեւ պայքարին չեն նայեր: Երէկուան հակառակորդները կը խօսին ու կը բողոքեն հաւաքաբար, այլ եւս գիտակցութիւնը ունին թէ հասած է ժամը արժեցնելու իրենց գիրենք, իրենք ալ կ'ուզեն ապրիլ արժանաւոր մարդկայնօրէն:

Արդար իրաւունք, որ պէտք չէ զըլացուի. քանի կողք կողքի պիտի քալեն գործատէրն ու գործաւորը, տէրն ու ծառան, հարուստն ու աղքատը, բախտաւորն ու անբախտը: Կամաւոր բանտարկեալ լռիկ կը մտածեմ թէ ի՞նչ կ'ըլլար եթէ այդ երեւոյթը տեղի ունենար մեր ազգային կեանքին մէջ ալ, երբ այնքան գործեր կան կարօտ այդ հաւաքական կամքին, այդ ուժեղ ճակատին:

Ինչքա՜ն ցեցեր եւ ուտիճներ կան, որ կը կրծեն ու կը քամեն մեզ:

Ե՞րբ պիտի գայ կարգը, որ մենք եւս ծառանանք այդ բոլորին, դիմադրելու կամ անդիմակ մեր ինքնակոչ ազգային փաթրոններուն դէմ, ճամբայ բանալով ազգային վերաշինութեան եւ վերականգնումին:

Միութիւնը զօրութիւն է երբ գօտեպնդուած ամուր հաւատքով ու կազմակերպուած երկաթեայ օրէնքներով կը ներկայանայ:

Կէս գիշեր է, շուրջս գեռ պարերը կը շարունակուին ծափերով ու երգերով, մոռցած գործարանի սուլիչն ու չէֆերու խստութիւնը, մինչ ես մտովի կ'երգեմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան քայլերգը, - Մշակ բանուոր ընկերներ, - Սոցիալիզմին ճամբայ բացէք ...

ՄԷՆ-ՍԷ

×

ՎԷՆՍԷՆ, 5 Յունիս.— Այսօր ժամը 16ին մեր թաղին քանի մը գործարաններուն կարգին, Մէզօն Թէվաննօն (մէֆանիսիէն)ի 68 գործաւորները գործադուլ յայտարարեցին: Գործարանին բոլոր ճիւղերէն մէկմէկ ներկայացուցիչ ընտրելով հետեւեալ գրաւոր պայմանները դրինք. Ա.— Օրավարձքի յաւելում հասարակ բանուորներուն, 4 ֆր. ժամը կիներուն, 5 ֆր. այրերուն: Բ.— Մեքենաներու վրայ աշխատող կիներուն 5 ֆր. իսկ այրերուն 6 ֆր., իսկ 8 ֆր. ժամը արհեստագէտ բանուորներուն: Գ.— Շաբաթական 40 ժամ աշխատանք, 48 ժամու վճարումով: Դ.— Տարեկան 15 օր վճարովի արձակուրդ: Ե.— Քիմիական ճիւղերուն մէջ աշխատողներուն համար անհրաժեշտ կաթ: Զ.— Գործադուլի տեւողութեան օրավարձքերուն վճարումը: Մենք տասը տարիներէ ի վեր երեք հայրենակիցներ կ'աշխատինք այս գործարանին մէջ, թէեւ ընկերվարութեան համակիրներ՝ տարբերուս «հասինալ» պատճառներով, պայմանագիրը չստորագրեցինք, բայց մեր գործօն մասնակցութիւնը խոստացանք, մինչեւ յաղթանակ: Մեր նշանաբանն է, — Հաց եւ համեստ աշխատանք: Ժամ մը վերջ, աշխատաւորական սէնտիքաներուն ներկայացուցիչը եկաւ եւ [illegible] շարունակել պայքարը մինչեւ վերջ, յետոյ մասնակցութեան մասին ալ հարկ եղածը կարգադրելու խոստումով մեկնեցաւ: Կը սպասենք իրենց եւ գործարանատիրոջ ներկայացուցիչներուն բանակցութեան արդիւնքին: Մանրամասնութիւնները օրը օրին կուտամ «Յառաջ»ին որ մօտէն կը հետեւի աշխատաւորական պայքարին: Գործադուլ ընող ընկերներուն խանդավառութիւնը բարձր է: Կատակախօսութիւնները եւ զուարճութիւնները սկսած են, բոլոր կամաւոր բանտարկեալներս զըւարթ սիրտով կ'անցընենք մեր օրերը: Ամէն կողմ պար, երգ եւ ... պլոթ:

Գ. Հատրմեան

ՄԱՄՈՒԼ

Կովկաս

—.—

«Նոր Օր» խմբագրականի մը մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (2 Յունիս).

— «Զափազանց մեծ նշանակութիւն ունի Մոսկուայէն հաղորդուած ու եւրոպական մամուլին մէջ հրատարակուած այն տեղեկութիւնը թէ Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ Վրաստան կը դառնայ անկախ պետութիւն, որուն պիտի յաջորդէ հաւանաբար Հայաստան ու Ազրբէջան:

Լուրը սոսկ ըլլալ կը կարծուի, որովհետեւ սովետական «Թաս» գործակալութիւնը չհերքեց, ինչպէս կ'ընէր այն բոլոր լուրերու նկատմամբ, որոնք իրականութեան չէին համապատասխաներ:

Խորհ. Միութեան սահմաններուն մէջ անկախ պետութիւն բացատրութիւնը ձեւական իմաստ ունի: Խորհրդային սահմանադրութիւնը արդէն կը ճանչնայ ազգային հանրապետութիւններու իրաւունքը իբր անկախ պետութիւն, կը ճանչնայ նաեւ Միութենէն բաժնուելու անոնց իրաւունքը:

Բայց գործնականին մէջ, այս իրաւունքները մեծ արժէք չեն ներկայացներ: Ուկրանիան անկախ պետութիւն ըլլալով մէկտեղ, չի կրնար Մոսկուայի կամքին դէմ քալել, չի կրնար անոր լուծը թօթափել: Այնպէս ալ Վրաստան, Հայաստան եւ Ազրբէջան, որ ըստ առաւելոյն, քաղաքականապէս եւ տնտեսապէս, ենթակայ պիտի ըլլան կեդրոնին, որ ուղղութիւն եւ հրաման պիտի տայ:

Ընդունելով մէկտեղ որ Վրաստանի անկախ պետութիւն հռչակումը ձեւական նշանակութիւն ունի, կարելի չէ Մոսկուայի կողմէն զիջում նկատել ատիկա, զիջում՝ Կովկասցիներու ազգային պահանջներուն, անկախութեան ձգտումներուն եւ կարելի եղածին չափ կեդրոնի լուծէն ու ազդեցութենէն հեռու մնալու ցանկութեան:

Այս տեսակէտէն կարեւոր է առնուած քայլը Կովկասի՝ մանաւանդ Կովկասի համար, ուր 12 տարիէ ի վեր անբնական կացութիւն ստեղծուած էր, Կովկասեան Հանրապետութիւններու Դաշնակցութեան կազմութիւնով, որուն կ'անդամակցէին Վրաստան, Ազրբէջան եւ Հայաստան, Վրաստանի անկախ պետութիւն հռչակումով կովկասեան Դաշնակցութիւնը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ: Ինքնաբերաբար լուծուած կ'ըլլայ: Այս կերպով, կովկասեան երեք հանրապետութիւնները կը կապուին ուղղակի կեդրոնին իբր անջատ միաւորներ, հաւասար իրաւունքներով եւ պարտականութիւններով:

Կովկասեան համադաշնակցութեան լուծումով կացութիւն մը կը ստեղծուի ընդհանրապէս Կովկասի եւ մասնաւորապէս Հայաստանի մէջ:

Մեր երկիրը կրկնակ գերութեան ենթակայ էր: Մոսկուայի թաթէն զատ, իր վրայ կը ճնշէր նաեւ Վրաստանի եւ Ազրբէջանի թաթը, համադաշնակցային կառավարութեան խողովակով:

Պէտք կա՞յ պահելու թէ կովկասեան երեք հանրապետութիւններու ազգային հակամարտութիւնները խորհրդային վարչակարգին տակ ալ իրենց սրութիւնը կը պահեն:

Փոխուած են ձեւերը, բայց նախանձը, իրարու վնասելու, զիրար չքացելու որդը միշտ կը կրծէ անոնց սիրտը:

Ինչպէս ցարական իշխանութեան օրով, ինչպէս անկախութեան կարճ շրջանին, Կովկասի խորհրդայնացումէն յետոյ ալ, Վրաստան եւ Ազրբէջան խորթ աչքով կը նային Հայաստանի վրայ, զայն կը նկատեն իրենց թշնամին, արգելք կ'ըլլան անոր վերաշինութեան եւ տնտեսական վերելքին:

Աչքէ անցուցէք համադաշնակցային կառավարութեան պիւտճէէն կովկասեան կառավարութեան բաժին հանուած գումարը երեք հանրապետութիւններու վրայ: Ամէն տարի մեծագոյն բաժինը առած է Վրաստան, յետոյ Ազրբէջան, իսկ Հայաստան փշրանքներ է առեր միայն:

Քաղաքականապէս ալ, Երեւան միշտ ենթակայ եղած է Թիֆլիսին եւ Պաքուին, որոնց հաւանութիւնով շարժած է միշտ:

Անդրկովկասեան դաշնակցութիւնը ծանր լուծ մըն էր Հայաստանի համար, ան՝ Երեւան - Մոսկուան ճամբան կը գոցէր, ան նուաստացուցիչ ստորինանի վրայ կը դնէր Հայաստանը:

Ստեղծուած նոր կացութիւնով, գոնէ Երեւան ուղղակի կը յարաբերուի կեդրոնին հետ եւ փոխանակ երեք ճամբայի, մէկ ճամբայ կ'ունենայ:

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

«Արդեօք ի՞նչպէս կը բացատրեն մեր լռութիւնը, կը մտածե՞ն թէ կատարուեր ենք արդէն, կամ սարսափած խուցի մը մէջ կծկուեր: Դժուար է ըսել, միայն կղզիին բաւական մը մօտենալէ վերջ՝ շատ յանդուգն կերպով սկսան յառաջանալ: Հրացանս ջղայնօրէն սեղմած՝ ամբողջ էութեամբս լսողութիւն կտրած եմ. Լինի՞ թէ այս շարունակական լռութեան մէջ լսեմ Նիկոլի սուլիչի ձայնը: Ձեռքէ բռնուածի մը նման կը դողամ, ատամներս կը կափկափեն: Արդեօք կը վախնա՞մ, կամ սարսափահար եղած եմ: Դժուար թէ: Անբացատրելի զգացում մըն է այդ: Արապատական գրութեան մէջ ջղերդ հրկած պողպատ թելի մը նման կը ձգուին, կ'ուզես շարժման մէջ լինել, կռուիլ անսանձ կատաղութեամբ: Երկարատեւ սպասումը սակայն վատ կ'անդրադառնայ հոգիի վրայ, լարուած ջղերդ կը բեկուին, անբացատրելի զգացում մը կ'ունենաս, որ սարսափական վախի հետ առնչութիւն մը չունի, չես կրնար տիրապետել հոգեկան կարողութիւններուդ, մինչեւ որ կռիւը սկսի եւ առաջին գնդակը արձակես: Աղէկ վերջ կը տիրէ զգայարանքներուդ վրայ, գիտակցութիւնդ յստակ կը գործէ, ու քանի կռիւը կ'առաջանայ, այնքան աւելի պաղարիւն կը գործես եւ կը դառնաս:

Ամենամօտ գտնուող առագաստանաւի յետսակողմը կը բարձրանայ շեփորահար զինուոր մը եւ, ինչպէս կ'երեւի, ընդհանուր յարձակման հրամանը կը փչէ: Գրեթէ անմիջապէս հեռուէն հեռու կը լսեմ շեփորի մը ոլորուն ելեւէջը, որպէս պատասխան առաջինին: Անշուշտ քաղաքի կողմէն եկող առագաստանաւերէն կուգար այդ ձայնը, թէեւ նաւերը մեր դիրքէն չէինք կրնար տեսնել: Անվերջ համազարկերով, զոռում դոչումով կը մօտենան նաւերը: Հազիւ երեք հարիւր քայլ հեռաւորութիւն մը ունենան: Ձիաւորներէն շատեր՝ յանդգնօրէն դիրքերէ ելած՝ պատրաստ կը սպասեն ափ ցատկելու: Շեփորահարը երկրորդ հրաման մը կը փչէ, որու իմաստը դժբախտաբար չենք հասկնար:

Այդ պահուն Կղզիի խորքէն կը հնչէ Նիկոլի սուլիչի երկարաւուն եւ սուր ձայնը: Վերջապէ՛ս: Մեր մօսինեններու անխորժ դրաքդրաքոցը կատաղութեամբ կը պատասխանէ թշնամիի հրացաններուն: Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը Մարտոյի արձակած առաջին գնդակը կը ծեծէ շեփորահարի բերանը նիքելապատ գնդակով մը: Կ'իյնայ եւ երկրորդ զինուոր մը: Այդ չափը բաւական էր: Առագաստանաւերու վրայ այլ եւս ոչ ոք կ'երեւի, բոլորը կը թափին վար, դիրքերու ետեւ: Մենք անվերջ կը ծակծըկենք նաւերու փորը: Յառաջացումը դադրած է: Առագաստները առանց քամիի թոյլ չորի նման կախուած են: Մէկ ալ ան կը տեսնենք, որ ցռուկները կամաց մը կը դառնան եւ առագաստանաւերը կիսաշրջան մը բոլորած՝ արագօրէն կը սկսին հեռանալ թիավարութեան օգնութեամբ:

Գնդակի հասողութեան սահմանէն դուրս եկած՝ կանգ կ'առնեն այլ եւս: Անշուշտ պիտի սպասեն մթնելուն, որ խաւարի օգնութեամբ անվտանգ կարողանան ցամաք դուրս գալ ու չորս կողմէն մեզ շրջապատել:

Դադար է երկուստեք: Միայն ցամաքի թնդանօթները ընդհատ կը գոռան: Ռումբերը ահագին շառաչով կը ծեծեն ժայռերը:

Կէս օրէ վերջ պատահեցաւ առաջին դժբախտութիւնը: Թնդանօթի ռումբ մը զարնուեցաւ տաճարի գմբէթին. Ս. Խաչի հոյակապ տաճարը, սքանչելի պատմական հարստութիւնը Արծրունի թագաւորներէն մնացած, այնպիսի ճարտարապետական գեղեցկութիւն մըն է, որու վնասուիլը մեծ կորուստ պիտի լինէր: Բարեբախտաբար ռումբը հանգիպած գմբէթի ծայրին՝ վրայի խաչը միայն վար բերաւ քարէ խարիսխովը միասին:

Մեր փրկիչը՝ կորիճ պատանին ամբողջ օրը մէկ Նիկոլի, մէկ ալ Վարդապետի եւ երկու ընկերներուն մօտ անցուցեր էր: Վերջէն Վարդապետը կը պատմէր, թէ ինչպէս բարձրացած ժայռի մը վրայ, մազերը քամիին տըւած, բոլորովին անտարբեր չորս դին վզզացող գնդակներուն, ազգային յեղափոխական երգեր կ'երգէր խանդավառ շունչով մը ու երգելով կը քաջալերէր կռուողները:

Վերջապէս, արեւը վեհափառ դանդաղութեամբ մայր կը մտնէ: Խաւարը կամաց կամաց կը սկսի թանձրանալ: Երբ բաւական մը կը մթնէ՝ կը լսուի Նիկոլի հաւաքման ազդանշանը: Բոլորս կը հաւաքուինք նաւակի մօտ: Գլուխը բաց, բոպիկ ոտքերով, ուրախութենէն ճառագայթող դէմքով հոն կեցած է եւ աչխոյժ պատանին մեզ բարի ճանապարհ մաղթելու: Ի՞նչպէս պիտի տեղաւորուինք այդ փոքրիկ մակոյկին մէջ՝ չուարած իրար կը նայինք. Հեռուէն հազիւ կ'երեւին առագաստանաւերու անորոշ ուրուագիծերը խաւարին խառնուած, որոնք սկսած են առանց աղմուկի, դէպի կղզին յառաջանալ: Բոլորս գրեթէ գիրկ կ'անցընենք անվախ պատանին՝ ջերմօրէն համբուրելով պայծառ ճակատը: Ամէնէն վերջ Նիկոլը, առնական լայն կրծքին սեղմած զայն, յայտնապէս յուզուած կը պատուիրէ անմիջապէս երթալ Կաթողիկոսարան տեղապահին խուցը, ուր հաւաքուած էին բոլոր միաբանները:

— «Այիկ ջան,— հազիւ յուզումը զսպելով ըսաւ Նիկոլը,— խմբի փրկիչը եղար այսօր: Քեզ չենք մոռնալու երբեք: Գնա՛ վարդապետներու մօտ, եւ անձնական դուրս մի գար»: Թէեւ աչքերը արցունքոտ, բայց աշխատելով ժպտիլ՝ տղան պատասխանեց. — «Աղվն անուշ մնայ, պարոն Նիկոլ, դուք ողջ լինիք: Բարի ճանապարհ ձեզ: Ոչ մեծնամ՝ Հայաստանի զինուոր պիտի լինիմ ձեզ պէս», ու արագ մագլցելով ժայռէն վեր՝ խաւարի մէջ անհետացաւ:

Տղուն հեռանալով ինչ որ գեղեցիկ, պայծառ բան մը կարծես յանկարծակի խաւարեցաւ մեր շուրջը: Սիրտերնիս կոտրած՝ իրարու ետեւէ մտանք նաւակը: Թէ ի՞նչպէս կրցանք տեղաւորուիլ անոր մէջ՝ չեմ կրնար բացատրել: Այնքանը ըսեմ, որ նաւակի եզրը հազիւ վեց եօթը մատ բարձր մընաց ծովի մակերեսէն: Ժամանակ չէր դանդաղելու: Վարդապետը սկսաւ թիավարել կղզին եզերքով դէպի Խորգեղայի կողմը: Այդ ուղղութեամբ, կղզին պաշարողներու արանքովը պիտի անցնէինք:

(Շար.) ՄԱԽԱՍ

Մարսէյլի հայ աշխատաւորներուն կարեւոր

Մարսէյլի Ռոտիկ. տնօրէնութիւնը կը հաղորդէ թէ օտար այն աշխատաւորները, որոնց անձնագրի եւ աշխատանքի վերաբերեալ թուղթերը յանձնուած են 21, Rue Edmond Rostandի գրասենեակին՝ փոխարէն ստանալով առժամեայ վկայագիր մը (récépissé), պարտաւոր են գրասենեակին ներկայացնել անհրաժեշտ բոլոր վաւերաթուղթերը հետեւեալ կարգով եւ հետեւեալ օրերուն.— Թիւ 27.701էն 27.800 երկուշաբթի, թիւ 27.801էն 27.900 երեքշաբթի, թիւ 27.901էն 28.000 չորեքշաբթի (այսօր):

Աշխատանքի տագնապին ընթացքը

Փարիզեան բոլոր թերթերը կը հրատարակեն Յունիս 7ի համաձայնութիւնը, որ գոյացաւ, կառավարութեան իրաւարարութեամբ, ընդմէջ Աշխատանքի եւ Արդիւնաբերութեան Ընդհ. Դաշնակցութեանց: Երկու կողմերու գնկոյցները, ինչպէս եւ համաձայնութեան պատճէնը հրատարակուած ըլլալով հանդերձ, գործադուլները վերջ չեն գտած տակաւին: Ընդհակառակն կը ծաւալին:

Լիլէն կը հեռագրեն թէ մէկ շաբաթ գործադուլէ վերջ, գործարաններու գրաւումը հետզհետէ աւելի կը ծաւալի Նոռի ամբողջ նահանգին մէջ: Հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստը բոլորովին անդամալուծուած է եւ կարմիր դրօշը կը ծածանի գործարանի ծխաններուն վրայ:

Նոռի եւ Փա-տը-Քալէի հանքերուն մէջ բանթողները կը հաշուեն 180 հազար հոգի:

Ամիէնէն կը հեռագրեն թէ Սոմի նահանգին մէջ գործադուլը ծաւալեցաւ: Վիմէօյի բոլոր մետաղագործարանները կանգ առին: Հիւսուածեղէնի, ներկարարութեան գործարանները, ինչպէս եւ մանարանները չեն աշխատիր:

Տէօնքէրքէն կը հեռագրեն թէ նաւահանգիստի բանուորները բոլոր ալ ձեռքերնին ծալլած են՝ մեքենութիւն պատճառելով նաւահանգիստին մէջ:

Եւ այսպիսի հեռագիրներ բոլոր նահանգներէն,— հարաւէն թէ հիւսիսէն:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Փարիզի քաղաքային ոստիկանութեան ընդհ. տնօրէնը, Փոլ Կիշար, հանգստեան կոչուեցաւ եւ փոխարէն նոյն պաշտօնին կանչուեցաւ Մարշան:

*** Զուիցերիոյ Ազգային Խորհուրդը 53ի դէմ 110 քուէով վաւերացուց 235 միլիոն զուիցերիական ֆրանքի վարկ մը, որ պիտի յատկացուի ազգային պաշտպանութիւնը զօրացնելու:

*** Վանտէրվէլտ չկարենալով կազմել դահլիճը, Պելճիոյ թագաւորը այդ պաշտօնը յանձնեց Վան Զէլանտի:

Գ. Ալեքսանդր Ճըզըրեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մերասեէտեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Ճըզըրեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Թուղլաճեան եւ զաւակունք, ինչպէս նաեւ Մինէճեան, Պէնկլեան, Աժտերեան, Մանուէլեան եւ Մերասեէտեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի տիկնոջ, մօր, մեծ մօր, հօրաքրոջ եւ ազգականին

ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ՃԸԶԸՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ Մինէճեան)

զառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ 66 տարեկան հասակին, իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, 10 յունիս, չորեքշաբթի ժամը 13ին, իր բնակարանին մէջ, 8, Ave. du Parc, Vincennes (Seine), մէթրօ Berault:

Կը խնդրուի հաւաքուիլ ժամը 12.30ին:

Հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Cimitière Nouveau de Vincennes.

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Մուրատ Ռափայէլեան կրթական հաստատութեանց հարիւրամեայ յոբելեանական հանդէսներու առթիւ կազմակերպուած նուագահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 21ին:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ, այս ուրբաթ ժամը 21ին. Ecole des Langues Orientales, 2 rue de Lille, Métro Chambre des Députés

Կը խօսի Գ. Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

նիւթ՝ Արեւմտահայ մտենագրութիւնը 70ական թուականներուն:

ՎԱՐՁՈՒ Է

Վարձու է St- Justի մէջ երկու սենեակ եւ խոհանոց մը: Թրամուէյի գծին մօտ: Օդասուն վայր: Դիմել Գ. Իսմիւտեանի,

12 Chemin de Raguse.
St. Just. Marseille

Կ'ՈՒԶՈՒԻ տափաստ կարող լաւ գործաւոր մը: Ներկայանալ Նմայշով Գ. Գարգիկեանի, 31 route de Choisy. Ivry sur Seine.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame. PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Գոմիտէ

ԼԻՈՆի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 12 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանին մէջ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

13 Յունիս, շաբաթ երեկոյ. Brébant Marseillaisի սրահին մէջ:

Կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ.
կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՑԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Վանի ինքնապաշտպանութեան 1896ի քառասնամեակի եւ Վասպուրականի հերոսամարտի 21րդ տարեդարձին առթիւ.
Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Վասպուրականցիներու Հայրենակցական միութեան եւ մասնակցութեամբ Վասպ. Հայր. Միութեան Սէնթ-Անթուանի մասնաճիւղի, Կարճկանի Միութեան, Կ. Խաչի Գուլվառ Օտտոյի մասնաճիւղի եւ Մարսէյլի Հայ Արհեստ.ներու

տեղի պիտի ունենայ 14 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

(Սէնթ Անտրէ) «Պառ Գէլվէտէրե»ի օդասուն պարտէզին մէջ.

Պատուոյ նախագահութեամբ հրամանատար Գ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆի

Կը նախագահէ Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼՃԵԱՆ

Կը խօսի գնդապետ Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Հանդիսավայրը կարելի է երթալ թիւ 25 հանրակառքով եւ Լա Ռօզ-Սէնթ-Անթուան երթեւեկող օթօպիւսով:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ
13 յունիս. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. Ժան Կուժոնի սրահին մէջ.

8 rue Jean Goujon

Կ'երգէ օփէրայի յայտնի երգիչ ՍՈՒՐԷՆ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
հայերէն, ռուսերէն, իտալերէն եւ գերմաներէն երգեր:

Կը մասնակցի դաշնակահարուհի ՕՐ. Տ. ՋԱՌՍԱՓԵԱՆ.

Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51 Mr le Prince եւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը: Մուտք 7 Ֆր.:

Թէյ-սեղան

Ի ՊԱՏԻՒ ԳՆԴԱՊԵՏ Տ ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի

տեղի պիտի ունենայ 14 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ 7ին.
«Պառ Պէլվէտէրե» (Սէնթ Անտրէ) սրահին մէջ

Ներկայ կ'ըլլայ հրամանատար Գ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Կը խօսին Գնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ եւ ԱԶԳԻՆ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Նախօրօք ապահովել տեղերը:

Կալուածներուն մասնակցելու համար 3 Ֆր:

Հանդիսավայր երթալու համար քուռ Պէլզընսէն առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան՝ կարելի է առնել նաեւ Լա Ռօզ Սէնթ-Անթուան երթեւեկող օթօպիւսը «Սէն-Ժէրոմ»ին: Տոմսեր կարելի է ստանալ միութեանս անդամներէն եւ հանդէսի առթին տեղւոյն վրայ՝ կը հրաւիրուին միութեանս համակիր հայրենակիցները:

ՊԱՐԻ ԵՐԵԿՈՅ

Յայտնի միւզիք պարուհի

ԼԷՅԼԱ ՊԷՏՐԽԱՆ

կը պարէ արեւելեան հին եւ նոր պարեր:

Վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին. Salle Pleyelի մեծ սրահին մէջ,

252 Rue du Faubourg St Honoré, մէթրօ St. Philipe du Roule

Կը մասնակցին՝ Օփէրա-Քոմիքի երգչուհի ԼԷՅԼԱ ՊԷՆ ՍԷՏԻՐԱ եւ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Գ. ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի:

Musique de M. NAGGIAR

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄՕՏ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐՈՎ

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿ» (Նուագող վշտից հայրենեաց). Առաջին հատոր (կենսագրութիւն): կազմեց՝ ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ. Ստուար հատոր մը, 650 մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ: Կը պարունակէ ոչ միայն Խրիմեան Հայրիկի կենսագրութիւնը, այլեւ պատմական եւ աշխարհագրական տեղեկութիւններ Վասպուրականի եւ ժամանակակից դէպքերու մասին:

Գին՝ 50 ֆրանք. Թղթակազմ եւ առանց հաշուելու թղթատարի ծախքը

---

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

Հաւաքական ուղեւորութիւն Վենետիկ եւ Միլան

կազմակերպուած Փարիզի Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ,

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Մեկնում.— Ուրբաթ 14 Օգոստ. Փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.45ին,
Մարսէյլէն.— (Gare St. Charles) ժամը 19.45ին.
Դարձ.— Չորեքշաբթի 26 Օգոստ. ի Փարիզ ժամը 14,20ին,
ի Մարսէյլ ժամը 11.15ին:

Բնակութիւն, սնունդ առաջնակարգ պանդոկներու մէջ: Ուղեվարձ Փարիզ—Վենետիկ—Փարիզ 750 Ֆր., իսկ Մարսէյլ—Վենետիկ—Մարսէյլ 650 ֆրանք:

Ժամանակին կատարել Նանսէնեան անցագրի դիմումները:
Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալական visaին համար:

Մանրամասնութեան համար գրել.

Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël

49 Rue Rochechouart, Paris (9e)

Vient de paraitre, à l'ARGUS — Doyen des Bureaux d'extraits de Presse de France et de l'Etranger—, la nouvelle Edition, la Septième de:
«NOMENCLATURE des Publications en LANGUE FRANÇAISE du monde entier»

C'est un volume très documenté, genre de travail unique, classé méthodiquement, contenant plus de 15.000 noms de Périodiques différents en langue française, dont chacun d'eux possédera un exemplaire.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) Թիւ (0)

ԱՆՉՐԵՒ

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Գ. Հեղինակ՝ ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՈՀԸՄ

«Պէտք է ըսեմ որ, ես չեմ կարծեր թէ՝ ան պատշաճ կերպով հագուած է», ըսաւ Տիկին Մէքֆէյլ: Մայրաքաղաքին հասարակ մէկը կ'երեւի աչքիս»:

Երբ իրենց բնակարանը վերադարձան, Տիկին Մէքֆէյլ նստաւ ճեմավայրին վրայ խաղալ խանութպանին թուխ զաւակներէն մէկուն հետ:

«Բան մը ըսէ, խօսէ հետը, Տոքթ. Մէքֆէյլ փափաքեց իր կնոջը: Օրիորդը մինակ է այստեղ, եւ անխղճութիւն է անգիտանալ զայն:»

Տիկին Մէքֆէյլ կը քաշուէր, բայց անհակութիւն ունէր ընելու ինչ որ իր ամուսինը կը պահանջէր իրմէ:

«Կը կարծեմ թէ՝ գրացիներ ենք», ըսաւ Տիկին Մէքֆէյլ գրեթէ յիմարաբար:

«Սոսկալի չէ՞ որ խծկուած ենք այսպիսի փոքր աւանի մը մէջ», պատասխանեց Օր. Թամսըն: «Եւ կ'ըսեն թէ՝ ես բախտաւոր եմ, որ սենեակ մը գտած եմ: Չեմ գիտեր թէ ինչպէս պիտի բնակէի տեղացիի մը տանը մէջ, ինչպէս կը բնակին անոնք: Չեմ գիտեր թէ ինչու այստեղ պանդոկ մը չունին»:

Անոնք քանի մը բառեր եւս փոխանակեցին: Օր. Թամսըն, բարձրախօս եւ շատախօս, պատրաստակամ կը սիրէր բամբասել, բայց Տիկին Մէքֆէյլ շատ քիչ խօսելիք ունէր, ու մէկէն ըսաւ.

«Կարծեմ, պէտք է որ վեր երթանք»:

Երեկոյեան, երբ նստած էին նախաճաշի, Տէյվիտսըն ներս գալով ըսաւ.

«Կը տեսնեմ որ ներքեւի կինը երկու նաւաստիներու հետ նստած է: Արդեօք ո՞ւրկէ կրնայ անոնց ծանօթացած ըլլալ»:

«Օրիորդը շատ թծախնդիր չէ այդպիսի բաներու մասին», ըսաւ Տիկին Տէյվիտսըն:

Բոլորն ալ յոգնած էին այդ անգործ ու անպատակ օրուան վախճանին:

«Եթէ այսպէս անցընենք տասնեւհինգ օր, չեմ գիտեր թէ ինչպէս պիտի զգանք անոր վախճանին», ըսաւ Տոքթ. Մէքֆէյլ:

«Լաւագոյն բանը կ'ըլլայ բաժնել օրը զանազան զբաղումներու համար», պատասխանեց միսիոնարը: «Որոշ թուով ժամեր պիտի յատկացնեմ ընթերցանութեան, եւ որոշ ժամեր պիտի յատկացնեմ ընթերցանութեան, եւ որոշ ժամեր՝ մարզանքի, եղանակը պարզ ըլլայ թէ անձրեւոտ — թաց եղանակին՝ պէտք չէ որ ուշադրութիւն դարձնենք անձրեւին, եւ որոշ ժամեր ալ՝ հանգստի»:

Տոքթ. Մէքֆէյլ վարանելով դիտեց իր ընկերը: Տէյվիտսընի ծրագիրը կը ճնշէր զինք: Անոնք դարձեալ տապակուած ծեծած միս կ'ուտէին: Կը թուէր թէ խոհարարը միայն այդ կերակուրը կրնար եփել: Ապա՝ կրամաֆոնը կրկին սկսաւ երգել ներքեւը: Տէյվիտսըն ջղաձգօրէն ցնցուեցաւ երբ լսեց զայն, բայց բան չըսաւ: Մարդոց ձայները վեր կը բարձրանային: Օր. Թամսընի հիւրերը հանրածանօթ երգ մը կ'երգէին միաձայնաբար: Մէկէն լսուեցաւ նաեւ Օր. Թամսընի ձայնը, սուր ու խռպոտ: Բաւական շատ աղմուկ ու քրքիջ կար ներքեւը: Վերնայարկի չորս անձերը — մինչ կը ջանային խօսիլ իրարու հետ, ու հակառակ իրենց բաղձանքին — կը լսէին բաժակներու չխկոցն ու աթոռներու ճռճռոցն ու քերոցը: Յայտնի էր որ ուրիշներ ալ եկած էին: Օր. Թամսըն երեկոյթ մը սարքած էր:

«Չեմ գիտեր թէ ինչպէս այդ բոլորն ալ ներս կ'ընդունի», ըսաւ Տիկ. Մէքֆէյլ, յանկարծ միջամտելով բժշկական նիւթի վերաբերեալ խօսակցութեան մը, որ սկսած էր իր ամուսնոյն եւ միսիոնարին միջեւ:

Այդ բանը կը մատնէր թէ ուր կը թափառէին անոր մտածումները: Տէյվիտսընի դէմքին կծկումը ապացոյց էր թէ՝ թէեւ ան կը խօսէր գիտական բաներու մասին, սակայն ինքն ալ տարուած էր նոյն ուղղութեամբ: Յանկարծ, մինչ բժիշկը ճապաղօրէն կը պատմէր իր Ֆլանտըրսի ճակատի փորձառութիւններէն, Տէյվիտսըն ոտքի ցատկեց աղաղակով մը:

«Ի՞նչ եղաւ, Ալֆրէտ», հարցուց Տիկին Տէյվիտսըն:

«Ի հարկէ, ինչու միտքս չանցաւ: Իուէլայէն է»:

«Հոնոլուլուի աղջիկ մըն է անիկա: Պարզ ու բացայայտ է: Ու ան իր գործը կը շարունակէ այստեղ, հոս»:

«Ի՞նչ բան է Իուէլայը», հարցուց Տիկին Մէքֆէյլ:

Տէյվիտսըն իր պղտոր աչքերը դարձուց դէպ ի զայն եւ անոր ձայնը դողաց սոսկումէն:

«Հոնոլուլուի ժանտախտի վայրն է — կարմիր լոյսի շրջանը: Արատն էր մեր քաղաքակրթութեան»:

Իուէլայը քաղաքին ծայրն էր: Կը քալէիր նաւակայքին մօտ գտնուող փողոցներէն, մութին մէջէն, ճռճռան կամուրջի մը վրայէն, մինչեւ հասնէիր ամայի ճանապարհ մը, ամբողջովին խոր ու բորբ, ու յանկարծ կը մտնէիր լոյսին մէջ: Ճանապարհին երկու կողմերը օթոմոպիլներ կեցնելու տեղեր շինուած էին, ու այնտեղ կային գինետուներ, լուսապայծառ ու անճաշակ, ամէն մէկը աղմկալի իր մեքենական դաշնակին պատճառով: Ու կային նաեւ սափրիչի եւ ծխախոտի խանութներ: Կը դառնայիր նեղ փողոց մը — աջ կամ ձախ, որովհետեւ ճամբան երկու մասի կը բաժնէր Իուէլայը— ու դուն ինքզինքդ կը գտնէիր վայրին մէջ:

Փոքրիկ քարուկիր շէնքերու շարքեր ալ կային, մաքուր ու կոկիկ, կանանչ ներկուած: Անոնց մէջէն գացող նրբանցքը լայն եւ ուղիղ էր: Դրան վրայ գրուած էր պարտէզ — քաղաքի պէս: Իր գնահատելի կանոնաւորութեամբ, իր կարգ ու սարքով ու պճնազարդով, հեգնական տպաւորութիւնը կը թողուր, որովհետեւ սիրոյ խնդրը երբեք չէր կրնար այսքան կարգաւոր ու սիստեմատիկ ըլլալ: Անցքերը լուսաւորուած էին հազուադէպ լոյսով մը, բայց եւ այնպէս անոնք մութ պիտի ըլլային եթէ չըլլային այն լոյսերը, որ կուգային քարուկիր տուներու բաց պատուհաններէն:

(Շար.)

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 12 յունիս, ուրբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին, խիստ կարեւոր օրակարգով.

Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.184

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՓԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՅՈՒՆԻՍ JEUDI 11 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3137

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպայի քաղաքական տագնապի այս օրերուն, Պուքրէշի Ցանխս Դի խորհրդաժողովը, կարեւոր նշանակութիւն մը կը ստանայ:

Փոքր Համաձայնութեան երեք գերագոյն պետերը քովէ քով նստած, կը խորհրդակցին կեդրոնական Եւրոպայի բախտին հետ կապուած ծանրակշիռ հարցերու շուրջ: Եւ, անշուշտ, այսպիսով կապերը կը սեղմուին, յարաբերութիւնները կը սերտանան եւ գործակցութիւնները կը թարմանան:

Սակայն որո՞նք են այն մտահոգութիւնները որ զիրենք կը համախմբէ:

Տարիներէ ի վեր Չեխոսլովաքիան, Ռումանիան եւ Եուկոսլաւիան Ֆրանսական խնամակալութեան եւ անթացուպերուն յենած, արտաքին վտանգը թեթեւ, շատ թեթեւ կը զգային: Սակայն վերջերս, Ֆրանսայի վերապահ կեցուածքը եւ անվճռական դիրքը, ծանր ու մտալլկող տպաւորութիւն էր թողած Պելկրատի, Պուքրէշի եւ Փրակայի մէջ: Արդեօք Ֆրանսան կարո՞ղ էր իր զինուորական եւ քաղաքական նուաճումներէն հրաժարիլ:

Բայց, փաստ էր, որ Ֆրանսական ազդեցութիւնը օրէ օր կը նուազէր եւ ճամբայ կը բացուէր իտալական, գերմանական եւ նոյն իսկ անգլիական ազդեցութեանց:

Եուկոսլավիոյ մէջ ակներեւ էին արդէն գերմանասիրական որոշ տրամադրութիւններ: Ռումանիոյ մէջ նոյնպէս: Իսկ Չեխոսլովաքիան հանդիսաւոր խոստում կը ստանար ոչ-յարձակման դաշինք կնքելու:

Բայց այս բոլորէն դուրս կար մէկ ուրիշ մտահոգիչ հարց,— պանգերմանի հաւանական վտանգի հարցը: Դաշինքները, ճիշդ է, կրնան ստորագրուիլ ու կնքուիլ, սակայն նոյն արագութեամբ կրնան պատռուիլ եւ ոչնչանալ: Եւ գերման վտանգը կը մնայ վտանգ, հաւասարապէս երեք պետութեանց համար: Հապա ի՞նչ: — Փոխադարձ գործակցութիւնն է այդ ելքը:

Եւ ահա խորհրդաժողովին ու գայն մտատանջող հարցը:

Յօսուած հանդիսաւոր ու զուսպ ճառերն անգամ հազիւ կը թաքցնեն իրենց ինքնապաշտպանութեան հիմնական հարցը:

Փոքր Համաձայնութեան խմբակցութեան շուրջ դաւեր կրնան լարուիլ եւ միշտ կը լարուին, սակայն իրենց սեփական կենսական շահերու գիտակցութիւնը միշտ ալ գերակշիռ կը հանդիսանայ: Ջուրերը կը հոսին, սակայն ժայռերը դատապարտուած են կանգուն մնալու:

Ռումանիոյ Թագաւորը մասնաւոր սիրով մը կը տարփողէ Փոքր Համաձայնութեան անբաժան միութիւնը եւ կ'ըսէ. — «Եթէ փորձը մեզի ցոյց տուաւ, որ մեր համաձայնութեան ուխտին մէջ որոշ փոփոխութիւններ պէտք է մտցնել, միաժամանակ այդ փորձը ցոյց կուտայ, որ մենք ո՛չ մէկ փոփոխութեան կ'ուզենք ենթարկել պետութեանց հաւասարութեան սկզբունքը եւ ուխտի հիմնական գաղափարները: Մեր ուխտը պէտք է դնենք աւելի զօրաւոր հիմերու վրայ, որպէսզի Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ կարենայ իր պարտքը կատարել: Վայրկեանը եկած է, որ մենք քայլ մը դէպի յառաջ երթանք»:

Եւ կ'առաջարկէ, գէթ, տարին մէկ անգամ երեք պետութեանց գերագոյն պետերու խորհրդաժողով հրաւիրել:

Գրեթէ նոյն իմաստով կ'արտայայտուի Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը:

Բայց ամէնէն ուշագրաւ ճառը կը խօսի Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահ՝ Պէնէշ, որ Փոքր Համաձայնութեան հիմնադիրներէն մէկն է եղած:

— «Առաջին անգամն է, կ'ըսէ ան, որ երեք պետութեանց գերագոյն եւ պատասխանատու ղեկավարները քովէ քով կուգան: Ասիկա մեր խմբակցութեան քաղաքական պատմութեան մէջ մեծ հանգրուան մըն է: Այս հաւաքոյթը, միաժամանակ խորհրդանշան մը, գաղափարի նուիրագործում մը, սիստեմ մը եւ քաղաքական մեծ յղացում մըն է եւրոպական արժէքով: Ես կ'ուզէի որ այս խօսքերը լսուէին եւրոպական բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ: Փոքր Համաձայնութիւնը կեդր. Եւրոպայի խաղաղութեան շէնքի միակ բանալին է: Ոչ միայն բանալին, այլ եւ ողնաշարն է այդ խաղաղութեան, առանց որու Եւրոպան կ'ենթարկուի խորունկ եւ շշմեցնող ցնցումներու: Մեր պետութիւնները պատրաստ են գործակցելու իրենց բոլոր դրացիներուն հետ, միշտ պատուաւոր եւ օրինական ձեւով, յանուն խաղաղութեան եւ ժրնեւի հաւատութեան նուիրագործած սկզբունքներուն: Իսկ վտանգի պարագային, մենք պատրաստ ենք մինչեւ մեր վերջին շունչը պաշտպանել մեր հայրենիքը: Ահա, այս է մեր հաւատամքը, Փոքր Համաձայնութեան վարդապետութիւնը եւ մեր հաւաքոյթին նպատակը»:

Այս յայտարարութիւններն ու խորհրդաժողովը կուգան անգամ մը եւս հաստատելու կեդրոնական Եւրոպայի խարխուլ վիճակը: Որքան ճիգ կը թափուի ընդարձակելու Փոքր Համաձայնութեան սահմանները, գէթ Աւստրիան լծելու իր կառքին, այնքան կը սեղմուին օղակները մեծ պետութեանց դաւերուն պատճառով: Փոքր պետութեանց քաղաքական ճակատագիրը միշտ ալ եղերական է եղած, եթէ անոնք ժամանակին չեն ըմբռնած իրենց ուժին գաղտնիքը: Խաղաղութեան օրօրներուն մէջ, դժբախտաբար միշտ պատերազմի թմնաւոր սերմերն է որ կը ցանուին:

Ցաճախ փոքր երկիրներ կան, որ մեծ վէրքեր ունին: Եւ մեծ վէրքերը, իրենց սպեղանին կը գտնեն միայն իրենց ներքին տարերուն մէջ:

Ահա թէ ինչո՛ւ Փոքր Համաձայնութեանց պետութիւնները սեղմուած իրար նեցուկ կը հանդիսանան, դիմագրաւելու համար օրհասական վտանգը:

Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑ ԾԱՆՕԹ ՕՐԻՆԱԳԻԾԵՐԸ

Երեքշաբթի առտու դահլիճը բանաձեւեց այն օրինագիծերը, որոնք պիտի ներկայացուէին Երեսփ. Ժողովին: Ելիսէ նախարարական խորհուրդին մէջ, նախագահութեամբ Պ. Ալպէր Լըպրէնի՝ վերջնական ձեւի մը բերուեցան այդ նախագիծերը:

Կէս օրէն վերջ, Երեսփ. Ժողովին առջեւ Լէօն Պլում ճառ մը խօսեցաւ եւ պարզեց իրենց մտահոգութիւնը,— օր առաջ վաւերացնել ներկայացուած օրինագիծերը ու ի գործադրութիւն:

— «Կառավարութիւնը, ըսաւ, աշխատանքի տագնապին մէջ կը կատարէ իրաւարարի դերը: Իրարու մօտեցնելով գործատէրն ու աշխատաւորը, յաջողած է հաշտեցնել երկու կողմերուն շահերը: Շաբաթ օր, կառավարութեան յայտարարութիւնը գնահատանքի արժանացած ըլլալով Ժողովրդական Ճակատին ներկայացուցած մեծամասնութեան կողմէ, կը յուսամ որ կը բաժնէք մեր մտահոգութիւնը եւ կարճ ժամանակի մը մէջ կը վաւերացնէք օրինագիծերը: Կ'առաջարկեմ կազմել 33 հոգինոց յանձնախումբ մը, քննելու եւ մինչեւ հինգշաբթի Երեսփ. Ժողովին առջեւ բերելու համար այս օրինագիծերը: Աշխատաւորութեան շահը կը պահանջէ որ հինգշաբթի վիճաբանութեան դրուին եւ քուէարկուին»:

Ընդունելով Լէօն Պլումի առաջարկը, ընտրուեցաւ յանձնախումբը, որ այսօր Երեսփ. Ժողովին պիտի ներկայացնէ իր տեսակէտները:

Կառավարութեան ներկայացուցած օրինագիծերը հինգ հատ են.

1.— Շաբաթական 40 ժամ աշխատանք, առանց աշխատավարձի կրճատման:

2.— Տարեկան արձակուրդ 15 օր վճարովի:

3.— Ընդհանրացում հաւաքական պայմանագիրներու, որոնք այսուհետեւ պարտադիր պիտի ըլլան: Պայմանագրութեանց մշակումին մէջ, երկու կողմերու համաձայնութեան պարագային՝ կառավարութիւնը պիտի միջամտէ ներկայանալով իբրեւ իրաւարար:

4.— Նախկին պատերազմիկներու ստացած ռոճիկներուն վրայ դրուած տուրքերը պիտի ջնջուին:

5.— Առաջին քննութիւն կարգ մը հրովարտակ-օրէնքներու:

Այս օրինագիծերուն պիտի հետեւի շուտով նոր օրինագիծերու երկրորդ խումբ մը, որոնք կը վերաբերին ընդհ. ներման, ցորենի տեսչութեան, դպրոցական շրջանի երկարաձգման, Պանք տը Ֆրանսի կանոնագրին բարեփոխութեան, պատերազմական զէնքերու ճարտարագործութեան եւ աւելտուրին պետականացման:

Վէնսան Օրիոլ լրագրողներուն երէկ կը հաղորդէր թէ Պանք տը Ֆրանսի կանոնագրին բարեփոխութեան առաջարկը խորհրդարանին պիտի ներկայացուի ուրբաթ օր: Նոյն օրը պիտի ներկայացնէ նաեւ երկրին ելմտական կացութիւնը:

Ֆրանս. արտաքին նախարարը կը խորհրդակցի

Քէ տ'Օրսէ հաստատուելէն ի վեր, Ֆրանսայի արտաքին նոր նախարարը, Իվոն Տէլպոս, անընդհատ կը խորհրդակցի դեսպաններուն հետ, որոնք Փարիզ կանչուած են Լոնտոնէն, Պերլինէն եւ Հռոմէն: Արտաքին նախարարը այս ձեւով ոչ միայն կ'ուզէ նոր կառավարութեան ուղղութեան համապատասխան հրահանգներ տալ իր դեսպաններուն, այլեւ ծանօթանալ բոլոր դիւանագիտական ձեռնարկներուն որ կատարուած են իր նախորդին օրով եւ այն տրամադրութիւններուն, որոնք երեւան եկած են արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Կարգ մը թերթեր երկար կը գտնեն այս խորհրդակցութիւնները, ու գիւանագիտական եռուն աշխատանքներու ճամբուն մէջ՝ Ֆրանսան շատ ետ մնացած: Փարի-Միտի ցաւ կը յայտնէ, որ այն օրերուն՝ երբ Եւրոպայի մէջ նոր դաշնակցութիւններ կը կնքուին եւ նոր ճակատներ կը ստեղծուին, Ֆրանսա կը տընտընայ տակաւին: «Տէպա» աւելի կանուխ դիտել կուտար արդէն, որ կառավարութեան յայտարարութիւնը շատ քիչ խօսք կը պարունակէր արտաքին քաղաքականութեան մասին, ինչ որ թերութիւն կը համարուէր ոչ միայն ատենդութեան դէմ, որ կը պահանջէ նորակազմ դահլիճէ մը յայտարարութիւնէն քիչ մը աւելի լոյս, քիչ մը աւելի յստակ հայեացք՝ արտաքին հարցերուն վրայ, այլեւ երկրին դէմ, որ քաղաքական այս շատ վտանգաւոր շրջանին՝ տունէն ներս ցոյց տրուած եռանդին եւ աշխատանքին չափ, եթէ ոչ աւելի, գործունէութիւն կը սպասէ տունէն դուրս: «Փարի-Միտի»ի քաղաքական քրոնիկագիրը դիտել կուտայ որ Իտալիա արդէն հակած է Գերմանիոյ կողմը, եւ ճակատ կը յարդարէ Վիէննայի եւ Պերլինի հետ, աշխատելով շահիլ նոյն իսկ Լոնտոնի համակրանքը: «Էօվր»ի քաղաքական քրոնիկագիրն ալ, իր կարգին, կը նկատէ որ Փոքր Համաձայնութեան անդամներուն վերջին յայտարարութեան մէջ, ատենդութեան դէմ ըլլալով, որքա՛ն չի յիշուիր Ֆրանսայի անունը: Զարմանալի է, որ «Փոփիւլէր», «Իւմանիթէ» շատ քիչ կը զբաղին արտաքին քաղաքականութեամբ եւ տարուած են գործարանական յաղթանակներով, որոնց մեծատառ թուումը կ'ընէ համայնավար թերթը ամէն օր:

Երէկ, սակայն, կը հաղորդուէր թէ Իվոն Տէլպոս գրեթէ աւարտած է իր խորհրդակցութիւնները: Ամսուն 26ին Պլում եւ Տէլպոս միասին կը մեկնին Ժընեւ, մասնակցելու Ազգերու Դաշնակցութեան նիստերուն: Պլում պիտի վերադառնայ անմիջապէս, բայց արտաքին նախարար պիտի մնայ Ժընեւ: Անկէ առաջ, 22ին կը բացուի Նեղուցներու խորհրդաժողովը, ուրուն Ֆրանսայի կողմէ պիտի մասնակցի Փօնսօ, Էնգէրէի դեսպանը: 30ին կը բացուի Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը, ուր պիտի քննուին շատ բարդ հարցեր,— Եթովպիոյ կցումը եւ պատժամիջոցները:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

Գործադուլին վերջ տուին հետեւեալ հաստատութիւնները եւ կազմակերպութիւնները.—

Հաչէթ, արճարանի ծառայողները, Վալոն-Լի, Համբօգուա չինութեանց աշխատաւորները: Կը յուսացուի որ այսօր վերջ գտնեն նաեւ շէնքերու շինութեան մէջ աշխատողներու, Նորդ հանքային եւ մետաղագործական բանուորներու, Սէն-Թանթէնի հիւսուածեղէնի գործարաններուն, ինչպէս նաեւ Ամիէնի աշխատաւորներուն գործադուլները:

Փարիզի մէջ, բանակցութիւնները կը շարունակուին տակաւին՝ վերջ գնել.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Մարսէյլէն Պ. Ա. Վարժապետեան մեզի կը հաղորդէ երիտասարդ գրող Փայլակ Միքայէլեանի մահը, որ տեղի ունեցած է Կրասի հիւանդանոցին մէջ 31 Մայիսին եւ թաղուած 2 Յունիսին:

Արժէքաւոր գրող մըն էր Փայլակ, որուն ծանօթ են «Յառաջ»ի ընթերցողները:

Պոլէյիի որբանոցին հետ Քորֆու փոխադրուած, յետոյ Ֆրանսա: Այստեղ էր որ «Երկունք»ի մէջ հրատարակուած իր առաջին ստանաւորով աչքի զարկաւ, եւ այնուհետեւ սկսաւ «Յառաջ»ի մէջ հրատարակել բանաստեղծութիւններ եւ պատմուածքներ: Իր մէկ գրական գործը, հիւծախտաւորի մը օրագիրը, Արեւ, Արեւ... իբրեւ թերթօն հրատարակուեցաւ մեր թերթին մէջ եւ յետոյ վերածուեցաւ գիրքի: Թէեւ գրեթէ միշտ ապրած է Ֆրանսական գաւառները, բայց կ'անդամակցէր Մենք գրական շարժման:

Արհեստով սափրիչ էր: Հիւծախտը կանուխէն բոյն դրած ըլլալով իր թոքերուն մէջ, Ֆրանսա բնակութեան մեծ մասը ստիպուեցաւ անցընել սանատորիումներու մէջ: Զափազանց սկեպտիկ էր եւ «կեանքին հետ կը սիրէր կատակել»: Յառաջի հետ շարունակական հաղորդակցութեան մէջ ըլլալով հանդերձ՝ երբ կ'ապրէր Թրոնշէի սանաթորիոմին մէջ, վերջերս յուսահատ ու զառնացած՝ ուզեց իր հետքը կորսնցնել, ինչպէս կը գրէր նամակով մը: Հեռացաւ սանաթորիոմէն եւ պահ մը կորսուեցաւ հետքը:

Մահուան գոյժը կ'առնենք Կրասէն: 32 տարեկան էր:

Օժտուած էր խորունկ տաղանդով մը, իր աւիշը գոյն ունէր եւ կենդանութիւն: Նոր գրողներուն մէջ իր ստեղծագործութեանց արժէքը կը դանդաղնուէր անով որ շատերուն նման չէր պարպուեր անմիջապէս, երկրորդ գործը կրկնութիւնը չէր առաջինին, միշտ նոր էր, միշտ թարմ: Եթէ նորերուն մեծ մասը սավոր են կրկին ծախել իրենց առաջին փայլը, Փայլակ անակնկալ ու նոր փայլատակումներով կը ներկայանար ամէն անգամ:

Թող անմահ մնայ իր յիշատակը:

Շ. Ն.

Նանսէնեան գրասենեակի հասոյթին բաշխումը

Մեզմէ կը խնդրուի հրատարակել.—

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթին հայկական բաժինը բաշխման Յանձնաժողովը իր չորրորդ նիստը գումարեց 1936 մայիս 29ին, Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսին Փարիզի պաշտօնատան մէջ, նախագահութեամբ Օֆիսին Ֆրանսական ներկայացուցիչ Պ. Բանի:

Նանսէնեան Դրոշմաթուղթի հայկական բաժնին հասոյթը եղած է, վերջին երկու (այսինքն 1935ի վերջին եւ 1936ի առաջին) եռամսեակներու ընթացքին, 53200 Ֆրանք, որ իբր աւանդ յանձնուած էր Հ. Բ. Ը. Միութեան: Յանձնաժողովը իր վերոյիշեալ նիստին մէջ նկատողութեան առնելէ յետոյ Ֆրանսայի տարբեր Հայ մարմիններուն տեղեկագիրները վերջին անգամ իրենց ստացած գումարին գործածութեան մասին, տրամադրելի 53.200 Ֆրանքը բաշխեց հետեւեալ կերպով.—

1.—	Ազգասիրական - Որբախնամ Միութիւն Մարսէյլի	Ֆր. 13000
2.—	Ազգասիրական Ընկերութիւն Փարիզի Հայոց	11000
3.—	Ազգասիրական Մարմին Լիոնի	5000
4.—	Հայ Ազգասիրական Միութիւն Վալանսի	2000
5.—	Փարիզի Հայ Տիկ. Միութեան Հ. Կարմիր Խաչի Օգ. Մասնաճ.	3000
6.—	Փարիզի Հայ Տիկ. Միութեան Որբերու Օգն. Մասնաճիւղ	2000
7.—	Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Վարչութիւն	3000
8.—	Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւն	1800
9.—	Անարատ Յղութեան Քոյրերու Որբանոց	1800
10.—	Ռուսահայ Կանանց Միութիւն	1800
11.—	Նախկին Պատերազմիկ Հայ Սպաներու Միութիւն	1500
12.—	Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն	1500
13.—	Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութիւն	1300
14.—	Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւն	1500
15.—	Ֆրանսական Բանակի Հայ Կամաւորներու Միութիւն Մարսէյլի	1500
16.—	Զափահաս Որբերու Միութիւն	1500

Ժողովը ի միջի այլոց նկատողութեան առաւ նորակազմ հայ մարմնի մը խնդրանքը բաժին ստանալու Նանսէնեան Դրոշմաթուղթի հասոյթէն, եւ մերժեց զայն, նկատելով որ, ըստ պետական հրամանագրին, այդ հասոյթը պէտք է յատկացուի արդէն գոյութիւն ունեցող եւ որոշ պիտանէի ու գործունէութեան ապացոյցը տուած մարմիններու միայն:

Գաւառէն քաղաքապետի մը խնդրանքին համաձայն, ժողովը նպաստ յատկացուց չքաւոր հայ ընտանիքի մը:

Ռումբ եւ կրակ Պաղեստինի մէջ

Պաղեստինի խռովութիւնները կը շարունակուին: Երկուշաբթի 5 ռումբ նետուեցաւ Գազայի աղջկանց վարժարանին պարտէզին մէջ, վիրաւորուեցան 24 հոգի: Երիքովի ճամբուն վրայ, Արաբները պատնէշ մը կանգնեցին՝ խափանելով հաղորդակցութիւնը: Երբ մարդատար կառքերը հասան, կրակ բացին: Գիշերով անգլիացի զինուորներու ջոկատ մը ղրկուեցաւ, եւ Երուսաղէմէն 5 քիլոմեթր հեռու կրակի բռնուեցաւ Արաբներուն հետ: Անգլիացիները լուսարձակներով երեւան հանեցին Արաբները, որոնք դիրք բռնած էին ընդհ. պատերազմին բացուած թրքական դիրքերու մէջ: Գնդացիրի կրակին տակ եւ զրահապատ ինքնաշարժներով, Անգլիացիները յառաջացան, կատաղի ընդդիմութենէ մը վերջ պարտութեան մատնելով Արաբները:

Արաբներու կողմէ յարձակում մը եւս գործուեցաւ Երուսաղէմի մօտիկ հրէական գաղութի մը վրայ: Կռիւի պահուն սպաննուեցան 3 Արաբներ եւ մէկ Անգլիացի

Իշխանութիւնը արգիլեց արաբ քաղաքապետներու ժողովը, շատերը բանտարգելափակեց տուներու մէջ: Սակայն խռովութիւնները այնքան սաստկացած են, որ կը կարծուի թէ պաշարման վիճակ պիտի յայտարարուի:

Երիտասարդական միացեալ ճակատ

Սպանիոյ մէջ իրարու միացան Ընկերվարական Կուսակցութեան Երիտասարդական Միութիւնը, Համայնավար Կուսակցութեան Երիտասարդական Միութիւնը, Քաթալանի Ընկերվարական Միութիւնը (երիտասարդական), Քաթալանի Պրոլետարական Կազմակերպութիւնը (երիտասարդական): Երիտասարդական այս կազմակերպութիւնները իրար միանալով՝ ստեղծեցին միացեալ ճակատ մը մասնաւոր կանոնագրի մը հիման վրայ:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹԻՖԼԻՍԸ

Խորհ. Հայաստանի մայիս 15ի թիւին մէջ տպուած են Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի որոշումները շինարարական գործը բարելաւելու մասին: Կուսակցական վերին մարմինը կը մատնանշէ, որ Անդրկովկասի մէջ գործնականօրէն չեն իրականացներ համամիութենական կուսկենտկոմի և ժողկոմխորհի փետրուար 11ի որոշումը շինարարական գործի բարելաւման եւ շինարարութեան աժանացման մասին: Շինարարական աշխատանքները կ'ընթանան դանդաղ եւ շինութիւններու արտադրութեան արժէքին մինչ կը մնայ բարձր: Գոյութիւն ունեցող թերութիւնները բառնալու համար, Անդրերկոմը մի շարք հրահանգներ կուտայ Անդրկովկասեան երեք հանրապետութիւններու կառավարութիւններուն եւ համապատասխան մարմիններու:

Անդրերկոմը քննած է նաեւ դպրոցական շինարարութեան ընթացքը եւ գտած է որ այդ աշխատանքը «բացայայտ անբաւարար վիճակի» մէջ կը գտնուի: Այս տեսակէտէն հետաքրքրական է ծանօթանալ Հայաստանի մէջ տարուող դպրոցական շինարարութեան գործին:

Այս տարուան համար որոշուած է Երեւանի մէջ կառուցանել դպրոցական 9 նոր շէնքեր, որոնք պատրաստ պիտի ըլլան օգոստոս 15ին: Ինչպէս Երեւանի պաշտօնաթերթը կը հաստատէ, գործը անկազմակերպ վիճակի մէջ կը գտնուի եւ աշխատանքները կ'ընթանան շատ թոյլ ու դանդաղ: 9 շէնքերէն միայն մէկուն կառուցումը կը տարուի կանոնաւոր կերպով, երկուքին միայն հիմերն են փորուած, մէկուն աշխատանքները բնաւ չեն սկսած, իսկ միւսներն ալ կ'աշխատին ընդհատումներով եւ անկանոն: Պատճառը գործի դէշ կազմակերպումն է, շինանիւթերու եւ ջրի պակասը, անյարմար հողամասեր ու բանւորութիւնը եւ այլն: «Դիրութիւնը այնպէս շարունակել չի կարելի, կը գրէ [illegible] որ, [illegible] ժամկիրառնաւոր ոճրագործութիւն է»: «[illegible] թղթակիցը իրաւունք ունի [illegible] անուանելու դրութիւն մը, երբ դպրոցական շինարարութեան փորձութիւնը ի վիճակի չէ աշխատցնելու օդագնացանը 15 մեթր ելեկտրալարի չգոյութեան պատճառով: Որքան ալ տարօրինակ թուի, որ կառավարական կառուցում մը կրնայ կանգ առնել քանի մը մեթր ելեկտրալարի պակասի հետեւանքով, սակայն իրողութիւն է, որ կը յիշատակէ համայնավար պաշտօնաթերթը:

Դպրոցական շէնքերու շինութիւնը հրատապ պահանջ մըն է Հայաստանի համար, որովհետեւ եղածները չեն բաւեր եւ յարմարութիւններ ալ չունին: Այսպէս, Լենինականի երկաթուղիի բանւորներուն համար կառուցուած են նոր շէնքեր, ուր կ'ապրին 350 — 400 բանւորական ընտանիքներ սակայն նոր բնակավայրը ոչ միայն դպրոց չունի, այլեւ այնքան հեռու է քաղաքէն, որ երեխաներու մեծ մասը «ոչ դպրոց է յաճախում, ոչ մանկապարտէզ»:

Ուրիշ օրինակ մը.— Երեւանի ելեկտրամեքենայական բազմարուեստից վարժարանը կրթական կարեւոր հաստատութիւններէն մէկը կը սեպուի, «սակայն տեղական արդիւնաբերութեան եւ հողային գործավարութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող վէճի ու նրանց կողմից դէպի այս վարժարանը եղած անհոգատար վերաբերմունքի պատճառով, նա դեռ շատ հեռու է իր առաջ դրուած խնդիրները կենսագործելուց»: Զորս տարի է, որ վարժարանին կից կազմակերպուած է գիւղատնտեսական բաժին, ուր սակայն «չեն ստեղծուած ուսման որակը բարձրացնելու ամենատարրական յարմարութիւններն անգամ»: Դպրոցը ապահովուած չէ մասնագիտական առարկաներու դասախօսներով, մինչեւ հիմա կազմակերպուած չեն «ներքին այրման շարժիչների, քիմիական եւ մասնագիտական մի շարք աշխատանոցներ ու վերանորոգման արհեստանոց»:

Գործնական աշխատանքներու համար դպրոցը իր տրամադրութեան տակ չունի ոչ մէկ գիւղատնտեսական մեքենայ: Նոյն կացութիւնը նաեւ դպրոցի մեքենագիտական բաժնին մէջ: Բազմարուեստից վարժարանի երեք բաժիններու 12 խումբերը իրենց տրամադրութեան տակ ունին ընդամէնը հինգ դասարան, իսկ աշխատանոցներ եւ արհեստանոցներ կազմակերպելու համար տրամադրելի սենեակներ չունին:

Մէկ կողմ ձգելով բազմարուեստից վարժարանին մէջ գոյութիւն ունեցող թերութիւնները, հոս արձանագրենք այն փաստը, որ դպրոցի շէնքը փոքր է եւ աշխատանքները կանոնաւորելու համար բաւարար չափով սենեակներ գոյութիւն չունին: Առհասարակ Հայաստանի մէջ դպրոցական շէնքերու մեծ պակաս կը զգացուի եւ շարք մը դպրոցներու մէջ պարապմունքները տեղի կ'ունենան հերթով: Տիրող այս կացութիւնը նկատի առնելով է, որ կրթական նախարարութիւնը ձեռնարկած է դպրոցական նոր շէնքերու կառուցման:

Սակայն, Անդրկ. Երկրային Կոմիտէն Հայաստանի այս տարուան դպրոցական շինարարութեան ծրագիրը կը գտնէ շատ ծաւալուն եւ այդ առթիւ հետեւեալ դիտողութիւնը կ'ընէ.

— «Հայաստանի լուսժողկոմատը, Երեւանի կոմիտէն եւ քաղխորհուրդը թոյլ են տուել դպրոցների շինարարութեան այն նորմաների խախտումը, որոնք հաստատուած են Խ. Ս. Հ. Մ. Ժողկոմխորհի եւ Համ. Կ. Կ. Կենտկոմի կողմից, աւելացնելով դպրոցական շինարարութեան ծաւալը 26 հազար խորանարդ մեթրով եւ հաստատելով այնպիսի նախահաշիւներ, որոնք գերազանցում են Ա. Ս. Ֆ. Խ. Հ. Ժողկոմխորհի կողմից սահմանուած յատկացումների չափից: Անդրերկոմը Երեւանի քաղխորհրդին մատնանշում արեց, որ նա թոյլ է տուել աւելացնել Երեւանում կառուցւող դպրոցների քննարկուող ծաւալը եւ այդ կապակցութեամբ աւելացրել է շինարարութեան պլանային արժէքը: Անդրերկոմը նախազգուշացրեց, որ քաղաքներում դպրոցական շինարարութեան ամբողջ պլանը պէտք է իրագործուի պլանով նախատեսուած յատկացումների սահմաններում եւ նախագծային կարգապահութիւնը խախտելու համար մեղաւոր անձինք խիստ պատասխանատուութեան են ենթարկուելու»...

Անդրկովկասեան կուսակց. մարմնի այս որոշումը վրդովեցուցիչ է եւ անհանդուրժելի: Մանաւանդ որ խնդիրը կը վերաբերի կրթական գործին: Հայաստան 205 հազար աշակերտութիւն ունի, առոր դիմաց անբաւարար չափով դպրոցական շէնքեր, եւ սակայն իրաւունք չունի պահանջին համեմատ նոր շէնքեր շինելու, որովհետեւ Մոսկուայի հրահանգին դէմ են գացած եւ Թիֆլիզի կազմած ծրագրի սահմաններէն դուրս ելած: Վրացի Բերիան եւ Ադրբէջանցի Մուսաբէկով չեն հետաքրքրուիր, որ հայ աշակերտները դուրսը կը մնան կամ խարխլած ու հակաառողջապահական շէնքերու մէջ դաս կ'առնեն: Կը բաւէ որ իրենք հրամայած են այս տարի Հայաստանի մէջ այս չափ դպրոց ունենալ եւ Երեւանի քաղաքապետարանը ոչ մէկ իրաւունք ունի դպրոցական 9 նոր շէնքեր կառուցանելու ծրագիր կազմել: Եթէ այդ աշխատանքները նոյնիսկ բռնկած են, պարտաւոր են դադրեցնել, եթէ չեն ուզեր «խիստ պատասխանատուութեան ենթարկուիլ»:

Թիֆլիսի այս որոշումը ոչ միայն կը խախտէ որ եւ է երկրի պետական ինքնավարութեան տարրական իրաւունքներուն, այլ եւ հիմքին մէջ կատարեալ բարբարոսութիւն մըն է: Երկիր մը, ժողովուրդ մը կ'ուզէ նոր դպրոցներ ունենալ եւ թոյլ չի տրուիր այդ բանը: Արդիւնքն ալ այն մարմինն է, որ ընկերվարութիւն հաստատելու եւ ժողովուրդին ալ երջանիկ, ուրախ կեանք պարգեւելու յաւակնութիւններ ունի, երեւակայեցէք: Երանի Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան յանձնուէր ճշդուէր եւ Հայաստան վերջապէս ազատուէր հայատեաց Թիֆլիսի ճնշումներէն:

Ուրիշ յատկանշական երեւոյթ Ինչպէս վերը մատնանշեցինք, այս տարուան աշխատանքները կանգ են առած 15 մեթր ելեկտրալարի չգոյութեան պատճառով: Հայաստանը պղնձի Խորհրդ. Միութեան մէջ երկրորդ տեղը կը գրաւէ: Հայաստանի պղնձի ամբողջ արտադրութիւնը Խորհ. Միութեան կ'երթայ: Եւ այդ պղնձէն պատրաստուած ելեկտրալարը նոյնիսկ բաւարար չափով Հայաստան չի վերադառնար, որպէսզի 15 մեթրի համար դպրոցի շէնքի կառուցումը կանգ չառնէ: Միթէ՞ սա ողբերգութիւն չէ:

ԱՇՈՏ ԱՐՏԻՐՈՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն [illegible] իրենց գրութիւնները թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible]

ՊԱՐԶ ԴԷՊՔԵՐ ԿԱՆ...

(Պատկեր մը մեր օրերու կեանքէն)

Պարզ դէպքեր կան յաճախ որ կը զատուին առօրեայ իրենց նման բաներէն, յիշողութեան մէջ կ'աճին ու կը հասուննան, կեանքի ենթագիտակցական խորքը կերտելով, զգացում ու կիրք կը դառնան եւ կը պարտադրեն որ ուրիշ օր մը խոստովանինք կամ պատմենք ամէնուն:

Ահա ասոնցմէ մէկը:

Ա.

Տուականը չեմ յիշեր, սաչափը միայն որոշ է թէ քանի մը տարի առաջ, ձմրան գիշեր մըն էր: Այդ օրը աշխատանոցի ընկերներէս մէկը, շատ շահեկան գիրք մը, Վարանդեանի Կրօնք եւ գիտութիւնը տուած էր ինծի, յաջորդ օրն իսկ վերադարձնելու խոստումով: Ուշ էր, բայց ես դեռ արթուն կը կարդայի: Երազի ու ժամածումի ոլորտներուն մէջ խորասոյզ՝ ներկան անէացած էր ինծի համար:

Ցանկարծ թըք - թըք ձայն մը եւ ուրիշ ոչինչ: Շուրջս կը նայիմ, դուռ ու պատուհան գոց, սենեակիս քար լռութեան մէջ ոչինչ կը շարժի:

Թըք թըք ձայնը կ'երկրորդէ Դուռն է կը զարնեն: Ո՞վ է, ի՞նչ կը նայ պատահիլ գիշերուան այս ժամուն:

— Ո՞վ էք, ի՞նչ կայ հարցումիս, կանացի ձայն մը կը հեծկլտայ:

— Հասի՛ր, շուտ հասի՛ր, Ղեւոնդը բան մը եղաւ մէկէն ի մէկ, շատ գէշ, հասիր շուտ:

Դէմի սենեակի հայ կինն էր:

Բ.

— Մէկ մէկ անձ բնակելու համար, երկու պարապ սենեակ ունիմ, երկուքն ալ նոյն գնով, բաւ տունին տէրը որ Հայ է:

Ընտրեցի մէկը որ ոչ լաւ, ոչ ալ մեծ, միայն քիչ մը աւելի լուսաւոր էր:

Իրիկուն մը գործէ դարձիս տեսայ թէ միւս սենեակն ալ վարձուած է: Հայ ժամիլի մը եւ տարաղամ ծեր կին մը, երեք թոռներուն հետ եւ ասոնց մայրը: Ընդամէնը հինգ հոգի թխմուած մէկ հոգինոց սենեակին մէջ: Ուրեմն թշուառ ընտանիք մը, առանց այր մարդու:

Քանի մը օր վերջ, հասցէ մը գրելու խնդրանքի առթիւ, յայտնուեցաւ որ Իզմիրի կողմերէն տուն ու կարողութիւն լքած հոս ապաստանած ընտանիք մըն է: Մարդը երեք տարի առաջ, հանքի աշխատանքի միջոցին կը հիւանդանայ ու կը մեռնի, մօրը թողլով այրի մը երեք որբերով:

Ի՞նչպէս ապրիլ եւ ապրեցնել: Հարսն ու կեսուր գործի կը լծուին: Կանուխէն մինչեւ ուշ գիշեր, ռոզ ու ճաշ եփել կարկելով, չոր ու ցամաք ապրուստ մը կը հանեն: Բայց երանի թէ ամէն օր գործ ըլլար, գոնէ կուշտ փորով հաց մը ուտէին խեղճ փոքրիկները:

Ահա ասոնց մայրն էր, որ գիս կը կանչէր յանկարծակի, աճապարանքով: Հագիւ կէս մը հագուած՝ գացի:

Մայր ու կեսուր լացող ու հարցական աչքերնին ինծի ուղղած.

— Նայէ՛, պարոն, Ղեւոնդը բան մը եղաւ մէկէն ի մէկ: Իրիկունը բան մը չունէր:

«Հիմա հոգի կուտայ, կը մեռնի», բոկոտ պատանեկի պէս դիզին, ժեռկըլի պէս անշարժ եւ անդայ ժանուկ մը գերկս տուին, որուն փոքր ինկած մութ աչքերը ինծի ալ հրապէս պաղ սարսուռ մը ազդեցին:

Մի վախնաք, ուշաթափ եղած է, հիմա կ'արթննայ ըսի, ընդհանուր յուզումը սանձելու մտքով: Բայց ի՞նչ կրնայի ըսել: Բժիշկ չեմ, ոչ ալ տարիքոտ փորձառութիւն ունիմ:

— Գացէք տանտէրը կանչեցէք, տարիքոտ մարդ է, աւանդ բաներէ կը հասկնայ, ըսի, ժամանակ շահելով բան մը կարենալ մտածելու համար:

Մանուկը անկողնին վրայ դրի, սենեակին մէջ միակ անկողինը ամէնուն համար, ուր միւս երկու փոքրերը պառկած բայց արթուն, զարմացած անձկութեամբ ինծի կը նայէին:

Մինչ այդ նկատեցի հիւանդին դէմքի պրկումը թուլցած էր արդէն: Ուրեմն հոգեվարք չէ եւ ազդկնալու յոյս կայ:

— Մի վախնաք, վտանգաւոր չէ, կուրծքին հագուստները թուլցուցէք եւ պատուհանը բացէք, որ սենեակին օդը փոխուի:

«Այս իրիկուն ի՞նչ կերաւ» հարցումիս մեծ մայրը պատասխանեց.

— Ո՛հ, շատ բան չկերաւ, երկու չաղանակ եւ պզտիկ նարինջ մը:

Մէկ կողմէ ինքնիրենս մտածելով թէ օդի պակասէն կամ անօթութենէն մարած է թերեւս, հարցուցի.

— Ծաւը կը բռնէ՞, մարելու հիւանդութիւն ունի՞, ուրիշ անգամ ալ ասանկ բան պատահա՞ծ է այս տղուն:

Մեծ մայրը չուարած «այո - ոչ» բաներ մը կ'ըսէր, երբ տանտիրոջ կինը ներս մտաւ:

Գ.

Դասագիրքի մը մէջ, քով քովի երկու դիմանկարներ կան: Մին կը ներկայացնէ ժուժկալ տիպարը, միւսը խմանը: Մին կը յիշեցնէ գարունը կանանչ եւ արեւոտ, միւսը հեղեղէն ու փոթորիկէն աւերուած դաշտ: Այս մտքերը արթնցուցած էր իմ մէջս, տանտիրոջ տեսքը, առաջին հանդիպումիս: Իրապէս վերջը լսեցի որ «բագասի տաճարին ջերմեռանդ խնկարկող էր»:

Բայց ի՞նչպէս դրամ է ունեցեր, այդ չեմ գիտեր:

Իսկ իր կինը կծծի եւ կեղծաւոր, պտտող եւ ստախօս, թափառական բոշան կը յիշեցնէր, որ թէեւ նստակեաց դարձած, բայց եւ այնպէս կը պահէ իր բարքերն ու արհեստը: Աշմայեկ (Ոսպան) չինել, սուրճի գաւաթին մէջ բախտ նայիլ, աղի ու մկրատի վրայ աղօթելով հիւանդին չար ոգիները վանել: Եւ այս ամէնը փողի համար չէ, այլ փառքի, քանի որ տուն ու դրամ ունին այսօր:

Ահա այս կինն է որ ներս մտաւ գիրք մը, մկրատ մը եւ քիչ մը աղ բռնած:

Աւետարանն էր, տուաւ որ կարդամ: Կարդամ բայց ո՞րտեղէն: Աւելի շատ ինքը եւ իր ձեւերն են որ ուշադրութիւնս կը գրաւեն: Մկրատը հիւանդին վրայ պտտցուց եւ անոր կուրծքին վրայ դրաւ խաչաձեւ: Աղն ալ պտտցուց, մրթմրթալով փչեց ու հիւանդին վրայ ցանեց: Աղօթեց ու յօրանջեց, լուռ եւ ընդհանուր անձկութեան մէջ: Բայց երբ չար ոգիները վանելու համար նորէն յօրանջեց ու փնտռեց, մինչ այդ զզուած խնդութս պոռթկաց:

Իր բարկացայտ նայուածքէն երեւցաւ միւսներուն աղարմած ու զարմացած դէմքերուն: Գիրքը գոցեցի վար, երբ հիւանդը թարմ օդին ու անուշին մէջ... աչքերը բացած էր արդէն:

Փ. Տ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՀՕԿԻ ՓՏԱԽՏԱՒՈՐ ԿԱԶՄԻՆ

—.—

Հօկի Ֆրանսայի շրջանի բողոքող կոմիտէին պաշտօնաթերթը, Ակօս, իր առաջնորդող սիւնակին մէջ (6 յուլիս), «Պատմական համագումար մը» խորագրին տակ այսպէս կը պատմէ այն կռիւները, որոնք քայքայեցին փտախտաւոր այդ կազմակերպութիւնը.—

«Տարի մը անցաւ արդէն մեր այդ պատմական Երդ համագումարէն: Հոն են Ֆրանսայի բազմաթիւ մասնաճիւղերու ներկայացուցիչները բացի քանի մը փոքր մասնաճիւղէ: Հոն են նաեւ «Զօրագիծ» մասնաճիւղի պատգամաւորները, բայց այս անգամ առանց վճռական ձայնի: «Լուծուած» էր Լիոնի Զօրագիծ մասնաճիւղը: Թափուր մնացած էին այդ օր իր ներկայացուցիչներու աթոռները եւ դուրսը, միայն դուրսը՝ միջանցքին մէջ դեգերելու «պատիւն» եղած էր անոնց, ճիշդ այնպէս, ինչպէս եղած էր վտարուած եւ կախակայուած հօկեան ընկերներուն, որոնք եկած էին այդ պատմական ժողովին ունկնդիր ըլլալու, իրենց բողոքի եւ զայրոյթի խօսքն ըսելու:

Վրդովմունքով լեցուն էր այդ համագումարը: Անդրադառնալ այդ պատմական օրուան, կը նշանակէ քրքրել յուզումնալից ցաւումները: Զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնը:

Հօկը իր յետագայ գործունէութեան ճակատագիրը կը սպասէր այդ ժողովէն: Կատարեալ պարզութիւն, շիտակութիւն եւ հեռատեսութիւն կը պահանջէր տիրող մթնոլորտը: Սակայն ոչ մէկ գնահատելի քայլ այդ ուղղութեամբ: Վիճաբանութիւնները տակաւ կը սաստկանան եւ կրքերը աւելի եւս կը խորանան:

Պատգամաւորները կը սպասեն որ Կեդր. Վարչութիւնը իր վերջին խօսքը ըսէ: Բայց ոչ, ան կիրքերը հրահրողի դերին մէջն է: Ոչ միայն կը ջանայ «արդարացնել» իր քայլերը, այլ եւ կը պնդէ թէ՝ բոլ Գլխ. Վարչութեան ցուցմունքներուն, աւելի եւս պէտք է խստացնել եւ ուժեղացնել հարուածը՝ ընդդէմ անոնց որոնք կ'ուզեն քննադատել Կեդր. Վարչութեան գործունէութիւնը...

Ոտքի կը կենայ մեծամասնութեան տեղծ եւ Հօկի Կեդր. Վարչութեան փոխ - նախագահ՝ Ա. Խոճաեան, որ մինչեւ այդ պահը խոր լռութեամբ կը հետեւէր վիճաբանութիւններուն:

—«Սուտ էք դուք, սուտ էք դուք, դուք սուտէք սուտ [illegible] բացատրել չէ ժողովրդական քանասեղծը, խօսքն ուղղելով Կեդր. Վարչութեան զեկուցաբեր՝ վարիչ քարտուղարին:

1896Ի ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԵԾ ԴԷՊՔԵՐՈՒ 40ԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻ

Ու երբ ձախ թեւը յոգնէր, նա մի վարժ շարժումով սուրին բարակ կապը կը պտտցնէր մէջքին շուրջ, ու աջ ձեռքին կը փոխանցէր սուրին երախակալը: Ու այդ տաժանելի պայմաններով, նա իր երկար ու մերկ սուրը հասցուց մինչեւ Վերին - Վարագ եւ ամէն անգամ, որ աչքս անոր տապանքը կ'առնէր, մէջքիս բեռը կը թեթեւնար:

Կիրակի առաւօտ մինչեւ կէսօրին, ես յաճախ հանդիպեցայ Միհրանին, երկար ու մերկ սուրը միշտ ձախ ձեռքով մինչեւ ուսը բարձր պահած՝ բազմութեան մէջ կը շրջէր հպարտ, հպարտ՝ իր երկար սուրին համար, հպարտ՝ իր ձեռքով թշնամիէն խլած այդ զէնքին համար:

Կիրակի առաւօտեան շատ մեծ եղաւ զարմանքս, երբ տեսայ որ հետղհետէ Վերին - Վարագ լեցուեցաւ. Այգեստանի համարեա ամբողջ երիտասարդութիւնը, զինուած կամ անզէն, ապա ինծի նման բազմաթիւ պատանիներ եւ մինչեւ անգամ ծերեր:

Ահա իմ հօրեղբայրները երեքն ալ, — Թովմաս, Ռուբէն եւ Աշարոն: Ահա մեր բոլոր հարեւանները՝ Ոէս - Մելիքի Նշանն ու իր եղբայրը Տիգո, Մանդակունեան Մարտիրոս (իմ ամէնօրեայ խաղընկերներս), Նալբանդ Խաչիկը, Նալբանդ Գարեգինը եւն. եւն., եկան նաեւ Թութունճեան կոյրիլները՝ Աւետիս, Տիգրան ու Մելքոն, Զթճեան առիւծ Արշակը իր յաղթ մարմնով: — Տէր Աստուած, էլ ո՞վ է մնացեր Այգեստան: Ասոնք էլ ահա մեր զինուոր - ուսուցիչները՝ յաւէտ անմոռաց Ցոլակ Սմսարեանն ու Բարսեղ Տ. Բարսեղեանը եւ անոնց անբաժան ընկեր՝ Մարգար Նալբանդեան: Նաեւ բազմաթիւ ինծի անծանօթ խմբապետներ ու զինուորներ, որոնց առաջին անգամն էր, որ կը հանդիպէի: Ահա Տիգրան Տէրօեանն ու Սարկաւագն իրենց [illegible]կաններով: Ահա Թանգարաչեան Համայեակը, Մուշեղը, Վարդանը, Հաճին, Ցարհատը, Հիւսեանները, Շալճեանները եւն. եւն., բոլորն էլ թարմ, կորիճ, ծաղիկ երիտասարդներ, մէկը միւսէն աւելի վառվռուն ու խանդավառ: Նորէն եկան ծանօթ դէմքեր: Տէլողեան երեք պարթեւ եղբայրները, Միրիջանեանը, Սապոնճեան Ներսէսը, Արամիչեան Սեդրակը, Բարաղամեան եղբայրները, ապա եւ վերջապէս իմ ազիզ ախպէր Գարեգինը: Երբ մօտեցայ անոր, այդ օրուան վիճակովս, առանց կօշիկի, եւ հրացանիս ու կապար փամփուշտներու բեռան տակ ընկճուած, քրտնաթոր ու փոշիի, ցեխի մէջ կորած, չէր ուզեր իր աչքերուն հաւատալ:

— Վա՛յ Բլուտաձկան, դու ի՞նչ գործ ունիս այստեղ, բացադանչեց, կարեկցաբար:

— Հապա ի՞նչ անեմ, ով էր մնացեր, որ ես էլ մնայի:

— Իսկ եղբայր Յովհաննէ՞սը, իսկ մեր հա՞յրը:

— Ես զանոնք տունը թողուցի:

— Բեռ ի՞նչպէս բաց թողին:

— Գաղտնի փախայ:

Սակայն մենք տեղեկութիւն չունէինք, որ նոյն առաւօտեան, մեր մեծ եղբայր՝ Յովհաննէսն էլ լեռն էր ապաստաներ, երբ Մր. Բէյնըլտս՝ ամերիկեան միսիոնարը եւ Մր. Ուիլիըմ՝ անգլիական հիւպատոսը տղամարդիկը ջոկելով դուրս էին հաներ ամերիկեան շրջանակէն, յեղափոխականներ փնտռելու պատրուակով: Իսկ հայրս աւելին բնաւ չէր հեռացեր, վճռած լինելով քրտինքով կառուցած իր տան մէջ մեռնիլ:

Գարեգինը ձեռքէս առաւ երկփող հրացանը եւ մէջքէս՝ կապարներով լեցուն տոպրակը, ցոյց մը վրըլիկ գանելով, ամէնայն հոգացուց, վրայ - գլուխս թափ տուաւ գթոտ մօրս նման, հագուստներս կարգի բերաւ ու պատուիրեց որ իրմէ բնաւ չհեռանամ: Իր կայանը ինծի ցոյց տուաւ, որ պատսպարւած մը ունէրն էր եւ որտեղ լեցուցեր էին իրենց խմբի ամբողջ իրերը: Այնտեղ ընկայ յոգնած ու ճնշեցայ արեւին տակ: Ամբողջ գիշերը քալեր էի քնոխ տակ, Այգեստանէն Զիտթճուկը, անկէ ետեւ էի խոր գեղին, ապա կրկին բարձրացեր էի Վերին Վարագ, առանց երբեք կօշիկի վրայ դնելու:

Քաղցր մրափիս մէջէն յանկարծ գիս արթնցուց ընկերս Մարտիրոսը եւ ինծի մատնացոյց ըրաւ երեք հոգի, որոնք առանձնացեր էին այլքի մը բերանը եւ կը խորհրդակցէին շատ լուրջ ու մտախոհ: Ի՞նչքան դող մնացի, որ բախտն ունեցայ մեր երեք պետերը միանգամայն տեսնելու: Աւետիսեան իր կարճ ծօրուքով ու աղնուական դէմքով, իմ վրայ Եւրոպացիի տպաւորութիւն թողուց: Մարտիկը համեմատաբար շատ ջահել էր, գուցէ հագիւ քսանհինգ տարու, սեւ, դուրս մազերով ու փոքր վառվռուն աչքերով, նա գիւղացիի տարազով էր: Իսկ Պետոն, որու մասին լսած առասպելական պատմութիւններս վիպական հմայք մը տուեր էին մարդուն մէջ, կարծես վաղուցուան ծանօթս լինէր, իր ծանրախոհ ու բարեհոյն դիմագծով:

Երկար չտեւեց խորհրդակցութիւնը: Դեռ կէսօր չեղած տեսայ որ Մկրտիչ Աւետիսեանը առաջ անցաւ իր ընկերներուն հետ, ուղղուեցաւ դէպի Վարագ, ու ամբողջ Արմենական երիտասարդութիւնը անոնց հետեւէն: Անոնց հետ մեկնեցան նաեւ բազմաթիւ անզէններ ու պատանիներ, որոնք տեղեկացեր էին, որ Դաշնակցականներն ու Հնչակեանները զիրենք չեն տանելու: Առջեւէս անցաւ նաեւ դասընկերս՝ Միհրանը միշտ իր մերկ սուրը ձեռքին:

— Մնաս բարով, Արմենակ, բաւ ինծ, գիտեմ որ մեզ հետ չես գալու:

— Սուրդ ի՞նչպէս պիտի արձակես ու գործածես, Միհրան ջան:

— Կը տեսնե՞ս, այս հանդոյցի ծայրը քաշելուս պէս կը բացուի սուրս, իսկ աջ բազուկս էլ վերապահեր եմ կուռի մէջ գործածելու:

Խեղճ դասընկերս ամէն բան նախատեսեր էր: Կարողացա՞ւ արդեօք, վերջին բոպէին, թշնամիին ձեռքը չիյնալու համար, իր զուգուրացած սուրին վրայ իյնալ...:

Արմենականներու մեկնելով Վերին - Վարագ գրեթէ ամայացաւ, հագիւ քանի մը հարիւր հոգի մնացինք ու քաշուեցանք Կոզպանից սարը, որտեղ մնացինք մինչեւ հինգշաբթի: Երբոր Պետոն ու Մարտիկը տեղեկացան որ Այգեստանը խաղաղեր է, բոլոր անզէններն ու պատանիները վերադարձուցին քաղաք, գիս էլ անոնց հետ: Մնացած 70 զինուածները միայն Պարսկաստանի ճամբան բռնեցին:

Եղբայրս էլ գնաց ...

Երբոր Ս. Բարթողիմէոսի եւ Բագի - Տալի անհաւատալի եւ անապատելի աղէտը պարզուեցաւ, հօրս դէմքին վրայ ժպիտը մեռաւ, խօսքն էլ բերնին մէջ. Միայն յաճախ գիշերները գիս կ'արթնցնէր խոր քունէս ու կը հարցնէր. «Բալա՛ ջան, Գարեգինը վերջին անգամ ի՞նչ ասաց»... Հայրս իր մրմունքը ներսը ձգեց ու կարճ մը ջոցքէն մեռաւ:

Մեծ եղբայրս տարիներով լսացած արցունք թափեց, դուրս տուաւ իր ցաւը եւ հովացուց իր մրմուռը.

Իսկ ես, երեւակայող պատանի, որ եւ է անծանօթ բլուրէ մը կամ նոր տեսած լեռնէն անցնելու առթիւ, կսկծալի պատրանքի կ'ենթարկուէի. ինծի կը թուէր որ ահա իմ ազիզ ախպէրս այս բլուրի գագաթէն կամ այս սարի թեւէն դուրս կ'ելլէ ու ես անոր գիրկը կը նետուիմ թեւարած ու կը փարիմ անոր պարանոցին, կուլամ ու կը ծիծաղիմ անվերջ:

Բայց չեկաւ ու չեկաւ ...

Միայն երազիս մէջ կը տեսնեմ զինքը, մինչեւ այսօր իսկ, իմ ազիզ ախպէրս, միշտ ջահել, նոյն պարթեւ հասակով, քաղցր դէմքով, նորածիլ, բայց անպարփակ ու [illegible] խուր:

Կը տեսնեմ նոյնպէս իմ հնաւոր դասընկերս Միհրանը, որ կը քալէ դպոց սարերէն, ձորերէն, երկար սուրը իր ձախ ձեռքով մինչեւ ուսը բարձր պահած՝ որպէսզի անոր սուր ծայրը գետին չքերէ կամ իր ոտները չվիրաւորէ:

Միհրանը աջ ձեռքն ազատ է ձգեր որպէսզի չյոգնի ու կռուի ժամանակ ուժգին հարուած տայ թշնամիին:

(Վերջ) ԱՐՄ. ՓՈՇԱՐԵԱՆ

Գլխ. Վարչութիւնը միայն վաւարուած ընկերներին եւ լուծուած մասնաճիւղի անդամներին չէ որ քննադատում է, այլ աւելի շատ՝ Կեդր. Վարչութեան ակոն է քննադատում, մինչի չէ կարդում նրա վերջին շրջաբերականը ...»:

Իրարանցում եւ ժխոր, Հայհոյանք, նախատինք եւ ... աթոռ մեծ բանաստեղծի գլխին ..

Ի՞նչ էր այդ պատմական շրջաբերականի բովանդակութիւնը, որ այնքան յայթակղեցուցած էր Հանճարեղ բանաստեղծը: Մեծ իրարանցումի մէջ եւ ատիպողականութեան տակ կը կարդացուէին անոր մէկ երկու հատուածները:

Դժբախտաբար մեր տրամադրութեան տակ չունինք այդ շրջաբերականի (13 ապրիլ 1935) ամբողջականութիւնը, սակայն ունինք գոնէ որոշ լաս մը, որուն Զօրագեղի վերաբերեալ կէտերը կ'արժէ ամփոփ կերպով տալ այստեղ.

. . «Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը նոյնպէս գործեց տակտիկական մի շարք սխալներ, Լիոնի Զօրագեղ մասնաճիւղի վարչութեան հետ ունեցած իր սարսափրելութիւնների ժամանակ: Երբ յիշեալ մասնաճիւղը հրաւիրում էր ընդհանուր ժողովի, քննելու եւ վաւերացնելու համար վէճի չարժանիներ, Կեդր. Վարչութիւնը այդ ժողովի հինգ Նախօրեակին, առանց այլ եւ այլի վերընդունեց նոյն մասնաճիւղից հեռացուած ու կախակայուած անդամներին, որպէսզի ընդհանուր ժողովին մասնակցին: Այսպիսով Կեդրոնական Վարչութիւնը կասկածի տակ դրեց իր անկողմնակալութիւնը, եւ աւելին: Լարեց արդէն բոնկած կիրքերը: Պարզ է, այդ անհասկնալի ու միանգամայն անտեղի կարգադրութիւնը պիտի դժուարացնէր վէճի հարթումը: Կեդր. Վարչութիւնը գործեց երկրորդ կոպիտ սխալը, բուն ընդդիմութեան բախելով ընդհանուր ժողովի որոշ տարրերի կողմից, դժուարութիւնները հարթելու աւելի մեղմ չգտաւ, եթէ ոչ լուծել ամբողջ մասնաճիւղը:

«Մեր ղեկավար օրգանները, Կեդր. Վարչութիւնները, կարծես թէ սխալ են դարձրել մասսայական արտաքսումները, ինչպէս ցոյց են տալիս Լիոնի մասնաճիւղի ցրումն ու Հարաւային Ամերիկայի Հօկից դուրս մնացող 41 ընկերների պարագան ...»:

Այս տողերէն յետոյ, Գլխ. Վարչութիւնը որոշ դիտողութիւններ կ'ընէ նաեւ մասնաճիւղերու անպարտաճանաչութեան մասին, եւ կ'անդրադառնայ մասնաւորաբար Զօրագեղի վարչութեան «կեդրոնախոյս» ձգտումներուն:

Սակայն ո՞վ, ո՞վ բաւ վերջապէս որ եթէ այս տողերը կարդացուէին հինգ համագումարի սկզբնաւորութեան, երբ դեռ կիրքերը բոնկած եւ առելութիւնները խորացած չէին, ամէն մէկ Հօկեան, նոյն իսկ անհաշտ ու յախուռն բողոքողը չպիտի խոնարհէր այդ գերագոյն վճռին առջեւ:

Բայց 3—4 օր համագումարը տատանում է եւ տատանում դէպի փոթորկայոյզ վայրութեան առաջնորդելէ վերջ, հայկաղրանքի տակ կարդացուած այդ քանի մը տողերը, ուրիշ միտում չունէին եւ չէին կրնար ունենալ, եթէ ոչ անգամ մը եւս կը փաստէին մեր նոյն արդար դիտողութիւնը թէ, Կեդր. Վարչութեան կարգ մը անհատները, իրենց անձնական փրեստիժը աւելի կը գերադասէին, քան կազմակերպութեան ընդհ. շահերը:

Այսօր, երբ այդ խռովայոյզ օրերու առաջին տարեդարձին առթիւ կը ստիպուինք գրի առնել այս տողերը, չենք կրնար անհուն վրդովմունքով չյիշել այն պախարակելի գործունէութիւնը, որ դեռ եւս քաոսային դրութեան մէջ կը պահէ Հօկեան կեանքը: Ինչ խօսք սակայն, որ այդ խառնիճաղանճ արգանդէն ծնած որդին՝ Կեդր. Վարչութիւնը չէր կրնար երբեք յետադային փրկարար դեր կատարել:

Բացարձակապէս ինքնախաբէութիւն է ծուռ քանակէն շիտակ գիծ ակնկալել»:

ՆԱՄԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԷՆ

ՌԸՆՕՅԻ ՄԷՋ ԲԻՆՏԱՐԿՈՒՄ

Սիրելի «Յառաջ»,

Ինչպէս բսած էի առաջին նամակիս մէջ, երեքշաբթի առաւօտ գործի բականը սպասելով բանակցութեանց ելքին: Չորս օր աշխատեցանք եւ այդ չորս օրուան ընթացքին չդադրեցանք մեր ներքին կազմակերպական աշխատանքները, հիմակ այլ եւս մենք Հայերս ալ որ կը գործենք Ռընոյի գործարանին մէջ, քշուած ենք հոսանքէն, եւ կը քալենք մեր միւս ընկերներուն հետ: Աշխատանքի այս չորս օրերը եթէ բսեմ որ եղաւ առաւելապէս Թռուցիկի օր, սխալած չեմ բլլար, Թռուցիկ բոլորին կողմէ: Աշխատանքի աէնտրեան, համայնավար կուսակցութիւնը, ընկերվարական կուսակցութիւնը Թռուցիկներով կ'առաջարկեն իրենց միտանը: Թռուցիկ մը «Խումբ մը Ռընոյի բանուորներ» ստորագրութեամբ որ իրենց գժգոհութիւնը կը յայտնեն ընդհ. Քոնֆին, որ իրր թէ ոչ մէկ բան չահեցուց մեզի: Վերջապէս օրը չորս անգամ Թռուցիկ զանազաններու կողմէ: Այդ չորս օրերու ընթացքին բոլոր արհեստանոցները առանձին առանձին ընտրեցին իրենց ներքին գործերու «կառավարիչները», որոնք պիտի դիւրացնէին գլխաւոր պատուիրակներու աշխատանքը եւ այդ պատուիրակներու միջոցաւ 2 աէնտրեանքէ եւ աշխ. նախարարութենէն կազմուած խառն ժողովին պիտի ներկայացնէին ամէն մէկ արհեստանոցի ներքին երկրորդական պահանջները, եւ երբ հինգշաբթի երեկոյ ժամը 5ին յանկարծ դարձեալ դադրեցուցին աշխատանքը, այս անգամ արդէն պատրաստուած էինք, անցեալ չաբթուան անտեղութիւնը եւ վարանումը չկար, կարծես թէ եղածին կը սպասէինք արդէն: Անմիջապէս պատգամաւորներէ կազմուած ընդհ. ժողովը որոշեց գիշերային սպասումը վերածել հերթի, այնպէս որ այդ առաջին երեկոն բոլոր կիններուն եւ ծերերուն հետ միասին այր բանուորներուն կէսն ալ որոնց մէջ եւ ես ղրկուեցանք մեր տուները, գիշերը անցընելու: Այնպէս որ այդ գիշերուան մասին բան մը չեմ կրնար ըսել: Յաջորդ առաւօտ մեր քարթերը ցոյց տալով դարձեալ ներս ընդունուեցանք մեր բանուոր դռնապաններուն կողմէ: Միշտ միեւնոյն ձեւին մէջ ենք. գործարանը գրաւուած է բանուորին կողմէ, բոլոր չէֆերը եւ տնօրէնները առաւօտեան ներս կը մտնեն, կը պատին մեզի պէս առանց որեւէ գործի խառնուելու եւ երեկոյեան իրենց ժամասւաը քարթերը ցոյց տալով դուրս կ'ելլեն: Ամէն երեկոյ կիները եւ ծերերը ինչպէս նաեւ մնացած գործաւորներուն կէսը տուն կը ղրկուին, եւ այս կեանքը ժամացոյցի պէս: Այս անգամ իրր նորութիւն Ռընոյի Փլաս Նասիոնալի չէնքին ճակատը երկու կողմը կարմիր դրօշակին եւ եռագոյնին ներքեւ չեմ գիտեր որոնց կողմէ կարմիր ներկով մուրճ-մանգաղը գծուած է: Ներքին կեանքը կանոնաւոր է ու համադարտ, անցեալ չաբթուան պէս ուտելիքի, հացի եւն.ի խնդիր չկայ, այս անգամ արդէն կարգապահութիւնը եթէ ոչ կատարեալ գոնէ գոհացուցիչ է: Դուռներուն առջեւ խճողում չկայ, բոլորը քաշուած իրենց արհեստանոցները, իրենց ուզած ձեւով կը զբաղեցնեն: Ուրբաթ օրը քանի մը հայ ընկերներով պտոյտ մը ըրինք շատ մը արհեստանոցներ, ամէն տեղ տեսակ տեսակ խաղեր, հոս աչքակապուկ, հոն սրտուրութիւնք, գիրի, գնդակ, թղթախաղ, նշանառութիւն, մինչ երգեր: Գրեթէ ամէն տեղ պարեր, «Իլ Սըկէնի մէջ դեռ նոր շինուած շէնքի մը բաց հրապարակը ամբողջ ամբոխ մը նուագի ընկերակցութեամբ «Պրըթոնեներու պարը կը պարէ, որ շատ տպաւորիչ է:

Բանուորներու մէջ ընկերասիրութիւնը, մէկզմէկու հանդէպ յարգանքը խրախուսիչ է, ամէն մէկ ճաչի ժամին արհեստանոցին ներքին կառավարիչը բոլորին կը հարցնէ թէ արդեօք ուտելիքի եւն.ի պէտք ունի՞ն: Եթէ այո, անմիջապէս որ եւ է ձեւով կը հայթայթէ:

Երէկ գիշեր գիշերելու կարգը մեր խումբին էր: Ժամէն յետոյ երբ նստած T. S. F.ը կ'ունկնդրենք, առաւօտեան եկաւ որ վարի յարկը ներկայացում կայ եւ մեզ կը հրաւիրեն: Վար իջանք եւ ահա ահագին բազմութիւն հաւաքուած, դեռ նոր շինուած շէնքի մը բաց հրապարակը մատի կ'ընէ Փաբրիգէն եկած համայնավար թատերասէրներու երկսեռ խումբին երգերն ու արտասանութիւնները, որոնք բոլորն ալ բանուորական ու հակաֆաշական են: Սա կը տեւէ մինչեւ 11: Ցետոյ կուգայ սինէման: Ժամը 1 է, հազիւ վերադարձունիս վրանիս առած գլուխնիս ալ չոր գետնին քիչ մը մրափելու վրայ ենք: Ցանկարծ ահազանգ մը—կը պոռան «ամէն մարդ վար, դուռներուն առջեւ»: Ամէնքս առանց բացատրութեան դուռներուն առջեւ ենք: Սակայն, ի՞նչ կայ,—ոչինչ, մեր տեղերը կը վերադառնանք: Յաջորդ առաւօտ ընդ. Դուիթը կը պատմէր որ իրր թէ 10 թիւ դրան պահապանները պատին ետեւ դուրսի կողմը ստուերներ կը նշմարեն եւ կարծելով «Քռուա տը Ֆէօօի կողմէ կազմակերպուած յարձակումի պատրաստութիւն մը», ահազանգը կը հնչեցնեն: Ցետոյ սակայն կը հասկցուի որ այդ ստուերները երկու անմեղ սիրահարներ են, որոնք այդ ուշ գիշերին ալ ուրիշ յարմար տեղ չգտնելով հոդ՝ շրթունք շրթունքի եկեր են: Չեմ գիտեր թէ որքա՞ն ստոյգ էր այս պատմութիւնը:

Այս առաւօտ մեր տան պէս ելանք, լուացուեցանք, խումբ խումբ հերթով դուրս ելանք մեր սուրճերը խմելու: Իմ ընկերներս իրենց թերթերը առին եւ ես սպասեցի «Յառաջ»ի ցրուիչին՝ Գ. Աւետիսին, «Յառաջ» առի եւ մըտանք ներս, «կասնք մեր սովորական կեանքը, կ'ուտենք կը խմենք եւ կ'ըսենք թէ «յետոյ ընդ. Ռընոն պիտի վճարէ»:

Այսօր կէսօրէն ետք ունեցանք մեր արհեստանոցի ընդհ. ժողովը նախագահութեամբ մեր պատգամաւորին: Այդ ժողովին մէջ իրաւասութիւն տըւինք մեր պատգամաւորին որ իրենց ժողովին մէջ ներկայացնէ մեր պահանջները իրենց նուազագոյն եւ առաւելագոյն չափով:

Կէս օրուան ճաշէն յետոյ մեքենային առջեւ նստած մեր «Յառաջ»ին համար այս նամակը կը գրեմ, մինչ մէկ կողմս խումբ մը բանուորուհիներ կը նկարուին, միւս կողմը երկսեռ խումբ մը գինեխղդան չուրջ հաւաքուած քէյֆ կ'ընէ, T.S.F.ը պարի եղանակ մը կը նուագէ: Իսկ ուրիշ տեղեր գոռացող մեքենաս, լուռ, անշարժ, պաղ պաղ երեսս կը նայի եւ չի կրնար հասկնալ թէ «բանը ինչումն է»:

Այս երեկոյ ժամը 6ին դուրս պիտի ելլեմ տուն երթալու համար: Վաղը նորէն պիտի վերադառնամ, մեր հասարակապետութիւնը կիրակի միրակի չի ճանչնար:

Այսպէս ուրեմն, սիրելի «Յառաջ» կը տեսնես որ մենք ալ արդէն կարասանին ենք խառնուեր եւ համարձակութիւն ունինք բոլորին հետ գոչելու. «Այդ մենք ենք գալիս»:

Գ. ՎԱՐԴՈՒՆԻ

Լէյլա Գեորգեանի պարի երեկոյթը

—•—

Այսօր, հինգշաբթի երեկոյ, Փլէյէլի խոշոր սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ նշանաւոր պարուհի Լէյլա Գեորգեանի պարի երեկոյթը, դաշնակի, թմբուկի եւ դափի ընկերակցութեամբ եւ մասնակցութեամբ Օփերա-Քոմիքի երգչուհի Լէյլա Պէն Սէտիրայի եւ Սիֆան-Կոմիտաս երգչախումբի՝ Արայ Պարթեւեանի ղեկավարութեամբ: Լէյլա Գեորգեանի դաշնակահարն է երաժշտագէտ Գ. Մ. Նաքար (քրիստոնեայ արաբ), որ մի շարք արաբական եւ արեւելեան պարի եղանակներ դաշնաւորել է եւրոպական նուագախումբի համար եւ ինքը նուագում է արեւելեան եղանակները մեծ հմտութեամբ եւ հարազատութեամբ:

Քրտական յայտնի Գեորգեանի ծնունդն է Լէյլան, աղջիկն է ծանօթ Աբդիւլ Րըզաքի, որին Թուրքերը պատճառովը յետոյ դաւադրաբար սպաննեցին Վանի մէջ: Իսկ մայրը Վիէննա է: Ինքը Լէյլա Գեորգեանը եւրոպական կրթութեամբ երիտասարդ կին է, խակական պարուհիի վայելուչ կազմով, միջակից բարձր հասակով: Միանգամայն զերծ է մի շարք արեւելեան եւ մանաւանդ Թրքական պարուհիների մարմնի գռեհիկ շարժումներից: Իւրաքանչիւր պարի համար ունի յատուկ արեւելեան շքեղ տարազ: Իր պարերի գլուխ գործոցը կարելի է համարել Տիւրքիների պարը, որի մէջ ի յայտ է գալիս իր արտիստական բարձր կարողութեամբ: Եւրոպական պարուհիներու նման իր շարժումները կիրթ են, համաչափ եւ իւրաքանչիւր շարժում ձգռուած, այսինքն, իր պարերի մէջ ոչ մի փափախութիւն չի մացնում, ինչպէս սովորութիւն է առհասարակ արեւելեան պարերի մէջ: Մի խօսքով եւրոպական խառնուող պարուհի է եւ գործոն մասնակցութիւն ունի Փարիզում տեղի ունեցող փրոֆէսօրների սալոններին: Եօթը տարի է ինչ իւրայատուկ սքանչելի պարերով փայլում է Եւրոպայի եւ Հիւսիս. Ամերիկայի խոշոր բեմերի վրայ:

Բ. Օ.

[illegible] ԳԱՂՈՒԹԸ

ԶՈՄՈՌՆԻՔ ԴԷՊԻ ԺԸՆԵՒ

ՎԱԼԱՆՍ.— Այսօր 6 յունիս տեղի ունեցաւ Վալանսի Զ.Ո.Մ. մարզականին Ա. արշաւը դէպի Ժընեւ: Շաբաթներէ ի վեր վարչութիւնը լծուած էր աշխատանքի, գործը յաջող ու ներկայանալի վերջացնելու նպատակով: Այս արշաւին ինչ աստիճան լուրջ ըլլալը գիտեն միայն անոնք, որոնք եղած են այս կարգի աշխատութեանց մէջ: Մեկնումը տեղի ունեցաւ Վալանսի Շարիէր արքայական ինքնաշարժով, օթօքար մը արդիական ու շքեղ: Օթօքարին ճակատը կը զարդարէին երեք դրօշակներ անկիւն կազմած նուրբ մետաքսէ երիզուած տակօնդ թելերով, աջ կողմը ռուսիւբիական, ձախը Ֆրանսական, իսկ մէջտեղը գեռեղուած որբերուն այնքան սիրելի հայկական եռագոյն դրօշը:

Ժամը 12.30ին օթօքարը կը հասնի որոշուած ժամադրավայրը, Սալ տը Ֆէթի հրապարակը, ուր քանի մը վայրկեանէն, սկսաւ խռնուիլ բազմութիւնը, Վալանսի հայութիւնը 10 տարուան ընթացքին չէր տեսած այսպիսի բան մը: Արշաւին մասնակցողներուն թիւն էր 30, երեք եւս պիտի միանային Թոմանէն: Կէս ժամէն աւելի տարագիր հայութիւնը հետաքրքրութեամբ կը դիտէր իր նման տարագիր եռագոյնը, որ քանի մը ժամ վերջը պիտի ծածանէր ազգերու ժողովքատեղ Ժընեւին մէջ: Ժամը մէկին մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ, տեսարանը յուզիչ էր եւ պատկառանք կը ձգէր դիտողին վրայ. եւ ահա սկսան գլխարկներն ու թաշկինակները ճօճիլ օդին մէջ: «Յառաջ նահատակ» քայլերգով սկսաւ շարժիլ ինքնաշարժը կարելով Վալանսի մեծ ու փոքր պողոտաները, հիացման մատնելով մայթերուն վրայ անցորդները: Այս առթիւ անարդար պիտի ըլլար չյիշել Զ.Ո.Մ.ի եւ Զոմի մարզականին Վալանսի լաւագոյն վարիչները, Գ. Գ. Վաչրամ Գայիկեան եւ Երուանդ Տէր Ղուկասեան, որոնք ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս ոչինչ խնայեցին դիւրացնելու համար արշաւին յաջողութիւնը:

Սուրիանդալ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՓՈՆ Տ'ԹՕՆԱՅԻ ՄԷՋ

ԱՐՏԷՇ, 7 Յունիս.— Կիրակի «Կորիւն» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ աջակցութեամբ Վրէժ խումբի, տօնեցինք Մայիս 28ը, Հայաստանի Հանրապետութեան 18րդ տարեդարձը:

Ազատատենչ հայութիւնը, 8—10 քիլ., շատեր ոտքով, ուրիշներ օթօպիւս վարձելով եկած էին օրուան տօնին իրենց յարգանքի բաժինը բերելու:

Գրադարանի սրահը ճեղքելու չափ լեցուած էր:

Օրուան նախագահը կարճ բացատրութեամբ մը «Մեր Հայրենիք»ով բացաւ հանդէսը: Երգը յոտնկայս լսուեցաւ:

Արտասանեցին Եղաշատուր Ազոեան եւ Մովսէս Բարխեան: Երգեցին ընկերուհի տիկ. Լուսին Կարապետեան, Օր. Արուսեակ Քիրէճեան եւ Լուսավարդ Բարխեան եւ բոլորն ալ արժանացան ծափերու:

Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկեր Հրանդ Սամուէլ, որ տեղեկութիւններ տուաւ Հայոց յաղթական իշխանութեանց մասին, մինչեւ Թուրքեանց իշխանութեանց անկումը եւ ազատագրական պայքարը, որ յանգեցաւ 1918 Մայիս 28ին:

Եզրակացնելով բսաւ.— Եթէ հայ իրականութեան մէջ գոյութիւն չունենար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, կարելի չէր եւ գոյութիւնը ներկայ Հայաստանին որ սահմանուած էր կամուրջ մը դառնալու Թուրք կառավարութեան դէպի Ազրբէյճան ինչպէս կը թելադրէ «Թուրանական նրազը»:

Օրուան նախագահը հանդիսականներուն շնորհակալութիւն յայտնելով, «Մշակ բանուորով» փակեց հանդէսը:

Ցետոյ ունեցանք ընկերական ժողով եւ մեր շարքերուն վրայ աւելցաւ նոր ընկեր մը որ ընկ. Հ. Սամուէլի կնքահայրութեամբ կատարեց իր երդման արարողութիւնը: Ժողովը փակուեցաւ ժամը 6ին.

Ահա նոր ընկերոջ արտայայտութիւնը.— Մինչեւ հիմա Հ. Յ. Դ. շարքերուն մէջ չմտնելուս պատճառը այն էր, որ կ'ըսէին թէ Դաշնակցութիւնը Հայաստան չի սիրեր, եւ անոր թշնամի է: Հոս բանախօսը բսաւ որ Հայաստան Դաշնակցութեան տարն է, մարդ իր տնէր կը մտնայ, բայց իր տարը չի մտնար, ես ալ կ'ուզեմ ըլլալ մէկը անոնցմէ, որոնք իրենց տարոջ համար կ'ուզեն մեռնիլ:

Մարգար Բարխեան

Երգեր ձայնապնակի

ԱՐՏԷՇ.— Երիտասարդ երաժիշտ Ա. Միլքոնեան այցելեց մեզի եւ գրի առաւ Մշեցիներու հարսանիքի ամբողջական երաժշտութիւնը, ինչպէս նաեւ Տարօնի շրջանի կարգ մը մեներգները, 25 կտոր: 7 պարերգներ, Փեսազովաճ, Շորոր, Ճիթլխաղ, Եաբրմ Գօրանի, Ճիթլխաղ Թեթեւ, Տռբիկօ, Մըյըրօէ, Փափուռի, Թոնոցի, Հալուի զովաճ, եւ երեք մեներգներ:

Վերոյիշեալ կտորներէն մաս մը արդէն Յառաջի մէջ երեւցած են: Միլքոնեան միայն երաժշտութիւնը գրի առաւ, կորուստէ փրկելով հայ ժողովրդական այս երգերը: Եղանակները երգեց տողերս գրողը:

Մարգար Բարխեան

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ

Լեհաստան քանի մը տարիէ ի վեր կ'աշխատի ուժեղացնել իր ռազմական ու առեւտրական տորմիղը: Իր առեւտրական նաւատորմը որ անցեալ տարի 70.000 թոն էր, բարձրացաւ հարիւր հազարի, Փիլսուտսքի շոգենաւով: Նոյն ժամանակ նաեւ մէկ ալ շինուելու վրայ է Իտալիոյ մէջ: Իր ռազմատորմը քանի մը թորփիլանաւ, թորփիլահալած, ականախոյզ, եւ ընդանօթակիր է, բայց Հոլանտայի մէջ կը շինուին ընդծովեաներ ու ականախոյզներ.

Հակառակ իր նիւթական վիճակին, Լեհաստան կ'աշխատի կազմել նաւատորմ մը որ կարենայ դիմադարձել խորհրդային տորմիղին, Պալթիկի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

«Մեր բախտէն ծովը զարմանալիօրէն խաղաղ էր: Կղզիի արեւելեան ծայրը հասած՝ ցամաքէն կը բացուէինք եւ նաւակի քիթը կ'ուղղէինք դէպի Հայոց-Ձոր, Անգղայ գետաբերանը: Բաւական մը հեռացած էինք երբ հեռուէն յստակ կերպով լսեցինք չէփորի մեռնող ելեւէջները եւ իրարու յաջորդող համազարկերը, որոնք կղզիի չորս բոլորը կը փայլատակէին՝ լուսաւորելով առագաստանաւերը: Անշուշտ զօրքը, մօտեցած կղզիին ու կարծելով թէ մենք այնտեղ ենք, համազարկեր տալով, կը պատրաստուէր ափ դուրս գալու»:

Հոս կանգ առաւ Գէորգը: Դառն վերյիշումը անցեալ ողբերգութեան խեղդեց ձայնը: Երբ նորէն սկսաւ շարունակել պատմութիւնը, ձայնը հազիւ կը լսուէր, տխուր ու թախծոտ, կարծես բառերը արցունքով թրջուած ըլլային:

Վերջէն անհնարին վշտով լսեցինք մանուկ հերոսի նահատակութիւնը ..

Մեր հեռանալէն հազիւ կէս ժամ վերջը,— շարունակեց Գէորգը,— աստամաններ ամէն կողմէ վրայ կուտան: Զօրքը, ի հարկէ առանց դիմադրութեան հանդիպելու, կը խուժէ կղզին յաղթական գոռում գոչումով, որպէս թէ անառիկ բերդ մը գրաւած ըլլային: Չգիտցուեցաւ, թէ ինչո՞ւ մեր անծանօթ պատանին, փոխանակ միւսներուն մօտ երթալ պատսպարուելու, ինչպէս պատուիրած էինք իրեն, կ'երթայ եկեղեցւոյ քով բարձր պատի մը վրայ կը նստի առանձին: Կղզիի մէջ ցրուած զինուորներէն խումբ մը կը տեսնեն զինքը հոն միայնակ նստած եւ վար կը բերեն պատէն: Հակառակ որ իրենց առջեւ անզէն երեխայ մըն էր, անգթաբար վեց տեղէ սուինահար ընելով կը սպաննեն զայն: Ահա, այսպէս նահատակուեցաւ որբ երեխայ մը, նոր հասնող սերունդի մէկ ներկայացուցիչը, որ իր մատղաշ կեանքը այնքան պատրաստակամօրէն զոհաբերութեան սեղանին վրայ»:

Գէորգը լռեց: Լուռ էին եւ միւսները: Երկիւղածութեամբ գլուխները հակած էին յիշատակին առջեւ հերոս մանուկի մը, որ յուսատու ծիլ մըն էր հայրենի արդաւանդ դաշտերուն վրայ Գառնան կարմիր կակաչ մը, խորհրդանիշը Հայաստանի սուգին ու արիւնոտ պայքարին:

×

«Չորս ժամ անընդհատ թիավարելով կը հասնինք Թորգէօմի տակ, Անգղայ գետաբերանը: Գետի մէջով քիչ վեր կը բարձրանանք: Չորս կողմերնիս շատ թանձր շամբուտ է: Նաւակը դէշ աղէկ կը թաքցնենք եղէգներուն մէջ ու մինչեւ մէջքերնիս մածուցիկ տիղմի եւ գանակի նման կտրող եղէգներու մէջէն ճամբայ բանալով գետի աջ կողմը դուրս կուգանք: Պէտք էր անապարել, լոյսը չբացուած կէմ գիւղի սարը բարձրանալ:

Ամբողջ ցերեկը հոն, քարերու տակ տափ եկած՝ մնացինք: Մեր դիրքը ճամբու շատ մօտ էր, այնպէս որ անզգոյշ շարժիլ իսկ չէինք կրնար, թէեւ շատ պաղ քամի մը կը փչէր, եւ մեր զգեստները գրեթէ թաց էին:

Հազիւ արեւը մարը մտած՝ մութին ճամբայ ելանք Վարագայ սարը բարձրանալու համար, որ հազիւ 4—5 ժամուան հեռաւորութիւն ունէր: Հանդարտ կը քալէինք, առանց շատ աճապարելու: Բարեբախտաբար Աղթամարի վանքէն դուրս ելած ժամանակ մեր սիրելի վարդապետը, նախկին փորձառութենէն օգտուելով, երկու օրուան առատ պաշար վերցուցած էր հետը: Հայարենակ Բերդակ գիւղի դաշտով անցանք՝ առանց գիւղ հանդիպելու: Հեռուէն հեռու շներու հաչոցի ձայնը կը լսուէր:

Գիւղէն հեռանալէ բաւական մը վերջ, ճամբան նեղ ձորով մը կ'անցնի, յետոյ բարձրանալով լեռնադաշտ մը կ'երկարի դէպի Կուռուպաշ գիւղը, այն տեղէն ալ՝ Վան: Հազիւ թէ ձորով քիչ մը բարձրացած էինք, երբ խաւարի մէջէն յանկարծ մեր առջեւ ցցուեցաւ աղ փախչող Քիւրտերու կարաւան մը: Ձորը շատ նեղ ըլլալուն ճամբայէն դուրս գալու ալ մէկ հնարաւորութիւն ունէինք, նոյնպէս եւ Քիւրտերը: Մէկ կողմը պէտք էր որ տեղի տար եւ երթալով,— բան մը որ շատ սովորական երեւոյթ է գիշերային ճամբորդութեան ժամանակ, երբ չես գիտեր թէ դիմացինդ բարեկա՞մ է թէ՝ թշնամի: Ձայն տուինք որ խաղաղ ճամբորդներ ենք, քաղաք կ'երթանք, որ ձորէն դուրս ելլեն, մինչեւ որ մենք անցնինք: Կարաւանի մէջ շփոթ ու աղմուկ բարձրացաւ: Քիւրտերէն մէկը կասկածելով՝ սկսաւ պոռալ թէ՝ դուք ճամբորդներ չէք, հայ Ֆետայիներ էք, եւ առանց այլեւայլի սկսան կրակել մեր ուղղութեամբ:

Ես Նիկոլի կողքին կը գտնուէի այդ պահուն: Հազիւ հրացանաձգութիւնը սկսած՝ տեսայ որ Նիկոլը նստաւ գետին՝ առանց ձայն ծպտուն հանելու: Քիւրտերով զբաղած ուշադրութիւն չդարձուցինք անոր վրայ: Հազիւ թէ մէկ երկու համազարկ բացինք, երբ Քիւրտերը կարաւանը թողած ճամբու վրայ՝ փախան ու թաքնուեցան շրջակայ քարերուն մէջ:

Նիկոլը նստած տեղէն չշարժեցաւ: Երբ Քիւրտերու փախուստէն վերջ մօտեցուած շրջապատեցինք զինքը, նոր միայն յայտնեց, որ ծունկէն վիրաւորուած է եւ անկարող քալելու: Բարեբախտաբար, այդ տեղէն շատ հեռու չէ Սուրբ Եաչ վանքը: Վէրքը աճուր մը կապելէ վերջ, փոխնիփոխ շալկելով տարահով կերպով հասանք Սուրբ Եաչ վանքը:

Յաջորդ առաւ Կուռուպաշ գիւղէն որ հազիւ քանի վայրկեանի հեռաւորութիւն մը ունի վանքէն, սայլ մը բերել տուինք եւ Նիկոլը որպէս հիւանդ, գիւղացիի չորերով ծպտուած քաղաք ճամբեցինք՝ վստահելի սայլապանի մը ընկերակցութեամբ: Ուշ գիշերով մենք ալ Այգեստան մտանք, որ հազիւ ժամուան մը հեռաւորութիւն ունէր վանքէն: Նիկոլի վէրքը թէեւ ոչ վտանգաւոր, բայց ծնկոսկրը ջախջախուած ըլլալուն երկարատեւ բժշկութեան կը կարօտէր, ո՞վ գիտէ, թերեւս Նիկոլ կաղ մնայ:

Քաղաք հասնելէ շաբաթ մը վերջ, երբ կը պատրաստուէի Արճակի շրջանը անցնիլ խմբով, իմ անիծած հիւանդութիւնը կրկնուեցաւ, այս անգամ շատ սպառնացին տատակութեամբ: Փախստական վիճակի մէջ, գործողութեան մը ենթարկուելու մասին խօսք իսկ չէր կրնար ըլլալ: Ընկերներու որոշումով, քանի մը օր հանգստանալէ վերջ, ստիպուած դուրս եկայ Արաղայի գծով, բժշկուելու համար:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

լու համար պարենաւորման, հաղուստեղէնի, մեծ վաճառատուներու գործադուլին: Նոյն մէջ՝ հիւսուածեղէնի բանուորներու գործադուլին:

Միւս կողմէ երէկ գործադուլ յայտարարեցին Փարիզի խոհարարները, դերձակները, կօշկակարները, գրատուներու ծառայողները, իսկ գաւառներուն մէջ՝ Հաւրի ժամաբանները, Տէօնքէրքի եւ Թուլուզի հանրակառքի պաշտօնեաները, Հավրի քարիւղի գտարաններու աշխատաւորները, Գորտոյի նաւային շինութեանց բանուորները:

Գործադուլի այս մակընթացութիւնն ու տեղատուութիւնը անկէ, որ, ինչպէս Լէօն Պլումն ալ դիտել կուտար, աշխատաւորական ճակատը կազմակերպուած չէ ամբողջովին եւ միասնական: Երբ ստեղծուի աշխատանքի միացեալ ճակատը, որ առաջուընէ պիտի ճշդէ աշխատանքի բոլոր առպարէզներուն պահանջները՝ գործադուլը ցառկրաուք չի խաղար այլեւս հարաւէն հիւսիս, կամ մեծ քաղաքի մը մէկ թաղէն միւսը, եա ու առաջ:

Այժմ ընդհ. տպաւորութիւնն այն է, որ գործատէր եւ աշխատաւոր պատմադիր են ժամ առաջ գտնելու հաշտութեան եզրը, աւելի ճիշդ՝ գործատէրերը անհալտ ընդդիմութիւն մը ցոյց չեն տար:

Հետապնդում խուճապային լուրեր, սուտ ծախողներու դէմ

Վերջին դէպքերուն պատճառով, կարգ մը չահադէտներ, շուկային վրայ թէ խանութներու մէջ, բարձրացուցին պարէնի եւ էսսենսի գինները: Ոստիկանութիւնը 215 հոգիի մասին հետապնդում կը կատարէ այդ ամբաստանութեամբ: Կառավարութեան այս աջալրջութեան պատճառով, թերեւս չահադէտները չեն փորձուիր այսուհետեւ օրինական գինէն բարձր ծախելու ռնդեղէնը: Միւս կողմէ Առեւտրականներու Դաշնակցութիւնն ալ շրջաբերականներով հրահանգ տուած է ամէն կողմ, որպէսզի գիներու որ եւ է բարձրացում չփորձուի:

Ոստիկանութիւնը հետապնդում կը կատարէ նաեւ խուճապային լուրեր տարածողներուն դէմ: Ձայնասփիւռով հաղորդուած անճիշդ տեղեկութեան մը առթիւ, ինչպէս եւ թերթով հրատարակուած դիտումնաւոր լուրի մը համար, ոստիկանութիւնը քննութիւններ կը կատարէ:

Պատերազմի պարտքերը

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ երեքշաբթի լոյս տեսաւ Սպիտակ Գիրքը, որ կը բովանդակէ վերջին թղթակցութիւնը Միացեալ-Նահանգներու գանձային նախարարութեան եւ Ուաշինկթընի անգլիական դեսպանին միջեւ: Ամերիկեան վերջին յուշագիրը, որ կը կրէ Մայիս 22 թուականը, ցոյց կուտայ որ Անգլիոյ պարտքն է 668,478,071 տոլար: Նոյն յուշագիրը փափաք կը յայտնէ բանակցութեան սկսիլ կարգադրութեան մը յանգելու համար այդ պարտքին մասին: Անգլիոյ դեսպանին պատասխանը, որ կը կրէ 7 Յունիս թուականը, կը յիշեցնէ թէ տակաւին այսօր ալ գոյութիւն ունին այն պատճառները, որոնց համար պարտքերու վճարումը յետաձգուած է 1934էն ի վեր:

Վերջերս գրեցինք նաեւ թէ Անգլիա եւս հրատարակութեան տուաւ Հայաստանի պարտքը, որ հետզհետէ կ՛աճի: Անգլիա, ինչպէս եւրոպական մեծ պետութիւնները, այդ պարտքին դէմ մոռցած են գրել մեր առնելիքը, որ աւելի մեծ է, նոյնիսկ անգնահատելի,— հայկական արեան գինը:

Փոփոխութիւն իտալական դահլիճին մէջ

Մուսոլինի կարգ մը փոփոխութիւններ կատարեց իր դահլիճին մէջ,— մինչեւ այժմ իր ձեռքին մէջ ունէր ութը նախարարութիւն, այս անգամ երեքը կը թողու՝ նոր դէմքերու տալով արտաքին, գաղթային եւ առեւտրական նախարարութիւնները: Արտաքին նախարար կ՛անուանէ իր փեսան, կոմս Չիանօ, 33 տարեկան, արտաքին նախարարութեան խորհրդական՝ Վարչապետի դեսպանը Ճիւզէփփէ Պաստիանինին, որ կ՛առնէ Սուվիչի պաշտօնը, մամուլի եւ քարոզչութեան նախարար՝ Տինօ Ալֆիէրին, որ կ՛առնէ կոմս Չիանոյի պաշտօնը, արհեստակցութեանց նախարար՝ Ֆէրրուչիօ Լանթինին, գաղթային նախարար՝ Ալեսանտրօ Լեսոնան.

Սուվիչ, որ մինչեւ այժմ կը վարէր արտաքին գործերու խորհրդականի պաշտօնը, տակաւին կը մնայ բաց: Ոմանք կ՛ըսեն թէ դիւանագիտական բարձր պաշտօնի մը պիտի կոչուի: Ոմանք ալ կը պնդեն թէ չնորհազուրկ եղաւ, որովհետեւ գերմանասէր չէր, երբ հիմա Հռոմ որոշ բարեկամութիւն մը ցոյց կուտայ հանդէպ Պերլինի:

ՃԱՆԱՊԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Գերմանիոյ մէջ, գործազուրկները պակսեցան մայիսին, 272.000: Յունիս 1ին, 1,491,000, անցեալ այս տարի նոյն այս ամսուն՝ 1,706,000

*** Ռումանիոյ կառավարութիւնը ընդհ. ներում պիտի շնորհէ քաղաքական այն բանտարկեալներուն, որոնք դատապարտուած են ոչ աւելի քան 5 տարի եւ իրենց բանտարկութեան ընթացքին ըմբոստ գիրք մը չեն բռնած:

*** Պոլսէն կը հեռագրեն թէ բնակիչներու երկու հակառակորդ ճակատի միջեւ ընդհարում մը տեղի ունեցած է, որուն հետեւանքով չատեր ծանրապէս վիրաւորուած են:

*** Վէհիպ փաշա Աթէնք հասաւ եւ թերթերուն յայտարարեց թէ ի նըպաստ Եթովպիոյ ոչ մէկ աշխատանք պիտի կատարէ այլեւս:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 12 Յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8 30ին. 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

13 Յունիս, շաբաթ երեկոյ, Brébant Marseillaisի սրահին մէջ:

կը նախագահէ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

կը խօսին ընկերներ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ «Արծիւ» ենթակոմիտէի

14 Յունիս, կիրակի, ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Salle des Banquetsի մէջ, Place Condorcet, (Bourg la Reine)

կը նախագահէ ընկ. Մ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ

կը խօսին ընկերներ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

կ՛երգեն Օր. Ն. Գնեաղեան եւ Տիկ. Ա. Յակոբեան: կ՛արտասանեն օրիորդներ Մ. Սամանճեան, Էլիզա Աբրահամեան: կը պարէ Փոքրիկն Ռէժինա:

կը նուագէ Թառխոդ Գարեգին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՈՎ ՊԱՐԵՐ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ժամը 7էն յետոյ կը սկսի գինեձօնը:

Հանդէսի երկու բաժնի մասնակցութեան համար կը գանձուի 5 ֆր.:

Հաղորդ. միջոց.— Առնել Porte d'Orléansէն 81 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet (Bourg-la-Reine)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ.

Վանի ինքնապաշտպանութեան 1896ի քառասնամեակի եւ Վասպուրականի հերոսամարտի 21րդ տարեդարձին առթիւ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Վասպուրականցիներու Հայրենակցական միութեան եւ մասնակցութեամբ Վասպ. Հայր. Միութեան Սէնթ-Անթուանի մասնաճիւղի, Գարճկանի Միութեան, Կ. Խաչի Գույվառ Օտտոի մասնաճիւղի եւ Մարսէյլի Հայ Արենուշներու

տեղի պիտի ունենայ 14 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին.

(Սէնթ Անտրէ) «Պառ Պէլվէտէրէ»ի օդասուն պարտէզին մէջ,

Պատուոյ նախագահութեամբ հրամանատար Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

կը նախագահէ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼՃԵԱՆ

կը խօսի վճռապետ Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Հանդիսավայրը կարելի է երթալ թիւ 25 հանրակառքով եւ Լա Ռօզ Սէնթ-Անթուան երթեւեկող օթօպիւսով:

Թէյասեղան

Ի ՊԱՏԻՒ ՎՃՌԱՊԵՏ Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի

տեղի պիտի ունենայ 14 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ 7ին, «Պառ Պէլվէտէրէ» (Սէնթ Անտրէ) սրահին մէջ.

Ներկայ կ՛ըլլայ հրամանատար Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

կը խօսին Վճռ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ եւ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Նախապէս արձանագրուիլ ...

Խախճիւն մասնակցելու համար 3 ֆր:

Հանդիսավայր երթալու համար պէտք Գինգընեէն առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան. կարելի է առնել նաեւ Լա Ռօզ Սէնթ-Անթուան երթեւեկող օթօպիւսը (Սէն Ժէրոմէն): Յոմսեր կարելի է ստանալ Միութեանս անդամներէն եւ հանդէսի ատեն տեղւոյն վրայ կը հրաւիրուին ...

Դպրոցասէրի Սանուց Միութեան

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ՛ունենայ, կիրակի 26 Յուլիս 1936

կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւն

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

14 Յունիս, կիրակի ժամը 17էն կէս գիշեր

Բ. Հ. Ը. Միութեան սրահներուն մէջ, 8 Rue Bossuet, Paris (10e)

Métro Poissonnière կամ Gare du Nord

Մուտք 15 Ֆր., Միութեան անդամներուն 10 Ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տէր. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ, 12 յունիս, ուրբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին, խիստ կարեւոր օրակարգով:

Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Տէր. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ՛ունենայ այս շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 11 rue de l'Ecole de Médecine, Փարիզ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Ծառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ՛ունենայ, վաղը ուրբաթ ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientales, 2 rue de Lille, Métro Chambre des Députés

կը խօսի Պ. Թ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Արեւմտահայ մատենագրութիւնը 70ական թուականներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄՕՏ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐՈՎ

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿ» (Նուագող վշտից Հայրենեաց): Առաջին հատոր (կենսագրութիւն). կազմեց՝ ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ: Ստուար հատոր մը, 856 մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ: Կը պարունակէ ոչ միայն Խրիմեան Հայրիկի կենսագրութիւնը, այլեւ պատմական եւ աշխարհագրական տեղեկութիւններ Վասպուրականի եւ ժամանակակից դէպքերու մասին:

Գին՝ 50 ՖՐԱՆՔ: Թղթակցով եւ առանց հարցնելու Յղթապարէ ծախքը:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Անդրանիկի յուշարձանին օրուան նուիրուած Մայիս 24ի հանդէսին հաղուեցմունիչ մարմինը՝ իր հանգանակումի հաշուետուութիւնը մամուլի միջոցաւ կարենալ կատարելու համար, կը խնդրէ յարգելի ազգայիններէն՝ իրենց դրկուած տոմսակներու փոխարժէքը փութացնել կեդրոնական յանձնախումբիս գանձապահին, հետեւեալ հասցէով.—

M. Sarkis Deurletian, Trésorier du Comité Central d'Initiative du monument du Général Antranik, c/o Union Générale Arménienne de Bienfaisance, 11 Square Alboni, Paris (16).

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Պ. ՀԱՅԿԱԶՈՒՆԻ արտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ իր սիրելի աղջկան ՍԵԴԱՅԻ գաւազնատմահը, որ տեղի ունեցաւ 3 տարեկան ծաղիկ հասակին:

Տէր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

1060, 875, 910, 462, 1053, 973, 867, 32, 104, 511, 520, 558, 862, 601, 129, 466, 867, 985, 490, 152, 963, 813, 528, 486, 472, 495, 217, 147, 1050, 754, 352, 26, 329, 269, 22, 242, 105, 1052, 485, 42, 1069, 31, 610, 940, 811, 830, 660, 844, 38, 943:

Շահողները դիմեն հետեւեալ հասցէով՝ Օր. Ց. Պետրոսեան, 6, Rue de Tretaigne, Paris (18), Tél. Montmartre 13-09:

ՊԱՐԻ ԵՐԵԿՈՅ

Յայտնի քիւբա պարուհի

ԼԷՅԼԱ ՊԷՏՐԻԽԱՆ

կը պարէ արեւելեան հին եւ նոր պարեր

Այսօր, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին, Salle Pleyelի մեծ սրահին մէջ

252 Rue du Faubourg St. Honoré, մէթրօ St. Philipe du Roule

կը մասնակցին՝ Օփէրա-Քոմիքի երգչուհի ԼԷՅԼԱ ՊԷՆ ՍԷՅԻՐԱ եւ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԻԽԵԱՆԻ.

Musique de M. NAGGIAR

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

13 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ժան Կուժոնի սրահին մէջ,

8 rue Jean Goujon

Կ՛երգէ օփէրայի յայտնի երգիչ ՍՈՒՐԱՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Հայերէն, ռուսերէն, իտալերէն եւ գերմաներէն երգեր:

Կը մասնակցի դաշնակահարուհի ՕՐ. Տ. ԶԱՌԱՓԵԱՆ.

Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51 Mr. le Prince եւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը: Մուտք 7 Ֆր.:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.186

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԾՐԹՕՒԵԳԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 12 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3138

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՅԻ ԽՕՍՔ

ԱՒԵՏԵԱՑ ԵՐԿԻՐԸ

Ազգամիջեան մոլեգին պայքարը հուրի ու սուրի ճարակ է դարձուցած Պաղեստինը:

Երկու դրացի ցեղերու կուրծքէն պարբերաբար արիւն կը հոսի, Ապրիլ 19էն իվեր: Տեսակ մը ցեղային Սոտոմ-Գոմոր է սարքուած:

Բովանդակ քրիստոնեայ մարդկութեան հաւատքի հայրենիքը թատերաբեմ է դարձած խռովայոյզ դէպքերու: Այս անգամ, սակայն, արիւնը չի հոսիր խաչուած Յիսուսի ծակուած կողէն, այլ Պաղեստինի սիրտէն: Հինգամ՞ն է հասարար... Այժմ ցեղն է որ ծառացած է ցեղին դէմ:

Եղերական թնճուկ մըն է ստեղծուած Արաբներու եւ Հրեաներու միջեւ:

Այս կացութեան ու վէճին մէջ, մեզի չի յնար դիրք ճշդել, առաւել ու անաչառ վերաբերմունք ցոյց տալ, որովհետեւ Հայը ոչինչ ունի Արաբին հետ, եւ ոչինչ՝ Հրեային հետ: Ընդհակառակն, յաճախ անզգոյշ ու պաղ խօսք մը կրնայ նոր վէրքեր բանալ:

Հոն կայ երրորդ ուժ մը,— բրիտանական Թեւարկութիւն — որ իրաւարարի դեր կը խաղայ:

Սակայն ի՛նչ է պատճառը այս կացութեան, ինչո՛ւ յաճախ կը բորբոքի այս հրաբուխը եւ աւերներ կը սփռէ:

Պաղեստինը,— մովսիսականութեան եւ քրիստոնէութեան այդ օրրանը,— նախ քան մեծ պատերազմը կցուած էր Դամասկոսի նահանգին եւ գրուած թրքական լուծի տակ:

1916 մայիս 10ին, անգլօ-ֆրանսական համաձայնութիւն մը Պաղեստինը կը բաժնէ Սուրիայէն եւ կը յանձնէ Մեծն Բրիտանիոյ: 1917ին, Զօր. Ալէնպիի ղեկավարութեամբ Պաղեստինը կը նուաճուի եւ վերջնապէս կ'իյնայ անգլիական տիրապետութեան տակ:

1920 օգոստոսին, Սեվրի դժբախտ դաշնագիրը Պաղեստինի անկախութիւն կը խոստանայ: Իսկ 1923ին, Լօզանի դաշնագիրը Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ բրիտանական Թեւարկութեան կ'ենթարկէ:

Պալֆուրի հանդիսաւոր յայտարարութիւնը կը նուիրագործէ Հրէական Օջախի գաղափարը, ճիշդ այնպէս, ինչպէս Հայկական Օջախը, երբ ընդմիշտ մեր օջախն ալ հետը մարեցաւ...

Այսպէսով, անհայրենիք ու թափառական Հրեան սկսաւ հայրենիք զգալ, տուն ու երդիք ճանչնալ եւ ներգաղթ կազմակերպել: Սակայն, դժբախտաբար, իր պատմական երկրին մէջ ինք փոքրամասնութիւն էր:

Եւ ահա իրերայաջորդ եւ եղերական դէպքերու շարքը:

Հրեան հազիւ օտար երկրի փոշիները թափ տուած, Լացի Պատի առասպելական հմայքէն տարուած, մօրուքը չոյելով բեռ կապած՝ տուն կը դառնայ, շինարարութեան կը լծուի, երկիր կը ստեղծէ, հայրենիքի զգացում կը փայփայէ, բայց հրդեհը կը բռնկի:

1929 օգոստ. — սեպտեմբեր ամիսներուն ծանր խռովութիւններ կը պատահին Արաբներու եւ Հրեաներու միջեւ եւ անխուսափելի կերպով արիւնը կը հոսի... Արաբները չեն ուզեր ճանչնալ Հրեաներուն տրուած առանձնաշնորհները,— Ազգային տուն եւ ներգաղթի իրաւունք,— եւ սուր կը հակադրեն իրենց պահանջները: Բրիտանական մարզպանը կը միջամտէ, դէպքերը կը խաղաղին, կիրքերը կը հանդարտին ժամանակաւորապէս, երբ ծայր կուտայ այս նոր պոռթկումը, բոլորովին տարբեր պարագաներու տակ:

Պաղեստինը փոքր երկիր մըն է: Հազիւ 26,300 քառ. քիլ. տարածութիւն ունի, իսկ բնակչութիւնը՝ շուրջ 1,260,000: Արաբներու թիւը կը հասնի 800,000ի, իսկ Հրեաներունը՝ 400,000ի: Կան նաեւ աննշան թիւով փոքրամասնութիւններ,—Հայեր, Թուրքեր եւ օտարներ:

Մօտ 1060 քիլոմեթր տարածութեամբ երկաթուղի մը ունի, որ Հայֆայէն կը հասնի Երուսաղէմ եւ մինչեւ Եգիպտոսի սահմանները:

Պաղեստինը բաժնուած է երկու մասի. հիւսիս եւ հարաւ: Հիւսիսային մասի կեդրոնն է Հայֆան, իսկ հարաւի կեդրոնը՝ Երուսաղէմ, ուր կը նստի բրիտանական մարզպանը եւ ազգային գործադիր մարմինը:

Վերջերս մեր թղթակիցը կը հաղորդէր թէ, մարզպանը խիստ միջոցներու դիմած է խաղաղեցնելու համար երկիրը: Արդէն կեանքը անշնչելի է դարձած, կ'ըսէ ան: Ապրուստը սղած, թշուառութիւնը ծաւալած, գիւղի եւ քաղաքի առեւտրական յարաբերութիւնները խզուած: Եւ ի լրումն ամենայնի, տեղական «Էլ-Լիվա»թերթն ալ կը հրատարակէ գիտումնաւոր լուր մը, որուն համաձայն իբրեւ թէ «մարզպանը Սուրիայէն 200 Հայեր պիտի բերէ կացութեան հսկելու»...

Արդեօք ի՞նչ բանի կը ձգտին այս յերիւրածոյ լուրերը: Չե՞ն դատեր, չե՞ն մտածեր, որ 200 Հայերը ինչո՞ւ պիտի գան Պաղեստին՝ միջազգային ոստիկանութեան դեր ստանձնելու վէճի մը մէջ, որ հեռուէն թէ մօտէն որ եւ է կապ չունի մեզի հետ:

Հայը նոր չէ որ գիտէ ասպնջականութեան օրէնքները: Եւ բընաւ պէտք չունի մխրճուելու երկու ցեղերու ուրոյն պայմաններէն բխած ցաւալի միջադէպերու մէջ: Մեր բերանը շատոնց այրած է:

Եթէ կայ բան մը, որ պէտք է ընէ հայ գաղութը այս ծանր օրերուն, այդ ալ կռիւներու ընթացքին թշուառութեան մատնուած հայ բնկորներու օգնութեան գործն է:

Անշուշտ, մենք ի սրտէ կը բաղձանք, որ ժամ առաջ այս արիւնոտ վէճը իր տրամաբանական վախճանին հասնի:

Զիթենեաց պատմական լեռնէն, բաւական պիտի ըլլայ ձիթենիի ճիւղ մը, կարենալ կարգադրելու համար այս արիւնոտ վէճը:

Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Այս օրերուս Ժընեւի մէջ տեղի կ'ունենայ Աշխատանքի Միջազգային Համաժողովը, որուն Չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի մասին, ճառ մը խօսեցաւ ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցիչը Ժիւօթէն Կոստար.

— « Ֆրանսայի կառավարական պատուիրակութիւնը կը փափաքի որ միջազգային համաձայնութեան նախագիծ մը պատրաստուի անմիջապէս, գործադրելու համար շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի սկզբունքը: Այս առթիւ հարկ կը համարիմ աւելցնել, որ իմ կառավարութիւնս պիտի չսպասէ այդ համաձայնութեան վաւերացումին,իրականացնելու համար մին այնհանգրուաններէն, որոնց կը ձգտին աշխատաւորները: Ինչպէս 1919ին, երբ, միջազգային որ եւ է համաձայնութենէ առաջ, իմ երկիրս ընդունեց օրական 8 ժամ աշխատանքի սկզբունքը, այնպէս ալ հիմա չուզեր սպասել՝ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի սկզբունքը մտցնելու համար աշխատանքի ֆրանսական օրենսգիրքին մէջ: Արդէն իսկ իմ կառավարութիւնս Երեսփ. Ժողովին ներկայացուցած է օրինագիծ մը, որ աշխատանքի տեւողութիւնը կը սահմանափակէ շաբաթական 40 ժամու մէջ: Միւս կողմէ այդ մասին համաձայնութիւն մըն ալ կնքուած է իմ երկրիս բանուորական եւ գործատիրական երկու ամենամեծ կազմակերպութիւններուն միջեւ: Այդ համաձայնութեամբ կը կարգադրուին կարգ մը հարցեր, որոնք նիւթ դարձած էին երկար վիճաբանութիւններու եւ պայքարներու,— այսպէս բանուորական պահանջները կը գոհացուին այն համաձայնութեամբ, որ կը վերաբերի բանուորական աշխատավարձերու, վճարովի արձակուրդներու, հաւաքական պայմանագրութեանց, բանուորական պատուիրակութեանց, արհեստակցական կազմակերպութիւններու ազատութեան »:

Խօսք առաւ Անգլիոյ աշխատանքի նախարարը, Էռնէսթ Պրաուն, որ ըսաւ թէ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի հարցին մասին իր կառավարութիւնը դիրք կրնայ ճշդել միայն նկատի առնելով իրողութիւնները ինչպէս որ են: Համաժողովը պէտք է աշխատի իրողութեանց լոյսով: Երբ անկարելի կը թուի միջազգային համաձայնութիւն մը, աւելի լաւ է խոստովանիլ, քան թէ իրար խաբել: Անգլիոյ մէջ կամաւոր համաձայնութիւններ կնքուած են աշխատանքի տեւողութեան եւ աշխատավարձերու հաստատման մասին: Կառավարութիւնը չէ միջամտած, այլ ձգած է որ բանուորներն ու գործատէրերը իրենք իրենցմէջ համաձայնութեան գան, որովհետեւ նման համաձայնութիւններ մշակելու առեն չակնոր ազատութիւնն է:

Անգլիոյ Նախարարը խնդրեց համաժողովէն իրողութիւնները դիտել ճակատէն, նոր լոյսեր տալէ առաջ աշխարհին որ կը գտնուի արդէն յուսահատութեան սեմին վրայ:

Յետոյ խօսեցաւ ֆրանսական հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին ներկայացուցիչը, Փիէր Վալին, որ առանց այլեւայլի դէմ արտայայտուեցաւ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի սկզբունքին, առարկելով թէ այդ կարգադրութիւնը չի կրնար նպաստել գործազրկութեան տագնապը մեղմացնելու, այլ ընդհակառակն կը վնասէ ճարտարարուեստին զարգացման, որովհետեւ «ճարտարարուեստին ցաւերէն մին այն է որ կը պակսին որակեալ աշխատաւորները,— պատրաստելու համար զանոնք՝ տարիներ պէտք են, ահա թէ ինչո՛ւ, ընդհակառակն, պէտք է արտօնել յաւելեալ աշխատանքը՝ դարմանելու համար կորսուած ժամերու եւ աշխատանքի թուլութեան շրջաններու վնասը: Պէտք է ընդունիլ, որ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքը չի կրնար աւելցնել բանուորներու սպառողական կարողութիւնը պարզապէս անոր համար որ արժեգինը պիտի բարձրանայ եւ ապրուստն ալ միասին: Դարձեալ պէտք է նկատի ունենալ, որ երկրի մը ճարտարագործութիւնը կը զարգանայ այն առեն, երբ չի վնասուիր օտար ճարտարագործութեան մրցակցութենէն, որ ներկայիս հասած է մեծ համեմատութիւններու: Օրինակի համար, գերմանական մետաքսեղէնները Ֆրանսայի մէջ կը ծախուին հարիւրին 30 վար գինով մը, բամպակէ ճապոնական կտաւը Սենեկալի մէջ կը ծախուի մեթրը 1 ֆրանք 04, իսկ ֆրանսական նոյն ապրանքը՝ 2 ֆրանք 14: Այսուհանդերձ ֆրանսական գործատիրութիւնը դէմ չէ համաձայնութեան, եթէ պիտի ընդունուի ճարտարագործական բոլոր երկիրներուն կողմէ »:

Խօսք առաւ նաեւ Լէօն Ժուհօ, որ մէկիկ մէկիկ քննադատեց Անգլիոյ աշխատանքի նախարարին եւ Ֆրանսայի գործատէրերու ներկայացուցիչին առարկութիւնները:

Սալէնկրոյի ճառը ձայնասփիւռով

Ֆրանսայի ներքին նախարարը Լիլի ձայնասփիւռի կայանէն հետեւեալ ճառը խօսեցաւ Չորեքշաբթի երեկոյ.

— Յունիս 7, կիրակի գիշերուան համաձայնութեան հիման վրայ, բանակցութիւնները որ կը կատարուէին Ռուպէ-Թուրքուանի, Հալլուէնի գործարաններու բանթողներուն եւ գործատէրերուն միջեւ, վերջ գտած են: Համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով,90,000բանուորներ, որ կ'աշխատին այդ գործարաններուն մէջ, վերսկսան իրենց գործը: Լիլի մետաղագործական եւ հիւսուածեղէնի գործարաններու բանուորներուն, ինչպէս նաեւ պանդոկներու ծառայողներուն եւ իրենց գործատէրերուն միջեւ ալ համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով, աշխատանքը վերսկսաւ 30,000 հոգի: Դարձեալ, գոյացած համաձայնութեան վրայ իրենց աշխատանքը վերսկսան 150,000 բանուորներ Անզէնի, Նոռի եւ Փատը - Քալէի հանքերուն մէջ:

Այս առթիւ կը գնահատեմ բանուորները, որ չխաբուեցան արհեստակցական շարժումին բոլորովին օտար տարրերէ եւ անոնցմէ, որոնք աջ կամ ձախ հակումով կը փորձեն ծանրացնել կամ երկարաձգել ներկայ կացութիւնը:

Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը կը յիշեցնէ բանուորներուն թէ իրենց հրահանգները պէտք է ստանան միայն ու միայն արհեստակցական կազմակերպութեանց լիազօր պատուիրակներէն: Այս կարեւոր կէտը ուշադրութեան կը յանձնեմ բոլորին եւ կը խնդրեմ բանուոր զանգուածէն ճշգրտօրէն հետեւիլ այս թելադրանքին:

Փարիզէն յատկապէս եկայ, շփման մէջ մտնելու համար հիւսիսային նահանգներու բնակչութեան հետ: Ֆլանտրի, Արթուայի եւ Փիքարտիոյ ժողովուրդին կը բերեմ կառավարութեան ողջոյնը:

Ժողովուրդ Հիւսիսի, ձեզի՛ է որ կը խօսիմ ահա: Կառավարութիւնը իր գործերով ցոյց տուաւ որ հաւատարիմ կը մնայ իր յանձնառութեանց: Հա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ԱՇԽԱՐՀԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ԿԸ ՆԱՅԻ

(ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ՕՐՈՒԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ)

Այնքան ատեն որ, մօտ եօթը ամիս, Իտալիա իր ուժերը նուիրած էր Եթովպիոյ գրաւման եւ պատժամիջոցներու դէմ իր ընդդիմութեան, ֆաշական դիւանագիտութիւնը կամովին անգամալուծուած էր եւրոպական ցամաքամասին վրայ: Եթովպական յաղթանակէն վերջ, Մուսոլինի չէր կրնար, դեռ երկար ժամանակ մըն ալ, շարունակել անգամալուծութիւնը՝ քէն բրած տղու մը պէս: Անհրաժեշտ էր դիրք մը բռնել աջ կամ ձախ, Եւրոպայի մէջ:

Այդ ցանկութեան առաջին նշանն էր անշուշտ այն փոփոխութիւնը, զոր կատարեց, ինչպէս գրեցինք երէկ, իր դահլիճին մէջ:

Եւրոպական մամուլը, մանաւորաբար Փարիզի, Պերլինի եւ Լոնտոնի թերթերը, այս օրերուս դրաղած են գրեթէ միայն իտալական դահլիճի յարդարումով:

Քաղաքական ի՞նչ նշանակութիւն ունի այդ:

Երկիրներ կան, որոնց կառավարութեան մէջ նախարարութիւնները որոշ անկախութիւն մը ունին իրենց ուղեգիծով ներկայանալու: Նման երկիրներու մէջ՝ երբ արտաքին նախարարի փոփոխութիւն մը կը կատարուի, արդար է ենթադրել թէ քաղաքական ուղեգիծի փոփոխութիւն մը պիտի հետեւի անոր: Այդպէս չէ Իտալիոյ մէջ, ուր նախարարներու գործելու ազատութիւնը չի կրնար անցնիլ Դուչէին ներշնչումի սահմանէն անդին: Ասով հանդերձ, նախարարական ճակատ յարդարումի այս ընթացքը չունի՞ որ եւ է նշանակութիւն:

Թերթերը միաձայն կը յայտարարեն թէ Մուսոլինիի դահլիճին մէջ կատարուած փոփոխութիւնը ունի ներքին եւ արտաքին նշանակութիւն:

ՆԵՐՔԻՆ.— Վարձատրելու ձեւին տակ Եթովպիոյ յաղթականները, Մուսոլինի կը փորձէ երիտասարդացնել երկրին ղեկավարութիւնը. Արտաքին նոր նախարարը, կոմս Չիանօ, 33 տարեկան է, իսկ դեր - նախարարը, Պասթիանինի, 37 տարեկան է: Առաջնորդութիւնը երիտասարդացնելու այս փորձը ցանկութիւն մըն է նաեւ ամրացնելու, անսասան պահելու ֆաշականութիւնը, Դուչէին կողքին՝ առաջնորդութեան եւ պատասխանատուութեան մէջ ափելով, թրծելով նոր ուժեր, հաւատարիմ որքան իրեն (կոմս Չիանօ փեսան է Մուսոլինիի), նոյնքան ֆաշականութեան:

ԱՐՏԱՔԻՆ.— Գաղտնիք չէ այլեւս, որ Հռոմ, այս միջոցիս, եռանդագին բանակցութիւններ կը կատարէ Պերլինի, Լոնտոնի, նոյնիսկ Մոսկուայի հետ: Կոմս Չիանօ, իբրեւ գերմանասէր, շատ սիրուած է Գերմանիոյ մէջ, (այս միջոցիս Պերլին կը գտնուի իր կինը, որ մեծ ընդունելութեան արժանացաւ պաշտօնական շրջանակներու կողմէ),— արդէն նացի մամուլը ողջոյնի խօսքերով արձանագրեց երիտասարդ եւ տաղանդաւոր այս ուժին երեւումը արթնցնող կայսրութեան մը արտաքին քաղաքականութեան բարձր դիրքերուն վրայ: Ճիշդ է թէ Լոնտոն այնքան ալ տաք չէ այս երիտասարդին հանդէպ, անոր համար որ իբրեւ Մամուլի եւ Քարոզչութեան Նախարար՝ կոմս Չիանօ ամբողջ իտալական հանրային կարծիքը դէմ հանեց Անգլիոյ, այլապէս, կ'ըսեն թէ, Մուսոլինի զայն պիտի ուզէր նշանակել Լոնտոնի դեսպան: Սակայն Չիանօ որոշ համակրանք կը վայելէ նաեւ Մոսկուայի մէջ,— Ծայր. Արեւելքի մէջ գործած ժամանակ՝ կոմս Չիանօ Ճափոնցիներու համակրանքը շահելու փորձ չէ կատարած երբեք, այլ ընդհակառակն: Մուսոլինիի փեսան, գերման եւ իտալական մերձեցումի կարեւոր ազդակ մը ըլլալէ առաջ, օժտուած դիւանագէտ մըն է, որովհետեւ Ծայր. Արեւելքի մէջ ներկայացուցած է Իտալիոյ շահերը, յետոյ իբրեւ Մամուլի եւ Քարոզչութեան Նախարար՝ ծանօթ է արտաքին քաղաքականութեան հարցերուն: Օժտուած է ոչ միայն իմացական փայլուն կարողութիւններով, (իտալական արուեստի ցուցահանդէսին, որ տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ, կոմս Չիանօն էր որ կը ներկայացնէր իր երկրին քաղաքակրթութեան փառքերը եւ, այդ օրերուն, խորունկ բարեկամութիւններ ըստեղծեց ֆրանսական շրջանակներու մէջ, արժանանալով նոյնիսկ Լեգէոն դ'Օնէօրի շքանշանին) այլեւ քաջութեամբ, (իբրեւ օդաչու, եթովպական հարիւրներուն վրայ յանդուգն թռիչքներ կատարած է):

Արտաքին քաղաքականութեան դեր - նախարարը եւս, Պասթիանինի, իբրեւ նախկին դեսպան Վարշաւայի, ծանօթ է արեւելեան Եւրոպայի քաղաքական հարցերուն, ռուսական տրամադրութիւններուն եւ Պալքանեան քաղաքական պատմութեան:

Աւելցուցէք որ Լանթինի առաջնակարգ ուժ մը հանդիսացած է Դուչէին կողքին՝ պատժամիջոցներու դէմ կռուի գործին մէջ, Լեսոնա գլխաւոր դէմքերէն մին էր, որ կազմակերպեց Եթովպիոյ արշաւանքը, իսկ Մամուլի եւ Քարոզչութեան նախարարը՝ Ալֆիէրի փայլուն իմացականութիւն մըն է:

Այս ուժերով, մտաւորական ծանր հրետանիով շրջապատուած, Մուսոլինի իր քաղաքական գործունէութիւնը կը փոխադրէ Եւրոպայի վրայ, զինուորական փայլուն յաղթանակէ մը վերջ՝ Եթովպիոյ մէջ: Զանձրացած պատժամիջոցներէն, կը թուի թէ կ'ուզէ ճեղք մը բանալ մինչեւ ամսոյն վերջը:

Ահա թէ ինչո՛ւ ամբողջ աշխարհը իր աչքերը յառած է Իտալիոյ:

Ի՞նչ ենթադրութիւններ կան,— եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը շարունակէ գործադրել պատժամիջոցները եւ մերժէ ճանչնալ Եթովպիոյ կցումը, եթէ Ֆրանսայի ընկերվարական կառավարութիւնը դիրք բռնէ Իտալիոյ դէմ պարզ անոր համար որ ֆաշական է, Մուսոլինի կ'ուզէ հասկցնել թէ պիտի ընդմիշտ հեռանայ Ազգերու Դաշնակցութենէն, դաշնակցութիւն պիտի կնքէ Պերլինի հետ, պիտի վերահաստատէ Հաբսպուրկեան գահը Դանուբի վրայ: Կ'ըսուի թէ Մուսոլինի բրիտանական դիւանագիտութեան առջեւ կը պարզէ նաեւ ծրագիր մը Կեդր. Եւրոպայի պետութիւնները միացնելու՝ առանց դուրս ձգելու Ռուսիան:

Ամէն պարագայի միջազգային քաղաքականութեան ծանրութիւնը փոխադրուած է Կեդր. Եւրոպայի մէջ: Կարեւոր բանակցութիւններ կը կատարուին Հռոմի եւ Պերլինի, Հռոմի եւ Լոնտոնի միջեւ, եւ երբ Պերլին ողջոյնով կ'արտայայտուի իտալական դահլիճին երիտասարդացման մասին, Լոնտոն եւս Սըր Սէմուէլ Հօրին յանձնելով ծովային նախարարութիւնը, որ մեծ ազդեցութիւն ունի բրիտանական արտաքին քաղաքականութեան մէջ, հակում մը ցոյց կուտայ դէպի Հռոմ:

Կ'սպասենք կարեւոր որոշումներու նախօրեակին:

Երկաթուղիի ծանր արկած

Շոգեկառք մը, իր ընթացք արշաւին մէջ, գծէն ելաւ Նափոլիի եւ Նոլայի միջեւ: Շոգեկառքը լեցուած էր առաւելապէս բանուորներու ժխորամբութեամբ մը: Աղէտին լուրը անմիջապէս որ Նափոլի հասաւ, օգնութեան ղրկուեցաւ Կարմիր Խաչի եւ այլ օգնութեան խումբեր:

Մեռեալներուն թիւն է 15, վիրաւորներուն թիւը՝ մօտ 200:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆՈՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին ընտրութիւններէն յետոյ, Ֆրանսայի դիմափոխութիւնը ուժգին եւ յստակ կերպով կ'երեւի. Զայրացած դժգոհութեան մըտակ ապրող, դժուարութեանց հանդուրժողի տպաւորութիւնը ձգող զանգուածները այլափոխուած են։ Կրաւորականութիւնը խայտառ անհետացած կ'երեւի. Զանգուածները աւելի գործօն են դարձած եւ պահանջկոտ կը գիտակցին որ ուժ են իրենք, տիրող ուժը, իշխանութեան բարձրացուցած են իրենց ուզած անձերը, իրենց պահանջները գործադրելու պարտականութեամբ։ Բոլոր երեւոյթները եւ արտայայտութիւնները, գործի եւ խօսքի ձեւին տակ, ցոյց կու տան որ զանգուածները չեն փափաքիր յուսախաբութիւններէ։ Նոր կառավարութեան առաջին ներկայացումն ալ Երեսփ. Ժողովին, նոյն հոգեբանութիւնը երեւան կը բերէր։ Զգալի կերպով կը նկատուէր որ հետապնդած նպատակն ու միջոցները լաւ գիտցող, դժուարութիւնները իրենց իսկական արժէքով չափող կառավարութիւն մըն է գործի գլուխ անցնողը, հաշիւի ու կամքի տէր մարդոց խմբակի մը տպաւորութիւնը կը թողու նախարարական կազմը։ Հաւատացողներ կը թուին, որոնց համար անծանօթ պէտք է ըլլայ վարանումը, վախը։

Այսօրուան ներքին եւ արտաքին բարդ ու դժուարին պայմաններուն մէջ, քաղաքագէտներու եւ դիւանագէտներու սովորական կառավարութիւն մը — որ ընդունակ պիտի ըլլար միայն պետական աւանդութիւններով վարելու իշխանութիւնը, զուրկ յանդգնութենէ, որ պիտի քալէր գծուած ճամբաներէ, առանց ժամանակին պարտադրած նոր ձեւերը որդեգրելու, — դժուար թէ կարենար լուծել տրուած խնդիրները։ Տնտեսական, ելմտական եւ խաղաղութեան հարցերը անլուծելի թնճուկի մը կերպարանքն են առած եւ չեն քակուիր պետական հասարակ միջոցներով։ Անց փոփոխութիւններէ զգուշանալով, խնդիրներու հիմնական լուծումը յետաձգելով եւ օրը օրին քաղաքականութիւնով, կարելի չէ պետական գործունէութիւն այժմու պայմաններու մէջ, ինչպէս փորձը ցոյց տուած է, այդ ձեւով դժուարութիւնները աւելի կը շատնան, դժգոհութիւնները աւելի կը սաստկանան եւ փնտռուած փրկութը կարծուածէն աւելի շուտ կը հասնի։

Դարու ոգին պետական ու քաղաքական նոր հասկացողութիւն կը պահանջէ։ Նախ իր ամբողջ ուժին եւ էութեան մէջ յայտնել ժողովուրդին նիւթական եւ հոգեկան պահանջներու հիմնական փոփոխութիւնը։ Այս գիտակցութիւնը անպայմանօրէն փարելու տարրերը պիտի մղէ աշխատանքի նոր ձեւի մը, պատշաճելով կատարուած փոփոխութիւններուն։ Գործելու եւ աշխատելու արուշ ձեւի մը վարժուած մարդիկներ, ինչքան ալ անհրաժեշտութիւն զգան նորը ընելու, հոգեբանօրէն անընդունակ են այդ նորը փորձելու։ Քաղաքական կեանքի մէջ առնուն ու անցեալ ունենալը չի բաւեր ամէն առնենի եւ որ եւ է պայմաններու մէջ յաջող ու օգտակար գործունէութիւն մը ունենալու։ Անցեալը իր ամբողջ ծանրութեամբ եւ ձգողութեամբ կը կապէ գործիչին հոգին ու ձեռքերը։ Այս հիմնական արգելքը գոյութիւն չունի հիմակուան կառավարութեան համար։ Ֆրանսայի պետական կեանքի մէջ, նախարարներու մեծ մասը նոր դէմքեր են եւ կարելի է աւելցնել թէ շատերը երիտասարդներ են, 50էն վար։ Եթէ նորը փորձելը անհրաժեշտութիւն է, ուրեմն յաջողութեան առաւելագոյն պայմանները կը ներկայացնեն այս նոր դէմքերը. Յաջողութիւնը հաւանական դարձնող պատճառներէն մէկն ալ մարդոց ընկերվարական հասկացողութիւններու տէր ըլլալն է։ Ճիշդ է որ կառավարութիւնը երկրին մէջ ընկերվարական կարգեր հիմնելու առաջադրութիւններ չունի, ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն մըն է միայն, բայց որոշ է որ իր հիմնական եւ խոշոր գիծերուն մէջ ընկերվարական հոգեբանութեամբ պիտի գործէ եւ պիտի աշխատի այդ կարգերու հաստատման նպաստաւոր եւ լաւագոյն պայմանները ստեղծել։ Հակառակ այս երկրին դրամատիրութեան ամէնէն ուժեղ կողմերէն մէկն ըլլալուն, հակառակ այդ դասակարգի անխուսափելի ընդդիմութեան եւ ակներեւ կամ թաքուն թշնամութեան, պէտք է հաւատալ նոր կառավարութեան յաջողութեան։ Այս յաջողութիւնը կարելի է հետեւցնել քանի մը հիմնական պատճառներէ։ Նախ այն որ նոր կառավարութիւնը կռթնած է երկրին աշխատաւորութեան ամբողջութեան եւ մանր առեւտրական, արհեստաւոր դասակարգի մեծ մասին վրայ, ուրեմն կազմակերպուած ուժերու եւ թիւի մեծամասնութեան վրայ։ Այսքանը համոզիչ չէ, ինչպէս ցոյց տուած են ուրիշ երկիրներու օրինակները, — մասնաւորաբար Գերմանիա եւ Աւստրիա, եթէ չհաստատէինք միեւնոյն ատեն որ երկրին մէջ մեծամասնութիւն կազմող այդ ուժը ընկերային եւ քաղաքական տեսակէտով ամէնէն գիտակիցը, նախաձեռնող եւ յանդուգն ուժն է, որ ուրիշ երկիրներու օրինակներն ունի իբրեւ փորձառութիւն եւ կը գիտակցի թէ ինչ տխուր վիճակ կը սպասէ իրեն, երբ անյաջողութեան դատապարտուի իր իշխանութիւնը։ Յաջողութիւնը հաւանական դարձնող միւս պատճառը կառավարութեան հոգեբանութիւնն ու ձգտումն իսկ է, ընկերվարական ձգտումը։ Ապացուցուած կ'երեւի այլ եւս եւ կեանքով իսկ հաստատուած որ ժողովուրդներու քաղաքական դժուարութիւնները չեն կրնար լուծուիլ դրամատիրական աջ կամ ձախ հակացութիւններով։ Անցիրներու ընկերվարական լուծումը միայն կը թուի բանաւոր եւ գործնական։ Եւրոպական շատ մը երկիրներու մէջ ճիշդ է որ պարտուած հասանք մըն է ընկերվարութիւնը, բանադրուած ու հալածուած վարդապետութիւն մը, բայց այդ երկիրներու կեանքն իսկ հաստատում մը կը բերէ ընկերվարութեան ճիշդ տեսակէտ ըլլալուն։ Ֆաշական Իտալիոյ եւ հիթլէրական Գերմանիոյ որդեգրած տնտեսական քաղաքականութեան մէջ շատ կէտեր կան ընկերվարութենէն առնուած եւ կեանքը պիտի պարտադրէ ստիպողաբար, մենատիրութեամբ կառավարուած այդ ժողովուրդներուն, իրենց մերժած այդ վարդապետութենէն ու բառէն շատ բաներ գործադրելու։ Բառին հալածուած ըլլալը ապացոյց՝ չէ կարմիր վարդապետութեան սխալ ու վնասակար ըլլալուն։ Ճիշդ ու շիտակ ատեն մէջ է ուրեմն նոր կառավարութիւնը իր որդեգրած քաղաքականութեամբ։

Ուրիշ պատճառ մըն ալ գիս կը մղէ հաւատալու որ նոր կառավարութիւնը չի կրնար չյաջողիլ։ Ֆիզիքապէս պարտաւորուած է յաջողիլ։ Շատերուն ուշադրութիւնը դրաւած ըլլալու է ընկերվարական համագումարին մէջ Պլումի արտասանած ճառին այն մասը, որ պատասխանն կը կազմէր հակառակորդներու այն ակնարկութեան թէ Կերենսկիի կառավարութիւն մը պիտի ըլլայ Պլումի իշխանութիւնը։ Այսպէս պիտի չըլլայ, ըսաւ, եւ եթէ նոյն իսկ այդպէս ըլլայ, թող գիտնան բոլորը որ ինծմէ ետքը Ֆրանսայի մէջ Լէնին մը չէ որ պիտի գայ. Պարզ է, որ ըսել կ'ուզէր եւ ճիշդ է, թէ իր իշխանութեան անյաջողութենէն յետոյ, համայնավար կամ ուրիշ ձախակողմեան կառավարութիւն մը չի կրնար հաստատուիլ այս երկրին մէջ, այլ ձախակողմեան հոսանքներ հալածող բռնատիրութիւն մը։ Երբ այդ գիտակցութիւնը կը տեւէ իշխանութեան պետին մօտ եւ իր այդ կարծիքը կարելի է ըսել կը բաժնեն բոլորն կողմէ, անբռնելի պիտի ըլլար որ այդ գիտակցութենէն յետոյ հող պատրաստէր իր նախատեսած եւ իրեն համար ամէնէն վտանգաւոր հոսանքի մը իշխանութեան տիրանալուն։ Կարելի է ի հարկէ առարկել որ նոր իշխանութեան անյաջողութիւնը իր կամքէն ու ցանկութենէն անկախ ձեւով տեղի պիտի ունենայ, դէպքերն են, հակառակորդներու յարուցանելիք դժուարութիւններն են որ պիտի պարտադրեն նոր վարիչներուն՝ առանց մը փորձէն ետքը ձեռք քաշել իշխանութենէն եւ յանձնել զայն հակառակորդներու։ Ընդունինք վայրկեան մը որ այս առարկութիւնը հիմնաւոր ըլլայ եւ ճիշդ, փորձենք պատկերացնել ստեղծուելիք կացութիւնը։ Ուրեմն անյաջողութեան դատապարտուեցաւ այս կառավարութիւնը, այսինքն իր իշխանութեան գալովը՝ աւելի սաստկացաւ տնտեսական տագնապը, անգործներուն թիւը շատցաւ, արտաքին վտանգը աւելի սպառնալից դարձաւ եւ իբրեւ հետեւանք՝ ժողովուրդին դժգոհութիւնը աւելի խորացաւ։ Հետեւանքը այն պիտի ըլլայ որ մենատիրական իշխանութիւն մը պիտի հաստատուի այս երկրին մէջ ալ, ինչպէս եղած է նման պարագաներու տակ, ուրիշ երկիրներու մէջ։ Այս հետեւանքը ոչ միայն կը նախատեսէ ինքը՝ Պլում, այլ եւ նոյն իսկ հասարակ աշխատաւորը։ Կը կանխատեսեն այն բոլոր մարդիկը — երկրին մեծամասնութիւնը — որոնք իրենց քուէներով իշխանութեան հասցուցին այսօրուան վարիչները։ Արդ, այս բոլորը կը գիտակցին նոյնքան ուժգնութեամբ, որ նոր իշխանութեան իրենց հասցուցած նեղութիւնը ինչ ատակութիւն ալ ունենայ, երբեք չեն հաներ այն սահմաններուն, որ բռնատիրութիւն մը անխուսափելի կերպով պիտի հասցնէ։ Առանց խօսելու այս ժողովուրդին բռնատիրութիւններու հանդէպ ունեցած բնածին ընդդիմութեան մասին, ժողովրդապետութեան ունեցած խոր արմատներու մասին, կարելի է բացորոշ յայտնել, իր շահուն գիտակցութիւնը ունեցող մէկու մը պէս, որ այս ժողովուրդը պիտի նախընտրէ նոր իշխանութեան բռնատիրութիւնը — եթէ կարգը այդտեղ գայ — ուրիշ որ եւ է տեսակի բռնատիրութենէ։ Այս յստակ ու պարզ գիտակցութեան ծնած իշխանութեան մը եւ ժողովուրդի մը համար անհասկնալի պիտի ըլլար պայքարի տկարացում մը եւ ձիգերու լարման թուլացում մը, փշրելու համար այն բոլոր արգելքները եւ դժուարութիւնները, որոնք պիտի յարուցուին իր անյաջողութիւնը ցանկացողներու կողմէ։ Կարելի է կանխատեսել նոյն իսկ որ նման պարագաներու մէջ, շատ աւելի հաւանական է vacance de la légalitéի կիրարկումը նոր իշխանութեան կողմէ, քան թէ ձեռնթափութիւնը։

Նոր իշխանութեան քաղաքականութիւնը անպայման իր անդրադարձումը պիտի ունենայ մեր վրայ, Ֆրանսայի եւ Ալժերոյ մէջ ապրող Հայերու առօրեայ կեանքին վրայ։ Իսկ անոր արտաքին, միջազգային քաղաքականութիւնը կրնայ ազդել նաեւ մօտէն կամ հեռուէն մեր քաղաքական ճակատագրին վրայ։ Այս հարցին քննութեան տարրերը կը պակսին առայժմ, մօտաւոր եզրակացութիւններ կարենալ հանելու համար։ Գալիք քանի մը շաբաթներուն մէջ, կ'երեւի հնարաւոր կ'ըլլայ նշմարել այն քաղաքական ընդհանուր գծերը, որոնցմով պիտի առաջնորդուի նոր կառավարութիւնը։ Բայց հիմակուընէ կարելի է ըսել, որ մեզի համար, իր ձախիձախ մեծամասնութեամբ իբրեւ աշխատաւոր ժողովուրդի, նոր կառավարութիւնը մեր կեանքի մէջ աւելի թեթեւութիւն եւ բարիք կրնայ բերել։ Այս եզրակացութիւնը ոչ միայն անոր համար, որ մեր ցաւին ու վիճակին քաջատեղեակ եւ նպաստաւոր տրամադրութիւն ունեցող անձեր կան նախարարական կազմին մէջ, այլ նաեւ անոր համար որ աշխատաւորութեան կեանքին մէջ աւելի բարելաւում եւ արդարութիւն հաստատելու ձգտումը տիրապետող գիծն է նոր կառավարութեան քաղաքականութեան։

Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Ընկ. Ս. Վրացեանի Պուէնոս Այրէս ժամանումէն ի վեր, տեղւոյս հանրային - ազգային կեանքը միանգամայն տարբեր հունի մը մէջ մտած է։ Կատարեալ կերպարանափոխութիւն մը կը տիրէ, ազդելով նոյնիսկ հակառակորդ տարրերու վրայ, որոնք սկսած են հակիլ մեզ մինչ այդ իրենց բռնած դիրքերէն։ Փոխ յարաբերութիւններու այս բարենպաստ մթնոլորտին մէջն էր, որ կարելի եղաւ մշակել ընտրական համաձայնութիւն մը, որ ամենայն համարձակութեամբ կարելի է ըսել, գաղթաշխարհի մէջ բացառիկ երեւոյթ է։ Առաջին անգամն է, որ կարելի է ցանկալի համաձայնութեան եզր մը գտնել, քով քովի բերելով Դաշնակցական ու հակադաշնակցական տարրերը։ Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի ալ տեղւոյս Հայ Առաք. Եկ. Հոգաբարձութեան ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենային։ Ինչպէս յայտնի է, նախորդ տարին, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ, հակառակ անոր որ իր դէմն ունէր ամբողջ միացեալ բանակ մը։ Ընտրութիւններէն վերջ, հակառակորդները այլեւս ամէն միջոց փորձեցին խափանելու շինարար աշխատանքը, եւ սակայն Դաշնակցութիւնը նկատի չառաւ միմիայն յանուն այս հեռաւոր գաղութի խաղաղութեան, որու լաւագոյն պայմաններուն մէջ կարելի է զարկ տալ եղած կրթական ու հանրային աշխատանքներուն։

Դաշնակցութեան այս գեղեցիկ ժեստը թերեւս եւ մասամբ առիթ տուաւ, որ սրտցաւ հայրենակից մը, Պ. Հրանդ Նիքօթեան յանձն առնէ հիմնել բազմածախս եկեղեցի մը, որ մեր ներկայ պայմաններուն մէջ անհրաժեշտ պահանջ մըն է։ Որովհետեւ ինչպէս չէզոք եւ ազնիւ Հայերու խմբակ մը կար, որ անկեղծօրէն կը ցանկար հոգաբարձուական խնդիրներու շուրջ կատարեալ համերաշխութիւն մը ստեղծել, Դաշնակցութիւնը առանց վարանելու մեծագոյն զիջումը ըրաւ, թէեւ կրնար երբեք ալ վար չիջնել իր աթոռներէն։ Ու մայիս 31ին, Դաշնակցական ընկերները, ամենայն կարգապահութեամբ իրենց քուէները տուին նախկին հակառակորդներուն, այսինքն նախնական համաձայնութեամբ կազմուած համաձայնական ցանկին։ Դժուար թէ որ եւ է կուսակցութեան անդամ մը համաձայնէր նման նոյթի մը։ Այո, միայն Դաշնակցական գիտակցութիւնն ու կարգապահութիւնը կրնար ընել ասիկա։ Որովհետեւ Դաշնակցական անհատը միայն պայծառօրէն կրնայ գիտակցիլ, թէ մեր ազգային շահերը վեր են ամէն ինչ է, եւ այսօր, Լա Փլաթայի, այս հեռաւոր ափերուն, երբ ուծացումի վտանգը ամէնէն աւելի ուժգնօրէն ծնած է մեր շէմքին, հրամայական է համերաշխութիւնն ու հաւաքական աշխատանքը։ Դաշնակցութիւնը իր այս զիջումով եկաւ անգամ մը եւս հաստատելու, որ ի խնդիր ընդհանուր ազգային ճակատի, պատրաստ է ամէն զիջում կատարելու։ Բաւական է որ կարելի ըլլայ կասեցնել ձուլումը, վառ պահել ազգային ոգին, նոր սերունդը դաստիարակել ազգային շունչով, եւ այս ափերուն ցանցնուած հայութիւնը հոգեպէս համախմբել, միշտ իբրեւ յենակէտ ունենալով մեր ազգային քաղաքական առաջադրութիւնները։

Երանի թէ Պուէնոս Այրէսի այս գեղեցիկ նոյթը վարակիչ օրինակ մը ըլլար մեր միւս գաղութներուն ալ, ուր վերջ շատ դիւրին պիտի ըլլար բազմաթիւ կռուազող վէրքեր բուժել։ Եթէ այս օտար հորիզոնին տակ, ուր մեր գաղութները տակաւին իրենց պատմական փոխանցման շրջանը կ'ապրին, կը գտնուին բարի ու ազնիւ հայրենակիցներ, որոնք կրնան միջնորդի դեր կատարել, միւս աւելի շէնշող գաղութներուն մէջ անհատներ չեն որ պիտի պակսին։ Հոս օրինակ, Պ. Մարգօ Պաքրճեան եւ ընկ. Ս. Վրացեան անցորդ հիւրեր էին, սակայն կրցան քաջխանի գեղեցիկ ձեւ մը գտնել, համերաշխութեան ուղի մը գծելով Ռամկավարներու (թէեւ ոչ-պաշտօնական), Հնչակեաններու ու Դաշնակցութեան միջեւ։ Ու Պուէնոս Այրէսի, Հայ Առաք. Եկ. Հոգաբարձութիւնը ներկայիս կազմուած է բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչներէն, այսպէս բաց տեսակ մը խառն դաշինքի հիմքը ունենալով։ Դաշնակցութիւնը զիջում ըրաւ, ու կը սպասէ անոր լաւագոյն արդիւնքին, իսկ եթէ պատահի, որ համերաշխութեան դիմակին տակ հեռաւոր կամ մօտ նպատակներ հետապնդուին, գոնէ մեր այստեղի կազմակերպութեան համար դժուարութիւն մը պիտի չըլլայ զայն շպրտելու ամէն անոնք որոնք եկեղեցական ու կրթական դիմակին տակ պիտի փորձեն քաղաքականութիւն խաղալ։

Այս բարեյաջող աշխատանքներէն վերջ ընկ. Ս. Վրացեան, մօտ օրերս դէպի Պարագուայ պիտի մեկնի, ուր իր շահեկան բանախօսութիւններու շարքը տալէն վերջ կրկին Պուէնոս Այրէս պիտի վերադառնայ, կարճ ժամանակէ մը յետոյ դարձեալ անցնելով Մոնթէվիտէօ, Սան Փաուլօ, անկէ ալ Փարիզ։

Ազգային կեանքին զուգընթաց ներկայացնենք նաեւ կուսակցական կեանքը։

Մայիս 22 — 25, Պուէնոս Այրէսի մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Հարաւ. Ամերիկայի Զ. Շրջ. Ժողովը։ Առաջին անգամ ըլլալով, բոլոր շրջանները, Սան Փաուլօ, Մոնթէվիտէօ եւ Գորտոպա իրենց պատգամաւորներով կրցան մասնակցիլ կուսակցական այս աշխատանքներուն։ Հակառակ հեռաւորութիւններուն ու դժուարութիւններուն, ընկեր պատգամաւորները փութացած էին իրենց կենդանի խօսքը բերելու յիշեալ Շրջ. Ժողովին։ Աւելորդ կ'ըլլայ ըսել, որ այս անգամուան Շրջ. Ժողովը իր կազմով եւ ընդհանուր տեղեկագրերով եկաւ հաստատել, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Ամազոնէն մինչեւ Լա Փլաթա, այլեւս լրացուցած է իր պատմական շրջանը, այժմ համարձակ թեւակոխելով նոր եւ աւելի բեղմնաւոր ասպարէզ մը։

Աւելորդ կ'ըլլայ ըսել, որ եթէ տակաւին մեզի վիճակուի տարագրութեան ներկայ կացութիւնը, ժամանակի ընթացքին Հարաւային Ամերիկայի հայ գաղութները Սփիւռքի բաղդատմամբ գաղութներէն մէկը պիտի ըլլան, որով Դաշնակցութեան համար այս մարզին մէջ կարեւոր ասպարէզ մը վերապահուած է։ Ու ինչպէս Շրջ. Ժողովի հանդիսաւոր նիստին՝ ընկ. Ս. Վրացեան պարզեց, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը արդէն այդ ուղիին վրայ կը գտնուի։ Այս հեռաւոր ափերուն ալ, Դաշնակցութիւնը կը մնայ մեր ազգային բովանդակ ապրումներուն ու գոյութեան միակ միջոցը։ Ան է՝ Դաշնակցութիւնը, որ մեր՝ այս սրտէ հեռու աչքէ հեռու գաղութներու մէջ լծուած է ազգապահպանման դժուարին գործին։ Ու Շրջ. Ժողովը եկաւ անգամ մը եւս շեշտել, որ Հ. Յ. Դ. միակ կազմակերպուած ուժն է, որու վրայ հայ ժողովուրդը կրնայ կռթնիլ եւ վստահութիւն ունենալ։ Ու Հարաւային Ամերիկայի մեր երիտասարդ կազմակերպութիւնը ինքզինքը հպարտ կրնայ զգալ, որ այս տարագրութեան դաժան պայմաններուն մէջ, անոր վիճակուած է վճռական դեր մը կատարել։

Նախորդ տարիներու նման, այս տարի եւս տեղւոյս ԶՕՄի մասնաճիւղին նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ Ապրիլեան նահատակներու յիշատակի հանդէսը։

Մեծ բազմութիւն մը լեցուցած էր Հայ Կեդրոնի ընդարձակ սրահը։ Շատ պատշաճ բանախօսութիւններ ու արտասանութիւններ եղան։ Բայց յայտագրի գլխաւոր մասը կը կազմէր ընկ. Ս. Վրացեանի բանախօսութիւնը, որ հակիրճ կերպով տալով օրուան արժէքը, ամրապնդեց հայրենակարօտ երիտասարդութեան, Ապրիլեան Սերունդին հաւատքը՝ դէպի իր հայրենիքի վերջնական ազատութիւնը։

Ափսոս որ ընկ. Ս. Վրացեանի ներկայութիւնը կարճատեւ պիտի ըլլայ։ Այսուհանդերձ իր հրապարակային բանախօսութիւններով ու գրչով նոր յոյսերու աւիշ մը ներարկեց, եւ որու ազդեցութիւնը երկար ատեն կրնան իրենց գրական օգուտը ունենալ։

Ս. ՖԻՐՈՒՆՑ

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

«Յառաջ»ի Ապրիլ 30ի թիւին մէջ՝ Փրոֆ. Վալէցի ինծ ուղղած մէկ նամակը հրատարակելով, կը խոստանայի նաեւ գրել, թէ Փարիզի հին Մուրատեան վարժարանը ինչպէս վերահաստատուեցաւ Սեւրի մէջ։

Երբ 1922ի վերջերը, տխուր պարագաներ ստիպեցին զիս մեկնիլ Կ. Պոլսէն, որոշեցի Վենետիկ ուղեւորիլ ուղղակի, որովհետեւ վաղ ժամանակներէ ի վեր ջերմ փափաք ունեցած էի այցելել Ս. Ղազար, համբուրել Մեծն Մխիթար Հօր հանգստարանը, ապրիլ պահ մը հայ գրականութեան վերածնիչ այն երանաւէտ մթնոլորտին մէջ ուր շնչած են Ինճիճեան, Բագրատունի, Հիւրմիւզ, Ալիշան, Թաշեան եւ ուրիշ անմահ դէմքեր, եւ որոնց արտադրած հոյակապ աշխատասիրութիւններուն շատ ու աւելի կը պարտի իմ պատանեկան կրթութիւնս։

Բժիշկ վկայուելէս յետոյ, սովորութիւն բրած էի ինծ, երեք չորս տարին անգամ մը մեկնիլ Եւրոպա, արուեստիս վերաբերեալ նորութիւններն ուսանելու եւ միշտ կը մտադրէի ճամբորդութիւններուս վերադարձին անցնիլ Ս. Ղազարէն, բայց չէի յաջողեր։ Վերապահուած է ձգեր ուրեմն, որ այդ փափաքս կատարուէր 1922ին։ Լաւ է անպայման՝ քան երբեք։

Միջանկեալ պարտաւոր եմ հոս յայտարարել, թէ անմոռաց կը պահեմ յիշատակը այն չքնաղ ընդունելութեան, զոր հինգ ամիս վայելեցի Մխիթարեան միաբանութեան քով եւ զիս երախտապարտ միշտ կը զգամ հանդէպ այն ատենի տեղապահ աթոռակալ Հ. Յովհ. Ս. Վ. Թորոսեանի, ինչպէս նաեւ Հ. Գաբրիէլ Նահապետեան, Հ. Վարդան Հացունի վարդապետներուն, որոնք ազնիւ վերաբերումով ամէն ջանք թափեցին մոռցնել տալու ինծ թախծալից բաժանումս ընտանեկան բոյնէս եւ սիրելի ասպարէզէս ու զբաղումներէս՝ արդիւնք՝ քառասուն երկար տարիներու տքնաջան աշխատութեան։

Թող ներուի ինծ անձնական այս փոքրիկ տեղեկութիւնս, որ կապ ունի Փարիզի Մուրատեան վարժարանի վերահաստատման հարցին հետ։

1923 փետրուար 15։ «Վարդանանց Զօրավարացի» տօն էր։ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տեսուչ Հ. Գաբրիէլ Նահապետեան պատիւ բրած էր ցերեկուան ճաշին հրաւիրելու զիս։ Սեղանին վրայ արտասանուեցան ճառեր, աշակերտները երգեցին ազգային երգեր, եւ ես զուարթ մթնոլորտի մը մէջ ապրեցայ։ Ճաշէն յետոյ, վարդապետ Հայրերուն հետ բարձրացանք վարժարանին ընդարձակ դահլիճը, ուր սկսանք խօսիլ ազգային կարեւոր հարցերու վրայ։ Այս միջոցին էր որ յանկարծ ցաւ յայտնեցի թէ Փարիզի Մուրատեան վարժարանը գոյութիւն չունի եւ ծախուած է Մէջօնէյի մէջ եղած անոր հիանալի շէնքը։ Ներկայ վարդապետները արդար գտան դիտողութիւնս, բայց ուշ էր արդէն։ Հ. Յովհաննէս Թորոսեան եւ Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան մասնաւորապէս ցաւելով անցեալին վրայ, ըսին թէ Միաբանութիւնը միշտ նպատակ ունէր այդ վարժարանը վերահաստատելու Փարիզի մէջ, մանաւանդ որ՝ Մխիթար Աբբահօր կտակը կը պահանջէ ոչ միայն Ֆրանսայի մայրաքաղաքին, այլ եւ եւրոպական ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ հիմնել հայկական վարժարաններ։

Տեղի ունեցած խօսակցութիւններէն թելադրուած, խոստացայ իրենց, որ եթէ արդարեւ այդպիսի լաւ նպատակ մը ունին, Փարիզ երթալուս պէս կը դիմեմ Պ. Գաբրիէլ Նորատունկեանի, տեղեկանալու թէ կարելի կ'ըլլա՞յ Սամուէլեանի կտակէն մաս մը տրամադրել ապագայ Մուրատեան վարժարանի համար։

Հաւանեցան խօսքիս եւ յարեցին որ եթէ այդ կարելիութիւնը յաջողի Միաբանութիւնն ալ իր կողմէն ամէն դիւրութիւն յանձն պիտի առնէ նպատակը իրագործելու համար։

Փետրուար 15ի այս խօսակցութիւններէն յետոյ, ուրիշ անգամներ ալ նոյն նպատակի մասին կարծիքի փոխանակութիւններ եւ խօսակցութիւններ շատ ունեցանք, գի մնացի Վենետիկ դեռ երկու ամիս եւ 1923 ապրիլ 7ին մեկնեցայ դէպի Փարիզ։

Պ. Գաբրիէլ Նորատունկեանի հետ իմ առաջին այցելութիւնս կատարեցի Ապրիլ 30ին, երկուշաբթի օր. Երկար խօսակցութիւններ ունեցայ զանազան հարցերու մասին եւ յայտնեցի իրեն թէ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը ջերմ փափաք ունէր Փարիզի մէջ վերահաստատելու նախկին Մուրատեան վարժարանը, բայց նիւթական մեծածախս պահանջները խոր մտահոգութիւն կը պատճառեն. կարելի չէ՞ր արդեօք, հարցուցի, օժանդակութիւն մը ընել, այս նպատակին յատկացնելով Սամուէլեան կտակի գումարը։ Քանի որ Սամուէլեան վարժարանը այլ եւս գոյութիւն չունէր։

Նորատունկեան ուրախ եղաւ ըրած առաջարկութեանս համար եւ անկարելի չգտաւ առաջարկս, միայն թէ հարկ է, ըսաւ, խորհրդակցիլ Սամուէլեան կտակի խնամակալութեան անդամներուն հետ, եւ հաղորդեց տեւեալը, որ կը նշանակեմ նոյնութեամբ.

«Գիտէք, որ հանգուցեալ Մկրտիչ Սամուէլեան իր անուանակիր վարժարանին համար կտակած գումարը կամ դրամագլուխը յանձնած էր Ս. Փեթերպուրկի կայսերական պանքին եւ այդ դրամագլուխին բերած շահովը կը մատակարարուէր Սամուէլեան վարժարանը, այժմ ռուսական յեղափոխութիւնը բոլորովին ոչնչացուց այդ գումարը, որով ցամքեցաւ Սամուէլեանի եկամուտի աղբիւրը։

Բայց որովհետեւ ժամանակին, կտակակատար Կարապետ Եզնկեանի հետ խորհրդակցութեամբ, ուզեցինք որ Կ. Պոլսոյ մէջ Սամուէլեան վարժարանը ունենայ իր հաստատ եկամուտը, կտակուած մայր գումարէն մէկ մասը հիմնուեցաւ այն մեծ շէնքը որ կը կոչուի Սամուէլ-խան, եւ որ

ԲԱՆՔ ՀԸՆԳՆԱԿԱՆՔ

ՀԱՅԸ ԵՐԳ ՈՒՆԻ՞...

— . —

— Ապուր ես կերեր, բարեկամ, կատակի՞ ելար հայութեան հետ: Ո՞ւր ես թէ անգղայ, հիմա ամբողջ աշխարհ գաղափար ունի հայ երգի մասին, կը հիանայ, կը զմայլի՛ ...

Հայ երգի գոյութեան մասին կասկածիլը իր գոյութեան մասին կասկածիլ է, յիմարանոց կ՚առաջնորդէ մարդը, հայրենակից ...

— Իրաւունք ունիք, բայց ես անիրաւ չեմ: Հայը երգ չունի, բարեկամներս:

Ունինք նշանաւոր Կոմիտաս, իրեն հետեւող աշակերտները, որոնք ի ծայր աշխարհի երգչախումբեր են կազմած հիացում պատճառելով երկրագունդի բոլոր ազգերուն:

Ունինք երգողներու թիւէն չափ երգավարներ, որոնք կրնան «նմանցնել» Կոմիտասի տաղանդը:

Երգը Հայերուն համար նուիրական խորհուրդ է, ինչպէս հաղորդութիւնն ու միւռոնը:

Նոյն իսկ բաղնիք ներթարկուած է հայ երգը, զի միայն թոյլտուութիւնով կարելի է շրթները բանալ ու խոչափողը թրթռացնել: Ամբարտաւան է որ Մովսէսի գաւազանը կը զարնէ օդին մէջ եւ կը սկսի երգել:

Եւ սակայն, ճշմարիտ ճշմարիտ կ՚ըսեմ ձեզի, բարեկամներս, որ Հայը երգ չունի, հաւատացէք ասոր: Հայը երգիչ չէ:

Ահա ընտանեկան հաւաքոյթ մը, հանդիսասրահ մը: Ոգեւորութիւն, խնդում, կերուխում: Խօսնակի սկաւառակը կը դառնայ մեքենային վրայ, հոգ չէ թէ թրքական մինչեւ ագիքները յուզող եղանակներ արձակէ ...

Փորձէ՛:

Օրիորդ, խնդրեմ երգ մը ...

— Պարոն, հարբուխ ունիմ, մանաւանդ մեր երգավարը արգիլած է մեզի՝ խումբէն դուրս երգել եւ մանաւանդ ես հինգերորդ ձայնը միայն գիտեմ մեր երգերուն:

— Պարոն, դուք:

— Ես, բամբ ձայնը միայն գիտեմ, երգին խօսքերը ամբողջութեամբ չեմ գիտեր, միայն «լօ՛, լօ՛»ները գիտեմ, եթէ խօսքերը գիտցողներ կան, սիրով կ՚ընկերակցիմ ..

— Դուք, անուշիկ աղջնակս.

— Պարոն, ես «Վարդին երգը» գիտեմ, բայց երկրորդ տունին վերջին տողերը միայն կրնամ երգել .

Մտնենք հանդիսատեղի: Պիտի երգէ Պ. Գամաղիէլ իր անուշին ներդաշնակութեամբ ձայնով մը:

Կ՚ելլէ բեմ եւ իր ձայնին բոլոր ուժովը կը սկսի կանչել, կէս ճամբան ուժը կը սպառի, կը մնայ մէջտեղ:

Մի հարցնէք երգին խօսքերուն իմաստը:

Ծիրանի ծառ բար մի տար, Ես ամբէն կուգայի, Սիփոնեայ քաքեր, Բրխեցին սիրտ մեր զբաղ բարի: Ի՞նչ կ՚ուզէք որ ըլլան ասոնք երգիչներու բերնին մէջ, իմացէք.

Ծիրանի սար բան մը տար, Ես ծառէն կ՚ուտէի, Սիպանեա կաչեր, Փոխեցին սիրտ մեր պանփարի . .

Հայաստանի ուղղագրութիւնը պիտի ամչնար հոս, չէ՞:

Փորձեցէք աւելի կարեւորը.— Ես փորձած եմ:

Փորձեցէք հաւաքոյթի մը մէջ, ամբողջ ժողովուրդին երգել տալ միաձայն. թէեւ Հայերը միաձայն երգը բանի տեղ չեն դներ, ինչպէս միաբանութիւնը.

Հարցուցէք նախ, գիտէ՞ն որ եւ է երգ, որ բոլորը միասին երգեն:

Տուէք երգերու անուններ, սպասեցէք ժամ մը, եւ հինգ հոգի չէք գտներ միեւնոյն երգը գիտցող: Իսկ եթէ հրաշքով գտնէք իսկ, ասոնցմէ երեքը երգին առաջին տունը գիտեն բայց տարբեր բառերով, մէկ հոգի երրորդ տունին վերջին մասը գիտէ, հինգերորդն ալ սկիզբի մէկ տունը միայն առիթ ունեցած է սորվելու:

Հապա յեղափոխական երգե՞րը:

Ամէն մէկը իր կուսակցութեան յատուկ երգեր սորված է եւ միայն այդ երգերը կրնայ երգել, պայմանով որ ամէն մէկը իր ձայնատրճանով սկսի երգել:

Մտէք եկեղեցի: Երկու տէրտէր չարական մը միեւնոյն եղանակով չեն կրնար երգել:

Մէկ տիրացու Մանուկին եղանակն է սորված, միւսն ալ գիւղի համբի Անտոնէն դաս առած է:

Կ՚ուրանա՞ք ուրեմն, պիտի ըսէք, որ ճապոններէն մինչեւ հնդկերէն, նոյն իսկ թուրքերէն թերթերը «ովսաննա»ն կը կանչեն հայ երգի մասին:

Մանաւանդ հայ թղթակիցներ աւծականի նեղութիւն կը քաշեն հայ երգը փառաբանելու համար:

— Այդ բոլորը օտար չլացնելու համար է, ըստ իմ հաստատ կարծիքիս:

Իսկ Հայը երգ ունի՝ բայց երգել չի գիտեր....

Կ. ՓԻՏՈՒՇ

տարեկան լաւ վարձք մը կը բերէ(1):

Հիմա որ վարժարանը դադրած է գոյութենէ, Սանասարեան խնամակալութիւնը ուզեց, որ գնուած շէնքին հասոյթը պահուի մինչեւ որ մայրագրամագլուխը յառաջ բերուի որպէս զի վարժարանը վերստին հաստատուի ապահով կերպով: Այս նպատակաւ մինչեւ հիմա կուտակուած է մէկ միլիոն ֆրանք եւ կը պահուի Բարեգործական Ընդհ. Միութեան քով: Բայց Սանասարեան կտակի նպատակին անյարմար չեմ գտներ որ այդ գումարէն մաս մը յատկացուի Մուրատեան վարժարանին (2):

Գ. Նորատունկեան իմ այս յուսադրիչ յայտարարութեամբ, թելադրեց նաեւ ինծի թղթակցիլ Վենետիկի Մխիթարեան հայրերուն հետ, եւ որոշեց որ ես ու ինքը եւ Գ. Արշակ Չօպանեան ունենայինք երբեմնակի տեսակցութիւններ որոնց մասին պիտի գրեմ յառաջիկային:

ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

(1) Խանը դեռ գրաւուած չէր այդ ատեն:

(2) Այս մասին կարելի՞ է արդեօք լուսաբանութիւն Բարեգործականէն եւ կամ Սանասարեան խնամակալութենէն գանձապետ Պ. Վահան Էսայեանէն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ թանաքով եւ մելանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՏՐԱՍՏ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

— ० —

Մայիս 14ին Երեւանի մէջ դարձեալ փորձեր կատարուեցան օդանաւային յարձակումներու եւ քիմիական պատերազմի դէմ: Այս առթիւ Խորհ. Հայաստանը կը հրատարակէ Բոյաջեանի ստորագրութեամբ հետեւեալ յօդուածը. —

Ապագայ պատերազմներու ընթացքին՝ աշխարհակալ պետութիւնները յայնօրէն կ՚օգտագործեն օդային նաւատորմն ու քիմիական նիւթերը ոչ միայն բանակին, այլ եւ քաղաքներու եւ գիւղերու խաղաղ բնակչութեան դէմ;

Քիմիական կռիւը այնքան սարսափելի չեն, եթէ մարդիկ պաշտպանուին դիմակներով եւ այլ զգուշական միջոցներով: Ուստի հարկ է գիտնալ թէ ի՞նչ պէտք է ընել վտանգի պարագային: Ամէն աշխատաւոր պարտաւոր է մարզուիլ այդ ուղղութեամբ

Աշխատաւո՛ր, մի մոռնար որ տագնապի նշանը կը տրուի գործարաններու եւ ինքնաշարժներու շչակներով, ռադիոկաններու սուլիչներով, որոնք կը սուլեն 6 րոպէ, ինչպէս նաեւ ձայնասփիւռի կայաններով, որոնք քանի մը անգամ կը կրկնեն «օդային վտանգի» ազդանշանը

«Քիմիական վտանգ» ազդանշանը կը տրուի քաղաքի այն թաղամասերուն եւ այն շրջաններուն մէջ, ուր թունաւոր նիւթեր կը թափուին, — այդ ազդանշանը կը տրուի զանգակներով, երկաթի եւ պղինձի հարուածներով, բայց շչակներ չեն գործածուիր:

Օդանաւային յարձակումներու ահազանգը տրուած ժամանակ,

Աշխատաւո՛ր, պահէ՛ պաղարիւնդ եւ հոգեկան հանդարտութիւնդ մի՛ կորսնցներ

Անմիջապէս մարէ վառարան եւ կազի օջախ, եթէ վառած են:

Փակէ բոլոր խողովակները, օդանցքները, լուսամուտները եւ դուռները:

Պատրաստէ կազային եւ քիմիական յարձակումներու դէմ պահպանուած եղանակով:

Մի թողուր որ մէկը դուրս ելլէ տունէն:

Եթէ շէնքին մէջ կայ մաննաւոր ապաստան մը, մանուկները եւ հիւանդները փոխադրէ այնտեղ:

Մի յուզուիր եւ մի անհանգստանար բնտանիքիդ բացակայ անդամներուն համար, յիշելով որ անոնք ալ, ուր որ են, կը հետեւին պաշտպանութեան միջոցներուն:

Մի մոռնար թէ ի՛նչ պիտի ընէիր երբ ազդանշանը տրուած ժամանակ փողոցը գտնուէիր:

Այդպիսի պահու մը՝ մի յուզուիր, խուճապի մի մատներ ինքզինքդ, դիմէ օդանաւային յարձակումներու դէմ պայքարող մարմնոյն:

Մի վազեր տուն, պահուըտէ մօտակայ տանիքի մը տակ, մտիր հանդիպած շէնքիդ բակը, որպէսզի թշնամին թունաւոր նիւթեր չչարայ վրադ

Եթէ չես գիտեր թէ ո՛ւր պիտի պահուըտիս, հարցուր դռնապանին, ոստիկանին:

Մի հակաճառեր ոստիկանին հետ: Հետեւէ ցոյց տրուած միջոցներուն:

Օգնէ կիներուն եւ երեխաներուն ինչպէս որ կրնաս:

Երբ ազդանշանը տրուած պահուն կը գտնուիս թատրոնի, սինեմայի, պարահէշի կամ հանրային շէնքի մը մէջ, մի փախչիր, հանգիստ բռնէ քեզ, այնտեղ անհրաժեշտ ուղղութիւնը ցոյց կը տրուի քեզի:

Քիմիական յարձակումի պարագային

Անմիջապէս հագիր հակակազային չապիկը, դիր դիմակդ:

Եթէ փողոցին մէջ կը գտնուիս եւ չունիս դիմակ, մի վազեր, շնչառութիւնդ բռնէ, բերանդ ու քիթդ փակէ թաշկինակով, թեզնիքովդ, վերարկուիդ ծայրովը, արագօրէն մտիր մօտակայ տուն մը, ուր քեզի ցոյց կը տրուի ապաստանը:

Օդին մէջ կասկածելի հոտ մը զգացած ժամանակդ, եթէ նոյն իսկ ահազանգ չէ տրուած, հակակազային դիմակդ դիր եւ արագօրէն հեռացիր այդ վայրէն, բայց առանց վազելու:

Շատ մօտէն մի անցնիր այն վայրերէն, ուր դեղին դրօշներ դրուած են կամ թէ փակուած են փողոցները «Թունաւորուած է» մակագրութիւնը քեզի ցոյց կուտայ թէ ո՛ր կողմէն պէտք է անցնիս, որպէսզի հովը քեզի չբերէ թունաւոր օդը կամ թունաւոր նիւթերու փոշին:

Եթէ թունաւոր նիւթի բիծեր կան վրադ, կամ թունաւոր նիւթ է քսուած վրադ, անմիջապէս դիմէ բժշկական կայան:

ԲԱՍԱՐԳԵՉԱՐ – ԲԱԳՈՒ

ՀԵԾԻՈՏՆ ԱՐՇԱՒ

— ० —

Երեւան վերադարձան Բասարգեչար - Բագու հետիոտն արշաւին մասնակցողները, որոնց առաջնորդն էր Մ. Տէրտէրեան:

Արշաւախումբը Բասարգեչարէն մեկնած էր 9 ապրիլին: Բագու հասան 26 Ապրիլին, կտրելով 600 քիլոմեթր հեռաւորութիւնը 16 օրէն: Իրենց ճամբու գիծն էր Բասարգեչար - Սամանաբաշի լեռնանցք — Գետաբէկ - Կիրովաբադ - Եւլախ - Աղդաշ - Գէօկչայ - Ախսու - Շամախի - Մարազի - Ջանգի - Բագու: Արշաւախումբը իր ճամբուն վրայ մեծ դժուարութիւններու հանդիպեցաւ, մասնաւորաբար ձիւնապատ լեռներու վրայ եւ կիրճերու մէջ: Արշաւախումբին կը մասնակցէին 17 հոգի, 14ը կին եւ աղջիկներ, որոնք երբեք չյոգնեցան: Բագուի մէջ այցելեցին քարիւղի հորերը եւ արդիւնաբերական կայանները: Ադրբէջանի վարչապետը արշաւախումբին մասնակցողներուն նուիրեց 5 գնդակով հրացաններ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖՈԼՔԼՈՐ

— ● —

Բանաստեղծ Գեղամ Թարվերդեան Մարտ, Ապրիլ, Մայիս ամիսներուն շրջելով Կոտայքի, Ծաղկաձորի եւ մասամբ Վեդիի շրջանի գիւղերը, հաւաքեց 64 տեսակ երգեր, հէքեաթներ եւ առակներ:

Ժողովրդային այս բանահիւսութենէն մէկ երրորդը, ըստ իր հայեցողութեան, կը պատկանի մեր օրերուն: Հաւաքուած նիւթերուն մէջ կան 10 հէքեաթ, մէկ քանի առակ, մնացածը երգեր են: Նորագոյն երգերէն շատերը իրենց նիւթը ընտրած են Ստալինը, Վորոշիլովը, Կալինինը, Թելմանը եւ Մոլոտովը: Երկրորդ կարգի երգերը կը վերաբերին արդի կեանքի բացասական երեւոյթներուն, — գող գործակատարը, երեսպաշտ հաշուապահը, անշնորհ նախագահը, ևն.: Հայկական Ֆոլքլորը, թէեւ չունի հին բանահիւսութիւններու արուեստ խորութիւնը, հարուստ է մասնաւորաբար լեռնային շրջաններուն քան թէ դաշտավայրերուն մէջ.

ՁԻՒՆ ՈՒ ԿԱՐԿՈՒՏ

— —

Ստեփանաւանէն կը հեռագրեն Խ. Հայաստան թերթին 9 մայիս թուականով

Ամսոյս 7ին սկսաւ անձրեւ տեղալ այս շրջանին մէջ, իսկ այսօր Ղարաղալայի, Սօուդ - Բուլաղի, Շահնազարի ու մօտակայ գիւղերու մէջ ձիւն կը տեղայ: Ցանքը կանգ առաւ:

Միկոյեանէն կը հեռագրեն Խորհ. Հայաստան թերթին 15 մայիս թուականով. -

Մայիս 1էն մինչեւ 14 յորդ անձրեւ տեղաց, յետոյ կարկուտ: Հեղեղը վնասեց Մալիշկայի, Հորսի, Քարագլուխի, Աղնաջուրի, Կալէի գիւղերու ցանքերուն: Հեղեղը քշեց տարաւ 15 ոչխար, 6 տաւար: Փլած են 20 տուն եւ մէկ դպրոց: Բարձրացած է չարունակ եւ կը բարձրանայ Արփա գետակը, սպառնալով ողողել գետափնեայ գիւղերն ու ցանքերը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂԹԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

— ● —

ՎԻԷՆ, 9 յունիս (Յառաջ) — Յունիս 7ին, կիրակի կէսօրէն վերջ, մենք ալ տօնեցինք Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը, Սէրքլը Կաթոլիկ սրահին մէջ, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. կոմիտէէն կողմէ:

8—10 օր շարունակ անձրեւ մաղող բնութիւնը, կարծես, գիտակցեցաւ որ այդ օրը մենք մեր Մայիսը պիտի տօնենք, ու մայիսեան պայծառ արեւ մը նուիրած էր մեզի

Ժամանակէն առաջ գոհացուցիչ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը, բազկացած հարիւրին հինգէն երիտասարդներէ: Բոլոր հանդիսականները, իրենց յամրակներուն վրայ կը կրէին եռագոյն ժապաւէնի երիզներ: Բեմին աջէն ու ձախէն դիրար կը գրկէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններ, մէկը տարագիր, իսկ միւսը իր հայրենիքին մէջ:

Հանդէսին առաջին մասը կը կազմէր կենդանի խօսուն պատկեր մը «Մայր Հայաստան», որ առնուած էր ընկ. Ահարոնեանի «Հայրենիքիս համար» գործէն: Առաջին անգամն էր որ նման պատկեր մը կը ցուցադրուէր Վիէնի մէջ, պատկեր մը որ տխրութիւնն ու խանդավառութիւնը իրարու ձուլեց եւ գնահատուեցաւ:

«Մայր Հայաստան» պատկերը կատարեց Օր. Վարսենիկ Նալպանտեան զգայուն կերպով ու վայելչօրէն:

Յետոյ «Բամ Փորոտանով» բացուեցաւ հանդէսը յաւելուած, զոր երգեց ընկերներէ եւ օրիորդներէ կազմուած երգչախումբը

Նախագահ ընկ. Ս. Գալուստեան հաւաքոյթին նշանակութիւնը տալէ վերջ, շեշտեց «Հայ ժողովուրդի ազատ հայրենիքին ձգտող եւ անոր ամենալաւ կազմակերպուած ուժ կոչուած՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ամէն տարի եւ ամէն վայրի մէջ, կը կազմակերպէ գեղեցիկ տօնակատարութիւններու չարք մը, ազատատենչ հայ ժողովուրդին հետ տօնելու համար մեր վեց հարիւր տարուան գերութենէ վերջ ազատագրութիւնը նշող այս անմոռանալ թուականը».

Օրուան բանախօսը ընկ. Տ. Միսաքեան խօսելով երեք քառորդ ժամ, ներկայացուց 70 թուականներէն մինչեւ 1918, Հ. Հանրապետութեան շրջանը, յեղափոխական կուսակցութիւններէն առաջ փորձուած զանազան աշխատանքները, Գոյնայ Ազգ. Ժողովներու, Պատրիարքարանի դերը ևն., որոնք քանի քանի անգամներ բողոքած էին սուլթանին, հայկական հարստահարութիւններու առթիւ: «Իր տեսնէք որ յեղափոխական կուսակցութիւնները շատ ուշ յայտնուած են, իբրեւ բունցք՝ ուղղուած հարստահարիչներուն դէմ»:

Եւ յիշել, ողեկոչել վերջ հայկական մղած գոյամարտը իրմէ ետապատիկ աւելի թրքական բանակին դէմ, իբրեւ յաղթութեան փառապսակ անոր տրուած Մայիս 28ը, վերջացուց Դաւիթ Քաթիպայի հետեւեալ խօսքերով

Ո՛վ Տէր, ամէն բանի մէջ քու կամքդ թող ըլլայ

Միայն թէ Հայը լուծի տակ չը մնայ:

Ջերմօրէն ծափահարուեցաւ ընկերոջ ճառը:

Ընկ. Միսաքեան թելադրեց նաեւ աչալուրջ եւ պատրաստ հետեւիլ պատահած գործադուլներուն, տեղացիներուն հետ համերաշխ եւ միակամ:

Արտասանեցին ընկերներ Յ. Մամուրեան «Հայաստանին» (Ա. Իսահակեան), Մ. Կարապետեան «Հայաստան» (Ա. Ահարոնեան), եւ Զ. Թորոսեան (Արփիարեան) կտոր մը, նուիրուած դրչի եւ զէնքի հայ հերոսներուն:

Տեսնի Ֆանֆառի խումբը մէջ ընդ մէջ թնդացուց «Մշակ բանուորը», «Ի զէն Հայեր», «Զէյթունցիներ» եւ «Դաշնակցական խումբը»: Ֆանֆառ «Մեր Հայրենիքը»ով փակուեցաւ հանդէսը եւ հասարակութիւնը մեկնեցաւ խանդավառ տրամադրութեամբ:

** Իրիկուան ժամը 8ին, Խաժակ ակումբին մէջ ունեցանք ընկերահամակրական զուարճութիւն մը, ուր ընկերը դարձեալ խօսեցաւ մէկ ժամ, միջազգային կացութեան, ազատագրութեան, տնտեսական տագնապին ու մասնաւորաբար այս երկրի կացութեան շուրջ: Ներկայ էր երիտասարդներու մօտ հարիւրեակ մը:

Աւելի վերջը ունեցանք ընկերական գրոյց մը, եւ ընկ. Միսաքեան տուաւ կարգ մը տեղեկութիւններ կուսակցական զանազան խնդիրներու շուրջ:

Պալ - Ազբեր

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԱՅԻՐԻ, հանդէս գրականութեան եւ գեղարուեստի, Թիւ 3, տարեկան բաժնեգինը 12 Ֆրանք: Rue Notara, 64 Le Pirée (Grèce).

ՍԻՈՆ, ամսագիր կրօնական, գրական, բանասիրական, Թիւ 6, տարեկան բաժնեգինը 6 շիլին: Patriarcat Arménien, Jérusalem (Palestine).

ՆՈՐ ՀԱՍԿԵՐ, մանկական, պատանեկան պատկերազարդ երկշաբաթեայ հանդէս, Թիւ 15 եւ 16, տարեկան բաժնեգինը 70 Ֆրանք: Mme Sarvarian, Téhéran (Iran).

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—— ● ——

— Կը կրկնեմ, Վասպուրականի շրջանին մէջ, հիմա ազատ գործիչ միայն Գիծան կը մնայ: Այս մասին պէտք է մտածել:

—Այո՛, պէտք է մտածել մէկը ճամբելու մասին, — համաձայնեցաւ Վահանեանը,— պէտք է մէկը շուտով ճամբել:

— Ի հարկէ, բայց հարց է թէ ո՞վ, — մտամփոփ կարծես ինքնիրեն կը խօսէր Սուրէնը,— հագիւ թէ ազատ մարդ ունինք ... մանաւանդ դաշտը Երկրի գործերուն տեղեակ փորձառու մէկը ըլլալու է, պատասխանատու անձնաւորութիւն մը ..

Դժուար լուծելի խնդիր մըն էր: Անշուշտ Երկիր երթալ ցանկացողներ շատ կային, մանաւանդ նորահաս երիտասարդութեան մէջ: Բայց ցանկութիւնը բաւական չէր, հարկաւոր էր յեղափոխական կեանքի մէջ եփուած, թրծուած մէկը, որ եւ կարողանար ղեկավարի դեր կատարել:

Վասպուրականը Թրքահայաստանի մէջ կեդրոնական դիրք մը կը գրաւէր ու իր աշխարհագրական դիրքի բերումով գլխաւոր առանցքը կը կազմէր յեղափոխական շարժման: Բոլորի համար ալ պարզ էր, որ այդ պայմանները լրացնող ազատ մէկը չունէին:

Ակամայից ներկաներու հայեացքները կեդրոնացան Վահէի վրայ, թէեւ ոչ ոք սիրտ կ՚ընէր նախական մտքի խորհուրդը բարձրաձայն արտայայտելու: Վահէ հինգ երկար տարիներ, դժոխային պայմաններու մէջ գործելէ վերջ, հազիւ թէ ամիս մը առաջ եկած էր Կովկաս՝ տարի մը հանգստանալու եւ Արմաւիր երթալով իր ծնողքը տեսնելու համար: Հիմա ի՞նչ սրտով յայտնել անոր որ պէտք է վերադառնայ

Ձեռքերը տաբատի գրպանները, գլուխը կրծքին կախած, Վահէն աչքերը տնկած էր անորոշ կէտի մը ու կը մտածէր մտքով հարիւրաւոր մղոններ հեռուները թափառելով: Երանդօրէն կը զգար որ շուրջը գտնուող ընկերներու հայեացքները կեդրոնացած են իր վրայ ու բնական կը գտնէր այդ: Առանց անհամեստութեան՝ իր արժէքի գիտակցութիւնն ունէր ու կը զգար, որ երկրնարանքի մը առջեւ կանգնած չէր ինք, այլ պարզ ու միակ ճամբայ մը ունէր երթալիք: Ու ծանրօրէն գլուխը բարձրացնելով՝ դարձաւ դէպի Պաստամեանը: Երկուքի հայեացքները իրար խաչաձեւեցին կատարեալ ներդաշնակութեամբ: Իրար հասկցեր էին:

Վահէի դէմքին տխուր ժպիտ մը ուրուագծուեցաւ, ու գլուխը դրականօրէն շարժելով, կարծես թէ ինքնիրեն խօսելով՝ ըսաւ.

— Այո՛, ի հարկէ ...

Պաստամեանը զգացուած՝ Վահէի ձեռքը սեղմեց, իսկ Աբրահամեանը, որ թէեւ խառնուածքով փութկոտ եւ անհամբեր, բայց զգացումով զարմանալիօրէն նուրբ ու քնքոյշ մարդ էր, բամբ ձայնով մէջ ինկաւ.

— Ախր ինչպէս կարելի է ... դեռ հազիւ Երկրէն եկած ... յոգնած ...

— Ես բոլորովին կազդուրուած եմ, — անհամբերութեամբ ընդմիջեց Վահէն,— լաւ է չխօսինք ... վերջացած բան է ... ես պիտի վերադառնամ ..

— Այ բալամ, գէթ մէկ ծերթայիր ծնողքդ տեսնելու, — ուզեց համոզել Աբրահամեանը— գիտնաս թէ ո՛րքան նամակներ ստացեր եմ ծերունի հօրմէդ . .

— Բաւական է, խնդրեմ,— գրեթէ բարկացած պոռաց Վահէն՝ նստած տեղէն վեր ցատկելով,— բաւական է, կը կարծէ՞ք, թէ ես զգեր չունիմ,— ու ձեռքերը ետեւը կապած՝ սկսաւ ման գալ սենեակի երկայնքով:

Համալսարանը աւարտելէ վերջ, Վահէն, երբ Գերմանիայէն վերադարձաւ, հազիւ ամիս մը մնաց ծննդավայրը՝ Արմաւիր, ծնողքի մօտ: Մեկնեցաւ դէպի Կովկաս, որպէս թէ քանի մը ամսուան պտոյտի: Այդ մեկնիլը եղաւ: Տարիներ անցան, եւ ոչ մէկ լուր: Ձերբեզախօս հայրն ու մայրը շատ ալ գաղափար չունէին Հայաստանի մասին: Օր մը, երբ լսեցին, որ իրենց կրտսեր զաւակը Հայաստան գացեր է, քար կտրեցան:

Մինչ ընկերները կը խօսէին, Վահէն հեռղհետէ աւելի մռայլեցաւ: Կը շարունակէր ման գալ, առանց ընկերներու բառերը լսելու: Որքա՛ն կարօտցած էր ծերունի հայրն ու մայրը, որոնք տարիներով իր ճամբան պահեր էին: Բայց, չուզելով ինքզինքը հաւաքեց ու բոլորովին հանդարտօրէն մօտենալով ընկերներուն՝ վճռական ձեւով մը ըսաւ.

— Քանի մը օրէն կը մեկնիմ Ալեքսանդրապոլի բերդի գործին մասնակցելու: Ես ալ կը կարծեմ թէ մեզմէ մէկը հոն գտնուելու է, ո՞վ գիտէ ինչ կրնայ պատահիլ. Յետոյ կ՚անցնիմ Երեւանի վրայով Թադէոս Առաքեալի վանքը, ժամանակ մը Վարդապետին օգնելու: Միեւնոյնն է, մինչեւ սեպտեմբերի 15ը հազիւ թէ կարելի ըլլի Երկիր անցնելու մասին մտածել. մինչեւ այդ ժամանակ բոլոր սարերը բռնուած կ՚ըլլին քրտական աշիրէթներով: Եթէ մինչեւ այդ ատեն Գէորգն ալ բժշկուած ըլլի, այն ժամանակ երկուքով կ՚անցնինք: Այս մասին այսքան: Հիմա եթէ ուրիշ հարցեր կան, անցնինք անոնց:

— Տօ՛, ալ ի՞նչ նոր հարց,— բրդկաց Սուրէնը,— արեւը ծագած է արդէն, լաւ է քիչ հանգստանանք, եւ ամէն մարդ թող երթայ իր գործին:

— Ես նամակներ ունիմ գրելիք: Ուրեմն, Գէորգի մասին դու պէտք եղած կարգադրութիւնները կ՚ընես, Ջանեան,— ձայնեց Վահանեանը ու ածապարանքով գլխարկը վերցնելով՝ միացաւ գացող ընկերներուն:

Գէորգն ու Սուրէնը մնացին: Երկու ընկերները Նաթալիայի սենեակը առանձնացան ու դեռ երկար կը խօսէին Երկրի գործերու, Գիծայի ու Նիկոլի մասին:

ԱՐՍԷՆԵԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Քաչալը իր անկողնի մէջ պառկեցնելէ վերջ, Վարդանը հիւրասենեակէն ներս մտաւ եւ հայրն ու քոյրը հոն նստած գտաւ:

Հայրը, ըստ սովորութեան, հանգստաւէտ բազկաթոռին մէջ կիսովին թաղուած՝ այդ օրուան հայերէն թերթը կը կարդար: Երիտասարդ աղջիկ մը, հազիւ քսան - քսանմէկ տարեկան, կլոր սեղանի մը առջեւ նստած, թաշկինակ կը բանար:

— Ա՛յ, տե՛ս, հայրիկ, որ չես հաւատար ... տե՛ս, նորէն ինչպէս յաջող դուրս եկաւ .

— Հը՛մ, քանի՞ քարթ տեղահան ըրիր, չարաճճի,— ծիծաղեցաւ հայրը՝ գլուխը բարձրացնելով եւ յանկարծ տեսաւ Վարդանը սենեակի սեմին վրայ:

(Շար.) ՊԱՐԹԵՒ

ւառաք ունեցէք կառավարութեան վրայ: Բանուոր եւ գործատէր թող համաձայնին այնքան շուտ, որքան կրնան: Երկրին շահն է որ կը պահանջէ այդ:

ՄԵՐՁԵՑՈՒՄ ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ՄԻՋԵՒ

« Փըլըպ 1900»ի կողմէ տրուած հացկերոյթի մը ընթացքին, Զէմպըլէյն ճառ մը խօսելով ուզեց պատասխանել Լորտ Սէսիլի, որ կը պնդէր թէ պատժամիջոցներու կորովի գործադրութիւն մը կրնար փրկել Եթովպիոյ անկախութիւնը:

— « Բացարձակ յիմարութիւն է ունենալ այդպիսի կարծիք մը: Եթէ հետեւէինք այդպիսի քաղաքականութեան մը, աւելի մեծ դառնութիւններ պիտի կրէինք եւ որ եւ է միջոց պիտի չունենայինք լաւագոյն լուծում մը գտնելու: Իտալական արշաւանքը դէպի Եթովպիա այն հետեւանքն ունեցաւ որ պահ մը սպառնալից վիճակ մը ստեղծեց երկու երկիրներու միջեւ, որոնք բարեկամութեան երկար անցեալ մը ունին իրենց ետեւ: Հաւաքական ապահովութեան քաղաքականութիւնը, պատժամիջոցներու վրայ հիմնուած, փորձի դրուեցաւ ու ձախողեցաւ,— ձախողեցաւ պատերազմը արգիլելու գործին մէջ, ձախողեցաւ պատերազմը կասեցնելու գործին մէջ, ձախողեցաւ զոհը ազատելու գործին մէջ »:

Յետոյ խօսեցաւ Սըր Րոպըրթ Հորն, որ ըսաւ.

— « Կարելի չէ չափել արտաքին կացութեան դժուարութիւնները: Անձնական կարծիքս է, պէտք է վերջ դնել պատժամիջոցներուն եւ ետ կանչել Միջերկրականի նաւատորմը»

** Զրոյցի մը համաձայն, Սուվիչ պիտի նշանակուի Լոնտոնի դեսպան: Իտալիոյ մէջ Սուվիչ ծանօթ է իբրեւ Ազգերու Դաշնակցութեան բարեկամ, հետեւաբար Անգլիոյ համակիր: Այդ պարագային՝ Կրանտի պիտի նշանակուի Պերլինի դեսպան:

Միւս կողմէ հաւանական կը նկատուի որ Անգլիա հրաժարի պատժամիջոցներու քաղաքականութենէն, արդէն նախապատրաստութիւն կը տեսնուի վերականգնելու առեւտրական յարաբերութիւնները Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ.

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՄ ՅԱՆՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Այսօր եւ վաղը Պուֆֆալոյի մարզարանին մէջ, Փարիզ, տեղի կ'ունենայ քսան երկիրներու խաղաղասէր ներկայացուցիչներուն միթինկը, որ կազմակերպուած է Յանուն Խաղաղութեան Տիեզերական Ժողովումի Նախաձեռնարկ Մարմնոյն կողմէ:

Այդ երկու միթինկներուն մէջ խօսք պիտի առնեն.—

Լորտ Րոպըրթ Սէսիլ, անգլիացի մեծ տրիբունը:

Միշըլավա, նախագահ նախկին պատերազմիկներու միջազգային միութեան:

Ֆիլիփ Նօէլ Պէյքըր, որ քարտուղարն էր Հէնտէրսընի՝ զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ:

Ալվարէզ Տէլ Վայօ, առաջնորդը Սպանիոյ ժողովրդային ճակատին:

Զօր. Նըմուր, որ փոխ-նախագահ ընտրուած էր Ազգերու Դաշնակցութեան Ը. Ընդհ. ժողովին:

Ռընէ Քասէն, պատուակալ նախագահ նախկին պատերազմիկներու դաշնակցային Միութեան

Պրաք եւ Կրումպախ, անդամ ընկերվարական կուսակցութեան:

Քաշէն, համայնավար ծերակուտական:

Տիկին Մալաթէր-Սէլիէ, նախագահ եկեղեցիներու Միութեան Միջազգային բարեկամներուն:

Լուի տը Պրուքէր, պելժ ծերակուտական եւ Միջազգային Ընկերվարական Շարժման առաջնորդներէն մին:

Լէօն Ժուհօ, քարտուղար Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան:

Եւ ուրիշ հռչակաւոր դէմքեր:

ՀՐԱՒԷՐ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Հայ կօշկակարներու արհեստակցական վարչութիւնը պարտականութիւն կը համարէ գիտակից պահել բոլոր հայ կօշկակար աշխատաւորութիւնը վերջերս ստեղծուած կացութեան մասին. Այս նպատակաւ կը հրաւիրէ բոլոր հայ կօշկակար աշխատաւորները ներկայ գտնուիլ վաղը, շաբաթ, ժամը 2.30ին, 120 Bld. de Bellevilleի վերնայարկը գումարուելիք ժողովին, ուր պիտի խօսուի մեր միութեան եւ արհեստակցական միութեան կողմէ ներկայացուցիչներ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Սիփան կոմիտաս երգչախումբի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ աշունէն սկսեալ թղթակցութիւններ եւ հանդէսի մասնակցութեան խնդրանքներ կատարել միայն Միացեալ երգչախումբի վարչութեան: կարգ մը թիւրիմացութեանց տեղի չտալու համար կը խնդրուի հանդէսի կազմակերպիչներէն, գրաւոր եւ կարելի եղածին չափ կանուխէն գիմել ինտեւեալ հասցէին.— Chorale Sipan Komitas, 83Ave.d'Italie Paris (13):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը տեղի պիտի ունենայ, 12 յունիս, ուրբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին, խիստ կարեւոր օրակարգով:

Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 11 rue de l'Ecole de Médecine, Փարիզ:

ՓԱՐԻԶԻ Ցարօն Ցուրուքբրան Նահանգային Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 45 Rue de la Défense սրճարանի մէջ, Իսի լը Մուլինօ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ներկայանալ անդամատետրով:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Լիոն

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 12 Յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանին մէջ.

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու եւ հովանաւորութեամբ ՔՈՄԻՍԷՐ ՍԻՓԷՍԻԱԼ ՇԱԼԷԻ

Վաղը, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Brébant Marseillaisի սրահին մէջ:

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ, ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ, ՍԱՍՆՈՅ ԶՕՐԻ, ԽԱՐԲԵՐԴԻ, ԵՂԻԻ, ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ, ԿԻՐՃԿԱՆ ԳԱՒԱՌԻ, ՄԱՐԱՇԻ, ԵՂԵԳԻԻ, ՈՒՐՖԱՅԻ եւ ԶՄՇԿԱԾԱԳԻ, ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ հայր. միութիւնները, ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական կազմը,

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ եւ ԱՐԱՔՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ,

կը նախագահէ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

կը խօսին ընկերներ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ, ՆՈՒԱԳ. ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ եւլն.,

կը նուագէ յայտնի ջութակահար Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ

եւ իր ղեկավարութեամբ Sapastion Boy's Jazz նուագախումբը

կ'երգէ Պ. Հ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ճառժանկարով կը ցուցադրուին 1914էն մինչեւ 1921 թուի

Հայ Ազատագրութեան յայտնի դէմքերը ու գլխաւոր դէպքերը:

ԿԸԼԼԱ ԳԻՇԵՐԷՆ ՎԵՐՋ ՍԻՐՈՂԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւ Հայ Արիները:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ «Արծիւ» ենթակոմիտէի

14 յունիս, կիրակի. ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Salle des Banquetsի մէջ, Place Condorcet, (Bourg la Reine)

կը նախագահէ ընկ. Ս. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ

կը խօսին ընկերներ Ա. ՋԱՄՍԼԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

կ'երգեն օր. Ն. Գնեազեան եւ տիկ. Ա. Յակոբեան: կ'արտասանեն օրիորդներ Մ. Թումանեան, Էլիզա Աբրահամեան: կը պարէ փոքրիկն Բէժինա:

կը նուագէ Թառիստ Գարեգին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՈՎ ՊԱՐԵՐ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ժամը 7էն յետոյ կը սկսի գինեսեղանը:

Հանդէսի երկու բաժնի մասնակցութեան համար կը գանձուի 5 ֆր.:

Հաղորդ. միջոց.— Առնել Porte d'Orléansէն 81 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet (Bourg la Reine)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Վանի ինքնապաշտպանութեան 1896ի քառասնամեակի եւ Վասպուրականի հերոսամարտի 21րդ տարեդարձին առթիւ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Վասպուրականցիներու Հայրենակցական Միութեան եւ մասնակցութեամբ Վասպ. Հայր. Միութեան Սէնթ-Անթուանի մասնաճիւղի, Պարճկանի Միութեան, Կ. Խաչի Փուլվառ Օտտօյի մասնաճիւղի եւ Մարսէյլի Հայ Արիներու

տեղի պիտի ունենայ 14 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

(Սէն Թ Անտրէ) «Պառ Պէլվէտէր»ի օդասուն պարտէզին մէջ.

Պատուոյ նախագահութեամբ հրամանատար Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆի

կը նախագահէ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼՃԵԱՆ

կը խօսի վարդապետ Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Հանդիսավայրը կարելի է երթալ թիւ 25 հանրակառքով եւ Լա Ռոզ Սէնթ-Անթուան երթեւեկող օթօպիւսով.

Թէյասեղան

Ի ՊԱՏԻՒ ԳՆԴԱՊԵՏ Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Հայկամաւորնել ու եւ Մարտիկնել ու Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի

տեղի պիտի ունենայ 14 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ. Ժամը 6.30ին, «Պառ Պէլվէտէր»ի (Սէնթ Անտրէ) սրահին մէջ:

Ներկայ կ'ըլլայ հրամանատար Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Կը խօսին Գնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ եւ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Նախօրօք ապահովել տոմսերը:

Ծախքերուն մասնակցելու համար 3 ֆր.

Հանդիսավայր երթալու համար քուռ Պինզըլսէն առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան: կարելի է առնել նաեւ Լա Ռոզ Սէնթ Անթուան երթեւեկող օթօպիւսը (Սէն-Ժէրոմէն): Տոմսեր կարելի է առնել Միութեանս անդամներէն եւ հանդէսի առտն տեղւոյն վրայ: Կը հրաւիրուին Միութեանս համակիր հայրենակիցները:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

13 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ժան Կուժօնի սրահին մէջ.

8 rue Jean Goujon

կ'երգէ օփէրայի յայտնի երգիչ ՍՈԿՐԱՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

հայերէն, ռուսերէն, իտալերէն եւ գերմաներէն երգեր:

կը մասնակցի դաշնակահարուհի ՕՐ. Տ. ՉԱՌՈՒՔԵԱՆ

Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51 Mr le Prince եւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը: Մուտք 7 ֆր.:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) Թիւ (51)

ԱՆՁՐԵՒ

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Պ. Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՈՀԸՄ

Մարդիկ կը ոլորուէին ու կը նայէին կիներուն, որոնք պատուհանները նստած՝ կը կարդային կամ կը կարէին առանց ուշադրութիւն դարձնելու անցորդները: Մարդիկը, ինչպէս կիները, կը պատկանէին ամէն ազգութեանց: Կային Ամերիկացիներ, նաւաստիներ՝ նաւակայքի նաւերէն, նաւազներ՝ ռազմանաւերէն, թախծագին հարբած, եւ սեւ ու ճերմակ զինուորներ՝ ցամաքին վրայ հաստատուած գումարտակներէ: Կային Ճափոններ, որոնք կը քալէին երկուքով ու երեքով: Ապա՝ Հաւայեաններ, Չիներ՝ երկար պատմուճաններով եւ Փիլիպիններ՝ անհարին, այլանդակ գըլխարկներով: Անոնք լուռ էին եւ կարծես թէ՝ ճնշուած: Ցանկութիւնը, կողմնքը տրտում ու տխուր է:

« Խաղաղականի դրեթէ ամէնէն բարձր աղաղակող խայտառակութիւններն էր», ուժգին կերպով չըլլալ Տէյվիտսըն: «Միսիոնարները տարիներով քարոզեցին ու բողոքեցին անոր դէմ, ու վերջապէս տեղական մամուլը արձագանգեց անոնց: Ոստիկանները մերժեցին ընդառաջ երթալ: Գիտես անոնց պատճառաբանութիւնները: Կ'ըսեն թէ՝ անառակութիւնը անխուսափելի է, ուստի ամենալաւ բանն է կեդրոնացնել զայն մէկ վայրի մէջ եւ հսկել անոր: Իրողութիւնն այն է, որ անոնք վճարուած էին,— կաշառուած գինետուներէն, արիկաներէն ու իրենց կիներուն կողմէ: Բայց, վերջապէս ստիպուեցան ընդառաջ երթալ պահանջին»:

« Հօնոլուլուի առջեւ նաւին վրայ բերուած թերթերուն մէջ կարդացի այդ մասին», ըսաւ Տոքթ. Մէքֆէյլ:

Իուէլըայը, իր մեղքով ու ամօթով, դադրեցաւ գոյութենէ այն օրը, երբ մենք հասանք: Բոլորը քաշուեցան առեանին առջեւ: Չեմ գիտեր թէ ինչու անմիջապէս չհասկցայ թէ ինչպիսի մէկն էր այդ կինը »:

« Այժմ որ այդ մասին կը խօսիք», ըսաւ Տիկին Մէքֆէյլ, « կը յիշեմ որ նաւ մտաւ նաւին ճամբայ ելլելէն միայն քանի մը վայրկեան առաջ, ու կը յիշեմ թէ այն ատեն մտածեցի թէ բաւական ուշցած կը քալէր »:

« Ինչպէ՞ս համարձակեցաւ հոս գալ», ցասումով ըսաւ Տէյվիտսըն: «Թոյլ պիտի չտամ »:

Ու քալեց դէպի դուռը:

« Ի՞նչ պիտի ընես », հարցուց Մէքֆէյլ:

«Ի՞նչ կ'ակնկալես որ ընեմ, պիտի արգիլեմ, պիտի չթողում որ այս տունը վերածէ ···

Ան փորձեց գտնել բառ մը, որ չըցուցնէր կանանց ականջները. Աչքերը կը փայլէին ու դեղին դէմքը աւելի դեղնած էր յուզումէն:

« Ձայներէն այնպէս կը թուի թէ՝ վարը երեք-չորս անձեր կան », ըսաւ բժիշկը: « Չե՞ս կարծեր թէ անխոհեմութիւն է նորս երթալ ճիշդ այս պահուն:

Միսիոնարը արհամարհական նայուածք մը նետեց անոր, եւ առանց բառ մը արտասանելու՝ դուրս նետուեցաւ սենեակէն:

Դուք լաւ չէք ճանչնար Պ. Տէյվիտսընը, եթէ կը կարծէք թէ անձնական վտանգի վախը կրնայ արգիլել զայն իր պարտականութիւնը կատարել է», ըսաւ Տիկին Տէյվիտսըն.

(Շար.)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ա. Գ.— (Վիէննա).— « Յառաջ»ի խմբագրատունը կարճ շրջանի մը համար գաւառ մեկնած է, վերադարձին կը յանձնուի իր նկատառման:

Ն. Ա. (Փլովտիվ).— Ձեր ուզած հասցէն է, 15 New Str. Bishopsgate London E. C. 2:

Ս. Գ. (Վալանս).— Ձեր ուզած հասցէն է. Orphelinat Arménien, 1, Ave Château, St. Gratien (S. et O.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 15 - 70

(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 13 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 13 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3139

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԼԵԶՈՒՆ

Մշտնջենական եւ անբուժելի վէրք մըն է դարձած Հայոց գրական լեզուի ամենօրեայ նահատակութիւնը։

Արտասահմանէն մինչեւ Երեւան, քմածին եւ անփոյթ վերաբերմունք մը կայ հայերէն գրելու, հայերէն խօսելու եւ հայերէն մտածելու մասին։ Այսպէս ալ կ՚ըլլայ, այնպէս ալ ...

Մեր գրական նուիրագործուած լեզուն, Թեւարեկ դարձած, ապարէզ կուտայ անհանդուրժելի եւ աններելի զանցառութեանց։ Լեզուի անիշխանութիւնը առաջնորդած է մտքի անիշխանութեան եւ փոխադարձաբար։ Բծախնդրութիւնը վերածուած է անհոգութեան, տգիտութիւնը՝ ինքնիշխանութեան, յաւակնութիւնը՝ նորաձեւութեան։ Ամէն մարդ իր գլխուն ... Հիւանդ ասութիւններ, բառեր ու նախադասութիւններ սովորական են դարձեր։

Պահ մը միճէ դուրս նկատենք ոճն ու բովանդակութիւնը, որ գերազանցապէս կախուած է գրողի անհատականութենէն։ Սակայն ի՞նչպէս հանդուրժել ուղղագրական չարաչահութեան, բառերու անտեղի կրճատման, օտար բառերու անըմբռնելի քաղաքացիութեան։ Իրօք կարելի չէ՞, հնարաւոր չէ՞ արդեօք զսպել ու չափաւորել այս երեւոյթը։ Ժամանակը եկած չէ՞ արդեօք, քիչ մըն ալ մեր լեզուի մաքրութեան, կանոնաւորութեան եւ ուղղագրական համակարգութեան մասին մտածելու։

Անժխտելի իրողութիւն է, որ հայ լեզուն այս օտար հորիզոններուն տակ շատ կը մաշի, շատ կը դիմափոխուի եւ իր զարգացման բնական հունէն դուրս կ՚ելլէ ու կը կորսնցնէ իր ջերմութիւնը։ Ժամանակն ու շարաշունչ պայմանները մեր լեզուին դէմ կը գործեն, մեր մշակութային արժէքները կը վտանգեն, բայց ատոր կողքին հայ մամուլը, որ այս օրերուն դարձած է ամէն ինչ, ինչո՞ւ ինքն է որ պիտի մեղանչէ եւ տէր չդառնայ իր դարաւոր ժառանգութեան։ Ի հարկէ դժուարութիւններ շատ կան։ Հեւի հեւ կատարուող օրագրութիւնը ինքնին արդէն չքմեղանք մըն է զանցառութեան, սակայն ո՛վ կրնայ խլել ու ջնջել ընտրութեան ու նախասիրութեան իրաւունքը։

Հոս անուններն ու անհատները երկրորդական նշանակութիւն ունին։ Դուցէ մեղաւոր ենք ամէնքս, աւելի կամ նուազ չափով։ Այստեղ մեզ հետաքրքրողը ընդհանուր ցաւն է եւ ոչ թէ մասնաւոր սայթաքումները։

«Հայ մեծատաղանդ»ի փոքրաւորանչ սպասաւորները իրաւունք չունին մեր լեզուին հետ խաղալու եւ զայն վերածելու ճապաղ խառնիճաղանճի մը։

Համարձակ եւ անվարան կարելի է ըսել թէ պատերազմէն յետոյ, մեր լեզուն զարգացումի ոչ մէկ հանգրուան է արձանագրած։ Ընդհակառակն, եղածն է որ կը մաշեցնենք, եղածն է որ կը դիմափոխենք, անճանաչելի դարձնելու աստիճան։ Ի հարկէ սակաւաթիւ բացառութիւններ միշտ ալ եղած են, եւ կա՛ն։ Խօսքը, անշուշտ, անոնց մասին չէ։

Օրէնք ու կարգ, ճիշդ ու սխալ, կարծես, մեզ համար ոչ մէկ նշանակութիւն ունի։

Եթէ օր մը ստեղծուէր հայ լեզուի ոստիկանութիւն մը, անտարակոյս իր զարմանազան պատիժներով շատ շատերուն զարժանք պիտի պատճառէր։

Այս խորհրդածութեան ընթացքին դժուար է չխօսիլ խորհրդահայ լեզուի աղաղակող սայթաքումներու մասին։

Բաւական չէ որ տասնըհինգ տարիէ ի վեր իշխանութիւն մը, կառավարական կարգուսարք մը քէն է ըրած գաղթահայութեան հետ, այլ եւ մեր լեզուն ալ քէն է ըրած։ Ուղղագրական յաւէտ անհերելի փոփոխութիւնը սառուցեալ պատ է կապել տուած մեր մտքին առջեւ։ Գաղթահայութեան մէջ քանի՛ մարդ եւ քանի՛ մտաւորական կը գտնէք, բացի «մասնագէտներ»էն, որ Երեւանեան գրականութիւն ու մամուլ կարենան կարդալ։ Մարդիկ կան, որ յօդուած մը իսկ լրիւ չեն կրնար կարդալ, աչքերը կը չփեն, կը ջղայնանան ոչ թէ նիւթի տափակութեան ու աղքատութեան, այլ եղջերուաձայն բառերու սարսափին համար։

Համակերպութեան ոգին փոշոտ ճամբայ մըն է բացեր մեր գլխուն վրայ։

Եւ կը կարծէ՞ք որ Երեւանցիները չեն զգար։ Շատ լաւ կը զգան, սակայն ա՛յնքան գործ ունին, որ գլուխ քերելու ժամանակ չկայ ... Վերջապէս ի՛նչ արժէք ունի հայ լեզուն ...

Ահկէ երկու տարի առաջ Մոսկուան գրաղած էր լեզուի մաքրութեան հարցով։ «Պրաւտա»ն «Մեր թերթերի լեզուի մաքրութեան մասին» յօդուածին մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւններ կ՚ընէր.— «Չկայ լրագրային բիւրոկրատիզմի աւելի վատ տեսակ, քան մոռանալ ընթերցողին, մոռանալ այն, որ թերթը կոչուած է սպասարկել ընթերցողին։ Մենք մի նամակ ստացանք կարմիր բանակային ժվակինից։ Նա ծառայում է Մոսկուայում, յատուկ զօրամասում, որտեղ ինչպէս յայտնի է, ընդունւում են ամենազարգացած ընկերները։ Եւ ժվակինը պնդում է թէ թերթի իւրաքանչիւր համարում անհասկանալի են մնում հարիւրաւոր խօսքեր...»։ («Խ. Հ.» 27 նոյ. 1934)։

Խորհ. Միութեան սահմաններուն մէջ բազմաթիւ այդպիսի թերթեր կան, որոնց լեզուն գրողն իսկ չի հասկնար։

«Ինքնաքննադատութեան գծով» այս հրահանգները Երեւանի հայ թերթերու մասին ոչ մէկ արժէք ունին։ Անոնք իրենց գիտցածէն չեն շեղիր։ Հայաստանի մէջ կը կարծէք քի՞չ են «զարգացած» ժվակինները, Արարատէն մինչեւ Շիրակ, որ ոչինչ կը հասկնան այդ լեզուէն։

Բաւական չէ մեր մշակոյթով, մեր աննման երգով ու հին արժէքներով սնանքալ այս պողոտաներուն վրայ, պէտք է մեր լեզուն փրկենք թէ Երեւանի եւ արտասահմանի անտեղի ծամածռութիւններէն։

Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

Հակառակ համաձայնութեան, որ կը լուծէր աշխատանքի տագնապը, հակառակ թերթերու ամէնօրեայ յայտարարութիւններուն թէ ընդունուած են բանուորներուն պահանջները, տակաւին կը շարունակուէին գործադուլները։ Երէկ եւ առջի օր, Փարիզի մէջ սրճարանի եւ ճաշարաններու ծառայողներն էին, որ գործադուլ յայտարարեցին։ Փարիզի մէջ գրեթէ բոլոր մեծ սրճարանները փակուած էին, իսկ Մեծ Պողոտաներուն վրայ երեւցան բանթողներու թափօրներ։

Սրճարաններու, պանդոկներու, ճաշարաններու մէջ ծառայողներու գործադուլներէն զատ, Պէլ - Ժարտինիէրն ալ, ինչպէս եւ Ապահովագրական 54 ընկերութեանց պաշտօնէութիւնը գործադուլ յայտարարեցին։

Գործադուլի այս շարժումը սկսաւ արդէն տեղի տալ միջադէպերու։ Մանթի մէջ գործատէր մը ուզեց արտաքսել իր բանթողները, բանուոր մը մերժեց։ Կատղած գործատէրը ատրճանակը հանեց գրպանէն եւ կրակեց 5 անգամ։ Բանուորը վիրաւորուեցաւ գլխէն։ Ոստիկանութիւնը հասաւ եւ գործատէրը առաջնորդեց բանտ։

Շարունակական գործադուլներէն կառավարութիւնը եւս մտահոգ, Ներքին նախարարը հեռախօսային հաղորդագրութիւնները մեկնեցաւ Զորեբշարթի, եւ ճառ մը խօսեցաւ ձայնասփիւռով, ինչպէս հաղորդեցինք երէկ, — այդ ճառին մէջ Սալէնկրօ ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ, թէ արհեստակցական կազմակերպութեանց օտար տարրեր կը փորձեն դժուարացնել աշխատանքին ընթացքը։ Ու կը հրաւիրէր բանուոր զանգուածը, որ հաւատք ունենան կառավարութեան վրայ, հետեւին միայն արհեստակցական կազմակերպութեանց ձայնին, վստահ թէ կառավարութիւնը իրաւարարի իր դերին մէջ՝ պիտի գոհացնէ իրենց բանուորական պահանջները։

Ձախակողմեան երեսփոխաններն եւս լիովին չէին գտներ գործադուլներու այս շարունակական ընթացքը այնպիսի պահու մը, երբ կառավարութիւն եւ խորհրդարան կ՚աշխատին քանաձեւել բանուորական պահանջները եւ օրէնքի կարգ անցընել։ Այսպէս Թամփինէրի նախագահութեան տակ խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ, առաջարկելու համար կառավարութեան որ ակնոտքաններուն վրայ պահանջ դնէ իրենց ամբողջ ազդեցութիւնն ի գործ դնել՝ վերջ տալու համար գործադուլներուն։

Գործադուլի այս ընթացքը հարկ եղաւ օրակարգի նիւթ դարձնել նախարարական խորհուրդին մէջ։ Այս խորհրդակցութենէն վերջ Ներքին նախարարը հրատարակութեան տուաւ կառավարութեան հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

Նկատելով որ աշխատանքի ներկայ տագնապին մէջ քաղաքական շարժման բոլորովին օտար տարրեր կը մտնեն, կառավարական խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ նախագահութեամբ Լէոն Պլումի, եւ կարեւոր առնելիք միջոց ձեռք առնուեցաւ արգիլելու համար միջադէպերը փողոցին մէջ։ Կառավարութիւնը կը կարծէ թէ երկու կողմերու ցոյց տուած պաղարիւն ու իմաստուն ընթացքը պիտի ծրատէ արգելք հանդիսանալու ամէն ընթացքի, որ կրնայ դժուարացնել բանակցութեանց ճշդապահ ելքը։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ 5 ՕՐԻՆԱԳԻԾԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Կը ներկայացուին 4 նոր օրինագիծեր եւս

Հինգշաբթի կէսօրէն վերջ, ինչպէս յայտարարուած էր, յանձնախումբը Երեսփ. Ժողովին ներկայացուց իր զեկոյցը եւ անմիջապէս սկսան վիճաբանութիւնները այն 5 օրինագիծերուն մասին, զորս կառավարութիւնը մշակած էր առաջին առթիւ։

Զորեքշաբթի, յանձնախումբը ընտրելով իր նախագահը, Ալպէր Սէրոլ, եւ 5 զեկուցաբերներ, ընդհ. նիստի մը մէջ լսեց վարչապետը, Լէոն Պլում, որ պարզեց թէ ինչ պատճառներ մղած են կառավարութիւնը, որ առերագաբար ներկայացնէ այս օրինագիծերը։ Լէոն Պլում կ՚ընդունէր, որ իրրեւ հետեւանք օրինագիծերուն վաւերացման՝ տեղի պիտի ունենայ արժեգիններու բարձրացում մը, սակայն միաժամանակ պիտի աճի գործերու ծաւալը, որմէ՝ կառավարութեան շահը,— տուրքերու հասոյթն ալ պիտի աւելնայ։ Դրամը ներկայիս քիչ կը խաղայ հրապարակին վրայ, բայց գործերու ծաւալին աճումով՝ անգամայլուծուած դրամին շրջաբերութեան ընթացքը պիտի արագանայ։ Լէոն Պլում աւելցուց, որ չուրանար թէ կառավարութիւնը դժուարութիւններու պիտի հանդիպի այս փոխանցման շրջանին, սակայն հարկ կը համարի վստահեցնել որ պետութիւնը պատրաստ է նպաստելու բաց ունեցող ճարտարարուեստին, օրինակ՝ տուրքէ զերծ հռչակելով։

Յանձնախումբը լսեց նաեւ ելմտական նախարարը, Վէնսան Օրիոլ,

Այնուհետեւ սկսան վիճաբանութիւնները Յանձնախումբին մէջ։ Լուի Թոլէն առաջարկեց շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի օրինագիծին մէջ փոքրիկ փոփոխութիւն մը մտցնել ի նպաստ ծովային վաճառականութեան եւ յարակից ճարտարարուեստութեան։ Լէոն Պլում ընդդիմացաւ, ըսաւ թէ կառավարութիւնը նոր հրովարտակներով նկատի պիտի առնէ այդ ճարտարարուեստութեանց յատուկ կացութիւնը, միւս կողմէ պիտի աշխատի զարգացնել առեւտրական փոխանակութիւնը Ֆրանսական գաղութներուն եւ մայր երկրին միջեւ, մաքսային պատնէշով մը արգիլելով դէպի անդրովկէանեան Ֆրանսական հողերը կատարուած ներածումները։ Մոնմուսօ պահանջեց շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի սկզբունքը մտցնել նաեւ հողագործութեան մէջ։ Դիտել տրուեցաւ, որ ներկայացուած օրինագիծերը մշակուած են յատկապէս առեւտուրին եւ ճարտարարուեստութեան համար, պաշտպանելու նպաստաւոր հողագործական աշխատանքներու մասնայատուկ պայմանները եւ պահանջները։ Ֆոպէր պահանջեց որ վճարովի արձակուրդի օրինագիծին մէջ նկատի առնուի այն վերապահութիւնը, զոր պիտի դնէր խորհրդարանի հողագործական յանձնախումբը։

Գիշերը եւս շարունակելով իր նիստերը, Յանձնախումբը գրեթէ իրենց ամբողջութեան մէջ ընդունեց օրինագիծերը։

Հինգշաբթի, նախ քան խորհրդարանի վիճաբանութիւնները, ձախակողմեան երեսփոխանները հաւաքոյթի մը մէջ որոշեցին երբեք չմասնակցիլ վի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿՈՄՍ ՉԻԱՆՕ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

ՆԱԽԱՐԱՐԸ

ՈՐ ՊԵՐԼԻՆ ՊԻՏԻ ՄԵԿՆԻ ՇՈՒՏՈՎ

ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Եթէ կը գտնուին, Փարիզ թէ գաւառները, հայ աշխատաւորներ որ տակաւին հոտ չեն ստացած աշխատանքի իրաւունքը որ իրենց ձեռքէն առնուած էր 1935ին եւ 1936ին՝ իրենց ինքնութեան քարթերուն վերանորոգման առթիւ, կրնան դիմել անձամբ կամ գրաւորապէս Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովին, 15, Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ, որպէսզի եթէ կը փափաքին, իրենց համար նոր դիմումներ կատարուին պատկան իշխանութեանց մօտ։

Իրենց ինքնութեան քարթերուն վրայ «Թուրք» արձանագրուած հայ աշխատաւորները, որոնց աշխատանքի իրաւունքը հոտ առնուած է, կրնան նոյնպէս դիմել Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին։

Գործազրկութեան ընթացքը Անգլիոյ մէջ

Գործազրկութեան վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան որ, Մայիսին, Անգլիոյ մէջ գործազուրկներու քանակէն նուազած է 126,188 հոգի, որոնք աշխատանք գտած են։ Նպաստընկալ գործազուրկներուն թիւն է 1,705,042, անցեալ տարուան այս շրջանակի գործազուրկներու թիւին հետ բաղդատելով՝ 339,710 հոգի պակսած են։ Աշխատանքը աւելցած է մասնաւորաբար մետաղագործութեան, հիւսուածեղէնի եւ ածխագործութեան մէջ։ Գործազրկութեան դէմ ապահովագրուած աշխատաւորներուն թիւը չափազանց աճած է վերջին 12 ամսուան ընթացքին, մօտենալով 11 միլիոնի։

Կրացիանի փոխ-արքայ Եթովպիոյ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ մարաջախտ Պատոլլիօ, ներկայանալով Մուսոլինիի՝ փոխ - արքայութեան հրաժարականը տուաւ, առարկելով որ կ՚ուզէ ամբողջովին նուիրուիլ ընդհ. սպայակոյտի պետի իր գրաղումներուն։ Մուսոլինի ընդունելով այս խնդրանքը, Եթովպիոյ փոխ - արքայ նշանակեց մարաջախտ Կրացիանին։

Մարաջախտ Պատոլլիոյի տրուեցաւ դուքս Ատտիս - Ապէպայի տիտղոսը։

Անյատ արկած մը

Արտէշի նահանգին մէջ, կանանչ ագուոր ինքնաշարժ մը, որուն մէջ տեղ գրաւած էին այր մարդ մը, կին մը եւ երկու աղջիկներ, Պուլթի կայարանէն կը մեկնէր դէպի հիւսիս։ Երբ կ՚անցնէր Ռոնի կամուրջէն, յանկարծ ինքնաշարժը կը խորտակէ կամուրջին խարխուլ բազրիքը եւ կը նետուի գետին մէջ, 8 մեթր բարձրութենէ մը։ Անցորդներու աղաղակին վրայ, օգնութեան կը վազեն եւ երկար փնտռտուքներէ վերջ կարելի չըլլար գտնել ինքնաշարժին հետքը։

Զուիցերիա միշտ դէմ Խորհ. Ռուսիոյ

72ի դէմ 92 քուէով, Զուիցերիոյ Ազգ. Ժողովը մերժեց այն առաջարկը, որ պարտք կը դնէր Դաշնակցային Խորհուրդին վրայ անհրաժեշտ քայլերն առնել դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերսկսելու համար Խորհ. Ռուսիոյ հետ, պայմանաւ որ երկու երկիրներն ալ չմիջամտեն ներքին խնդիրներու։

Յուզիչ տեսարան մը անգլ. խորհրդարանին մէջ

Անգլիոյ գաղթային նախարարը, Թոմաս, եւ երեսփոխան Սըր Ալֆրէտ Փըթ, ամբաստանուած ըլլալով թէ պետական գաղտնիքներ հրապարակած են, խորհրդարանին ներկայացան առջի օր, քաւելու համար իրենց մեղքը։

Խորհրդարանը պաշարուած էր խուռն բազմութեամբ մը։ Գրեթէ բոլոր երեսփոխանները ներկայ էին եւ կը դրաւէին իրենց աթոռները։ Մեռելային լռութեան մը մէջ, Թոմաս ոտքի ելաւ, կորաքամակ, ծերացած եւ խեղճացած։ Դողդոջուն ձեռքերով բացաւ իր յայտարարութիւնը եւ սկսաւ կարդալ։ Հազիւ կը լսուէր իր ձայնը, որ կը դողդողար, երբեմն հեծկլտուքով մը կը խեղդուէր։ Լսելի եղան քանի մը բառեր միայն։— «Երկրիս շահը... Ժողովրդավար մեծ ազգ մը... խորհրդարանին պատիւը... կեանքիս ամէնէն տխուր վայրկեանը... կը մեկնիմ ...»։

Յետոյ լալով խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ երերտալով դուրս ելաւ խորհրդարանէն ինքզինք կ՚արտաքսէր այսպէս

Յետոյ ոտքի ելաւ Սըր Ալֆրէտ Փըթ, որ թէեւ նուազ յուզուած՝ տխրագին յայտարարեց թէ անմեղ է, այսուհանդերձ կը հպատակի։ Սըր Փըթ եւս մեկնեցաւ։

Խօսք առաւ Պօլտուին, որ՝ թէեւ ճանչցուած է քարսիրտ, յուզումով յայտարարեց թէ իր խորհրդարանական կեանքին մէջ չէ տեսած այսքան սիրտ ճմլող տեսարան, թէ յանցաւորներուն քաւութիւնը եղաւ պատիժներուն ամէնէն անգութ եղանակովը։

Յուզումը այնքան պաշարած էր բոլորը, որ ընդդիմադիրներուն պետը մերժեց կատարել իր քննադատութիւնը։

*** Պօլտուին եւս ձայնակցեցաւ Չէմպըլէյնի, որ, ինչպէս երէկ կը գրէինք, «յիմարութիւն կը համարէ շարունակել պատժամիջոցները»։

ՅԱՌԱՋի վաղուան թիւը, անցեալ կիրակնօրեայ թիւին նման, ամբողջովին նուիրուած է Վասպուրականի ազատամարտին 40ամեակին,— պատմութեան վերյիշումին հետ պիտի տրուին նաեւ նկարներ։

ՌՈՒՍ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ԴԻՐՔԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԱՆԴԷՊ

Ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան, գաղութներու կազմակերպութեան նուիրած իր յօդուածաշարքէն զատ, Հայրենիքի մէջ կը հրատարակէ յօդուած մը, որ կուգայ հաստատել թանէն բարգմանաբար տուած մեր մէկ յօդուածին մտահոգութիւնը.—

Երբեք տարագիր ռուսերը այնքան չեն ալեկոծուել, ինչպէս այժմ։

Պատերազմի ուրուականը միանգամայն զգաստացրել է բոլորին։

Արտասահմանի ռուս մամուլը, քաղաքներում կամ աւաններում համախմբուած ռուսական բեկորները՝ բոլորը մի առանձին հետաքրքրութեամբ կլանուել են պատերազմի վերաբերեալ խնդիրներով։ Գործի վրայ են բոլոր հին, մինչեւ իսկ մոռացուած գործիչները, երեւան են եկել նորեկները։

Ժողովներ, միտինգներ, բանաձեւեր եւ այդ բոլորը՝ ապագայ պատերազմի առթիւ, որովհետեւ բոլորը մի առանձին մտահոգութեամբ գիտակցում են, որ իրենց հայրենիքը վտանգի տակ է, որ նրան մեծ աղէտ է սպառնում։

Դժուար է ի մի ամփոփել գոյութիւն ունեցող բոլոր տեսակէտները, այնքան բազմազան են նրանք։ Ցամենայն դէպս գլխաւոր տեսակէտները երեք են կամ աւելի ճիշդը՝ երկու։

Երկու ենք ասում, որովհետեւ առաջին տեսակէտ, որ ստորագրում են բոլշեւիկեան տեսակէտ է եւ նրա պաշտպանները գլխաւորապէս գաղութներում ցրուած Նախկին ... պաշտօնեաներն են, որոնք թէպէտ մինչեւ այսօր սեփական օրկան ունեն, սակայն, չնչին թիւ են կազմում, եւ շատ չափազանց աննշան է նրանց ազդեցութիւնը տարագիր ռուսերի շրջանում։ Նրանց կարծիքով բոլշեւիկեան ռեժիմը, չնայած իր թերութիւններին, այնուամենայնիւ մեծ նուաճումներ է կատարել սոցիալական տեսակէտից, եւ պատերազմը, որ անպայման պիտի վերջանայ ի վնաս խորհուրդների, եթէ համաշխարհային բանուորութիւնը չօգնի, կ'ոչնչացնէ բոլշեւիկեան նուաճումները եւ յետաշրջումը կը թագաւորէ։ Հետեւաբար պատերազմի պարագային աշխարհի աշխատաւորութիւնը պէտք է կանգնի Խորհուրդների կողքին, որպէսզի թոյլ չտայ, որ իմպերիալիստները կամ ֆաշիստները ոչնչացնեն պրոլետարիատի այսքան տարիների տարած փայլուն յաղթանակները։ Բոլոր պարագաներում պէտք է լինել Խորհուրդների հետ եւ նրա կողքին։ Ահա մօտաւորապէս նախկին սոց. դեմոկրատ տարագիրների տեսակէտը։

Տարագիրների հոծ բազմութիւնը սակայն բաժնուած է երկու հոսանքների։ Ո՞րն է աւելի ուժեղ, դժուար է ասել։ Ցամենայն դէպս այդ երկու հոսանքները գոյութիւն ունեն եւ միմեանց դէմ լուրջ կերպով պայքարում են։

Առաջինը այսպէս կոչուած պարտուողականներն *են, որոնք գտնում են, թէ ապագայ պատերազմը կարող է չափազանց վտանգաւոր լինել Խորհուրդների համար եւ թէեւ Ռուսաստանը կարող է հողային կորուստներ ունենալ, սակայն, պատերազմն է, որ կարող է վերջ տալ բոլշեւիկեան բռնակալութեան։ Շնորհիւ տիրող կարգերին, խորհրդային երկիրներում ապրող ժողովուրդը այնպէս է կամազուրկ դարձել, որ ինքնաբերաբար ոչինչ չի կարող ձեռնարկել, իսկ պատերազմի ընթացքին, երբ իշխանութիւնը կը թուլանայ, մանաւանդ պարտուելու պարագային, հեշտութեամբ երկրի դժգոհ տարրերը կարող կը լինեն միանալ եւ տապալել ատելի իշխանութիւնը։*

Ուրեմն, պարտուողականները ոչ միայն բաղձալի են գտնում ապագայ պատերազմը, այլ եւ ցանկանում են որ Խորհուրդները պարտուեն, որպէսզի բոլշեւիկեան իշխանութիւնը տապալուի։

Այս տեսակէտը պէտք է ասել, նոր չէ։ Տարբերութիւնը այն է, որ ցարիզմի ժամանակ այս տեսակէտի վրայ էին կանգնած ռուսական բոլոր յեղափոխական տարրերը, իսկ այժմ այդ տեսակէտն ունեն նախկին պահպանողականները եւ ցարականները միայն։

Ռուս ճափոնական պատերազմի ժամանակ եւ նրանցից յետոյ, մեծ պատերազմի ընթացքին, իրենք՝ բոլշեւիկները այս տեսակէտն էին պաշտպանում եւ միապետութեան անկումը հնարաւոր էին համարում, երբ Ռուսաստանը կը պարտուէր։

Այժմ դերերը փոխուել են։ Բոլշեւիկները ցարիզմի տապալումից յետոյ, երկրի տէրն են դարձել, եւ ցարականները, տարագիր դառնալով, բոլշեւիկների եւ յեղափոխականների ճանապարհով են գնում, որովհետեւ յոյս ունեն, թէ պատերազմը կարող պիտի լինի տապալել բոլշեւիկեան բռնակալութիւնը…

Երկրորդ հոսանքին պատկանողները այսպէս կոչուած պաշտպանողականներն *են։*

Այդ խմբակցութեան հետ են տարագիրների աւելի ձախակողմեան տարրերը։

Նրանք գտնում են, որ հայրենիքը վտանգի մէջ է եւ պէտք է պաշտպանել։ Նրանք ասում են, թէ հայրենիքի գաղափարը պէտք չէ շփոթել երկրի իշխանութեան հետ։ Դէմ լինելով հանդերձ բոլշեւիկեան իշխանութեան՝ նրանք պէտք են տեսնում պաշտպանել հայրենիքը։ Բոլշեւիզմը, ասում են նրանք, վաղանցիկ է եւ ժամանակաւոր մի երեւոյթ է, իսկ հայրենիքը յաւիտենական եւ մնայուն։ Հետեւապէս, ցանկանալով հանդերձ բոլշեւիկեան վարչաձեւի ոչնչացումը, նրանք անհրաժեշտ են գտնում ամէն գնով պաշտպանել հայրենիքը օտար միջամտութիւններից եւ կորուստից։

Այս շարժումը ուժեղ է մանաւանդ երիտասարդների մէջ, որոնց վերաբերմամբ որոշ պետութիւններ արդէն լուրջ քայլերի են դիմում զինուորագրելու համար։ Ռուս երիտասարդութիւնը գտնում է, որ եթէ պատերազմի դաշտում արիւն պիտի թափէ, այդ արիւնը կը թափէ նա իր հայրենիքի համար, եւ, հետեւաբար փոխանակ ծառայելու օտար բանակներում, նա կը կռուի իր հայրենի բանակի մէջ՝ հայրենիքի թշնամիների դէմ։

Այս տեսակէտի վրայ կանգնածներից որոշ մասը այն կարծիքն ունի, որ երկրի ինքնապաշտպանութիւնը յաջողութեամբ տանել եւ թշնամուն վճռական դիմադրութիւն ցոյց տալ կարելի է միայն այն ժամանակ, երբ երկրի ներքին կարգերի մէջ տեղի կ'ունենան հիմնական փոփոխութիւններ։ Հետեւապէս թէ բոլշեւիկեան իշխանութիւնը եւ թէ ժողովուրդը պէտք է գիտակցեն հայրենիքին սպառնացող վտանգը եւ արիութիւն ունենան յանուն հայրենիքի փրկութեան հիմնովին փոխելու մինչեւ այժմ գոյութիւն ունեցող բարբարոսական կարգերը, տեղի տալով առաջ դեմոկրատական սկզբունքների առջեւ։ *Այդ ճանապարհով միայն հնարաւոր կը լինի դիմադրել դաժան թշնամուն եւ՝ փրկել ռուսական պետութիւնը ապագայ անխուսափելի խորտակումից …*

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ԾՓՈԹ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպան կ'ապրի շփոթ շրջան մը։

Շփոթութիւն գաղափարներու, անկարգութիւն ձեռնարկներու մէջ, որոնք յառաջ կը բերեն անվստահութիւն եւ յեղյեղուկ վիճակ մը։

Մարդկութեան պատմութեան մէջ չտեսնուած անտառութիւն մը երեւան կուգայ սկզբունքներու եւ անոնց գործադրութեանց մէջ։ Համաձայն օրուան շահերուն միեւնոյն սկզբունքը կը դառնայ արհամարհելի եւ կամ մեծապէս գնահատելի։

Նոյն իսկ միջազգային օրէնսդրութիւնը, որ հաստատուած էր յանձին Ազգերու Դաշնակցութեան, իբրեւ խաղաղութեան պահապան հրեշտակը քիչ մնաց դառնար պատերազմի ազդակ մը։ Ալ ի՞նչպէս հաւատալ աջ ու ձախ շռայլուած խոստումներուն, սկզբունքներուն եւ բարոյականի դասերուն։

Ի տես այս ողբալի վիճակին, որուն պատճառ եղաւ Ազգ. Դաշնակցութիւնը, հակասութիւններով եւ բիւզանդական վիճաբանութիւններով, փոքր պետութիւնները սկսած են տարտամիլ։

Տարիներէ ի վեր մեծ պետութեանց զարգացող այս հակառակութիւնը, յառաջացած ընդվզում մը ունեցաւ Եթովպիոյ հարցին մէջ։ Ինչպէս կ'ըսեն՝ «ջուրը ջաղացքն է տարեր» եւ սա մեր բարի դիւանագէտները բանալին կը փնտռեն։ Ազգերու ժողովին այս նեղ թը տուաւ չափը իր մէջ տիրող անդորամարտնութեան եւ շփոթ կացութեան եւ որովհետեւ նորանոր հռոմէական կայսրութիւնը կորսնցնելիք ժամանակ չունի, թերակղզիին պատուիրակները ձգեցին Ժընեւը եւ մեկնեցան։

Այժմ, որպէսզի շփոթութիւնը կատարեալ ըլլայ, կը խօսին անոր վերակազմութեան մասին։ Բնական է որ տրուած պայմաններուն մէջ այս վերակազմութիւնը յաջողելու յոյսեր չեն տար։

Վերակազմական աշխատութեանց համար հանդարտ գլուխ եւ կիրքերէ զուրկ մթնոլորտ պէտք է։ Վերակազմութեան գաղափարը յառաջ բերողները կը խորհին տեսակ մը հաշուեյարդարի ենթարկել Ազգերու ժողովը եւ ջնջել անանկութիւններն ատ ինչ որ դեռ իրապէս արժէք մը կը ներկայացնէ։

Հաշուեյարդարներ կան որոնք շահ մը կը ձգեն հաշուեյարդարքին։ Եւ ահա կրկին մրցում մը ծայր կուտայ հաշուեյարդարիչներու միջեւ։ Բնական է թէ այս ոգիով կատարուած վերակազմութենէն մարդկութիւնը չունի մեծ բան ակնկալելիք։

Ազգերու Դաշնակցութեան գլխաւոր հաշուեյարդարիչը Անգլիան, կ'ուզէ ժամանակ շահիլ կարգ մը յետաձգումներով, պատեհել հակառակորդին սխալ մէկ քայլին, յարմար կերպով անկէ օգտուելու համար։ Ո՞վ գիտէ թերեւս օր մը Գերմանիան եւ Իտալիան սահմանակից դառնան, որուն Անգլիա կը ցանկայ Միջերկրականի իր հակառակորդը կոնակէն զարնել տալու համար, ահա թէ ինչու կը փաղաքշէ Հիթլէրը։

Ուրիշ հաշուեյարդարիչ մը՝ Ֆրանսան, բայց սա այժմ ան վնասով ելլող հաշուեյարդարիչ մըն է։ Ազգերու ժողովին տկարացումը մեծ հարուած մըն է Ֆրանսայի ապահովութեան, որուն գլխաւոր լծակներէն մին է Փոքր Համաձայնութիւնը։ Փոքր Համաձայնութիւնը ի տես պարզուած տեսարանին՝ կը սկսի կասկածոտ դառնալ եւ թուլցնել իր կապերը։

Հաշուեյարդարի սեղանին միւս կողմը նստած են Հիթլէր եւ Մուսոլինի, որոնք ինչ ալ ըլլան վերակազմութեան ձեռնարկները, միշտ ալ շահով դուրս պիտի գան, պայմանաւ որ գոհացում իրաւարարութիւններու բերմամբ չդառնան սահմանակից։

Մէկ խօսքով անստոյգ կացութեան մը մշուշը կը ծանրանայ Եւրոպայի վրայ, որ հին փայլուշէն առմ մը նման կը հարձակի մօտալուտ փլուզման մը սարսափը առնելով ժողովուրդներու հոգիին մէջ.

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՁԷՅԹՈՒՆՑՈՑ ՔԱՅԼԵՐԳ»Ը

Ծառերը կը հարցնեն ինծ թէ՝ «Զէյթունցոց քայլերգ» երգը հայկակա՞ն է թէ ռուսական եղանակից է փոխուած։ Այս հարցումը տուողները կ'ըսեն թէ յաճախ այդ երաժշտութիւնը ձայնասփիւռի վրայ կը յայտարարուի իբրեւ ռուսական երաժշտութիւն.

Նկատի ունենալով այն պարագան, որ թերեւս շատ շատերի համար կասկածելի է «Զէյթունցոց քայլերգ»ի հայկական լինելը, ուստի աւելորդ չեմ համարում մամուլի միջոցով, տալ իմ լուսաբանութիւնը այդ երգի մասին։

Զէյթունցոց Քայլերգի *նախնական եղանակի ծագումը հայկական է եւ որ եւ է կապ չունի ռուսական երգի, կամ երաժշտութեան հետ։*

Թէ ո՞վ է բուն երգի եղանակի հեղինակը, մեզ յայտնի չէ, ինչպէս որ, յայտնի չէ նաեւ երգի բառեր գրողը։ Ինծ թուում է թէ, այդ երգը ծնունդ է առել մօտաւորապէս 60ական թուականներին, Զէյթունի առաջին ապստամբութեան ժամանակ, թերեւս ապստամբութիւնը ղեկավարող յեղափոխականների կողմից, կամ թէ չէ՝ ապստամբական շարժումով ոգեւորուած դրսի մէկ անհատի կողմից։ Սակայն, ով էլ լինի այդ երգի հեղինակը՝ երգի ծագումը կապուած է 60ական թուականների հայ ազատագրական ապստամբութեան մէկ դրուագի հետ, որի պատճառով էլ այդ երգը լայն կերպով ժողովրդականացած է։

Երգի եղանակը կազմուած է արեւելեան ձայնաշարի վրայ եւ մօտաւորապէս 60 — 70 տարուայ անցեալ ունի։ Այդ երգը առաջին անգամ քառաձայն դաշնաւորել են Քրիստափոր Կարամուրզան մօտաւորապէս 1885 թւին եւ Մ. Եկմալեանը 1891ին, այնուհետեւ դաշնաւորել են նաեւ ուրիշները։

Գալով այն հարցին, թէ ի՞նչպէս այդ երգը դարձել է ռուսական, այդ առթիւ իբրեւ լուսաբանութիւն, կ'ուզեմ տալ հետեւեալ պատմական փաստերը։

1882ին Թիֆլիսի երաժշտանոցի տընօրէն է հրաւիրւում ռուս երգահան երաժիշտ Իպպոլիտով - Իվանովը։ Վերջինս Թիֆլիսում ապրում է մօտ տասը տարի, երկու տարի որպէս տընօրէն երաժշտանոցի, եւ ութ տարի որպէս ղեկավար Թիֆլիսի Պետական օփերայի եւ Սիմֆոնիկ նուագախմբի։

Այդ ժամանակաշրջանում, Իպպոլիտով - Իվանովը, ծանօթանում եւ ուսումնասիրում է կովկասեան զանազան ազգերի երաժշտութիւնը, ինչպէս՝ Հայերի, Վրացիների, Թիւրքերի, Սաների եւայլն. [illegible] կովկասեան ցեղերի երգերը կամ եղանակները օգտագործում է որպէս երաժշտական նիւթ իր ստեղծագործութիւնների համար։ Կովկասեան ցեղերի երաժշտական նիւթերից նա բաղադրում ու կազմում է սիմֆոնիկ երաժշտութիւն, «Կովկասեան էսքիզներ կամ ուրուագծեր» անուան տակ, երկու ժողովածուի մէջ։

Առաջին ժողովածուի մէջ նա օգտագործել է իբրեւ երաժշտական նիւթ՝ հայկական երկու երգ։ Առաջինը վերցրել է Ոյար մոլար Կուրն է գալիս *երգի* բեխի *վարիանտը, որ այն ժամանակներում շատ տարածուած երգ էր Թիֆլիսում, եւ այդ երգի բաժիրը կապել է պարսկական մի եղանակի հետ, եւ անունը դրել է* Աուլում *կամ* Գիւղում, *իսկ երկրորդը վերցրել է մեր* Զէյթունցոց Քայլերգի *եղանակը իբրեւ նախնական նիւթ եւ զարգացրել է զանազան վարիացիաներով, անունը դրել է* Սարդարի Շքերթը։

Ահա թէ որտեղից է ծնունդ առել մեր ժողովրդի մէջ այդ երգերի ռուսական լինելու թիւրհասկացողութիւնը եւ պատմութիւնը։

Իպպոլիտով Իվանովի կողմից Աուլում *քաղուած երաժշտական նիւթը՝* Ոյար մոլար Կուրն է գալիս *երգը, եւ թէ՝* Սարդարի շքերթի *մէջ գործածուած* Զէյթունցոց Քայլերգ *երգի եղանակները հայկական ծագում ունին եւ ոչ մի առնչութիւն չունին ռուսական երգերի, կամ երաժշտութեան հետ։ Արդէն իսկ, Կովկասեան էսքիզներ անունն իսկ բաւ է՝ ապացուցանելու համար, որ այդ երգերը ռուսական չեն։ Թէ ձայնասփիւռի եւ թէ սիմֆոնիկ նուագահանդէսներում յայտարարուած է դժբախտաբար* Caucasian Sketches by Ippolitoff Ivanoff (*)։

Ե. ՄԵՀՐԱԲ

(*) Ռուս երաժիշտներից շատերը հայկական երգերը իրենց ստեղծագործութեան նիւթ են դարձրել, ինչպէս, օրինակ. Ռիմսկի Կորսակովը, Իպպոլիտով Իվանով, Կորեշչենկօն, Կլենովսկին. Կօզաչենկօն, Գնեսինը եւայլն։

ԵՐԳԻՉ
ՍԱԿՐԱՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Մէկուկէս ամիս է՝ որ հայ երգիչը (պարիթոն) Փարիզ կը գտնուի։

Երկու տարի առաջ այս սիւնակներուն մէջ կարդացինք գովասանական տողերու արձագանգներ, Հռովմի մէջ իր տարած յաղթանակներու մասին իտալական մամուլի ընծայած գովեստներէն։

Փարիզի մէջ քանի մը առթիւ, որոնց վերջինը եղաւ Անկախութեան Տօնին «Փըթի Ժուռնալ»ի բեմին վրայ իր յայտարարութիւնը, ծափահարեցինք իր հարուստ եւ տիրական ձայնը՝ կարճ կտորներու մէջ։

Հայ երգիչին կարողութիւններուն մասին ամբողջական գաղափար մը տալու անբաւական էին այդ կարճ արտայայտութիւնները։ Այդ թերին կը լրանայ երբ այս գիշեր, Ժան Կուժոնի սրահին մէջ, Պ. Իսահակեան (Վէնէցիանով) կուտայ իր առաջին երգահանդէսը, մասնակցութեամբ շնորհալի դաշնակահարուհի Օր. Զառափեանի, երգելով հայ եւ օտար երաժշտական կտորներ։

Պ. Ս. Իսահակեան ծնած է Գանձակի մէջ, 1887ին։

Իր ձայնին գիւտը ըրած է յայտնի երգիչ Ամիրճան, քութաքահար Գ. Դաւիթեանի հետ, այցելութեան մը ընթացքին։

Այդ պարագան իր ժամանակին կ'արձանագրէր Թիֆլիսի «Մշակ»ը, խորհուրդ տալով պատանի Իսահակեանին՝ հետեւիլ իր ձայնի զարգացման։

Վերջացնելէ յետոյ Մոսկուայի «Ֆիլարմոնիք»ի դասընթացքը, ան կ'անցնի Միլան, Սալվատինիի եւ Մանճինի - Թոլէտոյի մօտ կատարելագործելու իր երաժշտական կրթութիւնը, եւ պատրաստուելու օփերայի ասպարէզին։

1914ին զայն կը գտնենք Մոսկուա, ուր մեծ պատերազմը կ'արգիլէ Մանթուայի օփերայի վարչութեան հետ կնքած պայմանագրութիւնը իրագործել՝ Իտալիա վերադառնալ անկարելի ըլլալով։

Եւ կը սկսի Իսահակեանի համար գործունէութեան շրջան մը զուտ ռուսական՝ Լոխվիցկիի տնօրէնութեան տակ, շրջելով Ռոստով, Տագանրոգ, Եկատերինոդար, Կազան, Խարկով, Վլադիկավկազ, Կիսլավոդսք, Թիֆլիս, եւ Վոլգայի շրջանները.

Այդ բաժինները կը տեւեն 12 տարի, 37 քաղաքի մէջ։

1925ին երգիչը կը մեկնի Գերմանիա՝ միշտ ռուսական օփերայի խմբին մէջ, եւ գերմանական զանազան թերթեր գովասանական տողերով կը յիշատակեն իր յաջողութիւնները՝ զանազան դերերու մէջ։

Պ. Իսահակեան իր հայ տաղանդը ծանօթացուցած է նաեւ Հոլանտայի մէջ, անկէ անցնելով Ֆրանսական գաղութները՝ Ալժէ, Օրան, Թունուզ եւայլն ։

Խումբը ցրուելէն վերջ միայն երգիչը իր ազատութիւնը կը վերստանայ, ինչ որ կը թոյլատրէ իրեն Փարիզ գալ, եւ հայ հասարակութեան ծանօթացնել իր արուեստը։

Պ. Իսահակեան առաջինն եղած է՝ որ Թիֆլիսի մէջ երգած է Արքունական թատրոնի բեմին վրայ — Գունօյի Ֆաուստը հայերէն լեզուով, կատարելով Մեֆիստոֆէլէսի դերը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԶԱՐԹՕՆՔ
(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ա՛, բարով Վարդան, այս ո՞րտեղ ես մնացեր այսքան ուշ, — հարցուց բարեմիտ ժպիտով մը. Եթէ պիտի ուշանաս, առաջուց յայտնելու ես, որ մայրդ չանհանգստանայ։

Քոյրը աշխոյժով բարձրացաւ նստած տեղէն եւ ուրախացած մօտեցաւ եղբօրը.

— Վարդան ջան, ա՛յնքան սպասեցինք ընթրիքի - բուէր՝ կէս ժամէն կը վերադառնաս … ինչո՞ւ ուշացար … կ'ուզե՞ս բան մը պատրաստեմ ընթրիքի համար — անշուշտ անօթի կը լինիս.

— Զաղած էի շատ … չկրցայ գալ … Ոչ, շնորհակալ եմ, ախորժակ չունիմ, — ու անվստահ՝ դառնալով հօրը — Հա՛յր, շատ կարեւոր խօսելիք մը ունիմ քեզի հետ։

— Լա՛ւ, խօսէ, — հայրը զարմացած նայեցաւ տղուն։

— Եթէ կարելի է … քոյրիկ ջան, չնեղանաս՝ հայրիկի հետ առանձին կ'ուզէի խօսիլ …

Հայրը հարցական հայեացքով մը վերէն վար չափեց իր տղան, որ այդ իրիկուն արտասովոր լրջութեամբ կը խօսէր։ Անկասկած Վարդանը արտակարգ բան մը ունէր յայտնելիք։ Այդ միտքը անախորժ տպաւորութիւն մը թողուց հօր վրայ։

Եւգինէն, որ այնքան ուրախ ու փութկոտ մօտեցեր էր եղբօրը, կարծես վիրաւորուած մէկէն քաշուեցաւ։

— Այեր ի՞նչ ըսելիք ունիս, որ Եւգինէն չի կրնար լսել։ Դուք երբէ՞ն ի վեր իրարմէ գաղտնիք ունեցեր էք, հը՞ — ու հայրը յօնքերը վեր քաշելով հեգնական նայեցաւ տղուն։

— Ոչ՛, քնելու ժամանակ է, հայրիկ սենեակս պիտի քաշուիմ։ Բարի գիշեր, — աղջիկը գորովանքով համբուրեց հայրը, ու ձեռքը պարզած՝ մօտեցաւ եղբօրը — Գիշեր բարի, Վարդան, չեմ ուզեր ձեզ խանգարել, հայրիկին հետ մինակ կը մնաս ու կը խօսիս, — ու դէպի դուռը քալեց՝ ժպտիլ փորձելով, որ աւելի լաւ յանդիմանութիւն մըն էր եղբօրը ուղղուած։

Եւգինէն երկու տարով աւելի մեծ էր Վարդանէն։ Միասին մեծցած էին այն սերտ մտերմութեամբ, որ յատուկ է ընտանիքի մը միակ երեխաներուն, որոնք տարիներով զգալի տարբերութիւն մը չունենան իրարմէ։ Քոյր ու եղբայր զարմանալի ընկերութեամբ կապուած էին իրարու։ Տարիներու ընթացքին արենակցութեան պարտադրական կապը վերածուեր էր հոգեկան սրտակցութեան ու անվերապահ մտերմութեան։ Վարդանի համար իր մեծ քոյրը՝ Եւգինէն այն բացառիկ աղջիկներէն էր, որոնք առօրեայ մտահոգութիւններէն, հագուստ կապուստի կամ հարուստ փեսացուի մը շուրջ կոտրը թռչկոտելէն աւելի, կեանքի մէջ արժէքաւոր խօսել մը կը փնտռեն։

Վարդանը ռուսական կիմնազիայի աշակերտ եղած էր։ Այդ հաստատութեան մէջ՝ սխեմատիկ աշխատանք մը կը թափուէր այլացեղ աշակերտները կաղապարելու ռուսականութեամբ։ Եւ բնականաբար, Վարդանը հնարաւորութիւն չէր ունեցեր առանձնապէս ծանօթանալու հայ լեզուին, հայ պատմութեան եւ գրականութեան։ Կիմնազիան մտնելու առջի տարիները այդ պակասը լրացնելու փորձով, հայրը աշխատած էր զաւկին հայերէն գրել կարդալ սորվեցնել ։ Բայց այդ փորձը ձախողանքով վերջացած էր։ Նախ որ հայրը, ինք պէտք եղած պատրաստութիւնը չունէր եւ երկրորդ որ՝ տղան հազիւ ժամանակ կ'ունենար կիմնազիայի դասերը պատրաստելու։

Առով մէկտեղ տարիներու ընթացքին, Վարդանը բաւական լայն պաշար ամբարած էր, Եւգինէի աջակցութեան շնորհիւ։ Քոյրը անձանձրոյթ համբերութեամբ կարդացած էր իրեն ընտիր կտորներ հայ գրականութենէն, Հայոց պատմութենէն, ընթացիկ լրագրութենէն։ Տղան իր խանդավառող բնաւորութեան բերումով անսահման ոգեւորութեամբ հետեւած էր Րաֆֆիի հայրենասիրական վէպերուն, որոնք այնքան ուժեղ տպաւորութիւն էին ձգած իր մտքի վրայ՝ մեծապէս օժանդակելով իր հոգեկան նկարագրի կազմութեան։

Քոյր ու եղբայր այդ ընթերցանութիւններու ընթացքին առած էին միասին մտածել, երազել ու ապագայի մեծ մեծ ծրագիրներ կազմել անձնուիրաբար հայ ժողովուրդին ծառայելու համար։ Ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, ուր գերիշխող ազդակն էր հօր խանդավառ ազգասիրութիւնը, քոյր եւ եղբայր մանկութենէն սկսած, ոգեւորուած էին հայ ազգի պատմական անցեալով, հին փառքերով եւ պատմական հերոսներով։

Վարդան անունը, որ ա՛յնքան հեգնանքի եւ ծաղրանքի պատճառ եղաւ կիմնազիայի ռուս աշակերտներու համար, նոր միտք եւ նոր իմաստ մը առած էր տղուն համար, Վարդանանց պատերազմի ընթերցումէն վերջ։ Ջէ, հիմա արդէն ինքզինքը հպարտ կը զգար իր անունով։

Հետզհետէ երկուքի ազգային գիտակցութիւնը կազմաւորուեցաւ։ Հայաստանը դադրեցաւ իրենց համար այլ եւս լոկ պատմական անուն մը լինելէ, այլ դարձաւ յորդառատ աղբիւր մը նոր մտքերու, նոր երազներու։ Հայաստանը եղած էր անցեալին մէջ, կար ու գոյութիւն ունէր այժմ։ Անցեալի պատմական ազգը վերափոխուած էր իրենց մտածողութեան մէջ ապրող անաղարտ ժողովուրդով, եւ նոր Հայաստանով մը, որ թէեւ անորոշ սահմաններով, բայց գոյութիւն ունէր սահմանի միւս կողմը։

Այս գիտակցութիւնը հետզհետէ առաջացուց իրենց խանդավառ հոգիներու մէջ ազգին ծառայելու, անոր նուիրուելու բուռն ցանկութիւն մը։ Աղջիկը կ'երազէր ուսուցչուհի մը ըլլալ Հայաստանի եւ ինկած գիւղի մը մէջ։ Տղան, երկրագործական վարժարան մը աւարտելէն վերջ, կը ծրագրէր երթալ հայ ժողովուրդի մէջ գործելու։ Այդ անորոշ տրամադրութիւնը սակայն հետզհետէ ձեւաւորուեցաւ, երբ քոյր եւ եղբայր որոշ հասունութեան եկած՝ սկսան հետաքրքրուիլ ազգային յեղափոխական շարժումով, որ դեռ 1885 թուականէն սկսած էր խմորուիլ երիտասարդութեան մտքին մէջ։ Երկուքն ալ խանդավառ հոգիներ՝ բուռն յափշտակութեամբ միացան այդ շարժման, աշակերտական նստարանները դեռ չձգած։

(Տար.)

ՄԱԼԽԱՍ

Իր խաղացանկին մէջ կայ նաեւ Լամէնէի «Թուէլատոոսի» դերը՝ ինչպէս հայերէն թարգմանութեամբ, ինչպէս նաեւ «Տէմոն»ը, որոնց թարգմանութիւնը եղած է 1924ին։

Ինչպէս կը տեսնենք, տաղանդաւոր երգիչին գործունէութիւնը եղած է այն եւ արդիւնաւոր։

Իր բեմական երեւումները միայն (9 4 — 1925) եղած են 466 անգամ, բազմազան օփերաներու մէջ։

Իր խաղացանկը կը կազմեն 47 կտորներ։

Շաբաթ երեկոյ առիթը պիտի ունենանք զինքը ծափահարելու Ֆաուսթի, դ'Օռէի եւ Քառմէնի «Քուփլէ»ի, Թոռէնոռյին մէջ՝ մասնաւորապէս։

Գ. Խաչատրեանի նուագախմբի ընկերակցութեամբ պիտի փակէ Փարիզահայ գեղարուեստական «սէզոն»ը, որ՝ հակառակ ճգնաժամային օրերուն՝ եղաւ բաւական նշանակելի եւ արդիւնաւոր, շնորհիւ մեր արուեստագէտներուն, եւ զանոնք միշտ քաջալերող հայ հասարակութեան։

Հ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

—•—

ՏԷՍԻՆ, 9 յունիս (Ցառաջ). — Հայաստանի անկախութեան յայտարարութեան 18րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ յունիս 6ին, շաբաթ երեկոյեան Հ. Յ. Դ. ակ. Ցան սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերուն։ Հակառակ օրուան եւ ժամուն անյարմարութեան Տէսինի համար, ազատասէր եւ հայրենասէր երկսեռ բազմութիւն մը ներկայ էր։ Բեմը զարդարուած էր Դաշնակցութեան հիմնադիրներու եւ կարգ մը հայ հերոսներու նկարներով, տարագիր հայ եռագոյնին հովանիին տակ։

Նախագահ ընկ. Վ. Հիւսեան հանդէսը բացաւ «Արծիւ» ֆանֆառի [illegible], զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Ապա հրաւիրեց ընկ. Թ. Հերոյեանը բացման խօսքը ըսելու։ Ընկերը պարզեց տօնակատարութեան նպատակը ըսելով թէ ինչո՞ւ համար ամէն տարի կը տօնենք այս օտար ափերուն վրայ։

Հանդէսը բաժնուած էր երեք մասի. 1. Գեղարուեստական բաժին, 2. Ներկայացում եւ 3. բանախօսութիւն։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին մեր ծաղկոցի աշակերտները։ Արտասանեցին Գ. Մուրատեան, Ժ. Մէրկէլեան, Օր. Աստուրեան։ Մեներգեց Օր. Տ. Թաթուլեան եւ արժանացաւ ծափերու։ Ընկ. Ս. Կարապետեան եւ Գ. Ժ. Կոստանեան մէկ մէկ սոլօ նուագեցին։ Ցաջող կերպով արտասանեց նաեւ Գ. Նուպար Գազազ «Հայաստանին» եւ իրենց երկրորդ մը ժողովուրդին խնդրանքով։ Ներկայացուեցաւ «Դարերու երազը», երեք արար, զոր ընկ. Հերոյեան պատրաստած էր «Մայիս 28»ի առթիւ, անկախութեան նախօրեակին մղուած կռիւներու եւ տարած յաղթութեան պատկերը տալով։ Դերակատարները — գիւղացական պատանիներ — Յ. Գալպաքեան, Ն. Ուզունեան, Ն. Ճերոյեան, Բ. Ալմաստեան, Վ. Ոսկանեան, Յ. Քէչիչեան, Փ. Փանոսեան, Օր. Օր. Գեղանուշ Խասապեան եւ Ա. Աստուրեան յաջող եւ համարձակ կերպով տարին իրենց բաժինները։ Կ'արժէ գրել Յ. Գալպաքեանի (հայր) եւ Օր. Գ. Գասպարեանի (մայր) յաջողութեան մասին, որոնք հակառակ իրենց տարիքին, չափէն աւելի յաջող գտնուեցան։ Գ. արարուածին սկիզբը երբ պատանի մը դուրսէն «Ազատ Հայաստան, Ազատ Հայաստան» կանչելով բեմ կուգայ «Ազատ Հայաստան» թերթը ծախելու, ներկաները խանդավառ ծափահարեցին։ Շնորհաւորելի է ընկ. Հերոյեանի տարած աշխատանքները եւ անոր արդիւնքը։ Լիոնի ընկերներէն ընկ. Միսաք-Միրզէի Ա. Ահարոնեանի «Զարխի Փալակ» յաջող արտասանութենէն յետոյ ծափերու տակ բեմ ելաւ «Ցառաջ»ի աշխատակից՝ ընկ. Շ. Միսաքեան։ Յարգելի ընկերը իր մէկ ժամ տեւող գեղեցիկ եւ փաստացի բանախօսութեամբ ներկայացուց «Մայիս 28»ի պատմական արժէքն ու նշանակութիւնը, ժամանակագրաբար ծանրացաւ անկախութեան համար մղուած այն բոլոր պայքարներուն վրայ, որոնք տարուած էին 1871 թուականէն ի վեր, Պոլսոյ Պատրիարքարանին եւ ազգային ու կրօնական ժողովներուն կողմէ, անկէ վերջ ծնունդ առած հայ քաղաքական եւ յեղափոխական կուսակցութիւններու վարած ազատագրական կռիւները, պատմութիւնը հասցնելով մինչեւ անկախութեան յայտարարութիւնը։ Երբ ծափերու տակ բեմէն իջաւ ընկեր բանախօսը, հանդէսը փակուեցաւ Ֆանֆառի «Մեր Հայրենիք»ով եւ ներկաները հեռացան անկախութեան եւ ազատութեան յոյսերով։

** Հանդէսէն անմիջապէս վերջ ունեցանք ընկերական ժողով մը, ընկերոջ ներկայութեամբ, ուր օրուան կացութեան առթիւ իրեն ուղղուած շատ մը հարցերուն մանրամասն պատասխանեց եւ գոհացուց հարցասէրները։

Վեհունի

ԱՎԻՆԵՕՆ, 4 յուլիս (Ցառաջ). — Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ տօնեցինք Հայաստանի Անկախութեան 18րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբի։ Տեղի ունեցաւ Պար Փիյեօնիէի շքեղ սրահին մէջ։ Ժամանակէն առաջ գաղութի երիտասարդութիւնը տեղերը գրաւած էր։ Սրահին ճակատը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական զոյգ դրօշները։ Օրուան նախագահ ընկ. Լ. Օվիկեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր Հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Ընկեր նախագահը բացման քանի մը խօսքով բացատրեց մայիս 28 տօնի իմաստը։ Մէջընդմէջ եղան արտասանութիւններ եւ երգեր։ Արտասանեցին ընկերներ Յովսէփ Փաշայեան, Մ. Գարբիէլեան, Թ. Մանուկեան։ Երգեցին Մ. Աէթեան, Հ. Օվիկեան, Գ. Գարբիէլեան եւ ուրիշներ, միաժամանակ նուագելով ազգային-յեղափոխական երգեր։ Գեղարուեստական բաժնին Ա. մասը լրանալէն վերջը, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկ. Ազգին Մարտիրոսեան, եւ լայնօրէն բացատրեց օրուան տօնի նշանակութիւնը։ Ընկեր նախագահը փակման խօսքով մաղթեց որ ուշ կամ կանուխ մեր ազգային տարագիր եռագոյնը դարձեալ ծածանի Արարատի [illegible]։

Հանդէսէն վերջ եղաւ ընկերահամակրական խնջոյք, գարեջուրի բաժակները կը բարձրանային անկախութեան մաղթանքներով եւ «Ընկեր հայրենիքին» կենացը։ Խնջոյքը վերջացաւ ուշ ատեն։ Ժողովուրդը ցրուեցաւ ազատութեան գաղափարը հետը տանելով։

Մայիս 28ի առթիւ ընկ. Յովսէփ Փաշայեան յիսուն ֆր. նուիրեց Հ. Յ. Դ. Աւինեօնի Մուրատ խումբին։

Թ.

ԵՂԷԳԻԻ ՅԱՌԱՋԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՅԻՆ ԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

—·—

Յունիսի սկիզբը Եղեգիի Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը կազմակերպած էր ընտանեկան դաշտագնացութիւն մը իր անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցներու համար։ Դաշտավայրը ընտրուած էր Մարսէյլէն 17 քիլ. հեռու Օպանեը գիւղաքաղաքին գեղեցիկ կանանչութիւններու եւ ծառերու հովանիներու ներքեւ։ Առաւօտեան ժամը 6էն բոլորն ալ ժպտադէմ եւ խանդավառ կ'ուղեւորուէին դէպի հանրակառք, բնութեան մայր ծոցին մէջ խայտալու եւ երգելու համար մայրենի գարնան կարօտով։ Հանրակառքին մէջ ուրախ տրամադրութեամբ կ'երգէին ու կը ճչուըլան, թողած բազմամարդ մութ քաղաքին հոգերն ու ցաւերը։ Ահա Օպանեը։ Այս գիւղաքաղաքն ալ իր տօնավաճառն ունի, ուր գիւղացիները կուգան առեւտուր ընելու։ Ժամը 7ին քաղաքէն կ'ուղեւորուինք դէպի դաշտավայրը, կատակելով, իրար հրմշտկելով, բաւական ճամբայ ունինք քալելիք։ Միութեան վարիչներէն մէկը «ճամբայ» կը պոռայ։ Միութեան անդամները երիտասարդներ են, վառվռուն տղաք որ կ'երգեն, իրար կը կանչեն, զուարթ կատակներ կ'ընեն։

Եւ կէս ժամ անդադար քալելէ վերջ կը հասնինք որոշուած վայրը։ Գեղեցիկ է տեսարանը, ինքզինք կը զգաս մայրենի բնաշխարհը, ուր բնութիւնը իր գարնանային պչրանքով կը դիմաւորէ հայ տարագիրները։ Նախաճաշի ժամն է, մեր հայրենակիցները կ'ուտեն ու կը խմեն, մեծ [illegible], բաժակներ կը պարպեն, կենացներ կը փոխանակեն, կը խմեն հայրենիքի կենացը, յետոյ ոմանք կ'երկննան պահ մը հանգստանալու համար, անդին հայկական երգը կը թնդայ, իսկ աւելի անդին տանտիկինները գործի վրայ են, ճաշ կը պատրաստեն։ Ժամը երեքին կը սկսի գեղարուեստական բաժինը, երբ Միութեան նախագահը կը պարզէ հաւաքոյթին նպատակը եւ կը մաղթէ որ այսպիսի հաւաքոյթներ միշտ կրկնուին, վառ պահելու համար հայրենի յիշատակները հայրենակարօտ սրտերուն մէջ։ Եղան հայրենաշունչ արտասանութիւններ, երգեր, պար, Միութեան անդամներու կողմէ։ Եւ այս տեւեց մինչեւ արեւմուտ, երբ ժողովրդականք կառաբան ճամբայ կ'ելլեն հանրակառք նստելու համար.

Կարապետ Տէրտէրեան

«ԱՆՈՒՇ»Ը ՆԻՍԻ ՄԷՋ

—•—

ՆԻՍ, 7 յունիս (Ցառաջ). — Առաջին անգամ ըլլալով «Անուշ»ը ներկայացուեցաւ Նիսի մէջ Փրոմընատ դ'Անկլէի վրայ հաստատուած Սավուայի մեծ թատրոնին մէջ, հովանաւորութեամբ համբաւաւոր ծովանկարիչ Գ. Վարդան Մախոխեանի եւ ղեկավարութեամբ դերասան Գ. Թրագօչի։ Քաղաքիս միութիւնները իրենց օժանդակութիւնը չէին զլացած հանդէսի յաջողութեան համար։ Խաղը սկսելու ժամը կը մօտենայ եւ սրահ կը մտնէ Գ. Մախոխեան եւ վարագոյրը կը բացուի։ Անուշի դերին մէջ տիկ. Ս. Բանեանց սկիզբէն մինչեւ վերջ շատ լաւ խաղաց իր դերը։ Իսկ Մօսի դերին մէջ տիկ. Ռ. Իբրանոսեան, ինչպէս միշտ այս անգամ ալ «Անուշ»ին հոգի տուաւ իր լաւ խաղարկութեամբ։ Սարոյի դերին մէջ Գ. Ս. Բանեանց, ինքը Կովկասցի ըլլալով շատ վարժ էր խաղին, որով շատ յաջող տարաւ իր դերը։ Հարսանիքի առթիւ պարած պարերը հիանալի էին։ Մօսիի դերը խաղաց Գ. Թրագօչը, որ Ֆրանսայի հայ գաղութին ծանօթ արուեստագէտ մըն է։ Գ. Ազատ Ժամկոչեանի պարերը խանդավառեցին ներկաները։ Յաջող էին նոյնպէս Գ. Գ. Գ. Շէհրէրեան եւ Յ. Լոքանթաճեան պահապանի եւ անցորդի դերերով, Գ. Վ. Տէմիրճեան, Օր. Ա. Եօրկանճեան, Անուշին ընկերուհիները՝ երգչախումբ կազմած, կուժերով աղբիւրէն ջուր բերելու հիանալի տեսարանով, հայկական գեղջկական գոյնզգոյն տարազներով եւ պարերով, տիկիններ Իբրանոսեան եւ Մ. Գրիգորեան, օրիորդներ Ս. Ժամկոչեան եւ Գ. Մարութեան իրենց այնքան յաջող խաղերով։ Մնացեալ դերակատարներն ալ յաջող էին, իսկ երաժշտութիւնը կը ղեկավարէր Մարսէյլէն հրաւիրուած ծանօթ ջութակահար Գ. Ս. Ջէօրէքճեան, դաշնակով կ'ընկերանար Օր. Լ. Գէրէքճեան։ Դադարին Գ. Ջէօրէքճեան նուագեց մէկէ աւելի կտորներ հայկական եւ եւրոպական։ Իսկ ժողովուրդին փափաքին վրայ նուագեց Գ. Վ. Մախոխեանի գործերէն «Հայաստանի վիշտը», որ անակնկալ մը եղաւ ժողովուրդին համար իմանալով մեծահամբաւ նկարիչին երաժշտական կարողութեամբ օժտուած ըլլալը։

Թղթակից

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

—·—

Մայիս 28ի տարեդարձի հանդէսին միայն չորս սկաուտներ ներկայ էինք։ Շատեր զարմացան, սկաուտական շարժումին բարեկամներէն ոմանք հարցուցին. «Ո՞ւր են Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները»։ Անոնք եթէ շաբաթ երեկոյ ժամը 8ի առէնները Կար տիւ Նօռ ըլլային, պիտի տեսնէին 50ի մօտ գայլիկներ եւ սկաուտներ, որոնք հաւաքուած՝ ենթաշրջանային աւագ պետ Ս. Սերոբեանի հետ կը մեկնէին երեք օրուան համար Գորան՝ բանակելու։

Կիրակի առաւօտ շրջանի ընդհանուր պետ Վ. Անդրէասեան եւ քանի մը ատեանաւորներ ճամբայ ելանք դէպի Գորան։ Երբ հոն հասանք, երկու սկաուտներ կը սպասէին, մեզ առաջնորդելու համար բանակավայր, որ կը գտնուէր դղեակի մը մեծ պարտէզին մէջ, Ուազ գետին եզերքը։ Բոլոր դէմքերը ժպտուն էին։ Գետին յարգանք եւ պատիւ ընծայելէ վերջ, կէսօրուան ճաշի նստանք, ճաշին հոտը անուշ անուշ կը բուրէր։

Իրիկունը ունեցանք բանակումի կրակ։ Շատ մը հիւրեր ներկայ էին կրակին շուրջ, որոնց կարգին դղեակին տէրը իր ընտանիքով։ Շարք մը երգերէ եւ սկաուտական ներկայացումներէ վերջ ատեանաներ տրուեցան, յետոյ խօսք առին եղբայր Անդրէասեան եւ եղբայր Սերոբեան, որոնք քանի մը խօսքով ներկայացուցին հայ սկաուտները եւ հայ ազգը մեր հիւրերուն։ Խօսք առաւ նոյնպէս դղեակին տէրը Գ. Կոմս տը Հանան-պուր, որ մեզի յանձնելով իր ուրախութիւնը մեզ հիւրընկալելուն համար, ըսաւ թէ ապագային մեր տրամադրութեան տակ կը դնէ իր դղեակը եւ անտառը մեր բանակումներուն համար, եւ մեզի նուիրեց չորս նապաստակ, որոնք շատ համով խորովուեցան երկուշաբթի կէսօրուան համար։ Միաժամայն «Հայը մեր» մը ըլ- բացուց մեր կրակին յայտագիրը։ Հիւրերը մեկնեցան։ Օդը բաւական ցրտած էր, բայց կարծես ոչ ոք կը մսէր։ Սկաուտները եւ գայլիկները քնանալու պատրաստութիւն տեսան իրենց խմբակային վրաններուն տակ քաշուելով։ Իսկ ատեանաւորները կրակին շուրջ հաւաքուած գումարեցին խմբապետական ժողով մը, որուն միջոցին շատ մը հարցումներու շուրջ տեսակէտներու փոխանակութիւն կատարուելէ վերջ, քանի մը կարեւոր որոշումներ տրուեցան։ Ժամը 12ը կ'անցնէր, երբ ատեանաւորներն ալ ցրուեցան, վերջին քննութենէ մը անցընելով վրաններու տակ քնացող իրենց յանձնուած հայ ցեղին մնացորդները, ապագայ հայ սերունդը, ազգասէր, շարքաշ եւ առողջ։

Երկուշաբթի անակնկալ կերպով ընդունեցինք սկաուտներու ընտանիքները, որոնց այցելութիւնը մեզի շատ մեծ հաճոյք պատճառեց։ Երկուշաբթի իրիկուն Գորանէն մեկնեցանք ժամը 19ին։ Ցաւով բաժնուեցանք այս հաճելի միջավայրէն։ Յաջորդ բանակումին կը սպասենք անհամբեր։

Այս առթիւ աւելորդ չէ յիշել գովելի ընթացքը եղբայր Մ. Մանուկեանի, որ բանակումին պետն էր, ինչպէս նաեւ բոլոր սկաուտներուն կարգապահութիւնը

Կաթօ Նիկոլեան

Արմենոպոլիս

Հ. Մ. Ը. Մ. եւ հայ սկաուտներու յայտնի գործիչներէն Օննիկ Ճաղմաճեան, որ երկու տարիէ ի վեր Սթոքհոլմի մարմնակրթական բարձրագոյն կայսերական վարժարանին եւ նոյն քաղաքէն Տօքթ. Ալֆէտեւի Gymnastique Médicale et Orthopédique Institutի դասընթացքներուն կը հետեւէր, յաջող կերպով շրջանաւարտ ելաւ, փայլուն նիշերով։

Մէկ ամսուան հանգիստէ վերջ, երիտասարդ մարզիկը Փարիզ-Մարսէյլ-Սուրիա գծով պիտի մեկնի Իրան, իբրեւ իրանահպատակ, իր երկրորդ հայրենիքին երիտասարդութեան հոգեկան եւ ֆիզիքական բարձրացման ծառայելու։

Ինչպէս Օննիկ իր պատկանած եւ իր կեանքէն աւելի սիրած Միութեան գաղափարականովը տոգորուած, անոր համար մինչեւ Սիպերիա աքսորուած մեր «Անթ Օննիկ»ը իր պատկանած Միութեան նշանաբանը «Բարձրացիր-բարձրացուր»ով հասած է աստիճանի մը, զոր մինչեւ օրս եւ այդ ճիւղին մէջ ոչ մէկ հայ կը կրէ։

Անօթութեան մղձաւանջին եւ աքսորեալ սեւ մտահոգութեանց մէջ պատրաստուած իրական փրոֆէսօր մըն է ան հիմա, յամառ աշխատանքով մարզական գիտութեան նուաճումներուն ծանօթացած, թէեւ իր մուրատին չէ հասած տակաւին։ Պիտի հասնի այն օրը, երբ արմենական շունչով պատրաստէ սերունդ մը պողպատեայ, սերունդ մը կարգապահ, սերունդ մը ուժեղ, տրամադրելով մեր մայր հայրենիքին, ահա մուրատը բոլոր Արմենականներուն։

Ժ. Մ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՇՈՒՋԻՆ ԳԱՑԱ ՇՆՈՐՀԱԶՐԿՈՒՄ

—•—

Գրած էինք թէ Ղալաթիոյ Թաղականութեան մասին եղած կառավարական կարգադրութիւնը հաղորդելէ վերջ, ատենապետութիւնը պիտի յանձնուի Գ. Յ. Տանտրճեանի։

Այսպէս ալ եղաւ։ Ղալաթիոյ Նահիէ միւտիւրի պայ Թալէաթ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիի խորհրդարանը ներկայացաւ ընկերակցութեամբ ոստիկանապետին եւ երկու ոստիկաններու։ Անմիջապէս ոստիկան դրուեցաւ դրան առջեւ եւ արգիլուեցաւ դուրսէն անձերու մուտքը։

Յետոյ մարդիկ ղրկուեցան կանչելու բողոքող չորս թաղականները։ Գ. Յ. Տանտրճեան եւ երկու անդամներ եկան շուտով, Տ. Հանրմեան քիչ մը աւելի ուշ։ Ներկայ էր նաեւ Յովհ. Քէչիչեան (Շահին Գայա) իր երկու համախոհ թաղականներուն հետ։

Երբ եօթը անդամներն ալ եկան, Նահիէի տնօրէնը հաղորդեց կուսակալութեան հրամանը, որուն համաձայն չհրաժարած անդամներն ալ պիտի պաշտօնավարեն եւ դիւանի նոր ընտրութիւն պիտի կատարուի։

Քէչիչեան առարկեց թէ չորս բողոքողները հրաժարած են եւ հետեւաբար իրաւունք չունին Թաղական ըլլալու։

— Այո՛, մենք հրաժարական յանձնեցինք կուսակալութեան, բայց յետոյ ետ առինք, պատասխանեցին չորսերը։

— Խնդիր չկայ ուրեմն, յայտարարեց Նահիէի տնօրէնը, դուք թաղական էք։ Հիմա դիւանի ընտրութեան ձեռնարկեցէք

Յետոյ հարցուց թէ ի՞նչպէս է կանոնը, — գաղտնի՞ թէ ձեռամբարձ քուէարկութիւն կը կատարուի։ — Ձեռամբարձ, ըսին չորսերը

Քուէարկութեան արդիւնքով, դիւանը այսպէս կազմուեցաւ — Ատենապետ՝ Գ. Յարութիւն Տանտրճեան, գանձապահ՝ Գ. Տիգրան Հանրմեան, ատենադպիր՝ Գ. Գեղամ Գօյաճեան ; (Երեքն ալ բողոքողներէն)։

Քէչիչեան եւ իր երկու ընկերները դէմ քուէարկեցին։

Նահիէի տնօրէնը պաշտօնական արձանագրութիւն կատարեց այս գործողութեանց համար եւ ստորագրեց ու ստորագրել տուաւ բոլորին։

Գործողութեանց ներկայ եղաւ նաեւ Գ. Մուրատ Ափոյեան, իբրեւ թաղային գործերուն իրազեկ։

Պայ Թալէաթ յետոյ առաջարկեց փոխանցում կատարել, բայց նոր դիւանը յարմար դատեց հինգշաբթի յետաձգել, որպէսզի կարելի ըլլայ ներկայ գոյքերը բաղդատել հին ցուցակներուն հետ, հասկնալու համար թէ ի՞նչ պակասներ կան։

Այս ձեւով, Յ. Քէչիչեան որ թէ ատենապետ էր, թէ գանձապահ, թէ ատենադպիր, կը դադրի իր այս բոլոր պաշտօններէն եւ կը դառնայ պարզ անդամ մը։

Թաղականութեան կազմը ներկայիս հետեւեալն է. — Գ. Գ. Յարութիւն Տանտրճեան, Տիգրան Հանրմեան, Գեղամ Գօյաճեան, Երուանդ Գօզուեան (չորս բողոքողները), Յովհաննէս Քէչիչեան, Խաչիկ Մինասեան եւ Սարգիս Գասապեան։

Այս վերջին երկուքը որ եւ է գործի չէին խառնուեր եւ ամէն ինչ կը կատարէր Յ. Քէչիչեան։

Նոր դիւանը հարկ եղած զեկուցումը ըրած է վարձակալներուն, որպէսզի որ եւ է գումար չյանձնեն ուրիշներու, այլապէս պատասխանատու պիտի ըլլան։

Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Քէչիչեանի ձեռնթափութեան կարգադրութիւնը Եվգաֆի տնօրէնութեան կողմէ եղած է։ Անկէ առաջ, երբ ըստ օրէնքի յայտագիր պիտի տրուէր, Քէչիչեանն ալ յայտագիրը կը ներկայացնէ իբրեւ միւթէվէլլի, բայց Եվգաֆի տնօրէնութիւնը կը մերժէ, իսկ կ'ընդունի Գ. Հանրմեանի յայտագիրը, փոխարէնը տալով պաշտօնական ընկալագիր մը, առանց որուն որ եւ է մէկը չի կրնար պաշտօնավարել։

Միւս կողմէ, կատարուած բողոքներուն վրայ, Եվգաֆի տնօրէնութիւնը կուսակալութեան կը գրէ թէ արդէն է Ղալաթիոյ մատակարարութիւնը եւ թէ բողոքող մեծամասնութիւնը որուն յայտագիրը ընդունուած է, պէտք է մասնակցի մատակարարութեան.

Ասոր վրայ կուսակալութիւնը Ղալաթիոյ Նահիէի տնօրէնին կուտայ [illegible]

Ինչպէս յայտնի է, պատկան իշխանութեան յանձնարարութեամբ չորս բողոքող թաղականները վերջերս դիմած էին ընդհ. դատախազութեան, բողոքելով Քէչիչեանի քմահաճ մատակարարութեան դէմ։

Մեզի կը հաղորդեն թէ դատը պիտի շարունակուի եւ անոր հետեւանքով Քէչիչեան կրնայ պաշտօնանկ ըլլալ նաեւ իբրեւ պարզ անդամ, եթէ հաստատուի յոռի մատակարարութիւնը։

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

—·—

«Մանչէսթըր Կարտիան» կը գրէ. — «Թուրքիա չի կրնար դժգոհ մնալ այն ընդունելութենէն, որ եղաւ Նեղուցներու մասին իր ըրած պահանջին։ Նոյնիսկ Բուլկարիոյ պատասխանը ենթադրուածէն աւելի նպաստաւոր եղաւ։ Բայց թերեւս անկարելի ըլլայ Նեղուցներու խնդիրը զատել Միջերկրականի ընդհանուր հարցէն»։

ՄԱՄՈՒԼ

Արեւմուտքի ճամբով

—•—

Այս խորագրին տակ Պուքրէշի Արագը կը գրէ (4 յունիս). —

Հայ ժողովուրդը նոր է որ կը սկսի փորձառու դառնալ։

Վերջին կէս դարը յուսախաբ վատնեց։ Եւրոպայի դուռը ափ առաւ մուրացկանի պէս՝ Թուրքերուն ըրած ջարդը պատմելով եւ իր որբերը ցոյց տալով։ Եւրոպան քիչ մը հետաքրքրուեցաւ մեզմով, քիչ մը մեղքցաւ, յետոյ սկսաւ ուսերը թօթուել։ Ան չճանչցաւ մեզ։ Ան չգիտցաւ որ ցեղերու տակ տքացող այս ժողովուրդին մէջ դարերը իրենց փառքը կը բերեն, եւ որ Եւրոպա իր քաղաքակրթութենէն բան մը կը պարտի անոր։

Հիմա է որ արթնցանք։ Հիմա է որ սկսանք Եւրոպային ցոյց տալ մեր հոգեկան արժէքները, ու անոնց ուժով պահանջել մեր տեղը արեգակին տակ։

Աստուածաշունչի հայ թարգմանութեան 15րդ դարադարձը՝ զոր անցեալ տարի հայ ժողովուրդը տօնեց ամենուրեք՝ առիթ մը եղաւ մեր մշակոյթի 15 դարերը ցոյց տալու Եւրոպային։ Ճիշդ է՝ չկրցան ամէն տեղ պէտք եղածին պէս արժեցնել այդ տօնը, ու օտարը ծունկի չոքեցնել մեր անցեալ վաստակին առջեւ։ Բայց եղածն ալ մխիթարական էր իբրեւ սկզբնաւորութիւնը նոր աշխատանքի մը։

Կասկած չկայ որ հայ ժողովուրդը կրնայ Եւրոպային ներկայանալ ճակատը բաց։ Յանուն իր փառաւոր ճիգերուն մտքի եւ արուեստի մարզին մէջ. Յանուն իր բերած նպաստին մարդկային քաղաքակրթութեան։

Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան 15րդ դարադարձը առիթ մըն էր միայն Եւրոպային ճանչցնելու հնաւոր այդ մեծ պահը հայ ժողովուրդի մտաւոր ճիգին։ Գիտենք՝ քրթմնջողներ կային ու դեռ ալ կան մեր մէջ այդ տօնին համար վատնուած աշխատանքներուն եւ նաեւ այդ առթիւ հանուած աղմուկին համար։ Բայց անոնք որ առիթը ունեցան այդ [illegible] նկատուած աղմուկին օտար մտաւորականութ. վրայ թողած տպաւորութիւնը չափելու, անոնք միայն գիտեն թէ ինչ խորունկ եղած է ոմանց ճանչցնելով հնաւոր քաղաքակրթութեան մը գոյութիւնը փոքրիկ Հայաստանի մէջ, ոմանք սահմանելով 1500 տարի առաջ Աստուածաշունչը գմայլելի հայերէնով մը թարգմանուած ըլլալու փաստին առջեւ իսկ, ու այդ՝ այնպիսի դարու մը մէջ երբ այսօրուան քաղաքակիրթ նկատուած ազգերէն շատերը վայրենիներուն հետ պարզապէս խոտ կ'արածէին դեռ։

Դժբախտաբար շատ քիչ օգտագործեցինք այս շքեղ առիթը։ Ոչ միայն բարձրացուած աղմուկը աւելորդ չէր, այլ եւ քիչ էր Մեծ Փառքին համար. Եթէ Պուքրէշը,— որմէ բխեր էր տօնին սկզբնական նախաձեռնութիւնն իսկ՝ Էջմիածնի արթնումէն շա՛տ առաջ, կրցաւ տօնը առիթ մը դարձնել մեր երէկուան քաղաքակրթութիւնը յիշելու համար հիւրընկալ ժողովուրդին, Փարիզը եղաւ որ նոյն մտահոգութեամբ կազմակերպեց մեծ դարադարձի երկրորդ մէկ հանդիսութիւնը եւս. Չգիտենք ինչ տպաւորութիւն թողուց Փարիզինը Ֆրանսայի մտաւորականութեան վրայ կամ թէ ինչ նոր բաներ գիտցուց օտար հանդիսականներուն. բայց գիտենք որ հոն ան շատ շատերուն համար անծանօթ աշխարհ մը բացաւ, ներկաներու եւ բացականերու։

Այնպէս որ զարմանալի չթուեցաւ մեզի գերման թերթերու մէջ յայտնուած զարմանքն ու սքանչացումը՝ Համպուրկի մէջ վերջերս նոյն այս դարադարձին ի պատիւ սարքուած հայ արուեստի երեկոյթի մը առթիւ։ Պատիւ փոքրիկ այդ գաղութին՝ որ հայ մեծ տօնով կրցաւ շահագրգռել գերման մտաւորականութիւնը, առիթ տալով անոր որ մեր հոգեկան գանձերը ճանչնայ, ու հայ ժողովրդական երգին դիւթանքը ըմպէ՝ հայ երաժշտութեան անուշ ոսխակին Հայկանուշ Թաղուշեանի երգերուն ընդմէջէն։

Բայց ինչ որ եղաւ, կրկնենք, շատ գոյգն բան մըն է միայն։ Դեռ սկիզբն ենք այն մեծ աշխատանքին՝ որուն հայ մտաւորականութիւնը պէտք է լծուի հայ ժողովուրդին հոգին ճանչցնելու համար»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնլի ձեռագրով։

ճգնաժամերուն, չուշացնելու համար օրինագծերուն քուէարկութիւնը։

Փոքրամասնութիւնը, սակայն, կէսօրէն վերջ, բացական ընդդիմութիւն ցոյց տուաւ։ Ի վերջոյ քուէարկուեցան ընդունուեցան չորս օրինագիծերը, շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի օրինագիծէն զատ։ Այս վերջին օրինագիծին քննութիւնը յետաձգուեցաւ յաջորդ օրուան (ուրբաթ)։

Կառավարութիւնը անմիջապէս խորհրդարանին ներկայացուց ուրիշ 4 նոր օրինագիծեր՝ զպրոցական շրջանի երկարաձգման, հանգստեան տարիքի կըրճատման, ընդհ. ներման եւ ներման շնորհի մասին։

Տոքթ. Շախթ Պալքաններ կ'երթայ

Տոքթ. Շախթ, որ նախագահն է Ռայխսպանքին եւ ազգ. տնտեսութեան նախարարը, Վիէննայի վրայով ճամբորդութեան ելաւ դէպի հարաւ-արեւելք։ Տոքթ. Շախթէն առաջ, նոյն ուղղութեամբ դէպի Պալքանները մեկնած էր ճարտարագործական առաքելութիւն մը, որ կը ներկայացնէր մասնաւորապէս Քրուփի հաստատութիւնը։ Այդ առաքելութիւնը նպատակ ունէր Եուկոսլավիոյ մէջ բանակցիլ մետաղային շինութեանց վերաբերեալ կարեւոր գործերու մասին։ Տնտեսական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Քրուփի հաստատութիւնը կ'աշխատի զէնքի յաճախորդ գտնել Պալքանեան երկիրներուն մէջ։

Կառավարական շրջանակներու մէջ կ'ըսուի թէ Տոքթ. Շախթի ճամբորդութիւնը պաշտօնական հանգամանք չունի։ Սակայն եւ այնպէս պնդողներ կան թէ Ռայխսպանքին նախագահը ուրիշ գործ չունի, բայց եթէ վերաքննել Գերմանիոյ առեւտրական յարաբերութեանց համաձայնութիւնը Եուկոսլաւիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ցունաստանի հետ, աւելի շատ գերմանական ապրանք սպառելու հիման վրայ։ Միւս կողմէ Տոքթ. Շախթ պիտի աշխատի կազմել հարաւ-արեւելեան տնտեսական պլոք մը, Դանուբեան եւ Պալքանեան հողագործական երկիրներու հետ կանոնաւոր փոխանակութեան համաձայնութիւն մը։

Աւստրիոյ անկախութեան մասին

Վիէննայէն կը հեռագրեն թէ Մուսոլինի - Շուշնիկ տեսակցութեան ընթացքին Դուչէն յայտնած է որ իր ազդեցութիւնը ի գործ պիտի դնէ Հիթլէրի մօտ ստանալու համար Գերմանիոյ բացարձակ ճանաչումը Աւստրիոյ անկախութեան մասին, երբեւիցէ չմիջամտելու պայմանով աւստրիական ներքին գործերուն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Վան Զէլանտ, որուն յանձնուած էր պելժ դահլիճի կազմութիւնը, անյաջողութեան մատնուելով հրաժարեցաւ։

*** Հինգշաբթի, Մալակայի մէջ, Սպանիոյ ընկերվարական կուսակցութեան առաջնորդներէն Թոզէ Ռոման Ռէնա ատրճանակով սպաննուեցաւ փողոցին մէջ։ Ոճրագործները փախան։ Առջի օր ալ սպաննուած էր համայնավար մը։ Կը վախցուի որ Թաղումը տեղի տայ աւելի ծանր բախումներու։

*** Փարիզ, արդարութեան պալատին մէջ, երկու փաստաբաններ՝ Լազուրիկ, երեսփոխան, եւ Ժուքլա կը վիճէին Պազետրինի դէպքերուն մասին, երբ յանկարծ փաստաբանական ճամարտակութիւնները, սակայն եւ այնպէսները, այսուհանդերձները, բնականաբար եւ հետեւաբարները ձգած՝ յարձակեցան իրարու վրայ, Լազուրիկ բռունցքով մը Ժուքլայի քիթը ծեծեց արեան մէջ, իր կարգին Ժուքլա գետին տապալեց Լազուրիկը եւ զզեց։

Փաստաբան ընկերները հասան եւ ազատեցին կռուարարները բաւական չարախօսութենէ վերջ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԽՕՒ ՀԼ ՑԱՌԼԻՆՍԻ Զաւարեան կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր շաբաթ երեկոյ ժամ. 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Վալանս

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Միաւորութ Ակումբին մէջ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու եւ հովանաւորութեամբ ՔՈՄԻՍԷՐ ՍՓԷՍԻԱԼ ՇԱԼԷԻ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Brébant Marseillaisի սրահին մէջ։

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ, ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ, ՍԱՂՆՈՅ ՁՈՐԻ, ԽԱՐԲԵՐԴԻ, ԵՂԻՒ, ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ, ԿԱՐՃԿԱՆ ԳԱՒԱՌԻ, ՄԱԼԱԹԻԱՅԻ, ԵՂԵԳԻԻ, ՈՒՐՖԱՅԻ եւ ՉՄՇԿԱԾԱԳԻ, ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ հայր. միութիւնները, ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական կազմը, ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ եւ ԱՐԱՔՍ ԽՐԴԶԱԽՈՒՄԲԸ։

Կը նախագահէ ընկ. **ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ**

Կը խօսին ընկերներ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԵՒ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ, ՆՈՒԱԳ. ԵՐԳ. ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

Կը նուագէ յայտնի ջութակահար Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՔԷՕՐՔՃԵԱՆ

եւ իր ղեկավարութեամբ **Sapastion Boy's Jazz** նուագախումբը

Կ'երգէ Պ. Հ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ճարտանկարով կը ցուցադրուին 1914էն մինչեւ 1921 Թուի

Հայ Ազատագրութեան յայտնի դէմքերը ու գլխաւոր դէպքերը։

ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՎԵՐՋ ԽԻՐՈՒՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւ Հայ Արինները։

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ «Արծիւ» ենթակոմիտէի

14 Յունիս, կիրակի, ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Salle des Banquets ի մէջ, *Place Condorcet*. (Bourg la Reine)

Կը նախագահէ ընկ. Ս. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կ'երգեն Օր. Ն. Գնեազեան եւ Տիկ. Ռ. Յակոբեան։ Կ'արտասանեն օրիորդ Ներ Մ. Օսմանեան, Էլիզա Աբրահամեանն կը պարէ փոքրիկն Ռէժինա։

Կը նուագէ Թառիստ Գարեգին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՈՎ ՊԱՐԵՐ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Ժամը 7էն յետոյ կը սկսի գինեձօնը։

Հանդէսի երկու բաժնի մասնակցութեան համար կը գանձուի 5 ֆր.։

Հաղորդ. միջոց.— Առնել *Porte d'Orléans*էն 81 Թիւ հանրակառքը եւ իջնել *Place Condorcet (Bourg-la-Reine)*։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Վանի ինքնապաշտպանութեան 1896ի քառասունամեակի եւ Վասպուրականի հերոսամարտի 21րդ տարեդարձին առթիւ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Վասպուրականցիներու Հայրենակցական միութեան եւ մասնակցութեամբ Պասպ. Հայր. Միութեան Սէնթ-Անթուանի մասնաճիւղի, Գարճկանի Միութեան, Կ. Խաչի Պոլվառ Օտտոյի մասնաճիւղի եւ Մարսէյլի Հայ Արենուշներու

Տեղի պիտի ունենայ վաղը, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

(Սէնթ Անտրէ) «Պառ Պէլվէտէրո»ի օդասուն պարտէզին մէջ,

Պատուոյ նախագահութեամբ հրամանատար Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

Կը նախագահէ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼՃԵԱՆ

Կը խօսի զնդապետ Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Մանրամասնութիւնները անկիւնի վրայ։

Հանդիսավայրը կարելի է երթալ Թիւ 25 հանրակառքով եւ Լա Ռօզ-Սէնթ-Անթուան երթեւեկող օթօպիւսով։

ՀՐԱՒԷՐ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Հայ կօշկակարներու արհեստակցական վարչութիւնը պաշտպանութիւն կը համարէ գիտակից պահել բոլոր հայ կօշկակար աշխատաւորութիւնը վերջերս ինծուած կացութեան մասին։ Այս նպատակաւ կը հրաւիրէ բոլոր հայ կօշկակար աշխատաւորները ներկայ գտնուիլ վաղը, շաբաթ, ժամը 2.30ին, 120 Bld. de Belleville ի վերնայարկը գումարուելիք ժողովին, ուր պիտի խօսին մեր միութեան եւ արհեստակցական միութեան կողմէ ներկայացուցիչներ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Այսու կը յայտնենք մեր բոլոր ռազմիկ ընկերներուն որ ստացած ենք ֆրանս. քարթ-բօմպաթանները։ Կը հրաւիրենք դիմել իսկոյն Միութեանս կեդրոնատեղին 163 Ave. Jean Jaurès, Paris, ստանալու համար։ Կը հրաւիրենք նոյնպէս անոնք որոնք մինչեւ այսօր չեն լեցուցած իրենց հարցարանները, թող փութան նոյնպէս իսկոյն կատարել այդ պարտականութիւնը։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Տը. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, *11 rue de l'Ecole de Médecine*, Փարիզ։

ՓԱՐԻԶԻ Յարօն Յուրուբերան Նահանգային Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, *45 Rue de la Défense* սրճարանին մէջ, իսի լէ Մուլինօ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի ներկայանալ անդամատոմսով։

Նուագահանդէս

Ջութակահար ԽՈՒՁՊԱՇԵԱՆի

Մասնակցութեամբ **André Wittet**ի

16 Յունիս, երեքշաբթի ժամը 21ին Ճուսաւոր Թուխէյվանթուսի սրահին մէջ. 26 Ave. de Tokio. Փարիզ։

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆր.։

Թատերական Ներկայացում

Ի պատիւ ՕՆՆԻԿ ՍԱՆՃԱԳԻ

վաղը, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ,

26 Rue Troyon, Sèvres — Métro Pont de Sèvres

Կը ներկայացուի ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ

Տոմսերու գիները. Ա. կարգ 10, Բ. կարգ 5 եւ Reservée 25 ֆր.

Հասցէ՝ O SANDJAK, 31 Ave. des Gobelins, Paris (13), որուն պէտք է ուղարկել բոլոր ղրկուած տոմսերուն փոխարժէքը։

Դաշտահանդէս

Շավիլի Կ. Խաչի եւ «Համազգային»ի կողմէ

կիրակի 28 Յունիս 1936, Շավիլի անտառին մէջ։

Կը խնդրուի չխառնաձեւել։

Թէյասեղան

Ի ՊԱՏԻՒ ԳՆԴԱՊԵՏ Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Հայկամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի

Տեղի պիտի ունենայ վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը ճիշդ 3ին, «Պառ Պէլվէտէրո» (Սէնթ Անտրէ) սրահին մէջ։

Ներկայ կ'ըլլայ հրամանատար Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Կը խօսին Զնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ եւ ԱԶԳԻՆ, ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Նախօրօք ապահովել տոմսերը։

Տախքերուն մասնակցելու համար 3 ֆր.

Հանդիսավայր երթալու համար Քուռ Պիեզընէն առնել Թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։ Կարելի է առնել նաեւ Լա Ռօզ Սէնթ-Անթուան երթեւեկող օթօպիւսը (Սէն-Ժէրոմէն)։ Տոմսեր կարելի է ստանալ Միութեանս անդամներէն եւ հանդէսի առթին տեղւոյն վրայ։ Կը հրաւիրուին Միութեան համակիրներ նաեւ կիներ։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ժան Կուժօնի սրահին մէջ,

8 rue Jean Goujon

Կ'երգէ օփէրայի յայտնի երգիչ ՍՈՒՐԷՆ ԽՕԱՀԱԿԵԱՆ

Հայերէն, ռուսերէն, իտալերէն եւ գերմաներէն երգեր։

Կը մասնակցի դաշնակահարուհի ՕՐ. Տ. ՁԱՌԱՓԵԱՆ

Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51 Mr. le Prince եւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։ Մուտք 7 ֆր

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) — Թիւ (2)

ԱՆՁՐԵՒ

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Պ. — Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՕՀԸՄ

Կինը նստաւ, ձեռքերը խաչ բռնած էին ջղայնոտ կերպով, ու բարձր այտոսկրներուն թառած էր գունաւոր կէտ մը։ Եւ ան կ'ունկնդրէր՝ իմանալու թէ ինչ տեղի կ'ունենար ներքեւը։ Բոլորն ալ կ'ունկնդրէին։ Անոնք լսեցին փայտէ սանդուխներէն Տէյվիտսընի թեթեւ - թեթեւկոցով վար իջնելը եւ դրան ուժով բացումը։ Ցանկարծ՝ վերջ տրուեցաւ երգերուն, բայց կրամաֆոնը շարունակեց զռալ իր գռեհիկ եղանակը։ Լսեցին Տէյվիտսընի ձայնը, ու ապա՝ ծանր բանի մը գետին իյնալու աղմուկը։ Կրամաֆոնն ալ լռեց։ Ապա՝ կրկին լսուեցաւ Տէյվիտսընի ձայնը, բայց չկրցան հասկնալ բառերը։ Վերջապէս՝ լսուեցաւ խառնաշփոթ ժխոր մը, կարծես թէ քանի մը անձեր իրենց թոքերուն բովանդակ ուժովը միասին կը պոռային։ Տիկին Տէյվիտսըն կէս մը հեւաց, ու ձեռքերը աւելի պիրկ կերպով։ Տոքթ. Մէքֆէյլ անորոշ կերպով նախ Տիկին Տէյվիտսընին, ապա՝ իր կնոջ նայեցաւ։ Չէր ուզեր վար երթալ, բայց կ'ուզէր գիտնալ թէ անոնք կ'ակնկալէ՞ն այդ բանը իրմէ։ Այդ տեւեց բան մը տեղի ունեցաւ, որ իրարանցումի մը աղմուկին կը նմանէր։ Ժխորը այժմ աւելի որոշ էր։ Թերեւս Տէյվիտսընն էր որ սենեակէն դուրս կը նետուէր։ Դուռը ուժով մը ցնցուեցաւ։ Վայրկեան մը՝ ամէն ինչ լուռ էր։ Ապա՝ անոնք լսեցին Տէյվիտսընի վեր գալը։ Ան ուղղակի գընաց իր սենեակը։

«Երթամ քովը», ըսաւ Տիկին Տէյվիտսըն։ Ոտքի ելաւ ու դուրս գնաց։

«Եթէ պէտք ունենաս ինծի, կանչէ», ըսաւ Տիկին Մէքֆէյլ, եւ ապա, երբ Տիկին Տէյվիտսըն մեկնած էր, աւելցուց, «Կը յուսամ թէ վնասուած չէ»։

«Ինչո՞ւ միտքն իր գործին չի նայիր», ըսաւ Տոքթ. Մէքֆէյլ։

Վայրկեան մը երկու անոնք լուռ նստան ապա՝ երկուքն ալ ցնցուեցան, որովհետեւ կրամաֆոնը դարձեալ սկսաւ երգել արհամարհոտ կերպով, եւ հեգնական ու ծաղրական ձայներ սկսան խռպոտ կերպով դուրս տալ լպիրշ երգի մը բառերը։

Յաջորդ օրը՝ Տիկին Տէյվիտսըն տժգոյն եւ յոգնած էր։ Կը գանգատէր գլխացաւէ մը, ու զառամած եւ թօշնած կ'երեւէր։ Պատմեց Տիկին Մէքֆէյլի թէ միսիոնարը ամբողջ գիշերը քնացած չէր, այլ մինչեւ լոյս ապրած էր ահաւոր կերպով յուզուած վիճակ մը, եւ առաւօտեան ժամը հինգին դուրս գացած էր։ Գաւաթ մը գարեջուր թափուած էր Տէյվիտսընի վրայ, եւ հանդերձները աղտոտած ու հոտած էին։ Բայց, ահռելի կրակ մը կար Տիկին Տէյվիտսընի աչքերուն մէջ, երբ ան կը խօսէր Օր. Թամսընի մասին։

«Ան դառնօրէն պիտի անիծէ այն օրը, երբ նախատեց Պ. Տէյվիտսընը,» ըսաւ Տիկին Տէյվիտսըն։ «Պ. Տէյվիտսըն սքանչելի սիրտ մը ունի, նեղութեան մէջ գտնուող ոչ մէկ անձ դիմած է անոր որ սփոփանք գտած չըլլայ։ Բայց ան չինայերմեղքի ու երբ իր արդար զայրոյթը բորբոքի, ահաւոր կու է ան»։

«Ինչո՞ւ, ի՞նչ պիտի ընէ», հարցուց Տիկին Մէքֆէյլ։

«Չեմ գիտեր, բայց, աշխարհի ոչ մէկ բանին համար պիտի չուզէի այդ արարածին տեղը ըլլալ»։

Տիկին Մէքֆէյլ սարսռաց։ Հաստատապէս սոսկացնող բան մը կար փոքրիկ կնոջ այդ յաղթական հաւատքին մէջ։ Այդ առաւօտ անոնք միասին դուրս պիտի երթային, եւ կողք կողքի վար իջան սանդուխներէն։ Օր. Թամսընի դուռը բաց էր, եւ անոնք տեսան որ ան աղտոտ շրջազգեստ մը հագած՝ բան մը կը տապկէր։

«Բարի լոյս», կանչեց Օր. Թամսըն, «Պ. Տէյվիտսընը լա՞ւ է այս առաւօտ»։

Անոնք անցան առանց պատասխանելու, քթերնին բարձր բռնած, իբր թէ ան գոյութիւն չունենար։ Սակայն, կարմրեցան անոնք երբ Օր. Թամսըն սկսաւ քահ-քահ խնդալ ծաղրական կերպով։ Տիկին Տէյվիտսըն մէկէն դարձաւ անոր.—

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Բելճիքա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 14 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3140

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՆԱՀԱՆԳԸ

Տակաւին հին - հին օրերէն, անխառն հիացման ու խանդա - վառութեան բազմաթիւ անմոռանալի դրուագներ կապուած են Վասպուրականի հետ։

Այսօր, իր առաջին հերոսամարտի կախարդական յիշատակն է որ մեզ կը փոխադրէ Վան - Վասպուրական, չքնաղ բնութեան ու մարտական բուռն խոյանքներու ծոցն ապրելու։

Անգլիացի մեծանուն հեղինակ Լինչը, տարիներ առաջ, մասնաւոր յուզումով կը գրէր թէ «բնութիւնը ստեղծեր է այս վայրը, որպէսզի երկրային դրախտ դառնայ»։ Իսկ Վանեցին արդէն սովորական կարգ է անցուցած «Վանն այս աշխարհի, արքայութիւնն այն աշխարհի մէջ» պատկերաւոր ասութիւնը։

Այս ինքնաբուխ յայտարարութիւնները լոկ խօսքեր ու անապարծութիւններ չեն։ Իսկապէս Վասպուրականը դիւթական միջնաշխարհն է հայկական գաւառներու։ Բնութիւնը ոչինչ խնայած է իր ճարտարապետական կոթողներէն։ Ականատեսի տաք սարսուռ մը տակաւին կախուած կը մնայ անոր զմայլելի տեսարաններուն։

Ահա Վանայ լճի արեւմտեան եզերքները, ուր առջեւդ կը ցցուին վեհ ու փառապանծ Սիփանն ու Նեմրութը, ահա հայկական լեռնապարը որ երկու հզօր բազուկները տարածած հարաւէն ու հիւսիսէն կը գրկէ Վանն ու կապուտակ լիճը, ահա Աղթամարը, Լիմը, Կտուցը որ կարծես կարապի պէս կը նաւարկեն խաղաղ լճի գլուխին, արեւելքէն ահա Վարագն ու Կարմրաւորը, որ աղօթքի նստած Հայրիկի ռազմական շունչը կը պատգամեն, ահա վերջապէս Միջնաբերդը, Արտամետը, Դատուանը, Ռստանը, Շատախը, Մոկսը, Հայոց - Ձորը, Թիմարը եւ ուրիշ գաւառներ, լեռներու բարձունքէն, ձորերու մէջէն շուրջպար են բռնած ծիծղուն լճի դալարագեղ ափերուն։ Հապա վանքերն ու սրբավայրե՞րը,— Բուլղի Ս. Գէորգը, Տիրամէրը, Կտուցի վանքը եւ դեռ հազարաւորներ որ մեր ժողովուրդի հաւատքներն ու ժպիտները գուրգուրանքով եւ տխրութեամբ կը պահեն իրենց խնկաբոյր քարերուն մէջ։

Վասպուրականը մեր ազատագրական շարժումներուն առանցքն է հանդիսացած։ Ոչ միայն յեղափոխութեան կարմիր գիծն էր որ կ՚անցնէր իր սրտէն, այլ եւ ազգային միութեան օղակն էր դարձած։ Պարսկահայը, Ռուսահայը եւ Թրքահայը Վասպուրականի մէջ է որ Հայ կը դառնային։

Յեղափոխութեան փոթորիկը Վասպուրականէն կը ծաւալէր դէպի յետամնաց գիւղերն ու քաղաքները։

Վասպուրականէն կ՚անցնէին եւ կամ Վասպուրական կը մտնէին «Սուրբ Գործի» բոլոր առաջնակարգ ռազմիկներն ու գործիչները։ Դէպի՛ Երկիր ... խորհրդաւոր ու կախարդական իմաստ մը ունէր այն բոլոր ուխտաւորներուն համար, որոնք կ՚ուզէին ժողովուրդի ճակատագիրը բաժնել։

Տարօնն ու Վասպուրականը նուիրական միութիւն մը կազմած հայութեան դարաւոր երազները կը կերտէին։ Հայոց Հայրիկը վեհափառօրէն կը սաւառնէր այս երկու գաւառներու տոհմիկ հայութեան գլխուն վերեւ։

Մեր յեղափոխական - ռազմական գործիչներէն շատերը հոն տուցան իրենց արեան մկրտութիւնը, հոն մեծցան, հոն երգուեցան, հոն ժողովրդականացան։ Աւետիսեան, Պետօ, Մարտիկ, Վարդան, Վարդգէս, Կոմս, Արամ, Իշխան, Սարգիս, Կայծակ - Առաքել, Պուլկարացի Գրիգոր, Կոստի եւ ուրիշ շատ շատեր հոն մրծուեցան, հոն գործեցին եւ ժողովուրդ մը յաղթանակէ յաղթանակ առաջնորդեցին։

Վասպուրականը մեծ ու փոքր հերոսամարտերու հայրենիքն է եղած։ Հերոսամարտերը չեն ստեղծուիր ինքնաբերաբար եւ առանց զոհողութեան։ Վասպուրականցին գիտցաւ աչակերտիլ յեղափոխութեան ըմբոստ խօսքին, գիտցաւ դուրս գալ իր կրաւորական եւ մեղկ վիճակէն, ատոր համար արժանի եղաւ հերոսամարտերու դափնիներուն։

Այնտեղ, ուր Թուրքը կը բորբոքէր ցեղերու ատելավառ հնոցը, այնտեղ, ուր բռնութեան լախտը սարուկ ու անլեզու զանգուածներ կը ստեղծէր միայն, այնտեղ պէտք է ստեղծուէին հերոսամարտեր, ի գին հսկայական զոհողութեան, որպէսզի ապրող հայութեան ճակատը մնար բարձր ու անբիծ։ Թուրքը պարտաւորեց որ հայկական հերոսամարտեր ստեղծուին, եւ առաջին պըտուղը ինքն էր որ հնձեց։ Այլեւս անզօր էին իր գաւառական միջոցները բռնադատելու միայն Քիւրտն ու Հայը։ Իրական չարագործը ինքն էր միայն։

Քառասուն տարի առաջ տեղի ունեցած Վասպուրականի այս հերոսամարտը բովանդակ հայութիւնն էր որ կը սթափեցնէր Թուրքին հետ միայն մէկ լեզուով խօսելու համար,—Զէնքի լեզուով։ Վասպուրականը միշտ գիտցած է այդ լեզուով խօսելու ձեւն ու եղանակը։ Գարահիսարի, Կիւրէյլ - Տէրէի եւ Բարթողիմէոսի հսկաները Վասպուրականի հայութեան փրկութեան աղդարարներն են եղած։ Տարիներէ ի վեր ամբողջ ժողովուրդ մը ազատագրութեան անողոք պայքարի աննկուն դերակատարն էր դարձած։ Եթէ այսօր, վերապրող Վասպուրականցիները յուզումով ու հայրենաբաղձ կարօտով կը ծռին քառասնամեայ անհաւասար հերոսամարտի մը եզերական դրուագներուն վրայ, ապա պէտք է չմոռնան որ 1915ի հերոսամարտի վարպետները անոնք էին, որ ինկան որպէսզի հազարաւոր Վասպուրականցիներ կարենան ապրիլ։

Գաղթահայ ազատատենչ հայութիւնը երախտագիտութեամբ ու յուզումով պէտք է անդրադառնայ հայ բազուկի մղած այն բոլոր հերոսամարտերուն վրայ, որոնք ներշնչման անմահ աղբիւրներ են դարձած, Թրքական բռնատիրութեան ծոցին մէջ։

Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

Փողոցներու մէջ ցոյցերը արգիլուած են

Դէպի նոր խաղաղութիւն

Ֆրանս. Երեսփ. Ժողովը, Ուրբաթ առաւօտ, շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի օրինագիծն ալ վաւերացուց 175ի դէմ 385 քուէով։

Կառավարութիւնը, կէս օրէն վերջ Ծերակոյտին ներկայացուց Երեսփ. Ժողովին ընդունած 5 օրինագիծները միասնաբար։ Թէ Երեսփ. Ժողովին, եւ թէ Ծերակոյտին մէջ Լէոն Պլում կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ, որոնք մեծ ազդեցութիւն գործեցին։ Այնպէս որ Ծերակոյտը եւս լաւ տրամադրուած, անմիջապէս ընտրեց յանձնախումբի անդամները, որոնք երէկ նիստ գումարելով պատրաստեցին իրենց զեկոյցը։ Երեքշաբթի Ծերակոյտը եւս կարճ վիճաբանութենէ մը վերջ պիտի վաւերացնէ կառավարութեան առաջին հինգ օրինագիծերը։

Լէոն Պլում յայտարարած ըլլալով, որ իր կառավարութիւնը կարգ ու կանոն բերող կառավարութիւն մըն է, թէ չի կրնար թոյլատրել որ հանրային խաղաղութիւնը խանգարուի փողոցներու մէջ, աջակողմեան թէ ձախակողմեան տարրերը գոհունակութիւն մը զգացին։ Միւս կողմէ համայնավարներուն կողմէ եւս այդ իմաստով յայտարարութիւն մը եղաւ, Թորէզի բերնով, որ նոյնպէս բարերար ազդեցութիւն թողուց։

Լամբրոն յայտարարեց թէ հրահանգ տրուած է կառավարութենէն կարգը եւ կանոնը պահպանել փողոցին մէջ եւ այդ ուղղութեամբ հրամանտրուած է նաեւ ոստիկանութեան։

Այս բոլոր յայտարարութիւններէն վերջ, իրապէս, խաղաղութեան հոսանք մը անցաւ հրապարակէն։

Երէկ վերջ գտած էին Փարիզի մէջ սրճարաններու, պանդոկներու, ճաշարաններու, դեղարաններու գործաւորները։ Հաւաքական պայմանագրի մը կնքումով վերջ գտան նաեւ մետաղագործական, կահագործական, ատաղձագործական եւ այլ արհեստագիտական գործաւորները։ Գաւառներէն եւս կը հաղորդուի թէ գործադուլի հոսանքը մեղմացած է, ու կը յուսացուի որ աշխատանքը վաղուընէ սկսեալ հնչեցնէ իր երջանիկ երգը այս անգամ յաղթականի տրամադրութեամբ։

Վէնսան Օրիոլի յայտարարութիւնը

Վէնսան Օրիոլ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն —

Անհիմն զրոյցներ կը շրջին դուրսը։ Այսպէս կ՚ըսեն թէ թղթադրամները պիտի գնահատուին ի նորոյ (էսթամփիյաժ)։ Եւ այսպիսի ուրիշ կարգադրութիւններ։ Ոչինչ կայ որ ճիշդ ըլլայ այդ զրոյցներուն մէջ։ Մենք պէտք չունինք այդպիսի բացառիկ կարգադրութեանց դիմելու, որոնց ծանուցումը կը նպաստէ միայն ծանրացնելու օրուան մտահոգութիւնը, մինչդեռ հարկ է փարատել այդ մտահոգութիւնները, բառնալ անստուգութիւնը, որ կը ծառայէ չահադիտութեանց։

Ըսին թէ մենք կը քալենք դէպի արկածախնդրութիւն մը, նման այն արկածախնդրութեան որուն առաջնորդեց Տոքթ. Շախթ Գերմանիան։ Երկրի մը մէջ, որ Ֆրանսան է, ուր կայ 40 — 45 միլիար գանձարկղեալ (թէզորիզէ) ֆրանք, մենք պէտք չունինք դիմելու նման փորձերու։ Հարկ է քալել դէպի տնտեսական յարութեան քաղաքականութիւն մը։ Ելմտական վերականգնումը կախում ունի այդ յարութենէն։

Գալով պրտամուրներուն, կարելի է անոնց նպաստել զանազան ձեւերով,— պրտաքին առեւտուրին յառկացուած վարկերու բանաւոր կազմակերպութեամբ, հարկային բարենորոգութեամբ։

Յառաջիկայ հինգշաբթի մտադիր եմ յայտարարութիւն մը ընելու Երեսփ. Ժողովին մէջ, ուր պիտի բացատրեմ թէ ամէն ինչ կախում ունի ժողովուրդին ցոյց տուած վստահութենէն։

Ձեզի ծանօթ է իմ դիրքս։ Մենք կ՚ուզենք հարկային արդարութիւն։ Կը կարծեմ թէ 130—150 տեսակ տուրքեր կան, որոնք կը բարձրացնեն ապրուստի գիները առանց հասոյթ աւելցնելու յօգուտ պետական գանձին։ Սպառողները, հարկատուները շատ կը վճարեն, հակառակ անոր որ նոյն համեմատութեամբ դրամ չի մտներ պետութեան գանձը։ Տուրքեր կան, որոնց գանձումը շատ սուղի կը նստի պետութեան։ Դոյութիւն ունի անիշխանական վիճակ մը, խարխլիչ կացութիւն մը, որուն պէտք է վերջ տալ՝ թիւերը մօտեցնելով իրողութեանց։

ՌՈՒՍԻՈՅ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թաս հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Խորհրդ. Միութեան Կեդր. Գործ. Կոմիտէն վաւերացուց նոր Սահմանադրութեան նախագիծը եւ որոշեց Խորհուրդներու Համագումարը նիստի հրաւիրել 25 Նոյեմբերին, Սահմանադրութեան այդ նախագիծը յանձնելու համար անոր քննութեան։

Նոր Սահմանադրութեան այդ նախագիծը կը պարունակէ 7.000 բառ եւ կը բաղկանայ ԺԳ. գլուխներէ։

Նոր Սահմանադրութիւնը կ՚ընդգծէ.

1.— Պետութեան կազմութիւնը.— Յառաջիկային, Խորհրդ. Միութիւնը պիտի բաղկանայ ոչ թէ, ինչպէս հիմա, եօթը, այլ տասնըմէկ դաշնակցային անկախ հանրապետութիւններէ,— անկախ հանրապետութիւն հռչակուած ըլլալով Վրաստանը, Հայաստանը, Ազրբէյճանը, Ղազախստանը, Քրկըզստանը։

Պիտի կազմուի, միւս կողմէ, Միութեան Գերագոյն Խորհուրդ մը, օրէնսդրական իրաւունքով, որ պիտի բաղկանայ Միութեան Խորհուրդէն եւ Ազգութեանց Խորհուրդէն։ Այս խորհուրդը պիտի վայելէ վերահսկողական իշխանութիւն, զոր պիտի տանայ նախագահական խորհուրդը՝ երբ վերջ գտած է նստաշրջանը։ Այս Գերագոյն Խորհուրդն է որ պիտի նշանակէ Գործավարներու Խորհուրդին անդամները։

2.— Քաղաքացիական հիմնական իրաւունքներ.— Խորհրդ. Միութեան քաղաքացիները, այր թէ կին, կը վայելեն իրաւունքներ հանգիստի, ձրի կըրթութեան եւ աշխատանքի մէջ։ Քաղաքացիները կը ստանան կրօնական ազատութիւն եւ հակակրօնական պայքարի ազատութիւն։ Անձեռնմխելիութիւն պետութեան, եկեղեցւոյ եւ դպրոցի։

ՎԱԶԳԷՆ (Տիգրան Տէրոյեան, 1873-1898)

3.— Ցարգանք անհատական ազատութեան.— Քաղաքացիները կը վայելեն խօսքի, մամուլի, հանրային հաւաքոյթներու ազատութիւն։ Քաղաքացիները չեն կրնար ձերբակալուիլ առանց դատական վճռի կամ դատախազութեան հրամանին։ Սահմանադրութիւնը կ՚երաշխաւորէ քաղաքացիներու բնակարանի անձեռնմխելիութիւնը եւ թղթակցութեանց գաղտնապահութիւնը։

4.— Քուէի եւ ընտրութեան իրաւունք.— Այր թէ կին, 18 տարեկանէն վեր բոլոր քաղաքացիները, իրաւունք կը ստանան քուէարկելու եւ ընտրուելու։ Քուէարկութիւնը կը կատարուի ուղղակի եւ գաղտնի։

Քուէարկելու եւ ընտրուելու իրաւունքէ զրկուած կը մնան միայն յիմարները եւ դատարաններու կողմէ յանցաւոր ճանչցուածները։

5.— Զինանշան եւ դրօշ.— Կ՚ընդունուին զինանշանն ու դրօշը, որ կը գործածուին ներկայիս։

*** Միւս կողմէ Անատոլուի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ.

Հրատարակուած է Խորհրդային Միութեան նոր Սահմանադրութեան նախագիծը, որու համաձայն երկիրը կ՚ունենայ խորհրդարան մը, բաղկացած Երեսփ. Ժողովէ եւ Ծերակոյտէ, առաջինը 600, երկրորդը 200 անդամով։

Պաղեստինի դէպքերը

Խռովութիւնները կը շարունակուին Պաղեստինի մէջ։ Երուսաղէմի բրիտանական ոստիկանութեան հրամանատարին կցորդը երբ կառքով զօրանոց կ՚երթար, Արաբ մը յարձակեցաւ եւ «կրակեց» վիրաւորելով կուրծքէն եւ ուսէն։ Ոստիկանութիւնը հասնելով կրակեց իր կարգին եւ ծանրապէս վիրաւոր գետին ձգեց Արաբը։ Արաբներու զինեալ խումբ մը յարձակում գործեց շոգեկառքի մը վրայ, Երուսաղէմէն Հայֆա գծին վրայ։ Շոգեկառքին մէջ պաշտպանութեան համար տեղ գրաւած էր ջոկատ մը զինուոր, որ փոխադարձելով փախուստի մատնեց Արաբները, որոնք 11 վիրաւոր թողուցին։

Հեբրոնի մէջ եւս զինեալ յարձակում մը գործուեցաւ ոստիկանութեան վրայ։ Աքիայի մէջ եւս Արաբները ռումբ նետեցին ոստիկաններուն վրայ, եւ երբ հրասայլով զինուորներ հասան՝ ըմբոստները կարճ դիմադրութենէ մը վերջ փախուստ տուին.

Ազգերու Դաշնակցութեան Ժողովը դարձեալ յետաձգուած

Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութիւնը կը հաղորդէ թէ Ընդհ. Ժողովը որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 16ին, յետաձգուած է 10 օր, ուրեմն տեղի կ՚ունենայ 26ին ժամը 17ին։

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, այս որոշումը տալէ առաջ, որոշեց Ընդհ. Ժողովի օրակարգին վրայ աւելցնել հետեւեալ հարցերը.

1.— Եթովպիոյ եւ Իտալիոյ վէճը։

2.— Փոխադարձ ապահովութեան դաշինքը, որ կնքուած է ընդմէջ Գերմանիոյ, Պելժիոյ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ, 16 Հոկտեմբեր 1925ին, Լոքարնոյի մէջ։

ՏԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Կէօրինկ անպաշտօն ճամբորդութիւն մը կը կատարէ Պալքաններու մէջ, Վիէննայի վրայով Պելկրատ հասած է արդէն։

*** Վան Զէլանտ դարձեալ հրաւէր ստացաւ Թագաւորէն՝ կազմել պետ. դահլիճը։

*** Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ Հոգատարութեանց յանձնախումբը փակեց իր 29րդ նստաշրջանը, որու ընթացքին քննութեան առնուեցան հոգատար պետութեանց տեղեկագիրները հետեւեալ երկիրներու մասին.— Պաղեստին, Սուրիա, Լիբանան, Անդրյորդանան, հարաւ - արեւմտեան Ափրիկէ։

*** Ազգ. տնտեսութեան նախարարը, Սփինասս, Փարիզեան թերթի մը յայտարարեց թէ կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը կը ձգտի վերահաստատել ապառող և գիւղացի դասակարգին գնումի կարողութիւնը՝ նուազեցնելով հարկային յաւելուածական ծախքերը։

*** Արդարութեան նախարարը, Մարք Ռիւքառ, շրջաբերականով մը կը հրահանգէ մօտէն հսկել գիներու բարձրացման փորձերուն վրայ, զորս կը կատարեն կարգ մը շահադէտներ, եւ դատական հետապնդում կատարել անոնց դէմ։

ՆԱԼՊԱՆՏ ՆՇԱՆ

(ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 40ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ)

1896 յունիսին Վասպուրականի աշխարհի [illegible] հեղինակներու և ղեկավարներու լուսաւոր դէմքերուն հետ, աւելիս կը ցցուի ժողովրդական համեստ դէմքը Նշանին.

Անշուշտ էր իր երեւոյթը, կարճահասակ, վիզը ուսերուն մէջ ամփոփուած, քիչ մը կորաքամակ, գլուխը միշտ կողմի մը վրայ հակած, ձեռները չափմարի գրպաններ եւ [illegible] (խուրջին) ուսերուն, պայտարի գործիքներով՝ իր գործին կ'երթար: Համեստ ու սակաւախօս, բայց ժողովրդական իմաստունն էր, իր խօսքերը կշռուած էին ու ամէն մէկ բառը կարծես իր խորքէն էր որ կուգար, որովհետեւ միտք մը արտայայտելու ատեն իր խոր-խելացի աչքերը տենդոտ փայլ մը կը ստանային:

Այս մարդն էր, որ 1896ի դէպքերուն կառակի դիմադրութենէ մը վերջ, Աւետիսեանի եւ միւսներու հետ յետ քաշուելու երեւոյթները փրկելու համար, եւ այս մարդն էր, որ շուտով միանալ Պարսկաստան մեկնող խումբերուն եւ խումբ մը ընկերներու գլուխն անցած քաղաք վերադարձաւ գաղտագողի՝ չհաւատալով եւրոպական հիւպատոսներու տուած հաւաստիքներուն: Եղաւ միշտ առաջին շարքերուն մէջ, յետագայ ինքնապաշտպանութեան ատեն:

1896ի յուսահատ պայքարի կենդանի վկաներուն եւ դերակատարներուն ետ համախմբեցայ 1904ի ձմրան սկիզբը: Արմենական էին բոլորը:

Վարդգէսի օրերէն եւ յետագային, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տարածուեցաւ եւ հիմ բռնեց Վասպուրականի մէջ: Կային Հնչակեան քանի մը փատուէ խմբեր, կը մնային նաեւ Արմենական խմբեր, բայց կարեւորը անոնց խմբերը չէին, այլ արմենական մտայնութիւնը, որ խոր արմատներ էր ձգած մանաւանդ միջին տարիքի սերունդին մէջ, որոնցմէ քիչ չէին խիստ ձփուած, մտաւորական եւ կիսամտաւորական տարրերը. մանաւանդ հայրենասիրութիւնն էր իրենց յատկանիշը եւ անհանդուրժողութիւն բուռն յեղափոխական միջոցներու: Սակայն անոնց այս տրամադրութիւնները օգտագործելու եւ գործօն աշխատանքի մղելու ուժը եւ ղեկավարութիւնը կը պակսէր — անգլուխ էին մնացեր:

Միւս կողմէն հեղհեղուկ ծաւալող Դաշնակցութեան կենդանի գործունէութիւնը յաղթահարած էր հիմնադրութիւնը, որոնք խումբ առ խումբ կուգային միանալու եւ զինուորագրուելու:

Այդ ատեններուն էր, որ ճեմարանը աւարտած, Հայրենիք կը վերադառնային Համազասպ Հացագործեանը (Թաքառեան մեռած), Ղեւոնդ Մելոյեանը, Արտակ Դարբինեանը եւ Համազասպ Բաղէշցեանը (եղբայրը արմենական վեթերան Գարեգինի): Արմենականները մեծ յոյսեր կապեր էին Համազասպի վրայ, կը սպասէին որ կ'անցնէր իրենց գլուխը եւ կը վերակազմէր զիրենք: Բաղէշցեանը արմենական չէր բայց կովկասի մէջ մօտ էր եղած Դաշնակցութեան, Մելոյեանը հակած էր Դաշնակցութեան, միայն Արտակ Դարբինեանն էր որ մնացած էր անվարան արմենական, իր բովանդակ էութեամբ եւ մտաւոր - հոգեկան կառուցուածքով. իսկ նա իր կրաւորական խառնուածքով չէր կրնար յարութիւն տալ արմենականութեան եւ գործ պահանջող արմենական սերունդին:

Ճեմարանէն վերադարձած այդ թանկագին շաղախը, բաւական տատանումներէ վերջ, խառնուեցաւ Դաշնակցութեան ղանդուածին:

Այս բեկման օրերուն էր, երբ օր մը, մեզի համակիր Երամեանի ուսուցիչներէն Արմենակ Փոխարեանը եկաւ յայտնելու թէ խումբ մը Արմենականներ կ'ուզեն զիս տեսնել եւ թէ իրենց տունը պիտի գան:

Գիշերային փոխադրութեան ժամին երբ մտայ Արմենակենց անպաճոյճ սենեակը, մինտէրներու վրայ մատախոհ նստած տեսայ չափահասներ 7—8 հոգի: Դեռ աչքերուս առջեւն է անոնց խոնարհ եւ ազնիւ դէմքերը, Պնի Վահանը՝ ցաւոտ աչքերով, որ իր մութ ակնոցներու վերէն հետաքրքիր եւ ակնածանքով լի հայեացքը ինծի կ'ուղղէր, ոչա Մելիքի Նշանը՝ մանկական պարզամիտ աչքերով ու սեւուլիկ, Ղասապ Արշակ՝ չէկին տուող, գլխահակ, երկչոտ հայեացքով, Կանդուռաւոյ Գարօն՝ տարիքոտ եւ խորաթափանց, Նալպանդ Մկօն՝ մութիմ ժպիտով բայց չփոթուածի երեւոյթով եւ վերջապէս Նալպանդ Նշանը:

Բոլորը գործօն մասնակցողներ 96ի կռիւներուն, որոնք Վարագէն վերադարձած էին:

Նալպանդ Նշանն էր խօսողը: Վանեցիական ոճով, առանց մտաւորական երեւալու որ եւ է յաւակնութեան: Ամէն մէկ բառը կշռելով, ճիգ մը ստոյգ արտայայտելու իր միտքը, ըսաւ թէ հրաւիրեր են զիս քանի մը բացատրութիւններ ստանալու Դաշնակցութեան նպատակներու եւ ուժի մասին:

Նշանը իրր օրինակ բերաւ 96ի կռիւները, որ գերազանցապէս ինքնապաշտպանութեան կռիւներ էին, ժողովուրդը զինուած չէր, անոր յեղափոխական մասն էր միայն կիսատ - պոտ զինուած. մինչդեռ յեղափոխական գործը այլ է, անոր նպատակը հայրենիքը անկախ դարձնել է, մի՞շտ կը հասկնան արդեօք իրենք եւ եթէ ստոյգ է, որ ապստամբութեան համար կը պատրաստուէինք, կրնա՞նք յուրջ ուժ մտցնել երկիր, որ բաւականնար Վասպուրականի ժողովուրդը զինելու եւ ոչ թէ բուռ մը յեղափոխականներ որոնք վերջին վայրկեանին հարկադրուած ըլլան հեռանալ եւ ժողովուրդը ձգել իր բախտին: Դաշնակցութիւնը մինչեւ ապստամբութիւնը՝ ցոյցեր ընելու կողմնակի՞ց է, կը հաւատա՞յ դարձեալ եւրոպական պետութիւններուն: Ըսաւ թէ իրենք պէմ են ցոյցերու, չեն հաւատար օտար ուժերու եւ թէ մինչեւ լուրջ ուժի պատրաստութիւնը՝ մենք պէտք է ամէն կերպ խուսափինք ընդհարումներու եւ գժգոհութիւններու առիթ տալէ Թուրք կառավարութեան:

Աւելցուց նաեւ որ դրսէն ղեկավար մարդիկ պէտք են անշուշտ, բայց պէտք է ջանալ երկրէն հանել նման ուժեր:

Ձանազի զոհ Թողուլ զիրենք իմ բացատրութիւններովս, բայց Նշանը շատ գիւրաւ գոհ մնացողներէն չէր: Ամբողջ գիշերը գրեթէ գլխաւորապէս ան, քիչ մը Վահանը եւ Գարօն, զիս ջղայնութեան հասցուցին իրենց հարցերով եւ խորհրդածութիւններով ...

Եւ վերջապէս Նշանը հարցական հայեացքը պտտցուց իր ընկերներուն վրայ — «Լսեցի՞ք, ի՞նչ կ'ասէք հիմա» հարցուց «Կ'ուզենք» պատասխանեցին անոնք:

Նշանը իր յուզումը զսպած խօսեցաւ հանդիսաւոր թոնով — «Մենք Արմենականներ ենք եղած 10 տարիէ ի վեր, բայց անոնցմէ չենք, որ անուան պաշտամանինք, մենք ծածանող դրօշակի տակ կ'ուզենք մտնել եւ անոր սուրերին տակ մեռնիլ ... Քանի որ Դաշնակցութիւնն է այժմ այն կուսակցութիւնը, որ ունի ուժ եւ կազմակերպութիւն, մենք կ'ուզենք անոր զինուորագրուիլ: Մեր այս խմբի ձեռքէն շատ բան կուգայ, գործածէ մեզ անխնայ, մենք հաւատարիմ ենք եւ անձնազոհ: Հիմա քու զինուորներն է ...»:

Ես չխարուեցայ, երբ որ այդ օրէն անփոխարինելի փաղանգ մը հրջապատեց զիս:

Նշանը տրուած հրամաններուն կոյր եւ երկաթէ կարգապահութեամբ կատարողն էր, բայց ... իր ակզբունքներուն հակառակ երեւցող կարգադրութիւններու մասին ժամերով կը յոգնեցնէր զիս, իր խիղճը հանդարտեցնելու համար: Օր մը երբ անգլ. հիւպատոսին հանդիպելէս կը վերադառնայի, Նշանը եկաւ քովս. «Հը՞, ան՞ր, էլի՞ էս օտարներից ձեռք չէք քաշէր ...», յանդիմանեց զիս:

Ինքը եւ իր ընկերները գաղտնի գործերու ամենավստահելի կատարողներ էին, — ռազմամթերք զնել, սահմանագլուխներ պտտիլ, քիւրտ ցեղերու շարժումը լրտեսել: Իրրեւ պայտար, իր գործիքներով Նշանը բազմաթիւ առիթներով գնաց աշիրէթներու մէջ, թէ մեր ռազմամթերքի փոխադրութիւնը դիւրացնելու, թէ Քիւրտերու [illegible] ... [illegible] ... ինք պատճառը, [illegible] ... [illegible]:

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՍԻՐԵՐԳ

(ՎԱՆԻ ԳԱՒԱՌԱԲԱՐԲԱՌՈՎ)

Վարդնի բացուէ Վանայ Քեաղքի էկէյսոսար (*)
Դառուած սիրես մէկնէ օրօխկի տիւ գիկ տար,
Քեա՛ ճազերով Քեա խօրոտիկ տիւ վի՞րնե ես,
Աշխարհ գիտի, ալամ գիտի տիւ իմն ես:

Վարդնի բացուէ առաւօտման խաւ խուսոց
Իմ եար բաղչէն կայնեէ էրկու ձեռն ի ծոց,
Վարդնի բացուէ առաւօտման շաղերով,
Իմ եար բաղչէն վարդ կը քեաղի մաղերով:

Վարդնի բացուէ Վարդէվորի կիրակին.
Քէզ սէրն իննե մէջ իմ սրտի պըրակին,
Քեա՛ ճազերով. Քեա՛ խօրոտիկ տիւ վի՞րնե ես,
Աշխարհ գիտի, ալամ գիտի տիւ իմն ես:

(*) Այգեստան:

ՓԱ՛ՌՔ ՁԵՆՔԻՆ

— o —

Ըշտունեաց գաւառի Պախվանց եւ Փոզոնիս գիւղերու մէջտեղ բլրակի մը վրայ կը բարձրանար քիւրտ Կոյի Խան պէյի բերդը: Այս ձեռնահասոյ պէյը պէտք չունէր պահելու յեկան անասուններ, ոչ ալ հօտաղ ու մշակ: Շրջակայ հայ գիւղացիներն էին, որ տարապարհակ աշխատանքով կը հերկէին ու կը ցանէին անոր հողերը, կը հնձէին ու կը կալսէին հունձքը ու կը լեցնէին իր ամբարները: Ամէն պայրամին ալ իւրաքանչիւր գիւղի ակար պանագան նուէրներով (ոչխար, գառ, հաւ, բուրդ, մեղր, պանիր, իւղ եւն.) պարտաւոր էր բերդը երթալ շնորհաւորութեան համար: Վա՛յ անոնց որ կը թերանային այս պարտականութեանց մէջ:

Ս. Գրիգոր Նարեկացիի վանքն ալ չէր կրնար բացառութիւն կազմել, եւ յաճախ վանքի բեռնաւորուած սայլերը ձռնչելով կանգ կ'առնէին պէյին ամբարներուն առջեւ:

[illegible] կը յա[illegible] վանքին պայրը: Թէեւ փոքր էր, բայց կը յիշեմ, որ Կոյի Խան պէյի տղաներէն արիւնարբու Խորշ պէյ՝ ամէն շաբաթ 8-10 ձիաւորներով վանք կուգար: Վանահայր Եղիշէ վարդապետ մորթել կու տար գառներ ու հաւեր: Կուշտ ու կուռ կ'ուտէին իրենք եւ իրենց ձիերը, ու յեցուն պարկերով կը հեռանային [illegible]:

Ամառնային գեղեցիկ առաւօտ մը պէյը վանք կուգայ, բայց այս անգամ 40 ձիաւորներով: Ըստ սովորութեան՝ վանքի բարիքները յակելին եւ, կը փակեն դռները, կը սպանեն փանահայրն ու ծառաները, պարիսպէն վար կը նետեն ու դուրս գալով կը սկսին ջարդել գիւղացիները: Ոմանք կը յաջողին փախչիլ դէպի լեռներն ու գաչները, բայց մեծ մասը կը կոտորուի հետապնդող ձիաւորներէն: Նարեկ գիւղէն սպաննուածներու Թիւը մօտ 200 էր: Խորշ պէյ կ'անցնի մօտակայ Փայլներ գիւղը՝ լրացնելու համար կոտորածը:

Միեւնոյն ժամանակ իր եղբայրները կը կոտորէին Ցարքերդ, Փոզոնիս, Պախվանց, Հիրիճ, Տզող եւ Փշավանց գիւղերը, (այս վերջին գիւղէն սպաննուեցան 85 հոգի, դժբախտաբար միւս գիւղերէն սպաննուածներու Թիւերը չունիմ), իսկ Տախմանից պէյերը՝ Նոր Գիւղ, Մոխրաբերդ եւ Սարէ գիւղերը:

Յեղափոխութիւնը դեռ մուտք գտած չէր գաւառը, հետեւաբար ժողովուրդը անզէն էր եւ ջարդարարները առանց լուրջ դիմադրութեան հանդիպելու՝ վերջացուցին իրենց գործը: Ազատուեցան միայն անոնք որ կրցան մինչեւ վերջ պահուըտած մնալ լեռներուն մէջ:

Շատ մը միամիտներ փախան դրացի Քիւրտերու եւ Թուրքերու տուներ եւ ապաստանեցան անոնց գթութեան: Այսպիսիները ինքզինքնին գրտան դառն երկընտրանքի մը առջեւ, — կամ իսլամանալ եւ կամ մեռնիլ: Սակայն ազգութեան եւ կրօնի գաղափարը այնքան խոր էր Վասպուրականցիին մէջ, որ ընտրեցին վերջինը. Այսպէս հարիւրէն աւելի էր Թիւը անոնց, որ Գաւաշի զանազան գիւղերէն ապաստանեցան Կոյի Խան պէյի բերդը, բայց համաձայն իմ լսածիս՝ միայն մէկ հոգի կրօնափոխ եղաւ, միւսները նախընտրեցին մորթուիլ:

Ինծի պատմած են որ Վանի արուարձաններէն Արտամետ գիւղէն Թուրքերու քով ապաստանած 65 հոգի նոյնպէս ընտրեցին մահը առանց բացառութեան: Ինծ պատմած են նաեւ որ Ութստան գիւղի քիւրտ Իսա պէյը խաբելով, Թաքստոցներէն դուրս հանեց 400 հոգի եւ իր տունը լեցուց: Անոնցմէ ոչ իսկ մէկ հոգի ուրացաւ իր ազգութիւնն ու կրօնը, եւ ամէնքն ալ Շատախի աւազակ Շաքիրի ձեռքով խողխողուեցան: Եւ այսպէս գրեթէ ամէն տեղ.

Անցան չարաթներ: Ջարդը վերջացած էր: Վերապրողները սկսան վերադառնալ աւերակներու վրայ: Ամէն ինչ Թալանուած, ցանքերը մեծ մասամբ հրոյ ճարակ: Բայց Հայուն չինարար ձեռքը չանճրկեցաւ: Քրտինքը արցունքի հետ խառնած մաճին քով քաղեց գիւղերու քով զանուած սակաւ հունձքերը, շալակով կրեց, փայտով ծեծեց, երկանքով աղաց եւ չորաբեկ հացով կէս կուշտ կէս անօթի անցուց ձմեռը: Գարունը խառով ապրեցաւ, բահով փորեց արտը եւ խնայած ճանկ մը սերմը հողին յանձնեց: Քիչ մը բախտաւորը օգնեց անբախտին: Մէկ երկու տարի ետք եւ ահա դարձեալ Հայուն օջախը սկսաւ ծխալ, դարձեալ լուսցաւ գութանի երգը, եւ ոչխարի հօտերը դարձեալ բարձրացան լեռները:

Այս անգամ Նարեկայ վանքին մէջ Ջանշեան որբանոցն էր (1898): Խորշ պէյ դարձեալ սկսաւ երեւիլ հայ գիւղերուն եւ վանքին մէջ, անվախ ու անպատիժ: Նոյն բռնութիւնները այս անգամ նոր վանահօր կողմէ: Դարձեալ տարապարհակ աշխատանք այնպէս ինչպէս կոտորածէն առաջ: Բայց այս անգամ կարճ ժամանակի համար: Դաշնակցական հայդուկը շուտով յայտնուեցաւ Հայոց գիւղերուն մէջ, կարգ մը ջարդարարներ շանսատակ ընելով փրփռաու գնդակով եւ մնացեալ բոլոր մեծ ու փոքր խորշերը կծկուեցան իրենց սահմաններուն մէջ: Հայ գիւղացին այլ եւս սարսիկ չէր, այլ տէր իր ճակտի դառն քրտինքին եւ աշխատանքին:

Այստեղ անկարելի է չյիշել Կարկառի, Կարճկանի, Սպարկերտի, Մոկսի, Գաւաշի եւ Շատախի լեռներու արարածոյն որդին, անմոռանալի հայդուկը՝ Իշխան, իր անձնուէր խմբերով, որ իր Թեւերը կը տարածէր Դաշտավայրի կառավարանիստ կեդրոններէն մինչեւ բարձրաբերձ լեռներուն կատարները Թառած հայ գիւղերուն վրայ, ահ ու սարսափ սփռելով այս գաւառներու ամբողջ քրտութեան մէջ, կարճ շրջանի մը ընթացքին կազմակերպելով, զինելով ու մարզելով հայ գիւղացին:

ԳԵՑՕ (Աղեքսանդր Պետրոսեան)

Անկարելի է չյիշել մեծ խումբը յեղափոխական կուռ դաստիարակութիւն ստացած երիտասարդ ուսուցիչներուն (Լեւոն Շաղոյեան, Միհրան Զաթօեան, Ցաղթեցի Միրտիչ, Օհան կարօ, Արտաշէս Բարսեղեան, ու՞ր մէկը յիշեմ, տասնեակներ էին անոնք), որոնք նոր եկած Աղթամարի դրսի տան մէջ Իշխանի բացած (1903) դպրոցէն՝ իրենք ալ մէկ մէկ հայդուկներ՝ գիտութեան լոյսին հետ ինքնապաշտպանութեան գաղափարը կը տանէին ամէնէն հեռու ինկած գիւղերն իսկ, եւ ամէն տեղ ղեկավարի դերը կը ստանձնէին:

Ինչպէս չյիշել անմահ Արամն ու Իսաֆայէլը, որ ցրտաշունչ ձմրան մէջ տրեխ ու ոչիկ հագած, երբեմն ոտքերով ու ձեռքերով, անանցանելի լեռներու մէջէն կ'երթային գիւղերը, ոգեւորելու ամէնքը եւ սոկելու գործին:

Եւ փարդապետներ ու քահանաներ, հայդուկի փափախը գլուխնին եւ մօսինը շալակնին: Ամէ՞նքը, ամէ՞նքը նուիրուած Սուրբ Գործին: Եւ գեղ 1896էն մէկ սերունդ չանցած՝ ահա ամէն որ կազմ ու պատրաստ, հոգիով ու բազուկով:

Ահա այսպէս էր, որ երբ հնչեց նոր ժամը, աւելի ահեղ քան 1896ինը, Վասպուրականցին զինուեցաւ կռուելու եւ յաղթելու, շնորհիւ պէնքին:

Ուրեմն փա՛ռք զէնքին:

Վ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ԳԻՒԹԱՆԻ ԵՐԳԸ

(Վանի գաւառաբարբառով)

Բարի լիւսի առաղե էրէւաց,
Աղօթարաե դրնեերը իրաց,
Բարով բացէ՛ր լուս աղօթքաե,
Լրծեէֆ սարւածքե էյւթաեֆ գաւթաե:

Գիւթնե թալոմ եըմուշ - եըմուշ,
Ջրկէր վառուտիկ քաեծէե անուշ.
Գիւթաե չէլեէր, աշխարհե ինչ էր,
Աշխըրքի շէե վէր գիւթնե էր:

Ջեռս իմ դրե վէր էե մաեիե
Ուժուտ արիր էե Սուրբ խաչիե,
Խաչիե մեռնեմ, տիրոջե էլ խէտ
Վատնակ կուտայ օրհրաց խետ

Խոփ քեաշ կէրթայ խոզի տակէե,
Ակօս բաեայ յէրկէե, յէրկէե,
Ես քե մեռնեմ ոսկի կտտար,
Վարի չիմաե շուռ տուր պալ-պալ:

Ամոլ, սարծիլ, վռժոտոե, խուրիկ,
Կաեեմ խէտ գիկ խալալ չիբիկ,
Մէկտեղ դառնեեֆ, մէկտեղ բաեեեֆ,
Վեր-ցածր ումուտ՝ Աստուածե ամեեֆ

Փառք մ'էլ վարեեֆ խառնեեֆ միջեակ,
Իրեկեմըստւաե փարկիե կոչեակ,
Արծկեեֆ գիւթաե, լծեեֆ սարւածք,
էրթաեֆ դեխ տուե կանչեեֆ Աստուած

ՄԿՐՏԻՉ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ — ԹԷՐԼԷՄԷԶԵԱՆ

(ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Մեր ազատագրական շարժման այս անզուգական ռահվիրան ցարդ անծանօթ կը մնայ հայ ժողովուրդին:

Հայկական ազատամարտի սքանչելի յառաջամարտիկը նահատակուեցաւ իր ընկերներուն հետ 1896ի Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն Այգեստանի ղշլախին մէջ, Ս. Բարթողիմէոս վանքէն ոչ հեռու:

Թշնամին անգամ իր հիացմունքի եւ յարգանքի բաժինը յայտնաբերած է հայութեան այս անմահ զաւակին եւ իր ընկերներու մարմինները հաւաքելով եւ մայր հողին պահ տալով:

Իր շիրիմը բլրակի մը լանջին վրայ կը գտնուի, խոշոր անտաշ քար մը ցցուած է իր միջնաբերդին համար, եւ հարիւրաւոր-քարակոյտեր ալ մեծ քարին շուրջ դիզուած՝ կը խորհրդանշեն հայ նահատակ զինուորները:

Համիտեան բռնակալութեան օրերուն թէ Օսմանեան սահմանադրութեան ատեն, տեսակ մը ուխտատեղի դարձած էր Մ. Աւետիսեանի գերեզմանը:

Այգեստանի Քիւրտն ալ այդ վայրէն անցած ժամանակ, ի նշան յարգանքի, խոշոր քար մը կը վերցնէր ու կը տանէր միացնելու յիշատակ քարակոյտին, իր աղօթքը կը մրմնջէր ու ճամբան կը շարունակէր:

Իսկ Գարահիսար լերան լանջերուն վրայ կային ցած ու ցիր քարակոյտեր: Անոնք ալ կը յիշեցնէին անմահն Գեւոյի եւ Մարտիկի հետեւորդներուն դամբարանները:

Սեւ խոշոր քար մը, կարծես լերան կատարէն յատկապէս փրցուած երկնցած էր լեռնալանջին.

Գեւոյի եւ Մարտիկի տապանաքարերն էր այդ:

Վայրը նոյնպէս սրբատեղի մը դարձած, դաշտնի ճանապարհով անցնողներու համար միայն ...

Մկրտիչ Աւետիսեան — Թէրլէմէզեան ծնած է 1861ին, Վանի մէջ: Աշակերտած է Վանի Ցայնկոյաներ Թաղի դպրոցին, յաճախած է «Արարատեան ընկերութեան վարժապետանոցը», ապա «Հայկական կեդրոնական վարժարան»:

[illegible] ուած է իր ուսուցիչ Մ. Փորթուգալեանէն, դառնալով անոր աշակերտներէն ամենանշանաւորը:

[illegible] աւարտէ կեդրոնականի [illegible] ընթացքը:

[illegible] կը պաշտօնավարէ [illegible] Կարճ ժամանակ [illegible] դառնայ շատ [illegible] զգացմունքի սատար [illegible]

[illegible] էր ժամանակ [illegible] ութիւնը:

[illegible] էն դուրս ալ կը [illegible] ոփեայ եւ գիշե[illegible]: Անգրագէտ երիտասարդներ [illegible] դաստիարակելով Հայոց [illegible] մասին, Հայոց [illegible] ներէն, ընկերային [illegible] իրաւունքներուն [illegible]: Կը [illegible] յեղափոխական նը- [illegible] եւ Թրքական բռնակալութեան [illegible] դէմ պայքարելով, ի դէպ [illegible] թախծաղանի, ուր ազատ ու խաղաղ մթնոլորտ բնութիւններու յարկին տակ կը հրահրէ ազատութեան հուրը, միաժամանակ կատաղի պայքար մղելով ներքին թշնամիներու, կղերա- պահպանողական տարրերու կամայականութեանց դէմ:

ՄԿՐՏԻՉ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

Վանի վառարանատարապաշնորդ Պօղոս եպիսկոպոսէն եւ անոր արբանեակներէն հալածուելով, կ'անցնի Սալմաստ, ուր կը նուիրուի կրթական գործին, գրեթէ հայաշատ գիւղերուն մեծ մասը օժտելով հայկական դպրոցներով.

Տասնեակ տարիներ վերջ ալ, բանիմաց Սալմաստեցիները երախտագիտութեամբ կը յիշէին Աւետիսեանի անունը:

Սալմաստէն Կովկաս եւ ի վերջոյ Պոլիս կ'անցնի, ուր կը շարունակէ պայքարը Թուրք բռնակալութեան դէմ եւ կ'աքսորուի Տրիպոլիս:

Եւ օր մըն ալ այս վճռական ու յանդուգն յեղափոխականը աքսորավայրէն ծով նետուելով, ահագին տարածութիւն մը լողալով, կը հասնի շոգենաւի մը եւ կ'ազատուի:

«Երբ ալեկոծ ծովուն վրայ» երգը գրուած է մեծ յեղափոխականի փախուստին մասին

Վասպուրականցիի ուրախ եւ ազատ խուր օրերու երգն էր, որ սերունդէ սերունդ երգուեցաւ, այնքան ժողովրդականացած, այնքան յուսադրիչ:

Ջինք ճանչցողները կ'ըսեն թէ Աւետիսեան կ'անցնի Մարսէյլ, կ'աշխատակցի Մ. Փորթուգալեանի «Արմենիա»յին: Կը գրէ նաեւ գրքոյկ մը: Անկէ մը վերջ, կ'անցնի Ամերիկա, ամենուրեք խանդավառող ճառերով ու տիրապետող ու դրաւիչ միտքերով բազմաթիւ Հայեր յեղափոխութեան ծոցը առաջնորդելով:

Ժամանակ մը վերջ նորէն Սալմաստ կ'երթայ, դառնալով Սալմաստի Ուրմիոյ եւ ուրիշ շրջանի մը կրթական առաքեալը, կանոնաւոր վիճակի հասցնելով դպրոցները, բարձրացնելով եւ բարւոքելով անոնց նիւթական ու կրթական մակարդակը, միաժամանակ կազմակերպելով հայդուկային եւ զինատար խումբեր:

1896, յունիս 3ին, երբ Թուրք խուժանն ու կանոնաւոր զօրքը կը յարձակին Այգեստանի ու քաղաքամէջի հայ Թաղերուն վրայ, հայ առաջին յեղափոխական կազմակերպութիւնը՝ Արմենականութիւն, Հնչակեանները եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միացեալ ճակատով դուրս կուգան թշնամիին դէմ Մ. Աւետիսեան - Թէրլէմէզեանի այդ օրերու ամենացայտուն դէմքն էր Վանի «Մեծ դէպք» կոչուած 1896ի ինքնապաշտպանութեան վեցօրեայ անհաւասար ու օրհասական կռիւներէն վերջ, որոնք պատիւ կը բերեն Վասպուրականցիին եւ հայ ժողովրդին, Մ. Թէրլէմէզեանի, Գեւոյի եւ Մարտիկի ղեկավարութեամբ, եւ մասամբ մարտնչող 800ի չափ զինեալ

ՊԱՆԴՈՒԽՏԻ ԵՐԳԸ

(ՎԱՆԻ ԳԱՒԱՌԱԲԱՐԲԱՌՈՎ)

Մոլոն խումբ մը կէր, անուն էր Արօբ,
Վրկինն էր էյկեն, սրտիկն սեւաւոր,
Կաւէւմ պէչարէն էրթամ խեռ ինոր,
Ես՝ իմ դարտ գիտի, ես էլ կէօ ինոր:
Արե, եա՛ր, արե՛, խըռով մի՛ մնա,
Աստուորիս մայ ծիկ - քե չի մնայ:

Սստամոյօլ քաղաք վէր սեւ ծովերաց,
Կարիպիս մեռնեմ ուր նամօրներաց,
Կարիպ եմ նամխե խռեւ սարերաց,
Կապօտ մընացի բուխ - բուխ աչերաց,
Կանչիմ՝ ջան արե, խըռով մի՛ մնա,
Աստուորիս մայ զիկ - քե չի մնայ:

Ինկեայ թաղէ թաղ աղջէ մը ճարեցի,
Տրւի բապաղէ մ'թղթիկ առեցի,
Ասֆիս ապտըսուն քանաք արիցի,
Շողշողուն մատնիս կալամ արիցի,
Սըրտիս տարտերն էլ տաղթար արիցի,
Նըստայ կարիպիս նամակ գրիցի.

«Իրկինքն ի ամպեր կուգեայ մարմար ձիւն,
Կը խալի, կը կաթի վէր մալուլ մարդուն,
Մէկ ե՞ս եմ մալուլ, թէ աշխարհս պիթուն,
Ա՜խ, ե՞րբ կ'էլնի որ, իմ եար գեայ մեր տուն:
Արե՛, եա՛ր արե՛, խըռով մի՛ մընա,
Աստուորիս մազ զիկ - քե չի մնայ»:

ԱՌԱՋԻՆ ՑԱՆԱՄԵԱԿԸ

—•—

1896 թուականի Վասպուրականի մեծ Դէպքին առաջին տասնամեա-կը տօնուեցաւ 1906ին, Կովկասում:

Տասնամեակը նախաձեռնեց եւ գլ-խի բերաւ Էջմիածնի Ճեմարանի մեր խումբը:

1906ին ճեմարանի աշակերտ էի:

Ճեմարանում սովորում էին Հա-յաստանի երեք մասերից եկած աշա-կերտներ Արեւմտեան Հայաստանից առաւելն թիւ էինք կազմում:

1902 թուականից կազմել էինք մի գաղտնի խումբ, մեր նպատակն էր երկրին կապակցութիւն եւ պատրաս-տութիւն ապագայի համար:

ՄԱՐՏԻԿ

Խումբը կոչւում էր «Ժողովրդանը-վեր», առանց որ եւ է կուսակցական պատկանելութեան, թէեւ մեր ղեկավար Տաճատ Վարդապետը Դաշնակցական էր եւ Երեւանի Կ. Կոմիտէի անդամ:

Մեր խմբի անդամներից յիշում եմ — Վանեցի Միհրան Թէրլէմէզեան եւ Ա. Մաքսապետեան, Մշեցի Արշակ Միրիջանեան, Սասունցի Յարութիւն Թօզուեան եւ Մկրտիչ Տէր Մկրտիչ-եան եւ Հին Բայազիտցի Տաճատ Ղը-մոյեան: Մի ժամանակ մեր խմբի ան-դամների թիւը 12ի բարձրացաւ: Այս անդամներից այժմ ապրում են Ա. Մաքսապետեան եւ Տ. Ղըմոյեան, միւսները 1915ին նահատակուեցան:

Մեր խմբի ղեկավարն էր Տաճատ վարդապետը

Վասպուրականի Հայոց Ձոր գաւա-ռից էր մեր ղեկավարը, երբեմն Մկր-տիչ Մելքոնեան անունով: Իրեն «վարպետ» էր կոչել եւ այդ անունով մնաց մեր խմբին համար:

1896ի կոտորածներին, ծնողների հետ գիւղից եկել էր Վան, ուր Հայրը բողոքական միսիոնարների դռնա-պանն էր, իսկ ինքը՝ նրանց աշակերտ-ներից մէկը: Կարծեմ 1898 թւին գացել էր ճեմարան:

1903 թւին վերջացրեց ճեմարանի լրիւ դասընթացքը, անմիջապէս հո-գեւորական զարձաւ եւ Էջմիածնի ե-ռանդուն եւ աչքառու միաբաններից մէկն եղաւ: Հայոց Հայրիկի չփացած զաւակն էր, որ արագօրէն բարձրա-ցաւ:

Նախ վանքի տնտեսական մասի կա-ռավարիչ, ապա հիւրընկալ, ի վեր-ջոյ կաթողիկոսի դիւանապետ:

1907 թւին մասնակցեցաւ Էջմիած-նում գումարուած Ազգային Ժողովին եւ իր խօսքի ու գործի պատճառով՝ աքսորուեցաւ ռուս կառավարութեան հրահանգով:

Կովկասից անցաւ Պալքաններ, մասնակցեց Վիէննայի Ընդհ. Ժողո-վին, ապա վերջը թողեց ու մտաւ Երկիր, Գարմէն անունով:

Նրա գործունէութեան վայրը Տա-րօնի աշխարհն եղաւ, ուր դիրք եւ ազդեցութիւն ունեցաւ: Սահմանա-դրութիւնից յետոյ եկաւ Վան, կրթա-կան պաշտօններ վարեց եւ Վարագայ կամարների տակ, ամուսնացաւ Գոլ-սեցի Իսկուհի Զթչեանի հետ: Այս ամուսնութիւնից մնում է մի զաւակ, այժմ Երևան:

1914 թւին, Գարմէն անցաւ Կեսա-րիա, ուր տեսչի պաշտօն ունէր: 1915 թուականին, մեր անմահ նահատակ-ներից մէկն եղաւ:

Դժբախտաբար շատ քիչ է գրուած այս անձնուէր եւ յամառ գործիչի մա-սին, մեր խմբի «վարպետի» մասին: Ե՞րբ պիտի կարողանանք բոլորի նշ-խարները հաւաքել միասին..

×

Ճեմարանի մեր խմբի մասին բո-լորն էլ գիտէին, գիտէին, բայց ն'ւ տեսչութիւնը, եւ վանքը բարեացա-կամ լռութիւն էին պահում: Գիտէր նաեւ Հայոց Հայրիկը:

Հայրիկի ցանկութիւնն էր, որ մեր խմբի անդամները հետեւին մեր ղե-կավարի օրինակին — հոգեւորական ձեռնադրուին եւ գնանք կենդանա-ցնելու իր երբեմնի շէն ու պայծառ երկու բոյները՝ Վարագն ու Ս. Կա-րապետը: Քանի՜ քանի՜ անգամներ իր մօտ կանչել եւ այդ ուղղութեամբ խօ-սել է:

Մեզնից ոչ մէկը Հայրիկի խորհուր-դին կամ իր ղեկավարի օրինակին հե-տեւեցաւ.

Մեր խումբը կենդանի կապ էր պա-հում Վանի հետ, շնորհիւ մեր խմբի անդամներից Համազասպ Բաղէշցեա-նի:

Վանեցի էր մեր ընկերը, կապտա-չեայ, նուրբ ու բարձր հասակով եւ դունչին մի մասը մօրուքով: Թոքախտ ունէր, որի պատճառով երկու տարի զրկուեցաւ ճեմարանից: Կրկին վերա-դարձաւ, բայց հիւանդութիւնը յաղ-թեց: 1905 թւին թողեց ճեմարանը եւ Վան գնաց, ուր շուտով աչքի ըն-կաւ, Հ. Յ. Դ.ի մէջ մտաւ, Կ. Կոմի-տէի անդամ ընտրուեցաւ եւ 1907 թուականին Վիէննայի ժողովին մաս-նակցեց, այնտեղ էլ հանգաւ: Աճիւ-նը պահւում է Ժընեւի մեր պանթէո-նում

Համազասպի եւ իմ հօր գրած նա-մակներից օգտւում եւ Վանից թղ-թակցութիւններ ստորագրում էի նախ «Մշակ», ապա «Յառաջ» եւ սրա յաջորդող թերթերի մէջ: Ստորա-գրում էի «Վանեցի»: Ոչ մէկ թերթի խմբագրութիւն չիմացաւ իսկական անունս:

×

1906 թուի մայիսին յատուկ ժողով ունեցաւ մեր խումբը: Որոշուեցաւ տօնել Վասպուրականի ինքնապաշտ-պանութեան տասնամեակը, քանի որ բուն վայրում անհնար էր տօնել:

Դերերը բաժնեցինք.

Ամէնից առաջ Տաճատ վարդապետը մեր որոշումը ընդունել պիտի տար Կ. Կոմիտէին եւ վանքին, առաջինի միջոցով, նաեւ Թիֆլիսին, որպէս զի «Ալիք» թերթի օրուան թիւը մեզ տրամադրէին: Միհրան Թէրլէմէզեան Թիֆլիսում Վանեցիներին պիտի տը-րամադրէր եւ վանքի եկեղեցում հո-գեհանգիստ կատարել տար: Ինձ բա-ժին ինկաւ «Ալիք» թերթի յատուկ թիւի յօդուածների պատրաստութիւ-նը.

Կաթողիկոսն ու կուսակցութիւնը սիրով ընդառաջ գացին մեր դիմու-մին՝ Էջմիածնում, Երեւանում, եւ Թիֆլիսում

Հայոց Հայրիկը ներկայ եղաւ Էջ-միածնի-հոգեհանգիստին, բոլոր մի-աբանների հետ: Աշակերտներս դրա-ւել էինք մեր տեղը: Քառաձայն պա-տարագ կատարուեցաւ եւ հոգեհան-գստի արարողութեան ժամանակ, Հա-յոց Հայրիկի դողդոջուն ձայնը «հան-գիստ եւ խաղաղութիւն» ցանկացաւ տասը տարի առաջ ընկած բազմաթիւ ժողովրդի եւ 800 երիտասարդների համար:

Նոյնպէս պատարագ ու հոգեհան-գիստ նաեւ Երեւանի Ս. Սարգիս եկե-ղեցու մէջ, գլխաւորութեամբ առաջ-նորդի, կուսակցական ղեկավար մար-մնի եւ բազմաթիւ ժողովրդի:

Թիֆլիսից Միհրան գրեց այնտեղի վանքի եկեղեցում կատարուած հոգե-հանգստեան մասին: Ոգեւորիչ խօս-քեր ունէր կարճլիկ, կապուտաչեայ, միշտ շարժուն ու միշտ ժանուկ Միհ-րանը: Առաջնորդը քահանայից դա-սով ներկայ, բազմանդամ ժողովուրդ եւ Թիֆլիզի բոլոր Վանեցիները: Ե-կեղեցում խօսել էր «Վանայ սարի հեղինակ Գէորգ Շերենց:

«Ալիք»ը կատարեց իր խոստումը:

Գեղեցիկ խմբագրականը, տասը տարի առաջ, Վասպուրականի երկնքի տակ տեղի ունեցած պայքարն էր վերլուծում եւ ողեկոչում:

Բացառիկ յօդուածներ ունէին Գէ-որգ Շերենց, Յովհաննէս Շահբազեան եւ ուրիշներ: Պարունակում էր ճեմա-րանից ուղարկուած յօդուածները, յուշերը, յիշատակները, նկարագրու-թիւնները:

Այդ յօդուածների տակ ստորագրել էին — Վանուհի (Տիկ. Իսկուհի Խը-րիմեան), Արմենուհի (Օր. Կատարի-նէ Խրիմեան), — այժմ Տիկ. Վրթա-նէս Աւխկեան, Վանիկ, Ա. Վանինի, Ձայն մը Երկրէն, Եւ այլն.:

Ուրախ եւ հպարտ էինք մեր ձեռ-նարկով ու յաջողութիւնով:

Յարգանքի մեր պարտքը կատարել էինք:

Յարգանքի մի պարտք նաեւ այս տողերը, առաջին քառասնամեակի առթիւ:

Ս. Մ.

Սուլթանապատ

...մը անզէն երիտասարդներ, հայ ժո-ղովուրդը ընդհ. կոտորածէն ազատե-լու համար, հարկադրաբար կը բռնեն Պարսկաստանի ճամբան:

Ցրդնած եւ անօթութեան մատնը-ւած Հայերը ի վերջոյ Գարահիսար լերան մօտ, եւ Աղբակի հովիտին մէջ պաշարուելով, ճակատ ճակտի կռուե-լով կը նահատակուին:

Ասոնց ընելով 25, ասանց ալ բռն-ելով 11 երիտասարդներ միայն կ'ազա-տին, որոնք մեծամեծ դժուարութիւն-ներով Սալմաստ կը հասնին:

Վասպուրականցի Հայը անհուն կս-կիծով ու սարսուռով լսած է իր 800 երիտասարդներու նահատակութեան գոյժը, բայց չէ վարանած, չէ յու-սալքուած ու դեռ հրդեհուած տունե-րու ծուխը չմարած, դեռ զգաւոր ժամիկներու եւ հարսներու արցունքը չորցած նորէն ձեռնարկած է յեղա-փոխական աշխատանքի:

Աղբակի եւ Գարահիսարի զոհերուն վրէժը լուծուեցաւ Խանասորի արշա-ւանքով.

Իսկ Աւետիսեանէն, Փեթոյէն ու Մարտիկէն վերջ, իրենց վեհ գաղա-փարներով տոգորուած Վասպուրա-կանի նոր սերունդը փշրեց թրքական բռնակալութիւնը Աղի - Նայիրի ծովի ափերուն վրայ, Հայոց աշխարհի պատմութեան մէջ արձանագրելով Վասպուրականի յաղթապանծ հերո-սամարտը: Երկար տարեն, Մկրտիչ Ա-ւետիսեան — Թէրլէմէզեանի անունը, յեղափոխական Աստուծոյ մը ոգին դարձած՝ շրջեցաւ Այգեստանի, քա-ղաքամէջի ու բովանդակ Վասպուրա-կանի վրայ:

Հայրս պատմէր էր թէ երեք ամիս վերջ ծնած էի ես, այդպէս պատմեց ինծի իմ սեւաքաթիւ մամիկս (մեծ մայրիկս), որ հօրս կսկիծով դերեզ-ման մտաւ:

Մեծ մօրս կտակով, մայրս, մինչեւ մեծ պատերազմի սկիզբը, մեր տան մէջ վառ կը պահէր փոքրիկ կանթեղ մը:

Կանթեղին քով, «աղբրչումէ շուշ-փայով» ծրարուած կը մնար պապե-նական ժամագիրքը, որուն մէկ կող-քին վրայ մատիտով եւ հայճեայ հայ-րըս գրած էր. «Ես մեկնինք պաշտելի Աւետիսեանի հետ»:

Մ. Աւետիսեան - Թէրլէմէզեանը այսօր ալ պաշտելի է ու յաւէտ պաշ-տելի կը մնայ համայն Հայութեան:

ՎԱՆ - ՏՈՍՊ

Հայոց Ձորի մէկ ներակումբին կազմը 1904ին

ԱՐԻՒՆՈՏ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ

(1896—1936)

—•—

Քառասնամեակը լրացաւ ..

Հին վէրքերը կը կսկծան եւ յիշա-տակներու խռովքը նորէն կը յուզէ մեզ ու կը ցնցէ մեր ոսկորները

Այս իրիկուն, արիւնը կը պատա-րագէ ... Նահատակներու տօնն է:

Խոնարհեցէք ձեր գլուխները:

×

Խունկ պէտք չէ, ոչ ալ սաղմոս եւ ողբերգներ:

Պատանք չունեցան մեր նահատակ-ները, բայց իրենց արիւնով պատան-քուեցան:

Ոչ ոք տեսաւ անոնց մահը, երբ լայն բացուած վէրքերէն արիւն կը ժայթքէր...

Ու խանձուեցան անոնց դիակները անթաղ, կուրծքերը արեւավառ՝ անձ-րեւներու եւ կարկուտներու տեղատա-րափներով ողողուած:

Արծիւները ճախրեցին եւ ուրուրնե-րը դիշատեցին սիրտերը անոնց:

Ցեղին փրկագործումի սրբազան պարտքը մեզ կտակելէ, որ սուրին սու-րով պատասխանեն եւ արիւնը արիւ-նով մաքրեն:

Ոչ մէկ վարանում, ոչ իսկ երկրա-յանք, երբ բռնաւորին հորդաները ոռնացին մոլեգին եւ մահը թեւատա-րած ռաւանեցաւ Վասպուրական աշ-խարհին վրայ:

Ու վազեցին աներկիւղ եւ բարձրա-գլուխ, անարգեցին փոթորիկներ մա-հաչունչ:

Ինկան խաղաղ հոգիներով, արիւնի փրկագործումին հաւատքով, վսեմ ի-տէալի մը մատակեւա

Այդպէս կը մեռնին հերոսները ...

×

Արիւնոտ քառասնամեակ . .

Ու քառասուն տարի առաջ էր, որ Թրքական հրէշային բաղուկը բարձ-րացաւ բնաջնջելու համար հայ ժողո-վուրդը:

Սուրերը շաչեցին, հրացէնները որոտացին եւ վառօդի ծուխը պատեց նաեւ Վասպուրական աշխարհի երկին-քը կապուտակ:

Վան - Վասպուրականի Հայը չաճեց իր կորացած մէջքը, ուզեց փշրել դա-րերու սարկական շղթաները արիւնա-ժանգ:

Ութ օր եւ ութ գիշեր, բուռ մը քա-ջեր դիւցազն դիրք ու խրամէ խրամ, մարտագոռ երգն ի բերան, սուրացին դէպի կրակ, դէպի կռիւ օրհասական ու կռիւն անհաւասար:

Բայց պարտուեցան.

Փա՜ռք պարտուածներուն, վասնզի ղուր չանցաւ մահը անոնց, վասնզի պարտականութիւններէն ամենավսե-մը կատարուեցաւ:

Վասնզի ինկածներուն արիւնով մը-կրտուած սերունդը մեծցաւ, վերցուց հերոսներուն դրօշակը եւ յաղթա-պանծ քալեց դէպի նոր կռիւներ ու կերտեց Վասպուրականի փառապանծ հերոսամարտ ...

×

Քառասնամեակը լրացաւ ...

Եւ այսօր բազմաթիւ են նորէն երկ-չոտները անարի, ուրացողները դա-ւաճիր եւ սարուկները անկորով ..

Ոռնացին ու չհաւատացին երէկ, երբ հերոսներու փաղանգը, զէն ի ձեռին, կռուի երթը փառաբանեց ...

ՎԱՐԱԳԱՑ ՎԱՆՔԸ

Ցնծացին ու փառաբանեցին, երբ նոյն հերոսներուն կռիւները Վաս-պուրականի եւ նման հերոսամարտ-ներ կերտեցին.

Սողացին հայդուկներու առջեւ եւ զարշապարները լիզեցին, երբ Սար-դարապատ ու Ղարաքիլիսէն այսօր-ուան Հայաստանը հիմնեցին ...

բայց . .

Ի՜նչ փոյթ եթէ աշխարհի ապակա-նող բարքերուն մէջ սորկացած ուրա-ցողները նորէն կ'ոռնան ու ցեղին մեծ երազը կը ծաղրեն .

Ի՜նչ փոյթ, երբ հարուստները ըն-չաքաղց եւ գաստլիքները բազմատե-սակ, ուրացումի տխտավարակ կար-գախօսներ կը հոլովեն:

Վա՜յ անոնց, որոնք հեռու են մեր բանակէն քաջարի, մեր թափօրէն հա-ւատավառ ...

Վա՜յ անոնց, որոնց անախորժ են երգերը մեր, խօսքերը ազատատենչ եւ յոյզերը հայրենակարօտ:

Եւ վա՜յ անոնց, որոնց սորկացած հոգիներուն մէջ Թուրքն է նստեր, չունին դրօշակը մեր պաշտելի եւ չու-նին խաչալը մեր վսեմ . .

×

Քառասնամեակը լրացաւ ...

Փառք անմահ հոգիներուն, որոնք իրենց մահով մահը նուիրականացու-ցին: Որոնք մեռան եւ ազատեցին, մե-ռան եւ ապրեցուցին . .

Փա՜ռք անոնց որոնք բռնութեան դէմ ծառացան, ստրկութիւնը խոր-տակեցին ու ցեղին սրտին մէջ քնա-ցած առիւծը արթնցուցին:

Քառասնամեակը լրացաւ:

Հին վէրքերը կը մրմռան, յիշա-տակներու խռովքը նորէն կը յուզէ, կը ցնցէ մեր ոսկորները...

Այս իրիկուն արիւնը կը պատարա-գէ:

Անսահման ոգեւորութեամբ եւ ա-նանուն հրացմունքով, պաշտամուն-քի եւ երախտագիտութեան նուիրա-կան այս պահուն, կը յիշենք Աւե-տիսեանն անմահ, Փեթօն հայրենա-նուէր եւ Մարտիկը քաջակորով:

Կը յիշենք նաեւ հերոսները մեր պաշտելի, որոնք Գարահիսարի, Կիւ-զէլ - Տէրէի եւ Բաբթողիմէոսի կռիւ-ներու մէջ պայքարեցան եւ թշնամի-ին սուրը իրենց ակռաներով ծամե-ցին ...

Փա՜ռք, հազար փառք բոլորին ...

Վա՜ր ձեր գլուխները ...

ԱԶԳԻՆ

ՀՌՈՎԱՐՏԱԿ

(Հ. Յ. Դ.)

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վասպու-րականի Կեդր. Կոմիտէի կոչը՝ տըպ-ուած Դրօշակի մէջ, 1896ին, յունիս-եան դէպքերու առթիւ:

Ժողովուրդի՛ն,

Սուլթանական յանձնաժողովը թե-ղանօթների սրտամաշ մտաւ Վան «բարենորոգումներ» գործադրելու:

Մեր աչքով տեսանք, թէ այդ «բա-րենորոգումները» կեղծ են, խաբուսիկ, իսկ հետեւանքը դեռեւս արիւն:

Հա՜յ ժողովուրդ, մի՛ հաւատար, մի խաբուիր գայլերէն: Կարին եւ Տրապիզոն ապրեցին խաբուսիկ բա-րենորոգիչ Շաքիր փաշային: Իսկ դու Վան, ահա փորձառութեան ծանր բա-ղէն առջեւդ է, պատուած եկ դուրս կռուից. ամօթապարտ են դարձրու կայսերական յանձնաժողովի, մի դի-մանիր նրան, եւ ոչ մի բանի պահան-ջին:

Ամբողջ Տաճկահայաստանը սուգ է կապել, նա՝ Հայ ժողովուրդը ջար-դուած - փշրուած է, նա՝ Հայը, ա-նարգուած էր մերկ, սովատանջ, թա-փառական

Այս բոլոր թշուառութեանց հեղի-նակը ինքը՝ դադան Սուլթանն էր, եւ այսօր այդ անխիղճ բռնակալը՝ իր յանձնաժողովի բերնով քարոզում է մեզ հաշտուել իր հետ: Երբեք:

Այս սարսափների առջեւ, ուր Հայ-րենիքը արեան ծով է դարձեր, եւրո-պական տիպլոմատիան էլ կը ծաղրէ մեզ: Կը սպասէինք անգութ լինել, բայց բարոյապէս ընկած ոչ: Մենք ոչինչ չունենք շլորելու այդ լկտի տիպլոմատիայի երեսին, բայց եթէ մեր խորին զզուանքն ու արհամար-հանքը:

Հայեր, ծանր ճգնաժամի մէջ ենք: Ոճրագործ սուլթանը իր անթիւ կո-տորածներով եւ ամբողջ կառավարա-կան ըէժիմով, ընկած է մեր կրծքի վրայ, ինչպէս կապար: Այո՛, մենք ջախջախուած, մենք տխուր, վիրա-ւոր, բայց ընկճուած՝ ոչ երբեք:

Հաշտութիւն չկայ: Մենք զէնքը վար չենք դնի, մեր սրբազան կռիւը կայ ու կը շարունակուի աւելի կատա-ղի:

Թող կորչի ուրեմն անարգ բռնակա-լի յանձնաժողովը, նրան ոչ մի զի-ջում: Մենք յեղափոխականներ ենք, մեր վերջին խօսքը՝ Մահ կամ Ազա-տութիւն:

Կեցցէ՛ Հայ ժողովուրդը:

Կեցցէ Յեղափոխութիւնը:

Հ. Յ. Դ. ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

ՆԻՒԹԵՐՈՒ առատութեան պատճա-ռով, այս անգամ ալ կարելի չեղաւ զետեղել հասած բոլոր նիւթերը: Ստիպուած՝ զանանք պիտի հրատա-րակենք շաբթուան մէջ՝ կարգաւ: Ե-թէ հաւաքենք անցեալ կիրակի օր-ուան եւ այս թիւով հրատարակ-ուածները, ինչպէս եւ անոնք որ պի-տի հրատարակուին, կարելի կ'ըլլար կազմել գեղեցիկ հատոր մը: Վասպու-րականի Հայր. Միութեան պարտքն է այդ՝ կազմել գիրք մը, իբրեւ Յու-շարձան, ի փառս 1896ի հերոսներուն եւ նահատակներուն:

ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Երէ՛ կը գտնուին, Փարիզ թէ գաւառներ, հայ աշխատաւորներ որ տակաւին հոս չեն ստացած աշխատանքի իրաւունքը որ իրենց ձեռքէն առնուած էր 1935ին եւ 1936ին՝ իրենց ինքնութեան թուղթերուն վերանորոգման առթիւ, կրնան դիմել անձամբ կամ գրաւորապէս Հայ Գաղթականներու Կեդր. Յանձնաժողովին, 15, Ռիւ ժան Կուժոն, Փարիզ, որպէսզի երէ կը փափաքին, իրենց համար նոր դիմումներ կատարուին պատկան իշխանութեանց մօտ:

Իրենց ինքնութեան թուղթերուն վրայ «Թուրք» արձանագրուած հայ աշխատաւորները, որոնց աշխատանքի իրաւունքը հոս առնուած է, կրնան նոյնպէս դիմել Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Վանի ինքնապաշտպանութեան 1896ի քառասնամեակի եւ Վասպուրականի հերոսամարտի 21րդ տարեդարձին առթիւ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Վասպուրականցիներու Հայրենակցական միութեան եւ մասնակցութեամբ Վասպ. Հայր. Միութեան Ցէնթ. Անթուանի մասնաճիւղի, Կարճկանի Միութեան, Կ. Խաչի Գուրգէն Թառոսի մասնաճիւղի եւ Մարսէյլի Հայ Երիտասարդներու

Տեղի պիտի ունենայ այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, (Սէնթ Անտրէ) «Պառ Պէլվէտէրի» օդասուն պարտէզին մէջ,

Պատուոյ Նախագահութեամբ հրամանատար Գ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

կը նախագահէ Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼՃԵԱՆ

կը խօսի պնդապետ Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Հանդիսավայրը կարելի է երթալ Թիւ 25 հանրակառքով եւ Լա Բօզ-Սէնթ-Անթուան երթեւեկող օթօպիւսով:

Թէյասեղան

Ի ՊԱՏԻՒ ԳՆԴԱՊԵՏ Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Հայկամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի

տեղի պիտի ունենայ այսօր, կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը ճիշտ 7ին, «Պառ Պէլվէտէրի (Սէնթ Անտրէ) սրահին մէջ:

Ներկայ կ'ըլլայ հրամանատար Գ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

կը խօսին Գնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ եւ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Նախօրօք ապահովել տոմսերը:

Խախսերուն մասնակցելու համար 3 ֆր.

Հանդիսավայր երթալու համար քուռ Պինզընսէն առնել Թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան: Կարելի է առնել նաեւ Լա Բօզ-Սէնթ-Անթուան երթեւեկող օթօպիւսը (Սէն-Ժէրօմէն): Տոմսեր կարելի է ստանալ Միութեան անդամներէն եւ հանդէսի ատեն տեղւոյն վրայ: Կը հրաւիրուին Միութեանս համակիր հայրենակիցները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄՕՏ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐՈՎ

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿ» (Նուագող վշտից հայրենեաց): Առաջին հատոր (կենսագրութիւն): Կազմեց՝ ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ: Ստուար հատոր մը, 656 մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ՝ Կը պարունակէ ոչ միայն Խրիմեան Հայրիկի կենսագրութիւնը, այլեւ պատմական եւ աշխարհագրական տեղեկութիւններ Վասպուրականի եւ ժամանակակից դէպքերու մասին:

Գին՝ 50 ՖՐԱՆՔ Թղթակազմ եւ առանց հաշուելու Թղթատարի ծախսը:

ԱՂՔԱՏԱՊԱՇՏԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ նախաձեռնութեամբ կազմուած է «Աղքատախնամի Օժանդակ Հայ Տիկնանց եւ Օրիորդաց Յանձնախումբ մը», որուն նպատակն է աջակցիլ Աղքատախնամին իր զանազան ձեռնարկներուն մէջ:

Աղքատախնամին առանձնած գործը կը ներկայացնէ բազմակողմանի աշխատանք մը, որուն համար երկար ատենէ ի վեր զգացուած էր անհրաժեշտութիւնը նման կազմակերպութեան մը, ուր բարեսէր տիկնանց եւ օրիորդաց ինքնայօժար գործերը, հոգածութիւնը և խնամքը ի սպաս պիտի դրուին հայ չքաւորին և անկարին օգնութեան գործին:

Յանձնախումբիս մաս կը կազմեն Տիկիններ Բարթօղ, Ն. Գիւլպէնկեան, Թիւրապեան, Սարաճեան եւ Իգմիրլեան, եւ Օրիորդներ Օղապէկեան, Գէրպէքեան, Անգրէասեան, Փափազեան, Ադամեան, Նաթանեան, Բամպուքճեան և Դալիպաքեան: Բայց այս կազմը սահմանափակ հանգամանք մը չի ներկայացներ, այլ անոր կրնան մասնակցիլ տիկիններ եւ օրիորդներ, որոնք տրամադրուած են ծառայելու ազգին:

Յանձնախումբին դիւանը կազմուած է հետեւեալ ձեւով.— Տիկիններ Բարթօղ՝ ատենապետուհի, Իգմիրլեան փոխ-ատենապետուհի, Թիւրապեան՝ ատենադպրուհի, Գիւլպէնկեան փոխ-ատենադպրուհի:

Շնորհակալիք

Տէր եւ Տիկին Ղարիպեան եւ իրենց ազգականները՝ Այանեան (Լօրէթ) եւ Մարգարեան (Վիէն) ընտանիքները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով ու մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց վաղամեռիկ սիրելի աղջկան՝ ՍՐԲՈՒՀԻԻ դառնագին մահուան առթիւ:

Վիէն, 10 Յունիս 1936

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երք. կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի բոլոր ընկերները վաղը, երկուշաբթի երեկոյ, իսկ Թաթուլ խումբի ընկերները երեքշաբթի երեկոյ.

Կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՓՐԱՏԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ երեկոյ (18 Յունիս) ժամը 8-30ին, Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Denis (Place du Châtelet), մէթրօ Châtelet:

Կը խօսի ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ «Արծիւ» ենթակոմիտէի

Այսօր, կիրակի, ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Salle des Banquetsի մէջ, Place Condorcet, (Bourg la Reine)

Կը նախագահէ ընկ. Ս. ԳԱՐԱԳԷՕԶԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

կ'երգեն Օր. Ն. Գնեազեան եւ Տիկ. Ռ. Յակոբեան: Կ'արտասանեն օրիորդներ Մ. Օսմանեան, Էլիզա Աբրահամեան: Կը պարէ փոքրիկն Բէժինա:

Կը նուագէ Թառխսդ Գարեգին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՈՎ ՊԱՐԵՐ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Ժամը 7էն յետոյ կը սկսի գինեխնդումը:

Հանդէսի երկու բաժնի մասնակցութեան համար կը գանձուի 5 ֆր.:

Հաղորդ. միջոց.— Առնել Porte d'Orléansէն 81 Թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet (Bourg-la-Reine):

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւն

ԲԱՑՄԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Այսօր, կիրակի ժամը 17էն կէս գիշեր

Բ. Կ. Ե. Միութեան սրահներուն մէջ, 8 Rue Bossuet, Paris (10e)

Métro Poissonnière կամ Gare du Nord

Մուտք 15 ֆր., Միութեան անդամներուն 10 ֆր.:

Դպրոցասէրի Սանուց Միութիւն

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ, կիրակի 26 Յուլիս 1936

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՅՈՒՆԻՍ

MARDI 16 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3141

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԿԻՐԱԿԻ

Կիրակի տօն էր աշխատաւորներուն համար։ Գործարանները մեծ մասամբ պարպուած ըլլալով, բանուորները համախմբումներ կատարեցին, Փարիզի շէջ թէ գաւառները, տօնելու համար աշխատանքի յաղթանակը։

Փարիզ, Պուֆֆալոյի մարզադաշտին մէջ տեղի ունեցաւ հսկայ միթինկ մը, ուր հաւաքուած էին, կ'ըսէ «Իւմանիթէ», 120,000 հոգի։ Այնտեղ ժողովրդային Ճակատի առաջնորդները երդում ըրին հաւատարիմ մնալ ժողովրդային Համախմբումի ուխտին։ Վայեան-Քութիւրիէ կարդաց հետեւեալ երդմնագիրը.

«Մենք, Ֆրանսական համայնավար կուսակցութեան երեսփոխաններ եւ գծնուորականներ, երդում կ'ընենք շարունակելու համար պայքարը յանուն մեր երկրի ժողովուրդին մեծութեան եւ միջազգային պրոլետարիատի պաշտպանութեան։

Մենք, Ֆրանսական համայնավար կուսակցութեան երեսփոխաններ եւ գծնուորականներ, պատրաստ ենք ծառայելու աշխատաւոր զանգուածներուն, որ՝ համախմբուած են ժողովրդային Ճակատին տակ, յանուն հացի, խաղաղութեան եւ ազատութեան։

Մենք ուրախութեամբ հպատակելով մեր կուսակցութեան կարգապահութեան, վստահ մեր կուսակցութեան անտեղիտալի յառաջխաղացութեան դէպի յառաջ, երդում կ'ընենք թէ ամէն զոհողութիւն պիտի կատարենք յանուն Ֆրանսական ժողովուրդին միութեան, ստեղծելու համար Ֆրանսա մը ազատ, զօրաւոր եւ երջանիկ»։

Երբ այս բազմութիւնը, միթինկէն վերջ, Փարիզ հասաւ, Սէն-Միշէլի պողոտային վրայ դիմաւորուեցաւ արքայական երիտասարդութեան անկարգական աղաղակներով։ Նախ սովորական յանկերգով փոխասացութիւն մը.

— Les Soviets partout!

— La France aux Français!

Արքայականները, երբ ինքնաշարժի մը մէջ տեսան մուրճ-մանգաղ մը, յարձակեցան վրան եւ թեթեւ բախում մը տեղի ունեցաւ։ Սեւամորթ համայնավար մը բռունցքով զարկաւ արքայական երիտասարդի մը եւ պահ մը իրար խառնուեցան բոլորը։— Օձառ քսէ երեսիդ, ճերմկցիր քիչ մը, կը պոռար արքայական մը։ Ոստիկանները բարեբախտաբար ցրուեցին զանոնք եւ կռիւ տեղի չունեցաւ։

Նման հսկայական համախմբումներ տեղի ունեցան նաեւ գաւառներուն մէջ։ Մարսիլիոյ մէջ՝ 80,000 հոգինոց թափօր մը անցաւ գլխաւոր փողոցներէն եւ Քանըպիէրի պողոտային առջեւ ցրուեցաւ։ 50,000 աշխատաւորներ Ալժէրի մէջ, 35.000 Հավրի մէջ, 50.000 Ռուանի մէջ!

Այս հաւաքոյթներուն մէջ, առաջին անգամ ըլլալով համայնավարները պարզեցին նոր դրօշ մը,— կարմիր պաստառի մը վրայ մուրճ եւ մանգաղ, եւ Ֆրանս. Հանրապետութիւն բառերու սկզբնատառերը, իսկ վերի անկիւնին վրայ ազգ. դրօշին երեք գոյները։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

Գործադուլի հոսանքը բոլորովին մեղմացած է։ Երկուշաբթի աշխատանքը սկսաւ մեծագոյն գործարաններուն մէջ։ Տակաւին կը շարունակուի մեծ վաճառատուներու բանթողներուն եւ գործատէրերուն բանակցութիւնը կառավարութեան իրաւարարութեամբ։ Գործադուլի մէջ են նոյնպէս ապահովագրական ընկերութեանց, գորգավաճառութեան, Փարիզի գետային նաւարկութեան, ներկարաններու աշխատաւորները։

Վիէն, 14 յունիս «Յառաջ».— Անցեալ հինգշաբթի, հիւսուածեղէնի բանուորները գործադուլ յայտարարեցին։ Սակայն շաբաթ օր գրեթէ բոլոր գործատէրերը համաձայնեցան, եւ երկուշաբթի, սկսան աշխատանքները։

Բանուորներուն պահանջն էր.— Հարիւրին 20 յաւելում, բայց ի վերջոյ կարգադրուեցաւ հարիւրին 17ով։

Իսկ կօշիկի (Փէլէ) բանուորները ժողով գումարելով, որոշեցին գործը յանձնել սէնտիքային։ Իրենց 7ը պատուիրակները սէնտիքային հետ միասին բանակցութեան մտան երէկ, Պ. Փէլէի հետ։

Այս ժողովին մէջ որոշուեցաւ.— ա) Պահանջել հարիւրէն 25, 18էն վեր տարիք ունեցողներուն համար, այս տարիքէն վար եղողներուն մասնաւոր կարգադրութիւն ընել։ բ) Եթէ գործատէրը 24 ժամէն նպաստաւոր պատասխան մը չտայ, գործերը կեցնել ուրիշներու նման եւ փակուիլ գործարանին մէջ։ Կը գրեմ ելքի մասին։ Պ. Ա.

ՍԱԼԷՆԿՐՕՅԻ ՃԱՌԸ

Լիլլ մէջ եւս տեղի ունեցաւ հսկայ համախմբում մը, համայնավարներու կողմէ, ուր դացած էին խօսիլ Քաշէն եւ Թորէզ։ Քաղաքը հանդիսաւոր ընդունելութիւն մը սարքած էր նաեւ Սալէնկրոյի այցելութեան առթիւ։

Ներքին նախարարը այս առթիւ խօսեցաւ հետեւեալ ճառը.

— Շուտով նախարարական խորհուրդին պիտի ներկայացնեմ հրովարտակ մը, որ կը տրամադրէ պառժել բոլոր անոնք որ կը խանգարեն հանրային կարգապահութիւնը եւ կը զինուին ընդդէմ Հանրապետութեան։

Ներկայ կառավարութիւնը, վաւերացուած 5 օրինագիծերէն զատ, որոնք ընկերային նուաճումներ ցոյց կուտան, Երեսփ. ժողովին ներկայացուցած է նաեւ նոր 4 օրինագիծ ընդհ. ներումի, դպրոցական շրջանի երկարաձգման (մինչեւ 14 տարեկան), պաշտօնեաներու հանգստեան թոշակի իրաւունքներու մասին։ Կառավարութիւնը կը պատրաստէ նաեւ նոր օրինագիծեր Պանք մը Ֆրանսի կանոնագիրը բարեփոխելու, զին. ճարտարարուեստը պետականացնելու մասին։ Մեր սկզբունքն է երկրին քաղաքական հաստատութեանց գլուխը բերել նոր առաջնորդներ։

Կառավարութիւնը իշխանութեան գլուխ հասած չհասած՝ արդէն ցոյց տըւաւ որոշ բարեշրջումներ։ Ինչ որ այլ կուսակցութիւններ չկրցան ընել քսան տարուան մէջ, մենք իրագործեցինք 20 օրուան մէջ։

ԹՈՐԷԶ ՈՒ ՔԱՇԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Համայնավարներու Լիլլի միթինկին մէջ ուր համախմբուած էին 3.000 հոգի, նախ խօսեցաւ Թորէզ, որ յայտնեց թէ իրենց կուսակցութեան կը պատկանի ժողովրդային Ճակատի յղացումն ու իրագործումը։ Ցետոյ խօսելով վերջին գործադուլներու մասին, ըսաւ թէ ոմանք (ինչպէս Լէոն Պլում) հակօրինական կը համարեն գործարաններու գրաւումը, սակայն պէտք է դիտել տալ թէ նոր օրինականութիւն մը ստեղծուեցաւ այդ փորձով։ Գործաւորը իր կարգապահ ընթացքով արժեցուց իր պահանջները եւ ցոյց տուաւ թէ կրնայ վարել իր ճակատագիրը։ Թորէզ վերջացուց իր ճառը, հրաւիրելով որ միանան բոլոր բանուորներն ու գիւղացիները, ըլլան կաթոլիկ թէ հրեայ խաչեան, ինչպէս միացան եռագոյն ու կարմիր դրօշները գործարաններու տանիքին վրայ։

Մարսէլ Քաշէն եւս խօսեցաւ նոյնիմաստ ճառ մը, աւելցնելով որ այլեւս անցած է փողոցներու մէջ անիմաստ բախումներ կատարելու, ոստիկանութեան հետ կռուելու ժամանակը, հիմա պէտք է ցոյց տալ երկրին զանգուածային կարգապահութիւնը։ Կազմելով հանդերձ ժողովրդային Ճակատը, համայնավարները կը մնան դարձեալ համայնավար, ու միշտ պիտի հետապնդեն իրենց գլխաւոր նպատակը՝ սովետներ ստեղծել երկրին մէջ, բայց ոչ ճիշդ ու ճիշդ ռուսական ձեւով, այլ բոլորովին Ֆրանսական ձեւով։

ԼԸՊԱՅԻ ՃԱՌԸ

Աշխատանքի նախարարը, Լըպա, Լիլլի մօտիկ քաղաքի մը մէջ ճառ մը խօսելով ըսաւ.

— Շնորհիւ մեր ուժին եւ խիզախութեան, նոր դարաշրջան մը կը բանանքահա մեր երկրին մէջ։ Պէտք էր որ բան մը փոխուէր այլեւս։ Ահա կ'աշխատինք փոխելու համար այդ բանը։ Մենք կ'ուզենք աշխատիլ ազատօրէն՝ այս ժողովուրդին երջանկութեան համար։

ԼԻՕԹԷՅԻ ՃԱՌԸ

Վէզուլի մէջ, հողագործական գեր-նախարարը, Անրէ Լիօթէ, ճառ մը խօսելով յայտարարեց թէ արտաքին խաղաղութեան համար կարելի է աշխատիլ այն ատեն միայն, երբ կը ստեղծուի ներքին խաղաղութիւն։ Երբ խռովութիւնները կը տեւեն, երբ քաղաքական քաոսը կը շարունակուի, միջազգային բարդութիւններ կը ծագին։ Կառավարութիւնը կը խնդրէ ժողովրդային զանգուածէն, որ ըմբռնէ թէ չահուած յաղթանակները ամրացնելու եւ զարգացնելու համար անհրաժեշտ է յարգանք ցոյց տալ հանրապետական օրէնքներու։ Թող Ֆրանսա ամբողջ աշխարհի ցոյց տայ տնտեսական եւ ընկերային վերանորոգութեան այն գեղեցիկ օրինակը, զոր առանց արիւն կաթիլ մը թափելու եւ հանրային ազատութիւնը կապտելու։ Ժամանակը եկած է այլեւս մտնելու նոր հանգրուան մը՝ կազմելու համար նոր մարդկութիւն։

Հայ համայնավարներու ցոյցը

Հավրի մէկ հեռագիրը կը հաղորդէ թէ խումբ մը Հայեր եւ համայնավարներ (ճիշդ այսպէս) ցոյցեր կատարած են Պէյրութի մէկ հրապարակին վրայ։ Ոստիկանութիւնը կը հրամայէ ցրուիլ, սակայն ցուցարարները կը յարձակին ոստիկանապետին վրայ եւ ծանրապէս կը վիրաւորեն ոստիկան մը։ Այսուհանդերձ կարգը վերահաստատուեցաւ եւ մօտ 40 հոգի ձերբակալուեցան։

Պելժիոյ նոր դահլիճը

Երեք շաբաթ տեւեց պելժ. դահլիճին տագնապը։ Վան Զէլանտ ի վերջոյ յաջողելով կազմել իր դահլիճը, կիրակի ներկայացուց թագաւորին։

Դահլիճին կազմը — Վան Զէլանտ (կաթոլիկ) վարչապետ, Վանտէրվէլտ (ընկերվարական) առողջապահական նախարար, Հանրի տը Ման (ընկերվարական) ելմտական, Հանրի Սփաագ (ընկերվարական) արտաքին, Աշիլ Տըլաթր (ընկերվարական) աշխատանքի եւ ընկերային նախատեսութեան, Ժոզէֆ Մէրլօ (ընկերվարական) հանրօգուտ շինութեանց, Տէզիրէ Պուշըրի (ընկերվարական) թղթատարական եւ հեռագրական, Ֆիլիփ Վան Իզաքէր (ռամկավար) տնտեսական, Օկիւսթ տը Շրիվէր (պահպանողական) ներքին, Էժէն Ռիւպէնս (ռամկավար) գաղթային, Հիւպէր Փիէրլօ (կաթոլիկ) հողագործական, Ֆրանսուա Պովէս (ազատական) դատական, Ժիւլ Հոսթ (ազատական) կրթական, Մարսէլ-Հանրի Ժասփար (ազատական) հաղորդակցութեանց, Զօր. Դընի՝ ազգ. պաշտպանութեան։

Նեղուցներու խորհրդաժողովը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Նեղուցներու խորհրդաժողովի թրքական պատուիրակութիւնը, Րիւշտիւ Արասի նախագահութեան տակ, ճամբայ ելաւ դէպի Մոնթրէօ։

Կիսապաշտօնական աղբիւրներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Նեղուցներու նոր դաշնագրին համար, որ պիտի փոխարինէ Լօզանի մէջ կնքուած համաձայնութիւնը, թրքական պատուիրակութիւնը պատրաստած է երեք մասերէ բաղկացեալ ծրագիր մը։

1.— Թուրքիոյ ընդհանուր ապահովութիւնը.— Այս գլուխը կը ջնջէ Լօզանի դաշնագրին այն յօդուածները, որոնք կը վերաբերին Նեղուցներու զինաթափութեան, կ'ընդունի առեւտրական նաւերու ազատ անցքը եւ կ'արգիլէ զինուորական օդանաւերու թռիչքը Նեղուցներու վրայէն։

2.— Նեղուցներու ապահովութիւնը.— Այս գլուխը 14,000 թոնով կը սահմանափակէ տարողութիւնը բոլոր օտար պատերազմական նաւերուն, որոնք կ'անցնին Նեղուցներէն եւ կ'արգիլէ սուզանաւերու անցքը.

3.— Սեւ ծովուն ապահովութիւնը.— Թրքական ծրագրին տրամադրութեանց համաձայն, ոչ-Սեւծովեան պետութեանց նաւատորմը կրնայ Սեւ ծով մտնել քաղաքավարական այցելութիւն տալու նպատակով Սեւ ծովեան երկիրներուն, պայմանաւ որ այդ նաւատորմը սպառնալիք մը չներկայացնէ Սեւ ծովեան երկիրներու նաւատորմին համար, ուստի պիտի չթոյլատրուի աւելի քան 28,000 թոն տարողութեամբ ռազմանաւերու անցքը։ Օտար ռազմանաւերու անցքին համար մէկ ամիս առաջ պէտք է արտօնութիւն խնդրել Թուրքիայէն։

Անգլիտալական յարաբերութիւններ

Զէմպըլէյնի ճառէն վերջ, երբ Պոլտուին եւս յայտարարեց թէ անհեթեթութիւն է շարունակել պատժամիջոցները, զանազան դրոյթներ ստեղծուեցան։ Կ'ըսուի թէ տակաւին որոշ ընդդիմութիւն մը կայ պատժամիջոցները բառնալու քաղաքականութեան դէմ, այնպէս որ պահ մը կարծուեցաւ թէ Իտալին պիտի հրաժարի, եթէ բրիտանական դահլիճը որոշում տայ պատժամիջոցները ջնջելու։ Լուրք դարձաւ նաեւ Պոլտուինի հրաժարման մասին։

Ինչ որ ալ ըսուի, որոշ է թէ պատժամիջոցներու հակառակորդները սկսած են շատնալ, թէեւ Անգլիա մտադիր չէ որ ետ է որոշում տալու նախ քան Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը։

ԿԱՐՈՒԼ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԵՒ ԳԷՆԷՇ

Փոքր Համաձայնութեան սպայակոյտներու ժողովը

Ինչպէս գրած էինք, Փոքր Համաձայնութեան անդամ պետութեանց վեհապետներու ժողովէն վերջ՝ որոշուած էր գումարել սպայակոյտի պետերուն ժողովը, որ սկսաւ երէկ, Պուքրէշի մէջ։

Եուկոսլավիոյ սպայակոյտին պետը, Զօր. Պակոլիւպ Իլիչ, կիրակի օր Պուքրէշ հասաւ իր պատուիրակութեան հետ, որ կը բաղկանար երեք զօրավարներէ, երկու գնդապետներէ, մէկ հազարապետէ եւ մէկ հարիւրապետէ։

Նոյն օրը Պուքրէշ հասաւ նաեւ Չեխոսլովաքիոյ սպայակոյտի պետը, Զօր. Քրէժչի, գլուխն անցած իր պատուիրակութեան, որ կը բաղկանար բազմաթիւ բարձրաստիճան սպաներէ, ինչպէս Զօր. Ֆիալա։

Կայարանին մէջ օտար սպայակոյտներու պետերը ողջունուեցան ռումէն սպայակոյտի պետին, Զօր. Սամսոնովիչի կողմէ։ Հիւրերը յետոյ արժանացան Կարոլ թագաւորին ունկնդրութեան։

Փոքր Համաձայնութեան սպայակոյտներու ժողովը տեղի կ'ունենայ տարին երկու անգամ։ Սակայն այս ժողովը, որ կը գումարուի երեք երկիրներու վեհապետներուն խորհրդակցութենէն անմիջապէս վերջ, մասնաւոր կարեւորութիւն մը ունի։

Կէօպէլսի յայտարարութիւնը

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզչութեան նախարարը, կիրակի օր ճառ մը խօսեցաւ Նացիներու մէկ համախմբումին մէջ։

— Իտալեւհապէշական պատերազմը վերջացաւ շնորհիւ Ազգերու Դաշնակցութեան կորովի միջամտութեան (հեգնական)։ Ի՞նչ պիտի ընէր Ազգերու Դաշնակցութիւնը, երբ օտար օդային տորմիղ մը յանկարծ երեւնար Գերմանիոյ վերեւ։ Թերեւս համակրական բանաձեւ մը արձանագրէր ի նպաստ մեզի։ Սակայն ժողովուրդներու ճակատագիրը կարելի չէ հիմնել բանաձեւերու վրայ։ Մինչեւ այժմ ոչ մէկ պատերազմի քաղաքական հետեւանք բարեփոխուած է չէզոք մարդոց ճառերով։ Ահա թէ ինչո՛ւ լաւ է գիտնալ թէ մեր տուներուն վերեւ կրնան թռչիլ միայն գերմանական օդանաւեր։ Մենք կարելի կը գտնենք, որ օր մը Ազգերու Դաշնակցութիւնը դառնայ խաղաղութեան բերդ մը։ Սակայն ժողովուրդի մը ճակատագիրը չի կրնար դրուիլ այդ տեսակ հիմերու վրայ։ Ահա թէ ինչո՛ւ ըրինք որ «երկու երաշխիք աւելի կ'արժէ քան մէկ երաշխիք» եւ վերակազմեցինք մեր բանակը, պաշտպանելու համար մեր խաղաղասիրական աշխատանքները։

Վերագինեցինք Հռենոսեան գօտին, որպէսզի ի հարկին պաշտպանենք մեր երկիրը կարմիր յարձակումի մը դէմ արեւմուտքէն։ Երկիր մը, ինչպէս Գերմանիան է, որ ներքին վերածնունդով մը նոր ձեւ առաւ բոլորովին, չի կրնար թոյլ տալ որ իր ամէնէն հարուստ, ամէնէն բազմամարդ մէկ նահանգը ունենայ անպաշտպան սահման մը։ Գերմանիա դարձած է կարգապահութեան կորիզ մը Եւրոպայի մէջ։ Առաջնորդը հսկայական աշխատանք թափեց, որպէսզի երկիրը երբեք չազդուի դրացիներու յիմարութիւններէն եւ սխալներէն։ Մենք չենք ուզեր մեր կուսակցութեան վարդապետութիւնը պարտադրել աշխարհի մնացեալ մասին։ Մեր վարդապետութիւնը արտածելի ապրանք չէ, պէտք է սպասել միայն ներսը։

Մենք չենք ցանկար երիտասարդ Գերմանիան պատկել ռազմական դափնիներով։ Մեր բանակը, ընդհ. պատերազմին մէջ, փառքի այնքան դափնիներ շահեցաւ, որ բաւական են ատոնք մէկ դարու համար։ Մենք պէտք չունինք մեր ժողովուրդին համակրանք մուրալու՝ արտաքին արկածախնդրութեանց մէջ նետուելով, վասնզի մենք ժողովրդականութիւն շահած ենք արդէն։

Գերման ժողովուրդը խաղաղութիւն կ'ուզէ, որովհետեւ պէտք ունի խաղաղութեան։ 29 մարտին մեր ժողովուրդը միահամուռ գնահատեց Առաջնորդին ընթացքը, երբ խաղաղութիւն կ'առաջարկէր Եւրոպայի։ Եւ ի՞նչ պատասխանեցին մեզի։ Իրաւագիտական բծախնդրութիւններ եւայլն եղան։ Սակայն մենք յոյս ունինք թէ պիտի յաջողինք օր մը աշխարհի ընդունիլ տալ խաղաղութեան մեր հրաւէրը, որովհետեւ աշխարհ պէտք ունի խաղաղութեան։

ՑԱՆՑԱՅԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Կիրակի եւ երկուշաբթի, ծերակոյտին մասնաւոր յանձնախումբը շարունակեց իր նիստերը, քննելով կառավարութեան ներկայացուցած ընկերային ծրագիրները։ Յանձնախումբը գրեթէ ամբողջութեամբ իւրացուց զանոնք։

Այսօր կէսօրէ վերջ ծերակոյտը պիտի վաւերացնէ կարճ վիճաբանութենէ մը վերջ։

*** Պոլսոյ մէջ ձերբակալուեցաւ լրտեսուհի Լիտիա Օսվալտ։

*** Վիէննայի Օփերային մէջ, ներկայացման մը պահուն, Նացիները գարշահոտ ռումբեր նետեցին եւ ներկայացումը մէկուկէս ժամ ընդհատուեցաւ։

*** Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Գերմանիոյ մէջ գոյութիւն ունի «Ռէօմի Վրէժխնդիրներու» անուն գաղտնի կազմակերպութիւն մը, որ Ռէօմի սպանութենէն ի վեր կը գործէ եւ ամէն ամիս գետին կը փռէ այն նացիները, որոնք հակառակ էին Ռէօմի եւ պատճառ եղան անոր սպանութեան։ Գաղտնի կազմակերպութիւնը իր զոհերուն վրայ կը դնէ R. R. տառերը, որոնք կը նշանակեն «Ռէօմի Վրէժխնդիրները»։ Գերման մամուլը լռութիւն կը պահէ այս սպանութիւններուն մասին։

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

ԽՄԲ.— Տ. Գագազով, Պելկրատի պուլկար ճախկին դեսպանը եւ ճախկին ճախարար, սկսած է հրատարակել Պալքան անուն պարբերաթերթը, որուն չորրորդ թիւէն կը թարգմանենք հետեւեալ յօդուածը.—

Նեղուցները, իրենց քաղաքական եւ տնտեսական մեծ նշանակութեան պատճառաւ, մարդկութիւնը զբաղեցուցած են անոր պատմական զարգացման նախաշրջաններէն սկսած: Հելլենական գաղութները, Հռոմէական գաւառները, Բիւզանդիոնը, Օսմանեան կայսրութիւնը, Ռուսիա, Անգլիա, Պալքանեան երկրատարր ազգերը. նոր Թուրքիան եւ սովետական Ռուսիան դարեր շարունակ ձգտած են իրենց ազդեցութեան տակ առնել Նեղուցները՝ շնորհիւ ստեղծուած վերջաձեւերուն, որոնց նպատակն է եղած ապահովել իրենց քաղաքական եւ տնտեսական շահերը:

1456ին, Թուրքիա գրաւեց Նեղուցները եւ անմիջապէս յետոյ, ըմբռնելով անոնց ռազմագիտական արժէքը, Մուհամմէտ Բ. զանոնք ամրացուց: Երեք դարեր շարունակ, Սեւ ծովու աւազանը Թրքական ծով մըն էր, ուր կը տարածուէր Թրքական սուլթաններուն բացարձակ գերիշխանութիւնը: Միայն այն ատեն, երբ Մեծն Պետրոս գրաւեց Կասպից ու Սեւ ծովեան ափունքը եւ ստեղծեց սեփական ռազմական եւ առեւտրական տորմիղ մը, Եւրոպայի նոր պատմութիւնը բացաւ Արեւելեան մեծ հարցին շրջանը, որ իր մէջ կ'ամփոփէր եւրոպական մէկ քանի մեծ պետութեանց ծայրայեղօրէն իրարու հակառակ քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային շահերը: Այդ ազգերուն համար, Նեղուցներու տիրապետութիւնը ոչ միայն հեղինակութեան, այլ եւ կենաց հարց մըն էր: Այլ խօսքով՝ քաղաքական եւ տնտեսական անկախութեան հարց մը:

Վերջին երեք դարերու ընթացքին, ռուսեւթուրք յարաբերութիւնները պատմութիւնն են անվերջ ձգտումին Ռուսիոյ՝ հասնելու Միջերկրական ծով եւ տարածելու իր առեւտուրն ու քաղաքական մեծ շահերը՝ եւրոպական եւ ասիական երկրամասերուն վրայ: Ռուսիոյ այս բնական ձգտումը իր դէմ գտաւ, ամէնէն առաջ, Բ. Դրան ընդդիմութիւնը: Ընդդիմութիւն մը, որ ջախջախուեցաւ Օրլովի կողմէ՝ Չեշմէի առջեւ եւ ռուսական զինուորներու յաղթական արշաւանքով 1774ին, Թուրքիոյ պարտադրելով Քիւչիւք Քայնարճայի դաշնագիրը, որ կ'ապահովէր ռուսական առեւտրական դանուրեան եւ Սեւ ծովեան տորմիղին ազատ անցքը Նեղուցներէն: Այս վարչաձեւը շարունակեց մինչեւ Լոնտոնի դաշնագրին ստորագրութիւնը (1841, յուլիս), ըստ որուն հինգ մեծ պետութիւնները — Աւստրիա, Անգլիա, Փրուսիա, Ռուսիա եւ Ֆրանսա — համաձայնեցան ճանչնալ պարտադիր փակումը Նեղուցներուն՝ պատերազմական նաւերուն առջեւ: Աւելի վերջ, իբրեւ հետեւանք ռուսական պարտութեան Ղրիմի մէջ, Փարիզի դաշնագիրը (1856) Ռուսիոյ կ'արգիլէր ոչ միայն զինուորական նաւեր անցընել Նեղուցներէն այլ եւ այդպիսիները ունենալ Սեւ ծովու մէջ: Այս ձեւով Սեւ ծովեան աւազանը չէզոքացուած էր: Նոր վարչաձեւին համաձայն ոչ մէկ պետութիւն չէր կարող հոն աւելի քան 10 թեթեւ ռազմանաւ ունենալ: 1870ին սակայն, Ռուսիա դրժեց այս վարչաձեւը, ըսելով թէ այլ եւս ինք չենթարկուիր փարիզեան դաշնագրի կապանքին, եւ կը սահմանափակէ Ռուսիոյ իշխանութիւնը Սեւ ծովու վրայ: Քանի մը ամիսներ վերջ, Լոնտոնի համաձայնութիւնը դէմ կեցաւ Ռուսիոյ ընթացքին. Եւրոպական պատերազմը երբ սկսաւ, Նեղուցները ենթակայ էին Լոնտոնեան համաձայնութեամբ հաստատուած վարչաձեւին:

Անգլիան, փափաքելով գլուխ հանել իր լուրջ մրցակիցին՝ Գերմանիոյ հետ, ինչպէս նաեւ իր կողմը քաշել Ռուսիան, վերջինին խոստացաւ Նեղուցներու տիրապետութիւնը Պոլսոյ հետ: Սովետական յեղափոխութիւնը եւ Ռուսիոյ ելքը համաձայնական շրջանակէն, զինքը զրկեցին տրուած խոստումէն: Թուրքիոյ ջախջախումէն վերջ, վերջինիս հարկադրեցին ստորագրել Սեւրի դաշնագիրը 1920 օգոստոս 10ին. Նեղուցներու նոր վարչաձեւը ազատ կը թողուր բոլոր տեսակի նաւերուն անցքը, Թուրքիոյ պարտադրելով միջազգային օրկան մը — Նեղուցներու Ցանձնախումբ,— դանուրեան Ցանձնախումբի ձեւով: Ան պիտի գործէր յանուն Ազգ. Դաշնակցութեան՝ շատ լայն, նոյն իսկ անսահման իրաւունքներով: Նեղուցներու յանձնախումբը պէտք էր կազմուէր բոլոր մեծ պետութեանց (բացի Գերմանիայէն) երկուական ներկայացուցիչներէն, իսկ Ցունաստան, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Թուրքիա մէկ մէկ ներկայացուցիչներով պիտի մասնակցէին անոր: Ցանձնախումբի անդամները ունէին դիւանագիտական բոլոր առանձնաշնորհները: Ան ունէր իր դրօշը, իր ոստիկանութիւնը եւն.: Փաստօրէն՝ Անգլիան կ'իշխէր անոր: Նոր վարչաձեւը իրաւունք կուտար՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ՝ Տարտանէլի, Մարմարայի և Վոսփորի մէջ ունենալ իրենց ցամաքային եւ ծովային ուժերը, նոյն իսկ անոնց արտօնուած էր գործադրել յանձնախումբին որոշումները:

Սեւրի դաշնագիրը Ցունաստանի կուտար Թրակիան: Քամալ փաշայի զինուորական հանճարը, սակայն, յունական ջախջախումը Փոքր Ասիոյ մէջ, եւ Ըսմէթ փաշայի դիւանագիտական արժանիքները երեք տարի վերջ անդրօ դարձուցին Սեւրի դաշնագիրը, անոր հետ նաեւ Նեղուցներու մասին տրուած որոշումը:

Լօզանի դաշնագրով, 1923 յուլիս 24, Թուրքիա կը յաջողէր բարելաւել իր միջազգային դիրքը, ինչպէս նաեւ Նեղուցներու վարչաձեւը: Ան ետ բացաւ այն կղզիները որոնք կը գտնուին Տարտանէլի առջեւ, բացի Սամոթրակէին եւ Լեմնոսէն: Առաւ նաեւ Արեւելեան Թրակիան եւ Կէլիպոլուն: Ասկէ զատ, Թուրքիա իրաւունք ստացաւ Նեղուցները կառավարելու, պահելով միջազգային այն հակակշիռն, որ ի գործ պիտի դրուէր ըստ Սեւրի դաշնագրին եւ նոր վարչաձեւը իրագործած էր բոլոր առեւտրական նաւերու ազատ անցքը: Պատերազմի առեն պիտի թոյլատրէր անցքը ռազմանաւերու եւ օդանաւերու, որոնք կը պատկանէին ոչ Սեւ ծովեան պետութեանց:

Անոնց ծովային նաւերու թիւն ու ուժը պէտք չէր որ աւելի ըլլար Սեւ ծովեան ամէնէնուժեղտորմիղէն: Պատերազմի առեն, երբ Թուրքիա կռուող կողմ ըլլար, թշնամի նաւեր չէին կրնար անցնիլ: Ազատ անցքերու-շումը իրականացնելու համար, ապազինուեցան Թրքական եւ յունական կղզիները որոնք կը գտնուէին Տարտանէլի առջեւ, ինչպէս նաեւ Կէլիպոլուն, Հար. Թրակիոյ մէկ մասը, Փոքր ասիական եզերքը՝ 20 քիլոմեթրով եւայլն: Թուրքիա իրաւունք ստացաւ պահակազօրք մը ունենալու, 15,000 հոգիէ բաղկացած, Պոլսոյ մէջ: Միջազգային տեսակէտով՝ Նեղուցներու այս կացութիւնը Թուրքիոյ գերիշխանութեան չէզոքացումն էր այն հողերուն վրայ որոնք իր ազգային սահմաններու մէջ կ'իյնային: Ահա թէ ինչու, վերջին հինգ տարիներու ընթացքին Էնկիւրիի կառավարութիւնը որ եւ է առիթ չփախցուց ընդգծելու համար իր ցանկութիւնը՝ Լօզանի դաշնագրի սահմանափակումէն ձերբազատելու մասին: Ան, պաշտպանելով իր տեսակէտը, կռթնած էր Սովետներուն հովանաւորութեան, որոնք, Նեղուցներու ներկայ իրաւակարգով իրենց Սեւ ծովեան շրջանները կը տեսնէին արեւմտեան - եւրոպական պետութեանց կողմէ վտանգուած վիճակի մէջ: Այս համոզումով էր որ Սովետները առաջին մերժեցին ճանչնալ Լօզանի դաշնագիրը եւ անոր կցել այն մասը որ Նեղուցներուն կը վերաբերէր: Եւրոպայի պատմութեան առաջին անգամ մըն ըլլալով ռուսական եւ թրքական շահերը կը նոյնանային: Երկու պետութեանց միջեւ գոյութիւն ունեցող զինակցութիւնը ստեղծեց շահերու ընդհանրականութիւն մը, թողլով որ Թուրք վարիչներու հետատեւութիւնն եւ դիւանագիտական կարողութիւնները կարենան գտնել յարմարագոյն րոպէն՝ Լօզանի դաշնագրին այդ մասին միակողմանի ժխտումին համար:

Մոնթրէօյի մէջ պիտի գումարուի ժողով մը, յունիս 22ին: Ան պիտի ընդունի ստեղծուած կացութիւն մը, ինչպէս Լոնտոնի Տարտանէլեան խորհրդաժողովը ժխտեց, 1871ին, այն դրժումը զոր ըրած էր Ռուսիան՝ Փարիզեան դաշնագրին նկատմամբ:

Նեղուցներու այժմու վարչաձեւին ժխտումը Թուրքիոյ համար շատ նշանակելի ու արժանապատուութեան խնդիր մըն է: Թուրքիան զրական եւ հետեւողական քաղաքականութեամբ մը վերջին տասնամեակի ընթացքին շատ բարելաւեց իր միջազգային դիրքը, ամրացուց իր պետական եկեւմուտքը, եւ կնքեց կարգ մը քաղաքական եւ զինուորական զինակցութիւններ, ինչպէս Ասիոյ, նոյնպէս եւ Եւրոպայի մէջ: Ֆրանսեւսովետ ուխտով, Թուրքիա կը մտնէ բարեկամական յարաբերութեան մը մէջ՝ Ֆրանսայի հետ, որուն խօսքը, Անգլիոյ խօսքին հետ, պիտի ըլլայ ամէնէն աւելի կշռողը՝ Մոնթրէօյի մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ, իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻՔԱՅԷՆ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ.— ԱՆՎԵՐՍԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ.— ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳԻՒՏ ՄԸ. (189 —1936).

Նախ քան նոր դահլիճին կազմութիւնը, Պելժիոյ թագաւորը անձնաբար խորհրդակցութեան հրաւիրեց բոլոր կուսակցութեանց պետերը, մէջն ըլլալով համայնավար կուսակցութեան վարիչը, Գ. Ժագմոթ, ինչ որ աննախընթաց դէպք մըն է Պելժիոյ նման արքայական երկրի մը մէջ:

Այդ նախնական խորհրդակցութիւններէն յետոյ, թագաւորը դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց նախկին նախարարապետ Գ. Վան Զէլանտի, որ քաջ ելեւմտագէտ մըն է, անկուսակցական եւ մաս չի կազմեր ոչ խորհրդարանին եւ ոչ ալ ծերակոյտին: Իր վարչապետութեան օրով բոլոր կուսակցութիւնները, մէջն ըլլալով նաեւ ընկերվարականները, մասնակցեցան նախորդ դահլիճին, որ բաղդատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ յաջողութիւն ձեռք բերաւ ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան բոլոր բոլոր մարզերուն մէջ:

Վան Զէլանտ նոյնպէս մերժելով իրեն յանձնուած պաշտօնը, թագաւորը դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց ընկերվարական վարիչին՝ Գ. Վանտէրվէլտի, նկատի առնելով որ վերջին ընտրութեանց հետեւանքով, ընկերվարականները թուական առաւելութիւն կը ներկայացնէին թէ Երեսփ. Ժողովին եւ թէ ծերակոյտին մէջ: Սակայն Գ. Վանտէրվէլտ, հակառակ իր բոլոր ջանքերուն, չյաջողեցաւ կազմել նոր դահլիճը, որով թագաւորը եղած թելադրութեանց անսալով, կրկին դիմեց Վան Զէլանտի, խնդրելով որ այս անգամ չմերժէ իրեն եղած առաջարկը, քանի որ կարեւոր կուսակցութեանց պետերը ջերմապէս փափաքող են իր ընտրութեան, եւ խոստունք, հաւատք ու վստահութիւն կը սնուցանեն իր մասին:

Վ. Զէլանտ ընդ առաջ երթալով ամէն կողմէ արտայայտուած բաղձանքներուն, առանձնաց նոր դահլիճին կազմութիւնը, որ պիտի կրէ «Ազգային Դահլիճ» անունը եւ որուն պիտի մասնակցին ընկերվարականները, կաթոլիկները եւ ազատականները:

Վերջին պահուն կը տեղեկանանք թէ արդէն կազմուած է դահլիճը, համաձայն վերոյիշեալ նախատեսութեան:

**8—10 օրէ ի վեր Անվէրսի նաւահանգիստին 12000ի մօտ բանուորները, համայնավարներու թելադրութեան տակ, գործադուլ հռչակեցին, յաւելեալ պահանջելով իրենց օրավարձերուն վրայ: Գործադուլին հետեւանքով նաւահանգիստի բոլոր գործառնութիւնները դադրեցան, եւ ներկայիս կատարեալ մեռելութիւն կը տիրէ Անվէրսի քաղաքին բոլոր մթերանոցներուն եւ աւազաններուն մէջ: Հանրակառքի բանուորները, ինչպէս նաեւ ինքնաշարժի վարիչները, ի նշան համերաշխութեան, մասնակցեցան գործադուլին: Բանթողները առէպ յարձակում կը գործեն աշխատող գործաւորներուն վրայ, եւ կը ստիպեն որ անոնք դադրեցնեն իրենց աշխատութիւնը: Ցաճախ ընդհարումներ տեղի կ'ունենան բանթողներու եւ ոստիկաններու միջեւ: Բանթողները իրենց շարքերուն առաջին գիծին վրայ կիներ ու աղջիկներ կը դնեն, ապէտզի ոստիկանները զգուշանան յարձակում գործել: Ձերբակալուած են բազմաթիւ խռովարարներ, որոնց մէջ կը գտնուի համայնավար կուսակցութեան հանրածանօթ վարիչը՝ Գ. Ժագմօթ: — Շոգենաւերէն կարելի չէ ապրանք հանել, եւ ոչ ալ ճամբորդներու կարասիներ փոխադրել:

Կառավարական շրջանակներու մէջ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ, նկատի առնելով որ Անվէրս պարէնի մթերման եւ վաճառման ամենակարեւոր կեդրոն մըն է: Կը վախցուի որ գործադուլին հետեւանքով, քիչ ատենէն Պրիւքսէլի մէջ սննդեղէնի պակասը զգալի ըլլայ.

Գործադուլը փոխանակ սահմանափակուելու, օրէ օր աւելի մեծ ծաւալ կը ստանայ:

*** Մայրաքաղաքին հիւսիսային ու հարաւային կայարաններու միացման գիծին վերաշինութեան աշխատութիւն կատարուած պեղումներու ատեն կարեւոր հնութիւն մը երեւան հանուեցաւ:

Ցիշեալ գիծին շինութիւնը սկսած էր ընդհ. պատերազմէն քանի մը տարի առաջ: Երբ պատերազմը ծագեցաւ, աշխատութիւնները ընդհատուեցան: Ասկէ ի վեր Երեսփ. Ժողովը քանիցս քննութեան առարկայ ըրաւ այդ մեծածախս ձեռնարկը, առանց որոշ եզրակացութեան մը յանգելու: Միւս կողմէ, Պրիւքսէլի քաղաքապետութիւնը, նկատի առնելով մայրաքաղաքին բարեկարգութիւնը, միշտ հակառակ արտայայտուեցաւ այդ ծրագրին իրականացման: Երկար տարիներու թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, վերջապէս անցեալ ամիս Երեսփ. Ժողովը ձայներու մեծամասնութեամբ որոշում տուաւ կրկին ձեռք առնել շինութիւնը, հակառակ անկէ առաջ գալիք նիւթական խոշոր զոհողութեանց:

Պրիւքսէլի երկու մեծ կայարաններուն միացման այդ գիծը պիտի հաստատուի երկաթեայ բարձրայիր սիւներու վրայ, եւ պիտի անցնի մայրաքաղաքին կեդրոնական մասէն, ինչ որ պետական գանձին ահռելի գումարներ պիտի արժէ, որովհետեւ պէտք է փլցնել շինուելիք գիծին վրայ գտնըւած բոլոր շէնքերը, եւ անոնց տէրերուն վճարել իրենց սեփական կալուածներուն ու հողերուն փոխարժէքը:

Պեղումներու ատեն տան մը գինիի մառանին տակէն հին դամբարան մը երեւան ելաւ, որ ճարտարապետական տեսակէտով իսկական հրաշալիք մը կը ներկայացնէ: Հռոմէական դարաշրջանի յատուկ չորս սիւներ իրարու միացած են կամարներով, որոնք կը յանգին արտաքին պատերուն եւ հաստատուած են կանթեղատախտակներու վրայ: Ամբողջութիւնը շինուած է ճերմակ քարերով: Դամբարանին երկայնութիւնը 22 մեթր է, լայնութիւնը 9,50 մեթր, եւ բարձրութիւնը 3,30 մեթր: Կը կարծուի թէ այդ դամբարանը սուրբի մը գերեզմանն է, եւ հնադարեան վանքի մը սեփականութիւնը կը կազմէր:

Հնագիտական այս կարեւոր գիւտը մեծ իրարանցում առաջ բերած է Պրիւքսէլի գիտական շրջանակներուն մէջ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

[illegible]

Ի ՊԷՏՍ ԶԵՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Կարդացի Թէքէեանի Ալիէին թարգմանածոյ Արարատը, Դարֆիի կողմէ թարգմանուած: Մենչեւ հետաքր Իրան տոհմիկ լեզուին այդքան հոյակապ կարողութիւնները հրճուանք, խնդում կը պատճառեն ալուր տարագիր Հայորդիներուն: Անմիջական տպոյթը կ'ունենայ մարդ թէ քաղաքական հանգամանքները որքան աննպաստ կ'ըլլան, Հայ լեզուին հոյլը այնքան շատ կ'ուռի: Այո՛ խմորում մը կայ կենսախայտ, հակասական պատկեր մը որ իր հայկին կը ցոլացնէ Եւրոպայէն Իրան, Պոլիսէն Պուլկարիա, Ռումանիա, Ռումանիա: Ալ խօսք չընենք Ամերիկաներուն, որոնց հիւսիսի երկրամասը մանաւանդ Հայ Եդեմ մը կը ծաղկազարդէ Հայրենիքին անդաստանին մէջ. Հիմի՞ էլ լռենք, եղբարք, հիմի՞ էլ Այս յանկերգն ալ պիտի գոռանք, միայն ողջ մնացէք..

Այսքան մը խանդ, այսքան մը խինդ ներել փիւրուն ջիգերուս, սիրելի Արազ: Այնքան ամուր քաշեցիր վերարկուէս, որ խորհեցայ թէ Զարխափանէն նոր ո՞չ մը տուացար արդեօք. Թէ Միսիթրայի շունչը Քասիսի վրայ այդքան պրկեց ջիգերդ: Համեցէ՛ Դանամ Թէհրանի Դարֆին:

Արարատի ընտիր բառբառին մէջ քանի մը սողուններ սպրդած էին Ի՞նչ է սա գլադիատորը: Հռոմէական պատմութեան մէկ գրուագին վրայ չի դառնար խնդիրը, սիրելի Դարֆի որ այսքան նախանձայոյզ ըլլաս՝ փոխանակ պարզ ըմբիշ, ըմբշամարտիկ, կամ սուսերամարտիկ հայաթուրմ բառերէն մին կամ միւսը գործածելու, գլադիատոր մը կը թխես, այսպէս այդքան վճիտ բառբառին մէջ. Ուրեմն, եթէ հոս Փարիզի մէջ ֆրանսերէն տպուած ըլլար Արարատը եւ թարգմանուէր, թարգմանիչը այդ գլադիատորին տեղ պիտի դնէր Կլատիաթէօռ, եւ իրաւամբ, կամ եթէ գերմաներէն թարգմանուէր՝ Կլատիաթօռ: Ո՞ւր կ'երթանք, սիրելիներ. Միանգամ ընդ միշտ գիտցէք որ եթէ խնդիրը մասնագիտական չէ, այսինքն եթէ, զոր օր. գլադիատորին ո՛վ կամ ի՛նչ ըլլալը հասկցնելու վրայ չէ, դուն պէտք է անոր համազօր հայերէնը գրես, միտքը գրես, քանի որ յատուկ անուն ալ չէ: Հռոմէական պատմութեան գլադիատորը չգիտցող հայ ազգամարդը ի՞նչ կը հասկնայ այդ պատմականօրէն իսկ այսօր՝ թաղւած բառին կիրառութիւնէն: Բոլոր թարգմանիչներուն կ'ուղղեմ այս եղբայրական կոչս, թէեւ հակիրճ, այլ սրտագին:

Բայց ուրիշ խեցիներ ալ կան Արարատի մէջ, իբրեւ նմոյշ ցուցադրելի ո՞վ է «Նեգրուհին» — Nègresse անջուշա—խափշիկ կին, սեւամորթուհի, որուն քովիկը կայ եւ Նեգրիկ — խափշիկ պատանեա՞կ արդեօք: Ամէն պարագայի մէջ Նեգրուհի, Նեգրիկ, գըրագիտասոր գէշ ադուցուած ապակիէ կտորներ են միւս ընդհանուր ընտիր խճանկարին մէջ — Թող սուրբ Դարֆի, գիտել տամ քեզի, թէ պիրամիդն ալ խորթ է Արարատին մաքուր արգանդին: Բուրգը չէ՞ բառը այդ կրակէ տողերուն խոհուն թարգմանութեան համար: Բուրգը նուիրականացած է Եգիպտոսի համար: Եթէ ուրիշ տեղ պէտք ըլլայ, ունինք նաեւ «յուրան» բառը նոյնանշան, յուրա-

---

ՄԻ ՃԱԿԱՏԻՑ ՄԻՒՍԸ

(ԷՋ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԷՍ)

Հայկական Լեգէոնը սկիզբ առեց 1916ին, որի կորիզը կազմում էին «Մուսա լերան քառասուն օրերուն» հերոսներէն 600 հոգի: Ապա Եգիպտոսի, Եւրոպայի, առաւելապէս Ամերիկայի հայ գաղութների կամաւորներից ու դաշնակից բանակի ձեռք բերած հայ փախստականներից ու գերիներից, որոնք եկան շարան - շարան եւ այդ թիւը բարձրացաւ 5000ի: Բանակատեղին էր Կիպրոս կղզին:

Դաշնակիցները եւ Հայ Ազգ. Միութիւնը ամէնքը մէկ մէկ սկսեցին այդ նուիրական գործին: Նախապէս զանազան նկատումներով մեր բանակը կոչուեց Արեւելեան Լեգէոն, որին պէտք է մասնակցէին Սուրիացիներն ու Հրեաները եւս: Առաջինները միայն երկու հարիւր զինուոր տուին, իսկ վերջինները ոչ մէկ հոգի: Զախում, չգիտէինք թէ գնդին ոսկին աւելի լաւ գործ էր տեսնում, քան կռւիր արիւնը.

Հայկական այդ արակիլի բանակը գաղափարական հողի վրայ կանգնած էր, եւ ձգտում էր մի սրբազան խալուի, որի շնորհիւ կարճ ժամանակում մեր բանակը իր օրինակելի կազմով եւ կարգապահութեամբ ամէնէն բծախնդիր զինուորական մասնագէտներիը հիացումին արժանացաւ: Բանակը գտնւում էր հայ եւ ֆրանսական զօրավարների հովանիին տակ, ֆրանսական մարզիչների հսկողութեան ներքեւ եւ ենթակայ ֆրանսական ընդհ. սպայակոյտին:

Մենք եւ մեր մարզիչները մարզակայանում եւ ռազմադաշտում տարում էինք եղբայրական սիրով ու քաղցրութեամբ, որովհետեւ միայն մէկ հետ գոյութիւն ունէր, մէկ ընդհանուր նպատակ, որին յանուն արդարութեան ու հաւասարութեան ձգտում էին դաշնակից բանակները, եւ այդ բանակի մի փոքրիկ մասնիկը կազմում էինք եւ մենք:

1918ի գարնան, վերջապէս հնչեց մեր երազած ժամը: Նկատումները վերացած էին եւ բանակը պաշտօնապէս որակուեց Հայկական լեգէոն, եւ ուղարկուեց դէպի ռազմաճակատ, (Պաղեստին), ուր կեդրոնացած էին անգլիւֆրանսական ուժերը, Անգլիացի Զօր. Ալէմպիի-անմիջական հրամանատարութեան տակ: Ծրագրուած էր վճռական հարուած մը տալ թշնամուն: Եւ Արարայի ռազմաճակատին վրայ մեր բանակը զետեղուեց ամէնէն վտանգաւոր ու պատասխանատու կէտին վրայ: Հայկ. Լեգէոնի նշանակէտն էր Արարայի բլուրը որ կազմում էր թշնամու կեդրոնը, եւ որ գերմանացի սպաներու հսկողութեան տակ ռազմագիտական ամենավերջին սիստեմով ամրացուած էր:

1918 սեպտեմբերին ամբողջ ճակատը ընդհանուր յարձակման անցաւ: Հայ զինուորը առանձնապէս գինովցած՝ ինկաւ թշնամու վրայ: Չորս ժամ վերջ մօտ 70 թանկագին զոհեր թողլով իր ետեւ, սուինամարտ մը վերջ Արարայի բլուրները ինկան իր ոտքերուն տակ: Ֆրանսեւհայկական եռագոյնները կողք կողքի ծփում էին Արարայի գլխաւոր բարձունքին վրայ: Եւ նոյն օրն իսկ, Զօր. Ալէմպին հրամանքով մը աւետեց Փարիզ Ազգ. Պատուիրակութեան, մեր փառաւոր յաղթանակը:

Հարուածը շեշտակի էր, եւ թշնամու պարտութիւնը կատարեալ: Դիմադրելու ոչ մի հնարաւորութիւն չունէր այլ եւս: Ու թշնամին փախաւ: Մենք կրնկակոխ հետապնդեցինք զինք մինչեւ Սուրիա եւ Կիլիկիա, արդէն այդ էր մեր նպատակակէտը, ինչպէս կ'երգէր մեր լեգէոնը, Ցանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա: Ցաղթական մտանք Կիլիկիա: Հայկ. Լեգէոնը ծարաւ էր, նա ցանկանում էր դեռ յառաջել. Բայց նոյեմբեր 11ին ընդհանուր զինադադարը եկաւ վերջ տալու յաղթական գործողութեան:

×

1919ի ապրիլին Ֆրանսական կառավարութիւնը զօրացրում, միաժամանակ նոր Կիլիկեան Լեգէոն կազմելու յայտարարութիւն ըրած էր, նկատի ունենալով որ «Հայկ. Լեգէոննի կազմութեան պայմանաժամը լրացած էր ինչպէս գրուած էր — Մենք, հայ կամաւորներս, ֆրանսական զինուորներս, ֆրանսական դրօշակին տակ պիտի կռուենք միմիայն թուրք դրօշին դէմ, մինչեւ համեւրոպական պատերազմը վերջանայ»: Լեգէոնի մէջ մնող իւրաքանչիւր զինուոր մէջ մնող պիտի ստորագրէր այդ պայմանաթուղթը, բժշկական քննութիւնից անցնելէ յետոյ:

Եւ պատերազմը վերջացած էր, փոքր ազգերու ազատագրման բախտորոշ ժամը հնչած: Մէկ խօսքով պատմական «Հարիսայի կաթսան» դրուած էր կանանչ սեղանին վրայ, եւ յաղթական ու պարտուած ազգերու ներկայացուցիչները թեւերը վեր քաշած՝ բոլորուած էին այդ նշովեալ սեղանին շուրջ, իւրաքանչիւրը իրեն ինկած բաժինը պիտի ստանար, որքան կարող էր վերցնել իր «երկաթէ շերեփով»: Մեր կողմէ այս անգամ Ազգ. Պատուիրակութիւնը պիտի ներկայանար իր փոքրիկ «երկաթէ դգալով» ու պիտի խօսէր յանուն մեր բանակին, որ առատ արիւն թափեց:

Միւս կողմից Ֆրանս. կառավարութիւնը, առաջնորդուելով անշուշտ իր սեփական շահերով, յատուկ մէջ տեղ դրած էր իր տեսակէտը: «Զօրացրւում, իսկ ցանկացողները կարող են մնալ նոր լեգէոնին մէջ նոր պայմաններով»: Այսպէսով Ֆրանսական կառավարութիւնը վերջակէտ էր դնում այն միակ կռուանին որի անունից պիտի խօսէր մեր Ազգ. Պատուիրակութիւնը: Եւ ինչո՞ւ յանկարծ այսպէս Որովհետեւ Ազգ. Պատուիրակութիւնը ցանկանում էր ամերիկեան հովանաւորութեան:

Այսպէս, ուրեմն, բառին լայն իմաստով մեզ համար ստեղծուած էր անորոշ ու տարտամ յոյսերով օրօւող կացութիւն մը: Մենք մինակ ձգուած էինք մեր բախտին: Մեզ համար որոշ տեսակէտ մը չկար: Մենք ինքնագլուխ ի հարկէ ոչինչ չէինք կարող անել: Իսկ մեր իսկական տէրը Ազգ. Պատուիրակութիւնը, որից կը սպասէինք որոշ թելադրութիւն, ըստ երեւոյթին նա էլ զբաղւած էր իր ծրագիրներով, իր հոգերով, որով մեզ համար ստեղծուած էր անել մի կացութիւն: Մնա՞լ զէնքի տակ թէ զինաթափ ըլլալ եւ հեռանալ: Ահա ծանրակշիռ հարց մը, որ գիշեր-ցերեկ տանջում էր ամենայնիս զինուորի ուղեղն անգամ:

ՏՈՔԹ. Կ. ԳԱՐՈՒՆԻ
(Շար.)

(1)

...ներ, բրգամեծ։ Հայ կապարճը, գի-...ը աղքատ չէ, հաւատացէ՛ք։ Եթէ աղքատ ըլլար, ո՞ւրկէց պիտի ...թայիթէին իրենց զէնն ու զարդը, ...ց տեգն ու աշտէն, այնքան հա-...րմիկ հերոսներ։

...յատուն կը նշանակէ հաստա-...տահղծել։ Արմատականն է հաստ ...ամարմատ, հաստատպինդ։ Կայ ...յաճախադէպ, հաստուած, որ ...նշանակէ ստեղծուած, արարած, ...ածիչ՝ ստեղծող, Աստուած։ Կայ ...հաստեալ, որ կը նշանակէ խմո-...դէն, իբր եկած հաստատուած ա-...էն։ Այս hաստել բայը կուսայ ...մեզի ատրիՖ (առանց հի), ոյժ, ...ատռեւոր, զօրաւոր — Երյուել՝ ...ել, ստեղծել, որմէ կերտող, քեր-...ող poète յունարէն կը նշանակէ չի-...ել, ստեղծել։ Բանաստեղծները ինչ ...էն որ։ — Ուղղ մասնիկը կ'երեւի ...ջուգե — հրամեշտ, գալեշտ, հեշտ, ...երեւելտ (ընչացք, պետ), կերպով ...ոնաւէ լեպեշտի (անամօթ, աներես) ...շտ (ուռեցք, պալար)։

...մանաւանդ կրկնութեան բառեր ...իրենց նշանակած առարկանե-...կամ՝ ենթականերուն բնական ...յնը կամ գրեթէ բնական ձայնը ...ակաւելի՝— դղջիւն (ջուրի), ...(ձայն ջուրի), մրմջիւն (մի-...պալ, մռնչել, մլաւել, կոզկո-...հաչել, մնչել, մրմռնջ, տրտունջ ...) և աւելի քան 20ական դեռ ...հաչալ, թլկալ, սուլել, չաչել, ...խանչել, վնվնկալ, պայթել, ճռ-...ել, գեղգեղել, ճռալ, ճողփիւն, ...(ոսկի ձայն, զրնգիւն), ո-...ում, դոռում, բղաւել, լափել, ...թինդ, տրոփ, պոռոչ, զռոյթ, ...կոփել, քրթմնջիւն, դամ-... (արձաններուն, այսինքն պղինձ ...(արձ) չինատակարանններուն հա-...ձայնը, արձագանգ, գանգ ար-...ներու), ղօլալ (ջուր)։ Կը խոր-...թէ բոլոր այս օրինակներուն ու-...մեր հնաւորքիները այլ եւս ...մոռնալիք չունին նմանաձայն-...թիւն։

Սիրելի Արազ, թոյլ տուր թարգման-...թեան օրինակով մը վերջացնեմ ...օր իմ աշխատութիւնս։— Մեր ...ացնելները գիտեն, թէ հայերէն ...ն սքանչելի գործիք մըն է թարգ-...ու համար տսար լեզուէ ամէնէն ...արին հասուածները, բաւական է ...գործիքը շարժելու, թոյլ կամ ...ն բանելու վարժութիւնը պահ-...։ Թերեւլիք օրինակս շատ թեթեւ է, ...կրնայ բացատրել միտքս։ Գ. ...Գլուժ իր վերջին մէկ ճառին ...(Սոյ Վակրամ) հակառակորդնե-...կողմէ կասկածուած մեքենայու-...թիւններուն, խաղերուն, ձեռղակներ-...վրայ խօսելով, բսաւ։—Il y a des hommes qui pensent que par de petits moyens on peut arrêter les grandes choses. Այս հատուածին մէջ petits ի՞նչ պիտի թարգմանենք որ բանախօսին միտքը ...յերենով հասկցնենք եւ, ի գովեստ ...ի փառս մեր լեզուին, աւելի խօ-...ն եւ աւելի տիրական ըլլայով։ Ը-...ք, տեսնեմ, եթէ կը հաճիք։ Փոքր ...մ պզտիկը բնաւ այդ միտքը չի ...ատարեր հայերէնով։ Ընդհակառա-...ն, կարելի է ըսել — ուրիշ տեսա-...ով — որ մարդ, զոր օրինակ, պզ-...կ (կամ փոքր) միջոցներով կրնայ ...գործեր տեսնել։ Փոքրը կամ ...զտիկը, այսպէս, առաւձղական ի-...աստ ունի։ Ուստի հոս ալ է. Գլուժին ...միտքը տուած կ'ըլլանք, երբ վերի ...րանսերէն հատուածին par des petits moyensը թարգմանենք — փոքրո-գի (կամ ճղճիմ) միջոցներով։ Ինչ որ արդէն Ֆրանսացին հասկցաւ։ Un petit homme պէտք է ճղճիմ (կամ փոքրոգի) մարդ թարգմանել, un homme petit — կարճ, կարճահասակ մարդ։

Այս է պատճառը որ մեր նախնիք Հինգերորդ Դարուն, շնորհիւ հայ լեզուին ճկուն ու ճոխ կառուցուածքին եւ բարեխառնութեան, կրցան Ս. Գիրքին թարգմանութիւնը «Թագուհի Թարգմանութեանց» հռչակել տալ եւ Բագրատունին ու Չիլմինդ բնագիր-ներէն աւելի գեղեցիկ ու բարձր ոճով թարգմանութիւններ տուին։ Թարգմանած ու թարգմանուած լեզուներուն հիմնական ծանօթութիւններուն շնորհիւ։

Արդեօք շա՞տ քիչ է մեր մէջ այս օրինակներուն հետեւողներուն թիւը։ — Բաջալերութի՞ւն։

ՏԱՐԱԶ

ԽՄԲ.— Մենք եւս Թէհրանի Ալիքէն առնելով՝ արտատպեցինք այն գեղեցիկ քերթուածը, զոր գրած էր պարսիկ մտաւորական մը։ Սակայն յարմար նկատեցինք ոչ միայն սրբագրել այն խորթութիւնները, որոնց կ'ակնարկէ Տարազ, այլ եւ բնագիրն ունենալով մեր առջեւ, կատարեցինք տեղական բարեփոխութիւն մը։

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

«Յառաջ»ի մէջ էի պէտս զարգացեալ» խորագիրով եւ «Տարազ» ստորագրութեամբ պարբերաբար երեւցած գրուցատրութիւնները, որոնք այնքան ախորժով ու հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին բոլոր ընթերցողներուն կողմէ անխտիր, կը թելադրեն առաջարկ մը ներկայացնել խմբագրութեանդ. «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ հարց-պատասխանի ձեւով մասնաւոր բաժին մը յատկացնել այն ընթերցողներուն համար, որոնք կը փափաքին լուսաբանութիւններ ստանալ քերականական ինչ ինչ կանոններու, բառերու ծագումին, կազմութեան, ածանցումներու եւ ուրիշ հարցերու մասին, որոնք անշուշտ ունին մեր լեզուին հետ։

Նկատի առնելով հայերէն լեզուի մէջ «Տարազ»ի ունեցած խորունկ հմտութիւնն ու անվիճելի կարողութիւնը, անկեղծ ենք թէ մեր հայագէտ բարեկամ՝ Գ. Եր. Տէր Անդրէասեան հաճոյքով պիտի ուզէ պատասխանել իրեն ուղղուած բոլոր հարցումներուն, առով պիտի օգտուին թէ ենթակաները եւ թէ «Յառաջ»ի ընթերցողները, ըլլան անոնք զարգացեալ կամ ոչ։

Հ. Տ. Ո.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱԽԸ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

«Մանչէսթըր Կարտիէն»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը գրէ.—

Իտալիա կը շարունակէ Թուրքիոյ գլխաւոր մտահոգութիւնը մնալ,— ու հիմա աւելի շատ, քան վերջին քաղաքական եւ զինուորական դէպքերէն առաջ։ Եւ իրապէս, բացի Ռուսերէն, Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան կազմութեան մէջ ոչ ոք նկատի առած է այդ, որքան Իտալացիք։ Թուրքիոյ սպառազինումը, անոր ինքնարար տնտեսութիւնը եւ արտաքին քաղաքականութիւնը պէտք չէ ըմբռնել ամբողջովին իբրեւ խաղալական ուժին արդիւնքը, այլ՝ անոնք նախաձեռնուած տարրերն էին Թուրքիոյ անցեալի եւ այժմու քաղաքականութեան։

Համէջական կայսրութեան վերանորոգման եւ Միջերկրականի մէջ հռոմէական տիրապետութեան քարոզութիւնը կրնայ արթնցնել իտալական կորովը, բայց, առիկա Թուրքերը կը մղէ յիշելու, թէ Անատոլուն, որ նախնական շրջաններուն մաս կը կազմէր հռոմէական կայսրութեան, վերջին տարիներուն իտալական գաղթավայրերուն մէջ չէ՛ր։ Մուսոլինի որքան շատ կը խօսի Միջերկրական ծովու մասին, Թուրքերը այնքան շատ կը խորհին ազգային պաշտպանութեան համար։ Անոնք տրամադրուած են խորհելու Անատոլուի մասին՝ նոյն իսկ այն ատեն, երբ Մուսոլինի ի նկատի ունի Եթովպիան։ Թերեւս Մուսոլինի անկեղծ է երբ կ'ընդգծէ իր խաղաղասիրական տրամադրութիւնները, բայց Թուրքերը մոռցած չեն իտալական ծրագիրը, եւ պահանջը, պատերազմէն վերջ, Անատոլուի մասին, հոն հաստատուելու համար։ Այդ պատճառաւ ալ չեն հաւատար անոր։

Թուրքիա հակառակ անոր որ զօրաւորներով կը կառավարուի, գիտէ թէ խաղաղութենէն աւելի շատ պիտի շահի քան պատերազմէն։ Բայց, որովհետեւ իր ղեկավարները զօրաւորներ են, ան կատարելապէս կը գիտակցի պատերազմէն զգլխ վտանգին ու որոշած է պատրաստ ըլլալ անոր համար։ Պատրաստութեան տարր մը եղաւ, 1933ին, երկաթուղային ռազմագիտական ձեւով, Անատոլիա-Աֆիոն-Գարահիսար գիծը, որ հաստատուած է Միջերկրականը Սեւ ծովուն միացնող գիծով մը, զինուորներու արագ փոխադրութեան համար։

Զինուորական պիւտճէն, որ իջած էր 65 միլիոնէն (1929) 40 միլիոնի (1932ին), անկէ ի վեր տեւապէս կը բարձրանայ։ Լուրջ ուշադրութիւն դարձուած է երկրի բնակչութեան յաւելումին։ Պալքաններէն գաղթող Թուրքերը կը տեղաւորուին Թրակիա եւ Անատոլու, իսկ օրէնք մը որ 1932ին պատրաստուած էր եւ քուէարկուեցաւ 1934ին, կառավարութեան իրաւունք կուտայ ժողովուրդին բռնակումը փոփոխման ենթարկել՝ բառ անոնց ազգային ծագումներուն, մասնաւորապէս ռազմագիտական գիծերուն վրայ։

Առաջին եւ երկրորդ հնգամեայ ծրագիրները հեա ցոյց կուտան այն ոգորումը, բառ որուն, պատերազմի շրջանին, երկիրը պէտք է ըլլայ անկախ՝ անհրաժեշտ նիւթերու բոլոր արտաքին աղբիւրներէն։ Իսկ այն օրէն ասդին, երբ Իտալիա բացայայտօրէն կ'արտայայտէ իր հաւատքը ուժին՝ փոխան գործակցութեան ու այդ ուղղութեամբ իրեն կը հետեւին ուրիշ պետութիւններ, Թուրքիա կը դիմէ շրջանային դաշնագիրներուն, փոքր պետութեանց պաշտպանողական խմբաւորման, եւ Ազգ. Դաշնակցութեան ներքեւ ընդհանուր ապահովութեան դրութիւններուն։

Երբ Եթովպիոյ պատերազմը սկսաւ, Թուրքիա ունէր թեթեւացումի ընդհ. զգացում մը, խորհելով որ Մուսոլինի յարձակումը ուղղուած չէ ուրիշ երկրի, եւ նոյնպէս որոշ հետաքրքրութիւն մը՝ ի մասին այն փորձութեան որ պիտի ըլլար Ազգ. Դաշնակցութեան ուժին համար։ Ազգ. Դաշնակցութեան հանդէպ Թուրքիոյ հաւատքը ուժգնօրէն խախտած է։ Ան, ամէն առթէ աւելի հիմա իր յոյսը դրած է սեփական ուժին, պաշտպանուելու համար քինամիէն։

Եւ որովհետեւ դոյութիւն ունէր այն վտանգը թէ նեղուցները կրնան յարձակման ճնշման ենթարկուիլ, Թուրքիա նկատելի շրջահայեցութեամբ եւ ժամանակակցութեամբ մը բարձրացուց նեղուցներու ամրացման խնդիրը, ու ձեռք ձգեց շահագրգռուող պետութեանց համաձայնութիւնը՝ համաձայնագրին խաղաղ փոփոխման մասին։

Քաղաքականօրէն հոն ի գործ կը դնէ իր ամբողջ ազդեցութիւնը՝ Պալքանեան Ուխտը իրականութիւն դարձնելու համար։ Այդ նպատակին համար, ան համաձայնած է ուխտին նըկատմամբ Ցանկատանի պարտաւորութիւնները սահմանափակել, բայց փորձած չէ իր ուժը ի սպաս դնել՝ Պալքաններու խաղաղութեան ի նըպաստ։ Ան կը յուսայ նաեւ Պուլկարիա առնել համաձայնութեան մէջ։ Համաձայնութեան սահմանումը ոչ նըւազ յաջող արդիւնք էր մասնակի ազդեցութեան, զոր Իտալիա կը ջանար ի գործ դնել Թեսալիոյին վրայ։ Համաձայնութեան շարունակումը, հակառակ ատեն ատեն երեւան եկող չարհերու հակադրութեանց, ապահովուած է նոյն իսկ այն անհանգստութեան շնորհիւ՝ որ ստեղծուած է իտալահպատակ վերջին դաշնագրէն, ինչպէս նաեւ այն նախատանութիւններէն, որոնք երեւան եկան Մուսոլինիի յաւակնութեանց մէջ՝ Եթովպիոյ վրայ իտալական յաղթանակով։

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԴԱՏԸ

Պոլսոյ հայերէն թերթերը կը գրեն թէ իրաւական Դ. Առաւոնին ատենի լսումնակութեամբ 180.000 ոսկիի հատուցման դատը, զոր քաղաքապետութիւնը բացած է պատրիարքին եւ հոգաբարձուներուն դէմ։ Նախորդ նիստին՝ դատարանը որոշած էր քաղաքապետութեան փորձագէտներուն հարցնել թէ ի՞նչ հիմերու վրայ արժեցուցուած ցոյց կուտան Բանկալթիի գերեզմանատան հողը։ Կարդացուեցաւ եկած պատասխանը, որով փորձագէտները կը յայտնեն թէ նկատի առած են նոյն հողին գինքը, նման հողերու համեմատական արժէքը եւ ընթացիկ գինը։

Պատրիարքին եւ երաշխաւորներուն փոխանորդը՝ Համտի Հալիմ, գիտել տուաւ.— Տեղեկագիրը որոշակի կը յայտնէ թէ հողին արժեցրկումը, ե-թէ գոյութիւն ունի իսկ, հետեւանքն է գիներու նուազման եւ ոչ թէ կանխարգել միջոցին

Քաղաքապետութեան փոխանորդը պատասխանեց թէ տեղեկագիրը այդ տեսակ բան մը չըսեր։ «Այս դատը բացուած ժամանակ, բան թէ այս խնդիրը պիտի երկարի, հողին գինը պիտի իյնայ եւ այն ժամանակ պիտի պահանջենք մեր վնասը։ Այդ, հիմա եկած է ժամանակը այդ պահանջը ընելու»։

Համտի Հալիմ.— Վնաս կ'ըսեն, մինչդեռ ճշդուած որ եւ է վնաս չըկայ։ Որովհետեւ գիներու նուազումը որուն վրայ հիմնուած է իրենց ամբողջ փաստարկութիւնը, կայուն բան մը չէ, եւ գինները վաղը կրնան բարձրանալ։ Այն ատեն ալ քաղաքապետութիւնը մեզի պիտի վերադարձնէ՞ աւելի մասը … Այդ հողին իրական արժէքը կրնայ ճշդուիլ միայն այն ատեն, երբ կը ծախուի, իսկ հիմա ոչ ծախող կայ, ոչ ալ գնող։

Ցաւոք, եթէ նոյն իսկ կանխարգել...

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— . —

«Հայրենիք» կը գրէ այս խորագրին տակ (4 յունիս).—

Ինչպէս հաղորդեցին հեռագիրները, Ստալինի նախագահութեամբ գործող յանձնախումբը աւարտած է Խորհ. Միութեան նոր սահմանադրութեան նախագիծը։

Մոսկուայի մէջ մշակուած այդ նոր սահմանադրութիւնը կը պարունակէ երեք հիմնական փոփոխութիւններ.—

Առաջին՝ խորհուրդներու ընտրութիւնները այսուհետեւ պիտի ըլլան ոչ թէ ձեռքեր բարձրացնելով, այլ գաղտնի քուէարկութեամբ։

Երկրորդ՝ պիտի վերանայ մինչեւ այժմ գոյութիւն ունեցող տարբերութիւնը գիւղացիներու եւ քաղաքի գործաւորներու ընտրական իրաւունքներու միջեւ. մինչ հին սահմանադրութեամբ քաղաքի գործաւորներու ամէն 25.000ը մէկ պատգամաւոր ընտրելու իրաւունք ունէին, իսկ գիւղացիներու 125.000ը միայն կրնային ընտրել մէկ պատգամաւոր, այժմ նոր սահմանադրութիւնը կը հաւասարեցնէ երկու դասակարգերու ընտրական իրաւունքներն ալ։

Երրորդ՝ ընտրութիւնները այսուհետեւ պէտք է ըլլան ուղղակի եւ ոչ թէ անուղղակի կերպով, ինչպէս որ եղած է ցարդ։

Այս երեք փոփոխութիւններն ալ անկասկած խիստ գնահատելի յառաջդիմութիւն մը պէտք է նկատուէին ժողովրդապետութեան տեսակէտով, եթէ միայն նոր միջոցներ չըլլային քօղարկելու համար բռնապետական բնոյթը այն կարգերուն, որոնք խորհրդային անունը կը կրեն։ Ստալին, պարզապէս խորհրդային պետական շէնքին տեսքն է միայն որ կ'անէ փոխել՝ առանց անոր ներքին փոխելու ամենապզտիկ իսկ չափով։ Որոշ է, որ նոր սահմանադրութիւնը մազաչափ անգամ չի փոխեր եւ չպիտի փոխէ այն հիմնական փաստը, որ Խ. Միութեան մէջ իրական իշխանութիւնը կը պատկանի ոչ թէ ընտրովի Խորհուրդներուն, այլ համայնավար (բոլշեւիկ) կուսակցութեան օրգաններուն, որոնք իրենց հերթին հլու հընազանդութեամբ կը կատարեն Ստալինի հրամանները.

Արդ՝ ի՞նչ արժէք ունի ժողովրդապետական կարգերու ուղղութեամբ կատարելագործել Խորհուրդներու ընտրութիւնը, երբ այդ խորհուրդները զրկուած պիտի մնան իրական իշխանութենէ եւ պիտի շարունակեն սարկօրէն ենթարկուիլ Ստալինի միահեծան կամքին։

Ահա թէ ինչու կարելի չէ կասկածել, որ խորհրդային նոր սահմանադրութիւնը, երբ ի զօրու դառնայ, առաջուընէ աւելի ինքնավարութիւն պիտի չտայ ժողովուրդին։ Խօսքի, մամուլի, խղճի, ժողովներու, կազմակերպման ազատութենէն ժողովուրդը առաջուան նման զուրկ պիտի մնայ բացարձակապէս։

Ինչպէս ըսած ենք ուրիշ առթիւներով ալ, պատերազմի վախն է որ կը ստիպէ Ստալինը եւ իր գործակիցները ձեւական, խարուսիկ քաղաքական զիջումներ ընելու ժողովուրդին։ Եւ միմիայն խոհերն են միայն, որ թէ Խորհ. Միութեան սահմաններու եւ թէ արտասահմանի մէջ կը հաւատան թէ Մոսկուայի նոր սահմանադրութիւնը իրապէս կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի առաջ բերէ։

միջոցը ըլլայ արժէքի անկման պատճառը, դատարանն է որ ըրած է այդ կարգադրութիւնը, իբրեւ քաղաքային օրէնքին տուած մէկ իրաւունքը։

Դատարանը որոշեց քննել փորձագէտներուն տեղեկագիրը եւ երկու կողմին խօսածները, եւ դատին շարունակութիւնը յետաձգեց Ցունիս 24ին.

ՔԽՐՈՋՈՒԹԻՒՆ ԸՆՈՂ ՄԷՏԼ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓԱԿՈՒԻՆ

Կրթական գործավարութիւնը կուսակալութեանց շրջաբերական մը ղրկելով հրահանգած է որ իսկոյն փակուին այն օտար դպրոցները, որոնք կրօնական եւ քաղաքական քարոզութիւն կը կատարեն, եւ այս պարագան կը ստուգուի քննութեամբ։

Իսկոյն պիտի փակուի Իսթանպուլի Սէն Պրնուա դպրոցը, երբ ստուգուի թէ գիները մաքսանենգութիւն կատարած է։

ՖՐԱՆՍ. ԹՈՒՐԻԶՄԻՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Կլիմայաբուժութեան, բնաբուժութեան, զբօսաշրջաններու քաջալերութեան Կեդրոնին մէջ վերջերս տեղի ունեցաւ ժողով մը, ուր հրաւիրուած էին մամուլի ներկայացուցիչները գործակցելու համար Ֆրանսական թուրիզմի գործունէութեան եւ փրոփականտին։ Այնտեղ մեզի ցոյց տրուեցաւ արտաքին ընդունելութիւն մը, մեզ պատուելով Ֆրանսայի ամէնէն հին գիներով։

Կեդրոնին նախագահը, Ամեռէ Թուրոյէէ, եւ զբօսաշրջաններու ընդհ. վարիչը, Ռոյան Մարսէլ, խօսք առնելով ներկայացուցին այն շահը, որ երկիրը կը ստանայ հարիւրին 20 համեմատութեամբ։ Այդ պահանջն գալով է որ 1935ին հիմը դրուեցաւ զբօսաշրջաններու ընդհ. տեսչութեան։ Այս կազմակերպութիւնը կը գտնուի պետութեան հովանաւորութեան տակ, ունի հինգ միլիոն ֆրանք դրամագլուխ, ճանչցուած է իբրեւ հանրօգուտ ձեռնարկ 27 դեկտ. 1935 թուակիր հրովարտակով մը։ Նպատակ ունի միացնել բոլոր ձեռնարկներն ու ընկերակցութիւնները, զարգացնելու համար թուրիզմը Ֆրանսայի մէջ։

Կեդր. Վարչութիւնը կը բաղկանայ 30 անդամներէ, որ իր մէջէն կ'ընտրէ գործադիր մարմին մը մէկ տարուան պայմանաժամով։

Ներկայիս թուրիզմը ընկերային երեւոյթ մըն է։ Ապագային թուրիզմը պիտի դառնայ զանգուածային, աշխատաւոր դասակարգին զբօսանքի կազմակերպութեան մէջ գրաւելով կարեւոր տեղ մը։

Թուրիզմը պէտք է զարգանայ աշխարհագրական, քաղաքական եւ մարդկային գործակցութեամբ մը, որովհետեւ իրար սիրելու համար պէտք է ճանչնալ իրար։

Մամուլի ներկայացուցիչներուն երէցը, միաժամանակ վարիչը անգլիական թուրիզմին, Գ. Հօլ, որ ինք պատմեց իր ճամբորդութիւնը Կովկասի, Հայաստանի եւ Իրանի մէջ, փոխեցին իր ճառը ապարանց Անգլիոյ թագաւորին մէկ խօսքով, զոր կ'ուզէր կրկնել այստեղ.— «Թուրիզմը պէտք չէ ունենայ միայն մէկ ուղղութիւն»։

ՆԵԼԼԻ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՕՐԹՕՆԸ (27)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Մանկութեան շրջանին, Եւգինէի համար Վարդանը փոքր եղբայր մըն էր պարզապէս։ Երկու տարով մեծ ըլլալու պարագան բաւական արդարացուցիչ հիմ մըն էր թեւարկելու փոքր եղբայրը։ Տարիներու ընթացքին սակայն, հետզհետէ հասունցող ու կազմաւորող փոքր եղբայրը դարձած սրտակից եւ համախոհ ընկեր մը։ Չէ՛, գրեթէ անմեղական գաղտնիք մը չէին ունեցած որ իրարու չյայտնէին, բաժնած էին այն ամէնը՝ ինչ որ նորահաս երիտասարդութիւն մը իր հետը կը բերէ։

Այս էր պատճառը, որ երբ Եւգինէն կարդած որտով դուրս կուգար ննջարանէն, հագիւ արցունքները զսպելու կարող, Վարդանը խղճահարուած՝ որ ակամայ վիրաւորեց զայն, սրտով մօտեցաւ քրոջը.

— Չէ, Եւգին ջան, մնացիր … կարծեմ, այսպէս աւելի լաւ է,— ու իր թեւերուն մէջ գրկելով գիւանի վրայ նստեցուց դէմ դիմաց հօրը, որ արդէն բոլորովին զարմացած, անհամբեր կը սպասէր բացատրութեան մը։ Այս ի՞նչ նորելուկ ձեւականութիւններ են։

— Է՛, յետո՞յ … չխօսի՞ս …

— Հա՛յր,— ցած ձայնով մը սկսաւ Վարդանը, որ չէր գիտեր ի՞նչպէս սկսել,— հա՛յր, սենեակիս մէջ հիւր մը ունիմ …

Հայր ու աղջիկ կարծես հիասթափուած՝ իրարու նայեցան։ Պատրաստուեր էին լսել անակնկալ նորութիւն մը … Եւ ահա թէ ինչ։ Այնքան խորհրդաւորութենէ վերջ, տղու յայտնութիւնը բոլորովին անիմաստ կը թուէր։ Եթէ այդպէս, ուրեմն ի՞նչ անսովոր բան կար եղածին մէջ։ Չէ՞ որ Վարդանի տուն մինչև ալ եկող գացող ընկերներ անպակաս էին։

— Ցէ՛, լա՛ւ, ի՞նչ կայ որ, ընկեր տղայ մը անշուշտ … Այդ որքա՞ն երկար էր յառաջաբանդ, սիրելիս … Ձեզ հասկնար թէ ի՞նչ է պատահեր քեզ այս գիշեր … Ընկեր տղայ մը, չէ՞ …

Ու հայրը փորձեց իբրեւ թէ ծիծաղիլ, ինքն ալ չհասկնալով սակայն, թէ ի՞նչո՞ւ ներքուստ անհանգիստ էր։ Չլինի՞ թէ առէկ լուրջ բան մը կայ թաքնուած տղու անմեղ խօսքերուն տակ։

— Անշուշտ, ընկեր տղայ մը,— կրկնեց հայրը՝ սրտի խորքէն հաստատած սակայն որ այդպէս չէ.— հը՞, Վարդան …

— Ընկեր տղա՞յ մը … այո՛, ընկեր տղայ մը,— ատամնաւորելով պատասխանեց Վարդանը, որ կրթնած բարձին՝ ծալին հետ կը խաղար անգիտակցօրէն, աչքերը սեւեռած գորգի նաշխերուն.— անշուշտ ընկեր մը … այսինքն՝ մեծ ընկեր մը … ինչպէս ըսեմ, ծանօթ անուն մը … որուն միայն այսօր հանդիպեցայ,— վարանած կը կմկմար ան՝ միաժամանակ դգալով որ տուած բացատրութիւնը թենճակի ձեւ առաւ։

Այդ անախորժ դիտակցութիւնը աւելի եւս չփոթեց զինք։ Սրտանց զգուշ էր ինքնիրմէ, որ հարազատներուն հանդէպ առողջականին պէս անկեղծ չեղաւ։ Նոյն ինկած մարդու մը նըման, որ փախուստի միջոց չունի այլ եւս, գլուխը վերցուց եւ առանց պատ պատ իյնալու ուղղակի հօրը նայելով ըսաւ.

— Կը ցաւիմ, որ անկեղծ չեղայ քեզի հետ։ Ճշմարտութիւնը այն է, որ այս պահուս իմ սենեակիս մէջ կը գտնուի սպիտակ յայտնի փախստական մը։

Առանց ժամանակ տալու, որ հայրն ու քոյրը սթափին անսպասելի նորութեան ձգած ապշութենէն, Վարդանը արագ արագ պատմեց այդ երեկոյեան պատահած դէպքը ամբողջ մանրամասնութեամբ։

— Իմ, իմ տա՞նս …

Հայրը չկրցաւ շարունակել բանը։ Զարմանքէն ու մանաւանդ զգացած սարսափէն լեզուն բռնուած էր։ Ուրեմն, կարող է պատահիլ, որ իր տան մէջ ձերբակալեն սպիտակական թիապարտ մը … Իր՝ պատուաւոր քաղաքացի Աշոտ Արսէնեանի տան մէջ։ Տէր Աստուած, ի՞նչ գայթակղութիւն … Իսկ ապա հետեւա՞նքը…

Ու յանկարծ փայլակի արագութեամբ գաղափար մը անցաւ մտքէն։ Հապա Վարդանի դրութի՞ւնը … Ե-թէ միայն ոստիկանութիւնը լսէ՝ իր անմեղ տղան կորած է … Ու յուսահատ՝ ձեռքերովը դէմքը ծածկեց։

Հազիւ եղբայրը պատմութիւնը վերջացուցած էր, երբ Եւգինէն՝ առանց ուշադրութիւն դարձնելու հօր սարսափին՝ հրճուանքով ու հպարտութեամբ գրկեց իր եղբայրը։

— Իմ աղեղ, իմ կորիճ եղբայրս.

— Իսկ չմտածեցի՞ք, որ քու այդ քայլով կրնաս թէ մեզ եւ թէ՛ քեզ կորսական մատնել,— մեղմ յանդիմանութեամբ խօսեցաւ հայրը, երբ առաջին շփոթէն վերջը ինքզինքը գըտած՝ տղուն նայեցաւ,— երբեք չմըտածեցի՞ք թէ …

— Ուրիշ միջոց չունէինք։ Ամէնէն ապահով տեղը մեր տունը համարեցի։ Մէկ.ալ խորհեցայ, թէ մենք եւս որոշ պարտականութիւն ունինք կատարելիք։

— Անշուշտ, հայրիկ,— խօսքի խառնուեցաւ ոգեւորուած Եւգինէն, որ զգացած ուրախութենէն տեղը հանդարտ չէր կրնար նստիլ,— մէկ քանի օր է, ապահով կը պահենք մեր տան մէջ։ Աւր չէ՞ որ ինքդ մեզ կ'ըսէիր, թէ ամէն մարդ ազգի համար զոհաբերութեան պատրաստ պէտք է լինի …

Ու առանց պատասխան սպասելու նորէն գրկեց եղբայրը ու բսաւ.

— Վարդան ջան, մէկ ըսէ՛, է՛, ի՞նչպէս խփեցիր … այսպէ՞ս, … այսպէ՞ս,— ու փոքր բռունցքը սեղմած՝ օդը կը հարուածէր։

— Զաւակս, սաստիկ յուզուած խօսեցաւ հայրը, որ արտակարգ ճիգ կը թափէր հանդարտ երեւնալու,— իմ ամբողջ մտահոգութիւնը ձեր մասին է … Եթէ միայն դժբախտութիւն մը պատահի … Տէր Աստուած … Սակայն ինչ որ է, թող մնայ այս գիշեր … Բայց առաւօտեան պէտք է գինքը տեղափոխել ուրիշ տեղ մը.— եւ կարծես ամփոփելով յուզագրած խոստովանութենէն, անմիջապէս աւելցուց.— Ես կրնամ տարբեր ձեւով մը օգտակար լինիլ անոր …

— Ամօ՛թ է, հայրիկ, ի՞նչպէս թէ դուրս ձգել անպաշտպան փախստական մը, որ այս պայմաններու մէջ մեր օգնութեան ապաւինած է,— յուզուած՝ տեղէն ցատկեց Եւգինէն. — Ով ալ որ ասկէ տայ՝ նոյն չափով պիտի վտանգուի … Ինչո՞ւ այդ մենք պիտի չլինինք …

(Շար.)

ԻՄԱՍԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

... Եթէ կը գտնուին, Փարիզ թէ գաւառները, հայ աշխատաւորներ որ տակաւին ետ չեն ստացած աշխատանքի իրաւունքը որ իրենց ձեռքէն առնուած էր 1935ին եւ 1936ին՝ իրենց ինքնութեան քարթերուն վերանորոգման առթիւ, կրնան դիմել անձամբ կամ գրաւորապէս Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովին, 15, Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ, որպէսզի եթէ կը փափաքին, իրենց համար նոր դիմումներ կատարուին պատկան իշխանութեանց մօտ:

Իրենց ինքնութեան քարթերուն վրայ «Թուրք» արձանագրուած հայ աշխատաւորները, որոնց աշխատանքի իրաւունքը ետ առնուած է, կրնան նոյնպէս դիմել Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին:

ՎԱՐՁՈՒ Է *13րդ թաղամասի մէջ, մեթրօ Corvisartի մօտ լոճըման մը, երկու սենեակ, կազ, ելեկտրականութիւն: Տարեկան վարձք՝ 1140 ֆր.: Փափաքող ընտանիք՝ վերջերս կատարուած նորոգութեանց համար: Դիմել հայկական նպարավաճառատուն,* 17 rue Damesme. Paris (13).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր. ՆԵՐԳՈՒՆԻ

Բ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 21 (ՅՈՒՆԻՍ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Ամառնային հարբուխ (ՏՈՔԹ. Հ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ).— Ծովու լոգանքի մասին (ՏՈՔԹ. Բ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ).— Սիֆիլիզով վարակուածներուն (ՖՐԱՆՍ. ԱՌՈՂՋ. ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ).— Բերնահարիէ (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ).— Երբ քիթէն արիւն վազէ (ՏՈՔԹ. Ա. ԱՇՃԵԱՆ),— Ինչպէս սնուցանել երեխաները (ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉ),— Հարցարան.

Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսայի համար 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. Aïvazian, 17, Rue Damesme, Paris.

Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ հետեւեալ հայրենակիցներուն որոնք իրենց նուիրատուութեամբ աջակցեցան Անկախութեան տօնին, հանդէսին եւ վիճակախաղին. Տիկին Գասպարեան, Գ. Միրանկիւլեան, Տ. Հ. Բագրեան, Օր. Քանեան, Pharmacie Dourback, *Անէչիկ, Տ. Տէտէեան, Տիկին Նալբանտեան, Մ. Սարուխանեան, Ս. Մալխասեան, Յ. Արապեան, Գութարեանց, Տ. Զարգին, Փանոսեան եղբարք, Ս. Տամլամեան, Տ. Վահանեան, Օր. Ալիս, Առաքելեան, Տ. Հ. Աւգերեան, Օր. Քանջեան, Տէր եւ Տիկին Գեորգեան, Գ. Գորգիկեան, Շէրպէթեան, Աւետիս Խաչատրեան, Տ. Թէքէեան, Ա. Տարօնեան, Խաչիկեան, Նշ. Գէշիշեան, Տէր. Մուշեան, Զապէլ Մուսէլեան, Գ. Եսայի, Իսկարեան,* Mr. Jaffet, *Տիկին Այնաճեան, Տիկ. Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Աղլազեան,* Sévan, *Ծէպիւս (նկարիչ), Մեծատուրեան, Անի* (maison), *Խաչատրեան,* G. Papazian, Arax (maison), *Թ. Զաթալեան, Գ. Խանջեան, Ռշտունի, Տիկ. Դանիէլեան, Տ. Վահրամ, Տիկ. Կէլէկեան, Տիկ. Գրիգոր, Գ. Համբարձումեան, Տիկին Մսէրեան, Տ. Ալամդարեան, Տիկին Գասպարեան, Օր. Օսմանեան, Օր. Խանջեան, Վարդանօֆ, Կ. Փօղոսեան,* A. K. Kazazian, *Մ. Ղուկասեան, Ա. Ալէքսանեան, Ս. Էմպուրեան, Գ. Պօլոյեան, Տ. Քէօսէեան, Տ. Մխիթարեան, Ա. Գրիգորեան, Անկաճեան, Թ. Քէշիշեան, Տ. Կօլախեան, Գ. Խանջեան, Վ. Թիւթիւնճեան, Հայրեան, Օր. Հայկանուշ, Տիկին Զաքարեան, Տիկ. Զրվանեան, Տիկին Գալստեան, Տիկ. Թեւոնեան, Տիկ. Ղազարեան, Տիկին Բէկզադեան:*

Շնորհակալիք

Գ. Ոսկերչեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիկին ՃԸՉԸՐԵԱՆի (Անեալ ...) դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը —

1060, 875, 910, 462, 1053, 973, 867, 32, 104, 51, 520, 558, 862, 601, 129, 466, 867, 985, 490, 152, 963, 813, 528, 486, 472, 495, 217, 147, 1050, 754, 352, 26, 329, 269, 22, 242, 105, 1052, 485, 42, 1069, 31, 610, 940, 811, 830, 660, 844, 38, 943:

Շահողները դիմեն հետեւեալ հասցէով՝ Օր. Յ. Գեորգեան, 6, Rue de Trétaigne, Paris (18), Tél. Montmartre 13 — 09:

ՎԱՐՁՈՒ Է

Վարձու է St Just*ի մէջ երկու սենեակ եւ խոհանոց մը, Մարսէյլի գծին մօտ: Օդասուն վայր: Դիմել Գ. Իւմիւտեանի,*

12 Chemin de Raguse.
St. Just. Marseille

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ԿՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէի ժողովը, այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին կը խօսի ընկ. Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ՝

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Համազասպ» խումբի դասախօսական ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: կը խօսի ընկ. Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ երեկոյ (18 Յունիս) ժամը 8.30ին. Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Denis (Place du Châtelet). մեթրօ Châtelet:

Կը խօսի ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Դաշտահանդէս եւ Ներկայացում

Ռոպէնսոնի պարտէզներուն մէջ, **MAISON FIQUET**

Փարիզի Հարաւային շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ, ի նպաստ վարժարանին

Յունիս 21ին, առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ գիշերուան ժամը 10

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կը ներկայացուի Ե. Օտեանի եւ Մ. Կիւրճեանի ԶԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

ղեկավարութեամբ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Թառ եւ ռուսական նուագախումբ

Անձրեւի պարագային ապահով մեծ սրահ:

Մուտք 3 ֆրանք:

Ճոխ պիւֆէ, դիւրամատչելի գիներով:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ հանրակառքը, որ միայն եօթը թիքէով ձեզ պիտի տանի մինչեւ Ռոպէնսոն, *Քէրմէնի:*

Թատրոն մը Մարսէյլի մէջ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ—ՕՏԻՍԻՈՆ

20 Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Սալ Մազընօ 90 րիւ տ'Օպանիէ.

Գ. ՅԱԿՈԲ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ, ջութակահար-երաժշտագէտ, առաջին անգամ ըլլալով իր աշակերտները կը ներկայացնէ Մարսէյլի գեղարուեստասէր հասարակութեան:

Կը մասնակցին՝ Mme JULIETTE GIRARD *դաշնակի ուսուցչուհի եւ ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ԱՆԻՆԵԱՆ՝ դաշնակահարուհի:*

Յայտագիրը կը կազմեն՝ [illegible] Շուպերթ, Գրամզ եւ այլ դասական եւ ժամանակակից վարպետներ:

Լարաւոր խմբանուագին՝ [illegible]

Կը հրաւիրուին բոլոր [illegible] ժամանակի մը մէջ [illegible] ջութակի վրայ [illegible] եւ արդիական [illegible]

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է [illegible] 3 ֆր., որուն փոխարէն կը տրուի [illegible] գիր: Յայտագիրները կարելի է ապահովել նախօրօք [illegible], 7 Բիւ տէ [illegible] եւ «Յառաջ»ի գրասենեկէն:

Ծնողները կրնան իրենց հետ բերել 7 տարեկանէն վեր զաւակներնին. Մուտք 1 ֆր.

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ...

Սէն-Լուի (Մարսէյլ) Հայ Երիտասարդաց «Մասիս» մարզական միութեան տարեկան դաշտային խնճոյք-պարահանդէսին,

տեղի կ'ունենայ 28 Յունիս կիրակի օր եօթներայրեաններու ագարակին մէջ աննախընթաց պատրաստութեամբ:

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնաւոր նուագախումբով, առատ կեր ու խում պատրաստուած մասնագէտներու կողմէ, եւլն.:

ՄԱՆԱՒԱՆԴ եթէ կ'ուզէք լաւ ժամանց մը անցնել եւ սատարել Հայ Երիտասարդութեան, փութացէք դէպի հանդիսավայրը առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ: Փափաքողները կրնան նաչերնին միասին բերել:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է *Մուրատ Ռափայէլեան կրթական հաստատութեանց հարիւրամեայ յոբելեանական հանդէսներու առթիւ կազմակերպուած նուագահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 21ին*

---

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

Հաւաքական ուղեւորութիւն Վենետիկ եւ Միլան

կազմակերպուած Փարիզի Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ,

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Մեկնում.— Ուրբաթ 14 Օգոստ. Փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.45ին. Մարսէյլէն (Gare St. Charles) ժամը 19.45ին:

Դարձ.— Չորեքշաբթի 26 Օգոստ. ի Փարիզ ժամը 14.20ին. ի Մարսէյլ ժամը 11.15ին:

Բնակութիւն, սնունդ առաջնակարգ պանդոկներու մէջ: Ուղեվարձ Փարիզ—Վենետիկ—Փարիզ 750 ֆր., իսկ Մարսէյլ—Վենետիկ—Մարսէյլ 650 ֆրանք:

Ժամանակին կատարել Նանսէնեան անցագրի դիմումները:

Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալական vizaին համար:

Մանրամասնութեանց համար գրել.—

Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël
49 Rue Rochechouart, Paris (9e)

«ՎԷՄ»

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ «Վէմ»ի ԺԴ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Մեծ Յորեկեանի առթիւ: ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Յ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ Յուշատետրէս: ՇԱՌԼ ԴԻԼ՝ Հայկական ճարտարապետութիւնը. Հ. Գ. ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ՝ Հայաստանի զմրէթաւոր եկեղեցիները: ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ՝ Նպաստ մը Հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան: Ա. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ՝ Միքայէլ Նալբանդեանցի անտիպ երկերը: ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր: ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Համաշխարհային պատերազմը եւ Տաճկի աշխարհը: ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ՝ Բաղդատ վարդ., Գէորգ Թումայեան Անցեալը: Կեանք եւ մշակոյթ: Գիրք եւ մամուլ: Գրախօսական: Ցուցակ Վ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը:

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի:

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք կամ վեց թիւ համար 25 ֆր.

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson. (Seine).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄՕՏ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐՈՎ

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿ» (Նուագող Վշտից Հայրենեաց): Առաջին հատոր (կենսագրութիւն): Կազմեց՝ ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ: Ստուար հատոր մը, 656 մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ: *Կը պարունակէ ոչ միայն Խրիմեան Հայրիկի կենսագրութիւնը, այլեւ պատմական եւ աշխարհագրական տեղեկութիւններ Վասպուրականի եւ ժամանակակից դէպքերու մասին:*

ԳԻՆ՝ 50 ՖՐԱՆՔ, Թղթակազմ եւ առանց հաշուելու Թղթատարի ծախքը

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆՑ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Mr. le Prince, Paris (6). Métro: Odéon. Tél. Danton: 88-65,

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր: Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհիս ամէն կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

Դերձակատուն

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31 Route de Choisy, Ivry s/Seine

Հեռաձայն Italie 13 45

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու

Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին:

Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ-

Ձեր շինելիքներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը:

ԱՅՑԵԼՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton : 52 · 70

Արեւելեան եւ եւրոպական խոհանոցի կերակուրներ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) ԹԻՒ (3)

ԱՆՁՐԵՒ

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Գ. — Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՈՂԸՄ

«Չհամարձակիմ հետը խօսիլ, ճշդապէս, եթէ նախատես պիտ՝ քեզ սակէ դուրս պիտի քշել տալն»:

«Էյ, ես խնդրեցի Գ. Տէյվիտսընէն, որ ինծ այցելէ»:

«Մի պատասխաներ», փսփսաց Տիկին Մէքֆէյլ անապարանքով մը:

Տիկինները շարունակեցին քալել մինչեւ որ իրենց խօսքերը այլեւս չէին լսուեր:

«Անամօթ, անամօթ», պոռթկաց Տիկին Տէյվիտսըն:

Զայրոյթը շնչահեղձ ըրած էր զայն:

Երբ տուն կը վերադառնային անոնք, Օր. Թամսըն կը քալէր դէպի ծովը: Ան իր բոլոր զարդարանքները վրան լեցուցած էր: Անոր սպիտակ խոշոր գլխարկը, իր գռեհիկ, աչքծակող ծաղիկներով, բացայայտ արհամարհանք մըն էր: Տիկիններու մօտէն անցնելու ժամանակ քրքջալով խօսեցաւ անոնց, եւ ամերիկացի երկու նաւաստիներ, որ կանգնած էին այնտեղ, ծիծաղեցան երբ Տիկինները թթուեցուցին իրենց դէմքերը: Տիկինները ներս ինկան ճիշդ այն պահուն, երբ անձրեւն սկսաւ:

«Կարծեմ՝ անոր աղուոր զգեստները պիտի աւրուին», ըսաւ Տիկին Տէյվիտսըն դառն քմծիծաղով մը:

Անոնք ճաշը կէս ըրած էին երբ Տէյվիտսըն եկաւ: Թրջուած էր, բայց չուզեց փոխել իր զգեստները: Նստաւ, լուռ ու մռայլ, մերժեց պատառ մը աւելի բան ուտել եւ յառեց նայուածքը շեղակի տեղացող անձրեւին: Երբ Տիկին Տէյվիտսըն պատմեց իր ամուսնոյն Օր. Թամսընի հետ ունեցած իրենց երկու հանդիպումներուն մասին, ան չպատասխանեց: Անոր խոժոռ կնճիռը միայն մատնեց թէ ան լսած էր այդ մասին:

«Չե՞ս կարծեր թէ մենք պէտք է ստիպենք Հորնը, որ դուրս նետէ զայն տակէն», հարցուց Տիկին Տէյվիտսըն: «Չենք կրնար թոյլ տալ որ ան այսպէս անարգէ ու նախատէ մեզ»:

«Այնպէս կը թուի թէ՝ ան չի կրնար ուրիշ տեղ երթալ» ըսաւ Մէքֆէյլ:

«Կրնայ տեղացիի մը մօտ ապրիլ»:

«Այսպիսի եղանակի մը տեղացիի մը հիւղը շատ անհանգիստ տեղ մը կրնայ ըլլալ»:

«Ես տարիներով ապրած եմ այդպիսի հիւղի մը մէջ», ըսաւ Միսիոնարը:

Երբ տեղացի փոքրիկ աղջիկը ներս բերաւ տապկուած պաղամաթուզը, որ անոնց միակ ամէնօրեայ քաղցրեղէնն էր, Տէյվիտսըն ըսաւ անոր.

«Հարցուր Օր. Թամսընի թէ ե՞րբ կրնամ տեսնել զինք»:

«Ինչ բանի համար կ'ուզես տեսնել զինք, Ալֆրէտ», հարցուց Տիկին Տէյվիտսըն:

«Իմ պարտականութիւնս է տեսնել զայն: Չեմ ուզեր որ եւ է քայլ առնել, քանի անոր տուած չեմ ամէն պատեհութիւն»:

«Դուն չես գիտեր թէ ինչպիսի մէկըն է ան: Պիտի նախատէ քեզ»:

«Թող նախատէ զիս: Թող թքնէ վրաս: Անմահ հոգի մը ունի ան, եւ ես իմ բոլոր ուժովս պէտք է աշխատիմ փրկելու զայն»:

Տիկին Տէյվիտսընի ականջները տակաւին կը զրնգային պոռնիկին ծաղրական քահքահով:

«Ան չափն անցուցած է»:

«Աստուծոյ ներողամտութեան համար ալ ան չափն անցուցած է»: Տէյվիտսընի աչքերը յանկարծ լուսցան եւ ձայնը մեղմացաւ եւ անուշցաւ: «Երբեք: Մեղաւորը կրնայ իր մեղքով աւելի խոր ըլլալ քան դժոխքի խորութիւնը, բայց Տէր Յիսուսի սէրը տակաւին կրնայ հասնիլ անոր.

Աղջիկը վերադարձաւ եւ ըսաւ.—

Օր. Թամսըն իր յարգանքները յայտնեց եւ ըսաւ թէ ուրախութեամբ պիտի ընդունի վերապատուելի Տէյվիտսընը գործի ժամերէն դուրս որ եւ է ժամանակ:

Խումբը քար լռութեամբ ընդունեց լուրը, եւ Տոքթ. Մէքֆէյլ փութով ջնջեց այն ժպիտը, որ եկած էր իր շրթներուն: Գիտէր թէ կինը պիտի նեղանար իրեն՝ եթէ ինք հաճելի գտնէր Օր. Թամսընի անպատկառութիւնը:

Լռութեամբ վերջացուցին ճաշը. Անմիջապէս յետոյ՝ երկու կիները ոտքի ելան եւ իրենց գործին սկսան: Տիկին Մէքֆէյլ կը հիւսէր մին այն անհամար վզնոցներէն, զորս ան հիւսած էր պատերազմէն ի վեր: Տոքթ. Մէքֆէյլ վառեց իր ծխափողը: Իսկ Տէյվիտսըն մնաց իր աթոռին վրայ, եւ յափշտակեալ աչքերը յառեց սեղանին: Վերջապէս՝ ոտքի ելաւ ան ու առանց բառ մը արտասանելու՝ դուրս գնաց: Ներսիններ լսեցին անոր վար իջնելը, ու լսեցին Օր. Թամսընի անբարտաւան «Հրամմեցէք»ը, երբ Տէյվիտսըն անոր դուռը բախեց: Տէյվիտսըն մօտ ժամ մը մնաց անոր մօտ: Ու Տոքթ. Մէքֆէյլ կը դիտէր անձրեւը, որ սկսած էր ջղայնացնել զինք:

Ան չէր նմաներ մեր անգլիական կակուղ անձրեւին, որ քնքշօրէն կ'իջնէ երկրին վրայ, անողոք էր ան եւ չափով մը՝ ահարկու: Անոր մէջ զգալի էր բնութեան տարրային ուժերու դժխեմութիւնը: Չէր տեղար, կը յորդէր: Երկինքէն իջնող հեղեղի մը կը նմանէր, եւ ան կը շառաչէր թիթեղապատ տանիքին վրայ անընդհատ յարատեւութեամբ մը, որ կը խենթեցնէր: Ակրծես՝ իւրայատուկ կատաղութիւն մը ունէր: Ու երբեմն այնպէս կը զգայիր թէ դուն պէտք է որ ճչայիր, եթէ ան չդադրէր, եւ յանկարծ կը զգայիր թէ անզօր էիր, իբր թէ ոսկորներդ մէկէն ի մէկ կակղցած էին, ու դուն անօգ էիր ու թշուառ:

Մէքֆէյլ դարձուց գլուխը երբ միսիոնարը վերադարձաւ: Երկու կիներ վեր նայեցան:

«Անոր ամէն պատեհութիւն տուած եմ: Յորդորեցի, բանադատեցի որ զղջայ, ապաշխարէ: Չար կին մըն է»:

(Շար.)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հայ Գրողներու ընկերակցութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները, 29 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Voltaireի մէջ: Օրակարգը կը յայտարարուի մօտ օրէն:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փարիզի եւ Եգիպտի [illegible]

Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 17 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3142

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՐՀ. ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐՆԱՆ...

Խորհ. Միութեան Կեդրոնական Գործադիր Կոմիտէի նախագահութիւնը վերջնապէս ընդունած է նոր սահմանադրութեան նախագիծը:

Ճիշդ այն պահուն, երբ կարգ մը եւրոպական երկիրներու մէջ ֆաշական մենատիրական ալիքն է որ կը բարձրանայ ուժգնութեամբ եւ սահմանադրութիւններ կը գզէտնէ, մխիթարութիւն մըն է բանուորա-գիւղացիական Ռուսաստանի նոր քայլը, դէպի իսկական ժողովրդապետութիւն:

Բանինք հարկը օրէնքը լուծեց: Օձը շապիկ կը փոխէ:

Նոր հնարաւորութեան եւ նոր իրողութեան մը առջեւ կը գտնուինք: Փորձենք դատել ու քննել երեւոյթները այնպէս, ինչպէս կը ներկայանան:

Առանց մտնելու սահմանադրական իրաւունքի վարդապետական բազմապիսի տեսութեանց մէջ, անմիջապէս ըսենք թէ՝ մարդու եւ քաղաքացիի իրաւունքները, օրէնսդրական մարմինները, դատական եւ վարչական հաստատութիւնները կը կազմեն հիմնական տարրերը որ եւ է սահմանադրութեան: Այս նախագիծն ալ, ինչպէս առհասարակ, մեզ կը հրամցուի իսկական ժողովրդավարի, անտարակուսելի կերպարանքի մը տակ, որ վերջնական քննութեան պիտի ենթարկուի յառաջիկայ նոյեմբերին, Խորհուրդներու Համագումարին մէջ:

Այժմ տեսնենք թէ ի՞նչ իրաւունքներ կ'ապահովուին եւ ի՞նչպէս կ'ապահովուին:

Սահմանադրութեան մը հիմնական առանցքն ու մտահոգութիւնը կը կազմէ քաղաքացիի փոխյարաբերութիւնը պետութեան հետ եւ փոխադարձաբար: Արդեօք մարդու եւ քաղաքացիի տարրական իրաւունքները յարգուա՞ծ են Խ. Միութեան սահմանադրութեան մէջ: Պատասխանը ժխտական է թէ հին եւ թէ նոր սահմանադրութեան մէջ:

Ի հարկէ, երբ ռազմական համայնավարութիւնը տարիներէ ի վեր Ռուսաստանի մէկ ծայրէն միւսը մրրիկի պէս կ'անցնէր արեան բաղնիքներու վրայէն, երբ «դասակարգային չերտաւորումը» հիւանդագին արտայայտութիւններ կը ստանար, երբ հակայեղափոխական, կուլակ, դասակարգային թշնամի մակդիրները մահճներ էին դարձած մարդոց կեանքի հետ քմահաճօրէն խաղալու, երբ բանուորա-գիւղացիական հայրենիքը Չեկայական խանութի էր վերածուած, երբ մէկ բանուորը արժէր հինգ գիւղացի, խօսիլ անհատի անձեռնմխելիութեան մասին, առնուազն աւելորդ է եւ վիպաշունչ մարզանք, քանի անոնց նպատակն էր ոտնձգել մէկ հօտ եւ մէկ հովիւ:

Այժմ, սակայն, հիւսիսի քամիները ուրիշ երգ ունին: Նոր սահմանադրութեան նախագիծի 127րդ յօդուածին մէջ կ'ըսուի. — «Ոչ ոք կարելի է ձերբակալել առանց դատական որոշման եւ կամ դատախազի վաւերացման»: Հոս դատական որոշումը հասկնալի է, բայց միանգամայն անհասկնալի դատախազի վաւերացումը, քանի որ դարձեալ, ըստ նոր նախագիծի՝ խորհրդային դատախազը պէտք է ընտրուի Խորհուրդներու Համագումարին կողմէ եօթը տարի ժամանակով եւ ինքն է որ ուղղակի թէ անուղղակի պիտի նշանակէ միւս հանրապետութեանց, ինքնավար շրջաններու եւ բոլոր շրջանային դատախազները» (յօդ. 114 եւ 117): Եւ ազկէ զատ, ինքն է պետը խորհրդային բոլոր դատարաններու:

Արդ, հոս կամ դատախազի վաւերացումն աւելորդ է եւ կամ դատարանի որոշումը, որովհետեւ երկուքն ալ կը բխին նոյն աղբիւրէն եւ նոյն կուսակցական մենատիրական ոգիէն:

Բայց դեռ աւելին կայ: Անհատի անձեռնմխելիութեան իրաւունքը դրուած է մէկ ուրիշ չիկացած կափարիչի տակ:

Ըստ նախագծի, Խ. Միութեան բոլոր քաղաքացիները, այր թէ կին, բանուոր թէ գիւղացի հաւասար դասուած են: Սակայն պզտիկ հարուած մը կայ ատոր ետին, — Որ եւ է մէկը իրաւունք չունի համայնավար կուսակցութենէն դուրս ուրիշ կազմակերպութեան պատկանելու, եւ կամ նորն ստեղծելու: «Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ ուրիշ որեւէ քաղաք. կուսակցութեան կարելի չէ հանդուրժել» (յօդ. 126): Ինչո՞ւ եւ ի՞նչ իրաւունքով: «Որովհետեւ, կ'ըսէ նախագիծը, բոլոր գիտակից ու գործօն քաղաքացիները պէտք է միայն համայնավար կուսակցութեան անդամ ըլլան»:

Ուրեմն, ա՞յս է անհատի անձեռնմխելիութեան եւ ազատութեան խորհրդային շնորհքը: Այս նշանաբաննեքո՞վ է որ Խ. Միութիւնը երկիրը կ'օժտէ նոր սահմանադրութեամբ...

Մեզ համար նորութիւն չէ, որ Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ մարդը դադրած է մարդ ըլլալէ: Մենատիրութիւնն ու պետականութիւնը ամէն իրաւունք կեդրոնացուցած է իր ձեռքը: Եւ մարդը պետական գրաստի է վերածուած: 1918ի սահմանադրութիւնը նոյն կառակերպութեան մէջ դրած էր խորհր. քաղաքացին: Անցեալին մէջ չկար խօսքի, կարծիքի եւ մամուլի ազատութիւն, չկայ եւ այժմ: Միահեծան լուծ եւ միահեծան մական:

Երբ տեղ մը անհատական իրաւունքը չի յարգուիր, հաւաքական իրաւունքի կենսունակութեան մասին աւելորդ է խօսիլ:

Սակայն ուրիշ յատկանշական «նորութիւններ» ալ կան այս նախագիծին մէջ: Ատոնցմէ մէկն է սեփականութեան իրաւունքը:

Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ անհատական սեփականութեան գաղափարը բաւական խիզախ ճամբայ մըն է կտրած, փոքր ժամերէ տարիներէ ի վեր: Եւ ահա նոր սահմանադրութիւնը կու գայ զայն նուիրագործելու:

Ցաւալին չվերջացուցինք ըսելիքը: Սահմանադրական իրաւունքի այս նոր տախտակը ուրիշ բազմաթիւ հետաքրքիր երեսներ ունի դեռ:

Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇՐՋԱԴԱՐՁ ԿԸ ԿԱՏԱՐԷ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական բաժնի խմբագիրը, խօսելով այն զրոյցներուն մասին թէ բրիտանական զահլիճը որոշած է բառնալ պատժամիջոցները, կ'ըսէ թէ Անգլիա քաղաքական շրջադարձ մը կը կատարէ: Արդարեւ այս զրոյցները ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ փորձեր՝ հանրային կարծիքը պատրաստելու, աստիճանաբար դարձնելով զայն աւելի համակիր՝ տնտեսական եւ նիւթական պատժամիջոցներու բարձումին, աւելի համակիր՝ իտալօ-անգլիական գործակցութեան վստահութիւն ներշնչելու եւ հաստատելու համար մտահոգ Եւրոպայի մէջ.

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի խմբագրին կարծիքով, Անգլիա այս շրջադարձը կը կատարէ՝ չորս պատճառներէ առաջնորդուած.

1.— Պատժամիջոցները ձախողութեան մատնուեցան իտալօ-հապէշական պատերազմը խափանելու գործին մէջ, 2.— Ֆրանսայի անստոյգ եւ անկայուն վիճակը վախ կը պատճառէ, 3.— Գերմանիա հետզհետէ աւելի պահանջկոտ կը դառնայ, 4.— Մուսոլինի ապահովութիւն կու տայ իր խաղաղասիրութեան մասին:

ԼՈՆՏՈՆ.— Երեսփ. Ժողովին մէջ, աշխատաւորական եւ ազատական երեսփոխանները հարցում մը ուղղելով արտաքին նախարարին՝ ուզեցին հասկնալ կառավարութեան դիրքը պատժամիջոցները բառնալու քաղաքականութեան մէջ: Պ. Իտըն պատասխանեց թէ այդ մասին պիտի խօսի, երբ կայսրութեան արտաքին քաղաքականութեան մասին ընդհ. վիճաբանութիւն ըլլայ: Գալով բրիտանական կառավարութեան դիրքին՝ Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ժողովին մէջ, Իտըն յանձնարարեց սպասել մինչեւ Յունիս 26:

Վաղը, Երեսփ. Ժողովին մէջ բրիտանական արտաքին քաղաքականութեան մասին ընդհ. վիճաբանութիւն մը պիտի բացուի, ուր պիտի խօսի նաեւ Իտըն

Մամուլը Փրանսայի կառավարութեան մասին

Ֆրանսական մամուլին մէջ վիճաբանութիւն մը կայ արդի կառավարութեան նկարագրին մասին:

Աջակողմեան թերթերը յեղափոխութիւն կ'անուանեն ինչ որ կը փորձէ Ժողովրդային Ճակատի կառավարութիւնը: Ոչ եւ ոչ, պարոնայք, կը պոռան ձախակողմեանները, յեղափոխութիւն չէ, այլ յառաջդիմութիւն մըն է որ կը փորձուի: «Թանը» գիտել կու տայ թէ երկիրը յանձնուած է երկու կառավարութիւններու ձեռքը, — օրինական կառավարութիւն եւ զանգուածներու կառավարութիւն: «Ցէպայ»ի մէջ յօդուածագիր մը, ակնարկելով կիրակնօրեայ ճառերուն, որոնց մէկ մասին արձագանգը տուինք այստեղ, կ'ըսէ թէ Ժողովրդային Ճակատին առաջնորդները կ'ուզեն փարատել մտահոգութեան որ եւ է ստուեր, ու շահիլ ժողովուրդին վստահութիւնը, ապահովութիւն ներշնչել ամէն տեսակէտով, այն վախով որ զանգուածներու անկայունութիւնը յանկարծ կը կորսնցնէ կարգապահութեան իր գիծը՝ խուճապի մատնուելով ապագայի անստուգութենէն

Համայնավար թերթը եւ ճառախօսները եւս առաջ չեն նայիր, ամէն բան վարդագոյն ցոյց տալու իրենց աւանդական քաղաքականութեան մէջ միշտ շռայլ են խոստումներու եւ յաղթանակներու մասին: Ընդհակառակն, ընկերվարական թերթը եւ ճառախօսները, իմաստուն վերապահութեամբ մը, չեն ուզեր շատ բան խոստանալ, ու Փոլ Ֆոր, այսպէս, ճիշդ կը գտնէ ըսել թէ «շաբաթական 40 ժամու օրինագիծը պիտի չկարենայ անշուշտ բոլորովին վերջ դնել գործազրկութեան, քանի կ'ապրինք մեքենայի դարուն մէջ»: Առաջուց կը նախազգուշացնէ տարէց բանուորները, թէ աշխատանք պիտի չգտնեն, բայց փոխարէն պիտի ստանան հանգստեան թոշակ: Շատ յատկանշական է հետեւեալ հատուածը, Փոլ Ֆորի ստորագրութեան տակ. — «Եթէ, հակառակ մեր բոլոր ճիգերուն, տագնապը տեւէ, եթէ փորձուած դարմանները անազդեցիկ մնան, պիտի հաստատուի որ Ժողովրդային Ճակատին ծրագիրը անբաւական է: Այն ատեն մենք պիտի չվարանինք պահանջել Երեսփ. Ժողովին լուծումը, որպէսզի ժողովուրդը մեզ իշխանութեան գլուխ առաջնորդէ աւելի զօրաւոր՝ կիրարկելու համար մեր ընկերվարական ծրագիրը»:

Այս սրտոտ եւ պարկեշտ խորհրդածութիւններուն դիմաց, աջակողմեան թերթերը չնական արտայայտութիւններ կը կատարեն՝ պարտուածի քինախնդրութեամբ:

Հետաքրքրական էր գիտնալ թէ ի՞նչ կ'ըսեն նաեւ օտար թերթերը:

Ռուսական մամուլը վերապահ է եւ սպասման մէջ: Մոսկուայի քաղաքական վարիչ դէմքերէն մին գիտել կու տայ թէ պարզամտութիւն է կարծել, որ ամէն ընկերային խռովութիւն կապ ունի Մոսկուայի հետ: Ֆրանսա բազմաթիւ յեղափոխութիւններ կատարած է 1789էն ի վեր, երբ դեռ Կոմինթէրն գոյութիւն չունէր: Եւ այս առթիւ մէջ կը բերուի Թորէզի խօսքը. — «Ըսել թէ Ստալին կրնայ օր մը մեզ հանել Ֆրանսայի դէմ, կը նշանակէ ըսել թէ Ստալին կրնայ այրերը փոխակերպել կիներու: Ֆրանսայի ճակատագիրը ոչ Պերլինի, ոչ Հռոմի, ոչ ալ Մոսկուայի մէջ է որ կը վճռուի, այլ միայն Ֆրանսայի մէջ»:

Իտալական մամուլը, որքան ալ վերապահ հանդէպ արդի կառավարութեան, չի խորշիր անոր ընկերվարական առաջնորդներուն յատկութիւններէն, նոյնիսկ կ'ըսէ թէ Ֆաշականութիւնը, որոշ չափով ընկերվարութեան զաւակ, յաջողութեամբ գործադրած է արդէն կարգ մը սկզբունքներ իրենց երկրին մէջ:

Գերմանական մամուլը կը պնդէ թէ նացիները շատո՜նց կատարած են կարգ մը փորձեր, որոնց լծուած են ներկայիս Ֆրանսացի ընկերվարականները: Նոյնիսկ, կ'ըսեն անոնք, մեր նուաճումներու բարձունքէն դիտելով՝ կը տեսնենք որ Ֆրանսա երկու տարուան ետ մնացած է ընկերվարութեան շինարարութեան մէջ:

Եթէ խնդիրը մեծախօսկութիւն ընել է, Երեւանի ընկերվարական շինարարութեան մեր ախոյեաններն ալ կրնան պնդել թէ եօթը տարուան ետ ձգած են Ֆրանսան, իրե՛նք: (Ներողութի՛ւն, եթէ պակաս ըսինք):

Երգիծաբան մը, Ժողովրդային Ճակատի առաջնորդներուն ճառախօսական առատութեան եւ առատաձեռնութեան մասին խօսելով, կը հեգնէ անոնք որ կ'ըսեն թէ այս ծրագիրը հաց կը բերէ, այս ծրագիրը խաղաղութիւն կը բերէ, այս ծրագիրը անօթութիւն կը բերէ, այս ծրագիրը պատերազմ կը բերէ: Ու կ'աւելցնէ որ մեծ վաճառատուներու մէջ մորթ-մեքենաներ կան, որոնց բերանը եթէ 1 ֆրանք նետես՝ առատ մը շաքար կու տան, 2ֆրանք նետես՝ գմբէթ մը կու տան: Երբեմն ալ կը պատահի, որ դրամը կը նետես բերնէն ներս, բան մըն ալ չեն տար, դեռ դրամդ ալ վրայ կ'երթայ:

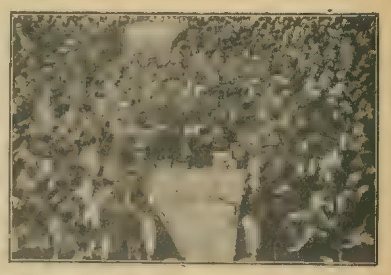

ՄԱՐԱԶԱԽՏ ՊԱՏՕՑԼԻՈՅԻ ՑԱՂԹԱԿԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Նաւուղիները պիտի ապահովին զէնք. վարկով

Տոքթ. Շախթ, Ռայխսպանքի տնօրէնը, ինչպէս գրեցինք, պաշտօնական այցելութիւններ կը կատարէ Պալքանեան երկիրներու մայրաքաղաքներուն մէջ: Իրեն կ'ընկերանան տնտեսական նախարարութեան խորհրդական Ռայնխարտ եւ Ռայխսպանքի տ. օրէնները մին՝ Տոքթ. Իսթ: Ներկայիս կը գտնուի Սոֆիա:

Փրակայի թերթերէն «Փրակէր Թակպլաթ» կը գրէ թէ Տոքթ. Շախթ Պելկրատէն, Աթէնքէն եւ Սոֆիայէն վերջ պիտի այցելէ Էնկիւրի եւ Պուքրէշ:

Էնկիւրի այցելութիւնը կապ ունի նաւուղներու ամրացումին հետ: Այդ ամրացումը կը կարօտի, կը շարունակէ թերթը, շատ մեծ գումարներու, իսկ Թուրքիա վարկ չունի: Թուրք կառավարութիւնը կը փնտռէ երկար պայմանաժամով վարկ մը Գերմանիոյ մէջ: Ահա այդ վարկին համար է որ Տոքթ. Շախթ բանակցութիւններ պիտի վարէ Թուրք կառավարութեան հետ:

Այխոնը առանց Ազգերու Դաշնակցութեան

Աշխատաւորութեան միջազգային 31րդ համաժողովի ընթացքին, որ ներկայիս տեղի կ'ունենայ Ժընեւի մէջ, Մակտոնալտ ճառ մը խօսեցաւ եւ ըսաւ.

— Միջազգային գետնի վրայ, ազգերը ներկայիս հասած են կէտի մը, ուր այլեւս իրենց բախտի ուղղութենէն կախում ունի Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութիւնը: Սակայն, երբ աշխարհ դրկուի այս կազմակերպութենէն, պիտի մատնուի ահաւոր մղձաւանջի մը, ուր պիտի լսուին միայն պղպջաններու չկահիւնը եւ քնդանօթներու որոտը: Ներկայիս ամէնէն տիպական հարցը կը կայանայ նախայարձակը սահմանելուն մէջ: Քէլլոկի դաշինքը թերի էր, պէտք է վերստին ուսումնասիրել եւ խմբագրել: Վերջին դէպքերը ցոյց տուին, որ պատժամիջոցները կ'իրագործուին այն ատեն միայն, երբ առաջուց կը ճշդուին բոլոր եզանակները իրենց մանրամասնութեան մէջ:

Գործադուլի կարգը եկաւ Պելժիոյ

Գործադուլի շարժումը հետզհետէ կը ծաւալի Պելժիոյ մէջ, վարակելով գրեթէ ամբողջ երկիրը, ճիշդ ինչպէս Ֆրանսան:

Լիէժի մէջ աւելի քան 100.000 բանուորներ դադրեցուցին իրենց աշխատանքը: Բանուորները կեցուցին նոյնիսկ հանրակառքերը, վար իջեցնելով նաեւ ճամբորդները: Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ ցրուեց բանթողները:

Զորինոժի մէջ բանթողներու թիւը կը հասնի 20.000ի:

Պելժ. բանուորները Ֆրանսացի բանուորներուն պահանջները կը ներկայացնեն, սակայն կառավարութիւնը դէմ է գործարաններու եւ հանքերու գրաւման: Ներքին նախարարը կը յայտարարէ թէ ամէն միջոց պիտի գործադրէ արգիլելու համար գործատեղիներու գրաւումը: Այսուհանդերձ կառավարութիւնը կը պատրաստէ ընկերային վերանորոգութեան ծրագիր մը, եւ այս առթիւ բանուորները կը հրաւիրէ յարգել օրէնքը, չխանգարել կարգն ու կանոնը, որպէսզի դիւրանայ կառավարութեան գործը՝ իրաւապահանջ դասակարգին շահերը հաշտեցնելու գործատէրերու շահերուն հետ:

Կացութիւնը աւելի ծանր է քան 1914ին...

Անգլիոյ պատերազմական նախարարը, Տըֆ Քուփըր, ճաշկերոյթի մը ընթացքին ճառ մը խօսեցաւ որ մեծ ցնցում յառաջ բերաւ:

— «Դժուար է համոզել մեր ժողովուրդին թէ ի՛նչ վտանգներ կը սպառնան իրեն: Մեզի կ'ըսեն թէ պէտք չէ երբեք վախցնել ժողովուրդը: Սակայն այս երկրին սենական մարդոց պարտքն իսկ է վախցնել մեր հայրենակիցները՝ զանոնք սարսափեցնելու աստիճան: Որովհետեւ պէտք է գիտնան որ, ներկայիս, Եւրոպայի մէջ կացութիւնը այնքան ծանր է, որքան երբեք չէ եղած, ոչ իսկ 1914ին»:

Պատերազմական նախարարը յետոյ զարմանք յայտնեց, որ այս ճշմարտութիւնը ծանօթ ըլլալով հանդերձ ամէնուն, ոմնք կը համարին խօսիլ կիներու եւ երեխաները պաշտպանելու մասին ընդդէմ թունաւոր կազերու: Արդ, խաղաղասիրական ճառերը աւելի վնասակար են քան թունաւոր կազերը:

Հրապարակը կը ազէ

Հակառակ կառավարական արգելքին եւ խիստ հսկողութեան, Հրապարակը սկսաւ աղել: Վրայ գրին ապրուստի եւ ընթացիկ նիւթերու գիները: Արդիւնաբերական կարգ մը տուներ իրենց ապրանքներուն կ'ընկերացնեն ազդ մը թէ գիները պիտի բարձրացուին, երբ աշխատավարձի յաւելում ըլլայ: Նպարեղէնի եւ հագուստեղէնի հրապարակին վրայ շատ տրամաբանական կը գտնեն գիներու յաւելումը:

Վիէնի կօշիկի գործարանին գործադուլը

ՎԻԷՆ, 15 Յունիս (Յառաջ).— Գրած էի թէ, կօշիկի գործարանին (Փելէ) բանուորներն ալ Յունիս 13ին ժողով գումարելով, որոշած էին իրենց պահանջները (հարիւրին 25) ներկայացնել գործատիրոջ, եւ 24 ժամ պայմանաժամ տալ պատասխանի համար:

Այս առաւօտ ժամը 9ին ներկայացուեցաւ բանուորներուն պահանջը, եւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԽՈՐՀՐԴ. ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Օրուան երթերը հրատարակեցին Թաս հեռագրական գործակալութեան մէկ լուրը խորհրդային նոր սահմանադրութեան մասին: Համաձայն Թասի, Խորհ. Միութեան Գործադիր Կոմիտէի նախագահութիւնը, լսելով Ստալինի զեկուցումը, որոշած է.—

1. Հաւանութիւն տալ սահմանադրութեան նախագծին.

2. Ցառաջիկայ Նոյեմբեր 25ին հրաւիրել Խորհուրդներու համագումարը՝ քննութեան առնելու համար զայն:

3. Հրատարակել սահմանադրութեան նախագիծը, որպէսզի ամբողջ ժողովուրդը հնարաւորութիւն ունենայ զայն քննութեան ենթարկելու.

Հրատարակուած նախագիծը կը պարունակէ 146 յօդուածներ: Ցօդուած 13րդի մէջ ըսուած է.—

«ԽՍՀՄը կը ներկայացնէ պետութիւններու միութիւն մը՝ կամաւոր համաձայնութեան հիման վրայ, միացած հաւասար ընկերվարական խորհրդային հանրապետութիւններէն, Ռուսաստանի Սոց. Խորհ. Հանր. Դաշնակցութիւն, Ուկրայնա, Բելոռուսիա, Ադրբէջան, Վրաստան, Հայաստան, Թուրքմէնիստան, Ուզբէկիստան, Տաճիկիստան, Խազախստան եւ Քրկըզստան»:

Համաձայն նոր սահմանադրութեան, Խորհ. Միութիւնը պիտի կազմուի 7ի փոխարէն 11 հանրապետութիւններէ: Նախ կը լուծուի Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը եւ Ադրբէջան, Վրաստան եւ Հայաստան՝ հաւասար իրաւունքներով մաս կը կազմեն Խորհ. Միութեան: Երկրորդ, Խազախստանի եւ Քրկըզստանի ինքնավար հանրապետութիւնները կը զատուին Ռուսաստանէն եւ իբրեւ հաւասար անդամներ՝ կը միանան Խորհ. Միութեան: Այս երկու նոր հանրապետութիւնները հետեւեալ պատկերն ունին (համաձայն 1926 տարուան աշխարհագրութեան).—

Խազախստանը իր տարածութեամբ Խ. Միութեան ամէնէն մեծ շրջանն է: Ունի 3.039.001 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 6.163.172 բնակչութիւն գլխաւորաբար մահմետականներէ բաղկացած

Իր տարածութեամբ 16 անգամ մեծ է Անդրկովկասէն:

Քրկըզստանը ունի 235.773 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 792.783 բնակիչ:

Ղազախստանը կը տարածուի Կասպից ծովէն դէպի հիւսիս արեւելք, հարաւէն սահմանակից երկիրներ ունենալով Թուրքմէնիստան, Ուզբէկիստան, Տաճիկիստան, Քրկըզստան եւ Չինաստան: Սկսելով Եւրոպայի ցամաքամասէն, կը տարածուի մինչեւ Ալթայ լեռները:

Քրկըզստանը ինկած է Խազախստանի եւ Չինաստանի անկիւնին մէջ, միաժամանակ սահմանակից Ուզբեկստանին եւ Տաճիկստանին.

Նոր սահմանադրութեան աշխարհագրական յատկանիշն այն է, որ արեւելեան Ռուսաստանը կը սեղմուի դէպի հիւսիս, Խազախստանի հանրապետութեամբ անջատուելով Քրկըզստանէն, Տաճիկստանէն, Ուզբեկստանէն եւ Թուրքմէնիստանէն (այս վերջիններն հետ կը միանայ Կասպից ծովով):

Այսպէսով, համաձայն նոր նախագծի, Խորհ. Միութեան մաս կը կազմեն հինգ մահմետական հանրապետութիւններ,— Թուրքմէնիստան, Ուզբէկստան, Տաճիկստան, Ադրբէջան, Խազախստան եւ մահմէտական ու պուտտայական խառն կրօնք ունեցող Քրկըզստան. Այս վեց հանրապետութիւնները միասին կը բռնեն 4 138.439 քառ. քիլ. տարածութիւն եւ ունին 14.923.432 բնակիչ: Ասոնցմէ զատ Ռուսաստանի մաս կը կազմեն ուրիշ մահմետական շրջաններ, մօտ 10 միլիոն ազգաբնակութեամբ (Թաթարստանի, Խրիմի, Պաշքիրիոյ, Հիւսիսային Կովկասի Լեռնականներու ինքնավար հանրապետութիւնները եւ ուրիշ շրջաններ):

Անցնելով Հայաստանի խնդրին, նախ պէտք է արձանագրել, որ այլ եւս Անդրկովկասեան Դաշնակցային հանրապետութեան լուծումը իրողութիւն է: Հայաստանը այսուհետեւ միւս տասը հանրապետութիւններու հետ հաւասար իրաւունքներով մաս կը կազմէ Խորհ. Միութեան: Ուրիշ խօսքով, Հայաստան կ'ազատագրուի Թիֆլիսի գերիշխանութենէն եւ ուղղակի կը կապուի Մոսկուային: Պետական այս նոր կառուցուածքին համաձայն, Հայաստան կրնայ իր պահանջներու համար դիմել ուղղակի կեդրոն, ձերբազատուելով վրացի Բերիայի եւ ազրբէջանցի Մուսաբէկովի քմահաճոյքներէն եւ յարուցած խոչընդոտներէն: Նոր պայմաններու տակ կրնայ նոյն իսկ գլուխ գալ Երեւան - Աղստաֆա երկաթուղին, որուն իրականացմանը արգելք հանդիսացան Վրացիները: Սահակ Տէր Գաբրիէլեան զոհուեցաւ, սակայն անոր տեսակէտն այսօր կը յաղթանակէ:

Անշուշտ, Հայաստանի համար մեծ առաւելութիւն մըն է նոր սահմանադրութեան գծած ուղին: Սակայն յաղթանակը դեռ եւս կատարեալ չէ: Մէկ կողմ դնելով արտաքին սահմաններու խնդիրը, այժմ կամ երբեք պիտի կարգադրուի ներքին սահմաններու հարցը. Լեռնային Ղարաբաղը, Նախիջեւանը եւ Ախալքալաքը պէտք է միացուին Հայաստանին: Այժմ կամ երբեք, որովհետեւ կան պատմական պահեր, երբ պետութեան մը կամ ժողովուրդի մը ճակատագիրը կ'որոշուի երկար ատենուան համար: Ճիշդ ատենն է, որպէսզի վերնան խորհրդային սահմաններէն ներս Հայաստանի հանդէպ եղած բոլոր անարդարութիւնները: Հասած է ժամը, երբ Խ. Հայաստանի մարիչները պատեհ առիթէն օգտուելով արժեցնեն իրենց պետական հասունութիւնն ու խորհրդային հայրենասիրութիւնը: Անոնք պարտաւոր են պահանջելու Ղարաբաղը, Նախիջեւանը եւ Ախալքալաքը: Այժմ կամ երբեք: Նոր սահմանադրութեան նախագիծը անոնց կուտայ այդ հնարաւորութիւնը:

Նախ, երբ Խազախստան ու Քրկըզստան կը զատուին Խորհ. Ռուսաստանէն եւ իբրեւ առանձին հանրապետութիւններ մաս կը կազմեն Խ. Միութեան, առաւ իսկ կը խախտուի խորհ. հանրապետութիւններուն ներքին սահմաններու անձեռնմխելիութեան սկզբունքը (եւ աս առաջին դէպքը չէ): Հետեւաբար ներքին սահմաններու փոփոխութիւն հնարաւոր է կատարել նաեւ Անդրկովկասի մէջ:

Երկրորդ համաձայն ընդունուած օրօրման, մինչեւ խորհուրդներու համագումարը (Նոյ. 25), նոր նախագիծը կը յանձնուի ժողովրդի քննութեան: Այս կէտը իրաւունք կուտայ Հայերուն՝ նոյն իսկ հրապարակաւ առաջադրել իրենց պահանջները եւ մատնանշել ներքին սահմանային անարդար բաժանումը: Երրորդ, նախագծի 20րդ յօդուածին մէջ ըսուած է, որ երկու խորհ. հանրապետութիւններու միջեւ ծագած վէճերը կը լուծէ Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը: Իբրեւ Խորհուրդի համադօր ու հաւասար անդամ, Հայաստանի խորհ. կառավարութիւնը կրնայ իր բողոքը հոն տանիլ եւ յամառ աշխատանքով մը յաջողցնել իր պահանջը: Պէտք է միայն ցանկալ, կամք ու վճռականութիւն ունենալ եւ յարատեւօրէն հետապնդել այդ խնդիրը: Այսպէս Ղարաբաղը, Նախիջեւանը եւ Ախալքալաքը կը մնան՝ ընդմիշտ Ադրբէջանի ու Վրաստանի գերիշխանութեան տակ:

Այժմ կամ երբեք:

Պէտք չէ մոռնալ, որ այդ երեք շրջանները Հայաստանին միացնելով, մեր երկրի տարածութիւնը կ'աւելնայ 12 016 քառ. քիլոմեթր եւ 310.000 նոր բնակիչներով:

Այդ պարագային Հայաստան կ'ունենայ 42.263 եւ կէս քառ. քիլ. տարածութիւն եւ մէկ ու կէս միլիոնէ աւելի բնակիչ:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԺԱ. ՈԼԻՄՊԻԱԿԱՆԸ ԳԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Քանի կը մօտենայ օգոստոս ամիսը, այնքան արագութեամբ յառաջ կը տարուին նախապատրաստութիւններ ԺԱ. Ոլիմպիականին, որ տեղի պիտի ունենայ այս անգամ Գերլինի մէջ, ամս տարի 16 օգոստոսին.

Հին Յոյներու մարզական խաղերու մրցումները, որոնք վերանորոգուեցան Փիէռ Գուբերթէնի կողմէ եւ կը կրկնուին ահա նոր ժամանակաշրջանի մէջ տասնըմէկերորդ անգամ, սկսած են նկատուիլ իբր միջոց ամբողջ աշխարհի երիտասարդութեան մէկտեղումով ստացուելիք եղբայրակցութեան եւ խաղաղութեան: Մինչեւ հիմա ստացուած չէ այդ արդիւնքը, բայց առաջադրութիւնը կայ ու կը մնայ: Ասոր համար ալ ինչպէս Լոս Անճէլըսի մէջ տեղի ունեցած ոլիմպիականին (1932ին), այնպէս ալ Գերլինի մէջ, մարզիկներու բնակութեան յատկացուած տեղը կը կոչուի ոլիմպիական գիւղ կամ խաղաղութեան գիւղ: Միւս կողմէ, ինչպէս բացատրել 1912ին Սթոքհոլմի ոլիմպիականը եւ տարի մը ետք պալքանեան պատերազմը, իսկ 1914ին՝ համաշխարհային պատերազմը: Մանաւանդ վերջինը, որ ամբողջ սերունդ մը խլեց ժողովուրդներու ծոցէն եւ ձեւափոխեց մեծ կայսրութիւնները:

Եւ սակայն հաւատանք: Հաւատանք որ երիտասարդ ամէնազգի մարզիկներու համախմբութիւն մը, տասնըհինգ օր, կրնայ նպաստել ժողովուրդներու համերաշխութեան, եթէ անոնք խորապէս համոզուած ըլլան թէ ծիսական եւ քաղաքավարական հանդիպում մը չէ իրենց ունեցածը, այլ այդ հանդիպումը հիմնուած է փոխադարձ սիրոյ եւ յարգանքի վրայ անհատէ անհատ եւ ազգէ ազգ: Մնաց որ այստեղ արդէն ամէն մէկը ներկայացուցիչն է իր ազգին եւ իր յաղթանակը իր ազգինն ալ է. Անհատը միջոց մըն է միայն:

(Յաճախ գործածեցի «ազգ» բառը, պէտք է յայտնեմ խոնարհաբար որ Հայը... ազգ չի կրնար համարուիլ նաեւ ոլիմպիականի մէջ: Ճիշդ ինչպէս Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ոլիմպիականն ալ իր տեսակէտը ունի այս մասին. «ազգ» չեն անոնք որ պետութիւն մը չեն ներկայացներ: Պետութիւն չունեցող կամ հպատակութիւն չունեցողները իրաւունք չունին խաղերուն մասնակցելու: Ուրիշ ամէն ցեղեր արտօնուած են ներկայանալու եթէ պետական կազմակերպութիւն ունին, մշակոյթը օգուտ չըներ այս տեղ ալ, եթէ բիրտ ուժն ու պետականութիւնը պաշտպան չեն անոր: Գրեթէ ամէն օր յօդուածներ կ'երեւին թերթերու մէջ եւ ճառեր կը խօսուին «մշակութային ժողովուրդներուն» անունով եւ կ'արժեն մեր սիրտը տեսնելով զանազան ժողովուրդներու մասնակցութիւնը, միւս կողմէ անտեսուիլը բուն մշակութային արժանաւոր ժողովուրդներու: Ողբամ զքեզ դարաւոր հայ մշակոյթ, եւ 1500 ամեայ ճոխ գրականութիւն, որ չունիս պետական պաշտպանութիւն, բիրտ ուժ եւ զինուոր քու կռնակդ):

Այս տարուան ոլիմպիականը փայլով եւ կանոնաւորութիւնով պիտի գերազանցէ առաջուանները: Նոր Գերմանիոյ համար արժանապատուութեան խնդիր մը նկատուած է խաղերու կազմակերպութիւնը, մարզիկներու եւ այցելուներու հիւրասիրութիւնը: Եթէ ճանչնայիք կարգապահ նոր Գերմանիան, կը բաւէր ըսել թէ ԺԱ. Ոլիմպիականը հովանաւորողը Ատոլֆ Հիթլէրն է: Ամբողջ Գերմանիա կ'առաջնորդուի քանդակուած սկզբունքներով եւ անշուշտ արդիւնքը հսկայական է, օրինակ թէ «անհատը բան մը չէ, համայնքը ամէն բան է»: Իսկ այդ համայնքը շարժումի մէջ է՝ պատուելու համար օտար հիւրերը: Անոնք յուշ տպաւորութիւններ պէտք է տանին իրենց հետ, երբ իրենց երկիրը վերադառնան:

*** Ահա պետական մարզադաշտը. — Ռայխսփորտֆէլտ, որ օժտուած է մարզական ամէն կատարելութեամբ: Իր մանաւոր կայարանը ունի եւ անհամար բաժանումներ: Մարզիկները իրենց որոշ տեղերը ունին ըստ ազգութեան, խաղերը կրնան դիտուիլ ամէն տեղէ, հանդիսատեսները կը վայելեն ամէն դիւրութիւն: Թարգմաններ, դրօշներ, նշանատախտակներ, նոյնիսկ կրպակները բաժնուած են ըստ ազգութեան եւ լեզուներու, որպէսզի հիւրերը կարենան իրենց լեզուով արտայայտուիլ եւ իրենց տան մէջ զգալ իրենքզիրենք

Ահա ոլիմպիական գիւղը, որ Գերլինէն ինքնաշարժով կէս ժամ հեռու է, Շօթաքըն օդանաւային կայանին մօտ եւ Դէօբերիցի նշանաւոր զօրանոցներէն ոչ շատ հեռու՝ դէպի Համպուրկ երկարող ճամբուն վրայ:

Երկրորդ անգամն է որ ոլիմպիական խաղերուն մասնակցողներուն համար մասնաւոր գիւղ մը կը հաստատուի, 1932ին՝ Լոս Անճէլըս եւ հիմա՝ Գերլին. Նպատակը այն է որ մարզիկները մրցումներու սկսելէ առաջ, իրենց վերջին պատրաստութիւնները ընեն միասնաբար, հեռու առօրեայ կեանքէն եւ հանրութենէն, ներքնապէս եւ արտաքնապէս առողջացած որբանուէր գաղափարով: Գերման բանակի վարչութիւնն է ոլիմպիական գիւղ շինողը. կատարեալ կանոնաւորութիւն եւ կարգապահութիւն: Այն հարիւր վաթսուն շէնքերը, որոնք շինուած են հասարակ, քարաշէն, ամէն յարմարութիւններով միայարկ եւ գեղեցիկ, փռուած կանաչազարդ պարտէզներու մէջ, արուեստական լիճերու եզերքը կամ բարձունքի մը վրայ, կը կազմեն գիւղը, բաղնիքով մարզարանով, ճաշարանով, գրասարանով, պարզ այլ կատարեալ ննջասենեակներով եւ մնացեալով. Այստեղ պիտի բնակին մօտ չորս հազար մարզիկներ, իբր 53 պետութիւններու ներկայացուցիչներ: Շէնքերը կը կրեն գերման քաղաքներու անուններ, իրենց յատկանշական որմանկարներով մուտքին մէջ: Օժտուած են հեռախօսով եւ բացառիկ աժան գիներով մարզիկները կրնան խօսիլ իրենց հեռաւոր երկիրներուն հետ եւ երբեք չզգալ հեռաւորութիւնը իրենցիններէն: Բայց ո՞ր մէկը յիշել այս երկրաւոր դրախտի առաւելութիւններէն: Ամերիկացիները արագիլ ուզեր են, առանց արագիլի գիւղ չեն կրնար երեւակայել եղեր,— արագիլ ալ կայ:

Ֆինլանտացիները իրենց սաունան կ'ուզեն, եւ ունին շոգեբաղնիք երեք զանազան աստիճան տաքութիւն ունեցող բաժանումներով, վերջապէս բըժիշկ ու Կարմիր Խաչ, մանաւանդ առանձնարոյժ մը Անգլիացիներուն համար: Բայց ի՞նչպէս կերակրել այսքան մարդիկ, որոնք առանձնայատուկ ճաշակ ունին ուտելիքի մասին: Թեթեւ ծափողները իրենց ձկնեղէնը իրենց նաւերով բերեն, բայց միւսնե՞րը: Ողջ ըլլայ Նորտ Տէօյչէ Լոյտը, որ շոգենաւային իր խոհարարները կը տրամադրէ զոհ ձգելու համար ամէնքը: Կայ նաեւ դրամատուն, նամակատուն, հիւրասրահ, տեղեկատու գիւան, մարդական բաժանմունք եւն.

Ամբողջ վարչութիւնը յանձնուած է կառավարիչին, որ ունի իր կցորդները՝ իւրաքանչիւր մասնակցող խումբի կողմէ նշանակուած: Այստեղ ամէն բան կցորդներուն միջոցով կը կատարուի. Զինուորական կարգապահութիւն գիւղէն ներս: Սպառումի սրահը ամէնէն բանուկը պիտի ըլլայ, ուր միայն կրնան գալ այցելուները եւ տեսնուիլ մարզիկներուն հետ: Բայց ոլիմպիական գիւղէն ներս, խաղաղութիւն ամենացուն ... Ալքոլը եւ կինը արգիլուած են խաղաղութեան այս գիւղէն ներս: Մարզիկները պէտք է ժուժկալ ըլլան եւ փորձութենէ հեռու

Առայժմ այսքան իբր համառօտագրութիւն ոլիմպիականի պատրաստութիւններուն, հանդիսութիւններու բացումի օրը պիտի հնչէ ոլիմպիական գիւղի նշանաւոր Զանգը եւ տօնախաղ մը պիտի ներկայացուի, որուն մէջ կ'ըսուի.—

Երիտասարդութիւնը երիտասարդութեան,

Առաքինութիւնը՝ առաքինութեան,

Իրարու բով կուգանք մենք,

Իրարու ձեռք կը կարկառենք,

Կը վառենք ջահերը.

Աշխարհադարձ է:

Բացապարի եւ ջահերգի կոչ կ'ազդենք մենք:

Ինչո՞ւ համար այս ամէնը՝

Ոլիմպիական խաղաղութիւն,

Աշխարհի հոյավոյքին մէջ:

Կը յուսամ թէ զանազան երկիրներէ Հայեր ալ պիտի գան Գերլին: Այս առթիւ «Հայ Երիտասարդ» Միութիւնը առաջադրած է օժանդակ հանդիսանալ անոնց, միանգամայն հայրենասիրաց երիտասարդական կազմակերպութեան համար աշխատիլ: Եթէ քիչ մը կամք ի գործ դրուի, առիթը շատ յարմար է: Այցելուները պիտի վայելեն ամէն դիւրութիւն եւ աժանութեան

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նուագատօնը, festival, հեղինակի մը գործերուն երաժշտական տօնակատարութիւնն է որ տեղի կ'ունենայ յետ մահու, ընդհանրապէս, անմահացնելու համար երաժիշտը:

Հայ իրականութեան մէջ հազուադէպ երեւոյթ է ան, եւ քիչեր են միայն որ ունեցած են իրենց նուագատօնը.

Գաղութի հայութեան ամէնէն աշխատասէր երաժիշտներէն մին Արայ Պարթեւեան, ինքը կազմակերպած էր իր նուագի տօնը, իր ղեկավարութեան տակ, եւ Փարիզի նման արուեստի կեդրոնի մը շէնք սրահներէն մէկուն մէջ:

Յունիս 6ի իրիկունը երաժշտասէր ստուար հասարակութիւն մը հոն էր փութացեր երկիւղած լռութեան մէջ ունկնդրելու Պարթեւեանի գործերը որոնք նուագուեցան բացառիկ յաջողութեամբ՝ սէնֆոնիք նուագախումբի մը կողմէ, հեղինակին անսայթաք ղեկավարութեան տակ, որ ամէն ժամանակէ աւելի տիրապետող էր

Ուրիշ առիթներով մամուլը անդրադարձած է յայտագիրը կազմող բազմաթիւ կտորներու վրայ, որոնց ամէն մէկուն խորագիրը կ'արդարացնէ կտորին թողած տպաւորութիւնը Պարթեւեան գլխաւորաբար իր ներշնչումը կ'առնէ բնութենէն, եւ իր յօրինած կտորներու անունները իսկ կը խօսին — Թիթեռնիկներու պար, Իրիկնամուտ, Հովը, Գեղջկական խրախճանք, Ռոբերտ, անուններ որոնցմով ունկնդիրները կը նախապատրաստուին, ինչ որ հեղինակի մը համար անհրաժեշտ մըն է, եթէ նուագումին մէջ ունկնդիրը չզգայ այն՝ զոր վերնագիրը կը պատրաստէ: Բայց մեր երիտասարդ երաժիշտը ինքզինքը փորձաքարի կը զարնէ, եւ ամէն մէկ կտոր աւարտելէ վերջ թողած է իր տպաւորութիւնը:

Իրիկնամուտը հակառակ զանազան նուագելի կտոր մը ըլլալուն՝ մեծապէս տպաւորիչ եղաւ, ու ղեկավարը գերազանցեց հեղինակը, հազիւ նշմարելի շարժումներով տալով այնպիսի նրբութիւններ որոնք անմիջապէս կը գործադրուէին ճարտար նուագողներու կողմէ:

Նուագահանդէսին մասնակցեցաւ Օր. Նէլլի Կօթիէ, թաւջութակի վրայ նուագելով երկու հայկական մեղեդի Ծաթօթ պարիթօն Խսահակեանի երգեց

ՄԻ ՃԱՄԱՏԻՑ ՄԻԻՍԸ

(ԷՋ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԷՍ)

Զինուորները հեւ ի հեւ հետեւում էին թերթերին, արտասարսափ սպասում էին Ազգ. Պատուիրակութեան պատգամաբերին, լսելու համար նրա հրահանգը, տրուելիք ուղղութեան մասին, բայց ի զուր ամէն գլխից մի ձայն է բարձրանում, իւրաքանչիւրը իր փողն է փչում, կացութիւնից անտեղեակ, ընդհանուր զինովութեան մէջ, շփոթ ու քաոսական վիճակ ամէն տեղ: Մութ ուժերը, Անգլիացիք եւ Թուրքերը, տեղեակ այս կացութեան՝ ամէնուրեք որոմ կը սերմանէին մեր ու Ֆրանսացիներու միջեւ: Գիտենք այդ, տեղեակ ենք մեր սահմաններուն վրայ տեղի ունեցող թշնամու նոր շարժումներին, գիտենք որ նոր վտանգը մօտենում է այսօր Կիլիկիոյ սահմաններին: Ուրեմն կը մնար որ զօրքը ինք դատէր եւ ինք պատասխանէր իր խղճի ձայնին:

Տեսակէտներ, աւելի պարզ խօսինք ազգային շահեր իրար կը բախէին: Մենք պատմականօրէն Կիլիկեան մերը կը համարէինք: Զէ՞ որ նոյն իսկ Կիլիկիոյ ընդհանուր կառավարիչ գնդապետ Բրէմոնի (ֆրանսացի) կահոյքներին վրայ, Փարիզից անգամ Cilicie Arménienne գրուած էր: Զէ՞ որ բազմիցս ֆրանսացի սպաներից ոմանք նման արտայայտութիւններ ունեցած էին: Բայց քաղաքականութիւնը փոխւում էր: Եւ մեր նախկին աչքը տեղի տուած էր առելութեան. հայ զինուորը իբր թէ անկարգապահ էր դարձեր եւ շնչին յանցանքով մը զինուորը կանչւում էր պատերազմական ատեանի առջեւ, ուր նուազագոյն երեք տարի դատապարտութեամբ ուղարկւում էր Ալժէրի՝ տաժանակիր աշխատանքի: Պէյրութի ու Մերսինի դէպքերը փաստ էին ծառայեցնում մեր դէմ, երբ անկարգապահութեան նշաններ, այն ինչ հայ զինուորը գիտակցօրէն պաշտպանել էր ֆրանսական եւ անգլիական դրօշակները, որ անպատուուած էին թուրք խուժանի ու ոստիկանութեան կողմէ:

Այսպէս մանր ու խոշոր դէպքեր իրար կը յաջորդէին, ֆրանս. կառավարութեան բացասական դիրքը աւելի պարզ երեւան կուգար, մութ ուժեր աւելի սանձարձակ կը գործէին, զինուորներից շատերու համբերութիւնը կը սպառէր, շատեր կը լքեն բանակը, շատեր զէնքերով խոյս կուտան, Լեգէոնին կատակերգակները կ'երգէին

Առպետական սեւ սառոնեան,
Կ'ուզէ կլլել մեր Կիլիկիան:

Մեր զայրոյթը իր գագաթնակէտին հասել էր, պարզ երեւում էր որ մեր մեծ խաչալը հալւում է մութին մէջ: Բայց կար մի այլ պարտականութիւն, որ ծանր կը ճնշէր մեր խղճին վրայ, դա Կիլիկիոյ վերապրող հայ բեկորների ֆիզիքական գոյութեան պահպանման հարցն էր: Պարզ եւ մեկին տեսնում էինք որ ներսից ու դրսից թշնամին իր գործը տեսնում է ու մեր հէք Կիլիկիան առնում է շղթայի մէջ:

Հազարներու հետ ես էլ անսալով խղճիս գերագոյն ձայնին՝ մնացի զէնքի տակ: Զինուորական կեանքը միօրինակ ու տաղտկալի շարունակւում էր իր ընթացքը: Ցուսադրիչ եւ սփոփիչ խապրիկները կը պակսին: Տիրող իշխանութիւնը իր երկդիմի քաղաքականութիւնը շարունակում է, որի հետ հաշտուիլ՝ մեր Արեւելքցիի ուղեղները անընդունակ էին: Այս պարագան շատ խոր կերպով ներգործում էին իմ հոգւոյս վրայ: Միակ սփոփանքը գտնէ ինձ համար այն էր որ ապրում էի հայրենի հողի վրայ, վերապրող սփ մը հայ ժողովուրդի մէջ: Կեանքի այդ պղտոր օրերուն ես ունեցայ սիրային անյաջող վէպ մը որ թաղմ կը մնայ յիշողութեանս մէջ

Կեանքիս անիւը շուռ էր եկել, դժբախտ աղջկան տխուր մէկ նամակը աւելի եւս զառնացրեց հոգիս: Այդ մռայլ օրերուն մենք սփոփւում էինք մի խանդավառ լուրով զոր թերթերը հաղորդում էին թէ Արարատի շուքին տակ ծնած Հայաստանի մանուկ հանրապետութիւնը ուռճանում է եւ մեծ Հայաստանի կորիզը ըլլալու փաստն ունի հայ զօրքով, հայ դրօշակով, ու հայ խորհրդարանով: Ցաճախ կ'ասէինք.— Երանի թէ մեր բանակը փոխադրէին հոն:

Մեզ արգիլած էին մանր զէնք կրել, սակայն մեր շուրջը, մեր աչքի առջեւ տեղի ունեցած դէպքը ստիպեր էին մեզ մանր զէնք ունենալ: Աւա՜ղ, սակայն, այդ անիծած զէնքը փորձանք բերաւ գլխիս, ձեռքիս մէջ բացուեց ու երեւան ելաւ:

Շուտով պարզուեց որ այդ աննշան յանցանքին համար պիտի դատուիմ Զին. Ատեանի առջեւ, եւ անկասկած չունէնք Ալժէրիա պիտի առնէմ: Են—Թարկուե՞լ զին. օրէնքին եւ գնալ Ալժէրիա տաժանակիր աշխատանքի, թէ սեւ խաչ քաշել «լաւ» զինուորի վարքիս վրայ եւ խոյս տալ բանակից. Զին. հիւանդանոցում հսկողութեան տակ էի, այդ սեւ ու երկարամիտ գիշերը անքուն անցուցի, որքան դաժան էր այդ գիշերը: Բայց ազրելու ու փայփայած երազիս արշալոյսը տեսնելու տենչը ողեւորեց զիս, եւ մըդեց բոլոր սեւ խորհուրդները եւ արշալոյսին վճիռս տուած էի.— Խոյս տալ բանակից, գնալ Հայաստան նորակազմ բանակին մէջ ծառայելու: Որի հետ մեր ունեցած հոգեկան կապը մէկ շաւիղով ընթացել էր: Նոյն օրն իսկ ընկերներս յանձնեցին ինձ իրենց որոշումը իմ մասին, այն ինչ որ ես որոշած էի: Ամէն պատրաստութիւն տեսնուած էր:

Եւ լուսնեակ գիշեր մը ընկեր մը զիս առաջնորդեց դէպի կայարան: Շոգեկառքը բեռնաւորուած էր անապատներէն հաւաքուած հայ որբերով ու այրիներով: «Մնաս բարի իմ սիրելի Կիլիկիա, ներիր ինձ որ այսպէս դադտագողի էի բաժանւում քեզնից, ներեցէք ինձ զէնքի ընկերներ, որ առանց ձեր վեհ ճակատները համբուրելու կը հեռանամ, բայց հաւատացէք որ ձեր ողջոյնը պիտի տանեմ Արարատին»:

Պոլիս, Պաթում, Թիֆլիզ, Սանահին: Հայկական կառախումբ մը, բեռնաւորուած հարիւրի չափ հայրենակարօտ գաղթականներով, խումբ մը որբերով, եւ 11 զինուորականներով սեւ վիշապի պէս ֆշշալով կը գալարուի հովտից հովիտ եւ արշալոյսի շողերուն հետ դուրս կը գայ Արարատեան դաշտ Ահա մեր Արագածը, ահա մեր Սարդարապատը որտեղ բացուեց մեր երազին արշալոյսը, ահա վերջապէս Երեւանը: «Երեւանից մինչեւ Վան Հայոց յոյսեր կ'երեւան» Մեր յոյսերու օրրանը՝ մանուկ հանրապետութեան մայրաքաղաքը: Ահա այդ մանուկին խանձարուրը, անդրանիկ խորհրդարանը, որի տանիքին վրայ կը ծփայ Հայոց եռագոյնը: Անցեր էի մի ճակատից միւսը, ուր որպէս աղօթք կը մրմնջէի մեծ երգիչին տողը—

Արդեօք գալո՞ւ է մի օր ժամանակ,
Մասիսի գլխին տեսնել մի դրօշակ՝
Իրան

ՅՈՎՀ. Կ. ԳԱԲՐՈՒՆԻ

(Վերջ)

Վարթեւեանի Ես որ մեռնիմը եւ Պաւ-ղոսին ծուռը, հեղինակին կողմէ դաշ-նակի ընկերակցութեամբ։

Օփերայի առաջին ջութակահարը Լեւոն Քաթրօչի նուագեց Հովը, որ կրկնութեան արժանացաւ։ Հազիւ երեք վայրկեան տեւող այս կտորը ինքնին գլուխ գործոց մըն է, որ հո-վին երգը փոխագրած է այնքան ճար-տարօրէն ջութակի թելերու վրայ։

Գեղջկական խրախճանութիւնը իր անկեղծ եւ արեւելեան չափականու-թեամբ դժուար կիրարկելի գործ մըն էր, զոր սակայն օտար երաժիշտները գրեթէ հաճոյքով խաղացին։ Զուգելով երաժշտ-ական մեղմ ծանօթ կտորներու մա-սին, անցնիմ ամէնէն կարեւոր բաժ-նին, — Հանդիսաւոր պատարագը։

×

Հայ երաժշտութեան մէջ շատ կա-րեւոր եւ նոր նուաճում մըն է որ կա-տարած է երաժիշտը, ձեռք զարնելով ամէնէն աւելի քննադատութեան են-թարկուելիք՝ նիւթի մը,— պատա-րագի երգեցողութիւն յօրինել նոր ե-ղանակներու վրայ, սէնֆոնիք նուա-գախումբի ընկերակցութեամբ։

Կամոյի սրահը եկեղեցիի վերած-ուեցաւ։ Բեմը իբր խորան, իր հսկայ երգեհոնով, որուն առջեւ գիրք բռ-նած էին 40 երաժիշտներ՝ իրենց գա-նազան գործիքներով եւ մօտ 70 եր-գիչներ։ Պատկառելի ամբողջութիւն մը։

Հեղինակը կը բարձրանայ կրկին, այս տպաւորիչ լռութեան մէջ իր առ-ջեւ ունենալով իր գերակատարները, եւ նաեւ նոյնքան երկիւղած ունկն-դիրներու բազմութիւն մը, բացառիկ ուշադրութեամբ լարուած։

Նախ կը նուագուի Աստուածածնայ մեղեդին, որուն ծանօթ ենք արդէն, եւ քիչ յետոյ հատուածներ նոր պա-տարագէն.— Հայր մեր, Միայն սուրբ, Ամէն հայր սուրբ, Տէր ողոր-մեա եւ Քրիստոս պատարագեալ։

Հանդիսաւոր սկզբնաւորութիւն մը երգեհոնի ընկերակցութեամբ եւ երգ-չախումբը առաջին նօթերը կուտայ Հայր մերին որ կ'երգուի ծայրայեղօ-րէն տպաւորիչ եւ ներդաշնակ, նուա-գախումբին համընթաց, կը հասնի մին-չեւ Տէր ողորմեա, առանց ընդմիջու-մի։ Ամէն ինչ նոր է, բայց կարծես ծանօթ ենք արդէն Թողած ընդհ. պատուրութեան, որովհետեւ ամբող-ջութեան մէջ ոչինչ կայ ընդվզեցու-ցիչ եւ երգեցողութիւնը կը մնայ կրօնական եւ հայ կրօնական գրոշմին տակ։ Այս գործին արուեստագիտա-կան կերտուածքը սրամաբանական է, խօսքերու իմաստը չափազանցուած եւ չերկրուած է նուագախումբին օ-ժանդակութեամբ, եւ երաժիշտ եւ ունկնդիր ինքզինքնին կը զգան հոյա-կապ գործի մը առջեւ որ ոչինչով կը տարբերի մեծ երգահանի մը պատա-րագէն։

Հայր մերի մեծայուք կերտուածքը սուրբ կուտայ Տէր ողորմեային պա-տառագին երգեցողութեան,— խնդրո-ղական աղօթք մը, որ ոչ լալկան է, ոչ ալ պահանջկոտ։ Երգեհոնը եւ նուա-գախումբը գեղեցիկ հատուածներ ու-նին՝ իւրաքանչիւր բաժին իրար կա-պող, քանի որ հատուածները կ'եր-գուին առանց ընդմիջումի։

Եւ ահա Քրիստոս պատարագեալը մեծաշուքն։ Ամբողջ սրահը կը գոռայ ուղղութիւններու եւ փօրհնեցէքներ-ու ներդաշնակ եւ յաղթական եղա-նակներով։ Երգչախումբ եւ նուագա-խումբ տարբեր կերտուածքներ եւ չահեկան բաժիններ ունին, իրար ամ-բողջացնող։ Այս հոյակապ օրհներ-գին մէջ Վարթեւեան քիչ մը կ'երկա-րաբանէ ընդհ. երգեցողութիւնը, ոչ թէ նախադասութիւնները պարզապէս կրկնած ըլլալու համար, այլ այդ կրկ-նութիւններով տակաւ առ տակաւ գօ-րացնելու համար տպաւորութիւնը եր-գին եւ փոխանակ ... մերձա-ւորութեան քանի մը անգամ կը կրկ-նուին անոնք, ընդհ. կրօնական յաղ-թութեանափօրհեօզ մըներկայացնելով փողերու, թմբուկներու եւ ծնծղան-ներու մեծաշուքն պոռթկումով։ Այս ընդհանուր նուագին մէջ երգչախում-բը տիրապետող կը մնայ մինչեւ վեր-ջին վայրկեանը, ուր պոռթկացող քա-նի մը ներդաշնակութիւններով կը վերջանայ կտորը ղեկավար հեղինա-կին վճռական ազդանշանին վրայ։

Ունկնդիրները քսան վայրկեանի եր-կիւղած լռութենէ մը յետոյ անվեր-ջանալի ծափերով քանիցս բեմ հրա-ւիրեցին երաժիշտը, որուն այս նոր գործը մեծապէս տպաւորած էր զի-րենք։

Գասիւ եւ Սիփան - Կոմիտաս երգ-չախումբին, որոնք դժուարին բաժին մը ունէին կատարելիք, եւ մեքենա-կան ճշգրտութեամբ երգեցին իրենց բաժինը նուագախումբին հետ։ Այս մեծ նուագահանդէսին առթիւ, որ առ-գի ունեցաւ դժնդակ պարագաներու մէջ, շնորհաւորելի է երաժիշտ ղե-կավարը իր ինքնավստահութեան հա-մար, եւ նմանապէս քաջալերութեան արժանի՝ երգչախումբը իր կատարած մեծ զոհողութեան համար։

Ա. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԷՆ

ՀԻՆԳ ՀԱՅԵՐ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ

—.—

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 9 Յունիս (օդային թղ-թատարով).— Երէկ առաւօտ ժամը 6ին ահագին պայթիւն մը լսուեցաւ։ Ռումբ մը նետած էին քաղաքիս Եա-ֆա դրան մօտ, պողոտային վրայ, ուր բազմաթիւ անձեր խմբուած էին գնումներ ընելու համար։ Նկատելով որ խանութները փակ կը մնան եւ բերուած բանջարեղէններն ալ կը կոխկրտուին Արաբներու կողմէ, գիւ-ղացի կիները շատ կանուխէն կը բե-րեն կանանչեղէնը՝ կանուխ սպառելու յոյսով։ Այս անգամ արաբական կո-միտէին մարդիկը կանուխ գործի սկսած էին՝ բերուած բանջարեղէննե-րը փճացնելու համար։ Եւ ահա ռումբը կը պայթի եւ 26 հոգիներ կը վի-րաւորուին, հինգը Հայեր, մէկուն (կին) վիճակը շատ ծանր է, բժիշկնե-րը կ'ըսեն թէ յոյս չկայ։ Կը կար-ծուի թէ Հրեաներուն կողմէ նետ-ուած է պայթուցիկը։

Կացութիւնը կը վատթարանայ օրէ օր, ալ վարժուեցանք, հրդեհ, ռումբ, հրացանաձգութիւն սովորական դար-ձան։ Հայֆա, Եաֆա, Նապլուս, Թուլ Քէրեմ ամէն օր ցոյցեր եւ հրացանա-ձգութիւններ տեղի կ'ունենան։ Երկա-թուղիները Երուսաղէմէն Հայֆա միշտ յարձակումի կ'ենթարկուին ու պայթուցիկներ կը նետուին։ Ռերքը եւ պարտէզները կը փճանան։ Կառա-վարութիւնը կրկին Արաբներէն խումբ մը աքսորեց դէպի Եգիպտոսի սահ-մանները։ Ծարդ պաշարման վիճակը չէ յայտարարուած, Կրակմարի օրէն-քը գոյութիւն ունի։

Անդրյորդանանի էմիր Աբտուլլահ միջամտած էր եւ չէր յաջողած կող-մերը հաշտեցնել։ Ստոյգ աղբիւրէ կ'իմանամ թէ արաբ բարձրագոյն կո-միտէն այս օրերս կրկին պիտի մեկ-նի Ամման՝ տեսնուելու համար էմի-րին հետ։ Խորհրդակցութենէն վերջ կը սպասուի որ էմիր Աբտուլլահ այ-ցելէ Երուսաղէմ, բարձր մարդպա-նին։ Կեանքի ապահովութիւն չկայ բառին բուն առումով։ Նոր զինուոր-ներ հասած Եգիպտոսէ։ Հայ գործա-ւորները, որոնք Սուրիայէն եկած էին, յուսահատ կը դառնան իրենց բնտանիքին մօտ։

Թղթակից

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՆ ԱԼ ԲԱՆԹՈՂ

—•—

Յունիս 13ի առտուն, շաբթուան պէս ես ալ գործիքներս անութիս տակ, գործի կը վազեմ։ Ճամբուս վրայ քանի մը արհեստակից Ֆրանսացիներու կը հանդիպիմ, որոնք օրուան լու-րը իրենց շրթներուն կը մօտենան.

— Ջըլլայ որ աշխատիս, հաւտղէ ընկերդ ալ, ու բոլորս խումբ խումբ դէպի ժողովարան, ուր հոն խնդրոյն մասնագէտները պիտի խօսին մեզի։ Ա՞խ, այդ ազրուկները ....

Հանրակառքը կը սուրայ։ Ահա աշ-խատավայրս։ Ժպիտը դէմքիս բարե-ւելով ներս կը մտնեմ։ Նոյն յանկեր-գը հոն ալ կը կրկնուի։ Եւ սակայն գործը կը շարունակենք։

Գործերուն տաք առնին, երբ յա-ճախորդները կարգի կը սպասեն, յանկարծ խումբ մը արհեստակից բանուորներ կը ցցուին դրան առջեւ.

— Կը պահանջենք որ անմիջապէս փակէք խանութը ... Գործաւորներ մեզի միացէք։

Գործատէրս որ վաղուան հայ երե-տասարդ մըն է, նախ կը վարանի, յետոյ քաղաքավարութեամբ մխտա-կան պատասխան կուտայ.

— Մենք այդպիսի հրաման մը չենք ստացած տակաւին, հետեւաբար, կը խնդրեմ որ դուրս ելլէք։

Մին՝ որուն թեւին վրայ կարմիր յաթի կտոր մը կապուած էր, կը հրա-մայէ ընկերներուն, որ անմիջապէս լուր տան միւսներուն։ Հազիւ քանի մը վայրկեան, եւ ահա արհեստակից ցուցարարներուն բազմութիւնը կանգ կ'առնէ դրան առջեւ։ Հիմա, այս ամ-բոխ կրակին վրայ գրուած ջուրի կաթսային պէս, կ'եռայ ու կ'եփի Երբեմն երբեմն ապակին կոտրելու սպառնալիքներ եւ հրաւէր՝ մեզի գործաւորներուս։ Ամբողջ փողոցը տօքի է։ Աղմուկ, կանչեր։ Գաղղիա-ցի ընկերս վախէն տեղի տուաւ, ու ճարահատ դուռը բանալով՝ դուրս ե-լաւ։ Ես ալ, ակամայ, յաճախորդին երեսը օճառուած ձգելով խառնուե-ցայ հոսանքին։

Հոսանքը հիմա փողոցէ փողոց կը յորդի գետի պէս։ Կանգ կ'առնէ հոն՝ ուր որ սափրիչի խանութ մը կայ։ Կը սպասեն, կ'ազմկեն մինչեւ որ գոր-ծաւորները իրենց միանան։ Ամէն թա-ղամաս այս ձեւին տակ։ Եւ այսպէս շարունակաբար։ Նոյնիսկ զատահե-ցան խանութպաններ, որոնք ռասի-կանական ուժերու միջամտութեան դիմեցին։ Ոստիկանները կուգային ու քանի մը բարոյական թելադրութիւն-ներէ վերջ, ետ կը դառնային։ Ամբո-խը չփացած տղու մը պէս կը չարու-նակէր իր գործը։ Ցոյցը տեւեց մին-չեւ իրիկուն, Փարիզի սափրիչի խա-նութներուն մէկ մասը գոց պահելով։

Սափրիչ գործաւորներուն եւ գոր-ծատէրերուն միջեւ համաձայնութիւ-նը չգոյանալով, յաջորդ առաւօտ, կիրակի, գործադուլը շարունակուե-ցաւ նոյն ձեւին տակ, մինչեւ կէսօր։ Կիրակի երեկոյ թերթերը կը գրէին թէ նախնական համաձայնութիւն գո-յացած է։ Կը սպասենք որ այդ համա-ձայնութիւնը չշրջուի դառնայ։

Պարմանի

ՅԱՌԱՋԻ ՊԱՏԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

—.—

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Հայաստանի Հան-րապետութեան 18րդ տարեդարձը տօնուեցաւ Առնուվիլի մէջ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէին նախաձեռ-նութեամբ։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիքը»ով։ Օրուան նախա-գահը ընկ. Խ. Մկրտիչեան հակիրճ կերպով բացատրեց օրուան տօնի նը-շանակութիւնը, յետոյ իր զգուանքը յայտնեց այն Թուրքերին համար որ հանդէսէն օր մը առաջ հրապարակ հանուած էր քանի մը հօկ - Համայ-նավար բախտախնդիրներու կողմէ եւ ցրուած գաղութին մէջ, պատելով տունէ տուն եւ սպառնալով զաղրե-ցնել սալ գործադրկութեան նպատար բոլոր անոնց, որոնք կ'երթան մա-յիս 28ի հանդէսին։ Շատեր վախնա-լով որ այդ անխիղճ մարդիկը կրնան իրենց վնաս հասցնել, ակամայ բացա-կայած էին։ Ընկերը բսաւ.— «Հայրե-նակիցներ, տակաւին կան մեր ժողո-վուրդին մէջ այնպիսի մարդիկ, ո-րոնք ոչ թէ Հայ, այլ նոյն իսկ մարդ ըսուելու արժանի չեն»։ Երգեցին տի-կին Ս. Խաչատուրեան, Գ. Մ. Խուպ-սեան։ Արտասանեցին ընկ. Օ. Կարա-պետեան եւ Գ. Գ. Յ. Երկանեան եւ Ս. Ճիհանեան։

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ա. Ի-սահակեան, որ փաստացի եւ հասկնա-լի լեզուով բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը, եւ ըսաւ թէ ամէն մարդ աշխարհի վրայ կը փափաքի իր անկախութեան, թէ գործի մէջ եւ թէ պետականօրէն։ Հայ ազգը շատ անգամներ ապստամբած է իր ազատու-թեան օրերուն՝ ձեռք ձգելու համար իր ազատութիւնը։ Յաջողած է միայն 1918 մայիս 28ին։ Այդ օրը հայ ժողո-վուրդի զարթօնքն է, մենք պիտի տօ-նենք այդ օրը, այնքան ատեն որ հայ ժողովուրդը գոյութիւն կ'ունենայ։ Ներկայացուեցաւ «Ցայի կարապետը» մասնակցութեամբ Տիկին Ս. Խա-չատուրեանի, Օր. Գ. Պալեանի, ընկ. Օ. Կարապետեանի, Օ. Վարդանեանի եւ Թ. Նազաչեանի։ Բոլորն ալ յաջո-ղութեամբ կատարեցին իրենց դերե-րը։

Տ.

×

ԳՈՐՏՕ, 14 յունիս (Յառաջ).— Ան-կախութեան տօնը ինչպէս նախորդ տարի, այս տարի ալ տօնուեցաւ մեր գաղութին մէջ։ Ժամանակին կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած է Հ. Յ. Դ. Բարսեղ - Շահպազ ակումբի սրա-հը։ Նախագահը ընկ. Փօլոս Անանեան հանդէսը բացուած յայտարարեց«Մեր հայրենիքով», զոր ներկաները երգե-ցին յոտնկայս։ Նախագահի քանի մը խօսքերէն վերջ յաջորդաբար արտա-սանեցին փոքրիկ Նշան Քէնտիրեան «Դէպի երկիրը», Կ. Տօնէրեան՝ «Հա-յաստանին», ընկ. Հ. Թաշճեան՝ «Հայ հերոսներուն», տիկին Ն. Անանեան «Հայրենիքին»։ Մեներգեցին Տիկին Վ. Ճերմակեան «Հայրենի տուն ձը», ընկ. Մ. Շաթրեան «Միծեռնակը», յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բա-նախօսը Ա. Մելքոնեան որ մօտ մէկ ժամ տեւող իր բանախօսութեամբ շեշտեց թէ անցեալի մէջ ստրուկի լու-ծը կրած, իսկ այժմ պետականութիւն ունեցող ազգերը կը տօնեն իրենց ան-կախութեան տօնը ամենամեծ շուքով։ 1918 մայիս 28ը մեր անկախութեան հրաշալի օրն է։ Ու յիշեցուց թէ հայ ժողովուրդը ինչ ծանր պայմաններու մէջ կ'ապրէր ու ինչ զոհողութիւննե-րու գնով անկախութեան հասաւ։ Տօ-նել անկախութեան օրուան յիշատակը կը նշանակէ գիտակցիլ մեր պատմու-թեան եւ քաղաքականութեան դեր-քին։ Հանդէսի փակումը կատարուե-ցաւ «Յառաջ նահատակք»ով։ Ներկա-ները մեկնեցան անկախութեան գա-ղափարով առոգորուած։

Գրիգոր Հայչաղեան

ՄԱՄՈՒԼ

Ապրող թուական

—.—

«Յուսաբեր» այս խորագրին տակ կը գրէ (6 յունիս).—

Հայ պատմութեան մեծագոյն թը-ուականը, չենք ըսեր մեծագոյններէն, այլ մեծագոյնը, ամէնէն շքեղն ու ամ-բողջական տօնը, որովհետեւ անիկա կ'ընդգրկէ բոլորը — ն'ւ Ժչակոյթի տօները, եւ Վարդանանցները եւ Ապ-րիլ 24ը։ Որովհետեւ անիկա կը ներ-կայացնէ անցեալի հետ նաեւ ապա-գան։

Տօն անկախութեան։

Մեծ է ու խորունկ իր նշանակու-թիւնը հայ ժողովուրդին համար։ Դա-րերու ստրուկ կեանք, աւեր ու հալա-ծանք, անհուն զոհաբերութիւն եւ ընդհանուր յուսախաբութիւն։

Ու յանկարծ, ահաւոր ալեկոծու-թեան մէջ, յուսահատ ու անհաւա-սար պայքարէ ետք, նաւաբեկ մարդ-կութեան ճիչերուն մէջէն, Հայը ծո-վափ կը հասնի, թանկագին խլեակի մը փաթթուած, ազատ ու անկախ կեանքով։

Երէկի պատմութիւնն է աս, որուն շուրջ կիրքերը չեն խաղաղած դեռ։

Որքան ալ ուրանան, որքան ալ կիրք ու ատելութիւն պայթին Անկա-խութեան այս լուսեղէն թուականին դէմ, անիկա կը մնայ պատմական մեծաշուք իրողութիւն մը, զոր նոր հայութիւնը կերտեց իր երկունքով ու պայքարով։

Ուրանալու համար այս իրողու-թիւնը, պէտք է ուրանալ Հայոց պատ-մութեան մէջ անկախութեան ձգտու-մը եւ անոր կերտումին համար եղած պոռթկումները, սկսած հին դարերէն մինչեւ մեր ազատագրական վերջին յիսնամեակը։

Մայիս 28ը՝ վերջին հանգրուանը ազատագրական մեր պայքարին, կու-գար նոր թուական բանալ, Հայը դը-նելով պատմական յեղաշրջման նոր հունի առջեւ։

Տէր իր ճակատագրին՝ Հայը հաս-կացրուած էր կազմակերպել իր ա-զատ կեանքը. պետութիւն, բանակ, տնտեսութիւն եւ մշակոյթ։ Եւ կազ-մակերպեց՝ կարճ ժամանակի ընթաց-քին, պատմականօրէն հայ հողի մը վրայ եւ հայ հոծ բնակչութեամբ մը։

Դարերէ ի վեր՝ առաջին անգամն էր այս իրականութիւնը, իր ծնունդո-վըն ու զարգացումովը։ Իրականու-թիւն մը՝ զոր կոյր պէտք է ըլլալ՝ չտեսնելու համար, անարգօրէն չարա-միտ՝ զայն ուրանալու համար։

Գիտենք. չեն ուրանար. աւելի գէ-շը, աւելի վատը ընելու համար։ Դիպուածի, պատահարի կը վերա-գրեն պատմական աքտը, ինքնահայ-րութիւնն ալ տալով Թուրքին, որպէս զի աւելի հեշտօրէն ուրանան հայ ժո-ղովուրդի հերոսական ճիգերուն ար-դիւնքը։ Հայուն կազմակերպուած կամքին՝ Դաշնակցութեան դերը՝ մեր անկախութեան կերտումին մէջ։ Սար-կութեան վարժութիւնը, ատելու-թեան շունչն ու նախանձախօռ ոգին թոյլ չեն տար հանդուրժել յոյս իրա-կանութիւններու։ Ջեն անդրադառ-նար, որ «դիպուածի» մը վարկածին առջեւ իսկ, հարկ էր յանդգնութիւնն ունենալ պատասխանատուութիւնն ստանձնելու աւերակ երկիր մը վարե-լու, պետական ու հանրային կեանքը կազմակերպելու, գլուխն անցնելու պատմական ծանրակշիռ յեղաշրջում-ներու։ Յանդգնութիւն՝ զոր ունեցաւ Դաշնակցութիւնը, որ անշուշտ «դիպ-ուածով» չէ՞ր որ ինքզինք ծանր դէպքերու առջեւ կը գտնէր, եւ Թուրքին «շնորհով» չէ՞ր որ նորա-գաստ երկրին ղեկը կը ստանձնէր։ Իր յեղափոխական անցեալը, իր պայքա-րը, անհուն զոհաբերութիւնները, կազմակերպութիւնն ու ցեղային արու-ոգին, իր յամառ մճիռը՝ ազատու-թեան տիրանալու եւ վերջապէս հայ ժողովուրդի անվհրապահ ու խորունկ հաւատքը,— այս բոլորը ճակատա-գրականօրէն զայն օրուան ղեկավարը կը դարձնէին։

Գիտեն այս բոլորը, հայ անկա-խութեան եւ Դաշնակցութեան հակա-ռակորդները, բայց կ'ուրանան, չկր-նալով հանդուրժել պատմական շքեղ լոյսին ու իրականութեան պանծալի փառքին։

Ի՞նչ հարկ սակայն պատճառաբանե-լու հայ նորագոյն պատմութեան շքեղ ծնունդը, որով մարմին կ'առնէր Հա-յուն դարաւոր Երազը, Հայաստանի անկախ կեանքը։

Մայիս 28ը Հայոց պատմութեան ազատութեան ժայռն է, կոչ մը՝ ոչ միայն հայ հայրենիքի լիակատար ազատութեան, այլ եւ հայկական վե-րածնունդին։ Ահա թէ ինչու հմայիչ է ան ու կախարդական, ոչ միայն իր-բեւ անցեալ, այլ եւ իբրեւ ապագա-յի խորհուրդ։ Անցեալ ու գալիք թը-ուական մը»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն-թեռնելի եւ մելանով։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Վարդանը նոյնպէս տեղէն բարձ-րացած էր լուռ, բայց խռոված դէմ-քով։ Հաւատալը չէր գար։ Ի՞նչ հա-ղորդ հայրն էր այդ պայմաններու մէջ ազգային մարդու մը ապաստա-նի տալ մերժողը։ Արդեօք մինչ այդ՝ ինք հայրը լաւ չէ՞ր ճանչցած...

Բարեբախտաբար, Վարդանը զուսպ մնաց իր յուսախաբութեան մէջ եւ ա-ռանց արտայայտուելու կարողացաւ ... ջիղերուն տիրապետել՝ ժամանակ տալով հօրը յանկարծակի մեղումէն վերջ մաքի հաւասարակշ-ռութիւնը գտնելու։

Իրապէս, շատ ալ սարսափելու պատճառ մը չկար,— մտածեց Աշոտ Արզէնեանը՝ զարմացմամբ դիտելով տղուն դասակները, որոնք կարծես ա-ռաջին անգամն է որ կը տեսնէր։ Եթէ այդ բոլորը գաղտնի տեղի ունեցեր էր առանց վկաներու. Ներկայութեան ... ուրեմն գաղտնի ալ կրնար մը-նալ։ Ու վերջապէս բաւական է որ մարդ չիմանայ ... Ինչ կ'ակնայ, որ Աշոտ Արզէնեանը բոլոր սրտովը կ'ու-զէր օգնել փախստականին. առաջին, որ հայ քրիստոնեայ մըն էր եւ աղ-գասէր մը։ Դեռ աւելին ալ ընելու պատրաստ կը զգար, բաւական է որ.

Ու ձեռքով հանդարտ նշան մը ըրաւ զաւակներուն, որ նստին։

— Համոզուա՞ծ ես որ մարդ չտեսաւ կա-տարուածը։

— Անշուշտ ո՛չ։ Ուշ գիշերով փո-ղոցը ամայի էր ...

— Իսկ մեզ մօտ մտնե՞լը։

— Ոչ ոք, բացի մեր դռնապան Մո-սոյէն ...

— Ա՛յ, տեսա՞ր։ Ո՞վ գիտէ, քանի մարդ լսած կը լինի մինչեւ հիմա ... Ես արդէն գիտէի որ փորձանք մը պի-տի գայ մեր գլխուն ...

— Այդ մասին մի մտահոգուիր, հայր,— գաղտնիք մը ունեցողի խոր-հրդաւորութեամբ պատասխանեց Վարդանը.— Մեր Մոսոն շատ վստա-հելի մարդ է ...

— Ի՞նչ երեխայ երեխայ կը խօսիս, — սրտնեղեցաւ հայրը.— Ի՞նչ վստա-հութիւն կրնաս ունենալ շատախօս դռնապանի մը վրայ. անշուշտ հիմա դրացի դռնապանները բոլորը գիտեն հաւաքած ...

— Հա՛յր,— առանց ժամանակ տա-լու որ նախադասութիւնը վերջացնէ ընդմիջեց տղան,— Մոսոն գիտէ թէ մեր հիւրը ով է եւ բերանը չի բանար։

— Ի՞նչ ... այդ դռնապանը գիտէ թէ ո՞վ է,— ինքն իրմէ դուրս ելած պոռաց հայրը,— եւ խնդրեմ ըսէ տես-նեմ թէ, ի՞նչ է պատճառը կարծելուդ որ ան բերանը չի բանար,— հեգնան-քով հարցուց հայրը՝ բարկութենէն ձեռքերը ճմլելով։

— Որովհետեւ ան ալ ազգային յե-ղափոխութեան զինուորներէն է ... ուխտուած ընկեր մը ...

— Ի՞նչ, այդ կոռ դռնապա՞նը ...

— Մոսոն Հայաստանցի պատուա-կան երիտասարդ մըն է, հայր, ամէն կերպով վստահելի,— մեղմօրէն ըն-կառեց տղան ու հազիւ լսելի ձայնով մը շարունակեց.— Մեր խմբի լաւա-գոյն անդամներէն մէկն է։

— Ի՞նչ ըսիր, այդ ի՞նչ խումբ է, — ալ աւելի շփոթած՝ հարցուց հայ-րը,— այս ինչ նորութիւններ են։ Դու ի՞նչ խումբ ունիս եւ ինչու՞։ Համար .. Տէր Աստուած, այսօր կ'երեւի պի-տի խենթեցնէք զիս։

Ուսմբի մասին Վարդանի ըրած ակ-նարկը ակամայ, խոստովանութիւն մըն էր՝ միմիայն հայրը հանգստա-ցնելու դիտումով ըսուած։ Բայց հօր անհանգիստ հետաքրքրութիւնը ստեղ-ծեց կացութիւն մը, ուր արդէն ընկր-կիլ չէր կարելի։ Կամայ ակամայ պէտք էր բացատրութիւն մը տալ՝ զայն հանդարտեցնելու համար։

— Հայր, ես յեղափոխական կազ-մակերպութեան մէկ անդամն եմ, ինչ-պէս Մոսոն։

— Ինչպէս եւ ես,— երբոր խօսքը կիսատ ձգելով՝ մէջ ինկաւ Եղիշէն, — ես ալ կանանց Կ. Խաչի անդամ եմ։ Վէրք կապել, հիւանդ խնամել, դրամ հաւաքել, ահա մեր գործը։

Խեղճ Աշոտ Արզէնեանը՝ աչքերը լայն լայն բացած մէկ աղուն կը նա-յէր, մէկ աղջկանը։ Կարծես երազի մէջ ըլլար։ Այս ի՞նչ նորութիւններ էին, ինչե՞ր կը պատահէին շուրջը, մինչդեռ ինք բնաւ տեղեկութիւն չու-նէր։ Դէպի զաւակները ուշադիր հայր մըն էր եղած։ Մի՞թէ մինչեւ այդ հա-սցեր էր, անկարող իր տան մէջ ան-ցած դարձածը տեսնելու։ Հիմա՛ կը պարզուէր իրենց տան փուժարուող յաճախակի հաւաքոյթներու խակական գոյնը ... Ինքն ալ միամտաբար կար-ծեր էր թէ առտնի սովորական, ան-մեղ բաներ էին, դպրոցական ընկե-րուհիներու հաւաքում։ Բայց մեղա-ւորը ինքն էր, ամէն երեկոյ ուշ գի-շերով կուգար ջըրպէն։ Ահա թէ բանը մինչեւ ո՞ւր էր հասած ... Նոյն իսկ դռնապան Մոսոն ... Կինն ալ օր մը օրանց խօսք մը չէր ըսած իրեն։ Ան-շուշտ խեղճը բան մը չէր հասկցած անցած դարձածէն ... Վա՛յ չար սա-տանաներ, ինչպէս ալ սարքեր էին էս լակոտները ... պարզապէս իր քթին խնդալով։

Կամաց կամաց դէմքի ձգուած գի-ծերը թուլցան սակայն։ Բարկանա-լու իրական պատճառ մըն ալ չկար .. Իր ցանկութիւնն էր եղած, որ զա-ւակները իրական Հայեր լինին եւ ոչ թէ շատ շատերու նման կէս օտարա-ցած, ոչ Ռուս եւ ոչ ալ Հայ՝ տեսակ մը նոր ազգ։ Բայց եւ այնպէս ինքնա-սիրութիւնը վիրաւորուած կը զգար. Ի՞նչպէս թէ ինքն այնքան կոյր լինէր որ բան մը չնկատէր շուրջը անցած դարձածէն։ Իբր թէ խօսու կը նա-յէր զաւակներուն, որոնք լուռ ու քիչ մը շփոթած՝ կը դիտէին իրենց հայրը, որու դէմքին հազիւ նկատելի թե-թեւ ժպիտ մը կ'ուրուագծուէր։

Աշոտ Արզէնեանը մեղմօրէն գլու-խը կը թափահարէր մարդու մը նը-ման, որ խաբուած լինելու գիտակ-ցութեամբ, խնդիրը անուշ տեղ մը կապելէ զատ ուրիշ ելք չէր տեսներ։ Բարձրացաւ տեղէն ու դիւանի վրայ զաւակներուն մէջտեղը նստելով՝ գո-րովանքով սեղմեց երկուքին ալ կուրծ-քին ու շատ մեղմ ձայնով ըսաւ.

— Ապրիք, երեխաներս, շատ ապ-րիք ... բայց զգոյշ պէտք է լինել ... կրակի հետ երեխայաբար խաղալու չէ ... Լա՛ւ, թող մնայ մեզ մօտ, մին-չեւ որ կազդուրուի ... Վերջէն կը մտածենք ... Աստուած ողորմած է։ Վա՛յ չար սատանաներ, այսքան ժա-մանակ ու ինձ ոչ մէկ խօսք ... Զի՞ս ի՞նչ կարծեցիք։ Է՜հ, ժամանակին ես ալ ... Վարդան, զաւակս, ի սէր Աս-տուծոյ, զգոյշ պէտք է լինել ... Համոզո՞ւա որ մարդ չտեսաւ ... Այդ անիծած ժանտարմներու աչքմանը չորնայ ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

պիտի սպասուէր մինչեւ վաղը առաւօտեան ժամը 9, պատասխան առնելու համար.

Բայց, այսօր կէսօրէն յետոյ ժամը մէկուկէսին, որ գործի սկսելու ժամն է, գործադուլ յայտարարուեցաւ, հակառակ ընտրուած պատուիրակութեան ըրած կոչին:

Բանուորները պատճառաբանեցին, որ անցնող գիշերուան մէջ զանազան ժողովումով մեծ քանակութեամբ կօշիկ փոխադրուած է կայարան, հետեւաբար, գործատէրը մեր պահանջը պիտի չընդունի, եւ վաղն առաւօտ մեր առջեւ պիտի փակէ դուռը:

Ահա, այս կասկածով այսօր սկսաւ, փոխանակ սպասելու մինչեւ վաղն առաւօտ ժամը 9:

Մինակ, ժամը 6ին, կիներն ու պատանիները զրկուեցան տուն, վաղն առաւօտ առվորական ժամուն գալու, իսկ այրերը բաժնեցին երկու մասի՝ գիշերը անցընելու համար գործարանին մէջ: Գ. Ա.

*** Մարսէյլի հայ բանուորներուն.— Այն օտար բանուորները, որոնց ինքնութեան թուղթերը յանձնուած են 21, Rue Edmond Rostandի գրասենեակին՝ փոխարէն առնելով ժամանակաւոր վկայագիրներ, պարտաւոր են ներկայանալ յիշեալ գրասենեակը իրենց բոլոր վաւերաթուղթերով, անոնք որ 28.101—28.150 թիւերը ունին իրենց ձեռքը՝ այսօր, Չորեքշաբթի: Իսկ 20 Յունիսին, շաբաթ օր, ժամը 8 — 11, դիմել գրասենեակ վերստանալու կամ իրենց վաւերաթուղթերը յանձնելու համար:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Երէկ կէսօրէն վերջ Ծերակոյտը սկսաւ վիճաբանութեան՝ կառավարութեան ներկայացուցած «ընկերային օրինագիծներու» առաջին չարքին: Ծերակոյտին մեծամասնութիւնը համակիր կը թուէր: Քուէարկութիւնը պիտի կատարուի այս առաւօտ:

*** Ժընեւ, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան քարտուղարը, ձայնասփիւռով ճառ մը խօսեցաւ եւ զգուշացուց բանուորները կարգ մը նորակազմ ձեռնարկութիւններու դէմ: Արդարեւ վերջերս սկսան կազմուիլ նոր ձեռնարկներ, որոնք, կ'ըսէ Ժուհօ, «անկախ» պիտակին տակ կը ծառայեն քայքայելու բանուորական միացեալ ճակատը:

*** Գործոյի մէջ, երբ գործատէրերու եւ բանուորներու ներկայացուցիչներուն միջեւ խորհրդակցութիւն մը կը կատարուէր, յանկարծ բանուորական ներկայացուցիչը պատուհան վազեց եւ ցատկեց վար: Զարդուփշուր եղաւ մարմինը: Թշուառ բանուորը յանկարծակի խենթեցեր էր:

** Օյնէ-սու-Պուայի մէջ 50 հոգի թունաւորուեցան՝ կարկանդակ ուտելով: Բոլորն ալ թունաւոր կարկանդակները գնած էին նոյն ծաղավաճառէն:

*** Գաղեստինի խռովութիւնները այնքան սաստկացած են, որ ամէն օր նոր զոհեր կ'իյնան: Հայեր ալ կարդալ մեր թղթակցին նամակը, Գ. էջ:

*** Պուլոնեի մէջ 100.000 քիլօ ձուկ ծովը թափուեցաւ, որովհետեւ վերջին գործադուլներու պատճառով կարելի չեղաւ փոխադրել, սպառել եւ ծախել:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ՀՆՉԱԿԵԱՆ» ԿՈՒՍԱԿՑԻ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Հինգշաբթի երեկոյ (18 Յունիս) ժամը 8.30ին. Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը. 4 rue St. Denis (Place du Châtelet). մեթրօ Châtelet: Կը խօսի ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ 71 Avenue Kléber

բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10 12.30. — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Զ. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Ղազար Ղազարեանի եւ իր մօրը՝ Այրի Տիկ. Արմենուհիի՝ իրենց քրոջ եւ դստեր ԱԶԱՏՈՒՀԻի դառնագին մահուան առթիւ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին իր ակումբի սրահին մէջ, 6 Պուլվար Ռոտէն: Կարեւոր օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

Վաղը, Հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին, Ռուսական Թէյարանի (զինարան) չէնքին մէջ (գետնայարկ), 26 Ավընիւ տը Թօքիօ.

Կը խօսի՝ Հ. ԳԷՈՐԳԷԵԱՆ

Նիւթ՝ Մանկական արշաւանքներու ազդեցութիւնը եւրոպական քաղաքակրթութեան վրայ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ, վաղը Հինգշաբթի ժամը 21ին, École des Langues Orientales, 2 rue de Lille, Métro Palais Royale

Կը խօսի Պ. Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ գիւղական կեանք

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ-ԳՈԼՈՆԲԻ Արամ ենթակոմիտէի ժողովը, այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին. սովորական հաւաքատեղին

Մարսէյլ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը, այսօր, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին: կը խօսի ընկ. Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Համազասպ» խումբի դասախօսական ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: կը խօսի ընկ. Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վռամեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 7ին. ծանօթ հաւաքավայրին մէջ: կը դասախօսէ ընկ. Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները. 19 Յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette Ջարդալեան գրադարանի մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Պոմօնի Զաւարեան ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի

21 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Վարանդեան սրահին մէջ.

10 Bld. des Marguerites

Կը նախագահէ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ: ՆՈՒԱԳ. ԵՐԳ. ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ եւլն.

Շարժանկարով կը ցուցադրուին 1914էն մինչեւ 1921 թուի Հայ Ազատագրութեան յայտնի դէմքերը ու գլխաւոր դէպքերը:

Մասնակցութիւն 2 ֆրանք:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի կողմէ Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին առթիւ

21. Յունիս կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվար Ռոտէն Փանիկեանի սրճարանը

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ—ՕՏԻՍԻՈՆ

... Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին.

Salle Mazagran. 90 rue ... Ռուբէ:

Պ. ՅԱԿՈԲ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ, Ջութակահար-երաժշտագէտ, առաջին անգամ ըլլալով իր աշակերտները կը ներկայացնէ Մարսէյլի գեղարուեստասէր հասարակութեան:

Կը մասնակցին՝ Mme JULIETTE GIRARD դաշնակի ուսուցչուհի եւ ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ԱԿԻՆԵԱՆ՝ դաշնակահարուհի:

Յայտագիրը կը կազմեն՝ Հէնտէլ (սօնաթ ան լա), Պէթովէն (ռոմանս ան ֆա), Շուպէրթ, Գրամզ եւ այլն, դասական եւ ժամանակակից վարպետներ:

Լսարանը խմբանուագներ՝ կոմիտաս վարդապետի եւ Գ. Ղազարեանի գործերէն:

Կը հրաւիրուին բոլոր անոնք, որ կ'ուզեն գիտնալ թէ շատ կարճ ժամանակի մը մէջ մէկը ի՞նչ աստիճանի երաժշտականութեամբ եւ թէքնիքով կրնայ նուագել ջութակի վրայ դասական եւ արդիական դժուարին կտորներ, շնորհիւ Պ. Քիւրքճեանի կիրարկած մեթոտներուն:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է՝ մասնակցութեան համար 3 ֆր., որուն փոխարէն կը տրուի Ցոխ եւ շքեղ յայտագիր: Յայտագիրները կարելի է ապահովել նախօրօք «Մայոն Մասիս»էն, 7 Րիւ տէ ֆրթիթ Մարի եւ «Յառաջ»ի գրատունէն:

Ծնողները կրնան իրենց հետ բերել 7 տարեկանէն վեր պզտիկները, մուտք՝ 1 ֆր.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) ԹԻՒ (14)

ԱՆՁՐԵՒ

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Գ. Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՈՀԸՄ

Ու կանգ առաւ: Մէքֆէյլ տեսաւ թէ ինչպէս անոր աչքերը մթնցան ու անոր տժգոյն դէմքը խռովեցաւ ու յօնքերը պռստեց:

«Այժմ ձեռք պիտի առնեմ այն մարդիկները, որոնցմով Տէր Ցիսուս քշեց վաշխառուներն ու դրամափոխները Բարձրեալին Տաճարէն»:

Ու վեր-վար կը քալէր սենեակին մէջ, բերանը պիրկ սեղմած ու սեւ դժգոհացած:

«Եթէ, Օր. Թամսըն աշխարհի ամէնէն հեռաւոր ծայրն ալ փախչէր, ես պէտք էր որ հետապնդէի զայն»:

Յանկարծական շարժումով մը՝ դարձաւ շուրջանակի եւ սենեակէն դուրս քալեց: Անոնք լսեցին անոր կրկին վար իջնելը.

«Ի՞նչ պիտի ընէ», հարցուց Տիկին Մէքֆէյլ:

«Չեմ գիտեր»: Տիկին Տէյվիտսըն վար առաւ իր ակնոցները եւ սրբեց զանոնք: «Երբ ան Տիրոջ գործին վրայ է, որ եւ է հարցում չեմ տար իրեն»:

Ու թեթեւ մը հեւաց ան:

«Ի՞նչ կայ»:

«Ան պիտի հալի ու մաշի: Ան չի գիտեր թէ ինչ բան է ինքնիրեն խնայել»:

Տոքթ. Մէքֆէյլ իմացաւ միսիոնարին առաջին քայլերուն արդիւնքին մասին՝ այն խառնածին խանութպանէն, որուն տունը կը բնակէին իրենք: Ան կանգնեցուց տոքթորը, երբ ան կ'անցնէր իր խանութին մօտէն, ու դուրս ելաւ՝ սեմին վրայ՝ անոր հետ խօսելու: Տրտում էր անոր գէր դէմքը:

«Վերապատուելի Տէյվիտսըն եկաւ գանգատեցաւ թէ ինչու սենեակ տրուած եմ Օր. Թամսընին: Բայց ես չէի գիտեր թէ ինչպիսի մէկն էր ան, երբ սենեակը վարձու տուի: Երբ մարդիկ կուգան ու կը հարցնեն թէ կրնամ իրենց սենեակ մը վարձու տալ, միակ բանը որ կ'ուզեմ գիտնալ՝ այն է թէ դրամ ունի՞ն, որ վարձքը վճարեն եւ Օրիորդը կանխիկ վճարեց շաբաթուան մը համար»:

Տոքթ. Մէքֆէյլ չուզեց որ եւ է կարծիք յայտնել:

«Ամէն ինչ ալ որ ըսուի ու կատարուի՝ տունը քուկդ է: Մենք մեծապէս երախտապարտ ենք ձեզի՝ մեզ բոլորս ներս առնելու համար»:

Հորն կասկածով նայեցաւ Մէքֆէյլի: Անոր համար տակաւին որոշ չէր թէ Մէքֆէյլ ինչ չափով կանգնած էր Միսիոնարին կողքին.

«Միսիոնարները միշտ համամիտ են ու կը գործակցին», ըսաւ ան վարանքով: «Եթէ անոնք գործակցին ընդդէմ խանութպանի մը, վերջինին համար ամենալաւ բանը պիտի ըլլայ փակել իր խանութը եւ հեռանալ»:

«Պահանջե՞ց որ դուրս ընես զայն»:

«Ոչ, այլ ըսաւ թէ որքան ատեն որ ան լաւ կը պահէր ինքզինք, ինք նման պահանջ մը չէր կրնար ընել, եւ աւելցուց թէ՝ կ'ուզէր արդար ըլլալ ինծի հանդէպ: Խոստացայ թէ Օր. Թամսըն այլեւս պիտի չընդունէր այցելուներ, ու քիչ առաջ խօսեցայ անոր հետ այդ մասին»:

«Օր. Թամսըն ի՞նչպէս ընդունեց այդ»:

«Պոռթկեցաւ, փրփրեցաւ ու հայհոյեց ինծի»:

Խանութպանը զալարեցաւ իր հին հանդերձներուն մէջ: Գտած էր որ Օր. Թամսըն կոշտ ու անզգամ յաճախորդ մըն էր:

«Օհ, այնպէս կ'ենթադրեմ թէ ան պիտի հեռանայ աստէ: Չեմ կարծեր թէ պիտի ուզէ մնալ այստեղ, եթէ պիտի չկրնայ որեւէ մէկը ներս բերել»:

«Անոր համար յարմար այլ տեղ մը չկայ, որ երթայ: Միայն կրնայ առնուազն մը տուն երթալ, բայց այժմ, ոչ մէկ տեղացի պիտի ուզէ ներս առնել զայն, այժմ, երբ միսիոնարները դանկտած են զայն»:

Տոքթ. Մէքֆէյլ նայեցաւ ինքնաբերաբար անձրեւին:

«Չեմ կարծեր թէ որ եւ է օգուտ կայ անոր դադրելուն սպասելուն մէջ»:

(Շար.)

Պաշտօնաթողներու եւ Ծերակուտականներու

Ոստիկանութեան դարպասներուն մէջ, MAISON FIQUET

Փարիզի Հարաւային շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ, ի նպաստ վարժարանին

Յունիս 21ին, առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ գիշերուան ժամը 10

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կը ներկայացուի Ե. Օտեանի եւ Մ. Կիւրճեանի ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ զուարճախաղը

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Թէյ եւ ռուսական նուագախումբ

Ընծրուի պարագային ապահով մեծ սրահ:

Մուտք 3 ֆրանք:

Ճոխ պիւֆէ. չափաւոր գիներով:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ կառքը, որ միայն եթէ թիքէով ձեզ պիտի տանի մինչեւ Ռուպէնսոն, թերմինիւս:

Հայ Բժշկական Միութեան

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

23 Յունիս, Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին

ՏՈՔԹ. ԹՐԷՄՈԼԻԷՐ

(Բժշկապետ Պուսիքօ հիւանդանոցի)

Կը խօսի ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Նուպարեան մատենադարանին մէջ 11, Square Alboni, Paris (16)

Մուտքը ազատ է

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 486

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 18 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3143

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խորհրդային նոր սահմանադրութիւնը ակներեւ «թեքում» մըն է ունեցած դէպի խորհրդարանական «քաղքենի» կարգերը։

Ցարդ տարիէ ի վեր Խ. Միութեան մէջ օրէնսդրական մարմնի դեր կը խաղար Խորհուրդներու Համառուսական Համագումարը, որ երկու տարին անգամ մը կը գումարուէր։ Երկարաշունչ եւ ձանձրալի ճառերէ վերջ, կ'ընտրէր Կեդր. Գործ. Կոմիտէն եւ կը ցրուէր։ Վերջինս ալ իր հերթին պարտականութիւններն ու գործերու ղեկավարութիւնը կը յանձնէր բազմանդամ նախագահութեան մը, որ միահեծան կը վարէր համայն Ռուսաստանի ճակատագիրը, Ժողկոմխորհին հետ։

Ի՞նչ սկզբունքներով կ'ընտրուէին համայնավար «օրէնսդիր» մարմնի պատգամաւորները առաջ, եւ ի՞նչպէս պիտի ընտրուին այսուհետեւ։

Նախորդ օրէնսդրութիւնը քաղաքներու մէջ 25.000 ընտրելիներուն սահմանած էր մէկ պատգամաւոր, իսկ շրջաններու մէջ 125,000ին մէկ պատգամաւոր։ Իսկ ըստ նոր սահմանադրութեան նախագիծի թէ՛ գիւղի եւ թէ քաղաքի մէջ 300.000 քաղաքացիները պիտի ընտրեն մէկ երեսփոխան (յօդ. 34)։ Ուրեմն, այս հաշուով, Խորհ. Հայաստանը օրէնսդիր նոր ժողովին մէջ պիտի ունենայ 4-5 երեսփոխան։

Նախորդ ընտրական սիստեմը կը յենուր հետեւեալ սկզբունքներուն վրայ .—

«1. Խորհրդային քաղաքացին պէտք է ըլլար արտադրող. 2. Ընտրելու չէին կրնար ըլլալ կուլակները, միջնորդները, եկեղեցականները եւն., 3. Գիւղացիի եւ բանուորի միջեւ զանազանութիւն կար։ Մէկ բանուորը հինգ ձայն ունէր, իսկ հինգ գիւղացին մէկ ձայն. 4. Ընտրական մասնաւոր շրջանակ գոյութիւն չունէր։ Գիւղ, քաղաք եւ գործարան հաւասարապէս ընտրական շրջանակներ էին. 5. Տեղական խորհուրդներու անդամները կ'ընտրուէին ուղղակի եւ ձեռամբարձ քուէով» (Փօփիւլէռ, 14 Յունիս)։

Մինչդեռ այժմ, նոր սահմանադրութիւնը կը յայտարարէ. «Խ. Միութեան մէջ աշխատանքը պարտադիր է այն բոլոր քաղաքացիներուն համար, որոնք աշխատանքի ընդունակ են»։ Առկէ զատ՝ «իւրաքանչիւր քաղաքացի իրաւունք ունի ընտրելու եւ ընտրուելու առանց ցեղի, ազգութեան եւ դաւանանքի խտրութեան եւ առանց նկատի առնելու անհատի կրթութեան աստիճանը, հանրային ծագումը եւ անցեալը» (յօդ. 136)։

Իսկ ընտրութեանց վերաբերմամբ կ'ըսէ. «Այսուհետեւ ընտրութիւնները պիտի ըլլան ուղղակի, հաւասար եւ գաղտնի» (յօդ. 134)։

Ընտրական այս առանձնաշնորհները սահմանելէ անմիջապէս ետք, իսկոյն պատնէշներ կը քաշէ անոր տրամաբանական գործադրութեան առջեւ։ Ոչ եւ է քաղաքացի իրաւունք չունի քուէարկելու իր ուզած թեկնածուին եւ իրաւունք չունի նոյն իսկ թեկնածու առաջարկելու։ «Թեկնածութեան իրաւունքը վերապահուած է միայն համայնավար կուսակցութեանց, աշխատանքի ընկերակցութեանց, արհեստակցական միութեանց, համագործակցական եւ մշակութային կազմակերպութեանց» (յօդ. 141)։

Արդ, տրամաբանական հետեւողութեամբ խորհրդային «ազատ» քաղաքացիի առջեւ ոչ մէկ ճամբայ կայ արժեցնելու համար իր ուղղակի, հաւասար եւ գաղտնի քուէն։ Զայնատուութեան մէջ, գաղտնի քուէարկութիւնը կառավարութեան մը վարկն է որ կը բարձրացնէ, պետութեան մը կարգուսարքն է որ փորձաքարի կ'ենթարկէ, ապիկար ու անձեռնհաս վարիչներն է որ կը մաքրագործէ եւ նոր ուղիներ ու նոր հորիզոններ կը բանայ։ Գաղտնի քուէարկութիւնը թարգմանն է անհատական խղճի եւ գիտակցութեան։

Մինչդեռ Խ. Միութեան սահմանած եւ օրէնքի կարգ անցուցած գաղտնի քուէարկութիւնը ոչինչ կ'աւելցնէ ուղղակի եւ ձեռամբարձ քուէարկութեան ձեւին վրայ։ Ռուս զանգուածները թող է որ պիտի արժեցնէին իրենց զէնքը, սակայն համայնավար վարիչները գիտեն պարսատիկ լարել բոլոր քառուղիներուն վրայ։

Փոփոխութեան կ'ենթարկուի նաեւ ցարդ ընդունուած օրէնսդրական մարմինը։ Այսուհետեւ Խ. Միութեան օրէնսդիր պիտի ըլլան Ա.— Միութեան խորհուրդը եւ Բ.— Ազգութեանց խորհուրդը։ Ուրիշ խօսքով երկյարկանի խորհրդարանական դրութիւն։ Կը փոխուի եւ վարչական մեքենան։

Խորհ. Միութեանց հանրապետութեանց թիւը փոխանակ 7ի, կը վերածուի 11ի։ Կը ջնջուի Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը եւ Վրաստան, Հայաստան եւ Ազրբէջան հաւասար իրաւունքներով կը կապուին Մոսկուայի հետ։ Ըստ այս նոր սահմանադրութեան, այսուհետեւ Խ. Միութեան մաս կազմող հանրապետութիւնները պիտի կոչուին «բանուորա — գիւղացիական ընկերվարական պետութիւն»։

Սակայն այդ չէ կարեւորը։ Դեռ աւելի կարեւոր առանձնաշնորհներ կան, որ ուղղակի կապ ունին մեր երկրի ճակատագրին հետ։

Իւրաքանչիւր ազգային հանրապետութեանց առջեւ լուսաւոր բաց դուռ մըն ալ կայ։ Նոր սահմանադրութեան 14րդ յօդուածը ամէն մէկ քոյր հանրապետութեանց անկախութեան եւ ինքնավարութեան սահմանները կը ճշդէ, որմէ տրամաբանօրէն դուրս կու գայ որ հանրապետութիւն մը միշտ ալ իրեն կը վերապահէ Միութենէն բոլորին բաժնուելու իրաւունքը։

Արդ, եթէ հաւատանք միջազգային մամուլի տուած այս տեղեկութեան, կը նշանակէ երկար տարիներէ ի վեր ազգային անկախութեան համար մարտնչող որ եւ է ազգ կրնայ ինքնորոշուիլ, թէ ուզէ եւ յարմար դատէ իր ազգային դատի լուծման տեսակէտէն։

Ամէն պարագայի այս բարեփոխութիւնները մեծ ՔԱՅԼ մըն են դէպի ազգային եւ անհատական իրաւունքներու արժեւորումը։

Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Բանակցութիւններ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ

Երեքշաբթի, արտաքին նախարարութեան մէջ, վերսկսան բանակցութիւնները, որ ընդհատուած էին կարճ շրջանի մը համար։

Կը նախագահէր արտաքին գեր - նախարար Վիէնօ։ Ֆրանսայի կողմէ բանակցութեանց կը մասնակցէին զօրավարներ Կամլէն, Ժորժ, օդային ուժերու վարիչներ Մուշար եւ Վօթրէն, ծովակալ տը Մարթէլ, տը Սէն - Քանթէն։ Սուրիական պատուիրակութիւնը անգամ մը եւս ներկայացուց իր պահանջները, բանաձեւելով իր դիտողութիւնները այն նախագծին մասին, որ իրենց յանձնուած էր տը Մարթէլի կողմէ, մարտ 1ին։ Այդ նախագիծը կը կոչուէր «ծրագիր տնտեսական խաղաղութեան եւ դաշնակցութեան ընդմէջ մէկ կողմէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի (որոնց մէջ կը մտնեն Տիւրզիները եւ Ալեւիները) հանրապետութեանց, միւս կողմէ Ֆրանսական Հանրապետութեան»։

Սուրիական պատուիրակութեան տեսակէտն այն է, որ Մերձ. Արեւելքի այս երկրամասն ալ կը կարծէ թէ հասած է ժամը իր անկախութիւնը ստանալու, ճիշդ այն պայմաններուն մէջ, որոնցմով հաստատուած է Իրաքի անկախութիւնը։

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը, սակայն, դիտել կու տայ որ Իրաք եւ Սուրիա տարբեր պայմաններ կը ներկայացնեն, առաջինը ժողովրդային միութիւն մը ունի, մինչ երկրորդը կազմուած է տարբեր ժողովուրդներէ, կրօնական տարբեր համայնքներէ։ Ֆրանսական նախորդ կառավարութեան շրջանին, բանակցութիւնները բախեցան գլխաւորաբար երկու դժուարութիւններու — Սուրիացիները նախ կը պահանջէին քաշել Ֆրանսական զինուորական ուժերը, մօտաւորապէս 13.000, եւ երկրորդ հողային սահմաններու վէճ մը ունէին իրենց միջեւ, — սուրիական հանրապետութիւնը լիբանանեան հանրապետութենէն կը պահանջէր սահմաններու սրբագրութիւն մը ի նպաստ իրեն, բան մը որ կը մերժէր Ֆրանսա։

Ֆրանսական կառավարութեան ընդդիմութեան վրայ, Սուրիացիները խնդրեցին ընդհատել բանակցութիւնները, ժամանակ որ դահլիճի փոփոխութիւն պիտի կատարուէր։ Սուրիացիները կը կարծէին թէ նոր կառավարութիւնը աւելի նպաստաւոր ընթացք մը ցոյց պիտի տայ հանդէպ իրենց, ինչպէս կ'ենթադրէին ձախակողմեան թերթերու այն քննադատութիւններէն, որոնք շարունակ կը կրկնէին թէ Ֆրանսա ահագին ծախքեր կը կատարէ հոգատարութեան պատճառով, եւ ստիպուած է զինուորական կարեւոր ուժեր պահել Սուրիոյ մէջ։

Բանակցութիւնները կը շարունակուին։

«Ֆրանսա զանցառելի ուժ մըն է»

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական խմբագիրը կը գրէ.—

« Լոնտոն կը թուի թէ կը բաժնէ այն կարծիքը, որ վերջերս կամուեցաւ Հռոմի եւ Պերլինի մէջ, եւ որուն արձագանգ տուին Եւրոպայի փոքր մայրաքաղաքները. թէ առ այժմ, իր ներքին դժուարութիւններուն պատճառով, Ֆրանսա կը նկատուի զանցառելի ուժ մը եւրոպական ուժերու համերգին մէջ։

Այս փոքրիկ հատուածը բաւական եղաւ, որ լուրջ վրդովումի մը մատնուին Փարիզեան կարգ մը թերթեր։ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ը, կ'ըսեն, թերթ մըն է որ կ'արտայայտէ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան տրամադրութիւնները։ Եւ յետոյ նոյն կարծիքը կը ծամծմուէր նաեւ Պերլինի մէջ։ Արդարեւ, աւելի քանի մը օր առաջ, Փարիզեան թերթ մը արձագանգ տալով գերմանական մամուլին, նոյն վրդովումով կը գրէր թէ Գերմանները «երկրորդական պետութիւն» կը կոչեն Ֆրանսան՝ ժամանակէ մը ի վեր։

Պէտք է ըսել, որ բոլոր այս լուրերը կ'արտատպեն միայն աջակողմեան թերթերը, որոնց դիտումը թափանցիկ է՝ ամէնուն հասկնալի ըլլալու աստիճան։ Օրինակ Մաթէն շարունակ կը գրէ թէ օտար դրօշակիրները կը հեռանան Ֆրանսայէն, նեղուած՝ ցոյցերէն եւ երկրին քաղաքական անստուգութենէն։ Բոլոր այս եւ նման լուրերուն նպատակն է կատարել ինչ որ փորձեցին մեծ յեղափոխութեան շրջանի տարագիրները արտասահմանի մէջ,— վարկաբեկել «ընկերային վերանորոգումի փորձերը» ճնշում բանեցնելու համար ժողովրդային ճակատին վրայ, որ այնպէս արդէն կը կրէ ներքին դժուարութիւններու հոգը։

20 միլիառ շինութեանց ծրագիր

Ֆրանսայի Հանրօգուտ շինութեանց նախարարը, Պրօսս, եւ ելմտական նախարարը, Վէնսան Օրիոլ, սկսած են միասնաբար մշակել ծրագիր մը պետական հսկայ շինութեանց, որոնք տեղի պիտի ունենան 1936—1937 եւ 1938 տարիներուն, մօտ 20 միլիար արժէքով։

Պրօսս կ'առաջարկէ նաեւ Խնայողութեան Մնտուկներու ձեւով հանել նոր անփոխարկներ, բայց քիչ մը աւելի տոկոսով։ Կը յուսացուի որ այս ծրագրով պետութիւնը կ'ունենայ 6 — 7 միլիար տարեկան հասոյթ մը։

*** Մինչ ելմտական այս ծրագիրները կը մշակուին, միւս կողմէ կը հաղորդուի որ սրօշ հսկողութիւն պիտի կատարուի ոսկիի եւ արծաթի արտածման վրայ։ Ֆրանքի կայունացման 1928 Յունիսի օրէնքով արտօնուած է ոսկիին եւ դրամագլուխին ազատ արտածումը։ Արդի կառավարութիւնը, առանց ուզելու բռնաբարել այդ օրէնքը, կը յայտարարէ թէ ով որ օգնանաւով արտասահման կը մեկնի, պարտաւոր է մաքսատան հաղորդել միասին փոխադրած արծաթին կամ ոսկիին քանակը։ Կէս հսկողութեան ձեւ մը, մասամբ արգիլելու համար դրամագլուխին, ոսկիին եւ արծաթին փախուստը։

Տօքթ. Շախթ կը շարունակէ իր ճամբան

Փրակայի մէկ թերթէն քաղելով, երէկ գրած էինք թէ Տօքթ. Շախթ պիտի այցելէ նաեւ Էնկիւրի, բանակցելու համար Թուրքերուն հետ, որոնք կը յուսան վարկ ստանալ Գերմանիայէն՝ ամրացնելու համար Նեղուցները։

Պոլսէն նոր հեռագիր մը, Թուրքերէն « Թան » թերթին տեղեկատուութեան վրայ հիմնուած, կը հաստատէ թէ Սոֆիայէն վերջ Տօքթ. Շախթ պիտի անցնի Պոլիս, յետոյ Էնկիւրի, ուր պիտի մնայ 3 օր։

Սոֆիայի մէջ, ի պատիւ Տօքթ. Շախթի, ճաշկերոյթ մը տրուեցաւ, մասնակցութեամբ պուլկար ելմտական, հողագործական, տնտեսական նախարարներուն եւ պուլկար ազգային դրամատան վարիչներուն։

ՊԵԼԺԻՈՅ ԱԼԲԷՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԿԻՍԱՆԴՐԻՆ ՈՐ ՊԻՏԻ ԶԵՏԵՂՈՒԻ ԻԶԷՐ ԳԵՏԻՆ ԵԶԵՐՔԸ

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Երկուշաբթի առաւօտ, ժամը 11ին կը բացուի Նեղուցներու խորհրդաժողովը, Մոնթրէօյի մէջ։ Նախագահ՝ Մոթթա։

Այս խորհրդաժողովին նպատակն է մասնակի վերաքննութեան մը ենթարկել Լօզանի դաշնագիրը, (այսինքն Նեղուցներու զինաթափութեան վերաբերեալ յօդուածները), որ կնքուեցաւ 1923ին ընդմէջ Թուրքիոյ եւ տասնեակ մը եւրոպական պետութեանց, որոնց մէջ Խորհրդ. Միութիւն, Ֆրանսա, Անգլիա, Իտալիա, Յունաստան, Ճափոն։ Խորհրդաժողովը կը գումարուի Թուրքիոյ պահանջին վրայ, հետեւաբար ուրիշ նպատակ չունի՝ բայց եթէ ճշդել թէ ինչ չափով կարելի է արտօնել սպառազինութիւնը, զոր կը պահանջէ Թուրքիա։ 24 յուլիս 1923ին, պետութիւնները ազատ կը հռչակէին ինչպէս անցքը, նոյնպէս նաւարկութիւնը Տարտանէլի, Վոսփորի եւ Մարմարայի մէջ, ծովու թէ օդի ճամբով, խաղաղութեան թէ պատերազմի ժամանակ (Յօդ. 23)։ Խաղաղութեան ժամանակ, Նեղուցներէն չէր կրնար անցնիլ այն նաւատորմը, որ աւելի զօրաւոր էր քան Սեւ ծովեան պետութեանց ամէնէն ուժեղ նաւատորմը։ Իսկ երբ Թուրքիա պատերազմի մէջ է, Նեղուցներէն կրնային անցնիլ միայն չէզոք պետութեանց նաւերը (Յօդ. 2)։ Նեղուցներու գօտին զինաթափ պիտի մնար (Յօդ. 4)։

Այս համաձայնութեամբ վերջ գտաւ, 1923ին, այն երկար մենամարտը, որ տեղի ունեցաւ Լօզանի խորհրդաժողովին՝ ընդմէջ Անգլիոյ եւ Խորհ. Ռուսիոյ։

Չիչէրին կը մերժէր միջազգայնացնել Նեղուցները եւ 6 դեկտեմբեր 1922ի նիստին կը բերէր տեսութիւնը «մրջնորմին», որ պիտի կազմուէր բրիտանական եւ ռուսական ազդեցութեանց շրջանակներուն միջեւ։ Լորտ Քըրզըն կը մերժէր այդ տեսութիւնը, առարկելով որ Նեղուցները «մրջնորմ» ըլլալով՝ Մոսկուայի կառավարութիւնը կ'ուզէ «ռուսական լիճի» վերածել Սեւ ծովը անոր հաւատարիմ պահապան կարգելով Թուրքիան։

Ներկայիս, Թրքական կառավարութիւնը վերաքննութեան իր պահանջով կ'ուզէ փոխել Լօզանի դաշնագրին միայն զինաթափութեան տրամադրութիւնները, առանց դպչելու դաշնագրին այլ գլուխներուն, — տնտեսական համաձայնութիւն, քափիթիւլասիոն, հանրային պարտք, եւայլն։

Նեղուցներու սպառազինումը հարց մըն է որ կը շահագրգռէ ոչ միայն Թուրքիան, այլեւ եւրոպական բոլոր պետութիւնները։ Պէտք է խորհիլ, որ Նեղուցներու խորհրդաժողովը առաջին փորձն է խաղաղութեամբ վերաքննելու ընդհ. պատերազմէն վերջ կնքուած դաշնագիրները։ Փորձ մը որ ախորժակ կրնայ բանալ դժգոհներուն մէջ։

*** Իտալիա պիտի չմասնակցի Նեղուցներու խորհրդաժողովին, այնքան ատեն որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չէ վերցուցած պատժամիջոցները։

25 միլիոն արտակարգ վարկ Գործավարութեանց եւ հանրային ձեռնարկներու

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը ընդունեց օրինագիծ մը որով, 1936ի սովորական պիւտճէէն դուրս, 25,780.000 ոսկիի արտակարգ վարկ մը կը տրամադրուի կառավարութեան։ Այս գումարը պիտի հայթայթուի պիւտճէի հասոյթներէն դուրս արտակարգ աղբիւրներէ ։

Օրէնքին համաձայն, այդ գումարէն 1,750,000 ոսկի պիտի յատկացուի գաղթականներու եւ տեղաւորման գործին, 2 միլիոն՝ հեղձուցիչ կազի դէմ դիմակներու շինութեան, 4000՝ առողջապահական գործավարութեան համար կարգ մը կազմածներու շինութեան, 817,000՝ Էնկիւրիի մէջ հիմնուելիք համալսարանին եւ դպրոցներուն, ինչպէս նաեւ Պոլսոյ համալսարանի նորոգութեանց համար, 2,800,000՝ Սվազ - Էրզրում երկաթուղիին, 490,000՝ Տրապիզոն Իրան սահմանային թրանզիթի ճամբուն, 28,000՝ թրանզիթի ճամբուն մեքենայացումին, 1,480,000 ոսկի՝ ընդհ. քննչութեանց վերաշինական գործերուն, 3000՝ առգման ձեռնարկներու, 245,000՝ Վանի լիճի նաւարկութեան, 1 միլիոն 400.000՝ Էրկանիի պղինձի բաժնեթուղթերու գնման եւ հանքերու շահագործման, ի հաշիւ Էթի դրամատան դրամագլուխին, 875,000 ոսկի՝ հանքերու փրնտռուքին եւ էլեկտրական ուսումնասիրութեանց ճիւղին, 4,900,000՝ Սումէր դրամատան, 175,000 Պոլսոյ քաղաքի նորոգութեան, 7000՝ Թաց եւ չոր պտուղներու բարելաւումին, 7,500,000՝ Ազգային Պաշտպանութեան գործավարութեան։

Ընկերային օրինագիծեր Ծերակոյտին առջեւ

Կառավարութեան ընկերային օրինագիծերու առաջին շարքը, Երեսփ. Ժողովին կողմէ ընդունուելէ վերջ, ներկայացուեցաւ ծերակոյտին։ Երեքշաբթի կէսօրէ վերջ, ծերակոյտը լեցուած է աննախընթաց բազմութեամբ մը։

Վիճաբանութիւնները սկսան անմիջապէս եւ տեւեցին մինչեւ ուշ գիշեր։ Հակառակ կառավարութեան ցանկութեան, որ կ'ուզէր կարճ կապել վիճաբանութիւնները, կարելի չեղաւ քուէարկել, եւ որոշուեցաւ վիճաբանութիւնները

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒՄԸ

—— o ——

Րէճէպ Փէքէր, Հալքի ընդհանուր քարտուղարը, Էնկիւրիի Հալքէվիին մէջ, «Յեղափոխութեան դասաւանդութիւն» մը ընթացքին յայտարարեց թէ «կազմակերպական հիմնական օրէնքը պիտի փոխուի, ու Հալք կուսակցութեան վեց սկզբունքները պիտի դառնան պետութեան սկզբունքները: Եւ հետեւաբար, այդ վեց սկզբունքները՝ դադրելով քաղաքական կուսակցութեան մը արտաքին սկզբունքները ըլլալէ, պիտի պատկանին պետութեան»:

Րէճէպ Փէքէր, իր այս յայտարարութեամբ կը յայտնէ, պարզապէս, որ Էնկիւրի կը խորհի իր սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն մը մտցնել:

Առաջին անգամ չէ որ տարօրինակ Թուրք, երբ կ'ըսուի թէ «կուսակցութեան վեց սկզբունքները պիտի դառնան պետութեան սկզբունքները»:

Բայց, երբ ժամանակակցութեան 15-ամեայ կեանքը արագօրէն վերյիշենք, պարզ պիտի ըլլայ, անմիջապէս, որ «փոխանցումները» միշտ նոյն ձեւով տեղի ունեցած են, եւ, հետեւաբար, արտասովոր ոչինչ կայ այս նոր որոշումին մէջ:

Ինքը, Հալքը ծնա, մինչեւ իր կուսակցութեան մը վերածուիլը՝ անցած է զանազան ձեւերէ, ու տարիներ վերջ է միայն որ առացած է քաղաքական կազմակերպութեան մը բնոյթը:

Աոոր հիմնադիրը «Միւտաֆաայի Հուքուք» կազմակերպութիւնն է եղած: 1919ին էր: Թուրքիան անդամահատուած վիճակի մէջ էր, գրեթէ: Համաձայնականները եկեր՝ տեղաւորուեր էին Պոլիս եւ այլուր: Հայաստանի հանրապետութիւնը կը ջանար ոտքի կանգնիլ: Թուրք բանակը բոլոր ճակատներուն վրայ ջախջախուած էր: Ցանկարծ, Էրզրումի մէջ ժողով մը տեղի կ'ունենայ (1919 յունիս 29) որ յետոյ պիտի որակուէր «Էրզրումի խորհրդաժողով»ը եւ որ կուգար առաջադրելու «արեւելեան երկրամասին մէջ ազգային գոյութիւնը պահպանել»: Թորքին մէջ, տեսակ մը բռնատական չարժում էր, ուրեմն: Կամ, առնուազն, ինքնապաշտպանութեան որոշում մը: Հազիւ մէկ ու կէս ամիս վերջ, անոր կը յաջորդէր «Սըվազի քոնկրէ»ն: Այս ժողովը այլքան կարճ ժամանակ վերջ, կ'ընդգրկէր աւելի լայն ու աւելի յանդուգն ծրագիր մը,— արեւելեան երկրամասերու յատուկ պաշտպանութեան նախկին որոշումը կը տարածէր «ամբողջ երկրին» վրայ, կ'առաջադրէր «ազգային փրկութիւն մը», եւ կը դառնար «ազգային ուխտ» մը:

Ուրեմն, նախ, տրուած որոշումը, իր ժամանակի բնոյթը նետելով, կը դառնար ընդհանրական: Մուսթաֆա Քեմալ, 1919 մայիս 19ին ոտք դրած Սամսոն՝ քանի մը ամիս վերջ, յանուն ամբողջ երկրի, ազատագրումի վճիռը կ'արձակէր: Աւելին,— անիկա ոչ միայն ձեռնոց կը նետէր գրաւման բանակին, այլեւ կը դնէր ազգային ազատագրումի եւ ազգային սահմաններու երկու հիմնական սկզբունքները: Սկզբունքներ, որոնք բնորոշ դեր կատարեցին շարժման ամբողջ տեւողութեան, դարձան ընդհանուր նշանաբաններ, որոնցմով որակեցին շարժումն ալ (Միլլի - ազգային շարժում), եւ, ինչ որ յատկանշական է, աւելի վերջ եղան Հալքի՝ ինչպէս նաեւ իսլամական կամ հանրապետական Թուրքիոյ պետական հիմնական սկզբունքները:

Անկախութիւն եւ ազգայնականութիւն,— ահա երկու ձգտումներ, որոնք, ուրեմն, իրենց ծնունդը կ'առնէին Կարնոյ եւ Սեբաստիոյ ժողովներէն, եւ, անխախտ հետեւողականութեամբ մը կը շարունակէին քալել մեծ ու ճակատագրական վերիվայրումներուն ընդմէջէն:

Հոստեղը չէ ճգելու թէ ո՛վ, իրականին մէջ, կը ղեկէր Մուսթաֆա Քեմալ, Անատոլու: Թէ ո՞ր պարականամ ու թշնամի ձեռքերը թաքուն ու անյայտ միջոցներով կը ջանային ոտքի հանել թուրք բանակին բեկորները, եւ թէ, վերջապէս, Միլլի շարժումը իրականին մէջ ո՞վ էր որ յաջողութեամբ կը պսակէր:

Ընդունելով հանդերձ բոլոր տեսակի օժանդակութիւններու եւ խորհուրդներու գոյութիւնը, հարկ է խոստովանիլ, սակայն, որ այդ շարժման ղեկավարները ոչ միայնդիտցան՝ ընդհանուր յուսաբեկումի եւ քայքայման այդ օրերուն՝ հաւատալ յանդուգն ձեռնարկի մը յաջողութեան, այլեւ մեծ ճարպիկութեամբ ու ճկունութեամբ կրցան օգտուիլ դէպքերու դասաւորումէն, եւ, մինչեւ վերջը հաւատարիմ ու անդիջող մնացին «ազգային սահմաններուն» եւ «ազգայնականութեան»:

Թերահաւատ ըլլանք թէ հիացող՝ Թուրքիոյ «արդիականացման» ճիգերուն նկատմամբ, ընդունինք թէ ժխտենք որ «բան մը կայ փոխուած» Մէհմէտճիկի երկրին մէջ, այսու հանդերձ մենք պարտաւոր ենք միակամօրէն յայտարարելու որ 1919էն մինչեւ 1936՝ Միլլիական, Քէմալական, թէ Հանրապետական - Աթաթիւրքեան շրջաններուն՝ վերոյիշեալ երկու սկզբունքները ոչ միայն մնացին անվթար, այլ եւս օր օրի աւելի շեշտուեցան:

Իսկ այդ հետեւողականութիւնը քալեց, ինչպէս ըսինք, դժնդակ երեւէջներու ընդմէջէն:

23 Ապրիլ 1920ին, երբ մեր մանուկ հանրապետութիւնը զոհուած էր Թուրքեւսովետ դաւին, Էնկիւրիի մէջ կը բացուէր Ազգային Մեծ Ժողովը:

Ուրեմն, Կարնոյ առաջին ու մասնակի ժողովէն մինչեւ Էնկիւրիի Ազգային Ժողովը (խորհրդարան) աւելի նուազ քան տարի մըն էր ժամանակը բոլորուած:

Այդքան աննպաստ պայմաններու մէջ, այսքան արագ ծաւալում մը կամ նուաճում մը՝ ձեռնարկին տալու համար համազգային ու նոյնիսկ վերակազմական - պետական բնոյթ, անտես առնելիք արժանիք մը չէր, անշուշտ: Հող կրկնենք, արտաքին ազդակները մեծ դեր ունէին: Բայց, նոյնքան անժխտելի դեր մը հարկ է վերագրել եւ թուրք ժողովուրդի հաւաքական - կազմակերպչական ոգիին, որ այնքան միակամօրէն կը բոլորուէր իր նոր ղեկավարներուն շուրջ:

Զարմանք բնորոշ է՝ այն պարագան, որ Էնկիւրիի Ազգային Ժողովը փաստօրէն ձեռք կը դնէր «ազգին վրայ, զայն կը հռչակէր ինքնավար, սեփական գոյութեան յենելու սկզբունքը կը քուէարկէր, եւ, միանգամայն, իր նախագահը այդ շրջանի «ազգային պետութեան» պետը կը հռչակէր:

Ըստ էութեան, ուրեմն, դարձեալ նոյն գիծն էր որ կ'ընդլայնէր ու պաշտօնական բնոյթ կը ստանար, հանրապետութեան հռչակումէն առաջ՝ հանրապետութիւնը փաստօրէն մէջտեղ դնելով: Այլ խօսքով, պետական հիմքը կը տրուէր հինին, աւերակներուն վրայ, «Օսմանեան»ին տեղ՝ Թուրք ազգի նոր նշանաբանին տակ, բայց առանց պաշտօնական որակումի, այնքան ատեն, որ թշնամի ուժերը դեռ կը փայլէին «ազգային սահմաններէն» ներս:

29 ապրիլ 1920էն մինչեւ 9 սեպտ. 1922, այդ սահմաններու «մաքրագործման» պայքարը կը տարուէր: Պայքար մը, զոր գլուխ կը հանէր, ուրեմն, Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութիւնն ու անոր պաշտօնականացած բանակը, եւ որուն հիմն ու նպատակի ճշդումը ըրած էր Կարնոյ առաջին ու մասնակի ժողովը՝ շատ զգաստ կերպով, իսկ «Սվազի քոնկրէ»ն վաւերացուցած է զայն:

Ու մինչ հաշտութեան բանակցութիւնները տեղի կ'ունենային, Մուսթաֆա Քեմալ յայտարարութիւն մը կ'ընէր: Կ'ըսէր թէ «Միւտաֆաաի Միլլիէ»ն կ'ուզէ վերածել քաղաքական կուսակցութեան մը:

Աոոր կը յաջորդէին ժողովրդային հարցարանը այդ խնդրոյ մասին, հանրութեան մէջ կատարուած պրպըտումը, վիճաբանութիւնները եւ, ի վերջոյ տրուած որոշումը՝ Հալք կուսակցութեան մասին:

1923 սեպտ. 3ին, Ազգ. Ժողովին մէջ Հալքի խորհրդարանական խումբը կար, արդէն: Նոյն խմբակը, նոյն օրը, կը քուէարկէր կուսակցութեան ծրագիր - կանոնագիրը, որ կ'առաջադրէր «Թուրքիան արդիական պետութեան մը վերածել, պետական վարչութիւնը հեռու պահել կրօնական օրէնքներէն, ոչ մէկ ընտանեկան առանձնաշնորհ ճանչնալ, եւ, ազգայնականութենէ, հանրապետութենէ, ժողովրդապետութենէ (այս նոյն վերջին երկուքը կը բարդուէին առաջինին վրայ՝ շարժումին պետականացումէն վերջ), թաքուն կերպով հետապնդել յեղափոխութիւնն ու աշխարհիկ կարգուսարքը:

1923ին, ուրեմն, «Նոր Թուրքիան» հրապարակ կ'իջնէր իր երկու ձեռքերուն բռնած երկու նշանաբանակներ: Անոնցմէ մին բացառապէս արտաքին էր,— թշնամին «ծով նետուած» էր եւ «ազգային սահմանները» ազատագրուած էին: Վկայ՝ Լօզանը:

Երկրորդը՝ բացառապէս ներքին էր: Պետական - վարչական յեղափոխութեան մը յատուկ: Կանոնագիր մը որ կը վերաբերէր Հալք կուսակցութեան: Հանրապետութիւնը փաստ մըն էր: Բայց, եթէ սուլթանութիւնը տապալած էր, «այդ օրերու հարկադրանքին տակ», դեռ կանգուն կը մնար խալիֆայութիւնը: Անիկա ներքին առաջին յեղափոխութիւնն էր: Նոյն այդ օրերուն, երբ Ազգ. Ժողովն էր տէրն ու տիրականը երկրին, ժողովրդապետութիւնը աւելի իրական փաստ մըն էր, քան հիմա, երբ այլ եւս ժամանակակցութիւնը դիկտատուրային մըն է վերածուած պարագալայ, եւ, դէպքերու ու տարիներու թաւալումէն վերջ, ժողովուրդը ղեկավարած է միակամ նեցուկ մը ըլլալէ Քամալին: Այս անգամ, անոնցմէ շատեր, գուցէ, եթէ ըսենք թէ «Մուսթաֆա Քեմալ»ը եւ «Կազիան ոչ միայն իրրեւ որակում ընտրեցան, այլ եւ իրրեւ անձ ու վարիչ՝ անցած են պատմութեան: «Աթաթիւրք»ը նոյնը չէ այսօր՝ յաչս ժողովուրդին:

Բայց, Մուսթաֆա Քէմալէն մինչեւ Քամալ Աթաթիւրք՝ «Թիւրքիզմ»ը հետեւողականօրէն կը շարունակուի, յարատեւօրէն ընդլայնելով այն ինչ որ դեռ կը մնայ անգիւղէն։

Այդ յեղափոխութեան երկրորդ թափին էր խալիֆայական գերդաստանին արտաքսման որոշումը, զոր, մասնանշենք, կուսար Հալքի խմբակը եւ որ կը վաւերացուէր Ազգ. Ժողովին կողմէ: Իսկ 1924ին Շէյխի եւ Էվզանի գործավարութիւններուն վերջացման եւ աշխարհականացման որոշումը կուսար նոյն Հալքը:

Հակառակ, ուրեմն, ձեւերու եւ անուններու փոփոխման միշտ նոյն շարժումն էր որ ուղղութիւն ու առեն կուսար սկիզբը զինական թախումներու եւ ազգային ազատագրման, իսկ յետոյ պետական վարչաձեւին ու օրէնսդրութեան:

1927 հոկտեմբերին գումարուող քոնկրէն կուգար վաւերացնել այս փաստը, տալով այն որոշումը թէ «Սըվազի քոնկրէն կը նկատուի առաջինը, իսկ ներկան՝ Երկրորդը»: Այսպէս, ինչպէս կ'ըսէի, սպրդեցուցած են մոռացում մը կամ անտեսում մը՝ Կարնոյ առաջին հաւաքոյթին նկատմամբ: Էութեան՝ տարբերութիւն մը մասնանշել չեն ուզած առով: Ընդհակառակն, բուն կորիզը Կարինն էր եղած: Բայց, Կարնոյ այդ առաջին ժողովին նախագահութիւնը չէր Մուսթաֆա Քէմալի: Հոն, Գարապէքիրը աւելի մեծ կշիռ ունէր: Ցեռագային վէճը, որ քիչ մնաց բախումի մը յանգէր՝ Քէմալի ու Գարապէքիրի միջեւ, իրեն դէմ դարձաւ ամբողջ Էրզրումի ժողովը, ճանչնալով Սվազը իրրեւ Ա. քոնկրէ, «Նոր Թուրքիոյ» պատմութիւնը սկսիլ ուզելով Սեբաստիայէն, կամ այլ խօսքով, Մուսթաֆա Քէմալէն:

1927 հոկտեմբեր Բ. քոնկրէն իբրեւ հետեւանք, 1928 ապրիլ 5ին հիմնական կազմակերպութեան օրէնքէն վերցուեցաւ այն մասը որ կրօնքին կը վերաբերէր: 5 մայիս 1928ին գումարուեցաւ Հալքի Գ. Համագումարը: Այս ժողովն էր, ահա, որ կուսակցութեան վեց սկզբունքները ճշդեց: Այդ սկզբունքները հետեւեալներն են,— 1. Հանրապետական, 2. ազգայնական, 3. ժողովրդապետական 4. պետական, 5. յեղափոխական, 6. աշխարհիկ:

Հալքի 4րդ համագումարը այս սկզբունքները ընդունեց որպէս Թուրք հանրապետութեան սկզբունքները, տալով անոնց, ուրեմն, պետական բնոյթ, կամ, ինչպէս Րէճէպ Փէքէր կ'ըսէր՝ «այդ վեց սկզբունքները՝ դադրելով քաղաքական կուսակցութեան մը արտաքին սկզբունքներն ըլլալէ, պիտի պատկանին պետութեան»:

Կը մնայ, ուրեմն, որ անոնք օրինական ձեւով, մաս կազմեն օրէնսդրութեան, ինչ որ պիտի ըլլայ արդէն Ազգ. Մեծ Ժողովի յառաջիկայ նստաշրջանին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵԼԼԱԴԱՅԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

— o —

ԱԹԷՆՔ, 11 Յունիս.— Ապրիլեան եղեռնին սգատօնէն վերջ, որ անցաւ համազգային բովանդակութեամբ, ահա Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը, Աթէնքի ամէնէն ընդարձակ սրահին «Օլիմպիաւն» մէջ, հովանաւորութեամբ մայրաքաղաքի քաղաքապետ՝ Գօճիասի:

Մայիս ամիսը ազգային ներշնչման ամիս մըն է Աթէնքի հայութեան համար: Մեր գաղութը իր հաւատաւոր ընթացքով, անգիր պահանջ դրած է կարծես, բոլորիս վրայ, չգրկելու զինքը Մայիս 28ի անկախութեան տարեդարձի տօնակատարութեան գեղեցիկ վայելքէն: Այս հոգեբանական երեւոյթին ապաւորիչ մէկ ապացոյցն էր, արդարեւ, այս տարուան հանդիսութիւնը: Որովհետեւ ժամէն շատ առաջ խուռն սրահը լեցուն է իր բոլոր անկիւններով: Հակառակ մուտքը վճարումով ըլլալուն — հինգ, տասը եւ քսանըհինգ տրախմի — բազմութիւններ կը մնան ոտքի վրայ, եւ նրբանցքներուն մէջ:

Հանդէսին ընդհանուր կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.-ը եւ Ֆիբսի Ս. Գ. Լ. վարժարանի սկաուտները: Սրահէն ներս կը տիրէ կատարեալ լռութիւն: Եռագոյն ժապաւէններով կարդադիր յանձնախումբի ընկերներ կը տեղաւորեն օտար հիւրերը, որոնք կը բաղկանան երեսփոխաններէ, զօրավարներէ, եւ մամուլի ներկայացուցիչներէ: Եկած է նաեւ Ա. զօրաբանակի նուագախումբը Մամուլի ներկայացուցիչներու մասնաւոր խնդրանքին վրայ, երգչախումբին հայկական տարազով աղջկանց խումբը կը լուսանկարուի: Հելլէն թերթերը քանի մը օր առաջ արտայայտուած էին հանդէսի մասին, հրատարակելով ընկ. Հ. Օհանջանեանի եւ իր դահլիճին հաւաքական մեծադիր նկարները:

Ու վարագոյրը կը բացուի: Գեղեցիկ է տեսարանը: Բեմին ճակատը՝ հելլէն եւ հայկական դրօշները, բեմին ձախ կողմը նախագահական սեղանը, շուրջբոլորն ունենալով՝ Գ.Գ. Գըլըճեան, Դամակինոս եւ Հելլէն եւ Հայ լիկայի նախագահ՝ Ֆիրսուէլֆիոս: Ու երգչախումբը հարիւր երկսեռ անդամներով՝ ղեկավարութեամբ ընկ. Կառավարենցի:

Նուագախումբը կը նուագէ հելլէն եւ հայկական քայլերգները, որոնք կ'ունկնդրուին յոտնկայս:

Գ. Ց. Գըլըճեան ողջոյնի խօսքեր կ'ուղղէ հայերէն եւ յունարէն: Կը խօսի մէթր Դամակինոս, փափաք յայտնելով, որ բոլոր Հայերը միացած տօնեն այս տօնը, որ երբեք կայ չի կրնար ունենալ քաղաքական համոզումներու տարբերութեան հետ: Երգչախումբը կ'երգէ «Ալագեազը նեղացնենակ եւ անուշ»: Կ'արտասանէ՝ Օր. Զ. Սիմոնեան (յունարէն) «Մօտակէնի ոտքը» սիրուն եւ հայրենասիրական ոտանաւորը: Բեմ կը հրաւիրուի ազատական կուսակցութեան ղեկավար դէմքերէն եւ Երեսփ. Ժողովի նախկին նախագահ՝ Գ. Արկիրոփուլոս, որ գեղեցիկ ճառով մը, կը գովէ Հայոց յառաջդիմութիւնները, ընկերային, մշակութային եւ գեղարուեստական մարզերու մէջ, ու վեր կ'առնէ մեր քաղաքական դատը, աւելցնելով որ «Հայերը արժանի են անկախութեան քանի որ մինչեւ այսօր ալ կառչած կը մնան իրենց ազգային դատին ամբողջացման մեծ գործին»: Կրկին Երգչախումբը, որ այս անգամ «Յուշարձան» կը զօրացնէ սրտեր, յափշտակութիւն պարտադրելով բոլորին: Ըստ կարգի կ'արտասանէ ընկ. Ա. Տօնիքեան, գեղեցիկ կտոր մը: Տասը վայրկեան դադար մը յետոյ, բեմին վրայ է ընկ. Ա. Կազէլ, որ կը խօսի Մայիս 28ի գաղափարականին, բովանդակութեան եւ խորիմաստ արժէքի մասին Բազդատական մը ընելով այլ ազգերու հետ, կը գտնէ որ այս տօնը շատ բան փոխած է մեր ժողովուրդին մտայնութիւններէն: Ու այսօր, կ'ըսէ ընկերը, մեր ժողովուրդը աւելի խորապէս կը հաւատայ իր ազգային դատին, կը գուրգուրայ իր սրբութիւններուն վրայ: Կը թելադրէ յուսալ ու չյոգնիլ, վստահ որ օր մը անպայման պիտի հասնինք մեր «Մեծ Տերիթէն»ին եւ տարագիր եռագոյնը կրկին պիտի ծածանի մեր երկրին մէկ ծայրէն միւսը:

Երգչախումբը յաջորդաբար կ'երգէ «Եար ջան արի», «Մոկաց հարսներ» եւ ընկ. Կառավարենցի «Փող ու ճակատ» երգը հայերէն թէ յունարէն:

Ամէնէն վերջ կենդանի պատկեր մը, յղացուած եւ պատրաստուած ընկեր Հրանդ Բամպակեանի կողմէ: Բեմին ձախ կողմը, հայկական տարազով հինգ Հայուհիներ նստած եռագոյն կը հիւսեն: Աջ կողմը, պատուանդանի մը վրայ՝ կրկին Հայուհի մը՝ եռագոյն նով ծածկուած եւ հայկական զինանշանով, սուրովը կը ցուցնէ ալեհեր զոյգ Մասիսներուն ետեւ եռագոյն ճառագայթներով ծագող 1918 մայիս 28ի արեւը: Այս պատկերին ցուցադրութեան պահուն, բեմին ետեւէն երգչախումբը կ'երգէր «Ցասման նահատակք»ը, եւ այս տպաւորութեամբ ալ վերջ կը գտնէ հանդիսութիւնը, եւ սրահէն կը մեկնին բազմահազար մեր հայրենակիցները, աւելի հաւատաւոր, աւելի վերանորոգուած:

Իսկ թէ՝ Քամալ, Ըսմէթ, Փէքէր, Եոնուս Նատի, Ֆալիհ Րըֆգը եւ վերջապէս բոլոր մեծ ու պզտիկ հալքճիները որքան անկեղծ տարբերութեամբ մը կը մեկնեն այդ վեց սկզբունքները,— իր կարգին յափազանց հետաքրքրական է, ու կ'արժէր որ օր մը, իրենց իսկ գրութիւններէն բազմաթիւ մէջբերումներով, մեր հասարակութեան սեփականութիւնը դարձնէինք:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՓԱՅԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—— o ——

Լաւ որ մարդ չտեսաւ ... Վա՛յ քեզի աւաղակ, այդ ի՞նչպէս թէ՝ մէկ ալ ծնօտին, մէկ ձախ, հը՞: Ետքէն, չլինի որ մարդու բան ըսես: Գիտե՛մ, գիտեմ որ չես ըսեր: Պէտք է դգոյշ լինել ... Տօ՛, է՛դ, էգ Մոսոն ալ, հը՞...

— Քա էս ի՞նչ բանի էք, ժամը մէկը անցեր է եւ դեռ նստած ... Ա՛յ մարդ, կէս գիշերով սիրափստո՞ւկդ բռնեց: Զգէ՛ երեխաները քնելու երթան:

Տիկին Մարիամն էր, որ յանկարծ արթննալով ու հիւրանոցէն խօսակցութեան ձայներ լսելով՝ գիշերանոցով հիւրասենեակ մտած էր.

Ամուսինը՝ սոխրուած իրողութենէն մաս մը յապաւելով, բացատրեց կացութիւնը՝ խոհեմաբար Վարդանի մասնակցութեան մասին լռելեայն անցնելով:

— Ղարիպ մարդ մըն է,— վերջացուց խօսքը,— հայ քրիստոնեայ, քանի մը օր մեր տունը թող հանգստանայ: Վերջէն Աստուած ողորմած է: Իսկ մինչեւ երթալը, Վարդանը կրնայ հոս, դիւանի վրայ քնել:

Երբ մայր ու աղջիկ Վարդանի անկողինը պատրաստելով հեռացան, Աշոտ Արսէնեանը ձեռքերը կռնակը կապած՝ սենեակի մէջ առեն մը ման եկաւ ու յետոյ մօտենալով տղուն՝ հազիւ լսելի ձայնով հարցուց.

— Եթէ գաղտնիք չէ եւ կարող ես յայտնել, ըսէ թէ ո՞վ է մեր հիւրը:

— Այդ իմանալու կատարեալ իրաւունք ունիս. սիրելի հայր,— պատասխանեց Վարդանը.— մեր հիւրը Կուկունեանի ընկերներէն մէկն է՝ նոր փախած Սիպերիայէն ... Քաջալը ...

— Օ՛, — զարմացկոտ բացագանչեց հայրը՝ այդ ծանօթ անունը լսելով,— այդպէս, ուրեմն ...

Ու այլ եւս առանց բառ մը արտասանելու, տղուն ձեռքը անսովոր ջերմութեամբ սեղմեց եւ ներքին գոհունակութենէլ ճառագայթող դէմքով ննջասենեակը քաշուեցաւ: Իրեն այնպէս կը թուէր, որ ուրախութենէն թեւերը պարզած՝ պիտի սկսի պարել: Կուկունեանի ընկերներէն հռչակաւոր Քաջալը Սիպերիայէն փախած ու իր տան մէջ.

Աշոտ Արսէնեան շատ լաւ գիտէր որ սահմանի միւս կողմը, Թրքահայաստանի մէջ գաղտնի գործեր եւ նախապատրաստական աշխատանքներ տեղի կ'ունենային Հայաստանի ազատութեան համար: Այդ գիտակցութիւնը բաւական էր որ իր անվերապահ համակրանքը յեղափոխականներու հետ լինէր: Ախր ինքն ալ պակաս ազգասէր մը չէր: Դեռ 90ական թուականներուն ժամանակի երիտասարդութեան հետ անհնարին ոգեւորութեամբ տարուած էր յեղափոխական շարժումով, նոյն իսկ խմբի անդամ ալ եղած էր: Ճիշդ է, որ վերջէն հետզհետէ ետ քաշուած էր ընտանեկան պատճառներով, բայց ո՞վ ըսաւ թէ պակաս ազգասէր մըն էր: Երբեմնի ընթերցի ժամանակ, Կախէթի պատուական գինիէն քիչ մը շատ խմած, յուզումէն դողացող ձայնով կ'երգէր «Հայրենիք սրբազան իմ օրրան աշխարհ» ու տրցանքը աչքերուն մէջ կը լճանար:

Որքա՜ն երջանիկ պիտի լինէր, եթէ Հայաստանը ազատուէր, հայ ժողովուրդը իր թագաւորն ունենար, Անի քաղաքը վերաշինուէր իր հազար ու մէկ եկեղեցիներով...

Արսէնեանը իսկական հայ քրիստոնեայ կը համարէր ինքզինքը: Ամբողջ հոգիով պայքարած էր ռուսացման հոսանքին դէմ, որ Կովկասի մեծ քաղաքներու մէջ, վերին խաւերէն ըսկսած՝ այնքան մեծ թափով մտած էր միջին դասակարգի հայ տներու սեմէն ներս, սրբել տանելով հինաւուրց հայկական օճախը, լեզուն, բարքերն ու սովորութիւնները: Րաշն ու Երեւանի քիւֆթէն անպակաս էին իր սեղանէն: Գրադարանին մէջ կը պահէր, «Փորձ»երու հին հաւաքածոն, Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի»ն, Րաֆֆիի գործերը, եւ ուրիշ բազմաթիւ հայերէն գրքեր: Խստապահանջ օրէնք մըն էր տանը մէջ անպատճառ հայերէն խօսիլը

Ասով մէկտեղ, ինչո՞ւ խաբէք ինքզինքը Այդ գիշերուան յայտնութիւնը մեծապէս ցնցած էր զինք ... Հայրենասիրական պարտականութիւնը մինչեւ ուր կրնար հասցնել իր զաւակները ... Ու վերջապէս ինչե՛ր կրնան պատահիլ ... Որքա՛ն փայլուն երազներ ունէր ծրագրած Վարդանի համար ... ու եթէ յանկարծ .. սարսափելի էր նոյն իսկ մտածելը ...

Ցաջորդ առտու Քաջալը ծանր տենդով մը աչքերը բացաւ: Զարմացկոտ չորս դին կը դիտէր առանց գիտակցութեան: Այս ուրտե՞ղ կը գտնուէր: Մաքուր անկողինը, ճաշակով կահաւորուած սենեակը, պատի նկարները՝ բոլորը անծանօթ, օտար իրեն: Մի՞թէ աչքերը բաց կ'երազէր ինք: Երբ Վարդանը քիչ վերջ ներս մտաւ՝ ափսէի մը վրայ նախաճաշը բերելով, արագ վերյիշումով մը անցի գիշերուան պատահարը կենդանի պայծառութեամբ պատկերացաւ մտքին մէջ: Հիմա կը յիշէր նեղ փողոցը, յաղթանդամ ժանտարմը, Վարդանի վճռական դէմքը դրան սատւերի մէջէն յանկարծածակի դուրս ցատկած ... Մէկ, երկու ... Այդ ի՞նչ կռուփի ուժեղ հարուածներ էին ... Ու փորձեց ժպտիլ՝ տղու աչքերուն նայելով մտերմօրէն:

Գլուխը արճիճի նման ծանր կը զգար: Բոլոր ոսկորները կարծես բեկուած լինէին Անշուշտ անիծեալ հին մալարիան նորէն երեւան էր եկած իր մէջ: Կը ջերմէր հնոցի մէջ իյնողի նման ու անհանդարտ մէկ կողմէն միւսը կը դառնար ծանր տքալով

— Կարծեմ հիւանդ էք,— ըսաւ Վարդանը հոգածու շեշտով՝ ձեռքը մեղմօրէն Քաջալի ճակտին դնելով,— հարկաւոր է բժիշկ կանչել:

— Այո, խնդրեմ: Բժիշկ Զանեանին լուր տուէք: Կարծեմ մօտերը կ'ապրի.— հազիւ շշնջաց հիւանդը.— բաժակ մը պաղ ջուր, եթէ կարելի է,— ու միւս կողմին դառնալով՝ աչքերը փակեց:

Հազիւ երեկոյեան կողմ, Վահէի ընկերակցութեամբ եկաւ բժիշկ Զանեանը, որ հիւանդը քննելէ եւ հարկաւոր պատուէրները տալէ վերջ մեկնեցաւ յաջորդ առտու դալու խոստումով: Վահէն մնաց հիւանդ ընկերոջ մօտ.

Քաջալի ջերմութիւնը թէեւ իջած էր, բայց ինք սաստիկ թոյլ եւ անուժ կը զգար, կարծես կանխիւ ցօղունի մը նման անիւի տակ ծեծուած լինէր

(Շար.)

ՄԱԼՄԱՍ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՆԻՆԱ ՇԷՐԻՏՃԵԱՆ

— . —

ՎԻԷՆՆԱ, 12 Յունիս.— Դաշնակահարուհի Օր. Ն. Շէրիտճեան Եւրոպայի երաժշտական կեդրոններուն մէջ շատ ծանօթ է, բայց մասնաւոր կերպով ճանչցուած չէ տակաւին հայ մամուլին մէջ։ Ժամանակն է որ Հայերս աւելի մօտէն հետաքրքրուինք տաղանդաւոր դաշնակահարուհիին արուեստով, որ ցարդ այն օտարներու հիացումին առարկայ դարձած է։

Նինա Շէրիտճեան դուստրն է Ժընեւի համալսարանի փրոֆ. Գ. Զաւէն Շէրիտճեանի եւ իր Զուիցերիացի տիկնոջ, որ Մարսէլ Շարէյ անունով հռչակաւոր դաշնակահար փրոֆեսէօրուհին է Ժընեւի Երաժշտանոցին. Նինա փոքր հասակէն արդէն՝ արտակարգ երաժշտական յատկութիւններ ցոյց կուտայ եւ իր մօր աշակերտութեամբ կ'ըլլայ հրաշալի դաշնակահարուհի մը։ Աշխարհահռչակ է Ժագ-Տալքրոզ, որ Օր. Շէրիտճեանի արուեստին կերպարանք ու խորութիւն տուաւ, պիտի գրէր մը. «Օր. Ն. Շէրիտճեանի յայտարարութիւններուն մէջ՝ կշռոյթի, ձեւաւորման եւ նրբազգածութեան հազուագիւտ յատկութիւններ կը տեսնենք, որոնք իր նուագին բոլորովին ինքնուրոյն դրոշմ մը կուտան։ Համոզուած եմ, որ անոր ապագան պիտի հաստատէ այն ակնկալութեան, որ ես ունիմ՝ հիմնուած իր տաղանդին վրայ»։

Տասնեւհինգամեայ օրիորդը 1930ին արդէն կ'ըլլէր արդէն։ Մարտ 20ին տեղի պիտի ունենար անոր հրապարակային առաջին նուագահանդէսը, Concert de l'Harmonie Nautiqueի մէջ, Ժընեւ։ Օր. Շէրիտճեան Կրիկի Concertoն նուագեց յիսնաւոր նուագախումբի ընկերակցութեամբ։ Յաջողութիւնն այնքան մեծ էր, որ իր անունը յաջորդ օրը թերթերուն մէջ յեղյեղուեցաւ գովասանքներով։ Ժուռնալ տը Ժընեւ կը գրէր. «Օր. Ն. Շ. մեծապէս գնահատուեցաւ, յայտնաբերեց Կրիկի Concertoին երեք կտորները լիակատար պայծառութեամբ, գիծերու եւ հակադրութիւններու ճշգրիտ ըմբռնումով»։ Առաջին յաղթանակը նորանոր դափնիներու դուռ կը բանար։ Նոյն տարուան Նոյեմբեր 6ին Պերլինի Մայսթէքրսալին մէջ կուտայ դաշնակի նուագահանդէս մը։ Այս առթիւ կը գրէ Signal. «Ուշադրութիւն դարձուցինք Ն. Շէրիտճեանի մասին, որ թերեւս ապագային շատ անգամ խօսեցնել տայ իր վրայ»։

Հայ գեղանի դաշնակահարուհին արդէն վաստակ էր իր ապագային, 1931 փետր. 8ին կը նուագէ, Ժընեւ, մարտ. 27ին Փարիզ, ուր մասնակից էր Concert Symphonique du Journalի, ղեկավարութեամբ Հանրի Թոմասի։ Այս առթիւ Լը Ժուռնալ կը տարփողէր Օր. Շէրիտճեանի «բացառիկ տաղանդը», իսկ Լը Քուրիէ միւզիքալ զինք կոչէ «musicienne de race» կ'անուանէ հայ դաշնակահարուհին։ Նոյն տարին կը մասնակցի Լայփցիկի Ֆիլարմօնիշէր Քօնսէրին։ Հոս այնպիսի տպաւորութիւն մը կը ձգէ բերան, որ բարձրութիւն մը դուշակել կուտար, «հոն միայն ընտրեալները կրնան հասնիլ» գերմանական թերթերու գրածին համաձայն։ Այս նոր յաջողութիւններուն մէջ կը բացականչէ պարզապէս յիշելով թէ Ժընեւի, Փէշթայի, Միւնխէնի, Լոզանի եւ Սթրազպուրկի մէջ նման փայլով նուագելէ յետոյ, Օր. Շէրիտճեան խիզախութիւնն ունեցաւ գալու նաեւ Վիէննա, ուր 1933ի ապրիլէն ի վեր յաճախ պանծացուց իր անունը։ Հոս երկու անգամ նոյն իսկ անթելի մէջ լսուեցաւ իր հրաշալի նուագը։ Վիէննայի Stunden կը գրէ. «Օրիորդը այնպիսի բացառիկ յաջողութեամբ կը նուագէ, որ զինքը կրնանք մերօրեայ առաջնակարգ դաշնակահարներէն մին նկատել»։

Անցած մայիս 26ին հմայեց մեծ իր արուեստով Քօնսէրհաուզի մէջ։ Զուիցերիոյ դեսպանը, Ֆրանսական կոնսուլը, զուիցերիական գաղութը, բազմաթիւ Հայեր ու տեղացիներ լեցուցած էին մեծ սրահը, ծափահարելու համար հայ օրիորդին տաղանդը։ Ճոխ եւ դժուարին յայտագրին մէջ առնուած էին Պախէն, Մոցարթ, Շոփէն, Տալքրոզ, Ֆօրէ։

Դաշնակահարուհին հազուագիւտ յիշողութիւն մը ունի։ Նուագէ պահուն կ'այլափոխուի անոր սիրուն կերպարանքը։ Դէմքը կը հակէ կուրծքին վրայ եւ երեւութական անկրականութեամբ մը—քանի որ ոչ դիմագծին եւ ոչ ալ մարմնին շարժունութիւն կուտայ — ներդաշնակութեան մեղմօրօրով մը կը համակէ միջոցը, ուսկից աղօթքի, երազի մրմունջին հետ՝ ցասումի եւ փոթորիկի ձայներ կ'իջնեն հոգիներուն վրայ, կաթիլ կաթիլ կամ ջրվէժի պէս։ Միայն երկու ձեռքերու շարժումն է, որ դէմքին ու մարմնոյն անշարժութիւնը կը փոխարինէ շատ արտայայտիչ կենդանութեամբ։

Օր. Շէրիտճեան կարճ ժամանակի համար դեռ Վիէննա պիտի մնայ։

** Նկարիչ Սեւրուկեանի ի պատիւ Լոնտոնի պարսիկ դեսպանը՝ Աղա Ալա, մայիս 27ին ընդունելութիւն մը տուաւ դիւանագիտական մարմնոյն, լորտերու, պարոններու, թղթակիցներու եւ ծանօթ Հայերու, իր ապարանքին մէջ, որուն սրահները Սեւրուկեանի նկարներով զարդարուած էին։ Հիւրերուն վրայ շատ նպաստաւոր տպաւորութիւն ըրաւ հայ նկարչին արուեստը։ Ամսոյս 11ին ալ դեսպան Աղա Ալա բացաւ ցուցահանդէս մը՝ կազմակերպութեամբ Iran Societyի Greatorex Galleriesի սրահներուն մէջ, նուիրուած Սեւրուկեանի նկարներուն։

Ա. ԳԱՐԱՄԱՆԼԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ) — Գոմոնի թաղականութիւնը ի նպաստ տեղւոյս դպրոցին կազմակերպած էր բացառիկ հանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ 7 յունիսին կիրակի օր, Գոմոնի Վարանդեան սրահին մէջ։

Ժամանակէն առաջ կրթասէր հասարակութիւնը եւ ծնողները եկած տեղ գրաւած էին արդէն։

Հանդէսը բացուեցաւ փոքրիկներու «Մեր հայրենիքով», որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Ապա օրուան նախագահը ընկ. Հրանտ Սամուէլ իր բացման խօսքը ըրաւ, եւ ի միջի այլոց ըսաւ թէ 1500 տարի առաջ մենք ունէինք մեր գիրն ու գրականութիւնը, մինչ այսօրուան քաղաքակիրթ կարծուած ազգերը վայրենի ազգերու տիրապետութեան տակ կը գտնուէին եւ գիր ու գրականութիւն չունէին տակաւին։

Յետոյ տեղի ունեցան խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ պար ու զանազան անակնկալներ։ Գրեթէ բոլոր մանկապարտէզի փոքրիկները ունէին իրենց բաժինը՝ իրենց գեղեցիկ արտասանութեամբ։ Հոս տեղն է ըսել որ գնահատանքի արժանի է ուսուցչուհի տիկ. Աղաւնի Տէօժէճեանի եւ իրեն օգնական տիկ. Սիրվարդ Դարբինեանի տարած աշխատանքը։

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկ. Գօղոս Հիւսեան, որուն նիւթն էր «Մատաղ սերունդի դաստիարակութիւնը»։ Ընկերը իր բովանդակալից բանախօսութեամբ վեր հանեց մեր մշակութային արժէքը,— ըսաւ թէ գաղթահայութեան մէջ միակ եւ ամէնէն կարեւոր աշխատանքը պիտի ըլլայ պայքարիլ մեր փոքրիկներուն սպառնացող ճերմակ ջարդին դէմ։ Այս առթիւ ձայնեց ծնողքներու քաջ անտարբերութիւնը դէպի իրենց պզտիկներուն դաստիարակութիւնը։

Ամէնէն վերջը Շանթ թատերախումբի սիրայօժար մասնակցութեամբ ներկայացուեցան «Վերադարձը» եւ «Հնարամիտ վարժապետը», որոնք շատ յաջող անցան։

Կ. Ղուկասեան

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԷՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՍԻԹՐՕԷՆԻ ՄԷՋ

Սիթրօէնի մասին գրելու համար Յառաջի, պէտք է քանի մը տարի ետ երթալ. Այս մեծ հաստատութիւնը, «Ֆրանսայի Ֆորտը կամ ինքնաշարժի թագաւորը» Պ. Սիթրօէնի օրօքը 1933ին գործադուլ մը ունեցաւ որ տեւեց աւելի քան քսան օր, աշխատաւորներու կրճատումին առթիւ։ Գործադուլը անցաւ գրեթէ անյաջող. ժամ գլուխ 1.25—1.50 ֆրանք պակսեցուց։ Մէկ տարի վերջ սնանկութեան դուռը հասաւ, եւ գործաւորներուն մեծամասնութիւնը ձգեց դուրսը։ Երկու ամիս վերջ կառավարութեան միջնորդութեամբ կարգադրութիւն եղաւ աշխատանքը վերսկսելու, եւ խոշոր հաստատութիւնը անցաւ յայտնի մեծահարուստ Պ. Միշլէի ձեռքը։ Գործարանը վերսկսաւ իր աշխատանքը 4 հազար բանուորով, որ ներկայիս հասած է 22—24 հազարի։

Ներկայ գործադուլը սկսաւ 29 մայիսին, ուրբաթ օրը։ Ամէն կողմ դադրած էր աշխատանքը։ Կարմիր եւ եռագոյն դրօշները կը ծածանէին մուտքի դուռներուն վրայ։ Գործաւորները գրաւած էին դուռները։ Սկսած էին կազմակերպական գործի։ Այսպէս ամէն աթըլիէ բանուորներու քուէով իր պատգամաւորը ընտրած էր։ Քիչ վերջ հասան երաժշտախումբեր ընկերվարական եւ համայնավար, ինչպէս եւ սէնտիքայի ներկայացուցիչներ

Բոլորն ալ ողջունելով գործադուլը եւ բանուորներու արդար իրաւունքը, թելադրեցին խիստ կարգապահութիւն։ Եւ սէնտիքայի ներկայացուցիչները միացան բանուորական պատգամաւորներուն։ Յաջորդ օրը տեղին վրայ ներկայացուցին գործաւորներուն պահանջը Պ. Միշլէին։ Երկար սակարկեցին, նախապէս շատ քիչ, յետոյ հարիւրին տասը յաւելումով համաձայնութիւն գոյացաւ։ Ուրախ տրամադրութեամբ բոլորը գացին իրենց տուները։ Տօնական երկու օրուան դադարէ վերջ գործի սկսանք։ Այսպէսով խորամանկ հարուստը իր պարզ ստորագրութեամբ խաբած էր,

ՕՐ. ԱՇԽԷՆ ՔԷՕԼԷԽԵԱՆ
Եւ
ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
Ամուսնացած
Տէսին, 14 Յունիս 1936

ընդհանուր պայմանագրութիւնը չէր ստորագրած։ Զորս օր աշխատեցանք միշտ կազմակերպուելով։ Կարելի է ըսել որ Սիթրօէնի բոլոր գործաւորները եւ գործաւորուհիները անդամագրուեցան սէնտիքային, եւ Յունիս 5ին, ժամը 4ին կրկին դադրեցուցինք աշխատանքը։ Յաջորդ օր առաւօտուն բոլորը միացած երգելով, պարելով անցան իրենց կազմակերպական աշխատանքին, հերթի բաժնելով պահակութիւնը։ Յետոյ մեծատառ գիրերով ճերմ վարչութեան մուտքի դրան ճակատին գրեցին հետեւեալ նշանախօսքերը. «Կեցցէ՛ Ժողովրդ. ճակատը, կը պահանջենք հաւաքական պայմանագրի ստորագրութիւնը»։ Կրկին սկսան ճաշերը, այս անգամ աւելիով։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին կար եւ շատ սիրուն։ Ամէն օր կէսօրէ յետոյ ժամը 2էն մինչեւ 6—8, նոյն իսկ աւելի, կը տեւէր հանդէսը, դուրսէն կուգային կարող երգիչներ եւ երգչուհիներ։ Յունիս 7ին կիրակի օրը Սիթրօէնի մէջ պատող մը ինքզինքը կը կարծէր Յուլիս 14ը տօնող քաղաքի մը մէջ։ Գոյնզգոյն լոյսերով եւ կարմիր ժապաւէններով զարդարուած էր ամէն կողմ։ Պար, երգ, նուագ, զաւեշտ, կոփամարտ։ Իսկ կիրակի վերջ երկու երեք օր փառաւոր «թաղումներ»։ Այն շէֆերը կամ որ եւ է պաշտօնեայ, որ հակառակ էին բանուորական շարժումին եւ չէին ներկայանար, իսկոյն դագաղ կը շինէին, «դիակը» մէջը կը զետեղէր, աշխատաւորները իրենց ստորագրութեամբ կը ներկայացնէին պատգամաւորներուն, որոնք վճիռ կուտան եւ վտարուած կը յայտարարեն։ Նուագով, քահանայով, տիրացուով, ամէն բան կարգին, կը սկսի յուղարկաւորութիւնը։ Բարեկենդանի օրերն են կարծես։ Այսպէս գործարանին ամէն կողմը պտտցնելով, ի վերջոյ տեղի կ'ունենար թաղումը։ Իսկ այն գործաւորը որ չէր ներկայանար իր աշխատած տեղը, նկարը կը շինուէր եւ կախաղան կը բարձրացուէր։ Եւ ուրախութիւն գործարանին մէջ, ճաշը ատեն, զուարճութիւնը մեծ։

Հայերուս թիւը Սիթրօէնի մէջ մօտաւորապէս 30 է, բոլորն ալ կարգապահ եւ լուրջ։ Շատ անգամ կը հաւաքուէինք, օրուան դէպքերուն եւ կացութեան մասին պահ մը խօսելէ վերջ կարօտով կը ցանկայինք, որ մենք ալ մեր հայրենիքին մէջ ապրէինք ինքնիշխան։

Գործադուլը վերջացաւ։ Սէնտիքային ներկայացուցիչ Պ. Թէմպօ կրակոտ ճառ մը արտասանեց, պանծացնելով բանուորական յաղթութիւնը։

Ներսէս Գշիկեան

ԼԻՈՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 14 Յունիս (Յառաջ) — Նոր օրերու եւ նոր ձեւի գործադուլը այս տեղ ալ սուր հանգամանք առաւ։ Շաբաթ մըն է արդէն որ Սոմիայի մեծ գործարանի հազար բանուորները ներսը փակուած երգով ու պարով օրերնին կ'անցընեն։ Պերլիէն որ տասնակ ամիս մը առաջ հին ձեւի երկար գործադուլի շրջան մը անցուց, հիմա իր բանուորները կրկին գլուխ բարձրացուցած կը պահանջեն իրենց իրաւունքը։ Մետաղեղէնի, կերպասեղէնի, մետաքսեղէնի, հիւսուածեղէնի բոլոր ճիւղերը շարժման մէջ են արդէն։ Չկայ գործարան մը — մեծ կամ փոքր — որ վարակուած չըլլայ նոյն տենդով։

Շատ մը փոքր գործարաններ արդէն ընդառաջ են գացած բանուորներու պահանջին,— հարիւրին 10—15 յաւելում, 15 օր վճարովի արձակուրդ, հաւաքական պայմանագրութիւն, շաբաթը 40 ժամ աշխատանք եւն.։ Ընդհանրապէս մեծ գործարաններն են որ կը յամառին, որոնց կարգին ամէնէն յամառը Սոմիա վակոնի մեծ գործարանը։

Շշուկ մը կայ թէ կիրակի մեծ ցոյցեր տեղի պիտի ունենան մեծ գործարաններուն առջեւները, ի նպաստ ներսը փակուած գործաւորներուն։

Երկու ճակատները — աջ ու ձախ — տենդագին աշխատանքի լծուած են։ Ձեռքի չափ մանր անհամար թռուցիկներ կը փակցուին սիւներուն ու հանրային զբօսավայրերու պատերուն վրայ։ Աջերը «ազգասիրական» տենդով բռնուած, կոչ կ'ուղղեն զտարիւն Ֆրանսացիներուն՝ փրկելու համար Ֆրանսան «օտար ուժերու եւ հիւանդ գաղափարներու բռնապետութենէն», ձախերն ալ կը քարոզեն աշխատանք եւ իրաւունք, խաղաղութիւն եւ հաց, բոլորին անխտիր։

Այսպէս կամ այնպէս, նոր եւ հրահանգիչ փորձութիւններու առջեւ կը գտնուինք օտարներս, մասնաւորապէս Հայերս։

Մ. Մ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՋԻԼ ՄԸ

— • —

Այս խորագրին տակ Ազգակ կը գրէ (5 յունիս)

Պոլսոյ Թուրք թերթերէն Թան (Նախկին Միլլիյէթ), իր մայիս 17 համարով հետեւեալ լուրը կը հաղորդէր.— «Թուղթ մը գտնուած է Ղալաթիա, նախկին Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, որ Թուրք Կրէկորիէն համայնքին իրբեւ եկեղեցի կը ծառայէ։ Ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկած է ...»։

Ասկէ երկու տարի առաջ, Յովհաննէս Քէչէշեան՝ այժմու անունով Շահին Գայա կոչուած սատահակ մը, իր համախոհներուն հետ միասին եւ ոստիկանական ուժի օժանդակութեամբ «Թուրքական Խորհուրդ» մը կազմեց ու տիրացաւ Ղալաթիոյ եկեղեցիին եւ Ազգ. Կեդր. Վարժարանին։

Ջուր անցան այս առթիւ Ազգ. Վարչութեան բողոքներն ու դիմումները։ Շահին Գայա սկսաւ միահեծան մինչեւ որ իր նախկին գործակիցներն իսկ գտան զինք անհանդուրժելի ու դիմեցին կառավարութեան։

Հրապարակը աղմկելու եւ զինք ամբաստանողները սարսափի մատնելու համար ահա Շահին Գայա հրապարակ կը նետէ նոր պատմութիւնը։

Բայց զաւեշտը այսով չի վերջանար, իրբեւ թէ, Շահին Գայա Իսթամպուլի նամակատունէն ղրկուած կը ստանայ սպառնագիր մը։ Սպառնագրին գլուխը, ըստ «Թան»ի, կը գտնուի եղեր մեռելի գանկ մը՝ վրան խաչաձեւ երկու ոսկորով։ Պատկերին տակն ալ «Ազգային Քոմիթէ» ստորագրութիւնը։

Ահա ճիւաղային զաւեշտը իր հակիրճ ձեւին մէջ, որ Պոլսոյ Թուրք թերթերէն այնքան մեծ աղաղակ, ու շարժման մէջ դրաւ ոստիկանութիւնն ու ծանօթ եւ անծանօթ լրտեսներու եւ Թուրք գործակալներու բանակ մը։

Շահին Գայա վերջերս ալ հրաժարեցուց Կեդրոնական վարժարանի տնօրէնը ու կը ջանայ անոր տեղը նշանակել տալ իր համախոհներէն մէկը ...

Այսքանով չի վերջանար սակայն այս հրէշին դերը, ան կ'աշխատի, կ'ըսեն, թուրքերէն թարգմանել տալ հայերէն երգերն ու աղօթքները, թրքացնելու համար հայ եկեղեցին.

Համաձայն Շահին Գայայի՝ հայ ուրոյն ցեղ մը գոյութիւն չունի, Հայերը սերած են Թուրքերէն։

Կը կարծենք թէ աւելի մանրամասն կանգ առնելու պէտք չկայ մեր հերոսը լաւագոյնս ճանչնալու համար։

Շահին Գայա, մէկն է այն դաւաճաններէն զոր Թուրք զանգը ծնաւ, ու հայութիւնը իր քաղաքական անկումի օրերէն մինչեւ այսօր դիեցուց ու մեծցուց իր ծոցին մէջ։

Այսօր աւելի քան որ եւ է ատեն, Շահին Գայաները գործի վրայ են։

Հայկական Նեմեսիսը՝ վերջին կէս դարու մեր յեղափոխական պատմութեան շրջանին՝ կրցաւ պատժել բոլոր Ծասանաններն ու Արամեանցները, բոլոր ծանօթ ու անծանօթ Յուդաներն ու մատնիչները։ Այսօր սակայն դերերը քիչ մը աւելի փոխուած են։ Դաւաճանութիւնը դարձած է տեսակ մը արհեստ, տեսակ մը փրոֆէսիոն անոնց համար, որոնք զուրկ են մարդկային նկարագրէ, զուրկ են գաղափարականութենէ ու պատրաստ լիզելու՝ փառքի եւ դրամի սիրոյն՝ երէկի դահիճին արիւնոտ ձեռքերը։ Պատրաստ են ուրանալու մեր ցեղին մարտիրոսութիւնը, մեր պատմութեան խաչը։ Ազգուրացներու այս բազմութիւնը հետեւանքն է անշուշտ քաղաքական մեր արդի դժգոհ պայմաններուն։ Անոնք չեն գիտեր միայն իրենք, բայց գիտէ ինքը Թուրքը, որ առիթը չի փախցներ հայութեան այս կամ այն հատուածին հետ հաշուեյարդարի նստելու համար սադրանքներ սարքելու նոյն ինքն Հայուն ձեռքով։

Թուղթ մը Ղալաթիոյ հայ եկեղեցիին մէջ. Ի՞նչ կայ աւելի դիւրին, երբ օրինաւոր տէրերուն ձեռքէն կորզուած են այդ աղօթատեղիին դրան բանալիները։

«Ազգային Քոմիթէ» ստորագրութեամբ նամակ մը գարշատիպ խաչագողի մը հասցէին, ի՞նչ դժուարին բան, երբ թղթատարական ամբողջ վարչութիւնը Թուրքերուն ձեռքն է։

Պէտք է զոհ մը սակայն, կարեւորը այս է. եւ երբ կայ մէջտեղը ձեռք առնուելիք ծրագիր մը՝ վստահ եղէք, որ աշխարհի բոլոր կէտերէն աւելի, Թուրքիոյ մէջ կը գտնուին այդ գործին հնարագէտ եւ անմեղսկի հեղինակները։

Յովհաննէս Քէչէշեան՝ Շահին Գայա, այդ կարգի ոջիլ մը ահա։

Հաւատացած ենք որ հայ պատմութիւնն ու խղճմտանքը չեն մոռնար նմանները։ Մեր մարտիրոսագրութիւնը այս վերջին մխիթարութիւնը չզլացաւ երբեք մեզի բարբարոսաբար»։

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) ԹԻՒ (5)

ԱՆՁՐԵՒ

— • —

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Պ. Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՈՀԸՄ

Երեկոյեան, երբ անոնք նստած էին սրահը, Տէյվիտսըն պատմեց անոնց իր գործնական կեանքի առաջին օրերուն մասին։ Նիւթական միջոցներ չէր ունեցած եւ իր դպրոցական ծախսերը հոգացած էր արձակուրդներուն միջոցին, այսուայն գործն ընելով։ Լռութիւն կը տիրէր վարիչը։ Օր. Թամսըն առանձին կը սպասէր իր սենեակին մէջ։ Յանկարծ՝ կրամաֆոնը սկսաւ երգել։ Օրիորդը սկսած էր նուագել զայն ի հեճուկս, մոռնալու համար իր մենաւորութիւնը, բայց երգող չկար, եւ նուագը մելամաղձոտ շեշտ մը ունէր։ Օգնութեան աղաղակի մը կը նմանէր։ Տէյվիտսըն ուշադրութիւն չդարձուց։ Ան կը գտնուէր երկար պատմութեան մը մէջ եւ առանց փոխելու իր արտայայտութիւնը՝ շարունակեց զայն։ Օր. Թամսըն գլան գլանի ետեւէ անցուց, գիշերուան լռութիւնը կը ջղայնացնէր զինք։ Օդը անշնչելի ու ծանրացիկ լինելու չափ խոնաւ էր։ Մէքֆէյլները չկրցան քնանալ մահիճ մտնելէ յետոյ։ Անոնք կողք-կողքի պառկած էին լայնաբաց աչքերով, ունկնդրելով վարագոյրին դրսի կողմը գտնուող մժեղներու անգութ երգին։

«Ի՞նչ է այդ», վերջապէս փսփսաց Մէքֆէյլ։

Ձայն մը կուգար փայտէ միջնորմին միջէն։ Տէյվիտսընի ձայնն էր, որ կը շարունակէր միալար, եռանդուն յարատեւութեամբ մը։ Ան կ'աղօթէր բարձրաձայն։ Կ'աղօթէր Օր. Թամսընի հոգւոյն համար։

Երկու-երեք օր անցած էր, երբ այս անգամ անցան Օր. Թամսընի մօտէն՝ ճամբուն վրայ։ Բայց ան չբարեւեց զիրենք հեգնական սիրալիրութեամբ կամ ժպիտով։ Այլ անցաւ՝ քիթը բարձր բռնած օդին մէջ, ու դաժան եւ խոժոռ տեսք մը տուած իր ներկուած դէմքին։ Անցաւ այնպէս՝ իբր թէ չէր տեսած զանոնք։ Խանութպանը յայտնեց Մէքֆէյլին թէ Օրիորդը փորձած էր սենեակ մը գտնել այլ տեղ մը, բայց չէր յաջողած։ Իրիկուան, Օրիորդը դարձեալ նուագեց քանի մը եղանակներ՝ իր կրամաֆոնով, բայց յայտնի էր թէ կեղծ էր իր զուարթութիւնը։

Ռամկական զուեհիկ եղանակը ճաթած, տրտմաբեկ շեշտ մը ունէր, կարծես թէ յուսահատութեան եղանակ մըն էր։ Կիրակի օր, երբ օրիորդը դարձեալ սկսաւ նուագել կրամաֆոնը, Տէյվիտսըն ղրկեց Հորնը անկէ խնդրելու որ անմիջապէս դադրեցնէ նուագը՝ քանի որ օրը Տէրունի էր։ Երգին գլանը հանուեցաւ կրամաֆոնէն ու տունը լռեց։ Միայն անձրեւը կը շարունակէր ծեծել թիթեղէ տանիքը։

«Կը կարծեմ թէ օրիորդը քիչ մը մտահոգ է», ըսաւ խանութպանը Մէքֆէյլին յաջորդ օրը։ «Ան չի գիտեր թէ Պ. Տէյվիտսընի հետապնդածն ինչ է, եւ այդ կը վախցնէ զինք»։

Մէքֆէյլ այդ առաւօտ անգամ մը տեսած էր Օրիորդը, եւ այնպէս կարծած թէ անոր ամբարտաւան արտայայտութիւնը փոխուած էր։ Անոր դէմքին վրայ նշմարած էր վախ մը։ Խանութպանը կողմնակի ակնարկ մը նետեց Մէքֆէյլի։

«Ձե՞ր գիտեր թէ ինչ բանի կը ձգտի Պ. Տէյվիտսըն», Հորն փախցուց իր բերնէն։

«Ո՛չ, չեմ գիտեր»։

Անսովոր բան էր որ Հորն այսպիսի հարցում մը ընէր անոր, որովհետեւ ան ալ գաղափարն ունէր թէ միսիոնարը խորհրդաւոր կերպով կը գործէր։ Այնպէս տպաւորուած էր ան թէ Պ. Տէյվիտսըն ցանց մը կը հիւսէր կնոջ շուրջը՝ զգուշաւոր ու սիստեմատիկ կերպով, եւ երբ ամէն բան պատրաստ էր՝ ան մէկէն ի մէկ պիտի քաշէր ցանցին չուանները։

«Ինծ յայտնեց Պ. Տէյվիտսըն», ըսաւ խանութպանը, «որ ըսեմ օրիորդին թէ եթէ որ եւ է ժամանակ ան պէտք ունենայ իրեն՝ պէտք է մէկը ղրկէ իր ետեւէն եւ ինք անմիջապէս պիտի երթայ իր մօտ»։

«Ի՞նչ ըսաւ օրիորդը», երբ յայտնեցիր այդ։

«Բան մըն ալ չըսաւ։ [illegible]։ Ըսի իրեն ինչ որ Տէյվիտսըն ըսած էր ինծ որ ըսէի իրեն եւ անմիջապէս հեռացայ։ Մտածեցի թէ կրնար արտասուելու սկսիլ»։

«Կասկած չունիմ որ առանձնութիւնը սկսած է ջղայնացնել զայն», ըսաւ Տօքթէօրը։ «Եւ անձրեւը ... այդ բաւական է որ անհանգստացնէ ու ջղայնացնէ որ եւ է մէկը», շարունակեց ջղագրգիռ կերպով։ «Անձրեւը երբեք կը դադրի՞ այս անիծեալ վայրին մէջ»։

«Անձրեւոտ եղանակին բաւական յարատեւօրէն կը շարունակէ տեղալ։ Տարին 300 մատնաչափ անձրեւ կ'ունենանք։ Ինչպէս կը տեսնես, Ծոցին ձեւն է պատճառը։ Կարծես թէ գէթ զինք կը քաշէ անձրեւը Խաղաղականի բոլոր անկիւններէն։

«Անիծեալ ըլլի Ծոցին ձեւը», ըսաւ Տօքթէօրը ու քերեց մժեղներու խածած տեղերը։ Ջախջախիչ սրտնեղած կը զգար։ Երբ անձրեւը դադրեցաւ եւ արեւը շողաց, սենեակը ջերմանոցի մը նմանեցաւ, կ'եփէր, օդը խոնաւ էր եւ ծանրացիկ, եւ ան այն տարօրինակ զգացումն ունեցաւ թէ ամէն ինչ կ'աճէր վայրենի ուժգնութեամբ մը։ Տեղացիները, որ հռչակաւոր էին իրենց զուարթ ու երեխայական բնաւորութեամբ, իրենց կտածներով ու ներկուած մազերով, դժնեայ բան մը ունէին իրենց երեւոյթին մէջ, եւ երբ անոնք բոպիկ ոտքերով արագ-արագ կը քալէին զառիվայրներուն մօտ՝ բնազդաբար ետին կը նայէր։ Կը զգայիր թէ անոնք որեւէ վայրկեանի մէջ կրնային արագ կերպով հասնիլ ետեւէդ ու երկար դանակ մը խրել ուսիդ թիակներուն ճիշդ մէջտեղը։ Չէիր կրնար ըսել թէ ինչ մութ մտածումներ թաքնուած էին անոնց խոշոր աչքերուն ետին։ Քիչ մը կը նմանէին որմանկարներուն վրայ եղած Եգիպտացիներուն եւ անոնց շուրջ կը թեւածէր հին բանի մը սոսկումը։

Միսիոնարն եկաւ ու գնաց։ Զբաղած էր, բայց Մէքֆէյլները չէին գիտեր թէ ինչ կ'ընէր ան։ Հորն յայտնած էր Տօքթէօրին թէ ան ամէն օր կը տեսնուէր կառավարիչին հետ, եւ թէ անգամ մը Տէյվիտսըն յիշած էր անոր անունը։

«Այնպէս կը թուէր թէ անսահման վճռականութիւն ունի, ըսաւ միսիոնարը, բայց երբ գործի կուգայ՝ ողնայար չունի»։

(Շար.)

շարունակել նաեւ Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ։

Ժողէֆ Թայեօ, նիւթական յանձնախումբին նախագահը, բեմ բարձրանալով իր վերապահութիւնը յայտնեց, ըսաւ թէ կառավարութիւնը ծանր դժուարութիւններու առջեւ կը գտնէ ինքզինք, թէ երբ հանրային պարտքը կը ճնշէ պետութեան պիւտճէին վրայ, ընկերային վերանորոգութեան նոր ծրագիրները աւելի եւս կը ծանրացնեն երկրին նիւթական վիճակը։ Այսուհանդերձ, ըսաւ, Ծերակոյտին պարտքն է թոյլ տալ որ փորձ մը կատարուի, եւ յաջողութիւն մաղթեց

Վերապահութեան այս արտայայտութիւններէն դուրս, մեծամասնութիւնը համակրանք ցոյց տուաւ եւ կառավարութիւնը, Ծերակոյտին եւս փափաքը գնել տալէ վերջ օրինագիծերու իր առաջին շարքը, որոշեց պատրաստել օրինագիծերու երրորդ շարք մը, Փանք որ Ֆրանսի կանոնագրին բարեփոխութիւն, զինարուեստի պետականացում։

ՊԵԼԺԻՈՅ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԾԱՒԱԼԱԾ

Հետզհետէ աւելի ծաւալեցաւ գործադուլը։ Գորինաժի, Շարլրուայի մէջ բոլոր հանքագործները ձեռք ծալլած՝ միացան շարժման։ Մետաղագործութեան մէջ եւս գործադուլը ընդհանուր էր երէկ։ Լիէժ քրեթէ անդամալուծուած է։ Քարմի մէջ վաճառատուները պահ մը բացին իրենց դռները, սակայն կէսօրէն յետոյ երբ երեւցաւ բանուորներու հսկայ ալիքը, անմիջապէս փակեցին։

Երէկ, ամբողջ երկրին մէջ գործադուլ յայտարարած բանուորներուն թիւն էր 225,000, որ կ'ըսեն թէ շուտով կը հասնի մէկ միլիոնի։

Հրեղէն Խաչը քաղաքական աւազակ կը մնայ

Գնդապետ տը Լա Ռոք, իր ժամ հրաւիրելով մամուլի ներկայացուցիչները, յայտարարեց թէ իրենց կազմակերպութիւնը որոշած է մնալ քաղաքական ասպարէզ.— Անցած է այլեւս համախմբումներու շրջանը։ Մեր կազմակերպութիւնը տարածուած է երկրին մէջ ամէն կողմ։ Այժմ առնն է շինարարութեան։ Կը պահանջենք աշխատելու, մտածելու, խօսք սիրելու ազատութիւն։ Ցարգանք՝ ընտանիքի, բարոյական՝ կրթական թէ անհատական կեանքի մէջ։ Ըսուեցաւ թէ մեզ պիտի լուծեն։ Անկարելի բան է ատիկա։ Մենք կազմակերպութիւն մըն ենք, որ ամիսը կ'աճի 50,000 հոգիով։

Այրի Տիկին Էրմօն Զորիկեան եւ զաւակունք, Գ. Տիգրան եւ Օր. Իսկուհի, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Զորիկեան, Տէր եւ Տիկին Օհան Եղիազարեան եւ զաւակունք, Տիկին Լուսիա Վէզնէձեան, Այրի Տիկին Աղաւնի Զորիկեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Նշան Զորիկեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Զորիկեան (Ամերիկա), Գ. Ցարութիւն Եփրեմեան, Այրի Տիկին Մարիամ Տապաքեան (Փարիզ), Տիկին Տիգրանուհի Կիւլեան (Փարիզ), Գ. Բարգէն Զագարեան (Փարիզ), Գ. Աւետիս Օհանեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Պօյաճեան եւ զաւակունք (Փարիզ) եւ Տէր եւ Տիկին Արշէն Պէշիշեան, իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով, ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, հօրքեռորդւոյն, հօրեղբօրորդւոյն, աներհօր եւ ազգականին

ԶՕՐԻԿ ԶՕՐԻԿԵԱՆԻ

դամբանական մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 11 Յունիս, 1936, ժամը 2ին, (Սէն Պարնապէ) Մարսէյլ։
(St. Barnobé) Մարսէյլ։

Հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ, Սէն Փիէրի Տէփօզիթուարը։

Շնորհակալութիւններ Մարսէյլի եւ Սէն Լուի, Հայ Արիներու հովանաւորող միութեան եւ իրենց՝ Հայ Արիներու որոնք ծաղկեպսակով մը մասնակցեցան յուղարկաւորութեան եւ անթերի հսկեցին կարգապահութեան։ Շնորհակալութիւն նաեւ Ամասիոյ Հայր. Միութեան վարչութեան անդամներուն որոնք ներկայ գտնուեցան եւ զետեղեցին ծաղկեպսակ մը.

[illegible] ՏԻԶ

Ց. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին իր դպրոցի սրահին մէջ, 6 Պուլվար Ռուսէն։ Կարեւոր օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Յառաջիկայ կիրակի, 21 Յունիս, Հայոց Եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ Ազգային մեծ բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի, կազմակերպ կ [illegible] եւ բոլոր Սանասարեան ուսուցիչներու եւ սաներու Սանասարեան Սանուց Միութիւնը կը խնդրէ բոլոր սաներէն եւ անոնցմէ, որոնք կը յարգեն ազգ. այս դէմքերու յիշատակը, ներկայ ըլլալ նոյն ժամուն։

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

Այսօր [illegible], երեկոյեան ժամը 9ին, Ուսանական Քաղաքի [illegible] շէնքին մէջ (գետնայարկ). [illegible]

Կը խօսի Է. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Մանկավարժական արժէքներու արդիւնքը եւրոպական քաղաքակրթութեան վրայ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի ժամը 21ին. Ecole des Langues Orientales, 2 rue de Lille, Métro Palais Royale

Կը խօսի Գ. Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Հայ գրականութիւն։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameane, PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻՒ-ՍՈՒՎԱ ՔԻԼԵՆՆԻ Արամ ենթակոմիտէի ժողովը, վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Համազասպ» խումբի դասախօսական ժողովը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։ կը խօսի ընկ. Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վռամեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 7ին, ծանօթ հաւաքավայրին մէջ։ կը դասախօսէ ընկ. Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ։

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները. 19 Յունիս. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette Զարդարեան գրադարանի մէջ։ կարեւոր օրակարգ։

ՓՈՆ Տ ՕՊՆԱՅԻ կորիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները. 21 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, գրադարանի սրահը կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։ կը խնդրուի Սէն Փիէռի եւ Լավիլդիէօի ընկերներէն ճշդապահ ըլլալ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ երեկոյ (18 Յունիս ժամը 8.30ին. Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը. 4 rue St. Denis (Place du Châtelet). մեթրօ Châtelet:
Կը խօսի ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԵՍՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Պօմօնի Զաւարեան ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի
21 Յունիս. կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, Վարանդեան սրահին մէջ.
10 Bld des Marguerites
Կը նախագահէ ընկ. ՀԱՅԿ ՄԵՐՃԱՆՕՂԼԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ ՆՈՒԱԳ. ԵՐԳ. ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ եւլն.
Շարժանկարով կը ցուցադրուին 1914էն մինչեւ 1921 թուի Հայ Ազատագրութեան յայտնի դէմքերը ու գլխաւոր դէպքերը։
Մասնակցութիւն 2 ֆրանք.

ՍԷՆԹ ԱՆՏՐԷԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ընդ. Կարօ եւ Վռամեան ենթակոմիտէներու, մասնակցութեամբ Աւօ խումբի եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
21 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը [illegible], Սէնթ Անտրէ [illegible]
Կը նախագահէ ընկ. [illegible]
Կը խօսի ընկ. Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ
Մանրամասնութիւնները [illegible] Մուտք՝ 2 Ֆր.
ԾԱՆՕԹ.— Փափաքողները կրնան կիրակի առաւօտուն [illegible] Վարագէն [illegible] կրնան առնել [illegible] 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Թէրմինիւս

ՀԱՆԴԷՍ—ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Դրօշակ Միութեան սրահի բացման առթիւ.
Տեղի կ'ունենայ 20 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Միութեան սրահը
5 rue de l Eclipse. Մարսէյլ։
Կը նախագահէ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ
Կը ներկայացուի գաւէշտ մը Պատ. Միութեան դպրոցի աշակերտներուն կողմէ։ Կենդանի պատկերներ։ Շարժանկարով պիտի ցուցադրուի Հայկ. Ազատամարտը եւ գաւէշտ մը։
ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ
Խաղեր եւ արտասանութիւններ։ Մուտքը ազատ է։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի կողմէ
Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին առթիւ
21, Յունիս կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվար Ռոտէն Փանիկեանի սրճարանը
Գեղարուեստական ճոխ բաժին
Մուտք 5 Ֆր.

Օդափոխութեան կայան

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ իր յառաջիկայ ամառնային կայանի (Colonie des Vacances) համար պիտի ընդունի առհամեմատ թիւով վճարովի երախաներ եւ, գիւղութիւն տալու նպատակով համեստ ընտանիքներու։ Փափաքող ծնողները պէտք է գրեն դիմել Տիկ. ՄԻՍԱՔԵԱՆի, 6 rue d'Alsace. Asnières (Seine). մինչեւ յառաջիկայ Յունիս 30։ Տղաքը պէտք է ըլլան առողջ, հաստատուած բժշկ. վկայագրով, 8—12 տարեկան երկսեռ։ Գինը 250 Ֆր. մէկ ամսուան համար, ճանապարհածախսը ծնողքին վրայ։

«ՎԷՄ»

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ «Վէմ»ի ԺԴ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Գ. ԴԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Մեծ Ցորեկեանի առթիւ։ ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Ց. ԹՈՐԳոմեան՝ Յուշատետր։ ՇԱՒԼ ԴԻԼ՝ Հայկական ճարտարապետութիւնը։ Հ. Գ. ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ՝ Հայաստանի պղնձաւոր եկեղեցիները։ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ՝ Նպաստ մը Հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան։ Ա. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ՝ Միքայէլ Նալբանդեանցի անտիպ երկերը։ ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր։ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը։ ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ՝ Բաղդատ վարդ., Գէորգ Թումանեան։ Անցեալը։ Կեանք եւ մշակոյթ։ Գիրք եւ մամուլ։ Գրախօսական։ Ցուցակ։ Վ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։

Տարեկան բաժնեգին 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի։

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը առանձ վճարելով 50 Ֆրանք կամ մեկ գրքի համար 25 Ֆր.

Հասցէ.— S. Vratzian. 13 Rue des Platanes. Cité Jardin de Plessis-Robinson. (Seine).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՓՈՐՏՕ, Ճ. Ա. - 140.
ԳԼԵՐՈՒԹ, Վ. Գրբ — 35:
ՎՕՓԼԻՒԶ, Մանկ. 35:
Վիլլիէ, Ա. Ա. — 35:
ԼԻՈՆ, Գործ — 600.
ՍԵԹԻՖ, Ե. Ա. — 140:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խաչ — 70:
ԼԱ ՍԷՑՆ ՍԻՒՐ ՄԵՐ, Ս. Կ. — 35:
ԱՐՔԷՕԵԼ, Եէմ — 35:
ՕՊԸՆԱ, Բիւզ — 100:
ՌԱՔՔԱ, Ս. Խ. — 35:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՕ, — 254.40:
ԽԱՐՊԻՆ, Մ. Ճ. — 200:
ԼԻՎՐԻ, Փ. Ցովհ — 50:

Դաշնամուրի եւ Ջութակի Նուագահանդէս

Ռոպէնսոնի պարտէզին մէջ, MAISON FIQUET
Փարիզի Հարաւային շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ, ի նպաստ վարժարանին
Յունիս 21ին, առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ գիշերուան ժամը 10
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Կը ներկայացուի Ե. Օտեանի եւ Մ. Կիւրճեանի ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ զեկոյ կատակերգութիւնը...
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ
Թատ եւ ուսանական նուագախումբ
Անձրեւի պարագային ապահով մեծ սրահ։
Մուտք 3 ֆրանք։
Ձրի պիւֆէ, °դիւրամատչելի գիներով։
Հաղորդակցութեան միջոց.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ հանրակառքը, որ միայն երեք թիքէով ձեզ պիտի տանի մինչեւ Ռոպէնսոն, թէրմինիւս։

ՍԱՏՈՒՐԱԾԱԾՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

1500ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին եւ Հ. Յ. Դ. Հրայ խումբի եւ մասնակցութեամբ Հայ Արիներու։
Կը նախագահէ՝ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Կը խօսին՝ Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ եւ Խ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ (Հայ Արիներու կողմէ)
Կ'երգեն՝ Տիկին Ս. Խաչատուրեան, Պ. Մ. Խուպեսեան, կ'արտասանեն Գ. Գ. Ա. Աճէմեան, Հ. Դաւիթեան, Ց. Երկանեան եւն.։
Խմբերգ եւ զանազան խաղեր դպրոցի փոքրիկներուն կողմէ։
Մանուկներու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք.
Կառ տու. Նորէն շոգեկառք՝ 1.43 եւ 1.51ին։

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration / ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — 17, Rue Damesme, PARIS (13e) — Téléphone : Glacière 15 - 70 — (ՆԵՐԹԵՐԹԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՅՈՒՆԻՍ — VENDREDI 19 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3145

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԿԻՍԱՆԿԱԽ...

Պատրանք չէ, այլ սահմանադրական նախագիծ:

Անկախութեան ճամբուն վրայ յուսատու հանգրուան մըն է ասիկա, որ տակաւին շատ պիտի զբաղեցնէ գաղթահայ մամուլը:

Անշուշտ, այնքան ալ միամիտ չենք առագաստ պարզելու [illegible]ատով խորհրդային ջուրերուն վրայ, ուր տակաւին խօսքի եւ գործի ընդարձակ շրջան մը կը բաժնէ մեզ:

Սակայն, կարգ մը խորհրդածութիւններ անհրաժեշտ են օրուան նորութեան առթիւ:

Ընդունինք որ համայնավար յեղափոխական, քաղաքական [illegible]քի տեղատուութիւն մըն է որ տեղի կ'ունենայ, այնքան խոյա[illegible]թեւ եւ արշաւ մակընթացութենէ մը վերջ:

Այն գոյավիճակը որ պիտի ստեղծուի Խորհ. Հայաստանի համար, ըստ նոր սահմանադրութեան, անցեալին մէջ, շատ մը հայ քաղաքական գործիչներու մտասեւեռումն էր եղած:

Սակայն պէտք չէ մոռնալ, որ այդ օրէն շատ ջուր է անցած կամուրջին տակէն:

Ահաւոր դէպքեր եկան ու անցան: Ցեղ. Ռուսաստանը համայնավար «բուհճի»ներու ձեռքով Հայաստանը նետեց Թուրքին երախը, յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան ... Ոչ միայն Թուրքին երախը նետեց, այլ եւ գործակից դարձաւ անոր եւ առանց վարանելու հայ ժողովուրդի արեան մէջ ներկեց իր յեղափոխական ձեռքերը ...

Ընդ հուր եւ սուր անցաւ Կովկասի վրայէն, նուաճեց Հայաստանը եւ « ձայն փողոյ ու թմբկի» աւետեց կովկասեան ժողովուրդներու վերջնական փրկութիւնը:

Եւ, ի հարկէ Խորհ. Հայաստանը բարեկամ էր ամէնքին, որովհետեւ վէճ ու պահանջ չունէր:

Ռուսական ռազմական յեղափոխութեան չարաչունչ ընթացքը այլ եւս խթանած է ազգերու քաղաքական միտքը եւ զանոնք դրած անկախութեան գաղափարի ճամբուն վրայ: Հայ ժողովուրդն ալ այսօր անդառնալի կերպով կառչած է իր անկախ Հայրենիքի գաղափարին, աւելի քան երբեւիցէ: Մեզ համար այս նոր սահմանադրութիւնը, կշիռ կը ստանայ այն չափով, ինչ չափով մեզ կ'առաջնորդէ դէպի վերջնական անկախութիւն:

Խոստովանինք որ, այս յանկարծակի փոփոխութեան դրդապատճառները տակաւին լիովին ծանօթ չեն մեզ:

Բայց, նոր սահմանադրութեան մեր առջեւ կը դնէ նաեւ կովկասեան ժողովուրդներու քաղաքական կենակցութեան հարցը, որ թնճուկի մը կերպարանք պէտք չէ ստանայ:

Կովկասեան ժողովուրդներուն մէջ, ազգային հարցը եւ համակովկասեան քաղաքականութիւնը ցարդ որ եւ է բաղձալի եւ արդար լուծում ստացած չէ:

Խոստովանինք որ կովկասեան ժողովուրդներուն մէջ, ազգային հարցը եւ համակովկասեան քաղաքականութիւնը որ եւ է բաղձալի եւ արդար լուծում չէ գտած:

Ներկայ պայմաններուն մէջ, այդ հարցը խորհրդային կարմիր շրջագիծէն ինքնաբերաբար յարութիւն պիտի առնէ եւ խորհրդային հասկացողութեամբ եւ իմաստով լուծում պիտի պահանջէ: Տարիներէ ի վեր ծանր խուփ մըն էր քաշած վրան, ներշնչելով անոնց համայնական հայրենիքի գաղափարը:

Ըստ նոր սահմանադրութեան նախագծի, երբ ձեւականօրէն այս երկիրներու փոխադարձ կապը պիտի նուազի եւ կիսանկախ վիճակի մը պիտի վերածուի, ի՞նչպէս լուծում պիտի գտնեն այդ վէճերը եւ ինչպէս պիտի կարենան պահել կովկասեան բնաշխարհքի անդորրութիւնը.

Այս վաղեմի եւ պատմական ժողովուրդներու ճակատագիրը սերտօրէն կապուած է իրարու: Անցեալի մերձեցման ձախող փորձերն ու արիւնահեղ վէճերը պէտք է վճռուին երկար փորձի ծանօթութեամբ եւ իրաւախոհութեամբ: Միութեան թէ Ազգութեանց Խորհուրդի գործն է հարցին արդար լուծում մը տալ:

Կովկասեան երեք գլխաւոր հանրապետութիւնները իրենց նեղ քաղաքականութեան արմատները սահմանէն անդին պէտք չէ փնտռեն: Կովկասի շահերը կը պահանջեն, որ այս հանրապետութիւնները թէ արտաքին եւ թէ ներքին ճակատի վրայ միօրինակ քաղաքականութիւն ունենան:

Կովկասեան ժողովուրդներու փոխադարձ ատելութեան գլխաւոր պատճառը յաճախ օտար ազդեցութիւններն ու օտար տիրապետութիւններն են եղեր: Վէճեր հարթելու փոխարէն, նոր [illegible]ութիւններ են ստեղծեր եւ կովկասեան ժողովուրդներու փոխադարձ մերձեցման արգելք հանդիսացեր:

Կովկասեան հանրապետութիւնները այս օրերուն կը մտնեն Ռուսական հոգատարութեան մէկ բախտորոշ հանգրուանին մէջ: Մօտաւոր ապագան ցոյց պիտի տայ այս նոր անկիւնադարձին կարողութիւնն ու կշիռը:

Առաջին մտահոգութիւնը որ կը պաշարէ մեզ, Հայաստանի համայնավար մտաւորականութեան ստրկական ոգին է: Տարիներէ ի վեր, փորձերը դժբախտաբար ցոյց տուին, որ անոնք հայ ժողովուրդի իրական շահերու ըմբռնումը չունին: Հրահանգի սպասող պահակ են դարձած: Օրն ի բուն սորված են մէկ բան միայն [illegible]ել — մեծատառ Ստալին:

Տակաւին շատ առիթներ պիտի ըլլան քննութեան առնելու այս նոր գոյավիճակը, իր բոլոր կողմերով: Վաղաժամ է կանխավ վճիռներ արձակել: Փաստ է այսօր, Խ. Հայաստանի վրայ [illegible]սական շեշտ մը կը դրուի եւ հնարաւորութիւն կը տրուի իր [illegible]րկական վիճակէն դուրս գալու: Այս ալ բան մըն է ...

Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍ. ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ՎԱՒԵՐՑՈՒՑ

Ծերակոյտը, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ, 2ի դէմ 295 ձեռնամբարձ քուէով վաւերացուց կառավարութեան ընկերային օրինագիծերուն առաջին շարքին մէկ մասը.- վճարովի արձակուրդ, թոշակներու վրայ դրուած տուրքերու ջնջում, պաշտօնէութեանց ռոճիկի վերաբերեալ հրովարտակ - օրէնքներու վերաքննութիւն

Հաւաքական պայմանագրութեանց օրինագծին մասին վիճաբանութիւնը շարունակուեցաւ երէկ առաւօտ, իսկ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի օրինագծին մասին՝ կէսօրէ վերջ:

Առաջին առթիւ, կարծուեցաւ որ Ծերակոյտը եւս պիտի քուէարկէ Երեսփոխանական ժողովին արագութեամբ: Սակայն հնօտած մարդուն դանդաղութեամբ՝ ծերակուտականները ուշացուցին քուէարկութիւնը, առանց բոլորովին ընդդիմադիր երեւնալու:

Կառավարութիւնը, ամէն անգամ որ խօսք կ'առնէր Երեսփ. Ժողովին կամ Ծերակոյտին մէջ, չէր մոռնար յիշատակել թէ ետեւը մեծամասնութիւն մը ունի, թէ հանրաքուէով եկած է իշխանութեան գլուխ: Այս ճնշող յայտարարութեան առջեւ, որ ազդարարութեան մը նկարագիրը ունի, ծերակոյտը թէեւ ուզեց խելօք երեւնալ եւ կառավարութեան հանդէպ բարեացակամ, այսուհանդերձ աշխատեցաւ որ շատ անճապարանք ցոյց չտրուի: Դահլիճը յետաձգեց իր նիստերը, որպէսզի կարենայ մօտէն հետեւիլ ծերակոյտի վիճաբանութեանց:

Կառավարութեան գլխաւոր դէմքերը ներկայ գտնուեցան ծերակոյտին, քանիցս խօսք առին Լէոն Պլում եւ Վէնսան Օրիոլ: Եթէ առաջին օրինագծերուն մէկ մասը վաւերացուեցաւ մեծամասնութեամբ, քիչ թիւ մը չէին կազմեր անոնք որ ծափահարեցին Ժոզէֆ Գայեօյի վերապահութիւնը,— մենք, կ'ըսէր ծերակոյտի ելմտական յանձնախումբի նախագահը, մասնագէտներս մեծ դժուարութիւններ կը տեսնենք, բայց դուք փորձ մըն է կատարել կ'ուզէք, կատարեցէք:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

1.— ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Գործադուլի հոսանքը, որ հետզհետէ կը մեղմանար Ֆրանսայի մէջ, յանկարծ նոր թափ մը առաւ, ինչպէս կը հաղորդեն գաւառներէն:

Փարիզի մէջ մեծ վաճառատուները տակաւին կը շարունակեն գործադուլը: Երէկ կը հաղորդուէր թէ որոշ համաձայնութեան մը եկած են Լուվրի պաշտօնեաները: Մինչ կառավարութիւնը կ'աշխատի հաշտեցնել, կամաւոր բանտարկեալները մեծ վաճառատուներու մէջ կը շարունակեն գեղեցիկ ժամանցներ սարքել,— առջի օր հրաւիրած էին Ֆրանսայի նշանաւոր արուեստագիտուհին, Սէսիլ Սորէլ:

Լիոնի մէջ գործադուլ յայտարարեցին պազարի բեռնակիրները, իսկ Սէնշամոնի մէջ՝ 4.000 բանուորներ, որ կ'աշխատէին պողպատաշինութեան գործարաններու մէջ:

Վիէն, 17 յունիս (Յառաջ) — Կօշիկի գործատէր՝ Պ. Փելէ երէկ պատասխանեց բանուորներու պահանջին, եւ կ'ըսէ թէ կրնայ ընդունիլ հարիւրին 12 միայն: Բանուորները խորհրդակցելով որոշեցին չընդունիլ եւ շարունակել գործադուլը: (Բանուորներու պահանջն է հարիւրին 18—20): Միեւնոյն ժամանակ կը պահանջեն իրենց չաշխատած օրականները: Գործատէրը կը մերժէ վճարել:

Երէկ, բանուորներու 7 հոգինոց պատուիրակութենէն քանի մը հոգի Լիոն գացին, այս գործարանի նորակազմ սէնտիքան (քանի մը օրուան մէջ բանուորներու հարիւրին 80ը անդամագրուեցան, նոյնպէս հայերը) ճանչցնել տալու եւ անդամագրելու Լիոնի եւ շրջանի կազմակերպութեան: Յաջողած են, եւ միեւնոյն ժամանակ խնդրած, որ Պ. Փելէի մօտ միջամտեն: Հինգշաբթի, Պ. Փելէ կանչուեցաւ Լիոն, Սէնտիքայի կողմէ: Պ. Ա.

Թուլոնի մէջ դադրած է հանրակառքի երթեւեկը: Քաղաքապետութիւնը մերժած ըլլալով աւելածուներու պահանջները, գործադուլ յայտարարուած է նաեւ փողոց աւլելու ճակատին վրայ: Փողոցները լեցուն են աղտեղութեամբ: Պանդոկ, սրճարան, ճաշարան փակուած են:

Ալճերիոյ մէջ եւս գործադուլը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Ալճէի բանթողներուն թիւն է 7.000:

2.— ՊԵԼՃԻՔԱՅ ՄԷՋ

Պելճիքոյ գործադուլը կ'աճի այնպիսի համեմատութեամբ մը, զոր երբեք կարելի չէր եղած նախատեսել:

Անվէրսի եւ Կանտի մէջ նաւարկութեան ասպարէզի բոլոր աշխատաւորները գործադուլ յայտարարած են: Գորինաժի եւ Շարլըռուայի մէջ, գործադուլը հանքագործութենէն վերջ տարածուեցաւ շինութեանց եւ [illegible]րաններուն: Բանթողները արգելք հանդիսացան հանրակառքերու երթեւեկին: Պրիւքսէլի մէջ բանթողները թափօր կազմած անցան փողոցներէն եւ մետաղագործութեան կեդրոններէն, ստիպելով որ իրենց միանան աշխատող բանուորները: Պրիւքսէլի քաղաքապետը, առօր վրայ, արգիլեց որ եւ է համախմբում: Ոստիկանութիւնը գրաւեց քաղաքին հաղորդակցական դիրքերը

Վալոն նահանգին մէջ ընդհանուր է գործադուլը: Դադրած են հիւսուածեղէնի եւ կօշիկի աշխատանքները:

Լիէժի մէջ օդային կայքի բանթողները կը մարէին փողոցի ջահերը, այս պատճառով արգիլուեցաւ բանթողներու շարժումները գիշեր ատեն:

Պրիւքսէլ, մայրաքաղաք Ֆօշի հրապարակին վրայ համախմբուած էր հսկայ բազմութիւն մը: Քիչ յետոյ երեւցան երկու զրահապատ ինքնաշարժներ՝ գնդացիրներով: Իւրաքանչիւր ինքնաշարժի մէջ երեքական սաղաւարտաւոր զինուոր: Ամբոխը լռեց՝ երբ տեսաւ զրահապատ ինքնաշարժները: Շուտով հասան տասնեակ մը զինուորական ինքնաշարժներ, անոնց առջեւէն ջոկատ մը հեծելազօրք, որ քշեց ցրուեց ամբոխը:

Բոլոր այս գործողութիւններու ընթացքին, կատարուեցան նաեւ կարգ մը ձերբակալութիւններ, որոնց մէջ օտարներ ալ: Դատական նախարարը մամուլով յայտարարեց թէ այն օտարականները, որ կը մասնակցին ցոյցերուն, պիտի զրկուին իրենց շնորհուած ասպնջականութենէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՂԱՆԱԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ձիւն, հեղեղ եւ կայծակ

Քաղուած Հայաստանի թղթաբերէն.—

Կիրովականէն կը հեռագրեն Երեւանի թերթերուն (20 մայիս) թէ 15 օրէ ի վեր կ'անձրեւէ, որուն հետեւանքով ցանքը դադրած է: Համզաչիմանի մէջ Մայիս 18ին եւ 19ին ձիւն տեղաց, յետոյ անձրեւ: Սարերուն վրայ ձիւն նստած է: Անձրեւին պատճառով Կիրովականի մէջ փլաւ 5 տուն, Համզաչիմանի մէջ 6 ախոռ եւ 2 տուն, Համամլուի մէջ՝ 4 ախոռ, Որդնաւի մէջ՝ 5 ախոռ: Բազմաթիւ տուներ լեցուած են ջուրով, հողէ տանիքով տուները եւս: Մարդկային զոհ չկայ:

Մեղրիէն կը հեռագրեն թէ Մայիս 18ի գիշերը հեղեղը խուժեց գիւղերը: Վարհավար գիւղին մէջ խեղդուեցան երկու երեխաներ, Սոնիա եւ Մանիա Յարութիւնեան, 9 եւ 12 տարեկան: Նոյն գիւղի փարախին մէջ խեղդուեցան 93 գառ եւ ուլ: Ոչնչացաւ 15 հեկտար ցանք: Գուդեմնիսի հաւաքական գիւղատնտեսութեան ագարակին խոշոր եղջիւրով անասուններուն ախոռը փլաւ, երկու ցուլ վիրաւորուեցան: Մեղրիի մէջ հեղեղը տարաւ բոլոր կամուրջները: Մեղրիի եւ Ջուլֆայի միջեւ երթեւեկը դադրած է:

Կիրովականէն կը հեռագրեն (21 մայիս) թէ Ջիգդամալ գիւղին մէջ կայծակ զարկաւ գիւղին հովիւը եւ 40 գառներ: Սարերուն վրայ ձիւն կը տեղայ:

Համզաչիմանէն մինչեւ Սպիտակի բարձունքները ձիւն կը տեղայ:

Ամասիայի մէջ սաստիկ ձիւն կը տեղայ: Բազմաթիւ կենդանիներ սատկեցան ցուրտէն եւ անսնունդութենէ:

Հայաստանի Ջրային Տնտեսութեան Վարչութիւնը կը հաղորդէ թէ Մայիսի երրորդ շաբթուան մէջ առատ անձրեւ տեղացած ըլլալով գետերը յորդեցան եւ ողողեցին ցանքն ու գիւղերը:

Մայիս 21ին Արաքս գետը բարձրացած էր 1 մեթր 90, հասնելով մինչեւ 425 սանթիմեթրի: Զանգի գետը՝ 315 սանթիմեթրի: Վեդիչայը բարձրացած է 2 մեթր, Արեւելեան Արփաչայը՝ 130 սանթիմեթր: Բարձրացած են նաեւ Զորագետը, Բազարչայը եւ միւս բոլոր գետերը: Ամէնէն աւելի բարձրացած է Քասախ գետը, մինչեւ 500 սանթիմեթր: Վերջին տասը տարուան ընթացքին, գետերը այսքան չէին բարձրացած:

Հեղեղին պատճառով վնասը եւս շատ է: Փճացած են Վեդիի, Թայթանի, Ռէհանլուի, Աւշարի, Խալիսայի եւ այլ գիւղերու ցորենի եւ բամպակի ցանքերը: Քասախը ծածկած է Վաղարշապատի կարգ մը գիւղերուն բամպակի դաշտերը, 130 հեկտար տարածութեան վրայ:

Անձրեւին պատճառով Ապարանի շրջանին մէջ փլան 120 ախոռ եւ մարագ, 100 տուն, 2 ջաղացք, սատկեցան 96 փոքր եւ 4 խոշոր եղջիւրով անասուններ, փճացաւ 156 հեկտար ցանք:

Աշտարակի գիւղերուն մէջ քանդուեցան 30 տուն, 2 ախոռ, 1 ջաղացք, փճացաւ 50 հեկտար ցանք:

Երեւանի բնակչութիւնը

Երեւանի [illegible] տեսչութեան վիճակագրութեանց համաձայն, այս տարի, յունուար 1էն մինչեւ մայիս 1, ուրեմն 4 ամսուան ընթացքին՝ զանազան քաղաքներէ եւ գաւառներէ Երեւան հաստատուած են 12.291 հոգի, իսկ Երեւանէն հեռացած են 9.064 հոգի: Մինչեւ մայիս 1, Երեւանի բնակչութիւնը կը հասնէր 141.926ի, որուն 94.243ը չափահասներ, 47.719ը մինչեւ 16 տարեկան երեխաներ եւ պատանիներ:

Ֆրանքօ-սուրիական բանակցութեանց շուրջ

Ֆրանքօ-սուրիական բանակցութեանց մասին, որուն լուրը տուած էինք երէկ, իբրեւ լրացուցիչ տեղեկութիւն կը հաղորդուի, որ ֆրանսական արդի կառավարութիւնը ներկայիս կը մշակէ Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրի նախագիծ մը: Այդ նախագծին պատրաստութենէն վերջ, Սուրիոյ ժողովուրդը պիտի հրաւիրուի ընտրել իր ազգային ժողովը, միակ գերագոյն մարմինը որ ի զօրու է վաւերացնելու կամ մերժելու այդ նախագիծը: Սուրիոյ կողմէ վաւերացուելէ վերջ, այդ դաշնագիրը պէտք է յետոյ յանձնուի Ազգերու Դաշնակցութեան քննութեան:

Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ Սուրիան պարպելու ոչ մէկ տրամադրութիւն կայ: Իսկ Սուրիոյ մասնակցութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան՝ հարց մըն է որուն լուծումը ժամանակի կը կարօտի եւ կարգ մը երկար ձեւակերպութիւններ կը պահանջէ: Այսպէս, Իրաք, որուն անկախութեան պատմութենէն ներշնչուած են նաեւ Սուրիացիները, Ժընեւի ազգաժողովը մտաւ միայն 1932ին, մինչ իր անկախութեան դաշնագիրը կնքուած էր 1926ին:

Ահա թէ ինչո՛ւ պաշտօնական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Ֆրանսա մտադիր չէ իր զինուորները քաշելու, ոչ ալ Սուրիա կրնայ, գէթ երկար շրջանի մը համար, անդամակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Անգլ. կաբինէն կ'որոշէ բառնալ պատժամիջոցները

Չորեքշաբթի, իր շաբաթական նիստին մէջ, անգլիական դահլիճը միաձայնութեամբ որոշեց բառնալ պատժամիջոցները, որ դրուած էին Իտալիոյ վրայ՝ խափանելու կամ կասեցնելու համար իտալա-հապէշական պատերազմը:

Երէկ, հինգշաբթի, Իտըն դահլիճին որոշումը հաղորդեց Երեսփ. Ժողովին, աւելցնելով որ բրիտանական պատուիրակութիւնը պիտի առանձնէ նախաձեռնութիւնը խնդրելու Ազգերու Դաշնակցութենէն վերջնապէս ջնջել պատժամիջոցները:

Ի՞նչ պատճառներէ դրդուած՝ բրիտանական կառավարութիւնը տուաւ այսպիսի որոշում մը.— Ֆրանսական մամուլը կը կարծէ թէ, նախ պատժամիջոցները որեւէ ազդեցութիւն չունեցան պատերազմը կասեցնելու տեսակէտով, հետեւաբար աւելորդ է շարունակել այդ քաղաքականութիւնը: Երկրորդ, Եւրոպայի քաղաքական մթնոլորտը անշնչելի դարձած է եւ, ինչպէս Անգլիոյ պատերազմական նախարարը կ'ըսէր, ծանր սպառնալիքներ կախուած են ժողովուրդներու ճակատագրին վրայ: Երրորդ, Գերմանիա ոչ միայն կը սպառազինուի, այլ եւ կ'ուշացնէ 8 մայիսին յանձնուած բրիտանական հարցաթերթին պատասխանը: Չորրորդ, անհրաժեշտ է կանխել իտալա-գերմանական զինակցութիւնը, քանի դեռ Մուսոլինի հաւաստիքներ կուտայ իր խաղաղասիրութեան մասին:

Այսպէս, Անգլիա կը հրաժարի պատժամիջոցներու քաղաքականութենէն՝ առանց սակարկելու, բայց ըստ ոմանց՝ ապահովելէ վերջ իր շահերը [illegible] մէջ:

ԿԱՐՄԻՐ ԳՈՐԾԻՆ ՆՈՐՍ

ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ, ՆԵՐՔԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մեր նախորդ յօդուածը գրելու ատեն ձեռքի տակ չունէինք խորհրդային նոր սահմանադրութեան լրիւ բնագիրը։ Հիմա երբ ստացուած են Մոսկուայի թերթերը, ի վիճակի ենք աւելի մանրամասն խօսելու Խորհրդային Միութեան կազմին եւ ներքին սահմաններու փոփոխութեանց մասին. Ահաւասիկ Խորհ. Միութեան կազմը.—

ՅՕԴՈՒԱԾ 22.— Ռուսաստանի Խորհրդային Դաշնակցային Ընկեր. Հանրապետութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ

Երկրամասերէն՝ Ազովեան, Սեւծովեան, Հեռաւոր Արեւելքի, արեւմտեան Սիպերիոյ, Կրասնոյեարսկի, Հիւսիսային Կովկասի։

Մարզերէն՝ Վորոնեժի, Արեւելեան Սիպերիոյ, Գորկիի, Արեւմտեան, Իվանովսկի, Կալինինի, Կիրովի, Կույբիշեւի, Կուրսկի, Լէնինգրատի, Մոսկուայի, Օմսկի, Օրէնբուրգի, Սարատովի, Սվերտլովի, Հիւսիսային, Ստալինգրատի, Չելեաբինսկի, Եարոսլավլի

Ինքնավար հանրապետութիւններէն՝ Թաթարական, Պաշկիրիոյ, Տաղստանի, Բուրեաթ-Մոնկոլական, Կալմիկներու, Կոմի, Ղրիմի, Մարիյսկի, Մորդուական, Վոլգայի Գերմանացիներու, Հիւսիսային Օսեթիոյ, Ուդմուրթսկի, Չէչէն եւ Ինգուշական, Չուվաշական, Եակութական։

Ինքնավար մարզերէն՝ Ադիգէյսկի, Հրէական, Կարաչեւսկի, Օյրոտսկի, Խակասսկի, Չէրքեզներու։

ՅՕԴՈՒԱԾ 23.— Ուկրայնոյ Խորհ. Ընկեր. Հանրապետութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ մարզերէն՝ Վիննիցկի, Դնիէպրոպետրովսկի, Դոնի, Կիեւի, Օտեսայի, Խարկովի, Չէրնիկովի եւ Մոլտավիոյ ինքնավար Խորհ. Ընկ. Հանրապետութիւն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 24.— Ատրպէյճանի Խորհ. Ընկ. Հանրապետութեան կազմի մէջ կը մտնեն Նախիջեւանի ինքնավար Խորհ. Ընկ. Հանրապետութիւնը եւ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզը։

ՅՕԴՈՒԱԾ 25.— Վրաստանի Խորհ. Ընկ. Հանրապետութեան կազմի մէջ կը մտնեն Աբխազիոյ ինքնավար Հանրապետութիւնը, Աջարիստանի ինքնավար Հանրապետութիւնը եւ Հարաւային Օսեթիոյ ինքնավար մարզը։

ՅՕԴՈՒԱԾ 26.— Ուզբէկստանի Խորհ. Ընկ. Հանրապետութեան կազմի մէջ կը մտնէ Ղարա-Կալպակի ինքնավար հանրապետութիւնը։

ՅՕԴՈՒԱԾ 27.— Տաճիկստանի Խորհրդային Ընկ. Հանրապետութեան կազմի մէջ կը մտնէ Լեռնային Բատախշանի ինքնավար մարզը։

ՅՕԴՈՒԱԾ 28 Ղազախստանի Խորհրդ. Ընկ. Հանրապետութիւնը կազմուած է հետեւեալ մարզերէն՝ Ակտիւբինսկի, Ալմա-Աթինսկի, Արեւելեան Ղազախստանի, Արեւմտեան Ղազախստանի, Ղարագանտինսկի, Հարաւային Ղազախստանի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 29.— Հայաստանի, Բելոռուսիոյ, Թուրքմէնստանի եւ Քրկզըստանի Խորհ. Ընկ. Հանրապետութիւններն իրենց կազմին մէջ չունին ինքնավար հանրապետութիւններ, ինչպէս եւ երկրամասեր ու մարզեր։ («Պրաւդա» Ցունիս 12)։

Այս վերջին յօդուածը ցոյց կուտայ, որ Հայաստանի սահմանները մնացած են նոյնը, իսկ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը միացուած են Ազրբէջանին, Ախալքալակն ալ՝ Վրաստանին։ Ուրիշ խօսքով, Անդրկովկասի ներքին սահմաններու մէջ որ եւ է փոփոխութիւն չէ մտցուած։ Մէկ կողմէն կ'ուրախանանք, որ Հայաստան կ'ազատագրուի Թիֆլիսի գերիշխանութենէն եւ ուղղակի կը կապուի Մոսկուային, միւս կողմէ կը ցաւինք, որ Ղարաբաղը, Նախիջեւանն ու Ախալքալակը վերջնապէս կը զատուին Հայաստանէն։ Այսպէս է եղած Հայուն ճակատագիրը՝ մէկ աչքով խնդալ, միւսով լալ...

Սակայն, մի՞թէ հնարաւոր չէր Անդրկովկասի մէջ սահմանային փոփոխութիւններ մտցնել։ Նոր սահմանադրութեան նախագիծը ցոյց կուտայ, որ կարելի էր։ Նախ, Ղազախստանը եւ Քրկզըստանը Ռուսաստանէն զատելով, անկախ խորհրդային հանրապետութիւններ են դարձուցած, եւ երկրորդ, Ղարա Կալպակներու ինքնավար հանրապետութիւնն անջատելով Ռուսաստանէն, միացուցած են Ուզբէկստանին (1926ի վիճակագրութեան համաձայն, Ղարակալպակներու ինքնավար հանրապետութիւնն ունի 130.000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 174.000 բնակչութիւն)։ Այս վերջին փաստը ցոյց կուտայ, որ նոր սահմանադրութիւնը ոչ միայն որոշ երկիրներու ինքնորոշման իրաւունք է տուած, այլեւ սահմանային փոփոխութիւններ է կատարած՝ միացնելով Ուզբէկստանին ցեղակից ժողովուրդ մը։

Խորհրդային իրականութեան մէջ սա առաջին դէպքը չէ։ Միայն 1917—24 թուականներու ընթացքին, Խորհ. Միութեան այժմու սահմաններուն մէջ 32 երկիրներու եւ շրջաններու համար կատարուած են սահմանային փոփոխութիւններ։ Այդ եօթը տարիներու ընթացքին ստեղծուած են նոր հանրապետութիւններ, ջնջուած են ուրիշները, մէկէն հողամասերը առնելով՝ տրուած են ուրիշին, եւայլն։ Մասնաւորապէս մեծ փոփոխութիւններ են յառաջացած Միջին Ասիոյ մէջ՝ մահմետական երկիրներու նըկատմամբ.

Ցատկանշական երեւոյթ մը։ Մինչեւ Խորհ. Միութեան կազմուիլը, Միջին Ասիոյ մէջ մահմետական ոչ մէկ հանրապետութիւն գոյութիւն ունէր, կար միայն Թուրքեստանի ինքնավար շրջանը, որ իր մէջ համախմբած էր ներկայիս գոյութիւն ունեցող Թուրքմէնիստանի, Ուզբեկստանի, Տաճիկստանի եւ Քրկըզստանի հանրապետութիւնները։ Իսկ այն ատեն Հայաստանը խորհրդային անկախ հանրապետութիւն էր։ Ցետագային Միջին Ասիոյ մէջ կազմուեցան երեք ինքնավար հանրապետութիւններ։ Իսկ Հայաստան կորսնցնելով իր անկախութիւնը, մաս կազմեց Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան. Ներկայիս հոն կազմուած են հինգ մահմետական հանրապետութիւններ, որոնց երկուքը կ'անջատուին Ռուսաստանէն, իսկ Ուզբէկստանն ալ կը ստանայ 130.000 քառ. քիլ. նոր հողամաս մը։ Հայաստանն ալ հաւասար անդամ կը դառնայ Խ. Միութեան, սակայն առանց որ եւ է հողային յաւելումի

Ուրիշ երեւոյթ մը։ 1924 օգոստ. 20ին Բուխարան «[illegible]» ցանկութիւն կը յայտնէ միանալու գաղափարակից Ուզբէկստանին»։ Խորհ. Միութեան Գործադիր Կոմիտէն, գանելով որ աշխատաւոր ժողովուրդի մը ազատօրէն արտայայտած կամքը կը նկատուի գերագոյն օրէնք», իր համաձայնութիւնը կուտայ եւ նոյն տարուան Հոկտ. 27ին կ'որոշէ Բուխարան միացնել Ուզբէկստանին։

Իսկ Հայաստանի «գաղափարակից» Ղարաբաղն ու Ախալքալակը յայտնա՞ծ են ցանկութիւն միանալու «եղբայրական» Հայաստանին։ 1928 յուլիս 12ին Բագուի հայատառ «Կոմունիստ» թերթը կը գրէր, թէ Ախալքալակն ու Ղարաբաղը «ազգայնամոլ ագիտացիայի» հետեւանքով կ'ուզեն միանալ Հայաստանին։ 1925ին ամառը Ախալքալակի Խորհուրդները միաձայն Հայաստանին միանալու որոշում տուին եւ պատգամաւորներ ուղարկեցին Երեւան իրենց կամքը յայտնելու հայկական կառավարութեան։ Ի՞նչ եղաւ հետեւանքը։ Ղարաբաղի նախագահ Արմենակ Ղարագէօզեան աքսորուեցաւ Ռուսաստան, իսկ Ախալքալակի պատգամաւորները պաշտօնազրկուեցան Երեւանի Չեկան..

Քանի որ խնդիրը Հայերուն կը վերաբերէր, այլ եւս «բարձրագոյն օրէնք» ներկայացնող ժողովրդի կամքը» կորսնցուցած էր իր ուժը։ Այդպէս պատահեցաւ, որովհետեւ Հայաստանի համայնավարները չուզեցին պաշտպանել հայկական Ղարաբաղի եւ Ախալքալակի շահերը։ Նոյնը կը կատարուի եւ այսօր.

Մինչեւ նոր սահմանադրութեան հրատարակուիլը, քանի դեռ գոյութիւն ունէր Անդրկովկասի Դաշնակցութիւնը, այն պատրուակն ունէինք, թէ Ղարաբաղն եւ Ախալքալակի Հայերը դաշնակցային թելերով որոշ չափով կապուած են Հայաստանին։ Չէ՞ որ Անդրկովկասի իշխանութեան մաս կը կազմէին նաեւ Հայաստանի ղեկավարները եւ Անդրկովկասը մէկ երկրամաս կը համարուէր։ Այժմ, երբ կը լուծուի Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը եւ զայն կազմող երեք հանրապետութիւնները իրարմէ անկախ՝ կը կապուին Մոսկուայի, տեսակ մը կը կտրուին նաեւ Ղարաբաղն ու Ախալքալակը Հայաստանին կապող թելերը։

Սակայն, մինչեւ Նոյեմբեր 25ը, երբ վերջնապէս պիտի հաստատուի նոր սահմանադրութիւնը, դեռ ժամանակ կայ։ Կը յուսանք ու կը հաւատանք որ հայ համայնավարները պիտի կատարեն իրենց պատմական առաջադրութիւնը եւ ջանք պիտի չխնայեն Ղարաբաղը, Նախիջեւանը եւ Ախալքալակը միացնելու Հայաստանին։

Այժմ կամ երբե՛ք։

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

«ՑԱՒՈՒՆ ՀԱՑԻ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ»

Աշխատաւոր բազմութեանց տառապած գործազուրկները աշխատանոցներէն ներս եւ դուրս, հսկայական թափօրներն ու ժողովները յանուն հացի եւ աշխատանքի ապահովութեան անկարելի է նկարագրել։ Ոչ միայն Մարսէյլի, այլ եւ ամբողջ Ֆրանսայի համար աննախընթաց դէպքեր են, որ մէկ օրէն միւսը հսկայական ալիքի մը պէս ծեծցան, գրաւելով եւ գործատեղիները, եւ հանրային վայրերն ու սպասարկութիւնները, եւ նաեւ սիրտերն ու հոգիները ...

«Աշխատանոց գրաւելու» շարժման ազդանշանը տուաւ Քոմէրի հաստատութիւնը, որուն մէջ տարիներէ ի վեր տեղացի բանուորութեան հետ կողք կողքի, հազարաւոր Հայորդիներուն ուղն ու ծուծը քամուեցաւ յանուն պատառ մը հացի եւ մարդավայել կեանքի։

Շատեր տեղացիներէն չէին հաւատար իսկ, թէ շարժումը այսքան սանձարձակ հանգամանք պիտի առնէր մէկ օրէն միւսը, Ֆրանսայի երկրորդ քաղաքին մէջ։

Եւ ահա մէկը միւսին ետեւէն աշխատանոցներ փակուեցան կամ «գրաւուեցան» եւ Մարսէյլ քաղաքը իր նշանաւոր Քանըպիէրով ստացաւ ամայութեան դիմագիծ մը։ Եւ վերջապէս, բոլորը բոլորը, մեծ վաճառատուներէն մինչեւ յետին հաստատութիւնները որոնք հազիւ երկու կամ երեք աշխատաւորներ ունէին, պարտադրեցին իրենց կամքը, պահանջելով եւ օրավարձի յաւելում եւ աշխատանքի ապահովութիւն։

Շաքարի, իւղի, մոմի գործարաններ որոնք վերսկսան աշխատանքը, անցեալ օր չստացան դէչ վճարում կ'ընէին աշխատաւորութեան։ Դժուաշարժ մեքենաներու սարսափին իրենց հոգիներուն մէջ, դժոխային տաքութեան մը հետ, իւղի եւ աղտոտութեան մէջ տապլտկած աշխատաւորութիւնը, իր հոգիէն ամէն օր բան մը կը քակէր, կը փրցնէր եւ այս ... 20—23 Ֆրանքի համար։

Եւ սակայն «այդ մենք ենք գայլեր»...

Ոչ միայն յաւելում ստացան, այլ եւ ապահովութիւն եւ պատիւ։

Բնականաբար անկարելի է թուել բոլոր հաստատութեանցանուններն ու ունեցած յաւելումները։ Սակայն տեղին է յիշել կօշիկի գործին մէջ եղած փոփոխութիւնները, որ գլխաւորաբար Հայերու ձեռքն է, առանց հաշուելու մեծ հաստատութիւնները։

Հայ գործատէրերու վերաբերումը հանդէպ հայ աշխատաւորութեան կը յիշեցնէր միջին դարու ճորտութիւնը։ Այն ինչ որ չէին կրնար ընել տեղացի բանուորութեան, կ'ընէին առանց խղճահարութեան՝ հայ աշխատաւորներուն հանդէպ։

Աժան ցախելու խայտառակ նշանաբանին տակ, աշխատավարձը զոյգ գլուխ կ'իջեցնէին աստիճանի մը, որ անկարելի կ'ընէր եւ ապրիլ եւ դիմանալ։ Աւելին կայ տակաւին։ Կօշիկի շինութեան վերաբերեալ կարգ մը պիտոյքներ, ինչպէս գամ, դերձան եւն. պիտի ճարէին բանուորները։ Գործատէրը ամենայն չարութեամբ բաժնեկից կ'ըլլար հայ բանուորին վճարած [illegible] տուրքին։ Եւ տեղ տեղ ալ չէր վճարեր պտուղներ բուն համար որոշուած ամսական 25—30 ֆրանքը։

Այսօր սակայն, Արհեստակցական Միութեանց պատրաստած մէկ ցանկին համաձայն, գիները որոշուեցան, եւ ամէն գործատուի պատէն կախուեցաւ։

Եւ ընդհանրապէս, խոշոր աշխատանոցներն ու գործարանները, պզտիկ ու մեծ, կրեցին փոփոխութիւններ։ Այս բոլորին հետ, արհեստակցական շարժումը ծաւալելու եւ ճիւղաւորելու ձգտումներ ունի։ Այսպէս, ամէն գործաւոր, ինչ գործի մէջ ալ աշխատի, պարտաւոր է անդամակցիլ արհեստակցական միութեան, այլապէս, մասնաւոր քննիչներու կողմէ գործէ կը զրկուի։

Փողոցներու մէջ թափօրները անպակաս են։ Մէկը միւսին կը յաջորդէ։ Կարմիր ժապաւէններ իրենց թեւերուն վրայ, բռունցքները օդին, կարմիր դրօշի մը առաջնորդութեամբ «Միջազգային»ը հնչեցնելով կ'անցնին, ոստիկաններու եւ հանրապետական պահակներու աչքերուն առջեւ։

Գանդոկները, ճաշարանները եւ բոլոր սրճարանները փակուած են. Ցերեկ հաստատութեանց աշխատաւորները հոն կը պառկին ու հոն կ'ուտեն։ Եւ ցուցափեղկերուն ետին, կը զրուցեն ու թուղթ կը խաղան։

Հաչէթն ալ գործադուլ հռչակած ըլլալով, Մարսէյլը զրկուեցաւ թերթէ։ Երեք օր թերթի սով էր իրապէս։ Մարդիկ փողոցներու անկիւնը կամ հրապարակներու վրայ, անձկութեամբ կը սպասէին։ Եւ ինչ դժուար բան էր, այս օրերուն, զրկուիլ մամուլէ։

Թերթավաճառներ Փարիզէն քանի մը թերթեր կը ծախէին։ Եւ ինչ արագութեամբ կը հալէին թուղթի այդ կոյտերը։ Կարծես աքսրին տակ մնացող միակ կտոր մը ըլլար։ Բացի ժուրնալէն, Փըթի Փարիզիէնէն, Փօփիւլէրէն եւ Իւմանիթէէն, ուրիշ ոչ մէկ թերթ կար։ Իսկ եղան ժամեր, երբ վերջին երկու թերթերը եւս չկրցանք գտնել։

Բաղդատելով Փարիզի հետ, Մարսէյլ քաղաքը պզտիկ է։ Կեդրոնական փողոցներու մէջ կարելի էր ծախել տեղական թերթերը։ Սակայն, մամուլի մէջ երեւցած գրութեամբ մը, որ հրատարակուեցաւ տեղական բոլոր թերթերուն մէջ, կը հասկցուէր, որ, շատեր պառկած են ինքնաշարժներու տակ, թող չտալով որ մեկնին, եւ շատեր ալ դռներուն առջեւ կեցած թոյլ չեն տուած թերթերուն դուրս ելլելը։

Սակայն, նահանգապետին եւ քաղաքապետին բուռն աշխատանքներուն շնորհիւ, կարելի եղաւ թերթ ունենալ։ Դարձեալ շնորհիւ երեսփոխան եւ քաղաքապետի առաջին կցորդ Բէյմոն Վիտալի, աշխատական նախարար եւ Մարսէյլի քաղաքապետ Հանրի Թասոյի միջամտութիւններուն, յոյս կայ որ, արագ մեղմութեամբ եւ բարեացակամութեամբ կարգադրուին հարցերը։

Մարսէյլը երթեւեկ ալ զրկուեցաւ։ Սակաչարժ կառքերը, եւ օթոպիւսները կանգ առին։ Եթէ հանրակառքերն ալ միւսային շարժումին միանային, միաբանութիւնը կատարեալ կ'ըլլար։ Ուրբաթ եւ շաբաթ օրուան համար կը վախցուէր որ հանրակառք չունենայինք։ Սակայն, ինչպէս կ'ըսեն, անմիջապէս գոհացում են տուած աշխատաւորութեան.

Այս բոլորին հետ միասին, ոչ մէկ կռիւ, ծեծ-ծեծկուք։ Ամէն ինչ խաղաղութեամբ եւ խոհեմութեամբ կը տարուէր։

Իսկ Արհեստակցական Միութեանց երկու կեդրոններուն առջեւ հաւաքուած բազմութիւնն ու եռուզեռ անկարելի է նկարագրել։ Ճեղքել այդ մարդկային ալիքը եւ անցնիլ, կը նըշանակէր հրաշք մը գործել։

Ահա, աթոռի մը վրայ կ'ելլէ յաղթական օրիորդ մը։ Պիտի խօսի։ Հազիւ կ'արտասանէ «ընկերներ եւ ընկերուհիներ» բառերը, կը փղձկի, կուլայ։ Եւ նոյնքան յուզուած ժողովուրդն մէջ։ Ամբոխը կ'ոռնայ, բռունցքները օդին։ Լէ Սովիէթ փարթու.— Վիվ լը սոսիալիզմ.— Պուլ Պլում։ Հո՜ւռա՜ ...

Կիրակի, 19րդ օրը գործադուլին այսպէս էր պատկերը Մարսէյլի մէջ։ Շատ մը հաստատութիւններ պիտի վերսկսին գործը գոհացում ստացած ըլլալով, իսկ շատեր ալ գրաւուած են տակաւին բանուորութեան կողմէ։

Մարսէյլի քաղաքապետը, եւ նաեւ նահանգապետը կը շարունակեն իրենց տեսակցութիւնները.

X

Այս բոլորէն վերջ, նկատման պարագայ մըն է նաեւ, կիրակի օրուան ցոյցը, կազմակերպուած ժողովրդային ճակատին կողմէ, որ տեղի ունեցաւ Սէն Շարլի կայարանին մօտակայ հրապարակին վրայ, մասնակցութեամբ 50.000 հոգիի, որոնք կը տօնէին յաղթանակը, «կարգապահութեամբ եւ խաղաղութեամբ»։

Աշխատանքի արհեստակցական միութեան չէնքին առջեւ, ամբոխը կ'եփի, կ'ուռի։ «Միջազգային»ը կը թնդացնէ օդը։ Կարմիր դրօշներու ծով մը կը ծփայ օդին մէջ։ Եւ նըշանաւոր ճերմակ պաստառներու վրայ։

«Հաց, խաղաղութիւն եւ ազատութիւն», «ընկերվարութիւնը խաղաղութիւնն իսկ է», «ազգերը մեր եղբայրներն են» եւն.։

Եւ բանախօսութիւններէն վերջ, կարդացուեցաւ օրուան կարգախօսը, որ ծանօթ է բոլորին։

Ժամը 10.30.— Ցիսուն հազար հոգի անցքը փողոցներէն։ Բոլորը շարուած են չորս չորս։

Առջեւէն, գլխաւորութեամբ Փոլ Լուզօնի, կը տանին Լէօն Պլումի մեծադիր նկարը, «Կեցցէ Պլում» վերտառութեամբ։

Եւ երեք կիներ որ, հագուած ֆրանսական ազգային դրօշի գոյներով, կը ներկայացնեն Մարիանը։

Բռունցքները վեր, երեսփոխան թէ ծերակուտական, աշխատաւոր թէ աշխատաւորուհի կը քալեն գլխաւոր փողոցներէն։ Եւ ահա նահանգապետարանի առջեւն են։ Պատգամաւորութիւն մը կը ներկայանայ նահանգապետին, վստահութիւն յայտնելով օրուան կառավարութեան։

Ապա դարձեալ բռունցքները վեր, «Միջազգային»ի չէշտերուն տակ, ամբոխը կը ցրուի կարգապահութեամբ։

ՀՐԱՉԵԱՅ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Այդ վիճակին մէջ անշուշտ հիւանդը տեղափոխելու մասին խօսք չէր կրնար ըլլալ, հակառակ որ Վահէն Հալլարարի մէջ լաւ թաքստոց մը գտած էր անոր համար ու եկած զայն տեղափոխելու։

Երբ Վարդանը երեկոյեան կողմ զպրոցէն վերադառնալու ատեն մտաւ Քաջալի սենեակը, երկու ընկերները դեռ մտերիմ խօսակցութեան մը բռնուած։ Վահէն ընկերաբար տռիպեց, որ տղան մնայ իրենց մօտ։ Աւելի շուտ Վահէն էր խօսողը. կը պատմէր Երկրի մէջ տեղի ունեցած անցքերէն, կատարուած նախապատրաստական աշխատանքներէն, Նիկոլի կռիւներէն.

Ինչպի՞սի ագահութեամբ մտիկ կ'ընէր Վարդանը, դիւանի վրայ կուճ եկած։

Վահէի պատմածներէն ամէնէն շատ Նիկոլի ունեցած կռիւները տպաւորեցին Վարդանը։ Վահէի շրթներէն կախուած, պապակած մարդու մը ագահութեամբ Վարդան կը ծծէր անոր խօսքերը։ Անսովոր ջերմութեամբ արիւնը եռ կուգար, ու երեւակայութեամբ կ'ապրէր յեղափոխական զինուորի ծանր եւ արկածալից կեանքը։ Արդեօք ի՞նքն ալ օր մը բախտ պիտի ունենար՝ հայրենիքի համար կռուող զինուոր մը ըլլալու։

Ուշ ատեն մեկնեցաւ Վահէն։ Կ'երթար հիւանդանոց Գէորգը տեսնելու, որ յաջորդ օրը կոյր աղիքի գործողութեան մը պիտի ենթարկուէր։

Ընթրիքի ժամանակ, երբ Քաջալը Վարդանի ընկերակցութեամբ ճաշասենեակը մտաւ, հոն հաւաքուած գըտաւ Արզէնեաններու ամբողջ ընտանիքը։ Պարոն Աշոտը, կենցաղագէտ տանտէր մը, ջերմագին ընդունելութիւն ցոյց տուաւ քիչ մը շփոթած հիւրին։ Մարիամը դաւանապաշտ կնոջ մը սրտբացութեամբ դիմաւորեց անծանօթ երիտասարդը, որու դունաթափ դէմքն ու խոր ինկած աչքերը դերճախօս կերպով կը պատմէին այն տարօրինակ տառապանքներն ու չարչարանքները, որոնց մէջէն անցեր էր ան։ Այդքանը ինքնին բաւական էր, որ տիկին Մարիամը մտնէր մայրական զգացման մէջ ու խնամոտ հոգածութեամբ պաշարէր Քաջալը։

Ընթրիքի ամբողջ տեւողութեան Եւգինէն լուռ կը դիտէր նորեկը արտասովոր հետաքրքրութեամբ։ Ուրեմն, այս է նշանաւոր յեղափոխականը, կը մտածէր իրովի։ Ճիշդն ըսելով՝ հազիւ թէ իր երեւակայած մտապատկերին կը համապատասխանէր հօրը մօտ հանդարտօրէն նստած Քաջալը։

Կը սպասէր տեսնել աշխոյժ, կորովի արտայայտութեամբ, կայծկլտուն աչքերով երիտասարդ մը, որուն նայելով միայն մարդ կը զգար թէ յեղափոխական մըն է։ Ու ահա դէմն ու դէմը նստած էր ոսկրացած, նիհար երիտասարդ մը գունաթափ, մաշած դէմքով։ Մելամաղձոտ աչքերը խոր ինկած էին։ Հազիւ երբեմն կը խօսէր ցած, թաւշային ձայնով մը։ Քաջալը իր քիչ մը խեղճ պատկերովն ալ Եւգինէի յափշտակուող բնաւորութեան համար մտանաւոր գրաւչութիւն մը ունէր։

Յաջորդ օրերուն, Վարդանի բացակայութեան պատճառով, որու աստուտական քննութիւնները սկսած էին, Եւգինէն իսկական հիւանդապահուհի մը եղաւ Քաջալին համար՝ բծախնդրութեամբ հետեւելով բժշկի պատուէրներուն։ Ամէն հիւանդի նման, երբ Քաջալը կը դժկամակէր առտուները կաթի մէջ զարնուած հաւկիթը խմել, աղջիկը արուեստակեալ խստութեամբ մը կը սպառնար անոր՝ մատը թափահարելով.

— Բժիշկին պիտի ըսեմ, եթէ խմելու չըլլիք, — ու յամառութեամբ բաժակը դէմ կուտար հիւանդին, — խմեցէ՛ք, խնդրեմ, կազդուրիչ սնունդ մըն է։

Աչքերը լայն բացած՝ Քաջալը երեխայի մը հնազանդութեամբ կը հպատակէր անոր՝ զարմացմամբ դիտելով Եւգինէն, զոր հազիւ թէ մէկ երկու օր էր տեսած եւ սակայն ջերմ հոգատարութեամբ կը խնամէր զինքը։ Որքա՜ն տարբեր էր այս աղջիկը իր մինչեւ այդ տեսած աքսորական կիներէն, որոնց մեծագոյն մասը քրէական դատապարտեալներ էին։

Արդար ըլլալու համար՝ ըսենք, որ Քաջալը կերակրելու հոգատարութեան մասին կատարեալ մրցում մը կար ընտանիքի անդամներու միջեւ։

Գ. Աշոտը հիւանդին համար թարմ խաւեար գնած էր ու Կախէթի տասը տարուան հին գինի ճարած էր բարեկամէ մը։ Իր կարծիքով բժշկի դեղերը աւելորդ բաներ էին. մարդ լաւ ուտել խմելով կը կազդուրուի, ու սեղանի վրայ անընդհատ կը ստիպէր որ հիւրը չքաշուի, իր սեփական տան պէս զգայ։ Տիկին Մարիամը իր ունեցած խոհանոցային գիտութիւնը ի սպաս դրած էր հիւանդին կերակուրի լաւագոյն կտորներէն բաժին հանելով ու պատրաստելով, որ լաւ ու շատ ուտէ, իսկ Եւգինէի ձեռքին ալ միշտ պատրաստ կար բաժակ մը կոկլի-մոկլի։

Քանի Քաջալը ձգած էր, Գ. Աշոտը իր սովորական կենցաղը մեծապէս փոխած՝ իրիկունները ժամը վեցէն քիչ անց տուն կուգար ամենայն կանոնաւորութեամբ, առանց ծուղովրդական ճըլոպը հանդիպելու։ Այս անակնկալ նորութիւնը մեծապէս զարմացուցեր էր Տիկին Մարիամը, որ տարիներէ ի վեր վարժուած էր ժամը տասնէն վերջը ամուսինը տեսնելու, ինչ որ ընդհանրապէս սովորական երեւոյթ մըն էր Թիֆլիսի ունեւոր դասի համար։

— Փառք քեզ Աստուած,— քմծիծաղով մը երեսը կը խաչակնքէր ամէն անգամ, որ ամուսինը ժամը վեցէն քիչ անց ներս կը մտնէր դռնէն, — աչք չառնես քու մարդ, շնորհքի եկեր ...

Արզէնեաններու տունը եկած առջի օրերուն, Քաջալը սաստիկ ճնշուած կը զգար։ Պարագաներու բերումով, բոլորովին անծանօթ ընտանիքի մը բեռ եղած էր ակամայ։ Աղէկ գառն հաւանական վտանգը, որուն ենթարկեր էին իրենք զիրենք անոնցմէ բոլորովին օտար մէկու մը համար գինքը աւելի քան կը մտահոգէր։ Ապա եթէ իր տեղը յայտնի դառնար, եթէ ոստիկանութիւնը իր թաքստոցը գիտնար ... Այդ գաղափարը միայն բաւական էր, որ Քաջալը անհամբերացած ու մռայլ, լուռ նստէր ծանր մտքերով մտահոգ, ժամերով առանց բառ մը արտասանելու։ Չորրորդ օրն իսկ, երբ բաւական մը կազդուրուած կը զգար՝ խնդրեց Վարդանէն իմացնել Վահէին, որ լաւ էր զգալ արդէն ու թող միջոցներ ձեռք առնէ զինքը տեղափոխելու համար։

Առաջինը տիկին Մարիամը եղաւ, որ խստօրէն հակառակեցաւ այդ ցանկութեան.

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

ՄԱՅԻՍ 28

— . —

ՓԱՆԻԶՕ, (Ցառաջ).— Թէեւ սովո-րականէն քիչ մը ուշ, սակայն արժա-նավայել կերպով եւ ընտիր հասարա-կութեան մը ներկայութեան, տօնուե-ցաւ Մայիս 28ը, Գուբ Լա Բէնի սրա-հին մէջ, նախաձեռնութեամբ «Ար-մէնոս» ենթակոմիտէին:

Ներկայ կացութեան պատճառաւ, -ծայուել են. յայտագիրը մասամբ փոփոխութեան ենթարկուած էր:

Նախագահ ընկ. Զամալեան բաց-ման խօսքն ընելէ յետոյ, յատկապս աղջկաներու կողմէ երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը եւ առաջին բանախօսը Ա. Թորոսեան հակիրճ կերպով բացատրեց Մայիս 28ի, հայկական ա-նմահ տօնի իմաստը, մէջբերում-ներ ընելով անմահ Ցովհ. Թումանեանի բանաստեղծութենէն

—«Տարիներ առաջ գոյութիւն ու-նէր արդէն մեր մտաւորականութեան մէջ այդ գաղափարը եւ վերջապէս հասաւ այն օրը, երբ իրականացան մեր երազները, մենք ունեցանք մեր հայ-րենիքը, ինչպէս կ'երգէր մեր մեծ եւ անմահ բանաստեղծը,— «Ցոյսի հայ-րենիք»:

Մէջընդմէջ եղան արտասանութիւն-ներ, մեներգներ, եւն., որոնք արժա-նացան երկարատեւ ծափերու,— մա-նաւանդ Օր. Էլիզ Աբրահամեան, Օր. Էլիզէթ Ցոմանճեան եւ ընկ. Կ. Օս-մանեան, իրենց յստակ առոգանու-թեամբ կրցան արտասանութիւնները աւելի անկեղծ դարձնել:

Նոյնպէս համակիր ընկեր Անուշաւան եւ ընկերուհի Ցակոբեան իրենց մեներգ-ներով լաւ տպաւորութիւն թողուցին ներկաններուն վրայ:

Երկրորդ խօսողն եղաւ գիւղի ու-սուցիչ - բանաստեղծը՝ Նշան Պէշիկ-թաշլեան, որ խոնարհելէ յետոյ այդ տօնին մեծութեան առջեւ, շեշտեց. «Մայիս 28, մէկ բառ է եւ մէկ թուական, սակայն եթէ նայինք այդ թուին տակ՝ թաքնուած կան հսկայա-կան էջեր: Հասկնալու եւ ըմբռնելու համար այդ մեծ տօնին իմաստը, պէտք է թղթատել մեր պատմութեան վեց հարիւր տարուան էջերը: Հայաս-տանի լեռներու չափ բարձրութիւն-ներ, անդունդներու չափ խորու-թիւններ կան, պէտք է թափանցել, խորասուզուիլ անոնց մէջ՝ կարենալ ըմբռնելու համար այդ լոյսը:

Եթէ որ եւ է օտարի ցոյց տանք մեր պատմութեան էջերէն մին, անկարե-լի է որ հաւատայ, այլ պիտի ըսէ որ դէպքերը ... առասպելներ են կամ երեւակայութիւն:

Վերջացնելով իր խօսքը, ցաւով յայտնեց որ մեր հայ կեանքին մէջ, այդ տօնին նշանակութեան համա-պատասխան գուրգուրանք չկայ եւ միակ կուսակցութիւնը որ կը համա-րուի եւ կը կատարէ այդ սուրբ պարտականութիւնը, այդ ալ մնացեր է Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը:

Խօսեցաւ նոյնպէս ընկ. Հրաչ Համ-բարեան ծանրանալով Մայիս 28ի ար-ժէքին վրայ:

Վերջին բանախօսն էր նոյն ինքը ընկ. նախագահը, Զամալեան, որ իր վերջին թուեց Մայիս 28ի կատա-րած դերը մեր ազգային կեանքին մէջ.

—«Վայրկեան մը ենթադրենք որ գոյութիւն չէ ունեցած Մայիս 28ը, ի՞նչ պիտի ըլլար այն ժամանակ: Թ. Ռուսիան պիտի սեփականացնէր իբր հայ գոյք Հայաստանը, մինչ իր ազգերը Վրաստան կամ Ազրբէյճան իրենց անկախութիւնը ձեռք բերած էին արդէն եւ խորհրդային իշխանու-թիւնը, ստիպուած էր ճանչնալ եւ ըն-դունիլ այդ երկիրները:

Հասկնալի է ուրեմն այդ տօնին նշ-անակութիւնը: Ոչ մէկ ժամանակ մեր մէջ չէր զօրացած հայրենիքի գաղափարը, որքան հիմա եւ այս բո-լորը ահա կը պարտինք Մայիս 28ին որ մեր հոգիները համախմբած, կը պարտադրէ մեզ մտածել այդ ուղղու-թեամբ՝ հայրենիքի մասին»:

Ժամը 7ին սեղանները սկսաւ գինե-տօնը, անընդհատ շարունակուե-լով մինչեւ կէս գիշեր:

Սեղանապետ ընտրուեցաւ Նշան Պէշիկթաշլեան, որ իր ջերմութեամբ կրցաւ խանդավառութիւնը պահել մինչեւ վերջին վայրկեանը:

Կարելի չէ գրի առնել ստեղծուած խանդն ու ոգեւորութիւնը, որ ամէն մէկ ներկայի սրտին մէջ բոյն էր դրած: Նոյնպէս կարելի չէ գրի առ-նել խօսուած ճառերը, որ կը յորդէ-ին գինիի նման, արտասանութիւննե-րըն ու երգերը, որոնց գրեթէ բոլորը անխտիր իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին:

Ներկայ էր նոյնպէս վրացի Սան-դրօ իր քանի մը հայրենակիցներով, որ խօսք առնելով մաղթեց Հայերուն ունենալ իրենց անկախ հայրենիքը:

Ազգային յեղափոխական խմբերգ-ներու բազման արարողութիւնը կար-ծես ինքնաբերաբար կը կատարէին ընկ. Արթաքի եւ ընկ. Տէրոյեան:

Միւս կողմէ ընկ. Արշ Գեւորգ, իր հսկայ կերպարանքով եւ հակապատ-կերը՝ Օր. Ալիս Թէմինեան կովկաս-եան պարերու բացումը կը կատա-րէին, թառխատ Գարեգինի եւ ներկա-ներու ծափերուն ընկերակցութեամբ:

Բոլորս խնջոյքի այդ վայրկեաննե-րուն մոռցած էինք կարծես դուրսի աշխարհը եւ մեր մաքէն իսկ գրեթէ չէինք անցըներ որ շատեր, քանի մը ժամ առաջ, բանտարկուած էին աշ-խատանոցներուն մէջ, մէջն ըլլալով նախագահը՝ ընկ. Գարակէօզեան:

Գիշերուան ուշ ժամուն մեկնեցան ներկաները իրենց միտքը աւելի թար-մացուցած Մայիս 28ի յիշատակով:

Գովելի են կազմակերպիչները ան-շուշտ, որ մինչ այդպէս ջերմ մթնո-լորտի մէջ կը կատարեն հանդէսները, սակայն կ'ուզէի դիտել տալ, որ գէթ այսուհետեւ խուսափին դպրոցական անչափահաս տղոց մասնակցութենէն հանդէսի պաշտօնական բաժնին մէջ:

Երջում Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ (Մարսէյլ), 16 յու-նիս.— Մեր գիւղի Տիկ. Միութեան անդրանիկ դաշտահանդէսը տեղի ու-նեցաւ կիրակի օր, Գնալեանին պար-տէզին մէջ, հովանաւորութեամբ Թաղ. Խորհուրդին: Առտուն կանու-խէն բազմութիւն մը փութացած էր հանդէսին վայրը, ճաշերով միասին:

Շնորհիւ դաշտահանդէսի յանձնա-խումբի ջանքերուն, առտուան բաժի-նը անցաւ ուրախ մթնոլորտի մը մէջ: Կազմակերպուած էին գնդակի մրցում եւ զանազան խաղեր: Կէսօրէն յետոյ ժամը 3 ու կէսին սկսաւ հանդէսին երկրորդ մասը, Պ. Բարադամեանի բացման խօսքով: Բանախօսը պարզե-լով հայկական մշակոյթին արժէքնե-րը ուեցուց թէ ինչպէս մեր ցեղը տառապանքի հնոցէն անցնելէ յետոյ այսօր իսկ այս օտար ափերուն վրայ կը պայքարի ամէն միջոցներով: Այս առթիւ գնահատեց Տիկ. Միութիւնը որ թէեւ նոթը ամիսէ ի վեր կազմը-ւած, թէեւ ու թիւով կը հանդիսա-նայ թաղականութեան, օժանդակե-լով դպրոցին, եկեղեցիին եւ զանա-զան ազգօգուտ գործերու:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին դպրոցի փոքրիկները, առաջնորդութեամբ ուսուցչուհի Օր. Գարակէօզեանի: Անոնք երգեցին եւ պարեցին գեղջկական տարազներով: Արտասանեցին Օր. Խաչիկեան եւ Հ. Համբարձումեան: Դպրոցի սանուհի-ները ներկայացուցին զաւեշտ մը Ե. Պարոնեանէն: Լս. Միութեան երգչա-խումբը քանի մը երգեր երգեց ղեկա-վարութեամբ Հ. Համբարձումեանի, իսկ նուագեց Պ. Ս. Ջէօրէքճեան: Դադարի միջոցին ծախուեցան վիճա-կախաղի տոմսեր, որոնց մասնակցող-ները շահեցան հաւ, շիշ մը շամփա-նիա եւն.: Լսարանական Միութիւնն ալ ներկայացուց ծիծաղաշարժ զա-ւեշտ մը: Գեղարուեստական բաժնէն վերջ, սկսան պարերը եւ կանանչա-զարդ ծառերուն տակ զոյգերը սկսան դառնալ.

Մնլիէ - Դուիբ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԷՆ

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆՏՈՒՂՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն - Շարլի շաքարի գործարանին բանւորները անունդի ապահովման մէջ, Հայերս ալ մեր բաժինն ունենալու համար, հանգա-նակութիւն մը կազմակերպեցինք: Սէնտիքան արդէն սկսած էր նախա-ճաշ, ճաշ եւ ընթրիք տալ անոնց որ իրենց տուներէն ուտելիք չէին կր-նար բերել, մօտ 160 հոգի, որոնց մէջ բաւական թիւով Հայեր ալ:

Տեսնելով որ տեղացի ժողովուրդը առատօրէն պարէն կը հասցնէ բան-թողներուն, մենք ալ քանի մը Հայեր իրար գալով ուղեցինք մեր մասնակ-ցութիւնը բերել եւ սկսանք գործի, ինչպէս ստորեւ գրուած ցուցակով կ'երեւայ արդիւնքը: Կազմեցինք զա-նազան մասնախումբեր:

Ա. մասնախումբ, Մարսէյլի մէջ.— Մ. Մեսրոպեան, Ս. Խօջաբեգեան, Ս. Ֆարհատեան, Ցովսէփեան, Ջ. Գողո-եան եւ Ց. Ճնտոյեան, որոնք հանգա-նակած են 609 Ֆր. 25 սանթիմ:

Բ. մասնախումբ, Լավիսքի շրջան.— Հ. Տէփոյեան եւ Գաբրիէլեան, հան-գանակած են 269 Ֆր. 15 սանթիմ:

Գ. մասնախումբ, Սէն - Լու - Վալ-պարէլ.— Ա. Ճէվիզեան եւ Խ. Ցով-հաննէսեան, հանգանակած են 241 Ֆր. 50 սանթիմ:

Դ. մասնախումբ, Սէն Ժէրոմ եւ Շըզանթերէ.— Մ. Գասպարեան, Մ. Ա-տոյեան եւ Կ. Սարեան հանգանակած են 226 Ֆր. 80 սանթիմ:

Ե. մասնախումբ, Սէնթ Անթուան.— Ս. Խօջաբեգեան, հանգանակած է՝ 207 Ֆր. 35 սանթիմ:

Զ. մասնախումբ, Պօմոն - Սէն Ժիւ-լիէն.— Մ. Կարապետեան, Ա. Հայ-թայեան եւ Սաքօ (Հայ) հանգանա-կած՝ 130 ֆրանք:

Է. մասնախումբ, Մօնօլիվէ, Թրու-ալիւք.— Ալէն Ժորժ (Հայ), Ա. Ցակոբեան եւ Մ. Ցովհաննէսեան, հանգանակած՝ 120 Ֆր.:

Եօթը մասնախումբերու հանգանա-կութեան ընդհ. գումարը՝ 1804 Ֆր. 05 սանթիմ:

Բոլոր մասնախումբերը քիչ շատ սննդեղէն եւս հաւաքեցին:

Զմոռնանք յիշել, որ բաւական քա-նակութեամբ զանազան տեսակի սնն-դեղէն եւս նուիրեցին մեր հայ խա-նութպանները, որոնց արժէքը կը հասնի 500 ֆրանքի:

Կը յիշենք հոս առաւելագոյն չափով մասնակցողներուն անունները (15 եւ աւելի ֆրանք արժէքով)—

Նպարավաճառ Պ. Սվաճեան՝ նուի-րեց 7 տուփ սարտին, 5 տուփ թոն, 2 քիլօ ձիթապտուղ, 2 քիլօ պանիր, 2 շիշ գինի, 1 տուփ անուշ եւ 5 Ֆր.:

Տիկ. Սիրանուշ Գարագաշեան՝ 2 շիշ գինի եւ 18 Ֆրանք:

Պ. Տիւրկէրեան երեք տուփ թոն, 2 քիլօ ձիթապտուղ եւ մէկ ամբողջ Ֆրանսական երշիկ:

Պ. Շահպազեան՝ 5 հաց: Տիկ. Մար-գարեան՝ ութ տուփ սարտին: Պ. Կէ-գուրեան՝ 5 տուփ սարտին եւ 3 քիլօ-նոց տուփ կանաչ լուբիա (պահածոյ):

Տոքթ. Բազըճեան՝ 20 Ֆրանք, Պ. Կ. Ցակոբեան՝ 15 Ֆր. Պ. Պալթայեան 10 Ֆր. եւ 20 հաւկիթ:

Վերոյիշեալ հայրենակիցներուն, հանգանակութեան քիչով շատով մաս-նակցողներուն եւ որ եւ է քանակով սննդեղէն նուիրողներուն բոլորին ալ մեր շնորհակալութիւնները կը յայտ-նենք հրապարակաւ:

Աւելորդ չենք համարեր հոս յայտ-նել թէ Սէն - Շարլի եւ Սէն Լուիի շաքարի գործարաններու գործադուլը վերջ գտած է արդէն գործատէրերու կողմէ ընդունուած ըլլալով բանուոր-ներուն պահանջները, ինչ որ մեծ ու-րախութիւն պատճառեց ամբողջ աշ-խատաւորութեան

Տեղացի

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիրելի Ցառաջ, քանի մը տողով կուզանք ձեզի նկարագրե-լու Գոնքորտայի գործարանին մէջ անցուցած մեր կեանքը: Երկուշաբթի յունիս 6ին հոս ալ բոլոր բանուորնե-րը մէկ անգամէն գործադուլ յայտա-րարեցին եւ դուռները գոցեցին:

Սէնտիքայի ներկայացուցիչները ե-կան եւ հարցուցին բանուորներուն թէ ի՞նչ է ձեր պահանջը: Բոլորս միասին հետեւեալը պատասխանեցինք.— Օ-րականներու յաւելում եւ շաբաթը 40 ժամ աշխատանք:

Մեր աշխատած գործարանին մէջ կան 300 բանուորներ, 18ը Հայեր: Իրիկուանէ Սէնտիքայի ներկայացուցիչ-ները բերին հաց, ձուկ, պանիր, գա-րեջուր եւ լիմոնատ, այնպէս որ ու-տելիքներէ կողմէ բնաւ նեղութիւն չենք կրեր: Ճաշերնիս ուտելէ վերջ սկսանք զանազան խաղերու եւ այս-պէսով անցուցինք կամաւոր բանտար-կութեան օրերը: Միւս կողմէ սպասե-լով գործատէրերու եւ սէնտիքայի համաձայնութեան, օրուան մէջ քանի մը անգամ կըհաւաքուէինքսէնտիքայի կողմէ հաղորդուած նոր լուրերը լսե-լու: Բանուորներս է որ կը կատարէ-ինք մաքրութիւնը, գիշերները պա-հակ կը կանգնէինք որպէսզի արկած մը չպատահի:

Քոնքորտայի Հայ Բանուորներ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Փարիզի Արուեստից եւ Արհեստից Ազգային Քոնսէրվաթուարի (Arts et Mètiers) տեղացի եւ օտար քառասուն աշակերտներուն մէջէն, մեքենագի-տութեան առաջինմրցանակը շահած է Պ. Կրօն Զալըգեան, Առափագարցի, որուն առաջին յաջողումը, ճարտարա-պետութեան մասին, երեւցաւ Ցառաջի մէջ, հայ ճարտարապետութեան նը-ւիրուած օրուան առթիւ: Պ. Զալըգ-եան դրամական պարգեւէն զատ, տաս-ցած է նաեւ ոսկեէ շքանշան մը, ո-րուն վրայ փորագրուած է իր անու-նը:

Պ. Կ. Զալըգեան, ասկէ առաջ ստա-ցած էր արդէն կրթական նախարա-րութենէն, կառավարական վկայա-գրով ճարտարապետի տիտղոսը (Ingénieur - Architecte E.T.P.):

Հպարտութեամբ կարելի է յայտ-նել, որ անգամ մը եւս ի յայտ կու-գայ հայ մտքին աստիճանաչափին բարձրութիւնը, որ բնաւ նուաղ չէ մեծ ազգերու ընդունակութեան աստիճա-նաչափէն: Հ.

X

Պ. Հրանդ Իզմիրլեան փայլուն քն-նութեամբ մը աւարտեց Փարիզի Բը-ժշկական Համալսարանը, եւ ներկա-յացուց իր թէզը, Quelques remarques sur la thérapeutique des gestations ectopiques jeunes, որ արժանացաւ ժիւրիին գնահատութեան:

Տոքթ. Հրանդ Իզմիրլեանի այս աշ-խատութիւնը, 48 էջնոց գրքոյկ մը, կարեւոր նպաստ մըն է արտարգան-դային ծննդաբերութիւններու վիրա-բուժական միջամտութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

Հաւատք

—•—

«Ցուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 յունիս) —

— «Շատ են ու բազմազան ազգի մը պահպանման ու զարգացման պայ-մանները — պատմական, ցեղային, աշխարհագրական, տնտեսական ...

Համեմատաբար չօշափելի այս ազ-դակներու կարգին, կան ուրիշ տար-րեր, որոնք նոյնքան, երբեմն աւելի ուժգնութեամբ կը ներգործեն ազգի մը գոյութեան ու յարատեւման վը-րայ: Այս վերջին՝ անտեսանելի, ան-չօշափելի տարրերէն է հաւատքը, հո-գեկան այն տրամադրութիւնը, որ կը մխոէ ներկայի մութ ու մռայլ իրա-կանութիւնները եւ կը կառչի ապագա-յին. կը տեսնէ սաօրեայ տկարու-թիւնները, բայց հզօր թռիչքով մը ա-պագան կ'ընդգրկէ իր լուսեղէն կեր-պարանքով: Հոգեկան այս տարօրի-նակ, յաճախ անբացատրելի ուժն է՝ որ կ'ապրեցնէ ինչպէս անհատները, նոյնպէս եւ ժողովուրդները: Հզօր են ազգի մը շրջապատող պայմանները, անոր պատմական, աշխարհագրական եւ այլ ազդակները, բայց հզօրագոյն է ազգի մը հաւատքը, որ կորով կը ներշնչէ անոր եւ ոտքի կը պահէ զայն. հակառակ կեանքի դժնդակ հարուած-ներուն, արթնութեան կը կոչէ ցեղին բոլոր կենդանի ուժերը եւ կը վերածէ զանոնք կուռ ու կայուն զրահի: Ազ-գերը անով կը յաղթեն եւ անոր նը-ւաղումով կը պարտուին. անոր ուժա-կը կ'ապրին ու անոր չգոյութեամբ կը մեռնին: Ինչ որ իւղը կանթեղին հա-մար, նոյնը հաւատքը ցեղին համար. մէկուն սպառումը, միւսին շիջումն է:

Ահա պատմութիւնը բանակներուն և զանգուածներուն յաղթելու համար կարեւոր պայմաններն են, անշուշտ, թիւն ու կարգը, զէնքն ու զօրութիւ-նը. բայց յաղթանակը շատ յաճախ կը խուսափի հսկաօակ այս ամէնուն. հաւատքն է որ կը ծնի զայն եւ հա-ւատքով է որ բանակները հրաշքներ կը գործեն: Ցաղթանակները, հաս-տատուած է, որ ճակատամարտներէն շատ առաջ շահուած են, երբ կռուող զինուորը ներքնապէս հզօր է հաւատ-քով եւ ինքզինք յաղթական կը զգայ: Հակառակը կը պատահի, բանակներ կը քայքայուին, երբեմն գերակշիռ իսկ ուժերով, երբ կռուողները ներք-նապէս պարտուած են, ու պարպուած հաւատքէ:

Հոգեկան այս շունչն է որ ոտքի կը կեցնէ զանգուածները և պողպատէ կը վերածէ զանոնք առաջնորդներու շուրջը, պատմական տրուած թուա-կանի մը: Հաւատքի այս անընկճելի ուժին մէջն է ազգային առաջնորդնե-րու ազդեցութեան գաղտնիքը, անոնք կը տեսնեն հոգեկան այս պահը, կը բանեն զանգուածին մէջ թրթռացող լարը ու, պատմական վայրկեանի մը մէջ, կը դառնան մարմնացումը զան-գուածի բաղձանքներուն. լուսապայ-ծառ դրօշակիրն ու մարգարէն անոր թաքուն ու ցանկութիւններուն: Այս է պատճառը որ մէկ անձ մը յաճախ կը բաւէ ցեղը ոտքի կեցնելու համար, իր վրայ խտացնելով նոյն այդ ցեղին հաւատքն ու վստահութիւնը:

Հայը չունի այդ անհատներէն, բայց ունի աւելի բան մը քան անհատը.— կուռ ու հզօր կազմակերպութիւն մը, յանձին Հ. Ց. Դաշնակցութեան, ո-րուն կը հաւատայ իր բովանդակ էու-թեամբ, շուրջ կէս դարէ ի վեր: Կաս-կած չկայ, որ պիտի հաւատայ աս-կէ ետքն ալ, որովհետեւ անիկա դադ-րած է միայն քաղաքական կուսակ-ցութիւն մը ըլլալէ, դառնալով ցեղա-շունչ ու ցեղապատկեր կազմակեր-պութիւն մը: Սխալնե՞ր, վրիպում-նե՞ր, թերութիւննե՞ր՝ կրնայ ունե-նալ իր բազմաբեղուն գործունէու-թեան ընթացքին: Բայց, ի զուր է կասկծիլ անոնց, որովհետեւ նորա-գոյն հայութեան բարձրագոյն ստեղ-ծագործութիւնն է ան, եւ հաւատքի ու ազգային բաղձանքներու միակ խորանը:

Հաւատարիմ՝ հայ զանգուածներու ցանկութիւններուն, կրթնած՝ անոնց հաւատքին, Դաշնակցութիւնը վարեց հայ ազատագրական պայքարը, հաս-նելով շօշափելի արդիւնքի — ազատ ու անկախ Հայրենիքի: Նոյն հաւատ-քը պիտի ամբողջացնէ ինչ որ կէս մնացած է: Ոչ ոք թող կասկածի այս մասին: Թշնամին չի կասկածիր, եւ այդ պատճառով ալ անոր միակ ճիգն է խորտակել Դաշնակցութիւնը եւ անոր հետ՝ Հայուն հաւատքը իր ապագայ ճակատագրին հանդէպ»:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

«Քոմէտիայի» երաժշտական քննա-դատը, Ցունիս 14ի թիւին մէջ, նկա-րագրելով Լէյլա Գէորգեանի պարի երեկոյթը, գնահատական տողերով արտայայտուած է նաեւ Սիփան - Կո-միտաս երգչախումբի մասին, որ մասնակցած էր երեկոյթին, ամբող-ջովին օտար հասարակութեան մը ներկայութեան.

—«Փարիզի հայկական երգչախում-բը՝ Սիփան - Կոմիտաս, կ'ըսէ քննա-դատը, Արա Պարթեւեանի ղեկավա-րութեամբ տուաւ քանի մը խմբերգ, ձայներու նշանակելի համերաշխու-թեամբ եւ ոգեւորիչ երգուածքով»:

** Քննադատը սակայն շփոթու-թեամբ կարծած է որ երգուած կը-տորները կը պատկանին երաժիշտ Նաճճարի, որ պարերը դաշնաւորած էր միայն, իսկ խմբերգները առնուած էին մեծ մասամբ Կոմիտաս վարդա-պետի եւ Պարթեւեանի գործերէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) ԹԻՒ (.6)

ԱՆՁՐԵՒ

—•—

Թրգմ. ԱՐՄԷՆ Գ. Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՈՀԸՄ

«Կ'ենթադրեմ թէ այդ կը նշանակէ ան ջուղեր ընել ինչ որ դուն կ'ու-զես», նկատեց Տոքթորը կատակելով: Միսիոնարը չժպտեցաւ:

«Կ'ուզեմ որ ընէ ինչ որ շիտակ է: չկայ համոզելու մէկը, որ չի-կ գործէ»:

Սակայն կրնայ կարծիքներու տար-բերութիւն գոյութիւն ունենալ շիտա-կի մասին:

Եթէ մէկը կ'երազէր որ ոտք մը ունենայ, դուն պիտի հանդուրժէի՞ր մէ-կը, որ կը վարանի կարելու զայն»:

կը շօշափելի իրողութիւն մըն

ակ Ձարե՞քը»:

Տէյվիտսընի ըրածը յայտնի դար-ձաւ: Զորքը դեռ նոր աւարտած էին կիսաւարտ ճաշը, եւ տակաւին բաժնուած իրարմէ՝ յետ միջօ-րէի հանգիին համար, որ առօթէն կը պարտադրուէր տիկիններուն եւ տոք-թորին: Տէյվիտսըն հազիւ թէ կը հանդուրժէր այդ ծոյլ ու հեզգ սովո-րութեան: Ցանկարծ դուռը ուժով մը բացուեցաւ եւ օրիորդ Թամսըն ներս եկաւ: Նախ նայեցաւ սենեակին չորս կողմը, ապա գնաց Տէյվիտսընի մօտ:

«Դուն գաց, նուաստ, ժանտակուզ, ի՞նչ ես խօսած Կառավարիչին իմ մա-սին»:

Զայրոյթէն կը լփռտար ան, արագ արագ կը խօսէր: Վայրկեան մը կանգ առաւ ... Ապա միսիոնարը յառաջ քաշեց աթոռ մը:

«Չէ՞ք նստիր, Օր. Թամսըն: Կը յու-սայի տարբեր խօսակցութիւն մը ու-նենալ ձեզի հետ»:

«Դո՛ւն, պոռնիկի զաւակ»:

Աղջիկը զզուելի ու գարշելի նախա-տինքներու հեղեղ մը թափեց, բայց Տէյվիտսըն իր լուրջ աչքերը անոր վրայ պահեց:

«Ինծ համար նշանակութիւն չունին այն բոլոր նախատինքները, զորս կ'ու-զէք դիզել իմ գլխիս, Օր. Թամսըն, ըսաւ ան, սակայն պէտք է յիշեցնեմ ձեզ, որ տիկիններ կան այստեղ»:

Այժմ, օրիորդին զայրոյթին հետ կը պայքարէին իր արցունքները: Ա-նոր դէմքը կարմրած էր եւ ուռած: Կարծես կը խեղդուէր:

«Ի՞նչ է պատահած», հարցուց Տքթ. Մէքֆէյլը:

«Մարդ մը եկած է այստեղ, եւ կ'ը-սէ թէ յաջորդ նաւով պէտք է որ հե-ռանամ»:

Տարօրինակ շող մը երեւաց Միսիո-նարին աչքերուն մէջ, բայց անոր դէմքը մնաց անտարբեր:

«Դուք հազիւ թէ կրնաք ակնկալել որ Կառավարիչը թոյլ տայ ձեզ այս-տեղ մնալ այս պայմաններուն մէջ»:

«Դու ըրածդ է, ճշաց աղջիկը, չես կրնար խաբել զիս: Դու ըրածդ է»:

«Ձեզ ուզեր խաբել չեմ: Ստիպեցի Կառավարիչը՝ առնելու այն միակ քայլը, որ ներդաշնակ է իր պարտա-ւորութեանց հետ»:

«Ինչո՞ւ չէիր կրնար առանձին ձգ-ձել զիս: Ես քեզի չէի վնասեր»:

«Կրնաս վստահ ըլլալ որ եթէ ինծ վնասէիր, ես ամենավերջին մարդը պիտի ըլլայի վրէժխնդիր լինելու»:

«Կը կարծե՞ս թէ կ'ուզեմ մնալ այս-տեղ, որ աւանի մը խեղճ նմանու-թիւնն է: Մացառներուն մէջ ապրողի մը չեմ նմանիր չէ՞»:

«Ուրեմն, չեմ գիտեր թէ գանգատե-լու ի՞նչ պատճառ ունիս», պատաս-խանեց Տէյվիտսըն:

Օրիորդը զայրոյթի անախորժ ճիչ մը արձակեց եւ սենեակէն դուրս նետ-ուեցաւ: Կարճ լռութիւն մը տիրեց:

«Մխիթարիչ է գիտնալ թէ կառավա-րիչը վերջապէս քայլ առած է», ըսաւ Տէյվիտսըն՝ խզելով լռութիւնը: «Տը-կար մարդ մըն է եւ կը տատամսէր: Ան կ'առարկէր թէ աղջիկը միայն տասնըհինգ օր պիտի մնար այստեղ ամէն պարագայի տակ, ու թէ Ափիա կ'երթար, որ կը գտնուի բրիտանա-կան իշխանութեան ներքեւ, ու իրեն հետ կապ մը չունի:

Միսիոնարը ոտքի ցատկեց ու ըն-կաւ երթալ ու գալ սենեակին մէջ:

«Ահաւոր բան է այն ձգտումը, ո-րով իշխանութեան գլուխ գտնուող մարդիկ կ'ուզեն խուսափիլ պատաս-խանատուութենէ: Այնպէս կը խօսին թէ՝ որ եւ է չարիք որ հեռու է աչքէ, կը դադրի չարիք ըլլալէ: Այդ կնոջ գոյութիւնն իսկ խայտառակութիւն է եւ խնդիրը չի փոխուիր զայն կղզիէ մը այլ կղզի մը ղրկելով: Վերջապէս ստիպուեցայ անոր հետ խօսիլ ան-կեղծաբար»:

Տէյվիտսընի ճակատը մռայլեցաւ, եւ ան դուրս ցցեց իր յաղթ ծնօտը: Վճռական ու կատաղի կ'երեւէր ան:

«Ի՞նչ ըսել կ'ուզես»:

«Մեր միսիոնարութիւնը որոշ ազ-դեցութիւն ունի Ուաշինկթընի մէջ: Դիտել տուի Կառավարիչին թէ իրեն նպաստաւոր պիտի չըլլար եթէ գան-գատ մը ներկայացուէր այն մեթոտի մասին, որով ինք կը վարէր այստեղի գործերը»:

«Աղջիկը ե՞րբ մեկնելու է», հար-ցուց տոքթորը, դադար մը ետք:

«Սան Ֆրանչիսքօ գացող նաւը յա-ջորդ երեքշաբթի այստեղ կը հասնի Սիտնիէն: Այդ նաւով ճամբայ ելլելու է»:

Հինգ օր ժամանակ կար: Հետեւեալ օրն էր, երբ Մէքֆէյլը կը վերադառ-նար հիւանդանոցէն, ուր ան կ'անցը-նէր իր առաւօտներուն մեծ մասը՝ աւելի լաւ զբաղումի մը չգոյութեան պատճառով— խանութպանը կանգ-նեցուց զայն աստիճաններէն վեր բարձրանալու ժամանակ:

«Ներեցէք, Տոքթ. Մէքֆէյլ: Օրի-որդ Թամսընը հիւանդ է: Անգամ մը կը նայի՞ք»:

«Ի հարկէ»:

Հորն առաջնորդեց զայն դէպի աղ-ջկան սենեակը: Օր. Թամսըն անգործ նստած էր աթոռի մը վրայ, ոչ կը կարդար, ոչ կը կարէր, այլ յառած կը նայէր իր դէմը:

Հագած էր իր սպիտակ շրջազգես-տը, եւ դրած էր ծաղիկներով խոշոր գլխարկը: Մէքֆէյլ նկատեց որ անոր մորթը դեղնած ու ցեխոտած էր փոշիէն, եւ աչքերը ծանր էին:

«Ցաւով լսեցի որ լաւ չէք զգար», ըսաւ Մէքֆէյլ:

«Օհ, իրապէս հիւանդ չեմ: Այդպէս ըսի՝ որովհետեւ կ'ուզէի տեսնել ձեզ: Ես պարտաւորուած եմ առնելու նաւ մը, որ Ֆրիսքօ կ'երթայ»:

Օրիորդը նայեցաւ Մէքֆէյլին, որ նկատեց անոր աչքերուն յանկարծա-կան կայծկլտուքը, եւ ձեռքերուն ջը-ղաձիգ բացուիլն ու խփուիլը: Խա-նութպանը կանգնած դրան վրայ, կ'ունկնդրէր:

(Շար.)

Դրօշակակիրները

Մարսիլիոյ առեւտրական սենեակի նախագահ՝ Փրաքսի դիմումին վրայ, որոշուեցաւ եռագոյն տնկել, ճիշդ ինչպէս տօնական օրերուն կ'ըլլայ, մեծ վաճառատուներու եւ շէնքերու ճակատը: Իբրեւ տեսակ մը ցոյց, կիներ ու երիտասարդներ եռագոյն զարդանիշեր դրին իրենց լանջակին վրայ:

Անհատական ինքնաշարժները եւս զարդարուած էին եռագոյն դրօշներով:

Միւս կողմէ, կարմիր դրօշ պարզուած է հեռագրատան վրայ: Ծակաշարժները եւս զարդարուած են կարմիր դրօշով:

Գանըպիէրի վրայ բախում մը տեղի ունեցաւ կարմիր եւ եռագոյն դրօշ կրող երկու խումբերու միջեւ: Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ ցրուեց, քանի մը հոգի վիրաւորուեցան թեթեւակի:

Մարսէյլի մէջ գործադուլը կը շարունակեն պանդոկները, սրճարանները, ճաշարանները, ինքնաշարժները. Թէեւ տեւ Թոնի հանքագործներուն բանթողը վերջ գտաւ, սակայն կը շարունակուի շինութեանց բանուորներու գործադուլը

Անգլիա պիտի պաշտպանէ Ֆրանքը

Լոնտոնէն կը հաղորդուի որ Անգլիական Դրամատունը մեծ քանակութեամբ ոսկի գնեց հրապարակէն, երկուշաբթի եւ երեքշաբթի օր: Գնումը կը հասնի, կ'ըսեն, 2 միլիոն 600,000 սթերլինի: Ցունուարէն ի վեր Անգլիական Դրամատան ոսկիի պահեստը աւելցած է 20 միլիոն սթերլին.

Մասնագէտներու կարծիքով, ոսկիի պահեստին այս յաւելումը կը կատարուի Ֆրանքին ակարութեան պատճառով: Անգլիա կ'ուզէ պաշտպանել Ֆրանքը, մեծ քանակութեամբ ոսկի գնելով Ֆրանսայէն:

Բանակցութիւններ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ

Պաշտօնապէս կը հաղորդուի որ ներկայիս բանակցութիւններ կը կատարուին Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, կարգադրելու համար երկու երկիրները շահագրգռող անտեսական հարցերը:

Սակայն կը կարծուի թէ տնտեսական անունին տակ բանակցութիւնները տեղի պիտի ունենան քաղաքական գետնի վրայ: Գերմանիա եւ Իտալիա կ'ուզեն ճշդել իրենց դիրքը Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովէն առաջ, այն հարցին մասին թէ ի՛նչ պիտի ընեն երբ Ժընեւ մերժէ ջնջել այն որոշումը, որուն համաձայն Իտալիա նախայարձակ հռչակուեցաւ իտալեւհապէշական պատերազմին մէջ: Ճիշդ է որ իրենց քաղաքական դիրքը ճշդելու այս բանակցութեանց ընթացքին, երբ Գերմանիա համաձայնի, Իտալիա կարգ մը տնտեսական առանձնաշնորհներ պիտի տայ Պերլինի:

ՑԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՐԳՄԻՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՋՆՋՈՒԻՆ.— Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը օրինագիծով մը պիտի արգիլէ նաեւ «պարգեւները» (փուռպուար), որ կը տրուին ծառայողներուն: Այս գրոյցէն շատ վրդովուած են մասնաւորաբար սրճարանի, պանդոկներու, թատրոններու ծառայողները եւ ինքնաշարժի մեքենավարները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻՋ.— Ֆրանսայի հանրապետութեան քայլերգին հեղինակին՝ Ռուժէ-տը Լիլի մահուան տարեդարձը տօնելով այսօր, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ հանդիսաւոր ժամու մը պիտի երգուի Մարսէյլէզը: Ռուժէ-տը-Լիլ մեռած է Շուազի լը Ռուայի մէջ:

ԱՐԵՒԻ ԽԱՒԱՐՈՒՄ.—Այսօր, առաւօտեան կանուխ, արեւի ամբողջական խաւարում մը տեղի պիտի ունենայ, մասամբ տեսանելի Ֆրանսայի մէջ: Այս երեւոյթը 5 դարու մէջ մէկ անգամ կը պատահի, այնպէս որ աստղագէտները մեծ շարժման մէջ են շաբաթէ մը ի վեր: Լուսնին ստուերը երկրի վրայէն պիտի անցնի ժամական 2700 քիլոմեթր արագութեամբ: Խաւարման գիծն է Սիկիլիա — Պրուսա — Մոնկոլիա — Եկատերինոսար — Օրէնպուրկ — Օմսք — Թոմսք — Պայքալ լիճ — Խապարովսք: Ֆրանսական աստղագիտական պատուիրակութիւն մը Սիպերիա մեկնած է ժամանակին, դիտելու համար արեւին խաւարումը:

ՆԻՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀԵՐՔԷ.— Զրոյց շրջան ըլլալով, թէ կառավարութիւնը պիտի գծէ պարտաթղթերու տոկոսը, Վէնսան Օրիոլ պէտք տեսաւ մամուլով հերքել եւ ժողովուրդը զգուշացնել հանդէպ նման դիտումնաւոր լուրերու

ՊՕԼՏՈՒԻՆ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ՞.— «Տէյլի Միրըր» կը տեղեկանայ թէ Պոլտուին եւ Մակտոնըլտ վերջնապէս պիտի քաշուին քաղաքական կեանքէ՝ կտորը Ը.-ի թագադրութենէն վերջ, գալ տարի մայիսին: Վարչապետութիւնը, այն ատեն, պիտի յանձնուի Չէմպըրլէյնի, որուն դահլիճը պիտի կազմուի հարիւր տոկոս պահպանողականներով:

ՓՐՈՖ. ԼԷՆՆԷԼ-ԼԱՎԱՍԹԸՆ.— Ֆրանսայի Բժշկ. Ակադեմիայի անդամ ընտրուեցաւ Փրոֆ. Լէննէլ-Լավասթին, որ ծանօթ է հոգեկան հիւանդութեանց մասին գրած իր ուսումնասիրութիւններով: Ծնած է Եվրէօ, 1875ին, կը պաշտօնավարէ իբրեւ բժշկապետ Փիթիէ հիւանդանոցին, եւ իբրեւ դասախօս բժշկութեան պատմութեան, Փարիզի Համալսարանին մէջ:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի կողմէ

Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին առթիւ

21, Յունիս կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվար Ռուաէն Փանիկեանի սրճարանը

Կը խօսի ընկ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Մուտք 5 Ֆր.

ՑԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Վանի ինքնապաշտպանութեան քառասնամեակի եւ Վասպուրականի հերոսամարտի 21րդ տարեդարձի առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԷՍԻՆԻ ՎԱՍՊ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

21 Յունիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հ. Յ. Դ. ցան մէջ:

Կը խօսի՝ գնդապետ ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մանրամասնութիւններ տեղւոյն վրայ: Տոմսերու մասնակցութեան համար մուտք մէկ ֆրանք

ՌԻՒՇԱՏԵՐ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին իր դպրոցի սրահին մէջ, 6 Պուլվար Ռուաէն: Կարեւոր օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Ցառաջիկայ կիրակի, 21 Յունիս, Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ Ազգային մեծ բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի, կտակակատար Կ. Երեմեանցի եւ բոլոր Սանասարեան ուսուցիչներու եւ սաներու: Սանասարեան Սան ուց Միութիւնը կը խնդրէ բոլոր սաներէն եւ անոնցմէ, որոնք կը յարգեն ազգ. այս դէմքերու յիշատակը, ներկայ ըլլալ նոյն ժամուն:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, դպրոցին սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Վարչութեան ընտրութիւն: Ընդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը հրաւիրուին համակիրներն ալ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ԳՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէի ժողովը, այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Համազասպ» խումբի դասախօսական ժողովը այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette Զարդարեան գրադարանի մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԵՆ Տ ՕԳՆԷՅԻ կորիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 21 Յունիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, գրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի կ'առնուին: Կը խնդրուի Սէն Փիեռի եւ Լավիլտիէօի ընկերներէն ճշդապահ ըլլալ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Պոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի

21 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Վարանդեան սրահին մէջ.

10 Bld des Marguerites

Կը նախագահէ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ. ՆՈՒԱԳ, ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒԱՅԼՆ

Շարժանկարով կը ցուցադրուին 1914էն մինչեւ 1921 թուի Հայ Ազատագրութեան յայտնի դէմքերը ու գլխաւոր դէպքերը:

Տոմսերու մասնակցութիւն 2 ֆրանք:

ՍԷՆԹ ԱՆՏՐԷԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ընկ. Կարօ եւ Վռամեան քոյր ենթակոմիտէներու. մասնակցութեամբ Աւօ խումբի եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

21 Յունիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Սէնթ-Անտրէ Պելվէտէրի օդասուն սրահէզին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Մանրամասնութիւններ տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

ՆՇՄԱՆ.— Փափաքողներ կրնան կիրակի առաւօտուն երթալ: Քաղաքէն եկողներ կրնան առնել Թոււ Պելվէտէրէն 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Թերմինիւսը

ՀԱՆԴԷՍ-ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Դրօշակ Միութեան սրահի բացման առթիւ, տեղի կ'ունենայ 20 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Միութեան սրահը

5 rue de l Eclipse, Մարսէյլ.

Կը նախագահէ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Կը ներկայացուի գաւեշտ մը Պատ. Միութեան դպրոցի աշակերտներուն կողմէ: Կենդանի պատկերներ: Շարժանկարով պիտի ցուցադրուի Հայկ. Ազատամարտը եւ գաւեշտ մը:

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Երգեր եւ արտասանութիւններ: Մուտքը ազատ է:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

1500ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին եւ Հ. Յ. Դ. Հրայր խումբի եւ մասնակցութեամբ Հայ Արիներու:

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Կը նախագահէ՝ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կը խօսին՝ Ա. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ եւ Խ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ (Հայ Արիներու կողմէ)

Կ'երգեն՝ Տիկին Ս. Խոչատուրեան, Պ. Մ. Խուպեսեան, կ'արտասանեն Պ. Պ. Ա. Աճէմեան, Հ. Դաւիթեան, Ց. Երկանեան եւն.:

Խմբերգ եւ զանազան խաղեր դպրոցի փոքրիկներուն կողմէ:

Տոմսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 Ֆրանք:

Կառ. տես Նորէն շոգեկառք՝ 1.43 եւ 1.51ին:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ 71 Avenue Kléber

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10-12.30: — Դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

Avenue de Saxe LYON.

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՐԱՔԻ ՏԻՒԶ

Ձեր խմողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած օղին է ՐԱՔԻ ՏԻՒԶ...

Զգուշացէք այլ եւ այլ նմանութեամբ պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՐԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ա. ՑԱԼԱՔԻՒՔԵԱՆ

8 rue Suffren, Marseille— Tél. D. 70-89

Դաշտահանդէս եւ ներկայացում

Թոպէնսոնի պարտէզին մէջ, MAISON FIQUET

Փարիզի Հարաւային շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ, ի նպաստ վարժարանին

Յունիս 21ին, առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ գիշերուան ժամը 10

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կը ներկայացուի Ե. Օտեանի եւ Մ. Կիւրճեանի ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ դեկավարութեամբ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի,

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Թատ եւ ռուսական նուագախումբ

Ընծրեւի պարագային ապահով մեծ սրահ:

Մուտք 5 ֆրանք:

Ճոխ պիւֆէ, գիւղատնտեսական գիններով:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ հանրակառքը, որ միայն եթէ Թիքէով ձեզ պիտի տանի մինչեւ Ռոպէնսոն, Թերմինիւս

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ...

Սէն-Լուի (Մարսէյլ) Հայ Երիտասարդաց «Մասիս» մարզական միութեան տարեկան դաշտային խնջոյք-պարահանդէսին, տեղի կ'ունենայ 28 Յունիս կիրակի օր Նոթեղբայրեաններու ագարակին մէջ անմախընթաց պատրաստութեամբ:

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնաւոր նուագախումբով, առատ կեր ու խում պատրաստուած մասնագէտներու կողմէ, գաւեշտ եւայլն.

ԾԱՆՕԹ.— Եթէ կ'ուզէք լաւ ժամանց մը անցնել եւ սատարել Հայ երիտասարդութեան, խուժեցէք դէպի հանդիսավայրը առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

Դերձակատուն

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31 Route de Choisy, Ivry s. Seine

Հեռաձայն Italie 13-45

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ Ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու

Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին:

Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ-

Ձեր քինելիք ֆոթոգրաֆներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը:

Entrepôts de Bières

LE FLOHIC & MORIN

ՈՒՂՂԱԿԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄ ՏԱԿԱՌՈՎ ԵՒ ՇԻՇՈՎ

124 Ave. d'Italie, Paris (13), Tél. Gob. 58-84

Entrepôt d'Ivry-Port, 37 rue Louis Coutant, Ivry s)Seine

Tél. Italie 02-89

Կը յանձնարարենք Հայերու եւ հայ խանութպաններու՝ ամէնուն կողմէ գնահատուած եւ փնտռուած մեր համեղ եւ անխարդախ գարեջուրները

BIÈRE DU LION & DUMESNIL

ԿԸ ԾԱԽԵՆՔ ՆԱԵՒ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՈՒՐԵՐ ԵՒ ԼԻՄՈՆԱՏՆԵՐ.

Բազմաթիւ հայ խանութպաններ մեր յաճախորդներն են:

Ձեր հանդէսներուն եւ խնջոյքներուն համար կը հայթայթենք ուզուած խմիչքները, չծախուածները ետ առնելու պայմանաւ

ԱՅՑԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մետրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 82-76

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Դերձակ ԱՐԹԱՒԻՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Վկայուած ֆրանսական եւ իտալական Académie de Coupeէն

Անգլիական եւ ֆրանսական կերպասներ.

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԿԱՐ. ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ

Դիմեցէք անգամ մը եւ գոհ պիտի մնաք:

3 Rue Lemercier, Փարիզ (17), Մէթրօ Place Clichy

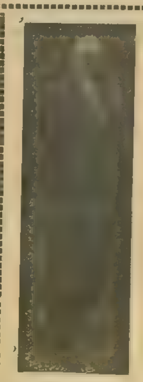

Գ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI

Bar - Restaurant

ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

8, Rue Buffault (9e)

Tél. Prov. 94-96

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ: Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ: Ունինք ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ բազմաթիւ ապանջերներ: Ժամադրավայրը բոլորին

ԱՆԹԵՐԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 20 ՅՈՒՆԻՍ — SAMEDI 20 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No 3146 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԵՒ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

Հրնոցին դէմ՝ մերկալանջ՝ ժահրոտ օդին մէջ՝ մըրգձկուկ
Ապրեցաւ միշտ մեռնելով:

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Ֆրանսայի բանուորական գործադուլները մաս մը վերջացան, մաս մըն ալ կը վերջանան հաւանօրէն այսօր-վաղը:

Գերագոյն վէտի եւ քրտինքի տառապահար բազմութիւններն էին, որ ծառացան հանրային անարդարութեանց դէմ եւ ջախջախիչ յաղթանակներ շահեցան իրարու ետեւէ:

Գործարանները գրաւուած, երգ, պար, ցնծութիւն, ներկայացում եւ հրապարակային ժողով ամենուրեք գրեթէ, ուր աշխատաւորի բազուկները կը գործեն:

«Յառաջ»ի հասած նամակները բազմաթիւ յատկանշական տեսարաններ կը պարզեն:

Ամէնէն առաջ երկու հիմնական երեւոյթ աչքի կը զարնէ, — կարգապահութիւն եւ կազմակերպութիւն: Կարգապահութիւն՝ գործարաններէն ներս, կազմակերպութիւն՝ արհեստակցական գետնի վրայ:

Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնն ալ չուշացաւ իր պատշաճ բաժինը բերելու: Արտակարգ արագութեամբ եւ ձեռնհասութեամբ պարտադիր օրէնքի կերպարանք տուաւ աշխատաւորական պահանջներուն: Այսուհետեւ հաւաքական պայմանագիր, 40 ժամ շաբաթական աշխատանք եւ 15 օրեայ վճարովի արձակուրդ, օրէնք են դարձած, որմէ կարելի չէ խուսափիլ:

Բանուորութեան յաղթանակին մէջ կառավարութիւնն է որ կը յաղթանակէր, եւ կառավարութեան յաղթանակին մէջ՝ բանուորութիւնը:

Սակայն, կառավարութեան աշխատանքներուն եւ գործադուլարարող բանուորներուն կողքին, մէկ ուրիշ ահաւոր ուժ հանդէս եկաւ, որմէ կախուած էր գրեթէ ամէն յաղթանակ: Ատիկա Աշխատանքի Դաշնակցութիւնն էր, որ կառավարութեան մէջ, երկրորդ կառավարութիւն մըն է դարձած, աշխատանքի ճակատին վրայ:

Հայ աշխատաւորութիւնը ցարդ հեռու է կեցած այդ հսկայական եւ ծաւալուն կազմակերպութենէն:

Բերաննիս այրած է, պիտի ըսեն շատեր, հիւր ենք պիտի գործեն ուրիշներ: Եւ այսպիսով քալած ենք ու կը քալենք գլխահակ կարաւաններու ետեւէն, ինքնութեան թուղթը միշտ ամուր պահելու համար մեր գրպանին մէջ:

Արդա՞ր է այս ընթացքը, պէ՞տք է յաւերժացնել դեռ այս կըրաւորական ու կզկիացած վիճակը թէ ոչ:

Քննենք կացութիւնը, առանց երեւոյթներէն խաբուելու:

Տարիներէ ի վեր հայ աշխատաւորութիւնը ձգուած իր բախտին, անտէր ու անտիրական գործարաններու դուռը կը մաշեցնէ կտոր մը հացի: Երբ գործատէրը հանդուրժեր է եւ պէտք է ունեցեր իրեն իբրեւ պարկեշտ աշխատաւորի, հայ բանուորը գործ ու հաց է ունեցեր: Յաճախ օտարականի շնորհազուրկ վիճակը զայն մղեր է խոտոր ճամբաներով ընթանալու, որ բնաւ չէ եղած իր դասակարգային ընկերոջ ճամբան: Մերթ թիւրիմացութիւններ ալ ստեղծուեր են այս գետնի վրայ, նախանձ ու կիրքեր են գրգռուեր եւ հայ բանուորը տառապեր է մեկուսի ու անտէր:

Կար նաեւ ուրիշ պարագայ մը, որ հայ աշխատաւորութեան սարսափ կ'ազդէր:

Ատիկա գործադուլներու եւ փողոցային ցոյցերու մասնակցութեան հարցն էր: Օտարականի մը մասնակցութիւնը աղետաւոր հետեւանքներ կ'ունենար: Ինքնութեան թուղթերը կամայականօրէն կ'առնուէին ձեռքէն եւ երկրի սահմանները ցոյց կուտային ... Ուրիշ երկրորդական պարագաներ եւս նուազ դեր չէին խաղար հայ աշխատաւորութեան մտահոգութեան եւ մտավախութեան, ինչպէս լեզուի, տեղական սովորութեանց եւ այլ խնդիրներ, որ ձեռնթափ կ'ընէին զայն:

Հայկական բոլոր կազմակերպութիւնները, եթէ ուզեն իսկ, չեն կրնար իրենք զիրենք արժեցնել, այնպէս ինչպէս Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, որ կեցած է զուտ արհեստակցական գետնի վրայ, առանց քաղաքականութիւն խաղալու:

Անոր ծրագիր-կանոնագրին մէջ, մասնաւոր հոգածութեան են ենթարկուած բանուորութեան անգործութեան, հիւանդութեան, ծերութեան եւ մահուան վերաբերեալ նիւթական օժանդակութիւններ, առանց ազգի եւ դաւանանքի խտրութեան:

Թուս տարագիր աշխատաւորութիւնն անգամ Սէնի նահանգին մէջ տասը տարիէ ի վեր կազմակերպուած է արհեստակցական գետնի վրայ եւ Աշխատանքի Սակարանին մէջ իր ներկայացուցիչն ունի, մասնաւորապէս անոնց աշխատանքի ցաւերով հետաքրքրուելու եւ լաւագոյն լուծում մը բերելու համար: Շուրջ երեք հազար Ռուսեր, արդէն մաս կը կազմեն զանազան արհեստակցական միութեանց: Անոնց մէջ պատահած չէ, որ մէկին աշխատանքի իրաւունքը մերժուի, նոյն իսկ անցնող գացող կառավարութեանց կողմէ:

Գաւառներու թէ Փարիզի մէջ կան բաւականաչափ հայ աշխատաւորներ, որոնք տարիներէ ի վեր կ'անդամակցին այս կամ այն արհեստակցական միութեան եւ շօշափելի օգուտներ կը ստանան: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը ելլելով երկրի կարգերէն ու օրէնքներէն, ինքն է որ կը թելադրէ չմասնակցիլ որ եւ է փողոցային ցոյցի:

Ցանկալի էր որ հայ աշխատաւորութիւնը գրի առնէր, այն անպատեհութիւնները, որ տեսած է փորձնական կերպով:

Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆՈՐ ՕՐԻՆԱԳԻԾԵՐԸ
Պիտի գործադրուին անմիջապէս

Ֆրանսական Ծերակոյտը, Հինգշաբթի առաւօտ 5ի դէմ 179 քուէով վաւերացուց աշխատանքի հաւաքական պայմանագրի օրինագիծը, իսկ կէսօրէն վերջ՝ 84ի դէմ 182 քուէով՝ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի օրինագիծը:

Այս օրինագիծերը պիտի գործադրուին անմիջապէս:

ԼԻԿԵՐԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՆ

Ներքին Նախարարը, Սալէնկրօ, Հինգշաբթի օր Նախարարաց Խորհուրդին ներկայացուց առաջարկ մը, որով կը պահանջուէր գործադրել 10 Յունուարին վաւերացուած օրէնքը, մարզական-զինուորական կարգ մը կազմակերպութեանց մասին: Եւ Հանրապետութեան Նախագահին հրովարտակով ջնջուեցան հետեւեալ չորս կազմակերպութիւնները.— Հրեղէն Խաչ, Ազգային Ժողովրդական Կուսակցութիւն, Ֆրանսական Համերաշխութիւն, Ֆրանսիսթներ:

Առաջին կազմակերպութեան պետը, տը Լա Ռոք, յայտարարեց թէ կարելի չէ արհամարհել աւելի քան մէկ միլիոն քաղաքացիներու կամքը: Գնդապետը մտադիր է դիմել Պետ. Խորհուրդին-Միւս կողմէ, կը յայտարարէ թէ պիտի կազմէ կուսակցութիւն մը, որուն պիտի յարին Հրեղէն Խաչերու անդամները: Երեւի գիտէր թէ լուծումը պիտի չուշանայ, ատոր համար քանի մը օր առաջ մամուլի ներկայացուցիչները հրաւիրելով յայտարարեց թէ իրենց կազմակերպութիւնը պիտի փոխադրուի քաղաքական գետնի վրայ:

«Թէթէնժէ եւս լրագրողներուն յայտարարեց թէ իրենց կազմակերպութիւնը, Հայրենասէր Երիտասարդութիւն, լուծուած է 10 Յունուարին հրատարակուած օրէնքով, եւ այժմ իրենք կը ներկայանան իբրեւ քաղաքական կուսակցութիւն, վայելելով ժողովրդապետական երկրի մը իրաւունքները:

Ֆրանսական Համերաշխութեան առաջնորդը եւս յայտարարեց թէ իրենք կուսակցութիւն մը կը կազմեն եւ լիկայի նկարագիր չունին: Հակառակ ատոր՝ եթէ դարձեալ լուծուելու հրաւիրուին, ապաստութեան բռնաբարում մը պիտի նկատեն եւ պիտի չհնազանդին:

Ֆրանսիսթներուն պետը կը պնդէ թէ իրենք կուսակցութիւնը կազմեն եւ չեն կրնար լուծուիլ: «Ֆրանսիսթները երդում ըրած են ապրիլ եւ մեռնիլ յանուն հայրենիքի, — արձանագրեցէք այս խօսքը, անոնք պիտի կատարեն իրենց երդումը»:

ԴԱՀԼԻՃԸ ԿԱՐԵՒՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ ՏՈՒԱՒ

Հինգշաբթի, դահլիճը նիստ գումարեց ի բացակայութեան Լէոն Պլումի, որ Ծերակոյտ գացած էր՝ հետեւելու համար վիճաբանութիւններուն: Կը նախագահէր Տալատիէ:

Աշխատանքի նախարար Լըպաչի պաշտօն յանձնուեցաւ օրինագիծ մը պատրաստել ջնջելու համար «պարգեւները» (փուռպուառ), որ կը տրուին ծառայողներու:

Տալատիէ ներկայացուց օրինագիծ մը, որով կը պետականացուի զինարուեստը (պատերազմական զէնքերու շինութիւն եւ վաճառում):

Վէնսան Օրիոլ ներկայացուց պետութեան ելմտական կացութեան պատկերը եւ այն ճառը, որ այդ մասին պիտի արտասանէ Երեսփ. Ժողովին մէջ: Միաժամանակ ելմտական նախարարութեան պաշտօն յանձնուեցաւ պատրաստել օրինագիծ մը պաշտպանելու համար ֆրանքը, պատժելու համար սուտ զրոյցները ելմտական բարեփոխութիւններու մասին:

Գործադուլը Ֆրանսայի մէջ

Լուվրի գործադուլը վերջ գտաւ: Մնացեալ մեծ վաճառատուններու գործադուլը եւս համաձայնութեամբ աւարտելու յոյս կը ներշնչէ: Նէօյիի ամերիկեան հիւանդանոցը գործադուլ յայտարարեց հինգշաբթի: Լիոնի եւ Մարսէյլի մէջ գործադուլը մեղմանալու որ եւ է տրամադրութիւն ցոյց չի տար ներկայիս:

Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ 400,000ի կը հասնին բանթողները:

Եղերական դէպք մը բանթողներուն մէջ

Ավինեոնէն կը հեռագրեն թէ քարիւղի գործարանին բանուորները շաբաթէ մը ի վեր գործադուլ յայտարարած են: Հինգշաբթի օր վէճ մը ծագեցաւ օգնական-հաշուակալին եւ հսկիչին միջեւ: Այս վերջինը կը յարձակի, ածելիով կը կտրէ հաշուակալին վիզը եւ կը փախչի: Օգնութեան աղաղակներուն վրայ, բանուորները կը հասնին եւ կը տեսնեն որ հաշուակալը արիւններու մէջ կը լողայ եւ կ'աշխատի փակել վիզին վէրքը, որ մինչեւ ոսկորը հասած էր: Բանուորները կը վազեն ոճրագործին ետեւէն, ու կը գտնեն զայն երկաթուղիին եզերքը, մայթի մը տակ, վիզը կտրած նոյն ածելիով:

Կորքի մեռաւ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Մաքսիմ Կորքի մեռաւ Կրեմլի հիւանդանոցին մէջ: 68 տարեկան էր:

Երկու շաբաթէ ի վեր ամէն օր բժիշկները առողջական տեղեկագիր մը կը հրատարակէին, չորեքշաբթի ծանրացաւ վիճակը եւ ամէն յոյս փարատեցաւ:

Բուն անունով՝ Փեշկով, կանուխէն որբ մնացած, 9 տարեկան էր երբ ձգեց հայրենի տունը եւ թափառաշրջիկի կեանք մը ապրեցաւ: Գրեթէ ամէն արհեստի մէջ մտաւ, 18 տարեկանին անձնասպանութիւն փորձեց:

Ըմբոստ էր եւ անարդարութեան թշնամի: Իր կեանքը անցուց կռուելով ցարականութեան դէմ, 1918ին՝ պոլշեւիկեան վայրագութիւններու դէմ, այնքան որ խզեց իր բարեկամութիւնը Լէնինի հետ: Պատերազմէն վերջ կ'ապրէր Իտալիոյ մէջ, 1928ին սերային պաշտօնութեան մը հետեւանքով վերադարձաւ Ռուսիա, ուր գլուխն անցաւ պրոլետարական գրականութեան շարժման: Վերջերս նախագահն էր խորհրդային գրողներու միութեան:

Երեք անգամ ամուսնացած էր, եւ երեք անգամ ամուսնալուծուած:

Իր կեանքին ու գործերուն մասին պիտի խօսինք առանձին:

ԻՏԸՆ ԿԸ ԽՕՍԻ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Հինգշաբթի, ինչպէս գրած էինք, Իտըն ներկայացաւ Երեսփ. Ժողովին եւ պարզեց այն տեսակէտները, որոնցմէ առաջնորդուած՝ բրիտանական կառավարութիւնը որոշեց բառնալ պատժական միջոցները Իտալիոյ դէմ:

— Ներկայիս, ըսաւ Իտըն, Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը գտնուի չափազանց կնճռոտ եւ տագնապալի կացութեան մը մէջ: Կը խորհինք որ մեր պարտականութիւնն է այս անգամ եւս նախաձեռնութիւնն ստանձնել՝ բառնալու համար պատժական միջոցները, ճիշդ ինչպէս նախաձեռնարկ եղանք զանոնք բանաձեւելու առեն: Կրնայինք սպասել, որ ուրիշ մէկը կատարէր այդ: Սակայն արդար պիտի չըլլար: Համոզուած եմ որ մեր նախաձեռնութիւնը գոհունակութեամբ պիտի ընդունուի ամէնուն կողմէ:

Հիմա ի՞նչ պէտք է ընէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Ստիպուած ենք ընդունիլ, որ պատժական միջոցները չհասան իրենց նպատակին: Անտարակոյս սխալ հաշիւներ եղան: Գրեթէ բոլոր երկիրներու մէջ զինուորական հաշիւները սխալ ելան: Կը կարծուէր թէ պատերազմը երկար պիտի տեւէր, այնպէս որ պատժական միջոցները ի վերջոյ պիտի յաջողէին ազդել զինուորական գործողութեանց վրայ: Ձեզաւ, իտալական զինուորական արշաւանքը յաջողութեամբ պսակուեցաւ, Եթովպիոյ մեծ մասը եւ մայրաքաղաքը ինկան Իտալացիներուն ձեռքը, եւ որքան գիտեմ, ներկայիս գոյութիւն չունի եթովպական կառավարութիւն: Ահա կացութիւնը: Կացութիւն մը, զոր կարելի չէ փոխել՝ առանց արտաքին զինուորական միջամտութեան: Կա՞յ երկիր մը, որ ստանձնէ կատարել այդ գործը. Անգլիոյ մէջ կա՞յ կուսակցութիւն մը, որ տրամադիր ըլլայ մասնակցելու նման գործողութեան մը:

Բոլոր այս իրողութիւնները մեզ կ'առաջնորդեն մինակ հնարաւոր եզրակացութեան: Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ հասնիլ իր նպատակին, պէտք է դիմէ այնպիսի միջոցներու, որոնք կը տարբերին մինչեւ այժմ գործածուած միջոցներէն: Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ իր կամքը պարտադրել եթովպական հարցին մէջ, պէտք է բանէ զէնք մը, որ միայն պատերազմի կը յանգի Միջերկրականի մէջ: Ո՞վ կրնայ ըսել թէ այդ պատերազմը պիտի սահմանափակուէր միայն Միջերկրականի մէջ: Ես որ եւ է պատճառ չեմ գտներ կարծելու թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի ուզէր շարժիլ այդ ուղղութեամբ: Ոչ ալ կը կարծեմ թէ մեր երկիրը կ'ուզէ պատերազմիլ:

Այսուհանդերձ, կ'ուզեմ աւելցնել թէ, տրամադիր չենք փոփոխելու այն վճիռը, զոր Ազգերու Դաշնակցութիւնը տուաւ անցեալ աշնան՝ նախայարձակման մասին:

Այս ամէնէն վերջ, պարզ է թէ ինչո՛ւ այն եզրակացութեան եկանք թէ անօգուտ է շարունակել պատժական միջոցները ընդդէմ Իտալիոյ: Եւ յետոյ որ եւ է շահ չկայ՝ թողլով որ դէպքերը ընթանան մինչեւ այն աստիճան, որ պատժական միջոցներու քաղաքականութիւնը կործանի ինքնիրեն՝ ծանր շփոթութիւններու մէջ: Ժընեւ պէտք է ընդունի պատժական միջոցներու ձախողութիւնը, կարեւորը այն է որ Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութիւնը եւ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը մնան անխախտ: Այդ է մեր նպատակէտը: Ատոր համար ալ, այս ամսավերջին, Ժընեւի մէջ պիտի վերլուծենք դէպքերու ընթացած դասերը: Ազգերու Դաշնակցութեան վերակազմութեան հարցին գալով, չենք կարծեր որ անդամ պետութիւնները ի վիճակի ըլլան ընդգրկելու այդ խնդրով: Ահա թէ ինչո՛ւ հարկ է յետաձգել սեպտեմբերին, որպէսզի բոլորը ժամանակ ունենան ուսումնասիրելու Ժընեւի հաստատութեան տկարութիւնները, թերութիւնները, եւ նոյնիսկ ներկայ դրութեան վտանգները: Բրիտանական կառավարութիւնը կ'աշխատի արդէն այդ ուղղութեամբ:

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՎՐԱՅ.— Այն ապահովութիւնները, որ տրուեցան իրարու՝ օգնութեան փութալու համար այն պետութեան որ յարձակման կ'ենթարկուի Միջերկրականի մէջ, եւ այն միջոցները որ ձեռք առնուեցան համաձայն 16րդ յօդուածին, պիտի մնան ի զօրու՝ որքան ալ որոշուի վերցնել պատժական միջոցները: Փոխադարձ ապահովութեան համաձայնութիւնը եւ հետեւողական կարգադրութիւնները պիտի շարունակուին անստուգութեան շրջանին որ պիտի յաջորդէ պատժական միջոցներու ջնջումին: Այդ պահանջը պիտի դնեմ Ժընեւի մէջ յանուն բրիտանական կառավարութեան:

Աւելի զատ կը խորհինք թէ անհրաժեշտ է որ, Միջերկրականի մէջ, Անգլիա տեւական կերպով մնայ պաշտպանութեան գիծքի մը վրայ, աւելի զօրաւոր քան առաջ, իտալեւհաբէշական պատերազմի ընթացքին:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ.— Մենք շատ աշխատեցանք փարատելու համար այն մտահոգութիւնը, որ ստեղծուեցաւ Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ մէջ, Հռենոսի գօտիին գրաւման առթիւ: Սակայն գրաւումէն վերջ Եւրոպա կը փափաքէր գիտնալ թէ Պերլին ի՞նչ կը մտածէ Կեդր. եւ Արեւել. Եւրոպայի երկիրներուն մասին: Մեզի համար կարեւոր է ապահովութիւն ստանալ թէ Գերմանիա կը ճանչնայ եւ կը յարգէ քաղաքական եւ հողային արդի գոյավիճակը մինչեւ այն ատեն՝ երբ հաւաքական համաձայնութեամբ կը փոխուի:

Համոզուած եմ որ ապահովիչ եւ անկեղծ պատասխան մը նշան մը պիտի դառնար վստահութիւնը վերահաստատելու Եւրոպայի մէջ: Երբ այդ ապահովութիւնը տրուի մեզի Գերմանիոյ կողմէ, հնարաւոր կը դառնայ աշխատիլ եւրոպական տեւական համաձայնութեան մը համար, հիմնուած՝ զինաթափ գօտիներու ջնջումին վրայ: Այս էր այն գլխաւոր կէտը, զոր 6 մայիսին յուշագրով մը հաղորդեցինք Պերլինի կառավարութեան»:

Իտընի այս երկար ճառէն վերջ, որ ընդհ. ակնարկ մըն է քաղաքական ներկայ ծանր տագնապին վրայ եւ իր կշիռն ունի իբրեւ մեծագոյն պետութեան խօսքը, ձայն առին Լոյտ Ճորճ, Կրինուուտ, Էթլի: Լոյտ Ճորճ «վատութիւն» կոչեց Պոլտուինի կառավարութեան ընթացքը իտալեւհաբէշական պատերազմի ընթացքին: Կրինուուտ՝ «դաւաճանութիւն»: Իսկ Էթլի, յանուն աշխատաւորական կուսակցութեան, ցաւ յայտնեց որ բրիտանական ազգային արժանապատուութիւնը հարուած մը ստացաւ, Ազգերու Դաշնակցութեան մեծութիւնը նուաստացաւ, համաշխարհային խաղաղութիւնը վտանգի ենթարկուեցաւ:

Պոլտուինի ճառը

Իտընի ճառին մասին երբ ընդդիմադիրները իրենց քննադատութիւնները կատարեցին, խօսք առաւ նաեւ վարչապետ Պոլտուին.

— Անհրաժեշտ է որ Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Անգլիա խորհրդաժողով մը գումարեն, ուսումնասիրելու համար Եւրոպայի խաղաղութեան ապահովումը: Անհրաժեշտ է քննել հաւաքական ապահովութեան հարցը: Եթէ նախայարձակ պետութիւնը զօրաւոր է, պէտք է որ հաւաքաբար պաշտպանութեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԹՐՈՒԱՆ ԹՄԲԱԳՐՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԽՐԽՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի ծեստակէտը ունենալ եւ միեւնոյն ատեն հիմնական Հայաստանի զօրացման աշխատիլ՝ հակասութեան մէջ գտնուիլ կը նշանակէ՞, եւ փոխադարձաբար խնդիրները Թուրք-Հայաստանի բարեկամ հաշտեցը կը պարտադրէ՞ հրաժարիլ Հայաստանի բռնագրաւուած հողերը Մայր Հայրենիքին կցելու պահանջէն: Կը կարծեմ որ այսպէս կարելի է ամէնէն յստակ ձեւով դնել գաղութներու մէջ ծնունդ առնելն փճեցլի եւ կարեւոր խնդիրը, որուն պէտք է պատասխանել պարզ ու համոզիչ ձեւով: Այս հարցումին դրականօրէն պատասխանած ըլլալ կը կարծեն շատերը, ճշդելով իրենց քաղաքական եւ ընկերային դիրքը մեր իրականութեան մէջ, իբրեւ հակադաշնակցական կամ իբրեւ հակահօկեան: Դաշնակցութեան հակառակորդները մինչեւ հիմա այդ կազմակերպութիւնը կամաւոր կերպով ցոյց տուած են իբրեւ Հայաստանի թշնամի, ճշմարտութեան բոլորովին հակառակ ըլլալով: Այսպէս կ՚ընեմ ոչ թէ ամբաստանութիւն մը ընելու համար, այլ միայն պարզ տրամաբանութեամբ: Կազմակերպութիւն մը որ կ՚ուզէ Հայաստանը միացեալ եւ անկախ ընել, չի կրնար դէմ ըլլալ զօրացմանը այն հողամասին եւ անոր վրայ բնակող ժողովուրդին, որ միակ իրական եւ շօշափելի կռուանը կը ներկայացնէ առաջադրուած նպատակի իրականացման: Անհուր խարխանք մը կը ներկայացնէ անգիտակից զանգուածներու համար եւ ծանր մեղադրանք մը գիտակից տարրերու համար պահանջել մէկ կողմէ Հայաստանը միացեալ եւ անկախ ընել եւ միւս կողմէ չաշխատիլ ամենուն այդ պայմանները ցրուցնող հայրենիքի զօրացման: Քաղաքական կեանքի մէջ եթէ սխալական ուժն է ամէնէն վտանգաւորը միջոցը ծրագրի մը յաջողութեան, անհեթեթութիւն պիտի ըլլար այդ ուժի զօրացման չընծայել հիմնական ուշադրութեան եւ կարեւորութեան առաւելագոյնը ամէնօրեայ մտահոգութիւններու մէջ: Բաղդատմամբ այժի պատրաստութեան, միւս բոլոր հարցերը երկրորդական նշանակութիւն ունին. Մեկնելով այս պարզ ճշմարտութենէն, կարելի չէ ըմբռնել Դաշնակցութիւնը եւ Դաշնակցական մը, հետեւաբար, որ ոչ միայն դէմ ըլլայ Հայաստանի զօրացման, այլեւ չաշխատի այդ զօրացման: Մեր կուսակցութեան առջեւ դրուած հիմնական հարցը միշտ կը ներկայանայ ուրիշ դաշտերուն մէջ այն ձեւը, որ լաւագոյն հնարաւորութիւնները պիտի տար օգտագործելու Հայաստանի զօրացման համար Դաշնակցութեան մէջ եւ շուրջ կեդրոնացած ուժերը: Այդ ձեւը մինչեւ հիմա գտնուած չէ, ոչ թէ որովհետեւ կը պակսի վճռող ու մտածող միտքը մեր կազմակերպութեան մէջ, այլ որովհետեւ անոր լուծումը կախում չունի միայն Դաշնակցութեան կամքէն եւ ցանկութենէն, այլեւ Հայաստանի այսօրուան վարիչներէն: Դաշնակցութեան հետ որ եւ է ձեւով խօսիլ եւ գործել չուզելու այս միջոցներուն տրամադրութիւնը մեծագոյն արգելքը եղած է մինչեւ հիմա Դաշնակցական ոյժի ամբողջական եւ անվերապահ գործածմանը ի նպաստ Հայաստանի: Զանազան ժողովուրդներու մէջ համայնավար կուսակցութեան որդեգրած նոր քաղաքականութեան ժողովրդական ճակատ — հակառակ, մեր իրականութեան մէջ չի նշմարուիր տակաւին նըման ուղղութիւն մը: Մեզի չի պատկանիր այդ կազմակերպութեան թելադրութիւնները ընելու դերը, կրնանք սա առաւելն ցաւ յայտնել, բայց մեզ կը պատկանի մեր ուղղութիւնը ճշդելու եւ որոշելու պարտականութիւնը եւ իրաւունքը: Այդ ճշդումը, որ պատճառ ալ պիտի դառնայ վերցնելու շատ մը անհասկացողութիւններ եւ թիւրիմացութիւններ, կարելի է հիմնել միայն ու միայն մեր դրած հարցումին պատասխանելով ժխտականօրէն, այսինքն յայտարարելով որ ոչ միայն հակառութիւն չկայ Դաշնակցութեան նպատակը հետապնդելուն եւ Հայաստանի զօրացման սատարող աշխատանքներուն միջեւ, այլեւ ընդհակառակն վերջինը բնական եւ հասկնալի հետեւանքն է առաջինին: Ինչպիսին հետ հակասութեան մէջ կը դնէ այն անձը, որ ընդունելով հանդերձ Դաշնակցութեան նպատակը, կը մերժէ իր օժանդակութիւնը բերել հայրենիքի նիւթական եւ մշակութային զարգացմանը: Հայրենիքը իր վարչաձեւէն հետ չփոթելու յանցանքը գործել պիտի ըլլայ ոչ-համայնավար եւ նոյնիսկ հակահամայնավար Հայու մը համար մերժել օգնութիւնը եւ աշխատանքը ի նպաստ Հայաստանի: Վարչաձեւը գերադասել պիտի ըլլար հայրենիքի գաղափարէն՝ երբ յայտնուի այն մտածումը թէ կատարուելիք զոհողութիւններն եւ օգնութիւններ պիտի օգտուի երկրի վարիչ կուսակցութիւնը: Ճիշդ է որ Հայաստանի համար կատարուելիք որ եւ է աշխատանքէ պիտի օգտուի նիւթապէս եւ բարոյապէս նաեւ տիրող կառավարութիւնը, բայց ինչո՞ւ այս իրողութիւնը արգելք պէտք է ըլլայ հայրենանպաստ աշխատանքներու: Կարելի՞ է տեսականօրէն եւ գործնականօրէն գտնել ձեւ մը հայրենիքի օգնութեան, ուրկէ չօգտուի իշխանութիւնը: Վստահաբար ոչ: Ուրեմն տարբեր ձեւի լուծում չկայ, հայրենիքը ամէն բանէ վեր նկատող միտքի մը համար — նոյնիսկ հակահամայնավար հոգեբանութեան մը համար — հայրենիքի զօրացման հարցին մասին: Մէկ լուծում միայն կայ, ամէն ձեւով եւ որ եւ է ձեւով ուշադրութիւնն ու ճիգը կեդրոնացնել՝ ուժեղ, տոկուն եւ դիմացկուն դարձնելու հայրենիքի գաղափարը եւ Հայաստանի իրականութիւնը:

Տրամաբանելու նոյն ձեւով կարելի է եւ պատասխանել տրուած հարցի երկրորդ մասին: Դաշնակցութեան դէմ գտնուած ոյժերը, հաւաքուած համայնավար կուսակցութեան եւ Հօկի շուրջ, իրենց գործունէութեան ձեւով այն տպաւորութիւնը կը թողուն թէ տեսակ մը մենաշնորհ դարձուցած են իրենց համար Հայաստանի օգնութեան գործը: Աւելին ըլլալով, հայրենիքի թշնամի կը նկատեն այն բոլոր տարրերը, որոնք նուաղագոյն արդարութիւնը կը պահանջեն այս ժողովուրդին համար: Հայ ժողովուրդի պահանջը — Թուրքիայէն մաս մը բռնագրաւուած հող Հայաստանին կցել ազգերու հաւասարութեան եւ ամբողջական արդարութեան պահանջն իսկ չէ՞: Անարդար նկատելը այդ պահանջը ազգայնամոլութիւն սեպելը եթէ քաղաքականութիւն մը չէ, անհասկնալի եւ անիմաստ մտայնութիւն մըն է: Ինչո՞ւ կ՚ուզեն օգնել Հայաստանի զօրացման: Պատասխանը պարզ է որ պէտք հայ ժողովուրդը եւ ամբողջ հայ ժողովուրդը՝ հայրենիքէն ներս թէ դուրս գտնուած, կարենայ իր երկրին մէջ մարդկային կենցաղի տարրական պայմաններով ապրիլ: Երբ եւ ի՞նչ հնարաւոր է արդի Հայաստանի սահմաններու մէջ հաստատել այդ պայմանները: Հաստատօրէն ոչ պատասխանելու համար պէտք չկայ անպայման Հայաստանի տնտեսական, հարստաբարուետական, հողագործական եւ այլ պայմաններու երկար նկարագրութիւնը ընելու: Որ եւ է Հայու համար պարզ է, որ իր ներկայ սահմաններով, ինչ ալ ըլլայ Հայաստանի տնտեսական բարգաւաճումը ապագային, ան չի կրնար իր մէջ ամփոփել ամբողջ հայութիւնը: Արդ, Հայաստանի բարեկամ սեպել ինքզինքը եւ սահմաններով կը նշանակէ հայ ժողովուրդի ամբողջաթեան բարեկամ ըլլալ, այսինքն աշխատիլ անոր բարօրութեան, անոր ապագայ հանգիստ կենցաղին եւ դէմ ըլլալ անոր ակարացման, ցրուումին, կորուստին, այդ բարեկամութիւնը կարելի չէ բառով, երգով եւ մանրամասն ժէսթերով ապացուցանել: Այդ բարեկամութիւնը կը պարտաւորէ ունենալ հիմնական, լուրջ եւ հետեւողական ծրագիր եւ աշխատանք: Կը պարտադրէ լայն զանգուածներուն համոզիչ ձեւով պարզել եւ ընդունելի դարձնել այդ ծրագիրը: Ցաւօք, չեմ ալ հասկնար թէ ի՞նչ չափով Հայաստանի բարեկամ ըլլալ կը զգայ մէկը, երբ կը մտածէ թէ կենսական պահանջ է այս ժողովուրդին համար ընդարձակել մասամբ Հայաստանի սահմանները իր սեփական հողերով, որոնք օտարին ձեռքը կը գտնուին: Այդ մտածումը ունենալ չի նշանակեր ի հարկէ անոր գործադրութիւնը ձեռք ձգել որ եւ է ձեւով եւ որ եւ է ատեն: Այդ արդէն քաղաքական աշխատանքի սահմաններուն մէջ կը մտնէ: Բայց մտածումը ինքն իր մէջ, անկախ անոր իրականացման պայմաններէն, ոչինչ ունի հակահայաստանեան, ոչինչ հակահամայնավար նոյնիսկ: Նուազագոյն արդարութեան եւ հաւասարութեան պահանջ մը չէ՞ այդ մտածումը: Եթէ այո, ինչո՞ւ դէմ պիտի ըլլայ, անոր իրականացման հետապնդող կազմակերպութիւն մը: Կրնայ գործադրութեան այս կամ այն ձեւին դէմ ըլլալ, բայց ոչ սկզբունքին:

Այս եւ նման պարզաբանութիւններ անհրաժեշտ կ՚երեւին մեր ժողովուրդի միջեւ եւ սխալ հասկացողութիւնները փարատելու համար: Զգացումը եւ կիրքը եթէ յաճախ օգտակար են քաղաքական կեանքի մէջ ծրագիր մը յաջողցնելու համար, երբեք չեն կրնար խարխլել եւ հիմքը կազմել դաւանանքներու եւ հասկացողութիւններու: Կարեւոր է որ ընկերային կեանքով հետաքրքրուող անձերը, այսինքն կուսակցութիւններու եւ միութիւններու անդամները, պարբերաբար, իրենց համոզումները խօրացնելու համար իսկ, անդրադառնան անոնց վրայ, իրենց ընթացքը լաւագոյն ձեւով պատշաճեցնելու համար իրենց սկզբունքներուն: Այս անւելի երկար աշխատութիւններ, նաեւ ժողովուրդը քաղաքին մէկ ծայրէն միւսը եկած էր, անտարբեր, ուրախ ու զուարթ — ահա թէ ինչու կ՚ըսենք մարմնակրթականին հանդէպ նոր չարժումը մը կայ, սէր մը եթէ կ՚ուզէք:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՄԵՐ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ — Դպրոցական տարին վերջանալու վրայ է: Դպրոցները հետզհետէ կը սկսին իրենց քննութիւններուն, յետոյ նաեւ իրենց ամավերջի հանդէսներուն, եւ այդ՝ զբխաւոր երկու նպատակներով: Առաջինը իրենց սորվեցուցած «գոցերը» ցուցադրելու համար հասարակութեան, առանց յաջողութենէն կախում պիտի ունենայ նաեւ դպրոցին տրուելիք գնահատանքը, եւ այդ իսկ պատճառով դպրոցական տարեշրջանի վերջին մէկ-մէկուկէս ամիսները կը տրամադրուին չորս-տասնեակ ոտանաւոր մը, խաղ մը, երգ մը, սորվեցնելու… եւ այս կ՚ըլլայ նոր սերունդ պատրաստել: Երկրորդ նպատակը, վերջին ճիգ մըն է տնօրէնութեան եւ հոգաբարձութեան կողմէ հաւասարակշռելու համար իրենց պիւտճէն, եւ որպէսզի մուտքը շօշափելի ըլլայ, կը ջանան որքան կրնան մեծ թիւով աշակերտներ բեմ հանել, այսպէսով թէ ծնողներուն խաթրը խօշ ըրած կ՚ըլլան եւ թէ իրենց ծրագրին մէջ յաջողած, հոգ չէ թէ մարդիկ մտիկ ընելէն թմրին, տաքէն նեղուին, հովահարէն հա հովահարեն մանաւանդ մեր փափկասունները:

Միրելի «Յառաջ», ինչ որ կ՚ուզէի այսօրուան գրել, անշուշտ ամավերջի «չքեղ» հանդէսներուն մասին չէր, այլ միայն ամավերջի չքեղ մարզահանդէսներուն մասին, որոնք տարուէ տարի աւելի կ՚ընդհանրանան, եւ պէտք է խոստովանիլ, որ աւելի ներկայանալի կը դառնան: Ու մեր ժողովուրդին մէջ ալ, վերջերս նոր չարժում մը կայ մարզադաշտին համրան աւելի գիտութեամբ եւ ուրախութեամբ քալելու,— պարզ է, որովհետեւ դաշտը որուն վրայ կը կատարուին նոյն հանդէսները, այն դաշտն է ուր տարին քանի մը անգամ հազարներու բազմութեան կողմէ կը ծափահարուի հայ մկանեներուն ճկունութիւնը, տեսակ մը տօնախմբութեամբ որ օրը օրին կը դառնայ սպարտական հելլենական:

Ինչ որ աւելի եւս չեշտուած կերպով կը նշմարուի այս հանդէսի սրճուին, նոր սերունդին բուռն հետաքրքրութիւնն է: Այո, այս գեանի վրայ տարիէ տարի խորութիւնը կը տեսնուի, հիմը շատ քիչ թիւով կուգայ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի դաշտին ճանչցնող մեր փոքրիկներն ու երիտասարդներն են, անոնք որոնք, ուխտաւոր զինուորներն են գրեթէ այս երիտասարդական կազմակերպութեան: Եթէ իրենց մեծ մասը անոր չարքերէն դուրս կը գտնուին, գոնէ լիովին կը բաժնեն անոր գաղափարները:

Մայիս 17ին, կիրակի կէսօրէ ետք, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի դաշտը երկսեռ բազմութիւնով մը կը լեցուէր,— Էշրէֆիէի ազգ. վարժարանի դաշտահանդէսն է: Էշրէֆիէ գրեթէ հայաբնակ քաղաքամաս մըն է, ուր կ՚ապրի հայութեան խոշոր զանգուածը: Ահա, այդ թաղի ազգային վարժարանի 400է աւելի երկսեռ աշակերտութիւնը, նաեւ ժողովուրդը քաղաքին մէկ ծայրէն միւսը եկած էր, անտարբեր, ուրախ ու զուարթ — ահա թէ ինչու կ՚ըսենք մարմնակրթականին հանդէպ նոր չարժումը մը կայ, սէր մը եթէ կ՚ուզէք:

Ժամը 4ին, հանդէսը կը սկսի, ամէն ոք գործի վրայ է: «Բնար» նուագախումբը, որ վերջերս կազմուած է, երիտասարդ երաժիշտ Գ. Գրիգոր Ցաքարեանի ղեկավարութեամբ, հայկական հանդէսներուն մրի ինքզինքը եւ նուագախումբը կը տրամադրէ եւ որուն համար արժանի է ամէն գնահատանքի, ֆրանսական քայլերգով մը տողանցքին գլուխը անցեր կը քալէ: Էշրէֆիէի մեր արիները լայնաձալ եռագոյներ պարզած, աջին եւ ձախին ֆրանսական եւ լիբանանեան դրօշներով, հպարտ ու կուռ քայլերգով կը յառաջանան: Ցետոյ կուգան համազգեստաւոր աղջիկները, տղաքը, բոլորն ալ ուրախ դէմքերով, վառ ու վարդ այտերով: Նուագախումբի թրիպինին մօտ «Յառաջ նահատակներ» կը սկսի, ժողովուրդը ոտքի է, աշակերտ-աշակերտուհի ալ բազուկի բարեւով կ՚անցնին ժողովուրդին բազկին ու երկարատեւ ծափերուն տեղատարափին տակ: Տողանցքը վերջանալուն կը հաւաքուին դաշտին կեդրոնը, ուր երգուեցաւ լիբանանեան քայլերգը (Քուլունէ Ըլ Վաթան — Հայրենիքը բոլորիս է), ապա «Յառաջ նահատակներ», վերջը ֆրանսական քայլերգը:

Խաղեր կը սկսին, վազք, ցատկել, շուէտական մարզանք, եւ խաղեր ու խաղեր, որոնց ժողովուրդը հետ է հետ կը հետեւի, մինչեւ որ արեւմարին հետ նաեւ կը լրանայ յայտագիրը — մրցանակաբաշխութիւնը:

Նոյն օրը, քաղաքին ուրիշ մէկ մասին մէջ տեղի կ՚ունենար Փութպոլի բաւականին կարեւոր մրցումը: Վերջապէս Հալէպի մեր տղաքն ալ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի դրօշը պարզած 300է աւելի քիլոմեթր ճամբայ կտրած եկած էին չափուելու Անէյխարեան Բոնեաճեանին դէմ: Բուռն խաղարկութենէ մը ետք մեր տղաքը կը պարտուէին 2ին դէմ 3ով — կողմնակալ իրաւարարի մը պատճառով, ինչպէս բոլորն ալ կը վկային, մեղքը սնար:

24 մայիսին, նորէն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի դաշտին վրայ, մարզահանդէս մը տեղի ունեցաւ, այս անգամ ալ քաղաքի շրջանի ազգային Ս. Նշան վարժարանին կողմէ: Աւելի հոծ բազմութիւն մը որոշուած ժամանակէն առաջ տեղ գրաւած էր: Ժամը 4ին տողանցքը կը սկսի: «Բնար» նուագախումբը, դրօշներ, արիներ, աշակերտ-աշակերտուհիներ, բոլորն ալ խիտ ու լայն շարքերով, խրոխտ քայլերով կ՚անցնին, դաշտին շրջանը կ՚ընեն, կը կեդրոնանան դաշտին մէջտեղը, բարեւի զիրքով կ՚ունկնդրեն ազգային երեք քայլերգները, որոնցմէ ետք կը սկսին խաղերը:

Շատ ցանկալի է, որ աւելի եւս ուժ տրուին մարմնակրթանքին եւ այդ տարածուի բոլոր վարժարաններէն ներս, ըլլան անոնք թաղական թէ կաթոլիկ, ուր դժբախտաբար կ՚անտեսուին: Աւելին, շատ ուրախալի պարագայ մը պիտի ըլլար, երբ օր մը միջդպրոցային ողիմպիականներ կազմակերպուէին, չենք գիտեր թէ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի վարիչները պիտի յաջողի՞ն նման ձեռնարկի մը իրագործման մէջ: Շատ ալ դժուարին չէ գէթ մէկ քանիներու համար, ուր կը պաշտօնավարէ Հ. Մ. Ը. Մ.-ական ծանօթ մարզիչ Պ. Լեւոն Աբգարեան, որուն ջանքերուն արդիւնքն էին Էշրէֆիէի եւ Ս. Նշանի մարզահանդէսներուն այնքան փայլուն յաջողութիւնները:

ՇԱՀՐՈՋ

Դրադարձումը չատերու հնարաւորութիւն պիտի տայ նկատելու որ հակասութիւն նկատուած կարգ մը մտածումներ աւելի շատ երեւութական հակասութիւն մը կը ներկայացնեն քան թէ իրական:

Լ. ՁՕՐՄԻՍԵԱՆ

Պ. Ս. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փարիզահայ գաղութը, հարուստ չարք մը գեղարուեստական աւելի կամ նուազ գնահատելի ուժերով, միշտ ազատ է մնացած երգիչներու դոյութեան տեսակէտէն:

Շահ-Մուրատեանի բեմը լքելէն ի վեր, առնական ձայնը — մարզուած մասնագիտօրէն եւ ընդունակ ներզգայնականօրէն հակակշռելու մեր կանացի ուժերը — գոյութիւն չունի:

Կան անուշ սիրողներ, որոնց կարելիութիւններ ունեցող համեստ անհատականութիւններ, որոնք չեն կրցած հասնիլ արուեստի այն սահմաններուն, ուր պիտի ուզէինք զիրենք տեսնել:

Այս պատճառով իսկ, Ժան Կուժոնի սրահի բեմին վրայ երգիչ Ս. Իսահակեանի յայտնութիւնը դրաւի եւ միխթարական բան մը ունէր, պակասի մը լրացումին գոհունակութիւնը բերելով բոլոր ունկնդիրներուն ե հայ արուեստի նախանձախնդիրներուն:

Ս. Իսահակեան օժտուած է պայծառ ծաւալուն եւ երանգաւոր ձայնով, մինչեւ պասի ցած նօթերը կենալու ընդունակութեամբ, ինչ որ իրեն միջոց տուաւ անցնել գիչեր երգելու «Զաւաթի» «Էլ փօ տ՚օտր»:

Իր երկարատեւ ներկայութիւնը ռուսական օփերայի խումբի մը մէջ արգիլած է զինքը ուսումնասիրելու հայ ժողովրդական երգին մասնայատկութիւնները եւ ոճը: Այդ իսկ պատճառով իր հայկական կտորները, Արտեմը, Նռա ցան, Կռունկ, Պէյեբցոյէր եւն. կատարեց կերպով չկրցան պատկերացնել հայ ոգին եւ այն չէշտը, որ յատուկ է միայն հայ ժողովրդական երգին, եւ որուն արժանր պէտք է փնտռել ոչ թէ միայն հայեցի կրթութեան մը մէջ, այլ մինչեւ հայ երկնքին տակ, հայ չինական միջավայրին տակ ապրած ըլլալու պայմանաւորումին մէջ:

Ձայնը իր հայրենիքը ունի՝ երբ մանաւանդ ծննդավայրին հողիով շաղախուած եւ շաղկապուած ներքնակութիւններ կ՚արտայայտէ:

Շահ-Մուրատեան մը, Թինօ Ռոսսի մը կամ Տէկին Գեւոնեան մը իրենց յաջողութիւնները կը պարտին իրենց հայրենիքներուն հրաշներէն ծծած ներարան անհատականութեան:

Ս. Իսահակեանի համար այս պաքագան թերութիւն մը չէ, այլ պակաս մը, տրուած ըլլալով անոր առաւելապէս եւրոպական զարգացումով երգիչի հանգամանքը:

Եւ արդարեւ իր անհատականութիւնը ան չեշտեց մանաւորապէս «Վոլկայի նաւաստիներու երգ» յայտնի կտորով, ուր պատկերացումը կատարեալ էր, եւ երանգները հարազատ, ինչպէս նաեւ Գիրէի եւ Կոմիջի «Թոռէատորի» եւ «Լօ ա՚Օրին մէ՛» ուր ըմբռնումը եւ արտայայտութիւնը կը յայտնաբերէր անտարակուսելի իրագործում մը եւրոպական ձայնակին եւ գեղարուեստական ուղղութեամբ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Տէր Աստուած, քեզ համար մասնաւոր բան մը ըրած չունինք որ. պատուած մը չոր հաց է. մարդ օտարին իսկ չի մերժեր, ո՞ւր մնաց քեզ պէս…

Այստեղ արդէն տիկ. Մարիամը դժուարացուցարմար բառը գտնել ու խօսքը վերջացուց ըսելով.

— Քեզ պէս անէց անէ հարազատի մը:

Եւ իսկապէս, Քաջալը այդ բնտանեկան ջերմ շրջանակին մէջ զարմանալիօրէն հարազատ կը զգար: Տարիներով Սիպերիական թիապարտի մը տառապանքն ու մենակութիւնը ապրած՝ շատ վաղուց մոռցեր էր մարդավարի կեանքի մը առաւելութիւնները, ընտանեկան մթնոլորտի մը ջերմացնող եւ առինքնող գրաւչութիւնը: Տանները սարսափելի տարիներու կիսավայրենի կեանքը քարացուցեր էր իր սիրտը: Անչափելի ատելութեամբ լեցուած էր կառավարութեան դէմ, իսկ այդ հնաւուր վայրերու պաշտօնեաները, անհոգի ու անսիրտ, մեռցուցեր էին իր մէջ, մարդոց հանդէպ ունեցած հաւատքը եւ վստահութիւնը: Ընդհանրապէս մարդ անհատի հանդէպ վերապահ զգացում մը ունէր, ու այդ պատճառով ալ հետզհետէ դարձած էր քիչ հաղորդական եւ ինքնամփոփ:

Սակայն, Արսէնեաններու ընդունելութիւնը այնքան անկեղծ եւ սրտաց էր, որ խարկանքը կուտար իր հայրենական տանը մէջ գտնուելուն: Արսէնեաններու ընտանիքի բոլոր անդամները քնքոյշ հոգածութեամբ պաշարած էին զինքը, ու այդ այնպիսի հակապատկեր մըն էր իր մինչեւ այդ ունեցած անհնարին զրկանքներով ապրած կեանքին, որ անգիտակցօրէն այլափոխուած՝ կը զար վաղուց կորած շատ լաւ բանի մը վերադարձումը իր հոգւոյն մէջ:

Զմեռուան ցանցամանիքէն վերջ զարնան ջերմ արեւով կամաց կամաց կը հալէր իր սրտին մէջ դիզուած սառոյցը: Երբեմն, երբ տիկին Մարիամը մեղմօրէն յանդիմանելով զինք մայրական հոգատարութեամբ կը ստիպէր որ ուտէ, Քաջալի աչքերը ներքին յուզումէն կը լեցուէին, եւ ան մղում կը զգար կռանալու եւ խանդաղատանքով համբուրելու տիկնոջ ձեռքը, որպէս թէ մայրը եղած լինէր:

Արսէնեաններու ընտանիքի նկատմամբ՝ Քաջալ ջերմ զգացում ունէր, բայց ինքն ալ չէր գիտեր, թէ ինչո՞ւ տան անդամներէն ամէնէն աւելի Եւգինէն գրաւեր էր իր սիրտը: Կարծես գիտուած լինէր անորմէ:

Հազիւ քսանըմէկ տարեկան երիտասարդ մըն էր Քաջալը, Մոսկուայի բժշկական համալսարանի ուսանող, երբ Ռուսաստանի հին եւ նոր մայրաքաղաքներու հայ ուսանողութեան մէջ ծայր առած ազգային յեղափոխական խմորումը գործնական շարժումի մը վերածուեցաւ, Կուկունեան անունով խանդավառ ուսանող մը այդ շարժման ղեկավարներէն մէկը դարձաւ: Կիսատ ձգելով ուսումը՝ ան միբաղարձաւ Կովկաս եւ այնտեղէն արշաւախումբի մը գլուխը անցաւ՝ օգնութեան հասնելու համար Տաճկահայ ժողովուրդին:

Քաջալը, հակառակ իր փխրուն ֆիզիքական կազմին, առաջիններէն մէկըն եղաւ այդ շարժման միացողներէն: Արշաւանքի ձախողանքէն յետոյ, Կարսի մէջ երկարատեւ սրտմաշուք բանտարկութեան ենթարկուեցաւ, վերջէն ալ տասնեակ տարիներու աքսորականի տաժանակիր աշխատանքը ապրեցաւ Սիպերիոյ հանքերուն մէջ: Շրջապատուած միմիայն բախտակից աքսորականներով՝ Քաջալը բացի պատանեկան վաղանցուկ սիրոյ մը թեթեւ հպումէն՝ մօտէն չճանչցաւ կինը, անոր գրաւչութիւնը, ջերմացնող սէրը:

Երբ Արսէնեաններու տանը ծանօթացաւ Եւգինէին, մանաւանդ երբ Վարդանի բացակայութեան պատճառով վերջինը սկսաւ կնոջ մը յատուկ քնքշութեամբ, խնամել հիւանդը, աղջկան ցուցաբերած հոգատարութիւնը, անվերապահ մտերմութիւնը անհասանելի հրճուանքով մը լեցուցին Քաջալի ծարաւի սիրտը, կարծես ինչ որ պարապ մնացած տեղ մը սրտի մէկ անկիւնը հետզհետէ կը լեցուէր երանութեամբ մը, որ նոր, անբացատրելի հոգեկան գինովութիւն մըն էր զարնան արեւի նման պայծառ ու թափանցող:

Սենեակի մենակութեան մէջ, կախարդուած երեխայի մը անհամբերութեամբ Քաջալ կը սպասէր Եւգինէի վերադարձին, երբ վերջինս երբեմն կը բացակայէր տնէն: Վերադարձին, երբ բաժակ մը կաթ ձեռքին՝ աղջիկը կը մօտենար իրեն՝ մեղմօրէն ըսելով՝ «խնդրեմ խմեցէք», Քաջալի աչքերը ակամայից ուրախութեամբ կը կայծկլտային, ու փոքր երեխայի մը նման հնազանդ՝ բաժակը կը վերցնէր: Իրեն համար ալ պարզ չէր, թէ այդ ամէնը ի՞նչպէս սկսաւ: Կը զգար սակայն, որ այդ հոգեկան հաճելի ջերմութիւնը հետզհետէ կը խորանայ իր մէջ, որ աղջկան ներկայութիւնը հրամայական պահանջ մը կը դառնայ այլ եւս իրեն համար:

Այդ հաճելի գիտակցութիւնը սակայն, ակամայ սարսափեցուց զինքը. Դառնութեամբ կը զգար, որ վերջապէս ինք, փախստական թիապարտ մըն էր տուն, իր ապագան՝ աւելի քան անորոշ եւ սարսափելի: Այդ գրութեան մէջ անհրաժեշտ պահանջ կը դառնար, որ ծածկէր իր զգացումներ, դիմակ մը անցընէր դէմքին: Պէտք էր իր ծնունդին մէջ խեղդել այդ գինովցնող զգացումը: Զէ՛, նոյն իսկ ինքնիրեն չէր ուզեր խոստովանիլ, թէ այդ՝ սրտին խորքը նոր ծըլած սէր մըն է:

Եւգինէի համար ալ Քաջալը այն երիտասարդն էր, որ իր հոգւոյն մէջ երգուած հէքեաթի ասպետին նման, շատ հեռուներէն եկած էր: Եկած էր ասպետը, ու կանգ առած իր սրտի դրան առջեւ: Նիզակը սեղմած առնական ձեռքին՝ ան կը զարնէր աղջկան ամուր փակուած սրտի երկաթապատ դուռը: Ու զարմանալի պատրաստակամութեամբ, Եւգինէն բացած էր լայնօրէն իր սրտի դրան փեղկերը: Իր սրտին ու երակներուն մէջ ալ կը զգար պայծառ արեւին հետ վազող նոր կրակի մը խենթեցնող ջերմութիւնը:

Եւ սակայն, թէեւ երբեմն երկուքին աչքերը անզգուշաբար գտնուած էին ակամայից իրենց փոթորկուող հոգիներու մէկ բոցէն պատկերացնելով, իրենց շրթները ամուր մը շղթայուած՝ կը լռէին:

(Շար.)

ՄԱԿԱՍ

թեան։

Իր յաջողութիւնը, ուրեմն, կատարեալ է նաեւ իր արտասանութեան կատարեալ յստակութիւնը՝ ինչ որ հազուագիւտ է, մանաւանդ մեր մէջ, ուր շատ քիչ կարեւորութիւն կու տանք արտասանութեան արուեստին։

Իր յաջողութիւնը, ուրեմն, կատարեալ եղաւ յայտագրին եւրոպական մասին մէջ, եւ Հայերէն լեզուով առաջին անգամ լսուած երկու ծանօթ օպերաներուն կտորները մասնաւորապէս գնահատուեցան կրկնելու պահանջով, որոնց պատասխանեց երգիչը՝ առաջին անգամ վրացերէն ժողովրդական երգով մը, իսկ երկրորդին՝ «Ցէյ ճամանով»։

Գեղարուեստական երեկոյթին իր գնահատելի մասնակցութիւնը բերած էր մեր տաղանդաւոր դաշնակահարուհին՝ Օր. Տ. Զաքարեան, այնքան սիրուած հայկական պարերգներով, որոնց մէջէն մանաւանդ շնորհով մը նուագուեցաւ Կորկանեանի «Կովկասեան Փանթեզին», հաճելի կազմուածութեամբ, ճոխ երանգաւորումով, եւ որուն նրբութիւնները մասնագիտօրէն գիտէ արժեցնել շնորհալի արուեստագիտուհին, որ անվերջ ծափերու տակ ստիպուեցաւ յայտագրէն դուրս՝ նուագել Տիգրանեանի Կովկասեան պարը։

Ցանկալի էր որ Գ. Ս. Խաչատրեանի նման արուեստագէտ մը արժանաւոր գնահատանքով մը պարտադրուէր մնալ մեր մէջ, գրաւելով տեղ մը, որ բաց է, եւ արժեւորելով հայ զգացումին ապագայ գեղարուեստական արտայայտութիւնները, իր կոչուած երգիչի անհերքելի տաղանդով։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԹՐԱՆՍԻԼՎԱՆԻԱՅԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

— . —

Ժամանակէ մը ի վեր Փրոֆ. Մաքլէր Եւրոպայի զանազան քաղաքներուն մէջ պահուած հայերէն ձեռագիրները ծանօթացնելու ետեւէ եղած է, հետաքրքրելու համար հայ բանասէրները։

Փրոֆէսէօրի վերջին աշխատութիւնն է «Թրանսիլվանիայի հայերէն ձեռագիրները», տպ. 1935ին, Կէօթների գով, ի Փարիզ։

Գործը կը բաղկանայ 88 էջերէ, եւ կը պարունակէ 4 քաղաքներու (Գերլա, Սէպէշէնի, Տամպովէնք եւ Ֆըրշիմօսաս) մէջ պահուած 76 հայերէն ձեռագիրներու նկարագրութիւնը։ Պատմական տեսակէտով՝ այս 76 ձեռագիրներու մէջ կարեւոր բաներ չկան, այլ Քերականութիւններ, Բառարաններ, Աստուածաբանութիւններ, Քարոզգիրքեր, եւ ասոնց նման անպէտ գիրքեր, բացի մէկ հատէն, որ է «Յովհաննու մեծի Հայոց կաթողիկոսի Պատմագրութիւնը», որ սակայն քանիցս տպուած է Երուսաղէմի եւ Մոսկուայի մէջ։

ՊԵՐՃ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Յօթը ամսուան կեանք ունեցող Սանուց Միութիւնը տուաւ իր անդրանիկ երեկոյթը, Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ, անցեալ շաբաթ երեկոյ։ Այս երեկոյթը անակնկալ մը եղաւ շատերու համար, իր ձգած տպաւորութեամբ։ Սկսելու ժամէն շատ առաջ կոկիկ բազմութիւն մը գրաւած էր իր տեղը։ Աւելին կ'ըլլար, եթէ քիչ մը հոգ տարուած ըլլար քարոզչութեան։

Շատ գովելի է սաներուն խանդը, ճոխ յայտագիրով ներկայանալ ժողովուրդին առաջին անգամ, բաւական քաջութիւն եւ աշխատութիւն կը պահանջէ։

Երեկոյթը բացուեցաւ «Բամ Փորոտանով», զոր նուագեցին տեղւոյս երիտասարդ ջութակահարներէն Գ. Գ. Անմահեան եւ Մ. Երամեան։ Այս քայլերգէն անմիջապէս վերջ բեմադրուեցաւ Տիկ. Եւ. Բիւզանդի մէկ անտիպ առակը մէկ արարով։ Գ. Գրիգոր Էմիրզեան որ պաշտօն ստանձնած էր հանդէսին յայտագիրին բովանդակութիւնը յաջորդաբար յայտարարելու հանդիսականներուն, կարդաց գրութիւն մը՝ Միութեան ունեցած գործունէութեան մասին, սատար հանդիսացող անձնաւորութեանց եւ տեղւոյս Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին անունը յիշատակելով։ Եւ կոչ ուղղեց հասարակութեան որ իր օժանդակութեամբ քաջալերելէ եւ զօրացնէ Միութիւնը, որպէսզի կարենայ ըլլալ հայկական ջերմիկ մթնոլորտ մը ստեղծել պատանեկութեան համար։

Թէ Տիկ. Բիւզանդ էլլէնի եւ թէ «ՍԷ՞ւ թէ ճերմակ» կատակերգութեան մէջ սան եւ սանուհիները, քիչ բացառութեամբ, կրցան իրենց դերերը բնական կատարել։ Եղան արտասանութիւններ եւ երգերէն զատ, սանուհիներու ցոյց տուած ճկունութիւնն ու վարժութիւնը հայկական պարերուն եւ Ֆրանսական պալէթին մէջ հիացում եւ խանդավառութիւն պատճառեցին ներկաներուն։

Կ'արժէ յիշել անունները անոնց որոնք կրցան, սանուց Միութեան այս երեկոյթին թէ Կ. Խաչին թէ իրենց համար ունենալիք կարեւորութեան գիտակից, բծախնդրութեամբ եւ համբերութեամբ հետեւիլ եղած թելադրութիւններուն եւ ցուցմունքներուն եւ արժանավայել կերպով ներկայանալ հասարակութեան։ Անոնք են Գ. Գ. Զօհրապ եւ Միրայր Մուրատեանները, Վ. Կակոեան, Ա. Ցակոբեան, Կ. Գայիչեան, Կ. Զոլաքեան, Սարգիս Գալայճեան, Նուպար Փափազեան, Յ. Մուսիկեան, Օր. Օր. Խանարհիկ, Այտընեան, Միսաքեան, Երճանիկ, Փերուզ, Ն. Մուրատեան, Տէր Վարդանեան, Մ. Մարգարեան, Ա. Շահինեան, Շամիրամ։

Ցայտագիրէն դուրս Միութեան դասախօսներէն Գ. Յ. Արքնեան բեմ բարձրանալով խօսքն ուղղեց սաներուն. «Դուք, ըսաւ, ընկերային կեանքի մէջ առաջին քայլը առիք այս երեկոյթի պատրաստութեամբ, թող ձեր նախաքայլի այս յաջողութիւնը քաջալերութիւն մը ըլլայ ձեզի, աւելի ընդլայնուած գործունէութեան մը [illegible] Իբրեւ սկզբնաւորութիւն արժանի է ամէն գովեստի»։ Եւ շնորհակալութիւն յայտնեց որ Սան. Միութիւնը վայելեց պատեհութիւն մը ընծայեց հասարակութեան։

Վերջապէս ամէն բան լաւ անցաւ, սակայն կը ցաւիմ ընելու դիտողութիւն մը եւ հարցում մը.

Ժողովուրդը խմալուր աղմուկով մը լեցուց սրահը նախ քան հանդէսին բացումը։ Երկրորդ, ինչո՞ւ տեղւոյս Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին վարչութիւնը հիւրի հանգամանք ունեցող անտարբերութեամբ չէզոք դիրք մը բռնած էր այս երեկոյթին մէջ։

Ներկայ մը

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Գործադուլ ամէն կողմ

— • —

ԼԻՈՆ, 17 Յունիս.— Լիոն ճարտարարուեստական ճիւղի զարգացումը կը պարտի իր հազարաւոր գործարաններուն, որոնք այսօր գրաւուած են աշխատաւորներուն կողմէ։ Շատ քիչ գործատէրեր ընդունելով գրուած պայմանները, վերակոչած են աշխատանքը, սակայն այդ չի նշանակեր որ կացութիւնը բարւոքուած կամ բարւոքուելու վրայ է, ընդհակառակն 20 կամ 50 հոգի աշխատցնող գործարաններն իսկ կը հետեւին նոյն շարժումին,— գործադուլ, եւ անմիջապէս աշխատանոցի գրաւում։ Պատահաբար գործատէրը կամ անօրէնը գործադուլ յայտարարուած ժամանակ եթէ գործարանին մէջ կը գտնուէին, շատ մը տեղերու մէջ իրենց արգիլուած է դուրս ելլել, ուստի գործաւորին հետ գործարանները գիշերելով՝ ստիպուած են սպասել բանակցութեանց ելքին։

Մետաքսեղէնի եւ հիւսուածեղէնի բոլոր գործարանները գրաւուած են։ Սէնտիքաները գիշեր ցերեկ ժողով կ'ընեն, բանակցութիւն կը կատարեն, սակայն դեռ ոչ մէկ կարգադրութիւն։ Երկաթեղէնի գործարանները գրուած պայմանները ընդունելու աւելի տրամադրութիւն ունին։ Կան գործարաններ, որոնք գործաւորներուն կողմէ գրաւուելէ առաջ գործատիրոջ կողմէ դուռները փակուած են։ Գործադուլի համար պատրաստուող գործաւորը ինքզինքը այնպէս գտած է կատարուած իրողութեան մը առջեւ։

Գործադուլը սկսաւ ծաւալիլ նաեւ փոխադրական ընկերութիւններու մէջ։ Ռոնի վրայ աշխատող շոգենաւային գործաւորները եւս գործադուլ յայտարարեցին։ Նմանապէս բոլոր մեծ հաստատութիւններու փոխադրական կառքերը կանգ են առած։ Լիոն, Ս. Էթիէն գծին վրայ աշխատող կառքերը կանգ առած են։ Իսկ այսօր շատ մը մեծ վաճառատուներ գոցեցին իրենց դուռները սպասելով օրէնքի կարգադրութիւններուն։ Օրէ օր կը սպասուի շարժումի ծաւալման։ Ճաշարաններու, սրճարաններու եւ շատ մը առեւտրական հաստատութիւններու գործաւորները իրենց սէնտիքայի հրամանին կը սպասեն գործադուլ յայտարարելու համար։ Համաճարակ, որովհետեւ երբեմն առանց գործատիրոջ հետ համաձայնութիւն փորձելու, մէկէն գործարանը գրաւած են։

Մ. Տէր Պետրոսեան

X

Փարիզ, 19րդ Թաղամասի կօշիկի գործարանին մէջ կ'աշխատին 80 գործաւոր, որոնց 3 Հայեր, 2 Իտալացի եւ մէկ Գերմանացի։

Ամսոյս 8ին երկուշաբթի առաւօտ ժամը 10ին գործը դադրեցուցինք եւ անմիջապէս սէնտիքային լուր ղրկեցինք։ Երկու հոգի եկան եւ խրախուսելով մեզ, ըսին.— Գործարանը պէտք չէ ձգէք, դուք էք առ այժմ գործարանին տէրը. գինի խմել արգիլեցէք, զէնք մի կրէք վրանիդ, եւն.։

Այդ միջոցին ազգայնական աղայ մը ձայն ուղեց եւ ըսաւ.— Մեր պայքարին մէջ պէտք չէ քաղաքականութիւն մտցնել, մեր պահանջը գործաւորի ապրուստի խնդիր է։

Սէնտիքայի երկու պատգամաւորները պատասխանեցին.— Քաղաքականութիւն չկայ այս շարժումին մէջ, միայն ու միայն բանուորի իրաւունքի պաշտպանութեան խնդիր է։ Պէտք է ներկայացուցիչներ ընտրէք թէ մեզի հետ եւ թէ գործարանատիրոջ հետ բանակցելու համար։ Երկրորդ կարգապահութեան յանձնախումբ մը, որ պէտք է հսկէ համերաշխութեան, առողջապահութեան եւ սէնտիքաներէն ուտեստ առնելու գործին։ Երրորդ, եթէ դուք սէնտիքայի չէք անդամագրուած, պէտք է անմիջապէս անդամագրուիք եւ ստանաք ձեր քարթերը։

Անոնց մեկնելէն վերջ անցանք գործի։ Մենք երեք Հայերս կամայ թէ ակամայ միացանք շարժումին,— կամայ կ'ըսեմ, որովհետեւ ապրուստի խնդիր է, իսկ ակամայ կ'ըսեմ, որովհետեւ գլխու վերեւ մուրճ-մանգաղ է։ Ընկ. «Յառաջ», հոգ չէ, այս ալ կ'անցնի։ Մազերս ճերմակ են, այդպիսի դէպքեր գլխուս վրայէն շատ անցած են, եւ ես դեռ ողջ եմ։ Այո, այս ալ կ'անցնի։

Ամէն կարգադրութիւն ընելէ վերջ անցանք ուրախութեան, գիշեր ցերեկ երգել, պարել, գինով, մինչեւ երկ[illegible]։ Երեքշաբթի առտու համայնավար գործաւորները որ փոքրամասնութիւն կը ներկայացնէին, մուրճ-մանգաղ բերին եւ կախեցին։ Քիչ մնաց որ անհամաձայնութիւն առաջ [illegible]։ Ազգայնականները առարկեցին թէ քաղաքական խնդիրներ կը յարուցանեն, սակայն համաձայնեցան եւ ալ աւելի ամրացուցին իրենց միութեան կապը։ Այո, երանի թէ մեր Հայերն այդպէս շաղկապուէին իրարու հետ եւ պաշտպանէին իրենց դատը։

Ժամը 9ին սէնտիքայի կողմէ լիազոր մը եկաւ, մինչեւ պայքարին վերջը իբրեւ մնայուն պատգամաւոր։ Բաւական մը խօսելէն վերջ, գնաց գործատիրոջ հետ խօսելու եւ մեզի սա պատասխանը բերաւ թէ գործատէրը յաւելումի ցուցակ մը պիտի պատրաստէ եւ պիտի յանձնէ մեզի։ Եթէ մերժենք մենք ալ մեր փոխ-առաջարկները պիտի ներկայացնենք։ Ցերեկէն վերջ ժամը 2ին գործատէրը վերադարձաւ եւ սկսաւ գործաւորները ներս կանչել, որոնց կարգին ես ալ կանչուեցայ, ինծի ըսաւ թէ 50 սանթիմ յաւելում կուտայ, տարին 15 օր կառավարական որոշումով, վճարովի արձակուրդ, եւ 48 ժամու վճարումով 40 ժամ աշխատանք։ Իմ կողմէ ոչ մէկ պատասխան, դուրս ելայ։ Ամէնուն ալ, գործի եւ գործաւորի համեմատ, յաւելում ըրաւ։ Սակայն բոլորս կողմէ մերժուած եղաւ։ Ըստ մեր պահանջին ցուցակ պատրաստեցինք եւ ներկայացուցինք գործատիրոջ։ Սկսանք նորէն սովորական խաղերը խնդումը, մինչեւ չորեքշաբթի առաւօտ։ Այդ օրը մինչեւ երեկոյ ուրախութիւնը կրկնուեցաւ։ Ժամը 8ին, յանկարծ թմրութիւն մը տիրեց։ Սկսաւ փսփսուքը։ Հասկցուեցաւ որ գործատէրը ըսեր է որ եթէ վաղը առաւօտ գործի չսկսինք, մինչեւ կէսօր գործարանը կը գոցեմ կամ կը ծախեմ։ Ահա այսպէս են, Ֆրանսացի գործաւորը յեղյեղուկ է, վրան շատ յոյս դնելու չէ։

Որքան յեղափոխական երեւին, նոյն պարագային զաւալիք կ'ըլլան։ Շատ նեղուեցայ. ի՞նչ ընեմ Ֆրանսերէն խօսիլ չեմ գիտեր, ստիպուած եմ հետս աշխատող հայ ազգին ըսել, անոր [illegible] ես խօսիմ դուն թարգմանէ Ֆրանսերէն։ Ահա այսպէս խօսեցայ.—

Ընկերներ, գործատէրը ոչ կրնայ գործարան ծախել եւ ոչ ալ գոցել, որովհետեւ գործարանը մենք գրաւած ենք եւ գործարանը մեզի կը պատկանի, պարզապէս կ'ուզէ մեզ վախցնել։ Դուք այս գիշեր սէնտիքայի պատգամաւորին կ'երթաք եւ եղելութիւնը կը հասկցնէք։ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9ին եկաւ մեր սէնտիքայի պատգամաւորը եւ սկսաւ բանակցութեան, որ անյաջող անցաւ։ Ամէն օր սէնտիքայի կողմէ կանոնաւոր պարէն կը առնանք եւ մեր հետ աշխատող կիները կը պատրաստեն, երբեմն ալ դերասաններ կը ղրկուին, պարեր, երգ, արտասանութիւն պակաս չէ։ Այսպէս դեռ պատնէշին վրայ ենք։

Տ. Տէրոյեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՀԵԼԼԷՆՆԵՐԸ

— . —

Աթէնքի մէջ կազմակերպուած Մայիս 28ի գեղեցիկ հանդէսին առթիւ, որուն նկարագրութիւնը տուած էր մեր թղթակիցը, Փրօիա յունական թերթը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

— «Անցեալ կիրակի «Օլիմպիա» թատրոնի սրահին մէջ տօնուեցաւ Հայոց ազգային անկախութեան 18րդ տարեդարձը։ Հելլէն եւ հայ հանդիսականները խանդավառութեամբ ծափահարեցին յայտագիրը գործադրողները, ուրախանալով եղբայրական այս հաւաքոյթին համար։ Մենք ալ ներկայ ըլլալով վերյիշեցինք այն հինաւուրց կապերը, որոնց մասին այնքան գեղեցիկ կերպով խօսուած էին նմանօրինակ հաւաքոյթի մը առթիւ, որ տեղի ունեցած էր 1919ին Փարիզի մէջ, ժամանակակից հայ բանաստեղծը՝ Զօպանեանը, եւ մեր հմուտ հնագէտը՝ Սվօրօնօսը։

Հելլէն հին պատմագիրները կը վկայեն թէ հայ ազգին ցեղային գլխաւոր տարրը Թրակիայէն ճամբայ ելած է Քրիստոսէ 10 կամ 12 դար առաջ, հաստատուելով նախ Փռիւգիա, ուրկէ եւ ուղղուած է դէպի Արարատեան Բարձրաւանդակը։ Ուրիշ պատմագիրներ կ'աւանդեն թէ Հայերը սերած են այն նախապատմական Արգոնաւորդներէն, որոնք Հայաստան գաղթած էին, ճամբայ ելլելով Թեսալիոյ Արմէնիոն քաղաքէն, որ կը գտնուէր Վիվիիս լճին եւ Փինոս Քէֆալէ լերան միջեւ, Լարիսայի մօտ։ Պոնտոսեան նահանգներուն մէջէն անցնելով, անոնք ուղղուեցան դէպի Էրզ-էր-րում (Հռոմայեցւոց ամբոց) ու Վան, ուր եւ ձուլուելով ուրարտեան հին բնիկ ցեղի հետ, կազմեցին հայ ցեղը։

Այս մերձաւոր ազգակցութիւնը յունական ցեղին հետ, կը հաստատէ նաեւ Հայերէն լեզուն, որ համաձայն մասնագէտներու կարծիքին, կը պատկանի հնդեւրոպական լեզուախմբին արեւմտեան ճիւղին։ Եւրոպայէն եկած այս տարրը, հաստատուելով Արարատի շուրջը, միւս ցեղերուն հետ կազմեց խառնուրդ մը, որուն մէջ սերտօրէն միացած է ասիական դիւրազգացութիւնը արեւմտեան գաղափարապաշտութեան հետ, եւ ուր կը տիրապետէ հելլէն միտքը։ Պատմագիրներու այս կարծիքը կը վկայէ այս ցեղին հանդէպ իրենց ունեցած համակրանքին մասին, քանի որ ոչ ոք կ'ուզէ ազգական ըլլալ մէկու մը հետ, որուն վրայ համարում չունի։ Այս պատմագիրները ճանչցած են հայ ազգը Աղեքսանդրի օրով, որուն ժամանակակից էին իրենք։ Այն ժամանակ Հայոց տէրութիւնը հզօր էր եւ շատ յառաջացած քաղաքակրթութեան մէջ, ինչպէս նաեւ խաղաղասէր։ Ժողովուրդը հելլէն ողբերգակներու բնագրէն հատուածներ կ'երգէր, անոր թագաւորներն ալ յունարէն լեզուով ողբերգութիւններ, ճառեր եւ պատմական տեսութիւններ կը գրէին, որոնցմէ շատերը գոյութիւն ունէին Պլուտարքոսի ժամանակ։ Հայոց տէրութիւնը անջատուեցաւ Սելեւկեան կայսրութենէն, բայց շարունակեց սիրել հելլէն դպրութիւնը։ Մեծն Տիգրանը նշանաւոր հելլենասէր մը եղած է։ Անոր գեղեցկագոյն շինութիւնը՝ Տիգրանակերտը հելլենական յղացումի ու գործադրութեան գոհար մըն էր։ Թէ տաճարներուն եւ թէ պալատին մէջ, հելլենական Պանթէոնի հրաշակերտ արձանները հայ թագաւորներու եւ Աստուածներու արձաններուն մօտ զետեղուած էին։ Ընդարձակ թատրոն մը Աթէնքէն եկող դերասանախումբերու այցելութիւնը կ'ընդունէր, որոնք յունարէն լեզուով կը բեմադրէին մեր ողբերգակներուն երկերը։ Տիգրանի որդին Արտաւազդը, յունարէն լեզուով ողբերգութիւններ ու բանաստեղծութիւններ կը յօրինէր։ Ե. դարու հայերէն այրուբենի հնարիչները, ինչպէս նաեւ յունարէնէն Ս. Գիրքը թարգմանողները՝ Սահակ եւ Մեսրոպ, նշանաւոր հելլենագէտներ էին։

Մովսէս Խորենացին Հայոց Հերոդոտոսը, որ Աղեքսանդրիոյ մէջ առած էր իր ուսումը, իր «Պատմութիւն Հայոց» գրքին մէջ յաճախ իր հիացումը կը յայտնէ հելլէն դիցաբանութեան մասին, հակառակ անոր որ վանական մըն էր, ինչպէս նաեւ իր սքանչանքը Հոմերոսի համար։ Անիկա խօսելով Հայոց Թագաւոր Զարմայրի մասին, որ սպաննուած էր հերոսական պատերազմի մը ընթացքին, որուն մասնակցած էր իբրեւ Պրիամոսի զինակից, հետեւեալը կ'ըսէ — «Ի՞նչ մեղք որ անիկա (Զարմայրը) Աքիլլէսի ձեռքով չսպաննուեցաւ»։

Ժ. դարուն, Գրիգոր Մագիստրոս, որուն Պղատոնի հայերէն թարգմանութեան հատուածները հասած են մինչեւ մեզի, իր մէկ նամակին մէջ կը գրէ թէ կ'ուզէր ապրիլ թարգմանելու համար բոլոր Հելլէններուն չը թարգմանուած գործերը միջնադարին, եւ աւելի ուշ Թաթարներու տիրապետութեան ժամանակ հելլէն դպրութիւնը մշակուեցաւ հայկական վանքերու մէջ։ Ծանօթ է թէ օրթոտոքս եկեղեցւոյ հայրերուն բազմաթիւ գործերը, որոնք կորսուած կը նկատուէին, գտնուեցան հայերէն թարգմանութիւններուն մէջ։ Լեհացի Աղրոյոկովսկին կ'ըսէ որ եթէ Հայոց բանաստեղծութիւնը ազգային ուրոյն դիմագիծ մը կը ներկայացնէ, անոնց արուեստը եւ մասնաւորապէս ճարտարապետութիւնը ազդելէ յետոյ բիւզանդական ճարտարապետութեան վրայ, շատ բաներ փոխ առած է բիւզանդական գեղագիտութենէն»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) ԹԻՒ (7)

ԱՆՁՐԵՒ

— • —

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Պ. Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՈՀԸՄ

«Այդպէս իմացած եմ», ըսաւ տօքթորը։

Աղջիկը բան մը կուլ տուաւ։

«Կարծեմ թէ այժմ շատ յարմար չէ ինծի համար Սան Ֆրանչիսքօ երթալ։ Երէկ կէսօրին դացի Կառավարիչը տեսնելու, բայց չկրցայ մօտն երթալ։ Անոր քարտուղարը, որ յայտնեց թէ ես պարտաւոր եմ նաւն առնելու, [illegible] կը վերջանար ամէն բան։ [illegible] ես կ'ուզէի տեսնել Կառավարիչը, ուստի սպասեցի իր տան դրան [illegible] կողմը, ու երբ դուրս ելաւ՝ խօսեցայ իրեն։ Չէր ուզեր խօսիլ ինծի հետ, բայց չձգեցի որ իր վրայէն [illegible], ու վերջապէս խոստովանեցաւ թէ ինք առարկութիւն մը չունի [illegible] իմ այստեղ մնալուն՝ մինչեւ Սիտնի մեկնող յաջորդ նաւուն ժամանումը, եթէ վերապատուելի Տէյվիտսըն չհակառակէր»։

Աղջիկը կանգ առաւ եւ անձկանօք նայեցաւ Տօքթ. Մէքֆէյլի։

«Ճիշդ որ չեմ գիտեր թէ ինչ կրնամ ընել», ըսաւ Մէքֆէյլ։

«Այնպէս կարծեցի թէ ձեզ համար նեղութիւն մը պիտի չըլլար այս բանը խնդրել Տէյվիտսընէն։ Ցանուն Աստուծոյ կ'երդնում որ ոեւէ բան պիտի չսկսիմ այստեղ մինչեւ Սիտնի մեկնող յաջորդ նաւուն ժամանումը, եթէ ան միայն թոյլ տայ որ մնամ։ Եթէ կ'ուզէ, նոյնիսկ այս տունէն դուրս չեմ ելլեր։ Տասնհինգ օրէն աւելի ժամանակ չեմ ուզեր»։

«Կը հարցնեմ իրեն»։

«Թոյլ պիտի չտայ», ըսաւ Հորն։ «Ան քեզ առէկ պիտի հեռացնէ երեքշաբթի, ուստի լաւ է որ պատրաստուիս»։

«Ըսէ իրեն թէ Սիտնիի մէջ գործ կրնամ գտնել, ըսել կ'ուզեմ մաքուր գործ։ Շատ բան չէ ուզածս»։

«Պիտի ընեմ ինչ որ կրնամ»։

«Ու եկուր ու յայտնէ ինծ անմիջապէս, հա՞։ Բան մը չեմ կրնար ընել՝ մինչեւ որ իմանամ այոն կամ ոչը այդ մասին»։

Շատ հաճելի գործ մը չէր այս, տօքթորին համար ու թերեւս յատկանշաբար, անոր մօտեցաւ անուղղակի։ Պատմեց իր կնոջ ինչ որ Օր. Թամսըն ըսած էր իրեն եւ խնդրեց անկէ որ այդ մասին խօսէր Տիկ. Տէյվիտսընի։ Միսիոնարին վերաբերումը կամայական կը թուէր, եւ որ եւ է վնաս տեղի չէր ունենար՝ եթէ թոյլատրուէր որ աղջիկը երկու շաբաթ եւս մնար Փակօ-Փակօ։ Սակայն, ան նախատեսած չէր իր դիւանագիտութեան արդիւնքը։ Միսիոնարը իրեն եկաւ ուղղակի կերպով։

«Տիկ. Տէյվիտսըն յայտնեց ինծի թէ Օր. Թամսըն խօսած է ձեզի հետ»։

Այս ուղղակի յարձակումին առջեւ Տօքթ. Մէքֆէյլ երկչոտ մարդու մը վրէժխնդրութիւնն ունեցաւ՝ իր անձին հրապարակ քաշուելու պատճառով։ Զգաց որ իր բարկութիւնը կ'ելլէր եւ կարմրեցաւ։

«Չեմ գիտեր թէ ինչ տարբերութիւն կ'ընէ որ Սիտնի երթայ՝ փոխանակ Սան Ֆրանչիսքոյի, եւ անգթութիւն է հալածել զայն, քանի որ կը խոստանայ լաւ վարք մը ունենալ որքան ատեն որ կը մնայ այստեղ»։

Միսիոնարը դիտեց զայն իր դաժան աչքերով։

«Ինչո՞ւ չուզեր վերադառնալ Սան Ֆրանչիսքօ»։

«Այդ մասին չհարցուցի իրեն», պատասխանեց տօքթորը քիչ մը բիրտ կերպով։ «Եւ կը կարծեմ թէ լաւ է որ մարդ միայն իր գործին նայի»։

Թերեւս, շատ խոհեմ պատասխան մը չէր այդ։

«Կառավարիչը հրամայած է որ ան աքսորուի առաջին նաւով, իսկ, որ ճամբայ կ'ելլէ այս կղզիէն։ Ան միայն իր պարտականութիւնը կատարած է եւ ես պիտի չմիջամտեմ։ Անոր ներկայութիւնը վտանգ մըն է այստեղ»։

«Կը կարծեմ թէ դուք խիստ անգութ եւ բռնապետական էք»։

Երկու կիները բացայայտ սոսկումով մը նայեցան տօքթորին, սակայն անոնք վախնալու պատճառ մը չունէին, որովհետեւ միսիոնարը մեղմօրէն ժպտեցաւ։

«Սարսափելի կը ցաւիմ որ այդպէս կը մտածէք իմ մասին, տօքթ. Մէքֆէյլ։ Հաւատա, որ սիրտս կ'արիւնի այդ դժբախտ կնոջ համար։ Բայց, ես կը ջանամ միայն իմ պարտականութիւնս կատարել»։

Տօքթորը չպատասխանեց, այլ մըռայլ կերպով դուրս նայեցաւ պատուհանէն։ Առաջին անգամ ըլլալով չէր անձրեւեր։ Եւ ծոցին միւս կողմը կը տեսնուէր տեղացիներու գիւղ մը, որուն հիւղերը բոյն դրած էին ծառերուն մէջ։

«Օգտուելով անձրեւին այս դադարէն՝ կը կարծեմ թէ ես պէտք է որ դուրս երթամ», ըսաւ ան։

«Կը խնդրեմ որ ոեւէ ոխ չպահես ինծ հանդէպ, այն պատճառով որ չեմ կրնար համակերպիլ ձեր փափաքին», ըսաւ Տէյվիտսըն՝ մելամաղձիկ ժպիտով մը։ «Մեծապէս կը յարգեմ ձեզ, տօքթոր, եւ ես պիտի ցաւիմ եթէ դէշ մտածէք իմ մասին»։

«Տարակոյս չունիմ թէ դուք այնպիսի լաւ կարծիք մը ունիք ձեր մասին, որ համբերատար կերպով պիտի հանդուրժէք իմ կարծիքս», պատասխանեց տօքթորը։

«Յաղթեցիր ինծ այդ կէտին մէջ», խնդաց Տէյվիտսըն։

Երբ տօքթոր Մէքֆէյլ — որ ինքն իր դէմ նեղացած էր, որովհետեւ անհարկաւոր կերպով անքաղաքավար գտնուած էր — վար իջաւ, Օր. Թամսըն, իր դուռը բաց ձգած, կը սպասէր իրեն։

«Խօսեցա՞ր», հարցուց ան։

«Այո, կը ցաւիմ, չուզեր բան մը ընել», պատասխանեց տօքթորը, առանց նայելու աղջկան իր անհանգստութեան պատճառով։

Սակայն, մէկէն, արագ ակնարկ մը նետեց աղջկան, որովհետեւ հեծկլտուք մը լսեց անկէ, ու նկատեց որ անոր դէմքը ճերմակ-ճերմակ կտրած էր վախէն։ Այդ բանը անզօրութեան ցնցում մը պատճառեց, եւ մէկէն ի մէկ մտածում մը ունեցաւ։

«Բայց, մի յուսահատիր։ Խայտառակ է քեզ հանդէպ ցոյց տրուած այս վերաբերումը։ Ես ինքս պիտի տեսնեմ Կառավարիչը»։

«Հիմա՞»։

Տօքթորը գլխով հաստատեց։ Աղջկան դէմքը պայծառացաւ։

«Որքա՜ն բարի էք դուք։ Վստահ եմ թէ ան թոյլ պիտի տայ որ մնամ՝ եթէ դուք բարեխօսէք ինծ համար։ Ոեւէ բան պիտի չընեմ՝ որ ընելու չեմ, որքան ատեն որ այստեղ կը մնամ»։

(Շար.)

փաթացող պետութիւնները եւս ի վիճակի ըլլան կարճ ժամանակի մը մէջ պարտութեան մատնելու համար խաղաղութիւնը բռնաբարող պետութիւնը :

Պէտք է որ Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրութեան տակ դրուած ուժերը իրեն ուժ, որ եւ է ժամանակ, իրական գերազանցութեան մը ապահովութիւնը։ Անհրաժեշտ է նոյնպէս վարել հանրային կարծիքը, որպէսզի բոլոր ժողովուրդները նպաստեն հաւաքական ապահովութեան պաշտպան պետութեանց։ Ես ըսած եմ թէ պատասխանատուութիւն պիտի չստանձնեմ պատժական միջոցներու քաղաքականութիւն մը հետապնդելու մէջ՝ այնքան ատեն որ երկիրը ինծի լիազօրութիւն չի տար մեր ապառազինութիւնը զարգացնելու։ Լոյդ Ճորճ ատոր համար մեզ վատասիրտ կ'անուանէ, մինչ ես խոհեմութիւն կը համարիմ այդպիսի ընթացք մը։ Կարելի է միշտ քննադատել նաեւ Գերմանիոյ վարչաձեւը, բայց այդ վարչաձեւը ծնունդ առաւ համաշխարհային պատերազմի վախէն։ Մեզի համար էականը այդ չէ, այլ այն որ Հիթլէր խաղաղութեան հաւատարիմ ըլլայ։

Գերմանոյ գործադուլը ծանր ժամանակմը ունեցաւ

Գերմանիոյ մէջ բանուորները եւ ոստիկանական զօրքը քանիցս բախում ունեցան։ Բազմաթիւ հանքագործներ վիրաւորուեցան։ Ոստիկանական զօրքը անբաւական գալով, նոր ուժեր ղրկուեցան։ Բանուորները պատնէշ կանգնած էին, սակայն զինուորները յաջողեցան գրաւել պատնէշները եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեցին։ Լիէժէն Սէն Թրոն հասաւ բանուորներու խումբ մը, կիներ եւ պատանիներ, մօտ 300 հոգի։ Բանուորները ստիպեցին որ տեղւոյն գործարանները փակեն իրենց դուռները։

Ամբողջ երկրին մէջ բանուորներուն թիւն է ներկայիս 400.000։

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՔԸ ՄԿՍԱՒ — Հինգշաբթիէն ասդին տաքը չափազանց սաստկացաւ։ Փարիզ երկու օր է, երէկուան դէմ ամպրոպային մթնոլորտ մը կը տիրանայ, յետոյ քիչ մը անձրեւ կը տեղայ, բայց օդը կը մնայ միշտ խեղդիչ։ Գաւառէն կը հաղորդեն թէ ամպրոպէ մը վերջ տեղ տեղ կայծակ ինկած է։ Ուազի մէջ կայծակին պատճառաւ հրդեհ ծագեցաւ։

ԳԻՆԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄԻՆ ԴԷՄ — Դահլիճը իր վերջին նիստին մէջ զբաղեցաւ ապրուստի գիներու յաւելման հարցով եւ կարգ մը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ։

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ՄԱՆՐ ԱՐԿԱԾ — Առջի օր, Իվրիի կամուրջին վրայ իրարու բախեցան երկու բեռնատար ինքնաշարժներ, որոնց մէկը ինկաւ գետին մէջ։ Ինքնաշարժին մէջ կային 4 գործաւորներ։ Միայն մէկը յաջողեցաւ ազատիլ, միւսները խեղդուեցան

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

1500ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին եւ Հ. Յ. Դ. Հրայր խումբի եւ մասնակցութեամբ Հայ Արիներու :

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2 30ին

Կը նախագահէ՝ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կը խօսին՝ Ա. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ եւ Խ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ (Հայ Արիներու կողմէ)

Կ'երգեն՝ Տիկին Ս. Խաչատուրեան, Պ. Մ. Խուլոյեան, կ'արտասանեն Գ. Գ. Ա. Աճէմեան, Հ. Դաւիթեան, Յ. Երկանեան եւն.։

Խմբերգ եւ զանազան խաղեր դպրոցի փոքրիկներուն կողմէ :

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 Փրանք։

Կառ. տիւ. Նօրէն չոգեկառք՝ 1.43 եւ 1.51ին։

Օդափոխութեան կայան

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ իր յառաջիկայ ամառնային կայանի (Colonie des Vacances) համար պիտի ընդունի սահմանափակ թիւով վճարովի երախաներ եւս, դիւրութիւն տալու նպատակով հաւանաս ընտանիքներու։ Փափաքող ծնողները պէտք է դիմեն զաւոր ՏԻԿ. ՄԻՍԱՔԵԱՆի, 6 rue d'Alsace. Asnières (Seine). մինչեւ յառաջիկայ Յունիս 30։ Տղաքը պէտք է ըլլան առողջ, հաստատուած բժշկ. վկայագրով, 8—12 տարեկան երկսեռ։ Գինը 250 Փր. մէկ ամսուան համար, ճանապարհածախքը ծնողքին վրայ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄՕՏ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐՈՎ

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿ» (Նուագող վշտից ծայրենեաց)։ Առաջին հատոր (կենսագրութիւն)։ Կազմեց՝ ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ։ Ստուար հատոր մը, 656 մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ։ Կը պարունակէ ոչ միայն Խրիմեան Հայրիկի կենսագրութիւնը, այլեւ պատմական եւ աշխարհագրական տեղեկութիւններ Վասպուրականի եւ ժամանակակից դէպքերու մասին։

Գին՝ 50 ՖՐԱՆՔ Թղթակազմ եւ առանց հաշուելու թղթատարի ծախքը։

ՑՈՒՇԱՏԻՏԸ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին իր դպրոցի սրահին մէջ, 6 Պուլվար Ռոտէն։ Կարեւոր օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

Յառաջիկայ կիրակի, 21 Յունիս, Հայոց Եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ Ազգային մեծ բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի. կատակատար Կ. Եզեանցի եւ բոլոր Սանասարեան ուսուցիչներու եւ սաներու։ Սանասարեան Սան՝ ուց Միութիւնը կը խնդրէ բոլոր սաներէն եւ անոնցմէ, որոնք կը յարգեն ազգ. այս դէմքերու յիշատակը, ներկայ ըլլալ նոյն ժամուն։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, դպրոցին սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ վարչութեան ընտրութիւն։ Անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը հրաւիրուին համակիրներ եւս։

ՓԱՐԻԶԻ Մարզասէրներու Հայրենակցական Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամներն ու անդամուհիները 28 Յունիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 40 rue de Belville։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն. Ներկաներու թիւը բաւական պիտի համարուի։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ... ծանօթ հասցէատեղին։

ՖՕՆ ՏԸ ԺԸՆԷՎԻ Կոմիտէ ... ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 21 Յունիս ... կէս ... ժամը ... ակումբի ... գրադարանի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները ... կը խնդրուի ԹԷՆ փիխոյի եւ Լավիլէ... ընկերներէն ներկայ ըլլալ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Պօմօնի Զաւարեան ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի

21 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, Վարդանեան սրահին մէջ.

10 Bld des Marguerites

Կը նախագահէ ընկ. **ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ**

Կը խօսի ընկ. **Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ. ՆՈՒԱԳ. ԵՐԳ. ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ եւլն.

Շարժանկարով կը ցուցադրուին 1914էն մինչեւ 1921 թուի Հայ Ազատագրութեան յայտնի դէմքերը ու գլխաւոր դէպքերը։

Ծախքերու մասնակցութիւն 2 Փրանք.

ՍԷՆԹ ԱՆՏՐԷԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ընկ. Կարօ եւ Վռամեան քոյր ենթակոմիտէներու. մասնակցութեամբ Աւօ խումբի եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ ԿՈՄԻՏԷԻ

21 Յունիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Սէնթ Անտրէ Պէլվէտէրի օդասուն պարտէզին մէջ։

Կը նախագահէ ընկ. **Ե. ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆ**

Կը խօսի ընկ. **Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

ԾԱՆՕԹ.— Փափաքողները կրնան կիրակի առաւօտուն երթալ։ Փաղաքին եկողները կրնան առնել Բուս Պէլվէտէրէն 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Թէրմինիւս։

ՌՈՒՄԱՆԻ ՄԷՋ

21 Յունիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին.

Ընկերվարաեաններու սրահը։

Կը խօսի ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՀԱՆԴԷՍ—ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Դրօշակ Միութեան սրահի բացման առթիւ, տեղի կ'ունենայ 20 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Միութեան սրահը

5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ։

Կը նախագահէ ընկ. **Պ. ՀԻՍԷԵԱՆ**

Կը խօսի ընկ. **Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը Պատ. Միութեան դպրոցի աշակերտներուն կողմէ։ Կենդանի պատկերներ։ Շարժանկարով պիտի ցուցադրուի Հայկ. Ազատամարտը եւ զաւեշտ մը։

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Երգեր եւ արտասանութիւններ։ Մուտքը ազատ է։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի կողմէ Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին առթիւ

21, Յունիս կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվար Ռոտէն Փանիկեանի օրճարանը

Կը խօսի ընկ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Մուտք 5 Փր.։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Վանի ինքնապաշտպանութեան քառասնամեակի եւ Վասպուրականի հերոսամարտի 21րդ տարեդարձի առթիւ.

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԷՍԻՆԻ ՎԱՍՊ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

21 Յունիս. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին. Հ. Յ. Դ. ցան մէջ։

Կը խօսի՝ Փնդապետ ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք մէկ Փրանք։

Դաշտահանդէս եւ Նուագահանդէս

Ռոպէնսոնի պարտէզին մէջ, **MAISON FIQUET**

Փարիզի Հարաւային շրջանի «Յառաջդիմասէրաց» Միութեան կողմէ, ի նպաստ վարժարանին

Յունիս 21ին, առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ գիշերուան ժամը 10

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կը ներկայացուի Ն. Թոսեանի եւ Մ. Կիւրճեանի ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

ղեկավարութեամբ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Թոմպոլա եւ ուրախ ժամանց

Անձրեւի պարագային ապահով մեծ սրահ։

Մուտք 3 Փրանք.

Ճոխ պիւֆէ, գիւրամատչելի գիններով։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Porte d'Orleansէն առնել 128 թիւ հանրակառքը, որ միայն եւեք թիքէով ձեզ պիտի տանի մինչեւ Ռոպէնսոն, Թէրմինիւս։

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը

Տեղի կ'ունենայ 19 Յուլիսին, Ռոպէնսոնի անտառին մէջ։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameaume, PARIS (13)

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ—ՕՏԻՍԻՈՆ

20 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին,

Սալ Մազինօ, 90 Բիւ տ'Օպաներ.

Պ. ՅԱԿՈԲ ԲԻՒՐՔՃԵԱՆ. Ջութակահար-երաժշտագէտ, առաջին անգամ ըլլալով իր աշակերտները կը ներկայացնէ Մարսէյլի գեղարուեստասէր հասարակութեան։

Կը մասնակցին՝ Mme JULIETTE GIRARD դաշնակի ուսուցչուհի եւ ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ԱԿԻՆԵԱՆ՝ դաշնակահարուհի։

Յայտագիրը կը կազմեն՝ Հանտէլ (սօնաթ անյա), Պէթովէն (ռոմանս անֆա), Շուպէրթ, Գրամզ եւ ուրիշ դասական եւ ժամանակակից վարպետներ։

Լաւագոյն խմբանուագներ՝ Կոմիտաս վարդապետի եւ Դ. Ղազարեանի գործերէն։

Կը հրաւիրուին բոլոր անոնք, որ կ'ուզեն գիտնալ թէ շատ կարճ ժամանակի մը մէջ մէկը ո՛ր աստիճանի երաժշտականութեամբ եւ թեքնիքով կրնայ նուագել ջութակի վրայ դասական եւ արդիական դժուարին կտորներ, շնորհիւ Պ. Բիւրքճեանի կիրարկած մեթոտներուն։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է՝ Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 Փր., որուն փոխարէն կը տրուի ճոխ եւ շքեղ յայտագիր։ Յայտագիրները կարելի է ապահովել նախօրօք «Ճալօն Քասիսօէն. 7 Բիւ տէ Փըթիթ Մարի եւ «Յառաջ»ի գրասենեակէն։

Ծնողքները կրնան իրենց հետ բերել 7 տարեկանէն վեր զաւակներ, մուտք՝ 1 Փր.։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՕՐԹՈԼԻՕԼԻ ՀԱՄԱ.՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՅՈՒՆԻՍ [redacted] 21 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3147 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԼՔՈՒԱԾ ՃԱԿԱՏ ՄԸ

Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա, Սուրիայէն մինչեւ Հեռաւոր Արեւելքի երկիրները, Եգիպտոս, Իրաք, Պաղեստին եւ այլուր, օտար ժողովուրդներու ցանցին մէջ կը գտնուինք: Իւրաքանչիւր ժողովուրդ մեզմէ տաք ու պաղ տպաւորութիւններ կը ստանայ եւ ըստ այնմ կարծիք կը կազմէ, ճիշդ կամ սխալ:

Ի՞նչ կ'ընենք մենք, երբ մանաւանդ օտարները թիւր վերաբերումներ կ'ընեն հրապարակաւ հայ ժողովուրդի հասցէին:

Անմիջապէս, մեծով պզտիկով կը նետուինք մէջտեղ, բառարան կը կազմակերպենք, կը սրտմտինք ու կը խոցուինք, որ այսպիսի անարդար եւ անտեղի վերագրումներ կ'ըլլան քաղաքակիրթ ժողովուրդի զաւակներուն կողմէ: Եւ այնուհետեւ լռութիւն ...

Գերագրգիռ նոպաները կ'անցնին, մենք մեր ցեղային արժանապատուութիւնը պաշտպանած կը զգանք այն բոլոր մութ տարերուն հանդէպ, որոնց լեզուն ու գրիչը կը պատրաստուի մեր ցեղի օխերիմ հակառակորդներուն կողմէ:

Բանիր բարձրաղաղակ, որ այս ձեւով եւ մեր հինցած ու մաշած փրոփականտի միջոցներով, կարելի չէ հայ ցեղի արժանապատուութիւն պահել ու պաշտպանել:

Անցեալի մեր փրոփականտը տարուեր է դժբախտաբար, միայն արեան գետերուն վրայ յենած:

Եւրոպայի մէջ եւ այլուր Հայը կը ճանչնան երկու բառով, — «Ո՛րգճ Հայեր, Թրքական ջարդե՛ր, կոտորածներ» ... Կարծես հայ ժողովուրդը միայն ու միայն ջարդի դատապարտուած մարդկային նիւթ մը եղած ըլլայ եւ մենք կարօ՛տ իրենց միսիոնարական գութին ու գորովին ... Այս յոգնեցուցիչ յանկերգէն յետոյ, այլ Հայը չեն ճանչնար, կամ շատ քիչ կը ճանչնան:

Կոտորածներն ու ջարդերը, որ մեր ցեղին երակները պարպեցին եւ մեզ բնաւեր ու տնաւեր դարձուցին, Եւրոպացիին վրայ քիչ ազդէ, շատ քիչ կը յուզէ, որովհետեւ ինքը բոլորովին չի ճանչնար այն միջավայրը, ուր եղեռնի բուրգեր կազմուեցան իր կիսական ազատութեան համար: Միջոցը մենք պէտք չունէինք պատուակ դարձնելու, եւ հայաճանաչողութիւնը գնելու միմիայն գթի փայփայելի զգացումին վրայ:

Երկար տարիներու մեր արտասահմանեան քարոզութիւնը, խոստովանինք որ դրական ոչ մէկ արդիւնք է տուած: Անծանօթ մնացած էինք երէկ, եւ անծանօթ ենք այսօր:

Ի հարկէ, պետութիւն չունինք, որ հայկական գործի ու խօսքի հնոցը միշտ վառ մնար, եւ մեզ դատէին ու կշռէին պետական երկրի ծանրութեամբ: Տարագիր ու հայրենազուրկ ենք, կամաւոր ու քմահաճ վարմունքի ենթակայ:

Սակայն այն ինչ որ ազգային իմաստով չարիք ու աղէտ է, նոյն ատեն ազդակ մըն է միաժամանակ մեր ցեղի արժէքները ցուցադրելու: Պահենք մեր վէրքերը մեզի, որովհետեւ անոնք միայն մեզի ցաւ տուած են, բայց օտարին ցոյց տանք, որ հինաւուրց քաղաքակրթութեան մը անխաթար զաւակներն ու ժառանգորդներն ենք: Հայկական արտասահմանը իր ծաւալուն վիճակով, լաւագոյն միջոցն է արտաքին քարոզութեան կենսունակութեան ու ծաւալումին ու ծաւալուրութեան:

Օտարամոլութիւնը մեր ժողովուրդի հիւանդագին զգացումներէն մէկն էր եղած: Կը յիշեմ դեռ, մանուկի պէս կը հրճուէինք, երբ օտար ականաւոր մը երկու տաք խօսք ըսէր մեր մասին:

Արդա՞ր է որ մեր ցեղային ծանր հիասթափութիւնները մեզ մէկ մէկ ծայրայեղութենէն նետուելու միւս ծայրայեղութեան մէջ: Ցանցաւորը օտարները չէին, որ խօսքի առատ պաշարէն մեզ թաժին կը հանէին, այլ մենք էինք, որ ջերմեռանդ խանդավառութեամբ կը նետուէինք անոնց ուսը, առանց կշռելու մեր զգացումներն ու ակնկալութիւնները:

Թողունք հին սխալներն ու կապերը: Մեզ շատ հեռուն կը տանին: Այժմ, ըսենք թէ ի՞նչ պէտք է ընենք եւ ինչո՞ւ համար:

Արտաքին ճակատի վրայ, իրապէս մենք ոչինչ ենք ըրած:

Հին կապերն է որ կը գործածենք միշտ, հին ու յոգնած եղանակներով: Այս օտար պողոտաներուն վրայ, մեր ցեղը պէտք չէ որ երկին արփինոտէ իր երակները եւ բազէներու կոցահարութեան ենթարկուի: Հայկական արժէքներն ու անաղարտ առաքինութիւնները թիրախ չեն կրնար դառնալ թունաւոր ուղեղներու:

Հայ երիտասարդութիւնը, հեռաւոր թէ մօտաւոր, պէտք է որ թուղթ պահակը դառնայ անոր: Երիտասարդութիւն, որ զինուած է եւրոպական զէնքերով, երիտասարդութիւն՝ որ հանրային կեանք ու կորով ունի: Պէտք է նետէ իր խորխը եւ ինքնավստահ շեշտով հրապարակ իջնէ: Բաւական չէ անկիւններէն դիտել եւ հրաշքի սպասել գործելու: Իր արժէքի գիտակցութիւնն ունեցող յանձնառու երիտասարդութիւնը հիներէն ու նորերէն պէտք չէ վստահութիւն մուրայ: Պէտք է գիտնայ պատեանէն դուրս գալ եւ ինքզինքը պարտադրել:

Ահա ճակատ մը, որ լքուած է, ահա ասպարէզ մը, ուր մեծ դեր ունի երիտասարդութիւնը սեւն ու ճերմակը զատելու համար: Իրեն համար հզօր պատուանդան պիտի ծառայէ հայ մշակոյթը եւ հայ հոգւոյն քաղաքակրթական հանքերը: Հատուածական եւ կուսակցական դաւանանքը ոչ մէկ դեր ունի հոս:

Երիտասարդութեան կորովի ջանքերուն միջոցով միայն կը ստեղծուին Ֆրանց Վէրֆէլներու շարքերը, որպէսզի հայ ժողովուրդը կարենան ներկայացնել իր հարազատ տեսքերով ու նկարագրով:

Հին սերունդը հասած ցորենի պէս գլխահակ կ'անհետանայ օրէ օր, եւ անոնց թափուր ձգած տեղերը կարօտ կը մնան աշխոյժ ուժերու եւ թարմ ուժերու:

Ըղպաթէները միշտ կան ու կը մնան մութին մէջ, եթէ մենք չկանգնինք մեր արժէքներուն եւ տիւ ու գիշեր չգործենք:

Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ընդդէմ դրամագլխի արտածման եւ դրամագլխի փախուստին

10 միլիառի նոր զանձատոմսեր

Ուրբաթ կէս օրէ վերջ, Երեսփ. Ժողովին մէջ ելմտական նախարար Վէնսան Օրիոլ արտասանեց իր մեծ ճառը, որուն կը սպասուէր շաբաթէ մը ի վեր. Այս ճառը, որ կուտար Ֆրանսայի ելմտական կացութեան ընդհ. պատկերը, քննադատութիւն մըն էր մասամբ ընդդէմ այն ելմտական քաղաքականութեան, զոր վարած էին նախորդ կառավարութիւնները: Այս պատճառով աջակողմեանները, թէեւ փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն, բաւական աղմկեցին եւ ճակատ բռնեցին մեծամասնութեան դէմ:

— Կառավարութիւնը, ըսաւ իր ճառը Վէնսան Օրիոլ, խոստացած էր երկրին ներկայացնել պետութեան ելմտական ընդհ. կացութիւնը: Ահա յանուն կառավարութեան կը կատարեմ տրուած խոստումը: Երկիրը իր ներկայացուցիչներէն պահանջեց հետեւիլ նոր ճամբու մը, տնտեսական նորոգ գործունէութեան ճամբուն, աշխատանքի իրաւունքին եւ ընկերային արդարութեան ճամբուն: Այս դժուար եւ երկար ճամբուն մէջ ո՞րն է մեր մեկնակէտը, ի՞նչ նախադրութիւններ կան կատարելիք,— ահա հարցեր որոնց պատասխանը պիտի ըլլայ իմ այս զեկոյցս: Ոչ ոքի դէմ ուղղուած է այս զեկոյցը: Անոնք որ ելմտական տարբեր ուղի մը փորձեցին, բարեխղճութեամբ ըրին. Վիճելու ցանկութիւն չունիմ, այլ միայն ճշմարտութեան եւ անկեղծութեան փափաք մը՝ յանուն երկրին շահերուն:

Ոմանք կը կարծեն թէ վտանգաւոր է պարզել երկրին ելմտական ընդհ. կացութիւնը, այդպիսիներուն կը պատասխանեմ վարչապետին մէկ խօսքով.— Երկրի մը մէջ, որ հասունցած է քաղաքական ազատութեանց երկար շրջանի մը ընթացքին, կարելի է խօսիլ ճշմարտութեան լեզուով: Փախուստները աւելի վտանգաւոր են քան ճշմարտասացութիւնը: Ըսել ճշմարտութիւնը, կը նշանակէ կողոպտիչներուն ձեռքէն խլել զէնքերը

1930ի պիւտճէն էր 50 միլիար 398 միլիոն, 1931 — 1932ի պիւտճէն՝ 51 միլիար 398 միլիոն, 1935ի պիւտճէն՝ 43 միլիար 938 միլիոն, 1936ի պիւտճէն՝ 40 միլիար 438 միլիոն: Արդ, բոլոր այս պիւտճէները չեն հաւասարակշռուած: 1934ի պիւտճէի բացն էր 8 միլիար 800 միլիոն, 1935ին՝ 9—10 միլիար

Պիւտճէին բացը բնական է որ պիտի ազդէր հանրային պարտքին վրայ: Այսպէս «յաւիտենական պարտքը» նուազած է 44 միլիար, մինչ «չիջող պարտքը» աւելցած է 75 միլիար, ինչպէս կարճ պայմանաժամով պարտքը եւս աճած է 16 միլիար, ծփուն պարտքը՝ 20 միլիար, հասնելով 66 միլիարի »:

Այնուհետեւ ելմտական նախարարը յաջորդաբար քննեց երկրին տնտեսական կեանքը, քննադատեց Փրանքը արժեզրկելու քաղաքականութիւնը դատապարտեց դրամագլուխի փախուստը՝ յայտարարելով թէ նեղում պիտի չնորհուի վերադարձող դրամագլուխին, հրաւիրեց վերջ տալ դրամագլուխի զործադուլին, պահանջ դրաւ բարեփոխելու Պանք տը Ֆրանսի կանոնադիրը:

Ելմտական նախարարին երկար զեկոյցէն վերջ, որ քանիցս ընդմիջուեցաւ ընդդիմադիրներու աղաղակներով, խօսք առաւ Փօլ Ռէյնօ:

Ժողովը մինչեւ ուշ ատեն տեւեց: Գիշերը շարունակուեցաւ նիստը, երբ ելմտական նախարարը Երեսփ. Ժողովի դիւանին յանձնեց 4 օրինագիծեր, որոնց մին կը յենու համաձայնութեան մը վրայ, կնքուած պետութեան եւ Պանք տը Ֆրանսի միջեւ, 10 միլիար նոր գանձատոմսերու շրջաբերութեան մասին, դիւրացնելու համար կառավարութեան ընթացիկ գործերու հետապնդումը:

Երեսփ. Ժողովը 195ի դէմ 375 քուէով վաւերացուց Պանք տը Ֆրանսի եւ պետութեան միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը 10 միլիարի նոր գանձատոմսերու շրջաբերութեան մասին:

Բազմածնութիւնը Հայաստանի մէջ

«Իզվեստիա» կը գրէ թէ Խորհրդային Միութեան բնակչութեան աճման տոկոսը մեծ համեմատութիւններու կը հասնի: Հայաստան 1902 - 14ին ունէր իւրաքանչիւր հազար բնակիչի վրայ 34 ծնունդ եւ 21 մահ: 1923 - 33ին իւրաքանչիւր հազարի վրայ ծնունդը հասած էր 47ի, իսկ մահը իջած էր 15ի, որով այդ շրջանին Հայաստանի իւրաքանչիւր 1000 բնակիչի վրայ աւելցած է 32 հոգի: Աճման այս տոկոսը աննախընթաց է աշխարհի բոլոր ազգերուն մէջ:

Ֆրանսայի նպաստընկալ գործաւորներուն թիւը

Աշխատանքի նախարարութիւնը կը հաղորդէ ․—

Շաբաթական արձանագրութիւններու համաձայն, 13 յունիսին, նպաստընկալ գործազուրկներուն թիւն էր 466,872, որուն 323,751ը այր, 93121ը կին: Նախորդ շաբթու՝ գործազուրկներուն թիւն էր 417,786, ուրեմն մէկ շաբթուան մէջ գործ գտած են 914 հոգի:

Ֆրանսա կը ջնջէ պատժական միջոցները

Բրիտանական կառավարութենէն վերջ, Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ որոշեց ջնջել պատժական միջոցները, որ դրուած էին Իտալիոյ դէմ:

Ուրբաթ առտու, նախարարաց Խորհուրդին մէջ, Իվոն Տէլպոս ներկայացուց արտաքին քաղաքականութեան ընդհ. պատկերը, շօշափեց այն հարցերը, որ պիտի դրուին Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ժողովին մէջ:

Նախարարաց Խորհուրդը յետոյ վաւերացուց այն հրահանգները, զորս արտաքին նախարարը պիտի հաղորդէ Ֆրանսական գնպաններուն:

Մամուլին տրուած զեկոյց մը կը հաղորդէ թէ «կառավարութիւնը, հաւատարիմ մնալով հաւաքական գործունէութեան սկզբունքներուն, պիտի մասնակցի ամէն որոշումի, որ կը տրուի Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ: Պատժական միջոցներու քաղաքականութեան արդի կացութիւնը քննելէ վերջ, կառավարութիւնը այն եզրակացութեան եկաւ, որ դէպքերու ընթացքը կը թելադրէ վերջ տալ պատժական քաղաքականութեան:

Նախարարաց Խորհուրդը քննեց նաեւ այն միջոցները, որոնք կրնան ուժ

(Լաւրենու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ
որու մասին կարդալ Գ. էջ

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԱՆԹԵԼԷՆ

ՎԻԷՆՆԱ, 18 յունիս.— Ուրիշ առիթով ծանուցած էի, թէ Վիէննայի անթելը հայ երգի երեկոյթ մը պիտի սարքէ Հ. Մովսէս Սրապեանի ղեկավարութեամբ: Երգահանդէսը տեղի պիտի ունենայ յունիս 30 ժամը 22 տասը վայրկեան անցած (Վիէննայի ժամով): Համալսարանի երաժշտական հասարակութենէն Փրոֆ. Էկոն Վէլէս նախ պիտի խօսի հայ երաժշտութեան վրայ (գերմաներէն), յետոյ Տիկին Ճէզայիրլեան պիտի երգէ «Քէլէր - Ցօլէր» (Կոմիտաս), «Լայօնք» (Գոյէնոէր), «Կռունկ» (Կոմիտաս) եւ «Միրերգ» (Արամ Պարթենեան) գաշնակի ընկերակցութեամբ: Ասոր պիտի յաջորդէ Մխիթարեան եկեղեցւոյ երկսեռ երգչախումբը (Աւստրիացիներէ կազմուած) «Գութանի», «Հողագործի» եւ «Կալի» երգերով (Կոմիտաս), ղեկավարութեամբ Հ. Մովսէս Սրապեանի:

Ա. ԳԱՐԱՄԱՆԵԱՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՇՈՒՇԱՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Բրթէլէն բնկ. Գարեգին Սարգիսեանէն	50
Իւժինի հայրենակիցներէն (ցանկը պիտի հրատարակուի առանձին)	50
Սեթիֆէն Եղիա Առաքէլեան	60
Գրիգոր Վէլէտեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Մարսէյլի Սիվրիհիսարի Հայր. Միութիւն	100
Մանուկ Քիպարեան	25
Մկրտիչ Գազանճեան	25
Գումար՝	310
Նախորդ գումար	3731
Ընդհ. գումար՝	4041

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլի Սիվրիհիսար Հայր. Միութիւն	100
Նախորդ գումար (յունուար 29)	2277
Ընդհ. Գումար՝	2377

Գործադուլին ընթացքը

Գործադուլի հոսանքը կը մեղմանայ կամ գէթ բնական ընթացքի մը մէջ կը գտնուի այլեւս

Փարիզի մէջ, գործադուլը կը շարունակեն տակաւին մեծ վաճառատուներ (Լուվր սկսած է աշխատիլ), ինչպէս նաեւ գետային նաւարկութեան աշխատաւորները: Երէկ գործադուլ յայտարարեցին նաեւ պահածոյ սննդեղէնի խանութները (շարքիւթըրի):

Գաւառներուն մէջ՝ Լիոն առանց հանրակառքի կը մնայ: Թուլոնի աղբահաւաքները կը գիմադրեն տակաւին: Հիւսիսային նահանգներուն մէջ եւս աշխատանքը ամբողջովին չէ սկսած դեռ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ ԿԱՏԱԿՆԵՐԸ.— Գործադուլի այս շարժումը կատակերգական դրուագներ ալ հայթայթեց թերթերուն: Փարիզի մեծ վաճառատուներէն մէկուն մէջ բանտարկուած աղջիկներէն մին կը փորձէ փախչիլ, սակայն կը բռնուի: Ուսուցիչ աղջիկը ընդվզումով կը բողոքէ թէ երկար տեւեց եւ գործատէրերու գրաւումը,— «Ես ոչ շաբաթական 40 ժամ աշխատանք կ'ուզեմ, ոչ ալ վճարովի արձակուրդ, ես էրիկս կ'ուզեմ, ալ չեմ կրնար սպասել»: Արդարեւ Ֆրանսացիները շատ չեն ախորժիր պատին դէմը մինակ պառկելէն. Ուրիշ գործատեղիներու մէջ, կամաւոր բանտարկեալները երկսեռ ըլլալով՝ զուարճալի պատմութիւններ ստեղծուած են: «Էօվր» թերթին նշանաւոր երգիծաբանը, Լա Ֆուշարտիէր, առիթը օգտագործած էր կարգ մը սրամտութիւններ գրի առնելով: Կատղեցաւ «Իւմանիթէ» եւ յարձակեցաւ թերթին խմբագրութեան վրայ, որ թոյլ կուտայ անարգել քաշարի բանուորները, նոյնիսկ հրաւէր ուղղեց խմբագրութեան՝ պաշտօնազրկել երգիծաբան խմբագիրը. «Էօվր» ձախ թերթ մըն է, եւ երբեք բանուորը անարգելու գիտում չունի, ուստի պատասխանեց թէ կը մերժէ հետեւիլ «Իւմանիթէ»ի որ Մոսկուայի հրամանով խմբագիր կ'արձակէ, միւս կողմէ Լա Ֆուշարտիէր գրական դաս մը տուաւ «Իւմանիթէ»ի՝ աւելցնելով որ Ֆրանսացի տէրտէրները խայթելէն պահ մը յոգնած, եթէ զուարճալի պատմութեան մը արձանագրող տուաւ, երբեք չէ ուզած արհամարհել բանուորը, ոչ ալ ... Ֆլիրթը, որ աստուածային պատուիրանք մըն է, եւ յետոյ ի՞նչ կայ զայթակղելիք, կը հարցնէ, անբնական բա՞ն մըն է զգացումը որ կայ երկու սեռերուն միջեւ: Ու կարմիր Ցիգվիթենը կ'անուանէ համայնավար բարոյապաշտները:

Ֆրանսա կը պանծացնէ «Մարսէյյէզ»ը

Ուրբաթ երեկոյ, Էնվալիտի շրջափակին մէջ տեղի ունեցաւ նուագահանդէս մը, որուն կը մասնակցէին Ֆրանսական բոլոր զօրաբաժիններու նուագախումբերը:

Նուագահանդէսին ներկայ էր նաեւ Հանրապետութեան նախագահը, շրջապատուած՝ նախարարներով: Նուագահանդէսը առիթ մըն էր պանծացնելու Ռուժէ տը Լիլի յիշատակը: Հազար նուագածուներ եւ երեք հարիւր երգիչներ թնդացուցին Մարսէյյէզը, որ խոր տպաւորութիւն մը թողուց:

Նուագահանդէսը այնքան յաջողութիւն գտաւ, որ այսօր եւս պիտի կրկնուի, բայց այս անգամ ժողովրդական գիներով (մուտքը 5 ֆրանք):

Նուագահանդէսէն վերջ Հրեղէն Խաչի եւ Հայրենասէր Երիտասարդութեան անդամները ցոյց մը կազմակերպեցին, ուզելով իրենց բողոքը հասցնել Հանրապետութեան նախագահին: Ցուցարարները կը պոռային. «Գլուխը կախաղան հանեցէք»:

Ժօէ Լուի կը պարտուի

Ամերիկայի մէջ անցեալ գիշեր տեղի ունեցած մեծ մրցումին հետեւանքով կռփամարտի համաշխարհային չամփիոն սեւամորթ Ժօէ Լուի հակառակ բոլոր նախատեսութեանց յաղթուեցաւ գերման Շմէլինկէն: Սեւամորթը 12րդ բաունտին նոք - աութ եղաւ: Բազմաթիւ գրաւներ կորսուեցան, քանի որ ոչ ոք յոյս ունէր Շմէլինկի յաղթանակին:

ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՄԱՐԴՈՒՆ

Թունաւոր կազերու, ընդծովեաններու, օդային յարձակումներու եւ պատերազմական այլ միջոցներու նկատմամբ վրդովում մը կայ: Կայ եւ հիացում մը՝ այդ միջոցները ստեղծող Գիտութեան նկատմամբ:

Այդ հնարամտութիւնը կը զարմացնէ, նոյնիսկ այն պարագային, երբ կը ծառայէ մարդիկ սպաննելու:

Եթէ, սակայն, կայ դառն պարագայ մը այս բոլորին մէջ, այն է, որ հոս եւս մարդիկ աշակերտներն են կենդանիներուն:

Մէկ կողմ թողունք յարձակումի եւ պաշտպանութեան պարզ զէնքերը, — ակռայ, եղունգ, կտուց, բոզկուկ (միջատին եղջիւրը) եւն.: Բոլոր կենդանիները, ու նոյնիսկ մարդը գործածած են այդ զէնքերը՝ իբրեւ նախնական միջոցներ պատերազմներու: Բայց, այս միջոցներով ոչ միայն յաղթողը, այլեւ յաղթուողը կը վնասուի, քանի որ կռիւը դէմ առ դէմ կեցած տեղի կ'ունենայ: Այդ պատճառաւ, պատերազմական թէքնիքը կը ձգտի գտնելու հեռուէն յարձակելու կամ պաշտպանուելու միջոցներ, որպէսզի միայն թշնամին վնասուի: Այդ կերպով է որ անձնական կռիւէն անցած են՝ քարեր, ցուպեր, նետեր ու նիզակներ նետելու կռիւին: Վառօդին գիւտը յեղաշրջում մը յառաջացուց, որովհետեւ կարելիութիւն ընծայեց ալ աւելի հեռուէն յարձակելու կամ պաշտպանուելու: Ու հիմա, երբ կռիւները տեղի կ'ունենան հեռարձակ զէնքերով եւ տասնեակ քիլոմեթր տարածութեանց վրայ, թշնամիները երբեմն նոյնիսկ իրար չեն կրնար տեսնել:

Հեռաւորութեան կամ տարածութեան կռիւի միեւնոյն սկզբունքը կիրարկուած է կենդանիներուն կողմէ, շատ ու շատ առաջ: Աւստրալիական փոքրիկ ձուկ մը կայ որ կրնայ իր բերնով ջուրի հոսանքներ կամ ժայթքեր նետել միջատներու վրայ, որոնք թառած կ'ըլլան ջուրի մամուռներուն: Միջատները կ'իյնան ջուրին մէջ եւ շատակեր այդ ձուկերը կը լափեն զանոնք:

Քիչ մը տարբեր մեթոտ ի գործ կը դնեն կարգ մը կակղամորթներ եւ որդեր: Իրենց սլաքները կամ եղջիւրները շարժելով, անոնք յառաջ կը բերեն ջուրի զարձգարձիկ շարժումներ եւ այդ ձեւով մանրադիտակով տեսանելի կենդանիները ուղղակի իրենց բերանը կ'առնեն: Առանց այս ռազմավարութեան՝ յուսաձուկերը կամ կակղամորթները անօթութենէ կը մեռնէին:

Ափրիկէի մէջ կ'ապրի տեսակ մը ոզնի, որ վտանգի պարագային կրնայ կծկուիլ եւ իր սուր փուշերէն մաս մը նետել իր թշնամիին վրայ, ու այդ ձեւով ազատիլ: Ի պատիւ այս ոզնիին՝ պէտք է ըսել թէ ան իր վտանգաւոր նետերը կը գործածէ միայն ինքնապաշտպանութեան համար:

Դարձեալ ինքնապաշտպանութեան համար է որ մեքսիկեան փոքրիկ մողէսը արիւնի ժայթքում կը կատարէ իր վրայ յարձակող թշնամիին դէմ: Գործողութիւնը զուտ հոգեբանական է. ան կը ձգտի վախցնել իր թշնամին: Այս մողէսին հնարամտութիւնը շատ նպատակայարմար է: Գրեթէ միշտ ան կը հասնի իր նպատակին: Միեւնոյն միջոցին կը դիմէ նաեւ ժաբախի տեսակ մը:

Վտանգաւոր զէնք մը ի գործ կը դնէ «լողացող օձը», որ կ'ապրի Ափրիկէի մէջ եւ ցեղակից է հնդկական աշհարկու եւ թունաւոր օձին՝ «քօպրա»յին: Իրական կամ ենթադրական վտանգի մը պարագային, «լողացող օձը» իր թշնամիին ուղղակի աչքերուն մէջ թունաւոր հեղուկ մը կը ժայթքեցնէ. Այդ թոյնը սաստիկ ցաւեր կը պատճառէ եւ թշնամիին մէջ կը ջնջէ(?) անգամ մըն ալ «լողացող օձին» հանդիպելու ամէն փափաք:

Թոյներն ու թունաւոր հեղուկները շատ տարածուած միջոցներ են՝ կենդանիներուն միջեւ, պաշտպանութեան համար: Բացառութիւն կը կազմեն թռչունները: Միայն Աւստրալիական թռչուն մը կտուց եւ թաթեր ունի եւ խիտ մազերով ծածկուած է եւ իր ետեւի ոտքերուն վահանի ձեւով մասեր կան, որոնցմէ թոյն կ'արտահոսէ եւ մահ կը պատճառէ նոյնիսկ շուներու. Բայց, չափազանց շատ տեսակի ձուկեր, օձեր, սարդեր, միջատներ, կակղամորթներ եւ որդեր թոյն կը գործածեն՝ իբրեւ ինքնապաշտպանութեան միջոց: Վերջերս, Հնդկաստանի մէջ, «քօպրա» կոչուած օձերու խայթուածէն մեռած են 20.000 անձեր: Շնորհիւ շիճուկին, զոր պատրաստած է Փրոֆ. Քալմէթ, այդ զոհերուն թիւը նուազած է:

Կազային պատերազմի մեթոտը, որ քսաներորդ դարու մարդկային գիւտերէն մին է, աշխարհի վրայ մարդուն երեւան գալէն շատ առաջ գործածուած է կարգ մը կենդանիներու կողմէ: Փոքրիկ բզէզը, որ կ'ապրի նաեւ Եւրոպայի մէջ, իր երակներուն մէջ կը գոյացնէ մասնաւոր թթու մը: Երբ յարձակումի ենթարկուի, կը շրջապատէ թշնամին եւ անոր կը պատճառէ յուրը(?) այրուցքներ, ինչպէս կ'ընէին, վերջին պատերազմին, թունաւոր կազերը: Այդ բզէզը գիտուններուն կողմէ կը կոչուի «Թնդանօթաձիգ»: «Թնդանօթաձիգին» պաշտօնակիցն է ամերիկեան սքունքսը, որ ծանօթ է իր գեղեցիկ մորթով: Իր այդ մորթը շատ կը գնահատուի կիներու կողմէ: Այդ կենդանիին երակները մասնաւոր հեղուկ մը յառաջ կը բերեն, որ թունաւոր հոտ մը ունի. Կենդանին իր այդ յատկութեանը համար ստացած է «գարշահոտ» անունը: Պէտք է նկատի ունենալ որ «գարշահոտը» ոչ միայն փախուստի մատնէ իր թշնամին՝ իր այդ հոտովը, այլեւ յատկութիւնը ունի իր այդ հոտը թափանցել տալու անոր մորթին կամ հագուստին մէջ, ամբողջ ամիս մը գարշահոտութիւն պատճառելով: Քաղաքական պայքարներու առեն ալ, բոլոր անոնք որոնք իրենց հակառակորդ կուսակցութեանց ժողովներուն մէջ գէշ հոտող ռումբեր կը նետեն, կը նմանին այդ կենդանիին, այն տարբերութեամբ որ կենդանին երբեք չի հետապնդեր իր հակառակորդին կարծիքները եւ իր գարշահոտ կազը կը գործածէ միայն ինքզինքը պաշտպանելու համար: Ինք երբեք չի յարձակիր՝ կեցած տեղը՝ ուրիշի վրայ:

Պաշտպանողական գոյնը ի գործ դրուեցաւ վերջին ժամանակներուն: Պատերազմի մասնագէտներ նկատեցին որ բոլոր այն զինուորական համազգեստները որոնք աչքի կը զարնեն, թշնամիին կողմէ յարձակումի թիրախ կը դառնան: Այդ պատճառաւ, անոնք նախընտրեցին «խաքի» գոյնը, որ բոլորովին կը նմանի հողի գոյնին եւ զինուորը անտեսանելի կը դարձնէ: Այժմ պաշտպանողական այդ գոյնը բոլոր երկիրներուն կողմէ ի բացուած է: Դեռ վերջերս, Իտալիոյ հաբեշ պատերազմին առթիւ, հեռագիրները կը հաղորդէին թէ հաբեշ զինուորները, որոնք սպիտակ հագուած են, սեւցուցած են միայն գիշերները ճամբայ քալել, որովհետեւ կը նշմարուին, ցերեկ ատեն, թշնամի օդանաւերէ: Վերջին մեծ պատերազմի ատեն, պաշտպանողական գոյնով էին ներկուած թնդանօթները, պաշտպանել ինքնաշարժները, հրասայլերը եւն.: Ինչպէս մարդիկ, նոյնպէս եւ զէնքերը պէտք է շրջապատի գոյնը ունենան: Պաշտպանողական գոյնը մեծ դերակատարութիւն կամ յաջողութիւն ունեցած է ծովային կռիւի մէջ: Սուրանաւերը ներկուած են ծովու ջուրին նման գոյնով: Անոնց վրայ գծուած են երեւակայական աղաւաղուած(?) նկարներ, որոնք, նոյնիսկ զօրաւոր լոյսի ներքեւ, թշնամին շփոթեցուցած են, որովհետեւ ան չէ կրցած ճշդել թէ սուրանաւին թնդանօթները ուր են, խոհանոցը ուր է, նաւապետը ուր է եւն

Ծովային այս ծպտումը եւս շատ լաւ ծանօթ է կենդանական աշխարհին մէջ եւ կը կոչուի «Հովանաւորումի դրսեւորում»: Բաւական է յիշել թէ անապատի կենդանիները միշտ անապատի գոյն ունին, իսկ բեւեռային շրջանի կենդանիները ճերմակ են:

Վագրին մարմնին վրայի գծերը կը համապատասխանեն շուրջերուն այն եղէգներուն, որոնք կը ծածկեն արքայական այդ գիշատիչը, ու նոյնիսկ մօտէն չի նշմարուիր անիկա:

«Հովանաւորումի դրսեւորումը» պէտք չէ շփոթել ծպտումին եւ նմանակերպութեան հետ, երբ կարգ մը կենդանիներ, բայց մանաւանդ միջատներ, չկարենալով պաշտպանուիլ թշնամիին դէմ, ձեւն ու գոյնը կը ստանան ուրիշ կենդանիներու, որոնք բնութեան կողմէ օժտուած են պաշտպանողական միջոցներով: Այսպէս, օրինակ, «արքայ» թիթեռնիկը ձեւը կ'առնէ «փոխ-արքայ» թիթեռնիկին անոր համար որ այս վերջինը շատ անախորժ համ ունի եւ ոչ մէկ թռչուն կ'ուզէ զայն ճաշակել: Շատ յաճախ կեղծումը կը հասնի իր նպատակին: Բայց, փրոֆ. Փինլէյի վերջին ուսումնասիրութիւնները,— զորս կատարած է Սէյլան կղզիին մէջ եւ ուր կեղծումը շատ տարածուած է — ցոյց կուտան թէ այդ երեւոյթը շատ բարդ է ու քիչ պարագաներու ըմբռնելի:

Եւ սակայն, կենդանիներուն պաշտպանողական թէքնիքը անթիւ կերպեր ունի: Վերջացնելէ առաջ, յիշենք ծուխի վարագոյրը որ այժմ մեծ յաջողութեամբ կը կիրարկուի մարդուն կողմէ՝ թէ ցամաքային եւ թէ ծովային ռազմափորձերու ատեն եւ որ մեծ դեր պիտի կատարէ ապագայ պատերազմի միջոցին: Կռիւի այս միջոցը, որով կը հպարտանան պատերազմական մասնագէտներ, հինէն ի վեր գործածուած է շարք մը կենդանիներու կողմէ: Զայն կը կիրարկեն կակղամորթ սեպիները, որոնք, երբ վտանգի մէջ ըլլան, հեղուկ մը դուրս կուտան ջուրը կը ներկեն իրենց շուրջ բաւական տարածութեամբ, իրենց հետքը կը կորսնցնեն, մինչեւ որ կարմիր այդ հեղուկը իր նախկին պայծառութիւնը գտնէ:

Յիշուած այս օրինակները կը խօսին, գրեթէ մեծ մասով, կենդանիներու պաշտպանողական մեթոտներու մասին:

Մարդկային եւ կենդանական պատերազմական թէքնիքներուն միջեւ տարբերութիւն չկայ: Մարդիկ նոյնութեամբ առած են զանոնք կենդանիներէն: Այսպէս չէ՞ եղած նաւուն գիւտը՝ ձուկին հետեւողութեամբ, եւ օդանաւերինը՝ թռչունին, կամ լուսարձակինը՝ այն ձուկերուն, որոնք Ովկէանոսին խորը սեփական լոյսերով կ'առաջնորդուին:

Կենդանական եւ մարդկային կռուի մեթոտներուն միջեւ միակ տարբերութիւնը այն է որ կենդանիք պաշտպանուելու համար ի գործ կը դնեն իրենց զէնքերը, իսկ մարդիկ գլխաւորաբար յարձակելու կը ծառայեցնեն զանոնք:

Ո՞րն է աւելի բարձր,— կենդանի՞ն թէ մարդը.

ԲԱՂՀԱՆ

ԾԱՆՐ ԴԵՊՔԵՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 Յունիս (Յատուկ).— Մէկ օրէն միւսը, խաղաղ ցոյցերն ու թափօրները յանգեցան ծայրայեղութեան եւ ապա արիւնհեղութեան: Քանի մը օրէ ի վեր, արդէն, բերնէ բերան շրջան կ'ընէին զարմանազան զրոյցներ, կացութեան եւ յարակից խնդիրներու մասին: Չորեքշաբթի օր Յունիս 17ին, ֆրանսական եռագոյն դրօշներով ողողուեցաւ հրապարակը: Ոչ միայն զանազան հաստատութիւններ եւ տուներ, այլ եւ մարդիկ իրենց լամբակներուն վրայ եռագոյն զարդանիշեր անցուցած էին:

Այս երեւոյթը «լուռ բողոք մըն էր ընդդէմ միացեալ ճակատի»:

Եռագոյն դրօշներով զարդարուած ինքնաշարժները տեղ տեղ կ'ողջունուէին կեցցէներով եւ յաճախ սուլոցներով:

Կարելի է ըսել որ ուժերը չափելու եւ արժէքները կշռելու փորձ մըն է որ կը կատարեն եւ մէկը եւ միւսը: Երէկ, չորեքշաբթի, Քանըպիէրի վրայ, կէսօրէն վերջ, ատրճանակներ փոխանակուեցան հակառակորդ խմբակներու միջեւ: Ոչ մէկ զոհ:

Սակայն, իրիկուան դէմ կացութիւնը աւելի ծանրացաւ:

Մէն Շարլի անմիջական մօտիկ, Աշխատանքի Տան մէջ ժողով մը գումարելով շինութեանց աշխատաւորները եւ սափրիչները, մօտ 15.000 հոգի, «Միջազգայնական»ով եւ առաւելագոյն(?) կարմիր դրօշներու անցք մը կատարեցին Քանըպիէրէն Նահանգապետարան երթալու համար:

Երթեւեկը կանգ առաւ. Ամբոխը կ'ոռնար մոլեգնօրէն: Թեր ու դէմ բացագանչութիւններ ամէն կողմէ: Իրարանցումի մը մէջ, Հանրապետարանի(?) ապակիները ջարդ ու փշուր եղան: Հանրապետական զինեալ պահակներու միջամտութեան շնորհիւ կարելի եղաւ կարգ ու կանոնը պահպանել: Այս բոլորը տեղի կ'ունենային ժամը 6ին:

Ժամը 7ին սկսաւ բուն կռիւ մը: Միացեալ ճակատական եւ ազգայնական իրար խառնուեցան: Բռունցքներ փոխանակուեցան, քարեր արձակուեցան եւ շատեր վիրաւորուեցան: Ամբոխին մոլուցքը հետզհետէ կը սաստկանար: Եւ ահա բուռն կանչեր: «Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն», «Կեցցէ միացեալ ճակատը», «Խորհուրդներ ամէն տեղ» եւայլն

Իրիկունը ուշ ատեն, կռիւի վայրը փոխադրուեցաւ Գօմոնի պողոտային: Հրեղէն Խաչերը(?) եկած էին ժողով մը գումարելու. Նորէն կռիւ: Ի վերջոյ ոստիկանութեան ինքնաշարժերով քաղաք իջնել, չկրնալով դիմադրել եւ ոստիկանական ուժին եւ միացեալ ճակատի զինուորներուն:

Վաղը ուրբաթ, համաձայնաբար երեսփոխան Թորէզ Մարսէյլ պիտի ըլլայ, խօսելու համար: Այս առթիւ թափօրներ պիտի կազմուին ուրբաթ-շաբաթ եւ կիրակի օրերը: Կը վախցուի նոր արիւնահեղութիւններէ:

** Գալով գործադուլներուն ընթացքին, ոչ մէկ բան կայ փոխուած: Երկու հաստատութիւն կը վերսկսի: 12 նոր հաստատութիւններ ալ կը գոցուին գործը(?)

Թատրոնները, սինէմաները, ճաշարանները, սրճարանները, պանդոկները, սափրիչները, ... կը շարունակեն գործադուլը:

** Ազգայնական ճակատը վերջերս(?) ցոյց մը կազմակերպած է կիրակի օր, Աշխատանքի Սակարանի յառաջակեց(?) հրապարակին վրայ: Ազգայնականներ՝ «Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն» ... կը վախցուի նոր ընդհարումներէ: Չորեքշաբթի օրուան խռովութեանց ատեն ազգայնականները եռագոյն դրօշ պարզած ըլլալով, համայնավարները յարձակեցան Հանրապետութեան(?) վրայ եւ քիչ մնաց պիտի շրջէին կառքը.

ՀՐԱՑԵԱՑ

ՆՈՐԱՄԻՆ ՄԱՆՉՈՒՍ

—.—

I

Դո՛ւն ծընա՛ր, տըղա՛ս, նոր տարուան առտուն

— Կաղանդչէ՛ք անգի՛ն —

Քնքո՛յշ իմ հոգիս եղա՛ւ ուրախ ստա՛ն(?)

— Հըրա՛շք երկնային — ։

Մըմնուեցա՛յ(?) բարի, հոգեակդ իմ հիւանդ(?)

— Գըտա՛ւ արիւնս —

Կենաց ըլլայ քեզ, օրհնութեամբ օծուն

— Փառքի՛ն չափ ցեղիս։

Քաղցր(?) անդա՛ս(?) մեռելներ ալի(?)

— Քեզի՛ կը նայիմ...

Մէ՛կ հատիկն ես դո՛ւն, տաճար մը բարի.

— Զա՛րը Մոնկոլին —։

Պապերդ ու մամերդ ... շուրջդ բազմա՛ծ —

— Օրը՛դ չը տեսան ..

Դո՛ւն ժառանգորդն ես անո՛նց օրհնութեան,

Ոսկեղէն սըրբազան :

Վիճակեցի՛ր կեա՛նք, տըղա՛ս ու ճամբա՛

— Ազգակցիդ համար...

Բայց՝ վըրէժխնդիր, յաւէտ անմոռա՛ց,

— Դահիճին դէմ վարա՛ր :

II

Քե՛զ այնքան պիտի սիրեմ, ես այնքա՛ն.

— Եթէ դուն ըլլա՛ս ...

Զաւակն արժանի տոհմի մեր ազգին

— Որ մեռա՛ւ անհա՛ս ...:

Քե՛զ այնքան պիտի մոռնա՛մ, ես այնքա՛ն

— Իբրեւ՝ խորթ զաւակ ...

Եթէ՛ դաւե՛ս մեր հուրին պատմական ...

— Խղճա՛լ երկնառաք —:

Կը խառնուի սակայն, արիւնիս գծին

— Անշի՛ղ, անխոռո՛վ ...

Տըղա՛ս, դուն պիտի ըլլաս մեր դատին

Ջահակի՛ր գինուոր :

III

Երդուըցի՛ր, տըղա՛ս, յանուն մեր արդար...

Դատին վիրաւոր ...

Եւ առյաւօրէն, կեանքըդ ալ զոհէ՛

Նուիրէ՛ անոր :

Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԵՐԳ ՈՒ ԹԱՏՐՈՆ

ՎԵՐՏԻ

«Իտալիա մայրն է մեծ մարդոց»։

— o —

Աւետիս Միլիքեանին(?)

Սկսուած են տօնակատարութիւնները ծննդեան երեսունհինգամեակին առթիւ նշանաւոր իտալացի երգահան Ճուզէփփէ Վէրտիի.

Ծնած է Վէրտի, 1813ին, Իտալիոյ հարաւակողմը գտնուող Պուսսէտօ քաղաքին Րօնկօլա միափողոց գիւղը:

Ռուս-Աւստրիական դաշնակից բանակը, 1814ին, ներխուժեց մինչեւ հարաւային Իտալիոյ քաղաքները, սփռելով մահ ու աւեր: Րօնկօլա գիւղակը այդ նախճիրէն ունեցաւ իր դառն բաժինը: Կը հրդեհուէր գիւղը. կ'ապաստանին բնակիչները եկեղեցին մէջ, որուն խորաններն ու սիւները, քիչ վերջը, կ'օծուէին նահատակներու արիւնով: (Տեսարան մը հայկական ճակատագրէն):

Բարեբախտաբար կը մոռցուի խուզարկել զանգակատունը, ուր ապաստանած էր Րօնկօլա հիւղաւանին սիրուն պանդոկապետուհին՝ Լուիզան, այսինքն Ճուզէփփէի մայրը, գրկած ուժգնօրէն արուճող(?) արուին(?) վրայ իր զաւակը: Օր մը ամբողջ, դրամաթիք(?) պայմաններու եւ անհաւասարաչափ(?) մատնուած, ըսելով վարը կատարուող կոտորածը, կ'անցընէ հէք մայրը, մինչեւ բանակին գիւղէն հեռանալը: Վէրտին ուրեմն (անգամ մը եւս) կը պարտի իր կեանքը մօրը, մէկ մըն ալ եկեղեցիին զանգակատունին:

Ուրիշ բան մը կը պարտի եկեղեցիին: Այնտեղ է որ ան, առաջին հեղ, կը լսէ երաժշտութեան առաւօտեան ձայնագրութիւնը:

Գիւղական եկեղեցիին մէջ կը նուագէին օրկան, տօնական օրերուն եւ երգիչները ներդաշնակօրէն կը բարբառէին, նման զուարթնոց եւ սերովբէներու: Փոքրիկը կը յափշտակուի օրկանէն եւ ամէն առիթով կը խնդրէ որ հայրը իրեն գնէ այդ գործիքէն: Հայրը տեղի տալով այս ծիրանի տղուն անտեղիտալի պահանջին՝ վերջապէս ծախու կ'առնէ հին դաշնամուր մը, որուն վրայ վեցամեայ Ճուզէփփէն կը ստեղծէ իր առաջին թոթովանքները: Օր մը Վէրտի կը փափաքի(?) շինել ներդաշնակութիւն մը եւ արիւն քրտինքի մէջ, կ'աշխատի դաշնամուրին վրայ: Երբ կը համոզուի որ գործիքը չի հնազանդիր իրեն՝ կաս կարմիր կտրած, կ'առնէ մուրճը ու կը հարուածէ դաշնամուրը, կոտրելով ստեղնաշարը: Անշուշտ կը պատժուի: Կը կանչեն սակայն նորոգող մը որ կը դարմանէ գործիքին վէրքերը: Աշխատաւորը լրացնելէ վերջ նորոգութիւնը կը գրէ. «Զրի շինեցի, քանի որ փոքրիկ Ճուզէփփէն շատ կը սիրէ երաժշտութիւնը»:

Փոքրիկը կը դրուի գիւղին ծերունի օրկանահարին քով ուր այս հրաշալի տղան կ'ընէ յառաջդիմական ռատումներ(?), եւ տասներկուամեայ եղած ժամանակ կը փոխարինէ իր ուսուցիչը, քանի մը տարի կատարելով նոյն պաշտօնը: Իր մէջ անզուսպ դարձած ըլլալով երաժշտական ոլորտներու մէջ թեւածելու կոչումը, կը խնդրէ հօրմէն ղրկել զինքը որ եւ է կեդրոն մը ուսումը զարգացնելու: Հայրը զինքը կը ղրկէ Պուսսէտօ, ուր պատանին կը յաճախէ վարժարան, ազատ ժամերը նուիրելով իր նախընտրած ճիւղին:

Այդ քաղաքին մէջ ան կ'ապրի իր հօր բարեկամ Անթոնիօ Պարեցցիի բնակարանը: (Այդ տունը մինչեւ այսօր պահուած է անփոփոխ: Պարեցցիի խնդրանքով Վէրտին տանը ... կատին վրայ գրած է «Stanza di D. Verdi», այսինքն Վէրտիի բնակարանը)

Քաղաքի օրկանահար Փրովէզի պատանիին խնամատար Պարեցցին կը յայտնէ որ Ճուզէփփէն արդէն կը գերազանցէ զինքը: Պատանին կը ղրկուի Միլանօ, երաժշտանոց մտնելու համար: Մօնթէ տի Բիէտա ընկերութիւնը անոր կը յատկացնէ 1200 լիր տարեկան

Եւ սակայն, Երաժշտանոցի վարիչը Վէրտին անընդունակ կը գտնէ ու կը ղրկէ Սկալա թատրոնին երաժշտապետ Լավինեայի մօտ: Վէրտին որ Պուսսէտոյի փոքրիկ ու հին թատրոնին մէջ ծանօթացած էր Պելլինիի, Րոսսինիի եւ Տօնէցէթթիի գործերուն, վերացած կը յաճախէ այս անգամ Սկալայի(?) օփերան: Իր հոգիին հունները կը սկսին ծաղկիլ ու գրի կ'առնէ զանազան երգեր, որոնք վերջը օգտագործած է իր գուանկերգութիւններուն մէջ

Առաջին անգամ անուն կը հանէ խումբով եւ նուագահոյլով կատարուող «Աշխարհի ստեղծում»ով:

Կը հրաւիրուի Պուսսէտօ, տեղւոյն «Նուագասիրաց» ընկերութեան տնօրէնի պաշտօնով, որուն կը միանար նաեւ, բառ սովորութեան, մայր տաճարի օրկանահարի գործը: Կղերականները սակայն բուռն կերպով կը մերժեն այդ երկրորդ գործը, գտնելով զայն նորելուկ մը եւ կը կանչեն ուրիշ մը: Ժողովուրդը երկու կուսակցութեան կը բաժնուի: Մտաւորականութիւն եւ երիտասարդութիւն Վէրտիի հետ են: Հոգեւորականները սակայն ակամայ կը նպաստեն Վէրտիի հռչակին տարածման:

Վէրտի կ'ապրի Պարեցցիի տունը եւ կը զբաղի օփերաներով, միւս կողմէ դասեր կուտայ մանաւանդ գեղեցիկ աղջկան, տանուտիկնոջ մեծ աղջկան(?) Մարգարիտային: Անոնք շատ ժամերով կը պարապին դաշնակին վրայ, յանուն ներդաշնակութեան: Ձեռքերը անշուշտ կը դպին իրար, ինչպէս նաեւ նայուածքները, ու հրդեհ մը իր մէջը կ'առնէ դաշնակն ու դաշնակահարողները: Կը ստեղծուի ներդաշնակ միութիւն մը եւ անոնք կ'ամուսնանան:

1838ին Վէրտի Միլանօ է եւ ունի օփերաներ

Սօլերա կը գրէ Վէրտիի օփերաներուն խաղանիւթերը (լիպրէթթօ):

Կ'աւարտէ իր առաջնեկ օփերան, — Oberto di san Bonifacio:

Շատ դժուարութիւններու յաղթելէ վերջ կը բեմադրուի այդ օփերան Միլանօ, Սքալա թատրոնին մէջ: Յաջողութիւն: Օփերան կը գնուի 2000 լիրի, հրատարակիչ Րիքորտիի կողմէ: Պայմանագրութիւն մըն ալ կը ստորագրէ Վէրտի, խոստանալով գրել տարեկան երեք օփերա, Միլանոյի եւ Վիէննայի բեմերուն համար, իւրաքանչիւրը 3500 լիրի:

Գործի չձեռնարկած կը հիւանդանայ երկարօրէն, կ'իյնայ պարտքերու տակ, կը հասնի սնանկութեան աստիճանին, կ'ունենայ հոգեկան տագնապներ: Իր կինը սակայն այս սեւ օրերուն կը փրկէ զինք, ծախելով իր ամբողջ ունեցածը: Առողջանալէ վերջը կը սկսի ստեղծագործել մեծ խանդավառութեամբ: Վրայ կը հասնի մեծագոյն դժբախտութիւն մը: Մեծ զաւակը կը հիւանդանայ եւ քանի մը օրուան մէջ կը մեռնի ուղեղային բորբոքումէ մը եւս, կը հիւանդանայ նաեւ աղջնակը, նոյնպէս մեռնելով: Ու չէր լմնցած շարքը անբախտութեան: Իր երիտասարդ կինն ալ, երկու ամսուան մէջ կը մեռնի, ուղեղային բորբոքումէ: Վէրտի, կիսախելագար կը դառնայ: Կը խօսի այդ սեւ սեւ օրերուն մասին, ըսելով.

— Միակ մնացի ... մինակ մինակ .. քանի մը ամսուան մէջ կորսնցուցի սրտիս երեք հատորները: Եւ այս պայմաններուն մէջ ես պէտք էր յարգէի իմ տուած խօսքս, գրելով կատակերգական օփերաներ:

Եւ սակայն կ'աշխատի ու կը վերջացնէ «Օր մը թագաւոր» (Un giorno di regno) կատակերգական գուանկերգութիւնը, որ կը բեմադրուի 1840ին, քանի մը քաղաքներու մէջ, միաժամանակ: Եւ սակայն չէր յաջողութիւն: Հեղինակը, իր պայմաններուն եւ դժբախտութեանց բերումով, աւելի տրամադիր էր ստեղծելու ողբերգական երգեր քան կատակերգական:

Այս անյաջողութիւնը, նիւթական գէշ պայմանները եւ մանաւանդ ընտանիքին ամբողջական քայքայումը (երբեմն մահերով) կը հասցնեն զինքը խոր ու խաւար յուսահատութեան մը վիհը: Վէրտի կը յանձնուի արբեցութեան եւ ամբողջովին պարապ կ'անցընէ ժամանակը:

Սկալայի տնօրէնը, Մերէլլին, կը վերցնէ Վէրտին իր կործանարար կեանքէն ու կը լծէ աշխատանքի: Ան գաղտնը չորս ամսուան ընթացքին կը վերջացնէ մեծ օփերա մը, «Նաբուգոդոնոսորը», որ 1842ին կը ներկայացուի. Մեծագոյն յաջողութիւն կը բացուի յաղթանակի մեծ ճամբան. Կանացի առաջին դերը կատարող առաջնակարգ երգչուհին Ճուզէփփինա Ստրեփփոնի կը դառնայ անգամ մը եւս հռչակաւոր, ամուսնանալով Վէրտիին հետ:

Վէրտի կը ստեղծէ Վիքթոր Հիւկոյի «Արքայն զբօսնու» թատերախաղէն օփերա մը նոյն անունով: Գրաքննիչը սակայն կ'արգիլէ այդ վերնագիրով օփերայի մը բեմադրութիւնը: Կը ստիպուին անուանափոխել եւ կոչել La Maledisiore: Կրկին կը մերժուի. Վերջապէս գլխաւոր դերը թագաւորէն առնելով ու հագիտին տալով կը կնքէ «Րիկոլէթթօ» անունով: Այսպէս ալ կը ներկայացուի ու մինչեւ այսօր

Երկու տարի վերջը կը ստեղծէ «Թրովաթորէն», Հռոմի օփերային համար: Հակառակ գետին յորդումին, ընդհեղեղանման անձրեւներուն, ցեխին ու խոնաւութեան, խուռներամ ժողովուրդը, մինչեւ կէս մէջքը ջուրերուն մէջ, կը սպասէ կարգի Թատրոնին դուռներուն առջեւ, անե-

Ո՜վ մանկութի ևս հեռաւոր

— o —

Ալ հեռաւոր երգի մը՝ — տակաւ մոռցուած յիշեցնեն ,
Ցիշատակին նմանող բան մը ունիս դուն քու մէջ ,
Կը զգա՜մ, կը զգա՜մ ես յաճախ ուժովն հոգւոյս տարօրէն
Թէ՝ դուն չկա՛ս, ալ չկա՛ս, թէ այլեւս անցեալ մ'ես :

Բայց քեզ երբեմն կը տեսնեմ, ո՛վ հեռաւոր մանկութիւնս ,
Իբրեւ լուսեղ հանգրուան՝ հայելիին մէջ մտքիս ,
Ուր՝ իբրեւ լոյս բոցավառ կը շողաս դէմն աչքերուս
Կը կանչես զիս դէպի քեզ , քեռով գինով կ'ըններ զիս .

Երբեմն անհուն կարօտ մը կը եղծէ կեանքը ողջ ,
Կը քաշէ զիս դէպի քեզ , քեզ դիմացըս կեցնելով
Տարիներուն հանոյքը , անցած օրերըս ամբողջ
Հոգիիս մէջ բուռ առ բուռ մէկ վայրկեանէն լեցնելով :

Մութ խռհերով ծանրաբեռն օրերուն այս գո՛րշ , մռա՜յլ ,
Երբ սրտմաշուքն անողոք կը մարէ բոցն հոգիին ,
Երբ կը քանդուին սիւները անգամ հաւատքին մարմար
Դո՛ւն մասունքի մը պէս սուրբ կը ժպտիս ապագային . . . :

Պէյրութ Ա. ԱՆԱՀԻՏԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

— . —

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Յօդուած 1— Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութիւններու Միութիւնը բանուորներու եւ գիւղացիներու ընկերվարական պետութիւն է :

Յօդ. 2— Խորհ. Միութեան քաղաքական հիմը կը կազմեն աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդները, կալուածատէրերու եւ դրամատէրերու իշխանութեան տապալումի հետեւանքով յառաջացած եւ ամրացած՝ սանդծիլով պրոլետարիատի դիկտատուրա :

Յօդ. 3— ԽՍՀՄի մէջ ամբողջ իշխանութիւնը կը պատկանի քաղաքի և գիւղի աշխատաւորներուն՝ յանձին աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդներուն :

Յօդ. 4— ԽԸՀ Միութեան՝ տնտեսական հիմը կը կազմեն տնտեսութեան ընկերվարական ձեւը եւ արտադրութեան գործիքներու եւ միջոցներու ընկերվարական սեփականատիրութիւնը՝ հաստատուած դրամատիրական տնտեսական ձեւի կազմալուծման, արտադրութեան գործիքներու եւ միջոցներու մասնաւոր սեփականատիրութեան փոխարինման եւ մարդը մարդու կողմէ շահագործումին ոչնչացման հետեւանքով :

Յօդ. 5— Ընկերվարական սեփականատիրութիւնը ԽԸՀ Միութեան մէջ ունի կամ պետական սեփականութեան ձեւ (համաժողովրդական ստացուածք) կամ թէ համագործակցական - կոլխոզային (առանձին կոլխոզներու սեփականութիւն, համագործակցականներու միութեանց սեփականութիւն) սեփականութեան ձեւ :

Յօդ. 6— Պետական սեփականութիւն — այսինքն համաժողովրդական ստացուածք — կը ներկայացնեն հողը, անոր ընդերքը, ջուրերը, անտառները, գործարանները, հանքերը, երկաթուղային, ջրային եւ օդային փոխադրութեան միջոցները, դրամատուները, հաղորդակցութեան եւ թղթատարական միջոցները, պետութեան կողմէ կազմակերպուած գիւղատնտեսական խոշոր ձեռնարկները (խորհ. տնտեսութիւններ, մեքենատրակտորային կայաններ եւն.), ինչպէս եւ քաղաքներու եւ արդիւնաբերական կէտերու մէջ հիմնական բնակարանային ֆոնտը :

Յօդ. 7— Կոլխոզներու եւ համագործակցական կազմակերպութիւններու մէջ եղած հանրային ձեռնարկները՝ անշարժ եւ շարժական գոյքի հետ միասին, կոլխոզներու եւ համագործակցական կազմակերպութիւններու կողմէ եղած արտադրանքը, ինչպէս եւ հանրային շէնքերը կը ներկայանան իբրեւ կոլխոզներու եւ համագործակցական կազմակերպութիւններու հանրային, ընկերվարական սեփականութիւն :

Իւրաքանչիւր կոլխոզային ծուխ իր անձնական օգտագործումին համար ունի մերձտնային հողամաս մը եւ իբրեւ անհատական սեփականութիւն՝ մերձտնային հողամասին վերաբերեալ անհրաժեշտ տնտեսութիւն, — բնակելի տուն, արտադրող անասուն, հաւեղէն եւ գիւղատնտեսական փոքր գոյք, — համաձայն գիւղատնտեսական արտելներու կանոնագրին :

Յօդ. 8— Կոլխոզներուն պատկանող հողը անոնց կը տրուի ընդմիշտ օգտագործելու համար :

Յօդ. 9— ԽԸՀ Միութեան մէջ գերիշխող տնտեսութեան ընկերվարական ձեւին զուգընթաց, օրէնքով կը թոյլատրուի անհատ գիւղացիներուն եւ տնայնագործներուն մասնաւոր տնտեսութիւն ունենալ՝ հիմնուած անձնական աշխատանքին վրայ և արգիլելով ուրիշին աշխատանքը շահագործել :

Յօդ. 10— Իբրեւ անհատական սեփականութիւն, օրէնքը կը պաշտպանէ քաղաքացիներու աշխատանքի շահը եւ տնտեսածը, բնակելի տունը եւ անհրաժեշտ տնտեսութիւնը, ընտանեկան տնտեսութեան եւ կենցաղին վերաբերող իրերը, ինչպէս եւ անձնական գործածութեան եւ յարմարութեան առարկաները :

Յօդ. 11— ԽԸՀ Միութեան տնտեսական կեանքը կ'որոշուի եւ անոր ուղղութիւն կը տրուի պետական ժողովրդային - տնտեսական ծրագիրով մը, ի նպաստ հանրային հարստութեան յաւելումի, աշխատաւորներու նիւթական եւ մշակութային մակարդակի վերելքի, ԽԸՀ Միութեան անկախութեան ամրացման եւ անոր պաշտպանութեան հնարաւորութիւններուն :

Յօդ. 12— Սկզբունք առնելով «ով չաշխատիր, չուտեր» խօսքը, աշխատանքը ԽԸՀ Միութեան մէջ պարտադիր է բոլոր աշխատունակ քաղաքացիներու համար :

ԽԸՀ Միութեան մէջ կը կիրարկուի ընկերվարութեան սկզբունքը՝ «ամէն մէկէն պահանջել իր կարողութիւններուն համեմատ, իւրաքանչիւրին տալ համաձայն իր կատարած աշխատանքին»

(Շար.)

ՄԻՋՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔԻ ԽՈՐՀՐԴԱԽԱՂԸ»

— • —

Այս օրերուս, Փարիզի մէջ, Նոթր-Տամի հրապարակին վրայ կը ներկայացուի խաչելութեան խորհրդախաղ մը :

Ի՞նչ է խորհրդախաղը (mystère) :

ԺԵ. դարուն այս անունը կը տրուէր կրօնական թատերախաղերուն , որոնք կը ներկայացնէին դրուագներ հին ու նոր կտակարաններէն եւ սուրբերու կեանքէն : Ֆրանսերէնի մէջ, բառին ծագումը կը թուի թէ լատինական է (ministerium), այդ պարագային կը նշանակէ պաշտօն, պաշտամունք. Հին հեղինակները եւս, երբեմն այդ ստուգաբանութեամբ, mistère կը գրէին, մինչ նորերը, առնելով յունարէնէն կը գրեն mystère, որմէ մեր թարգմանութիւնը՝ խորհրդախաղ : Կարելի է կոչել նաեւ կրօնախաղ :

ԺԵ. դարէն առաջ, կրօնական թատերգութիւնները կը կոչուէին պարզապէս թատերախաղ կամ հրաշերգութիւն :

Մինչեւ ԺԶ. դար, կրօնախաղերը մեծ յաջողութիւն գտած էին, ու կը ներկայացուէին եկեղեցիներու շրջափակին մէջ: Հետզհետէ երգիծանքը մուտ գտաւ այդ թատերախաղերուն մէջ, մինչեւ որ 17 Նոյ. 1548ին կառավարութիւնը արգիլեց անոնց ներկայացումը՝ իբրեւ սրբապղծութիւն : Այս արգելքով՝ թատերախաղը ուղղութիւն փոխեց եւ այսպէս սկսան դասական ողբերգութիւններ :

Կրօնախաղերու իբրեւ հեղինակ նշանաւոր է Արնու Կրէպան, որ ծնած է 1410ին :

Ներկայիս Նոթր - Տամի հրապարակին վրայ կը ներկայացուի Արնու Կրէպանի գործը, Յիսուսի խաչելութիւնը :

Նոթր - Տամի մայր դրան առջեւ դրուած է բեմը, իսկ երկաթէ ձողերու վրայ (իտալական ճարտարապետութեան) հանդիսականներու աթոռները, մօտ 16.000, որոնք ամփիթատրի ձեւով հետզհետէ կը բարձրանան, — ամէնէն ետեւը նստողը ուրեմն կը հասնի ոստիկանական տեսչութեան շէնքին բարձրութեան (5 յարկ) : Բեմին եզերքները եւ Նոթր - Տամ կաթուղիկէին վրայ հաստատուած են բարձրախօսներ եւ լոյսի ցատրուաններ : Երբ ներկայացումը սկսի, զուճառը լոյսի հեղեղ մը կ'ողողէ ամբողջ հրապարակը, տաճարին ճակատը կը պսպղայ անհամար ճառագայթներով :

Ներկայացման կը մասնակցին մօտաւորապէս 500 դերասաններ :

Գերմանական գիւղի մը մէջ եւս սովորութիւն է ներկայացնել Քրիստոսի խաչելութիւնը,— ներկայացման դերակատարներն են գիւղացիները : Արուեստագէտ ժողովուրդ մըն է այս, որոնց իւրաքանչիւրը, ի մանկութենէ, կը մարզուի Քրիստոսի, Յուդայի, Մագդաղենացիի դերերուն մէջ: Անհամար բազմութիւն կը հաւաքուի , ամառը, այդ գիւղին մէջ :

Ֆրանսա եւս վերահաստատելով այս կրօնական ներկայացումները, կ'աշխատի զբօսաշրջիկներու հետաքրքրութիւնը գրաւել :

Արդի ճարտարարուեստին շնորհիւ ներկայացումը իրապէս հրաշալի է, որքան ալ ԺԵ. դարու բեմադիրները տաղանդ ցոյց տուած ըլլան դժոխքի, արքայութեան, խաչելութեան եւ այլ դրուագներու բեմադրութեան մէջ , Նոթր - Տամի ներկայացումը նուազ տպաւորիչ չէ, ընդհակառակն ձայնի եւ լոյսի արդիական յարմարութիւններով կը գերազանցէ նման ներկայացումները

«Խաչելութեան Ճշմարիտ խորհրդախաղը»
LE VRAY MISTÈRE DE LA PASSION

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ

— • —

Մաքսիմ Կորքի ծնած է 1868ին, Գերմի մէջ (Նիժնի - Նովկորոտ նահանգ, որ այժմ կը կոչուի Կորքի): Հայրը գորգագործ էր, մանր-քաղքենի :

«Հինգ տարեկան էի, կը գրէ Կորքի, երբ հայրս մեռաւ : Մօրս մահէն վերջ, մեծ հայրս զիս աչկերտ դրաւ կօշկակարատան մը մէջ,— այդ ատեն 9 տարեկան էի : Մեծ հայրս ինծի կարդալ սորվեցուց իր սաղմոսագիրքով եւ ժամագիրքով : Շուտով ձգեցի կօշկակարին խանութը, գացի գծագրիչի մը մօտ, յետոյ խոհարարի աչկերտ եղայ, պարտիզպանի օգնական, երբ արդէն 15 տարեկան էի» :

Արդարեւ չկայ արհեստ մը, որուն հետեւած չըլլայ Թափառաշրջիկ՝ ման կուգար երկէ երկիր, երբ Թիֆլիսի մէջ կը հանդիպի Կորոլենկոյի , որուն թելադրանքով կը սկսի գրել եւ այսպէս կը մտնէ գրական աշխարհ :

Կորքիի տաղանդը ուշադրութիւն կը գրաւէ շուտով, մեծ հետաքրքրութիւն կ'արթնցնեն մասնաւորաբար իր նկարագրութիւնները ,որոնք կը պատկերացնեն թափառաշրջիկներու (բոսեակ), անտուն - անտէր երեխաներու, թշուառներու կեանքը ,— մարդկութեան գառնութիւնները (իր անունն ալ այդ կը նշանակէ արդէն)

Իր դրիչը, թէեւ իրապաշտ, ռոմանթիկ գոյն մը կուտայ մարդկային խլեակներու կեանքին : Ոճը անհաւասար է, յաճախ էջերու կարգին ունի գրուածքներ, ուր լեզուն շատ խնամած է

1902ին անդամ կ'ընտրուի Ս. Փեթերպուրկի Ակադեմիային, սակայն կառավարութիւնը կը բեկանէ : Ի նշան բողոքի, Անտոն Չեխով կը հրաժարի Ակադեմիայէն : 1906ին Կորքի կը հեռանայ Ռուսիայէն եւ կը հաստատուի Իտալիոյ մէջ: 1913ին կը վերադառնայ Ս. Փեթերպուրկ, ուր կը հրատարակէ Լէտոպիս(տարեգրութիւն) պարբերաթերթը, որուն կ'աշխատակցին յեղափոխական գրողներ ը: Այս պարբերաթերթին մէջ Կորքի կը մատնէր գերմանասէր ուղղութիւն մը: 1917ին հիմնեց Նովայա Ժիզն (Նոր կեանք), ուր նահանջական տրամադրութեամբ մը՝ կ'աշխատէր ի նպաստ անջատ հաշտութեան: Կերենսկիի օրով Պետական Հրատարակչական մարմնոյն գրական բաժնի վարիչ նշանակուեցաւ,բայց յետոյ չհանդուրժելով Սովետներուն՝ հեռացաւ երկրէն (1921) ։ Ռուսիայէն մեկնեցաւ այն մտաւորականներուն, որոնք բողոքագիր մը ստորագրեցին ընդդէմ բոլշեւիկներուն եւ պաշտպանելու համար մահապարտ գրողները։

Ռուսիա վերադարձէն վերջ տօնուեցաւ իր ծննդեան վաթսունամեակը , այդ առթիւ իր ծննդավայրը կոչուեցաւ Կորքի, եւ իրեն նուիրուեցաւ Վարանցով Դաշկովի գղեակը, Ղրիմի մէջ:

Բազմաթիւ են իր գործերը (թարգմանուած են նաեւ հայերէնի), որոնց մէջ կը ցոլայ ընդհանրապէս իր կեանքը: Գլխաւորներէն յիշենք Թափառաշրջիկները, Մայրը, Ֆոմա Կորտիեւ , Մանկութիւն, եւն. (իր գործերուն մասին պիտի խօսուի այստեղ մասնաւոր յօդուածով մը) ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով ։

նալու համար տոմսակ : Ու ներկայացումէն վերջ գերագոյնը խանդավառութիւններուն : Հեղինակը եղած էր կիսատուած : Հռոմի մէջ կ'արթննային հին հռովմը եւ հեթանոս աղաղակներով կը փառաբանեն Վէրտին .

Վենետիկի սոյն թատրոնին յանձնարարութիւնով կը գրէ «Թրավիաթա» օփերան, նիւթը Ալեք. Տիւմա որդիին ծանօթ գլուխ գործոցը՝ «Գամէլիաազարդ կինը» : Այս գուսանախաղը կը ներկայացուի, առաջին անգամ, Փարիզ, 1855ին, ու յուռեռար յաջողութիւն :

Վէրտի կը գրէ , այդ առթիւ, իր սիրելի աշակերտ Մուցիոյի .

— Երէկ ներկայացուեցաւ «Թրավիաթան» անյաջող : Ի՞մն է յանցանքը թէ երգողներունը : Ապիկա ցոյց պիտի տայ ապագան :

Ու ցոյց տուաւ ապագան որ իրաւունք ունի Վէրտին : Թրավիաթան ամէնէն զգայուն, ամէնէն մելանոյշ երաժշտութիւններէն մէկն է իտալական դպրոցին :

Ալեք. Տիւմա որդին նոյն իսկ գրած է հետեւեալ չափազանցուած նախադը .

— «Յիսուն տարի վերջը, ոչ ոք պիտի յիշէր իմ «Գամէլիաազարդ կինը»», եթէ Վէրտին չանմահացնէր զայն» :

Ատեն մը եաքը, Վէրտի կը ստեղծէ «Դիմակահանդէս մը» (Un Ballo di Maschera) ողբերգական օփերան :

Գրած է նաեւ «Ճակատագրին ոյժը» օփերան որ ներկայացուեցաւ 1862ին, Ս. Փեթերպուրկի մէջ, փոքրիկ յաջողութիւնով :

1867 մարտ 11ին, Փարիզի ցուցահանդէսին առթիւ, կը ներկայացուի երգահանին «Տօն Կարլոս» օփերան, գտնելով պաղ ընդունելութիւն :

1869ին, Գահիրէի խտիվիալ օփերային անօրէնութիւնը, խնդրել Իսմայիլ փաշայի թելադրութիւնով, կ'առաջարկէր Վէրտիին շինել օփերա մը, եգիպտական կեանքէ : Վէրտի կը պահանջէ 40.000 րուբլի : Համաձայնութիւն : Կը գրկուի խաղանիւթը : Վէրտի կը փոփոխէ զայն ու կը սկսի գործի : Ամբողջ գեղարուեստական աշխարհը կը հետեւի մեծ օփերային պատրաստութեան լուրերուն

«Այտան» է այդ գուսաներգութիւնը. Երբ կ'աւարտի, միաժամանակ փորձի կը դրուի երեք քաղաքներու օփերաներուն մէջ.— Գահիրէ, Միլանօ, Փարիզ :

Գահիրէի մէջ մանաւանդ կը ներկայացուի ամենամեծ պատրաստութիւնով, յատուկ վարագոյրներով, տարազներով, շքեղ սարքաւորումով, արքայավայել ճոխութեամբ եւ բեմական մեծ ուժերով ու մանաւանդ երկար ու խղճամիտ փորձերով : (Շաբաթներով մինչեւ լոյս փորձ կատարուած էր բեմին վրայ) : Ու անօրինակ, բայց բոլորովին անօրինակ յաջողութիւն : Նուէրներ, տօնակատարութիւններ, հանդէս : Ամբողջ Եգիպտոսի մէջ կը հոլովուէր երկու յատուկ անուն .— Այտա եւ Վէրտի : Կը նուիրուի երգահանին փղոսկրէ պերճ գաւազան մը, թանկագին քարերով մէկ կողմը դրոշմուած Վէրտի, միւս կողմն ալ Այտա բառերը :

1887ին կը ներկայացուի իր նոր մէկ օփերան՝ «Օթէլլօ», խաղանիւթը Շէքսփիրի «Վենետիկի Մաւրը»էն :

1890ին լոյս կ'ընծայէ «Ֆալստաֆ»ը :

X

Կ'ըսեն թէ Վէրտի, այս բազմարդիւն ու պատուական երգատեղծը եղած է փառասէր :

Կը պատմեն թէ ան զբաղած կը բռնէր քաղաքին փողոցներուն յանձնարարելով որ իր հրապարակէն անցած ժամանակ իր ետեւէն պոռան «բրաւօ ճէնիօ», որ թարգմանի «հայր հանճար» :

Ու լակոտները, վարձատրուած, կը պոռային Վէրտիի անցնելիք ժամուն եւ խումբով կ'իյնային գեղեցիկ ծերունիին ետեւէն, յանձնարարուած բառերը աղաղակելով, պոռչտուքներով .

— Բրաւօ ճէնիօ, բրաւօ ճէնիօ . . .

X

Իտալիոյ եւ Աւստրիոյ մէջ տեղի ունեցած կռիւներուն ընթացքին, իտալացի հայրենասէրները օգտագործած են Վէրտիի անունը, «կեցցէ՛»ն աղաղակելու համար իրենց թագաւորին հասցէին :

Այսպէս՝ Verdi բառին սկզբնատառերով կը կազմուէր հետեւեալ խօսքը .— Viva Emmanuele Regno d'Italia, որ թարգմանի կեցցէ՜ էմմանուէլ , թագաւոր Իտալիոյ :

Քանի մը խօսք իր ստեղծագործութիւններուն մասին :

Ըսենք որ ան ունի աւելի քան 25 օփերաներ : Ի՜նչ բեղմնաւորութիւն :

Մեր թուած գործերէն զատ յիշենք նաեւ միւսները .— Էրնանի (1884), Ֆոսքարի (1844), Ժիովաննա տ'Արկօ (1845),Ատիլլա (1846),Մակպէտ (1847), Մասնատիէրի (1847), Երուսաղէմ (1847), Լոմպարտի (1848), Կորսարօ (1848), Լուիզա Միլլէր (1849), Սթիֆէլիօ (1850), Սիկիլիոյ բարեկամներ (1855), եւն. :

Կը ճամբորդէ 1860ին, Եգիպտոս, Արաբիա եւ Հնդկաստան արեւելեան երաժշտութենէն տարրեր խառնելու համար իր մուսային :Ան եղած է հրաշալի պատուաստող մը : Իր Այտա օփերան լայնօրէն օգտուած է այդ վարպետ պատուաստէն : Այդ գործին մէջ կան զուտ արեւելեան եղանակներ ալ : Հիանալի է երրորդ գործողութեան Oboe-ի solo-ն : Ցաջող են նոյնպէս մենհնականները եւ աղօթքը: Վէրտիի այս գործին մէջ եւրոպական երաժշտութիւնը գրկուած է արեւելեանին հետ, ճոխ համբոյրներով :

Երաժշտութիւնը այսպէսով գացած է իր մայր աղբերակին : «Լոյսը կը ծագի արեւելքէն» : Երաժշտութիւնն ալ, միւս բոլոր գեղարուեստներուն նման արեւելքն ծնունդ է , ուրկէ անցած է Յունաստան, Հռոմ, Սպանիա , ամբողջ Եւրոպա ու անկէ կրկին Ասիա :

Այսօր գիտենք որ երաժշտութիւնը ոչ միայն մեծապէս կը հետաքրքրուի արեւելեանով, այլ եւ ափրիկեանով ու մինչեւ անգամ Հօնօլուլուով :

Դառնանք Վէրտիին :

Առհասարակ Վէրտին ինքն էր որ կը գրէր օփերաներու խաղանիւթերը : Ընտրութիւնն ալ յաճախ ինքն էր ըրած : Բանաստեղծին կը թողուր գրել տողերը :

Իր օփերաներու երաժշտութեան մէջ կը գտնենք կատաղութիւն, քաղցրութիւն, անակնկալ յարձակումներ, սաստկութիւն ու մեղմութիւն, մեղեդիական ներդաշնակութիւններ :

Վերջերը Վէրտի սկսած էր ազդուիլ Վակնէրի, Պերլիօզի, Լիստի, Մէյէրպէրի երաժշտութիւններէն, գնելով իր օփերաներուն մէջ մտածում եւ ժուժկալութիւն, տեղին համեմատ բանալով իր հեղեղատը: Այս ազդեցութիւններուն մէջ ամէնէն ուժեղը եղած է Վակնէրը: Վէրտի ժամերով Վակնէր կը նուագէր :

Իր «Տօն Կարլոս»ը յաջողութիւն չէ ունեցած թէ Փարիզի եւ թէ Լոնտոնի մէջ, նոր ըլլալով իր երաժշտութիւնը: Վէրտին գրած էր այդ օփերան, բայց Վէրտին բացակայ էր անոր մէջ :

Հակառակ այդ անյաջողութեան, գիները գնահատողներ ունեցած է մրտաւորականութեան մէջ: Այդ օրերուն է որ Ֆրանսայի գեղարուեստական կաճառին պատուոյ անդամ կը նշանակեն զինքը, նորոգ հանգուցեալ Մէյէրպէրի տեղը ու կը կանչեն իր կիսարձանը, ձօնելով իրեն երգեր ու ոտանաւորներ :

Իր Օթէլլօ օփերան բնաւ չարուեցաւ Իտալիոյ մէջ: Նոյն իսկ գայթակղողներ եղան ըսելով .

— Վէրտին լքած է իտալական մեղեդին ու ընդունած վակնէրեան հարմոնիան

«Ֆալստաֆ»ն ալ հարուստ է իր նոր ազդեցութիւններով :

Անմոռանալի եղած է սակայն անոր կատարած դերը իտալական երաժշտութեան մէջ: Զգացում արտայայտելու իր ձեւը բոլորովին նոր էր իտալական դպրոցին համար : Իր ժամանակակից, անշուշտ աւելի տարէց, Ռոսինիի օփերաները, թէեւ յաջող են, սակայն պարզապէս շարունակութիւնն էին իր նախորդներուն : Վէրտին էր որ ալեկոծեց եւ քաղցրութիւն խառնեց ուժգնութեան, ուրախութեան հաւասար տուաւ վիշտի եւ բարկութեան պահերը :

Անուրանալի է իր կատարած դերը համաշխարհային երաժշտութեան համար ալ :

Երաժշտագէտները իր լաւագոյն գործը կը համարին Requium-ը, «Դամբանականը»,գրուած մեծահռչակ բանաստեղծ Ալեքսանդր Մանզոնիի մահուան առթիւ :

X

Վէրտին եղած է ոչ միայն քոմփոզիթէօր, այլ նաեւ երաժշտագէտ գործիչ : Մեծապէս նպաստած է ան Իտալիոյ երաժշտական դաստիարակութեան, թափառելով բազմաթիւ քաղաքներ, խումբեր կազմելու եւ ազգային ու ժողովրդական երգերը տարածելու համար :

Անշուշտ եղած է մեծ հայրենասէր : Փոքրիկ տարիքէն գրած է հայրենասիրական երգեր ու մեծապէս աշխատած է անոնցժողովրդականացման համար : Աւստրիացիներու դէմ գրած իր «Մեր հայրենիք»ը (Mia Patria) մեծ դեր կատարած է, վրէժ եւ յուզում ստեղծելով

X

Ու միայն երգերով չէ որ ապացուցած է ան իր ազգասիրութիւնը : Իր վերջին, մեծահարուստ տարիներուն Վէրտին հիմնած է, Միլանի մէջ, Ապաստարան մը, ծեր արուեստագէտներուն համար : Այս Ապաստարանը օժտուած է ամէն կարգի անհրաժեշտութիւններով, ինչպէս բեմ, գրադարան, նուագներ, հիւրանոցներ : Քանի մը անգամ, քանի մը միլիոն լիր նուիրած է այդ հաստատութեան :

Այդ ծերունի արուեստագէտներն են որ այս անգամ կը պոռան Վէրտիին ետեւէն .

— Բրաւօ ճէնիօ, բրաւօ ճէնիօ :

X

Վէրտի մեռած է 1901, յունուար 14ին :

Թաղումը կատարուած է ամենամեծ շուքով, Միլանի մէջ, ծով ծով բազմութիւններով : Կառավարութիւնը կը յայտարարէ սուգի օր : Փակուած են անխտիր բոլոր հաստատութիւններն ու խանութները : Միլանը սուգի է իր շրջակայքով : Առանց ճառի եւ դամբանականի կը թաղեն :

Վէրտիի նմանները ճառի պէտք չունին .

Կը թաղուի իր երկրորդ կնոջը՝ Ժօզեֆինային քովիկը :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

տալ հասարակական ապահովութեան դրութեան եւ որոշեց գործադրել գանոնքը»

*** Ցառաջիկայ երեքշաբթի, արտաքին նախարարը Երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին պիտի ներկայացնէ Ժողովրդային Ճակատի կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը եւ քաղաքական ներկայ կացութիւնը. Բազմաթիւ երեսփոխաններ հարցապնդումներ պիտի ընեն այդ առթիւ:

Թուրք կը խօսի Մարսիլիոյ մէջ

Ֆրանս. համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը ճառ մը խօսեցաւ Մարսէյլ, միթինկի մը մէջ։«Փըթի Փարիզիէն» 3000 կը հաշուէ ներկաներու թիւը, «Հիւմանիթէ» կը հասցնէ մինչեւ 50,000.

Թորէզ պարզեց համայնավար կուսակցութեան յառաջդիմութեան պատճառները եւ աւելցուց որ իրենց կուսակցութիւնը յամառօրէն կ'աշխատի Սովիէտներու Ֆրանսական հանրապետութիւն ստեղծել եւ միաժամանակ կարգը պահպանել։ Գործադուլները, որ ներկայիս կը յայտարարուին քաղաքէ քաղաք եւ վերջ կը գտնեն բանուորներու յաղթանակով, քաղաքական որ եւէ նպատակ չեն հետապնդեր, այլ միայն աշխատաւորական շահեր՝ մղուած տնտեսական մտահոգութիւններէ. Անանք կը քննադատեն բանուորներու կատարած ճնշումը եւ հակօրինական կը գտնեն գործարաններու «գրաւումը», սակայն այդ ընթացքով կը ստեղծուի «նոր օրինականութիւն մը», որ ծնունդ կ'առնէ իրաւապահանջ դասակարգին աշխատաւորական կեանքէն։ Ցեղոյ անդրադառնալով գրօշի հարցին, Թորէզ աւելցուց թէ իրենց կը պատկանի եռագոյնը, թէ դայն պիտի պարզեն իբրեւ հանրապետութեան խորհրդանշան:

Ի վերջոյ կանգ առաւ Ժողովրդային Ճակատի կառավարութեան առաքելութեան վրայ եւ յայտարարեց թէ ներկայ կառավարութիւնը իշխանութեան գլուխ եկած է դարմանելու համար այն չարիքը, զոր գործեցին նախորդ կառավարութիւնները ի վնաս արհեստաւորներուն, մանրավաճառներուն, նախկին ռազմիկներուն, որոնք կը կքին տուրքերու տակ։ Դարմանելու համար այդ չարիքը, ըսաւ, կայ միայն մէկ միջոց, — այնպէս ընել որ հարուստները շատ վճարեն:

*** Մարսէյլի մէջ գործադուլի հոսանքը կը մեղմանայ հետզհետէ։ Երէկ խաղաղ էր քաղաքը։ Կարգ մըվաճառատուներ բացուեցան շաբաթ օր, իսկ մեծ վաճառանոցները կը բացուին երեքշաբթի։ Մարսէյլի ցոյցերուն մասին, որոնք տեղի ունեցան մինչեւ ուրբաթ, կարդալ մեր թղթակիցին նամակը, Բ. էջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Պօմօնի Ջաւարեան Ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կամիտէի

Այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, վարանդեան սրահին մէջ,

10 Bld. des Marguerites

կը նախագահէ ընկ. **ՀԱՑԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ**

կը խօսի ընկ. **Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ։ ՆՈՒԱԳ, ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ եւլն.

Շարժանկարով կը ցուցադրուին 1914էն մինչեւ 1921 թուի Հայ Ազատագրութեան յայտնի դէմքերը ու գլխաւոր դէպքերը։

Ծախսերու մասնակցութիւն 2 ֆրանք

ՍԷՆԹ ԱՆՏՐԷԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ընկ. Կարօ եւ Վռամեան քոյր ենթակոմիտէներու, մասնակցութեամբ Աւօ խումբի եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ ԿՈՄԻՏԷԻ

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սէնթ-Անտրէ Պէլվէտէրի օդասուն պարտէզին մէջ:

կը նախագահէ ընկ. **Ե. ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆ**

կը խօսի ընկ. **Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

ԾԱՆՕԹ.— Փափաքողները կրնան կիրակի առաւօտուն երթալ։ Քաղաքէն եկողները կրնան առնել Պուռ Պէլվէտէրէն 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել թէրմինիւս։

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

21 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Ընկերվարաեաններու սրահը։

կը խօսի ընկ. ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Ջաւարեան կոմիտէի կողմէ Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին առթիւ.

21, Յունիս կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվար Ռոտէն Փանիկեանի արճարանը

կը խօսի ընկ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Մուտք 5 ֆր.։

Դաշտահանդէս եւ Նաւակայագում

Ռոպէնսոնի դարատանին մէջ, MAISON FIQUET

Փարիզի Հարաւային շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ, ի նպաստ վարժարանին

Այսօր, առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ գիշերուան ժամը 10

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կը ներկայացուի Ե. Օտեանի եւ Մ. Կիւրճեանի ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

գեկավարութեամբ ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ.

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Թառ եւ ռուսական նուագախումբ

Անձրեւի պարագային ապահով մեծ սրահ:

Մուտք 3 ֆրանք:

Ճոխ պիւֆէ, գիւրամատչելի գիներով։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ հանրակառքը, որ միայն եւեք թիքէով ձեզ պիտի տանի մինչեւ Ռոպէնսոն, թէրմինիւս։

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

1500ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին եւ Հ. Յ. Դ. Հրայր խումբի եւ մասնակցութեամբ Հայ Արիներու :

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Կը նախագահէ՝ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կը խօսին՝ Ա. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ եւ Խ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ (Հայ Արիներու կողմէ)

Կ'երգեն՝ Տիկին Ս. Խաչատուրեան, Պ. Մ. Խուլօեան, կ'արտասանեն Պ. Պ. Ա. Աճէմեան, Հ. Դաւիթեան, Ե. Երկանեան եւն.:

Խմբերգ եւ զանազան խաղեր դպրոցի փոքրիկներուն կողմէ:

Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

Կան տիւ Նօրէն շոգեկառք՝ 1.43 եւ 1.51ին:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ

28 Յունիս, կիրակի, Garchesի անտառը

Ժամադրավայր՝ St. Lazareի կայարանին մէջ, Monuments aux Morts

առաւօտեան ժամը 8ին: Մեկնում ամենաուշը 9.30ին:

Երգչախումբի անդամներ եւ համակիրներ կրնան մասնակցիլ իրենց ընտանիքով։ Հաւաքական ճաշ գնել բոլորին համար։

Ճաշը միասին բերել։ Մուտք չկայ։

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Մարզական Հայր. Միութիւնը ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամներն ու անդամուհիները 28 Յունիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. 40 rue de Belville: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկաներու թիւը բաւական պիտի համարուի

PETITES ANNONCES

ՕԳՏԱԿԱՐ ՀԱՍՑԷՆԵՐ

ԲԺԻՇԿՆԵՐ. —

Dr. L. KRIKORIAN

Ներքին եւ վեներ. հիւանդութիւններ

126, Rue du Fbg. St. Denis, Paris (10)

ՍՆԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ-Ատամնաբոյժ

16, Rue de Vaugirard, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

Ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ, **34, Bld. de Clichy,** մէթրօ **Pigalle,**

Tél.: Mon. 76-65, ամեն օր ժ.ը **2—8:**

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐ.—

Գ. ԱՃԷՄԵԱՆ

Արանց եւ կանանց

42, Rue Blanche, մէթրօ՝ **Trinité**

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

Նմանուած կար, չափաւոր գին

31, Route de Choisy, Ivry s/Seine

Հեռաձայնել **Italie 13 - 45**

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐ.—

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Արեւելեան ամեն տեսակ ապրանքներ

4, Rue de Metz

մէթրօ՝ **Strasbourg - St. Denis**

ՆՊԱՐՎ. **CONSTANTINOPLE**

Արեւելեան և եւրոպական ապրանքներ

37, Rue de Trévise

մէթրօ՝ **Cadet** **Tél.: Prov. 82 - 96**

OFFICE NANSEN

38 Boulevard Raspail — Paris (6)

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

Կերպասեղէնի ներկայացուցիչ

141, Bld. de Magenda, Փարիզ **(10)**

LONDON PRESSING - HOKDANIAN

Հագուստ մաքրել եւ արդուկել: Ձեռնուած գին, Մօնմարթրի Հայերուն:

15, Rue Gerando, մէթրօ՝ **Anvers.**

Եփրատ նուագախումբի համար դիմել Պ. Տիգրան Օհանեանի, 15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine.

ՅԱԿՈԲ ՋՈՒԹՈՒՐԵԱՆ

Նորոգութիւն ջուրի, կազի խողովակներու եւ լավաբօներու, ապահով գին, դիմել՝ **36, Rue Rochechouart**

Tél.Trud. 15-12, Փարիզ **(2)**

ԹԱԳԻՒՈՐ ԱԵՎԱԶԵԱՆ

Կերպասեղէնի ներկայացուցիչ

27, Rue Dunoir, Լիոն **(3),** Ռօն

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ...

Սէն-Լուի (Մարսէյլ) Հայ Երիտասարդաց «Մասիս» մարզական միութեան տարեկան դաշտային խնջոյք-պարահանդէսին, տեղի կ'ունենայ 28 Յունիս կիրակի օր Նոթեզըայրեաններու ագարակին մէջ աննախընթաց պատրաստութեամբ:

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնաւոր նուագախումբով, առատ կեր ու խում պատրաստուած մասնագէտներու կողմէ, զուարճալ եւլն.։

ԾԱՆՕԹ — Եթէ կ'ուզէք լաւ ժամանց մը անցնել եւ սատարել Հայ երիտասարդութեան, փութացէք դէպի ծանդիսավայրը առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ: փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **ՏԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Dantes : 52 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Դեռձակ ԱՐՇԱՒԻՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Վկայուած ֆրանսական եւ իտալական Académie de Coupeէն։

Անգլիական եւ ֆրանսական կերպասներ.

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԿԱՐ. ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ.

Դիմեցէք անգամ մը եւ գոհ պիտի մնաք։

3 Rue Lemercier, Փարիզ (17), մէթրօ **Place Clichy**

«ՇԻՐԱԿ»

Թէ՛ փորձառութեամբ եւ թէ՛ բժշկական գիտութեամբ հաստատուած օգտակարութիւն մըն է՛ Արեւելքի իսկական օղին. պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով ու անիսոնով եւ ինկած ժամանակ մը տեւած գործիքով (ալամպիք)՝ ապակեցի կ գործածութիւն մըն է. Բայց օղի գործածողը պէտք է գիտնայ ընտրել այն մաքուր տեսակը որ կ'երաշխաւորէ անտարակոյս բոլոր յատկութիւնները։ Այսպէս, օղի անունին տակ՝ խարդախուած եւ քիմիական նիւթերով պատրաստուած ըմպելին կը քայքայէ առողջութիւնը եւ կազմական աղետալի խանգարումներ յառաջ կը բերէ:

«ՇԻՐԱԿ» օղին, որ մասնաւոր մենաշնորհով Ֆրանսայի մէջ հրապարակ հանուած Արեւելքի իսկական օղին է, կը լրացնէ օղիէն ակնկալուած բոլոր օգտակար յատկութիւնները։ Ուրեմն, եթէ օղի սիրահար էք, խմեցէք զայն, բայց վստահեցէք եւ խմեցէք Հայաստանի պատմական փառապանծ Նահանգին անունով կնքուած եւ Շիրակի չքեղ նկարը կրող պիտակով «ՇԻՐԱԿ» օղին, ձեր առողջութեան դաւաճանած չըլլալու համար:

Մեծաքանակ գնումի համար դիմել՝ Ֆրանսայի եւ գաղթավայրերու միակ արտօնատէր

GRANDE DISTILLERIE DU PARC

1 Bld. Onfroy, Prado MARSEILLE, Tél. D. 78—73

Լիոնի եւ շրջակայքի մենավաճառ D. N. BAHADOURIAN, 2 Sévigné, LYON Tél. Moncey 32—10

Նիսի մենավաճառ H. KHATCHADOURIAN, 24 rue Assalit, NICE — Tél. 841.85

ANIS PHENIX

Raki d'Alger

Ընդհ. Ներկայացուցիչ **M. BACRI**

19 Rue Turbigo, Paris, Tél. Central 83—17

PHENIXը առաջնակարգ ըմպելի մըն է որ պատրաստուած է ամենալաւ անիսոնէ եւ թորուած է ալճերական գինիներու ալքոլէն:

PHENIXը գնահատուած է ամէնուն կողմէ իր բոյրին եւ խնամուած պատրաստութեան համար։ Անոր լաւ յատկութիւնները հաստատուած են Société d'Hygiène de Franceի կողմէ։

Խառնելով պաղ ջուրի հետ, կ'ունենաք ախորժաբեր եւ ախորժահամ խմիչք մը։

Ձեր ապսպրանքներու համար հեռաձայնեցէք **Central 83—17**

ԱՐ Ը ԽՆԱՄԱՏԵՆ

PHOTO MASSIS

15 Bd DE STRASBOURG PARIS Xe PROV 68-27

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԵՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՋԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՓԱՍԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի 12ը 125 ֆրանք:

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.:

Entrepôts de Bières

LE FLOHIC & MORIN

ՈՒՂՂԱԿԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄ ՏԱԿԱՌՈՎ ԵՒ ՇԻՇՈՎ

124 Ave. d'Italie, Paris (13), Tél. Gob. 58-84

Entrepôt d'Ivry.Port, 37 rue Louis Coutant, Ivry s/Seine

Tél. Italie 02-89

Կը յանձնարարենք Հայերու եւ հայ խանութպաններու՝ ամէնուն կողմէ գնահատուած եւ փնտռուած մեր համեղ եւ անխառդախ գարեջուրները

BIÈRE DU LION & DUMESNIL

ԿԸ ԾԱԽԵՆՔ ՆԱԵՒ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՈՒՐԵՐ ԵՒ ԼԻՄՈՆԱՏՆԵՐ։

Բազմաթիւ հայ խանութպաններ մեր յաճախորդներն են։

Ձեր հանդէսներուն եւ խնջոյքներուն համար կը հայթայթենք սառած խմիչքները, չծախուածները ետ առնելու պայմանաւ

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68-02

ԿԸ ՏՆՕՐԻՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու: Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ դործերու խմբագրութիւն. Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն. Ճառերու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :–: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 15 - 70

(ԾՐԹԾՈՒԾԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Պելճիքա, Զուիցերիա, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՅՈՒՆԻՍ — MARDI 23 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3147

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Թուրքիա ապահովուած է իր յաջողութիւնը

ՄՈՆԹՐԷՕ, 20 Յունիս (մեր թղթակցէն) — Ինչպէս ծանօթ է, Թուրքիոյ պահանջքին ընդառաջ երթալով, Լօզանի դաշնագրին ստորագրող պետութիւնները մասնաւոր կը հաւաքուին Մոնթրէօ, վճռելու համար թէ ինչ պայմաններու մէջ Թուրքիա կրնայ Նեղուցները ամրացնել եւ զինուորական զրաւման տակ պահել. Տարակոյս չկայ թէ Եւրոպայի այս անստոյգ վիճակին մէջ, պետութիւնները պիտի չուզեն նոր բարդութիւն մը եւս աւելցնել, անուշի կապելով ինդիրը՝ թոյլ պիտի տան Թուրքիոյ որ ամրացնէ Նեղուցները Մնաց որ եթէ նոյն իսկ համաձայն չըլլան, ո՛վ իրենց մօրիկ պիտի ըսէ. իրենցմէ ո՛վ ի վիճակի պիտի ըլլայ, իր խօսքը պարտադրելու Թուրքիոյ Անգլիոյ մեծ նաւատորմը Վերջերս տեսանք իր մեծութիւնը, նորածին իտալական նաւատորմին առջեւ, որ հազիւ 50 տարուան կեանք մը ունի

Սրբեմն, Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը երեւոյթները փրկելու համար է միայն եւ ոչ մէկ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Եթէ Թուրքիա կը համոզուի այն բանը բացայայտ, պատճառը այն է որ կ՚ուզէ Անգլիոյ համակրանքը շահիլ. ապագայ փոխարինութեան մը յոյսով:

Արդէն Թրքական պատուիրակութիւնը հասած է Մոնթրէօ եւ իջեւանած Մոնթրէօ - Փալաս, միւս պետութեանց ներկայացուցիչները տակաւին չեն հասած: Այս խորհրդաժողովին կը մասնակցին Ֆրանսա, Անգլիա, Ճափոն, Ռուսիա, Աւստրալիա, Եուկոսլաւիա, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Յունաստան

Զուիցերիական կառավարութիւնը հաստատեց մասնաւոր ոստիկանական ջոկին մը՝ հսկելու պատուիրակութեանց ապահովութեան Արդէն Թրքական պատուիրակութեան իջեւանած պանդոկին՝ Մոնթրէօ - Փալասի բոլոր մուտքերը հսկողութեան տակ են եւ պահակներ կը սպասեն Մասնաւորապէս 50 թղթակիցներ Մոնթրէօ հասած են, հետեւելու համար վիճաբանութեանց, որոնք ապահովաբար չոր պիտի ըլլան որ եւ է շահեկանութենէ

Երեք սրահներ պատրաստուած են խորհրդաժողովին համար, ի մէջ այլոց հանգստեան մեծ սրահը, որ քանի մը հարիւր հոգի կրնայ առնել: Կայ նաեւ սրահը գանգակ խորհրդակցութեանց համար եւ երրորդը յանձնաժողովներու նիստերուն համար:

Թղթակիցներուն համար հաստատուած են 20 հեռախօսի խցիկներ: Հեռախօսի 39 գիծեր Մոնթրէօն կը կապեն աշխարհի Մասնաւոր հեռագրական կայան մը Մոնթրէօն կը կապէ Ժընեւի եւ Ցուրիխի, իսկ երդ մը զուիցերիական ռեթէյի կայանին՝ Պէրնի մէջ Այսպէսով Մոնթրէօյէն հեռագիր մը հազիւ թէ պիտի տեւէ 2 վայրկեան հասնելու համար Ճափոն Երկուշաբթի կը ստանաք տեղը:

×

«Արսիոն Ֆրանսէզ»ի մէջ Պ. Տրյէպէր հետեւեալը կը գրէ Մոնթրէօյի ժողովին առթիւ.—

Լէմանի եզերքները նպաստաւոր են Թուրքերուն: 13 տարի առաջ, Լօզանի մէջ, իրենց պատուիրակութիւնը աջանչելի բանագնացի մը առաջնորդութեամբ ձեռք կը բերէր Սեւրի աղետալի դաշնագրին վերաքննութեան հետ շատ կարեւոր առաւելութիւններ, շնորհիւ արեւմտեան պետութեանց տկարութեան պառակտումին, եւ շնորհիւ նաեւ Անատոլուի իրենց յաղթանակներուն Հաւանական է որ էնկիւրիի պատուիրակները նոր յաջողութիւն մը ունենան եւ ձեռք բերեն Նեղուցներու վերազինումը Թուրքերը թաւիշի վրայ կը խաղան: Անոնք ապահոված են չէզոքներու լուռ կամ յայտնի հաւանութիւնը եւ ինչպէս կարելի է մերժել զանոնք որ Գերմանիոյ պէս միակողմանի որոշումով չըրժեցին դաշինք մը եւ նախապէս տեղեկացուցին իրենց մտադրութիւնը: Մոնթրէօյի ժողովը պիտի վաւերացնէ Նեղուցներու զինումը եւ պատճառ ալ պիտի վիլի այն հակայ ու խախուտ շէնքին զոր կառուցին Մեծ Պատերազմի յաղթականները.

Շատ դժուար է դատաստան ընել Նոր Թուրքիոյ եւ հոն կատարուած փորձառութեան վրայ Մենք որ եւ է արցունք չունինք Սուլթաններու վարչութեան անհետացման համար Թրքասիրութիւնը, նոյնիսկ արեւմտեան Աւստրիոյ կիրառ ժամանակ, երկար ատեն նորաձեւութիւն էր արեւմուտքի շատ մը միտքերու մօտ, որոնք հաճոյակատարութիւն կ՚ընէին դահիճներուն, իսկ ծաղր ու խստութիւն՝ զոհերուն հանդէպ Թրքասիրութիւնը մանաւորապէս բարեբաստիկ չէր Ֆրանսայի համար Մենք աւելի խաղաղ չէինք ըլլար, Ճէմալի եւ Թալէաթի Ժէօն - Թիւրքերուն հետ քան անոնց նախորդներուն հետ Թուրքիա պարզ արբանեակ մը եղաւ Գերմանիոյ

Ժամանակները փոխուած են հիմա եւ կը հաւատան թէ Մուսթաֆա Քէմալի Թուրքիան բնաւ չի նմանիր հինին Նոր մարթ առած է, եղած է եթէ ոչ համերաշխ, գէթ աշխարհիկ ու բանապաշտ, քանի որ վտարած է իսլամութիւնը եւ պաշտպանուած ամէն վարդապետութենէ Իր ասիական ազդիր - ները մէջ թաթաւելով հանդերձ՝ մնած է, ինչպէս կ՚ըսեն, «յառաջդիմութեան ճամբուն»

Լաւ. Այսուհանդերձ հարկ է այս մասին որոշ կասկած մը վերապահել, Թուրքերուն սէրը Եւրոպական քաղաքակրթութեան համար, բարենորոգման անց փափաքը, իրենց յայտարարութիւնները թէ հին սխալներէն խզուած են, բոլորը շատ վարպետօրէն խաղցուած խաղեր կրնան ըլլալ գիտակցօրէն մը մէջ, որ գիտէ թէ ինչ կ՚ուզէ, ուր կ՚երթայ եւ որ վարպետ մըն է աչքի փոշի նետելու արհեստին մէջ Թուրքիան իրապէս ճանչցող հայուազգիւտ Ֆրանսացին մըն՝ Պ. Կէրտան Կիւմիւշկէրտան, Տիգրան Երկաթի յիշատակին նուիրած իր գեղեցիկ աշխատասիրութեան մէջ կ՚ուզէ մարկ տալ Մուսթաֆա Քէմալին եւ հաւատալ, որ «անշարժութեան մատնուած երկրի մը մէջ կատարուած զարմանալի յեղափոխութիւնը » երաշխիք մըն է իր լաւ մտադրութեանց ճամբան: Պ. Կէրտան կը մաղթէ մասնաւորապէս որ Քէմալ կարենայ իր յաջողով զարմանալով Հայոց հանդէպ գործուած հրէշային անարդարութիւնները, ապահովէ այս ժողովուրդին մնացորդներուն կեանքի իրաւունք մը իր երկրին մէջ: Մենք ալ իրեն հետ կը մաղթենք ասիկա: Բայց մենք ուրախութեամբ, կը սպասենք իրականացման Թուրքերու հետ, նոյնիսկ ամենաանհրաժեշտ եւ ամէնէն աւելի «կրթուած», Թուրքերուն հետ, պէտք է թերահաւատ ըլլալ:

Առայժմ, պէտք է խոստովանիլ թէ, էնկիւրիի մասնագէտները սորված են պաշտօնական լեզուն գործածել Իրենց ծրագիրը կը խօսի միայն «ապահովութեան» մասին, Թուրքիոյ ընդհանուր ապահովութեան, Նեղուցներու ապահովութեան, Սեւ Ծովի ապահովութեան, մէկ խօսքով եւ վերջապէս ամէն ինչ ապահովութեան համար: Այս ամենազօր բառին հովանիին տակ ուժեղ ամրոցներ պիտի շինուին Տարտանէլի ու Վոսփորի եզերքներուն վրայ եւ հեռաձգակ թնդանօթներ պիտի զետեղուին Գերման ճարտարարուեստը իր բաժինը — յայն բաժինը - պիտի ունենայ այս առեւտուրին մէջ Դատարկապորտները պիտի ծախահարեն Թուրքերը ներքնապէս պիտի խնդան. Եւ զուեւտը պիտի խաղցուի

«Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի թղթակիցը, 21 յունիս թուականով, կը հեռագրէ Մոնթրէօյէն.—

Ֆրանսական պատուիրակութեան նախագահ, Փոլ - Պոնքուր հասաւ արդէն Փոնսօ, էնկիւրիի Ֆրանսական դեսպանը, կը հասնի վաղը. Պատուիրակութեանց մեծամասնութիւնը կը հասնի այս երեկոյ Թիթուլէսքօ կը հասնի, գիշերը, իսկ Լիթվինով վաղը

Եթէ Թուրքիա պահանջեց խաղաղութեամբ վերաքննել Լօզանի դաշնագրին 14րդ յօդուածը, որով կ՚արգիլուէր ամրացնել Նեղուցներն ու Վոսփորը, պատճառն այն էր որ միջազգային քաղաքական կացութիւնը փոխուած էր իբրեւ հետեւանք Իտալիոյ սկսած պատերազմին՝ Ափրիկէի մէջ, միւս կողմէ, որովհետեւ, Իտալիա աշխարհագրական ցանկութիւններ կը յայտնէր Միջերկրականի մէջ Ահա թէ ինչո՛ւ Թուրքիա արտօնութիւն կը խնդրէ, զրկուած ըլլալով ապահովութենէ, ինքզինք ապահովել Սեւ Ծովուն դռները փակելով եւ իր ինքնապաշտպանութեան հոգը ստանձնելով:

×

ԺԸՆԵՒ, 22 յունիս.— Նեղուցներու խորհրդաժողովը, (Թուրքերը այսպէս կ՚անուանեն տասներու հաւաքոյթը), բացուեցաւ, այսօր, կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին

Կը նախագահէր Պ. Մոթա, որուն բացման ճառին պատասխանելով, Թուրքիոյ ներկայացուցիչը. Բիւշտի Արաս, իբրեւ հաւաքոյթին նախաձեռնարկը, պարզեց օրակարգին նիւթերը եւ այն պատճառները, որ տուն տուին իր կառավարութեան՝ քննել Նեղուցներու համաձայնութիւնը, յատկապէս կրգուած՝ Լօզանի դաշնագրին

Այս երկու ճառերէն վերջ նիստը փակուեցաւ Երեքշաբթի (այսօր) պիտի կազմուին յանձնախումբերը, որոնք պիտի գրացին դաշնագրին վերաքննելի յօդուածներով, առանց դպչելու հողային եւ տնտեսական հարցերուն: Կը կարծուի թէ Նեղուցներու խորհրդաժողովը պիտի տեւէ մինչեւ Հինգշաբթի, երբ պատուիրակութեանց պետերը պիտի մեկնին Ժընեւ, մասնակցելու Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի նիստին, որ տեղի պիտի ունենայ ուրբաթ օր:

Քորիէռէ Տէ Պոպօլօ թղթակիցը կը հեռագրէ Ժընեւէն թէ էնկիւրիի կառավարութիւնը կ՚աշխատի փոխել մասնաւորապէս 18րդ յօդուածը, որ Նեղուցներու զինաթափ գօտին պաշտպանութիւնը կը յանձնէ, Թուրքիայէն զատ, 4 պետութիւններու՝ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին որոշումով:

Խորհրդաժողովին աշխատանքները պարզ ձեւակերպութիւն մը կը կազմեն, քանի որ ամէն բան կարգադրուած է առաջուընէ:

Արդարեւ, Թուրքիոյ արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը, Նուման Մէնէմէնճիօղլու, ժամանակին այցելելով շահագրգռուած պետութեանց մայրաքաղաքները, յաջողեցաւ ստանալ անոնց հաճութիւնը, կը բաւէ որ հողային պահանջներ չըլլան: Կ՚ըսուի թէ Փոքր Համաձայնութեանց վեհաժողովներու խորհրդաժողովին մէջ եւս քննութեան առնուած է այս հարցը եւ համաձայնութիւն գոյացած:

Այսուհանդերձ, որոշ կը թուի թէ Պուլկարիա, եկատի առնելով այս կացութիւնը որուն պիտի մասնակցէր՝ Նեղուցները փակուած ժամանակ, խնդիր պիտի յարուցանէ դէպի Եգէական ծով իջնելու անհրաժեշտութեան մասին.

Գալով Իտալիոյ, Նեղուցներու խորհրդաժողովին պիտի մասնակցի միայն դիտող մը ղրկելով, մինչեւ որ վերջնապէս ջնջուին պատժական միջոցները

ՊՈԼՏՈՒԻՆԻ ՃԱՌԸ

Պատժական միջոցներու մասին

Բրիտանական կառավարութեան անդամները շարաթավերջի իրենց հանգիստը նուիրեցին քարոզութեան մը, պաշտպանելու համար արտաքին երիտասարդ նախարարը, զոր ոմանք պատասխանատու կը համարին իտալեւհաբեշական պատերազմի ընթացքին՝ Անգլիոյ բռնած դիրքին մէջ.

Այսպէս թէ Պոլտուին, թէ Չըրչիլ, արդարացուցին Իտընի ընթացքը, աւելցնելով որ արտաքին նախարարը քաջ եւ բաց - ճակատ դիւանագէտ մըն է, որ ոչինչ փոխած է իր տեսակէտներէն, այլ միայն հնազանդած՝ քաղաքական նոր կացութեան պահանջներուն

Պոլտուին, շարունակելով իր ճառը, ըսաւ.

— Այն պատժական միջոցները, որ դրինք երկրի մը վրայ, ուրիշ նպատակ չունէին, բայց եթէ դադրեցնել պատերազմը Երբեք պատժապարտութիւն մը չէին սակայն այդ կարգադրութիւնները Իմ կարծիքովս, դէպքերու ընթացքը փոխելու համար կար միայն մէկ միջոց,— պատերազմ Արդ, ես չեմ ճանչնար Եւրոպայի մէջ, պետութիւն մը, որ պատրաստ ըլլայ պատերազմելու. Իմ կարգիս, ես երբեք պիտի չհետեւիմ այդպիսի ընթացքի մը.

Մենք հրաժարեցանք պատժական միջոցներու քաղաքականութենէն, որովհետեւ համոզուած ենք որ բնաւ օգուտ չունին այլեւս Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ըլլար կազմակերպութիւն մը, որուն անդամակցէին աշխարհի բոլոր ազգերը անխտիր, կացութիւնը այսպէս չէր ըլլար:

Կացութեան հեղինակն կողմը այն է որ, եթէ փորձենք խաղաղութիւնը պահպանել հաւաքական ապահովութեան միջոցներով, մեր առնելիք առաջին քայլը պիտի ըլլայ պատերազմի նախապատրաստութիւն տեսնել: Բայց եթէ պատերազմի հրդեհը անգամ մըն ալ ծագի Եւրոպայի մէջ, ոչ ոք կրնայ ըսել թէ ուր կանգ կ՚առնէ այլեւս Անձնապէս, այնքան ատեն որ կառավարութեան մէջ ներկայութիւնս իր կշիռն ունի, երբեք համաձայն չեմ որ իմ երկիրս մտնէ պատերազմի մէջ:

Հաւաքական ապահովութիւնը այն ատեն միայն արժէք կ՚ունենայ, երբ բոլոր երկիրները կ՚անդամակցին Ազգերու Դաշնակցութեան, պատրաստ հաւաքաբար եւ զինու զօրութեամբ իրենց կամքը պարտադրելու ոտնձգողին պետութեան: Պէտք չէ երբեք կորսնցնել յոյսը թէ բոլոր ազգերը պիտի միանան օր մը, որովհետեւ ինչ ալ ըլլան այն փառասիրութիւնները, զորս կը սնուցանեն կարգ մը դիկտատուրաներ, ամէնքս ալ գիտենք թէ եւրոպական նոր պատերազմ մը կը նշանակէ քաղաքակրթութեան կործանում:

Ուստի մեր պարտքն է աշխատիլ, որ բոլոր մեծ պետութիւնները (Գերմանիա, Միացեալ - Նահանգներ, Ճափոն) մտնեն Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, առանց ատոր՝ հաւաքական ապահովութեան փաստաթուղթերը թող գիտնան թէ ի՛նչ կը նշանակէ այդ՝ երբ չեն ուզեր գէթ մէկ կամաւոր, մէկ սամը կամ մէկ օդանաւ ղրկել,— այդպիսի հաւաքական ապահովութիւն մը կը նշանակէ բոլոր ազգերը միասնաբար նետել պատերազմի մէջ.

Մեր կառավարութեան պարտականութիւնը պիտի ըլլայ, այս աշնան, Ժընեւի մէջ, հասկնալ թէ կարելի չէ՞ իրականացնել ինչ որ, մինչեւ այժմ, անիրականալի կարծուած է

Միւս կողմէ, կ՚ուզենք ապահով ըլլալ որ, եթէ նորէն պիտի պատերազմինք, մեր բանակը լաւագոյնն ըլլայ թէ որակով եւ թէ քանակով.

Չըրչիլ եւս կը խօսի

Չըրչիլ եւս իր ընտրական շրջանակին մէջ ճառ մը խօսելով քննադատեց կառավարութեան «աղետաւոր» քաղաքականութիւնը, որուն հետեւանքով բրիտանական արժանապատուութիւնը նուաստացաւ վերջին ինը ամսուան մէջ: Եւ ինչպէս Պոլտուին, որ գնահատական խօսքեր ըրաւ Իտընի մասին՝ կոչելով զայն «պարգեւներով հարուստ մարդ մը եւ հաստատակամ անհատականութիւն մը». Չըրչիլ եւս պաշտպանեց զայն, աւելցնելով որ ալքոներու կամ սխալներու մէջ պէտք չէ քննադատել ստորադասը, այլ միայն պետը, գլուխը:

- Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, եթէ մեր երկիրը բանի մը պէտք ունի, այդ ալ գլուխ մըն է Երբ գլուխը կը պակսի նախարարներուն գործը կը դառնայ անկարելի: Գալով Լոյտ Ճորճի, որ մարդատեսական չէ իր քննադատութիւններուն մէջ,— կը քննադատէ կառավարութիւնը, որ լքած է Եթովպիան, բայց կը մերժէ պաշտպանել Աւստրիան՝ նոյնիսկ երբ յարձակման ենթարկուի Լոյտ Ճորճ կը կարծէ թէ պատերազմը վտանգը պիտի նուազի, երբ յարատեւութիւն ցոյց տրուի պատժական միջոցներու քաղաքականութեան մէջ. Սակայն հետեւեցէք դէպքերուն, - ամէն կողմ, Եւրոպայի, Ասիոյ, Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ կացութիւնը մտահոգութիւն միայն կը ներշնչէ. Տարի մը եւս անցուցինք, որ Գերմանիա սրարշաւ վազք մը կատարեց սպառազինութեան ասպարէզին մէջ Իտալիա սպառազինուած է եւ աւելի զօրաւոր է քան առաջ, մանաւանդ օդանաւային ուժերով Ընդհակառակն ժողովրդապետական կառավարութիւնները կ՚անցընեն բացառիկ տկարութեան շրջան մը»:

Ի՞նչ կը հետապնդէ Անգլիա

«Սընտըյ Տայմզ» թերթին դիւանագիտական խմբագիրը կը կարծէ գիտնալ թէ բրիտանական կառավարութիւնը, յարգելով հանդերձ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը, այսուհետեւ պիտի աշխատի գտնել դիւանագիտական աւելի իրապաշտ ուղղութիւն մը: Այդ առաջադրութեամբ, պիտի փորձէ վերահաստատել արեւմտեան Եւրոպայի ապահովութիւնը Գերմանիոյ գործակցութեամբ, Միջերկրականի ապահովութիւնը Իտալիոյ գործակցութեամբ.

Մարսէյլ եռագոյնի շուրջ ցոյց

Կիրակի օր, 30.000 հոգի հաւաքուած էին Մարսէյլի մէջ, Փրատոյի կըրկէսին վրայ, — ցոյց մը՝ իրենց հաւատարմութիւնը հաստատելու համար եռագոյնին:

Խօսեցան «Մարսէյլ - Մաթէն»ի, «Սոլէյ տը Մարսէյ»ի, «Փըթի Մարսէյէզ»ի, «Սեմաֆոր»ի տնօրէնները եւ խմբագիրները:

Նախկին երեսփոխան Ժօժէն Փիէր իր ցասումը յայտնեց այն անիշխանութեան համար, որուն մատնուեցաւ Մարսէյլ, վերջին քանի մը օրերու ընթացքին «Մարսէյլ միշտ եղած է ազատութեան քաղաքը, ահա թէ ինչու պիտի չհանդուրժենք որ Սովետներու դիկտատուրա հիմնուի այստեղ »: Լէոն Պանքալ հրաւիրեց գլխաւորներուն հետեւիլ պագարինով, « Եթէ կը սիրենք ընկերային յառաջդիմութիւնը, պէտք չէ զայն շփոթենք յեղափոխական շարժումներու հետ » Ժան Ֆրէսինէ փառաբանութիւնն ըրաւ եռագոյնին, զայն հակադրելով կարմիր դրօշին Սապինի յայտարարեց. «Մնացէք Ֆրանսացի, որպէսզի ապրի Ֆրանսան »

Յետոյ ձեռամբարձ, ծով բազմութիւնը իր համամտութիւնը յայտնեց բանաձեւի մը, որ կը ներկայացնէր ազգային համախմբումին կամքը:

Առանց միջադէպի բազմութիւնը ցրուեցաւ երգելով ազգային քայլերգը:

Գործադուլին ընթացքը

Փարիզի մէջ մեծ վաճառատուները բացուեցան Ներքին նախարարին նախագահութեան տակ, կիրակի համաձայնութիւն մը գոյացած ըլլալով, գործադուլի օրերու աշխատավարձերը պիտի վճարուին: Ընդունուած են նաեւ աշխատաւորական ծանօթ պահանջները: Մեծ վաճառատուներու գործադուլը տեւեց 18 օր «Սամարիթէն» եւ «Բէօմիւր» եւս այսօր վաղը կը համաձայնին:

Մաժէնտայի պողոտային վրայ մեծ ճաշարանի մը աշխատաւորներուն եւ գործատիրոջ միջեւ կռիւ ծագեցաւ. Գործատէրը վռնտեց աշխատաւորները, որոնք մերժեցին Գործատէրը կանչեց իր գործակիցները, ինչպէս նաեւ քաղաքապետական ժողովի անդամներէն՝ Սապաթիէն, որոնք բոլորը միացած՝ դուրս քշեցին աշխատաւորները: Գործատէրը խանութին վրայ թուղթ մը փակցուց թէ նորոգութեան պատճառով գոց պիտի մնայ ճաշարանը. Սակայն բանւորները խռնուելով, բախում մը տեղի ունեցաւ: Խառնաշփոթութեան մէջ հըրացէններ պարպուեցան, ոստիկանութիւնը հասաւ եւ կարգը վերահաստատեց, իսկ երկու հոգի, որոնք թեթեւ վէրքեր ստացած էին, փոխադրեց հիւանդանոց:

Պելճիքայ մէջ գործադուլը եւս մեղմանալու հակում ցոյց կուտայ: Շաբաթ կառավարութիւնը դիմում ըրաւ բանակին, եւ զօրքը գրաւեց գործադուլի շըրջանակին մէջ բոլոր ռազմագիտական դիրքերը: Միւս կողմէ կառավարութիւնը շարունակեց հաշտարար փորձերը: Կիրակի Անվէրսէն կը հաղորդուէր թէ գործադուլը վերջ կը գտնէ երկուշաբթի Կանտի եւ Պրիւժէլի մէջ նաւային աշխատանքները վերսկսան:

Լուծեալ կազմակերպութիւնները կը դիմադրեն

Ծնդապետ տը Լա Ռոք մամուլին տրուած յայտարարութեամբ մը, կիրակի, կը հաղորդէր իր շարքայիններուն թէ թշնամի տարրեր կ՚աշխատին բախում մը կազմակերպել իրենց եւ հակառակորդներուն միջեւ, զանազան յետին նպատակներով, ուստի կը հրաւիրէր տունը մնալ, բայց երբեք տեղի չտալ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ՌՈՒՍ ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Խաղաղութիւնը հեռու է, ազգերն աննախընթաց ռազմական պատրաստութիւնների մէջ են, պատերազմի վտանգը հաւանական, Ռուսաստանը կարող է ենթարկուել յարձակման եւ գուցէ անդամահատման, ցանկալի՞ չէ այդ յարձակումը եւ եթէ նա տեղի ունենայ ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ ռուս տարագրութիւնը հանդէպ իր հայրենիքի այժմեան իշխանութեան: Այս հարցը զբաղեցնում է աշխարհասփիւռ եւ հսկայական ռուս տարագրութիւնը եւ նրան բաժանել է երկու հակադիր հոսանքների — պաշտպանողական եւ պարտուողական, վէճը նրանց մէջ թէեւ վերջերս է լայն ծաւալ ստացել, բայց նա հին է եւ աւելի քան քսան տարուայ անցեալ ունի, մեծ պատերազմի առաջին օրից մինչեւ փետրուարեան յեղափոխութիւն նոյն աթիւ բուռն կերպով ճակատեցին միմիանց դէմ պարտուողական Լէնին եւ պաշտպանողական Պլեխանով, սակայն այն ժամանակուայ նրանց ռազմադաշտը հիմիկուանի չափ անսահման չէր, պայքարը վարում էին Ժընեւի կամ Լոզանի համեստ սրճարաններում, զէնքերն ու զինուորները բաղկացած էին երկու նիհար ամսաթերթերից եւ ցարական բանտից ու աքսորավայրից փախած մի քանի տասնեակ սոցիալիստ մտաւորական տարագիրներից: Լէնինը մեծ պատերազմի աւարտումը Ռուսաստանի պարտութեամբ համարում էր նրա միակ ցանկալի ելքը, որովհետեւ այդ պարտութեան հետ անխուսափելիօրէն կը գար բռնակալութեան մահը. նա կոչ էր անում ռուս (ինչպէս եւ բոլոր ազգերի) բանուորներին ու գիւղացիներին չը թափել իրենց վրայ քշուած դասակարգային եղբայրների արիւնը, այլ նիզակները դարձնել սեփական կառավարութեան ու դրամատիրութեան դէմ. մինչդեռ Պլեխանովը սարսափեցնելով իր հայրենակիցներին գերման կայսերապաշտութեան յաղթանակի մռայլ հեռանկարով՝ պահանջում էր պաշտպանել Ռուսաստանը բոլոր ուժերով, իսկ ցարիզմի հարցը թողնել ապագային, երբ պատերազմից յաղթական դարձող աշխատաւորութեան կամքի առջեւ պիտի փշրուէին բոլոր քաղաքական, անհատական պատուարները եւ պիտի հաստատուէր ժողովրդապետութիւնը: Եթէ անցեալի փոքրաթիւ ձախակողմեան տարագրութեան մէջ ծայրայեղ ձախակողմեանները պարտուողական էին, իսկ չափաւորները պաշտպանողական, արտասահմանի այսօրուան աջակողմեան՝ բազմահազար ռուսական գաղութի մէջ ընդհակառակն աջերը պարտուողական են, իսկ ազատամիտները պաշտպանողական, վերջիններիս մէջ զգալի մեծամասնութիւն են կազմում երիտասարդ սերունդի ներկայացուցիչները. նրանք չունենալով տարիքաւորների պաշտամունքի քարացումը հանդէպ հին կարգերի՝ աւելի հեշտութեամբ ենթարկւում են Խ. Միութեան մէջ վերջերս կատարուած փոփոխութիւնների ազդեցութեան եւ աւելի ազնուացնում ու խորացնում են նրանց հակառակ իրականութեան: Պաշտպանողական տեսակէտի հիմնաւորումների մէջ պարզ նկատւում է հոգեբանական նահանջը «անհաշտութեան» դիրքերի պաշտպաններից չատերի մէջ. նրանք ասում են, խորհրդ. իշխանութիւնը հակառակ իր կամքի ենթարկուելով ռուսական ոգու ու քաղաքակրթութեան ազդեցութեան, աստիճանաբար դառնում է ազգային պետութեան իշխանութիւն. օրէց օր հըզօրանում ու ղեկավար դեր է ստանձնում այնտեղ նորահաս գործիչների մի բազմութիւն, բռնկուած հայրենիքի մեծութեան ու փառքի — այսինքն ազգային տենչով. կառուցւում է նոր Ռուսաստանը, ծնւում է հաւատը դէպի նրա ապագան. կարմիր բանակը միջազգային յեղափոխութիւնը յաջողեցնող գործիք չէ այլ եւս, այլ «մի եւ անբաժանելի Ռուսաստանի սահմանները պաշտպանող ազգային բանակ»: Այս բառայեղութիւնը պաշտպանողականների կողմն է քաշել ոչ միայն նրանց, որոնք, ինչպէս Միլիւկով եւ Կերենսկի, միշտ պնդել են Ռուսաստանի հողերի անձեռնմխելիութեան վրայ հանդէպ օտար յարձակումների ու անկախ տիրող վարչաձեւից, այլեւ նախկին սպիտակ ռազմիկներից մի քանիսին, բայց միայն մի քանիսին, որովհետեւ նրանց հոծ մեծամասնութիւնը, համախմբուած տարագրութեան մեծագոյն կազմակերպութեան՝ ռուսական ընդհանուր զինուորական միութեան մէջ, մնում է փարած իր ամբողջական անհաշտութեան խոճային, որը ըստ էութեան լոկ պարտուողականութիւն է: Նրա տեսաբաններից նախկին նախարար ուսուցչապետ Բերնացկին ասում է. «Խորհրդային իշխանութիւնը մեռցնում է Ռուսաստանի ոգին, մի իրական հարուածի վտանգը մենք գերադասում ենք այդ վիճակից»: Ուրիշները աւելի պարզելով յայտարարում են. ԽՍՀՄը Ռուսաստան չէ, իշխանութիւնը այնտեղ ռուսական չէ. ուզում են ԽՍՀՄ կեղծ ազգային դիմակ հագցնել, բայց դա սուտ է. խորհրդային իշխանութիւնը ռուսական ազգով փոխարինել կարող են միայն թաքնուած մեծամասնականները: Սպիտակ ռազմիկների Սոֆիայի օրգանը գրում է «Հնարաւոր պատերազմը ԽՍՀՄի դէմ եւ տարագրութեան դիրքը» վերնագրի տակ.— «Այսպէս կոչուած խորհրդային իշխանութիւնը, որ պատերազմի ժամանակ օտար կառավարութիւնների օգնութեամբ տիրացաւ Ռուսաստանին, չունի որ եւ է օրգանական կապ այդ երկրի, իբրեւ սովորական իր ազգային շահերը հետապնդող պետութեան հետ: Ռուսաստանին ոչ թէ ապագայ պատերազմից է սպառնում բռնագրաւում, այլ իրապէս նա բռնագրաւուած է այժմ մի իշխանութիւնից, որը ոչ թէ Ռուսաստանի բարիքին է հետապնդում, այլ իր սեփական – համայնավարական փորձերը ու միջազգային յեղափոխութեան նպատակները, որոնց համար նա կարող է նոյն իսկ զոհաբերել Ռուսաստանը»: Պարտուողականները չեն վախենար ռուսական հողերի օտար տիրապետումից, եթէ միայն դա պատճառ կը դառնայ խորհրդային իշխանութեան անկումի: «Վերջին դարում Մոսկուան, Պերլինը եւ Փարիզը գրաւուեցին օտարներից, ինչպէս եւ մեծ պատերազմի ընթացքում Պելժիան, Ռումանիան, Սերպիան, Ալպանիան, Ֆրանսիայի ու Թուրքիայի մի մասը, բայց այդ գրաւումները չուտով վերջ գտան: Դրսի հարուածը լուրջ վտանգ է Ռուսաստանի համար, բայց խորհրդային իշխանութեան տեւականութիւնը արդէն նրա կատարեալ մահն է, այդ պատճառով տարագրութիւնը պիտի ձգտի արտաքին յարձակումի դէպքում, որ պատերազմը վերջնայ խորհրդային իշխանութեան տապալումով եւ որ դրսի հարուածը հասնի ռուս ժողովրդի ազատագրութեան նպատակին»:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՎԱՀԱՆ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ ԵՒ ՅՈՎՍԷՓ ԷՔՃԵԱՆ

Երկու կաղնիներ եւս փլան վերջերս:

Կաղնենման տիպար Հայորդիներ:

Տարաշխարհի մէջ, ի վնաս Հայաշխարհի:

Վահան Սուրէնեան, հողագէտ, ուսումը առած Գերմանիոյ մէջ, Պոլսոյ Ազգ. Վարչութեան նախորդ ատենապետ եւ Թուրքիոյ նախկին երկրագործական նախարարութեան երկրագործական ընդհ. տնօրէն: Կենցաղագէտ, ազնուասիրտ, աշխատասէր եւ կազմակերպիչ: Թուրքերը կը հիանային իր աշխատասիրութեան վրայ: Հմուտ այգեբան. Տիպար այգի մը ունէր Սկիւտարի մէջ: Դասախօս Հալգալըի երկրագործական վարժարանին մէջ: Թուրքիոյ երկրագործական արդի գործավարէն սկսեալ մինչեւ մեծ ու փոքր բոլոր երկրագործական պաշտօնեաները եղած են իր աշակերտները: Հայրենասէր եւ համերաշխասէր: Եղած է երեսփոխան Սկիւտարէն Պոլսոյ Ազգ. Ժողովին:

Թուրքիոյ մէջ երկրագործական նախարարութիւնը հաստատուելէ ետքը, երեք Հայորդիներ՝ Ամասեան, Երամեան եւ Սուրէնեան՝ երեքն ալ յաջորդաբար երկրագործական ընդհ. տնօրէններ՝ կարելիութեան սահմանի մէջ, արդիական սնուցներու վրայ, կազմակերպած են երկրագործական նախարարութիւնը եւ զարգացուցած երկրագործութիւնը. Մանաւանդ որը, Սուրէնեանի օրով, ինքն եւ իր ընկերները՝ Պէնկեաններ, Քեաթիպեաններ (Տոքթ. Քեաթիպեանի եղբայրը), Անդրէասեաններ, Գալֆայեաններ՝ բոլորն ալ երկրագործական նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներ, ներուժ աշխատանք թափած են արդիացնելու համար Թուրքիոյ նահապետական երկրագործութիւնը:

Երկու յուշ իրմէ:

Ընդհ. պատերազմի ընթացքին, օր մը երկր. նախարարութեան մէջ, իր քովը կը գտնուէի, աքսորական արհեստակիցներ փրկելու մտահոգութեամբ: Ներս կը մտնէ Գերմանացի մը: Կ'ուզեմ մեկնիլ, բայց Սուրէնեան կը ստիպէ որ մնամ. Արիւնս կը ցամքի, երբ Գերմանացին Սուրէնեանի կը ներկայացնէ Տէր-Զօր, Խապուր գետին հովիտը ջրագործելու ծրագիր մը. Սուրէնեան՝ [illegible] եւ դալուկ՝ յաջորդաբար գոյն կը փոխէ: Հայկական արիւնով պարարտացած հողերը կ'ուզէին օգտագործել: Սուտ չէր Պիսմարք, երբ ըսած էր թէ Հայկական հարցը Փոմերանիացիի մը ոսկորները չէր արժեր: Բայց գոցենք այս սեւ էջը:

Բռնակալութեան չրջանին ալ, Սուրէնեան, Օրմանեան պատրիարքի օրով, անդամ էր Ազգ. Վարչութեան: Լուռ մնջիկ կը գործէր ի նպաստ հայ ուսանողներու, որոնք այն ժամանակ աչքի փուշ էին օրուան կառավարութեան: Սա կամ նա, սին պատճառներով, հայ ուսանողները կը ճամբուէին վարժարաններէ, կը բանտարկուէին, կ'աքսորուէին կամ իրենց ծննդավայրը կը վերադարձուէին: Պալը Զապթիէն այն ատեն տեղի կուտար, երբ ունենար Օրմանեանի երաշխաւորութիւնը: Ահա այս ուղղութեամբ, Սուրէնեան բարեբար դեր մը կատարած է: Օր մը երբ Օրմանեան, Պոլիս, Սան Սթէֆանոյի (այժմ Եէշիլ քէօյ) մօտերը, Ալզասը, Տասնեակներուն կողմէ հիմնուած փոքրիկ եկեղեցին այցելած էր, Սուրէնեանի թելադրութեամբ այցելեց նաեւ մօտը գտնուող Հալգալըի երկր. վարժարանը, ուր կային Օրմանեանի երաշխաւորած ուսանողները: Սուրէնեան այս կերպով, Թուրք ուսուցիչներու եւ ուսանողներու զգացուցած էր զօրաւոր պաշտպանութիւնը հայ ուսանողներուն.

Գնա՛ց Սուրէնեան, առանց օգտակար ըլլալու իր հայրենիքին: Եւ մեր հայրենիքը շատ պիտի օգտուէր Սուրէնեանի կազմակերպական չքնաղ կարողութեննէն:

×

Յովսէփ Էքչեան: Ահա փառաւոր Հայորդի մըն ալ: Զուարճախօս եւ խնդումերես: Կորովի եւ աշխոյժ. Արտակարգօրէն վարչագէտ: Երկրագործ. նախարարութեան անտառներու բաժնին ընդհ. տնօրէն: Մեծ ու փոքր բոլոր պաշտօնեաները, թէ խիստ կ'ակնածէին իրմէ եւ թէ կը սիրէին ու կը յարգէին զինքը անկեղծ սիրով մը: Թէ բերանացի եւ թէ գրաւոր իր տուած հրահանգները բազմակողմանի էին, այնպէս որ Թուրքերը կը հիանային իր խորաթափանց կարողութեան վրայ: Փախուստի ճամբայ մը չէր ձգեր: Պաշտօնեան կ'ենթարկուէր սեղմ պաշարումի մը:

Կը յիշեմ, մեր մանկութեանը Պոլիս փաստաբան մը կար՝ Յարութիւն Մէրճիմեգուլի: Այս կարող փաստաբանը, երբ իր պաշտօնեաները գործի համար տեղ մը կը ղրկէր, բոլոր ապարկութեանց պատասխանները կը սորվեցնէր անոնց, այնպէս որ իր պաշտօնեաները միշտ յաղթական ետ կը դառնային:

Նոյնն էր նաեւ Էքչեան: Իր պաշտօնական գրութիւններով, աճին մէջ, զնդակի մը նման, կը պլորէր իր պաշտօնեաները:

Զինադադարին, Պոլսոյ մէջ կազմուած հայ գիւղատնտեսական Միութեան վարչութեան անդամ էր եւ կը ներկայացնէր անտառի ճիւղը: Մեծ ոգեւորութեամբ փարած էր Հայ Գիւղ. Միութեան: Հայ Գիւղատնտեսականը որդեգրել նախագահ Վիլսընի կողմէ Հայաստան ղրկուած Զօր. Հարպըրտի խնդրանքին ընդ առաջ երթալով, հարիւր էջնոց մեծածաւալ տեղեկագիր մը պատրաստած էր Արեւմտեան Հայաստանի երկրագործութեան վրայ: Այս հոյակապ տեղեկագիրը պատրաստող յանձնախումբին, անտառաբանական բաժինը խմբագրուած էր որը. Յ. Էքչեան:

Էքչեան միեւնոյն ժամանակ հնագէտ մըն էր: Հաճելի էր իրեն սեղանակից ըլլալ եւ ճաշել գեղարուեստական թանկարժէք պնակներով ու ըսպասներով:

Էքչեան ալ գնաց, առանց օգտակար ըլլալու իր հայրենիքին: Եւ մեր հայրենիքը լայնօրէն կրնար օգտուիլ Էքչեանի վարչագիտական չքեղ կարողութիւններէն:

Եւ ուրիշ որքա՜ն Սուրէնեաններ եւ Էքչեաններ կան, որոնք կը հիւծին օտարութեան մէջ, հայրենիքի կարօտը իրենց սրտին մէջ.

Շատերէն մէկը եւ ողջերու մէջէն մէկը յիշած ըլլալու համար, ըսենք թէ հայ հողագէտներու վեթերան Գ. Նշան Անդրէասեան, որ Սեւ Ծովի աւազանին բազմազան մշակութեանց քաջ մասնագէտն է, Ֆրանսայի մէջ առանձնացած է:

Օ՜հ, որքա՜ն պիտի օգտուէր մեր հայրենիքը Գ. Ն. Անդրէասեանի գիտական բազմակողմանի կարողութիւններէն:

Բայց, ձգեցէք որ վերջացնենք:

ՍԵԳՈՒԻՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հայ երաժշտութեան ամէնէն գեղեցիկ արտայայտութիւններէն մին էր Արայ Պարթեւեանի այս տարուան նուագատօնը, որ իր սէնֆոնիք պատարագով նոր էջ մը կը բանար մեր երաժշտական պատմութեան մէջ:

Հայ երաժշտութիւնը մեզ ներկայացուած է պարզ ֆոլքլորային սեղմումներու ենթակայ, աւելի սահմանուած կարծես գոհացում տալու հայ ժողովուրդի ազգային զգացումներուն քան թէ հետեւելու եւրոպական դպրոցներու ազդեցութեան: Արայ Պարթեւեանի գործը հայկական չէ [illegible] իմաստով միայն, եւ որ սակայն կրնայ գոհացում տալ միաժամանակ հայ եւ եւրոպական երաժշտագէտ հասարակութեան պահանջին: Այս երկրութիւնը միայն կրնայ արդէն իսկ մեծ առաւելութիւն մը նկատուիլ: Ցանդուգն քայլ մը արդարեւ երիտասարդ արուեստագէտին կողմէ այս փորձ՝ կամուրջ մը նետելու այս երկու ըմբռնումներուն վրայ, ջանալով ստեղծել հայ կրօնական երաժշտութեան նոր «դասական» դպրոց մը.

Բայց Պարթեւեան ունի իր խոէալը: Ան չի ստեղծեր միայն պահանջի մը գոհացում տալու նպատակով: Անոր արուեստը կը ձգտի ամէն բանէ առաջ իր խոէալին, իր զգացումներուն, իր հոգիին գոհացում տալու բարձր գաղափարին, արով իր բոլոր գործերուն մէջ ի յայտ կը բերէ իր ուրոյն անձնականութիւնը: Արայ Պարթեւեան ամէն բանէ առաջ արուեստագէտ մըն է, կեանքի հզօր իրականութիւններէն հեռացող հին սրբերու մաքուր արուեստագէտ մը:

Յունիս 6ին հայ ժողովուրդը առաջին անգամ ըլլալով կը լսէր պատարագ մը «հայկական», որ կրնայ իր տեղը ունենալ եւրոպական պատարագներու կարգին, ունենալով նոյնքան երաժշտական արժէք, անխայ կերպով երգուած «Կոմիտաս-Սիփան» երգչախումբին կողմէ, որուն կ'ընկերանար մեծ երգեհոնը եւ 40 հոգինոց սէնֆոնիք նուագախումբ մը: Ամբողջութիւնը հիանալի յաջողութիւն մը հայ իրականութեան մէջ:

Այս պատարագը ի յայտ կը բերէր տաղանդաւոր արուեստագէտին կատարեալ ըմբռնումը այդ վեհապանծ արարողութեան խոր նշանակութեան.

Տէրունական աղօթքը իր նուագով արդէն իսկ կ'արտայայտէր բառերուն իմաստը, մինչ իր «Տէր ողորմեա»ն հոգեբուխ կոչ մըն էր արարչին ուղղուած: Բայց իր գործին պըսակաւորումը կրնայ նկատուիլ իր «Քրիստոս պատարագեալը», որ բոլոր ձայներու ներդաշնակ ու փառաւոր միացումովը պատերը ցնցող եւ ամէնէն սկեպտիկ հոգիները իսկ սարսող փառաբանութիւնն էր պատարագի խորհուրդին:

Ցայտագրին այս մասին ազդեցութիւնը այնչափ խոր էր ներկաներուն վրայ, որ պիտի ուզէի եկեղեցւոյ մէջ արարողութեան դուրս ժամու մը որ փորձուէր անոր նուագումը, միեւնոյն պայմաններուն տակ, ինչպէս սովոր են ընել ուրիշ եկեղեցիներ օփերայի խումբերով, որոնց կարգին նոյն իսկ Պուքրէշի հայ եկեղեցին:

Ցայտագրին մաս կը կազմէին նաեւ Հովը, [illegible] պարը, Գեղջկական շարքը եւ ուրիշ կտորներ, որոնք ինչպէս միշտ մեծ գնահատութեան արժանացան.

Մասնաւորապէս շնորհաւորելի էր նաեւ երգչախումբը, որ առաջին անգամ ըլլալով կ'երգէր նուագախումբի ընկերակցութեամբ պատարագի իր բաժինը, որ երբեմն ունէր համեմատաբար բարդ կառուցուածք:

ՎԱՀԷ ԱՒԱԳԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԴ. 13.— Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութիւններու Միութիւնը միութենական պետութիւն մըն է, կազմակերպուած հաւասար իրաւունքներով՝ կամաւորապէս միացած հետեւեալ խորհրդային Ընկերվ. Հանրապետութիւններէն.—

Ռուսաստանի Խորհ. Դաշնակցային Ընկերվարական Հանրապետութիւն, Ուկրայնայի Խորհ. Ընկերվ. Հանրապետութիւն, Բելոռուսիոյ Խորհ. Ընկերվ. Հանրապետութիւն, Ազրբէջանի Խորհ. Ընկերվ. Հանրապետութիւն, Վրաստանի Խորհ. Ընկերվ. Հանրապետութիւն, Թուրքմէնիստանի Խորհ. Ընկերվ. Հանրապետութիւն, Ուզբեկստանի Խորհ. Ընկերվ. Հանրապետութիւն, Տաճիկիստանի Խորհ. Ընկերվ. Հանրապետութիւն, Խազախստանի Ընկերվ. Հանրապետութիւն, Քրկիզստանի Խորհ. Ընկերվ. Հանրապետութիւն, եւ Հայաստանի Ընկերվ. Հանրապետութիւն:

ՅՕԴ. 14.— Յանձին իր իշխանութեան բարձրագոյն մարմիններու եւ պետութիւնը կառավարող մարմիններու, Խորհ. Ընկերվ. Հանրապետութիւններու Միութեան տնօրինման ենթակայ են.—

Ա.— Միութիւնը ներկայացնել միջազգային յարաբերութիւններու ատեն եւ միւս պետութիւններու հետ պայմանագիրներ կնքել ու վաւերացնել.

Բ.— Պատերազմի եւ խաղաղութեան խնդիրները.

Գ.— ԽԸՀ Միութեան Սահմանադրութեան գործադրութիւն եւ ապահովում, որպէսզի դաշնակցային հանրապետութիւններու Սահմանադրու-

---

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Ժամերով հիւրասենեակի դիւանին տեղաւորուած՝ անոնք կը խօսէին անկարեւոր հարցերու մասին, կամ յամառութեամբ կը լռէին, երբ ամէն ժամանակէ աւելի տրամադիր էին խօսելու: Երկուքի համար եւս այդ ծանր լռութիւնը զարմանալի գրաւչութիւն մը ունէր սակայն: Կը թուէր թէ այդ պահերուն, երբ շրթները ամուր փակուած էին, սրտերը ազատ կը խօսէին իրարու հետ:

Բնաւորութեամբ եւ տարիներու անվարութեան հետեւանքով՝ Քաջալը լռակեաց էր: Իր անցեալի, ապրած եւ տառապած օրերու մասին գրեթէ չէր խօսեր, հարցումներուն ալ խուսափուկ եւ կարճ պատասխաններ կուտար: Որքան ալ որ տենչեր կը հետաքրքրուէին լսելու անոր կեանքի պատմութիւնը, բայց նկատելով անոր դժկամակութիւնը՝ կը գոհանային Վարդանի պատմածովը:

Այդպէս անցաւ երկու շաբաթ. Քաջալը՝ բաւականին կազդուրուած՝ արդէն մեկնելու մասին կը խօսէր: Անգամ մը, երբ տանը ոչ ոք կար, ան ու Եւգինէն՝ իրարու կողքի նստած դիւանի վրայ՝ պատկերազարդ գիրք մը կը թղթատէին, երբ աղջիկը յանկարծ ձեռքի գիրքը վար դրաւ ու խուսափելով ուղղակի տղուն նայելէ՝ մեղմօրէն ըսաւ.

— Շուտով կ'երթաք, եւ թերեւս մենք իրարու չենք հանդիպիր այլ եւս ...

Նախադասութիւնը կիսատ մնաց, ձայնը խեղդուեցաւ կոկորդին մէջ.

Քաջալը, քարացածի նման անշարժ, անորոշ կէտի մը կը նայէր՝ առանց բառ մը տեսնելու: Կը զգար, որ ներքին փոթորիկէն՝ պայթելու աստիճան կը բարձրանայ կուրծքի վանդակը: Թէեւ աղջիկը չէր վերջացուցած ըսելիքը, բայց Քաջալը գիտէր հարցումի հոգին, իսկական իմաստը: Ի՞նչ պատասխանէր, ի՞նչպէս կրնար պատասխանել: Անմեղ մեղուորի մը նման զըլուխը կախեց ու աչքերը սեղմած՝ լռեց: Որքան որ կրնար՝ խուսափած էր այդ խօսակցութենէն, տարտամօրէն զգալով սակայն, որ ան անխուսափելի կերպով տեղի պիտի ունենար բոլորովին չսպասուած մէկ պահուն:

Հիւրասենեակի դիւանի անկիւնը կուչ եկած աղջկան կողքին, գիտէր որ անսպասելի արագութեամբ ամպերը կը դիզուէին ու փոթորիկը կը մօտենայ:

— Անգամ մը ըսէք, որ պիտի պատմէք ձեր կեանքը, — չնչաց աղջիկը՝ աշխատելով հետզհետէ աճող յուզումը ծածկել ու զսպել սրտի ուժգին զարկը, որ երկաթագործի մը մուրճի թափով կը զարնէր կուրծքին տակ:

Տղան աւելի վար կախեց գլուխը:

— Եթէ միայն գիտնայիք, թէ որքա՞ն անհամբեր եմ ... Երբ երթաք... թերեւս այդ պատմութիւնը ... միայն յիշատակը պիտի մնայ ձեզմէ ...

Բառերը դժուարութեամբ դուրս կու գային Եւգինէի բերնէն: Կարծես կոկորդը աքցանի մը մէջ սեղմուած էր, եւ արցունքները թարթիչներու վրայ յորդելու պատրաստ: Լռեց՝ վախնալով չարունակել:

— Այո, խոստացեր էի պատմել, — կարծես երրորդ աներեւոյթ անձնաւորութեան մը պատասխանելով ըսաւ Քաջալը, ու ձայնը հեռաւոր արձագանգի մը մեղմութեամբ կը հնչէր,— անցած պատմութիւն մըն է ... Երբեմն այնքան դժուար է անցեալը վերյիշել... եւ շատ աւելի դժուար՝ պատմելը ...

— Բայց ... բայց ինծ պէտք է որ պատմէք: Չէ՞ որ խոստացաք ... Այս որքա՜ն սպասեցի ես.

— Գիտեմ: Ու թերեւս ատոր համար ալ՝ աւելի ծանր է պատմելը: Անմիտ քմայք մը չէ իմս: Եթէ միայն գիտնայիք իմ տառապանքը, որ անյատակ անդունդի մը չափ խոր է: Կ'ուզէի որ իմ պատմութիւնս, պատանքի մը նման անբաժան, ինծ հետ գերեզման մտնէր: Բայց դուք կ'ուզէք որ պատմեմ: Թո՛ղ ձեր կամքը ըլլայ:

Աչքերը խուփ, մէկ երկու բոպէ ինքնամփոփ լռելէ վերջ, Քաջալը ըսկսաւ պատմել իր մանկութեան օրերէն, երբ գիւղացի ռամբոտիկ երեխայ մըն էր: Ծանր եւ ցած ձայնով կը պատմէր, երազկոտ հոգեկան տրամադրութեամբ, երբ վաղուցուան անցեալը հէքեաթական գոյներով կ'երեւէր, անորոշ եւ տարտամ:

Գիւղէն քաղաք տարած էին զինք՝ դպրոց դնելու համար: Տարիներով կորուած հայրենի տնէն՝ հարազատներու խնամքի կարօտով ապրած էր Բագուի մէջ, համագիւղացիի մը տունը: Անկէ վերջ անցեր էր Մոսկուա: Ուսանողութեան առաջին տարին արագ անցած էր: Գարնան սկիզբը արշաւանքի պատրաստութիւնները բակուած էին:

Արշաւանքի մասին պատմեց կէսծագին ցաւ մը վերապրողի դառնութեամբ: Վերջէն, կենդանի գունաւորումով պատկերացուց Սիպերիան եւ հանքերու անմարդկային աշխատանքը:

Ձայնին մէջ արցունք կար: Հանգարտ կը պատմէր՝ անդոյն, մեռած շրթները աղօթողի մը նման հազիւ չարժելով.

Բախտակից ընկերներու խմբով մը փախած էին զինք Սառուցեալ ովկիանոսի ափերուն մօտ, անծայրածիր անտառի մը խորքը: Հոն անհնարին տառապանքով աշխատած էր հանքի մը մէջ.

«Սարսափելի մենակութեան մէջ», միալար ձայնով կը պատմէր Քաջալը, «բուռ մը բախտակից դատապարտեալ ընկերներով կ'աշխատէինք՝ կղզիացած աշխարհէն. Երիտասարդ հոգիս կը մեռնէր, անհնարին տառապանքով մը: Յաւիտենական սառոյցը, ցուրտ արեւը, սեւի զարնող մայրիի անծայր անտառները կամաց կամաց ամուր մը կ'օղակէին սիրտս ու հոգիս իրենց ցուրտ թեւերով: Կը զգայի, որ մէջս հետզհետէ կը մեռնէր երիտասարդութիւնը, ապագայի յոյսը, կեանքը ապրելու ցանկութիւնը, ու չեմ գիտեր թէ ինչպէս կ'ընդդիմանայի հոգւոյս մէջ փոթորկող ցանկութեան մը, ժայռերուն զարնելու գլուխս: Մեր ապրած կեանքը անհնարին դժոխք մըն էր ...»:

Քանի Քաջալի պատմութիւնը կ'առաջանար, Եւգինէն անգիտակցօրէն կը սեղմուէր տղուն: Դէմքը սպիտնած, սանձուած աչքերը արցունքոտ, աղջիկը կ'ապրէր տղու հոգեկան տառապանքը:

Երբ Քաջալը սկսաւ պատմել երկու բախտակից ընկերներով հանքէն փախուստը, ձայնը չնչիւն մը դարձած էր, հեռուէն հեռու լսուող գետակի մը ձայնին պէս:

(Շար)

ՄԱԼԽԱՍ

թիւնը համապատասխանէ ԽՍՀ Միութեան Սահմանադրութեան հետ.

Ե.— Դաշնակցային հանրապետութիւններու միջեւ սահմաններու փոփոխութեան հաստատում.

Զ.— ԽՍՀ Միութեան պաշտպանութեան կազմակերպումը եւ ԽՍՀՄ-ի բոլոր ռազմական ուժերու ղեկավարութիւնը

Է.— Պետական մենատիրութեան հիման վրայ արտաքին առեւտուր

Ը.— Պետութեան ապահովութեան պաշտպանութիւն

Թ.— ԽՍՀ Միութեան ժողովրդական տնտեսական ծրագիրներու հաստատում

Ժ.— ԽՍՀ Միութեան պետական միասնական պիւտճէի, ինչպէս եւ միութենական, հանրապետական եւ տեղական պիւտճէները կազմող տուրքերու եւ եկամուտներու հաստատում

ԺԱ.— Պանքաներու, արդիւնաբերական եւ գիւղատնտեսական հիմնարկներու, ինչպէս եւ համամիութենական նշանակութիւն ունեցող առեւտրական ձեռնարկներու կառավարում.

ԺԲ.— Փոխադրական միջոցներու եւ կապի ղեկավարում

ԺԳ.— Դրամական եւ վարկային դրութեան ղեկավարութիւն

ԺԴ.— Պետական ապահովագրութեան կազմակերպում

ԺԵ — Փոխառութեան կնքում եւ փոխատուութիւն

ԺԶ.— Հողային օգտագործման, ինչպէս եւ հանքերու, անտառներու եւ ջուրերու օգտագործման հիմնական սկզբունքներու հաստատում

ԺԷ.— Կրթական գործի եւ առողջապահութեան հիմնական սկզբունքներու հաստատում

ԺԸ.— Ժողովրդական-տնտեսական հաշուառման միասնական դրութեան կազմակերպում

ԺԹ.— Աշխատանքի օրէնսդրութեան սկզբունքներու հաստատում

Ի.— Դատարաններու կազմակերպման եւ դատավարութեան մասին օրէնսդրութիւն. քրէական եւ քաղաքացիական օրինագիրքեր

ԻԱ.— Միութենական քաղաքացիութեան օրէնքներ, օտարականներու իրաւունքներու վերաբերեալ օրէնքներ

ԻԲ.— Ներումի համամիութենական հրովարտակներու հրատարակութիւն։

ՅՕԴ 15— Դաշնակցային հանրապետութիւններու գերիշխանութիւնը սահմանափակուած է միայն ԽՍՀ Միութեան Սահմանադրութեան 14րդ յօդուածով մատնանշուած սահմաններուն մէջ։ Այդ սահմաններէն դուրս, իւրաքանչիւր Դաշնակցային Հանրապետութիւն պետական իշխանութիւնը կը կիրարկէ անկախաբար. ԽՍՀ Միութիւնը կ'ապահովէ հանրապետութիւններու գերիշխանական իրաւունքները.

ՅՕԴ 16.— Իւրաքանչիւր Դաշնակցային հանրապետութիւն ունի իր Սահմանադրութիւնը՝ նկատի առնելով հանրապետութեան առանձնայատկութիւնները եւ միանգամայն համաձայնեցուած ԽՍՀ Միութեան սահմանադրութեան հետ.

ՅՕԴ. 17. Իւրաքանչիւր Դաշնակցային հանրապետութեան իրաւունք կը վերապահուի իր ազատ կամքով դուրս գալու ԽՍՀ Միութեան կազմէն։

ՅՕԴ. 20.— Այն պարագային, երբ Դաշնակցային հանրապետութեան օրէնքը չի համապատասխաներ համամիութենական օրէնքին, կը գործադրուի համամիութենական օրէնքը։

ՅՕԴ. 21 — ԽՍՀ Միութեան քաղաքացիներու համար կը հաստատուի միութենական ընդհանուր քաղաքացիութիւն

Դաշնակցային հանրապետութեան ամէն մէկ քաղաքացի կը նկատուի ԽՍՀ Միութեան քաղաքացի

ՅՕԴ 22 — Ռուսաստանի Խորհրդային Դաշնակցային Ընկերվ. Հանրապետութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ

Երկրամասերէն՝ Ազովեան, Սեւ ծովեան, Հեռաւոր Արեւելքի, Արեւմտ. Սիպերիոյ, Կրասնոյեարսկի, Հիւս. Կովկասի.

Մարզերէն՝ Վորոնեժի, Արեւելեան Սիպերիոյ, Գորկիի, Արեւմտեան, Իվանովսկի, Կալինին, Կիրովի, Կույբիշեւի, Օմսկի, Լէնինգրատի, Օրէնբուրգի, Կուրսկի, Մոսկուայի, Սարատովի, Սվերտլովի, Հիւսիսային, Ստալինգրատի, Չելեաբինսկի, Եարոսլավի

Ինքնավար հանրապետութիւններէն՝ Թաթարական Պաշկիրիոյ, Տաղստանի, Բուրեաթ-Մոնկոլական, Կաբարտինոյ, Կոմի, Ղրիմի, Մարիյսկի, Մորդուական, Վոլգայի Գերմանացիներու, Հիւսիսային Օսեթիոյ, Ուդմուրթսկի, Չէչէն եւ Ինգուշական, Չուվաշական, Եակութսկի.

Ինքնավար մարզերէն՝ Ադիգէյսկի, Հրէական, Կարաչեւսկի, Օյրոտսկի, Խակասսկի, Չէրքէզներու

ՅՕԴ 23 Ուկրայնիոյ Խորհ. Ընկերվ. Հանրապետութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ մարզերէն՝ Վիննիցկի, Դնեպրոպետրովսկի, Դոնի, Կիեւի, Օտեսայի, Խարկովի, Չէրնիգովի եւ Մոլտավիոյ ինքնավար Խորհ. Ընկ. Հանրապետութիւն

ՅՕԴ 24— Ազրպէյճանի Խորհ. Ընկերվ. Հանրապետութեան կազմի մէջ կը մտնէ Նախիջեւանի ինքնավար Խորհ. Ընկ. Հանրապետութիւնը եւ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզը

ՅՕԴ 25. Վրաստանի Խորհ. Ընկ. Հանրապետութեան կազմի մէջ կը մտնեն Աբխազիոյ ինքնավար հանրապետութիւնը, Աջարիստանի ինքնավար հանրապետութիւնը եւ Հարաւ Օսեթիայի ինքնավար մարզը

ՅՕԴ 26 Ուզպէկստանի Խորհ. Ընկվ. Հանրապետութեան կազմի մէջ կը մտնէ Ղարա-Կալպակի ինքնավար հանրապետութիւնը

ՅՕԴ 27 Տաճիկստանի Խորհ. Ընկ. Հանրապետութեան կազմի մէջ կը մտնէ Լեռնային Բատախշանի ինքնավար մարզը

ՅՕԴ. 28. Ղազախստանի Խորհ. Ընկվ Հանրապետութիւնը կազմուած է հետեւեալ մարզերէն՝ Ակտիւբինսկի, Ալմա-Աթինսկի, Արեւելեան Ղազախստանի, Արեւմտեան Ղազախստանի, Ղարագանտինսկի, Հարաւային Ղազախստանի.

ՅՕԴ. 29 Հայաստանի, Բելոռուսիոյ, Թուրքմէնիստանի եւ Քրկրզստանի Խորհ. Ընկ. Հանրապետութիւնները իրենց կազմին մէջ չունին ինքնավար հանրապետութիւններ, ինչպէս եւ երկրամասեր ու մարզեր

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԱՂԹԱԿԱՆ

—•—

Օրհան Սէյֆի կը գրէ Թան-ի մէջ -

Այս օրերս, հայրենիքի սահմաններէն ներս կը մտնեն 6000 գաղթականներ եւս. Ա՜հ, երանի թէ միայն հրճուանքի արցունքներ տալ կարենք ըլլար մեր այս եղբայրներուն, որոնք մեր հայրենիքին ծոցը կուգան

Մենք շատ լաւ կը ճանչնանք գաղթականներուն դառն յիշատակները. Հազար երեք հարիւր սաչափ տարիներէ ի վեր դեռ եւս սրբուած չէ մեր յիշողութենէն Մեր հին կրօնական պատմութիւնը կը սկսի գաղթով մը.

Գաղթականը կը նմանի ծառի մը, որուն արմատները հողէն դուրս են հանուած Թեւերը կախ, դէմքը տժգոյն Ձեռ գիտեր՝ ուր պահէ, չափազանց մեծ ուշադրութեան կը կարօտի

Այս հարազատ Թուրքի զաւակները, որոնք իրենց բոյները կը քանդեն ու բնակավայրերը կը լքեն, ուրիշ որ եւ է բաց գիրկ չունին, բայց եթէ մայր հայրենիքը

Գաղթականը այն մարդն է որ ծ?-մարիտ պանդխտութեան դառնութիւնը կը ճաշակէ 93ի գաղթականները դեռ այդ անունով կ'որակենք

Գաղթականը երկչոտ կ'ըլլայ, վարանոտ Իրենց այս վարանոտութիւնը կը կարդանք, երբ դիրենք փողոցին անկիւնը կծկուած կը տեսնէք։

Միջին Ասիոյ նրաշտութենէն մինչեւ մեծ պատերազմը՝ մենք ճաշակած ենք գաղթականութեան դառնութիւնները Քիչեր մեզի չափ այս ցաւը ապրած են։ Գաղթականները չթողունք միայն կառավարութեան հոգածութեան Մեզմէ ոմանք տնեցիի, ուրիշներ եղբօր պարտականութիւնը թող կատարեն

6000 գաղթականներ կուգան Մեր թիւին վրայ, ուրեմն, 6000 եւս կը բարդուի եւ սակայն մեզմէ ոչ ոք ձախ կողմի դիրոնը պէտք է նկատէ զանոնք.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԱՐՏՔԵՐԸ

—.—

Անգլիական կառավարութեան մօտ Թուրքիոյ ունեցած պարտքերը շատ զանգաղ կը հատուցուին Պանք օֆ Ինկլընտի վճարումները՝ անգլիացի պահանջատէրերուն՝ նախորդ տարուան 20 յունիսէն մինչեւ ներկայ տարուան 30 ապրիլը եղած է ընդամէնը 521 218 անգլ ոսկի՝ փոխան 767 000 Մարտի ընթացքին տրուած գումարը, եղած է 12 979 անգլ. ոսկի. իսկ ապրիլին իջած է 6373 անգլ. ոսկիի, որովհետեւ դեռ որոշ առեն Թուրքիայէն արտածումը շատ պիտի սահմանափակուի եւ, հետեւաբար, իր արտաքին պարտքերը պիտի չկարենան պակսիլ՝ մինչեւ արտածման նոր եղանակը։ Կացութիւնը պիտի բարելաւուի շատ երկար ատեն վերջ, որովհետեւ ուրիշ պետութիւններ, որոնք պահած դրամագլուխներ ունին Թուրքիոյ մէջ, ինչպէս Ֆրանսան, ապրանք կը գնեն առէջ շուկային գինէն բարձր արժէքով

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ

Կրթական գործավար Սաֆֆէթ Արըքանի պատրաստած վիճակագրութեան համաձայն, Թուրքիոյ մէջ կան 1 850 000 ուսման տարիք ունեցող տղաք, որոնցմէ միայն 658.000ը կ'ուսանին, մէկ երրորդը, ուրեմն. Քաղաքներու մէջ 68 առ հարիւրը, իսկ գիւղերու մէջ 25 առ հարիւրը դպրոց կը յաճախեն։ Ամէն տարի մանկավարժական դպրոցներէն կ'ելլեն 300—350 ուսուցիչներ՝ Նախակրթարաններու համար Ամբողջ երկրին մէջ գոյութիւն ունին 40 000 գիւղեր, որոնց միայն 5000ը ուսուցիչ ունին, ուրեմն 35 000 գիւղեր զուրկ են ուսուցիչներէ Եթէ այս ճամբով ընթանանք, բաւած է գործավարը, ամէն մէկ գիւղի մէջ ուսուցիչ պիտի ունենանք հազիւ հարիւր տարի վերջ ... Բայց, բանակը մեծ դպրոց մըն է, աւելցուցած է. Նոր տառերու կիրարկումէն վերջ, զինուորներու գրագիտութիւնը 90 տոկոսի բարձրացած է։ Ընթացաները ապագային մեծ դեր պիտի կատարեն՝ անգրագիտութեան նուազեցման տեսակէտէն Միջնակարգ վարժարաններու մէջ, հանրապետութեան հռչակման ատեն, կային 9000 աշակերտներ, եւ 1900 ուսուցիչներ. իսկ այսօր 63 000 աշակերտներ եւ միայն 2100 ուսուցիչներ

ՃԱՆԵԼՈՒԿ

«Թանի» (Եուսուֆ Զիա)

Գրավաճառի փոքրիկ խանութ մը, որուն պզտիկ պատուհանները կոտրած են, եւ որ տժգունած է՝ ծովափի մամուռներէն ու փոշիներէն

Ամէն կողմ գոյնզգոյն պարբերականներ ու տեսակ տեսակ թերթեր կը դիտեմ նկարները, Լէօն Պլումի մէկ ծաղրանկարը Կրէթա Կարպոյի գունաւոր նկարը Անգլիական մեծ նաւ մը որ ծով կ'իջնայ Գերմանիոյ մէջ սփորի զուարճութիւններ։ Ծովափի մէջ հրարուխ ...

Իրանի պարտէզներուն մեծ ու գունագեղ վարդերը, Աֆրիկէի անտառներուն խոշոր ու հաչիչաւոր սաղարթները, սատափէ թեւերով թռչուններն ու պճնուած գարնանային աշխարհ մը Կամբջակը ոդոդուած է կնոջական գլխարկներով Հով մը, որ ամբան արեւին ու ամբան հովուն յոյսերն ու բոյրերը կը բերէ, մեղեդիներ կը մրմնջէ Կ'ունկնդրեմ,— նուագի մը յանկերգը, զորս գոց են բրեր հոյլի վուտեան ժապաւէնէ մը

Կիսամերկ ու բոպիկ լրագրավաճառներ, բազմութեան ընդմէջէն կը պոռան.

— Մաթէն ... Մարիան, Քանտիտ...

Վիւ — Լիւ — Լրահո ..

- Տէյլի Հէրըլտ - Ցայթունկ ...

Կ'անցնիմ այն պզտոյէ մը, Ծադարան մը, ուր կուտակուած են գունաւոր չաքարեղէններ եւ չաքոյաներ Անունը, «Փարիզին»։

Թէյարան մը, որուն շոգեպատ ապակիներուն ետեւէն կ'երեւին տժգոյն ու մտածկոտ դէմքեր, «Փէթըոկրատ»։ Ապակեփեղկ մը, սրունք մը որուն գիստին վրայ հանգրիճուած է մետաքս գուլպան Վաճառատան անունը՝ «Լա Եէօնէս»

Ձախին՝ «Լիոն»։ Աջին՝ «Պուֆոն Տոտ-Քիչ մը առաջ«էիոն Տոտ Վարը՝ «Պազար տը Պէպէ»։

Լայն սրահին օդային ամէն մէկ մասնիկը կը թրթռայ լեզուի մը խաղերով.

Ահա, երկու սեղանաւորներ, որոնց քիթերուն երկչոտ կտուցներուն վրայ իրենց ակնոցները կը դողդղան, Ֆրանսերէն լեզուով կը վիճին սակարանային խնդրոյ մը չուրջ.

Ահա, սատանայական գիծերով բընորոշ երկու դիմագիծեր գերմաներէն լեզուով մեքենայի մը սակարկութիւն կը կ'րնեն

Ահա կարմրահեր գլուխ անգլիերէն կը մտածէ եւ սա ներկուած կնոջ չրթներուն վրայ աղմկոտ ֆրֆիջը ամերիկեան է

Այս գրութիւնը աշխարհագրական հանելուկ մը չկարծէք Պոլսոյ մասին է որ կը խօսիմ

ՄԱՄՈՒԼ

Հայրենիքի ձայնը

—•—

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ Արաջ կը գրէ (14 յունիս).

— «Երգն է որ հոգիները աւելի ամուր կը կապէ. Երգն է որ պանդուխտ Հայերուն սրտին մէջ կը վերարծարծէ իր երբեմնի օճախը, իր կարօտները, իր հայրենիքը։ Ան, օդերուն մէջէն փոխանցուած, իրարու կը զօդէ Հայերը գաղութէ գաղութ։

Բայց որքա՜ն քաղցր է երգի ծուէնը զոր մթնոլորտին ալիքները մեզ կը բերեն հայրենի երկրէն։ Իրաւ է, շատ տկար է Երեւանի կայանը՝ համեստ երգիչներուն հասցնելու համար ձայնը, ու իր յայտագիրները դեռ շատ խոտչեցուցիչ՝ հրապուրելու համար հայրենի հողին ձայնին ծարաւ հայ պանդուխտը Բայց անուշ կուգայ նոյն իսկ պատահմամբ լսուած երգի մը համեստ մէկ քանի վանկը կամ հայ լեզուով արտասանուած քանի մը բառ՝ նոյն իսկ ամէնէն ուսուցիկ ճառին մէջէն։

Հայրենի կարօտը որ երթալով կ'ուռի պանդուխտ Հայուն սրտին մէջ՝ ան է որ քաղցր կ'ընէ հայ հողէն հասնող ամէն փչրանք Ու որ երգն է ամէնուս համար աւելի յուզիչ քան պզզատանքը պանդուխտին.

Կռո՛ւնկ, ուստի՞ կուգաս, ծառայ եմ ձայնիդ
Կռո՛ւնկ, մեր աշխարհէն խաղրիկ մը չունի՞ս։

Օ՛, այո, ամէն յուսատու խապրիկ որ հոնկէ կուգայ՝ սփոփանքով կը լեցնէ տարագիր Հայը, հայ երգի մը փախստեայ մէկ ծուէնը, լուսանկար մը կամ թերթ մը որ հոնկէ կուգան՝ բացառիկ հրապոյր մը ունին Ինչ ալ ըլլայ անոնց պատմածը, ինչ ալ ըլլայ մարդոց վերաբերումը օրուան ուժին հանդէպ։

Որքան դժկամակութեամբ ու գարշանքով կը կարդայ տարագիր Հայը կեղծ ուէքլամները զորս գաղութներու հայ վարձկանները կը փռեն իրենց թուրքերուն մէջ փոր մը Հացի սիրոյն, եւ այն անամէջ ճառերը որոնցմով միամիտները կ'օրօրեն վարդագոյն հէքեաթներ պատմելով անոնց եւ իրար խառնելով Հայաստանի մէջ եղածն ու չեղածը, նոյնքան անուշ է Հայաստանէն ստացուած ամէն փշրանք՝ երգ թէ նկար ըլլայ, կամ տպուած թուղթի մը կտոր. Արեւելեանի զարհուրելի ուղղագրութեամբ գրուած գիրքն իսկ։

Ջայնասփիւռը, սակայն, լաւագոյն ճամբան է հայրենիքին կապելու համար գաղութները, եթէ նոյնիսկ ան մեզ ստիպէ լսելու պայմանադրական ճառերն ու անխուսափելի անաթեմաները եւս, իրր այդ երգերուն բերանփոխ.

Ե՞րբ պիտի գայ արդեօք այն օրը ուր Երեւանը պիտի դառնայ ոչ միայն կորիզը բոլոր մտահոգութեանց ու բոլոր ձգտումներուն՝ այլեւ իսկական կապը բոլոր Հայերուն միջեւ, ու բոլորը, ուր ալ ըլլան, ինչ դաւէ ու ինչ հոսանքէ ալ ըլլան, անուշ յուզում մը պիտի զգան իրենց հոգիներուն մէջ՝ երբ օդին ալիքներուն մէջէն լսուի կանչը.

« Այօ, այստեղ ռատիօ - Երեւան»։

Ու պիտի ըլլա՞յ արդեօք որ հայ հարուստ մըն ալ Երեւանի կայանը խորհի՝ փոխանակ ունայն փառասիրութեանց կամ անպտուղ բարերարութեանց տրամադրելու իր յանել-եալ միլիոնները. իսկ Բարեգործականը որ միլիոններ կը յատկացնէ նըւազ կենսական պէտքերու համար գանազան գաղութներու մէջ, չը՞ պիտի առանձնէ որ մըն ալ հոգը, զոնէ նախաձեռնութիւնը Երեւանի կայանը օժտելու համար արդիական կատարելագործութեամբ մը։

Կրկնենք անգամ մըն ալ, երգն է ամէնէն քաղցր օղակը հայ սրտերը կապելու համար, ու մոռցնելու համար պահ մը վէճերն ու տարակարծութիւնները, քէնն ու ոխը մարդոց միջեւ, եղբայրացնելու համար բոլորը։ Երգն է որ հայ հոգին մանիկ մը պիտի առնի սոսր եղիկներէ ներս ալ՝ անպզալի, բայց հնազհետէ խորունկներ համակրանքի ալիք մը տարածելով մեր չուրջը »

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԷՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի աշխատաւորութիւնն ալ սկսաւ ընդհ. բանթոզի, որուն սախղուած են հետեւից նաեւ մեր հայրենակիցները

Մօտ ութ օրուան ժողովներէն ու որոշումներէն յետոյ ահա արդէն բանթոզը, իր զուարճալի եւ տխուր երեւոյթներով Տեղւոյս գլխաւոր հաստատութեանց աշխատաւորները ձգած են իրենց գործը եւ կամաւոր բանտարկութեան դատապարտուած Թղթախաղ, ֆօնօ, ձայնասփիւռ, երգ ու պար, կատարեալ հանդէս

Կամաւոր բանտարկեալները կամաւոր զոհապանով միայն արտաքին աշխարհին հետ յարաբերութիւն կը պահեն։

Տիկին մըն է զոհապանը։ Գացեր էի Տիկ. Գասեանը տեսնելու։ Եւ ահա գիլ ձայնով պոռաց, դրան մօտ հաւաքուած բանթողները նայիլ կրկնեցին.

Ի՞նչ կ'ընէք, գոհացո՞ւմ չստացա՞ք. - Ձեզ գիտեր, միայն աչնտիքային եկան եւ յայտնեցին որ չընկրկինք Ուսկէք տուին Միայն Զաբէհին բան որ պաթաւէք մը բերէք»։ Եւ ահա նուագը ձայնը ձգեց։ Անոյն երկու հայ ծերունիներ, խաղաթուղթ բերէք կ'ըսէին, իրենց այցի եկողներուն. Խորհուրդ կուտամ չատ չգործի վրայ չերեւալ, թող տեղացիները պահանջեն, դուք ալ հետեւեցէք, անոնց աչքի զարնելու։

Նոյնն է պատկերը նաեւ Պուրկ լէ Վալանսի փամփուշտի գործարանին եւ Փոյիկոնի մեքենայի ու մետաքսի գործարանին մէջ Դարձեալ, բանթող բրած են պատուաւկի աշխատաւորները երկու օրէ ի վեր, եւ բանթողի համար կը պատրաստուին միւս բոլոր հաստատութիւնները։

Շա - Թօ

ԱՆՁՐԵՒ

—•—

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Գ.

Հեղինակ՝ ՌԻ. ՕԼՄԸՐՍԷԹ ՄՈՒՂԸՄ

Տոքթոր Մէքֆէյլ հաղիւ գիտէր թէ ինչու պիտի գիմէր Կառավարիչին Ան բոլորովին անտարբեր էր Օր. Թամսընի խնդրին հանդէպ, բայց միսիոնարը գրգռած էր զինք, ու բարկութիւն կը մխար իր մէջ

Կառավարիչը տունն էր. Ցաղթանակ, վայելչակազմ մարդ մը, նաւաստի մըն էր, դորշ, խուզուած բեղերով, որ անտառներու խոզանակի կը նմանէր Ու հագած էր սպիտակ, անբիծ համազգեստ մը։

«Եկած եմ տեսնելու ձեզ կնոջ մը մասին, որ կը բնակի այն տան մէջ, ուր մենք կը գտնուինք», ըսաւ Մէքֆէյլ։ «Անունը Օր. Թամսըն է»։

«Կարծեմ թէ բաւական շատ լսած եմ անոր մասին, Տոքթ. Մէքֆէյլ», ըսաւ Կառավարիչը ժպտելով «Հրաման տուած եմ որ յաջորդ երեքշաբթի հեռանայ այստեղէն եւ աւելի բան մը չեմ կրնար ընել»։

«Կ'ուզէի խնդրել ձեզմէ թէ չէ՞ք կրնար յետաձգել անոր մեկնումը մինչեւ որ նաւը վերադառնայ Սանֆրանչիսքօ, որպէսզի աղջիկը անով երթայ Սիտնի։ Կ'երաշխաւորեմ անոր լաւ վարքը»։

Կառավարիչը չդադրեցաւ ժպտիլ, սակայն, անոր աչքերը մանրցան ու լրջացան։

«Մեծ ուրախութեամբ պիտի ուզէի գոհացնել ձեզ, տոքթ. Մէքֆէյլ, բայց ես արդէն հրաման տուած եմ, եւ հրամանս պէտք է որ յարգուի»։

Տոքթ.ը ներկայացուց հարցը այնքան տրամաբանական կերպով որ կրնար, բայց արդէն կառավարիչը վերջ տուած էր իր ժպիտին, ու կ'ունկնդրէր խոժոռ ու խուսափուկ նայուածքով մը։ Մէքֆէյլ հասկցաւ որ ինք ոչ մէկ տպաւորութիւն կը գործէ.

«Կը ցաւիմ օրիորդին նեղութիւն պատճառելուս համար, բայց պէտք է որ յառաջիկայ երեքշաբթի ճամբայ ելլէ, եւ խնդիրը կը փակուի ատով»։

«Բայց ի՞նչ տարբերութիւն կ'ընէ այդ»։

«Ներեցէք, տոքթոր, բայց ես պարտաւոր չեմ զգար բացատրելու իմ պաշտօնական արարքներս պատկան իշխանութիւններէն դուրս որ եւ է անձի»։

Մէքֆէյլ անոր նայեցաւ խորամանկ կերպով Ան յիշեց Տէյվիտսընի այն ակնարկութիւնը թէ սպառնացած էր Ու Կառավարիչին վերաբերումին մէջ կարդաց արտասովոր շփոթութիւն մը։

«Տէյվիտսըն անպիտան մէկն է, որ ուրիշներու գործին մէջ կը խօթէ իր քիթը», ըսաւ ան ցասումով մը։

«Խօսքը մէջերնիս, տոքթ. Մէքֆէյլ. չեմ ըսեր թէ շատ նպաստաւոր կարծիք մը կազմած եմ Գ. Տէյվիտսընի մասին, սակայն, պէտք է խոստովանիմ որ ան իր իրաւունքին մէջ էր՝ ցոյցտալու այն վտանգը, որով Օր. Թամսընի նկարագիրն ունեցող կնոջ մը ներկայութիւնը կը սպառնայ այսպիսի տեղի մը, ուր խումբ մը զինուորները զետեղուած են տեղացի բնակչութեան մը մէջ»

Ոտքի ելաւ Կառավարիչը, եւ Տոքթ. Մէքֆէյլ ստիպուեցաւ անոր օրինակին հետեւիլ։

«Ձեզմէ ներողութիւն խնդրելու եմ ժամադրութիւն մը ունիմ. Ցարգանքներս յայտնեցէք Տիկ. Մէքֆէյլին»

Բժիշկը մեկնեցաւ սրտաբեկ կերպով Գիտէր թէ Օր. Թամսըն կը սպասէր իրեն, եւ չուզելով յայտնել անոր թէ ինքն ալ չէր յաջողած՝ ետեւի դռնէն գնաց ներս, եւ գաղտուկ մը բարձրացաւ աստիճաններէն, կարծես թէ բան մը ունէր ծածկելու.

Ընթրիքին ժամանակ Մէքֆէյլ լուռ էր եւ անհանգիստ, մինչ միսիոնարը ուրախ - զուարթ էր։ Տոքթ. Մէքֆէյլ կը մտածէր թէ անոր աչքերը մերթ ընդ մերթ կը նայէին իրեն՝ յաղթական զուարճութեամբ մը Ցանկարծ՝ Մէքֆէյլ մտածեց թէ Տէյվիտսըն գիտէր որ ինք այցելած էր կառավարիչին եւ ձախողած։ Բայց, ի՞նչպէս կրնար գիտցած ըլլալ։ Զարմանալի բան մը կար այդ մարդուն զօրութեան մէջ։ Ընթրիքէն ետք՝ Մէքֆէյլ տեսաւ Հորնը ճեմավայրին վրայ, եւ իբրեւ թէ անոր հետ պատահական խօսակցութիւն մը ունենալու համար դուրս ելաւ

«Կ'ուզէ գիտնալ թէ տեսա՞ծ էք Կառավարիչը», փսփսաց խանութպանը։

«Այո Զուգեր բան մը ընել. Խորապէս կը ցաւիմ Աւելի բան մը չեմ կրնար ընել»։

«Գիտէի որ բան մը պիտի չընէք. Անոնք չեն յանդգնիր հակառակիլ միսիոնարներուն»։

«Ի՞նչ բանի մասին կը խօսիք», հարցուց Տէյվիտսըն, անոնց միանալու համար դուրս ելլելով.

«Կ'ըսէի թէ դեռ առնուազն շաբաթ մը չէք կրնար հասնիլ Աբիան», ըսաւ խանութպանը համոզիչ շեշտով մը։

Եւ խանութպանը առանձին ձգեց մարդիկը, որ վերադարձան սրահ։ Գ. Տէյվիտսըն ամէն ճաշէ ետք՝ ժամ մը կը յատկացնէր հանգստի։ Մէկէն վախկոտ հարուած մը լսուեցաւ դրան վրայ.

«Հրամեցէք», ըսաւ տիկ. Տէյվիտսըն իր սուր ձայնով.

Դուռը չբացուեցաւ։ Տիկ. Տէյվիտսըն ելաւ ու բացաւ զայն։ Տեսնուեցաւ որ Օր. Թամսըն կանգնած էր սեմին։ Սակայն, արտասովոր էր անոր երեւոյթին փոփոխութիւնը։ Ան այլեւս չէր այն սիգապանծ բոզը, որ ճամբուն վրայ հեգնած ու արհամարհած էր զիրենք, այլ խորտակուած, ահաբեկ կին մը։ Իր մազերը, որոնք այնքան խնամքով յարդարուած կը լինէին, խառնիխուռն թափուած էին վզին վրայ։ Հագած էր ննջասենեակի հողաթափները, շրջազգեստ մը եւ յօղիկ մը, որոնք հնամաշ ու աղտոտ էին. Կանգնած էր սեմին վրայ, եւ արցունքները կը հոսէին աչքերէն, ու չէր համարձակիր ներս մտնել։

«Ի՞նչ կ'ուզես», հարցուց տիկ. Տէյվիտսըն կոշտ կերպով։

«Կրնա՞մ խօսիլ Գ. Տէյվիտսընի հետ», ըսաւ աղջիկը խեղդուկ ձայնով մը։

Միսիոնարը ոտքի ելաւ եւ քալեց դէպի անոր կողմը։

«Ներս եկէք, Օր. Թամսըն», ըսաւ համակրական շեշտով մը, «ի՞նչ կրնամ ընել ձեզ համար»։

Աղջիկը ներս մտաւ։

«Շատ կը ցաւիմ այն բանին համար, որ անցեալ օր ըսի ձեզի— ինչպէս եւ ամէն բանի համար։ Կարծեմ թէ բաւական շատ խմած էի։ Ներողութիւն կը խնդրեմ»։

(Շար.)

լուծման հրամաններուն, մինչեւ որ պարզուի կացութիւնը։ Տը Լա Ռոք կ'ենթադրէր թէ լուծման հրամանը ուղղուած չէ իրենց «կուսակցութեան» դէմ, այլ՝ Հրեղէն Խաչերու նախնական շարժման։ Հրովարտակը մեկնելու այս ձեւին դէմ., կը կարծուի թէ կառավարութիւնը պիտի ստիպուի նոր բացատրութիւններով որոշակի ընել եւ խստել հրամայել, որ օր առաջ վերջ տրուի արգիլուած կազմակերպութիւններու գործունէութեան։

Կը թուի թէ այնքան ալ շուտ պիտի չմարի այս շարժումը։ Արդէն գաւառական վայրերու մէջ պզտիկ ու մեծ ընդհարումներ տեղի ունեցան։ Լրագրավաճառներու բախումը, Փարիզի մէջ, սովորական դարձած է չաբաթ օրուընէ ասդին,— երկու հակառակորդ կողմերու թերթերու վաճառորդները, իրարու հանդիպելով փողոցներու բերանը, նախ պոռալու մրցում մը կը կատարուի, որ շուտով կը փոխուի դզուըտուքի։

Նանսիէն կը հաղորդեն թէ լուծեալ կազմակերպութեանց չարքէն ընկերակցութիւն մը, որ կը կոչուի Հակառակ Մեր Կամքին, (որովհետեւ՝ ընդհ. պատերազմի ընթացքին, թէեւ Ֆրանսացի՝ կռուած էին գերմանական բանակին մէջ), պետին անունով հրապարակ հանած է յայտարարութիւն մը, ուր կ'ըսուի.

— Լուծեալ կազմակերպութեանց վարիչները ցոյց պիտի տան թէ կարելի չէ բանտարկել գաղափարները, ինչպէս կը բանտարկեն մարմինը։ Մենք, Հրեղէն Խաչերու ոգիով սնած, ծնունդով Ֆրանսացի, ստիպուած ըլլալով կռուիլ գերմանական բանակին մէջ, մէջք ծռեցինք յաղթականին՝ սեւ օրերու ընթացքին։ Ալ բաւական է, սակայն։ Մենք մեր առողջութիւնը եւ կեանքը չտուինք, որպէսզի այսօր հլու հնազանդ հպատակինք օտար տիրապետութեան, օտար կ'ըսենք՝ որովհետեւ օտարն է որ կը տիրապետէ, երբ կը լուծէ ազգային կազմակերպութիւնները՝ շաղուելով համայնավար խմբակցութիւնները։ Մեր ծնողքները մեզ չծնցուցին, որպէսզի հանդիսատես ըլլանք Կարմիր ժողովրդական ճակատին իշխանութեան։ Անկէ առաջ մենք համակրանք միայն ունէինք Հրեղէն Խաչին։ Այսուհետեւ կ'իւրացնենք Հրեղէն Խաչի ոգին։ Ուրեմն պարոններ, Պլում եւ Սալէնկրօ, եթէ ունիք տխուր քաջութիւնը կարենալ լուծելու կազմակերպութիւն մը, որ 1914 — 1918 իր արիւնը տուաւ հայրենիքի սիրոյն, յառաջ անցէք, ձեզ տեսնենք »։

Սէնթ Էթիէնէն մեր թղթակիցը կը հաղորդէ թէ կիրակի ծանր բախում մը տեղի ունեցած է ազգայնականներուն եւ հակառակորդներուն միջեւ։

Բանակցութիւններ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ

—— o ——

Փարիզի իտալական դեսպանը, Չէրրութի, որ անցեալ օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցած էր Լէոն Պլումի հետ, Հռոմ գացած է արդէն։ Կը կարծուի թէ այս ճամբորդութիւնը քայլ մըն է բանակցութեանց, որ պիտի սկսին շուտով Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։ Այդ բանակցութեանց ընթացքին քննութեան պիտի առնուի ոչ միայն քաղաքական կացութիւնը, այլեւ առեւտրական յարաբերութեանց հարցը, Միջերկրականի մէջ գործակցութեան անգլիական ծրագիրը, որ պիտի գործադրուի պատժական միջոցները առնելէ վերջ։

Իտալական թերթ մը, խօսելով պատժական միջոցները ջնջելու տրամադրութեանց մասին, զորս ցոյց կուտան, Անգլիայէն ու Ֆրանսայէն վերջ, Փոքր Համաձայնութիւնը, Լեհաստան եւ Ռուսիա, կ'ըսէ թէ «ուշացած կարգադրութիւն մըն է որ կ'ըլլայ, սակայն եւ այնպէս ուրախ ենք որ կը կատարուի անդարմանելին տեղի չունեցած »։

Արիւնահեղ կռիւներ Պուլկէշի մէջ

—— o ——

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ կիրակի ծանր կռիւներ տեղի ունեցան բանուորներու եւ ուսանողներու միջեւ, մայրաքաղաքին գրեթէ բոլոր թաղամասերուն մէջ։

Պաշտօնական տեղեկութեանց համաձայն, գրաչար մը սպաննուեցաւ եւ երեք ուրիշ բանուորներ ծանրապէս վիրաւորուեցան։ Ոստիկանապետ մըն ալ վիրաւորուեցաւ։

Բախումին պատճառը հետեւեալն է.— Ազգայնական ուսանողները որոշած էին պոյքոթ հռչակել ձախակողմեան կուսակցութեանց թերթերուն դէմ, եւ արգիլելու համար այդ թերթերուն վաճառումը, փողոց իջան թոյլատրելով ծախել միայն ազգայնական թերթերը։ Բանուորները, ձախ խմբագիրներու հետ միասին, ուզեցին պաշտպանել լրագրավաճառները։ Սակայն ուսանողները տեղ տեղ յաջողեցան գրաւել անոնց թերթերը եւ այրել հրապարակաւ։ Այս ձեւով մասամբ արգելք հանդիսացան ձախ թերթերու վաճառումին։

Թաղամասի մը մէջ, սակայն, երկու հակառակորդ խումբերը ուժգնութեամբ բախեցան իրարու եւ ատրճանակ պարպեցին, այդտեղ էր որ ինկաւ գրաչարը։ Ձախ թերթերու խմբագրատունները պաշտպանուեցան պատնէշներով։ Ոստիկանութիւնը մեծ ուժերով միջամտեց, աւելի քան հարիւր հոգի ձերբակալելով երկու կողմէն։ Եւ սակայն կիրքերը հանդարտած չեն տակաւին։

ՅՈՒՄԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԴԷՊՔԵՐԸ.— Կիրովի որ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Թուլքարէմի մէջ, արաբ ազգայնականներուն եւ բրիտանական ոստիկանութեան միջեւ։ Ընդհարումը տեւեց մէկուկէս ժամ։ Կռիւին մասնակցեցան նաեւ օդանաւերը։ Անգլիացիները ունին մէկ մեռեալ եւ երեք վիրաւոր։ Նապլուսի կողմը եւս անգլիական զօրքէ պաշարեց արաբ ազգայնականները, որոնք շարունակ կը յարձակէին սուրհանդակին վրայ,— բոլորն ալ ձերբակալուեցան։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ.— Պոլիսէն կը հեռագրեն թէ յունիս 21ի գիշերը Մէնէմէնի մէջ երկրաշարժի երեք զօրաւոր ցնցում տեղի ունեցած են։ Ժողովուրդը, սարսափահար, գիշերը անցուցած է վրաններու տակ։ Կառավարչատունը վնասուեցաւ, մարդկային զոհեր չկան։

ՊԻՒԼՈՎԻ ՄԱՀԸ.— Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը, Ֆոն Պիւլով մեռաւ թոքային բորբոքումի մը հետեւանքով։ 51 տարեկան էր։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԵՒՍ ԿԸ ՋԱՑՆԱԿՑԻ.— Անգլիայէն եւ Ֆրանսայէն վերջ, Լեհաստան եւս կը յայտարարէ թէ անօգուտ են պատժական միջոցները եւ պէտք է ջնջել։

ՏՂԵԿԻ ՄԸ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄԸ.— Մարսէյլէն կը հաղորդեն ֆրանսական թերթերու թէ Սէն-Լուի արուարձանին Կրան-Փէն թաղի բնակիչներէն չորս տարեկան Անդրէ Զէհալիկոչեան (?) առեւանգուած է անծանօթ շարժավարի մը կողմէ։ Հակառակ տղեկին ազգականներուն՝ առեւանգիչը յաջողած է անհետանալ։ Փոքրիկ Անդրէի հայրը իրիկուընը աշխատանքէ դարձին տեսաւ զաւկին անհետացումը եւ դիմեց ոստիկանութեան որ սկսաւ հետապնդումի։

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ եւս կը վերցնեն արգելքը որ դրուած էր զէնքերու եւ ռազմանիւթերու արտածումին վրայ, Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ համար։

ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ ՏՕՆ.— Ամրան արեւակայքի գերմանական հին տօնին առթիւ, երիտասարդութիւնը 10,000 խարոյկ վառեց կիրակի գիշեր Պերլինի մօտիկ բարձունքներուն վրայ։ Այս առթիւ, գերմանական թերթ մը կը գրէ.— «Ամբողջ ժողովուրդ մը, այս բոցերուն մէջ, կը հաղորդուի իր նախնեաց հին աստուածներուն հետ»։

ԻՏԱԼԵՒԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ.— Պերլինէն պաշտօնապէս կը հաղորդուի, որ առեւտրական համաձայնագիր մը կնքուեցաւ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ, «արագ եւ բարեկամական բանակցութիւններէ վերջ»։ Բնագիրը պիտի հրապարակուի վաղը։

ՎԱՐՁԱԿԱԼԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ.— Բնակարաններու վարձքին վրայ յաւելումի օրէնքը, որ պիտի գործադրուէր յուլիս 1էն, մէկ տարի յետաձգուեցաւ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարազդեան» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Յարգարեան գրադարանի մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ այս բացառիկ ժողովին։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՓՐԵՄ»ԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս ՈՒՐԲԱԹ երեկոյ (26 յունիս) ժամը 8.30ին, Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Dènis (Place du Châtelet), մեթրօ Châtelet։ Կը խօսին՝ ընկերներ ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ խորհրդային հին եւ նոր սահմանադրութիւնը, ԱՇՈՏ ԱՐՇՐՈՒՆԻ նոր սահմանադրութիւնը եւ Հայաստան։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

Կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ

28 յունիս, կիրակի, Garchei անտառը

Ժամադրավայր՝ St. Lazarei կայարանին մէջ, Monuments aux Morts

առաւօտեան ժամը 9ին։ Մեկնում ամէնաուշը 9.30ին։

Երգչախումբի անդամներ եւ համակիրներ կրնան մասնակցիլ իրենց ընտանիքով։ Հաւաքական տոմսակի գինը բոլորին համար։ Ճաշը միասին բերել։ Մուտք չկայ։

Առնուվիլի Մանկապարտէզի հանդէսը

Նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Ը. Տիկնանց Միութեան

28 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle Gallemantի մէջ, կայարանին դիմաց։

Կը խօսի Պ. Վ. ԻՉՄԱԼԵԱՆ

ԵՐԳ, ՊԱՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ եւլն.

Դպրոցի սաները կը ներկայացնեն զաւեշտ մը։

Մուտք՝ 5 Ֆր., անդամներու՝ 3 Ֆր.։

Շոգեկառք կառ. տեղ. նոյէն 1 17 եւ 1 27։

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ...

Սէն-Լուի (Մարսէյլ) Հայ Երիտասարդաց «Մասիս» մարզական միութեան տարեկան դաշտային խնճոյք-պարահանդէսին,

տեղի կ'ունենայ 28 յունիս կիրակի օր սեթերգայրեանններու ագարակին մէջ անմոռանալի պատրաստութեամբ.

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնաւոր նուագախումբով. առատ կեր ու խում պատրաստուած մասնագէտներու կողմէ, զուեշտ եւլն.։

ՄԱՆՕԹ. Եթէ կ'ուզէք լաւ ժամանց մը անցնել եւ սատարել Հայ երիտասարդութեան, փութացէք դէպի հանդիսավայր առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ։ [illegible]

Օդափոխութեան կայան

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ իր յառաջիկայ ամառնային կայանի (Colonie des Vacances) համար պիտի ընդունի սահմանափակ թիւով վճարովի երախաներ եւս, գերադասելի տալու նպաստակով համեստ ընտանիքներու։ Փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն գրաւոր Տիկ. ՄԻՍԱՔԵԱՆի, 6 rue d'Alsace, Asnières (Seine), մինչեւ յառաջիկայ Յունիս 30։ Տղաքը պէտք է ըլլան առողջ, հաստատուած բժշկ. վկայագրով, 8—12 տարեկան երկսեռ։ Գինը 250 Ֆր. մէկ ամսուան համար, ճանապարհածախսը ծնողքին վրայ։

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

Համախմբական ուղեւորութիւն Վենետիկ եւ Միլան

կազմակերպուած Փարիզի Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ,

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Մեկնում. Ուրբաթ 14 Օգոստ. Փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.15ին,
Մարսէյլէն.— (Gare St. Charles) ժամը 19.45ին։
Դարձ — Չորեքշաբթի 26 Օգոստ. ի Փարիզ ժամը 14.20ին,
ի Մարսէյլ ժամը 11.15ին։

Բնակութիւն, սնունդ առաջնակարգ պանդոկներու մէջ։ Ուղեծախս Փարիզ—Վենետիկ—Փարիզ 750 Ֆր., իսկ Մարսէյլ—Վենետիկ—Մարսէյլ 650 Ֆրանք։

Ժամանակին կատարել նանսէնեան անցագրի դիմումները.

Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալական visaին համար։

Մանրամասնութեան համար գրել.—

Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël

49 Rue Rochechouart, Paris (9e)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՍԻՍ.— 73 Ֆր.։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԽՕՍԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ ....140 ֆրանք 70 ֆրանք 35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա.....250 » 130 ֆրանք —
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ....................200 ֆրանք 100 ֆրանք —

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 24 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3148

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՊԱՍՏԱՆԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Տարիներէ ի վեր, մարդկային այս տարրական ու բնական իրաւունքը դարձած է սակարկութեան առարկայ:

Պետութեանց ներքին յեղաշրջումները, վարչաձեւերու եւ կառավարութեանց փոփոխութիւնները, մենատիրական նեղմիտ կարգերն ու ոգին, խիստ ցաւագին անդրադարձումներ են ունեցած, մասնաւորապէս ասպնջականութեան իրաւունքին վրայ:

Որքա՜ն սրտակեղէք դէպքեր կան տարագիր բազմութեանց անկած կեանքին մէջ:

Հսկայական մարդկային զանգուածներ իրենց մայր հայրենիքէն պոկուած, ինկած են երկիրէ երկիր, դուռնէ դուռ, անտէր ու թափառական:

Մենք Հայերս չատո՜նց ճաշակած ենք տարագրութեան դառնութիւնները: Մեզ համար այլ եւս գաղտնիք չմնաց անոր լեզին նալքերուն մէջ:

Յունիս 21ին, կիրակի օր, Փարիզի մէջ գումարուեցաւ «Ապաստանի Իրաւունքի Միջազգային Խորհրդաժողով» մը, յատկապէս զբաղելու համար քաղաքական այլազգի տարագիրներու նախատագրով:

Եւրոպայի բոլոր ժողովրդապետական երկիրներէն ներկայացուցիչներ եկած էին հոն: Բացի պատգամաւորներէն կը մասնակցէին ժողովին՝ բազմաթիւ քաղաքական ականաւոր դէմքեր, նախարարներ, հանրային գործիչներ: Այդ իսկ պատճառով խորհրդաժողովը կը ստանար բացառիկ կշիռ ու նշանակութիւն:

Բոլոր հռետորներու մտահոգութիւնը մէկ էր, — գտնել այնպիսի ազդու միջոցներ որ տարագիր զանգուածները մարդկօրէն ապրելու եւ շնչելու հնարաւորութիւններ ունենան:

Կազմակերպիչներէն Փօլ Փէրէն ընդարձակ եւ փաստացի տեղեկագիր մը ներկայացուց ժողովին, պարզելով տարագիրներու իրաւական եւ նիւթական կացութիւնը:

Քաղաքական տարագիրներու հարցը իր ներկայ ձեւին մէջ, մեզի կը պատկերանայ երեք հիմնական խմբակցութեան տակ.—

Ա.— Տարագիրներ, որոնք իրենց բուն հայրենիքին մէջ ենթակայ են կառավարական հալածանքի, բանտի եւ աքսորի:

Բ.— Տարագիրներ, որոնք մայր հայրենիքէն բոլորովին կըտրուած եւ դարձած են «հայմաթլօս»ներ:

Գ.— Տարագիրներ, որոնք իրենց բնակած պետութիւններու հոգին մէջ ենթարկուած են օրինական զանազան խստութեանց եւ անարդար արտաքսումներու:

Ահա այս երեք կարգի բազմութիւններն են, որ դարձած են ներկայ խորհրդաժողովի մտահոգութեան առարկան:

Յօտուած խիստ շահեկան ճառերէն հոս կ'ուզէի յառաջ բերել մասնաւորապէս Տիկ. Մաքտըլէն Փազի ճառը, որ խիստ զգայուն կերպով կը շօշափէ գրեթէ հարցի բովանդակ ծանրութիւնը, իր բոլոր երեսներով:

Տիկ. Փազ գրագէտի սրտառուչ շեշտով մը կ'ոգեկոչէ.

— «Մեզմէ ոչ ոք հոս եկած է իր կողմէ: Մեզմէ եւ ձեզմէ շատերը կը զգան թէ արդարութեան եւ եղբայրութեան հինաւուրց աւանդապահներն են: Այս կամարներուն տակ հնչող ձայները այլ եւս դարձած են հուժկու եւ ծաւալուն կազմակերպութեանց ձայները:

Քաղաքական տարագիրներու ապօրինի արտաքսումները այլ եւս պէտք է դադրին: Արտաքսումներու այն որոշումները որ գործադրութեան պիտի դրուին, Եւրոպայի ներկայ կացութիւնը նկատի առնելով, պէտք է կանխել եւ պէտք է պահանջել որ չգործադրուին: Երկու իրաւական կացութեանց հակադրութեան զոհն է տարագիրը: Պետութիւններէն մին՝ որ կ'արտաքսէ, եւ միւսը՝ որ կը մերժէ զայն ընդունիլ: 1849ի դրակոնեան օրէնքին պէտք է փոխարինէ այնպիսի օրէնսդրութիւն մը, որ օտարականը կարենայ վերականգնել իր անհատական իրաւունքները եւ իր արժանի տեղը ասպնջական երկիրներուն մէջ: Մեզմէ ամէն մէկը բազմապիսի դրուագներ ունի պատմելիք: Եթէ այդ բոլոր կարենանք գրի առնել, անկասկած վերնագիրը պիտի դնենք բարբարոսութիւն եւ ապերախտութիւն: Մենք այստեղ ոչ միայն հալածականներուն բարեկամներն ենք, այլեւ անոնց հառաչակիցները: Առաջին անգամն է որ այնքան ցաւալի դէպքերէ վերջ, համերաշխութեան ոգին մեզ կը գտնէ, խիղճը կ'արթննայ եւ բանականութիւնը կը միջամտէ: Այս պատերէն անդին հազարաւորներ մեզ կը լսեն, մեզի կը սպասեն, որ մենք հոս կեցած ենք վճռական ու համերաշխ ոգւով: Անոնց խեղդուած ձայնը կը կանչէ մեզ բսելով.—«Ընկերնե՛ր, փրկեցէք մեզ» ...

Ասպնջական հին օրերու Ֆրանսան էր որ կը խօսէր Տիկ. Փազի միջոցաւ: Այս երկրին մէջ օտարատեցութիւնը, դժբախտաբար վերջին շրջանին մէջ, նախ քան ժողովրդական ճակատի յաղթանակը, եղերական ձեւեր էր ստացած: Սովորական երեւոյթ էին դարձած արտաքսումներն ու աշխատանքի իրաւունքէ զրկումը:

Շատ ընտանիքներ մոխիրի վրայ նստան եւ շատեր ալ ովկիանոսներէն անդին, ի գին մահու եւ կենաց, «հայրենիք» փնտռեցին, Փարակուէյէն մինչեւ Ուրուկուէյ եւ այլուր ...

Վստահ ենք թէ Յունիս 21ին գումարուելիք կառավարական խորհրդաժողովը, պիտի ջանայ լաւագոյն լուծում մը բերել տարագիր զանգուածներու մարդկային ոտնահարուած իրաւունքներուն համար:

Նանսէնեան քաղաքացիները գոնէ այսուհետեւ կարենան աւելի ազատ շնչել ու գործել:

Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Երէկ Ֆրանս. խորհրդարանին մէջ կարեւոր ճառեր արտասանուեցան արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Լէոն Պլում, Ծերակոյտին առջեւ, կէսօրէն վերջ կարդաց յայտարարութիւն մը ներկայացնելով կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը: Ծերակոյտը իր օրակարգին վրայ ունէր նաեւ Վէնսան Օրիոլի օրինագիծը 10 միլիար նոր գանձատոմսերու շրջաբերութեան մասին:

Իվոն Տէլպոս, իր կարգին, Երեսփ. Ժողովին առջեւ կարդաց նոյն յայտարարութիւնը կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան մասին, որ կը շօշափէր հետեւեալ հարցերը,— Պատժական միջոցներու ջնջումը, Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագրին վերադնահատութիւնը, գերմանեւֆրանսական յարաբերութիւնները, անգլեւֆրանսական դաշնակցութիւնը, Ֆրանսայի յարաբերութիւնները Իտալիոյ, Ռուսիոյ եւ Փոքր Համաձայնութեան հետ, զինաթափութեան հարցին ընթացքը, Միջերկրականի ապահովութիւնը, Նեղուցներու խորհրդաժողովին օրակարգը: Այս յայտարարութիւնը տեւեց 3 քառորդ ժամ:

Բազմաթիւ հարցադրումներ եղան այս կարեւոր յայտարարութեան մասին, զոր կը ներկայացնենք վաղը մանրամասն:

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ԲՈԼՈՐ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԵՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

ՄՈՆԹՐԷՕ.— Մոթա, խորհրդաժողովին բացումը կատարելով, շնորհաւորեց Թուրքիան, որ փոխանակ դաշնագիր բռնաբարելու՝ խորհրդակցութեան կը նստի չահագրգռուած պետութեանց հետ: Դաշնագիրները անփոփոխելի չեն, բսաւ, իմաստութիւնը սակայն կը կայանայ փոփոխութիւնը երկու կողմերու կամքով միայն կատարելուն մէջ:

Ետոյ առաջին խօսողն եղաւ Րիւշտիւ Արաս, որ ըսաւ թէ Նեղուցներու մասին նոր համաձայնութեան մը նախագիծը ներկայացնելով՝ իր կառավարութիւնը կ'ուզէ տալ միջազգային գործակցութեան ապացոյց մը: Նկատի առնելով որ 1923ի դաշնագիրը, ներկայ պարագաներուն մէջ, կորսնցուցած է իր գոյութեան իրաւունքը, Թուրք կառավարութիւնը կը խնդրէ 1923ի համաձայնութիւնը փոխարինել իր կողմէ պատրաստուած համաձայնութեան նոր նախագիծով մը:

Թիթուլէսքօ խօսք առնելով յայտարարեց որ Նեղուցները ինչպէս կը կազմեն Թուրքիոյ սիրտը, նոյնպէս կը կազմեն Ռումանիոյ թոքերը: Ահա թէ ինչո՛ւ երկու երկիրները պէտք կը զգան միանալու եւ ներկայանալու իբրեւ մէկ պետութիւն: Պալքանեան դաշնագրով՝ Թուրքիա եւ Ռումանիա կապուած են իրարու: Երբ ներկայիս միջազգային յանձնառութեանց հանդէպ յարգանքը դարձած է հազուադէպ երեւոյթ մը, կ'արժէ շնորհաւորել Թուրքիան որ կը նախընտրէ չարժիլ փոխադարձ հաճութեամբ եւ օրինական ճամբով: Թէ-րեւս բռողներ ըլլան թէ վերաքննութեան այս քայլը ծառայէ ծանր նախընթաց մը ստեղծելու, սակայն Ռումանիա ամբողջ դէմ է դաշնագիրները վերաքննելու, մնաց որ Թուրքիա հողային վերաքննութեան պահանջ չի ներկայացներ

Անգլիոյ ներկայացուցիչը խօսք առնելով ըսաւ թէ Թուրքիոյ վերաքննութեան պահանջը ուժ կ'առնէ զինաթափութեան յանձնաժողովի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան կրած ձախողութենէն: Ամէն երկիր պարտաւոր է պաշտպանել իր ապահովութիւնը իր սեփական ուժերով: Հետեւաբար բնական է Թուրքիոյ պահանջը: Համամիտ եմ անոնց որ կ'ըսեն թէ դաշնագիրներու մասին ցոյց տրուած յարգանքը կը կազմէ դիւանագիտական յարաբերութեանց հիմն իսկ: Այս տեսակէտով բրիտանական կառավարութիւնը պատրաստ է մեծ բարեացակամութեամբ քննելու Թուրքիոյ բերած նախագիծը:

Փօլ-Պոնքուր, յանուն Ֆրանսայի, միացաւ բրիտանական եւ ռումանական պատուիրակութեանց պետերուն՝ գնահատութիւն յայտնելու համար հանդէպ Թուրք կառավարութեան օրինապահ ընթացքին եւ աւելցուց թէ, հարցը թէեւ բարդ է որովհետեւ որքան կապ ունի Թուրքիոյ ապահովութեան հետ, նոյնքան կապուած է զանազան երկիրներու միջեւ ստեղծուած հաւասարակշռութեան, այսուհանդերձ Ֆրանսական կառավարութիւնը հաշտ աչքով մը պիտի քննէ ներկայացուած նախագիծը:

Լիթվինով, խօսելով յանուն Ռուսիոյ (որ թէեւ մասնակցած է 1923ի խորհրդաժողովին, բայց չէ ստորագրած), յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը առաջին օրէն իր համաձայնութիւնը յայտնած է Թուրքիոյ տեսակէտին մասին: Նեղուցները, ըսաւ Լիթվինով, կը կազմեն Ռուսիոյ կենսական ջիղը: Այն պահուն, երբ կարգ մը ազգեր բացէ ի բաց պատերազմի կը պատրաստուին, անհրաժեշտութիւն մը կը ներկայանայ վերաքննելու Լօզանի դաշնագիրը Նեղուցներու մասին:

Ճափոնի ներկայացուցիչը, Սաթօ, ըսաւ թէ կը հասկնայ Թուրքիոյ մտահոգութիւնները, սակայն այլ եւս անդամ չըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան, իր կառավարութիւնը չի կրնար իր գործակցութիւնը բերել համաձայնագրին բոլոր յօդուածներուն տրամադրութեանց մասին, ուստի վերապահութիւն ցոյց տուաւ:

Փոլիթիս, Յունաստանի կողմէ, Սուպպոթիչ, Եուկոսլավիոյ կողմէ, պատրաստակամութիւն յայտնեցին ընթացք տալու Թուրքիոյ պահանջներուն:

Պուլկարիոյ ներկայացուցիչը համակրանքով ընդունելէ վերջ Թրքական պահանջը, ուզեց արձանագրել տալ թէ Թուրքիոյ պահանջը բարերար նախընթաց մը կը ստեղծէ դաշնագիրներու վերաքննութեան համար:

Իտալիոյ ներկայացուցիչը, դիտել տալէ յետոյ թէ իր կառավարութիւնը Թուրքիայէն խնդրած էր որ նեղուցներու խորհրդաժողովը տեղի ունենայ Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովէն վերջ,— հակառակ այդ խնդրանքին՝ երբ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին աւելի առաջ, իր կառավարութիւնը վերապահ կը մնայ որոշելիք որոշումներուն մէջ:

Ամէնէն վերջ բրիտանական պատուիրակը խնդրեց որ վիճաբանութիւնները կատարուին դռնփակ:

** Լոնտոնի մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին խորհրդաժողովի վիճաբանութեանց, մասնաւորապէս Ռուսիոյ պահանջին, ու դիտել կուտան որ երբ Ռուսիա ազատ անցք ստանայ նեղուցներէն, բրիտանական շահերը պիտի վտանգուին Միջերկրականի մէջ:

Մարաջախտ Փէթէնի ճառը

Մարաջախտ Փէթէն, Վէրտէնի մէջ, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Վէրտէնի ճակատամարտին 20րդ տարեդարձին առթիւ.

— Յաղթանա՛կ, ի՛նչքան մեծ է այս բառը, երբ կ'ընկերանայ մեր մեռելներուն յիշատակին, ի՛նչքան լուսափայլ է այս բառը, երբ կը միացնէ խաղաղութեան բերած յոյսերը, բայց եւ ո՛րքան մթին է այս բառը, երբ դէմ յանդիման կը դնենք զայն մեզ պաշարող իրականութեան հետ:

1918ին մենք կարծեցինք թէ նոր աշխարհ մը կը բացուէր աչխարհի վըրայ, թէ դաշնակից բանակները, 4 տարիներու զոհողութիւններէն վերջ, պարտութեան մատնած էին ոչ միայն թշնամին, այլ եւ պատերազմը: Վերսայլի դաշնագիրը եկաւ հաստատելու այդ յոյսերը: Եւրոպայի քարտէսը կրեց փոփոխութիւն մը նկատի առնելով իւրաքանչիւր ժողովուրդի ցանկութիւնները: Գերի ժողովուրդները ազատութիւն գտան: Հողային արդար պահանջները գոհացուեցան: Ամէնուրեք կատարեալ չէր արդարութիւնը: Մարդկային գործերը ե՞րբ եղած են անթերի:

Ֆրանսա եւս ստացաւ ապահովութիւնը, որուն կը ցանկար: Իր աւերակները պիտի վերաշինուէին աւերիչին իսկ ձեռքով: Այդ ապահովութիւնը ամուր պահելու համար՝ կրճատուեցաւ գերմանական սպառազինութիւնը: Զէ-զոք գօտի մը ստեղծուեցաւ սահմանին վրայ: Ամերիկա եւ Անգլիա կ'երաշխաւորէին մեզ թէ պաշտպանութեան պիտի փութան՝ երբ յարձակման մը ենթարկուինք.

Այս գեղեցիկ պատկերէն ոչինչ կը մնայ այսօր: Մեր զէնքերով ազատագրուած ազգերը հիմա կը դիմեն տարբեր հորիզոններու: Ինչ որ կը հաստատէ թէ ժողովուրդները իրենցմէ դուրս ուրիշի վրայ պէտք չէ դնեն իրենց յոյսը:

Գերմանիա վերազինուեցաւ այն աստիճան, որուն հասած չէր երբեք: Բռնաբարեց Վերսայլի դաշնագիրը, գրաւեց Հռենոսեան չէզոք գօտին, այսպէս խախտելով մեր ապահովութեան վերջին երաշխիքը:

Միջազգային միտքը եւս հրաժարած կը թուի խաղաղասիրութենէ: Մինչ ազգային տնտեսութիւնները սնանկութեան դուռն են հասած, ամէն երկիր միլիարներ կը ծախսէ սպառազինութեան համար:

Ժամանակ է որ Ֆրանսացիները ուշքի գան: Վերտէնի յուլիսեան օրերու յիշատակը թող օրինակ ծառայէ իրենց: Այդ օրերուն ամէն ինչ, ամբոց ու քաղաք, կը թուէր կորսուած: 4 ամիս յամառ եւ արիւնահեղ դիմադրութիւն մը ցոյց տուինք, յուսահատութեան մատնելով թշնամին:

Այսօր ալ, ճիշդ ինչպէս երէկ, ունինք դիմադրութեան կէտեր,— վերականգնումի այդ ազդակներն են՝ մեր երկրին բնական հարստութիւնները, մեր բացառիկ աշխարհագրական դիրքը, մեր հողագործութեան եւ ճարտարագործութեան յարաբերական հաւասարակշռութիւնը, մեր գաղութներու դեռ չշահագործուած աղբիւրները, ելմտական տակաւին նախանձելի միջոցները, արգիական մեքենական աշխատանքը, — ահա պայմաններ տնտեսական մեր վերելքին համար:

Ունինք նաեւ մտաւորական անսպառ հարստութիւն: Չկայ արուեստ մը, գիտութիւն մը, որուն մէջ գերազանցած չըլլայ Ֆրանսական միտքը: Թերեւս այս յորդառատ մտաւորականութեան պատճառով է որ մասամբ անդամալուծուած է գործելու մեր տրամադրութիւնը:

Կարելի չէ ծածկել, որ Ֆրանսա ներկայիս կ'անցընէ ընկերային ծանր տագնապ մը, զոր կարելի է վերագրել մեքենական գիւտութեանց յարաճուն զարգացման՝ պատճառ դառնալով գերարտադրութեան, դժուարութիւններ յարուցանելով աշխատանքի պայմանադրութեանց համար:

Երկրին վերականգնումին համար կայ նաեւ ուրիշ ծրագիր մը, որ կապուած է Ֆրանսայի արտաքին ապահովութեան խնդրին: Արտաքին խնդիրները բարդ են,— այդ բարդ խնդիրներուն մէջ ամէնէն կարեւորն է Ֆրանսայի յարաբերութեան խնդիրը արեւելեան հարեւանին հետ: Շատ թարմ է տակաւին պատերազմին յիշատակը, որ կը թելադրէ անվերապահ մերձեցում մը երկու երկիրներուն միջեւ:

Չեմ հասկնար թէ ինչո՛ւ երկու երկիրներ, որոնք մեծ քաղաքակրթութեան մը տիրացած են, պիտի չկարենան գտնել համաձայնութեան գետին մը, առանց խաթարելու իրենց ազգային աւանդութիւնները:

Կարելի չէ՞ր ձեռք երկարել իրարու, նոյն իսկ կզպուած զրահ մը վրայէն:

Ինչ ուղղութիւն ալ ունենայ մեր քաղաքականութիւնը, զոր կը թելադրեն պարագաները, մենք պարտաւոր ենք իրենց առաւելագոյն աստիճանին հասցնել մեր զինուորական ուժերը, ցամաքային, ծովային թէ օդային: Ուժն է որ անկախութիւն կ'ապահովէ, դաշնակից կը գտնէ, բարեկամութիւնը կը պահպանէ:

Ներքին ճակատին վրայ ժողովուրդին բարոյական եւ ֆիզիքական առողջութիւնը, իրապէս խաթարուած, կը պահանջէ կատարել կարեւոր բարեփոխութիւններ: Օրէնսդիրները թող չմոռնան Ռիվարոլի խօսքը.— Երբ պետութիւնը կը կործանէ ընտանիքը, ընտանիքը եւս իր վրէժը կը լուծէ իրեն հետ կործանելով նաեւ պետութիւնը

Ետոյ պէտք է Ֆրանսացիին մէջ, որ թունաւորուած է նիւթապաշտութեամբ, արթնցնել գաղափարապաշտութիւնը, անոր տալով ազգային միսթիսիզմ մը:

«Դրօշակ» ընկերակցութեան ակումբը Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.— Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ «Դրօշակ» ընկերակցութեան ակումբին բացումը Մարսէյլի մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ: Վարագոյրի բացման առթիւ տեղի ունեցաւ աճուրդ մը, որմէ գոյացաւ աւելի քան 1500 ֆրանք: Բացման իրաւունքը ստացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը, բուռն մրցումի մը բռնուելով Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէին հետ, որ միշտ կ'աւելցնէր աճուրդը: Սրահը գեղեցկօրէն զարդարուած է եւ կրնայ հանգիստ տեղաւորել մինչեւ 300 հոգի: Կը գտնուի կայարանին մօտ: Վարձքի եւ կահաւորման համար ընկերներ եւ համակիրներ տրամադրած են 5 — 6000 ֆրանք իբրեւ նուէր կամ փոխառութիւն: Բացման առթիւ ընկ. Շ. Միսաքեան 100 ֆրանք տրամադրեց յանուն Հ. Յ. Դ. Եւր. Կ. Կոմիտէին եւ 100 ֆրանք՝ յանուն «Յառաջ»ի խմբագրութեան: Կ'իմանամ թէ ընկ. Շ. Միսաքեանի առաջարկով Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ակումբը պիտի կոչէ «Շահրիկեան» (Դրօշակ ընկերակցութեան «Շահրիկեան» ակումբ): Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

—.—

Սիրելի Գուրգէն,

Տարօրինակ էր նամակդ: Դու որ ճանաչում ես ինձ, միասին տեսել ենք լաւ ու վատ օրեր, արիւնի գետեր ենք անցել, տաք ու պաղ ժամանակներ ապրել, չես ուզել հասկանալ իմ մտահոգութիւնները: Մենք կռուել ենք հայրենիքի ազատութեան համար, ցանկացել միացած տեսնել հզօրների կողմից բաժանուած մեր երկիրը:

Դարերը վկայ են, որ մենք մենակ, մեր ուժերին յենած չենք կարողացել պաշտպանել մեր երկիրը, անկախութիւնը: Զորս հազար տարուան մեր պատմութիւնը բազմաթիւ օրինակներ է արձանագրել այդ ապացուցանող: Հայաստանը մերթ եղել է Պարսիկների կամ Յոյների, Հռոմայեցիների թէ Արաբների, Ռուսների թէ Թուրքերի եւ այլոց ազդեցութեան տակ: Մերթ եղել ենք մէկի հետ կռուելով միւսի դէմ, կամ բաժան երկու-երեք մասի: Մեր երկիրը կարճատեւ ժամանակ միայն լիակատար ազատութիւն է ունեցել, հազիւ մի քանի դար: Մեր նախնիքները խոհեմօրէն աշխատել են օգտագործել այս կամ այն ուժը՝ երկիրը եւ ժողովուրդը անփորձ պահելու: Հայոց պատմութեան կողմից անարդարօրէն դաւաճանի անուն ստացած Վասակ Սիւնեցիներն իսկ ջանացել են իրենց հասկացած ձեւով օգտակար լինել Հայաստանին: Դառն իրականութիւն է խոստովանել մեր տկարութիւնը, սակայն անդարմանելի փաստ է այդ: Մեր երկիրը քաղաքական հանգոյց է, այնտեղ են յանգում զանազան ժողովուրդների եւ պետութիւնների շահերը: Հիթիթներից, Ուրարտացիներից սկսած մինչեւ ներկայ օրերը մեր երկիրը կռուախնձոր է եղել ուժերի ձեռքին: Պարթեւներից սկսած մինչեւ Ռուսն ու Թուրքը ցանկացել են տիրել Հայաստանին, լաւագոյն պարագային բաժանել իրենց միջեւ: Մենք աշխատել ենք օգտուել այդ ուժերից լաւագոյն կերպով կարգաւորելու մեր ժողովրդի բախտը եւ եթէ չենք յաջողել, մեղքը մերը չէ եղած:

Մենք անխախտօրէն կանգնած ենք «Հայաստանի անկախութեան եւ միացեալի տեսակէտին վրայ,» որքա՞ն իրագործելի այդ դժուար է ասել, սակայն գիտենք, որ երկու ուժեր հակադրուած կողմեր են այդ խնդրի լուծման մէջ: Այդ ուժերը բաժանել են մեր երկիրը եւ իշխում են տիրաբար: Թուրքը եւ Ռուսը տէր են մեր պատմական Հայաստանին, երկու ուժերն էլ մեզ թշնամի են, սակայն պարտաւոր ենք որոշ զանազանութիւն դնել: Թուրքը գրաւել է մեր երկրի խոշոր բաժինը, կոտորել ժողովրդի մէկ կարեւոր մասը եւ մտադրութիւն չունի խաղաղ ճամբայով մեզ զիջելու մեր հողերը: Վերջին ժամանակի իր քաղաքականութեամբ նա ուզում է բարձրանալ Կովկաս, անցնել Անդրկասպեան երկիր, Մոնկոլիա, դէպի Վոլգա, Ուրալ, ստեղծելու Թուրանական ժողովուրդների միացումը եւ համատարած համաթուրանական պետութեան: Այդ ծրագրի իրագործման ճամբայի վրայ սեպի պէս ցցուած ենք մենք: Խանգարող տարր ենք, պէտք է ուրեմն ոչնչանանք յանուն պանթուրանիզմի:

Մեր երկիրը տարօրինակ ճակատագիր է ունեցել, հարաւից եկող ուժերը միշտ ճնշելով, ճնշելով բնիկները ոչնչացրել են Հայաստանի արեւելեան մասում եւ իրենք հաստատուել են նրանց տեղը: Նոյնը արել ենք եւ մենք Եւրոպայից գալով ճնշել ենք բնիկներին, քշել ենք մինչեւ Ալանաց երկիր, կամ մտել ենք մեր մէջ: Այսօր պատմութիւնը կրկնւում է, արեւմտեան Հայաստանի ժողովուրդը կոտորուել է, նրա խլեակները ապաստանել են արեւելեան Հայաստան, վտանգը սպառնում է նաեւ այդ Հայաստանին, արդեօք այս անգա՞մ էլ պատմութիւնը տառացիօրէն պիտի կրկնուի, այսինքն պիտի ոչնչանանք ազգովի՞ն, թէ պիտի կարողանանք չեղել ընդհանուր դարձած կանոնից եւ պիտի փրկենք Հայաստանը եւ ժողովուրդը վերջնական կործանումից:

Մեր ուժերը տկար են դիմագրաւելու վտանգը, թարմ են դեռ 1918—20 թիւերի կռիւները եւ պատմութիւնը: Մենք կռուող ենք, զոհաբերող, կամք էլ ունենք ապրելու, սակայն այդ բոլորը բաւարար կռուաններ չեն ապահովելու մեր երկրի անկախութիւնը: Կայ մէկ ուժ, որ շահագրգռուած է մեր երկրով, այդ ուժը այսօր նստած է մեր երկրի մէկ մասում, մենք պարտաւոր ենք մոռանալ մեր թշնամութիւնը նրա հանդէպ, լաւագոյն կերպով օգտուելու համար այդ ուժից: Ռուսն է այդ ուժը. Ռուսը, որ այսօր ուրիշ անունի տակ իշխում է մեր երկրում: Ազգայնական Ռուսը լինի թէ համայնավար, մէկ ընդհանուր շահ են հետապնդում, Կովկասեան լեռներից իջնել, անցնել Արաքսը եւ գնալ դէպի Հնդկական ովկիանոս եւ Միջերկրական: Պետրոս Մեծից սկսած, երեք դար, Ռուսները յարատեւօրէն այդ ճամբայով են գնացել: Ստէպներից նրանք իջել են Կովկաս եւ Անդրկասպեան երկիր, հասել Անդրկովկաս եւ հիմա կանգնած են կէս ճանապարհին: Այդ ճանապարհը չի ընդհատուի, նրանք պիտի իջնեն հարաւ, դա անհրաժեշտ եւ անխուսափելի հրամայական է: Քանի անգամ Ռուսները իջան Կովկաս, քանի անգամ Ռուսները նահանջեցին, սակայն վերջը հաստատուեցին այնտեղ: Ժամանակաւոր դադարները վայրկեաններ են պատմութեան համար: Մեր նախնիքները յստակօրէն ըմբռնել էին այդ անհրաժեշտութիւնը եւ ջանացել լաւագոյն կերպով օգտագործել ռուսական ուժը: Հին ժամանակների մեր ղեկավարները, Յակոբ Ջուղայեցի կաթողիկոսները իրենց աչքերը յառել էին Եւրոպային, դեռ պատանի հասակի մէջ Իսրայէլ Օրին եւ այլք գնացել էին Եւրոպա փրկութիւն որոնելու Հայաստանի համար: Երկար թափառումներից յետոյ իրենց քաղաքական յստակատեսութիւնը թելադրել էր իսկոյն դադրեցնել ապարդիւն ջանք թափելը Եւրոպայում, կեդրոնացնել ուշադրութիւնը Ռուսիոյ վրայ: Իսրայէլ Օրին, Մինաս վարդապետ, Արղութեան արքեպիսկոպոսը, Ներսէս Աշտարակեցին, Ղարաբաղի մելիքները եւ ուրիշ կարեւոր անձնաւորութիւններ այդ ուղղութեամբ են տարել իրենց քաղաքական աշխատանքները: Հեռաւոր Հնդկաստանից Յովսէփ Էմինը եկել է Հայաստան կռուելու թշնամիների դէմ Ռուսների օժանդակութեամբ: Հարուստ Հայերը զանազան թանկագին նուէրներով ցանկացել են Ռուսների սիրտը շահել եւ փութացնել նրանց արշաւանքը դէպի Հարաւ: Այդ աշխատանքը կատարել են ոչ թէ ի խնդիր Ռուսաստանի հզօրացման, այլ կարծել են Ռուսը օգտագործել ի շահ մեր ժողովրդի եւ երկրի: Բեհպութի, Գանձասարի, Էջմիածնի պատմական ժողովները եղել են խտացումն այդ ցանկութիւնների: Հապա մեր զօրավարները՝ Մադաթեանները, Լազարեանները, Տէր-Ղուկասովները, Լորիս-Մելիքեանները որ սուր են բարձրացրել Թուրքի դէմ, կարծում ես Ռուսի համա՞ր են արել: Հայաստանն է եղել բոլորի մտահոգութիւնը.

Ցեյիր Դաւիթ բէկը, 18րդ դարու մեր առասպելական հերոսը, խիզախօրէն կռուել է անկախութեան համար, յոյսը միշտ դրած Ռուսաստանի վրայ: Մեր ժողովրդի եւ երկրի ճակատագիրը անքակտելիօրէն կապուած է եղել Ռուսաստանի հարաւային քաղաքականութեան: Ուզենք թէ չուզենք, պատմական ճշմարտութիւն է, Ռուսը պիտի իջնէ հարաւ: Այսօր Ռուսաստանին նաեւ մեր հայրենիքի մէկ մասին տիրում են ուրիշ ուժեր, տարբեր անունների տակ, սակայն աւանդական դարաւոր քաղաքականութիւնը չէ փոխուած: Օրուան իշխանութիւնը եւս նոյն ցանկութիւնները ունի հարաւ իջնելու, թերեւս տարբեր անունի տակ, սակայն անունը չէ որ կարեւոր է, այլ փաստը: Նրանք պիտի իջնեն հարաւ, պիտի գրաւուի Հայաստանը, մենք ուզենք թէ չուզենք: 15 տարիների դադարը եւ բարեկամութիւնը Թուրքի հետ երբեք չի խախտում ընդհանուր քաղաքականութիւնը: Երբեմն չեզումներ կը լինին, ինչպէս եղել է Պետրոս Մեծի, Կատարինէի եւ այլոց օրօք, սակայն նորից քաղաքականութիւնը գնացել է իր ճիշդ ճամբայով: Մենք ուզում ենք որ Ռուսաստանը միացեալ լինի, դժբախտաբար մենք ուժ չունենք միացնելու եւ պայմաններն էլ ներկայ օրերին թոյլատու չեն այդ իրագործելու, ինչու ուրեմն մենք դէմ պիտի լինենք, որ մէկ ուրիշ ուժ կատարէ այդ աշխատանքը: Ռուսները երբ հարաւ իջնեն, փաստօրէն կը միանան արեւելեան եւ արեւմտեան Հայաստանները, հնարաւոր կը լինի ժողովուրդը այնտեղ տեղաւորել, կը մնայ անկախութեան հարցը, այն էլ ժամանակը եւ ուրիշ գործօններ կը ստեղծեն. Պայմանները միշտ նոյնը չեն մնայ, կը գայ եւ այդ օրը երբ միացեալ Հայաստանը կ'անկախանայ. կարող էր երեւակայել, որ 1918 թիւին Հայաստանը անկախ կը դառնայ, սակայն հրաշքը կատարուեց եւ մենք երջանիկներս վայելեցինք այդ անկախութիւնը: Անհրաժեշտ պայմանը հիմա միացեալականութիւնն է, պէտք է որ Հայաստանները միացուին եւ կարծում եմ, որ Ռուսները պիտի միացնեն. ուստի մենք վերջ պիտի տանք մեր հակառակութեան, պէտք է հաշտուենք եւ եթէ կարող ենք՝ նպաստենք այդ քաղաքականութեան յաջողութեան

Մեր պայքարը աւելորդ է եւ եթէ կ'ուզես՝ մենք չենք հասկանում մեր ազգային եւ քաղաքական շահերը:

Պէտք է օրինակ առնենք պատմութիւնից եւ ոչ թէ դէմ գնանք նրան:

Համբոյրներով՝ ՍՈՒՐԷՆ
Ընդօրինակեց՝ ԵՐՆՋԱԿ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

Ի՛ՆՉ ԿԸ ՄՏԱԾԵՆ ՎՐԱՑԻՆԵՐԸ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ

—•—

Գերմաներէն «Արամի գիրքեր»ու հաւաքածոյի մը մէջ կը կարդանք Կովկասի մասին Տոքթ. Ալպէրթ Վիրթի մէկ ուսումնասիրութիւնը: Հեղինակը մէջ կը բերէ Ծերէթէլլիի կարծիքը Հայերու մասին: Գիրքը հրատարակուած է 1918ին 120 հազար օրինակ: Հետաքրքրական է «Սոցեալ Դեմոկրատ» մեր դրացիին խօսքերը՝ իբր նիւթ պատմութեան եւ մարդաճանաչութեա՛ն . .

Ահա բառական թարգմանութիւնը «Փրանցիներ եւ Հայեր» գլուխէն (էջ 38—39).—

«Հայերու մասին վրացի գիտնական եւ քաղաքագէտ Ծերէթէլլի կ'ըսէ.

— Կովկասի Հայերը, որոնք մօտ մէկ միլիոն կը համրուին, համախումբ բնակչութիւն մը չեն կազմեր որոշ սահմանի մը շրջանին մէջ: Անոնք կը բնակին ամբողջ Կովկասի մէջ ցիրուցան: Բացի հարաւային Կովկասի մէկ փոքր շրջանէն, ոչ մէկ տեղ կ'ապրին իրենց սեփական պատմական հողին վրայ, այլ կը կազմեն օտար տարր մը Կովկասի նախաբնիկներուն մէջ: Վրացական շրջանին մէջ կան մօտ 200.000 Հայեր, որոնք մեծամասնաբար կը բնակին արեւելեան Վրաստանի քաղաքներուն եւ մանաւանդ Թիֆլիսի մէջ: Վրացական գաւառներէն Ջաւախէթի մէջ կայ նոյն իսկ հայկական մեծամասնութիւն մը գիւղական ազգաբնակչութեան, նոր-նոր ռուսական քաղաքականութեան, որ 19րդ դարու սկիզբը հայկական գաղութներ հաստատած է Վրաստանի մէջ իբր երախտագիտութիւն այն ծառայութեանց, զորս Հայերը մատուցած էին Ռուս եւ Թուրք պատերազմին ատեն: Մնացեալ Հայերը կը բնակին խառն թաթար ազգաբնակչութեան հետ եւ ոչ մէկ տեղ մեծամասնութիւն կը ներկայացնեն, ոչ իսկ բուն պատմական Հայաստանի գաւառներէն՝ օրինակի համար Երեւանի նահանգապետութեան մէջ, ուր միայն չնչին թիւով մը աւելի են իսլամ բնակչութենէն: Ուրիշ ամէն տեղ, Կովկասի մէջ, Հայերը կը կազմեն լոկ փոքրամասնութիւն մը իրենց դրացիներուն քով:

Ճիշդ է որ զանազան քաղաքներու մէջ, մասնաւորաբար Թիֆլիս, Հայերը բազմաթիւ են, բայց իրենց դերը շատ կը նմանի Լեհաստանի Հրեաներու դերին, օրինակ՝ Վարշաւայի մէջ: Կովկասի Հայերուն այս դերը, որուն մասին Հայերը, իրենք չեն ուզեր խօսիլ, իրաւունք չի տար իրենց սեփական քաղաքական օջախ մը կազմելու կամ նոյն իսկ տեղական ինքնավարութեան մը ձգտելու: Ու այս է բուն պատճառը, որ Հայերը կը նախանձին Կովկասի միւս ժողովուրդներուն վրայ, մանաւանդ Վրացիներուն վրայ, որոնք բնակչային իրականութեան կաթնելով՝ ի վիճակի են սեփական անկախ պետութիւն մը հիմնելու:

Ասկէ զատ Հայերը այստեղ կը դրամին գլխաւորաբար առեւտուրով եւ վաշխառութեամբ (wucherer) եւ չափազանց շատ կը կողոպտեն կովկասեան բնակչութիւնը ամէն տեղ՝ գիւղերու թէ քաղաքներու մէջ: Կովկասի ճարտարարուեստի մէջ դրամագլուխը քիչ բացառութեամբ Հայերուն չի պատկանիր, այլ Եւրոպացիներուն: Կովկասեան քաղաքի բնակիչ Հայը վաճառականի եւ վաշխառուի տիպն է, եւ իսկական պատուհասը գիւղացիին, զոր կանոնաւորապէս կը կողոպտէ եւ կը կործանէ: Ահա այս է գլխաւոր պատճառը այն ատելութեան որուն ենթակայ է Հայը Կովկասի մէջ»:

Իբր լրացում պէտք է յայտնեմ որ գրքին միւս մասերուն մէջ կ'երեւան նաեւ անունները Ջիխէիձէի, Ջխէնկէլիի եւ դարձեալ Ծերէթէլլիի: Բացայայտ է որ այն ատենի գերման քաղաքականութիւնը սիրաշահելու առթիւ հրապարակ բերուած է այս գիրքը: Մեզի համար հետաքրքրականը այն է որ գիտնանք թէ ի՞նչ կ'ըսէին մեզի համար մեր դրացի ժողովուրդին վարիչները: Անշուշտ անցնող քանի տարիները շատ բան փոխեցին մտքերու մէջէն: Յուսանք որ զիրար ամբաստանելու աքլորամարտը վերջ գտած է այլ եւս, որովհետեւ աղէկ օգուտ մը չի կրնար ստացուիլ բնաւ: Մենք բարի դրացնութիւն կը ցանկանք միայն, բայց անկեղծութիւնը պայման է:

Պ. ՖՐՈՒՆՁԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԲԵԼԺԻԱՅԷՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

—.—

ՊՐԻՒՍԷԼ, 21 Յունիս.— Նախորդ թղթակցութեամբս խօսած էի Անվէրսի գործադուլի մասին: Անկէ ի վեր գործադուլը հետզհետէ մեծ ծաւալ մը ստացաւ եւ վարակեց գրեթէ ամբողջ երկիրը, սկսելով մայրաքաղաքէն մինչեւ ամենայետին գաւառները:

Պրիւսէլի մէջ եւ շրջակայքը ամէն օր անպակաս են միթինկները, ցոյցերն ու անկարգութիւնները: Երէկ, անգործներու խումբեր քաղաքին կեդրոնական մասին մէջ շրջելով, «Միացեալ գիներու» եւ ուրիշ մեծ վաճառատուներուն մէջ մտնելով, ստիպեցին պաշտօնեաները միանալ իրենց, սակայն ոստիկանները ձերբակալեցին խռովարարները եւ ցրուեցին ամբոխը:

Գործադուլը լուրջ հանգամանք մը առած է մասնաւորապէս Անվերսի նաւահանգիստին, ինչպէս նաեւ ճարտարարուեստական, մետաղագործական եւ հանքային բոլոր կարեւոր կեդրոններուն մէջ, ինչպէս Շարլրուա եւ իր շրջակայքը, Լիէժի եւ Սամպրի աւազանները, Հէնոյի նահանգը, Կան, Դրիւժ, Հէրսթալ, Սերէնկ, Լուվէն, Փորինաժ եւն.: Այս վերջինը ածխահանքի ամենակարեւոր կեդրոնն է, ուր հարիւր հազարաւոր հանքագործներ կ'աշխատին: Ներկայիս ամբողջ Պելժիոյ մէջ բանթողներուն թիւը 500.000ի կը հասնի:

Շատ մը վայրերու մէջ բանթողները փորձեցին գրաւել գործատուներն ու հանքերը, սակայն չյաջողեցան, խիստ ընդդիմութեան հանդիպելով հեծեալ ու ձիաւոր ոստիկաններու կողմէ: Բազմաթիւ քաղաքներու մէջ բանթողներու եւ ոստիկաններու միջեւ բախումները կը շարունակուին, որոնց կը միջամտէ բանակը ի պահանջել հարկին:

Փորինաժի մէջ կացութիւնը շատ ծանր ու մտահոգիչ հանգամանք մը առած է: Բիւսքէնեայի ածխահանքին մօտերը անցեալ օր արիւնալի ընդհարում մը տեղի ունեցաւ բանուորներուն եւ ոստիկան զինուորներուն միջեւ, որուն հետեւանքով կին մը մեռաւ եւ բազմաթիւ հանքագործներ վիրաւորուեցան ծանրապէս: Հեծեալ ոստիկաններու անցքը արգիլելու համար, բանթողները իրական պատնէշներ կանգնած էին, եւ սալայատակի քարերով, բիրերով, շիշերով կը յարձակէին ոստիկաններուն վրայ. կ'ըսուի թէ բանթողներու սպառնալիքին վրայ ոստիկանները կորսնցուցած են իրենց պաղարիւնը եւ զէնքի դիմած են:

Կառավարութեան կողմէ, Պ. Վանտէրվէլտ եւ երկու ընկերվ. նախարարներ Փորինաժ մեկնեցան, միտքերը հանդարտեցնելու եւ պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար: Ոստիկանները կը պնդեն թէ զոհ գացած կինը վախէն մեռած է, եւ ոչ թէ ոստիկաններու գնդակէն: Ամէն պարագայի, տեղին ոստիկանապետը այժմէն պաշտօնանկ եղած է, եւ ի հարկին անոր դէմ խիստ հետապնդումներ պիտի կատարուին: Փորինաժի հանքագործները կը պահանջեն որ եթէ գոհացում չտրուի պահանջներուն, կառավարութեան մաս կազմող ընկերվ. վեց նախարարները պէտք է հրաժարին:

Պելժ բանթողները Ֆրանսացի բանթողներու նման հետեւեալ պահանջները կը ներկայացնեն.—

1. 10—15 առ հարիւր յաւելում օրավարձերուն վրայ.
2. Տարեկան 6 օր արձակուրդ վճարովի.
3. Շաբաթական 40 ժամ աշխատանք, առանց աշխատավարձի կրճատման.
4. Ճանաչում արհեստակցական միութիւններու եւ հաստատում հաւաքական պայմանագրութեանց.

Ինչպէս Ֆրանսայի մէջ, հոս ալ համայնավարները միացեալ ճակատ կազմած են ընկերվարականներուն հետ, ընդդէմ ֆաշականութեան եւ քաղքենի դրամատիրութեան, թէեւ վերջին ընտրութեանց ատեն երկու կուսակցութիւնները անջատաբար գործեցին, առանց սակայն իրարու դէմ պայքար մղելու: Գործադուլին ծաւալման մէջ մեծ դեր կատարած են համայնավարները:

Կացութիւնը բարւոքելու համար, կառավարութիւնը բարեացակամ ոգիով կը քննէ բանթողներուն պահանջները, եւ ամէն միջոց ի գործ կը դնէ հաշտեցնելու համար գործաւորներուն եւ գործատէրերուն փոխադարձ շահերը: Այդ նպատակաւ կառավարութիւնը ընկերային վերանորոգումի ծրագիր մը կը մշակէ, միեւնոյն ատեն հրաւիրելով բոլոր բանթողները յարգել երկրին օրէնքը եւ չխանգարել կարգ ու կանոնը, դիւրացնելու համար կառավարութեան փափուկ ու դժուարին գործը:

Երէկ գիշեր, Աշխատանքի Նախարարը ձայնասփիւռով ճառ մը խօսեցաւ, հանդարտութեան կոչ ուղղելով բոլոր բանուորներուն, եւ խոստացաւ գոհացում տալ իրենց պահանջներուն:

Երէկուընէ ի վեր միտքերը բաւական հանդարտած են, եւ միջնոլորտը խաղաղած: Կը յուսացուի որ ի մօտոյ բանթողները կատարեալ գոհացում ստանան:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒՍԿ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Շաբաթներով թափառած էին անտառներու մէջ, հալածուած կիսավայրենի բնիկներու կողմէ, առանց սնունդի, կանանչ խոտ ծամելով, եւ կամ երբեմն ծառի նուրբ արմատներ: Անհուն անտառներու մէջ կորած, հարիւրաւոր մղոն քալած էին միշտ դէպի հարաւ ուղղելով իրենց քայլերը: Երկաթուղին մօտեցած, երբ երկու օր էր մնացեր կայարանը հասնելու, անտառի մը մէջ, գիշերով սոված գայլերու խումբ մը յարձակած էր երեք փախստականներու վրայ:

«Սարսափահար ոտքի ցատկեցինք, —շարունակեց Քաչալը, —ով ինչպէս կրցաւ, մօտիկ ծառ մը գրկած՝ չուլլանցաւ բունէն վեր: Ես արդէն ճիւղի մը վրայ նստած՝ կը հանգստանայի, երբ ընկերներէս, լեհացի Քազիմիրը, որ մեր մէջ ամէնէն տարէցն էր, բարձրահասակ եւ լեցուն կազմով տղամարդ մը, զարհուրելի աղաղակով մը գետին ինկաւ, գայլերու վոհմակին մէջ, ծառի կոտրուած ճիւղի մը հետ միասին ...»:

Քաչալը դողդղացող ձեռքով ծածկեց իր դէմքը, այդ սարսափելի տեսարանի յիշողութիւնը հեռ վանելու համար: Կարծես սառոյցի կտոր մը, օձի պէս սողալով, Եւգինէի ողնաշարէն ծանր վար կը սահէր: Անհնարին ցուրտ մը կը զգար երակներուն մէջ, ու շրթները ակամայ կը դողային՝ ջերմէ բռնուածի մը նման: Սարսափելի էր ..

«Յաջորդ առտուն, թաղեցինք մեր ընկերոջ ոսկորները, ու ճամբայ ելանք: Երկու օրէն հասանք երկաթուղիի կայարանը, —պատմութիւնը վերջացուց Քաչալը— կայարանէն անդին հեշտ էր մեր ճամբան ..

Լռեց: Ծանր ապրումներու յիշողութեան տակ ընկճուած՝ թերեւս մոռցած էր Եւգինէի գոյութիւնն իսկ: Պահ մը երկուքն ալ լուռ մնացին:

— Իսկ յետո՞յ,— ձեռք չընչաց աղջիկը.

Քաչալը կարծես քնէ նոր արթնցած աչքերը շփեց ու զարմացկոտ նայեցաւ աղջկան:

Հա՛, մոռցայ, որ ձեզի կը պատմէի ... ու փորձեց ուրախ կատակել.— Յետո՞յ: Ա՛յ կը տեսնէք, որ այդ փորձանքներէն ազատուած՝ ձեր առջեւ հանգստաւէտ դիւանի վրայ նստած եմ այժմ, եւ հետաքրքիր հէքիաթ մը կը պատմեմ ձեզ. «Ժամանակով կար չկար» ... Լա՛ւ, լաւ չեմ շարունակեր, մի նեղանաք: Պատմութիւնս վախցո՞ւց ձեզ:

Այո՛, շատ, իսկ յետոյ

Քաչալը շփոթած Եւգինէին նայեցաւ: Ինչո՞ւ այս աղջիկը իր հոգին կը ճանկռտէր: Մի՞թէ իր տառապանքները քաւական չէին: Կեանքի մէջ այլ եւս ի՞նչ «յետոյ» մնացած էր իրեն համար: Փախստական թիապարտ մը, որ ոչ անուն ունի, ոչ տեղ, ոչ հասարակական դիրք: Պարզապէս հալածական երէ մը. շրջապատուած որսկան շներով, որոնք պատրաստ են ակնթարթի մը մէջ զինք բզկտելու: Ահա թէ ինքը ինչ է:

— Ինչո՞ւ չէք խօսիր,— խօսոր, աղաչաւոր աչքերով Եւգինէն տղան նայեցաւ.— Ըսէք թէ յետո՞յ ինչ ...

— Ա՛խ, յետո՞յ,— կարծես ինքնիրեն կը խորհրդածէր տղան,— ճիշդը չեմ գիտեր, թէ յետոյ ի՞նչ կրնայ պատահիլ ... ո՞վ կրնայ գուշակել: Ատեն մը կը մնամ Կովկաս: Բոլորովին կազդուրուելէ վերջ կ'աշխատիմ Պարսկաստան անցնիլ ... Լաւ ընկերներ ունիմ հոն ... Միեւնոյն գործին նուիրուած ... Աշխատանքը չի պակսիր աշխատաւորին: Թերեւս օգտակար լինիմ ... Ի հարկէ, եթէ մինչեւ այդ ժամանակ օձիքս նորէն ձեռք չտամ, եւ ես չճամբեն գիս այն դժոխքը, ուրկէ նոր ..

— Ա՛խ, չէ՛, չէ՛,— այլ եւս ինքզինքը զսպելու անկարող ճչաց Եւգինէն՝ բոլորովին այլայլած.— ամէ՛ն, ամէն բան, բայց ոչ այդ դժոխքը .

Ու յանկարծական բռնկումով մը, գրկեց տղան՝ կարծես իր կեանքի գինով վերահաս վտանգի մը դէմ պաշտպանելու համար զայն: Ծանր ծանր գլուխը հակեց տղու կուրծքին, ու լարուած ջիղերը թուլցած, բարձրաձայն սկսաւ հեկեկալ:

Քաչալը, աղջկան անսպասելի պոռթկումէն յանկարծակիի եկած, կարկամեր էր: Սիրտը կարծես մամուլի մը տակ ճնշուած լինէր: Անհուն ցանկութիւն մը կը փոթորկէր կուրծքին տակ, պինդ մը գրկելու, սրտին վրայ սեղմելու այդ լացող աղջիկը, որ իր խաւար կեանքին մէջ արշալոյսին բարձրացող լուսաստղն էր եղած: Կուրծքը հեւքոտ, ալեկոծ ծովի նման կատաղի թափով կը բարձրանար:

Երկուքն ալ հոգեկան անհնարին խռովքով բռնուած երբ երկնային երանութիւն մը միջոցը կը լեցնէր, չգիտցան, եւ ոչ ոք գիտցած է, թէ այն ի՞նչպէս պատահեցաւ որ տենչանքով այրուող զոյգ մը շրթներ, յանկարծ բնազդօրէն իրար գտան: Ծեղագար վայրկեան մը թերեւս, բայց աղջիկն ու տղան ամբողջ յաւիտենականութիւն մը ապրեցան՝ իրարու պլլուած: Սիրտերը չղթայազ անզսպելի չզգացաւ. Լռութեան մէջ անոնք իրարու այն բոլորը, որոնք շրթները չեն արտասաներ, բայց հոգիները կը զգան, անով կ'արբենան:

— Գիտէ՞ս, անգինս,— առաջինը տղան սկսաւ խօսիլ ընդհատ ու ցած ձայնով,— չէի ուզեր որ այս պատահէր. միայն գիտնայիր թէ որքա՛ն դժուար է ապրիլ այս բոլորը: Շատ ծանր եղաւ անցեալ կեանքս, իսկ թէ ապագան ի՞նչ է վերապահած ինծ, անհնար է գուշակել: Իմ մենաւոր եւ մռայլ կեանքիս միակ արշալոյսը եղար դուն. բայց եւ ատով աւելի ծանր է իմ կրելիք խաչը ... Հազիւ նոր բացուած երիտասարդ մըն էի, երբ իմ ճամբաս կտրեց բռնակալ սիրուհի մը, որու ինքնակամ ստրուկը դարձայ ես: Այդ սիրուհին, որու համար եւ ապագաս եւ երջանկութիւնս զոհեցի, իմ հայրենիքս էր, սորուած, ճնշուած, օտար լուծի տակ հեծող, իմ սքանչելի հայրենիքս: Եթէ միայն գիտնայիր թէ այս երկու շաբաթներու ընթացքին որքան խառնութեամբ պայքարեցայ մէջս փոթորկուող զգացումներու դէմ, երբ դուն խռովող հայեացքովդ իջար մինչեւ հոգիիս խորքը, թրթռեցիր երբեք չլացուած սրտիս ամառնանի լարերը: Գիտես թէ իմ ընտրած ճամբան որքա՞ն փշոտ, որքա՜ն վտանգաւոր, չէի ուզեր քու ծաղիկ մըն ալ քաշել ետեւէս դէպի անստոյգ ապագան:

Քաչալը քնքշօրէն համբուրեց Եւգինէի մազերը ու տխրօրէն գլուխը կախեց կրծքին:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ԹԻՉ ՄԸ ԱՐԱԳ ՈՒ ԿԱՐՃ

Անցան քարի, պղինձի, արծաթի եւ ոսկիի դարերը։ Կ'ապրինք մեքենականացումի, արագութեան եւ կարճակապնուլու դարուն մէջ։

Երանելի՜ ժամանակներ, երբ մարդիկ Փարիզէն Վէրսայլ, կամ Երեւանէն Վաղարշապատ երթալու համար, ամբողջ պատրաստութիւն կը տեսնէին, ճէչերը բեռնաւորելէ վերջ մընաք բարով կ'ըսէին ու ճամբայ կ'իյնային.

Ներկայիս, երկաթուղիով կամ հանրակառքով ճամբորդողներուն վրայ կը խնդան։ Օթօները եղան սայլի տըպաւորութիւն ձգել սկսան օդանաւի ծնունդքէն ասդին։

Ահա եւ հեռաձայնը, որոնք ամենախօսուն բարեկամիդ հրթունքը կը յայտնէ ականջիդ։

— Ալօ՛, ալօ՛, հոս Նիւ Եորք, Մըցիմ։

— Հոս Թաւրիզ, ձեր հօրեղբօրորդին Զամիչեանցն է խօսողը։

— Ի՞նչ կը փափաքիք։

— Առջի օր երբ Նիւ Եորք ձեր տունէն մեկնեցայ, ծխատուփս մոռցած եմ, խնդրեմ վաղուան օդանաւով մեր գրասենեակ Ապուխենցը պիտի գայ հոս, ղրկեցէք ծխատուփս։

— Սիրով։

Երբ պատանի էինք, աշխարհագրութեան դասը կը սկսէր երկրագունդով, որ կը նմանցնէին նարինջի, կամ ընծյնք, Հայաստանաշէնները չմերտախելու համար վտանգաւոր գոյնով մը, տառի փրփուրէ փչուած պալոնի։

Այսօր, տառացի կերպով, երկրագունդը նարինջի մեծութեան է վերածուած եւ մարդիկ մէկ ոստումով կ'ոտնակոխեն կ'անցնին անոր վրայէն։ Հայրն Աստուած շատ մեծ հրաշք մը գործած չըլլար վեց օրուան մէջ ստեղծելով այդ գնդիկը։

Առաւօտուն երեսդ կը լուաս Լոնտոն, կէսօրին ճաշդ կ'ընես Աթէնք, սուրճդ կ'առնես Պոլսոյ քարափը, իսկ իրիկուն Փարիզ՝ ներկայ կ'ըլլաս Տօկիոյ գաւառի Հայր. Միութեան կամ Թաղային վարժարանի մը հանդէսին.

Հո՛ս, տասնեակ մը վերջակէտ պէտք է դնես «արագութիւն» բառին առջեւ։

Հայերս, արեւելքի քաղաքակրթութեան ջահակիրները, շատ բարեկամ ենք «արագութեան», մանաւանդ «կարճ» բառին։

Կը փափաքիս ներկայ գտնուիլ հանդէսի մը, ազգասիրական պարտականութեանդ մէջ չթերանալու եւ քանի մը ծանօթներ ողջագուրելու համար։ Կ'առնես յայտագիրը եւ որովհետեւ յայտագիրը նամակատուփէն վերցուած նամակ մը չէ, շատ ուշադրութեամբ կը կարդաս։ Վերիվերոյ աչքէ կ'անցընես, սրահին անունը, հանդէսին օրն ու ժամը միտքդ կը պահես «Ճիշդ ժամը 9.30ին կը հրաւիրեն քեզ»։

Հանդիսասրահն ես։ Ժամը ինը, ինը ու քէս, տասը ... եւ տակաւին հով կը փչէ բեմին վրայ։

Ցանկարծ կասկածի մէջ կ'իյնաս։ Կը մտածես թէ սխալ կարդացած ես յայտագիրը, թերեւս յաջորդ շաբթուան համար որոշուած է, բայց կասկածդ կէս կը մնայ։

Եւ ահա իրարանցում, աղմուկ։ Վարոն մը սեղան մը նետած ուսը, ուրիշ մը աթոռ մը գրկած կուգան բեմ, երրորդ մըն ալ ջուրի շիշ մը կը նետեցնէ կանաչի պէս մերկ սեղանին վրայ։

Կը սկսին փնտռել օրուան նախագահն ու բանախօսը, որոնք մօտակայ սրճարանի մը մէջ թղթախաղով զբաղած են։

Վերջապէս կուգան կ'անցնին սեղանին ետեւ։

Բացման խօսք։ Կը տեւէ մէկ ժամ եւ բեմ կը հրաւիրուի «օրուան բանախօսը», որ կէս ժամ կը խօսի իբր նախաբան, համեստօրէն թուելով իր թերութիւնները թէ ունկնդիրները պէտք է ներողամիտ գտնուին, որովհետեւ ըլլալով չէ կրցած ժամանակին գտնել սրահը, թէ ինք բեմախօս մը չէ, թէ ազգասիրական զգացումներէն մըղուած առանձնած է այսօրուան պաշտօնը եւն.։

Վերջակէտ վայելելու վայրկեանը կը հասնի։

— «Տասը վայրկեանի դադար», յաւելեալ քսան վայրկեանով ..

Ա. Մաս յայտագրի.

Պիտի արտասանէ փոքրիկն Եղիսէ՝ «Տոկուն գլխով մարդը»։

Պիտի արտասանէ պզտիկն Զաքար՝ «Անթնցիր, ո՛վ ժողովուրդ»։

Պիտի արտասանէ մեր հայրենակից Գ. Ցերոքովարի դուստրը Մուշէն՝ «Հուր կը տեղայ»։

Պիտի արտասանէ Տիար Աբրահամ (ատմկավար) «Աղօթք Բարեգործականի համար»։

Եւ այսպէս, թաղին ամբողջ պզտիկները կարգով տաղանդնք կ'ընեն բեմին վրայէն՝ խոնարհելով եւ ստանաւոր ծամելով՝ ի մեծ հպարտութիւն իրենց ծնողքներուն ...

«Տասը բոպէ դադար», յաւելեալ երեսուն բոպէով ...

Ա. մաս եւ Բ. հատուած յայտագրի։

Պիտի երգէ Գ. Շամանեան։ Կը փնտռուի սրահին մէջ եւ անկիւնէ մը դուրս կը բերեն զինք որ կը սկսի կանչել։

Պիտի երգէ Գ. Նիկողիմեան՝ «Զը մուզմին երգը»։

Պիտի երգէ ... ես ու դուն։

Եւ այսպէս «պիտի երգէ»ներու կարաւանն ալ կ'անցնի բեմէն, ու նախագահը.

«Հայրենակիցներ, ժամանակը անյարմար ըլլալով, շատեր ստիպուած են մեկնիլ, ուստի վերջ կուտանք այս «հաճելի» հանդէսին, զեղչելով յայտագրին Բ. Գ. եւ Դ. մասերը, ներողութիւն։

Ժողովուրդը նախագահին այս աւետաբեր լուրէն ոգեւորուած՝ կը մեկնի գոհ տպաւորութեան տակ։

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

ՄԵՐ ԽԱՁՈՒՀԻՆԵՐԸ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի Սանուհիներու «Արաքս» Միութենէն օրիորդներ Ալիս Գալֆոնեան եւ Այստ Զարէհեան, հետեւած ըլլալով Ֆրանսական Կ. Խաչի հիւանդապահութեան դասընթացքին, յաջողութեամբ անցուցին իրենց քննութիւնները եւ առաջինն ստացաւ aide-infirmièreի եւ երկրորդը՝ aide-auxiliaireի վկայական։

ԱՆԿԷՆԻ Վարչութիւն

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կացութեան մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն։ Ընդհակառակն, կիրքերն ու փոխադարձ յուսանքները կը շարունակուին աւելի քան երբեք։

Ամէն տեղ հաւաքոյթ, ճառ ու թափօր։ Հինգշաբթի Քանըպիէրի եւ քովինտի փողոցներուն մէջ կռիւները շարունակուեցան. Բարեբախտաբար, այս բոլորին հետ, սպանութիւն չկայ։ Այլ միայն ծեծ ու խոշտանգում։

Եռագոյն դրօշի շուքին տակ ազգայնականները, ցոյցեր եւ թափօրներ կը կազմեն։ Եւ որուն կը պատասխանեն ժողովրդական ճակատի զինուորեալները կարմիր դրօշով.

Ոստիկանութիւն թէ հանրապետական պահակներ կազմ ու պատրաստ են, ամէն բանէ առաջ կարգ ու կանոնը պահպանելու։

Քանի մը ձերբակալութիւններ կատարուեցան արգիլեալ զէնք կրողներէն եւ ուրիշներ գրգռիչ արտայայտութիւններ ըրած ըլլալով։ Կան նաեւ վիրաւորներ.

Նահանգապետութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է։ Այսպէս, առտուան եւ երեկոյեան թերթերը հրատարակեցին պաշտօնագիրը, որով կ'արգիլուի ամէն ցոյց եւ հաւաքոյթ, որ հանրային անդորրութիւնը խանգարելու բնոյթ կը կրէ։

Սակայն, ասոր հետ մէկտեղ, կողմերը հանգիստ չեն։ Հրեղէն Խաչերը հաւաքոյթ-ցոյց մը կազմակերպեցին կիրակի օր։ Իսկ համայնավար կուսակցութեան վարիչ երկու դէմքերը՝ Թորէզ եւ Քաշէն խօսեցան Սէն Լազարի մէջ։ Բանախօսութիւնները պիտի կրկնուին շաբաթ եւ կիրակի օրերն ալ։

Մարսէյլ-Մաթէն օրաթերթը, որ ազգայնական դիմագիծ ունի եւ անմիջական հովանաւորութիւնը կը վայելէ ազգայնական տարրերու, իր խմբագրական սիւնակներէն կը յայտարարէ թէ հակառակ արգելքին, պիտի խօսի թերթին հիմնադիրը, պատասխանելու համար ժողովրդական ճակատին։

Ամէն պարագայի տակ, խռովայոյզ վիճակ մըն է որ կ'անցընենք։

Կը վախցուի նորանոր դէպքերէ։

Մարսէյլի կռիւները ոչ միայն յուզեցին բնակչութիւնը, այլ եւ, անմիջական արձագանգ գտան երեսփոխաններու շրջանակներուն մէջ։

Այսպէս, Մարսէյլի եւ իր շրջանի ժողովրդային ճակատի երեսփոխանները անկարգապահութեանց պատասխանատու կը համարին ազգայնականները։

Իսկ միւս կողմէ Մարսէյլի երկու ազգայնական երեսփոխանները կ'ամբաստանեն հակառակ կողմը։ Ազգայնական երեսփ. Տահէր պիտի հարցապնդէ աշխատանքի նախարարը սա երեք կէտերուն շուրջ։

1. Օտարականները իրաւունք ունի՞ն սէնտիքայի անդամ ըլլալու։
2. Օտարականները իրաւունք ունի՞ն գործարանի մը սէնտիքայի նախագահ, գանձապահ կամ քարտուղարը ըլլալու։
3. Օտարականները իրաւունք ունի՞ն գործատէրին մօտ բանուորական ներկայացուցիչ ըլլալու։

Եւ անշուշտ այս բոլորը սիրտ խաւնելու եւ տրամադրութիւններ խաթարելու համար։

Գործադուլները դեռ կը շարունակուին։ Շարժանկարի աշխատաւորներն ու սափրիչները համաձայնեցան։ Սակայն շինութեան եւ սակաշարժի եւ այլ ճիւղերու մէջ անդրդուելի են եւ աշխատաւորները եւ գործատէրերը։

Այս բոլորին հետ միասին, աշխատանքի հրապարակը կայուն վիճակ մը ստացաւ։ Անգործութիւն եւ գործի նուազում։

Հրաչեայ

[illegible]

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ, (Մարսէյլ), 21 Յունիս (Յառաջ) — Անցեալ կիրակի մենք եւս տօնեցինք Հայաստանի Հանրապետութեան 18րդ տարեդարձը՝ նախաձեռնութեամբ տեղւոյս «Ակնունի» ենթակոմիտէին, հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին։

Հակառակ գործաւորական տագնապին, որու հետեւանքով բազմաթիւ հայրենակիցներ փակուած կը մնային գործարաններու մէջ, այդ օրը Եօթնեղբայրեան ագարակին մէջ լեցուած էր ազատատենչ եւ հայրենասէր երկսեռ բազմութիւն մը։

Բեմը զարդարուած էր հայկական եռագոյնով, Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադիր անմահն Արամի եւ կարգ մը հայ հերոսներու նկարներով։

Նախագահ ընկ. Մ. Արսլանեան հանդէսը բացուած յայտարարեց երգչախումբի «Մեր հայրենիքը»ով, որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին տեղւոյս Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւ հայ արիները։ Արտասանեցին Գէորգ Գրգոյեան, Հ. Զուգուրեան եւ Ս. Քէսոճեան։

Ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը մասնակցութեամբ ընկ. Ն. Սարգիսեանի եւ Գ. Գ. Յովսէփեանի։

Երգչախումբի կարգ մը խմբերգներէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Շ. Միսաքեան։

Սիրելի «Յառաջ»ի խմբագիրը մէկ ժամ գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը պատկերացուց հայ նորագոյն պատմութեան ընթացքին մեր ժողովուրդին աչքանչելի ազատատենչ ոգին։

Ցարգելի ընկերոջ խօսքերը մեծ ոգեւորութիւն առթեցին եւ ընդունուեցան խանդավառ ու երկարատեւ ծափերով.

Ինչպէսի մասը տեւեց մինչեւ իրիկուն ուշ ժամանակ։ Եղան արտասանութիւններ եւ երգեր։ Ներկաները չէին ուզեր բաժնուիլ «զուարճալիք»էն։

Այս առթիւ սեղանապետ ընկ. Արսլանեան շնորհակալութիւն յայտնելով ուժ եւ կարողութիւն մաղթեց ընկեր Միսաքեանի, շարունակելու համար այն գործը, զոր կը կատարէ տասնեակ տարիներէ ի վեր՝ դաստիարակելով նոր սերունդը։

Յունիսի սկիզբը մեր մէջ կը գտնուէր նաեւ ընկ. Հրանտ-Սամուէլ։ Սարքուեցաւ դասախօսութիւն մը՝ նիւթ ունենալով «Համաշխարհային քաղաքական կացութիւնը»։

Աստիկ

ՄԱՄՈՒԼ

Ողիմպիականի ոգին

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ Յուսաբեր կը գրէ (13 յունիս)։

«Ինչպէս յայտնի է, հերթական Ողիմպիականը այս տարի տեղի կ'ունենայ Գերմանիոյ մէջ։ Արդէն կատարուած են այն մրցումները, որոնք կապ ունին ձմրան եղանակին հետ, ու շուտով պիտի սկսի գործադրութիւնը ծրագրի երկրորդ՝ գլխաւոր մասին.

Ամբողջ տարի մը երկիրը կը պատրաստուէր այդ միջազգային հանդիպումին, եւ պետութիւնը, յանձին իր կարգած յատուկ մարմիններու, ոչ մէկ միջոց ու եռանդ չէ խնայած բոլոր կարելիին վառաւոր ընելու համար զայն։

Տարակոյս չկայ, որ այսքան մեծ ուշադրութիւն պիտի չնուիրուէր Ողիմպիականին, եթէ անոր գաղափարը սահմանափակուէր սոսկ մարմնակրթանքով, այսինքն՝ եթէ մրցումները ըլլային մարզանքներ, որոնց նպատակն է միայն զարգացնել երիտասարդ սերունդի ֆիզիքական կազմը։ Ասոր համար անհրաժեշտ պիտի չըլլար այն վիթխարի, մեծածախս կազմակերպութիւնը, որպիսին է Ողիմպիականը։

Մարմնակրթանքը եւ առհասարակ սփորը՝ իրենց սկզբնական գաղափարով՝ սերտօրէն կապուած են ժողովուրդի մը կեանքի բոլոր արտայայտութիւններուն եւ յատկապէս մշակոյթին հետ։ Այսպէս, եթէ հին դարերուն չկար որ եւ է ժողովրդական հանդէս առանց մարմնամարզական խաղերու եւ մրցումներու, ապա չկային մրցումներ, որոնց չմասնակցէին նաեւ գեղեցիկ արուեստներու ներկայացուցիչները։ Դասական Հելլէնը, որու հայրենիքին մէջ ծնունդ առած է Ողիմպիականը, ներդաշնակօրէն զարգացած բազմակողմանի մարդ մըն էր, որ՝ մարմնակրթանքի հետ՝ նոյն մարզարանին մէջ կ'ուսանէր նաեւ փիլիսոփայութիւն եւ երաժշտութիւն։

Հին Ելլադայի բոլոր հանդէսներէն գերագոյնը այն էր, որ տեղի կ'ունենար Հելլէններու աստուածահայր Զեւսին նուիրուած Ողիմպիա մրցավայրին մէջ. ասոր շնորհիւ ալ Ողիմպիան ժամանակի ընթացքին դարձաւ ամբողջ հելլէնական մշակութային կեանքի կեդրոնը

Չորս տարին անգամ մը, երբ կը մօտենար ողիմպիական խաղերու ժամանակը, սուրհանդակներ կը ղրկուէին բոլոր հելլէնական քաղաքներն ու աւանները աւետելու, թէ հասած է պահը, երբ մոռնալու է ամէն քէն ու վէճ, եւ բոլոր Հելլէնները՝ աստուածաշունչ խաղաղութեամբ համակուած՝ պատրաստուելու են Ողիմպիա երթալու։ Եւ իրապէս, Ողիմպիան այլեւս բարձրագոյն հեղինակութեամբ օժտուած անուն մըն էր, որ կրցած էր ընել այն, ինչ որ չէին յաջողած բոլոր օրէնսդիրները,— համայն հելլէն ցեղին միութիւնը։ Ամէն բանէ վեր, իրապէս սրբազան գաղափար մը դարձած էր ցեղը, այն հիմնական աղբիւրը, ուրկէ բոլոր հելլէն ժողովուրդները իրենց ժառանգական գանձը կ'առնէին եւ որուն կը վերադառնային չորս տարին անգամ մը՝ համախմբուելու նոր կամքով ու կորովով յանուն ցեղային մշակոյթի ծաւալման ու պահպանման։

Այդքանով սակայն չէր լրանար Ողիմպիականի նպատակը, ան պէտք է ծառայէր նաեւ ցեղային ընտրութեան, այսինքն՝ անոր միջոցով պէտք է կատարուէր բարձրագոյն եւ մաքրագոյն ազնուականացումը հելլէն ցեղային տիպարին։ Ըլլայ սպարտացի Լիկուրգոս, թէ աթէնացի Սողոն կամ թէ հելլէնական աշխարհի ուրիշ մեծ օրէնսդիրներ — անոնք ամէնքն ալ շատ լաւ գիտէին, որ ցեղն իր մշակոյթով կրնայ յարատեւել այն պարագային միայն, երբ առողջ ու անվթար է իր ոգեկան ուժը։ Եւ ահա Ողիմպիականէն ծնած ցեղային իտէալն է, որ իր մարմնական եւ ոգեկան կատարելութեամբ պէտք է ըլլար այդ ուժին մարմնացումը։

Ըստ այնմ ալ ողիմպիական մարզիկը, յաղթական ելլելու համար, պէտք է երեւան բերէր ոչ միայն ֆիզիքական, այլեւ գեղագիտական ու բարոյական գերազանց յատկութիւններ. այսպէս, ան պէտք է ըլլար առողջ ու ուղմունակ, ունենար գեղեցիկ մարմին ու վայելուչ շարժումներ, ըլլար կորովի, վեհանձն եւ ինքնասանձ։ Այս առաքինութիւնները նախադրեալներ կը նկատուէին ցեղի բարձրացման եւ անոր ապահովութեան ընդդէմ օտար նուաճողական ձգտումներու եւ ոգեկան-մշակութային ազդեցութիւններու։

Որ ողիմպիականը կենսական գաղափարէ ծնած անհրաժեշտութիւն մըն էր, ատոր անառարկելի ապացոյցներն են իր արագ, ուղղակի առասպելական վերելքը անսահման հմայքն ու ժողովրդականութիւնը։ Բայց նոյն արագութեամբ կատարուեցաւ նաեւ իր անկումը, երբ դասական աւանդութիւններէն եւ ցեղային դիցավէպէն տակաւ աւելի հեռացող ժողովուրդը սկսաւ Ողիմպիականներու մէջ լոկ հաճոյք ու զբօսանք փնտռել, ու երբեմնի գաղափարական մարզիկներու հոյակապ փաղանգները վերածուեցան արհեստով ըմբիշ անհատներու։

Այդպէսով, Ողիմպիականը՝ իբրեւ իրական ձգտում դէպի կատարելատիպ մարդը՝ դադրեցաւ գոյութիւն ունենալէ։ Մնաց սակայն իր կարօտը, եւ ան է ահա, որ վերստին արթնցած է մեր օրերուն։»

ՑԱՒԱԼԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

Անցեալ ուրբաթ առաւօտուն, 4—5 տարեկան Ալֆորվիլցի քանի մը հայ պզտիկներ, տունէն դուրս գալով կ'երթան զբօսնելու Սէն գետին եզերքը։

Մին, ամէնէն ճարպիկը, փոքրիկն Հորոյեան, ձուկ մը կը նշմարէ գետին մէջ, եւ բռնելու համար ջուրը կը նետուի։ Ընկերները երկար սպասելէն յոգնած տուն կը վերադառնան, առանց ցաւին մեծութիւնը զգալու կամ պատմելու որ եւ է մէկուն։

Իրիկունը ուշ ատեն ծնողքը կը նշմարեն բացակայութիւնը։ Հարց ու փորձ ապարդիւն կ'անցնի։ Լուրը կը հասնի ոստիկանութեան, որ իր կարգին կը շարունակէ փնտռտուքը։

Երկու օր վերջը, փոքրիկին դիակը կը գտնուի Սէնի ճախճախուտին մէջ։

Մայրեր, զգուշացէք ...

Ծ. Գ.

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) — ԹԻՒ (19)

ԱՆՁՐԵՒ

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Գ. — Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՕՂԸՄ

«Ոչ, բան մը չէր։ Կը հաւատամ թէ ինծի բաւական լաւն է՝ կրելու համար քանի մը ծանր խօսքեր»։

Աղջիկը քալեց դէպի միսիոնարը՝ սրտմտամով մը, որ անհունի կերպով [illegible] էր։

«Դուն յաղթած ես ինծի։ Ես պարտըւած եմ։ Դուն չես ուզեր Ֆրիսքօ վերադարձնել զիս, չէ՞»։

Տէյվիտսընի աչքերը վերաբերումը մեղմացաւ եւ ձայնը յանկարծ խռովեցաւ ու դաժանացաւ։

«Ինչո՞ւ չես ուզեր վերադառնալ հոն»։

Աղջիկը կծկուեցաւ անոր առջեւ։

«Ազգականներս այնտեղ կ'ապրին։ Չեմ ուզեր որ անոնք տեսնեն զիս այսպէս։ Կ'երթամ այլ ուր, ուր որ ըսես»։

«Ինչո՞ւ չես ուզեր վերադառնալ Սան Ֆրանչիսքօ»։

«Ըսի քեզի թէ ինչո՞ւ»։

Տէյվիտսըն յառաջ ծռեցաւ ու յառեց իր աչքերը աղջկան աչքերուն։ Կարծես իր խոշոր ու փայլուն աչքերը կը ջանային փորել անոր հոգին։ Ան յանկարծ հեւք մը արձակեց.

«Արգելարանը»։

Աղջիկը ճչաց եւ իյնալով գետին գրկեց անոր ոտքերը։

«Մի՛ ղրկեր զիս հոն, կ'երդնում քեզի Աստուծոյ առջեւ, որ առաքինի կին մը պիտի ըլլամ։ Պիտի հրաժարիմ այս բոլորէն»։

Խառնափնթոր աղօթքներ ու աղաչանքներ յորձանքի մը մէջ նետուեցաւ աղջիկը, եւ արտասուքները հոսեցան իր ներկուած այտերէն ի վար։ Տէյվիտսըն ծռեցաւ, բարձրացուց անոր դէմքը եւ ստիպեց զայն, որ նայի իրեն։

«Ճի՞շդ է, բանտարկութենէ՞ կը վախնաս»։

«Ես փախայ անկէ դեռ չբռնուած», հեւալով ըսաւ աղջիկը։ «Եթէ ոստիկանները բռնեն զիս՝ երեք տարի պիտի պահեն»։

Տէյվիտսըն ձգեց անոր գլուխը, եւ աղջիկը անշարժ կոյտի մը պէս իյնաց գետին, հեկեկալով դառնօրէն։ Տքթ. Մէքֆէյլ ոտքի ելաւ։

«Այս կէտը կը փոխէ ամէն բան։ Դուն չես կրնար զայն ղրկել հոն՝ երբ գիտես այս իրողութիւնը։ Անոր այլ պատեհութիւն մը տուր։ Ան կ'ուզէ նոր էջ մը բանալ»։

«Աղա՛չ պիտի ձգե՞ս զիս»։

«Ոչ, դուն պէտք է որ Սան Ֆրանչիսքօ վերադառնաս երեքշաբթի»։

Օրիորդը աւելի աղաղակ մը հանեց, ապա՝ սկսաւ ցած ու խուլ ձայներ հանել, ձայներ՝ որոնք հազիւ թէ մարդկային էին։ Ու սկսաւ բուռն կերպով իր գլուխը գետին զարնել։ Տոքթ. Մէքֆէյլ ցատկեց անոր մօտ եւ վեր բարձրացուց զայն։

«Հանդարտէ՛, պէտք չէ որ այդպէս ընես։ Լաւ է որ անկողին երթաս եւ պառկիս։ Բան մը կը բերեմ քեզ համար»։

Մէքֆէյլ ոտքի հանեց զայն, ու մասամբ քաշելով եւ մասամբ գրկելով աստիճաններէն վար տարաւ զայն։ Ան զայրացած էր իր կնոջ եւ Տիկ. Տէյվիտսընի, որ օգնելու ոչ մէկ փորձ ըրին։ Խառնածինը կանգնած էր սանդուխին առջեւ։ Անոր օգնութեամբ Մէքֆէյլ յաջողեցաւ նետել աղջիկը իր մահիճին վրայ։ Աղջիկը կուլար ու կը հեծեծէր։ Գրեթէ խելակորոյս ու անզգայ էր։

Բժիշկը բան մը սրսկեց անոր մորթին ներքեւ։ Մէքֆէյլ տաքցած ու գրեթէ շնչասպառ էր, երբ վերադարձաւ վերի յարկը։

«Պառկեցուցի զայն»։

Երկու կիներն ու Տէյվիտսըն տակաւին կը պահէին իրենց այն դիրքերը, զորս ունէին Մէքֆէյլի վար իջնելէն առաջ։ Անոնք չէին կրցած շարժիլ կամ խօսիլ անկէ ի վեր։

«Քեզի կը սպասէի», ըսաւ Տէյվիտսըն, տարօրինակ, անորոշ ձայնով մը։ «Կ'ուզեմ որ դուք բոլորդ ալ աղօթէք ինծի հետ մեր մոլորեալ քրոջ համար»։

Ու Ս. Գիրք մը առաւ դարակէն, եւ նստաւ սեղանին առջեւ, որուն վրայ քիչ առաջ ընթրած էին։ Մաքրուած էր սեղանը։ Մէկ կողմ հրեց թէյամանը։ Ու զօրաւոր ձայնով մը, խոր եւ զրնգուն, ան կարդաց անոնց այն գլուխը, ուր պատմուած է Յիսուս Քրիստոսի հանդիպումը անբարոյութեան մէջ բռնուած կնոջ հետ։

«Արդ՝ ծնրադրեցէք ինծի հետ եւ աղօթենք մեր սիրելի քրոջ Սէյտի Թոմսընի հոգւոյն համար»։

Ու ան սկսաւ երկար եւ յուզեալ աղօթք մը, որով կ'աղաչէր Աստուծոյ՝ ողորմիլ մեղաւոր կնոջ։ Տիկ. Մէքֆէյլ ու Տիկ. Տէյվիտսըն ծնրադրեցին։ Բժիշկը, անակնկալի եկած, այլայլած եւ ոչխարային դարձած, նոյնպէս ծնրադրեց։ Միսիոնարին աղօթքը վայրենօրէն ճարտասանական էր։ Արտասովոր կերպով յուզուած էր ան, եւ արտասուքները կը հոսէին այտերէն վար՝ մինչ կ'աղօթէր։ Դուրսը, անդուլ անձրեւը կը տեղար, կը տեղար անդադրում եւ անհատնում։ Եւ կատաղի չարամտութեամբ մը, որ չափազանց մարդկային էր։

Վերջապէս Տէյվիտսըն կանգ առաւ։ Վայրկեան մը սպասեց եւ ապա ըսաւ. — «Այժմ պէտք է կրկնենք Տէրունական աղօթքը»։

Անոնք միաբերան արտասանեցին աղօթքը եւ ապա հետեւելով Տէյվիտսընի օրինակին՝ վերջ դրին իրենց ծնրադրութեան։ Տիկ. Տէյվիտսընի դէմքը [illegible] ու խաղաղ էր։ Տէյվիտսըն բափոխուած էր եւ անդորր։ Բայց, Մէքֆէյլները յանկարծ ամօթահար զգացին։ Չէին գիտեր թէ ո՛ր կողմ նայէին։

«Վար պիտի իջնեմ տեսնելու թէ ինչպէս է»։ Օր. Թոմսըն օրօրուածքի մը վրայ կը հեկեկար հանդարտ կերպով։

«Ի՞նչ կ'ընես այդտեղ», ձայնեց Մէքֆէյլը։ «Ես քեզի ըսի որ պառկիս»։

«Չեմ կրնար պառկիլ, կ'ուզեմ տեսնել Պ. Տէյվիտսընը»։

«Խեղճ աղջիկ, ի՞նչ օգուտ կը տեսնես ատոր մէջ։ Դուն երբեք պիտի չկրնաս անոր սիրտը շարժել»։

«Ան ինծի ըսաւ թէ պիտի գայ, երբ մէկը ղրկեմ իր ետեւէն»։

Մէքֆէյլը նշան ըրաւ խանութպանին.— «Գնա՛, հոս կանչէ զայն»։

Մէքֆէյլը լուռ կերպով սպասեց աղջկան մօտ, մինչ խանութպանը վեր գնաց։ Տէյվիտսըն ներս եկաւ։

«Ներեցէք որ ձեզ այստեղ կանչել տուի», ըսաւ աղջիկը տրտում կերպով անոր նայելով։

«Կ'սպասէի որ մէկը պիտի ղրկէիր ետեւէս։ Գիտէի թէ Աստուած պիտի պատասխանէր աղօթքիս»։

(Շար.)

Ընկ. Ահարոնեանի վիճակը

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.— Ընկ. Ա. Ահարոնեան Մոնփէլիէի ջերմուկները մեկնեցաւ երկուշաբթի առտու։ Երեք շաբաթ պիտի մնայ, ջրաբուժութեամբ կազդուրուելու համար։ Առողջական վիճակը լաւ է, յաճախ կը պտըտի սենեակին մէջ, գաւազանի մը կռթնած, բայց ոչ մէկ բարեփոխում խօսելու կարողութեան մէջ։ Միշտ նոյն կիս-կատար բառերն ու վանկերը։ Կը ճանչնայ դէմքերը եւ կը հասկնայ բոլոր խօսակցութիւնները։

Կէօպէլսի յայտարարութիւնը

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեան նախարարը, Նացիներու Փոցտամի Շրջ. Ժողովին մէջ ճառ մը խօսելով բսաւ.

— Մենք պէտք չունինք արկածախնդրութեան մը փորձելու արտաքին քաղաքականութեան մէջ, ամրացնելու համար մեր դիրքերը։ Գերման ժողովուրդը եւ իր կառավարութիւնը խաղաղութիւն կ'ուզեն, որովհետեւ իրապէս պէտք ունին խաղաղութեան։ Սակայն խաղաղութիւն մը, որ մեզի ապահովէ ապրելու մեր պահանջը եւ չվնասէ մեր արժանապատուութեան։

Համոզուած ըլլալով որ այդ խաղաղութիւնը չէր կրնար մեզի շնորհել Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր հին մեթոտներով, մենք հարկ տեսանք ընդգրկել տարբեր մեթոտ մը։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չկրցաւ վերջ դնել Եթովպիոյ պատերազմին, այլ միայն գոհացաւ Թաղման Թմբուկ հնչեցնելով։ Եթովպիոյ պատերազմը վերջ գտաւ ոչ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան կամքով, այլ պարզապէս օդանաւերու ռմբաձգութեան որոտումով։

Ձենք ուզեր որ նոյն ձեւով վճռուի մեր ճակատագիրն ալ, երբ Գերմանիա վէճ մը ունենայ։ Ահա թէ ինչու մենք եւս ռմբաձիգ օդանաւերու մեր թիւը լրացուցինք։ Սակայն կը յայտարարենք.— Գերման ժողովուրդը յարձակողական ոչ մէկ նպատակ ունի, այլ միայն կ'ուզէ աշխատիլ խաղաղութեան մէջ։

Անգլիա չի ճանչնար Եթովպիոյ կցումը Իտալիոյ

Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ, Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ հարցապնդում մը կատարուեցաւ կառավարութեան այն դիրքին մասին, զոր ան պիտի բռնէ, Ժընեւի մէջ, Եթովպիոյ դրաւման հարցին շուրջ։

Իտըն, յանուն կառավարութեան՝ բացատրութիւններ տալով, յայտարարեց թէ բրիտանական պատուիրակութիւնը պիտի չառաջարկէ ճանչնալ Եթովպիոյ կցումը Իտալիոյ, եւ պիտի չընդունի նման առաջարկ մըն ալ եթէ բերուի ուրիշի մը կողմէ։

Չէմպըրլէյն եւս, պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը լիազօրուած չէ վարկ բանալու Իտալիոյ, ոչ ալ այդպիսի լիազօրութիւն ուզելու մտադրութիւն ունի։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

Փարիզի մէջ, երկուշաբթի, մեծ վաճառատուներու բացումով, գրեթէ վերջ գտած է գործադուլը։ «Բէօմիւրշն ալ բացուեցաւ, կը դիմադրէ միայն Սամարիթէնը, որուն գործաւորները վերջերս կը յայտարարէին թէ իրենք առանձին աճնութեա կազմած են։ Փարիզի արուարձաններէն Օպէրվիլիէ, ուր կը գտնուին շաքարի մեծամթերանոցներ, գործադուլ յայտարարեցին երէկ։ Սակայն Փարիզ ապահոված է շաքարի իր պահանջը։

Ընդհանուր հաշւով, այսօր Փարիզի բանթողներուն թիւն է 20,762, (փակ կը մնան 25 հաստատութիւններ)։ Դեռ մինչեւ երէկ, Փարիզի բանթողներուն թիւն էր 43,594.— ուրեմն կէս առ կէս նուազում մը։

Ընդհակառակն բանթողներուն թիւը աճած է Ռօն նահանգին մէջ, ուր ներկայիս անոնց թիւն է 35,953։ Իսկ ամէնէն շատ բանթողներ կան Նոռի մէջ, — 39,662։

Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, բանթողներուն թիւն է 203,770։

Բանթող նաւազները գրաւեցին Մարսէյլի նաւերը

Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ, Մարսիլիոյ նաւահանգիստին մէջ, նաւազները գործադուլ յայտարարեցին եւ գրաւեցին 30 առեւտրական նաւեր։ Այն նաւերը, որ չեն պատկանիր Մարսիլիոյ նաւահանգիստին, ազատ ըլլալով հանգերձ մեկնելու, չեն կրնար մեկնիլ, որովհետեւ բանթողները նաւաքարշ (ռըմոր-քէօր) չեն տրամադրեր։

Գրաւուած նաւերու սպաներուն կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Թասոյի, Մարսիլիոյ երեսփոխան-քաղաքապետը, որ միաժամանակ ծովային նախարարն է առեւտրական նաւատորմին։ Սպաները յայտարարեցին թէ գործաւորական այս վէճին մէջ իրենք չէզոք կը մնան, բայց կը խնդրեն որ իրենց ազատ մուտք տրուի՝ գիշերելու համար նաւերուն մէջ։ Միւս կողմէ բողոքեցին, որ գրաւուած նաւերուն վրայ կարմիր դրօշ պարզուած է։

Բանթողները մերժեցին սպաներու առաջարկը եւ տէր ու տիրական կը մնան նաւերուն։

*** Թուլոնէն եւս կը հաղորդեն թէ 800 նաւազներ գործադուլ յայտարարեցին երէկ առաւօտ։ Այս պատճառով 30 նաւեր անշարժ կը մնան նաւահանգիստին մէջ։ Նաւազները կը մնան նաւերուն մէջ։

Դրօշամարտը Փարիզի մէջ

Մարսէյլէն վերջ Փարիզ եւս դրօշամարտի սկսաւ։ Բազմաթիւ բնակարաններու պատուհաններուն մէջ մեծ ու պզտիկ եռագոյններ կը կախուին երկու օրէ ի վեր։ Ազգայնական երիտասարդութիւնը եւս իր լամբակին յարած է մանրանկար դրօշներ։

Կառավարական պաշտօնեաներ եւս մասնակցած ըլլալով այս «ցոյց»ին, «Փոփիւլէր» կը հրաւիրէ իշխանութիւնը պատժել զանոնք պաշտօնազրկելով, քանի որ, կ'ըսէ, այդ «ցոյցը» կը կատարուի լիկերու ջնջումին առթիւ։

Կիրքերը հետզհետէ կը բորբոքին՝ լիկերու ջնջումին պատճառով։ Եւ Փարիզի թէ գաւառները միջադէպեր կը պատահին։

Երկուշաբթի երեկոյ Սէն-Լազարի կայարանին մէջ բախում մը տեղի ունեցաւ ազգայնականներու եւ համայնավարներու միջեւ։ Ազգայնական երիտասարդները եռագոյն յարած էին իրենց լամբակներուն, ու կը շրջէին կայարանի սպասման սրահներուն առջեւ. Քանի մը հեգնական կամ անարգական խօսք, եւ ահա իրար խառնուեցան երկու հակառակորդ խումբերը.— ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ ցրուեց։ Պահ մը արգիլուեցաւ շրջագայութիւնը կայարանին մէջ։ Քանի մը հոգի վիրաւորուեցան։ Ոստիկանական զեկոյցը կը հաղորդէ թէ վիրաւորուած է նաեւ ոստիկան մը։

Կրընոպլի մէջ եւս միջադէպ մը պատահեցաւ երկու հակառակորդ տարրերու միջեւ. Համայնավարները իմանալով որ Հրեզէն Խաչը ժողով ունի քաղաքին մէջ, դիրք կը բռնեն փողոցին անկիւնը, ուր իրարու կը բախին եւ կռւին մէջ կը վիրաւորուին քանի մը հոգի, ոմանք ծանրապէս։ Ոստիկանութիւնը կը հասնի շուտով եւ կը ցրուէ զանոնք։ Սակայն ոստիկանապետը եւս կը վիրաւորուի ծնծկուուքին մէջ։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԷՆ կը հաղորդեն թէ Անգլիա եւ Իտալիա որ եւ է համաձայնութիւն կնքած չեն Միջերկրականի մասին։

ԱՒՍՏՐԻԱ կը ճանչնայ Եթովպիոյ կցումը Իտալիոյ, ինչպէս կը տեղեկացնէն Հռոմէն։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 Յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանի մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ այս բացառիկ ժողովին։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ՆԳՈՐԳՈՅՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս ՈՒՐԲԱԹ երեկոյ (26 Յունիս) ժամը 8.30ին, Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Denis (Place du Châtelet). մէթրօ Châtelet: Կը խօսին՝ ընկերներ ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ խորհրդային ցին եւ նոր Սահմանադրութիւնը, ԱՇՈՏ ԱՐՄՐՈՒՆԻ նոր Սահմանադրութիւնը եւ Հայաստան։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Գանձէօ-Թաշանի մասնաճիւղի Սանուց Միութեան բացման դաշտապարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 12ին, Ռօպէնսօն։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ

28 Յունիս, կիրակի, Garcheի անտառը

Ժամադրավայր՝ St. Lazareի կայարանին մէջ, Monuments aux Morts առաւօտեան ժամը 9ին։ Մեկնում ամենաուշը 9.30ին։

Երգչախումբի անդամներ եւ համակիրներ կրնան մասնակցիլ իրենց ընտանիքով։ Հաւաքական տոմսակի գին բոլորին համար։

Ճաշը միասին բերել։ Մուտք չկայ։

Երգահանդէս

ՄԱՐԿՐԻԹ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ աշակերտներուն կողմէ

Մասնակցութեամբ Պ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

տեղի կ'ունենայ 28 Յունիս. կէս օրէ վերջ ժամը 4ին

93 Bld. St. Michel, Paris (5)

Մուտք՝ ծախսերու մասնակցութեան համար 4 ֆր.։

Առնուվիլի Մանկապարտէզի հանդէսը

Նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Մ. Տիկնանց Միութեան

28 Յունիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle Gallemantի մէջ, կայարանին դիմաց։

Կը խօսի Պ. Վ. ԻԶԳԱԼԱՑԵԱՆ

ԵՐԳ, ՊԱՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ եւլն.։

Դպրոցի սաներն ներկայացնեն զաւեշտ մը։

Մուտք՝ 5 ֆր., սփոփորձներու՝ 3 ֆր։

Շոգեկառք կայ տիւ Նորէն 1.17 եւ 1.27։

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ...

Սէն-Լուի (Մարսէյլ) Հայ Երիտասարդաց «Մասիս» մարզական Միութեան տարեկան դաշտային խնջոյք-պարահանդէսին,

տեղի կ'ունենայ 28 Յունիս կիրակի օր Եօթնեղբայրեաններու ագարակին մէջ անմրախընթաց պատրաստութեամբ։

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնաւոր նուագախումբով, առատ կեր ու խում պատրաստուած մասնագէտներու կողմէ, զաւեշտ եւլն.։

ԾԱՆՕԹ — Եթէ կ'ուզէք լաւ ժամանց մը անցնել եւ սատարել Հայ երիտասարդութեան, փութացէք դէպի հանդիսավայրը առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ։ Փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել։

Թատերական Ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր. Միութեան

Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Տէր Վարդանեանի

կը ներկայացուի ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ—27 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Դրօշակ Միութեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse, Marseille.

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 28 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ։

Գիներ՝ Մարսէյլ 7 եւ 5 ֆր.։ Լիոն՝ 5 եւ 3 ֆր.։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 28 Յունիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181 Քուռ Լաֆայէթի սրճարանը։ Օրակարգ.— Ա. Հաշուետուութիւն եւ զեկուցում վարչութեան, նոր վարչութեան ընտրութիւն, 1936—1937 դպրոցական տարեշրջանի. գիշերային դասընթացքի կարգադրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Ներկաներու թիւը բաւարար պիտի նկատուի վերջնական որոշումներ տալու համար։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՓ

ԼԱ ԹՈՒՐ ՏԻՒ ՓԷՆ, Ս. Փէշտ.— 140 (Ֆրանս.ի միջոցաւ)։

ՖԻԼԻԲՎԷԼ, Օ. Մէք— 140։

ՎԻԷՐԶՕՆ, Հ. Է.— 105։

ՎԻԷՆ, Կ. Ս.— 100։

ՎԻԷՆ, Ե. Մկր.— 70։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Պէտ.— 70։

ՄԱՔՈՐՆԻ, Թ. Պ.— 35։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. Կաթ.— 236.80.

ԹԷՀՐԱՆ, Ս. Գ.— 200. Ն.ին վճարեցինք 40։

ՊԼԱՆ ՄԵՆԻԼ, Վ. Գ.— 140։

ՓԱՎԻՑԵՕՆ ՍՈՒ ԲՈՒԱ, Ս. Տէր Մ.— 70։

ՍԷՆԹ ԺԸՆԵՎԻԷՎ, Իշ. Ա.— 35։

ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Եղնիկ— 35։

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Հօր— 35։

ՔՕՄՌ, Գործ. Ճգ.— 207 85

ՍԱՐՍԷԼ, Օ. Ն.— 70։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, հինգշաբթի ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientales, 2 rue de Lille, Métro Palais Royale

Կը խօսի Պ. Ա. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Ե Պարոնեան

Աղխատախնամ—Որբախնամի Օրը Մարսէյլի մէջ

28 Յունիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2—8

593 Prado la Plage, Salons Sabatier

Ծովահայեաց սրահ եւ ծառախիտ պարտէզ։

Հայրենակիցներ, հաճելի օր մը պիտի անցնէք եւ միեւնոյն ատեն օգնած պիտի ըլլաք կարօտեալներուն։

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

Հաւաքական ուղեւորութիւն Վենետիկ եւ Միլան

կազմակերպուած Փարիզի Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ.

ՄԽԻԹԱՐ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԱՒ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Մեկնում.— Ուրբաթ 14 Օգոստ. Փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.45ին, Մարսէյլէն.— (Gare St. Charles) ժամը 19.45ին։

Դարձ.— Չորեքշաբթի 26 Օգոստ. ի Փարիզ ժամը 14.20ին, ի Մարսէյլ ժամը 11.15ին։

Մէջն ըլլալով ուղեվարձ Փարիզ—Վենետիկ—Փարիզ, բնակութիւն եւ սնունդ առաջնակարգ պանդոկներու մէջ, 750 ֆր., իսկ Մարսէյլ—Վենետիկ Մարսէյլ 650 ֆրանք։

Ժամանակին կատարել Նանսէնեան անցագրի դիմումները։ Նանսէնեան անցագրով ճամբորդել ուզողները որոշ դիւրութիւններ ստանալու համար գէթ մինչեւ Յուլիս 5 արձանագրուելու են։

Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալական visaին համար։

Մանրամասնութեան համար գրել.—

Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël

49 Rue Rochechouart, Paris (9e)

Մարսէյլի եւ Մարսէյլի շրջանին համար Միութեան ներկայացուցիչներն են Mrs Ekserjean & Marimian, 40 La Canebière, Marseille.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄՕՏ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐՈՎ

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿ» (Նուագող վշտից հայրենեաց)։ Առաջին հատոր (կենսագրութիւն)։ Կազմեց՝ ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ։ Ստուար հատոր մը, 650 մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ։ Կը պարունակէ ոչ միայն Խրիմեան Հայրիկի կենսագրութիւնը, այլեւ պատմական եւ աշխարհագրական տեղեկութիւններ Վասպուրականի եւ ժամանակակից դէպքերու մասին։

Գին՝ 50 ՖՐԱՆՔ. Թղթակազմ եւ առանց հաշուելու Թղթատարի ծախքը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՐՑԱԿԱՆԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

(Վէպ)

ԼՈՒԻԶԱ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ (ԼԱՏ)

516 էջ. երկու մեծադիր հատոր։

Գինը 20 ֆր. երկու հատորի համար (Թղթատարի ծախքով)։

դիմել՝ M. Aslanian, 11 Ave. Sœur Rosalie. Paris (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՆՐԲԻՆԵԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒՆԻՍ JEUDI 25 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3149 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կառավարութեան յայտարարութիւնը խորհրդարանին առջեւ

Ահաւասիկ գլխաւոր գիծերը այն յայտարարութեան զոր առջի օր կարդացին վարչապետ Պ. Պլում Ծերակոյտին եւ արտաքին նախարար Պ. Իվոն Տէլպոս Երեսփ. Ժողովին առջեւ.—

Միջազգային գումարմանց նախընթօրին կառավարութիւնը պարտի բացատրութիւններ տալ իր հետեւելիք սկզբունքներուն եւ որոշումներուն մասին: Միջազգային եւ այլ բոլոր գետիններուն վրայ մեր քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ անկեղծութիւնը

Երկրին մեզի տուած վստահութեան մէջ գեղծանած կ'ըլլանք եթէ ամէնէն առաջ չյայտարարենք խաղաղութեան իր կամքը: Ժողովուրդ մը որ իր քաջութեան այնքան ապացոյցները տուած է կրնայ անվախօրէն յայտնել խաղաղութեան իր կամքը, առանց սակայն նկատելու տկարութեան նշան մը: Նոր պարգեւու հաստատման մէջ անկարգութիւններ տեսնելու վախերը այժմ ցրուած են: Ընկերային արդարութեան եւ մարդկային ազատագրութեան մեծ ճիգը որուն ձեռնարկած ենք կը խանգարէ աշխատաւոր զանգուածներու հայրենասիրութիւնը: Այս աշխատանքին համար կոչ կ'ընենք մեզ օգնել համայն Ֆրանսայի եւ ամբողջ խորհրդարանին, առանց դասակարգի եւ կուսակցական խտրութեան:

Մեր պաշտպանել ուզած խաղաղութիւնը պայմանաւոր չէ, ենթակայ չէ քաղաքական հակամարտութիւններու եւ զգացումներու: Խաղաղութիւն կ'ուզենք բոլոր ազգերու համար, բոլոր ազգերու հետ, գիտնալով որ վառելիք կրակին ոչ ոք զերծ պիտի մնայ եթէ խաղաղասէր ազգերու արթնութիւնը ամենայն ներկայ եւ գործօն չըլլայ: Մէկ խաչակրութիւն կը քարոզենք՝ այն է առանց բացառութեան բոլոր ազգերու համերաշխութիւնը: Քաղաքական ու ընկերային այս կամ այն դրութեան դէմ պայքար կամ քարոզութիւն պէտք չէ պատերազմի պատրուակ ըլլան:

Զենք ուզեր նաեւ վախկոտ խաղաղութիւն մը ուժեղին ազդեցութեան տակ, ոչ ալ եսասէր, կրաւորական եւ ինքնամփոփ խաղաղութիւն մը: Այս պատճառաւ բարձրաձայն կը յայտարարենք մեր հաւատարմութիւնը Ազգաց Ընկերութեան: Անոր անցուցած փորձերը փոխանակ մեզ անկէ հեռացնելու, կ'ամրապնդեն մեր որոշումը զայն աւելի ուժեղացնելու երկու պայմանով, յարգանք միջազգային օրինաց եւ դաշնագրերու, վերահաստատում՝ փոխադարձ վստահութեան որ խախտած է:

ՊԱՏԺԱՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԱՆՕԳՈՒՏ ԵՆ ԱՅԼԵՒՍ

Այս ոգիով է որ կառավարութիւնը ուսումնասիրեց Իտալիոյ դէմ եղած պատժամիջոցներու խնդիրը: Ֆրանսա միացաւ այդ խստութեանց հակառակ իր բարեկամութեան իտալական ժողովուրդին համար: Ազգաժողովը միաձայն համաձայնեց յարձակումը. Ֆրանսա չէր կրնար դրժել Ժընեւի դաշինքին իր հաւատարմութիւնը: Ոչ ոք կը սպասէ մեզմէ որ Եթովպիոյ պարտութենէն յետոյ, ճնշէինք պարտաւնները, ուրանալով այս զգացումները: Բայց իրերու այս վիճակին մէջ պատժամիջոցներու շարունակութիւնը խորհրդանշական նշանակութիւն միայն պիտի ունենար առանց իրական ազդեցութեան: Ինչ օգուտ յաւերժացնել միջոցներ որոնք ծանրակշիռ հանգամանք պիտի առնեն որչափ ալ յնծու որոշ առարկայի մը հետ կապ չունին: Այս պայմաններուն մէջ է որ մեր կարծիքը հրապարակեցինք նախապէս ապահովելով թէ համաձայն ենք բարեկամ ժողովուրդներու հետ որոնցմէ չենք ուզեր զատել մեր գործունէութիւնը: Պատժամիջոցներու վերացումին կ'ընկերանան ուրիշ հարցեր որոնց լուծումը կը պահանջէ բանակցութիւններ որ պէտք է յանգին խաղաղութեան ամրապնդումին

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐ

Խաղաղութիւնը կ'ամրապնդուի ազգերու ապահովութիւնը ուժեղացնելով: Այս ուժեղացման պիտի նուիրենք մեր բոլոր ճիգերը: Եթէ հաւաքական ապահովութեան մեքենականութիւնը անբաւական դուրս եկաւ, պատճառը Ազգաժողովի դաշինքը չէ, այլ որովհետեւ ուշ եւ անկատար գործադրուեցաւ: Բոլոր ազգերը այս պահուս չեն ուզեր միջամտել զիրենք ուղղակի չհետաքրքրող խնդիրներու: Ուրեմն աշխարհագրական կամ շահերու նոյնութիւն ունեցող պետութեանց խմբաւորումներ պէտք են, պատրաստ՝ գործելու յարձակողին դէմ: Այս միջոցով ազգաժողովի հաւաքականութիւնը պիտի զօրաւորուի տնտեսական պատիժներու գործադրութեան: Փոխադարձ համաձայնութեան շրջանային դաշնագիրները ո՛ւ եւ է սպառնալիք չեն պարունակեր ո՛ եւ է մէկու դէմ, հին ձեւով դաշնագիրներ պէտք չէ ըլլան, այլ բացառիկ ըլլալու են, ենթակայ ազգաժողովի որոշման: Ուրեմն, շրջանային դաշինքներու բանակցութիւնները պէտք է փութացնել առաջիկայ ամիսներու ընթացքին: Դանուբեան երկիրներու միջեւ համաձայնութիւն մը առաւել քան երբեք արժէքաւոր է: Կեդրոնական Եւրոպայի բոլոր պետութեանց առջեւ բաց է, քանի որ ոեւէ մէկու դէմ ուղղուած չէ: Մենք իսկ շահագրգռուած ենք անով, Փոքր Համաձայնութեան հանդէպ մեր բարեկամութեամբ

Ոչ նուազ անհրաժեշտ է նաեւ համաձայնեցնել բոլոր միջերկրականեան պետութիւնները՝ Սպանիայէն մինչեւ Պալքանեան համաձայնութիւն, որպէսզի ունենան այնպիսի ապահովութիւն մը որ ո եւ է գերակայութիւն չառնէ ծովի մը մէջ որու եզերաբնակները հաւասարակաց քաղաքակրթութեամբ զօդուած են իրարու:

Գալով արեւմտեան Եւրոպայի, կը մաղթենք որ համաձայնութիւն մը գոյանայ վերջ տալու համար մարտ 7ին բացուած տագնապին: Բայց սակայն մենք մէնէ կախում չունի: Լոքարնոն կայ ու կը մնայ բստ Լոնտոնի մէջ մարտ 19ին եղած յայտարարութեան: Համոզուած ենք որ Իտալիա մեր ջանքերուն պիտի բերէ իր անհրաժեշտ գործակցութեան նեցուկը: Ուրախ պիտի ըլլանք բարեկամական գործակցութենէն: Հաւաքական ապահովութեան կառուցման մէջ կասկած չունինք անվերապահ աջակցութեանը վրայ անգլիական մեծ պետութեան: Կը վստահինք նաեւ Ատլանտեանէն անդին ամերիկեան հանրապետութեան բարեկամական զգացումներուն: Մենք ապահոված ենք Խորհրդային Հանրապետութեանց Միութեան մեր բարեկամներուն ուժեղ աջակցութիւնը, դաշինքով մը որ կնքուած է խաղաղութեան նոյն մտահոգութեամբ, եւ որ բաց է ամէնուն ալ առջեւ: Ֆրանքօ-բրիտանական բարեկամութիւնը նոր նուիրագործում մը պիտի ստանայ՝ երկու համերաշխ ժողովուրդներու գործակցութեան լաւագոյն եղանակներուն խուզարկութեամբ: Պելժիոյ, Ռումանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հետ Ֆրանսա ինքզինքը միացած կը զգայ որչափ դաշնագիրներով նոյնքան մտածումի եւ զգացումի սերտ միութեամբ մը: Անոնց ապահովութիւնը մէկ տարրն է մեր սեփական ապահովութեան, ինչպէս մերը անբաժան մասն է իրենց ապահովութեան: Մենք կատարուելիք մեծ աշխատանքի համար կը վստահինք նաեւ Պալքանեան Համաձայնութեան, սպանիական ժողովրդապետութեան, եւ բոլոր ժողովուրդներուն որ Բորթուկալէն մինչեւ Սկանտինեւեան երկիրները, անցնելով Հոլանտայէն, հաւատարմութեան այնքան երաշխիքներ տուին Ազգերու Ընկերութեան:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՄԵՆՔ

Ժողովրդական Ճակատը կազմող կուսակցութիւնները միշտ պայքարած են ֆրանքօ-գերման համաձայնութեան մը համար: Ժօրէս իր կեանքովը վճարեց խաղաղութեան համար իր բուռն գործունէութիւնը: Պրիան՝ նախատուեցաւ ուզելուն համար որ Հռենոս միացնէ եւ ոչ թէ բաժնէ Ֆրանսան ու Գերմանիան: Որոշած ենք շարունակել մեր աւանդ-հինգամեայ այդ քաղաքականութիւնը երկու երկիրներու պատւոյն եւ ապահովութեան համաձայն: Վարչապետ Հիթլէր քանիցս յայտարարեց իր կամքը համաձայնելու Ֆրանսայի հետ: Զենք կասկածիր խօսքին նախկին ռազմիկի մը որ չորս տարի ճանչցաւ խրամներու թշուառութիւնը: Բայց, որչափ ալ անկեղծ ըլլայ համաձայնութեան մեր կամքը, ի՞նչպէս մոռնալ փորձառութեան եւ դէպքերու դասերը: Գերման վերազինումը կը զարգանայ օր ըստ օրէ արագ չափով մը: 1935 մարտ 16ին Գերմանիա դրժեց Վէրսայլի զինուորական պայմանները: 1936 մարտ 7ին բռնաբարեց ու դրժեց Լոքարնոյի դաշինքը ազատօրէն ստորագրուած իր կողմէ եւ զոր վարչապետ Հիթլէր քանիցս նկատած էր եւրոպական խաղաղութեան համար էական երաշխիք մը:

Այդ թուականէն ի վեր կացութիւնը կը մնայ լուրջ: Մարտ 19ին Լոքարնոյի դաշնակիցները Գերմանիոյ յանձնեցին ապահովութեան նոր դաշինքի մը առաջարկները: Գերմանիա մարտ 24ին հակաառաջարկներ բերաւ որով կը մերժէր Լոքարնոյի պետութիւններէն դուրս ուրիշ երկիրներու հետ փոխադարձ օգնութեան դաշինքներ կնքել: Ապրիլ 10ին, Լոքարնոյի պետութիւնները փափաքելով համաձայնութեան ամէն միջոց սպառել, պաշտօն յանձնեցին Անգլիոյ լուսաբանել գերման ծրագրին կարգ մը կէտերը: Անգլիա մայիս 6ին հարցարան մը ուղղեց Պերլին որուն պատասխան չտրուեցաւ դեռ: Վաղը պիտի պատասխանէ՞ արդեօք: Ամէն պարագայի Ֆրանսա պիտի քննէ գերման թելադրութիւնները, անոնց մէջ համաձայնութեան հիմ մը գտնելու անկեղծ փափաքով: Բայց, այս համաձայնութիւնը չի կրնար իրականանալ եթէ չհամապատասխանէ անբաժանելի խաղաղութեան մը, առանց սպառնալիքի ոչ ոքի դէմ:

ԶԻՆԱՐՇԱՒ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանքօ-գերման յարաբերութեանց ընթացքէն կախում ունի միջազգային զինաթափութիւնը, որ իր կարգին ենթակայ է հաւաքական ապահովութեան երաշխիքներուն: Զինարշաւը շրջապատող գաղտնիքը ցրուելու եւ պատրաստուող անակնկալը կանխելու համար կառավարութիւնը նախ պիտի պահանջէ որ զէնքերու շինութիւնը հակակշռի տակ առնուի Ժընեւի մէջ կազմուելիք միջազգային ու մնայուն յանձնաժողովի մը կողմէ: Այժմէն օրինագիծ մը կը ներկայացնենք զէնքի շինութիւնը ազգայնացնելու, որով Ֆրանսա կրնայ ամէն պատասխանատուութիւն առանձնել երբ միջազգային հակակշռի դրութիւնը հաստատուի: Այս հակակշռէն յետոյ կուգան սպառազինմանց սահմանափակման ու զեղչումի խնդիրները որոնց համար մեր բոլոր ջանքը պիտի թափենք: Օդային սահմանին մէջ կատարուող զինարշաւը տակաւ աւելի սպառնալից կը դառնայ եւրոպական քաղաքակրթութեան գլխուն, ուրեմն օդային տորմիղներու սահմանափակման մասին համաձայնութիւն մը մեծապէս բաղձալի է: Ֆրանսա պատրաստ է այդ բանին:

Ընդհանուր տնտեսական կացութեան, ժողովուրդներու պէտքերուն եւ փոխանակութիւնները զարգացնելու միջոցներու մասին ծրագիր մը կազմելու համար պիտի պահանջենք որ հրաւիրուի եւրոպական միութեան ուսումնասիրական յանձնաժողովը որ առեղծուած էր Արիսթիտ Պրիանի կողմէ: Այս յանձնաժողովին կ'անդամակցին եւրոպական բոլոր պետութիւնները, ըլլան ազգաժողովի անդամ կամ ոչ: Գերմանիա ուրեմն կրնայ մասնակցիլ ու իր խորհուրդները բերել, ինչպէս ժամանակին մասնակցեցաւ Սովիէթներու միութիւնը երբ անդամ չէր Ժընեւի:

ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ՄՆԱՅ ԶԻՆՈՒԱԾ ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ . .

Որչափ ալ մեր ջանքերը յամառ ըլլան, գիտենք թէ կատարուելիք գործը երկարաշունչ է: Ժընեւի մէջ ձեռնարկուած գործը կախում ունի պետութեանց եւ ժողովուրդներու կամքէն: Զեր վստահութեան կոթնած պիտի աշխատինք այդ ապագային կառուցման: Անխոհեմութիւնը չպիտի գործենք մեր յոյսերուն վրայ յենլով պակսեցնելու մեր պաշտպանողական միջոցները: Որչափ ատեն որ զինարշաւը չդադրի, եւ միջազգային կազմակերպութիւնները իրենց վճռականութեան փորձը ցոյց չտան, Ֆրանսայի պարտականութիւնն է, ինքզինքին եւ իր բարեկամներուն հանդէպ, մնալ ամէն յարձակում յուսաբեկելու վիճակի մէջ:

Վիճաբանութիւն արտաքին քաղաքականութեան մասին

Երեքշաբթի կէս օրէ վերջ Ֆրանս. Երեսփ. Ժողովին մէջ, արտաքին նախարարին ճառին յաջորդեցին հարցապնդումները, որոնք երբեմն կատաղի յարձակումներու ձեւն առին:

Նիստը չբացուած, ձախակողմեաններ որոշեցին հարցապնդում չկատարել՝ չզբաղեցնելու համար կառավարութիւնը, եւ սահմանափակել արձանագրուած հարցապնդումներու ժամանակը:

Էռիօ հիւանդ ըլլալով, կը նախագահէր Փօլէն:

Երբ արտաքին նախարարը սկսաւ կարդալ կառավարութեան յայտարարութիւնը, կատարեալ լռութիւն կը տիրէր: Այն պահուն, սակայն, երբ նախարարը կը խօսէր Ֆրանսայի եւ Խորհ. Ռուսիոյ յարաբերութիւններուն մասին, ձախակողմեաններ սկսան բուռն ծափահարութեան մը: Աջակողմեանները հեգնելով պոռացին — Ողջի՜, ողջի՜ Խորհ. Ռուսիոյ առջեւ:

Ձախակողմեանները պատասխանեցին.

— Մահկի՜, մահկի՜, Մուսոլինիին ու Հիթլէրին առջեւ:

Արտաքին նախարարը երբ աւարտեց ծափերու մէջ, անմիջապէս բեմ բարձրացան ընդդիմադիրները:

Մոնթինեի նկատել տուաւ որ կառավարութիւնը հաւաքական ապահովութիւն ըսելով կը հասկնայ ֆրանսական բանակը, չեխ բանակը եւ ռուս օդային տորմիղը, որոնք բաւական չեն Ֆրանսայի ապահովութեան համար: Ֆրանսա զարձեր է Եւրոպայի ոստիկանը, բայց չունի իր պաշտօնին պահանջած բանակը: Պէտք է վերջ տալ ցախաւոր վարդապետութեան մը կախարդանքին », արգիլել հանդիսանալ իտալօ-գերմանական մերձեցումին: Ցետոյ քննադատեց կառավարութիւնը, որ օտար ազդեցութիւններ կը կրէ եւ պատժական միջոցները ջնջելու համար նախընտրեց հետեւիլ Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ, փոխանակ աւելի առաջ շարժելու:

Քերիլլիս ըսաւ թէ ինք ազգայնական է, սակայն երբ համոզուի թէ ընկերային յեղափոխութիւն մը աւելի կը զօրացնէ իր երկիրը, պատրաստ է միանալու յեղափոխականներուն: Կացութիւնը բոլորովին տարբեր է սակայն: Պատերազմի վտանգ կայ, եւ պէտք է որ քաղաքական կուսակցութիւններուն միջեւ զինադուլ յայտարարուի ...

Լուի Մարէնի, Մարկէնի, Վալլաշի ճառերէն վերջ խօսեցաւ արտաքին նախարարը եւ մեծամասնութեան կողմէ վստահութեան բանաձեւ մը ներկայացուեցաւ: 198ի դէմ 382 քուէով վստահութիւն յայտնուեցաւ կառավարութեան:

Ծերակոյտը վաւերացուց նոր զանձատոմսերու օրինագիծը

Երեքշաբթի կէսօրէ վերջ, ծերակոյտի նիստին մէջ, Լէոն Պլում կարդաց կառավարութեան յայտարարութիւնը արտաքին քաղաքականութեան մասին, յետոյ բացուեցան վիճաբանութիւնները Վէնսան Օրիոլի ներկայացուցած օրինագծին մասին,— 10 միլիար արժէքով նոր գանձատոմսերու շրջաբերութիւն:

Խօսեցան Ապէլ Կարտէ, Ժոզէֆ Քայիօ եւ ուրիշներ: Քայիօ ըսաւ թէ անհրաժեշտութեան մը առջեւ կը գտնուէր երկիրը, կառավարութիւնը խոստացած ըլլալով գոհացնել, ինք պիտի քուէարկէ թեր: Ցետոյ ազդարարութիւն մը ըրաւ, որ երկիմաստ էր եւ ծիծաղ շարժեց.

— Պ. Նախարար, զգուշացէք փողոցէն:

Այդ պահուն սկսաւ երկինքը գոռալ եւ կարկուտը ծեծեց տանիքը: Այնքան աղմուկ կը հանէր անձրեւը, որ ծերակոյտին նախագահը ըսաւ.

— Նախագահական կարողութենէս վեր է կարգի հրաւիրել երկինքը եւ լռեցնել այս աղմուկը, նիստը ընդհատուած է:

Քիչ յետոյ վերսկսաւ նիստը եւ Վէնսան Օրիոլի ներկայացուցած օրինագիծը քուէարկութեան դրուելով ընդունուեցաւ 90ի դէմ 184 քուէով:

Արտաքին քաղաքականութեան մասին, ծերակոյտին վիճաբանութիւնները տեղի պիտի ունենան այսօր կէսօրէ վերջ:

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Թրքական նախագիծը վիճաբանութեանց հիմ

Երեքշաբթի առաւօտ, Նեղուցներու խորհրդաժողովը վիճաբանութեանց հիմ ընդունեց թրքական նախագիծը:

Լիթվինով յայտարարեց թէ կ'ընդունի թրքական նախագիծը, սակայն Սեւ ծովուն մասնայատուկ պայմաններուն եւ Սեւ ծովեան պետութեանց շահերուն վերաբերեալ հարցերու մէջ որոշ վերապահութիւններ ունի: Ու յայտնեց որ Նեղուցներու նոր համաձայնագրին վերջնական խմբագրութեան մէջ նկատի կ'առնուի Ռուսիոյ բացառիկ կացութիւնը, արտօնելով ռուսական նաւատորմին անցքը մէկ ծովէն միւս ծովը:

Ֆրանսայի ներկայացուցիչը եւս վիճաբանութեանց հիմ ընդունելով հանդերձ թրքական նախագիծը, որոշ վերապահութիւն յայտնեց նեղուցներու համաձայնութեան կարգ մը կէտերու մասին:

Ճափոնի ներկայացուցիչն ալ նոյն ձեւով արտայայտուեցաւ, աւելցնելով որ իր կառավարութեան հրահանգներուն կը սպասէ:

Անգլիոյ կողմէ յայտարարուեցաւ թէ դէմ չեն Նեղուցներու սպառազինութեան, կը բաւէ որ նոր համաձայնագիրը գոհացնէ կողմերու շահերը:

Ցունաստանի, Եուկոսլավիոյ, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ ներկայացուցիչները եւս վիճաբանութեանց հիմ ընդունեցին թրքական նախագիծը: Ասոր վրայ որոշուեցաւ վիճաբանութիւնները կատարել յօդուած առ յօդուած: Ցետոյ խորհրդաժողովը ընտրեց երկու յանձնախումբ,— մէկը թէքնիք, միւսը խմբագրական

Կէսօրէ վերջ կարդացուեցան երկու պատճառաբանեալ նամակներ ղրկուած Հնդկաստանի եւ Հարաւ. Ափրիկէի կառավարութեանց կողմէ, որոնք կը մերժէին մասնակցիլ Նեղուցներու խորհրդաժողովին աշխատանքներուն:

*** Ֆրանսացի եւ անգլիացի նաւային փորձագէտները, երեքշաբթի առաւօտ, խորհրդակցութիւն մը ունեցան Միջերկրականեան հարցերու մասին:

Տեղատարափ անձրեւ Փարիզի վրայ

Քանի մը օրէ ի վեր, սովորական դարձած էր ամպրոպը, որ երեկոյեան դէմ կուգար պայթիլ Փարիզի վրայ: Սակայն ամպրոպ մը որ կուգար խաթարելու, եւ անշնչելի տաքը կը շարունակուէր:

Երեքշաբթի, երեկոյեան դէմ, յանկարծ տեղատարափ անձրեւ մը թափեցաւ Փարիզի վրայ, անձրեւ մը զոր կարելի էր նմանցնել հեղեղի,— կը թափէր ջրամբար մը պարպուելու ձեւով, առանց կատաղութեան, այլ յորդահոս, վարարուն, գետանման: Պահ մը կարկուտ ալ թափեցաւ: Քանի մը անգամ փայլատակեց: Ու կայծակ ինկաւ:

Կայծակին մէկը ինկաւ 14րդ թաղամասի հանրային պարտէզին վրայ: Նըստարանները տապլտարին տակ ապաստանած էին աւելի քան 70 հոգի, մեծ մասը երեխաներ: Կայծակը ինկաւ հսկայ ծառի մը վրայ, որ կը կոչուէր Ազատութեան ծառ: Հարիւրամեայ ծառը տապալեցաւ եւ ինկաւ տաղաւարին վրայ որ փլաւ ահաւոր որոտումի մը մէջ: Բարեբախտաբար մեռեալներ չկան, 44 հոգի վիրաւորուեցան, բայց դարմանուելէ վերջ կրցան երթալ իրենց տունները, 16 հոգի, որոնց 6ը երեխաներ՝ վիրաւորուեցան քիչ մը աւելի ծանր եւ փոխադրուեցան հիւանդանոց: Ասոնց գանկի եւ ոտունքի ոսկորները կոտրած են:

Այս աղէտէն զատ, տեղատարափ անձրեւը մեծ վնաս հասցուց քաղաքին: Բազմաթիւ տուներու նկուղները ջուրով լեցուեցան, մեթրոյի կարգ մը գիծերու վրայ հաղորդակցութիւնը կանգ առաւ, հեռախօսի գիծերը խանգարուեցան, Սէյի շաքարի գործարանին մէջ ջուրը ողողեց մթերանոցները, ուր ամբարուած էր թոնոներով շաքար 2,5 միլիոն ֆր. արժէքով: Այդ պահուն գործարանին մէջ աշխատաւորները գործադուլ հռչակած՝ նստեր էին: Տնօրէնութիւնը խնդրեց բանթողներէն, որ ազատեն շաքարի մթերքը եւ ժամը 7 ֆրանք

(Լրացումը չորրորդ էջ)

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 17 յունիս (Յառաջ).- Խռովայոյզ Պաղեստինը իր ամէնօրեայ արիւնահեղ դէպքերով գրաւած է ամէնուն ուշադրութիւնը: Այստեղ գաղութ մը եւ հնօրեայ ազգային հիմնարկութիւն մը ունինք նաեւ մենք Հայերս: Ահա թէ ինչու նոյնքան ուշադրութեամբ դէպքերուն կը հետեւին մեր ազգակիցները, ասր որ ալ գտնուին: Երկրին ժողովուրդներուն եւ անոնց պատմութեան ու պահանջներուն մասին խօսիլը թողլով ուրիշ յարմար օրուան մը, այս անգամ կը ներկայացնեմ թիւեր.—

Պաղեստինի ընդհ. բնակչութեան թիւն է 1.350.000,— իսլամ՝ 850.000, քրիստոնեայ՝ 115.000, Հրեայ՝ 375.-000, այլ եւ այլ ազգեր՝ 10.000:

Երուսաղէմ իսլամ՝ 25.000, քրիստոնեայ՝ 20.000, Հրեայ՝ 75.000:

Յոպպէ իսլամ՝ 40.000, քրիստոնեայ՝ 9.500, Հրեայ՝ 8000:

Նապլուս իսլամ՝ 18.000, քրիստոնեայ՝ 550, Հրեայ՝ 7:

Հայֆա իսլամ՝ 25.000, քրիստոնեայ՝ 14.000, Հրեայ՝ 17.000.

Աքեայ իսլամ՝ 7.000, քրիստոնեայ՝ 1500, Հրեայ՝ 250:

Թուլքէրիմ իսլամ՝ 5000, քրիստոնեայ՝ 2000, Հրեայ՝ 15:

Ճինին իսլամ՝ 3000, քրիստոնեայ՝ 110, Հրեայ՝ 3:

Գազա իսլամ՝ 17.500, քրիստոնեայ՝ 750, Հրեայ 4:

Այլ գիւղերու բնակչութիւնը արձանագրուած չէ մեր ունեցած վիճակագրական աղբիւրներուն մէջ:

Հայոց թիւը.— Հայոց ամբողջ թիւը Պաղեստինի մէջ 6000 հոգի է:

Երուսաղէմ՝ 4.300, Յոպպէ՝ 950, Հայֆա՝ 800 հոգի: Մնացեալը ցրուած են զանազան բնակավայրերու մէջ:

Հայ վարժարաններուն թիւը Երուսաղէմի մէջ.— Ս. Յակոբ ունի 500 երկս. աշակերտութիւն: Մխիթարեան վարժարան՝ 150, Բողոքականաց վարժարան՝ 50:

Յոպպէի ազգ. վարժարանը՝ 100 երկսեռ աշակերտութիւն: Հայֆայի ազգ. վարժարանը՝ 90:

Հայկ. կազմակերպութիւններ Երուսաղէմի մէջ.— «Սիոն» կրթ. ընկ. ունի իր ընթերցասրահը: Հայկ. Միութիւն՝ արճարան - ակումբ մը: Բարեսիրաց ընկ. (տեղացի Հայերու ընկերակցութիւն): Հայ կաթողիկէ Միութեան Ս. Գրիգոր Լուս. Ընկերակցութիւնն ունի հաւաքավայր մը: Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղ մը: Հայ Օգ. Խաչ

Հ. Մ. Ը. Մ. ունի 85 անդամ: Պաղեստինի մարմնակրթ. Միութիւնը՝ 50 անդամ: Կան նաեւ Մխիթարեան վարժարանի աշակերտաց բակնական (?) սրիները:

Կազմուած է նաեւ Երաժշտ. Միութիւն մը: Ս. Յակոբեայ միաբաններուն այս տարուան թիւն է 114:

Մարաշի Հայր. Միութիւնը ունի 100 երկս. անդամ: Զէյթունի Հայր. Միութիւնը՝ 50: Տէօրթ - Եոլի Հայր. Միութիւնը՝ 30: Մալաթիոյ Հայր. Միութիւնը՝ 20:

Հայ ժողովուրդի մեծ մասը կը բաղկանայ արհեստաւորներէ: Պաղեստինի մէջ մեր վաճառականները մատի վրայ կը համրուին: Հայ պաշտօնեաներ ունինք Պանք Օթոմանի եւ Պանք տը Րոմայի մէջ, նաեւ առեւտրական ընկերութեանց եւ հաստատութեանց մէջ, որոնց թիւը կը հասնի 60ի:

Կառավարական հայ պաշտօնեաներու թիւը ամբողջ Պաղեստինի մէջ 50ը չանցնիր: Ունինք 20 բժիշկներ եւ 18 դեղագործներ ատամնաբոյժներ հաշուած ենք բժիշկներու հետ):

Պաղեստինի հայ գաղութը չունի ներքին վէճեր: Մեր երիտասարդութիւնը կը հետաքրքրուի ազգ. կեանքով, սակայն պէտք ունի մէջտ առաջնորդող մտաւորականներու:

×

Այժմ քանի մը տող վերջին դէպքերու մասին. -

Հայֆայի մէջ, քիչ մը մեղմացում կը նշմարուէր, յունիս 5ին կրկին ծանր դէպքեր պատահեցան: Արաբ ազգայնականները ցոյցեր կազմակերպեցին եւ հրացան պարպեցին անգլ. ոստիկան զինուորներու վրայ: Այս վերջիններ փոխադարձեցին: Արաբները ձրգեցին մէկ մեռեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Հայֆայի քաղաքապետութիւնը եւս մասնակցեցաւ գործադուլին: Եաֆա որ ապրիլ 19էն ծանօթ առաջին դէպքով Պաղեստինի ներկայ խռովութեանց ազդանշանը տուաւ, կը մնայ տագնապալից վիճակի մէջ: Ամէն օր նոր դէպքեր կը պատահին, Արաբները կը յարձակին Հրեաներու վրայ: Հայֆա - Եաֆա - Երուսաղէմ երկաթուղին ապահովելի տակ է միշտ, որովհետեւ պայթուցիկ նիւթեր կը նետուին ըմբռատներու կողմէ:

Երուսաղէմի մէջ գիշերները հրացանաձգութեան ձայներուն վարժուեցանք այլ եւս: Արաբական Գերագոյն Խորհուրդը կը շարունակէ իր ամէնօրեայ շրջաբերականներով հրահանգել ժողովուրդին, որ յարատեւէ գործադուլին մէջ: Անգլ. մարզպանը քանիցս թելադրեց Գեր. Խորհուրդին վերջ տալ ընդհ. գործադուլին, թելադրելով պատուիրակութիւն մը ղրկել Լոնտոն կամ սպասել Յանձնախումբին, որ կրնայ գալ գործադուլը դադրելէն անմիջապէս յետոյ: Սակայն Արաբները յամառօրէն կը պահանջեն, առանց դադրեցնելու գործադուլը, դոհացում տալ իրենց՝ գէթ հրէական ներգաղթին կասեցումով:

Այս օրերս անպաշտօն պատուիրակութիւն մը կը մեկնի Լոնտոն բաղկացած հինգ հոգիէ, գլխաւորութեամբ Երուսաղէմի քաղաքապետ Տոքթ. Խալտիի:

Յունիս 4ին մարզպան Սըր Վօքըր այցելեց Անդրյորդանանի էմիր Ապտուլլահին, որուն մօտ ճաշեց եւ հետը տեսակցեցաւ կացութեան շուրջ: Յունիս 5ին էմիրը իր մօտ հրաւիրեց Գեր. Խորհուրդը գլխաւորութեամբ մեծ միւֆթիին: Զորս հոգիէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը յունիս 6ին այցելեց Ամմանի թագաւորին, որ խորհուրդ տուաւ վերջ տալ գործադուլին եւ սպասել Լոնտոնի Յանձնախումբին կամ արաբական պատուիրակութիւն մը ղրկել Լոնտոն: Արաբական խորհուրդը մերժած է կրկնելած այս առաջարկը եւ կը շարունակէ իր պայքարը աւելի բուռն: Անգլ. իշխանութիւնը մեծերս պատերազմական վիճակ պիտի յայտարարէ՝ եթէ կացութիւնը շարունակուի: Կրակմարի օրէնքը կը շարունակուի առաւօտեան ժամը 5էն մինչեւ երեկոյեան 7, ամբողջ Պաղեստինի մէջ: Բոլոր գիւղաքաղաքները ալեկոծ վիճակի մէջ են եւ յամառօրէն կը շարունակեն բանթողը: Ամէն տեղ կը կտրեն հեռաձայնի թելերը: Մինչեւ հիմա Պաղեստինի մէջ 18 հազար պտղատու ծառեր արմատախիլ եղած են Արաբներու կողմէ (պարտէզները հրէական են):

Տնտեսականօրէն մեծ քայքայում յառաջ եկած է: Կ'ըսուի թէ առնուազն 10 տարիներ պէտք են վերականգնելու համար քանդուած պարտէզները:

Վերջին պահուն կ'իմանամ թէ արաբական Խորհուրդը դիմած է օտար կառավարութեանց հիւպատոսարաններուն՝ անոնց ուշադրութիւնը հրաւիրելով կացութեան վրայ: Ամէն օր նոր աքսորականներ կը ղրկուին Պաղեստինի հեռաւոր գիւղերը:

Հայ ժողովուրդին կացութիւնը.— Հայութիւնը երբեւ հիւր այս երկրին՝ կը մնայ դիտող օրուան դէպքերուն, սակայն ծանրապէս վնասուած է բանթողէն: Համեստ գործի տէր հայութիւնը թշուառութեան մէջ կը տուայտի: Ս. Յակոբեայ մէջ նպաստամատոյց մարմին մը հաց եւ ուտեստեղէն կը բաժնէ կարօտեալներուն, մօտ 600 հոգիի: Հայ կաթոլիկ պատր. փոխանորդարանը իր ժողովուրդին անկարներուն ամէն օր կը բաժնէ հաց, շաքար, ուրեմն մէջ երբեմն կուտայ բրինձ, ձէթ, օճառ եւ իւղ: Հիւանդներուն համար կարգադրուած է ձրի դարմանում եւ դեղագին: Այս հաստատութենէն կ'օգտուին 150 հոգի:

ՏԻՐԱՆ ԼԻՒԼԷՃԵԱՆ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՄԸ ԴՌԻԹԻ

. — o —

Պատահմամբ ձեռքս անցաւ Ամերիկայի պատուելիներու օրկան «Հայաստանի Կոչնակ»ի հին թիւերէն մէկը, ուր երախտական շունչով կը հաղորդուի մահը «արքեպիսկոպ» Փրոֆ. Մ. Գուճիգանեանին:

Ուրեմն, ուշացած պարտականութիւն մըն է որ պիտի կատարեմ, պարտականութիւն մը՝ որ անհրաժեշտ է այսօրուան եւ մանաւանդ վաղուան պատմութեան համար:

Փրոֆ. Գուճիգանեան, իբրեւ անհատ եւ ընտանիքի հայր, կրնայ անբասիր ըլլալ: Սակայն, իբրեւ «ուսուցչապետ» եւ տնօրէն Անթիլիասի որբանոցին, շատ ջուր կը վերցնէ, եւ պէտք է որ կանգ առնենք, գէթ մահուընէն վերջ, իր բուն տեղը նստեցնելու համար զինք, չաւյլ գովասանքներու տարափին դէմ յանդիման:

Ընկերս Շահրոզ, Պէյրութէն գրկած թղթակցութիւնս մէջ, շատ ...ցրիտ եւ իրական կերպով կը նկարագրէր որբանոցէն ներս թէ դուրս տարուած ապազգային աշխատանքները, որոնք մէկ նպատակ ունէին, այն էր մոռցնել բառայոպէս, մտաւորապէս եւ հոգեպէս որբ սերունդը: Սակայն չեմ գիտեր թէ ինչ անբացատրելի փափկանկատութեամբ, գրեթէ լռելեայն անցած էր, փրոֆ. Գուճիգանեանին վրայէն, որուն մեղքը անքաւելի է, անպարտկելի, որբերը այլասերելու աշխատանքին մէջ:

Գիտեմ, հիմա լեցու պիտի առնեն յաւիտենական Թշուառականները, ագա-ջօջերը բռնելով. «Ակերախտներ, ազգին հացը կերաք եւ այժմ ալ ...»

Բայց, կանգ առէք, փարիսեցիներ, եւ մոիք ըրէք մեզ, մեր բովանդակ անկեղծութեանը մէջ.

Փրոֆ. Գուճիգանեան, իր պաշտօնավարութեան շրջանին, շրջապատուած իրենց կոչումին անգիտակ «ուսուցիչներէ», 1500ի հասնող որբերուն մէջ մեռցուց նախ անհատականութիւնը, դիտումնաւոր կերպով կատարուած կրօնական - բուհճիական քարոզութիւններով: Բողոքականացուց որբերը եւ հոգեպէս եւ մտաւորապէս, եւ նաեւ իբրեւ անհատ:

Հռոմի հազար սամբայ ունի կրօնն, եւ հազարն ալ Հռոմ կը տանի: Պարագան նոյնն էր նաեւ Գուճիգանեանին: Ամէն չան քարոզ, բարոյական ըկումի առաջնորդող ամէն մէկ ճամբայ կապուած էր անխուսափելի Ս. Գիրքին:

Օրը քանի մը անգամ, Փորտ Ընկերութեան նուիրուած այս ծախուած գործակալը պիտի կատարէր իր պաշտօնը, անբաժանելի Գիրքը անութին տակ, սոփելով որբերը որ երգեն.
Ցիսուսի եմ, Ցիսուսի եմ այսօր,
Այսօր, Ցիսուսի եմ, Ցիսուսի եմ այսօր:

Միջնադարեան վէճեր չէ որ մէջտեղ բերել կ'ուզեմ, ոչ, հազար անգամ ոչ: Ըսենք անգամ մըն ալ, կրօնական - բուհճիական խայտառակ քարոզութիւններով ըկեցին որբ անհատին բարոյական եւ հոգեկան կառուցածքը:

Եւ սարսափելին այն է որ, իրեն պակաս թողուցածը կը լրացնէին ուսուցիչները, որոնց մէջ իրենց պաշտօնին գիտակիցներ հազիւ թէ կային: Գլուխ թերացում մը իրենց պաշտօնին մէջ, կ'առաջնորդէր զիրենք դէպի դուռը:

Ուսումնական ծրագիրը կատարեալ պիր - պապարի էր, եթէ կարելի է գործածել այս բառը: Բուհճիի, աղանդաւորի կնիքը կար վրան: Խեղճ տղաք, ինչպէս թղթատեցին մէկ ծայրէն միւսը Փորտի Ընկ. տպարանէն ելած Ս. Գիրքը, վախնալով թէ քննութեանց ընթացքին կրնար ահաւոր դեր կատարել:

Բարեկամս Շահրոզ կը մոռնա՞յ արդեօք որբերուն այն «եկեղեցի»ն, երբ ուսուցչութեան ատաղներուն վրայ խորան կանգնել եւ... աղօթել եւ այսպիսով իրենց... ազգային զգացումներուն գոհացում տալ:

Ինչո՞վ կը բացատրէ այս պարագան: Ըստ իս, կիրքերը այնքան կատաղուած էին, եւ որբերուն զգացումները այնքան վիրաւորուած, որ ճար մը կը փնտռէին գոհացում տալու համար: Եւ Լուսաւորիչի կրօնքին շուքին տակ, աւագներուն վրայ խորան կանգնեցնելը պոռթկում մըն էր, որմէ սարսափեցան եւ Փրոֆ. Գուճիգանեան եւ սարկաւոր ուսուցչութիւնը, ու տեղի տուին պաշտօնի կանչելով ուրիշներու կարգին հայրենասէր Տրէզեան քահանան:

Ապրիլ 24, մեծ եղեռնի օրը տօնել արգիլուած էր, գիտէք ինչո՞ւ. «Տնօրէնը անյարմար կը գտնէր տղոց մէջ կիրք յարուցանելը»:

Ուրեմն եւ տնօրէնութիւնը եւ ուսուցչութիւնը, ձեռք ձեռքի տուած սպաննեցին բարոյապէս Անթիլիասի որբերը:

Ընթերցող, իմացիր թէ ինչպէս կրթեցին ու դաստիարակեցին որբերը: Ահա նմոյշ մը եւս, Միհրան Տօնապետեան, բնիկ Կեմերէկցի, բուհենի սակայն զարգացած, հետեւեալ ձեւով կը վերլուծէր ուսուցչութեան հասատոյ — հանգանակը, որբանոցի բարձրագոյն դասարանի աշակերտութեան առջեւ, երբ վերջիններէն մէկը իր պարտականութեան մէջ թերանար:

Այսպէս.—
Ուղղ. Հայց. Օրական,
Ննռ. Տրակ. Շաբաթական,
Բաց. Գործ. Տարեկան,

Ուզէք սորվեցէք, ուզէք մի սորվիք, կանանչ տօլարները կուգան գրպանս կը լեցուին:

Որբախարհի պատմութեան մէջ, ամէնէն սեւ տեղը կը գրաւէ Անթիլիասը, որմէ միայն —բացառութեանց մասին չէ խօսքս — հոգւով ու մտքով ըկուածներու սերունդ մը ելաւ, շնորհիւ Գուճիգանեաններու եւ ուրիշներու:

Սակայն մոռցանք յիշատակել պարագայ մը եւս: Որբանոցներուն մէջ, կազմակերպուած Նիր Իսթի լիկերը որբերը դէպի ուծացում առաջնորդող ազգակներէն մէկը չէ՞ին միթէ: Շատ վերջերը ծիպէյլի որբանոցէն եկած տղաքն էին որ շունչ եւ կենդանութիւն ներարկեցին որբերուն մէջ, պատուիրենց

Սակայն, բոլոր միջոցները ուշ էին արդէն:

Այսօր, Գուճիգանեանի մահուան առթիւ երբ գրի առի այս տողերը, նպատակս էր վաղուան պատմաբանին նիւթ հայթայթել, ցուցնելով թէ ինչպէս այլափոխեցին հայ որբին եւ դիմագիծը եւ հոգին:

ՀՐԱՋԵԱՅ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ Գ.
ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՎԵՐԻՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ՅՕԴ. 30.— ԽԸՀ Միութեան պետական իշխանութեան վերին մարմին կը համարուի ԽԸՀՄ Բարձրագոյն Խորհուրդը

ՅՕԴ. 31.— ԽԸՀՄ Բարձրագոյն Խորհուրդը կ'իրագործէ այն բոլոր իրաւունքները, որոնք համաձայն Սահմանադրութեան 14րդ յօդուածին՝ վերապահուած են Խորհ. Ընկերվ. Հանրապետութեանց Միութեան, եթէ միայն սահմանադրութիւնը այդ իրաւունքները չէ փոխանցած Բարձ. Խորհուրդին առջեւ հաշուետու ԽԸՀ Միութեան մարմիններուն՝ ԽԸՀՄ Բարձ. Խորհուրդի նախագահութեան, ԽԸՀՄ Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդին եւ ԽԸՀՄ Ժողովրդական գործավարութեանց:

ՅՕԴ. 32.— ԽԸՀ Միութեան օրէնսդրական իրաւունքը վերապահուած է միմիայն Բարձրագոյն Խորհուրդին:

ՅՕԴ. 33.— ԽԸՀ Միութեան Բարձ. Խորհուրդը կազմուած է երկու խորհրդարաններէ՝ Միութեան Խորհուրդ եւ Ազգութեանց Խորհուրդ:

ՅՕԴ. 34.— Միութեան Խորհուրդը կ'ընտրուի ԽԸՀ Միութեան քաղաքացիներու կողմէ հետեւեալ ձեւով՝ 300.-000 բնակչութիւնը կուտայ մէկ պատգամաւոր:

ՅՕԴ. 35.— Ազգութեանց Խորհուրդը կը կազմուի դաշնակցային եւ ինքնավար հանրապետութիւններու Բարձրագոյն Խորհուրդներու եւ ինքնավար մարզերու աշխատաւորութեան պատգամաւորներու Խորհուրդի կողմէ նշանակուած ներկայացուցիչներէ: Իւրաքանչիւր դաշնակցային հանրապետութիւն կուտայ 10 ներկայացուցիչ, իւրաքանչիւր ինքնավար հանրապետութիւն՝ 5 եւ ինքնավար մարզ՝ 2.

ՅՕԴ 36.— ԽԸՀ Միութեան Բարձրագոյն Խորհուրդի երկու խորհրդարանները՝ Միութեան Խորհուրդը եւ Ազգութեանց Խորհուրդը հաւասար իրաւունքներ կը վայելեն:

ՅՕԴ. 38.— Օրէնսդրական նախաձեռնութիւնը հաւասար կերպով կը պատկանի Միութեան Խորհուրդին եւ Ազգութեանց Խորհուրդին:

ՅՕԴ. 39.— Օրէնք մը վաւերացուած կը նկատուի եթէ ԽԸՀ Միութեան Բարձ. Խորհուրդի երկու խորհրդարանները զատ զատ քուէարկած են ձայներու պարզ մեծամասնութեամբ:

ՅՕԴ. 40.— ԽԸՀ Միութեան Բարձ Խորհուրդի կողմէ ընդունուած օրէնքները կը հրատարակուին Բարձ. Խորհուրդի նախագահին եւ քարտուղարի ստորագրութեամբ.

ՅՕԴ. 41.— Միութեան Խորհուրդի եւ Ազգութեանց Խորհուրդի նստաշրջանները կը սկսին ու կը վերջանան միաժամանակ:

ՅՕԴ. 42.— Միութեան Խորհուրդը կ'ընտրէ իր նախագահը եւ երկու փոխ - նախագահներ:

ՅՕԴ. 43.— Ազգութեանց Խորհուրդը կ'ընտրէ իր նախագահը եւ երկու փոխ - նախագահներ:

ՅՕԴ. 44.— Միութեան Խորհուրդի եւ Ազգութեանց Խորհուրդի նախագահներէն իւրաքանչիւրը կը վարէ համապատասխան խորհրդարանի նիստերը եւ կը հետեւի ներքին կարգ ու կանոնին:

ՅՕԴ. 45.— ԽԸՀ Միութեան Բարձ Խորհուրդի երկու խորհրդարաններու միացեալ նիստերը հերթով կը վարեն Միութեան Խորհուրդի եւ Ազգութեան Խորհուրդի նախագահները:

ՅՕԴ. 46.— ԽԸՀ Միութեան Բարձ. Խորհուրդը նստաշրջանի կը հրաւիրուի երկու տարին անգամ մը՝ Բարձ. Խորհուրդի նախագահութեան կողմէ:

Բարձ. Խորհուրդը արտակարգ նստաշրջանի կը հրաւիրուի կամ իր նախագահութեան նախաձեռնութեամբ եւ կամ թէ որ եւ է դաշնակցային հանրապետութեան մը պահանջին վրայ:

ՅՕԴ. 47.— Այն պարագային, երբ Միութեան Խորհուրդի եւ Ազգութեանց Խորհուրդի միջեւ տարաձայնութիւն մը կը ստեղծուի, խնդիրը կը յանձնուի ի կարգադրութիւն հաւասար յանձնախումբի մը՝ կազմուած հակակշռելու սկզբունքին հիման վրայ: Եթէ յանձնախումբը համաձայնութեան չի գար կամ անոր որոշումը չի գոհացներ խորհրդարաններէն մէկը, հարցը կրկին անգամ քննութեան կ'ենթարկուի խորհրդարաններու մէջ: Եթէ նորէն համաձայնութեան չեն գար, այն ատեն ԽԸՀ Միութեան Բարձ. Խորհուրդի նախագահութիւնը կը լուծէ Բարձ. Խորհուրդը նոր ընտրութիւններու հրահանգ տալով:

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Աշխոյժ եւ չարաճճի ժպիտ մը խաղաց աղջկան դեռ արցունքոտ դէմքին վրայ. Այս ինչե՞ր կ'ըսէր տղան: Եթէ տրորուած, տանջուած հայրենիք մը ունէր Քաջալը, բայց այդ հայրենիքը, իրն ալ էր: Չէ՞ որ ինքն ալ ուխտած էր ամբողջ էութեամբ ծառայելու հայրենիքին.

Նուէինէ, բնչօրէն գրկեց տղուն գլուխ, ուրախութենէն ճառագայթող դէմքը դարձնելով անոր եւ, ձայնով մը՝ որ անհնարին յուզումէ կը դողար, բսաւ.

— Անգին ընկերս, քու փշոտ ճամբան՝ իմ ճամբան է, քու սրբազան ուխտը՝ իմ ուխտս, ասկէ վերջ, մենք ձեռք ձեռքի պիտի քալենք, մեր հայրենիքին ծառայելու համար: Իսկ եթէ ...— յանկարծ ձայնը անսովոր կերպով դողաց, բայց վայրկեան մը լռելէ վերջ, հաստատուն ձայնով շարունակեց.— մեր անմեռ սէրը ինքնակամ զոհենք հայրենիքի ազատութեան սեղանի վրայ, ու չմտածենք ապագայի մասին:

Իրար գրկած երկար ատեն լուռ մընացին ու կը թուէր թէ այդ խորհրդաւոր լռութեան մէջ երկու հոգիները կը միաձուլուէին:

Դեռ հոգեկան յուզումի եւ արցունքի հետքերը դէմքին, Նուէինէն գլուխը յենած տղու կուրծքին երազուն աչքերը դէպի անորոշ կէտ մը յառած, խոր զմայլանքով մտիկ կ'ընէր երկնային անսովոր երաժշտութեան մը, որ զարմանալի քաղցրութեամբ կը հնչէր տղու կուրծքի տակ, սրտի համաչափ ուժեղ զարկերով

Վահէն գրեթէ ամէն օր կը հանդիպէր Արսէնեաններուն: Առաջ հիւանդ ընկերը տեսնելու, յետոյ որպէս տան մտերիմ բարեկամ մը: Աւելի հաղորդական քան Քաջալը, բնաւորութեամբ կենսուրախ, կարճ ժամանակի մը ընթացքին գրաւած էր տանեցոց բոլորի համակրութիւնն ու սէրը: Մասնաւորաբար Գ. Աչոտը, որ ընդհանրապէս կը սիրէր խօսող խնդացող բարեկամներով շրջապատուիլ սեղանի շուրջ, ջերմ զգացումով կապուած էր անոր:

Քաջալի Արսէնեաններու տունը գալէն երկու շաբաթ վերջը, անգամ մը երեկոյեան կողմ, Վահէն այցի եկաւ երիտասարդի մը ընկերակցութեամբ: Վահէի հետ եկող երիտասարդը, մեր վաղեմծանօթ Գէորգն էր, որ այդ օր դուրս եկած էր հիւանդանոցէն:

Այդ օր, Նուէինէի մօտ հաւաքոյթ կար: Ընդարձակ հիւրասենեակի մէջ ժողովուած էին մօտ երկու տասնեակ աղջիկներ կամ ինչպէս իրենք զիրենք կը կոչէին՝ «Կարմիր Խաչի առաջապահ խումբի անդամները»: Ասոնք բոլորն ալ հասակակից աղջիկներ էին, մեծամասնաբար Գայեանեան վարժարանի նախկին կամ աւարտական դասարանի աշակերտուհիներէն: Երկու տարի առաջ գիւղատնտես Սարիբէկեանի ջանքերով կազմուած էր այդ խմբակը՝ «Սուրբ Գործին ծառայելու համար»:

Հետաքրքիր եւ կենսունակ ազնուութեամբ լեցուն, աղջիկներու խմբակ մըն էր այդ: Անոնք գրեթէ ամէն շաբաթ կը մէկտեղուէին ընկերուհիներէ մէկուն տունը: Այդ աղջիկները, նոր սերունդի բացառիկ քիչերէն էին որոնք հայկական վարժարան մը աւարտած, հայ գրականութեան, Հայոց պատմութեան մասին լայն ծանօթութիւն մը ունէին: Հաւաքոյթներու ժամանակ, ընդհանրապէս յեղափոխական գրականութեամբ եւ երբեմն ալ հասարակական արժէք ունեցող հարցերու մասին վիճաբանելով կը զբաղէին: Ասկէ զատ երկու շաբաթն անգամ մը բժիշկ Զանեանի դրասենեակը երթալով, ուրիշ խումբ մը աղջիկներու հետ, կը հետեւէին համակրելի բժիշկի դասախօսութիւններուն, թէ ի՞նչպէս վիրաւորի մը անմիջական օգնութիւն պէտք է հասցնել, վէրք կապել, վիրաւորը խնամել: Այս զուտ տեսական ծանօթութեան պակասը կը լրացնէին գործնական աշխատանքներով: Ծանօթ բժշկապետի մը մասնաւոր հիւանդանոցին մէջ ալ հերթական կարգով կ'աշխատէին:

Այդ օր, թէյի ժամանակ, Արսէնեաններու տունը հաւաքուած էին երկրէն եկող նոր գործիչը լսելու:

Առանց ճառախօսութեան, հանգարտ եւ հանգամանօրէն սկսաւ խօսիլ Գէորգը: Կենդանի գոյներով նկարագրեց սահմանի միւս կողմը գտնուող հայ ժողովուրդի անտանելի վիճակը եւ թուրք կառավարութեան ընտեղծած դժոխային ռէժիմը՝ որ նպատակ ունէր փճացնելու հայ ժողովուրդը որպէս ազգային ուրոյն հաւաքականութիւն մը: Համոզեցուցիչ պարզութեամբ բացատրեց ուշադիր ունկնդիրներուն թէ՝ ինչպէս կառավարութեան խստութիւններուն զուգընթաց՝ հայ ժողովուրդի մէջ կ'աճէր յեղափոխական տրամադրութիւնը:

— Ներկայիս, Երկրի մէջ, նոր հասած սերունդ մը ունինք, որ դարերու աւանդական հնազանդութիւնը մէկդի նետած, նոր կեանքի մը պահանջն ունի: Որպէս ազգային ամբողջութիւն մը, հալածանքի ենթակայ լինելու պարագային՝ մեծապէս խթանած է ազգային գիտակցութիւնը, որ առաջ շատ անորոշ կերպով գոյութիւն ունէր:

Գէորգը երկարօրէն ծանրացաւ Երկրի մէջ կատարուած յեղափոխական աշխատանքներու վրայ: Սահմանաւորեց օժանդակութեան այն չափը, որ Երկրէն դուրս գտնուող Հայերը պարտաւոր էին ցուցնել, աջակցելու համար մեծ գործի մը, որ համազգային արժէք մըն էր:

Դասախօսը վերջէն, ազդու կոչ մը ըրաւ ունկնդիրներուն, առանց վհատելու, հաւատաւոր դէպի հայ ժողովուրդի ապագան, կրկնապատկել իրենց ճիգն ու աշխատանքը մեծ նպատակին հասնելու համար:

— Եթէ դուք ֆիզիքական ակարութեան պատճառով, չէք կրնար անմիջականօրէն օգտակար լինել Երկրի ժողովուրդին, եթէ չէք կրնար յեղափոխական գործնական աշխատանքին լծուիլ,— խօսքը վերջացուց Գէորգը դիմելով աղջիկներուն,— հո՛ս, հոս կասի մէջ ալ աշխատանքը չէ որ կը պակսի անձնուէր գործիչի մը համար: Անցէք գաւառ՝ փոխանակ կեղծ բռնանալու Թիֆլիս, որ ձեր օգնութեան կարօտ չէ: Ձեր ունեցած մը տասնոր պաշարով դուք կրնաք օգտակար լինել գաւառի հայութեան. Հոն ամբողջ շրջաններ կան ագիտութեան ու խաւարի մէջ կորած. լծուեցէք կրթական գործին, լոյս տարէք դէպի հայ անլոյս գիւղերը, ծառայեցէք գիւղացիին, առով՝ լաւագոյն կերպով ծառայած կը լինիք ազգին:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար)

«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ»Ի ՀԱՆԴԷՍԸ

— . —

ԱՆԺԷՕ - ՔԱՇԱՆ, (Յառաջ) — «... Ի այդ դպրոցները կարելի է նման-ցնել հազուագիւտ ովասիսներու։ Ըսուած էր որ կ'արտայայտուէր Յա-ռաջի մէջ աշխատակիցը եւ կարելի է ըսել որ չէր ալ սխալած իր նմանու-թեան մէջ։ Այո, ովասիսներու կը նը-մանին այդ դպրոցները եւ մենք կ'ի-մանք օր, զգացինք այդ զովութիւնը ու տեսանք ատոր երեւան բերած ազ-դեցութիւնը։

Շատ անգամներ գրուած է տեղւոյս «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան մա-սին։ Պէտք է ըսել որ առաջնակարգ կրթական Միութիւններէն մէկն է որ գոյութիւն ունի։ Եւ հպարտ է որ ունի բանաստեղծ ուսուցիչ մը՝ Նշան Պէշիկթաշլեան։

Միութիւնը պարզապէս կանգուն կը մնայ եկամուտի միակ ու միակ աղ-բիւր ունենալով անդամավճարներն ու հանդէսէ գոյացած հասոյթները։

Ամառնային եղանակի դաշտահան-դէսներու բացումը կարծես ամէն ան-գամ Յառաջդիմասիրաց Միութիւնն է որ կը կատարէ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ։ Այս անգամ սա-կայն սովորականէն աւելի ստուար բազմութիւն մը ներկայ կը գտնուէր հանդէսին, իր հետ բերելով ան-ուշտ բարոյական եւ նիւթական մաս-նակցութիւն։

Ժամանակին արդէն, խումբ խումբ ընտանիքներ Թուլէնսոնի նկարչագեղ պարտէսանի զանազան վայրերուն մէջ, տեղ կը գրաւէին, անհամբեր սպասելով ուսուցիչ Նշան Պէշիկթաշ-լեանի ղեկավարութեամբ տեղի ունե-նալիք Թատրոնին՝ «Զարշըլը Արթին պայքի ներկայացման։

Ժողովուրդ հաւաքելու մրցանիշը այս անգամ «Յառաջդիմասէր»ն է որ կը շահէր։ Ոչ թէ միայն Փարիզէն, այլ եւ հեռաւոր արուարձաններէն ե-կած էին, պատասխանելով «Յառաջ»ի շարքորդ էջին սովորական մէկ յայ-տարարութեան։

Կէսօրէ յետոյ, եւրոպական պարե-րով հանդէսի բացումը տեղի կ'ունե-նար, անընդհատ շարունակուելով մինչեւ երեկոյեան ժամը 7.30ը։ Պա-րասրահին մէջ կ'երեւէին ոչ թէ մի-այն երիտասարդ պարող զոյգեր, այլ եւ ծերեր, նոյնիսկ դպրոցականներու խառնուած խումբեր, որ ժպտադէմ կը գտնային անխոնջ։

Երեկոյեան ուշ ատեն էր որ սկսաւ ներկայացումը, անյարմար պահու մը որովհետեւ ոչ թէ միայն հետաքրքր-ուողները չկրցան վայելել, այլ եւ փոքրիկ դերակատարները, որոնք այդ ժխորին մէջ, երբեմն կը տատամսէ-ին։

Պէտք է ըսել որ եթէ ներկայացման ժամանակ, ժողովուրդը աղմկարար էր, պատճառն այն էր որ կազմա-կերպիչները նկատի առած չէին թէ այդպիսի վայրկեաններու մէջ գինիէն տաքցած գլուխները կամ ոտքի վը-րայ կեցած հանդիսատեսները չէին կրնար հանդարտութեամբ կամ լուռ դիտել ներկայացում մը, երբ մանա-ւանդ հնարաւորութիւն կար թէ կա-նուխէն սկսելու եւ թէ հանդիսաւոր կերպով նստած մտիկ ընելու։ Աթոռ-ներու պակասը չէր որ պարտադրեցին այդպէս շարժիլ, գէթ այսուհետեւ լաւ է ընտրել ներկայացման ժամա-նակը եւ սկսիլ՝ աթոռները կարգաւո-րելէ յետոյ։

Ինչպէս ըսի, հակառակ այդ ժխո-րին, դերակատարները յաջող կատա-րեցին իրենց դերերը, աչքի կը զարնէ-ին մասնաւորաբար գլխաւոր դերա-կատարները։ Դերասանի մը յատկու-թեամբ օժտուած՝ «Զարշըլը»ի տի-պար մը ստեղծած էր Ֆիլիպ Փիլիպ-պոսեան, իսկ Էֆթիք հանըմ՝ Շաքէ Թէմինեան որ աւաւելագոյնը կ'ը-նէր հաւասարելու համար խաղընկե-րոջ։

Ներկայացումէն յետոյ սկսան կով-կասեան պարերը, Թաւիտ Գարեգի-նի ընկերակցութեամբ։ Ուշ ատեն, վերջանալու ժամանակները աճուրդի դրուեցաւ գառնուկ մը, եւ 500 ֆրանք գոյացաւ։

Կոկիկ գումար մը ապահովեցին կազմակերպիչները։ Պէտք է միշտ տալ այդպիսի հանդէսներ, աւելի գգուշութեամբ պատրաստուած ան-շուշտ, որովհետեւ փաստօրէն իրենց հետ ունին ժողովուրդ մը, թէեւ քիչ մը անկարգապահ, սակայն ի հարկին բարոյական եւ նիւթական մասնակ-ցութիւնը բերող։

Մասնաւոր գնահատանքի արժանի էին պիւֆէին մէջ աշխատող վարչա-կան անդամները, որ մինչեւ վերջին վայրկեանը, չթերացան իրենց պար-տականութեանց մէջ։

ՇԸՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻԷՆՆԱ, 19 յունիս — Ամսոյս 10-ին, մեր գաղութին Տիկ. Նորակազմ Միութիւնը իր առաջին հանդիսութիւ-նը սարքեց, որուն յառաջ բերած ընդ-հանուր խանդավառութիւնը դրաւա-կան է ապագայի արդիւնաբեր գոր-ծունէութեան։ Միշդ ժամուն հանդէ-սի սրահը փութացած էին գաղութին գրեթէ ամբողջ այրերն ու տիկիննե-րը։ Մխիթարեաններն ու Արքահայ-րը՝ Հ. Մեսրոպ Վ. Հապոզեան եւ Գեր. Հ. Գաբրիէլ Ծ. Վ. Մէնէվիշեան իրենց ներկայութեամբ մասնաւոր փայլ մը տուին երեկոյթին։

Բացման խօսքն ըրաւ գաղութիս հովիւը՝ Եղիշէ քհյ. Իւթիւճեան։ Ճառախօսը խանդավառ շեշտերով թարգմանը հանդիսացաւ հասարակու-թեան ուրախութեան հանդէպ նոր Միութեան։ Յետոյ ծափերով բեմ հը-րաւիրուեցաւ Տիկ. Սիրանուշ Իսպէն-ճեան, որ իրեն յատուկ քաղցրախօ-սութեամբ՝ Միութեան կազմուելուն պարագաները պարզեց։

Տիկինը Ամերիկայէն հոս եկած է եւ հիւրաբար կը գտնուի մեր մէջ։ Ազգային - կազմակերպական գործու-նէութիւնը, զոր ցոյց տուաւ տիկ. Իս-պէնճեան Վիէննայի մէջ, վեր է ամէն գնահատանքէ։ Զարմանալի ճարտա-րութեամբ իր շուրջ հաւաքեց գաղու-թիս տիկիններն ու օրիորդները, որ-բոքեց անոնց մէջ ազգակցին օգնելու հրաշալի բոցը եւ վերջապէս ապրիլ 23ի ընդհ. ժողովով հիմը դրաւ Տիկ. Միութեան, հետեւեալ վարչութեամբ. — Նախագահուհի՝ Տիկ. Նուարդ Զա-տէյեան, փոխ - Նախագահուհի՝ Տիկ. Թագուհի Ակոբեան, քարտուղարու-հիներ՝ Տիկ. Անահիտ Մացնէր եւ Տիկ. Թագուհի Թաշճեան, գանձա-պահ՝ Տիկ. Վերա Ամատունի եւ Տիկ. Էլլի Թարեան։ Բանախօս տիկինը հա-սարակութեան «կեցցէ»ներով վերջա-ցուց իր ոգեւորիչ ճառը։

Գ. Ղազարոս Զատէյեան դաշնակի ընկերակցութեամբ երգեց Թումանեա Մելիքեանի «Վարդը», Կոմիտասի «Ծա-ուսթ»էն կտոր մը եւ «Հայաստանը»։ Երիտասարդ երգիչը, որ աւստրիա-կան ու չեխական Օփերաներու լուրջ ուշադրութիւնն իր վրայ հրաւիրած է, պարինթոն մը ի յայտ եկաւ, որուն ուժգնութիւնն ու խորութիւնը հիա-ցուցին ունկնդիրները։ Վստահ ենք, թէ Ղ. Զատէյեան փայլուն ապագայի մը սեմին վրայ է։

Նոյնքան կարող արուեստագիտուհի մը, Օր. Պեղգիա Մելիքսէթեան, դաշ-նակի վրայ նուագեց Լիսթի դժուա-րին «Ռափսոդի»ն։ Օրիորդը մէկ ամ-սէն կ'աւարտէ Վիէննայի Երաժշտ. կաճառը։ Ունի կշռոյթի նրբազգածու-թիւն եւ արտայայտութեան մեծ տա-ղանդ։

«Երիտասարդական Մշակութային Միութեան» երգչախումբը՝ Գ. Գ. Մե-լիքսէթեանի ղեկավարութեամբ՝ յա-ջող ըրաւ ազգային եւ գեղջկական եր-գեր։

Խանդավառութիւնը, որ հանդէսին առաջին վայրկեանէն մինչեւ վերջը տեւեց, իր գագաթնակէտին հասաւ հանգանակութեան միջոցին, ձեռնե-րէցութեամբ Տիկ. Իսպէնճեանի եւ Գ. Գեղամ Ամատունիի։ Հետեւեալն է նուէրներուն ցանկը — Յակոբ Սիւ-կիճեան 500 շիլինկ, Վահան Դանիէլ-եան (Թումանեանէն հիւր) 500, Տիգ-րան Փափազեան 255, Գեղամ Ամատու-նի 155, Տիկ. Արապեան 100, Տիկ. Վարդան (եղբարք) 100, Տէր եւ Տիկ. Իսպէնճեան 75, Սարգիս Փա-փազեան 50, Արմենակ Վարդեան 50, Տիկ. Մացնէր 50, Գ. Զաքարեան (Սո-ֆիայէն հիւր) 50, Վահան Կիւրեղեան (Ֆրանսայէն հիւր) 100Ֆր., Գ. Քալ-փաքեան (Փէշթայէն) 20, Տիկ. Գոչ-եան (Պոլսէն) 20, Քրաքանօղլու Միկօ 10, եւ երկու յոյն բարեկամներ Կրէ-եօրեատիս 20, Իսաքիտէս 20։ Անկէց զատ Տիկ. Մանի Սեւրուկեան՝ իր նը-կարիչ ամուսնոյն մէկ ստեղծագոր-ծութիւնը նուիրեց՝ մօտաւորապէս 300 շ. արժողութեամբ, որ առաջին առթիւ վիճակահանութեան պիտի դը-րուի։ Սեղանի եւ մուտքի հասոյթը 340 շիլինկ մը, որ հանգանակութեան հետ 6700 ֆր. ֆրանք կ'ընէ։ Ասով կազմը-ւեցաւ անձեռնմխելի հիմնադրամ մը։ Պիւֆէն, զոր տիկինները հայ-թայթած էին, ամբողջութեամբ սպա-ռեցաւ։

Ուրախ ենք հաստատել կարենալու, թէ մեր գաղութը թէեւ փոքր է բայց ազգային մեծ ոգի մը ունի։

Ա. ԳԱՐԱՄԱՆԼԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

ՇԱՄ, 21 Յունիս (Յառաջ) — Եր-կու տող Շամի մետաղի հոկայ գործա-րանի մասին։ Այսօր, 40 հայ բնա-կիչներ, 11 տարիէ ի վեր կ'ապրինք Ֆուռնոյի հսկայ ընկերութեան շէնքե-րուն մէջ։

Գործադուլի շարժումը այնքան ա-րագ սկսաւ որ մէկ մարդու պէս մէկ օրէն միւսը ժողով գումարուեցաւ սէնտիքայի կողմէ եւ անմիջապէս ընտրուեցաւ յանձնախումբ մը գործա-տիրոջ հետ բանակցելու համար։ Յա-ջորդ առաւօտ երկտող նամակով մը կը տեղեկացնեն մեր պահանջները 30 առ հարիւր յաւելումով։ Գործատէրը կը գունափոխուի, կ'առարկէ, բայց անօգուտ։ Յանձնախումբը կը սպառ-նայ անմիջապէս գործը դադրեցնել։ Ձեր գիտնալիք բանն է կ'ըսէ գործա-տէրը՝ Գործադուլը փողը կը հնչէ եւ մէկ վայրկեանի մէջ մօտ 1000 գործա-ւորներ կը հաւաքուին, կը պարպեն կարմիր գրօշակ գործարանի շէնքին ճակատը եւ քառանգ ցցելով կ'երգեն «Էնթէրնասիոնալը»։ Յանձնախումբը գործի վրայ է, կ'ընտրէ մասնաւոր պահակներ, որպէսզի չըլլայ թէ մէ-կը առանց հրամանի դուրս ելլէ. կը սկսի թղթախաղը, գնդախաղը, պա-րը։ Հօկիչ, ճարտարագէտ, վերահս-կիչ տախտակած էին գիշերել մեզի հետ։ Բարեբախտաբար երեք օր տե-ւեց։ Վիէնի քաղաքապետին միջամը-տութեամբ կ'ընդունուի երկու կողմէ 25 առ հարիւր յաւելումը, կը ստո-րագրուի պայմանագրութիւնը։ Անմի-ջապէս վար կ'առնուի կարմիր դրօշա-կը հուռռաներով։ Բանախօսութիւնը կը սկսի թէ մենք չպիտի թողլ տանք որ հարուստները իրենց ուզած ձեւով շարժին։ Ծափերով կը վերջանայ բա-նախօսութիւնը եւ գործարանի դուռը կը բացուի։ Այր ու կին, պատանի թէ երիտասարդ, կը կազմեն թափոր մը, մինչեւ կէս գիշեր երեք հազարի հաս-նող բազմութիւն մը թմբուկով թէ ֆանֆառով կը շրջին։ Ամէն բան շատ խաղաղ անցաւ, առանց միջադէպի։ Բոլորս կը բաժնուինք ձեռք սեղմելով եւ աչք լուռելով։ Կը մաղթենք որ բո-լոր գործաւորներն ալ իրենց նպատա-կին հասնին.

Գալուստ Տօնիկեան

×

ԼԻՈՆ, 22 Յունիս (Յառաջ) — Շա-բաթներէ ի վեր սկսած գործադուլը տակաւին կը շարունակուի։ Սոմիա-յի մեծ գործարանի բանուորները տա-կաւին ներսը փակուած կը մնան։ Գերլէէն սկսաւ գործել։ Ժիլէ մետաք-սի գործարանն ալ շաբաթէ մը ի վեր փակուած է։ Ուրիշ շարք մը մեծ ու փոքր գործարաններ նոյնպէս։ Բոն-ֆէքսիոնի քանի մը գործարանները, որոնց բանուորները շորս օրէ ի վեր ներսը փակուած էին, համաձայնու-թեան եկան եւ վերսկսան գործի։ Հի-մա չափի վրայ եւ «ափիէսէօր» գեր-ձակներն ալ բանակցութեան մէջ են մեծ տուներու հետ։ Երեք օր փակ-ուած մնացին Լիոնի մեծ վաճառա-նոցները։ Այս առթիւ պակաս չեն ար-խուր դէպքեր ալ։ Համքածուլսի բան-ուորներու գործադուլին օրը, ամխա-վաճառ բանուոր մը կառքով անուխ փոխադրած ժամանակ, եռուէն հեծե-լանիւով երիտասարդ մը կուգայ, կառքին վրայէն պարկ մը անուխ վար կը թափէ։ Կռիւը կը սկսի, ամխա-տար բանուորը գետին կը փռէ հեծե-լանիւով երիտասարդը եւ երկու ոտ-քով կը կոխկրտէ։ Վիրաւորը շափա-ղանց ծանր վիճակի մէջ կը փոխադր-ուի դեղարան մը, յետոյ հիւանդա-նոց։ Քիչ յետոյ օգնութեան կը հաս-նին վիրաւորին ընկերները։ Ոստիկան-ներու շնորհիւ մարդը կ'ազատի, բայց կառքին վրայի անուխի պարկերը բո-լորն ալ հարկ կ'ըլլայ ժողվել գետ-նէն։

Գործաւորներու եւ արհեստաւորնե-րու մէջ գրեթէ բոլորը պարտաւոր սէնտիքայի անդամ կ'արձանագրուին։ Գործերը անկայուն վիճակի մը մատ-նուած են, մարդիկ օրն ի բուն արճա-բաններու անկիւնները տաք վէճի բռ-նուած են։

«Աջ» եւ «ձախ» պայքարը օրը օրին կը զարգանայ։ Այս բոլորի մէջ մենք ալ կամայ թէ ակամայ կը քշուինք յորձանքէն, քիչ մը շուարած։

Մ. Մ.

ՄԱՄՈՒԼ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԲՈՒՆ ԿՈՉՈՒՄԸ

—•—

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ Հորիզոն կը գրէ (14 յունիս).

— «Ձեւին ու արդիւնքին հետ միա-սին եւ նոյնիսկ անոնցմէ առաջ պիտի ծափահարենք հայկական մարմնակր-թանքի խորքը, էութիւնը, ոգին, ո-րոնք ամէնէն աւելի փնտռուած յատ-կանիշը եղած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի մօտ, սկիզբէն մինչեւ այսօր։ Մանաւանդ այսօր, երբ մեր ժողովուրդի մասնա-ւոր պայմանները կը պարտադրեն մեր նորահաս սերունդին ըլլալ առոյգ ոչ միայն մարմնով, այլեւ հոգիով, ար-տով ու մտքով, զգացումներով եւ ըմ-բռնումներով։ Կարեւորն ու հիմնա-կանը մեր մարմնակրթական շարժման մէջ այն չէ, որ մեր մարզիկները 2—3 երկվայրկեան պակասով լրացնեն 100 մեթր վազքը կամ 10 — 15 սանթիմէ-թր աւելի նետեն գունդը։ Այլ այն՝ որ մեր նորահաս սերունդը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ մեծցող սերունդը մանաւանդ, իր մարմնական ուժին ու ճկունութեան կողքին եւ նոյն իսկ ա-նոնցմէ երեւան բերէ հոգեկան կորով, սրտի մաքրութիւն եւ մտքի պայծա-ռութիւն։

Այս յատկութիւնները պէտք է զօ-րացնել մեր ազգ մօտ։ Որովհետեւ ատոնց շնորհիւ միայն, մեր այսօր-ուան փոքրիկները վաղը պիտի դառ-նան լաւ մարդ եւ լաւ Հայ։ Ի՞նչ ար-ժէք ունի ցեղին համար հզօր մկաննե-րով եւ Ֆիզիքապէս առողջ կազմով ե-րիտասարդ մը, եթէ անոր մէջ չէ կառուցուած ցեղային առողջ նկարագի-րը։ Եւ որքա՜ն կ'արդարանան ճիգերը Հ. Մ. Ը. Մ.ին, եթէ իր պատրաս-տած սրընթաց վազողները վաղը պի-տի կազմեն կեանքի մէջ եւ մտքով բո-պիկ, արտով զօրացած ու հոգեպէս սխտաժէտ էակներ պիտի դառնան հայութեան համար։

Մարմնակրթանքը կը ձգտի փողոցի ճամբան փակել դեռահաս երիտա-սարդին առջեւ։ Ուրեմն ի՞նչ աւելի գեղեցիկ ձգտում Հ. Մ. Ը. Մ.ի վա-րիչներուն համար, երբ անոնք ալ մե-զի պէս կը տեսնեն փոշոտ ու ցեխոտ փողոցները, որոնք կան նաեւ Հայ ի-րականութեան մէջ եւ որոնց անցքը պէտք է փակել նորահաս սերունդին առջեւ։ Փողոցներ՝ ուր ստահակներ դարանակալ կը սպասեն անփորձ պա-տանիներն ու երիտասարդները որսա-լու համար։ Փողոցներ՝ ուր ցեղային նկարագիրը կը խաթարուի ցեղուրաց տականքի ամենօրեայ քլուատնքներով։ Փողոցներ՝ ուր գոյնզգոյն պաղիր-կեաններ վաճառքի հանած են ազգա-յին սրբութիւնները. Եւ փողոցներ, վերջապէս, ուր ամէն ինչ աղտոտ է, ամէն ինչ վարակուած, ամէն ինչ թունաւոր եւ սպանիչ։

Եթէ հայկական մարմնակրթանքը չպիտի փակէ անցքերը այս փողոցնե-րուն, եթէ անիկա չպիտի փրկէ մեր նորահաս սերունդը հոգեկան ու բա-րոյական այս ապականութեանց վը-տանգէն, — բոլորովին անիմաստ կը դառնայ անոր գոյութիւնը։ Եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը, իբրեւ հայկական մարմ-նակրթանքին յառաջապահը, պիտի անտեսէ նորահաս սերունդին մօտ ցե-ղային նկարագրի զարգնումը, եթէ անիկա իր ճիգերը պիտի սահմանա-փակէ Ֆութպոլի մրցումներու եւ աթ-լեթիկ մարզանքներու մէջ միայն, — թատերական անյաջող եւ աննպատակ բեմադրութեան մը պիտի նմանի ա-նոր մարզատօնը։ Մրցումներն ու մարզանքները Հ. Մ. Ը. Մ.ի արտա-քին ճնարակն են միայն։ Անոր ցուցական գործունէութիւնը։ Ա-նոր Ֆիզիքական յատկութեանց ցու-ցադրութիւնը։ Մինչ Հ. Մ. Ը. Մ.ը միայն այս յատկութիւններով չէ որ կ'արժեւորուի։ Ընդհակառակն, անի-մաստ կը դառնան անոնք, եթէ հա-մահայկական այդ կազմակերպու-թեան մօտ խորքը պակսի։ Պակսի ո-գին։ Պակսի տղան ցեղային անփոխա-րէ նկարագրով մեծցնելու ձգտումը։

Այս է եղած եւ այս պիտի ըլլայ մանաւանդ ասկէ վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնական առաջադրութիւնը։ Անոր կոչումն ու պարտականութիւնը։ Ա-նանցանելի ամբարտակ մը պիտի ըլ-լայ ան՝ իր հոգածութեան յանձնը-ւած նորահաս սերունդին եւ «հայկա-կան փողոցի»ն միջեւ։ Ու չանթարգել մը՝ որ պիտի չէզոքացնէր բոլոր մա-հացու կայծակները։

Ոչ մէկ շեղում, ոչ մէկ դեղեւում, ուրեմն, աշխատանքի եւ պարտակա-նութեան այս ճամբուն վրայ։ Այլ ու-ղիղ դէպի նպատակակէտը։ Դէպի բարձունքը։ Ամուր քայլերով։ Եւ ան-նահանջ գնացքով։ Միշտ կորովի։ Միշտ վճռական ու գիտակից։

« Կանգ մի առներ, սրաթռիչ երի-վար, Նպատակս տկարութիւն չի ճանչնար »....

Հ. Մ. Ը. Մ. — Լսէ նահատակ քերթողին այս պատգամը։ Եւ քա-լէ ... »

Այնան տեղեկեր

— . —

ՔԼԵՐՄՈՆ - ՖԷՐՐԱՆ, 21 յունիս (Յառաջ) — Բովանդակ Ֆրանսայի հորիզոնին վրայ շղթայազերծուած փոթորիկէն զերծ չէր կրնար մնալ եւ մեր գործաւորական այս քաղաքը։ Գլխաւոր գործարաններէն միայն մէ-կը աշխատանքի սկսած է։ Տնտեսա-կան հոգերէն անկախ, մեր գաղութը սրտի կսկիծ մըն ալ ունեցաւ վաղա-ժամ մահով երիտասարդ Հայուհիին, Տիկ. Ազատուհի Պազեանի, ծնեալ Ղազարեան, քոյրը Լիոնի Ջոմի խան-դավառ անդամներէն Ղազար Ղազար-եանի։

Հանգուցեալը Յունաստան փոխա-դրուած ամերիկեան որբանոցի շափա-հաս որբուհիներէն էր, իր նկարա-գրին էն յատկանշական գիծը տոհ-մայինն էր, չափազանց նախանձախնդիր ազգային արժէքներու, գիծ մը որ աւաղ, այնքան կը նօսրանայ այ-լասերման այս միջավայրին մէջ։

Երկրորդ գիծը իր չափազանց նա-խանձախնդիր վերաբերումը դէպի ընտանեկան բարքերը, այս զոյգ մը գիծերը ինչպէս եւ իր տաքարիւն բը-նաւորութիւնը ամէնուն համակրելի դարձուցած էին զինքը։

Այն պահուն երբ Օվէրնեան լեռնե-րըն ու դաշտերը զմրուխտ կանաչու-թիւնով մը բնութեան վերածնունդը կ'աւետեն, չափազանց ցաւագին եղաւ այս 24ամեայ երիտասարդ Հայուհի-ին դառնաղէտ մահը, հեռուանք ծը-նողաբերութեան։

Թարմ հողակոյտին վրայ, դամբա-նական խօսեցաւ Արմենակ Քէշիշեան, յանուն իր բազմաթիւ բարեկամնե-րուն, ազգականներուն եւ Ջոմուն-եաց։

Ջոմական

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ)

ԹԻՒ (70)

ԱՆՁՐԵՒ

—•—

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Գ.

Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՈՒԸՄ

Անոնք վայրկեան մը իրարու աչքե-րու մէջ նայեցան, ապա աղջիկը աչ-քերը մէկ կողմ դարձուց, եւ զանոնք այլ ուղղութեամբ պահեց՝ մինչ կը խօսէր։

«Ձայր կին մը եղած եմ, կ'ուզեմ ա-պաշխարհել»։

«Փա՜ռք Աստուծոյ, փա՜ռք Աստու-ծոյ։ Ան լսած է մեր աղօթքները», ու դառնալով միւս երկու մարդոց. — «Ձգեցէք զիս առանձին իրեն հետ եւ ըսէք Տիկ. Տէյվիտսընի որ մեր ա-ղօթքները լսուած են»։

Մարդիկը դուրս ելան եւ իրենց ե-տեւէն քաշեցին դուռը։

«Մեղա՜յ Տէ՜ր», ըսաւ խանութպա-նը։

Այդ գիշեր Տօքթ. Մէքֆէյլը չկր-ցաւ քնանալ երկար ատեն, ու երբ լը-սեց միսիոնարին վեր գալը՝ ժամա-ցոյցին նայեցաւ։ Երկուքն էր։ Բայց, նոյն իսկ այդ ատեն չկրցաւ մահիճ մտնել, որովհետեւ իրենց սենեակնե-րը բաժնող միջնորմին մէջէն կը լը-սէր միսիոնարին բարձրաձայն աղօթ-քը, մինչեւ որ ինքն ալ սպառած ու պարտասած ինկաւ - քնացաւ։

Հետեւեալ առաւօտ, երբ Մէքֆէյլը տեսաւ միսիոնարը՝ զարմացաւ անոր երեւոյթէն։ Աւելի քան երբեք տժ-գոյն ու պարտասած էր, բայց աչքե-րը կը վառէին անմարդկային կրակով մը։ Այնպէս թուեցաւ թէ յաղթահա-րող ուրախութեամբ մը լեցուցած էր։

«Կ'ուզեմ որ անմիջապէս վար իջ-նես ու տեսնես Սէյտին, ըսաւ միսիո-նարը։ Չեմ կրնար յուսալ թէ իր մարմինը առաջուընէ աւելի լաւ է, բայց իր հոգին, իր հոգին փոխակեր-պուած է»։

Տօքթորը տժգոյն, հալումաշ եւ ջը-ղայնոտ կ'երեւէր։

«Գիշերը, շատ ուշ, անոր հետ էիր», ըսաւ Մէքֆէյլը։

«Այո, չէր ձգեր որ հեռանայի իր մօտէն»։

«Այնքան գոհ կ'երեւիս, որքան Փրնչը», ըսաւ տօքթորը դրդռուած։

Տէյվիտսընի աչքերը կը փայլէին յափշտակութեամբ

«Մեծ ողորմութիւն մը պարգեւուած է ինծ։ Անցեալ գիշեր ես առանձնա-շնորհումն ունեցայ կորսուած հոգի մը վերադարձնելու Յիսուսի բազ-կաց»։

Օր. Թամսըն դարձեալ օրօրուն ա-թոռին մէջն էր։ Անկողինը յարդար-ուած չէր։ Սենեակն ալ խառնակ վի-ճակի մէջ էր։ Ան նեղութիւն իսկ յանձն առած չէր հագուելու, այլ վը-րան քաշած էր աղտոտ շրջազգեստ մը ու մազերը կապուած էին անխնամ հանգոյցով մը։ Թաց լաթով մը ար-բած էր դէմքը, որ ուռած ու խորշո-մած էր լալէն։ Կը նմանէր խեղկատակ պոռնիկի մը։

Վեր բարձրացուց աչքերը մարած կերպով երբ ներս մտաւ տօքթորը։ Աղջիկը ընկճուած ու խորտակուած էր։

«Ուր է Գ. Տէյվիտսըն», հարցուց ան։

«Անմիջապէս կուգայ, եթէ ուզես» պատասխանեց Մէքֆէյլը թթու կեր-պով

«Եկայ տեսնելու թէ ինչպէս ես»։

«Օհ, կարծեմ թէ լաւ եմ։ Այդ մա-սին պէտք չէ որ հոգ ընես»։

«Որ եւ է բան կերա՞ծ ես»։

«Հորն սուրճ մը բերաւ»։

Աղջիկը անձկանօք կը նայէր դրան։

«Կը կարծե՞ս թէ շուտով վար պիտի գայ։ Այնպէս կը զգամ թէ շատ ահռե-լի տեղ մը չէ այս, երբ ինք մօտս է»։

«Երեքշաբթի պիտի երթա՞ս»։

«Այո, կ'ըսէ թէ պարտաւոր եմ երթա-լու։ Կը խնդրեմ՝ ըսէք իրեն որ ան-միջապէս հոս գայ։ Դուն ոչ մէկ բա-նով կրնաս օգնել ինծ։ Ան է միակ ան-ձը, որ հիմա կրնայ օգնել ինծ»։

«Շատ լաւ», ըսաւ Տօքթ. Մէքֆէյ-լը։

Յաջորդ երեք օրերը Միսիոնարը գրեթէ իր ամբողջ ժամանակը անցուց Սէյտի Թամսընի հետ։ Ան կը վերա-դառնար միւսներուն մօտ, միայն ճա-շերու ժամանակ։ Տօքթ. Մէքֆէյլ կը նկատէր թէ ան հազիւ թէ կը ճաշէր։

«Ինքզինքը կը մաշեցնէ», ըսաւ Տիկ. Տէյվիտսըն կարեկցաբար։ «Պիտի հի-ւանդանայ եթէ իրեն հոգ չտանի, սա-կայն պիտի չխնայէ ինքզինքին»։

Տիկ. Տէյվիտսըն ինքն ալ սպիտակ ու տժգոյն էր։ Կ'ըսէր Տիկ. Մէքֆէյ-լին թէ ինքն ալ չէր քնանար։ Օր. Թամսընի մօտէն վեր գալէն ետք՝ մի-սիոնարը կ'աղօթէր՝ մինչեւ յոգնէր, սպառէր, բայց նոյն իսկ ասկէ յետոյ չէր քնանար երկար ատեն։ Ժամ մը երկու յետոյ կ'ելլէր, կը հագուէր, ու կ'երթար պտոյտ մը առնելու ծո-ցին երկայնքին։ Տարօրինակ երազներ կը տեսնէր։

«Այս առաւօտ կ'ըսէր թէ երազին մէջ Նեպրասքայի լեռները տեսած էր», ըսաւ Տիկ. Տէյվիտսըն։

«Հետաքրքրական է այդ», ըսաւ տօքթ. Մէքֆէյլ, ու յիշեց որ ինք տե-սած էր այդ լեռները՝ երկաթուղիով Ամերիկայի մէկ կողմէն միւսը ճամ-բորդելու առիթով։ Անոնք ահագին հողակոյտերու կը նմանէին հարթ ու կլոր, ու դաշտէն վեր կը բարձրանա-յին մէկէն ի մէկ։ Ու տօքթ. Մէքֆէյլ յիշեց թէ ինչպէս անոնք իրեն թը-ւած էին թէ կը նմանէին կնոջ մը ըս-տինքներուն։

Տէյվիտսընի հոգեկան խռովքը նոյն իսկ իրեն անհանդուրժելի էր։ Սա-կայն, ան կը շարունակէր ծփալ զար-մանալի խանդավառութեամբ մը։ Ան արմատախիլ կ'ընէր մեղքի ամենա-վերջին հետքերը, որոնք կրնային թաքնուած գտնուիլ այս հէք կնոջ սը-տին մէջ։ Կը կարդար ու կ'աղօթէր անոր հետ։

«Զարմանալի է, հրաշալի», ըսաւ ան օր մը ընթրիքին վրայ, իրական վերածին ծնունդ մըն է։ Անոր հոգին, որ գիշերուան պէս սեւ էր, այժմ բը-պիտակ եւ անբիծ է նոր իջած ձիւնի պէս։ Ես խոնարհ եմ ու կը վախնամ։ Գեղեցիկ է անոր ապաշաւը իր բոլոր մեղքերուն համար։ Ես արժանի չեմ անոր զգեստին եզերքին հպելու»։

«Տակաւին սիրտ ունի՞ս զայն Սան Ֆրանչիսքօ ղրկելու», հարցուց տօք-թորը։ «Երեք տարի ամերիկեան բան-տի մը մէջ։ Կ'ուզեմ հաւատալ որ դուն պիտի ազատես զայն բանտէն»։

«Ա՜հ, բայց չե՞ս տեսներ։ Անհրա-ժեշտ է այդ։ Կը կարծե՞ս թէ իմ սիր-տը չարիւնիր անոր համար։ Ես կը սի-րեմ այն այնպէս՝ ինչպէս իմ կինս ու քոյրս։ Այն ամբողջ ժամանակը, երբ ան բանտը կը մնայ, ես պիտի կրեմ այն բոլոր ցաւերը, զորս ան պիտի կրէ»։

«Պարապ խօսք», աղաղակեց տօք-թորը անհամբերութեամբ։

«Դուն չես հասկնար, որովհետեւ կոյր ես։ Ան մեղանչած է, եւ պէտք է որ տառապի։ Գիտեմ թէ ինչեր պի-տի քաշէ։

(Շար.)

խոստացաւ։ Բանուորները պատասխանեցին թէ ժամը 7 ֆրանք կ'ընդունին ոչ թէ անձրեւին պահուն, այլ ընդմիջող։ Գործատէրը ստիպուեցաւ ինքն աշխատիլ, կրցածին չափ արգելք ըլլալով հեղեղին։ Պասթէյլէն մեկնող շոգեկառքերը կանգ առին, երկաթուղին ողողուած ըլլալով այդ գծին վրայ

ԱՆԳԼ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ԵՒՍ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՋՆՋԵԼ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Երեքշաբթի բուռն վիճաբանութիւններ եղան Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, պատժական միջոցները բառնալու կառավարական ծրագրին առթիւ։

Սըր Ճոն Սայմըն կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ եւ քննադատեց պահպանողականներն ու աշխատաւորականները, անոնք որ դէմ արտայայտուած էին պատժական միջոցները ջնջելու։ Թիւերով ցոյց տուաւ որ Իտալիա մեծ քանակութեամբ քարիւղ մթերած էր, Ազգերու Դաշնակցութեան ոչ անդամ պետութիւնները եւս իրենց քարիւղի մթերանոցները բացին Իտալիոյ առջեւ։ «Մեզի կ'ըսեն թէ ուշ սկսանք պատժական միջոցները, բայց պէտք է գիտնալ որ Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագրին համաձայն, պէտք էր յարձակումը գործուէր որ պատժական միջոցի մասին մտածուէր։ Յետոյ իտալական յաղթանակը կատարուեցաւ շատ արագ եւ բախտորոշ ձեւով մը։ Այժմ գրաւուած է Եթովպիան եւ պատերազմը վերջ գտած։ Միայն զինեալ միջամտութիւնը կրնայ այդ երկրին տալ իր անկախութիւնը։ Արդ, ներկայիս ոչ Անգլիա, ոչ ալ ուրիշ պետութիւն տրամադիր է զէնքի դիմելու։ Այս տագնապալից կացութեան մէջ, երբ Եւրոպա կը գտնուի սպառնալիքի տակ, Անգլիա չի կրնար թոյլ տալ որ իր նաւերէն մին ընկղմի յանուն Եթովպիոյ անկախութեան»։ Յետոյ Սայմըն յիշեցուց որ Միացեալ-Նահանգներն ալ յայտարարեցին թէ վերջ գտած է պատերազմը։

Խօսեցաւ նաեւ Պոլտուին.

— «Ֆրանսական կառավարութիւնը եւս նոյն ընթացքը բռնեց, ջնջելով պատժական միջոցները։ Կը յուսամ որ Ֆրանսան եւ Անգլիան ձեռք ձեռքի տան Ժընեւի մէջ։ Ֆրանսացիները, ընկերվարական ըլլան կամ ոչ, իրապաշտներ են եւ խորապէս կը սիրեն իրենց երկիրը»։

Յետոյ քուէարկութիւն կատարուեցաւ եւ 170ի դէմ 384 քուէով վստահութիւն յայտնուեցաւ կառավարութեան։

Մարսէյլի նաւազներու գործադուլը

Մարսէյլի նաւազներուն գործադուլը տարածուեցաւ։

Երեքշաբթի առաւօտ, բոլոր նաւերուն սուլիչները սկսան փչել, եւ այդ պահուն՝ կարմիր դրօշ եւ եռագոյն պարզուեցաւ կայմերուն վրայ։

Հնդկաստանէն, Մարոքէն եւ Գորսիքայէն ֆրանսական նոր նաւեր հասան Մարսէյլ։ Բանուոր նաւերը զանոնք ողջունեցին սուլիչներու ձայնով։ Յետոյ հրաւիրեցին որ իրենց միանան նոր հասնող նաւերն ալ։ Այդպէս ալ եղաւ։

Առեւտրական նաւատորմի գեր-նախարար Հանրի Թասօ «Էօվր»ի կը յայտարարէ թէ կառավարութիւնը ամէն գնով պիտի ապահովէ Գորսիքայի եւ Հիւս. Ափրիկէի ծովային հաղորդակցութիւնը մայր երկրին հետ, յետոյ հրաւէր կ'ընէ Մարսէյլի նաւատէրերուն՝ ընթացք տալ նաւազներու պահանջներուն։

Սուրիական պատուիրակութիւնը

Ֆրանսայի արտաքին գեր-նախարար Փիէր Վիէնօ երեքշաբթի ընդունեց սուրիական պատուիրակութիւն մը, որ կը բաղկանար հետեւեալներէն.— Հաշէմ պէյ Աթասի (նախագահ), էմիր Մուսթաֆա Շէհապի (կրթ. նախարար), Էտմոն Հոմսի (ելմտական նախարար), Ֆարէս պէյ Խուրի, Ճէմալ պէյ, Մարտամ պէյ, Սաատուլլահ պէյ Ճապրի եւ Նայիմ Անթաքի (քարտուղար)։

Այս պատուիրակութիւնը Փարիզ կը գտնուի յարաբերութիւն պահելու համար արտաքին նախարարութեան հետ, ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրի խմբագրութեան ժամանակ։

Փիէր Վիէնօ տեղեկութիւններ տուաւ պատուիրակութեան՝ այն աշխատանքներուն մասին, որ կը կատարուին արտաքին նախարարութեան մէջ, ֆրանքօ-սուրիական համաձայնութեան մասին։ Այդ աշխատանքները աւարտելէ վերջ, պատուիրակութեան հետ պիտի կատարուին բանակցութիւնները աւելի մօտէն։

ՁԱՅՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍը որոշեց տոկոսը նուազեցնել՝ հարիւրին 6էն իջեցնելով հարիւրին 5ի։

ՀՐԵՂԷՆ ԽԱՉԻ կազմակերպութեան պետին կողմէ լուծման հրամանագիրը սխալ մեկնուած ըլլալով, կառավարութիւնը երկրորդ հրամանագրով մը կը ջնջէ ամէն կազմակերպութիւն որ կը ծագի Հրեղէն Խաչէն։ Միւս կողմէ Փարիզի թէ գաւառներուն մէջ, պակաս չեն բախումները Հրեղէն Խաչի երիտասարդութեան եւ աշխատաւորական կազմակերպութեանց միջեւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք ընկ. Լեւոն Գայընտըխանի, տկ. Նազելիի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրելի զաւկին՝ ՄՈՒՇԵՂի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Տէր եւ Տիկ. ՎԱՐԴԱՆ ԽՐԻՄԵԱՆ
Սէնթ'էթիէն

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հայ Գրողներու ընկերակցութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները, 29 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Voltaireի մէջ։ Օրակարգը կը յայտարարուի մօտ օրէն։

ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆԻ Լիոնի Մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 28 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181 Քուր Լաֆայէթի սրահը։ Օրակարգ.— Ա. Հաշուետուութիւն եւ գնահատում վարչութեան, Նոր վարչութեան ընտրութիւն, 1936—1937 դպրոցական տարեշրջանի, գիշերօթիկ դասընթացքի կազմակերպութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Ներկաներու թիւը բաւարար պիտի նկատուի վերջնական որոշումներ տալու համար։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, հինգշաբթի ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientales, 2 rue de Lille, Métro Palais Royale

Կը խօսի Գ. Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Յ. Պարոնեան

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ Արթութեան խումբի ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Պագտիկի բնակարանը, 131 Կռան Րիւ, Շավիլ։

Գաւառ

ԳՈՄՕՆԻ Զաւարեան ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Վարդգէս, Խփրեմ, Վարուժան եւ Ճանիկեան խումբերը այս շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, հինգշաբթի երեկոյ։

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԻԵՆԻ կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը, ուրբաթ երեկոյ։

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ։

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՓՐԱՏԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս ՈՒՐԲԱԹ երեկոյ (26 Յունիս) ժամը 8.30ին, Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Denis (Place du Châtelet), մեթրօ Châtelet։ Կը խօսին՝ ընկերներ ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ խորհրդային հին եւ նոր Սահմանադրութիւնը, ԱՇՈՏ ԱՐՄՐՈՒՆԻ Նոր Սահմանադրութիւնը եւ Հայաստան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ
կը խօսի ընկ. Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օդափոխութեան կայան

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ իր յառաջիկայ ամառնային կայանի (Colonie des Vacances) համար պիտի ընդունի սահմանափակ թիւով վճարովի երախաներ եւս, նախապատւութիւն տալու նպատակով համեստ ընտանիքներու։ Փափաքող ծնողները պէտք է դիմեն Տիկ. ՄԻՍԱՔԵԱՆի, 6 rue d'Alsace, Asnières (Seine), մինչեւ յառաջիկայ Յունիս 30։ Տղաքը պէտք է ըլլան առողջ, հաստատուած բժշկ. վկայագրով, 8—12 տարեկան երկսեռ։ Գինը 250 ֆր. մէկ ամսուան համար, ճանապարհածախքը ծնողքին վրայ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր. Միութեան
Ղեկավարութեամբ Գ. Վ. Տէր Վարդանեանի
կը ներկայացուի

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 27 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Դրօշակ Միութեան սրահին մէջ. 5 rue de l'Eclipse, Marseille.

ԳՈՄՕՆԻ ՄԷՋ. 28 Յունիս. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ։

Գիներ՝ Մարսէյլ 7 եւ 5 Ֆր. Գոմոն՝ 5 եւ 3 Ֆր.

Դաշտապարահանդէս

Սէն-Լուի (Մարսէյլ) Հայ Երիտասարդաց «Մասիս» մարզական միութեան տարեկան դաշտային խնջոյք-պարահանդէսը, տեղի կ'ունենայ 28 Յունիս կիրակի օր Եօթնեղբայրեաններու ագարակին մէջ անմախրնթաց պատրաստութեամբ։

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնաւոր նուագախումբով, առատ կեր ու խում պատրաստուած մասնագէտներու կողմէ, գաւաթ եւլն.։

ՏԱՆՕԹ — եթէ կ'ուզէք լաւ ժամանց մը անցնել եւ սատարել Հայ երիտասարդութեան, փութացէք դէպի հանդիսավայրը առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ։ Փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ
28 Յունիս, կիրակի, Garcheի անտառը
Ժամադրավայր՝ St. Lazareի կայարանին մէջ, Monuments aux Morts առաւօտեան ժամը 9ին։ Մեկնում ամենաուշը 9.30ին։
Երգչախումբի անդամներ եւ համակիրներ կրնան մասնակցիլ իրենց ընտանիքով։ Հաւաքական տոմսակ գնել բոլորին համար։
Ճաշը միասին բերել։ Մուտք չկայ։

Հրաժեշտի բացառիկ ներկայացում

Ծանօթ արուեստագէտ ԼԱՓՔԱՅի հայրենիք մեկնումին առթիւ
Սեւրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ
12 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին
Նախագահութեամբ յարգելի բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանի
եւ հանրածանօթ արուեստագէտ Ա. Շահխաթունիի
կը ներկայացուի Շիրվանզատէի ՉԱՐ ՈԳԻ (4 արար)
Մասնակցութեամբ փարիզահայ ծանօթ դերասաններու։
Գիներ.— 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄՕՏ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐՈՎ

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿ» (նուագող վշտից հայրենեաց)։ Առաջին հատոր (կենսագրութիւն)։ Կազմեց՝ ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ։ Ստուար հատոր մը, 556 մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ։ Կը պարունակէ ոչ միայն Խրիմեան Հայրիկի կենսագրութիւնը, այլեւ պատմական եւ աշխարհագրական տեղեկութիւններ Վասպուրականի եւ ժամանակակից դէպքերու մասին։

Գին՝ 50 ՖՐԱՆՔ Թղթակազմ եւ առանց հաշուելու Թղթատարի ծախքը։

Աղքատախնամ—Որբախնամի Օրը Մարսէյլի մէջ

28 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—8
593 Prado la Plage, Salons Sabatier
Ծովահայեաց սրահ եւ ծառախիտ պարտէզ։
Հայրենակիցներ, հաճելի օր մը պիտի անցնէք եւ միեւնոյն ատեն օգնած պիտի ըլլաք կարօտեալներուն։

Երգահանդէս

ՄԱՐԿՐԻԹ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ աշակերտներուն կողմէ
Մասնակցութեամբ Գ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի
տեղի կ'ունենայ 28 Յունիս, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին
93 Bld. St. Michel, Paris (5)
Մուտք՝ ծախքերու մասնակցութեան համար 4 ֆր.։

Առնուվիլի Մանկապարտէզի հանդէսը

Նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Մ. Տիկնանց Միութեան
28 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Salle Gallemantի մէջ, կայարանին դիմաց։
Կը խօսի Գ. Վ. ԻՉԳԱԼԱՑԵԱՆ
ԵՐԳ, ԶԱՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ եւլն.։
Դպրոցի սաները կը ներկայացնեն զաւեշտ մը։
Մուտք՝ 5 ֆր., անգործներու՝ 3 ֆր։
Շոգեկառք Կառ տիւ Նորէն 1.17 եւ 1.27։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
([illegible] ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Բելժիքա, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՅՈՒՆԻՍ — VENDREDI 26 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3150 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՊԱՀԱՆՋԱՏԷՐ

Դաշնագիրներու վերաքննութեան հարցը օրուան անհրաժեշտութիւններէն մէկն է դարձած: Դիւանագիտական աշխարհը ժամանակ մը սարսափով ու խորշանքով կը դիտէր ինչ որ այսօր ատրիճանաբար եւ քայլ առ քայլ իրողութիւն կը դառնայ:

«Կարթագինեան խաղաղութեան» օրօրոցէն, ամէնուրեք, գաղտնի եւ ցաւի ճիչեր կը լսուէին միայն: Հետզհետէ շղթաները կը քակուէին, հանդիսաւոր ծիսակատարութիւնները կը վերսկսին եւ «Թաղման» սաղմոսերգու թափօրներ կը կազմուէին:

Վերաքննական շարժումը ինքզինք կը պարտադրէ այլեւս: Պարտադրութեան ուղիները, անշուշտ, «բնկալեալ սովորութիւն-ներէն» երբեմն շա՛տ կը տարբերին: Սակայն, ի՛նչ փոյթ, ուժն է որ կը խօսի, երբ դիւանագիտութիւնը կը նահանջէ: Արդարութիւնը ուժ է, ուժն ալ արդարութեան յենած այլ եւս գիրար կ'ամբողջացնեն, նկուղներէն դուրս բերելու համար ցասկոտ պահանջները: Վերաքննութեան ձեւերը այժմ շա՛տ են փոխուած... Երբ դաշնագրի մը ամբողջական վերաքննութիւնը կարելի չէ, կը սկսին զայն տաշել ու կոկել մաս առ մաս, հատուած առ հատուած, մինչեւ որ հալումաշ դառնայ, իր կմախքը ցցելով: Վերսայլի մեծ դաշնագիրէն, այսօր, միայն չքեղ ստուեր մըն է մնացած...

Եւ ահա Լօզանի դաշնագիրը, որ նոր Թուրքիոյ փրկութեան երբեմնի յաւատն էր եղած... Ի հարկէ, հերթով պիտի գան եւ միւսները: Սակայն, դառնանք Թուրքիոյ պահանջին:

Տասներկու տարի առաջ նոր Թուրքիոյ վարիչները Եւրոպայի դիւանագիտական թատերաբեմին վրայ յաղթական գլուխ ցցեցին Սեվրի դաշնագիրը պատռելու համար: Եւ յաջողեցան: Այնուհետեւ Թուրքիան անցաւ բարձունքէ բարձունք. Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցութենէն մինչեւ Սարի երբեմնի վիճելի աւազանին իրաւախոհ զատաւորի թեկնածութը...

Ցեղապատերազմեան աշխարհավարները իսկապէս շատ են փոխուած...: Առաջ, երբ Թուրքիան որ եւ է խորհրդաժողովէ ներս կը մտնէր, մահուան սարսուռ մը կը պատէր զինք, որովհետեւ աւանդաբար գիտէր որ Եւրոպացիները կանչած են զինք, իր պատառները բաշխելու համար... Եւ Թուրքիան դուրս կ'ելլէր սրտէն միշտ Եւրոպացիներու կսուցը մարմնին խրած.

Այսօր, ամենքս մշուշով մը օծած են զայն: Նոր Թուրքիան իշխանութ է դիւանագիտական թատերաբեմին մէջ:

Թուրքիան ինքն ալ շատ փոխուած է: Գիտէ այժմ եւրոպական դիւանագէտներու հետ վարուիլ: Ո՛չ ոք այնքա ճարպիկ ու ճարտար է Եւրոպացիներուն հետ խօսելու մէջ, որքան Թուրքը: Արեւմտուր միանգամայն կատարելագործուած է:

Եւ ատոր համար Եւրոպայի մէջ իրէջ Թուրքը, իրեշտակ ճանչցուեցաւ:

Նուազ դեր չէ խաղցած Պարզ. Ռուսիան, իր «արտակից» բարեկամին «յեղափոխական» գործերը գամննգարդելուն մէջ:

Այսօր, միջազգային կեանքի մէջ երկուքն ալ կարեւոր դերակատարներ են դարձած:

Թուրքիոյ մասին որ եւ է խորհրդածութիւն մեզ շատ հեռուները պիտի տանէր: Ով որ չէ այցած Թրքական խարոյկին վրայ, ան տակաւին պիտի մեղանչէ, մինչեւ ոսկորներն ալ փոշիանան... Թուրքիոյ արդիական ծամածռութիւնները բնաւ չեն կրնար փոշի փչել մեր աչքերուն: Թող խաբուողները խաբուին:

Ահա երբեմնի փետրատուած Թուրքիան, այսօր միայն գլխարկը փոխած, պահանջատէր կը ներկայանայ: Լօզանի դաշնագրի սահմանները այլեւս նեղ կը գգայ...

Ի՞նչ է Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին իմաստը:

Երկու խօսքով ըսենք թէ, Լօզանի դաշնագիրը ստեղծած էր Նեղուցներուն մէջ ապազինեալ գօտի մը, հարաւէն եւ հիւսիսէն շուրջ 30 քիլոմեթր խորութեամբ, Եւրոպայի առեւտրական եւ ռազմական նաւերու Սեւ ծով ազատ մուտք մը ապահովելու համար: Նոյնօրինակ արգելք մը դրուած էր Վոսփորի հիւսիսային եւ հարաւային եզերքներուն համար շուրջ 15 քիլոմեթր խորութեամբ: Այս տրամադրութիւնը կը տարածուէր նաեւ Մարմարայի բոլոր կղզիներուն վրայ: Թրքական առաջարկով Եգէականի ծովային կղզիներն եւս,— Սամոթրակէ, Լէմնոս, Իմպրոս — ենթարկուեցան նոյն ապազինեալ կացութեան:

Ստեղծուած էր նաեւ մասնաւոր միջազգային յանձնախումբ մը հսկելու համար Լօզանի դաշնագրի գործադրութեան:

Այսօր Մոնթրէօյի մէջ Թուրքերը պահանջ կը դնեն վերաքննելու Լօզանի դաշնագրի Վրդ. յօդուածի տրամադրութիւնը, Նեղուցները երկրի պաշտպանութեան համար կենսական համարելով: Մանաւանդ որ 1934ի Մուսոլինիի ճառը յուրջ մտահոգութիւն ներշնչած եւ Նոր Թուրքիոյ քունը փախուցած թէ Իտալիան կա՞յ «ասիական արշաւանք» մը կազմակերպել, եթովպականէն յետոյ, այդ ուրիշ խնդիր է եւ քննութեան առարկայ, բայց որ Թուրքիան այժմ այդ պատրուակի տակ կը պատրաստուի եւ Նեղուցներուն կ'ուզէ տէր կանգնիլ, այդ աւելի քան փաստ է:

Իտալիոյ բացակայութիւնն իսկ բաւական ուշագրաւ եւ մտահոգիչ երեւոյթ մըն է, որովհետեւ վերջ ի վերջոյ, արեւելեան միջերկրականի մէջ Իտալիան տիրական դիրք մըն է ստեղծած:

Արդ. Մոնթրէօյի խորհրդաժողովի անդամները,— մանաւանդ Ռուսիան, Անգլիան եւ Ֆրանսան — գրեթէ աննշան վերապահումներով ընդունած են Թուրքիոյ պահանջը եւ քաղաքական «ապաքինութեան» վկայագիր մըն ալ տուած, թէ առանց բռնի միջոցներու դիմելու, օրինական ճամբով դիմած է, ուր որ անկ է...

Թուրքը պահանջատէ՛ր Եւրոպայէն... Քամալ չէր կրնար աւելի փայլուն յաղթանակ մը շահիլ, քան ինչ որ կը շահի Մոնթրէօյի մէջ:

Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Դժուարութիւններ սկսան

Չորեքշաբթի առտու, ինչպէս գրած էինք, վիճաբանութիւնները սկսան իւրաքանչիւր յօդուածի վրայ առանձին: Այս ձեւը պատճառ դարձաւ, որ համաձայնութիւնը դանդաղի: Ամէն մէկ յօդուած, որ երբեմն կը բաղկանայ 100 տողէ, կը կարդացուի նախապէս եւ ահա հարցեր կը ծագին, որովհետեւ Թուրքերը իրենց նախագիծը պատրաստած են համադրական ձեւով: Այսպէս, պետութիւններ կան որ կ'ուզեն իրենց դիրքը ճշդել պատերազմի ընթացքին տարբեր, խաղաղութեան մէջ տարբեր: Ընդհակառակն, Թուրքերը կ'ուզեն պատերազմի թէ խաղաղութեան ժամանակ իրենց վերապահել Նեղուցներուն հսկողութիւնը:

Գլխաւոր դէրքերը հետեւեալներն են.—

Անգլիացիները, գրեթէ Ճափոնցիներու հետ համախորհուրդ, փափաքելով սահմանափակել ռուսական նաւերու ելքը Սեւ ծովէն, խաղաղութեան թէ պատերազմի ժամանակ՝ արգելք կը դնեն Նեղուցներէն անոնց անցքին:

Ռուսերը, ընդհակառակն, կը պահանջեն որ արգելքը դրուի ուրիշ նաւերու վրայ, ազատ անցք տալով իրենց նաւերուն: Ըստ Ռուսերուն, Սեւ ծովը մասնայատուկ պայմաններ կը ներկայացնէ. Լիճ մըն է, քանի մը երկիրներու միջեւ սեղմուած. Ի՛նչ գործ ունին օտար նաւերը այդտեղ: Սակայն Սեւ ծովեան պետութիւնները իրաւունք ունին ազատօրէն դուրս ելլելու, իջնելու համար ծովային մեծ ճամբաներու վրայ եւ հաղորդակցութեան մտնելու համար իրենց ծովեզերքներուն հետ.

Թուրքերը կողմնակից են խիստ հսկողութեան, ճիշդ ինչպէս դռնապան մը, որ չուզածը կը քաշէ երբ որ ուզէ:

Ֆրանսացիները կը պահանջեն որ ազատ անցք տրուի՝ պատերազմի ժամանակ, որպէսզի կարենան կատարել իրենց պարտականութիւնը համաձայն շրջանային դաշնագիրներու եւ Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրութիւններուն: Փօլ Պոնքուր պահանջեց նաեւ որ օժանդակ նաւերը եւս ազատ անցք ունենան քարիւղի մատակարարութեան համար:

Լիթվինով կ'ընդունի որ կարելի է ազատ անցք տալ այն նաւերուն, օրոնք Ազգերու Դաշնակցութեան հետ իրենց յանձնառութիւնները կատարելու համար կ'ուզեն Սեւ ծով մտնել եւ օգնութեան փութալ յարձակման ենթակայ պետութեան

Փոլիթիս հարցուց թէ ի՛նչ դիրք պէտք է բռնել, այն ատեն, այն նաւերուն համար, որոնց պետութիւնները անդամ չեն Ազգերու Դաշնակցութեան:

Ի վերջոյ պատերազմական նաւերու անցքին վերաբերեալ յօդուածները տրուեցան մասնագէտներու յանձնախումբին:

Կէսօրէն վերջ մասնագէտներու յանձնախումբը գումարեց իր նիստը նախագահութեամբ Քոնցէպօ, ուր էր պատուիրակը, որ կը մասնակցէր Դանուբեան յանձնախումբի խորհրդակցութեանց

Մասնագէտներու յանձնախումբին մէջ տեսնուեցաւ որ բոլորը դիրք բռնած են Թուրքերուն դէմ: Հասկնալի է թէ ինչ ազդեցութիւն գէր խաղաց կազմելու համար այս միացեալ ճակատը, որ ապահովաբար վերջնական չէ: Թուրքերը, միշտ պաշտպանողականի վրայ մնալով հանդերձ, ոչ իսկ թեթեւ մը նահանջ կատարեցին:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՊԱՅՔԱՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՎԵՐՋ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ՞Ն ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ «ԳՐԱՒՄԱՆ» — ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱ՞Ն ՇԱՀԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ԿԱՄ ՎԱՐԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ԳՐԱՒԱԾ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ.—

Ֆրանսայի առեւտրական սենեակներու նախագահներու ժողովին նախագահը, Տալպուզ, ընկերակցութեամբ դիւանին անդամներուն,— Փրաքս, Տէօ, Մէրլան,— ներկայացաւ վարչապետ Լէօն Պլումի

Պատուիրակութիւնը պարզեց այն մտահոգութիւնը, որուն մատնուած է երկրին ամբողջ առեւտուրը եւ ճարտարարուեստը: Ցետոյ աւելցուց թէ Մաթինեօնի համաձայնութիւնը՝ գործատէրերու եւ գործաւորներու միջեւ, իրաւարարութեամբ կառավարութեան,— առաջին առթիւ մեծ յոյսեր ներշնչեց առեւտրական եւ ճարտարագործական ասպարէզներու մէջ թէ շուտով գոհացում պիտի գտնեն իրաւապահանջները եւ պիտի խաղաղի հրապարակը: Դժբախտաբար չիրականացան այդ յոյսերը: Եթէ քանի մը նահանգներու մէջ, գործատէրերու երկար «գրաւում» մը վերջ, վերսկսած են աշխատանքները, ընդհակառակն բազմաթիւ նահանգներու մէջ աշխատանքը կը մնայ տակաւին անդամալուծուած, նոյնիսկ անհամաձայնութիւններու, նոր «գրաւումներու» սպառնալիքներ կը նշմարուին ամէնուրեք:

Վարչապետը պատասխանեց թէ խորապէս համոզուած է որ անհամաձայնութիւնները վերջ կը գտնեն շուտով, իսկ գործարաններու «գրաւման» նոր փորձեր պիտի չթոյլատրուին այլեւս:

Պատուիրակութիւնը դիտել տուաւ որ առեւտրական եւ ճարտարագործական շրջանակներու մէջ այն մտավախութիւնը կայ — եւ այդ մտավախութիւնները արդարացնող փաստերն ալ չեն պակսիր — թէ կարգ մը գործարաններու մէջ բանուորները մտադրութիւն ունին սատնձնելու ձեռնարկներու ուղղակի շահագործումը

Վարչապետը յայտարարեց թէ տեղեկութիւն ունի եւ այդ մասին իր խօսքը պիտի ըսէ Երեսփ. Ժողովի բեմէն:

Ցետոյ պատուիրակութիւնը խնդրեց որ օր առաջ ապահովուի արտադրումներու կանոնաւորութիւնը, Մաթինեօնի համաձայնութիւնը գործադրուի Ֆրանսայի մէջ ամէնուրեք՝ թոյլ չտալու համար որ տեղափոխուի երկրին տնտեսական գործունէութեան ծանրութիւնը:

*** Առեւտրական սենեակի պատուիրակութեան կողմէ իրենց եւ վարչապետին միջեւ տեղի ունեցած այս խօսակցութեան մասին յետոյ գեկոյց մը տրուեցաւ մամուլին, որմէ կը քաղենք մենք եւս այս տեղեկութիւնները.

Վարչապետարանին կողմէ ուշ ատեն մամուլին հաղորդուեցաւ թէ Լէօն Պլում այդ զեկոյցին խմբագրութիւնը տեսած չէ, բայց եւ այնպէս չի հերքեր:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Ի՞նչպէս պիտի լուծուի Եթովպիոյ խնդիրը

Այսօր կը բացուի Ժընեւի մէջ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի ժողովը օրակարգի ծանրակշիռ հարցերով:

Առաջինն է Գերմանիոյ խնդիրը, որ սակայն հաւանական չէ որ լուծում մը ստանայ, վասնզի Պերլինի կառավարութիւնը տակաւին չէ պատասխանած Լոնտոնի հարցումներուն: Եւ այդ պատասխանը եթէ հասնի իսկ, պիտի ծառայէ իբր հիմ ուսումնասիրութեան եւ նորանոր բանակցութեանց

Սակայն իտալական խնդիրը պիտի գրաւէ ամբողջ նստաշրջանը:

Պատժամիջոցներու ջնջումը վերջացած խնդիր է, քանի որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի խորհրդարանները իրենց կարծիքը յայտնած են արդէն: Իսկ ի՞նչպէս պիտի լուծուի Եթովպիոյ կցման խնդիրը: Արժանթինի կառավարութիւնը հաղորդած է թէ չի ճանչնար ու կ'ընդդիմանայ բռնի ուժով ամէն կցումի: Ժողովը հարկ է այս առաջարկը նկատի առնէ նախ, որով Իտալիա պիտի մնայ դարձեալ վերապահ ու պիտի չմասնակցի ժողովին: Հաւանական է նաեւ որ Նէկիւս անձամբ երթայ իր բողոքը ներկայացնելու:

Ի՞նչ պիտի ընէ արիսպագոսը: Պիտի ճամբէ՞ Ցուղայի Առիւծին դարաւոր գահակալը եւ յանուն խաղաղութեան պիտի ընդունի՞ Իտալիոյ գրաւումը: Հաւանաբար, քանի որ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին առջեւ Մեծաշուք յայտարարուեցաւ թէ «մէկ անգլիական մարտանաւ չարժեր ընկղմել եթովպական խնդրին համար», ճիշդ ինչպէս ժամանակին ըսին թէ «անգլիական մարտանաւերը չեն կրնար բարձրանալ Արարատի բարձունքը...»:

*** Ֆրանսական թերթերուն կարծիքին համաձայն՝ ժողովը պէտք է «անցեալը լքելով ապագան ապահովէ». Ինչպէս նախարարական յայտարարութեամբ կը շեշտուէր, Պրիանի կազմած եւրոպական յանձնաժողովը պիտի վերածնի եւ անոր պիտի յանձնուի շրջանային դաշինքներու խնդիրը: Ասոնք առայժմ հետեւեալներն են.— Հռենոսեան համաձայնութիւն, Միջերկրականեան դաշինք, Դանուբեան համաձայնութիւն եւ Գերմանիոյ արեւելեան ու հարաւային արեւելեան սահմաններու մասին համաձայնութիւն մը

Զուիցերիա չարձակեր Նէկիւսի բնակութիւնը

Զուիցերիական կառավարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

Զուիցերիական դաշնակցային խորհուրդը խնդրեց Նէկիւսէն յետաձգել իր Զուիցերիա բնակութիւնը, որչափ ատեն որ իտալօ-եթովպական վէճը վերջնապէս լուծուած չէ, որովհետեւ անպատեհ կերպով չի կրնար արտօնել տեւական հիւրընկալութիւնը պետութեան մը առաջնորդին որ ինքզինք կը նկատէ դեռ պատերազմի մէջ՝ ընդդէմ մեր մէկ դրացիին: Դաշնակցային Խորհուրդը ընդհակառակն որ եւ է արգելք պիտի չդնէ Հայլէ Սէլասիէ կայսեր Ժընեւի մէջ ներկայութեան, եթէ ան հարկ տեսնէ իր դատը պաշտպանելու Ազգաժողովի յառաջիկայ նիստին մէջ:

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ

Իտալիոյ օդանաւային նախարար զօրավար Վալլէ իր հետեւորդներով երէկ մասնաւոր օդանաւով Պերլին հասաւ, ուր պիտի մնայ հինգ օր: Այս այցելութիւնը, կ'ըսեն Հռոմի մէջ, նպատակ չունի իտալօ-գերման զինուորական դաշինք մը կնքելու: Գլխաւոր նպատակն է քաղաքային օդագնացութեան մասին մասնագիտական տեղեկութեանց փոխանակութիւնը, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ առեւտրական օդային փոխանակութիւնները արտացնել, եւ գերման-հարաւ ամերիկեան օդանաւային գիծին մասին համաձայնութիւն մը կնքել:

*** Մուսոլինիի աղջիկը եւ արտաքին նախարարին կինը՝ կոմսուհի Չիանօ որ Գերմանիա կը գտնուի այս պահուս, այցելեց հռենոսեան երկիրները, Քէօլն եւ Քոպլէնց, ընդունուելով նահանգապետին եւ բազմաթիւ մեծ անձնաւորութիւններու կողմէ:

Օդանաւային ծանր արկած

Շէրպուրկի մօտ, երէկ չորս ջրօդանաւեր փորձ կը կատարէին: Կայանէն մեկնելէ վերջ, պահ մը զուգահեռ հեռացան, բայց երբ հրամանատարը նշան տուաւ իրարմէ բաժնուելու՝ երկու ջրօդանաւեր սխալ ուղղութիւն առին եւ բախեցան իրարու: Օդանաւերէն մին, ջախջախուելէ վերջ, գլխի վայր ինկաւ դաշտի մը մէջ ու խորտակուեցաւ: Իսկ միւսը տակառի նման գլորուելով՝ փշրուեցաւ 500 մեթր հեռու

Երկու օդանաւերուն մէջ կային 5 օդանաւորդներ, որոնց մարմինը անճանաչելի դարձած էր, չափազանց յօշոտուած ըլլալով:

Ձիարշաւի մեծ վիճակահանութիւնը

Չորեքշաբթի երեկոյ Սալ տէ Սիփորի մէջ տեղի ունեցաւ Յունիս 28ին Փարիզի մէջ կատարուելիք ձիարշաւի նախապատրաստական վիճակահանութիւնը. 7 թուանշանով վերջացող 10.000 տոմսակներ կը շահին 5000ական ֆրանք, եթէ անոնք կը պատկանին այն շարքին որուն ձին կը դասաւորուի առաջին: Միեւնոյն տոմսակները կը շահին 2000ական ֆրանք, եթէ անոնք կը պատկանին այն շարքին որուն ձին կը դասաւորուի երկրորդ: Եւ միեւնոյն տոմսակները կը շահին 1000ական ֆրանք, եթէ անոնք կը պատկանին այն շարքին որուն ձին կը հանդիսանայ երրորդ. 3857 թուանշաններով վերջացող 10 տոմսակներ կը շահին իւրաքանչիւրը 1.000.000 ֆրանք, եթէ անոնք կը պատկանին այն շարքին որուն ձին կը դասաւորուի առաջին. Միեւնոյն տոմսակները կը շահին 500 հազարական ֆրանք, եթէ անոնք կը պատկանին այն շարքին որուն ձին կը դասաւորուի երկրորդ, եւ միեւնոյն տոմսակները կը շահին 200.000ական ֆրանք, եթէ անոնք կը պատկանին այն շարքին որուն ձին կը դասաւորուի երրորդ:

61126 թուանշաններով վերջացող տոմսակը կը շահի 5.000.000 ֆրանք, եթէ կը պատկանի այն շարքին որուն ձին կը դասաւորուի առաջին. Միեւնոյն տոմսակը կը շահի 2.000.000 ֆրանք, եթէ կը պատկանի այն շարքին որուն ձին կը դասաւորուի երկրորդ: Եւ միեւնոյն տոմսակը կը շահի 1.000.000 ֆրանք, եթէ կը պատկանի այն շարքին որուն ձին կը դասաւորուի երրորդ:

Տեղի ունեցաւ նաեւ իւրաքանչիւր շարքին յատկացուելիք ձիուն վիճակահանութիւնը: Յունիս 30ին տեղի կ'ունենայ երկրորդ վիճակահանութիւնը որուն կը մասնակցին շահած եւ չշահած բոլոր տոմսակները: Իւրաքանչիւր շարքի պատկանող ձիերու անունները վաղը, Գ. էջ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ

ՀԱՐՑԱԴՐԱԿԱՆ ՃՇԳՐՈՒՄՆԵՐ

Մարսէյլի մեր աշխատակիցը՝ Հըրաչեայ, «Ցառաջ»ի 6 Ցունիսի թիւին մէջ ստորագրած է յօդուած մը, «Նոր սերունդը Թուրքիոյ մէջ» խորագրով

Հետաքրքրական նիւթ մը։

«Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցած ամէն մէկ շարժում եւ երեւոյթ մեզի համար կարեւորագոյն նշանակութիւն ունի եւ պէտք է ունենայ»,— կ՚ըսէ Հրաչեայ։ Այսինքն ամբողջովին կ՚իւրացնէ այն տեսակէտը, զոր «Ցառաջ» տարիներէ ի վեր, իր գլխաւոր առաջադրութիւններէն մին է ըրած։

Բայց, մի՞թէ անհրաժեշտ չէր, որ այդքան լուրջ ու կարեւորագոյն խնդիր մը մօտենայինք աւելի հիմնական, աւելի լայն եւ աւելի սպառիչ կերպով։ Մանաւանդ որ, մեր աշխատակիցին մտահոգութիւններէն մին է ապացուցանել թէ «Թուրքիոյ մէջ բան մը կայ փոխուած», եւ թէ, ինչ ուզած է ժխտել, փաստերով, կարծիքը չատերուն՝ որոնք «ճգնեցան այդ բոլորին մէջ տեսնել Մէհմէտճիկը միայն, իր բացասական կողմերով, մոռնալով այն դերը, զոր տարիները կրնային կատարել»։

Ու ճիշդ ատոր համար ալ ուզած է, «հարցը դնել չէշտակի», արտաշպէօ բանալով.

— «Թուրքիոյ մէջ, քամալական տիրապետութեան շրջանէն սկսեալ, նոր սերունդ մը կը հասնի՞ թէ ոչ»։

Այսուհանդերձ, Հրաչեայ չէ սպառած իր նիւթը։ Ցաջորդ պարբերութեամբ կուտայ իր դրական կարծիքը, յետոյ, կ՚երեւի կը գոհանայ իբրեւ փաստ թուելով քերթուածի մը տողերը, թերթի մը հարցումը, «Թիւրք օճաղը»ի ծրագրին մէկ երկու կէտերն ու Գուրուէէն յիշատակութիւն մը։

Անշուշտ, չափազանց գնահատելի է որ «Թուրքիոյ կեանքին ուշադիր հետեւելու» տեսակէտին ընթացք կուտանք ոչ միայն հայ մամուլին թարգմանութիւններուն հետեւելով, այլեւ կարդալով թուրք թերթեր։ Ինծ ծանօթ չէ, թէ Հրաչեայ կանոնաւորաբար կը հետեւի՞ այդ մամուլին։ Եթէ այդպէս է՝ ցանկալի էր որ վարակիչ ըլլար իր օրինակը։ Որովհետեւ, ատիկա պիտի տար երկու կարեւոր արդիւնք,— միայն չկրկնել թէ պէտք է հետեւիլ, այլեւ հետեւիլ իրապէս, եւ, երկրորդ՝ կանխել այն «յաւելեալ» տպաւորութիւնները, զորս կ՚ունենայ մարդ՝ հեռուէն դիտելով Թուրքիան։

Այս վերջինը նոյնքան կարեւոր է, ըստ իս։ Կարեւոր այն տեսակէտէն, որ «ճիշդ ճանչնանք Թուրքիան» կրկնողները պէտք չէ մէկ ծայրայեղութենէն միւսին յանձնուին, երէկուան Մէհմէտճիկը այսօր այլ եւս թրբծուած ու յառաջդէմ տիպար մը կարծելով։ Երէկ սխալեցանք՝ որովհետեւ փոթուէէն զատեցինք, այսօր կը սխալինք՝ եթէ չարունակենք լոկ արտաքինէն դատել, մեր եզրակացութիւններուն իբրեւ հիմ ունենալով սմոքինկը կամ գլխարկը։ Նոյնիսկ՝ թերթերուն ու քերթուածներուն բամնդակութիւնը։

Բնաւ չեմ ուզեր թէ Հրաչեայ եւս ինկած է այդ չփոթութեան մէջ։ Մնայ որ իր յօդուածը գրած չէ ուղիղ գծի մը վրայ, որպէսզի կարելի ըլլար ամբողջական գիծը՝ իր հիմնական կարծիքը։ Այդ կարծիքը առած է նախապէս, յետոյ, սակայն, քիչ մըպաստահանօրէն իրարու տակ դնելով պարագաներ, որոնք կը հակասեն ոչ միայն մէկը միւսին, այլեւ իր տեսակէտին։

Ըսի, արդէն, թէ նիւթին կարեւորութիւնը կը պահանջէր համապատասխան վերաբերում։ Աւելցնեմ, որ այս յօդուածիս տուն տուողը՝ գրուած նիւթը սպառելու ցանկութիւնը չէ։ Իմ կարծիքովս, լաւագոյն ծառայութիւնը մատուցած կ՚ըլլանք եթէ բոլորովին վերապահ ըլլանք, քան գրենք հապճեպ եւ հարեւանցի։ Սեբունդ, վարչաձեւ, եւ այդ վարչաձեւին ծնունդ տուող վարդապետութիւնները չեն հանդուրժեր հարազ ակնարկներու»

Այդ պատճառաւ ալ, ես պիտի խուսափիմ նոյն սխալը փորձելէ։

Կ՚ուզեմ, միայն, մատնանշել մէկ քանի կէտեր, որոնք մաս կը կազմէին Հրաչեայի յօդուածին եւ գրաւեցին ուշադրութիւնս։

Հրաչեայ կ՚ըսէ.— «Թուրքիոյ մէջ, մէկ ծայրէն միւսը բան մը փոխուած է»։ Թուրքիոյ մէջ,— համառաբար է իր կարծիքը։

Փա՞ստ։— «Թուրք մամուլը անհատ թօյներ կը սրսկէ նոր սերունդին մէջ»

Արդ, այդ «Թօյնը» ն՞ր է։ Կամ՝ Քամալէ՞ն կը սկսի արդեօք։ Բայց, չէ՞ որ տող մը վարը յիշած է Զիա Կէօք Ալփի, որ թունդ ազգայնականութեան գլխաւոր ներշնչողն ու տեսաբանը եղաւ՝ Քամալէն շատ առաջ։

Եւ յետոյ, ի՞նչ կը բերէ այդ «Թօյնը»։ Հրաչեայի կարծիքով՝ բարի՞ք է բուն իսկ թուրք սերունդին թէ չարիք։ Պատրաստութի՞ւն է այդ. Գաճա՞ր։ Ցարի՞սխ մը, որուն վրայ կանգնէր՝ իբրեւ ամուր պատուանդանի մը՝ «վստակը քամալականութեան»։

— «Դպրոցներն ու ակումբները եւս այն չեն՝ ինչ որ գիտէինք մենք»։ Ահա եւ երկրորդ վճիռ մը։ Այն ալ քանի մը տող վարը…։ Բայց Հրաչեայ վստահ է թէ հիմա դպրոցներն ու ակումբները այն չեն, ինչ որ գիտէինք։

Ի՞նչ անհամեմատելի փոփոխութիւն կայ արդեօք իր կարծիքով,— սկսած նախակրթարանէն մինչեւ համալսարան։Մտաւոր մակարդակը ի՞նչ փոփոխութիւն է կրած։ Ի՞նչպէս։ Ոչ մէկ խօսք այդ մասին։ Ինք կը գոհանայ տեղեկանալով որ «այսօր ամէն թուրք երիտասարդ հպարտութեամբ կ՚արտասանէ Զիա Կէօք Ալփի «Թիւրքճիւլիւքը»։

Հետեւաբա՞ր,— սերունդը պատրաստուած է արդէն։

Կը հարցնեմ կրկին,— Հրաչեայ վստա՞հ է որ իր այս յօդուածով, ուր եզրակացութիւններ կան՝ բայց փաստեր ոչ, տուրք մը տուաւ նախ ճըշմարտութեան, յետոյ իր խորագրին, եւ երրորդ՝ հայ հասարակութեան, կամ «հայքաղաքական մտածողութեան եւ հայկական դատին»։

Դառնութեամբ կը յիշեմ, յաճախ, թէ ինչպէս Զինադադարի օրերուն, «Ճակատամարտ»ի մէջ, Մակարեան, կ՚երեւի տուր կախած ըլլալուն համար քանի մը ամիս, յօդուածաշարքով մը փորձեց փաստել թէ… Միլլի շարժումը աւազակային բնոյթ ունի եւ շուտով բնաջինջ պիտի ըլլայ։ Մտային ողբերգութիւն չէ՞ ասիկա։

Բայց, Զինադադարէն առդին մենք շատ տաք եւ պաղ տեսանք, ու հարկ է որ դադրինք տպաւորապաշտ ըլլալէ, դադրելով, նաեւ, երեւոյթներէն դատելէ։

Ասիկա ժխտում մը չէ փոփոխութեան մը, զոր ունեցան Թուրքը, Թրքութիւնն ու Թուրքիան։ Անշուշտ։ Բայց, ինչպէս ըսի, ճիշդ չըլլար նաեւ, ոչ ալ օգտակար՝ եթէ գրենք՝ առանց ամբողջովին տեսնելու, եւ եթէ ցոյց տանք՝ առանց ամբողջովին փաստելու։

Հրաչեայի յօդուածը այս վերջին մտահոգութեան մղեց զիս։ Ու իմ արդարութիւնս այն եղաւ, որ Թուրքիոյ դպրոցներու մասին լրիւ ծանօթութիւն մը կը պակսի, առ հասարակ։ Զգիտեմ՝ առ այժմ կը գոհանա՞յ եթէ թուրք կրթ. գործավարին իսկ վկայութեամբ յայտնեմ որ Թուրքիոյ 45.000 գիւղերուն մէկ քառորդն իսկ դպրոց չունի …։ Թողունք՝ ուսուցիչը, մեթոտը, միջոցները, նիւթերը։

Իսկ այն մէջբերումը, զոր կ՚ընէ «Ակշամ Սէօզ»էն, ճիշդ հակառակ եզրակացութեան մը կը բերէ պատահական ընթերցողն իսկ։ «Ակշամ Սէօզ» դատնօրէն կը հարցնէ թէ «այսօր մանուկներու չարաթին» վերջերրորդ օրն է։ Արդեօք այս մեծ չարթուած մէջ քանի՞ մանուկներ փրկեցինք։ Եւ մանուկներ փրկելու համար քանի՞ գործ սկսանք»։

Ինքնին շատ բաց է, չէ՞, այս խօսքը։ Ու շատ մէկին՝ խոստովանութիւնը։ Մտահոգուա՞ծ է թերթը։ Ի՞նչէն, սակայն։ 1923 — 1936՝ տասնեւերեք տարիներու «նուաճումէ՞ն»։

Հրաչեայ կը գրէ.

— «Դպրոցէն ներս եւ դուրս, անդադար կը հնչեցնեն նոր սերունդին ականջին այն եսամոլ ամբարտաւանութիւնը թէ իրենցմով սկսաւ աշխարհի քաղաքակրթութիւնը։ Անոնք ոչ միայն տիրացան ուրիշներուն հողեկան եւ մտաւոր նուաճումներուն, այլեւ մէկ բառով, աշխարհի պատմութիւնն ուզեցին այլափոխել»։

Այդ պարագային, հարցնենք նոյնինքն Հրաչեային հետ.

Այսպիսի մթնոլորտի մը մէջ աճող սերունդ մը ինչպէ՞ս կ՚ուզէիք որ բացի թրքական կոյրի եսապաշտութենէն եւ ուրիշներու հալածելու քաղաքականութենէն ուրիշ բան իւրացնէր»։

«Թրքական կոյր եսապաշտութիւնը» փոխուա՞ծ է։ Նուաճուա՞ծ է։ Բարոյական ու կրթական արժէ՞ք է։ Ոչ, անշուշտ։ Բայց որ մոլեռանդութիւն մըն է, ինքնամոլ ու տարամերժ չաղախում մը, ու նաեւ դատարկ ու անխարիսխ յաւակնութիւն մը,— ոչ մէկ կասկած այդ մասին։ Ատիկա կը նայ ըլլալ ուրիշ տեսակի ատաւելու-թիւն մը,— չեմ ժխտեր։

Խնդիր է, սակայն, թէ սերունդ մը որ կը գրէ ու կը հաւատայ թէ «Իպրահիմ Հագգըն Տարվինը չուրի մէջ Թողած է» ո՞րքան օգտակար կրնայ ըլլալ երկրի մը եւ պետութեան մը, որ միշտ կռուելու կոչուած չէ, այլեւ, բայց մանաւանդ՝ ստեղծագործելու, պատրաստուելու, մշակուելու եւ մրցակցելու, կարենալ քալելու համար կեանքին հետ եւ, միաժամանակ, արդարացնելու համար իր «Նորոյթի համագամանքը»։

Այստեղ է, ահա, որ, իմ կարծիքով, Հրաչեայ եկած է ոչ-ճշգրիտ եզրակացութեան մը, երբ մանաւանդ վերջացնելէ առաջ մոռցած չէ կոթնիլ «սերունդ փրկելու եւ սերունդ կերտելու թրքական աշխատանքի» փաստին։

Վերջացնելէ առաջ, կ՚ուզեմ մատնանշել եւ ուրիշ պարագայ մը.

Այս հարցադրական ճշգրումներուս մէջ, կամովին հրաժարեցայ մեկնաբանելէ «սերունդ»ը, զոր, կ՚երեւի իրբեւ «համարակ անուն», սկսեր ենք այնքան սովորական ձեւով գործածել՝ նոյնիսկ երբ կը գրենք … տերունդի մը մասին։

Հրաչեայ եւս, գուցէ կամովին, յանձնուած է այդ սովորութեան։

Որովհետեւ, իր յօդուածը, խորագրէն մինչեւ մէջբերումները, ծնունդը ըլլալ կը թուին աւելի շատ այն մտահոգութեան, որ իր վերջինները նախադասութեանը մէջ խտացած է.

— «Թո՞ւրքը առաջ գացած է, թէ մենք»։

Բայց, ատիկա բոլորովին այլ խընդիր է եւ կը կարօտի բոլորովին այլ ձեւի վերլուծման մը։

Առ այժմ՝ ըսեմ, միայն որ Թուրքին փոփոխման մասին եղած բոլոր ձեւի նպաստաւոր կամ հիացական արտայայտութիւններուն մէջ գտած եմ հիմնական թերի մը։ Այն է՝ այն առաւելութիւնները, զորս կը վերագրենք այժմու Թուրքին, նոր յատկանիշներ չեն։ «փոխուեցաւ»ի յեղյեղումը խորշիլ կուտայ, թէ մենք առտնին տեսած չենք դանոնք։ Զմարսուրենք անցեալը, ճշգրիտ ու յստակ տեսնելու համար ներկան ու ապագան։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ ԻՄԱՆՑՆԵՐ…»

— . —

Ցեւուսեան միարանութիւնը, Լիոնի մէջ, այս տարի սկսաւ հրատարակել Bibliotheca Armeniaca խորագրի տակ գեղապարդ հանդէս մը։

Այս հանդէսին Մայիսի վերջի թիւին մէջ, Հայերուս մասին երկու յօդուածներ երեւցան։ Մէկը ինծի ծանօթ հայասէր երիտասարդ Ֆրանսացի վարդապետ մը՝ M. Badiou ստորագրած է, իսկ միւսը Ada ծածկանունով ներկայացած է, որ բուն անունն ու ինքնութեամբ նոյնպէս ինծի ծանօթ Ֆրանսացի մըն է։ Adaի յօդուածին ընկերացած են վարպետ վրձինով գծագրուած չորս նկարներ, որոնք պատրաստուած են հեղինակին չնորհալի քրոջ աշխատանքներով, եւ որ Kikou կեղծ անունը կը կրեն։

Այս վերջինը կենդանի ոճով մը կը ներկայացնէ մեր տարագրութեան կեանքի էջերուն մէկ յուզիչ, մէկ խանդաղատելի ու չահեկան պատկերը։ Սարսափ կուտամ անոր թարգմանութիւնը

«Շոգենաւը անտառ մը իրիկուն կ՚ընէր։ Կառակներ կը ծաղկէին հոն հաստատուած վրաններուն առջեւ։Կոտրած մը, քիչ անդին երեկոյեան եղջիւրը կը հնչեցնէր։ Շուքերը մթնցին, յետոյ սկաւառները խաղաղօրէն բոլորուեցան կրակին չուրջ որուն բոցերուն լայալը ձեւաւորեց իրենց թուխ դէմքերը. Անոնց աչքերը կը փայլէին մուժին մէջ լոյսին առջեւ

«Միրուն եղբայրներ, ճամբարին կրակը սկսաւ»։

Անոնց երգերը մէկը միւսին ետեւէն կը բարձրանային ու կը հնչէին այն խորհրդաւոր Լիբանանի լեռնանցքներուն մէջ, ուր ամէն չարժում կը թրթռայ մինչեւ աստղերը։ Կոնաձեւ գալար չոճիններու ստուերնուն կը զգացնէր հնաւոր անապատին գոյը։ Սկաուտները կը պարէին Տապքէն (Dabké) եւ իրենց խմբապետը հանոյք կը զգայ։

Մտիկ ըրէք այս պատմութեան, սիրուն եղբայրներ։

Քանի մը կխարէյներ կը ճարճատին դարձեալ։ Կը լսուի չնագայլերու կաղկանձիւնը։

Աւելի քան քսան տարի առաջ, Հայաստանի մէջ — մեր կորսուած հայրենիքը կ՚ապրէր ազնիւ հնակար կառ մը, եւ իր ամուսնութեան առաջին տարին ունեցաւ մանչ զաւակ մը։ Անոր անունը Գրիգոր կոչեց։ Գառնարազմը վրայ հասաւ։ Սկիզբները զօրաւոր կարգաւորութենէն զատ ոչինչ կար խռովեցուցիչ, բայց այսպէս չմնաց, պատրաստուած միութքերը շուտով երեւան ելան։ Թուրքերուն առաջնորդութիւնը կը ստանձնէր հայ ժողովուրդի գոյութեան դէմ արագօրէն։ Հայերը կը նկատուէին թշնամի օտարականներ եւ քրիստոնեաներ։

Այդ ժամանակ, չուրջը պղտոր քաղաքի մը, ուր կ՚ապրէր յիշեալ ընտանիքը, կը վերցնէին թշնամութիւններն ու ջարդերը։ Օրուան մէջ, կը լսէին փողոցները անօթի ձգուած մանուկներու աղիողորմ պատմութիւններ, իսկ երեկոյեան, անոնք իրենց պատուհանէն կը տեսնէին կարմիր չողեր միայն որ կը բարձրանային ծանօթ գրոցի գիւղերու աւերակներուն վրայ։

Բայց չարագործ զինուորներ ահաքաղաք կը մտնեն։ «Հայերը ծիքէն դուրս» կը պոռան։ Հալածանքներու անգթութեանց առջեւ խեղճերը կ՚աճապարեն։ Քանի մը կտոր հագնելիք եւ մէկ երկու ուրիշ կարեւոր առարկաներ հին սաւաններու մէջ հապիւ կրնան ծրարել իրենց հետ առնելու համար։

Տարագիրներու եղկելի խումբը կ՚անցնի լեռնէ լեռ, կը յառաջանայ դէպի հարաւ-արեւմուտք, դէպի Սուրիոյ անապատ։ Մարդիկ, կիներ կը հեւան բեռներու ծանրութեան տակ։ Բռունցքներու եւ սուրերու հարուածներուն տակ անոնք կը քչուէին մինչ աւելի յառաջ, եւ իւրաքանչիւր իջեւանին՝ անոնցմէ մաս մը կը մարի յոգնութենէն կամ կը կոտորուի հալածողներու կատաղութեան զոհ ըլլալով։

Մեր հնակարկառը հրացանազարկ եղաւ օր մը։ Անոր կինը լացի մէջ առաւ իր ծրարը, որուն վրայ սեղմեց իր փոքրիկ զաւակը եւ մեկնեցաւ։ Անիկա քալեց երկար ատեն … Օրերը կ՚անցնէին … Գթալով ոչ ոք գայն կը սպաննէր։ Բայց ան իր զաւակին հետ կը տառապէր անօթութենէն։ Ճամբորդութեան վերջաւորութեան պիտի հասնէ՞ր։ Մայրը իր մահը կը զգար։ Եւ ո՞վ պիտի հոգար իր փոքրիկ Գրիգորը։

Իրիկուն մը, երբ ուժասպառ կարաւանը բոլորովին լեռնային Գետաւինեբու խումբի մը ճամբին ինկաւ, մայրը իր զաւկին հետ ինկաւ հողի մը մօտ։ Գետաւինեներու չէֆը իր մեհարին հեծած կ՚անցնէր մօտէն։ Անոր աչքերը աւելի քիչ խիստ էին քան միւսներունը։ Տեսաւ իյնողները, նայեցաւ անոնց, գութը շարժեցաւ եւ կեցուց ուղտը

— «Ո՛վ այս մանուկը, քուկդ է ան, հոգ տար անոր»։ Թեւերը բարձրացան, ձեռք մը խոնարհեցաւ …

Մէհարին դանդաղ գնացքէն կ՚օրօրուէր յոգնած մանուկը եւ արդէն կը քնանար թամբին եզրը ,չէֆին կեքերուն վրայ, երբ մայրը առանց ետին նայելու գնաց միացաւ գէպի աքսորեալ տարագրուող իր խումբին

Պատերազմը վերջացած էր։ Տարագիրները վերադարձան Հալէպ։ Հոն, անոնք գտան իրենց բախտակիցները Խեղճ կինն ալ գեռ երիտասարդ, իր ճերմկած մազերուն հակառակ՝ վերստացաւ կեանք ու զօրութիւն։

Ան կ՚ապրէր միայն իր զաւակին համար։ Ի՞նչպէս գտնել զայն։ Դիմումներ տեղեկութեանց գրասենեակներու պաշտօնեաներուն, հարցաքննութիւններ Գետաւիններուն մէջ փնտռտուք ամէն կողմ, ի զուր։ Վեց տարիներ պիտի անցնէին։ Անձկութեան եւ յոյսի վեց տարիներ։

Երեկոյ մը յանկարծ մայրը ոստանաւոր կանչեն։ Դրան առջեւ Արաբ մը կ՚առաջնորդէ 10 տարեկան տղայ մը։ Այդ տղան ունի պղնձագոյն դէմք մը, գլուխը կը կրէ քէֆիէն եւ սեւ էկէլը, գիտէ ձի հեծնել. Իր փոքրին կը փայլի արծաթէ հին փոքրիկ խաչ մը։ Իր զաւակն էր։ Ուրախութի՞ւնը իր մօրը … Շատ չանցած ան պիտի ըլլայ սկաուտ եւ խմբապետ։

Կրակին առջեւ գեղեցիկ երիտասարդ մը ոտքի ելաւ, ունի վճռական որոշումը անոնց որոնք շատ կանուխ տեսան ընդարձակ հորիզոններ։ «Սիրուն եղբայրներ, երգենք գիշերապահներու օրհներգութիւնը», բաւ քիչ մը յուզուած խմբապետը …Գիշերը եւ գիշերուան մէջ ձայները կը բարձրանային դէպի անոր, որ պաշտպանեց փոքրիկ Հայաստանը, ան որ օր մը անշուշտ պիտի պարգեւէ ամբողջ հայրենիքը մեր նախնիքներուն, Հայաստանը, առաջին քրիստոնեայ թագաւորութիւնը.

Թարգ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՑԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ ՕՐԷՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

— . —

Այսուհետեւ արգիլուած է մերժել աշխատանք որ եւ է մէկուն այն պատրուակով, որ գործաւորը կը պատկանի որոշ դասակարգի կամ կապուած է ազգայնական կապերով մարդկանց հետ, զորս յեղափոխութիւնը օրէնքէ դուրս է յայտարարած, ինչպէս նախկին ոստիկաններ, ազնուականներ, քահանաներ եւն.։ Նման որոշումները պէտք է վերաքննուին։

Կ՚արգիլուի առանց վերատեսչի յանձնաժողովի հրամանին՝ կատարել «զտում» հիմնարկութեանց մէջ։ Կ՚արգիլուի ծառայողները պատժել կամ արձակել պաշտօնէ։ Այդ իրաւունքը վերապահուած է պատասխանատու ղեկավարներու։ Արգիլուած է այսուհետեւ նոր պաշտօնի մտնողի մասին դաղտնի տեղեկութիւններ [illegible]

(Քաղուած Մոսկուայի թերթերէն)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՅՕԴ. 48.— ԽԸՀ Միութեան Բարձ. Խորհուրդը երկու Խորհուրդներու միացեալ նիստին մէջ կ՚ընտրէ Բարձ. Խորհուրդի նախագահութիւնը հետեւեալ կազմով՝ նախագահ, չորս փոխ-նախագահ, քարտուղար մը եւ 31 խորհրդականներ։

Իր ամբողջ գործունէութեամբ ԽԸՀ Միութեան նախագահութիւնը հաշուետու է Բարձ. Խորհուրդին առջեւ։

ՅՕԴ. 49.— ԽԸՀ Միութեան Բարձ. Խորհուրդի Նախագահութիւնը

Ա.— Կը հրաւիրէ Բարձ. Խորհուրդը նիստի.

Բ.— Կը լուսաբանէ գործադրուող օրէնքները՝ հրատարակելով համապատասխան ցուցմունքներ։

Գ.— Համաձայն ԽԸՀ Միութեան Սահմանադրութեան 47րդ յօդուածին, կը լուծէ Բարձ. Խորհուրդը եւ նոր ընտրութիւններու հրահանգ կուտայ։

Դ.— Իր նախաձեռնութեամբ կամ որ եւ է դաշնակցային հանրապետութեան մը պահանջով կը կատարէ հանրաքուէ։

Ե.— Կը բեկանէ ԽԸՀ Միութեան Գործավարներու Խորհուրդին կամ հանրապետութիւններու գործավարներու խորհուրդներուն որոշումներն ու կարգադրութիւնները, եթէ չեն համապատասխաներ օրէնքին։

Զ.— Բարձ. Խորհուրդի մէկ նստաշրջանէն միւսը տեւող ժամանակամիջոցին պաշտօնանկ կ՚ընէ եւ կը նշանակէ ժողովրդական գործավարներ՝ ԽԸՀ Միութեան Գործավարներու Խորհուրդի նախագահին առաջարկին վրայ, յետագային Բարձ. Խորհուրդի վաւերացման ներկայացնելու պայմանով

Է.— Կը պարգեւատրէ ԽԸՀ Միութեան չքանշաններով։

Ը.— Կը գործադրէ ներման իրաւունքը։

Թ.— Կը նշանակէ եւ կը փոխէ ԽԸՀ Միութեան զինական ուժերու վերին հրամանատարութիւնը

Ժ.— Բարձ. Խորհուրդի մէկ նստաշրջանէն միւսը տեւող ժամանակաշրջանին պատերազմական վիճակ կը յայտարարէ, եթէ զինական յարձակում կատարուի ԽԸՀ Միութեան վըրայ.

ԺԱ.— Կը յայտարարէ ընդհանուր եւ մասնակի զօրահաւաք։

ԺԲ.— Կը վաւերացնէ միջազգային դաշինքներ։

ԺԳ.— Կը նշանակէ կամ ետ կը կանչէ օտար պետութիւններու մօտ ԽԸՀ Միութեան լիազօր ներկայացուցիչները.

ԺԴ.— Կ՚ընդունի օտար պետութիւններու կողմէ նշանակուած դիւանագիտական ներկայացուցիչները։

ՅՕԴ. 50.— Միութեան Խորհուրդը եւ Ազգութեանց Խորհուրդը կ՚ընտրեն վերստուգիչ յանձնախումբեր, որոնք կը ստուգեն իւրաքանչիւր խորհրդարանի պատգամաւորներու լիազօրութիւնները։

Այդ յանձնախումբի առաջարկով խորհրդարանները կ՚որոշեն կամ ընդունիլ պատգամաւորներու լիազօրութիւնները եւ կամ բեկանել անոնց ընտրութիւնը։

ՅՕԴ. 51.— Հարկ եղած պարագային եւ ուզած հարցի շուրջ Բարձ. Խորհուրդը կը նշանակէ քննիչ եւ վերստուգիչ յանձնախումբեր։

Բոլոր հիմնարկութիւնները եւ պաշտօնական անձերը պարտաւոր են կատարել այդ յանձնախումբերու պահանջները եւ ներկայացնել անհրաժեշտ նիւթերն ու փաստաթուղթերը։

ՅՕԴ. 52.— ԽԸՀ Միութեան Բարձ. Խորհուրդի պատգամաւոր մը չի կրնար դատական հետապնդման ենթարկուիլ կամ ձերբակալուիլ առանցԲարձրագոյն Խորհուրդի, իսկ նստաշրջանէն դուրս՝ առանց Բարձ. Խորհուրդի Նախագահութեան հաւանութեան։

ՅՕԴ. 53.— Բարձ. Խորհուրդի նախագահութեան իրաւասութեանց շրջանը երբ կը լրանայ կամ երբ ժամանակէն առաջ կը լուծուի Բարձ. Խորհուրդը, Նախագահութիւնը կը պահէ իր իրաւունքները մինչեւ նոր ընտրուած Բարձ. Խորհուրդի կողմէ նոր Նախագահութեան մը ընտրութիւնը։

ՅՕԴ. 54.— Երբ կը լրանայ Բարձ. Խորհուրդի իրաւասութեանց շրջանը կամ ժամանակէն առաջ կը լուծուի, Բարձ. Խորհուրդի նախագահութիւնը նոր ընտրութիւններու հրահանգ կուտայ իրաւասութեանց շրջանը լրանալէն կամ լուծուելէն երկու ամիսէն ոչ աւելի ուշ։

ՅՕԴ. 55.— Մէկ ամիսէն ոչ աւելի ուշ, նախկին նախագահութիւնը կը գումարէ նոր ընտրուած Բարձ. Խորհուրդը։

ՅՕԴ. 56.— ԽԸՀ Միութեան Բարձ. Խորհուրդը երկու խորհրդարաններու միացեալ նիստին մէջ կը կազմէ ԽԸՀ Միութեան Գործավարներու Խորհուրդը։

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԻՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ՅՕԴ. 57.— Դաշնակցային Հանրապետութեան պետական իշխանութեան վերին մարմինը կը հանդիսանայ դաշնակցային հանրապետութիւններու Բարձ. Խորհուրդը։

ՅՕԴ. 58.— Դաշնակցային հանրապետութեան Բարձ. Խորհուրդը կ՚ընտրուի հանրապետութեան քաղաքացիներու կողմէ չորս տարուան համար։

Դաշնակցային հանրապետութիւններու սահմանադրութիւնները կը սահմանեն ներկայացուցիչներու թիւը։

ՅՕԴ. 59.— Հանրապետութեան միակ օրէնսդրական մարմինը կը հանդիսանայ դաշնակցային հանրապետութեան Բարձ. Խորհուրդը։

ՅՕԴ. 60.— Դաշնակցային հանրապետութեան Բարձ. Խորհուրդը

Ա.— Կ՚ընդունի Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը եւ անոր մէջ փոփոխութիւններ կը մտցնէ, համաձայն ԽԸՀ Միութեան Սահմանադրութեան 14րդ յօդուածին։

Բ.— Կը վաւերացնէ տուեալ երկրի սահմաններուն մէջ գտնուող ինքնավար հանրապետութիւններու Սահմանադրութիւնները.

Գ.— Կը վաւերացնէ հանրապետութեան ժողովրդային տնտեսական ծրագիրը եւ պիւտճէն։

Դ.— Կ՚օգտուի ընդհանուր ներման եւ ներում շնորհելու իրաւունքէն այն քաղաքացիներու նկատմամբ, որոնք դատապարտուած են դաշնակց. հանրապետութեան դատարաններու կողմէ։

(Շար.)

(4)

Ի ՊԷՏՍ ՉԱՓԳԱՑԵԼՈՑ

Այլք թիակօք ըզկոյր յորձանս յուզեն ու ի զէնըս խիզախեն,
Մըխըրճին ի դահլիճս եւ ի տաճարս արքունականս:
Է որ սուր ածէ շինից եւ չուառական երդոցդ տանց՝
ըմպել ակամբք ու ի ծուրացի ննջել ի քուն ծիրանիս:
Այլ ոք ըզգանձսըն խորտալ եւ յոյշասայց ոսկին զըրգայ,
Ոք յակներոս ի բեմս է պիշ, որ ի թատերս թերանաբաց
ընդ կըրկին ծափս ըզմայլեալ՝ ժողովըրդեան ու աւագանւոյն:
Ուրախանան թաթաւեալք ի ճապաղիս արեան եղբարց,
Ի ըզտունս եւ զանուշակ գրանդըրս տնոց փոխեալ յաքսորս՝
Ընդ այլով արեգակամբ ըզհայրենին խնդրեն յատակ:

Սիրելի Արազ.— Վերջին քերականական տաղաչափէն չեղում մը այսօր: Դուք ալ կ'ընէք երբեմն: Ս. Գիրքէն քեզ եցիկ օրինակներ արտագրելով իրեար տարբեր կանոնաւոր աշակերտ եւ ուսուցիչ եզողները կրնան գիտնալ, թէ այսպիսի չեղումներ ինքն դասարանին համար օրհնութիւն են, կազդոյր եւ սթափում բերելով: Մանաւանդ մեր հետաքրքիրները— նոր ու պզտիկ, փերտատարդ թէ ծեր— որքան պիտի ուրախանան, կարդալով Բագրատունիի թարգմանութեամբ Վիրգիլիոսի վերի տողերը, որոնց մէջ անմահ (ոչ թէ ... անմեռ) Հռոմայեցին կը տարրացնէ մեծամեծ մասուներ, երբ կ'րսէ

Ուրիշներ Թիակներով խոր անդունդները կը պրպտեն եւ յանդգնորէն զէնքի կը դիմեն, կը սպրդին ընդանեկութեան սրահներ եւ արքունի սենեակներ: Մարդ կայ որ թրէ կ'անցնէ գիւղերը եւ անոնց մէջ բնակող թշուառները, որպէսզի ինք ակնակուռ բաժակով, կամ միապաղաղ պատուական քարէ բաժակով խմէ եւ ծովական (Տիւրոսէն, Փիւնիկէէն եկած) ծիրանիներու մէջ քնանայ: Ուրիշ մը գանձեր կը հորթէ եւ որչերու մէջ գաղտնի պահած ոսկիին վըրայ կը գուրգուրայ: Մէկը շարունակ վայելումով բեմերու տնկած է աչքը, այսինքն հրապարակախօս ատենաբանութեան կը ցանկայ, ուրիշ մը թատրոններու աչք կը տնկէ բերանը բաց մնացած, կարօտը քաշելով ժողովուրդին եւ օթեակներու մէջ բազմող երեւելիներուն ծափահարութեան: Ամէնքն ալ կ'ուրախանան կը հրճուին իրենց եղբայրներուն արիւնին մէջ ձեռք թաթխելով, եւ իրենց տուները եւ իրենց դուռներուն վերի ու վարի անոյշ սեմերը թողլով օտար երկիրներ կ'երթան, ուրիշ արեւու տակ այրենի հողը կը փնտռեն:

Թարգմանութիւնը եղած է Հայկական Ձափով: Արդէն ակնարկուած է այլուր մեր դասերու ընթացքին, բայց շատ համառօտ:

Բագրատունին է որ այս չափը դաւանորած է՝ հնարելով քաղելով մեր հին երգերէն, մանաւանդ շարականներէն, եւ Ս. Գիրքին մէջ քերթուածի ձեւով գտնուած կտորներէն: Որոնց երբեւէ նախատիպ կրնան ծառայած ըլլալ եբրայական չափեր: Ինչպէս Ֆրանսացիք ցարդ ունին Աղեքսանդրեան կոչուած չափը, տասներկու ոտքով:

Հայկական չափը ունի առ առաւելն 16 ոտք, եւ առ նուազն 13: Կը բաղկանայ չորս անդամէ, իւրաքանչիւր անդամ առաւելագոյն 4 ոտքէ (16): 16էն 13, այսինքն 3 ոտքի տարբերութիւնը ունի 10 ձեւ, այսպէս.—

4—4—4—4	(առաւելագոյն)	16
3—4—4—4		15
2—4—4—4		14
1—4—4—4	(Նուազագոյն)	13
4—3—4—4		15
3—3—4—4		14
2—3—4—4	(Նուազագոյն)	13
4—4—4—3		15
3—4—4—3		14
2—4—4—3	(Նուազագոյն)	13

Հիմա վերի թարգմանութեան իւրաքանչիւր տողը, հայկական չափին տարրողութեամբ կշռելով, կը վերածուի հետեւեալ չափին.—

4—4—4—4
3—3—4—4
3—4—4—4
4—4—4—3
4—3—4—4
3—4—4—4
4—3—4—4
2—3—4—4
3—4—4—4
3—4—4—4

Այս բոլոր տեսնուած չափերէն կ'երեւի աճա որ վերջնթերը կը պահէ իր չորս ոտքը, փոփոխութիւնը (16—13) կը տեսնուի ամենամեծ մասով առաջին երկու անդամներուն վրայ: Փորձի համար իւրաքանչիւր հետաքրքիր պէտք է կարդայ հոս գրուած չափին վրայ, այսպէս, զոր օրինակ.

Այլք թիակօք,— ըզկոյր յորձանս, — յուզեն ու (ի)զէ—նըս խիզախեն:

Մնացածն ալ իր պատկան չափերով.

Այս Հայկական Ձափով է որ Բագրատունին Վիրգիլիոսի Մշակականքէն զատ թարգմանած է Հոմերոսի Իլիականը, Միլտոնի Դրախտ Կորուսեալը, նաեւ գրած իր սեփական Հայկը — Հայկ Դիւցազնը:

Այս չափը իր մեծղի ու հոյակապ դարձուածներով՝ լաւագոյն միջոցը ընծայած է նոյն հրաշալի գլուխգործոցները հիակերտելու, հայակերտելու: Լայն ու յուռթի, տեսակ մը քրմական առողջութեամբ, պատգամական արտայայտութեամբ, այս հայկական չափը դիւցազներգական եւ վիպասանական քերթուածներուն կուտայ ուժ եւ կշռոյթ: Մետասանոտնեայ սովորական չափը (յանգաւոր) այս անյանգ Հայկականին պատկառանքը չունի, մանաւանդ երբ նկատի ունենանք որ առով լիուլի ու թերնալիր, կամ լիաշուրթն կարելի է տալ բնագիրներուն բովանդակ գեղեցկութիւնները, առանց սափրելու, առանց յապաւելու: Եղ. Հիւրմիւզ, որ նախապէս քիթվոչ ըրած էր իր վարժապետին այս գիւտին դէմ, խոստովանեցաւ ապա արժանիքը այս նորութեան, անոր ընտիր արդիւնքը տեսնելով, թէեւ ինք նոյն սիրահարը մնաց մետասանոտնէին

** Երկու տեղ կը տեսնենք ու, զոր պէտք է կարդալ պարզապէս իբրեւ վ եւ տալ զարնել զայն անմիջապէս յաջորդին, ու աւագանւոյն, իբր թէ գրուած ըլլար՝ վաւագանւոյն, վերն ալ՝ ու ի զէ (վէզէ...):

Բայց փութանք դառնալ մեր բուն նիւթին:

ՏԱՐԱԶ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ, 22 յունիս (Ցառաջ).— Այստեղի չորս գործարաններուն տնօրէնութիւններէն նախկին «Կոամոն»ը մատնաւոր յայտարարութեամբ ծանոյց իր գործաւորներուն թէ գործատէրերու եւ գործաւորներու պատգամաւորութեանց միջեւ գոյացած համաձայնութեանց հիման վըրայ իր գործաւորներն եւս գոհացում պիտի ստանան, որով կը հրաւիրէ գործաւորները որ եւ է անախորժութեանց տեղի չտալ:

Իսկ էնտիւսթրիէլ տիւ Գաուչուկ Սավըլի ձգախէժի գործարանը որ իրականութեան մէջ իտալական Փիրէլլի ընկերութեան Ֆրանսայի մասնաճիւղըն է եւ իր ղեկավարութիւնը կը ստանայ Միլանէն, տնօրէնութիւն եւ գլխաւոր պաշտօնէութիւն, ինչպէս նաեւ գործաւորներուն մեծամասնութիւնը կը կազմեն Իտալացիները, բոլորն ալ իրենց երկրին կարգուսարքին ջերմ կուսակիցներ, նոյնպէս յայտարարութեամբ մը կը տեղեկացնէր թէ վերջնրս գործաւորական շարժումին առթիւ ստեղծուած բանակցութեանց եւ գոյացած համաձայնութեան հիման վրայ գործարանը եւս գոհացում պիտի տայ իր գործաւորներուն եւ գործադրելի 8 յունիսէն սկսեալ, որով կը հրաւիրէ գործաւորները որպէսզի հանդարտութեամբ շարունակեն իրենց բնականոն եւ սովորական աշխատանքը, առանց որ եւ է միջադէպի տեղի տալու: Ցետոյ պղնձի գործարանին տնօրէնը հաւաքելով բոլոր վերահսկիչները յայտարարած է թէ իր գործաւորները եւս կը ստանան 10 առ հարիւրի յաւելում, հիմ ունենալով աշխատաւորներու եւ գործատէրերու միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը: Աւելցնենք որ տեղական գործաւորներէն ոչ մէկը պահանջ ներկայացուցած էր գործարաններու վարչութեան եւ գործատէրերը ինքնաբերաբար ըրած են իրենց յայտարարութիւնները, գործաւորներուն միտքերը հանդարտեցնելու համար:

Եթէ այդպէս չըլլար ալ, դժուար թէ գործադուլ յայտարարուէր՝ նկատի ունենալով գործաւորներուն անկազմակերպ վիճակը եւ տեղական պայմանները: Այսուհանդերձ շշուկները անպակաս էին սկիզբները եւ դեռ կը շարունակուին անընդունելի գտնելով եղած յաւելումը, քանի որ շաբաթական 40 ժամ պիտի աշխատին եւ ստացուած յաւելումը ոչ մէկ շահ կ'ապահովէ իրենց, ընդհակառակն բան մըն ալ կը պակսի իրենց այժմու շահածին հետ համադրելով: Ուստի կը պահանջեն 25 առ հարիւր յաւելում եթէ իրենց վճարուի միայն շաբաթական 40 ժամուան աշխատավարձ: Այսուհանդերձ դեռ որոշ առաջարկ չէ ներկայացուած, այլ միայն շշուկներ են որ շրջան կ'ընեն բերնէ բերան: Ցամենայն դէպս գործաւորները դառնութեան բաժակը ցմրուր քամած անցնող քանի մը տարուան ընթացքին, այլեւս ժամանակը հասած կը նկատեն արժեցնելու համար իրենց պահանջները: Որովհետեւ ամբողջ կարգուսարքը նոր եռանդ եւ խանդավառութիւն կը ներշնչէ չոր ու ցամաք ապրող գործաւոր դասակարգին, որ երէկ սուտ ու սխալ տեղեկագրով՝ իբր պատիժ կամ օրերով տունը մնալու ստիպուած էր կամ առանց հարց ու փորձի դուռնէն դուրս նետուելու դատապարտուած էր: Մէկը կամ միւսը կախում ունէր տնօրէնին տրամադրութենէն եւ այս կամուրջէն անցնողներուն մէջ կլոր թիւ մըն ալ կը կազմեն մեր հայրենակիցները: Այս բոլոր իրադարձութեանց մէջ, պարզ ու որոշ էր թէ ի՞նչ դիրք պէտք է բռնէին մեր հայրենակիցները: Թէեւ եղած շարժումներուն ջերմապէս կուսակից, բայց եւ այնպէս նկատի ունենալով մեր իրաւական կացութիւնը՝ կրաւորական դիրք բռնել եւ սպասել դէպքերու զարգացումէն յառաջ եկած արդիւնքին, առանց սակայն որոշ դժգոհութիւն պատճառելու մէկին կամ միւսին: Եւ արդէն այս կը պահանջէ տրամաբանութիւնը գոնէ մեզի համար:

Գալով Մուլինա - Ռըթորոըրի մը Շավանոզ Պէլմոնի մետաքսի գործարանին — Փոն տը Շէրիւէն երկու քիլոմեթր — ուր բաւական թիւով հայ գործաւոր - գործաւորուհիներ ունինք, մանաւանդ 14—15 տարեկան երկսեռ նոր սերունդ մը, վերջերս գործատիրոջ կնքած պայմանագրութեամբ բոլորն ալ, միայն մէկ հոգիի բացառութեամբ, աշխատելու իրաւունք ստացան եւ բոլորն ալ այժմ կ'աշխատին: Ուրեմն, բացի մէկ պատանիէ, չունինք նոր հասած սերունդ մը, որ աշխատելու իր դիմումը մերժուած ըլլայ կառավարութեան կողմէ: Ասիկա գոնէ օրհնութիւն մը եղաւ, քանի որ տղաքը փողոցները աննպատակ թափառելէ ազատեցան եւ աշխատաւորի ինքնութեան թուղթերու ալ տէր դարձան: Այս փակագիծէն վերջ աւելցնեմ որ մետաքսի գործարանին արհեստանոցներէն մէկուն աշխատաւորուհիները գործադուլ յայտարարելու նոր ձեւով մը, իրենց շրթունքի կարմիր ներկերով պատերուն վրայ կը գրեն իրենց պահանջները: Երբ տնօրէնը իր սովորական այցելութիւնը կուտայ, զարմանքով կը կարդայ պատերուն վրայի արձանագրութիւնները, եւ կը հարցնէ թէ ի՞նչ կը նշանակեն այս գրութիւնները: Աշխատաւորուհիները միահամուռ կը յայտարարեն թէ իրենց պահանջներն են: Տնօրէնը անմիջապէս լուր կուտայ գործատիրոջ, որ կը յանձնարարէ շարունակել գործը եւ մէկ ժամէն կը ստանան վարչութեան պատասխանը, ժամը 10ին կը պատասխանուի թէ չեն ընդունիր որ եւ է պահանջ, թէ ուզողը ազատ է մեկնելու: Այս յայտարարութեան վրայ, միւս գործատեղիներուն աշխատաւորուհիներն եւս կը միանան շարժումին եւ ընդհ. գործադուլի ազդանշանը կուտան ու մեքենաներուն փոկերը վար կ'առնեն, դուռներն ալ գոցելով կը փակուին ներսը, չմոռնալով Հայուհիի մը կարմիր փիլզվէնը փայտի մը ծայրը անցընել իբրեւ յաղթանութեան դրօշ: Տնօրէնութեան ժամական 10 սանթիմի առաջարկն ալ կը մերժեն: Ցերեկոյեան ժամը 3.30ին գոհացում կը ստանան հարիւրին 15 յաւելումով եւ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքով: Այս գործարանին աշխատաւորուհիներուն ժամավճարն էր 2 Ֆր. 1 սու, որ երկու երեք անգամ պակսելով եղաւ 1.75, որով գոյացած համաձայնութեամբ իրենց նախկին օրականէն զատ երկու սու ալ պակաս կը ստանան, այնպէս որ միշտ գործատէրն է որ կը շահի: Ինքնաբերաբար կատարուած այս ցոյցերէն [illegible] կը գտնէ եւ բնականոն աշխատանքը կը շարունակէ իր ընթացքը:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԵԼԼԷՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Անցեալ օր արտատպեցինք Աթէնքի Փրոյիա թերթին առաջնորդող յօդուածը հայ-յունական պատմական յարաբերութիւններու մասին: Նոյն թերթը երկրորդ յօդուածով մը կը շարունակէ.—

... Ասոր համար ալ շատ մը հայկական եկեղեցիներու եւ պալատներու աւերակներն ուժգնօրէն կը յուզեն Ցոյներուն հոգին: Այսպէս Մեծն Աղեքսանդրի կողմէ Հայաստանի սատրապ նշանակուած Սարափէէի կառավարչին՝ Միթրինէսի դրամներուն վըրայ բարձրաքանդակ դրոշմուած է Գիթիասի Աթինա - Պարթենոն արձանին գեղեցկագոյն եւ ամէնէն հարազատ ներկայացումը: Անոր յաջորդները՝ հայազգի թագաւորները իրենց դրամներուն վրայ «Հելլենասէր» բառը կը դրոշմէին, եւ իրենց կիներուն ալ հելլէն մուսաներուն անունները կուտային: Այսպէս դրամ մը հասած է մինչեւ մեզ, որուն վրայ դրոշմուած է. «Արքայ, քոյր Տիգրան թագաւորի»: Անկէ յետոյ, ըլլայ նախաքրիստոնէական, ըլլայ յետքրիստոնէական շրջանին, երկու ժողովուրդները միասին կը կռուէին միեւնոյն թշնամիներուն դէմ Պարսիկներուն, Մոնկոլներուն, Թաթարներուն, Սուլթաններուն եւն.: Բիւզանդիոնի շատ մը կայսրերը Հայ էին, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ երեւելի զօրավարներ, արուեստագէտներ, գրագէտներ, քահանայապետներ:

Հայազգի Լեւոն, Պուլկարիայ կըրաղը՝ Կրումոսը ջախջախեց: Զմշկիկը, Վասիլիոսը, Փոկաս Հայ էին, ինչպէս նաեւ Գրիգոր աստուածաբանին ուսուցիչը՝ Պրոյերեսիոս: Երկրաշարժէ մնասուած Այա - Սոֆիա եկեղեցիին նորոգութիւնը յանձնուեցաւ հռչակաւոր ճարտարապետ Տրդատին, որ կերտած էր Անին, նշանաւոր կաթողիկոսանիստ մայրաքաղաքը:

Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան քարոզիչը Գրիգոր Լուսաւորիչը, իր ուսումը Աթէնք առած էր: Ցուլիանոս Ուրացողին հետ միասին: Անոր յունարէն եւ հայերէն ձեռագիրներէն կը գտնուին Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանի մատենադարանին մէջ: Բազմահմուտ եւ անխոնջ Մխիթարեանը՝ Արսէն Բագրատունին, սքանչելի կերպով թարգմանած է Իլիականը, ինչպէս նաեւ Վիրգիլիոսի «Մշակականք»ը, Ռասինի «Գոդգոթա»ն, Միլտոնի «Դրախտ Կորուսեալը»: Հայերը շարունակած են միշտ մշակել հելլէն դպրութեան ուսումը: 1884ին Ցօլաքեան հրատարակեց իր «Քերականութիւն արդի յունարէն լեզուի, ի պէտս Հայոց» գիրքը, անոր սպառման համար ապաւինելով բնականաբար բազմաթիւ հելլէնագէտ Հայերու վրայ: Երբ Մոսխոփուլոս Հայաստանի մասին իր երկար յօդուածը հրատարակեց յունական մեծ հանրագիտարանին մէջ՝ Երուսաղէմ աքսորուած Հայոց պատրիարքը հրահանգեց որ անիկա հայերէնի թարգմանուի:

«Կալաթիա»ի ողբացեալ բանաստեղծը Ս. Վասիլիատիս, Ակրոպոլիսը անուանած է «Քանդակագործութեան Իլիականն»ը, ինչպէս Բագրատունեաց մայրաքաղաքին՝ Անիին աւերակները՝ Հայոց քաղաքակրթութեան քանդակուած հրաշալի ներբողը:

Սակայն երկու ազգերն ալ յոգնած այլ եւս երկար դարերու պայքարներէն ու գործունէութենէն, ուրիշներու տիրապետութեան տակ ինկան: 1378ին, Հայոց վերջին թագաւորը Լեւոն Ե. ինը ամիս հերոսաբար կռուելէ յետոյ Եգիպտոսի անթիւ զօրամասերուն դէմ, ստիպուեցաւ անօթութեան հետեւանքով յանձնել իր ամրոցը, իր տէրութիւնը եւ իր անձը նուաճողին, եւ երթալ մեռնիլ Փարիզի մէջ իբր աքսորական: Դար մը յետոյ, Օսմանեաններու ամրոցին վրայ հերոսաբար կռուելով կ'իյնար նաեւ Կոստանդինոս Պալէոլոգոս.

Անկէ յետոյ միասին կրեցինք օտարին լուծը եւ միշտ ալ մեր տիեզերական պատրիարքը գործակցած է Հայոց պատրիարքին հետ երկու ժողովուրդներուն բարօրութեան համար: Սուրբ Հայաստանի ականաւոր բանաստեղծները՝ Ա. Զօպանեան եւ վաղամեռիկ Տիգրան Երկաթ, ջերմ հելլենասէրներ էին: Մորիս Պարէս իր «Համբորդութիւն դէպի Սպարտա» գրքին մէջ երկարօրէն կը խօսի դըժբախտ Երկաթի մասին»:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Մարգարիտ Բաբայեանի աշակերտները, 28 յունիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին կուտան երգա - նուագահանդէս մը, որուն կը մասնակցին Գ. Գուրգէն Ալէմշահ, Օր. Իւէն Այդով, Օր. Մէրիկէ, Տիկ. Գեւոնեան, Օր. Գիւլպիւլեան, Գ. Գարպոնէլ, Գէն - Ալալ, Գ. Կրօն եւ ուրիշ արուեստագէտներ: Ցայտագրին մէջ՝ եւրոպական կտորներէ զատ հայկական, պաղեստինեան եւ արաբական երգեր

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՑ, հայագիտական ուսումնաթերթ, Թիւ 1—2 (յունուար - մարտ), Մխիթարեան միաբանութիւն, Վիեննա:

ՆՈՐ ԳԻՐ, ամսաթերթ գրականութեան եւ արուեստի, Թիւ 4 (մայիս), տպ. Նիւ Եորք:

ՏԻԿԻՆ ԹՐԻՒԿԱՏԷՆԻ ՆՇԱՆԱԾԸ (կատակերգութիւն 1 արար), գըրեց Արտաւազդ Անտոնեան, տպ. Փարիզ: Գին 3 Ֆր.:

ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ ՄՏՔԵՐ (չափածոյ), Մ. Հայրապետեան գին 5 ֆր., տպ. Փարիզ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) Թիւ (21)

ԱՆՁՐԵՒ

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Գ. Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՈՂԸՄ

«Անօթի պիտի ձգուի, խոշտանգուի, անուսաստացուի: Կ'ուզեմ որ ան ընդունի իր պատիժը մարդոց ձեռքէն՝ երբեւ զոհ մը առ Աստուած: Կ'ուզեմ որ ընդունի զայն ուրախութեամբ: Խոնարհութիւն մը ունի ան, որ քիչերուն կը տրուի: Աստուած բարի է ու ողորմած»:

Տէյվիտսընի ձայնը կը դողար յուզումէն: Հազիւ թէ կրնար արտասանել բառերը, որոնք կրակոտ ու կըտոր կերպով կը գլորուէին իր շրթներէն:

«Ամբողջ օրը կ'աղօթեմ իրեն հետ, ու երբ կը հեռանամ իր մօտէն՝ դարձեալ կ'աղօթեմ բոլոր ուժովս ու կարողութեամբս, որպէսզի Յիսուս անոր շնորհէ այս մեծ ողորմութիւնը: Կ'ուզեմ անոր սրտին մէջ դնել պատժուելու բուռն բաղձանք մը, այնպէս որ, ի վերջոյ՝ ինք մերժէ իր ազատարձակումը: Կ'ուզեմ որ զգայ թէ բանտին խիստ պատիժը այն երախտարիքն է, զոր ինք պէտք է դնէ ոտքերուն ներքեւ Օրհնեալ Տիրոջ, որ իր կեանքը տուաւ իրեն համար»:

Օրերը կ'անցնէին դանդաղօրէն: Տան բոլոր բնակիչները՝ մտահոգուած վարի թշուառ, տառապահար կնոջմով, անբնական յուզումի մը մէջ կը գտնուէին: Ան կը նմանէր զոհի մը, որ կը պատրաստուի արիւնարբու կապաշտութեան մէկ վայրենի արարողութեան համար: Սոսկումը ընդարմացուցած էր զայն: Չէր կըրնար ձգել որ Տէյվիտսընը հեռանար իր տեսողութենէն, ու անկէ կը կախուէր սարսափի ակնկալութեամբ մը: Շատ կուլար ու կը կարդար Ս. Գիրքը եւ կ'աղօթէր: Երբեմն կը պարտասէր ու անզգայ, անտարբեր կը դառնար: Ապա կը յուսար իր չարչարանքէն, որովհետեւ ան ուղղակի եւ իրական ազատում մը կը խոստանար իրեն՝ այն անձկութենէն, որուն մատնուած էր: Շատ աւելի երկար չէր կրնար տոկալ այն անորոշ սոսկումներուն, որ այժմ կը յարձակէին իր վրայ: Իր մեղքերուն հետ միասին մէկ կողմ դրած էր իր բոլոր անձնական ունայնասիրութիւնները, եւ թափթփած, գիսախռիւ ու անյարդար վիճակով ու հագած իր չափազանց դունամոր ու անճաշակ գիշերազգեստը՝ կը պտըտէր իր սենեակին մէջ: Ամբողջ չորս օր ոչ այս գիշերանոցը հանած էր իր վրայէն, ոչ ալ գուլպայ հագած: Սենեակը տակնուվրայ էր: Եւ նոյն տանն անձրեւը կը տեղար անողոք յարատեւութեամբ մը: Կը կարծէիր թէ՝ երկինքը արդէն պարպուած ըլլալու էր, բայց սակայն անձրեւը կ'իջնէր ուղիղ եւ ծանր, խենթեցուցիչ կերպով մը՝ թիթեղէ տանիքին վրայ: Ամէն ինչ թաց ու մածուցիկ էր: Բորբոս կար պատերուն վրայ, ինչպէս նաեւ յատակին վրայ դանուող կօշիկներուն վրայ: Անքուն գիշերներու ընթացքին մժեղները կ'աղաղակէին իրենց զայրացնող երգը:

«Գէշ պիտի չըլլար եթէ անձրեւը դադրէր գէթ օր մը», ըսաւ տոքթ. Մէքֆէյլ:

Բոլորն ալ կը սպասէին երեքշաբթի օրուան, երբ Սան Ֆրանչիսքոյի նաւը պիտի հասնէր Սիտնիէն: Սպասումը անտանելի էր: Ինչ կը վերաբերէր տոքթ. Մէքֆէյլին, անոր կարեկցութիւնն ու զայրոյթը հաւասարապէս տեղի տուած էին այս դըժբախտ կնոջմէն ազատելու բաղձանքին: Անխուսափելին ընդունելու էր: Կը զգար թէ աւելի ազատօրէն պիտի շնչէր, երբ նաւը ճամբայ ելլէր: Սէյտի Թամսընին մինչեւ նաւը պիտի ընկերանար կառավարչատան սպասաւորներէն մին: Այս անձը երկուշաբթի երեկոյ եկաւ, եւ յայտնեց Օր. Թամսընին, որ պատրաստ ըլլար հետեւեալ առաւօտ ժամը 11ին: Տէյվիտսըն Օր. Թամսընի մօտ էր:

«Պիտի աշխատիմ որ ամէն ինչ պատրաստ ըլլայ: Ես ինքս մտադիր եմ նաւը գալու Օր. Թամսընի հետ»:

Օր. Թամսըն չխօսեցաւ:

Երբ տոքթ. Մէքֆէյլ մարեց իր մոմը եւ զգուշութեամբ ծածկուեցաւ իր մժեղարգել վարագոյրներուն ներքեւ, ազատութեան հառաչ մը արձակեց:

«Փա՛ռք Աստուծոյ, որ այդ ալ վերջացաւ: Վաղը առաւօտ այս ժամանակ ան գացած պիտի ըլլայ»:

«Տիկ. Տէյվիտսընն ալ պիտի ուրախանայ: Կ'ըսէ թէ Գ. Տէյվիտսըն հալ ու մաշ ըլլալով ստուերի մը կը փոխակերպուի», ըսաւ տիկ. Մէքֆէյլ: «Ան տարբեր կին մըն է»:

«Ո՞վ».

«Սէյտին: Բնաւ չէի կարծեր թէ այս բանը կարելի էր: Կը նուաստացնէ, կը խոնարհեցնէ մարդը»:

Տոքթ. Մէքֆէյլ չպատասխանեց եւ իսկոյն քնացաւ: Ցոգնած էր ու սովորականէն շատ խոր կերպով քնացաւ:

Տոքթ. Մէքֆէյլ առաւօտուն արթընցաւ երբ ձեռք մը թեւին դպաւ: Մէքֆէյլ վեր ցատկեց ու տեսաւ Հորն իր մահիճին մօտ: Ծանուցմանը մատը իր բերնին դրաւ արգիլելու որ եւ է բացագանչութիւն տոքթ. Մէքֆէյլի կողմէ եւ նշան ըրաւ անոր որ հետեւի իրեն: Սովորաբար Հորն ցնցոտիներ կը հագնէր, բայց հիմա բոկոտն էր ու միայն տեղացիներուն լավա - լավան հագած էր: Մէկէն ի մէկ վայրենացած կ'երեւէր ան, եւ տոքթ. Մէքֆէյլ իր մահիճէն դուրս ելլելով՝ նկատեց թէ անոր ամբողջ մարմինը կտրած էր: Հորն նշան ըրաւ տոքթ. Մէքֆէյլի որ ձեմավայրն երթայ: Տոքթորը ելլելով մահիճէն հետեւեցաւ անոր:

«Ձայն մի հաներ, փսփսաց Հորն: Քեզ կ'ուզեն: Հագիր վերարկու մը եւ կօշիկներդ: Արա՛գ»:

Տոքթ. Մէքֆէյլի առաջին մտածումն եղաւ թէ բան մը պատահած էր Օր. Թամսընի:

«Ի՞նչ կայ: Գործիքներս բերե՞մ հետըս»:

«Աճապարէ՛, կը խնդրեմ, աճապարէ՛»:

Տոքթ. Մէքֆէյլ վերադարձաւ իր սենեակը: Գիշերանոցին վրայէն հագաւ մոմլաթէ վերարկու մը եւ զոյգ մը ձգախէժէ ներբաններով կօշիկներ ու վերադարձաւ խանութպանին մօտ: Անոնք միասին վար իջան աստիճաններէն կոխելով իրենց ոտքերու թաթերուն վրայ: Ճամբուն վրայ նայող դուռը բաց էր, ու այնտեղ կանգնած էին հինգ վեց տեղացիներ:

«Ի՞նչ կայ», կրկին հարցուց տոքթորը:

«Հետս եկուր», ըսաւ Հորն:

Հորն դուրս քալեց եւ բժիշկը հետեւեցաւ անոր: Բնիկներն ալ անոնց ետեւէն սկսան քալել փոքր խմբով:

(Շար.)

Գ. Խատիսեան Թուրքիոյ մօտ

Գ. Ա. Խատիսեան, յունիս 24ին, այցելեց գաղթային նախարար Մուբէի, որուն հետ տեսակցութիւն մը ունեցաւ հայ գաղթականներու կացութեան մասին: Գ. Մութէ այս առթիւ յայտնեց թէ ինչպէս առաջ իբրեւ պարզ երեսփոխան, այժմ ալ իբրեւ նախարար, միշտ նոյն բարեացակամութիւնը ցոյց պիտի տայ Հայոց:

Նոյն օրը Գ. Խատիսեան այցելեց նաեւ արտաքին նախարարի օգնական Գ. տը Թեսանի, պարզելով հայ գաղթականներու կացութիւնը:

Եգիպտոսի վրայ իտալական յարձակման ծրագիր ?

Լոնտոնէն կը հաղորդեն թէ ազատական երեսփոխան Մէնտըր հարցադրում մը պիտի ուղղէ արտաքին նախարարին, իմանալու համար թէ կառավարութիւնը որ եւ է գիմում կատարա՞ծ է իտալական կառավարութեան մօտ բացատրութիւն պահանջելու համար Եգիպտոսի վրայ իտալական յարձակման մը ծրագրին մասին: Անցեալ օգոստոսին, կ'ըսէ նոյն երեսփոխանը, Սուտանի մէջ գտուին ինկաւ եւ ջախջախուեցաւ իտալական օդանաւ մը, որուն վարիչները եւս մեռան տեղն ու տեղը: Ջախջախուած օդանաւին մէջէն գտնուեցաւ իտալական ծրագիր մը օդային յարձակում մը կազմակերպելու համար Եգիպտոսի վրայ:

ՅԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԸՆԵՒԷՆ կը հաղորդեն թէ Աշխատանքի Միջազգային Խորհրդաժողովը ընդունեց վճարովի արձակուրդի սկզբունքը, ինչպէս 40 ժամ աշխատանքը գործի կարգ մը ասպարէզներու մէջ:

ՎԷՐՆՕՆԻ մէջ (Ռուան) ռազմանիւթի պայթում մը հետեւանքով գործարան մը փլաւ, 2 հոգի մեռան եւ 10 հոգի վիրաւորուեցան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նաւաղներու գործադուլը վերջ գտաւ: Սամարիթէն վաճառատունը (Փարիզ) եւս բացուեցաւ: Լիոնի հանրակառքերն ալ սկսան բանիլ:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ

28 յունիս, կիրակի. Garchesի անտառը

Ժամադրավայր՝ St. Lazareի կայարանին մօտ, Monuments aux Morts առաւօտեան ժամը 9ին: մեկնում ամենաուշը 9.30ին:

Երգչախումբի անդամներ եւ համակիրներ կրնան մասնակցիլ իրենց ընտանիքով: Հաւաքական ասմունքի գեղջ բոլորին համար:

Ճաշը միասին բերել: Մուտք չկայ:

Առնուվիլի Մանկապարտէզի հանդէսը

Նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Մ. Տիկնանց Միութեան

28 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle Gallemantի մէջ, կայարանին դիմաց:

կը խօսի Գ. Վ. ԻՉԳԱԼԱՑԵԱՆ

ԵՐԳ, ՊԱՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ եւլն.

Դպրոցի սանուհիները կը ներկայացնեն զաւեշտ մը:

Մուտք՝ 5 ֆր., անգործներու՝ 3 ֆր.:

Հողեկառք կառ. տուն Նորէն 1.17 եւ 1.27

Դաշտապարահանդէս

Սէն-Լուի (Մարսէյլ) Հայ Երիտասարդաց «Մասիս» մարզական Միութեան տարեկան դաշտային խնճոյք-պարահանդէսը, տեղի կ'ունենայ 28 յունիս կիրակի օր եօթերթայրեանններու ագարակին մէջ անխախտ ճաշ պատրաստութեամբ:

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մանտոր նուագախումբով, առատ կեր ու խում պատրաստուած մանգաղներու կողմէ, զաւեշտ եւլն.

ՄԱՆՕԹ — Եթէ կ'ուզէք լաւ ժամանց մը անցնել եւ սատարել Հայ Երիտասարդութեան, փութացէք դէպի հանդիսավայրը առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ: Փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

Այխատախնամ—Որբախնամի Օրը Մարսէյլի մէջ

28 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2—8

593 Prado la Plage, Salons Sabatier

Ծովահայեաց սրահ եւ ծառախիտ պարտէզ:

Հայրենակիցներ, հաճելի օր մը պիտի անցնէք եւ միեւնոյն ատեն օգնած պիտի ըլլաք կարօտեալներուն:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. ընկ. Պագոսեկի բնակարանը, 131 կուած րիւ, Շավիլ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Մուրատ խումբի ընկերական ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Անհրաժեշտ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՊՈՄՕՆԻ Ջաւարեան ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Վարդգէս, Եփրեմ, Վարուժան եւ Շահրիկեան խումբերը այս շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՋՍԻՆԻ կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը, ուրբաթ երեկոյ:

կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ:

կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ» ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր ՈՒՐԲԱԹ երեկոյ (26 յունիս) ժամը 8.30ին, Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Denis (Place du Châtelet), մեթրօ Châtelet:

կը խօսին՝ ընկերներ ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ խորհրդային հին եւ նոր Սահմանադրութիւնը, ԱՇՈՏ ԱՐՏՐՈՒՆԻ նոր Սահմանադրութիւնը եւ Հայաստան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ

կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբի մասնակցութեամբ Վռամեան, Մշօ, Արդութեան խումբերու եւ հովանաւորութեամբ Ջաւարեան կոմիտէի

5 յուլիս, կիրակի. Մէտտոնի անտառը. պաղ աղբիւրին մօտ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր. Միութեան

Ղեկավարութեամբ Գ. Վ. Տէր Վարդանեանի

կը ներկայացուի՝

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.—

27 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Դրօշակ Միութեանսրահին մէջ,

5 rue de l'Eclipse, Marseille.

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ.—

28 յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ:

Գիներ՝ Մարսէյլ 7 եւ 5 ֆր. Պոմօն՝ 5 եւ 3 ֆր.

Թատերական ներկայացում եւ դաշտահանդէս

Նախաձեռնութեամբ ՇԷՅԽ ՀԱՃԻԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

եւ անբաժան մասնակցութեամբ Կարտանի «Անդրանիկ» թատերախումբի

կը ներկայացուի ՄՈՒՐԱՏ (ողբերգութիւն 5 արար)

(Հայ յեղափոխական իրական կեանքէ առնուած)

28 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին. Ս. Անթուան գամբանը Բոզէռփ-ծառախիտ եւգաստուն ագարակին մէջ (Խարբերդցիներու ագարակ)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԲԱԺԻՆ

Հանդիսավայրը տրամադրելի է առաւօտէն մինչեւ երեկոյ.

Փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

ՃՈԽ ԳԻՒՂԻ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Գուլ խաղալու համար ունինք մասնաւոր տեղեր:

Մուտք 2 ֆր., փոքրերու համար 1 ֆր.: Տոմսերը կը ծախուին Միութեան անդամներուն քով, իսկ գանդէսին օրը կիշէն:

ԴՈՒՐՍԷՆ ՈՐ ԵՒ Է ԲԱՆ ՇԱԽԵԼ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է:

ՄԱՆՕԹ.— Հանդիսավայրը երթալու համար առնել թիւ 26 հանրակառքը. իջնել մաքսատան առջեւ եւ դառնալ ձախ

ՅՕՍԱՄԵԱՑ ՅՈՐԵԼԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

տեղի կ'ունենայ վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալոն Մասիլեայի սրահներուն մէջ, 4 րիւ լուքս-տը-Գրինեօ

Նախագահութեամբ Գ.Գ. ՅՈՎՀ. ՍԱՀԱԹՃԵԱՆԻ, ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ եւ ՏՈՔԹ. Մ. ՔԷՉԵԱՆԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ երգչուհիներ Տիկ. ԹԻՐՋԻ-ՓԱՇԵԱՆ (Մարսէյլի օփէրայէն), ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ (Ա. մրցանակ Մարսէյլի թատերգրվածութեանէն), ՕՐ. Գ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Բ. մրցանակ Մարսէյլի թոնսերվաթուարէն):

Դերասաններ՝ ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿ. Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ եւ Գ. ԹՐԱԳՕՇ.

Դաշնակահարուհի՝ Madame ARNAUD.

Ջութակահարներ Գ.Գ. Ս. ՉԷՕՐԼԷՕՃԵԱՆ եւ Ն. ՓԱՓԱԶԵԱՆ.

Երգ եւ արտասանութիւն՝ Գ. Հ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ եւ ուրիշներ.

կը խօսին՝ ՅՈՐԵԼԵԱՐԸ եւ ֆրանսացի ու հայ մտաւորականներ.

ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ «ԱԲՈՒ-ԼԱԼԱ-ՄԱՀԱՐԻ»ԷՆ

14 տարեկանէ վար փոքրերու մուտքը արգիլուած է:

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

Հաւաքական ուղեւորութիւն Վենետիկ եւ Միլան

Կազմակերպուած Փարիզի Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ,

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Մեկնում.— Ուրբաթ 14 օգոստ. Փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.45ին. Մարսէյլէն. (Gare St. Charles) ժամը 19.45ին.

Դարձ.— Չորեքշաբթի 26 օգոստ. ի Փարիզ ժամը 14.20ին, ի Մարսէյլ ժամը 11.15ին:

Մէկն ըլլալով ուղեւորս Փարիզ—Վենետիկ—Փարիզ, բնակութիւն եւ սնունդ առաջնակարգ պանդոկներու մէջ, 750 ֆր., իսկ Մարսէյլ—Վենետիկ—Մարսէյլ 650 ֆրանք:

Ժամանակին կատարել Նանսէնեան անցագրի դիմումները:

Նանսէնեան անցագրով ճամբորդել ուզողները որոշ դիւրութիւններ ստանալու համար գէթ մինչեւ յուլիս 5 արձանագրուելու են:

Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալական visaին համար:

Մանրամասնութեան համար գրել.—

Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël

49 Rue Rochechouart, Paris (9e)

Մարսէյլի եւ Մարսէյլի շրջանին համար Միութեան ներկայացուցիչներն են. **Mrs Ekserjean & Marimian, 40 La Canebière, Marseille.**

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հայ Պրոպներու Ընկերակցութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները, 29 յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Voltaireի մէջ: Օրակարգը կը յայտարարուի մօտ օրէն:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 28 յունիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181 քուռ Լաֆայէթի սրճարանը: Օրակարգ.— Ա. Հաշուետուութիւն եւ զեկուցում վարչութեան, Նոր վարչութեան ընտրութիւն, 1936—1937 դպրոցական տարեշրջանի, գեղեցիկ գասընթացքի կարգադրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր: Ներկաներու թիւը բաւարար պիտի նկատուի վերջնական որոշումներ տալու համար:

Յ. Յ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

վարչութեան ընտրութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՏԱՐՕՆ ՑՈՒՐՏԻՔԵՐԱՆ Նահանգային Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի (ժամը նշանակել տեղւոյն վրայ), Գուլվար Օտօօ, Բիւ Ռլեքսանտր, Պար Միշէլի սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Տ. Սոզ.— 140:

ՇԱՍ, Գ. Ապր.— 25:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Գէորգի պարզ եւ անպաճոյճ խօսքերը խոր տպաւորութիւն մը առաջ բերին հաւաքուած աղջիկներու վրայ: Ցանկութիւնը եւ պատրաստակամութիւնը չէր որ կը պակսէին անոնց մէջ ծառայելու ժողովուրդին, այլ ուսանողական ըմբռնողութիւնը, որ կնոջ գործունէութեան միջավայրը տան մը չորս պատերուն մէջ կը սեղմէր:

Դասախօսութենէն վերջ, այս հարցի մասին, կենդանի վիճաբանութիւն մը ծայր առաւ աղջիկներու մէջ: Ոմանք իրենց անբաւարար կրթութիւնը կը մատնանշէին եւ անհրաժեշտութիւնը՝ աւելի պատրաստուելու օտար համալսարաններու մէջ: Ներկայ գտնուողներէն Պայծառ անուն աղջիկ մը եւ Եւգինէն պատրաստակամութիւն յայտնեցին, որպէս ուսուցչուհի, գաւառ երթալու:

Երեկոյեան կողմ երբ հաւաքուած աղջիկները ցրուեցան, Տիկին Մարթամը ընթրիքի պահեց Վահէն եւ Գէորգը:

Հակառակ Գ. Աշոտի եւ Վահէի բարձր տրամադրութեան, զգալի բեկում մը նշմարելի էր մնացած սեղանակիցներուն մէջ: Կախէթի պատուական գինին ալ չկրցաւ տրամադրութիւնները չակել: Որոշուած էր, որ յաջորդ օր, առաւօտեան շատ կանուխ, կառապան Վաչօն վառահելի երկու ընկերներու հետ, պիտի տանէին Քասարի Թիֆլիսի մօտ գտնուող Կոճոր գիւղը: Այն տեղէն, սարի ճամբայով, տեղացի վարպետ մը առաջնորդութեամբ, Քաչալը պիտի անցնէր Շուլավէր: Անգամ մը այդ քաղաքը հասած, որ հազիւ ութ տասը վերստ հեռաւորութիւն մը ունէր երկաթուղիի կայարանէն, ան այլեւս ապահով կերպով կրնար շարունակել իր ճամբան:

—Մտածեցինք որ, ծրագրուած փախուստի մանրամասնութիւնները բացատրելէ վերջ, շարունակեց Վահէն,— փոխանակ Դիլիջան երթալու, ուր զանազան քաղաքներէ մեծ բազմութիւն մը կը հաւաքուի ամառն անցընելու, աւելի լաւ պիտի ըլլայ որ երթաս Փարաքար: Գէորգի հետ կ'անցընես ամառը, մինչեւ որ կարգին կազդուրուիս: Անկէ վերջ կը մտածես գործունէութեան շրջան մը ընտրելու մասին:

— Ընդարձակ այգի մ'ունինք էջմիածնի խճուղիի վրայ, լայնօրէն փռուած բլուրի լանջին,— Գէորգը ոգեւորուած կ'աշխատէր համոզել Քաչալը,— մեր անեցոց մեծ մասը ամառը այգին կ'անցընէ: Այգիի կեդրոնը հանգստաւէտ տուն մը շինած է հայրս, ընդարձակ երեսացով: Շուրջը՝ ծաղկանոց - բանջարանոց մը, ծիրանի եւ դեղձի բազմաթիւ ծառեր եւ չորս տեսակ թութի տարածութեամբ որթատունկ: Ամիսներով այգիէն դուրս գալու պէտք չունինք, եթէ չկամենանք: Մեր անցընէք գրկարաց պիտի ընդունին քեզ, մանաւանդ մայրս, որ դեռ լուր չունի գալուս մասին: Արեւի առաջին ճառագայթները, հարթ տանիքի վրայ փռուած մեր անկողիններու մէջ կը ծածկին: Իսկ մեր դէմն ու դէմը կը բարձրանան սքանչելի Մասիսները:

— Ինձ կը թուէր, — գլուխը օրօրելով տրտմութեամբ ըսաւ Քաչալը,— կերպով մը հնարաւոր պիտի ըլլայ անցնիլ Զանգեզուր, մեր գիւղը: Այսքան երկար տարիներէ վերջ, գէթ անգամ մը կ'ուզէի տեսնել ծերունի հայրս, եղբայրներս եւ փոքրիկ քոյրերս:

Վտանգաւոր ցանկութիւն մ'էր այդ, որու հետեւանքները շատ ծանր կրնային ըլլալ: Վահէն ու Գէորգը միաձայն հակառակեցան Քաչալին: Նոյն իսկ Եւգինէն, որ ընթրիքի ընթացքին գրեթէ բառ մը չէր արտասանած, մեղմօրէն նկատեց.

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՏԻՐՈՒՀԻ ՉԱՈՒՓԵԱՆ

կուտայ դասեր՝ դաշնակի եւ Մարթինոյի երաժշտական ալիքներու (դալուս ամենամեծ գիւտերէն մէկը) 6 Villa des Sablons, (81 Ave. du Roule վրայ) Porte Maillotի մօտ, **Neuilly sur Seine**: կ'ընդունի շաբաթ օրեր 2—5 կամ ժամադրութիւն նախօրոք:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 27 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 27 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3151
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԺԱՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԿԸ ՋՆՋՈՒԻՆ

Ժընեւի արիւպագոսը չուտով կենդանութիւն պիտի ստանայ: Յունիս 26ին երէկ եւ 29ին, Ազգաժողովի Խորհուրդն ու Ընդհանուր Ժողովը պիտի քննեն երկու կնճռոտ հարցեր. — Հաբէշական եւ Իտալեւ-Հաբէշ վէճերու հաշուեյարդարները:

Օրակարգի հարցերէն թէ՛ մէկը եւ թէ միւսը, արդէն, կատարուած իրողութիւններ են դարձած: Գերմանիան գրաւած է Հռէնոսի ապազինեալ գօտին, իսկ Իտալիա՝ Եթովպիան: Ինչ միջոցներ ալ փնտռելու ըլլան եւ ինչ բանաձեւերու տակ ալ ծածկուին, ոչ Գերմանիան եւ ոչ Իտալիան թիզ մը հող կը զիջին: Վարօզի հոտն ու տեսքը աւելի պերճախօս են, քան բոլոր տեսակի բանաձեւերը:

Տխուր իրողութիւն մը հոս պէտք է արձանագրուի: Տարիներէ ի վեր Ազգերու Դաշնակցութեան ծոցէն բխած միջազգային քաղաքականութիւնը կը մեկնի կատարուած իրողութիւններէ եւ ցոյց կուտայ իր անզօրութիւնն ու անմիաբանութիւնը: Ցարդ, մէկ նշանաբան է նուիրագործուած — նախանց իզօրին առջեւ, կորովի՝ տկարին հանդէպ: Քաղաքականութիւն մը, որ պէտք չունի հեկայական ճիգերու, քանի որ ուժը ուժ է, եւ տկարը՝ տկար:

Իտալեւ-Հաբէշ պատերազմի ցաւալի օրերուն, Անգլիան արտակարգ հաւատարմութեամբ՝ կեցած Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին վրայ, աննշան բացառութեամբ, ընդհանրութեան սխալականութիւն դարձուց պատժամիջոցները, զօրացուց միջերկրականեան տորմիղը եւ ի վերջոյ, երբ այլ եւս ամէն յոյս կորսուած էր, ինքն ալ բռնեց նահանջի ճամբան եւ ջնջեց պատժամիջոցները:

Սեւամորթ Եթովպացիները երկա՛ր սպասեցին Ազգաժողովի ծիծեռնակներուն: Յոյսեր ու ակնկալութիւններ ունեցան իրենց ճակատագրական օրերուն, եւ սակայն բացարձակ ոչինչ կատարուեցաւ այս փոքր ժողովուրդի ճակատագրի վերաբերմամբ:

Եւ այսօր, արքայից արքան, Թագը գլուխէն գրպանը դրած եկեր է Ազգաժողովի երկաթէ վանդակներուն առջեւ իր երկրի եգերաբախտ անկախութեան փրկութեան մասին խօսելու ..

Գահազուրկ արքան, տակաւին չի գիտեր որ ի յառաջագունէ կորսուած է իր դատը, որովհետեւ պարտուած է եւ փոքր ժողովուրդի մը ներկայացուցիչն է ...

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, Սըր Ճօն Սայմըն կանխած է նէկուսի պահանջները, հետեւեալ դամբանական յայտարարութիւնն ընելով.

— «... Պատժամիջոցներու մասին մտածուեցաւ այն ատեն, երբ յարձակում գործուեցաւ Եթովպիոյ վրայ: Այժմ այդ երկիրը գրաւուած է եւ պատերազմը վերջ գտած: Միմիայն զինեալ միջամտութիւն մը կրնար տալ այդ երկրին իր անկախութիւնը: Արդ, ներկայիս ոչ մէկ պետութիւն տրամադիր չէ զէնքի դիմելու: Մենք չենք կրնար ոչ մէկ նաւ զոհել Եթովպիոյ անկախութեան համար ...»:

Գրեթէ նոյնիմաստ յայտարարութիւն մըն ալ ըրած է Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպօս, քիչ մը աւելի այլաբանական ձեւով.

—«...Իբրեւ ներկայ վիճակին մէջ պատժամիջոցներու շարունակութիւնը սոսկ խորհրդանշական հանգամանք կրնայ ունենալ, առանց իրական ազդեցութեան: Ի՞նչ օգուտ յաւերժացնել այդ միջոցները, որոնց բնոյթը պիտի ծանրացնէ միայն ցուրտ որոշ առարկայի մը հետ այլ եւս կապ չունի»:

Այս երկու յայտարարութեանց մէջ ոչինչ կայ զարմանալի: Եթէ կայ զարմանալի բան մը, այդ ալ հաբէշ արքայի յուսադրութեան պարագան է:

Մեր դժբախտ ժողովուրդը օտար «խոստումներու» ճամբուն վրայ, ի գին հսկայական զոհողութեանց, ահագին փորձառութիւն է ամբարած: Ալպիոնի զաւակներէն մենք տասնեակ տարիներ առաջ լսեցինք, որ «իրենց նաւերը Արարատի գագաթը չեն կարող բարձրանալ» ... Նէկուսը տակաւին անծանօթ է անգլիական նաւերու սովորութեան ...

Սակայն ինչո՞ւ այս փութկոտութիւնը պատժամիջոցներու ջնջման վերաբերմամբ: Արդեօք Իտալիոյ քաղաքական վարկի մը սահողութի՞ւնն ունին: Արդեօք կը զգան թէ պատժամիջոցները իսկապէ՞ս անդարմանելի վնասներ պատճառեցին Իտալիոյ: Ո՛չ: Իրենք իսկ կը խոստովանին, որ Իտալիան կանխօրօք միջոցներ էր ձեռք առած եւ քարիւղի ահագին պաշար էր ամբարած: Պատժամիջոցները կը վերցուին անոր համար, որպէսզի կարենան Իտալիոյ երաշխաւորութիւնը գործածել Հռէնոսեան հարցին մէջ: Եւ պատժամիջոցները կը վերցուին, որովհետեւ պատժողներ աւելի տուժեցին, քան պատժուող երկիրը:

Ուստի, պատժամիջոցներու վերացումը պէտք է համարել առաջին ցուցական զիջումը յաղթականին հանդէպ, եւ առաջին հարուածը պարտեալի դատին:

Ազգաժողովի դուռներուն առջեւ Նէկուսը ի զուր պիտի աղերսէ, որովհետեւ միայն ուժն է որ իրաւունք է դարձած:

Յանուն խաղաղութեան կատարուող զիջումները տակաւին շատ ազգերու կուրծքէն յումպէտս արիւն պիտի հոսեցնեն: Բովանդակ մարդկութեան երազն է ապրիլ խաղաղութեան ծոցին մէջ, բայց խաղաղութիւն մը ուր բռնի ուժը դատաւոր չըլլայ:

Ազգերու Դաշնակցութեան այս հաւաքոյթը անտարակոյս ուրիշ ծանրակշիռ հարցերու լուծման ալ պիտի ձեռնարկէ, ինչպէս հաւաքական ապահովութիւն, շրջանային դաշինքներ, Դանուբեան համաձայնութիւն, միջերկրականեան դաշինք, Գերմանիոյ արեւելեան եւ հարաւ-արեւելեան սահմաններու ապահովութեան խնդիր եւն., ի հարկէ միշտ յանուն խաղաղութեան ...

Մօտաւոր ապագան կարող է դեռ շատ անակնկալներ ստեղծել:

Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երեսփոխ. վստահութիւն յայտնեց 58ի դէմ 185 քուէով

Կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան մասին, հինգշաբթի ծերակոյտը սկսաւ իր վիճաբանութիւնները:

Առաջին անգամ բեմ բարձրացաւ տը Պլուա, որ ի մէջ այլոց ըսաւ.

— Մեզի անհրաժեշտ է Իտալիոյ օժանդակութիւնը: Ֆրանսա կրնայ յանկարծական յարձակումի մը ենթարկուիլ: Արդ, Ֆրանսա, ցամաքային, ծովային, օդային ուժերու կողմէ տկար է իր դրացիներէն: Ահա թէ ինչո՛ւ գոհունակութեամբ ողջունեցինք Լավալի կնքած համաձայնութիւնը (1935), որքան ալ ծանր զոհողութիւններ պարտադրէր մեզի: Ներկայիս Իտալիոյ օդանաւային ուժերու դեր-նախարարը կը գտնուի Պերլին, ո՞վ գիտէ, թերեւս վաղը Հռոմ վերադառնայ համաձայնութեամբ մը, որ պիտի յիշեցնէր անգլօ-գերմանական նաւային համաձայնութիւնը:

Յետոյ բեմ բարձրացաւ Հանրի Պէրանժէ, որ ըսաւ թէ լաւ տպաւորութիւն կրած է կառավարութեան յայտարարութենէն: Սակայն կարգ մը դիտողութիւններ ըրաւ.

— Պէտք է վերագնահատել Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագիրը եւ այնպէս ընել, որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը դառնայ տիեզերական: Ընդհանրական խաղաղութիւն չկայ առանց Գերմանիոյ, Ճափոնի, Միացեալ-Նահանգներուն եւ Պրազիլիոյ: Մանչուքուոյի եւ Եթովպիոյ փորձերը ցոյց տուին, որ անբաւական է Ազգերու Դաշնակցութեան ուժը կամ հեղինակութիւնը իր ներկայ վիճակին մէջ: Գալով ֆրանքօ-գերմանական համաձայնութեան մը, տասը կը սպասեմ երկար ատենէ ի վեր, որովհետեւ այդ համաձայնութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է խաղաղութեան համար:

Այնուհետեւ խօսեցան Լէմըրի, Քաշէն, Միլըրան, Ամպրիւթէր, որոնց պատասխանեցին վարչապետը եւ արտաքին նախարարը: Յետոյ 58ի դէմ 185 քուէով վստահութիւն յայտնուեցաւ կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան մասին.

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄԸ

Նէկիւս Ժընեւ գնաց իր դատը պաշտպանելու

Ինչպէս գրած էինք, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը նիստ գումարեց երէկ: Օրակարգի խնդիրները ծանօթ են.— Գերմանական բռնաբարման հարց, պատժամիջոցներու վերացում, Եթովպիոյ կցման խնդիրը, եւ Իրաքէն վտարուած Ասորիներու Սուրիոյ մէջ բնակութեան եղանակը:

Խնդիրները այնքան կնճռոտ են որ հաւանաբար Գերմանիոյ եւ Եթովպիոյ խնդիրները յետաձգուին: Գերմանիա հասկցուցած է որ հարցարանին պիտի պատասխանէ ... Սեպտեմբերին: Ուրեմն Ֆրանսա ստիպուած պիտի սպասէ մինչեւ այդ թուականը:

Պատժամիջոցները ժողովի չպիտի դրուին, որովհետեւ Անգլիա յայտարարած է որ ինք չխոստանար պատասխանատուութիւնը ժողովին առջեւ վերցնելու զանոնք, այլ կը թողու որ ամէն պետութիւն, ազատ, իր ուզած ձեւովը չարժի: Եւ սակայն մասնաւոր յանձնաժողովը իր կարգին նկատի առնելով բոլոր պետութեանց կարծիքները, հաւանաբար որոշում մը անցընէ:

Արդէն չէզոք պետութիւններու՝ այսինքն Սկանտինաւեան երկիրներու, Հոլանտայի, Զուիցերիոյ, Դանիոյ եւ Սպանիոյ պատուիրակները երէկ առտու ժողով մը կազմելով որոշեցին պատժամիջոցներու վերացումը:

Գալով Եթովպիոյ կցման խնդրին, Արժանթինի պատուիրակը պիտի պաշտպանէ այն տեսակէտը թէ ազգաժողովը պարտաւոր է իր մէկ անդամին դէմ եղած բռնաբարումը մերժել եւ չճանչնալ որեւէ կցում: Չեկարծուիր որ ժողովը ճանչնայ կցումը, քանի որ Եթովպիոյ հողամասին ամբողջութիւնը չէ գրաւուած եւ թէ Կորէի մէջ եթովպական նոր կառավարութիւն մը կազմուած է, որուն կողմէ ծնճապ Նասիպու պատուիրակ կարգուած է պաշտպանելու Եթովպիոյ իրաւունքը ազգաժողովին առջեւ: Ուրեմն Եթովպիոյ պաշտօնական պատուիրակն է Նասիպու, իսկ Նէկիւսը այդ հանգամանքը չի ներկայացներ: Կը կարծուի թէ ժողովը պիտի ճանչնայ Եթովպիոյ նոր կառավարութիւնը չգրաւուած հողամասերուն վրայ:

Նէկիւսին ներկայութիւնը Ժընեւի մէջ աւելի խորհրդանշական հանգամանք պիտի ունենայ ամչցնելու համար մեծերը եւ ազդելու համար մանաւանդ փոքր պետութեանց վրայ: Հայլէ Սէլասիէ Լոնտոնէն մեկնած ատեն յայտարարեց թէ «Թոյսի պաշտօն մը կատարելու համար կը մեկնի Ժընեւ, պաշտպանելու համար իր ժողովուրդին արդար դատը»: Փարիզէն անցած պահուն ալ նէկիւս յայտնեց թէ յուսահատած չէ դեռ ազգաժողովէն որուն յանձնուած է Եթովպիոյ ճակատագիրը.

Լոնտոնի եթովպական դեսպանատունը գեկոյց մը հրատարակեց որով կը յայտնէ թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը Նէկիւսին հետ վերջին տեսակցութեան պահուն յայտարարած է թէ Մեծն-Բրիտանիա պիտի յարգէ ազգերու ընկերութեան դաշինքը եւ պիտի մերժէ ճանչնալ Եթովպիոյ կցումը եւ պիտի շարունակէ ճանչնալ հին Եթովպիան.

Ազգաժողովի կանոնագրին փոփոխութեան հարցը առայժմ չպիտի գայ ժողովի:

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ ՊԱՅՔԱՐԸ

Մոնթրէօյի ժողովը ընդհատեց իր նիստերը, որովհետեւ պատուիրակներէն ոմանք գացին Ժընեւ մասնակցելու Ազգաժողովի նիստին:

Վերջին նիստին մէջ ժողովը գրադեցաւ թրքական ծրագրին 9րդ յօդուածով, որու համաձայն Թուրքիա երբ ինքզինքը պատերազմի սպառնալիքի տակ գտնէ, օտար նաւերու անցքը պիտի ստորադասէ իր արտօնութեան, լուր տալով Ազգերու Դաշնակցութեան:

Ճափոնի պատուիրակը ըսաւ թէ ինք Ազգերու Դաշնակցութեան մաս չկազմեր, հետեւաբար լաւ է որ այդ հաղորդագրութիւնը կատարուի պայմանագիրը ստորագրող պետութեանց:

Ճափոնի պատուիրակը հրահանգներ խնդրած էր իր կառավարութենէն: Ծովային Նախարարութիւնը պատասխանած է թէ ընդունելի չէ որ Թուրքիա մասնաւոր արտօնութիւններ տայ սովետական միութեան, ռուսական մարտանաւերու ազատ անցքը արտօնելով: Եւ յետոյ, Ճափոն ազգաժողովին մաս չկազմելով չի կրնար երաշխաւորել Նեղուցներու ապահովութիւնը:

Անգլիոյ նախարարաց խորհուրդն ալ զբաղեցաւ Մոնթրէօյի մէջ սովետներու յարուցած խնդիրներով եւ որոշեց նոր հրահանգներ տալ իր պատուիրակին, ռուսական առաւելութիւնները չեզոքացնելու համար:

Օդանաւերու Նեղուցներէն անցքին վերաբերեալ յօդուածին քննութեան պահուն անգլիական ու ֆրանսական պատուիրակները առաջարկեցին զայն դրկել մասնագիտական յանձնաժողովին որպէսզի Նեղուցներու ապահովութիւնը հաշտեցնէ օդագնացութեան շահերուն հետ:

Ընդհանուր վիճաբանութիւնը վերջացած է, բայց բոլոր դժուարութիւնները, մանաւանդ Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ տեսակէտներու անհամաձայնութիւնը կը մնան յանձնաժողովներուն մէջ:

Մոնթրէօյի ժողովը պիտի վերսկսի իր աշխատանքը երբ Ժընեւ մեկնող պատուիրակները վերադառնան:

Ֆրանս. դահլիճին կարեւոր որոշումները

Երէկ կէսօրէ վերջ, Պ. Ալպէր Լըպրէնի նախագահութեան տակ, նախարարական խորհուրդը վաւերացուց այն որոշումները, զորս առեր էր դահլիճը հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ:

Այսպէս որոշուած է կրկնապատկել ցամաքային եւ ծովային զինուորներու տրուած թոշակը եւ աւելցնել բանակին ու նաւատորմին սնունդի վարկը:

Պատրաստուեցաւ զինարուեստը պետականացնելու օրինագիծը, որ երէկ յանձնուեցաւ խորհրդարանի դիւանին, (այս առթիւ զրոյց շրջած ըլլալով թէ կառավարութիւնը մտադիր է պետականացնել կարգ մը զինական ճարտարուեստներ ալ, դահլիճը մամուլին տրուած զեկոյցով մը հերքեց):

Որոշուեցաւ նոյնպէս, սրբագրելով պետական թոշակներու վրայ կատարուած զեղչը, չկրճատել այն թոշակները, որոնք տարեկան 12.000էն վար են, իսկ ատկէ բարձր թոշակներու վրայ փոքրիկ զեղչ մը պիտի կատարուի, այնպէս որ այդ համեմատութեամբ՝ Տումէրկի օրով խնայուած 1300 միլիոնը կը վերադարձուի: Պիտի չկրճատուին նաեւ նախարարներու ամսականները եւ Հանրապետութեան նախագահին ամսականը:

Խիստ հսկակչիր ստեղծուեցաւ արգիլելու համար գնղծարարութիւնները:

Զարկ տալու համար երկրին տնտեսական վերելքին, պիտի ձեռնարկուի մեծածաւալ շինութիւններու:

Որոշուեցաւ ամէն գնով պահպանել հանրային կարգապահութիւնը եւ փողոցներու խաղաղութիւնը: Այդ մասին Սալէնկրօ եւ Լէոն Պլում յայտարարութիւններ ըրին, երէկ, Երեսփ. Ժողովին մէջ:

Մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուեցան, պայքարելու համար ապրուստի սղութեան եւ գիներու բարձրացման դէմ:

Դահլիճը մէկ միլիոն ֆրանքի վարկի օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին, մասնակցելու համար Պերլինի ողիմպիականին, 600.000 ֆրանքի վարկի օրինագիծ մըն ալ Պարսելոնայի մարզախաղերու մասնակցութեան համար:

Հայերը Ատիս-Ապէպայի մէջ

Ատիս-Ապէպայէն Գահիրէի Հայոց առաջնորդարանը հասած նոր նամակ մը կը հաղորդէ.—

Մայիս 2 — 6, չորս օրուան հուր, սուր եւ աւարէն ետք, հայ գաղութը ազատեցաւ ողջ առողջ, միայն ունինք չորս վիրաւորներ որոնք կը դարմանուին իտալական հիւանդանոցին մէջ:

Կայսեր հեռանալէն վերջ, խուժանը նախ թալանեց կառավարական հաստատութիւնը, յետոյ յարձակեցաւ շուկային եւ ճերմակներու տուներուն վրայ, որոնք թալանուելէ ետք կրակի տրուեցան: Քաղաքէն շէնքերու պատերը միայն կանգուն կը մնան: Հայոց Ս. Գէորգ եկեղեցին զերծ մնաց կողոպտուելէ եւ քանդումէ՝ շնորհիւ 12 կտրիճ Հայերու, որոնք հերոսաբար պաշտպանեցին եկեղեցին առաջնորդութեամբ հոգեւոր հովիւ Ցվհ. Քհնյ. Կէվհէրեանի, կողոպտուեցան յոյն եւ հաբէշ եկեղեցիները:

Քաղաքը ներկայիս անդորր է: Ուտելիքի, հագնելիքի եւ տարրական պէտքերու հայթայթումը մեծ դժուարութիւններու կը բախի:

Ֆրանս. դեսպանատունը հայ եւ ուտելիք կը բաշխէ իր պաշտպանեալներուն: Թէեւ ապահով կ'ապրինք, սակայն նիւթապէս նեղ կացութեան մէջ ենք:

Ազգ. Պարգեւախաղի բացառիկ չերթին ձիերը

Վաղը կիրակի պիտի վազեն հետեւեալ ձիերը: Երէկ գրած էինք շահուելիք պարգեւները, այսօր կուտանք պարգեւախաղի իւրաքանչիւր շարքի պատկանող ձիին անունը:

GENETOUT (Série 1), BEL AETHEL (2), VATELLOR (3), LE MISTRAL (4), HIS GRACE (5), SERDAB (6), PRESBYTERIAN (7), ALCALI (8), FRISQUET (9), FOXFIELD (10), LE VIZIR (11), MIEUXCE (12), ESQUEMELING (13), PATACHON (14), RADNOR (15), SIND (16), CHAUMONT (17), CHAMP D'OR (18), PORT DE REINE (19), AURANGZEB (20), GRAND MANITOU (21), PETIT JEAN (22), NOBLE KING (23), CARIUS (24), SAMOVAR (25), MANNLICHER (26), DJEDI II (27), CLAIR DE LUNE VIII (28), DORINDA (29), MOTRICA (30):

ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԸ, 24 ժամ չանցած, երկրորդ անգամ զեղչեց տոկոսը՝ հարիւրին 5ը իջեցնելով հարիւրին 4ի:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՔՐՈՒՓ ընկերութիւնը Եուկոսլավիոյ մէջ սկսաւ շինել մետաղագործական գործարան մը:

ԼԻԼԻ մէջ երէկ լոյս չտեսան թերթերը, գործադուլի պատճառով:

ԾՐՈՒԱԾ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՌՈՒՍ ՆՈՐ ԳԻՒՂԱՑԻՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկացի հեղինակ մը, Լէմբոս Հարրիս, որ հողագործութեան վերաբերեալ հարցերու ուսումնասիրութիւնով զբաղած է թէ Խորհրդային Միութեան եւ թէ Ամերիկայի մէջ, ամերիկեան կարեւոր հանդէսի մը մէջ այդ նիւթի մասին յօդուած մը առաջ բերած է վերի խորագրով, որուն հիմնական մասերը կը ներկայացնեմ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն :

Ռուսական յեղափոխութենէն առաջ տարի վերջը նախկին Ռուսիոյ դանդաղաշարժ գիւղացիութենէն մեծ բան մը փոխուած չէր դեռ : Սակայն 1929-էն ի վեր անոր կեանքը բոլորովին այլափոխուած է : Անգամ մը որ պետութիւնը Սովետներուն ձեռքն անցաւ, հողագործութիւնը ատաստապետութենէն դէպի ընկերվարութիւն սկսաւ ընթանալ : Մօտ 125 միլիոն գիւղացիութեան յետամնաց վիճակը, այդ խնդրին հանդէպ, ինքը վարանումի կը մատնէր : Ռուս գիւղացին անգրագէտ էր, նախապաշարուած, անգութ ու որ աւելին է՝ ամէն նոր բանի հանդէպ կասկածամիտ : Իր գլխաւոր մըտադիւղութիւնը հողն է, եթէ հող ունենայ՝ կրնայ կերպով մը հունձք արտադրել եւ ձմրան պաշարն ապահովել : Համայնավարները իրենն հող տըւին, ուրկէց խաղաղ տնտեսութիւն կ՚ակնկալէին :

Այսպէս, յեղափոխութենէն առաջ տարի վերջին ալ նախկին կեանքը շարունակուեցաւ : Այրը կրկին ծեծեց իր կինն ու երեխաները, երեխաները ծեծեցին կենդանիները : Գիւղերուն մէջ երեւցաւ գրքոյկ մը „Զաւակներդ մի ծեծեր» խորագրով, որ կը ծախուէր երկու կոպէկի, եւ պարզ բառերով ժողովուրդին կը հասկցնէր թէ ծեծը արիւնարբու Նիքոլային մեթոտն է, մինչ սովետ կառավարութիւնը ընկերային արդարութեան վրայ յենած է : Գիրքոյկէ աւելի ուրիշ բանի մը պէտք կար սակայն կոչկոռ կապած հին սովորութիւններուն վերջ մը տալու համար : Յեղափոխութիւն մը պէտք է կատարուէր, որուն դրօշին վրայ գրուած ըլլար՝ Թրաքթէօր, — մեքենաշարժ արօր :

Համայնավարները երբ գիւղերու համայնական հողագործութեան գաղափարը մէջտեղ դրին, ժողովուրդը առաջին առթիւ շատ պաղ վերաբերում մը՝ ցոյց տուաւ : Գիւղի ուսուցիչ մը պատմած է որ, ինք իրրեւ համայնավար կուսակցութեան մէկ անդամը, երկու տարի վճարանած է համոզելու համար որ գիւղացիները փորձեն կազմել իրենց առաջին փոքրիկ կոլխոզը, եւ հակառակ անոր որ իրենց իրաւունք կը տրուէր տարուան մը փորձէն վերջ, եթէ չուզէին՝ յառաջիկայ եղանակին՝ չեղեալ համարել զայն, տակաւին կը տարուբերէին : Անցեալ տարի իրենց նոր կեանքին մասին կարգ մը հարցումներ ուղղեցի : Պատասխանն էր, «Գէշ չէ, դժուարութիւններ ունինք» : Եթէ նկատի առնենք որ քաղաքի մթերանոցներուն մթերքի անբաւականութեան երեսէն մինչեւ դժգոհութիւններ անպակաս եղած էին, այս «գէշ չէ» դեղջկական բացատրութիւնը դրական նշանակութիւն կը համարուի, եւ կը նըշանակէ թէ գիւղացիութեան նկատմամբ առաջուընէ շատ աւելի եղած է :

Ռուս գիւղացիութեան արտաքինը քիչ մը տարբեր է այսօր : Քաղաքակրթութեան իրրեւ առաջին նշան մօրուքը կորսուած է : Գիւղացին տասն օրն անգամ մը գիւղի նոր սափրիչին կ՚երթայ ածիլուելու : Փոխանակ ոտքերուն քուրջի կտորներ փաթթելու, այսօր կը հագնի իրական կօշիկ, որովհետեւ գրպանը բաւականաչափ դրամ ունի զայն գնելու : Կօշիկները հազիւ գիւղին մթերանոցները հասած, ձեռքէ ձեռք կը խլուին :

Գիւղը մեքենայացուած ապրանքի պէտք շատ կը զգայ ինչ որ մանաւանդ տարեց գիւղացիութեան մօտ րրթմնջիւններու տեղի կուտայ : Այս առթիւ տեղական պաշտօնէութեան այն առարկութիւնները թէ պատերազմի վըտանգը կը ստիպէ շատ մը գործարաններ պատերազմական նիւթ արտադրելու, փոխանակ ժողովուրդին անհրաժեշտ ապրանք հայթայթելու, այնքան ալ ազդեցութիւն չի գործեր :

Բայց այս փոփոխութիւններու հետ նոր դժուարութիւններ ծագեցան.— Ապրուստի խնդիր, աշխատանքի վերահսկում, թէքնիք եւ ղեկավարութիւն : Նախնականէն դէպի արդիականութիւն, անհատականէն դէպի հաւաքական հողագործութիւն՝ համընթաց անհրաժեշտութիւն մը զգացուեցաւ հազարաւոր հաշուակալներու, մանաւանդ հողագործներու եւ. : Այդ գործերուն յարմար մարդիկը կը պակսէին : Կար միայն միջնադարեան գիւղացին :

Հինգ տարի առաջ — կ՚ըսէ Պ. Հէրրիս — ես տեսայ շատ մը նոր մեքենաներ, քանդուած եւ անխնամ ձըգուած՝ տգիտութեան երեսէն : Արօր վարող գիւղացի մը տեսնելով որ մեքենային կայքի խողովակը ցեխով լեցուած է, զայն բանալու համար կ՚առնէ ծանր բահայի մը եւ այնքան ուժով կը զարնէ որ խողովակը կը փճանայ : Աւեն եղած է որ արօրները աշխատին առանց իւղի կամ ջուրի : Այս անկանոնութիւններուն առաջքն առնելու համար, որոշ վայրերու մէջ մեքենական արօրներու նորոգութեան կայաններ հաստատուեցան, որոնք ձմեռը կը բաժէին փճացած արօրները նորոգել, մինչեւ գարուն պատրաստ ըլլալու համար :

Արօրներու եւ հողագործական գործիքներու ունեցած ընկերային նշանակութեան մասին գիւղացիութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար հսկայական քարոզութիւն կը կատարուի : Մեքենան գիւղի կեանքին մաս կը կազմէ : Ձմրան միջոցին 4000 արօրի նորոգութեան կայաններէն իւրաքանչիւրը երեք ամսուան փորձնական դասընթացք մը կը հաստատէ, որուն կը հետեւի գիւղացի երիտասարդութիւնը : Այս դաստիարակիչ գործը շատ լաւ արդիւնք է տուած, հազարաւոր փորձուած մեքենագէտներ եւ մասնագէտ հողագործներ են պատրաստուած, որոնք կրնան մինչեւ անգամ նորոգել : Վերջին հինգ տարուան ընթացքին աւելցած է նաեւ հողագործական մեքենաներու թիւը : 1936 Յունուարին սովետական ագարակներուն մէջ կային 400.000 արօրներ : (Բաղդատեցէք 1930ի Միացեալ Նահանգներու ագարակներուն մէջ գըտնուող մէկ միլիոն արօրին հետ) : Շատ հաւանաբար այս տարի 200.000 արօրներ ալ աւելնան :

Հնձող մեքենաները կազմուած են Ամերիկեան սիստէմի վրայ, բայց սովետները այնքան արդիացուցած են անոնք որ, անկասկած անոնց արտադրութիւնները ամերիկեաններէն աւելի բարձր են : Մեքենական կազմածին տարբերութիւնը կը կայանայ գլանին մէջ : Ամերիկեանին գլանը փոքր է, մինչ ռուսականը մեծ : Հնձող մեքենաներու համար ալ մեքենավարներ կը պատրաստեն երիտասարդութենէն :

Ճարտարարուեստացումը կը կատարուի մեծ թափով : Երէկուան գիւղացիները այսօր գործարաններու արհեստակցական ընկերութեան անդամ են : Պողպատի մեծ գործարանի մը մէջ, որուն տուած են Կարլ Լիպքնէխթի անունը, ելեկտրական հսկայ հնոցի մը առջեւ կեցած, հեղուկին թափելու գործողութիւնը կը դիտեմ եւ միաժամանակ խօսակցութեան կը բռնուիմ վարպետ բանուորին հետ, որ կը յայտնէ թէ ագարակէն հոս եկած է վեց ամիս առաջ, նախապէս ամսական կը շահէր 150— 200 ռուբլի, հիմա կը վաստկի 300 ռուբլի եւ գործը վերջացնելէն յետոյ դպրոց կ՚երթայ մեքենավարութիւն սորվելու : Այս գործարանի բանուորներուն 60 առ հարիւրը կ՚ուսանին եղեր : Անոնց խմելու յատուկ ջուրն անգամ զտուած է եւ զովացուած :

Հնձող մեքենաներու զարգացումով կը յառաջդիմէ նաեւ ցորենի մշակումը : Սիպերիոյ փորձնական ագարակներէն մէկուն մէջ մշտապէս ցորեն կ՚աճեցնեն : Այս ցորենը խառնածին է, երաշտութեան դիմացկուն տեսակէն եւ կեղը. Ասիոյ մէջ գտնուող անտառային խոտէն. Եթէ նոր տեսակի այս ցորենը յաջողի, աշխատանքը եւ հետեւաբար ցորենին գինը մեծապէս կը նուազի : Ցողուններ հովին պատճառած աւերներէն կ՚ազատին, որովհետեւ արմատը յայն է :

Հաւաքոյթութիւնն ու անկարանութիւնը նոյնպէս ուսումնասիրութեան առարկայ կ՚ըլլան :

Սկզբնական շրջանին տամարակալներու մեծ պահանջ կար, այնպէս որ պետութիւնը կոչ ուղղեց վարժ տամարակալներուն, երկու տարի գիւղերը երթալ եւ գիւղացիները այդ մարզին մէջ պատրաստել : Հազարաւոր համարակալներ ընթացք տալով այդ կոչին ագարակէ ագարակ շրջեցան. 1935ին այնպէս մարզուած համարակալներու մեծ թիւ մը կար : Անոնց իրենց գրասենեակները եւ այցելուին հպարտութեամբ կը ցուցնեն իրենց մուտքն ու ելքը : Թէեւ տակաւին կը տիրապետեն մատիտն ու գրիչը, փոխանակ գրամեքենաներուն :

Համայնական տնտեսութեան յաջողութիւնը մեծ մասով կախում ունի տեղւոյն գիւղապետէն որ կ՚ընտրուի գիւղացիներու քուէներով եւ կը վաւերացուի բոլշեւիկ ներկայացուցիչէն :

Այս գիւղապետներէն շատերը երբեմն առանց ձիի գիւղացիներ էին : Այսինքն անոնք որ ձի մը անգամ գնելու կարողութիւնը չունէին եւ ստիպուած էին կուլակներու մօտ աշխատիլ : Յեղափոխութենէն վերջ անոնց այս աղքատ դասակարգն էր որ հաւաքական տնտեսութեան անմիջապէս կապուեցաւ, որովհետեւ անոր մէջ աւելի շահելու եւ լաւ ապրելու հաւանականութիւնը կը տեսնէր : Այդ միջոցին էր որ կուլակներու եւ կոլխոզներու միջեւ պայքարն սկսաւ, պայքար մը որ գեթէ վերջ գտած է, եւ այսօր շատ մը տեղեր, կուլակները ընկերութեան ամենահաւատարիմ անդամները կը կազմեն : Բայց գիւղացին որ կոլխոզին յարեցաւ, ոչ կոմունիստ էր ոչ ալ քաղաքական ըմբռնում ունէր : Զինքը հետաքրքրողը աւելի շատ դրամ շահիլն էր : Փաստ է որ գիւղացիութեան հարիւրին 90ը ինքնաբերաբար մտած է կոլխոզին մէջ. առ արդէն շատ բան կը նշանակէ :

Համայնական տնտեսութեան գիրքերը ցոյց կուտան որ իւրաքանչիւր աշխատող անդամ տարեկան պիտի շահի 750 — 1000 ռուբլի, նաեւ կարգ մը ընկերային առանձնաշնորհներ : Այս գումարը դեռ համեստ է, բայց հաւանական է որ յառաջիկայ տարիներուն մինչեւ 5000 ռուբլիի բարձրանայ, ինչ որ ռամիկ ժողովուրդին համար աներեւակայելի գումար մըն է :

Ա. ԱԲԷԼԵԱՆ

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Վարժարանին հարցը (*) լուրջ խորհրդակցութեան առարկայ սկսաւ ըլլալ : Գաբրիէլ Նորատունկեան հոգւով փարեցաւ գործին եւ հետզհետէ ժողովներ գումարեց իր տունը, Պ. Արշակ Չօպանեանի եւ ինծի եւ ուրիշ անձերու հետ, մտածելու համար թէ ի՞նչպէս կարելի էր մզում տալ յաջողութեամբ այն ազգօգուտ ձեռնարկին

Նոյն ատեն լուր եկաւ, թէ Պուլոնէի (Սէն) մէջ Տատեանի (**) վարած վարժարանը պիտի գոցուէր եւ շէնքն ալ ծախու է : Ուստի օր մը, 1923 մայիս 20ին էր, Նորատունկեանի հետ եկանք գացինք, տեղեկանալու թէ յարմար կ՚ըլլա՞ր այդ շէնքը Մուրատեան վարժարանի վերածելու :

Դժբախտաբար մեծապէս յուսախաբ եղանք. շէնքը կիսով փայտաշէն, շատ հին էր, տեղն ալ անյարմար, աղմկալից պողոտայի մը վրայ ու պահանջուած գումարը խիստ չափազանց : Ուստի վերադարձանք Փարիզ

Սակայն Նորատունկեան մտադրեց դիմել հայասէր Լուի Մարէն երեսփոխան - նախարարին եւ անոր միջոցաւ խնդրել որ Ֆրանսական կառավարութիւնը ձրի շէնք մը տրամադրէր, բացուելիք հայ վարժարանին համար :

Մինչ այս, մինչ այն, ես ու Չօպանեան սկսանք թղթակցիլ Մխիթարեանց Միաբանութեան աթոռակալ՝ Հ. Յովհաննէս Թորոսեանի հետ, տեղեկութիւններ տալ ու առնել, գաղափարի փոխանակութիւններ ունենալ, եւ լրջօրէն հետամտիլ նպատակին յաջողութեան համար :

Ուստի այս մասին 1923 օգոստ. 20ին հաւանութեամբ ընկերներուս, գրեցի նամակ մը եւս Հ. Յ. Թորոսեանի, հաղորդելով իրեն Փարիզի մէջ տեղի ունեցած մեր նախնական խորհրդակցութիւնները եւ միանգամայն տեղեկութիւն խնդրելով այն վարժարանի մասին զոր լսեցինք թէ Միաբանութիւնը ձեռնարկած էր բանալ Միլանի մէջ :

Հ. Թորոսեան պատասխանած էր 1923 օգոստ. 25 թուակիր, հետեւեալ պատասխանը ինծի գրել.

«Սիրելի բարեկամ, ամենայն յարգանօք ձեր առ միաբանութիւնս ունեցած համակրութիւնն ու ազնուութիւնը, եւ շատ հաճոյքով կարդացի եւ կարդալ տուի Առաջնորդ Հայր ձեր 20 օգոստ. թուակիր պատուականը, որով կուգայիք առաջարկ մ՚ընելու մեզի՝ բոլորիս ալ հաճելի ու փափաքելի, որուն գործադրութեան համար սակայն, ոչ սակաւ եւ ոչ փոքր դժուարութիւններ կան, որոնցմէ երկու գլխաւորները կը դնեմ հոս, վստահ թէ դուք ձեր իմաստուն խորհուրդով պիտի ուզէք զանոնք հարթելու կարեւոր միջոցները ցոյց տալ մեզի :

1. Նախ եւ առաջ դրամական խնդիրն է : Կրնաք երեւակայել թէ ի՞նչ մեծաքանակ դրամի պէտք կայ, մանաւանդ ներկայ հանգամանքներուն մէջ ու ներկայ դրամի տարբերութեամբ կամ փոփոխութեամբ, յարմար եւ մեծղի շէնք մը գնելու եւ նոյն իսկ վարձելու համար : Միլանի մէջ շէնքին գնումը կամ վարձակալութիւնը տեղւոյն ազգայինները վրանին առած են : Աշակերտաց եւ վարդապետաց ապրուստը, զգեստաւորումը, ուսուցչաց թոշակը եւ դպրոցական իրեղէններուն հայթայթումը նոյնպէս ահագին ծախուց դուռ է, մանաւանդ որ Փարիզի պէս մայրաքաղաք մը՝ ունի անշուշտ իրեն պատշաճ ու վայելուչ պահանջները : Եթէ յոյս ունենայինք թէ ազգայինք մեզի աջակից ու ձեռնտու պիտի ըլլան որոշ չափով մը՝ Ազգերնուս օգտակար ու պատուաբեր հաստատութիւն մը հիմնելու հոդ, արդիւնք էր՝ երբեմն Մուրատեան վարժարանը, այն ատեն մենք ալ պիտի քաջալերուէինք ի գործ դնելու մեր բոլոր նիւթական ու բարոյական միջոցները :

2. Աւելի քան ամէն ազգային դուք շատ մօտէն կը ճանչնաք մեր դիրքը ու կացութիւնը. Եթէ լաւ հասկցուի Հռովմայ, այդ ձեռնարկին կարեւորութիւնն ու օգուտները, եւ ազդեցիկ անձերէ ալ մեզի նպաստաւոր բարոյական աջակցութիւն ըլլայ Հռովմայ մօտ, օրինակ իմն՝ Տիրան պէյ Նորատունկեանէ (որ Հռովմի եկեղեցական բարձրագոյն շրջանակներուն մէջ շատ յարգանք ու համակրութիւն կը վայելէ), ինչպէս նաեւ Գեր. Պահապանեան եպիսկոպոսէն, որ յանձնիս համեմատ՝ Փարիզ պիտի գայ հաստատուելու, ապահով եմ թէ այդ կողմանէ ալ արգելք ու դժուարութիւն պիտի չունենանք :

Եթէ այս երկու դժուարութիւնք հարթուին, յուսամ թէ գործին յաջողութեան ոչ մէկ բան պիտի պակսի, բայց միայն օր առաջ անոր գործադրութեան ձեռք զարնել. Եւ այս պարագային դուք պատիւը ու արդիւնքը պիտի ունենաք առաջին խորհրդատուն ու բեղմնաւորողն եղած ըլլալուն այդ մեծ եւ օգտաշատ ձեռնարկին :

Ահա իմ անձնական կարծիքս : Պատրաստ եմ լսելու ձեր իմաստուն խորհուրդն ու կարծիքը :

Ձերդ Հ. Յովի Թորոսեան

25 օգոստ. 1923

Այս նամակին վրայ, խորհրդակցութիւնները շարունակուեցան առկաւին Ֆրանսական կառավարութեան մօտ դիմումներ եղան՝ ձրի շէնք մը մեզ տրամադրելու, եւ այս առթիւ նորանոր հարցումներ ուղղուեցան Հ. Թորոսեանի, այսինքն թէ աշակերտ մը տարեկան քանի՞ հազար Ֆրանքով կարելի էր պահել, թէ Միաբանութիւնը որչա՞փ գումար կը տրամադրէր ձրիավարժ աշակերտներու համար եւն., որոնց մասին ստացած պատասխաններս յաջորդաբար ներկայացնել կը խոստանամ :

ՏՈՒՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

(*) Նախորդ յօդուածը տես Յառաջ 12 յուլիս :

(**) Տատեան Արթին փաշայի թոռը : Սա փեսայ եղած էր ֆրանսացի ուսուցչի մը, ու ծերացած ըլլալով՝ Տատեանը իր կնոջը հետ կը կառավարէր դպրոցը. եւ բաւական թիւով հայ աշակերտներ ալ ընդունած էր : Այս դպրոցը յետոյ փակուեցաւ շատոնց :

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

ԱՆԹՈՒՆԸ ԴՈՒՔ ԴՐԷՔ

Լսեր էք որ Փարիզի Հայ Սափրիչներու Միութիւնը, իր ընդհանուր ժողովին առթիւ, պատիւն ունեցեր է հրաւիրելու իրրեւ դասախօս Հայ Տնտեսական Խորհուրդի նախագահ Պ. Զ. Խանզատեան, ապահովաբար հետեւեալ նիւթին շուրջ.— Ի՞նչպէս սափրել . .

Ժողովը տեղի ունեցաւ Միութեան Սրահին մէջ : Օրուան առգնապէն բոլորովին ընկճուած՝ թերեւս առաջին անգամն ըլլալով մեծ թիւով սափրիչներ հաւաքուեր էին այնտեղ հետաքրքրուած՝ ես ալ, միս մինակ կը մտնեմ սրահ ու կը նստիմ անկիւն մը

Եւ ահա մեր հրամանատարը, առաջնորդութեամբ վարչական մարմնին՝ կուգայ կը բազմի շոր աթոռի մը վրայ : Պահ մը վերէն վար կը խփէ սրահը, կը նայի բոլոր երիտասարդ դէմքերուն, անոնց կայծկլտացող աչքերուն :

Օդը տաք է, մթնոլորտը նման չէ Պուլվար Օսմանի իր օդասուն սրահներուն, վերարկուն կը հանէ, կը սրբէ քրտինքը եւ պահ մը վերջ կը սկսի խօսիլ.

— Սափրիչներու Միութեան խնդրանքին ընդառաջ երթալով, այսօր եկայ ձեզի ներկայացնելու օրուան փափուկ կացութիւնը

Ներկայ կառավարութիւնը որքան ալ ժողովրդական ըլլայ եւ բարեացակամ, այսուհանդերձ կացութիւնը օտարներուն հանդէպ պիտի մնայ նոյնը : Հետեւաբար ատենն է որ ձեզի յիշեցնեմ՝ քանի ուշ չէ : Սափրիչներ, միացէք, կազմակերպուեցէք եւ ձոլորդ մէկ՝ եկէք ինծի, միացէք Տնտ. Խորհուրդիս, եւ ես իմ ազնիւ Փրանսացի բարեկամներուս շնորհիւ՝ պիտի կրնամ ձեզ փրկել ապագայ անակնկալներէն որոնք ձեր մտքէն անգամ չեն անցնիր :

Պ. Խանզատեան իր կատարած մեծ գործերը ներկայացնելէ վերջ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ, նիւթէն շեղելով՝ շուռը Սուրիա առաւ.

— Կը մեղքնամ ձեզ, սիրելի բարեկամներս, որքան կարելի է՝ շուտ միացէք, ես իմ փաստաբանս պիտի դնեմ ձեր տրամադրութեան տակ, որպէսզի կարելին ընէ հարթելու համար ամէն դժուարութիւն, եթէ անտնաք ու ժամանակը անցնի, հաւատացէք որ վաղուան պատերազմին թնդանոթի միս պիտի դառնաք : Գաղղիան իր զինուորը պաշտպանելու համար ձեզ առաջին գծին վրայ պիտի կեցնէ, այն ատեն պատասխանատուն դուք երեւակայեցէք : Այսպէս ալ Սուրիոյ մեր ժողովուրդին վիճակը մազէ մը կախուած է : Յօնք կայ թէ հովանաւորող

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՕԴ. 61.— Դաշնակցային Հանրապետութեան բարձրագոյն խորհուրդը կ՚ընտրէ Դաշնակցային Հանրապետութեան բարձրագոյն խորհուրդի նախագահութիւն հետեւեալ կազմով՝ նախագահ, փոխանորդներ եւ նախագահութեան անդամներ :

Նախագահութեան իրաւասութեան սահմանները կը գծէ Դաշնակցային Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը :

ՅՕԴ. 62.— Ժողովները վարելու համար Դաշնակցային Հանրապետութեան բարձրագոյն խորհուրդը կ՚ընտրէ նախագահ մը եւ անոր փոխանորդներ :

ՅՕԴ. 63.— Դաշնակցութեան Հանրապետութեան Բարձրագոյն Խորհուրդը կը կազմէ Դաշնակցային Հանրապետութեան կառավարութիւնը՝ Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը

ԳԼՈՒԽ V

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԱՐԻՉ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ՅՕԴ. 64.— Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութիւններու Միութեան պետական իշխանութեան գործադիր եւ կարգադիր վերին մարմինը կը հանդիսանայ ԽԸՀՄ Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը :

ՅՕԴ. 65.— ԽԸՀՄ Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը պատասխանատու է եւ հաշուետու ԽԸՀՄ Բարձրագոյն Խորհուրդին առջեւ :

ՅՕԴ. 66.— ԽԸՀՄ Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը կը հրատարակէ որոշումներ եւ կարգադրութիւններ, հիմք ունենալով գոյութիւն ունեցող օրէնքները եւ զանոնք գործադրելով՝ կը հսկէ օրէնքներու կիրարկման վրայ :

ՅՕԴ. 67 ԽԸՀՄ Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդի որոշումներն ու կարգադրութիւնները պարտադիր կերպով կը գործադրուին ԽԸՀ Միութեան ամբողջ տարածութեան վրայ :

ՅՕԴ. 68.— ԽԸՀՄ Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը—

ա) Կը միացնէ եւ ուղղութիւն կուտայ համամիութենական եւ միութենական - հանրապետութիւններու աշխատանքին եւ բոլոր տնտեսական եւ մշակութային այն հաստատութիւններուն, որոնք ենթակայ են իրեն.

բ) Միջոցներ ձեռք կ՚առնէ իրագործելու ժողովրդային - տնտեսական ծրագիրը, պետական պիւտճէն եւ վարկային - դրամական դրութեան ամրացման համար.

գ) Միջոցներ ձեռք կ՚առնէ հանրային կարգ ու կանոնը ապահովելու, պետութեան շահերը եւ քաղաքացիներու իրաւունքները պաշտպանելու.

դ) Կը կենսագործէ օտար պետութիւններու հետ ունեցած ընդհանուր յարաբերութեանց ղեկավարութիւնը.

ե) Իւրաքանչիւր տարուան համար զինուորական ծառայութեան ենթականերու տարիքը կ՚որոշէ եւ կը ղեկավարէ երկրի զինականուժերու ընդհանուր կառուցումները :

ՅՕԴ. 69.— ԽԸՀՄ Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը իրաւունք ունի կասեցնելու Դաշնակցային Հանրապետութիւններու այն որոշումներն ու կարգադրութիւնները, որոնք կը վերաբերին ԽԸՀՄիութեան իրաւասութեան ենթակայ տնտեսական եւ վարչական ճիւղերուն եւ բեկանելու ժողովրդական Կոմիսարներու հրամաններն ու ցուցմունքները :

ՅՕԴ. 70.— ԽԸՀՄիութեան Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը կը կազմուի ԽԸՀՄ բարձրագոյն Խորհուրդի կողմէ հետեւեալ կազմով.—

Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդի նախագահ -

Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդի տեղապահներ :

ԽԸՀՄիութեան Պետական Ծրագրային յանձնախումբի նախագահ.

Խորհրդային Վերահսկիչ Յանձնախումբի նախագահ .

ԽԸՀՄիութեան Ժողովրդական Կոմիսարներ.

Կառուցման Կոմիտէի նախագահ.

Բարձրագոյն դպրոցներու խնդրով զբաղող Կոմիտէի նախագահ.

ՅՕԴ. 71.— Եթէ ԽԸՀՄիութեան Բարձրագոյն Խորհուրդի պատգամաւորի մը կողմէ հարցապնդում կ՚ուղղուի ԽԸՀՄ կառավարութեան կամ Ժողովրդական Կոմիսարի մը, պարտաւոր են երեք օրուան ընթացքին համապատասխան խորհրդարանին մէջ գրաւոր կամ բանաւոր պատասխան տալու :

ՅՕԴ. 72.— ԽԸՀՄիութեան Ժողովրդական Կոմիսարները կը վարեն պետական կառավարման այն ճիւղերը, որոնք ենթակայ են ԽԸՀՄիութեան իրաւասութեանց :

ՅՕԴ. 73.— ԽԸՀՄիութեան Ժողովրդական Կոմիսարները համապատասխան Ժողովրդական Գործավարութեան իրաւասութեան սահմաններու մէջ կը հրատարակեն հրամաններ եւ ցուցմունքներ, հիմք ունենալով գոյութիւն ունեցող օրէնքները եւ Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդի կողմէ եղած որոշումներն ու կարգադրութիւնները եւ զանոնք գործադրելով կը հսկէ անոնց կիրառումին վրայ :

ՅՕԴ. 74.— ԽԸՀՄիութեան Ժողովրդական Կոմիսարիատները կամ համամիութենական եւ կամ թէ միութենական - հանրապետական բնոյթ ունին.

ՅՕԴ. 75.— Համամիութենական Ժողովրդական Կոմիսարիատները ԽԸՀ Միութեան ամբողջ տարածութեան վրայ կը վարեն իրենց յանձնուած ճիւղերը կամ ուղղակի եւ կամ թէ իրենց կողմէ նշանակուած մարմիններու միջոցով :

ՅՕԴ. 76.— Միութենական - Հանրապետական Ժողովրդական Կոմիսարները իրենց յանձնուած պետական կառավարման ճիւղերը կը վարեն Դաշնակցային Հանրապետութիւններու նոյնանուն Ժողովրդական Կոմիսարիատներու միջոցով :

ՅՕԴ. 77.— Համամիութենական Ժողովրդական Կոմիսարիատներու կը վերաբերին հետեւեալ Ժողովրդական Կոմիսարիատները.—

Պաշտպանութեան, Արտաքին գործոց, Արտաքին առեւտուր, Հաղորդակցութեան, Կապի, Ջրային փոխադրական միջոցներու, Ծանր արդիւնաբերութեան :

ՅՕԴ. 78.— Միութենական - Հանրապետական Ժողովրդական Կոմիսարիատներուն կը վերաբերին հետեւեալ Ժողովրդական Կոմիսարիատները.—

Պարենաւորման արդիւնաբերութեան, Թեթեւ արդիւնաբերութեան Անտառային արդիւնաբերութեան Հողագործութեան, Հացահատիկային եւ անասնաբուծութեան Խորհ. տնտեսութիւններու, Ֆինանսներու, Ներքին առեւտուրի, Ներքին գործոց, Արդարադատութեան, Առողջապահութեան :

(Շար.)

ղեկավարութիւնը պիտի քաշուի, բանակցութիւնները այդպէս ցոյց կուտան եւ այն ատեն վա՜յ մեր խեղճ ժողովուրդին. Տէր-Զօրի անապատն անցնելէ վերջ 150 000 Հայութիւն ալ վրայ պիտի երթայ, որքան ալ երկրին հպատակութիւնը ընդունին. Ո՞վ է այս ազգին տէրը, մտածող կա՞յ այս մասին, ի՞նչ կը բանի ինք կաթողիկոսը։ Անոնց հո՞գն է։ Այդ քու ազգիդ մեծերը, որ էջ նահատակութեան առաջնորդեցին 1.500.000-ոց խեղճ ժողովուրդ մը, ուրիշ բան մը կը փնտռեն անոնք, եւ այս անգամ փորը քուկդ է, ծօ, աչքդ բաց։ Կը տեսնէ այսքան տարի անտէր ու թափառական պատիք, մեղք էք, եկէք ինծի, ես ճամբան պիտի ցուցնեմ։

Պ. Եանգատեան այս անգամ Հայն ու Հրեան բաղդատութեան դնելով՝ կը յայտարարէ թէ Հրեաները մեզմէ աւելի լաւ են եւ կազմակերպուած, եւ անմիջապէս Սուրիայէն Պաղեստին կ'անցնի թրքերով փափուկ ձայն աչքերը

— Առէք տեղական որ եւ է թերթ, պիտի տեսնէք թէ առաջին էջին վրայ անոնց անունն է որ կը հոլովուի, անոնց կազմակերպութիւնը, քաղաքագիտութիւնը, կռուելու ձեւն է որ կը պատմուի։ Կ'աղաչեմ, ըսէք, մենք ի՞նչ ունինք, ի՞նչ ենք ցոյց տուած, ուր է մեր զէնքի մարդը, բացի Անդրանիկէն. Շատ կ'աղաչեմ, միացէք։

Հրամանատարը մեծ գործերու մարդ ըլլալով երբեք չէ կարդացած Հայոց պատմութիւնը։ Լուր չունի Արարատէն, Ղարաքիլիսէէն, Ուրֆայէն, Սարիղամիշէն, Շապին Գարահիսարէն, Վասպուրականէն եւ հազարաւոր հայ գիւղացիէն, որ չգիտցաւ խնայել իր արեան ամենավերջին կաթիլը՝ ցեղին ազատագրման համար։

Կեցէք, ճամբայ բացէ՜ք, ահա Պ. Եանգատեան Սուրիայէն եւ Պաղեստինէն կը վերադառնայ Փարիզ, ահա կը բանէ զոյգ օֆիսներուն, Բարեգործականին եւ ազգային ջոջերու օֆիսին։

— Մեր այս մեծերը որ հայրենասիրութիւն կը քարոզեն, պէտք է գիտնան որ նախ իրենք Հայ ըլլալէ դադրած են, օտարահպատակ են, անոնց կիները օտար են, զաւակները հայերէն չեն խօսիր։ Իսկ ես, որ 30 տարիէ ի վեր Ֆրանսացի եմ, նաեւ զինուորական հրամանատար մը, իմ զաւակներս անոնց զաւակներէն աւելի լաւ հայերէն կը խօսին, եւ կը խօսիմ նաեւ ես։

Հրամանատարը պահ մը քրտինքը սրբելով՝ կարծես իր բամբէն դժգոհ՝ ելաւ.

— Անօգուտ է. Քանի մը տարի վերջ այս ազգը լմնցած է։ Արդէն նոր սերունդը հայերէն չի գիտեր, մէջն ըլլալով իմ զաւակներս։ Հայը պատերազմէն վերջ մինչեւ 1922 թուականը, այս հիւրընկալ երկրին մէջ կը վայելէր ամէն առաւելութիւն, ինչպէս Ֆրանսացի մը, բայց զոյգ օֆիսները ստեղծուելէն ի վեր, ամէն ինչ կորսուեցաւ այս դժբախտ ժողովուրդին համար։ Անկէ ի վեր հալածանք հալածանքի ետեւէ, բնաւ հանգիստ մը չտեսաւ խեղճ հայ ժողովուրդը. Ինչո՞ւ այս դժուարութիւնները ունինք, ինչո՞ւ այս ազնիւ ժողովուրդը չհասկնայ մեզ, ինչո՞ւ չմտենանք ապրելու համար թէ դուն գիտես, ըսէ կապուած ենք

Այս անգամ ուժով մը բանեց ներկայութի գործակատարներուն օձիքէն.

— Կը վայլէ՞, 15 տարիներ հոս ապրելէ վերջ՝ պայուսակը առնել եւ մեկնիլ Հայաստան։ Ֆրանսան պանդո՞կ է։ Կառավարութիւնը տեսնելով որ ներգաղթողները ամէնքն ալ երիտասարդ եւ «բեռներնին թեթեւ» մարդիկ են, ճամբորդութեան դժուարութիւններ ցուցուց, եւն. եւն.»։

Բոլորին աչքերը յառուած են այս պահուս, ոմանք նոյն իսկ յուզուած։ Միայն մէկ երիտասարդ եղաւ որ անմիջապէս փափաք յայտնեց Ֆրանսահպատակ ըլլալու, շնորհիւ Ֆրանսահպատակութեան «թէղքէրէճի»ին։ Բայց փափաքը մը սկսաւ.

— Սափրիչներու ժողո՞վ է թէ ապազգայնացման դէմ դաստիարակութիւն կամ հրամանատարական ճարտարախօսութեան ֆիլմ - փառլան։

Շատերու մեկնումին պատճառաւ, Պ. Եանգատեան վերջացուց անհամ քարոզը.

Ժողովը նոր կը սկսի։ Թեր ու դէմ հարց պատասխաններ, ընդհանուր հաշուետուութիւն, եւ վարչական մարմնի ընտրութիւն։ Ամէն ինչ խաղաղ ու յաջող անցաւ։

Վարչութեան ներկայ կազմը կը բաղկանայ 7 անձերէ։ Յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն կը մաղթենք, փափաքելով որ անգամ մըն ալ մեզի չներկայացնեն այսպիսի ֆիլմեր, եթէ նոյն իսկ զուարճալիքի համար ըլլայ։ Սափրիչներու հաւաքոյթը կինօ-բոլ չէ։

ԳԱՐՄԱՆԻ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿՈՉ ՍԻՎՐԻ-ՀԻՍԱՐՑԻՆԵՐՈՒՆ

— . —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մայր Դիւանի հրաւիրագիրով 1 յունիս 1936ին գումարուած Ընդհ. անդամական ժողովը նկատի ունենալով Մայր-հայրենիքի խորհ. Հայաստանի վերաշինական, մշակութային եւ այլ մարզերու մէջ աչքառու եւ հիմնաւոր վերելքը, գնահատելով եւ ընդունելով զայն իբրեւ սփիւռքի հայութեան ներկայ եւ ապագայ իղձերու իրականացման գլխաւոր հեռանկարն ու կռուանը, որոշեց այսուհետեւ Սիվրի-Հիսարի Հայր. Միութեան գործունէութեան շրջանը վերջացած եւ փակուած յայտարարել, այդ իսկ ժողովին մէջ անմիջապէս հիմնելով Սիվրի Հիսարի Հայր. Վերաշինաց Միութիւնը, գաղթաշխարհի հայութեան անբաժանելի մասը կազմող մեր Սիվրի-Հիսարցիութիւնն ալ՝ Հայրենիքի վերաշինութեան սուրբ եւ վեհ գործին մէջ մասնակցելու առաջադրութեամբ։

Համաձայն քուէարկութեանց արդիւնքին՝ նորակազմ Միութեանս անդրանիկ վարչութիւնը կը կազմեն Պ.Պ. Փօնարճեան Կարապետ (Ա. ատենապետ), Տէր Մինասեան Նուպար (փոխ-ատենապետ), Փանոսեան Յարութիւն (Ա. ատենադպիր), Ծըըըղեան Երուանդ (փոխ ատենադպիր), Մարգարեան Մարգար (գանձապետ), Իզմիրլեան Գառնիկ եւ Կիրակոսեան Յակոբ (խորհրդականք)։

Արդ, նորընտիր վարչութիւնս ի գիտութիւն հաղորդելով ձեզ, կոչ կ'ընէ թէ Ֆրանսաբնակ եւ թէ այլուր գտնուող բոլոր հայրենակիցներուն, առանց սեռի խտրութեան՝ բոլորուիլ հայրենիքի վերաշինութեան նուիրական գաղափարին շուրջ, առանց պայմանի, բերելով ձեր նիւթական եւ բարոյական սրտաբուխ եւ անվերապահ աջակցութիւնը Միութեանս, ծառայեցնելով զայն իր կոչումին եւ արժեցնելով «ազգ եւ հայրենիքի» անկաշկանդ գաղափարն ու դաւանանքը։

Արտայայտուած միակ եւ գլխաւոր ցանկութեամբ, այժմէն իսկ վերաշինութեան ֆոնտի մը (միանուագ եւ կամաւոր նուիրատուութիւն) ձեռնարկուած ըլլալով, քաջայոյս ենք թէ իւրաքանչիւր հայրենակից, ինչպէս անցեալին եւ միշտ, այս անգամ ալ, իբրեւ գիտակից եւ հայարիւն Սիվրի-Հիսարցի հայրենիքի շահը ամէն բանէ վեր դասելու անկեղծ հոգածութեամբ գուրգուրանքով եւ համերաշխութեամբ պիտի գնահատէ Միութեանս նպատակը՝ գործակցելով անոր ուղղակի եւ կամ կազմելով մասնաճիւղեր, իբրեւ հրամայական պահանջ եւ պարտականութիւն։

Վարչութիւն

Ծանօթ.— Միութեանս ծրագիր-կանոնագիրը պատրաստութեան վրայ ըլլալով, ի մօտոյ պիտի ղրկուի իւրաքանչիւր հայրենակցի, թղթակցութիւն եւ դրամական առաքում կը կատարուին հետեւեալ հասցէին.—

M.Pounardjian Garabed, 2, Ave. Miss Columbia, La Rose, Marseille.

ԿՈՉ ԵՈԶԿԱՏՑԻՆԵՐՈՒՆ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ժամանակէ մը ի վեր շատ մը հայրենակիցներու յայտնած փափաքին գոհացում տալով, «Եոզկատի բարենպատակ Հայր. Միութիւնը», ժողովի հրաւիրեց հայրենակիցները 4 յունիսին, օրակարգ ունենալով «Նոր Եոզկատի վերաշինութիւնը»։

Հայրենակիցներու խուռն բազմութիւն մը պատասխանած էր այս հրաւէրին։ Այս գովելի գաղափարը խանդավառեց ներկաները եւ կարգ մը վիճաբանութիւններէ վերջ, ներկաներու պահանջով կազմուեցաւ յանձնախումբ մը, որ Վերաշինացի հարկ եղած նախապատրաստական աշխատանքները կատարէ եւ իր տեղեկատուութիւնը ընէ երկրորդ ընդհ. ժողովին։

Յանձնախումբս իր առանձնած պարտականութիւնը կատարած ըլլալով ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները անխտիր։ Լիայոյս ենք որ բոլոր այն հայրենակիցները, որոնք ներկայ չէին մեր անցեալ ընդհ. ժողովին, նոյնքան խանդավառ են այս նուիրական գաղափարին իրագործման համար։

Հայրենակիցներ, արդէն ութ տարիէ ի վեր գործող Միութիւնս, ձեր բարոյական եւ նիւթական աջակցութեան շնորհիւ, կրցած է բարոյական եւ նիւթական կարեւոր օգտակարութիւններ ունենալ, հանդէպ մեր կարօտ հայրենակիցներուն։

Վստահ ենք, որ այս նուիրական գաղափարը գոհունակութեամբ պիտի ընդունուի բոլոր հայրենակիցներէ եւ առանց խտրութեան պիտի մասնակցին մեր այս շարժման, որպէսզի Ամերիկայի եւ ուրիշ քոյր Միութեանց կողքին կարենանք իրականացնել մեր նպատակը։

Ուստի կոչ կ'ընենք Մարսէյլ բնակող բոլոր Եոզկատցիներուն, որ ներկայ գտնուին մեր յառաջիկայ ժողովին, միասին մշակելու մեր նոր ծրագիրը, եւ նմանապէս բոլոր Ֆրանսաբնակ եւ արտասահմանի հայրենակիցներուն, որ յարաբերութեան մտնեն մեզի հետ, յանուն «Նոր Եոզկատի» հիմնարկութեան։

Ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր շաբաթ, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, 41, Բիւ Թիւպանօ, սրճարանին մէջ։

Առժամեայ Յանձնախումբ

Նամակները ղրկել հետեւեալ հասցէին.— Սահակ Գօյաճեան, 43, Rue Ste. Barbe, Marseille

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 22 յունիս.— Սիրելի Յառաջ, հոս եւս գործարաններու գրաւման նորոյթը սկսաւ։ Ջգախէժի գործարանը ուր մօտաւորապէս 25ի չափ հայրենակիցներ կ'աշխատին, երեք օր գրաւուած մնաց, եւ յաղթանակը տարին գործաւորները, ընդունել տալով իրենց պահանջները։

Գիւքիւի գործարանը ուր կ'աշխատի Կրընոպլի հայութեան կէսը եւ շատ չնչին օրականով, նոյնպէս երկու օր գրաւուած մնաց։ Ի վերջոյ հարիւրին 14ի բարձրացումով վերսկսան աշխատիլ։ Կրընոպլի մէջ բոլոր գործարանները գրաւուեցան, բացի քանի մը հատէն, որոնք նախապէս համաձայնեցան։

Նոյն իսկ 3 կամ 4 գործաւոր ունեցող խանութները, ճաշարաններ, ները բոլորը ենթարկուեցան գործադուլի հոսանքին։ Իսկ այսօր սրճարաններու օրն է։ Ապահովաբար վաղն ալ ճաշարաններուն։

Գործատիրոջ մը եւ իր աշխատաւորներուն միջեւ ծագած միջադէպին առթիւ կռիւ ծագեցաւ, ոստիկանութիւնը միջամտեց, մէկ ոստիկան վիրաւորուեցաւ։ Այս առթիւ թերթերը գրեցին թէ ... օտարականներու մատը կայ։ Միշտ նոյն թոյնը . .

Տ. Սողոմոնեան

[illegible]

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յուշագրած).— Յունիս 13ին, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ Փրէկան Մարսէյյէի ընդարձակ սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Հայաստանի անկախութեան 18րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը

Հակառակ տարածուած լուրերուն թէ հանդէսը պիտի յետաձգուի, ժողովուրդը խուռներամ խուժեց հանդիսավայրը եւ շատ չանցած, արդէն գրաւուած էին բոլոր աթոռները։

Այս տօնակատարութեան կը մասնակցէին Վասպուրականի, Բարբերդի, Տարօն-Տուրուբերանի (նահանգային), Բարձր-Հայքի, Քղիի, Եղեգիի, Ուրֆայի, Մարաշի, Պոլսոյ, Չմշկածագի, Կարճկանի եւ ուրիշ Հայր. Միութիւններ, ինչպէս նաեւ Հայ Արիներու եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները, Արաքս երգչախումբը, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը, որուն մասին թիւրիմացութեամբ «Լեգէոնական Միութիւն» գրուած էր յայտագրի եւ յայտարարութեանց մէջ։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով եւ օրուան նախագահ ընկ. Սէրէնկիւլեանի բացման խօսքէն վերջ գործադրուեցաւ յայտագիրը։

Օրիորդ Ազատի Ընկեցեանի մեներգէն, ընկ. Յակ. Եղմէքճեանի արտասանութենէն ետք, Պ. Ս. Զէօրէքճեան յաջող կերպով հայկ. եղանակներ նուագեց ջութակի վրայ։

Ընկերներ Մ. Դաւիթեան, Լ. Սահփանեան, Կ. Թիւթէլեան Հ. Մ. Ը. Մ.-ականները եւ հայ արիներու արտասանութիւնները, ինչպէս նաեւ Պ. Հ. Համբարձումեանի երգը բուռն ծափեր խլեցին հանդիսականներէն։

Երիտասարդ Պ. Ֆիրապ կարդաց ինքնագիր ուղերձ մը տօնին նուիրուած։

Առաջին բանախօսն էր ընկ. Հրանտ Սամուէլ որ տուաւ մեր ազատագրական կռիւներուն պատմութիւնը։

Քանի մը արտասանութիւններէ, երգերէ եւ նուագէ վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ երկրորդ բանախօս ընկ. Շ. Միսաքեան, որ խօսեցաւ կարճ ճառ մը։ Գեղարուեստական բաժնի վերջաւորութեան ընկ. Մ. Արսլանեան կարդաց Բարբերդի Հայր. Միութեան ուղերձը։

Ընկեր նախագահը յայտնեց որ կան նաեւ ուրիշ ուղերձներ, բայց կարդալու ժամանակ չկայ։ (ԽՄԲ.— Բոլոր այդ ուղերձները ղրկուած են մեզի)։

Այս տօնակատարութեան համար յատկապէս պատրաստուած էր շարժանկար մը «Հայկական ազատամարտ» անունով։

Ընկերներ Ա. Քէօսէեան եւ Ե. Սէթեան իրենց պատրաստած այս ժապաւէնով, հանդիսականներու միտքն ու հոգին կրցան փոխադրել հայրենի բնաշխարհը, ստեղծելով խիստ խանդավառ մթնոլորտ մը։ Նոյն շարժանկարով ցուցադրուեցան Հայաստանի անկախութենէն առաջ տեղի ունեցած անցքերը, հայ կամաւորական գունդերը, հայ հերոսները եւ մարտիկները, Հայաստանի հանրապետութեան նախարարական խորհուրդները, յայտնի յեղափոխականներ եւն.։

Խանդավառ հանդիսականները իրենց երկարատեւ ծափերով եւ կեցցէներով արտայայտեցին իրենց պաշտամունքը մեր հայրենիքի եւ իր անմահ զաւակներու հանդէպ։

Շարժանկարը վերջանալէն ետք, ընկերները եւ համակիրները տեղափոխուեցան քովինտի սրահը եւ տեղեր գրաւեցին սեղաններու շուրջ։

Մինչ մէկ սրահին մէջ զոյգերը կը պարէին եւրոպական պարեր, անդին՝ ազգային, յեղափոխական եւ գեղջկական երգերը կը թնդացնէին սրահը։

Բաժակաճառեր, արտասանութիւններ, երգեր զանազան կողմերէ որոնց կը միանար նաեւ ընկ. Շ. Միսաքեանի ջերմ խօսքը։

Եւ ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ լոյս։

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

— o —

Աթէնքի Նոր Օրը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (18 յունիս).

— «Յունահայ վարժարաններու արտօնութեան խնդիրը տակաւին կարգադրուած չէ։ Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել գործնական քայլ առնուած չէ այն օրէն ի վեր, երբ ծագեր տուաւ տագնապը։

Նախարարութեան հրամանը պահ մը գաղութը ալեկոծեց, ազգային իշխանութիւնները իրար անցան եւ շահագրգռուողները բռնեցին Նախարարութեան ճամբան։ Առաջին տպաւորութիւնը մեղմացաւ առժամեայ արտօնութիւնով, վերջացող տարեշրջանին համար, թոյլցան նաեւ գործը հետապնդելու տրամադրութիւնները

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը կ'ըսէ թէ յուշագիր մը ներկայացուցած է պատկան Նախարարութեան ազգային վարժարաններու մասին Մակեդոնիայէն ու Թրակիայէն ալ նման դիմումներ եղած են։ Նոյնն բրած են նաեւ համայնքային եւ Կ. Խաչի վարժարաններուն վերին մարմինները։

Այսպէս, կրթական Նախարարութեան սեղանին վրայ կազմուած է խոշոր թղթածրար մը հայ վարժարաններու մասին։

Նախարարութեան բարձրագոյն խորհուրդը տակաւին զբաղած չէ հայ վարժարաններու խնդրով, բայց հաւանական է որ այս օրերուն զբաղի։

Մեր ունեցած տեղեկութիւններուն համաձայն, նախապէս որոշուած է բոլոր հայ վարժարանները փակել եւ Տիմոթիքօն վարժարաններու մէջ հայ աշակերտութեան համար հայերէնի դասաւանդութիւն հաստատել։ Այս որոշումը փոխուած է յետոյ դրամական պատճառներով եւ կարգադրուած է հայ վարժարանները պահել, պետութեան կրթական ծրագիրը պարտադրելով անոնց, այսինքն՝ գիտութիւնները դասաւանդել յունարէն, իսկ հայերէնը ուսուցանել իբրեւ մայրենի լեզու։

Այս կերպով, Նախարարութիւնը կրթական ծրագրին գործադրութիւնը ապահոված կ'ըլլայ առանց դրամական զոհողութեան, աւելին ըլլալով, քանի մը տասնեակ յոյն ուսուցիչներու գործ հայթայթած կ'ըլլայ։

Հիմակ, որոշապէս չենք գիտեր թէ Նախարարութիւնը ինչ տրամադրութիւն ունի եւ ինչ լուծում պիտի տայ վարժարաններու հարցին։

Կ'ուզենք գիտել տալ որ եթէ անընդունելի կարգադրութիւններու առջեւ գտնուինք, պատասխանատու մենք պիտի ըլլանք, որովհետեւ գործը հետապնդելու կերպը սխալ ճամբու մէջ դրինք։

Ազգ. Վարչութիւնը պէտք էր առաջին օրէն խորհրդակցական ժողովի հրաւիրէր բոլոր շահագրգռուողները, յարանուանութիւններու, Կ. Խաչի եւ Բարեգործականի ներկայացուցիչները, բոլորին հետ համախորհուրդ հաւաքական մէկ դիմում կատարելու համար։

Մինչեւ այսօր, Նախարարութիւնը կը գտնուի զանազան եւ զարմանազան դիմումներու առջեւ։ Ազգ. իշխանութիւնը կը խնդրէ ազգային վարժարաններու պահպանումը, այնպէս՝ ինչպէս որ են։ Բողոքական եւ կաթոլիկ վարժարանները անհատական արտօնութեան դիմում կատարած են։ Մէկ խօսքով մենք մեր ձեռքով, քաոս ստեղծած եւ շփոթութեան մատնած ենք Նախարարութիւնը, որ արդէն քանի մը խնդրագիրներ մերժած է։

Կը կարծենք թէ տակաւին ուշ չէ սխալները դարմանելու համար։ Այսօր կամ վաղը Սելանիկէն պատուիրակութիւն մը Աթէնք կուգայ վարժարաններու գործը հետապնդելու համար։ Անհրաժեշտ է շահագրգռուողները քով քովի բերել եւ հաւաքական դիմում կատարել, զանազան թիւրիմացութիւններ փարատելու համար։

Այլապէս մեր ձեռքով վտանգուած պիտի ըլլան վարժարանները»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) ԹԻՒ (21)

ԱՆՁՐԵՒ

—•—

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Ղ. Հեղինակ՝ ՌԻ. ՍԷՄԸՐՍԷԹ ՄՈՂԸՄ

«Կորեցին անցան ճամբան եւ հասան ծովափը։ Բժիշկը տեսաւ խումբ մը տեղացիներ, որ կլոր շրջանակ մը կազմած էին բանի մը շուրջ՝ ջուրին եզերքը։ Արագ արագ քալեցին թեւա տասնեակ մը քայլ տեղ։ Երբ տոքթորը հասաւ՝ տեղացիները բացուեցան։ Խանութպանը առաջ հրեց տոքթորը, որ կէս մը ջուրին մէջ եւ կէս մը ցամաքին վրայ՝ տեսաւ անօթեւան բան մը, Տէյվիտսընի մարմինը։ Տոքթ. Մէքֆէյլ ծռեցաւ — այն մարդը չէր, որ կը կորսնցնէ ինքզինքը անակնկալի մը ժամանակ — դարձուց մարմինը հակառակ կողմին վրայ։ Անոր կոկորդը կտրուած էր ականջէ ականջ եւ տակաւին ալ աջին մէջ կը գտնուէր ածելին, որ կատարած էր գործը։

«Մոլորածին սատկած է, ըսաւ տոքթորը։ Բաւական ժամանակէ ի վեր պէտք է մեռած ըլլայ»։

«Տղաներէն մին, ճիշդ հիմա գործի երթալու ժամանակ, տեսած էր զայն, այստեղ եւ եկաւ ինծի պատմեց։ Կը կարծե՞ս թէ ինքն իր ձեռքով ըրած է»։

«Այո, պէտք է որ մէկը անմիջապէս իմացնէ ոստիկանութեան»։

Հօրն բան մը խօսեցաւ տեղական բարբառով եւ երկու երիտասարդներ անմիջապէս ճամբայ ելան։

«Պէտք է զայն այստեղ թողունք, մինչեւ անոնք գան», ըսաւ բժիշկը։

«Պէտք չէ որ տունս տանին զայն։ Ներս չեմ առներ»։

«Պիտի ընես՝ ինչ որ իշխանութիւնները հրամայեն», կտրուկ կերպով պատասխանեց բժիշկը։ «Իրողութիւնն այն է թէ կ'ակնկալեմ որ զայն տանին մեռելատունը»։

Անոնք սպասեցին ուր որ էին։ Խանութպանը սիկար մը հանեց իր լավա լավայի մէկ փոթէն եւ հատ մըն ալ տուաւ տոքթ. Մէքֆէյլին, ու ծխեցին անոնք՝ մինչ կը դիտէին դիակը։ Տոքթ. Մէքֆէյլ չէր կրնար հասկնալ կատարուածը.

«Ինչո՞ւ կը կարծես թէ ինք ըրած է», հարցուց Հօրն։

Բժիշկը ուսերը վեր նետեց։ Քիչ յետոյ տեղացի ոստիկանութիւնը եկաւ, ծառայի մը գլխաւորութեամբ, եւ պատգարակով մը, եւ անոնցմէ անմիջապէս յետոյ՝ զոյգ մը ծովային սպաներ եւ բժիշկ մը։ Անոնք ամէն ինչ կարգադրեցին գործնական կերպով մը։

«Իսկ կի՞նը», հարցուց սպաներէն մին։

«Այժմ որ դուք եկած էք, ես կ'երթամ տուն եւ կը հագուիմ։ Կը կարգադրեմ որ խնդիրը յայտնուի կնոջը։ Լաւ է որ կինը չտեսնէ մարմինը, քանի դեռ յարդարուած չէ»։

«Կը կարծեմ թէ ճիշդ կերպն ալ այդ է», ըսաւ ծովային բժիշկը։

Երբ տոքթ. Մէքֆէյլ տուն վերադարձաւ, իր կինը գրեթէ հագուած էր։

«Տիկ. Տէյվիտսըն ահաւոր վիճակի մը մատնուած է իր ամուսնին համար», ըսաւ տիկինը իր ամուսնին, անմիջապէս որ ան երեւցաւ։ «Պ. Տէյվիտսըն ամբողջ գիշերը մահիճ մտած չէ։ Կինը լսած է անոր Օր. Թամսընի սենեակէն ժամը երկուքին դուրս ելլելը, բայց ան դուրս գացած է։ Եթէ անկէ ի վեր քալած է՝ առանց այլ եւ այլի՝ մեռած ըլլալու է»։

Տոքթ. Մէքֆէյլ պատմեց իր կնոջ պատահածի մասին, եւ խնդրեց անկէ որ լուրը հաղորդէ Տիկ. Տէյվիտսընի։

«Բայց, ինչո՞ւ ան այդ բանն ըրաւ», հարցուց կինը սարսափահար։

«Չեմ գիտեր»։

«Բայց, ես չեմ կրնար, չեմ կրնար»։

«Դուն պէտք է որ յայտնես»։

Կինը վախկոտ ակնարկ մը նետեց ու դուրս ելաւ։ Տոքթ. Մէքֆէյլ լսեց անոր տիկ. Տէյվիտսընի սենեակը մտնելը։ Տոքթորը վայրկեան մը սպասեց, ապա՝ ինքզինքն հաւաքեց ու սկսաւ ածիլուիլ եւ լուացուիլ։ Հագուելէ ետք՝ նստաւ մահիճին վրայ ու սպասեց իր կնոջ։ Վերջապէս կինն եկաւ։

«Կ'ուզէ անոր մարմինը» ։

«Տարին մեռելատունը։ Լաւ է որ անոր հետ երթանք։ Ի՞նչպէս ընդունեց լուրը»։

«Կարծեմ՝ չլմեցաւ, չլացաւ, բայց դողաց տերեւի մը պէս»։

«Լաւ է որ անմիջապէս երթանք»։

Բախեցին դուռը. Տիկ. Տէյվիտսըն դուրս եկաւ։ Խիստ գունատ էր, սակայն՝ անլաց աչօք։ Անբնականօրէն անդորր երեւցաւ բժիշկին։ Ոչ մէկ բառ փոխանակուեցաւ ու լուռ կերպով ճամբայ ինկան։ Երբ մեռելատուն հասան՝ Տիկ. Տէյվիտսըն ըսաւ.

— «Թոյլ տուէք, որ առանձինն երթամ ու տեսնեմ զայն»։

Միւսները մէկ կողմ կեցան։ Տեղացի մը բացաւ դուռը տիկ. Տէյվիտսընի համար։ Միւսները նստան եւ սպասեցին։ Սպիտակ հագած մէկ երկու մարդիկ եկան՝ անոնց հետ խօսեցան ցած ձայնով։ Տոքթ. Մէքֆէյլ անգամ մըն ալ անոնց պատմեց ինչ որ գիտէր եղեռնի մասին։ Վերջապէս դուռը մեղմօրէն բացուեցաւ եւ տիկ. Տէյվիտսըն դուրս եկաւ։ Լռութիւն տիրեց ամէնուն։

(Շար.)

Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆԻ ՄԷԿ ԶԵԿՈՅՑԸ

Նանսէնեան Օֆիսի վարիչ Պ. Փանի տան մէջ երբեմն տեղի կ'ունենան ժողովներ, որու ընթացքին զեկոյցներ կը կարդացուին կովկասեան գրականութեան, պատմութեան եւ ընկերային կազմութեան վերաբերեալ։ Քանի մը օր առաջ Պ. Լ. Բաշալեան հետաքրքրական երկար զեկոյց մը կարդաց հայ ժողովուրդի թիւին եւ հայ գաղութներու մասին։ Զեկոյցը կուտար լրիւ պատկերը հայ ժողովուրդի ներկայ կացութեան։ Յետոյ Տիկ. Գէորգեան շատ յաջող կերպով երգեց հայկական երգեր։ Ժողովի մէջ կային բազմաթիւ ծանօթ Ֆրանսացի հիւրեր եւ ռուս ու հայ դէմքեր։

Ա.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Փափազեան եւ զաւակունք, Եդուարդ, Շաքէ, Մասիս, Գաթրին եւ Տէր եւ Տիկին Ռաֆայէլ Բարսեղեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Վարդանուհի Զագրեան եւ զաւակունք, Գրիգոր, Յարութիւն եւ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գոյանեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Թորոս Գալֆաեան եւ զաւակունք՝ Գրիգոր, Հրանդ, Երուանդ։ Զարուհի, Զապէլ, Արաքսի, Հայկանոյշ Թորոսեան քոյրեր, Տէր եւ Տիկին Զարեհ Թերզեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Յարութիւն Թերզեան (Պոլիս), այրի Տիկին Պէաթրիս Գրաչեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Կարօ Թերզեան եւ զաւակունք (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Մկր Թումաեան եւ զաւակունք (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Միշա Աղնաւուրեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Արարատեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Կիւլիւմեայ Բարսեղեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Եդնիկ Գարսամեան եւ զաւակը (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Եղիաեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Արաքսի Թերզեան եւ զաւակունք (Երեւան), ինչպէս նաեւ համայն, Փափազեան, Զագրեան, Արարատեան, Գալֆաեան, Թէրզեան, Եղիաեան, Տամատեան, Բարսեղեան, Գրաչեան, Վէզվէեան, ... ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ... աղջկան, քրոջ, քենիին, մօրաքրոջ, քրոջաղջկան, մօրաքրոջ աղջկան, ... աղջկան եւ ազգականին

ՕՐ. ՅՈԼԻՆԷ Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(26 Տարեկան)

կսկծալի մահը որ տեղի ունեցաւ 24 Յունիս, 1936ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, 27 յունիս, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին Հայոց եկեղեցին (15, Rue Jean-Goujon), Փարիզ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Thiais Parisien գերեզմանատունը։

Կը հրաւիրուին ազգականները եւ բարեկամները ներկայ գտնուիլ յուղարկաւորութեան։

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՅՕԱՄՅԱՅ ՅՈՐԵԼԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ
ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

, տեղի կ'ունենայ այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին.

ՍԱԼՕՆ ՄԱՍԻԼԻԱՅԻ ՍՐԱՃՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 1 ԲԻՒ ՌՕԻՔԱ-ՏԸ-ՄՐԻՆԵՕԼ

Նախագահութեամբ Գ.Գ. ՑՈՎՀ. ՍԱՀԱԹՃԵԱՆԻ, ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ եւ ՏՈՔԹ. Մ. ՔԷՉԵԱՆԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ երգչուհիներ Տիկ. ԹԷՐՉԻՊԱՇԵԱՆ (Մարսէյլի օփէրայէն), ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ (Ա. մրցանակ Մարսէյլի թոնսէրվաթուարէն), ՕՐ. Գ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Բ. մրցանակ Մարսէյլի քոնսէրվաթուարէն).

Դերասաններ՝ ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿ. Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ եւ Գ. ԹՐԱՊՕԶ։

Դաշնակահարուհի Madame ARNAUD

Ջութակահարներ Պ.Պ. Ս. ՉԷՕՐԷՕՃԵԱՆ եւ Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆ։

Երգ եւ արտասանութիւն՝ Պ. Հ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Կը խօսին՝ ՅՈԲԵԼԵԱՐը եւ ֆրանսացի ու հայ մտաւորականներ։

ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ «ԱԲՈՒ-ԼԱԼԱ-ՄԱՀԱՐԻ»ԷՆ

14 տարեկանէ վար փոքրերու մուտքը արգիլուած է։

Դաշտապարահանդէս

ԵՕԶԿԱՏԻ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ «Նոր-Եօզկատ» աւանի շինութեան Հայաստանի մէջ

տեղի կ'ունենայ 12 յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը,

AU MADETի LA CASCADE ծովասուն պարտէզին մէջ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Առնել 1 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Croix-Rougeէն մէկ կայան վեր։

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտարարութեամբ։

կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Սէնթ Էթիէնի Անաստ Ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Լեւոն Գալայճեանին եւ պարագաներուն, իրենց սիրելի զաւկին ՄՈՒՇԵՂԻ վաղաժամ մահուան առթիւ։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՅՏԱՐԱԳ

Oeuvre d'Orientի կողմէ

Արժ. Տ. Գ. Եպիսկ. Գաճապանեան հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել վաղը, կիրակի ժամը ճիշդ 10.30ին, Saint-Leu-la-Forêtի նոյն եկեղեցիին մէջ։ Երգեցողութիւնները պիտի ըլլան բազմաձայն ... ֆրանսական երկսեռ խումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Ռ. Քէչէճեանի։ Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ. Շոգեկառք Gare du ...

ՄԻՇԱՏԵՏՐ

... Գործիներու ընկերակցութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները, 29 յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Voltaireի մէջ։

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 28 յունիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2-30ին, ... սրճարանը։ Օրակարգ.— Ա. Հաշուետուութիւն եւ գեկուցում վարչութեան, Նոր վարչութեան ընտրութիւն, 1936—1937 դպրոցական տարեշրջանի, գիշերային դասընթացքի կազմակերպութիւն ու ընթացիկ հարցեր։ Ներկաներու թիւը բաւական պիտի նկատուի վերջնական որոշումներ տալու համար։

Հ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Վարչութեան ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՅԱՐՕՆ ՑՈՒՐԱՌԻՒՐԵԱՆ Նահանգային Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի (ժամը նշանակել տեղւոյն վրայ). Գույվար Ստոս, Րիւ Ալեքսանդր, Պար Միշէլի սրահին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 4ին, 11 rue de l'Ecole de Médecine։ Կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ Աքբունեան խումբի ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Պագտիկի բնակարանը, 131 կուած Րիւ, Շավիլ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մուրատ խումբի ընկերական ժողովը, այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին. Անհրաժեշտ ներկայութիւն։

ԿՈՒՐՊԷՎՈՒԱՅԻ Տաւրոս խումբի դասախօսական ժողովը, այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Ցեղքաջի բնակարանին մէջ։

կը խօսի ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Գաւառ

ՊՈՄՕՆԻ Զաւարեան ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Վալդգէս, Եփրեմ, Վարուժան եւ Ճանիկեան խումբերը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր շաբաթ երեկոյ։

Կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր. Միութեան

Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Տէր Վարդանեանի

կը ներկայացուի՝

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.—

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Դրօշակ Միութեան սրահին մէջ,

5 rue de l'Eclipse, Marseille.

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.—

վաղը, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ։

գիներ՝ Մարսէյլ 7 եւ 5 ֆր.։ Պօմօն՝ 5 եւ 3 ֆր.։

Թատերական ներկայացում եւ դաշտահանդէս

Նախաձեռնութեամբ ՇԷՅԽ ՀԱՃԻԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Կարտանի «Անդրանիկ» Թատերախմբի

կը ներկայացուի ՄՈՒՐԱՏ (ողբերգութիւն 5 արար)

(Հայ յեղափոխական իրական կեանքէ առնուած)

28 Յունիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ս. Ամեդեան Գամբանելը Ռոզէրիէ Ծառախիտ եւ ... ագարակին մէջ (խարբերդցիներու ագարակ)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԲԱԺԻՆ

Հանդիսավայրը տրամադրելի է առաւօտէն մինչեւ երեկոյ,

Փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել։

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Գուլ խաղալու համար ունինք մասնաւոր տեղեր։

Մուտք 2 ֆր., փոքրերու համար 1 ֆր.։ Տոմսերը կը ծախուին Միութեան անդամներուն քով, իսկ հանդէսին օրը կիշէն։

ԴՈՒՐՍԷՆ ՈՐ ԵՒ Է ԲԱՆ ԾԱԽԵԼ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է։

ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայրը երթալու համար առնել թիւ 26 հանրակառքը, իջնել մարսատան առջեւ եւ դառնալ ձախ։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ

28 Յունիս, կիրակի, Garcheի անտառը

Ժամադրավայր՝ St. Lazareի կայարանին մէջ, Monuments aux Morts առաւօտեան ժամը 9ին։ Մեկնում ամենաուշը 9.30ին։

Երգչախումբի անդամներ եւ համակիրներ կրնան մասնակցիլ իրենց ընտանիքով։ Հաւաքական տոմսակի զեղչ բոլորին համար։

Ճաշը միասին բերել։ Մուտք չկայ։

Աղխատախնամ—Որբախնամի Օրը Մարսէյլի մէջ

28 Յունիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2—8

593 Prado la Plage, Salons Sabatier

Մօտահայեաց սրահ եւ ծառախիտ պարտէզ։

Հայրենակիցներ, հաճելի օր մը պիտի անցնէք եւ միեւնոյնատեն օգնած պիտի ըլլաք կարօտեալներուն։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Շավիլի Կ. Խաչի եւ Համազգայինի դաշտահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 28ին։

Առնուվիլի Մանկապարտէզի հանդէսը

Նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Մ. Տիկնանց Միութեան

28 Յունիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle Gallemantի մէջ, կայարանին դիմաց

կը խօսի Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԵՐԳ, ՊԱՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ եւլն.։

Դպրոցի սաներն ալ կը ներկայացնեն զաւեշտ մը։

Մուտք՝ 5 ֆր., անգործներու՝ 3 ֆր։

Շոգեկառք կայ. տես Նորէն 1.17 եւ 1.27

Դաշտապարահանդէս

Սէն-Լուի (Մարսէյլ) Հայ Երիտասարդաց «Մասիս» մարզական միութեան տարեկան դաշտային խնճոյք-պարահանդէսը,

տեղի կ'ունենայ 28 յունիս կիրակի օր Եօթնեղբայրեաններու ագարակին մէջ աննախընթաց պատրաստութեամբ։

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնաւոր նուագախումբով, առատ կեր ու խում պատրաստուած մասնագէտներու կողմէ, զաւեշտ եւլն.։

ԾԱՆՕԹ — Եթէ կ'ուզէք լաւ ժամանց մը անցնել եւ սատարել Հայ երիտասարդութեան, փութացէք դէպի հանդիսավայրը առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ։ Փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՁԱՐԹՕՆՔ
(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Այդ կը նշանակէ զուր տեղը ինքզինքդ վտանգի ենթարկել։ Հազիւ պրծար կայարանի դէպքէն։ Գիտես որ բախտը միշտ ալ մարդու չի ժպտիր։ Ցուլիսին, միւսանօրհնէքի մեծ հանդէս մը տեղի պիտի ունենայ էջմիածնի վանքին մէջ։ Այդ առթիւ Կովկասի բոլոր անկիւններէն ժողովուրդը ուխտի կ'երթայ վանք։ Ես ուրախութեամբ յանձն կ'առնեմ հարազատներուդ լուր հասցնելու պարտականութիւնը, որ անպատճառ էջմիածին կը գտնուին։ Իսկ մինչեւ այդ, ինծ ալ կը թուի որ ընկերներուդ առաջարկութիւնը լաւագոյնն է, ի հարկէ եթէ Պարոն Գէորգը կ'երաշխաւորէ ապահովութիւնը։

— Այո, անշուշտ մեր գիւղը ապահով թաքստոց մը կրնայ համարուիլ։ Քաջալը անձնապէս ճանչցողներ չկան հոն, թէեւ անունը ծանօթ է գրեթէ ամէն մէկ դպրոցական երեխայի։ Հայրս ազդեցիկ անձնաւորութիւն մըն է գիւղի մէջ։ Ինչ կը վերաբերի մեր ընտանիքի ընդունելութեան, այդ մասին կրնամ վստահեցնել, որ հարազատի նման պիտի խնամեն։ Ուրեմն, որոշուած է, չէ՞։

Թող այդպէս լինի, — խեղճացած համաձայնեցաւ Քաջալը, — քանի որ ծննդավայրս երթալը անկարելի կը համարիք։

— Ուրեմն, ես վաղը չէ միւս օրը, երեկոյեան, կը ճանապարհուեմ երկաթուղիով եւ կանգ կ'առնեմ Սանահինի կայարանը։ Հոն քեզ կը սպասեմ։

Պ. Աշոտը, որ շատ բարձր տրամադրութեան մէջ էր այդ երեկոյ, քիչ մըն ալ սովորականէն աւելի կատարը տաքցած, բաժակը բարձրացնելով եւ դառնալով երեք ընկերներուն՝ ըսաւ.

— Ցրեք ջան, ձեր երթալիք ճամբուն դուրպան։ Բարով երթաք, սաղ սալամաթ վերադառնաք, Աստուած ազգովին մեր սուրբ նպատակին հասցնէ։ Կեցցէ Հայաստան,— ու բաժակը վահէի բաժակին հետ թխկացուց։— Աստուած ողորմի Նոյ նահապետի ծընողաց հոգուն։ Կ'ըսեն՝ Արտաշատի գինին ալ լաւն է, բայց Կախէթինը ուրիշ բան է, ախպեր, ուրիշ բան։ Տէ, երեխէք, ձեր հոգուն մատաղ, բոլորս միասին երգենք,— ու առանց սպասելու միւսներուն, որ սկսին, գլուխը թափահարելով սկսաւ երգել «Հայրենիք սրբազան, իմ սիրուն աշխարհ...»

Բազմաթիւ բաժակներ իրարու յաջորդեցին։ Ամէն մէկը խօսք մը, բարեմաղթութիւն մ'ունէր ըսելիք։

Վերջին բաժակը եւ վերջին խօսքը Քաջալին բաժին ինկաւ։ Խորապէս զգածուած՝ շնորհակալութիւն յայտնեց այն ջերմ ընդունելութեան համար, որ իրեն հանդէպ ցոյց տուին Աշոտենանները.

Մասնաւորելով իր խօսքը տիկին Մարիամին, ըսաւ որ հազիւ թէ հարազատ մայր մը կրնար աւելի հոգածու գտնուիլ քան ան եղած էր։ Բոլորի տրամադրութիւնը հետզհետէ բարձրացաւ։ Միայն Քաջալն ու Եւգինէն աւելի զուսպ, կարծես արտեւսոտակ հայ կը մասնակցէին ուրախութեան՝ մտքով շատ հեռուները թափառելով։ Ո՞վ գիտէր, թէ այդ իրենց վերջին տեսակցութիւնը պիտի չըլլա՞ր։

Դեռ սեղանէն չէին բարձրացած երբ փողոցի մէջ կառք մը կանգ առաւ։ Ու անմիջապէս բաց պատուհանէն լսուեցաւ առոյգ երաժշտական ձայն մը։

— Ուհո՜ւ, ուհո՜ւ ...

Յայտնի բան էր, որ տանեցիք գիտցան թէ ո՞վ էր դրսէն ձայնողը։ Վարդանը հապճեպ բարձրացաւ տեղէն ու պատուհանէն կիսովին վար կախուած՝ պոռաց ռուսերէն։

(Շար) ՄԱՀԱՌ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Այրի Տիկ. Սեւլի Սողոմոնեան կը փնտռէ իր որդին Թաղէոս Սողոմոնեանը, որմէ բաժնուած է Երեւանի մէջ 1918 թուին։ Այդ թուականին որդին 19 տարեկան էր։ Կը խնդրուի լուր ունեցողներէն իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Mme Vve Soghomonian, 14 Ave de la Porte de Gentilly, Paris (14e).

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՅՈՒՆԻՍ DIMANCHE 28 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3152

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ

Արտասահմանի մեր դրացիները երբեմն երբեմն նոյնիսկ կ'ունենան մեր դէմ, եւ կը մեղադրեն որ ցարդ որ եւ է ժամանակ գործակցութիւն չենք ունեցած իրենց կատարած աշխատանքներուն:

Անոնք միանգամայն մոռցած են, որ Կովկասի սահմաններէն անդին մենք նուիրական դատ ու պահանջ ունինք եւ ներկայ Հայաստանի մէջ ալ խեղդուած ենք: Այլապէս ինչո՞վ կարելի է բացատրել այն ցաւալի երեւոյթը, որ մեր ժողովուրդը տարաշխարհի հողերուն ու ծովերուն մէջ ապաստան կը փնտռէ եւ իր բարոյական գանձերը կը սպառէ:

Կովկասեան ժողովուրդներու փոխադարձ յարաբերութեան նպաստաւորութեան խնդիրը, անշուշտ, իր նախադրեալներն ունի, որոնցմէ կարելի չէ խուսափիլ գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար մոռացութեան տալով զանոնք:

Տարիներէ ի վեր Վրացիները, Ազրբէջանցիները եւ Լեռնականները նպատակ ունենալով կովկասեան ժողովուրդներու քաղաքական անկախութեան հարցը, միանգամայն կը քալեն մէկ ճամբայէ, որուն միտ բանին է,— չէզոքացում ռուսական լուծի:

Մեզ համար որքան ցանկալի է ռուսական որ եւ է ձեւի տիրապետութեան չէզոքացումը, նոյնքան եւ աւելի հրատապ է Թրքական վտանգի անհետացումը եւ հայկական արդար եւ անլոյծ պահանջներու իրականացումը:

Մեր եւ մեր հարեւաններու մերձեցման դժուարութիւնները գլխաւորապէս կապուած են այս հարցերու արդարացի լուծումին:

Անցեալները Թորհ. Միութեան նոր սահմանադրութեան քննութեան նուիրած յօդուածներու մէջ գիտել կուտայինք թէ համակովկասեան մէկ ընդհանուր քաղաքականութիւն մշակելու մտահոգութիւնը պիտի կազմէ լաւագոյն լուծումը մեր երկիրներուն համար, անոնց աշխարհագրական բախտը չբաժնելով քաղաքական բախտէն:

Արտասահմանի տարագիր քաղաքական գործիչները իրենց հայրենասիրական բոլոր աշխատանքներուն մէջ, առնուազն պիտի խուսափին կրկնելու այն ճակատագրական սխալները, որոնք մեզ փոխանակ իրար զօդելու, կը հեռացնեն եւ նոյնիսկ կը թշնամացնեն.

Պէտք կայ ըսելու, որ կովկասեան ժողովուրդներու քաղաքական տենչերու լուծումը կարող է իրագործուիլ միայն փոխադարձ սերտ գործակցութեամբ եւ իրաւախոհութեամբ: Իրենց գործակցութեան սեմին ձգուած բոլոր հանգոյցները, եթէ արդար ու տրամաբանական լուծում չգտնեն, կրնան ծառայել միմիայն զանոնք իրարմէ հեռացնելու: Կովկասի թէ մահմետական եւ թէ քրիստոնեայ ազգերը մէկ դատ ունին, մէկ պահանջ ունին.— Վերականգնել եւ պահպանել իրենց սեփական անկախութիւնը փոխադարձ աջակցութեամբ եւ օգնութեամբ: Մէկի եւ միւսի համար սպառնացող վտանգը պէտք է հաւասարապէս վտանգ նկատուի ամէնքին համար: Այլ խօսքով, կովկասեան բնտանիքի անդորրութեան մէջ որոնել ամէնէն առաջ, այդ ժողովուրդներու ազատ եւ անկախ ապրելու կարելիութիւնները: Պատերազմի օրերուն, Կովկասի երեք գլխաւոր ժողովուրդները երեք տարբեր քաղաքականութիւն ունէին: Վրացիները գերմանական քաղաքականութիւն ունէին, Ազրբէջանցիները՝ թրքական, իսկ մենք՝ դաշնակից: Որքա՜ն իրարմէ եւ մեր երկրի շահերէն հեռացած էինք ...

Գէթ այսօր, պէտք է իրար լաւ չափել եւ լաւ ըմբռնել:

Կովկասի հողային եւ սահմանային վէճերը, որ խիստ փափուկ կացութեան մէջ կը դնեն այս ժողովուրդներու փոխադարձ յարաբերութիւնները, անշուշտ պէտք է լուծուին միանգամայն յստակ ու լայնամիտ ոգւով: Ցարդ արտասահմանի գործիչները կրնային շատ բան հարթել, շատ կնճիռներ լուծել եւ պատրաստել այն հոգեբանական հասունցած գետինը, որուն վրայ շատ դիւրին պիտի ըլլար կերտել համակովկասեան եղբայրակցութեան շէնքը, սակայն տարաբախտաբար այդ աշխատանքը կատարուած է միակողմանի կերպով:

Մեզմէ որ եւ է մէկին նախասիրութիւնները չեն, որ հոս դեր պիտի կատարեն, այլ չոր իրողութիւնները: Առանց ռուսասէր եւ թրքասէր ըլլալու, մեզմէ ամէն մէկը կրնայ եւ պարտաւոր է զանազանութիւն դնել ռուսական եւ թրքական վտանգներուն միջեւ:

Կովկասեան հարցերու լուծման մէջ ի զուր է փնտռել քրիստոնէական եւ մահմետական ճակատներ: Մեր բոլորի բուն ցանկութիւնն է համադրել եւ ներդաշնակել այդ երկու կարծեցեալ ճակատները եւ կանգնիլ ազգային իրական շահերու գետնին վրայ: Տարիներու խարխափումներն ու շեղումները, վերջապէս պէտք է յանգին այնպիսի վախճանի մը, որ կովկասեան ժողովուրդներու հաւաքական ցանկութեան եւ պահանջներուն համապատասխանել կարենայ:

Այս ժողովուրդները, պատմական այս բախտորոշ օրերուն, պէտք է ամէնէն առաջ աշխատին նոգեկան մերձեցում ստեղծել, փոխանակ մեկուսացնելու մէկը եւ թերագնահատելու միւսը: Երփոփ, անձնական ու պատմական ծանօթութիւններ, հաւաքոյթներ եւ մտքերու փոխանակութիւններ կրնան փարատել ամպամած մթնոլորտը: Անուրանալի է որ աշխարհագրական, պատմական եւ քաղաքական բազմաթիւ անխզելի կապեր ինքնաբերաբար մեզ միացուցած եւ դրած են միեւնո՛յն կացութեան եւ պահանջներու առջեւ: Այլեւս քաղաքական տհասութիւն պէտք է համարել մութ ու օտար ուժերու վրայ՝ ճեղքեր ստեղծելու աշխատանքը կովկասեան ժողովուրդներու ազգային շահերու սրտին մէջ:

Այն օրը, երբ արտաքին վտանգները կը չափուին իրենց իսկական արդողութեամբ եւ կ'որդեգրուին կովկասեան ժողովուրդներու ներքին հաւասարակշռութեան եւ ազգային զարգացման նախադրեալները, վստահ ենք թէ այդ օրը մեծ բան մը փոխուած կ'ըլլայ եւ փոխուած՝ գէթ արտասահմանեան իմաստով: Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ուրբաթ առաւօտ Երեսփ. Ժողովին առջեւ, քանի մը երեսփոխաններ ուզեցին հարցապնդում կատարել Մարսէյլի վերջին դէպքերուն առթիւ:

Կառավարութիւնը կ'ուզէր որ յետաձգուին այդ հարցապնդումները: Մեծամասնութիւնը ուժ տուաւ կառավարութեան փափաքին: Ուստի որոշուեցաւ ճշդել հարցապնդումներու թուականը, այդ պատճառով, ըստ կանոնագրի. Թոյլ տրուեցաւ ոգեկոչել դէպքերը:

Երեսփ. Ժողովին հերթական նախագահը, Պարէթի, հազիւ գրաւեց իր աթոռը, Քսավիէ Վալլա պոռաց. — Պարէթի, դո՞ւք էք:— Այո՛, ես եմ, Պ. Վալլա.

— Ի՞նչ, դուք որ յայտարարեցիք թէ կը հրաժարիք փոխ-նախագահութենէն, եւ ձեր յայտարարութեան վրայ մեր ընկերներն ալ հրաժարեցան, դուք հո՞ն,— ո՛չ, ես չեմ կրնար խօսք առնել նախագահէ մը որ դրժած է իր խօսքը:

Ու ելաւ մեկնեցաւ:

Հարցապնդողները կարգով խօսք առին, ճշդելու համար թուականը: Առաջինը՝ Փոնսար, զոր ձախակողմեանները կ'անուանեն «միջակ բանաստեղծ», իսկ «Լօվր» կը նկարագրէ անոր մարքիզեան պեխերը:

Բանթողները անարգելին գործատէրերը, աշխատեցան կանգնեցնել հանրակառքերը, կռիւներ տեղի ունեցան փողոցներու մէջ: Միթէ՞ չէք տեսներ այսպիսի կացութեան մը վտանգը, որ կրնայ արիւնհեղութեան յանգիլ: Կամ միթէ չէք ըմբռներ որ քաղաքացիական պատերազմին կը յաջորդէ արտաքին պատերազմը:

Փոնսար իր ճառը կ'աւարտէ սարսափելի աղմուկի մը մէջ. Բեմ կը բարձրանայ համայնավար Պիյեու:

— Յունիս 17ին, 150 զինեալ աւազակներ, Սապիանիի, Քարպոնի եւ Սփիրիթոյի առաջնորդութեամբ, տողանցք կատարեցին Քանըպիէրի պողոտային վրայ, եւ եթէ մեր ընկերները չմիջամտէին, Մարսէյլը պիտի վերածուէր Շիքակոյի ...

Ռամէթ.— Լաէ՛, փախուկ ...

Պիյեու.— Սապիանին չէ՞ր որ իրենց մէկ միթինկին մէջ ըսաւ. «Եթէ ձեռքիս տակ ունենամ 20.000 հոգի, որ պատրաստ ըլլան մեռնելու եւ մեռցնելու, կը ստանձնեմ Մարսէյլը մաքրագործելու պաշտօնը ...

Տաժէր.— Կը խնդրեմ Մարսէյլի քաղաքապետէն, որ պաշտպանէ քաղաքին պատիւը այս խօսքերուն առջեւ ...

Պիյեու.— Կ'առաջարկեմ ձերբակալել Սապիանին եւ իր ընկերները, փոխել Մարսէյլի ոստիկանական կազմը ..

Բեմ կը բարձրանայ Ռէյմոն Վիտալ, որ իր համակրանքը յայտնելէ վերջ գործաւորներու դատին, ըսաւ.

— Գիտեմ թէ ո՛վ կազմակերպեց գործադուլի այս զանգուածային շարժումը: Ոչ անշուշտ Թրոցկիստները: Այլ միայն համայնավարները ...

Սարսափելի աղմուկ մը կը փրթի:

Վիտալ.— Ես չեմ ուզեր որ մեր երկրին մէջ փորձուի ստեղծել խորհրդային հանրապետութիւն, նոյնիսկ ֆրանսական ճաշակով...: Ես ընկերվարական եմ, եւ կ'ուզեմ որ իրագործուի ժողովրդային ճակատի ծրագիրը, բայց չեմ ուզեր որ համայնավարները օգտուին առիթէն՝ պատուանդան շինելու համար իրենց: Ես կը խօսիմ ի շահ բանուորներուն, ու կը յայտարարեմ.— Եթէ յեղափոխութիւն մը ծագի Ֆրանսայի մէջ, Լէնինը չէ որ պիտի գայ, այլ Հիթլէրը կամ Մուսոլինին, եւ այդ է որ չեմ ուզեր: (Աննախնթաց աղմուկ եւ բացագանչութիւն): Ֆրանսայի ժողովուրդը պատրաստ է հետեւելու անոր միայն, որ նուազագոյն գերիշխանութեամբ իրեն պիտի ապահովէր առաւելագոյն ազատութիւնը:

Բեմ կը բարձրանայ Սալէնկրօ, Ներքին նախարարը եւ պահ մը կը հանդարտի աղմուկը.

— Կառավարութեան չիյնար միջամտել այս վիճաբանութեան: Բարեկամս Վիտալ իր անձնական տեսակէտն է որ արտայայտեց՝ կարծելով թէ համայնավարները դեր ունին գործադուլի շարժման մէջ: Կ'ուզեմ ընդհակառակն դիտել տալ, որ Մարսէյլի դէպքերը վերջ գտան երբ համայնավար երեսփոխանները Մարսէյլ գացին: Գործադուլի ամէնէն ճգնաժամային պահուն, բանթողներուն թիւը կը հասնէր 1.500.000ի, այսօր հազիւ թէ 165.000ի: Ու ի՞նչպէս կարգադրուեցաւ: Ոչ արեւելեան սահմանէն զինուոր բերինք, ոչ ալ ոստիկանութիւնը շարժման մէջ դրինք: Մէկուն քիթը չարիւնեցաւ: Բռնի միջոցներու տեղ, որ կրնային արիւնհեղութեան տեղի տալ, նախընտրեցինք ներկայացնել մեր իրաւարարութիւնը: Կը կարծենք թէ այսուհետեւ բանուորները պիտի գգուշանան որ եւ է շարժումէ, որ իրենց դէմ պիտի հանէր միջին դասակարգը կամ գիւղացիութիւնը, կամ պիտի բախէր հանրապետական ազատութեամբ տոգորուած քաղաքացիներուն:

Այս յայտարարութենէն վերջ հարցապնդումները կը յետաձգուին

«Ֆրանսա իմ՛զինը կը գտնէ»

Վէնսան Օրիօլ, ելմտական նախարարը, Երեսփ. Ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որ խիստ պատիժներ կը տնօրինէ հանդէպ բոլոր անոնց, որոնք իրենց դրամագլուխը արտասահմանի մէջ կը պահեն, բայց ճիշդ յայտարարութիւն չեն ըներ՝ նուազ տուրք վճարելու համար:

Լուի Մարէն պաշտպանեց ռուսական հիմնադրամ ունեցողներուն դատը: Բայց Երեսփ. Ժողովը միաձայն գոհունակութեան պատժելու համար անոնք որ խարդախութեան կը դիմեն՝ խուսափելու համար տուրքերէն:

— Դժբախտութեան ոչ մէկ նշան հանդէպ այն դրամագլուխին, որ կը դասաճանէ երկիրն, սակայն մեր պաշտպանութիւնը պիտի շնորհենք այն դրամագլուխին որ կ'աշխատի եւ կը խնայէ:

Նախարարին այս յայտարարութիւնը ընդհանուր ծափերու արժանացաւ: Յետոյ Վէնսան Օրիօլ ակնարկ մը նետեց երկրին ելմտական կացութեան վրայ.

— Մինչեւ յունիս 19, օրական 300 միլիոն արժէքով ոսկի դուրս կ'ելլէր Ֆրանսայէն: 22 Յունիսին դուրս ելած է միայն 9 միլիոն: Իսկ 23 Յունիսին Ֆրանսա մտած է 3 միլիոն: Այդ օրէն ի վեր Ֆրանսա մտած է 65 միլիոն: Այս շարժումը ցոյց կուտայ թէ Ֆրանսա կը գտնէ ինքզինք:

Այնուհետեւ Վէնսան Օրիօլի օրինագիծը ընդունուեցաւ միաձայն, 542 քուէով.

*** Երեքշաբթի Երեսփ. Ժողովին առջեւ, կարգ մը երեսփոխաններ հարցապնդում պիտի կատարեն լուծուած «լիկերու» մասին:

Գործազուրկները կը շատնան

Ֆրանսայի Աշխատանքի նախարարութիւնը կը հաղորդէ.—

20 Յունիսին, արձանագրուած գործազուրկներուն թիւն էր 418.919 որուն 325.017ը այր, 93.902ը կին: Նախորդ շաբթուն՝ գործազուրկներուն թիւն էր 416.872, ուրեմն մէկ շաբթուան մէջ 2.047 գործազուրկի յաւելում:

Անցեալ տարի, Յունիսի նոյն շաբթուան մէջ գործազուրկներուն թիւն էր 416.406, ուրեմն անցեալ տարուան հետ բաղդատելով՝ աւելցած են 8.513 գործազուրկներ:

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ուրբաթ օր Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը գոնփակ նիստ մը գումարեց, ուր որոշուեցաւ իտալեւհաբէշական վէճը տանիլ Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովին: Թաս Նասիպու ընդունուեցաւ իբրեւ ներկայացուցիչ Եթովպիոյ: Այս որոշումը բաւական էր, որ Իտալիա բացակայէր: Կոմս Չիանօ «յուսաբանութիւն» պահանջեց նախ քան Իտալիոյ մասնակցութիւնը:

Պատժական միջոցներու ջնջումը ոչ մէկ կասկած կը վերցնէ այլեւս: Յանուն Լեհաստանի, Պէք յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը հարկ չէ տեսած սպասելու միջազգային հաւաքական որոշումի՝ վերջ դնելու համար պատժական միջոցներու գործադրութեան, քանի որ այդ որոշումը ամէն պետութիւն տուած էր անհատաբար, համաձայն երկրին վեհապետական իրաւունքներուն: Հետեւաբար Լեհաստան եւս, Չիլիի եւ Կուաթէմալայի հետ վերջ կը դնէ պատժական միջոցներու քաղաքականութեան.

Ժընեւի մէջ դիւանագիտական շրջանակները հարց կուտան թէ Իտալիա պիտի շարունակէ՞ իր մեկուսացումը, պատժական միջոցներու ջնջումէն ալ վերջ: Թէ պիտի պահանջէ, որ ընդունուի նաեւ Եթովպիոյ կցումը իրեն, եւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութեանց շարքէն ջնջումը եթովպական պետութեան:

Կը թուի թէ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին, Խորհուրդէն դուրս, կարգադրութեան մը յանգելու համար այդ մասին

Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագրի բարեփոխութեան հարցը շատ հաւանական է որ յետաձգուի աշնան: Դռնփակ նիստի մը մէջ, կարծիքներու փոխանակութիւն կատարուեցաւ այդ հարցին մասին: Չիլիի ներկայացուցիչը պահանջեց որ փութացուի կանոնագրի փոփոխութիւնը, վերջ դնելու համար զինուորական ու տնտեսական համաշխարհային պատերազմին, իսկ Լիթվինով դիտել տուաւ որ Չիլիի ներկայացուցիչը իր պահանջին չէ ընկերացուցած որ եւ է նախագիծ, այնպէս որ կը մղուի հարցնելու թէ Չիլի չուզե՞ր քանդել Ազգերու Դաշնակցութիւնը:

Պաղեստինի ճգնաժամը աւելի խռովայոյզ

Պաղեստինի խռովութիւնները կը սաստկանան օրէ օր: Խմբական յարձակումներէ զատ, պակաս չեն նաեւ անհատական ահաբեկումները: Երբեմն խմբական կռիւները կը փոխուին իրական ճակատամարտի, կազմակերպուած դիրքերու մէջէ: Անգլիական զինուորական օդանաւերը կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն, օգնութեան փութալու համար զինուորներուն, որոնք կ'աշխատին վերահաստատել հեռագրական գիծերը կամ քիչ մը շատ հեռանալով իրենց զօրակայաններէն՝ կը պաշարուին արաբ զինեալ ուժերու կողմէ:

Բրիտանական կառավարութիւնը մտահոգութեամբ կը հետեւի դէպքերուն, եւ պատրաստ գտնուելու համար ամէն հաւանականութեան առջեւ՝ օդանաւով զինուոր կը փոխադրէ Գահիրէէն Երուսաղէմ:

Վերջերս սակայն գրոյց մը աւելի եւս կը ծանրացնէր մտահոգութիւնը,— այսպէս կ'ըսուի թէ Անդրյորդանանի արաբ բնակչութիւնը կը շարժի եւ պատրաստութիւն ցոյց կուտայ քալելու դէպի արեւմուտք, օգնելու համար ըմբոստներուն: Եթէ իրապէս Անդրյորդանանեան արաբ զանգուածը միջամտէ, այն ատեն պէտք է նկատի ունենալ որ 600.000 լաւ զինուած Պետուիններ կ'աւելնան Պաղեստինի ըմբոստներուն վրայ: Արդէն փոքրիկ խումբեր երբեմն երբեմն կ'անցնին Յորդանան գետը, կը միանան Երուսաղէմի Արաբներու շարժման, խափանելով ճամբաները, քանդելով երկաթուղիները, կրակի տալով հրէական գաղութները:

«Նիւզ Քրոնիքլ»ի թղթակիցը կ'իմանայ թէ 200 արաբ ցեղապետներ հաւաքուած են Ամմանի մէջ եւ լուր ղրկած Պաղեստին որ եթէ 10 օրուան ընթացքին գոհացում չտրուի արաբական պահանջներուն, ընդհ. ապստամբութիւն պիտի յայտարարեն եւ պիտի անցնին Յորդանանը:

Այս սպառնալիքը ծանր է անոր համար, որ Անդրյորդանանի բնակչութիւնը լաւ զինուած է, Պաղեստինի նման զէնք կրելը արգիլուած չէ այնտեղ: Յետոյ պէտք չէ մոռնալ, որ երբ Անդրյորդանան կը նետուի կռիւին մէջ, Հիճազի ցեղախումբերը չեն կրնար մնալ լուռ հանդիսատես: Ինչպէս Անդրյորդանան, Հիճազ եւս լաւ զինուած է:

Այն ատեն ապստամբութիւնը կը դառնայ պատերազմ:

Անդրյորդանանի վրայ կ'իշխէ Էմիր Ապտուլլահ, Հիւսէյինի տղան, որ ճիշդ է թէ համակրանքով կը հետեւի Պաղեստինի Արաբներուն ըմբոստութեան, ինչպէս իրեն տուն կուտան ցեղային ու կրօնական կապերը, բայց Անգլիոյ հետ կապուած է նոյնքան զօրաւոր կապերով,— Լոնտոնն է որ ամէն տարի կը հաւասարակշռէ իր պիւտճէն:

Ինչ որ ալ ըլլայ, դէպքերը ծանր համեմատութիւններ առած են Պաղեստինի մէջ, սպառնալիք մը կախուած է երկրին վրայ, մանաւանդ երբ երկու կողմերն ալ տրամադիր չեն թուիր տեղի տալու:

Պելժ խորհրդարանին մէջ

Ռէքսիսթները իրենց մուտքը կատարեցին պելժ խորհրդարանէն ներս:

Իրենց երիտասարդութեան հետ խորհրդարան մտան նաեւ միջադէպերը:

Ուրբաթ օր, երբ վարչապետը կը ներկայացնէր իր ծրագիրը, ռէքսիսթ երեսփոխան մը, Հերթող, պոռաց.

— Պելժիոյ բնակչութիւնը կը բաղկանայ պարկեշտ մարդոցմէ, կառավարութեան անդամներն են միայն որ հոտած մարդիկ են:

Ներքին նախարարը պատասխանեց.

— Դուք բոլորդ ամբոխավարներ եւ վատեր էք:

Նախագահը հրաւիրեց Հերթողը, որ ետ առնէ խօսքը: Ռէքսիսթ երեսփոխանը մերժեց: Քիչ յետոյ, երբ վարչապետը կը շարունակէր պարզել իրենց ծրագիրը, ռէքսիսթ Սէնտիք պոռաց.

— Ձեր բոլոր այդ ըսածները Ռէքսի մեր ծրագրէն առած էք: Բայց ձեր կառավարութիւնը աւելի արժէք չունի նախորդէն:

Պովէօ, դատական նախարարը ոտքի ցատկեց.

— Եթէ երկու տարի առաջուան դատական նախարարը հոտած էր, կը հա-

(Կարդալ շարունակութիւնը կարգով Դ. էջ)

«ՍԱՍՆԱՑ ԾՌԵՐ»

(ԻՐ ՇՔԵՂ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Հայաստանի Պետական Հրատարակչութիւնը, Երեւանի մէջ, լոյս է ընծայել հայ ժողովրդական անգիր բանահիւսութեան անուանի վէպի՝ Սասնայ Ծռերի Ա. հատորը, խմբագրութեամբ փրոֆ. Մանուկ Աբեղեանի եւ աշխատակցութեամբ Կարապետ Մելիք Օհանջանեանի:

Այս արժէքաւոր եւ գեղեցիկ հատորը, 1200 մեծադիր էջերէ, կազմում է լաւագոյն յուշարձանը հայ ժողովրդական բանահիւսութեան, եւ միանգամայն պատիւ թէ պետական Հրատարակչականին եւ թէ ծերունազարդ փրոֆէսէօրին եւ իր աշխատակցին:

Այս հատորը, մանրագիտական ուսումնասիրութեամբ օժտուած, ուշագրաւ է նաեւ այն տեսակէտէն, որ ինչպէս ժամանակէ մը ի վեր, ուժ կը տրուի ազգային արժէքների, հայկական մշակոյթի գանձարանքին, հին ցասական գործերու հրատարակութեան ուսումնասիրութեամբ, որոնց կարգին՝ նոր գրողներու երկերու ընտիր հրատարակութիւնները: Եւ ինչո՞ւ չնշել նաեւ այն, որ այս տարի Երեւանի մէջ պիտի տօնուի մինչեւ անգամ մեծ փիլիսոփ, աստուածաբանական-յեղափոխական ուղիներ ուսուցող Կայծերի, Խենթի, Սամուէլի հեղինակին՝ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը, առը հետ միաժամանակ պիտի կատարուի նոյն հեղինակի գրական երկերէ ոմանց հրատարակութիւնը: Կը թուի թէ տակաւ առ տակաւ ձեւով ազգային եւ բովանդակութեամբ ընկերվարական տարազին մէջ ալ բարեփոխութիւն պիտի բերէ բառ կարծեան:

«Սասնայ Ծռերի» հրատարակութիւնը առաջ ցայտուն նշաններէն պիտի նկատել գրական-մշակութային [illegible] մէջ:

Հատորի հինգ արտաքինը եւ ափսոփայ կերթատումը առաջին իսկ առիթ ... ուրիսի ապաւորութիւն եւ հարազատի ճաշակը կը յայտնաբերէ. Ժողովրդական վաստակաւոր նկարիչ Ցակոբ Կոջոյեան գնահատութեան արժանի՝ այնքան հայեցի ոճով-վերձինով պատրաստել է արտաքին ձեւաւորումը. Այսպէս առանձին գրաւչութիւն ունի քաղաքաթեայ մեր հին գրչագիր գործերու նմանութեամբ Մ... ... տողերի գործածութիւնը կարմիրով, Հայաստանի արդեան կարմիր գոյնով, զոր ... գրիչները՝ նիւթադարդելու ժամանակ իրենց աշխատանքները, կամ ինչպէս հայ արքունիքը ի կաթողիկոսարանը կը գործածէին ... պաշտօնական գրութեանց մէջ.

Տարհրաշալի գրաւչութիւն ունի Յ. Կոջոյեանի պատրաստած այն նկարը, որ կը պատկերանայ Սասնայ Դաւիթը որ հեծեալ փոթորկոտ ձիու վրայ, ամպրոպային ընդերքներէն փոթորկայոյս կը խոյանայ թուր կայծակը քաշած:

Նկարի վերն ու վարը Մեսրոպեան երկաթագիր ոսկեգոյն տառերով կը կարդացուին.

Դուիբ էէշից զբուր կէծալին,
Թոռ էկաւ վըր խրու պէրնին.
Զարկից, կտրից քառսուն գոմշու կաշին,
Զարկից, կտրից քառսուն ճոխցի քարեր..
Առից Մըսրա Մելիքի գլխու կնաֆտին,
Կտրից, գնաց, առից գետին.
Գետին կտրից,—կէծակ էր ապաբուր,
Գետին կտրից, գնաց առից սիվ ջուր..

Զարմանալի համադրութիւն մը ընտրուած գոյների, — դեղին, ոսկեգոյն ֆոն, կապոյտ՝ Թուրէ Զալալին եւ բոսոր-կարմիր՝ Սասնայ Դաւիթ: Ահա գոյների այս հարազատ ներդաշնակութեան մէջ կը ներկայանայ հերոս Դաւիթի կռիւը հայրենի հողի ազատութեան համար:

«Սասնայ Ծռերի» արժէքաւոր մէկ մասն է այն ընդարձակ ներածութիւնը, ուր փրոֆ. Մ. Աբեղեան եւ Կ. Մելիք Օհանջանեան գիտական վերլուծման ենթարկած են ժողովրդական բանահիւսութեան այս գանձը, որ կապ ունի եղելութեանց, պատմական անցքերու եւ դէմքերու հետ: ԽԱ. մեծադիր էջերու մէջ մանրակրկիտ մանրագիտական ու մեր պատմութեան դէպքերու եւ անձերու հետ համեմատական քննութեան բովից անցուցեր են ա) Սասնայ ծռեր վէպի ծագումն ու կազմութիւնը ընդհանրապէս, բ) Սանասար եւ Բաղդասար վէպը, գ) Դաւիթի վէպի սկզբնական ձեւերը, դ) Սասնայ Ծռերի պատմականութիւնը, ե) վէպի անցումը գիւղացիութեան, զ) ժողովրդական կեանքը Սասնայ Ծռերի մէջ եւ է) վէպի արուեստը:

Այս բաւական ընդարձակ ներածութեան վերջը փրոֆ. Մ. Աբեղեան եւ Կ. Մելիք Օհանջանեան սեղմ վերջաբանով մը Հարկադրական տուրք կուտան նաեւ Մարքսեան վարդապետութեան, անցընելով դայն դիալեկտիկայի պրիսմակէն, բառ որում այդ վէպը կը մնայ որպէս հայ ժողովրդի անցած դարաւոր կեանքի մի լիարիւն եւ անաղարտ յուշարձան, որ ունի իր անժխտելի թովչանքը, եւ որ կը շարունակէ գեղարուեստական հաճոյք պատճառել: Բուռն ոգեւորութեամբ առցիալիզմ կառուցանող պրոլետարիատը, մարդկային հասարակութեան կուլտուրական արժէքների օրինական այդ միակ ժառանգորդը, մեծ սիրով կ'ընդունի «Սասնայ Ծռերը», հայ ժողովրդի «մանկութեան» այդ յուշարձանը, կը կարդայ այն եւ կ'ոգեւորուի դաժան Մելիքներին եւ Խալիֆաներին ջախջախող, ընդհակառակն աշխատաւոր ժողովրդին պաշտպանող «բատրակ» Դաւիթով:

Ներածութեան յաջորդում է ութ էջնոց ընդհանուր նախաբան մը, որմէ կը հասկցուի որ Պետհրատի յանձնարարութեամբ խմբագրութիւնը հաւաքել, դասաւորել եւ խմբագրել է Սասնայ Ծռերի ժողովրդական վէպի ցարդ հրատարակուած, ինչպէս եւ անտիպ ու նոր գրի առնուած փոփոխակները: Երեք տարի անընդհատ աշխատելով ի վիճակի եղած են հաւաքելու եւ մանրակրկիտ քննութեան առնելու «Սասնայ Ծռերի» մօտ 65 փոփոխակները: Խմբագրութիւնը կատարելով այդ երկարատեւ աշխատանքը ինքզինքը անվերապահօրէն պատասխանատու կը համարի հրատարակութեան միմիայն գիտական մասի համար:

«Սասնայ Ծռերի» փոփոխակները լոյս են ընծայելու երկու հատորով, որոնց հիմքը բնդունուած են փոփոխակների լեզուական-բարբառային յատկանիշները: Լոյս տեսած Ա. հատորի մէջ ամփոփուած են գլխաւորապէս Վանայ ենթաբարբառներով (Մոկաց, Շատախի, Գաւաշի, Հայոց-Ձորի) առւած փոփոխակները: Բ. հատորի մէջ լոյս պիտի տեսնէ յատաջիկային Տարօն-Մուշի ենթաբարբառներով (Սասուն, Խլաթ, Ալաշկերտ, Արարատ, Նոր-Բայազէտ) ինչպէս նաեւ Գարաքահայոց բարբառով առւած փոփոխակները:

Խմբագրութիւնը փոփոխակների մեծագոյն մասը դիտել է իբրեւ ազատ ոտանաւոր, բառ այնմ տողատել եւ համարակալել թուանշաններով տաղական տողերով: Այսպէս Ա. հատորի 25 լոյս տեսած փոփոխակները համագումար կը ներկայացնեն 31.650 տող: Տողատումէն զատ փոփոխակները բաժանուած են հիմնական ընդարձակ հատուածների, ամէն մէկին տալով վերնագիրներ, իսկ փոքր դըրուագներին՝ ենթավերնագիրներ: Այսպէս կատարած են անոր համար, որ ժողովրդական վէպի կառուցածքն ու ու բովանդակութիւնը դիւրըմբռնելի, ընթերցանութիւնը հեշտ եւ ուսումնասիրութեան յարմար լինի:

Փոփոխակների ուղղագրութիւնը գծթախտաբար վերածուած է Երեւանեան ուղղագրութեան, որ աւելի անյայտ կ'արտայայտէ բարբառային, հնչական յատկութիւնները: Բարբառային որոշ ձայնահնչիւններ արտայայտելու համար, որոնք գրական լեզուի մէջ չկան, ձուլուած են նոր տառագրական նիշեր (տառեր), որոնք են ա, ո (օ), ու եւ յ:

«Սասնայ Ծռերի ժողովրդական վէպի գործողութեան սահմանները, ինչպէս եւ հերոսներու գործունէութեան վայրերը ցոյց տալու համար կազմուած են երկու աշխարհագրական քարտէսներ, որոնք կ'երեւի լոյս պիտի տեսնեն Բ. հատորի մէջ, քանի որ Ա. հատորի մէջ չկան: Նոյնպէս վէպի պատմական միջավայրը ինչպէս եւ ասացողներու արուեստի բնոյթը պատկերացնելու համար լոյս կ'ընծայուեն մի շարք նկարներ, արտաբերական գործիքների, երաժշտական նուագարանների, տարազի եւ զէնքի լուսանկարներ եւ գծանկարներ: Այս ուղղութեամբ Ա. հատորին մէջ զետեղուած են Մոկացի Նախօ քեռի (էջ 3), Խաստոյենց Զատիկ (էջ 57), Գագիկ Բագրատունի (էջ 193), Աղթամարի եկեղեցու բարձրաքանդակներ (265), Ամիր Հասան (401), Գագիկ Արծրունու բարձրաքանդակը Աղթամարայ եկեղեցու արտաքին պատի վրայ (473), Աղթամարայ բարձրաքանդակներ (529), Մանուկ Ցարութիւնեան (603), Թաչօ Մուրատեան (755), Աւօ Զատոյեան (761), Ագիզ Ղարիբեան (787), Սպարկերտցի Փարիկ (817), Մարգարիտ Սարգսեան (889), Գրիգոր Փոխան (937), Համբարձում Խաչօ Գրիգորեան (981), Ամրաս եւ Գուրգէն Բագրատունիներ (1113): (Կը թուի թէ Բ. հատորը աւելի հարուստ պիտի ըլլայ խոստացուած նկարներու տեսակէտով: Ցանկալի է որ այս շքեղ հրատարակութիւնը ունենար աւելի ճիշդ այն տիպի գեղանկարում, ինչոր 1934ին Ֆիրդուսիի հազարամեակի առթիւ լոյս տեսած Ռոստամ եւ Սոհրաբ հատորն էր՝ նկարազարդուած ժողովրդական նկարիչ Մարտիրոս Սարեանի կողմէ):

Խմբագրութիւնը իր մասնագրութիւնը սպառիչ չի համարիր: Անոնք ջանացել են հնարաւորութեան սահմաններու մէջ ի մի հաւաքել այս վէպի ուսումնասիրութեան համար կարեւոր գրականութիւնը միայն:

Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԳԻԾԱՇԱՐԱԹ

ԱՆՅԻՏ ԵՒ ԱՆԱՐՈՒԵՍՏ

— . —

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐ

Աւելի քան հինգ հարիւր հազար բանուորներ գործադուլ յայտարարեցին Ֆրանսայի մէջ, փակելով ու գրաւելով գործարանները.

Գործադուլներ նաեւ Պելճիքայի, Սպանիոյ եւ Ցունաստանի մէջ:

Այդ օրերուն երկնքի մէջ ալ գործադուլ կար: Արեւը պաշտօնապէս գործադուլ յայտարարած էր ու բնաւ իր լոյս երեսը ցոյց չէր տար մեզի: Արեւը հաւանաբար կը մտածէր եւ կ'ըսէր.

— Սա օրիկայ մարդկութեան, սա չահագործող մարդոց հրամանին տալու չէ լոյս ու ջերմութիւն: Մարդկութիւն կոչուող գազանախումբը արժանի է միայն ցուրտի եւ խաւարի:

Արեւը իր բիւրաւոր ճառագայթներու անգործութեան դատապարտեց ու մարդկութեան ներկայացուց հետեւեալ պահանջները.

— Շաբաթական քառասուն ժամ աշխատանք ու տարեկան ութ ամիս արձակուրդ:

Ստիպուած իր պայմանները ընդունեցինք ու այդ պատճառով է որ իր երեսը շատ տեսնելու պատիւը եւ երջանկութիւնը չունինք:

Մենք կ'արձանագրենք թերթերուն չըրած գործադուլները

Ոսկերերան ազրիւրէ մեզ կը ծանուցանեն թէ Վահան Մալէզեանն ալ, իր բազմաշարչար պաշտօնէութեան հետ, գրաւած ու գոցուած է Բարեգործականի շէնքին մէջ, յայտարարելով գործադուլ եւ ընելով հետեւեալ պահանջները.

— Օրական միժամեայ աշխատանք, քօլէքտիվ ու յաւիտենական պայմանագրութիւն, հարիւրին՝ հարիւր տասնըհինգ յաւելում ամսաթոշակներու վրայ եւ տարեկան վեց ամիս կրկնամճար արձակուրդ:

Փասիի, Թրոքատէրոյի, Նէօյիի եւ էթուալի թաղապետութիւնները ջերմապէս գնահատած ու գործնապէս քաջալերած են Վահան Մալէզեանի գործադուլը եւ իբրեւ ուտեստ ղրկած են տասը կառք ձոյլ ոսկի:

« ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ »

Հրապարակը միացեալ, մեծ ճակատներուն է:

Վա՜յ նեղ ճակատ ունեցողներուն:

Առաւել կամ նուազ իրարու գաղափարակիցները կը միացնեն իրենց ճակատները ու կը կազմեն «միացեալ ճակատներ»:

Կը լսենք որ ուրիշներ ալ մտադիր են կազմել միացեալ փորեր, միացեալ կոկորդներ, միացեալ ականջներ, միացեալ աչքեր, միացեալ շրթունքներ ու նոյնիսկ միացեալ քիթեր:

Ալ կրնաք երեւակայել թէ այս միացեալ ճակատներէն ինչպէս պիտի հոսին քրտինքները, պարզապէս Նիակարայի պէս. Ու միացեալ քիթերը ինչպէս պիտի խնչեն ու հնչեն, պարզապէս փողի պէս:

Վերջապէս պզտիկ բան պիտի չմնայ աշխարհի մէջ: Բոլոր պզտիկները պիտի միանան մեծ-միացեալ կազմելու համար:

Մեր մէջ ալ սկսած է միացեալականութիւնը.

Անցեալ օր տեսայ չափահաս որբ մը որ ոտքոյն էր: Ըսի.

— Ի՞նչ ունիս, մէկ տե՞ղդ կը ցաւի:

— Ճակատս կը ցաւի, ըսաւ:

Քիչ յետոյ պատահեցայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկներէ մէկուն որ կը քալէր գլխիկոր: Հարցուցի որպիսութիւնը.

— Ճակատս կ'այրի պատասխանեց:

Անկէ վերջը, հանդիպեցայ Բարեգործականի Արիտասարդաց միութեան մէկ յիսունոց անդամին, որ խիստ հիւանդկախ երեւոյթ մը ունէր: Ըսի.

— Խեր ըլլայ, կը յուսամ որ հիւանդ չես..

— Ճակատս կը պայթի հեծեց...

Աւելի վերջն ալ պատահեցայ զինուորական միութեան մէկ անդամին որ ըսաւ ինծի.

— Ինքզինքս ճակտէս զարնուածի պէս կը զգամ.

Այս բոլոր ճակատի հիւանդութիւն ունեցողներուն մէկ դեղ կը յանձնարարենք.

— Միացնել իրենց ճակատները: Անոնք «միացեալ ճակատ» կազմելով կրնան փարատել իրենց ճակատի ցաւերը, ինչպէս նաեւ կրնան անտեսանելի ընել իրենց գլխուն մերկութիւնը: Այսինքն ճաղատութիւնը:

ՄԷԿ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

Հայ մայրիկ մը կ'ըսէր.

— Տղաս շուտեր ամուսնանայ: Կ'ըսէ թէ ամուսնութիւնը վիճակահանութիւն մըն է: Շատ քիչերը կ'երջանկանան:

Մէկն ալ ըսաւ.

— Ըսել է որ ձեր զաւակը կնոջ եւ վիճակահանութեան մօտ չէ: Բացառիկ երեւոյթ մըն է այդ:

Մայրը ճչեց.

— Տղաս կը գոհանայ... մէկ տասներորդ բաժիններով:

ԲԱՐԵՍԻՐՏ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

Բաւական ունեւոր Հայուհի մը, որուն համար բաւական ալ գթոտ սիրտ մը ունի կ'ըսեն, սովորութիւն բրած է իր ծառայողները ընտրել այն Հայերէն որոնք անգործ են ու միաժամանակ զրկուած գործազրկութեան նըպաստէն:

«ՀԱՅՐԵՆԱԶՈՒՐԿ ՕՐԵՐ»էն

ԹՈՂ ԻՄ ՍԻՐՏ

Ես քու հոգւոյն խորը ծնած իրիկուն
Իմ խաղաղ խոր թափով,
Անցեալներու մութին նստած վիհերուն՝
Թաղչում նամբու արծով:
Ես քու մտքաչ փունջը զաւկդ գիշերուան.
Մրափելով միայնակ՝
Արտօրս հերկող ոսկեձեղան բիւրեղնայ՝
Աստղն իմ վէրքով լայնարձակ.
Լուռ լիճերու երգն իմ անուշ պագպաջուն
Մարգարտազարդ պարտէզին,
Բովէն ծլած արշալոյսի վարդերուն
Քաղցրաղըսակ Նայիրի՛:
Աստուածագանկ իղձով օծուն Նայիրի
Ես կանթեղն իմ լուսընթաց.
Գիշերներու ծոցուն օրօր Մասիսի
Վըրէժն հըզօր ու կայծակ:
Ու երբ հրաշն ալ մեղամաղձ իմ կանթէին
Ժամերն տըժգոյն ու ձըմբռան.
Գիտցիր իմ ա՛զգ, սիրտը լոյսին դոր քեզի՝
Ես կը թողում քու գարնան:

Վ. ՐԷԺՄՈՒՆԻ

Եւ իրապէս ի՛նչ օրինակելի այնուութիւն:

Բարեկամ մը սակայն, միս մինակը կը պնդէր թէ այդ քրիստոնէութէր Հայուհին որոշ պատճառով մը այդպէս կը շարժի: Թէ ան ամեն, աժան ծառայողներ ունենալու համար միայն կը զատէ անգործ ու գործազրկութեան նպաստէ զրկուածներ.

Վերջապէս պէտք էր լուսաբանել խնդիրը: Ցանձնախումբ մը կազմեցի յաղութեան, դատողութեան, տեսողութեան եւ հոտառութեան մասնակցութեամբ եւ ձեռնարկեցի խրղճամիտ քննութեան:

Աւա՜ղ, քննութիւններս խորացնելու պէտք չեղաւ: Քանի մը ժամէն ջախջախիչ փաստերով կը հաստատուէին բարեկամիս բառերը:

Այդ ունեւոր Հայուհին կը շահագործէր աշխատանքի եւ նպաստի իրաւունքներէն զրկուած կարուհիներ, յուացարարուհիներ, խոհարարուհիներ եւ զանազան աշխատաւորներ:

Ու այս ճամբով կը յուսար մտնել Աբրահամու գոգը, այսինքն երկնային արքայութիւն:

Հիմա սակայն, այս ունեւոր Հայուհին, թերեւս Աստուածային կարգադրութեամբ մը, ինքն է որ զրկուեր է աշխատելու, ինչպէս նաեւ հանգչանալու եւ ծուլանալու երբեակ իրաւունքներէն,— աջակողմին կաթուած է իջեր:

Զարմանալի տեղը չէ որ յաղթեցին ձախակողմեանները:

« ՄՏԷ՛Ք... ԵԼԷ՛Ք ... »

Մեծ գործադուլէն առաջ շատ մը գրասենեակներու դուռներուն վրայ ազդարարուած էր.

— Մտէք առանց զարնելու: (Entrez sans frapper)

Բանուորները շրջած են այդ ազդարարութիւնը ու իրենց գործատէրերուն գործասենեակին դրան վրայ գըրած են.

— Ելէ՛ք, առանց զարնուելու:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ Զապէլ Եսայեան, վերջերս, Երեւանի մէջ լոյս ընծայից իր յուշերը, վերի խորագրով հատորի մը մէջ,— թերեւս Ա. հատորն է դեռ այդ: Այդ յուշերէն կուտանք երկու հատուած մը, որ, լեզուական բարեփոխութիւնը եւ Երեւանեան ուղղագրութիւնը սրբագրուելէ վերջ (ընթերցող տարիէն բեռանն հետեւանքն է այդ), տեղեկութիւն կը վկայէ այն փաստին մասին, զոր մեզի բերաւ այս կոլեկտիվ վերագրուիլն՝ ինչպէս իր արուեստին վրայ ցեղալով զուտ ռոմանթիզմի մը բարախուն մշուշը.

Ծնած եմ 1878ին Փետրուար 4-5 առաւօտեան դէմ, Սկիւտար, Սիլիհտարի պարտէզներ կոչուած թաղին մէջ. Նոյն գիշերը ռուս բանակը հասեր էր Սան Սթէֆանօ: Մայրս կը պատմէր, որ ինքը երկունքի ցաւերու մէջ էր, երբ փետրուար 4ի երեկոյին, մունետիկները թաղերէն անցնելով գոչեցին

— Թնդանօթներ պիտի արձակուին, մի վախնաք:

Անտարակոյս կառավարութիւնը կարծեր էր, որ Ռուսերը պիտի ամբարկոծեն մայրաքաղաքը.

Մայրս կը պատմէր, որ այդ օրը ձիւնի բուռն փոթորիկ մը բարձրացաւ եւ որ տեւեց ամբողջ գիշերը: Մարդիկ տուներէ դուրս չէին կրնար ելլել, շնչասպառ կ'ըլլային: Ցոյն դայեակը, որ մայրս կը խնամէր, Գատը գիւղ կը բնակէր: Ոչ մէկ կառապան կը յօժարէր ձիերը լծել կառքի: Երանիկ մօրաքոյրս կ'ունկնդնէր, որ ամէն բանի վրայ՝ հայրս տունը չէր եւ Տիգրան մօրեղբայրս տուն եկեր էր գինով վիճակի մէջ.— «Մէկ պատը ինծի, մէկ պատը քեզի...», եւ կէս ժամ տեւեր էր, մինչեւ որ յաջողեր էին հասկցնել անոր, թէ պէտք էր ճար մը գտնել, յոյն դայեակը բերել Գատը գիւղէն:

Տիգրան մօրեղբայրս նետուեր էր փողոց, անցեր էր Հայտար Փաշայի գերեզմաննոցէն եւ քանի մը անգամ ճամբան կորսնցնելով, ձիւնի փոթորիկին կուրծք տալով, վերջապէս հասեր էր Գատը գիւղ, յոյն դայեակը հաներ էր անկողնէն եւ թեւէն բռնած քշեր բերեր էր Սկիւտար:

Մայրս կը պատմէր նաեւ, որ կէս գիշերը անց, յոյն դայեակը եւ հայրս կրակարանին շուրջ նստած, սպասելով երեխայի ծննդեան, բուռն վիճաբանութեան բռնուեր էին իրարու հետ: Դայեակը այն յոյսը կը սնուցանէր, որ երբ Ռուսերը գրաւեն մայրաքաղաքը, «քրիստոնեաները պիտի ազատագրուէին», մինչ հայրս որ եւ է բան չէր սպասեր ռուս բանակի յաջողութենէն:

Ես ծներ եմ վախի եւ վտանգ: Տիգրան մօրեղբայրս նորածինը տեսնելով գոչեր է.

— Աս ա չօճուխ է՞, պէ՞ ... կարծես քիչ մը փրփուր է- մե՞ղք քաշած նեղութեանս.

Մինչեւ ութ-ինը տարեկան՝ Տիգրան մօրեղբայրս դեռ գիս կ'անուանէր փրփուր:

Արդարեւ մինչեւ այդ տարիքները եղած եմ շատ տկար, ենթակայ ամէն տեսակի մանկական հիւանդութիւններու եւ շարունակ տատանուեր եմ մահու եւ կենաց մէջ:

ՏՈՒՆԸ

Տունը, ուր ծնած եմ, երկյարկանի, փայտաշէն եւ կարմիր ներկուած սովորական տուն մըն էր, որուն փողոցի վրայ նայող պատուհաններու վարագոյրները գրեթէ միշտ փակ կ'ըլլային, որովհետեւ ճիշդ մեր տան դիմաց կար յոյն նպարավաճառի խանութ մը, որ միեւնոյն ատեն գինետուն էր:

Մեր տանցիները օրը կ'անցընէին տանը ետեւի սենեակները, որոնց պատուհանները կը բացուէին իրարու յաջորդող այգիներու վրայ:

Այգիներէն անդին, Թրքական թաղերն էին իրենց հոյակապ մզկիթներով, որոնց սլացիկ եւ ճերմակ մինարէները կ'ընկերանային սեւ նօճիներու: Հեռուէն կ'երեւէր նաեւ Վոսփորի կապոյտ եւ փայլփլուն ժապաւէնը, ուրկէ անդին Ստամպոլի սիլուէթը՝ որ տաւուտները վարդագոյն, օրուան մէջ ոսկեգոյն եւ իրիկուններ կապտորակ մշուշի մէջ շղարշուած, կը թուէր յարափոփոխ, երանգաւոր ու երազային երկիր մը:

Իմ մանկական աչքերս շլացեր են այն ճաճանչներէն, որոնք մզկիթներու ոսկեզօծ գմբէթներուն վրայ իյնալով լոյսի հրդեհներ կը վառէին: Իմ առաջին տեսողական տպաւորութիւններս կրեր եմ այդ գունագեղ եւ միեւնոյն ատեն նրբօրէն երանգաւոր շրջանակէն, որ խոր ազդեցութիւն գործեր է իմ վրաս: Դեռ անգիտակից եւ անըմբռն՝ լացեր կամ խնդացեր եմ կրած տպաւորութիւններուս առթած ուժգին յուզումով եւ յետագային, երբ կրկին տեսեր եմ նոյն տեսարանները, զգացեր եմ, որ անոնք արդէն տեսնուած եւ զգացուած են ինծմէ:

Կը յիշեմ զարնան առաւօտները երբ այդ այգիները, Սիլիհտարի պարտէզները, կը դառնային բոցավառ վարդաստաններ: Այդ վարդերը կը խուժէին տուներէ ներս, կը զարդարէին անզարդ սենեակները, բուրում եւ երանգ կը բերէին ճերմակութիւնով պատուած սենեակներու մէջ, կը դառնային խաղալիկ երեխաներու ձեռքին եւ անոնց թերթիկները կ'անձրեւէին ամէնուն եւ ամէն բանի մը:

Կը յիշեմ ճենոցկուզակի գահավիժումը տարիներու վրայէն, որոնք պերճ պատմուճաններու պէս կը ծածկէին զառամած տուներու խլխլիկ թշուառութիւնը: Արեւի լոյսը մաղուելով սաղարթախիտ ծառերու մէջէն՝ կը թափէր գետնի վրայ խուսափուկ պղպջակներով. զով սիւքը փայփայանքի պէս կ'անցնէր մարդոց եւ բոյսերու վրայէն եւ որուն հետ կարծես նազանքով կը խաղային նորածիլ տերեւները:

Կը յիշեմ տենդագին եւ դողդ իրիկունները, գորտերու կրկռոցը առուակներու մէջ, կայծոռիկներու ոստումները եւ Արտէզեան հորերու անվերջ ճռինչը, որ մինչեւ իմ հիւանդոտ երեխայի խռովուած քունիս մէջ կ'ընկերանար իմ երազներուս: Երբեմն ալ հովիւի սրինգ մը Բուլկուրլիի տափաստաններէն դաղթած պարտիզպանի մը ձեռքին՝ հեռաւոր եւ հայրենաբաղձ մեղեդի մը կ'երգէր:

Կը յիշեմ տառապանքս այդ բազմերես բնութեան գեղեցկութեան առջեւ, անզօր բաղձանքս ընդգրկելու, իւրացնելու ինչ որ ցրիւ բուրմունք էր, երանգ, լոյս եւ երազ...

Կը սիրէի ակնապէլ Նայիլ երկինքին, ուր ոսկեծիր ճերմակ ամպեր մեղմօրէն կը ձեւափոխուէին: Երբեմն ամպի ծուէն մը կ'անջատուէր եւ կը տուբար աւելի արագ կապոյտ երկնակամարին վրայ: Այդ բոլորը գունեղ եւ կեանք կ'առնէին իմ աչքերուս տակ, իմ մանկական հասկացողութեամբս իմաստ կուտայի այդ շարժումներուն եւ ձեւափոխութիւններուն, երբ աչքերս կը սեւեռէի արեւմուտի բոցավառ հորիզոնին եւ անոր վերեւ գծուող շէկ երիզներուն:

Կը յիշեմ մայիսեան զով անձրեւը որ կը տեղար հապճեպ մրմունջով պապակած բոյսերու եւ կարմիր կղմինտրներով ծածկուած տանիքներու վրայ: Ջրորդաններէն անձրեւաջուրը ուղխօրէն կը հոսէր եւ թաց ու փխրուն գետնին վրայ իրեն համար ճամբայ կը բանար բազմաճիւղ առուակներ կազմելով: Բաց պատուհաններէն զովացած օդի թարմ շունչը կը խուժէր ներս: Պարտէզներէն եւ այգիներէն հերկուած եւ պարարտ հողի թրջուած կանաչի հոտը կը բուրէր նոյնպէս: Եւ այդուն՝ անձրեւով յագեցած պարտէզները իրենց թուրմ ծաղիկներով կը ժպտէին:

Կը յիշեմ ինքզինքս մեր պարտէզի արահետներուն մէջ, տատիկ ոտքերով քալելով լոյսի արատներու վրայ որ կը դողդղային ծառերուն ճիւղերու թարգած շուքին մէջ: Կը յիշեմ անորոշ մը տառանջութիւնը, որ յանկարծ կը գրաւէր զիս, երբ ուշադիր կը լսէի ծառերու սօսաւիւնը եւ առուակներու խոխոջը.

Այդ պարտէզներուն մէջ արքայա-

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԷՆ

Մեռա՛ծ էր...

—•—

Լիբանանի գիւղերէն, Ղազիրէն կը վերադառնայի։ Ինքնաշարժի գործադուլի օրերուն էր։ Գիւղին բարձունքէն մինչեւ ստորոտը հետիոտն իջեր էի ու հասեր շոգեկառքի կայարան, ուր շատերուն հետ, ես ալ սպասեցի. Վերջապէս վայրաշարժը սուլեց ու կառախումբը ճամբայ ելաւ։

Վակոնին մէկ անկիւնը նստած, նախ աջիս տարածուող ծովը կը դիտէի, ուռած առագաստներով նաւակները որոնք կը հեռանան եւ դանդաղ դանդաղ կը շարժին։ Ապա, աչքերս բարձրացուցի ձախիս կանգնած, Քեսրուանի շրջանի, ձիւնի վերեւ բարձրացող կոնաձեւ, կանաչազարդ լեռան, որուն գագաթը մատուռի մը կտուրին՝ բազկատարած կանգնած կը Ճնայ արձանը Աստուածամօր։ Մինչ ես յափշտակուած կը մնամ շրջակայքի տեսարաններով, շոգեկառքը արդէն կայարան մտած էր։ Ճամբորդները կը բարձրանան։ Ամէն ոք իր տեղը գրաւած էր։ Կառախումբը նորէն կը շարժի։ Տոմսակավաճառը պաշտօնի վրայ է։ Նորեկները իրենց տոմսակները կը ստանան հետզհետէ, քովըս եկած էր ինծմէ քիչ մը անդին, սեւեր հագած կնոջ մը, զոր առաջին իսկ տեսնելուս հասկցայ թէ հայ մայր մըն էր։ Մեր բոլոր խաթունիկ մայրերու պէս լուրջ հագուած, հայ մայրերուն շնորհքը դէմքին, գլուխը կախ — անկասկած խոր մտածմունքի մը գերին էր դարձեր։ Անտարբեր իր չուրջիններուն, ինքնամոռացութեան տուած էր ինքզինք, որովհետեւ երբ պաշտօնեան ձայն տուաւ, ընդոստ գլուխը բարձրացուց եւ երկար նայուածք մը ձգեց տոմսակավաճառին վրայ, թերեւս հոգւոյն խորէն բարկանալով որ իր մտածումներուն թելն էր կտրած, վերացած իր աշխարհէն տանջանքի եւ զրկանքի այս աշխարհն էր բերեր։

— Լէյսուէն բաթլի եա սըթ (Ո՞ւր կ'երթաք, տիկին)։

Լուռ է։ Այս անգամ աղճատ Թուրքերէնով.

— Նէրէ կիտէր եա մատամ։

— Պէյրութ - Շամ սթասիոն, Քառանթինա։

Կասկած չկար որ հայ կին մըն էր։ Արաբերէն չէր գիտեր։

Կինը տոմսակը առաւ, ափին մէջ սեղմեց ու նորէն գլուխը կախեց։ Դիտեցի երկար։ Անշարժ կը մնար մինոյն դիրքին մէջ։ Հետաքրքիր խառնուածքս մղեց զիս որ մօտենամ։

— Բարեւ ձեզ, Տիկին ...

Իմ ձայնս ալ կ'երեւի անհաճոյ թըւեցաւ։ Բայց Հայ մը ըլլալս իրեն մխիթարութեան պատճառ ընդունելով, բարձրացուց սեւ շղարշով ծածկած գլուխը։ Դէմքը բաւականին ուղիղ բռնեց, երկար ակնարկ մը ձգեց ու լուռ մնաց։ Աչքերը որոնք քիչ մը ներս էին ինկեր, կարմրեր էին, թարթիչները տակաւին թաց էին ու կոպերուն տակ արցունքի շիթերը լճացեր։ Շրթունքները մեղմ կը շարժէին — անձայն ու խորունկ կուլար, աչնան անձրեւի մը չափ տխուր։

— Ի՞նչ ունիք Տիկին։

— Ոչինչ։

— Չէ՛, կը զգամ որ կորուստ մը ունիք։

Կինը խօսքիս վրայ փղձկեցաւ, լսելի ձայնով մը սկսաւ հեկեկալ։ Ցանցառերու կը զանէի ինքզինքս որ իմ անխոհեմութեամբ անոր տառապանքն էի շատցուցեր, անոր վէրքին ծորակները էի բացեր եւ ահա սեւով եզերուած թաշկինակը, արդէն թաց, աչքին դէմ բռնած կուլայ։

— Տիկին, կորուստը լալով ետ չի գար, մարդիկ մեռնելու համար են ծըներ, խօսեցայ բան մը ըսած ըլլալու համար որպէսզի ինքն ալ խօսէր, այդպէսով թերեւս իր սիրտը հանդարտէր։ Սպասեցի։ Կնոջ հեկեկանքը կը մեղմանար։ Աչքերը անգամ մըն ալ սրբեց, քիթը մաքրեց, դէմքը շտկեց ու խորունկ բացագանչութենէ մը ետք սկսաւ։

— Տղաս, պատմութիւնս երկար է, բայց կարճը խօսիմ— սկսաւ կինը հանդարտ ձայնով։ Մամախաթունցի եմ, բարեկեցիկ ընտանիքի աղջիկ էի. հարս գացի՝ գիւղի գզիրին տղուն։ Ունեւոր էինք ու հանգիստ, կ'ապրէինք չէն - ուրախ, բախտը սակայն դարձաւ։ Ամօթ է ըսելը, վեց ամուսնան հարս էի երբ պատերազմը ծագեցաւ։ Մնացեալը գիտես, սիրտ չունիմ պատմելու։ Երկուքով էինք երբ տունէն դուրս ելայ, մինչեւ Երզնկայ կեսուրս, ներքրս հետս էին, անկէ ետք կորսնցուցի, մնացի մինակ ու կարաւանին խառնուած հասայ Ալէպ, այնտեղ թուրք ընտանիքի մը մէջ ապաստան գտայ իմ աշխատանքովս։ Վիճակս սակայն օր ըստ օրէ կը ծանրանար, կը վախնայի որ զիս դուրս կը նետեն, բայց խանումս, շատ բարի կին մը, կռահելով իմ մտահոգութիւնս, օր մը առանձին եղած առենս ըսաւ որ աշխարհ իրար անցնէր՝ ինծի բան պիտի չպատահէր։ Հանգստացայ։ Մնացի։ Օր մըն ալ լոյս աշխարհ եկաւ աղջիկս, որուն Թուրքերը Ալի անունը կուտային, իսկ ես՝ Բաւակ։ Անցան տարիներ, ապրեցայ լաւ ու վատ օրեր, միակ մխիթարութիւն ունենալով տղաս, որ հետզհետէ կը մեծնար, եւ անոր մեծնալը կ'ամոքէր մոռցնել կուտար բոլոր կորուստներս, քաշածներս։ Ականջէն անցայ Արաբկիր, անկէ Խարբերդ, յետոյ որբանոցին հետ Հալէպ, ուր դուրս եկայ որբանոցէն։ Տղաս ժամանակ մը դպրոց գրի, վերջն ալ արհեստի։ Լաւ էինք, հանգիստ կ'ապրէինք. Տղուս վաստակը երկուքիս ալ կը բաւէր, որով ես այլ եւս դադրած էի ուրիշին դռները աշխատելէ։ Այդ առենները, սակայն, տղաս սկսաւ գունատիլ, դեղնիլ, թեթեւ թեթեւ հազալ, գիշերները քրտնիլ, շատ յոգնութիւն զգալ։ Դուռ դրացի կասկածոտ խօսքեր կը փըսփսային իրարու ականջէ ի վար, այնպէս որ օր մը սարսուած բժիշկին տարի։ Ականջիս ինկած խօսքերը իրական էին, տղաս թոքախտ էր բռնուած։ Լիբանան բերի։ Ծախած էի ունեցած - չունեցածս, տղուս կարի մեքենան ալ եւ այդ դրամով զինքը հիւանդանոց մը դրի, սկսայ արդէն ասոր անոր դուռը ձեռք առնել։ Տղաս բաւական առեն մնաց հիւանդանոց, բաւական ալ օգուտ տեսաւ, բայց ի՞նչ օգուտ որ դրամս հատաւ, չահածս հիւանդանոցին չէր բաւեր։ Երեք ամսուան բաղդուած պարտք ունէի, չունէի որ տայի, սակայն դուրս հանեցի հիւանդս եւ այս անգամ ալ Առաջնորդարան դիմեցի, Մամըլթէնի բուժարանը կարենալ մտցնելու համար։ Երկար ժամանակ առաւ, մինչեւ որ յաջողեցայ դիմումներուս մէջ։ Մինչ այդ, սակայն, Ֆերզու ամիս Քառանթինայի մօտերը թիթեղէ տնակի մը մէջ ապրելով արդէն բանը բուսած էր ...

Տղաս հիւանդանոց ղրկելէն ետք, գացի հայ ընտանիքի մը քով աշխատելու։ Հիւանդանոցին չէի վճարեր եւ ուզեմ՞ վճարէի, առած դրամս հազիւ հազ ճամբու ծախքի եւ քիչ մըն ալ ուտելիք - մուտելիքի կը բաւէր, որ ամէն այցելութեանս կը տանէի։

Անցեալ չաբթու երբ եկայ, կ'ըսէր թէ, երբեմն շատ լաւ է, երբեմն մեռածի պէս կը զգայ, ուժերը կը քամուին։ Ըսի իրեն որ աղէկնալու վճակ է։ Ի՞նչ ըսէի։ Երեք օրէ ի վեր ծանրացած է եղեր, լուր ղրկեր են առաջնորդարան, որ երթամ գլխուն վերեւ գտնուիմ։ Տեղս մարդ չէր գիտեր, գացեր էի Քարանթինա։ Անկէ եկած զիս գտան։ Այս առտու լուրը առնելուս պէս շտապեցի ժամ առաջ հիւանդանոց հասնիլ։ Հասայ։ Մեռա՛ծ էր...

Կինը կրկին փղձկեցաւ։ Սպասեցի որ լայ եւ խաղաղի։ Շոգեկառքը քանի մը կայարան անցեր էր, կայարան մը եւս՝ արդէն Պէյրութի առաջին կայարանն է։ Քիչ վերջ ալ Շամ կայարանն ենք։ Կինը իր սեւ, երերուն մարմինն առած, լաց ու կոծ աչքերով բաժնուեցաւ ինծմէ։ Չկրցայ մխիթարանքի ոչ մէկ բառ կամ խօսք արտասանել։ Ի՞նչ ազդեցութիւն պիտի ունենար մօտ մը ծով վշտին իմ կաթիլ մը մխիթարանքս։

— Մեռա՛ծ էր ... Քանինե՛ր, քանիներ այդպէս մեռան, անտէր մեռան, լքուած մեռան, մօտ մը, քրոջ մը գուրգուրանքին, հսկողութեան կարօտով։

— Մեռա՛ծ էր, մեռած։ Քսան տարիներու մօտ մը խաչելութեան վէրքը բացուած երազը, տղան որուն համար այդ այրին, վեց ամսուան հարսը, ի՛նչ յոյսեր հիւսեց փայփայեց, զոհեց ինքզինքը անոր արեւուն, եւ այդ արեւը մարեր էր։

— Մեռա՛ծ էր ...։

Ս. ԲԱՍՏԻԿԵԱՆ

ՇԻՏԱԿ ԽՕՍՔԵՐ

Հրեան ըսաւ.— Ուր շահ ունիմ,
Հրէաստան հոն է ինծի։
Հայն ալ ըսաւ.— Ուր ժամ ունիմ,
Հայաստանը հոն է ինծի։
Անզաւակ Հայր մէկ ցաւ ունի,
Թէ ինչո՞ւ զաւակ չունի։
Զաւկի տէր Հայը բիւր ցաւ ունի,
Ո՞ր մէկը խոստովանի։
Մեր ազգանը լաւ կ'ըլլար,
Եթէ Հայը ազ չըլլար,
Քիւրտը բացախ չըլլար,
Հոռոմը եղ չըլլար։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Քասապլանքայէն Գ. Ա. Զաբրեան այս տարի եւս մէկ տարեկան Յառաջ կը նուիրէ Միս Եէփփէի ազգային վարժարանին, Սուրիա։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

—.—

Փոփիւլէր, բանուորական տիրապետութեան այս օրերուն, կը թելադրէ վերածաղկեցնել աշխատաւորական երգերը, հին թէ նոր, որոնք իրենց կշռոյթով եւ բովանդակութեամբ՝ կրնան նպաստել զանգուածային ոգիին (esprit grégaire) կազմութեան։

Ահա տուն մը իրլանտական աշխատաւորական երգէ մը.—

Ահա մենք, որոնց լամբարը, տասուն,
Կը վառի ափերին կանչով,
Ահա մենք բոլորս, որ օրապահիկի մը համար,
Արշալոյսէն առաջ կը կանգնենք սալին առջեւ

Դատն է այս երգը իր բանաստեղծութեամբ, սակայն հզօր՝ այն կշռոյթով զոր զրկանքը կուտայ իրեն։

Այդ ուժն է, որ Կարմիր Դրօշին մէջ կը տեսնայ.

Կը համարձակի՞ք մարտակոչ կարդալ
Մեր շքեղ կարմիր դրօշին,
Կարմիր ինչպէս արիւնը բանուորին։

Բանուորը երբեմն Ապստամբն է, որ կը մարտնչի յանուն օրուան հացին, եւ ապարէզ կը կարդայ հարուստներուն, կը սպառնայ հրդեհել ամբողջ աշխարհը.

Ընկերային պատերա՜զմ,
Որ պիտի տեւէ ընդերկար,
Այնքան ատեն որ մէկ հոգի
Կրնայ հարստանալ ուրիշին աշխատանքով,
Այնքան ատեն որ տիրողն է բանուորը։

Տե՛ս առջեւդ, վայրի բշտառութիւն,
Տե՛ս առջեւդ, ծանրափարչ գերութիւն,
Ապստամբը կանգնած է
Հրացանը պատրաստ։

Ինչո՞ւ աշխատաւորներու պայքարը, Թուրքերէնն.— հացի համար։ Ցաւերէնական երգը.— Հացին երգը, խորունկ ու դառն։

Կարելի չէ յոգնիլ
Ժողովուրդը երբ կ'ըսէ.— Անօթի եմ։
Վառօդի բռնկման ձայնն է այդ.—
Հաց կ'ուզենք,
Հաց կ'ուզենք։

Անօթի եւ զրկուած, աշխատաւորը սակայն հաւատքն ունի յաղթանակին, ինչպէս կ'երգէ Կարմիր արեւ կոչուած խորհրդապաշտ երգով.

Ընկե՛ր, հին աշխարհը կը սարսի,
Քալենք յառաջ, ձեռք ձեռքի,
Ընկե՛ր, կարմիր արեւը
Վաղը պիտի փայլի՛, փայլի՛։

Աշխատաւորը երբեմն կը նոյնանայ իր հայրենիքին հետ, անոր անունը կ'առնէ, ինչպէս հետեւեալ ֆրանսական երգին մէջ, որ կը կրէ Մարիան անունը (աշխատաւոր ու համեստ ծագումով աղջիկ մը, որ ընդունուած է իբրեւ խորհրդանշան Ֆրանսայի).

Անունս, իմ անունս է Մարիան,
Անուն մը որ աշխարհի ծանօթ է,
Եւ ես կը սիրեմ կրել սիգապանծ
Կարմիր գդակս՝ ծուռ դրած։

Աշխատաւորն է դարձեալ, որ գործակցութեան, հաւաքական աշխատանքի փառաբանութիւնը կ'ընէ.

Մէկ մէկ ու խնայելով,
Քար քարի վրայ դնելով,
Եւ այսպէս ամէն օր,
Շինենք հասարակաց տունը,
Սիրոյ եւ երջանկութեան քաղաքը։

Աշխատաւորական պայքարը անհրաժեշտ չէ սակայն, ան ունի իր երազը, նոր կեանքի մը հեռանկարը, զոր կ'երգէ այսպէս.

Օ՜հ, ի՛նչ հրաշալի երազ,
Որ կը պարզուի աչքերուս առջեւ,
Ի՛նչ շողարձակ արեւ է այս,
Որ կը բարձրանայ անամպ երկինքին ի վեր.
Օ՜ ժամանակներ, զորս մարգարէացան մեր ճախճիք,
Օ՜ նուիրական ժամանակներ, վերջապէս եկաք։

Անրի տը Րէնիէ

—.—

Ինչպէս գրեցինք, վերջերս մեռաւ Անրի տը Րէնիէ։

Ֆրանսական բանաստեղծութեան այս իշխանը ծնած էր Օնֆլէօր, 1864ին։ Քերթողի իր սկզբնաւորութիւնը ըրաւ դասական աւազանի մէջ, հետեւելով Լը Քոնթ տը Լիլի եւ Հէրէտիայի (ամուսնացած էր այս բանաստեղծին աղջկան հետ, գրագիտուհի մը նոյնպէս)։

Ետքը սակայն յարեցաւ սէնպոլիզմին, որուն գլխաւոր սիւներէն մին էր։ Իր կեանքին վերջին շրջանին՝ վերադարձաւ Ֆրանսական դասական քերթողութեան աւանդութիւններուն։ 1911ին անդամ ընտրուեցաւ Ֆրանսական Ակադեմիային։

Բնդուն արուեստագէտ մըն էր Րէնիէ,— ունի քերթուածներու բազմաթիւ հատորներ, ինչպէս նաեւ վէպեր, փիպակներ ու քննադատական էջեր։ Իր գործերէն յիշենք Ինչպէս երազի մէջ, Գեղջկական եւ աստուածային խաղեր, Թեւաւոր մուճակը, Ժամերու հայելին, Կաւէ շքանշաններ, Սիրոյ վախը, Կէս գիշերուան ամուսնութիւնը, Կենդանի անցեալը, եւն.։

Ռուժէ տը Լիլ

—•—

Այսօր Շուազի - լը - Ռուայի մէջ (Փարիզի մէկ արուարձանը) կը տօնուի Ռուժէ տը Լիլի մահուան հարիւրամեակը

Ռուժէ տը Լիլ ծնած է 1760ին, Լոն լը Սօնիէի մէջ եւ մեռած 1836ին Շուազի - լը - Ռուայի մէջ։ Նախնական կրթութիւնը ստանալէ վերջ իր ծննդավայրին մէջ, կը մտնէ զինուորական ասպարէզ։ 1791ին հարիւրապետի աստիճան կը ստանայ եւ կը ղրկուի Ստրազպուրկ։ Սիրահար երաժշտութեան, սաղմանէն աւելին, ճուր կը սկսի ազատութեան երկիրը, կը ճանչցուի իբրեւ արուեստագէտ զինուորական մը՝ շնորհիւ իր երաժշտական փորձերուն

25 ապրիլ 1792ին, յեղափոխական Ֆրանսա պատերազմ կը հռչակէ Աւստրիոյ դէմ։ Անհախրնթաց խանդավառութիւն։ Քաղաքին գլխաւոր հրապարակին վրայ, հսկայ բազմութեան մը առջեւ, կ'երգուի Ազատութեան երգը զոր յօրինած էր Ռուժէ տը Լիլ, տարի մը առաջ (եղանակը Փլէյէլի կը պատկանի)։ Իրիկունը, քաղաքապետին տան մէջ խնջոյք մը,— գինին կը յորդի, յաղթութեան կանչերը կը թնդան։ Ու շատեր կ'ափսոսան, որ բանակը չունի իրեն արժանի քայլերգ մը. Զինուորները կ'երգէին Սա խաւ եւ Քարմանիոլ երգերը, բայց կարծես թէ խանդավառ եւ ռազմաշունչ բանակին համար անհրաժեշտ էր ունենալ նոր երգ մը. Քաղաքապետը կը դիմէ Ռուժէ տը Լիլի ներշնչումին։ Ռուժէ տը Լիլ կէս գիշերին կը վերադառնայ տուն, բայց չի քնանար,— գլուխը կրակներու մէջ է, կը սարսռայ, կը թրթռայ։ Կ'առնէ ջութակը եւ յանպատրաստից կը նուագէ, կը նստի բառերը կը գրէ, ոտքի կը կանգնի, ջութակի վրայ կը նուագէ։ Ետքոյ կը քնանայ պարպուած եւ խաղաղած։ Առտուն երգը կը տանի քաղաքապետին, որ կը հիանայ երգին վրայ։ Անմիջապէս խնջոյք մը եւս կը կազմակերպէ,— կը հրաւիրէ բանակին հրամանատարները։ Այնտեղ քաղաքապետը, իր կինը, Ռուժէ տը Լիլ կը թնդացնեն նոր քայլերգը, որ կը կրէ Ռազմերգ Հռենոսեան բանակի անունը։ Բոլորը կը սարսռան, բառերն ու եղանակը յաղթանակի մը ջերմութեամբ կը լեցնեն հանդիսականներու հոգիները։

Ցաջորդ կիրակի, 29 ապրիլին, հրապարակին վրայ կը նուագուի նոր քայլերգը։ Ազդեցութիւնը այնքան զօրեղ էր, որ հազարներով կամաւոր կը գրուին Հռենոսեան բանակին։

Քայլերգը շուտով տարածուեցաւ Ֆրանսայի հարաւային նահանգներուն մէջ։ Եւ երբ կամաւորները հարաւէն հասիլ սկսան դէպի Փարիզ՝ ճամբան անընդհատ երգելով այս քայլերգը, Փարիզի մէջ այնքան խանդավառութիւն ստեղծեց որ հարաւէն եկած կամաւորներուն անունով՝ քայլերգը կոչուեցաւ Մարսէյեզ։

Ոմանք կ'ըսեն թէ այս քայլերգը ամբողջովին չի պատկանիր Ռուժէ տը Լիլի։ Եւ կը յիշատակուին բազմաթիւ անուններ, նոյնիսկ Գերմանացիներ, որոնց կը վերագրուի եղանակը։ Ճիշդ է որ Փլէյէլ առաջին տունի կազմութեան մէջ իր մասը ունի։ Իսկ խօսքերը, իրենց ամբողջութեանը մէջ կ'ըսուի թէ Ռուժէ տը Լիլի կը պատկանին անկասկած։ Աննշան փոփոխութիւն մը կատարուած է սակայն սկզբնական բնագրի մէջ,— Ռուժէ տը Լիլ, քիչ մը շատ հանրապետական գտնելով երգը՝ ուզած է փոխել, շուգելով դրժել իր հաւատարմութեան երդումը՝ հանդէպ թագաւորին։

Ռուժէ տը Լիլ ժամանակ մը բանտարկուած է, սակայն Ռոպէսփիէրի մահէն վերջ՝ ազատ արձակուած եւ ղրկուած Գրեսթի բանակը։

Բայց շուտով կը հրաժարի զինուորական կեանքէ, եւ այնուհետեւ կ'ապրի քաշուած, գրեթէ մոռցուած ու թշուառ։

Մարսէյեզէն զատ Ռուժէ տը Լիլ գրած է հետեւեալ գործերը.— Մայրերու դպրոցը (1798), կատակերգութիւն, Դրուագներ եւ յուշեր Քիպրոնէն, Ֆրանսական յիսուն երգեր (1825)։

Ֆրանս. կառավարութիւնը անգամ մը եւս անմահացնելու համար Ռուժէ տը Լիլը, Մարսէյեզ անունով նոր դրոշմաթուղթեր շրջաբերութեան հանեց,— նկարը առնուած է Ցաղթութեան Կամարի մէկ գրուագէն։

կան ծիրաններ իրենց ոսկեգոյն պըտուղները կարկառած են ինծ, ծաղկեալ վարդենիներ իրենց քաղցր բուրմունքով օծած են մանկութիւնս եւ վարդեր կարմիր, վարդեր ճերմակ իրենց գեղեցկութեան դերագոյն լրումին մէջ փոխանակ թառամելու, անհամար թերթիկներով, իմ զգայուն մատներուս թեթեւ հպումով՝ ինկած են ոտքերուս առջեւ։

Իմ կեանքի ընթացքին տեսած եմ շատ երկիրներ եւ վայելած եմ բնութեան բազմատեսակ գեղեցկութիւններ, բայց Սիլիհտարի պարտէզներուն յիշատակը մնացած է անջնջելի։ Ինծ հետ տարեր եմ ամէնուրեք այդ պարտէզները եւ անոնց մէջ ապաստաներ եմ ամէն անգամ, երբ մութ և սպառնական ամպեր կուտակուեր են իմ կեանքիս հորիզոնին վրայ։

Ինչքան մեր տան պարտէզը, շրջակայ պարտէզները եւ այգիները ծաղկուն եւ ծիծաղկոտ էին, այնքան մեր տան ներքնամասը խոժոռ էր եւ ցուրտ։

Մաքրութեան աններող սովորոյթներ, մեծ մօրս հրամայական պահանջով, վանել կուտային որ եւ է առարկայ որ կարող էր քիչ մը հաճելի անկարգութիւն, քիչ մը ֆանթազիա բերել մեր կենցաղին մէջ։ Բոլոր սենեակներուն պատերը ակայած եւ ընտրակուած էին ճերմակ գոյնով։ Գետինը տախտակ էր, բացի երկու սենեակէ, որոնք ծածկուած էին փսիաթով։ Այդ տախտակները այնքան յաճախակի կը լուացուէին եւ աւազով կը շըփուէին, որ թաց տախտակի հոտը սովորական դարձած էր մեր ռունգերուն։

Սենեակներուն ճակատը մէկ պատէն միւսը կ'երկարէր բազմոցը, միշտ ծածկուած ձիւնաթոյր ծածկոցով։ Պատուհանները ունէին ճերմակ, « արդուկին ծալքը վրան » զոյգ վարագոյրներ։ Բոլորակ սեղան մը ճերմակ հողէ ծածկոցով կը կրէր ջրաման մը եւ բաժակ մը, հովհարակ կողմը դարձած, բիւրեղեայ պնակի մը մէջ։ Կը ճաշէինք բակը, որ սալարկուած էր ճերմակ մարմարներով եւ գիշերը ճերմակ գիշերնոցներով կը պառկէինք գետինը փռուած անկողիններու մէջ, որոնց սաւանները կը բուրէին վարդ կամ լաւանտա։ Ուր որ մարդուս աչքը թափառէր՝ կը հանդիպէր անողոք սպիտակութեան։ Ոչ մէկ նկար պատերուն վրայ, ոչ մէկ ծաղկաման։ Երբ մօրաքոյրերս պարտէզէն ծաղիկներ բերէին եւ դնէին բաժակներու մէջ, Տուտուին կարծիքով «փիսութիւն» կ'ըլլար։ Միայն վարդերու եղանակին էր, որ դէզ առ դէզ վարդեր կը կուտակուէին սեղաններու եւ բազմոցներու վրայ։ Տուտուն կը հանդուրժէր միայն վարդի բուրմունքին, որուն համար կ'ըսէր, թէ «մաքրութիւն կը հոտի»։ Մնացեալ բուրմունքները բնական, թէ արուեստական, իր կարծիքով պարկեշտ մարդոց համար չէին։

Ձմեռնամուտին, երբ պարտէզին դռները կը փակուէին, յուսահատութիւնը կը գրաւէր իմ մանկական հոգիս։

Մէկ կամ միւս մօրաքրոջս գիրկը, ճերմակ բազմոցին վրայ կըզկըտած, կարօտով կը յիշէի արեգնաւէտ արահետները եւ վարդենիները։ Այն առտեն, աչքերս կը գոցէի եւ ինքզինքիս կը պատմէի հեքիաթանման պատմութիւններ, ուր վարդերը կը խօսէին, ծառերը կը քալէին նազանքով ու իրենց բազկատարած ճիւղերով շուրջպար կը կազմէին։

Բարեբախտաբար տանը մէջ կային երկու ովասիններ, ուր սակայն իմ մուտքս հազուադէպ էր։ Անոնցմէ մէկն էր Երանիկ մօրաքրոջս սենեակը, ուր մինակը նազմա կը բանէր։ Երանիկ մօրաքոյրս խստիւ կը պաշտպանէր իր առանձնութիւնը եւ ինծ համար իր սենեակը խորհրդաւոր որջ մըն էր, ուր մտնելու իրաւունքը կը համարէի անհասանելի երազ։ Միւսը՝ տանը ամէնէն ընդարձակ սրահն էր, ուր մօրաքոյրերս երբեմն դէմ դէմի, երբեմն առանձին թեզկեաներու վրայ նազմա կը բանէին։

Այդ սրահը հրաշալի աշխարհ մըն էր ինծ համար։ Գետինը ծածկուած էր փսիաթով, որ թեթեւ մը կը արձագանգէր մօրաքոյրներուս մուճակներուն տակ։ Բազմոցը ծածկուած էր նկարէն կտաւով։ Վարագոյրները գեղնորակ էին կարմիր խոտ գիծերով։

Իմ հիացումիս գլխաւոր առարկաներն էին թեզկեաները, ցած սեղաններ, որոնց առաջքը մինտէրներու վըրայ ծալապատիկ նստած, Իւզաբեր Մաքրիկ մօրաքոյրներս նազմա կը բանէին։ Անոնք հագուած կ'ըլլային գիշերին, վարդագոյն կամ կապոյտ էնթարիներ՝ նկարազարդուած խոշոր դունաւոր ծաղիկներով։

Թէզկեաններուն մէկ եզերքը զըրդուած էին հողէ ամաններով, կարմիր, դեղին, մանիշակագոյն ներկեր։ Կանաչը եւ կապոյտը Երանիկ մօրաքոյրս կը բանէր։

Եազմաներու գծագրուած տեսնելները եւ ծաղիկները գոյն եւ բըլլէֆ կը ստանային, երբ մօրաքոյրերս վրձինները կը թաթխէին այս կամ այն ներկին մէջ եւ կը բանէին։ Ներկուած եազմաները կը փռէին շարքով կապուած առասաններու վրայ եւ շատ աշխատելով կը խօսակցէին։ Անոնք իմ հետաքրքիր մտքիս առջեւ կը բանային դրսի անծանօթ աշխարհի դռները։ Շատ բան չէի հասկնար այդ խօսակցութիւններէն, բայց իմ նորածաղ երեւակայութիւնս թեւեր կ'առնէր եւ այդ խօսքերու բեկորներով ինծ համար եւ ինծ յարմար աշխարհ մը կը ստեղծէի։

Մտանաւորապէս ջերմ սիրով կը սիրէի Իւզաբեր մօրաքոյրս, զոր Գոգօ կը կոչէի։ Ան քոյրերուն ամէնէն մեծն էր եւ ոչ միայն ինծ, այլեւ մարիկիս համար ունէր մայրական զգացում։ Ան էր, որ զիս կը խնամէր, կը լուար, կը հագուեցնէր եւ գիշերները կը տանէր պառկեցնելու։ Գոգօ նուրբ կազմուածքով, բաց շագանակագոյն մազերով, խոր ինկած սեւ աչքերով կին մըն էր, հագածը իր արդուզարդին։ Մազերը կը կտրէր ճակտին վրայ եւ տանը մէջ միակ կինն էր, որ բրնձափոշի կը գործածէր՝ հակառակ այդ մասին իրեն եղած մեղադրանքներուն։ Կը սիրէր գունագեղ կերպասները եւ կը յիշեմ, որ տարիներով ցանկութիւն ունեցած է կարմիր թաւիշէ հագուստ մը շինելու, ինչ որ անկարելի եղած է տանը մէջ տիրող մայրական խիստ կարծիքին պատճառով։ Երբեմն Գոգօ կ'իյնար մելամաղձոտութեան մէջ եւ ինչպէս եթէ քէն բռած ըլլար տնեցիներուն, մռայլ եւ տխուր կ'աշխատէր, ձախ ձեռքը դրած քունքին, որովհետեւ գլխի ջղային շարժում մը ունէր, որ կը սաստկանար այդ օրերուն եւ արցունքը անշշուկ կը սահէր նիհար այտերուն վըրայ։ Այդ տխրութեան պատկերը սիրտս կը ճնշէր եւ կը տառապեցնէր զիս։ Այլ եւս չէի գիտեր ինչ ընել, քիչ մը ժպիտ բերելու համար Գոգոյի յուսահատ դէմքին վրայ, ինչ որ երբեմն կը յաջողէի։ Բայց եթէ լաւ տրամադրուած ըլլար, Գոգօն քաղցր եւ խանդակաթ կին էր։ Ոչ ոքի բերնէն չեմ լսած այնքան ջերմ եւ գորովոտ խօսքեր, որքան իրմէ։ Զիս խնամած միջոցին չէր դադրեր ամէն մէկ գործողութիւնը,— հանուեցնել, հագցնել եւայլն,— պարուրելու սիրազեղ մըմունջով։ Անսահման համբերութեամբ կը կատարէր բոլոր փափաքներս, մեղմութեամբ կը սանտրէր մազերս եւ զիս զբաղեցնելու համար պատմութիւններ կը պատմէր կամ կ'երգէր մեղմ եւ տխուր ձայնով։

Մաքրիկ մօրաքոյրս, ընդհակառակն, բուռն բնաւորութեան տէր էր եւ յանկարծակի իր տրամադրութիւնը կը փոխուէր։ Կենսուրախ եւ օժտուած հարուստ խառնուածքով, միւս կողմէ չունենալով եղբայրներուն պատեհութիւնը տունէն դուրս անձնատուր ըլլալու իր բնութեան դրդումներուն, ան երբեմն չնչին պատճառներով կ'ունենար զայրոյթի բուռն պոռթկումներ եւ կ'ըմբոստանար նոյնիսկ մօրը դէմ։

Մօրը մահէն յետոյ միայն, աւելի քան հասուն տարիքի մէջ ամուսնացաւ ազնուական մարդու մը հետ, որու համար մինչեւ այդ մարդու մահը ունեցաւ արդար արհամարհանք։ Բայց շնորհիւ այդ ամուսնութեան՝ ձեռք բերաւ իր անկախութիւնը եւ անձնատուր եղաւ անվերջ քէյֆի. Ամէն իրիկուն օղիին ափսէն կը շտկուէր։ Հիւրերը, որոնց մէկ մասը նուագածուներ էին եւ դրացիները Հայ եւ Թուրք՝ կը հաւաքուէին եւ նուագելով ու երգելով կը զուարճանային։

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Մարձակի՞ք դիս ալ հոտած անուանել, այո կամ ոչ․

—Այո՛, դուք ալ հոտած էք:

Եւ սկսաւ աննկարագրելի աղմուկ մը․ Նախագահը հրամայեց դուրս ելլել, ընդդիմադիրներուն հետ պատասխանեց

— Միայն բռնի ուժով դուրս կ'ելլեմ:

Նախագահին հրամանով, երկու թարապաններ եկան եւ դուրս հանեցին զայն

Փօլ Հիմանս դառնօրէն կ'ողբայ պերճ արքի խորհրդարանը:

— Խորհրդարան չէ, գինետուն է, ուր ամէն ժամ կը վախնաս որ գլխուդ դաւաթ կը նետեն:

Կը թուի թէ հրապարակը մաքրագործողներու, «աւլողներու» կուսակցութիւնը, Ռէքսիսթները դեռ շատ աւելի կասկածելի յարձակումներ պիտի գործեն կառավարութեան վրայ:

Գ. ՇԷՀՐԷՐԵԱՆ սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ իր սիրելի հօր դառնագին մահը որ տեղի ունեցաւ յունիս 25ին, Նիսի մէջ:

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻ ՄԻԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **ԱՐՇԱԿ ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱՅԻ**

Գործակցութեամբ

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ եւ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

ԷՐՄԻԹԱԺ ՏԸ ԼՕՆՇԱՆԻ պարտէզը, (**Bois de Boulogne**)

Կիրակի, 5 Յուլիս, ժամը 3—24

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, ՐԱՑՕԹԵԱՅ ՊԱՐ, ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ.

Մուտք 10 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ց. Կ. ԽԱՉԻ Պանթէօն-Քաշանի Մասնաճիւղի Սանուց Միութեան կողմէ

12 Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 11էն գիշերուան ժամը 11

Chez Fiquet, Ռոպէնսոն

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ԺԱՄԸ 3 7

Կը ներկայացուի սանուհիներու կողմէ

48 ՕՐՈՒԱՆ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔ

Կը նուագէ Թափոզ ԳԱՐԵԳԻՆ, կը պարէ փոքրիկն ՌԷՃԻՆԱ

[illegible]

Անձնավիրի Մանկապարտէզի ձեռնարկը

Նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Ը. Տիկնանց Միութեան

Այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին

Salle Gallemantի մէջ, [illegible]

Կը խօսի Պ. Վ. ԻՉՄԻՐԼԵԱՆ

ԵՐԳ. ՊԱՐ. ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ եւլն.

Պարողի սանուհիները կը ներկայացնեն զաւեշտ մը

Մուտք՝ 5 ֆր., աշակերտներու՝ 3 ֆր

Շոգեկառք կայ. ելք Նոյէն 1.17 եւ 1.27

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

Կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ

Այսօր, կիրակի, Garchesի անտառը

Ժամադրավայր՝ St. Lazareի կայարանին մէջ, Monuments aux Morts առաւօտեան ժամը 9ին: Մեկնում ամենաուշը 9.30ին:

Երգչախումբի անդամներ եւ համակիրներ կրնան մասնակցիլ իրենց ընտանիքով: Հաւաքական տոմսակի զեղչ բոլորին համար:

Ճաշը միասին բերել: Մուտք չկայ:

Հրաժեշտի թատերական ներկայացում

Ծանօթ արուեստագէտ ԼԱՔՔԱՑԻ հայրենիք մեկնումին առթիւ

Սէվրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

12 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին

Նախագահութեամբ յարգելի բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանի եւ հմուտ ծանօթ արուեստագէտ Ա. Շահխաթունիի

Կը ներկայացուի Շիրվանզատէի ՉԱՐ ՈԳԻ (4 արար)

[illegible]

Գիներ 15. 10 եւ 5 ֆրանք:

Օդափոխութեան կայան

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ իր յառաջիկայ ամառնային կայանի (Colonie des Vacances) համար պիտի ընդունի սահմանափակ թիւով վճարովի երախաներ եւս, գիւղական առողջ նպաստակով համար ընտանիքներու: Փափաքող ծնողները պէտք է դիմեն գրաւոր Տիկ. ՄԻՍԱՔԵԱՆի, 6 rue d'Alsace. Asnières (Seine), մինչեւ յառաջիկայ Յունիս 30: Տղաքը պէտք է ըլլան առողջ, հաստատուած բժշկ. վկայագրով, 8—12 տարեկան երկսեռ: Գինը 250 ֆր. մէկ ամսուան համար, ճանապարհածախսը ծնողքին վրայ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

[illegible] ԱԶԱՏՈՒՀԻԻ [illegible]

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԿԻՆՃԵԱՆ

St. Martin d'Uriage (Isère)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

[illegible] սրտի խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ նամակով [illegible] յայտնեցին մեր սիրելի աղջկան եւ քրոջ՝ ԱԶԱՏՈՒՀԻԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԳՏԱՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe, LYON

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ երիտասարդ աղջիկ մը տնական աշխատանքներու համար, կ'ուզուի նաեւ հայ պառաւաւոր եւ տանձին աղրող հայ կին մը (40 — 50) տարեկան, որ տրամադիր ըլլայ տնտեսական նալէս մեզ մօտ մնալու: Ինքը մօր մը դերը պիտի կատարէ տան մէջ: Գրել՝ Davitի, 21, Rue Malakof, Asnières, Seine:

ԾԱԽՈՒ Է

Ծախու է մասնաճարի խանութ մը, մեծ փեշտով, համբաւական կեդրոնը Մարսէյլ եւ օգտաւէտ վայրը: Տարեկան վարձք 1900 ֆրանք:

Դիմել՝ M. Jean, 79 La Canebière, Marseille.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ,, ի ԺԴ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. —

Գ. ԳԻՐՃԱԼԵԱՆ՝ Մեծ Ցեղերեան տօթիւ: ՅՈՒՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Ե. ԹՈՐԳոմեան՝ Եպսկոպոսկոս: ՇԱՐԼ ԴԻԼ՝ Հայկական նարտարապետութիւնը: Հ. Գ. ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ՝ Հայաստանի գմբէթաւոր եկեղեցիները: ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ՝ Նպաստ մը Հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան: Ա. ԲԷՐԲԷՐԵԱՆ՝ Միքայէլ Նալբանդեանցի անտիպ երկերը: ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր: ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը: ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ՝ Բաղդատ վարդ․, Գէորգ Թումանեան: Անցեալը: Կեանք եւ մշակոյթ: Գիրք եւ մամուլ: Գրախօսական: Ցուցակ Վ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը:

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն բաժանորդի երկրի թղթատարական սակի:

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ մէկ գրքի համար 25 ֆր.

Հասցէ.— S. Vratzian. 13 Rue des Platanes. Gite Jardin de Plessis-Robinson. (Seine).

ANIS PHENIX
Raki d'Alger

Ընդհ. ներկայացուցիչ **M. BACRI**

19 Rue Turbigo, Paris. Tél. Central 83—17

PHENIXը առաջնակարգ ըմպելի մըն է որ պատրաստուած է ամենայաւ անիսոնէ եւ թորուած է ալճերական գինիներու ալքոլէն:

PHENIXը գնահատուած է ամէնուն կողմէ իր բոյրին եւ խնամուած պատրաստութեան համար: Անոր յաւ յատկութիւնները հաստատուած են Société d'Hygiène de Franceի կողմէ:

[illegible]

Ձեր ապսպրանքներու համար հեռաձայնեցէք Central 83 - 17

FIDES TRANSPORTS. Spécialistes pour le transport des bagages et du mobilier en **U. R. S. S.** Emballage et expédition pour **tous pays**. [illegible] - Déménagements à Paris

45 rue des Petites-Écuries Paris-X - Téléphone PRO 13-05

TsF. PHONOS. DISQUES

Vahram DERDERIAN

10. Rue des Dominicaines MARSEILLE

[illegible]

«ՇԻՐԱԿ»

[illegible] է որ Արեւելքի իսկական օղին, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով ու անխառնով եւ թորուած մասնայատուկ գործիքով [illegible]

«ՇԻՐԱԿ» օղին, որ մասնաւոր անուանում ունի Ֆրանսայի մէջ հրապարակ հանուած Արեւելքի իսկական օղին, [illegible]

[illegible]

GRANDE DISTILLERIE DU PARC

1 Bld Onfroy, Prado MARSEILLE. Tél. D. 78 -73

Լիոնի եւ շրջակայքի մթերանոց D. N. BAHADOURIAN, Sévigné, LYON - Tél. Moncey 32—10

Նիսի մթերանոց H. KHATCHADOURIAN, 24 rue Assalit. NICE Tél. 841.85

PETITES ANNONCES

ՕԳՏԱԿԱՐ ՀԱՍՑԷՆԵՐ

ԲԺԻՇԿՆԵՐ.—

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ-Ատամնաբոյժ

16, Rue de Vaugirard, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ

Tél. Odéon 76 22

Dr. L. KRIKORIAN

Ներքին եւ վեներ. հիւանդութիւններ

126, Rue du Fbg. St. Denis, Paris (10)

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐ.—

Գ. ԱՃԷՄԵԱՆ

Արանց եւ կանանց

42, Rue Blanche, մէթրօ՝ **Trinité**

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐ.—

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Արեւելեան ամէն տեսակ ապրանքներ

4, Rue de Metz

մէթրօ՝ **Strasbourg - St. Denis**

ՆՊԱՐՎ. CONSTANTINOPLE

Արեւելեան և եւրոպական ապրանքներ

37, Rue de Trévise

մէթրօ՝ **Cadet** **Tél.: Prov. 82 - 96**

OFFICE NANSEN

38 Boulevard Raspail Paris (6)

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

Կառավարչէն ներկայացուցիչ

141, Bld. de Magenta, Փարիզ (10)

LONDON PRESSING - HOKDANIAN

Հագուստ մաքրել եւ արդուկել: Չեղչուած գին, Մօնփառնասի Հայերուն: **15, Rue Gerando,** մէթրօ՝ **Anvers.**

Նիփոռն նուագախումբի համար դիմել Պ. Տիգրան Օհանեանի, 15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine.

ՑԱԿՈԲ ՉՈԹՈՒՐԵԱՆ

Նորոգութիւն չուխի, կօշիկ խողովակներու եւ յավալօներու, մատչելի գին, դիմել՝ **36, Rue Rochechouart Tél.Trud. 15-12,** Փարիզ **(2)**

ԹԱԳԻՈՐ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Կառավարչէն ներկայացուցիչ

27, Rue Dunoir, Լիոն **(3),** Ռօն

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Daubenton. PARIS (13)

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու: Արխոնի դատեր, ամէն կարգի թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոն օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու՝ իմաստութիւն: Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ծանօթներու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Դերձակատուն
ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31 Route de Choisy, Ivry s/Seine

Հեռաձայն Italie 15 45

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու

Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին

Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ.

Ձեր շինելիքներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը

PHOTO MASSIS

15 Bd DE STRASBOURG PARIS Xe PROV 68-27

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԵՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱԾՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

[illegible] 12ը 25 ֆրանք ՀԱՐՄԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն, [illegible] STUDIOի կամ [illegible]

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton : 38 - 76

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՌԱՔԻ ՏԻԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻ ՏԻԻԶը:

Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻԻԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ա. ՏԱԼԱՔԻՒՐԵԱՆ

8 rue Suffren, Marseille— Tél. D. 70-89

Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI

Bar-Restaurant

— o —

ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

8, Rue Buffault (9e)

Tél. Prov. 94 - 96

— o —

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ: Ունինք ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ քաղցրեղէններ: Ժամադրավայրը բոլորին:

—o—

ԱՆԹԵՐԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՍՐԹՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 30 JUIN 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3153

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՃԱՌԸ

«Մեր բանակը ի վիճակի է ապահովելու երկրին ամբողջականութիւնը»

Կիրակի, Զօր. Հոշի յիշատակին հանդիսութիւն մը տեղի ունեցաւ Վերսայլի մէջ, ուր ճառ մը խօսեցաւ ազգ. պաշտպանութեան նախարար Տալատիէ:

Նախ ներկայացուց Հոշի կեանքը.— Զաւակն էր թագաւորին ձիապանին: Ինք եւս, պատանեկութեան, ձիապանի պաշտօն կատարեց պահ մը: Ցետոյ զինուորագրուեցաւ, ազգ. պահակազօրքին մէջ յիսնապետի աստիճանին հասաւ, յեղափոխութեան շրջանին՝ դեռ 25 տարեկան, հրամանատար նշանակուեցաւ Մոզէլի բանակին, աւելի վերջ ընդհ. հրամանատար՝ Սամպրի, Մէօզի եւ Ռէնոսի բանակներուն, յետոյ կը ղրկուի Վանտէ իբրեւ հրամանատար զսպիչ ուժերու, պահ մը կը բանտարկուի իբրեւ կասկածելի, յետոյ ազատ կ'արձակուի եւ հրամանատար կը նշանակուի իրլանտական արշաւախումբին, բայց կը մեռնի նոյն տարին, 29 տարեկան:

Հոշ կը մարմնացնէ մաքուր հայրենասիրութիւնը, ամբողջովին տոգորուած հանրապետական սկզբունքներով:

— Հոշի ոգեկոչումը ապարդիւն պիտի ըլլար, շարունակեց Տալատիէ, եթէ մենք, հանրապետականներս, չփորձենք դաս առնել իր անձնուէր կեանքէն՝ պաշտպանելու համար Ֆրանսայի հանրապետական դիմագիծը: Մեր երկիրը խորապէս կը բաղձայ խաղաղութեան, բայց կը կարծէ թէ այդ խաղաղութիւնը կը կայանայ բոլոր երկիրներու անկախութեան եւ ազատութեան մէջ: Գիտէ թէ զինարշաւը օր մը բոլորս պիտի առաջնորդէ ամէնէն ահաւոր պատերազմին, որուն վախճանը կործանումն է Եւրոպայի:

Այսօր, Ժողովրդային Ճակատի մեր կառավարութիւնը Ժընեւի մէջ ի գործ կը դնէ իր ամբողջ կորովը՝ ազգերը միացնելու համար այն մեծ իտէալին, որ է՝ անբաժանելի խաղաղութիւն, հաւաքական ապահովութիւն, երաշխիք փոխադարձ պաշտպանութեան: Մենք յոյս ունինք որ Եւրոպայի բոլոր պետութիւնները պիտի ուզեն լսել մեր կոչը եւ իրենց ճիգերը պիտի նուիրեն կրճատելու սպառազինութիւնները աստիճանաբար եւ հակակշիռի տակ:

Որոշ է, սակայն, որ սպասելով հանդերձ այդ օրուան՝ Ֆրանսա իրեն պարտականութիւն կը համարի բարելաւել իր պաշտպանութեան միջոցները: Ճիշդ է որ ասոր համար հարկ է ծանր զոհողութիւններ կատարել, բայց այդ զոհողութիւնները կը կազմեն մեր երկրին ազատութեան պայմանն իսկ: Միւս կողմէ, ընկերային բարեկարգութեանց այն խիզախ փորձը, զոր կը թելադրեն կատարել արդի ժամանակները, կարելի պիտի չըլլար ի կատար ածել՝ եթէ ազգային պաշտպանութիւնը ապահովուած չըլլար ամրապէս:

Այս իրողութեանց առջեւ, սակայն, Հանրապետութեան թշնամիները, հետեւելով իրենց նախորդներուն՝ երբեմնի տարագիրներուն, նոյն փորձը կը կատարեն՝ ուզելով վարկաբեկել կամ ջլատել մեր աշխատանքը: Անոնք ցոյց կուտան նոյն ագիտութիւնը հանդէպ ժողովրդային ոգւոյն, վատաբանելու եւ խուճապ ստեղծելու նոյն հոգեբանութիւնը ամէն բանի մասին, որ կը փորձուի բովանդակ Ֆրանսայի բարիքին համար, առանց նոյնիսկ քաշուելու պղտորելէ մեր պաշտպանողական ուժերը: Դեռ վերջերս, առանց մտահոգութիւն ցոյց տալու թէ ինչ ծանր հետեւանքներ կրնան ունենալ իրենց այդ յարձակումները սահմաններէն անդին, անոնք մեր բանակին կուտային ծիծաղելի պատկեր մը, անկարողութիւն վերագրելով բանակին, որպէսզի մեր երկրին մէջ ստեղծուի սխուր խուճապ մը՝ կարծելով թէ այդ խուճապը պիտի ծառայէր իրենց յետին միտքերուն:

Ճշմարտութիւնն այն է, սակայն, որ Ֆրանսայի Հանրապետութեան բանակը կատարելապէս ի վիճակի է, ներկայանալիք բոլոր պարագաներուն մէջ, ապահովելու երկրին ամբողջականութիւնը: Վասնզի, Հանրապետութեան այդ բանակը արտայայտութիւնն իսկ է ամբողջ ժողովուրդին, ազատ եւ մեծ ժողովուրդի մը: Շնորհիւ այդ բանակին, հայրենիքը յաղթական դուրս եկաւ այն բոլոր դժուարութեանց մէջէն, որոնց պիտի չկարենար տոկալ ուրիշ որ եւ է վարչաձեւ: Այսօր, ֆրանսական բանակը հաշտեցնելով իր ամէնէն գեղեցիկ աւանդութիւնները արդիական ռազմագիտութեան հետ, փոխած է իր մեթոտները եւ տարածած՝ իր գործունէութեան դաշտը: Մեր բանակը ներկայ է սահմաններուն վրայ իր մասնագիտական զօրամասերով, որոնք կը պահպանեն ամրացեալ եւ պաշտպանողական դիրքերը: Այդ անսասան պատնէշին ետեւ, բանակը ունի իր պահեստի ուժերը, ինչպէս եւ մեքենաշարժ զօրամասերը, որոնք պատրաստ են հասնելու ամենայն արագութեամբ ամենուրեք: Մեր բանակը [illegible] կը շարունակէ կատարելագործել իր ցամաքային ուժերը, նոյնքան եւս կ'աշխատի ապահովել ծովային եւ օդային ուժերու գործակցութիւնը հաւանական յարձակումի մը ընթացքին:

Վերջապէս, բանակը տոգորուած է կարգապահութեան եւ պարտաճանաչութեան սքանչելի ոգիով մը: Մէկ խօսքով, բանակը պատրաստ է ծառայելու Հանրապետութեան՝ յանուն անոր անկախութեան եւ ազատութեան պաշտպանութեան:

ՍԱԼԵՆԿՐՕՅԻ ՃԱՌԸ

Ներքին Նախարար, Սալէնկրօ, կիրակի Թուլ գնաց, ուրկէ ձայնասփիւռով ճառ մը խօսեցաւ: Իրմէ վերջ խօսեցան նաեւ աշխատանքի նախարարը, Ժան Լըպա, եւ մարզախաղերու եւ զբօսախաղերու դեր-նախարարը, Լակրանժ:

Ներքին նախարարը նախ յայտարարեց.

— «Մենք չենք այն կառավարութիւններէն, որոնք իշխանութեան գլուխ գալէ վերջ ուրիշ մտահոգութիւն չունին, բայց եթէ [illegible]: Մենք թոյլ պիտի չտանք որ քուրջի կտորի մը տեղը դրուի մեր ծրագիրը, պիտի չուրանանք մեր ստորագրութիւնը, հաւատարիմ պիտի մնանք մեր երդումին:

Մենք վճռած ենք ճակատ կազմել ամբոխավարութեան դէմ՝ եթէ որ եւ է ժամանակ հանդիպինք մեր ճամբուն վրայ, մենք վճռած ենք յուսախաբութեան չմատնել այն միլիոնաւոր անհատները, որոնք իրենց յոյսը դրած են մեր վրայ, մենք հաշտ եւ միացած կը մնանք կառավարութեան մէջ, հաշտ եւ միացած՝ խորհրդարանին մէջ, հաշտ եւ միացած ամբողջ երկրին մէջ: Այդ միութեամբ, եւ միայն այդ միութեամբ, պիտի գործադրենք այն ծրագիրը, զոր ստորագրեցին մեր կուսակցութիւնները միաբանաբար »:

Ցետոյ խօսելով գիներու բարձրացման մտահոգութեան մասին, Սալէնկրօ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պիտի զբաղի այն անդրադարձումներով, որոնք տեղի պիտի ունենան շուկային վրայ աշխատավարձերու յաւելումին հետեւանքով, ինչպէս եւ այն անդրադարձումներով, որոնք տեղի պիտի ունենան համայնքներու պիւտճէներուն վրայ՝ կառավարական նոր կարգադրութեանց հետեւանքով: Այս առթիւ սպառնաց խստիւ պատժել անոնք որ շահադիտութեամբ կը զբաղին:

Ցետոյ խօսելով գործադուլներուն մասին, ըսաւ թէ բանուորներուն շահն իսկ կը պահանջէ չափազանցութիւններով չնսեմացնել իրենց յաղթանակները: Գալով լիկերու լուծման հարցին, յայտարարեց թէ լուծման հրովարտակները պիտի գործադրուին՝ մերժելով ճանչնալ որ եւ է միջամտութիւն, որեւէ իրաւարարութիւն, եւ առանց տկարութեան զոյգն նշանի:

Տորիօ կուսակցութիւն կը հիմնէ

Ժագ Տորիօ, որ անջատուեցաւ Համայնավար կուսակցութենէն, Սէն-Տընիի քաղաքապետարանին մէջ հաւաքոյթ մը կազմակերպելով ներկայացուց իր նորակազմ կուսակցութեան սկզբունքները:

Նախ խիստ քննադատութեան մը ենթարկեց Ռուսիոյ մէջ փորձուած յեղափոխութիւնը եւ Մոսկուայէն ներշնչուելու ընթացիկ աւանդութիւնը: Ընկերվարութիւն հիմնեցի՞ն միթէ Ռուսիոյ մէջ: Կործանեցին դասակարգերը, բայց անոնց տեղ ստեղծեցին նոր դասակարգ մը: Այժմ այդ դասակարգն է որ կը շահագործէ մարդկային նիւթը: Ո՞ւր մնացին համայնավարներու խոստումները:

Երբ ներկայիս ձախողած են համայնավարական փորձերը Ռուսիոյ մէջ, ի՞նչպէս մարդիկ կ'ուզեն փորձել նոյն սխալը Ֆրանսայի մէջ,— պրոլետարիատին անունով կ'աշխատին քանդել մանր-քաղքենի դասակարգը, մանր եւ միջին առեւտրական դասակարգը: Յեղափոխութի՞ւն կ'ուզեն փորձել, բայց Ֆրանսա յեղափոխութեան դաս առնելու պէտք չունի ուրիշէն: Մնաց որ սովետական իշխանութեան հաստատումը Ֆրանսայի մէջ ուրիշ հետեւանք պիտի չունենայ, բայց եթէ համեւրոպական պատերազմ: Ստալինին նպատակն է իր երկրին սահմաններէն հեռացնել գերմանական սպառնալիքը՝ արեւմտեան ճակատ փոխադրելով,— այդ է ռուսօ-ֆրանսական դաշնագրին իմաստը:

Իրերու այս կացութեան մէջ է ահա, որ Տորիօ կը կանգնի՝ ներկայացնելով իր կուսակցութեան յատկութիւնները: Տորիոյի կուսակցութիւնը կը կոչուի «Ֆրանսական Ժողովրդային Կուսակցութիւն», որուն դիմագիծը կը կրէ երկու նշանակ,— ազգային եւ ընկերվարական: Ազգային, որովհետեւ պատրանք է միջազգայնականութիւնը, պատրանք մը որ աղէտի պիտի առաջնորդէր Ֆրանսան: Ընկերվարական, որովհետեւ դրամատիրութենէն պիտի առնէ ինչ որ օգտակար է, անոր արգիլելով որ անօրինէ երկրին ճակատագիրը: Դասակարգային գիծ պիտի չունենայ իր կուսակցութիւնը, ընդհակառակն դռները բաց պիտի ըլլան բոլոր անոնց առջեւ, որոնք կը տառապին ներկայ ընկերային վիճակներէն,— բանուոր, գիւղացի, մտաւորական, միջին եւ մանր արդիւնաբերող: Ժողովրդային կուսակցութիւնը կ'ուզէ ստեղծել պետութիւն մը, որ վարէ երկրին ուժերը: Ֆրանսա մեծ ցնցում մը կրած է, ժամանակ է որ գերագոյն ճիգ մը փորձուի երկրին անկախութիւնը ամրացնելու: Ֆրանսա ստրուկներու երկիր չէ:

Վերջապէս, Ժողովրդային կուսակցութեան ծրագիրը կարելի է ամփոփել երկու խօսքով,— պայքար ընկերային պահպանողականութեան դէմ, պայքար արտաքին վարդապետութիւններու թափանցումին եւ Մոսկուայի միջամտութեան դէմ:

Երբ Տորիօ աւարտեց իր ճառը, ամբողջ հանդիսականները բացագանչեցին.

— Սէն-Տընի, յառա՛ջ...

Պառաւ աղջիկները կ'արշաւեն Լոնտոնի վրայ

Ուրբաթ օր Լոնտոն հասաւ անգլիացի պառաւ աղջիկներու արշաւախումբը: Երկրին բոլոր անկիւններէն հաւաքուելով, բանակի մը պէս անոնք խուժեցին Լոնտոնէն ներս:

Տունը մնացած աղջիկներու կազմակերպութեան հիմը դրուած է 9 Ապրիլ 1935ին: Ի՞նչ կը պահանջեն:

Առաջնորդին յայտարարութեան համաձայն, «անոնք որ ոչ համբոյրի մը մեղրը ճաշակած են, ոչ ալ մեղրալուսին», կ'ուզեն վայելել որբեւայրիներուն հետ համահաւասար իրաւունքներ: 1925ի օրէնքով, կառավարութիւնը շաբաթական 40 ֆրանք թոշակ կը յատկացնէ այն բոլոր ամուրիներուն, այր թէ կին, որոնք 65 տարիքը կը թեւակոխեն ու շաբաթական 240 ֆրանքէն պակաս հասոյթ մը ունին: Սակայն այդ թոշակառուները պարտաւոր են ապահովագրական ընկերութիւններուն վճարել շաբաթական՝ այրերը 6 ֆր. 50, իսկ կիները 4.70: Արամբի կիներն ալ (էրիկ ունեցող) 55էն վերջ իրաւունք ունին ստանալու այդ թոշակը՝ առանց որ եւ է բան վճարելու: Արդ, պառաւ աղջիկները կ'ուզեն որ իրենց եւս իրաւունք տրուի թոշակ ստանալու 55էն վերջ, ոչ թէ 65էն վերջ:

Ամբողջ Անգլիոյ մէջ թոշակառու որբեւայրիներուն թիւն է 700,000, իսկ ամուրիներուն թիւը (16էն 65 տարեկան) մօտաւորապէս 4 միլիոն: Պառաւ աղջիկները կը կազմեն 175,000 հոգի:

Ահա յանուն այս բազմութեան է որ Լոնտոն հասած են չառերը՝ բողոքելու եւ որբեւայրիներուն համահաւասար իրաւունքներ պահանջելու: Ապահովագրական ընկերութիւններուն մէկ փէննի տուած չունին որբեւայրիները, կ'ըսեն անոնք, մենք միայն կը լեցնենք այդ ընկերութիւնները, եւ հանգստեան թոշակ ստանալու համար շատ ուշ է 65ը:

Պառաւ աղջիկները հաւաքոյթ մըն ալ ունեցան Լոնտոնի մէջ, ուր երգուեցան տունը մնացած աղջիկներու վրայ յօրինուած երգեր: Ճառախօս մը յայտարարեց.

— «Ընկերուհիներ տունը մնացած աղջիկներու միութեան, մեր կազմակերպութիւնը կոչուած է էրիկութիւն ընելու, ճիշդ ինչպէս անգլիացի պառաւական էրիկը»: Եւ բանաձեւեց իրենց պահանջները եւ իրաւունքները:

Իրենց անունէն պէտք չէ ենթադրել, որ հիմա թառամած, տգեղ ալ տկարած աղջիկներ են ասոնք: Անոնց մէջ կան աղջիկներ, որոնց 200 անգամ ամուսնութեան առաջարկ եղած է, բայց «չէմ ու չամ» ըսած՝ մերժած են,— թէեւ հիմակ ալ շա՛տ կը փնտռեն:

Հող կը տրուի Ցունաստանի Հայերուն

Ցոյն խորհրդարանական յանձնախումբը գաղթականներու զետեղման մասին նոր օրէնք մը գրեց խնամատարական նախարարութեան: Այս օրէնքին համաձայն, դիւրութիւններ պիտի տրուին գաղթականներուն հողեր գնելու համար: Այսպէս, այն գաղթականները, որոնք 8 տարիներէ ի վեր «փարանկաներու» մէջ կը բնակին, իրաւունք ունին հող եւ 15 հազար տրախմի փոխառութիւն մը ստանալու:

Նոյն օրէնքին մէջ կ'ըսուի թէ քրիստոնէացած մահմետականները եւ ծնունդով ու կրօնքով Հայերը, որոնք հելլէնահպատակ եղած են, կրնան գաղթականական տուներ ունենալ:

«Նոր Օր» այս լուրը տալով կ'աւելցնէ.— Ինչպէս ծանօթ է, մինչեւ այժմ գաղթականներու զետեղման օրէնքը իրաւունք կուտար միայն ծնունդով Հելլէններուն: Վերեւ կատարուած փոփոխութիւնը խիստ մեծ նշանակութիւն ունի:

Այս առթիւ ըսենք, որ քանի մը ամիսներ առաջ Պ. Տամասկինոսի ընկերակցութեամբ Թագաւորին ներկայացած միակ հայ պատուիրակութիւնը իր խնդրագրին մէջ շեշտած էր հպատակութեան հարցը եւ երկրորդ՝ հայ գաղթականներու զետեղումը, առանց պետութեան վրայ բեռ ըլլալու պետական գինով հողեր ստանալով:

Այդ խնդրագիրը Թագաւոր Եօրկիոսի կողմէ յանձնարարուած է կառավարութեան եւ վարչապետ Մեթաքսասի կողմէ հայ գաղթականներուն օգտակար կարգադրութիւններ սկսած են ըլլալ, ինչ որ մինչեւ այժմ անտեսուած էր եւ առկախ մնացած:

450 պանդոկներ կը փակեն իրենց դռները

Ֆրանսայի Միջերկրականեան գեղածիծաղ եզերքներուն վրայ, Քանի պանդոկապետները ժամանակէ մը ի վեր վէճ ունէին իրենց ծառայողներուն հետ: Կարելի չըլլալով համաձայնութեան գալ, Քան որոշեց փակել պանդոկներուն դռները:

Համերաշխութեան սկզբունքով, Քանի հետեւեցան նաեւ Նիս, Մանթօն, Անթիպ, Ժուան-լէ-Փէն եւ բոլոր Միջերկրականեան քաղաքները, որոնք զբօսաշրջիկներու գլխաւոր հանգրուաններն են:

Պանդոկապետները գոց դռներուն վրայ փակցուցած են յայտարարութիւն մը, ուր կ'ըսուի, թէ ծառայողներու հետ կարելի չըլլալով համաձայնութեան գալ, միւս կողմէ ընկերային նոր օրէնքներուն պատճառով մեծ դժուարութիւններու մատնուած՝ ուրիշ միջոց չեն գտած, բայց միայն փակել իրենց դռները:

*** Ժամանակէ մը ի վեր Նիսի հանրակառքերը եւս գործադուլ յայտարարած էին, բայց վերսկսան աշխատանքը երէկ, երկուշաբթի:

Աշխատանքի նախարարին իրաւարարութեամբ՝ վերջ գտաւ Պորտոյի հանրակառքի գործադուլը:

Փէրփինեանի Առեւտրական Սենեակի անդամները հրաժարեցան՝ պատճառաբանելով որ բանթող գործաւորները չեն յարգած սեփականութեան իրաւունքի, ինչպէս նաեւ աշխատանքի իրաւունքներու պաշտպանութեան սկզբունքները:

Մեծարանք Ռուժէ տը Լիլի

Կիրակի կէսօրէ վերջ փառաւոր հանդիսութիւն մը կատարուեցաւ Շուազի լը Ռուայի մէջ: 20,000 հոգի հաւաքուած էին Ռուժէ տը Լիլի հրապարակին վրայ: Ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուած էր եռագոյնով: Ռուժէ տը Լիլի հսկայ արձանը հագուեցուցած էին կապոյտ, ճերմակ եւ կարմիր շղարշներով: Գլխուն ալ՝ փռիւգեան աւանդական կարմիր գդակը:

Հանդիսութեանց կը նախագահէր օդանաւային նախարարը, Փիէր Քոթ:

Դպրոցներու աշակերտները եւ մարզական միութեանց անդամները երգեցին Մարսէյեզը, անոնց կ'ընկերանար քաղաքապետական նուագախումբը: Շուազիի քաղաքապետը բեմ բարձրանալով հրաւէր կարդաց բոլոր Ֆրանսացիներուն՝ միանալ, մէկ սիրտ մէկ հոգի զանգուած մը կազմել: Ցետոյ բեմ բարձրացաւ Թորէզ, համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ պանծացուց Ֆրանսայի հանրապետական աւանդութիւնները: Ամէնէն վերջ խօսեցաւ օդանաւային նախարարը, որ ներկայացնելէ վերջ Ռուժէ տը Լիլի կեանքը, աւելցուց թէ չկայ ազգային քայլերգ մը, որ այնքան աւելի ֆրանսական ըլլայ, որքան Մարսէյեզը:

Հանդէսը աւարտեցաւ, յետոյ նուագախումբին առաջնորդութեամբ՝ մարզիկները թափօր կազմեցին եւ մարզարան գացին:

Եթովպիա Հռովմէական արծիւին թեւերուն տակ

Զօր. Վալլէ, որ վերջերս Պերլին գնաց եւ օդանաւային իտալօ-գերմանական համաձայնութիւն մը կնքեց, օրագրողի մը հետ տեսակցութեան ընթացքին կը յայտարարէ թէ Եթովպիա կը գտնուի հռովմէական արծիւին թեւերուն տակ: Հիմնուած են օդանաւային ութ գլխաւոր կայաններ, ուրկէ թռիչ կ'առնեն իտալական արծիւները, օդանաւերը, իրենց գերիշխանութեան տակ պահելու համար Յուդայի առիւծը, Եթովպիան: Այսպէս, Եթովպիա պիտի պահպանուի օդանաւային ոստիկանութեամբ մը, որուն կեդրոնը հաստատուած է Ատտիս-Ապէպայի մէջ, ուր պատրաստ կը սպասեն պահեստի օդանաւերը՝ զինուոր հասցնելու համար ապստամբած շրջաններուն: Օդանաւային իւրաքանչիւր կայան օժտուած է անթելի գործիքով մը: Իտալիա 300 օդանաւ ունի Եթովպիոյ մէջ, 200ը զինուորական օդանաւեր են, 100ը փոխադրական, որոնք կրնան, ժամական 400 քիլոմեթր արագութեամբ, 2500 զինուոր փոխադրել որ եւ է շրջան:

Զօր. Վալլէ աւելցուց որ վաղուան պատերազմը տեղի պիտի ունենայ օդին մէջ,— օդանաւն է գլխաւոր զէնքը, որ թէ աչք է, թէ թնդանօթ, թէ զինուորական գործողութեան առաջնակարգ միջոց:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԿ. ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻՆ

Հայերէն լեզուն կ'արգիլուի

«Հորիզոն» էն ցաւով կը տեղեկանանք թէ Ցունաստանի կրթական նախարարութիւնը հրատարակած է յունիս 15 թուակիր հրամանագիր մը, որ կ'ըսէ.

— Կրթական խորհուրդը, նկատի ունենալով Հայերու կողմէ տրուած առաջարկները հիմնելու համար հայկական վարժարաններ, որոնց հիմնարկու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ
ՀԱՅ - ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Ռուսական առաջին յեղափոխութեան շրջանին (1905 - 6), ցարական կառավարութիւնը, ժողովրդական զանգուածային շարժումներու առաջքն առնելու դիտումով, Կովկասի մէջ ընդդէմ Հայերու ոտքի հանեց թաթարական յետադէմ տարրերը, որպէսզի կովկասեան ժողովուրդները զբաղեցնէ ներքին վէճերով, փլուզումէն փրկելու համար իր գահը։ Ազգամիջեան կռիւներու այդ օրերուն, Բագուի ռուսերէն *Կասպի* թերթի խմբագիրը կը դիմէ 20րդ դարու ռուս մեծագոյն գրողին՝ Մաքսիմ Կորքիի, ուզելով անոր կարծիքը կովկասեան դէպքերու մասին։ Կորքի կը պատասխանէ ընդարձակ նամակով մը, զոր սակայն ցարական կառավարութիւնը կ'արգիլէ հրատարակել։ Կորքիի նամակը առանձին գրքոյկով լոյս կը տեսնէ Ժընեւի մէջ (1906), եւ գաղտնի կը տարածուի Ռուսաստան։ Ռուս մեծ հեղինակին յեղափոխական խառնուածքը ամբողջովին երեւան կուգայ այդ նամակին մէջ, որուն թարգմանութիւնը կուտանք ստորեւ։

Յարգելի ընկեր,

Հարցում կ'ուղղէք ինծ թէ ի՞նչ կը մտածեմ կովկասեան ներկայ դէպքերու մասին։

Անգթ ու ցաւ կը զգամ լսելով եւ կարդալով ինչ որ կը կատարուի այդտեղ, ձեր մօտ։ Ես այնքան ջերմօրէն կը սիրեմ այդ սքանչելի երկիրը, որ հոյակապ մարմնացումն է գեղեցկութեան եւ ուժի, անոր լեռները՝ թեւաւորուած ձիւներով, ձորերը եւ հովիտները՝ առատ արեւով ու կարկաչուն գետերու ուրախ աղմուկով, եւ անոր գեղեցիկ, հպարտ զաւակները։

Կովկասն այցելած ատեն, ամենուրեք նշմարած եմ, թէ ինչպէս խաղաղ ու համերաշխ՝ քով քովի կ'աշխատէին Վրացին, Թաթարը եւ Հայը, թէ ինչպէս անոնք մանուկներու նման ուրախ եւ պարզունակ կը խնդային, կ'երգէին ու կատակներ կ'ընէին։ Դժուար է հաւատալ, որ ներկայիս այդ պարզ, փառայեղ մարդիկը յանցագործ եւ մութ ուժի մը գրգռութիւններուն զոհ՝ կը կոտորեն իրար։

Զիս ամէնէն աւելի կ'ընկճէ ոչ այնքան դաժանութիւնը, որքան յիմարութիւնը մարդոց, որոնք չեն հասկնար, թէ ինչպէս իրենց բիրտ զգացումներու հետ կը խաղայ արտաքին յանցագործ ուժ մը։ Ես կը կարծեմ թէ Բագուի եւ Երեւանի արիւնոտ ողբերգութիւնները, որոնք հաւասարօրէն անպատուաբեր են ամբողջ երկրին համար, իրենց դրդապատճառներով նոյնանման են Քիշնեւի եւ Վարշաւայի, Ժիթոմիրի եւ Լոձի ողբերգութիւններուն (կ'ակնարկէ հրէական ջարդերուն)։ Թէ Նախիջեւանի, Կուրսկի եւ թէ Բիղայի եւ Իվանովօ - Վոզնեսենսկայի մէջ կը նշմարուի սոյն աբարք խումբ մը մարդոց, որոնք երկրի իշխանութիւնը կորսնցնելու վախէն խելացնոր, կ'ուզեն արեամբ մարել այն կրակը, որ կը հրամայէ իր կեանքը ուզածին պէս տնօրինել ցանկացող ժողովուրդի գիտակցութեան մէջ։

Այդ մարդիկը փարմուած են իշխանութեան եւ լաւ ապրելու, մանաւանդ երբ իրենց արարքներուն մէջ ոչ ոքի առջեւ հաշուետու կը զգան իրենք զիրենք եւ կրնան քմահաճ կերպով տնօրինել երկրի ճակատագիրն ու հարստութիւնը, ժողովուրդին ուժն ու արիւնը։ Անոնք վարժուած են Ռուսաստանի վրայ նայելու իբրեւ իրենց անձնական կալուածին եւ անիրաւուած ժողովուրդը պահել խաւարի եւ աղտոտութեան մէջ, որպէսզի կաշկանդեն ժողովրդի հոգիի թափը, խանդի ուռճացումը՝ իրենց կամքին կոյր եւ համր ստրուկ դարձնելով զայն։

Անհունօրէն լկտի, անպատիժ մնալէն անբարոյականացած, իրենց ուժի գերազանցութիւնը զգացող անասուններու յատուկ դաժան անկեղծութեամբ,— այդ մարդիկը կը գործադրեն ամէն ինչ, որպէսզի մեռցնեն ժողովուրդին ստեղծագործ ոգին։ Սակայն այդ թշուառ մարդիկը, որոնք իրենք զիրենք կը կարծեն երկրի կեանքին տէրը, ագէտ են եւ բութ։ Անոնք չեն ըմբռներ, թէ ժողովուրդ մը նոյնքան անհնար է կոյր - մեքենայական ուժ մը դարձնել, որքան անհնար է Կովկասի գրանիտեայ լեռները կաւի վերածել։

Մարդոց վրայ գործադրուող անխնայ ու հակամարդկային ճնշումը մեր երկրին մէջ չէր մարած յանդուգն եւ ազատատենչ մտածումին հուրը, որ երթալով աւելի կ'արծարծի, աւելի կը բոցավառուի, որուն զայրացին փայլը հիմա կը տեսնեն նոյն իսկ կոյրերը։ Հուրը ամէնուրեք յանկարծակի կը փայլատակի, ձգտելով հզօր ու խնդագին բոցի մը,— մայրենի հոգիի լաւագոյն հիւթերը ծծող եւ անընդունակ եւ անպիտան խումբ մը մակաբոյծներու բռնութեան դէմ բոլոր ազնիւ ու գիտակից մարդոց յախուռն ու փոթորկալից բողոքին վերածուելու։

Մակաբոյծները կը զգան, որ կը սկսի իրենց հոգեվարքը եւ մօտալուտ է մահը։ Սակայն անոնք ապրիլ կ'ուզեն եւ ժողովուրդի կամքին դէմ կը պայքարին, ինչպէս որ կրնան, կը պայքարին երկչոտ, անպատիւ եւ անողնի։

Կեանքի տականքներէն առնելով ինչ որ խաւար է եւ աղտոտ, ինչ որ իրենց լուծին տակ մարդկային կերպարանքը կորսնցնելու աստիճան այլանդակուած է, բոլոր չարամոլները, վաճառորդներն ու ստոր արարածները՝ անոնք գազաններու եւ կենդանիներու այդ վոհմակը կը գրգռեն երկրի լաւագոյն մարդոց դէմ, զանոնք ճմլելու եւ գոնէ տարի մը եւս իրենց անզօր ձեռքերուն մէջ իշխանութիւնը պահպանելու համար միայն։

Անոնք ճիշդ ինչպէս շուներու՝ Ռուսերը քոս քոս կ'ընեն Հրեաներու, Լեհերու եւ Ֆինլանտացիներու վրայ, Թաթարները Հայերու եւ Վրացիներու վրայ, ծեծուած, անօթութենէ բթացած մուժիկին, ուսանողներու եւ նոյն իսկ երեխաներու վրայ։

Կրնայ պատահիլ, որ եթէ վաղը Թաթարներն իրենց համար պահանջեն մարդկային իրաւունքներու ճանաչում, այն ատեն անոնց դէմ մէջտեղ ուրիշին ձեռքերով ջարդելու դիտումով — կ'ուղարկեն Քրդերը։ Նոյն պատկերն է ամէնուրեք։ Մակաբոյծներու յանցագործ ուժը, երկրի մէջ իր գիրքը պաշտպանելու համար, կը դիմէ վայրագ եւ նուազ գիտակից մարդոց օգնութեան, անոնց դէմ որոնք անկեղծօրէն եւ անշահախնդիր կը ձգտին իրենց հայրենիքի եւ ժողովուրդի ազատութեան եւ բարգաւաճման։

Մարդկութեան ամբողջ պատմութեան ընթացքին, որ եւ է ուրիշ երկրի մը մէջ, իշխող դասակարգը իր տիրապետութիւնը ժողովրդի վրայ պահպանելու համար չէ դիմած այնպիսի անպատիւ, անամօթ, լկտի կռուելու սարսափելի դաժան պայքար մը, ինչպիսին՝ այս արիւնոտ օրերուն կը տարուի մեր երկրին մէջ։

Եւ որքա՜ն թշուառ ու ստոր անզօրութիւն կը զգացուի թափած արիւնէն գինովցած ու մօտալուտ վախճանի մը նախազգացումը ունեցող այդ մարդոց մէջ։

Եւ ի՞նչպիսի արհամարհանք պիտի ցոյց տան Եւրոպացիները հանդէպ մեր երկրի՝ այն պատճառով, որ մեր վրայ իշխողները կեանքի կը կոչեն միայն գռեհկութիւնը, անասնական վայրագութիւնը,— ձգտելով ատոնցմով հարուածելու ճշմարիտ ստեղծագործ ուժը, ազնուութիւնը եւ մարդկայինը։

Մեր ապրած օրերը ամբողջ երկրի հոգեւոր վերանորոգման արշալոյսը կը կազմեն, սակայն լոյսի եւ նոր կեանքի տենչին դէմ տարուող պայքարը պատմութեան մէջ կ'արձանագրուի իբրեւ մարդկային կեանքի ամէնէն խայտառակ արարքներէն մէկը։

Այդ պայքարը չի կրնար երկար տեւել, որովհետեւ իշխանութիւնը անբարոյացնող է։ Անոնք որ այսօր իշխանութիւնն ունին կողոպտելու եւ սպաննելու, դիւրաւ չեն հրաժարիր անկէ։ Այն ձեռքը, որ երէկ ջախջախեց Հայուն կամ Հրեային գանկը միայն անոր համար, որ անոնք Թաթարէն եւ Ռուսէն աւելի կանուխ զգացին զիրենք իբրեւ ազատ մարդիկ, ո՞վ կրնայ ըսել, թէ վաղը որո՞ւ գլխուն կ'իջնէ այդ ձեռքը։

Դիւրին է կասեցնել այդ ձեռքին կոյր շարժումներն ու հարուածները։ Կը բաւէ որ Կովկասի եւ Ֆինլանտայի, Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ բոլոր ազնիւ մարդիկը միահամուռ պայքարող բարեկամներու մէկ ընտանիքին մէջ եւ անվախներու մէկ կուռ բանակ կազմեն — հարց տան իրարու.

— Ո՞վ է մեր թշնամին։

Պատասխանը դժուար չէ գտնել։

Բոլորը Թաթար, Ռուս, Հայ, Հրեայ, Լեհ ու Ֆինլանտացի, մէկ զգացում ունին — նման աւելի լաւ կեանք ունենալ։ Բոլորն ալ հաւասար կերպով ազատազրկուած են եւ իրաւունք չունին ապրելու համաձայն իրենց ցեղային, կենցաղային եւ կրօնական առանձնայատկութիւններուն։

Ո՞րն է մարդու եւ ժողովուրդի յառաջդիմութեան ամէնէն անհրաժեշտ պայմանը։

Իր անձնական եւ հանրային բաղձանքները անկաշկանդօրէն որոշելու իրաւունքը, ազատօրէն հանրային կեանք կազմակերպելու իրաւունքը, իր եւ իր ցեղին ոգիի վերելքին համար անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծելու իրաւունքը։

Մի՞թէ Հայը կամ Վրացին կը զրկէն Թուրքը այդ ազատութենէն։ Մի՞թէ Ռուսին, Հրեային եւ Լեհին ձեռքն ու ոտքը կապուած չէ նոյն ուժին կողմէ, որ ծանրօրէն կը ճնշէ նոյնպէս Թուրքին կոնակը։ Ամէնուն թշնամին մէկ է։ Բոլոր անոնք որ, պայծառ միտք ունին եւ չեն ուզեր ստրկանալ, պարտաւոր են բոլորս հաւասարօրէն ճնշող յանցագործ ուժին դէմ պայքարելու համար՝ միանալ եւ մէկ բռունցք կազմել։

Ամէնուս թշնամին մէկ է։

Եւ թող ամէնուս մէջ հաւասարութիւն եւ եղբայրութիւն ըլլայ, թող որ լուսաւոր միտքը յստակատես դարձնէ մեզ եւ ձուլուինք իբրեւ հզօր եւ անյաղթ կամք,— այն ատեն՝

Կեցցէ՛ Ազատութիւնը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԹԻՖԼԻԶԷՆ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ

— 3 —

Վան - Զէյլանտի նախագահութեան տակ կազմուած նոր դահլիճը, որուն մաս կը կազմեն վեց ընկեր., չորս կաթոլիկ եւ երեք ազատական նախարարներ, նորընտիր Երեսփ. Ժողովին ներկայացուց իր գործունէութեան ծրագիրը, զոր կարելի է ամփոփել հետեւեալ տողերուն մէջ։

Դահլիճը կազմուեցաւ ժամանակապէս դժուարին պայմաններու մէջ. ան ինքզինքը անմիջապէս գտաւ ծանրակշիռ հարցերու առջեւ։ Այդ հարցերը լուծելու համար, հարկ եղաւ ձեռք առնել կարգ մը անհրաժեշտ ու սփոփողական միջոցներ, որ առաջ գոհացում տալու համար աշխատաւոր դասակարգին արդար պահանջներուն։

Դահլիճը խորհրդարանին վաւերացման պիտի ներկայէ ընկերային շարք մը օրէնքներ, որոնց նպատակն է բարելաւել աշխատաւոր դասակարգի կեանքի դժուարին պայմանները, կեանքի սղութեան եւ օրուան նոր պահանջներուն պատշաճեցնել գործաւորներուն օրավարձերը, սահմանել շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի դրութիւնը առանց աշխատավարձի կրճատման, տարին 15 օր վճարովի արձակուրդ տալ բանուորներուն, ընդհանրացնել աշխատանքի հաւաքական համաձայնութիւնները, ի նպաստ աշխատաւոր զանգուածներուն բարեփոխել կարգ մը հրամանագիր օրէնքներ, եւ յառաջիկային նկատողութեան առնել միջազգային այն բոլոր համաձայնութիւնները, որոնք առնչութիւն ունին իրաւազուրկ դասակարգի վիճակին բարելաւման հետ։

Ընկերային յառաջդիմութեան այս ընդարձակ ծրագիրը իրականացնելու համար անհրաժեշտ է նախ առաջքն առնել գործադրկութեան, մղում տալ հանրային շինութեանց եւ նպաստել երկրին տնտեսական վերականգնումին, առանց սակայն թերագնահատելու ծանրութիւնը այն բեռին, որուն պիտի ենթարկուի ազգային տնտեսութիւնը, առաջ բերելով արժեքներու անխուսափելի բարձրացում մը։

Երկրին ընկերային նոր իրաւակարգերուն եւ տնտեսական վիճակին բարեշրջումն ու զարգացումը իրականացնելու համար, անհրաժեշտ է որ երկրին ղեկավարները լիովին ըմբռնեն իրենց վրայ ծանրացող պարտականութիւնն ու բարոյական պատասխանատուութիւնը։ Ներքին կռիւներն ու պայքարները դադրեցնելու համար, անհրաժեշտ է պայծառացնել բարոյական այն մթնոլորտը, որ վերջերս տարապայմանօրէն խանգարուած ու թունաւորուած էր կարգ մը գիծուածներու եւ յարաշահութեանց հետեւանքով։ Պէտք է խոստովանիլ թէ արդարեւ սխալներ գործուած են պատասխանատու անձերու եւ մարմիններու կողմէ, տեղի տալով արդարացի բողոքներու եւ քննադատութեանց, որոնք երբեմն չափազանցութեան տարուած են։ Կառավարութիւնը որոշած է ամենախիստ ու անաչառ քննութիւն կատարել, պատժել ի հարկին յանցաւորները, եւ առաջքն առնել նմանօրինակ դէպքերու։ Այս նպատակաւ, կառավարութիւնը խորհրդարանին վաւերացման պիտի ներկայէ կարգ մը օրէնքներ, ճշդելու եւ ամբողջացնելու համար հանրային պաշտօնեաներու եւ երեսփոխաններու պարտաւորութիւնները։ Այսուհետեւ ոչ մէկ պաշտօնատար, երեսփոխան կամ ծերակուտական իրաւունք պիտի չունենայ վարիչ - պատուիրակի, քննիչի կամ ուրիշ որ եւ է պաշտօն ստանձնել դրամատուներու եւ շահագործական ընկերութիւններու մէջ։

Վերանորոգչական ջանքերուն հետ զուգընթացաբար, կառավարութիւնը հոգ պիտի տանի ժողովուրդին մշտաւոր զարգացման, բարձրացնելով պետական վարժարաններուն կրթական մակարդակը, անխախտ պահելով եւ ի հարկին բարեփոխելով դպրոցական եւ լեզուական հարցերուն վերաբերեալ օրէնքները, որոնք այնքան տարիներէ ի վեր զբաղեցուցած են նախորդ կառավարութիւնները, տեղի տալով վէճերու եւ անհամաձայնութիւններու։ (Կ'ակնարկէ կաթոլիկ վարժարաններու կառավարութեան կողմէ յատկացուած նպաստի խնդրին եւ Ֆլաման ու վալոն լեզուներու պաշտօնական ճանաչման ու գործածութեան)։

Արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ, Նոր դահլիճը պիտի հետեւի նախորդ կառավարութեան ուղեգծին, պաշտպանելով երկրին ապահովութիւնը իր ամբողջական անկախութեան մէջ, եւ յարգելով միջազգային բոլոր յանձնառութիւնները, հաւաքական ապահովութեան եւ խաղաղութեան գործակցութեամբ։

Քանի մը օրէ ի վեր գործադուլներու սաստկութիւնը սկսած է մեղմանալ։ Գրեթէ բոլորովին դադրած են անկարգութիւններն ու խռովարարական դէպքերը։ Զգալի հանդարտութիւն մը կը տիրէ մետաղագործական եւ ճարտարարուեստական կեդրոններուն մէջ։

Լիէժի աւազանին մէջ գտնուած երկաթեղէնի գործարանները վերաբացուած են, գործաւորները պէտք եղած գոհացումը ստացած ըլլալով։ Անվերսի նաւահանգիստին բանուորներն ալ 3—4 օրէ ի վեր ձեռնարկած են իրենց աշխատանքին, շոգենաւերու բեռնաւորումն ու բեռնաթափումը տեղի կ'ունենան կանոնաւոր պայմաններու մէջ։— Հէնոյի, Լուվէնի, Պրիւժի, Մօնսի, Նամիւրի եւ Շառլրուայի մէջ թէեւ տեղ տեղ գործադուլը դադրած է, սակայն ընդհանուր առմամբ կացութիւնը անփոփոխ կը մնայ։ Լիմպուրկի ածխահանքերուն մէջ հանքագործները վերսկսած են աշխատանքը։ Ուրիշ ածխահանքերու մէջ գործադուլը կարելի է վերջացած նկատել, բացի Պորինաժէ, ուր միտքերը տակաւին չեն հանդարտած։ Արեւելեան Ֆլանդրի հիւսուածեղէնի գործարաններուն մէջ կացութիւնը անփոփոխ կը մնայ։

Պրիւքսէլի մէջ եւ շրջակայքը գործադուլը զգալի մեղմացում մը կրած է։ Հանրակառքերու բանուորները, սակաչափի վարիչները եւ դրամատուներու պաշտօնեաները գոհացում ստացած են, առանց գործադուլ ընելու։

Կառավարութեան ազդու միջամտութեան շնորհիւ, առժամեայ համաձայնութիւնները կը կնքուին գործարանատէրերու եւ գործաւորներու, գործատէրերու եւ պաշտօնեաներու միջեւ։ Հաւանական է որ մօտ օրէն գործադուլները վերջ գտնեն ամբողջ երկրին մէջ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԵՐՈՍԻ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Անոնք, Քրոնշթատի նաւազները
(EUX, LES MARINS DE CRONSTADT)

Ցարդ ներկայացուած ռուսական ժապաւէններէն լաւագոյնը կարելի է համարել «Քրոնշթատի նաւազները», որ այժմ կը ներկայացուի Marivaux-ի պաստառին վրայ։

Բեմադրութիւնն ու խաղարկութիւնը իրար կը գերազանցեն, մանաւանդ գերակատարները իրենց պարզ խաղարկութեամբ բնական դէպքի մը տպաւորութիւնը կը թողուն դիտողին վրայ։ Պատկերները կարծես տեղւոյն վրայ առնուած։ Ժապաւէն մը որ կրնայ հաւասարիլ եւրոպական կամ ամերիկեան լաւագոյն պատերազմական ժապաւէններուն։

Նիւթը առնուած է ռուսական յեղափոխութենէն,— Ճերմակ եւ Կարմիր բանակներու բախումներու դրուագներէն։

1919։ Քաղաքացիական կատաղի կռիւ։ Կարմիրները գրաւած են Փեթրոկրատը։

Խորհրդաւոր մարդ մը կը մօտենայ նաւահանգիստի նաւազներէն մէկուն եւ կը խնդրէ որ զինքը առաջնորդէ դէպի Քրոնշթատ, որ բերդի մը դիրք կը կատարէ գրեթէ,— կղզի մը որ կը գտնուի քաղաքէն քիչ մը հեռու։ Այնտեղ են հաստատուած կարմիր բանակի նաւազները։ Քրոնշթատ միակ յոյսն է քաղաքի պաշտպանութեան համար։

Սակայն զինուորներու մէջ ծայր է տուած դժգոհութիւնը։ Սնունդի պակաս կայ։ Արտէմ Նեկուլին, սրտառուչ այդ վայրկեանին, երբ քաղցած հացի մը կտորը քսան հոգիի համար պիտի բաժնէր, ներս կը մտնէ խորհրդաւոր մարդը, որ եկած էր կուսակցութեան կողմէ իբր լիազօր, կազմակերպելու համար կամաւորներու խումբը։

Զօրավար Եուտէնիչի ղեկավարութեամբ, Ճերմակները կը ձեռնարկեն յարձակման եւ կը սկսին ռմբակոծել քաղաքը։

Փեթրոկրատի պաշտպանութեան համար հերոսական ճիգեր կը կատարեն կարմիրները։ Կը կազմակերպեն բանակը, որուն մէջ կը գտնուին ոչ միայն կանոնաւոր զինուորներ, այլեւ հասարակ գիւղացին, բանուորը։

« Դիմադրեցէք մինչեւ ձեր վերջին շունչը» այս էր եղած Լենինի հրահանգը։ Կը կազմակերպուի կամաւոր

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ VI
ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

— . —

ՅՕԴ. 79.— Դաշնակցային Հանրապետութիւններու պետական իշխանութեան գործադիր եւ կարգադիր վերին մարմինը կը հանդիսանայ Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը։

ՅՕԴ. 80.— Դաշնակցային Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը պատասխանատու է եւ հաշուետու Դաշնակցային Հանրապետութեան բարձրագոյն խորհուրդին առջեւ։

ՅՕԴ. 81.— Դաշնակցային Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը կը հրատարակէ որոշումներ եւ կարգադրութիւններ, հիմք ունենալով ԽՍՀՄիութեան եւ Դաշնակցային Հանրապետութեան մէջ գոյութիւն ունեցող օրէնքները, ԽՍՀՄիութեան Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհրդի կողմէ եղած որոշումներն ու կարգադրութիւնները եւ զանոնք գործադրելով՝ կը հսկէ անոնց կիրառումին վրայ։

ՅՕԴ. 82.— Դաշնակցային Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը իրաւունք ունի կասեցնելու ինքնավար հանրապետութիւններու որոշումներն ու կարգադրութիւնները եւ ջնջելու երկրամասերու, մարզերու եւ ինքնավար մարզերու աշխատաւորներու պատգամաւորներու խորհուրդներու գործադիր կոմիտէներու կարգադրութիւններն ու որոշումները։

ՅՕԴ. 83.— Դաշնակցային Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը կը կազմուի Դաշնակցային Հանրապետութեան բարձրագոյն Խորհուրդի կողմէ հետեւեալ կազմով.—

Հանրապետական Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդի Նախագահ։

Փոխ - Նախագահներ

Պետական ծրագրային յանձնախումբի նախագահ.

Ժողովրդական Կոմիսարներ՝

Պարենաւորման արդիւնաբերութեան, Թեթեւ արդիւնաբերութեան, Անտառային արդիւնաբերութեան, Հողագործութեան. Հացահատիկային եւ անասնաբուծ. Խորհ. տնտեսութեան,

Ֆինանսներու։ Ներքին առեւտուրի։ Ներքին գործոց։ Արդարադատութեան։ Առողջապահութեան։ Կրթական գործի։ Տեղական արդիւնաբերութեան։ Քաղաքային տնտեսութեան։ Ընկերային ապահովագրութեան։

Կատարման կոմիտէի լիազօր մը։

Արուեստի գործոց վարչութեան նախագահ։

Համամիութենական Ժողովրդական Կոմիսարներու լիազօրներ։

ՅՕԴ. 84.— Դաշնակցային Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիսարները կը վարեն պետական կառավարման այն ճիւղերը, որոնք ենթակայ են Դաշնակցային Հանրապետութեան իրաւասութեան։

ՅՕԴ. 85.— Դաշնակցային Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիսարները համապատասխան Ժողովրդական Կոմիսարիատներու իրաւասութեան սահմաններուն մէջ կը հրատարակեն հրամաններ եւ ցուցմունքներ, հիմք ունենալով՝ ԽՍՀՄիութեան եւ Դաշնակցային Հանրապետութեան օրէնքները, ԽՍՀՄիութեան եւ Դաշնակցային Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիսարներու որոշումներն ու կարգադրութիւնները, ԽՍՀՄիութեան Միութենական - Հանրապետական Ժողովրդական Կոմիսարներու հրամաններն ու ցուցմունքները։

ՅՕԴ. 86.— Դաշնակցային Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիսարիատները կ'ըլլան միութենական հանրապետական կամ հանրապետական։

ՅՕԴ. 87.— Միութենական - Հանրապետական Ժողովրդական Կոմիսարիատները կը վարեն պետական կառավարման իրենց յանձնուած ճիւղը, միաժամանակ ենթարկուելով թէ Դաշնակցային Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդին եւ թէ ԽՍՀՄիութեան համապատասխան միութենական հանրապետական Ժողովրդական կոմիսարիատին։

ՅՕԴ. 88.— Հանրապետական Ժողովրդական Կոմիսարիատները կը վարեն պետական կառավարման իրենց յանձնուած ճիւղը, ենթարկուելով Դաշնակցային Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդին։

ԳԼՈՒԽ VII
ԽՍՀ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԵՐԻՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

— . —

ՅՕԴ. 89.— Ինքնավար Հանրապետութեան պետական իշխանութեան վերին մարմինը կը հանդիսանայ Խորհրդային Ընկ. Ինքնավ. Հանրապետութեան Բարձրագոյն Խորհուրդը։

ՅՕԴ. 90.— Ինքնավար Հանրապետութեան Բարձրագոյն Խորհուրդը կ'ընտրուի Հանրապետութեան քաղաքացիներու կողմէ չորս տարուան համար. ներկայացուցիչներու թիւը կը սահմանէ Ինքնավար Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը։

ՅՕԴ. 91.— Ինքնավար Հանրապետութեան բարձրագոյն Խորհուրդը կը հանդիսանայ Խորհ. Ընկ. Ինքնավ. Հանրապետութեան միակ օրէնսդրական մարմինը։

ՅՕԴ. 92.— Իւրաքանչիւր Ինքնավար Հանրապետութիւն ունի իր Սահմանադրութիւնը՝ հաշուի առնելով Հանրապետութեան առանձնայատկութիւնները եւ միանգամայն համաձայնեցնելով զայն Դաշնակցային Հանրապետութեան Սահմանադրութեան հետ։

ՅՕԴ. 93.— Համաձայն իր Սահմանադրութեան, Ինքնավ. Հանրապետութեան Բարձրագոյն Խորհուրդը կ'ընտրէ Ինքնավար Հանրապետութեան Բարձրագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը եւ կը կազմէ Ինքնավար Հանրապետութեան Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը։

ԳԼՈՒԽ VIII
ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ՅՕԴ. 94.— Երկրամասերու, մարզերու, ինքնավար մարզերու, շրջաններու, քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ պետական իշխանութեան մարմինները կը հանդիսանան աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդները։

(7)

(Շար.)

խումբը, որուն մէջ կը գտնուին համայնավարներու հետ նաեւ Արթէմը եւ նմանապէս տասներկու տարեկան տղեկ մը:

Անհկարագրելի հերոսական կռիւէ մը վերջ, գերի կ'իյնան տասնեակ մը կամաւորներ, Արթէմը, լիազորը եւ փոքրիկ պատանին: Խնայելով իրենց փամփուշտները, ճերմակները մէկ մէկ քար կապած կամաւորներու վզին, մէկը միւսին ետեւէն կը գլորեն ծովուն մէջ:

Արթէմ կը յաջողի ազատիլ, կտրելով չուանը դժնդիկով մը: Առաջ արհամարհանք մը ունէր այդ մարդուն հանդէպ, բայց յետոյ միայն համակրանք: Քարերով կը շրջապատէ անկենդան մարմինը եւ հրաժեշտի ողջոյնը տալէ յետոյ կը մեկնի: Դժուարութեամբ կեղծելով իր ինքնութիւնը, կնոջական զգեստներով, վերջի վերջոյ կը հասնի քարափ, միակ կենդանի մնացողը կամաւոր խմբակէն:

Կարմիրները անակնկալ յարձակման կը դիմեն Արթէմի ղեկավարութեամբ:

Կռիւը կը շարունակուի տակաւին: Կարմիրները ծանր վիրաւորներն իսկ դրօշի տակ առած են: Ցամաքային զինուորները իրենց հոգեվարքի այդ վայրկեաններուն, անընդհատ կը փողահարեն պայքարի հրաւէրը: Դեռ իրենց մէջ վառ է յաղթութեան յոյսը:

Եւ ահա կը պատահի անակնկալը:

Հոն ուր խռնուած էին Քրոնշթատի նաւազները, Արթէմ՝ ջուրի խորութեան ծանօթ ըլլալով՝ այդ կողմէն ցամաք էր հանած զինուորները եւ կեցած լիազորին քարէ շիրմին առջեւ:

Յանկարծ մտնելով ճերմակ կանոնաւոր բանակը, զինուորները կը փախին, պատերազմի դաշտը թողելով իրենց վիրաւոր եւ անկարող ընկերները:

Ո՞վ պիտի գար այժմ գրաւելու Քրոնշթատը:

Արթէմ, յաղթական ու հպարտ, կը դիտէ բոլորտիքը, կ'հրճուի եւ աչքերը կը սեւեռին դէպի լիազորին անշուք գերեզմանն ու անծայրածիր հորիզոնը...

Հակառակ յուզիչ դրուագներուն ֆիլմը ունի նոյնպէս զուարճալի տեսարաններ:

Երբ կարմիրները գերի կը բռնեն ճերմակ զինուոր մը, այս վերջինը իրենցիններուն « հուռա »ները ականջին հասնելուն, ուսնոցները կը զետեղէ զգուշութեամբ իր նախկին տեղը եւ հպարտ կեցուածքով մը առջի կը կանգնի: Իսկ երբ կը լսէ կարմիրներու գնդացիրը որ շարունակ կը գործէ, ուսնոցները վար առնելով՝ խեղճ կերպարանք մը կ'առնէ:

Ցոյց տրուեցաւ ժապաւէն մըն ալ, իբրեւ տեղեկատուութիւն խորհրդային Ռուսիոյ կեանքէն: Ծափահարութիւնները կը սկսին երբ պաստառին վրայ կ'երեւան, Մոսկուայի մէջ, Մայիս 1ի առթիւ կատարած ցոյցերը: Զինուորները համաչափ ու խրոխտ կը քալեն, թնդանօթները, գնդացիրներն ու հրասայլերը կը յառաջանան, մինչ օդին մէջ իրար կը հալածեն օդանաւները, մինչ Սթալինն ու Վորոշիլով բարեւի կեցած են:

Ն. ԴԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ — Հակառակ օդի պայծառութեան եւ ճնշիչ տաք օդին, 80ի մօտ ընկերներ եւ համակիրներ համախմբուած անպատրաստ սեղաններու շուրջ, լուռ կը սպասենք գերագոյն րոպէի ներշնչումին:

Մայիս 28ի վեհ իմաստը խորհուրդով մը պարուրած է ամէնքիս հոգին:

Երէկի պատմութիւնը իր ամբողջ ողբերգութեամբ կ'անցնի մեր աչքերուն առջեւէն: Եւ մայիսեան այս գեղեցիկ օրերուն անկախութեան օրուան առթիւ, թող բոլորը խոնարհին մեծ խոյակին առջեւ, քաջերէն օծում մը ստանալու համար բոլոր անոնցմէ, որ իրենց արեան վերջին կաթիլը քամեցին մեր երջանկութեան համար: Բայց տխուր իրականութիւն մը կայ: Անկախութեան շուրջ կռիւ ու պայքար կայ, նոյն իսկ չնական քծնծաղ, որ մենք այդ օրը կ'ապրինք ճշմարիտ հայու մը պէս:

Եւ ահա նուագի ընկերակցութեամբ բոլորս կ'երգենք՝

Մեր հայրենիք թշուառ անտէր
Մեր թշնամուց ոտնակոխ ..

Հայ զինուորն է որ կ'երգէ եւ Հայուհին ալ կը ձայնակցի անոր.

Ահա եղբայր քեզ մի դրօշ
Որ իմ ձեռքով գործեցի ...

Եւ ուրախութիւնը կը սկսի: Բայց ի՞նչ ուրախութիւն: Տարբեր է մեր ուրախութեան ձեւը: Մեր թամատայի բացման խօսքը կ'ըլլայ Մայիս 28ը կերտող եւ կռուի դաշտն ինկած նահատակներուն յիշատակին առաջարկուած գաւաթ մը գինին: Իսկ մեր բուն ուրախութիւնը հայկական պատմութիւնն է հանդրուան առ հանգրուան: Հայ աղջնակ մը կ'արտասանէ հայ աշխարհն եւ Մասիսի գեղեցկութեան նուիրուած գովքը «փառքի անհուն ճամբայ»: Ազատութեան նախօրեակն ենք, կռիւներու տաք ժամանակ, երբ Քեռիի նահատակութեան լուրն է որ կը հասնի ցնցելով ամէնքի սրտերը: Հայկական բանակը դէմ առ դէմ թշնամիին՝ Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի կռիւներուն մէջ: Եւ ահա հայ քաջերու ճակատը կը պսակուի Մայիս 28ի դափնիներով:

Ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան գեղեցիկ կերպով վեր կը հանէ հայ ժողովուրդի ազատ ապրելու ցանկութիւն, անոր կատարած աշխատանքները եւ յուզումով կը պատմէ առաջին տարեդարձը Երեւանի մէջ:

Քիչ յետոյ մեր խնճոյքը կը կերպարանափոխուի: Մենք մեզի կ'ըլլանք: Ուրախութիւնը, երգերը, պարերը կը տեւեն մինչեւ ուշ ժամանակ:

Հ. Հրաչ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿ

ՍԱՐՍԷԼ — Կիրակի, մեր գաղութն ալ տօնեց Ս. Գրոց հայերէնի թարգմանութեան 1500ամեակը պատշաճ շքեղութեամբ: Նախաձեռնողն էր Համազգայինի մասնաճիւղը, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հրայր խումբի, Անձնուէրի Տիկ. Միութեան, դպրոցի աշակերտութեան իր վարժուհիով եւ Հայ արիներու: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիքով» որ երգուեցաւ Հայ Արիներու կողմէ: Ապա օրուան նախագահը Գ. Ա. Ջամալեան պարզեց տօնի պատմական արժէքը, գովեց Համազգայինի որ ետ չէ կեցած մեր անցեալի պանծալի յիշատակը յաւերժացնելու գործէն:

Նախագահի խօսքէն վերջ Անձնուէրի դպրոցի Սան - Սանուհիներու կողմէ երգուեցաւ «Հայկ ու Վարդանը»: Ապա «Մենք սկաուտներ ենք»: Արտասանեցին Օր. Օր. Ալիս Մարտիրոսեան, Ալիս Սարաֆեան եւ փոքրիկ Մառի Գանթարճեան: Երգեց Օր. Անժել Փափազեան (Սեւ մօրթ ամպեր եւ Սեւուրակ աչեր), Տիկ. Սրբուհի Խաչատուրեան (Սիրուն գարուն): Ցետոյ խօսքը տրուեցաւ օրուան բանախօս Գ. Ա. Խոնդկարեանի որ ներկայացուց պատմական ու քաղաքական արժէքը Սահակի եւ Մեսրոպի գործին:

Գ. Մ. Հուսպեան երգեց Հայաստանը, Կռունկը եւ մէկ քանի ֆրանսերէն եւ իտալերէն կտորներ: Այս երիտասարդ երգիչը օժտուած է գեղեցիկ ձայնով մը:

Քանի մը վայրկեան դադարէ յետոյ կրկին բեմ ելան Անձնուէրի աշակերտուհիները այս անգամ հայկական տարազով եւ սափորը իրենց ուսին երգեցին ու պարեցին «Անուշէն Ալի-ճախի տեսարանը, որ ծափերու տարափին տակ կրկնուեցաւ: Ցետոյ երգեցին «Բարի յոյսի զանգերը զարկին»: Օր. Ճիհանեան պարեց «Թամարան»: Նոյն հանդէսին իրենց յարգանքի խօսքը բերին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հրայր խումբի կողմէ Գ. Կ. Երանեան, Հայ Արիներու կողմէ՝ Գ. Ք. Ֆարչեան եւ «Համազգայինի մասնաճիւղի կողմէ Գ. Խոսրով Ներսէսեան: Սկաուտներու կողմէ եղան երգեր եւ զանազան խաղեր, ինչպէս բուրգեր եւ հնդկական պար մը: Արտասանեց սկաուտ Վահէ Խաչերեան: Դեռ էական երգեր ու արտասանութիւններ զանազաններու կողմէ: Հանդէսը վերջացաւ ժամը 7ին եւ հանդիսականները մեկնեցան գոհ տրամադրութեամբ:

Օ. Կարապետեան

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

ԿՕՇԻԿԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

ՎԻԷՆ, 26 յունիս (Յառաջ) — Կօշիկի գործարանին գործադուլը կը շարունակուի տակաւին: Մինչեւ այսօր ոչ մէկ համաձայնութիւն: Երկու կողմերն ալ անդրդուելի: Անէ առաջ գրած եմ արդէն որ բանուորներուն պահանջն է 25 առ հարիւր: Գործատէրը խոստացաւ վճարել 12 առ հարիւր միայն:

Սէնթ-Էթիէնի կողմէ Լիոն հրաւիրուած էր գործատէրը, բայց այդ բանակցութիւնն ալ ապարդիւն անցաւ:

Եթէ ժամանակին 18—20 առ հարիւր տրուէր, բանուորները մտադիր էին ընդունելու: Այսօր արդէն բանուորներու եօթը հոգինոց պատուիրակութիւնը Սէնթ-Էթիէնի հետ համախորհուրդ 25 առ հարիւրը մէկ կողմ դնելով չաբաթական կը պահանջեն:

Այրերու համար.— Ա. կարգ 250, Բ. 220, Գ. 180 Ֆրանք:

Կիներու համար.— Ա. կարգ 170, Բ. 150, Գ. 130:

Տղոց համար (14էն 18 տարեկ) — 96էն 160, աղջիկներու համար (նոյն տարիքը) 72էն 130:

Իսկ գործատէրը 12 առ հարիւր առւած յաւելումը հաշուելով՝ չաբաթական կը խոստանայ.—

Այրերուն համար.— Ա. կարգ 204, Բ. 180, Գ. 156 Ֆր.:

Կիներուն համար.— Ա. կարգ 144, Բ. 120, Գ. 102:

Ինչպէս կը տեսնուի, տարբերութիւնը մեծ է երկու առաջարկներուն եւ անոր համար ալ երկարեցաւ գործադուլը, որ կը շարունակուի յունիս 15էն ի վեր: Սէնթ-Էթիէնէն երեք անգամ է մարդիկ կուգան, կը խօսին, ու կը յուսադրեն որ շարունակուի, ըսելով թէ անպայման յաղթութեամբ պիտի պսակուի գործադուլը:

Քաղաքապետարանը խոստացած է, որ եթէ մինչեւ այս չաբաթ չկարգադրուի, նպաստ պիտի յատկացնէ բանուորներուն: Ժամպազ կոչուած փոքրիկ գործարանն ալ (կօշիկ) յայտարարած է գործադուլ, յունիս 15էն ի վեր: Ունի մօտ հարիւրեակ մը բանուորներ: Անոնք ալ միեւնոյն օրականը կը պահանջեն: Գ. Փելէի հաստատութեան մէջ հայ աշխատաւորներուն թիւը 150էն պակաս չէ: Իսկ Ժամպազ կոչուած գործարանին հարիւրեակ մը բանուորներուն մէջ հազիւ 15 է Հայերու թիւը:

Գ. Ա.

ՏԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 27 յունիս — Քանի մը օր առաջ Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ նախագահութեամբ Մարսէյլի առաջնորդ Գարեգին եպ. Խաչատուրեանի, տեղի ունեցաւ Լավիսթի «Ազատ» մանկապարտէզի հանդէսը, կրթասէր բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Հանդէսի յայտագիրը կազմուած էր խնամքով:

Ա. բաժինին մէջ երկսեռ մանուկները արտասանեցին մանկական հատուածներ կտորներ, գեղեցիկ առոգանութեամբ եւ գովելի համարձակութեամբ: Զանազան տեսակ տարազներ, որոնց պարզապատութիւնը համբերատար աշխատանքի կը կարօտէին, եկան աւելցնելու հանդէսին փայլը, կենդանի պատկերներուն եւ խաղերուն տալով հաճելի ինքնատպութիւն:

Նիւթերը մեծ մասամբ ընտրուած էին հայ եւ օտար մանկավարժ գրողներու գործերէն, որոնց մէջ երեւան կուգային դաստիարակիչ եւ մանուկ հոգիներուն շատ սիրելի երեւոյթներ, խաղեր ու դասեր:

Գերազանցօրէն վարժ եւ ճկուն էին աշակերտները ռիթմիք եւ ծնծղաներով մարզանքներու, ծաղիկներու պարի եւ թիթեռնիկներու խմբապարութեան առեն:

Երկրորդ մասին, նոյն մանուկները ներկայացուցին «Հայկական հարսնիքը», հայրենի բնագաւառի սովորոյթները հարազատօրէն պատկերացնող եւ հարսանեկան գրեթէ մոռացութեան տրուած մեր աւանդական հարսանեկան շարք մը երգերու ոգեկոչումով:

Հարս - փեսայի, կնքամօր, ինչպէս նաեւ փեսի մօր պարերը աւելի խանդավառ մթնոլորտ ստեղծեցին:

Հանդէսի նախագահ Գար. եպ. Խաչատուրեան գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը վերլուծեց հանդէսին երկու բաժինները (մանկական եւ ազգային), հրապարակաւ շնորհաւորեց մանկապարտիզպանուհի Օր. Մանուշ Մարտիրոսեանի աշխատանքը եւ իր ուրախութիւնը յայտնեց:

Ցետոյ կարգ մը թելադրանքներ ըրաւ ներկաներուն եւ յիշեցուց անոնց պարտքը նոր սերունդի եւ մայր հայրենիքի վերաբերմամբ:

Հանդիսականները ցրուեցան գոհ ու խանդավառ: Լավիսթ (Մարսէյլի մէկ հայաբնակ փոքրիկ արուարձանը) երեք տարիէ ի վեր ունի իր փոքրիկ մանկապարտէզը, որ պահուած է թաղեցիներու հոգատարութեան եւ ուսուցչուհիին զոհողութեամբ:

Դժբախտաբար այս օրինակելի ծաղկոցը այս տարի փակուելու վտանգին տակ կը գտնուի, եթէ այժմէն իսկ միջոցներ ձեռք չառնուին:

Թղթակից

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 26 յունիս (Յառաջ) — Սիրելի «Յառաջ», այս անգամ ակամայ ուշացուցի թղթակցութիւնս, պարզ այն պատճառաւ որ ես ալ քանի մը օր կամաւոր բանտարկութեան ենթարկուած էի: Հոս ալ գրեթէ բոլոր գործարանները գրաւուած են բանուորներու կողմէ:

Յունիս 14ին, կիրակի մեր գաղութը Սալ տ'Արմոնի կը դիմէ: Բոլորին յամբակներուն վրայ եռագոյն ժապաւէնի երիզ մը: Բեմին երկու կողմերը կը հակեն մեր փառապանծ տարագիր դրօշն ու ֆրանսական եռագոյնը: Կեդրոնը կանաչազարդ յաղթական կամար մը որուն մէջտեղէն կախուած Հանրապետութեան զինանշանը եւ խաւաքարտի վրայ եռագոյներ, կեդրոնը մակագրուած «Հ. Հ.»: Կամարին տակ Մասիսը: Ամբողջ բեմը գոյնզգոյն լոյսերու ճեղերին մէջ: Օրուան նախագահ ընկ. Ս. Ստեփանեան հանդէսը բացուած յայտարարեց գաղութիս նորակազմ «Անդրանիկ» նուագախումբի «Մեր հայրենիք»ով, որմէ վերջ բացման խօսքը ըրաւ մեր ծերունի ընկեր Մուրատ Մուրատեանը: Ընկերը մասնակից ըլլալով Ղարաքիլիսէի ճակատամարտին, ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան ոտքի կանգնելու ի յիշատակ մեր նահատակներուն: Տիկ. Նուարդ Հէքիմեան մեներգեց երկու կտոր, ընկերակցութեամբ ջութակահար Գ. Տիրան Գարապետեանի: Անկումէն էջ մը կարդաց ընկ. Ս. Ընտրիկեան (Ս. Շամօն): Արտասանութիւններ ըրին Գ. Սարգիս Փիլիկեան, փոքրիկներ՝ Թագուհի Ստեփանեան, Անահիտ Ստեփանեան, Սեդրակեան, Վազգէն Գայլեսարեան եւ իրենց անակնկալներով ուրախ տրամադրութիւններ ստեղծեցին Գ. Յակոբ Փիլիկեան, Գ. Խաչատուրեան եւ ընկ. Արամ Տէմիրճեան: Ցետոյ բեմ եկաւ ընկ. Հրանդ Սամուէլ, որ խօսեցաւ գրեթէ մէկ ժամ: Ապա ներկայացուեցաւ «Գոյութեան պայքարը»ին վերջին արարը որ չափազանց յուզեց ներկաները: Վերջին պահուն ցոյց տրուած կենդանի պատկերը մագնիսացուց սրահը, — Մայր Հայաստանը կանգնած է մէկ ձեռքին մէջ սուր, իսկ միւսին եռագոյնը, ժանգոտած շղթայի կտորներ կախուած են դաստակներէն, խումբ մը զինուած մարտիկներ պատրաստ յարձակումի, բայց Մայր Հայաստանի սուրով ցոյց կը տրուի Արարատը որ պէնկալեան կարմիր բոցով մը կը ճառագայթէ, մինչ նուագախումբը «Թամ Փորոտան»ը կը թնդացնէ: Տեղի ունեցաւ աճուրդ մը, որուն համար նուէրներ ըրին Գ. Երուանդ Համալեան եւ Գ. Յակոբ Փիլիկեան ինչպէս նաեւ քանի մը ընկերներ: Հանդէսը փակուեցաւ հոգեկան սնունդ տալով բոլորիս:

** Ընկ. Լեւոն Գայլեսարեան դժբախտութիւնն ունեցաւ յունիս 20ին երկու օրուան կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ կորսնցնելու իր սիրասուն Մուշեղը: Մեր վշտակցութիւնը կը յայտնենք ընկ. Գայլեսարեանին եւ Տիկնոջ:

Հարգանցի

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

«Ազդակ», խմբագրականի մէջ (յունիս 17) կը քննէ մեր գաղութներու ուսուցչութեան հարցը.

—«Լիբանանի Ուսումն. Խորհուրդի մէկ յայտարարութեան համաձայն բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին 1936 - 37 տարեշրջանին պաշտօնավարել ազգային վարժարաններուն մէջ, պէտք է ի ձեռին ունենան ուսուցչական համապատասխան վկայագիր եւ կամ քննութեամբ պէտք է ստանան զայն:

Այս որոշումը ի զօրու դարձնելու համար, արդէն իսկ յառաջ շրջաբերական պիտի ճամբուի մեր թեմին պատկանող բոլոր հոգաբարձու եւ թաղական մարմիններուն, որ վերջ տրուի պաշտօնին առանց վկայական ազգային նախակրթարաններու մէջ պաշտօնավարող ուսուցիչներու, որոնք, յանկարծ պատահականօրէն այս ասպարէզը ընտրած են, եւ իրենց համար ապրուստ մը ճարելու մտահոգութեամբ՝ դարձած են դէպ տեսակի մրցորդներ ուսուցչութեան համար պատրաստուած կամ բաղդատաբար ա'լ աւելի ձեռնհաս ուժերու:

Մենք անոնցմէ չենք որ վկայականներու կը կապեն ամէն հրաշք ու հեղինակութիւն, այսուհանդերձ սակայն, կը գտնենք որ օրինաւոր եւ ուղիղ է Ուսումն. Խորհուրդի տեսակէտը, որ միանգամայն կը ձգտի տարուէ տարի քիչ մը աւելի բարեփոխուած, քիչ մը աւելի յառաջդիմած տեսնել հայ վարժարանը:

Ըլլայ Լիբանանի, ըլլայ Սուրիոյ ազգային վարժարաններու մէջ՝ ներկայիս պաշտօնի վրայ գտնուող ուսուցիչներու հարիւրին 70ը հազիւ նախնական կրթութիւն մը աւարտած են, մնացեալներուն հարիւրին 25ը միջնակարգ եւ հարիւրին 5ը հազիւ բարձրագոյն ուսում տեսած անձեր են: Մինչդեռ այս երկրին մէջ միջնակարգ եւ բարձրագոյն ուսում ստացող երկսեռ երիտասարդութիւն մը կայ, որուն եթէ կէսը փորձուէր ուսուցչութիւն ընել, ներկայիս գոյութիւն ունեցող դպրոցներուն կրկինը պիտի չկրնար գոհացնել զիրենք: Ի՞նչ կ'ընեն միջնակարգ ուսում ստացող մեր երիտասարդները: Առ ի չգոյէ ուսուցչական պաշտօնի, մեծ մասամբ կը դիմեն գրասենեկային պաշտօններու կամ առեւտրական ասպարէզ: Յանձնուածքով եւ նախասիրութեամբ չենք խորհիր թէ անոնք բոլորն ալ ուսուցչական ասպարէզի կոչում ունեցած ըլլան, բայց եւ այնպէս, անոնցմէ շատեր, հակառակ իրենց դիմումներուն եւ ջանքերուն, չեն կրցած պաշտօն գտնել մեր դպրոցներուն մէջ, վասնզի հինէն ի վեր, այսպէս կամ այնպէս, վարձուած պաշտօնեաներ, հակառակ իրենց անբաւարար պատրաստութեան, մնացած են գործի վրայ:

Ազդեցութիւններ, աժան պաշտօնավարութիւն եւն. եւն. — յաճախ նպաստած են անոնցմէ շատերուն գործի վրայ պահուելուն: Բայց արդիւնքի տեսակէտով կասկածելի կը թուի անոնցմէ շատերուն աշխատանքը:

Ուսումն. Խորհուրդը կ'ուզէ, իր ներկայ հրաւէրով, ասպարէզը մաքրագործման ենթարկել: Կ'ընդունինք որ տարիներու սիսթեմատիկ եւ լուրջ աշխատանքով նախակրթարանի մը շրջանաւարտը պիտի կրնար ոչ միայն միջնակարգ այլ եւ բարձրագոյն ուսում տեսած շատ շատ անձերէ աւելի հմտութիւն եւ փորձառութիւն ձեռք ձգել, ինչպէս կ'ընդունինք, որ նախակրթարանէ մը շրջանաւարտ կամ միջնակարգ վարժարանէ մը թերաւարտ ուսանող մը յորանցելով մէկ քանի տարուան մէջ պիտի վրայ տար նաեւ այն քիչը զոր ստացած է: Արդ, բոլոր ասպարէզներուն համար աշխատանք, նախասիրութիւն եւ այլ է անհրաժեշտ: «Ես տասը կամ աւելի տարիներու ուսուցիչ եմ» բանը պատճառ մը չէ հալած իւղի տեղ կլլելու իր պաշտօնին պահանջած հոգեբանական եւ մանկավարժական գաղափարներուն հետամուտ ըլլալու անտարբերող մէկուն յոխորտանքը:

Քննութիւնը լաւագոյն պատեհութիւնն ու միջոցն է ահա ցորենը որոմէն զատելու: Անոնք որ իրենց երբեմնի համեստ վարժարաններէն յետոյ ինքնօգնութեամբ կատարած են որոշ նուաճումներ, վստահ ենք որ գոհ սրտով պիտի փափաքին առիթը, ու պիտի ստանան հաւասար իրաւունք, իբր լաւ ուժ՝ պաշտօնավարելու: Իսկ անոնք որ ունեցած իրենց քիչն ալ վրայ տուած են՝ պատճառ մը չունինք երբեք բարով չըսելու:

Հայ վարժարանը պատահական եւ ինքնակոչ անձերու ժամանցավայրը չէ: Ան ամէնէն նուիրական եւ ամէնէն խորունկ պատրաստութեամբ մանկավարժ մասնագէտներու ասպարէզ պէտք է ըլլայ: Որքան ատեն որ բախտախնդիր մարդիկ մուտք կը գործեն հոն, համոզուած ենք, որ միջնակարգ եւ բարձրագոյն ուսում տեսած ուսուցիչներ իրենց նայուածքը պիտի դարձնեն ուրիշ կողմ:

ՄԱՆԿՈՒՑԻ ՄԵՍՐՈՎԲԻ ՄԱՀԸ

Թէհրանի Ալիքը կը հաղորդէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հինաւուրց մարտիկներէն, հայդուկ - խմբապետ՝ Մեսրովբ Աւետիսեանի մահը:

Հաւատաւոր եւ գաղափարական ընկերոջ կեանքին պիտի անդրադառնանք յառաջիկային:

ՔԱԼԱՄԱԹԱՅԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ

Կալկաթայէն (Հնդկաստան) 8 Հայորդիներ 55 ֆրանք ղրկած են մեզի՝ օգնելու համար Քալամաթայի Հ. Կ. Խաչի Զաւարեան վարժարանէն աղքատիկ աշակերտուհի մը: Անցեալ տարի եւս 50 ֆրանք ղրկած էին Կալկաթայէն:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան կեդր. Յանձնախումբս, հրապարակ հանած ըլլալով ոդր. հերոսին լուսանկարները (2 եւ 4 ֆրանքնոց), Ֆրանսայի եւ արտասահմանի հայ գաղութներու ազգային մարմիններէն եւ միութիւններէն կը խնդրէ անոնց սպառումը ազգային պարտականութիւն մը նկատելով պաշտօնական նամակով մը ուղել, գրելով հետեւեալ հասցէին. Comité Central d'initiative du monument du Général Antranik, 144, Bld. Magenta, Paris (10):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ) — ԹԻՒ (23)

ԱՆՁՐԵՒ

Թարգմ. ԱՐՄԷՆ Գ. — Հեղինակ՝ ՈՒ. ՍԸՄԸՐՍԷԹ ՄՈՂԸՄ

«Այժմ պատրաստ եմ վերադառնալու», ըսաւ ան:

Անոր ձայնը չոր ու միալար էր: Տոքթ. Մէքֆէյլ չէր կրնար հասկնալ անոր աչքերուն տեսքը: Անոր դունատ դէմքը խիստ դաժան էր: Դանդաղ քայլերով քալեցին անոնք՝ առանց բառ մը խօսելու եւ վերջապէս հասան անկիւնադարձը, որուն մէկ կողմը կը գտնուէր իրենց բնակարանը: Տիկ. Տէյվիտսըն յանկարծ՝ սոսկումով հեծեց, եւ վայրկեան մը բոլորն ալ լուռ կանգնեցան: Անհաւատալի ձայն մը հասաւ անոնց ականջներուն: Գրամաֆոնը, որ այնքան երկար ժամանակ լռած էր, կը նուագէր, ու կը նուագէր գռեհիկ եղանակ մը, բարձրաձայն եւ խժալուր:

«Ի՞նչ է այդ», աղաղակեց տիկ. Մէքֆէյլ սոսկումով:

«Քալէնք», ըսաւ տիկ. Տէյվիտսըն:

Անոնք աստիճաններէն վեր ելան ու մտան սրահը: Օր. Թամսըն կանգնած էր իր դրան վրայ ու կը խօսէր նաւաստիի մը հետ: Ցանկարծական փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած էր անոր մէջ: Ան այլեւս վերջին օրերու ահաբեկ ստրուկը չէր: Ան կրկին հագած էր իր բոլոր զարդերը, սպիտակ լըրջազգեստը, բարձր փայլուն կօշիկները, որուն բացուածքին մէջ կ'ուռէին իր բուռերը՝ բամպակէ գուլպաներու մէջ: Մազերը յարդարուած էին խնամքով, ու դրած էր այն խոշոր գլխարկը, որ ծածկուած էր պերճ ծաղիկներով: Դէմքը ներկուած էր, յօնքերը զօրաւոր կերպով սեւցած, ու շրթները բոսոր էին: Ան ինքզինք ուղիղ բռնած էր: Ու ան կրկին այն սիգապանծ լկտի կինն էր, որ անոնք առաջին անգամ տեսած էին: Երբ ներս եկան՝ ան սկսաւ բարձրաձայն ու ծաղրական քահքահ մը ձգել, ու ապա երբ տիկ. Տէյվիտսըն ակամայ կանգնեցաւ՝ ան հաւաքեց իր լորձունքը բերնին մէջ ու թքաւ: Տիկ. Տէյվիտսըն ընկրկեցաւ, ու երկու բոսոր կէտեր յանկարծ յայտնուեցան իր այտերուն վրայ: Ապա՝ իր ձեռքերով ծածկելով դէմքը՝ փախաւ միւսներէն եւ արագ արագ վազեց աստիճաններէն վեր: Տոքթ. Մէքֆէյլ զայրացած էր: Մէկ կողմ հրեց Օր. Թամսընը եւ մտաւ անոր սենեակը:

«Ի՞նչ է այս քու ըրածդ», գոչեց ան: «Կեցուր այդ անպիտան մեքենան»: Գնաց գրամաֆոնին մօտ ու փըրցուց երգապնակը:

Օր. Թամսըն շրջեցաւ Տոքթորին: «Է՛յ, տոքթոր, մի՛ վարուիր ինծի հետ այդպէս: Ի՞նչ բան ունիս սենեակիս մէջ»:

«Ի՞նչ ըսել կ'ուզես», գոչեց տոքթորը, «Ի՞նչ ըսել կ'ուզես»:

Օր. Թամսըն հաւաքեց ինքզինք: Ոչ ոք կրնար նկարագրել անոր արհամարհոտ արտայայտութիւնը կամ արհամարհական ատելութիւնը, որ ան դրաւ իր պատասխանին մէջ:

«Դո՛ւք, այրերդ, դո՛ւք, աղտոտ, կեղտոտ խոզեր, դուք խոզեր էք, բոլորդ ալ: Խոզե՛ր խոզե՛ր»:

Տոքթ. Մէքֆէյլ հեւաց: Հասկցաւ ամէն բան:

(Վերջ)

թիւնը արգիլուած է, քանի որ հելլենական պետութեան մէջ հայկական փոքրամասնութիւն գոյութիւն չունի եւ ոչ ալ ասոնց կը վերաբերին 1242 B օրէնքի 22րդ յօդուածին տրամադրութիւնները, ինչպէս նաեւ օտար վարժարաններու մասին գոյութիւն ունեցող 4862 թիւ օրէնքի առաջին յօդուածին երկրորդ հատուածը՝

« Կ'որոշէ եւ կը յայտարարէ, թէ այն Հայերը որոնք հելլենահպատակութիւնը ընդունած են, կրնան ներկայ տարուայ մայիս (?) ամսոյ ընթացքին արձանագրել տալ, հիմնելու համար անհատական «Տիմօթիքօն» վարժարաններ, որոնք պէտք է կատարելապէս համակերպին 3578 թիւ օրէնքի տրամադրութեանց, այսինքն՝ ասոնք պիտի գործեն պետական վարժարաններու ծրագրին համաձայն, ունենալով իրենց պաշտօնէութիւնը միմիայն յոյն ուսուցիչներէ եւ տնօրէնին նշանակումը պիտի վաւերացուի կրթական խորհուրդին կողմէ եւ որոնց մէջ բոլոր դասերը պիտի աւանդուին յունարէն եւ ոչ թէ հայերէն լեզուով, որուն դասաւանդութիւնը պիտի արտօնուի միմիայն 5րդ եւ 6րդ դասարաններուն, ծրագրէն դուրս ժամերու մէջ եւ շաբաթը 6 ժամէ աւելի չպիտի դասաւանդուի իւրաքանչիւր դասարանին համար, բացառութիւն կազմելով պետական վարժարաններու ծրագրէն եւ այս պարագան ալ նմանապէս պիտի վաւերացուի կրթական խորհուրդէն»։

Ազգ. Պարգեւախաղին Քաշումը

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Ազգ. պարգեւախաղի քաշումը։

Ա. մրցանակը շահեցաւ Միօֆսէ ձին, Բ. մրցանակը՝ Սինօ, Գ. մրցանակը Այքալի։

Ձիերու այս դասաւորումով.—

61,126 թիւը (12րդ շարք) շահեցաւ 5 միլիոն։

Նոյն թիւը (16րդ շարք) շահեցաւ 2 միլիոն։

Նոյն թիւը (8րդ շարք) շահեցաւ 1 միլիոն։

Իսկ 12րդ շարքէն 10 թուատոմսեր որ կը վերջանան 3857 թուանշաններով՝ կը շահին 1 միլիոն։ Նոյն թուանշաններով վերջացող 10 թուատոմսեր, 16րդ շարքէն, կը շահին 500.000 ֆրանք։ Դարձեալ նոյն թուանշաններով վերջացող 10 թուատոմսեր, 8րդ շարքէն, կը շահին 200.000 ֆրանք։

Յետոյ 10,000 թուատոմսեր, 12րդ շարքէն, որ կը վերջանան 7 թուանշանով, կը շահին 5000 ֆրանք։ 10.000 թուատոմսեր, 16րդ շարքէն, որ կը վերջանան 7 թուանշանով, կը շահին 2.000 ֆրանք։ 10.000 թուատոմսեր, 8րդ շարքէն, որ կը վերջանան 7 թուանշանով, կը շահին 1000 ֆրանք։

Այս երեկոյ տեղի կ'ունենայ վիճակահանութիւն մը, որուն կը մասնակցին բոլորը, շահած թէ չշահած։

Անգլիոյ պետական պաշտօնեաներն ալ...

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ 16,000 պաշտօնեաներ կը սպառնան գործադուլ հռչակել հետեւողութեամբ Ֆրանսական մեթոտին, եթէ գոհացում չըստանան։ [illegible] ժամ միջոց տրուած է։ Եթէ գործադուլ հռչակուի, ամէնէն աւելի պիտի ազդուին զինուորական, ծովային, օդանաւային, ներքին եւ առեւտրական նախարարութիւնները։ Տասնըհինգ տարիէ ի վեր պետական ստորադաս պաշտօնեաները դիմումներ կը կատարեն թոշակներու յաւելման համար, բայց անօգուտ։ Այս անգամ քաջալերուելով Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ օրինակէն, պիտի դիմեն գործադուլի։

Էմիր Ապտուլլահ պիտի միջամտէ՞

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն.— Էմիր Ապտուլլահ, որ նախապէս կը հրահրէր Արաբներու ազգայնական տենչերը, պահանջելով համարաբական պետութիւն մը հաստատել, այժմ կը ջանայ միջնորդել եւ խաղաղութիւնը վերահաստատել Պաղեստինի մէջ։ Էմիրը գնդ. Լօրէնսի մտերիմը եւ Անգլիոյ բարեկամը ըլլալով, կը յուսայ յաջողիլ իր ձեռնարկին մէջ։ Էմիրը ներկայացուցիչ մը ղրկած է Երուսաղէմ, որպէսզի մարզպանը արտօնէ իր արաբական պատուիրակութիւն մը ներկայանայ իրեն, հաշտութեան պայմաններու մասին խօսելու համար։

—o—

ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻ ՄԸ ԾՈՎԱՄՈՅՆ.— Նիսէն կը գրեն մեզի թէ Վրէժ Վարժապետեան, 17 տարեկան, յունիս 18ին ծով կը մտնէ, սակայն ջղապրկումի մը հետեւանքով կ'անդամալուծուի եւ ծովամոյն կ'ըլլայ։ Հակառակ բոլոր փնտռտուքներուն, կարելի չեղաւ գտնել մարմինը։ Ութ օր վերջ ձկնորսները գտան դիակը իրենց ուռկաններուն մէջ։

Այրի Տիկին Լ. Շէհրէրեան, ծնեալ Տարաեան, Տէր եւ Տիկին Շ. Շէհրէրեան, Դանիկ, Պազիկ, Կայծակ ճարաեաններ (Մարսէյլ), Ա. Շերպէթճեան (Նիս), Այրի Տիկին Ս. Սամուէլեան եւ աղջիկներ (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Վ. Մոմճեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Բաղդասարեան (Ամերիկա), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

Վ. ՇԷՀՐԷՐԵԱՆԻ

ցաւալի մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 25 յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 5ին Նիսի Փասթէօր հիւանդանոցին մէջ, ստամոքսի վիրաբուժական գործողութենէ մը հետեւանքով, 57 տարեկան հասակին։

Նիս, 27 Յունիս 1936։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ «[illegible]» ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս ՈՒՐԲԱԹ երեկոյ (3 Յուլիս) ժամը 8.30ին, Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Denis (Place du Châtelet), մէթրօ Châtelet

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Նիւթ՝ «Խորհրդային նոր սահմանադրութեան էութիւնը»։ Միջոցներու փոխանակութիւն՝ նոր սահմանադրութեան թերութիւններուն եւ առաւելութիւններուն մասին։ Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Գանձէօ-Բաշանի Մասնաճիւղի Սանուց Միութեան կողմէ

12 Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 11էն գիշերուան ժամը 11

Chez Fiquet, Ռոպէնսոն

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ԺԱՄԸ 3—7

կը ներկայացուի սանուհիներու կողմէ

48 ՕՐՈՒԱՆ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔ

կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, կը պարէ փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ

7—11 եւրոպական պարեր։ Ճաշ։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Անձրեւի պարագային գոց սրահ։ Մուտք 3 ֆրանք

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։

Համերգի բացառիկ ներկայացում

Ծանօթ արուեստագէտ ԼԱՔՔԱՅԻ հայրենիք մեկնումին առթիւ

Յեսրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

12 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին

Նախագահութեամբ յոբելեար բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանի եւ հանրածանօթ արուեստագէտ Ա. Շահխաթունիի

կը ներկայացուի Շիրվանզադէի ՉԱՐ ՈԳԻ (4 արար)

Մասնակցութեամբ փարիզահայ ծանօթ դերասաններու։

Գիներ.— 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

Օդափոխութեան կայան

ՅԻ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ իր յառաջիկայ ամառնային կայանի (Colonie des Vacances) համար պիտի ընդունի սահմանափակ թիւով վճարովի երախաներ եւս, դիւրութիւն տալու նպատակով համեստ ընտանիքներու։ Փափաքող ծնողները պէտք է դիմեն գրաւոր Տիկ. ՄԻՍԱՔԵԱՆի, 6 rue d'Alsace, Asnières (Seine), մինչեւ յառաջիկայ Յունիս 30։ Տղաքը պէտք է ըլլան առողջ. հաստատուած բժշկ. վկայագրով, 8—12 տարեկան երեխաներ։ Գինը 250 ֆր. մէկ ամսուան համար, ճանապարհածախքը ծնողքին վրայ։

Դաշտահանդէս

Յ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Լա Քրօթի Պուլվար Օտտոյի Ենթամասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ Ազգային Վարժարանի

տեղի կ'ունենայ 5 Յուլիս, կիրակի, Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ,

Առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։

ՅԻ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ տարեկան վիճակարկութենէն շահող թիւերն են.—

876, 524, 1195, 243, 204, 943, 649, 274, 247, 201, 195, 251, 780, 90, 1122, 183, 328, 578, 640, 426, 850, 134, 341, 1195, 584, 527, 117, 648, 1134, 381, 857, 292, 268, 611, 234, 577, 254, 1179, 301, 906, 1019, 518, 613, 321, 774, 1001, 958, 714, 913, 1150, 1006, 345, 284, 926, 281, 874, 338, 657, 17, 358, 211, 348, 675, 523, 988, 1080, 903, 568, 542, 828, 1062, 1063, 54, 1030, 462, 456, 450, 756, 932, 266, 438, 135, 1121, 713, 365, 544, 550, 945, 140, 150, 715, 9, 99, 1073, 487, 1060, 343, 541։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ երիտասարդ աղջիկ մը տնական աշխատանքներու համար, կ'ուզուի նաեւ հայ պառաւ մը եւ տանտիկին տղրող հայ կին մը (40 — 50) տարեկան, որ տրամադիր ըլլայ մշտապէս մեզ մօտ մնալու։ Ինչ որ մօր մը դերը պիտի կատարէ տան մէջ։ Գրել՝ Davitի, 21, Rue Malakof, Asnières, Seine։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ" ի ԺԴ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Մեծ Յարգեանի առթիւ։ ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Ե. ԹՈՐԳոմեան՝ Յուշատետրէս։ ՇԱՐԼ ԴԻԼ՝ Հայկական ճարտարապետութիւնը։ Հ. Գ. ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ՝ Հայաստանի գմբէթաւոր եկեղեցիները։ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ՝ Նպաստ մը Հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան։ Ա. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ՝ Միքայէլ Նալբանդեանցի անտիպ երկերը։ ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր։ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Համաշխարհային պատերազմը եւ Տաճիկ աշխարհը։ ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ՝ Բաղդասար վարդ., Գէորգ Թումաճեան։ Անցեալը։ Կեանք եւ մշակոյթ։ Գիրք եւ մամուլ։ Գրախօսական։ Յաւելուած։ Վ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք. համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթադրամական սակի։

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գիրքի համար 25 ֆր.

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Բ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 22 (Յուլիս)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Քիմիական պատերազմ (Տոքթ. Վահրամ Ջիլինկիրեան), Ջուր խմելու արուեստը (Տոքթ. Շ. Սէյվազեան), [illegible] (Տոքթ. Ց. Գաբրիէլեան), Մորթային հիւանդութիւններ (Տոքթ. Զէնոբ Պէօրէքճեան), Հիւծախտաւորներու անվտանգութիւնը (Տոքթ. Ս. Տէրեան), Ակնոցներու գործածութիւնը վտանգաւո՞ր է թէ օգտակար (Տոքթ. Յ. Տէր-Դաւթեան), Տիկին, երախայիդ տուր միայն քու կաթդ (Տոքթ. Միքայէլեան), Միսին սպառումը (Փրոֆ. Ա. Պէրպէրեան).— Հարցարան։

Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսայի համար 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք։ Դիմել Dr. Ch. Aïvazian, 17, Rue Damesme, Paris.

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

Հաւաքական ուղեւորութիւն Վենետիկ եւ Միլան

կազմակերպուած Փարիզի Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ.

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Մեկնում.— Ուրբաթ 14 Օգոստ. Փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.45ին. Մարսէյլէն.— (Gare St. Charles) ժամը 19.45ին։

Դարձ.— Չորեքշաբթի 26 Օգոստ. ի Փարիզ ժամը 14.20ին, ի Մարսէյլ ժամը 11.15ին։

Մէկն ըլլալով ուղեծախս Փարիզ—Վենետիկ—Փարիզ, բնակութիւն եւ սնունդ առաջնակարգ պանդոկներու մէջ, 750 ֆր., իսկ Մարսէյլ—Վենետիկ—Մարսէյլ 650 ֆրանք։

Ժամանակին կատարել Նանսէնեան անցագրի դիմումները։

Նանսէնեան անցագրով ճամբորդել ուզողները որոշ դիւրութիւններ ստանալու համար գէթ մինչեւ Յուլիս 5 արձանագրուելու են։

Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալական visaին համար։

Մանրամասնութեան համար գրել.—

Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël
49 Rue Rochechouart, Paris (9e)

Մարսէյլի եւ Մարսէյլի շրջանին համար Միութեան ներկայացուցիչներն են **Mrs Ekserjean & Marimian, 40 La Canebière, Marseille.**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք այն անձանց, որոնք անձամբ կամ նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին մեր սիրելի աղջկան եւ քրոջ՝ ԱԶՆՈՒՀԻի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Լիոն ԳԱԶԱՐԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

♦ ՓԱՐԻԶԻ շրջանի մարմնիկները կը հրաւիրուին ընդհանուր ժողովի 3 Յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, rue Piatի անկիւնի Bureau de Tabacի ծանօթ հաւաքատեղին։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

— Վեր եկուր, Սոնիա։

— Իսկ ձեզ մօտ դրսէն մարդիկ կա՞ն,— նոյնպէս ռուսերէն յարեցաւ հնչեղ ձայն մը, որ անկասկած մանկամարդ աղջկան մը կը պատկանէր։ — Շատ կ'աճապարեմ. երեկոյթ ունինք այս գիշեր։ Ուզեցի մէկ հանդիպիլ ձեզ։ Մօրաքոյրը տա՞նն է...

— Այո, շուտ վեր եկուր,— ու աղջան պատուհանէն քաշուելով՝ անցաւ միջանցքը, դրսի դուռը բանալու։

Քիչ անց, Վարդանի թեւէն կախ ինկած, փոթորիկի նման ճաշասենեակէն ներս ինկաւ մանկամարդ աղջիկ մը, չքնաղօրէն հագուած։ Լայնեզր յարդէ գլխարկ մ'ունէր գլխուն, որու լայն շրջանակի տակէն կենդանի աչքերը անհանդարտ կը պարէին։ Աղջիկը, սեղանի շուրջ բոլորուած օտար հիւրերը նշմարելով, թէեւ վայրկեան մը տատամսած՝ կանգ առաւ, բայց անմիջապէս ինքզինք հաւաքեց ու բոլորովին անտարբեր՝ վրայ վազեց, համբուրուեցաւ Տիկին Մարիամի եւ Նեգինէի հետ։ Յետոյ թուշը մօտեցուց պարոն Աշոտի քիթին, անհոգ ռուսերէն շաղակրատելով.

— Մօրաքոյր, մայրս խնդրեց, որ էգուց քեզ կանչեմ երթանք մեզի... Ուֆ, այնքան յոգներ եմ որ... Հա, Եւգինէ ջան, ինչպէ՞ս սիրեցիր նոր հագուստս։ Վերջերս Մոսկուայէն եկած ֆրանսացի նորաձեւական կարեց։ Այնքան զբաղած էր որ հազիւ համաձայնեցաւ կարել... Զմռնաս, վաղը կէսօրին Գոթանիքական այգին պիտի երթանք պտոյտի... Մօրաքոյր, տես... Աշոտ, աչքերնիդ լոյս։ Կը շնորհաւորեմ։ Վարդան, վերջապէս պրծանք... Մաթեմաթիքէն երեք միայն ստացայ... Ձու, հոգս չէ։ Դու, ինչպէս միշտ, անշուշտ ամենայաջողն ես դասարանիդ մէջ, չէ՞... Հայրս կ'ըսէ, թէ շատ խելացի տղայ մըն ես... Իսկ ես որպէս թէ ուրախ թիթեռնիկ մը.— ու քրքջաց ծիծաղով մը նայելով տիկին Մարիամի մօտ։

— Չէ՞, մօրաքոյր, աղջիկ մը շատ ալ խելօք ըլլալու չէ. բաւական է որ։

Ու կարծես նոր անդրադառնալով որ օտար հիւրեր կան՝ լռեց ու խորամանկ ժպիտով մը Եւգինէին նայեցաւ։

— Աղջիկս, ծանօթացիր մեր հիւրերուն հետ,— ներողամտաբար ժպտելով՝ տիկին Մարիամ գրկեց Սոնիան, որու զուարթ եւ անզուսպ բնաւորութեան վարժուած էր։ Այս՝ պարոն Վահէն է, այս՝ պարոն Գէորգը, իսկ այս պարոնը... պարոն...

Ու դժուարացաւ անուն մը տալ անանուն հիւրին, որ միայն Փաշալ օտարոտի անունով ծանօթ էր տան մէջ։ Գ. Աշոտը անմիջապէս օգնութեան հասաւ կնոջ՝ ըսելով։

— Պարոն Յակոբ, գաւառական ուսուցիչ մը...

Սոնիան հազիւ մտիկ կ'ընէր, քիթը հովերուն։ Անուշադիր լսեց անունները, այդ սովորական Հայու անուններէն՝ Գէորգ, Մարկոս, Կիրակոս, եւ վարժապետ Յակոբ... Արդէն այդ էր պակաս...։ Գլխու թեթեւ շարժումով մը բարեւեց բոլորը մէկական ու՝ դառնալով Վարդանին ըսաւ.— Ինձ հա՛ ճանապարհ պիտի դնես, չէ՞, մանաւանդ ընկեր մը ունիմ քեզի...

— Անշուշտ։

— Տէ, ես գնացի... Չմոռնաք վաղը երեկոյ... Ճիշդ ժամը վեցին կը սպասենք մօրաքոյր։ Գիտնաք թէ որքան հետաքրքիր հիւրեր պիտի ունենանք... Երթանք, Վարդան։

Եւ ընդհանուր բարեւ մը տալով դուրս ելաւ տղուն հետ միասին։

— Տօ, սնգիկ է, կատարեալ սնգիկ —աղջկան երթալէն վերջ բարեխառնօրէն ծիծաղելով ըսաւ պարոն Աշոտ — կարծես կրակ առնելու եկաւ ու գնաց...

— Հայ օրիորդ մըն է, չէ՞,— հարցուց տարակուսած Վահէն։

— Անշուշտ, Գէորգ Կարպովիչի մէկ հատիկ զաւակը։

— Գէորգ Կարպովի՞չ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ